

Wusyep Bwore tikin Got

The New Testament in Urat

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

MATYU	4
MAK	44
Luk	68
JON.....	109
APOSEL.....	137
Rom	173
1 KORIN.....	193
2 KORIN.....	210
GALESIA.....	221
EFESUS.....	227
FILIPAI	233
KOLOSI	238
1 TESALONAIKA.....	242
2 TESALONAIKA.....	246
1 TIMOTI	248
2 TIMOTI	254
TAITUS	258
FILEMON	261
HIBRU	262
JEMS.....	276
1 PITA.....	281
2 PITA.....	287
1 JON.....	290
2 JON.....	294
3 JON.....	295
JUT.....	296
REVELESEN.....	298

MATYU

Lenge loumwah tikin Jisas Kraiss

(Luk 3.23-38)

- 1** Le'e nanj titinge loumwah tikin Jisas Kraiss.
 Loumwah kin kin Dewit hindi Abraham.
² Abraham kin yai tikin Aisak pe, Aisak kin yai tikin Jekop pe,
 Jekop kin yai tikin Juta topo'e lenge to' yuwon kin.
³ Juta kin yai tikin Peres hindi Sera. Mam tinge hindi Tamar.
 Peres kin yai tikin Hesron, Hesron kin yai tikin Ram,
⁴ Ram kin yai tikin Aminadap, Aminadap kin yai tikin Nason, Nason kin yai tikin Salmon,
⁵ Salmon kin yai tikin Boas, mam kin Rahap. Boas kin yai tikin Obet, mam kin Rut.
 Obet kin yai tikin Jesi,
⁶ Jesi kin yai tikin kin Dewit. Dewit kin yai tikin Solomon.
 Mam tikin Solomon pe, somohon ti windi'e Uria.
⁷ Solomon kin yai tikin Rehoboam, Rehoboam kin yai tikin Abiya.
 Abiya kin yai tikin Asa.
⁸ Asa kin yai tikin Jehosafat, Jehosafat kin yai tikin Jehoram, Jehoram kin yai tikin Usia.
⁹ Usia kin yai tikin Jotam, Jotam kin yai tikin Ahas, Ahas kin yai tikin Hesekia.
¹⁰ Hesekia kin yai tikin Manase, Manase kin yai tikin Emon, Emon kin yai tikin Josaia.
¹¹ Josaia kin yai tikin Jehoiakin topo'e lenge to' tatai kin. Dindi' nup uku pe, lenge miye' tuweinge Israel yasme kantri tinge. Detale, lenge Babilon yamba'e lenge yal moi tinge.
¹² Njupe naiye lenge Israel miye' tuweinge si yal yarp tuwihme lenge Babilon pe, Jehoiakin kin yai tikin Sealtiel, Sealtiel kin yai tikin Serubabel.
¹³ Serubabel kin yai tikin Abiut, Abiut kin yai tikin Eliakim, Eliakim kin yai tikin Asor.
¹⁴ Asor kin yai tikin Sadok, Sadok kin yai tikin Akim, Akim kin yai tikin Eliut.
¹⁵ Eliut kin yai tikin Eleasar, Eleasar kin yai tikin Matan, Matan kin yai tikin Jekop.
¹⁶ Jekop kin yai tikin Josep, Josep kin miye' titi Maria naiye ti wara'e Jisas no, tinge jalme kin Kraiss.
¹⁷ Ta'e luku pe, lenge loumwah naiye tahar Abraham nate gere Dewit pe, tinge loumwah syepumbur umbur hoye hoye. Topo'e loumwah naiye tahar Dewit nate gere njupe naiye tinge yal yarp tuwihme lenge Babilon

† 1.6 2Ki 24.14-15, 2Sto 36.10, Jer 27.20

pe, plihe loumwah syepumbur umbur hoye hoye. Topo'e lenge loumwah naiye tahar njupe naiye lenge Israel miye' tuweinge yal yarp Babilon nate gere naiye Maria wara'e Jisas pe, ki plihe loumwah syepumbur umbur hoye hoye.

Maria wara'e Jisas

¹⁸ †Yanah naiye Maria wara'e Jisas pe, ki ta'e le'e. Mam kin Maria tinge si yupwai'e wusyep naiye ta windi'e Josep. Kom teter naiye yukur ti wate warp wotop kin pe, tinge yeteke'e naiye Maria si talahe. Yohe Yirise gahanahme ti, naiye ti talahe. ¹⁹ Josep kin miye' naiye kin ngende nai'e nai'e naiye bwore bwarme. Kom kin nasande naiye Maria talahe pe, kin garnge naiye ka ende ti ta hi'e guh nembep lenge mitinj lalme. Ta'e luku pe, kin narp naiheryembe yanah naiye ka osme ti njuwaiye. ²⁰ Teter kin naiheryembe nai uku narp pe, walip hla' ende tikin Lahmborenge nate nteke'e kin naiye kin nate tange. Kin nname na, "Josep, loumwah tikin Dewit, yukur na hi'girnge naiye na amba'e Maria tu'e naiye tuwei nin. Yohe Yirise ki-tikin gahanahme ti naiye ti talahe. ²¹ †Ti ta wara'e talah miye' ende pe, na gilme nanj kin Jisas. † Tehei kin ta'e le'e, kin ka ongohe hwap pupwa lenge miye' tuweinge naiye yende pe, ka ungwisme tinge."

²² Nai'e nai'e lalme luku kin nate tas gande wusyep Got naiye tas mut lenge profet na,

²³ ††Tesimbihye' ende ta talahe pe, ta wara'e lahmiye' ende.

Talah uku ka jilme nanj kin Emanuel.

Tehei naiye nanj uku pe, ki ta'e le'e, Got kin narp topo'e poi.

²⁴ Njupe naiye Josep tahar posoh pe, kin ngende gande wusyep naiye walip hla' si nname nange ka ende. Kin namba'e Maria ta'e tuwei kin. ²⁵ ††Kom yukur kin si nate narp topo'e ti nal tatame naiye ti wara'e lahmiye' uku. Pe Josep galme nanj kin Jisas.

Lenge miye' sande teke'e titinge haiten yate yeteke'e Jisas

2 Maria wara'e Jisas wanar moi embere Betlehem nato provins Judia. Njupe uku pe, Herot kin narp miye' ondoh. Ti wara'e Jisas mi'e pe, lenge miye' sande teke'e sye' yase yal nau anah yat yale yil Jerusalem pe, tinge yanange na, ² "Talah ambaran naiye tinge jalme miye' ondoh tititinge lenge Juta pe, kin narp a? Poi

†† 1.18 Luk 1.27† 1.21 Luk 1.31†† Nanj tehei Jisas ta'e le'e, Lahmborenge ka ungwisme. †† 1.23 Ais 7.14††† 1.25 Luk 2.21

meteke' wutukun kin sai nal n̄aiye n̄au anah pe, poi mat n̄aiye ya mirisukwarme kin." ³ N̄upe n̄aiye miye' ondoh, kiñ Herot n̄asande wusyep uku pe, kin n̄oihmane embere sekete, topo'e lenge mitiñ wula wula n̄aiye yarp Jerusalem n̄oiheryembe wula wula. ⁴ Kin gal lenge pris ondoh topo'e lenge jetmam tikin wusyep erñeme yat pe, kin n̄isilih lenge na, "Miye' n̄aiye Got si nalanatme nange ka ungwisme lenge miye' tuweinge kin pe, kin narp a?" ⁵ Tinge yungwisme wusyep kin na, "Nato moi malaih Betlehem n̄aiye nato provins Judia." Ki gande wusyep n̄aiye profet nainge ta'e le'e,

⁶ ††O n̄aiye nin, Betlehem nato kekep Judia pe, nin moi malaih ende,

kom nañ nin ka n̄embere.

Tehei kin ta'e le'e, miye' ende yip ka tuhur miye' ondoh pe,

ka embepeteme lenge miye' tuweinge n̄am, Israel.

⁷ Ta'e luku pe, Herot syumbe yul n̄ember wusyep nal lenge miye' sande teke'e titinge n̄au anah yat pe, kin yul n̄anange wusyep n̄otop tinge. Topo'e kin namba'e sisyeme n̄upe n̄aiye wutukun embere luku nate sai.

⁸ Mi'e pe, kin nember lenge yal Betlehem pe, kin n̄ana lenge na, "Pa yil pe, pa yende wah nihe n̄aiye pa yaha'e talah uku. N̄upe n̄aiye pa yeteke' kin pe, yenge wusyep yute yini n̄am no, ma sisyeme. Ta'e luku pe, n̄am topo'e ma se plihe mila mirisukwarme kin."

⁹ N̄upe n̄aiye tinge si yisande wusyep kiñ mi'e pe, tinge yal yañah tinge. Pe tinge yeteke'e wutukun iliyeh uku n̄aiye tinge si yeteke'e yanar n̄au anah nal yerme tinge. Kin nate sai nañar'e gah luh n̄aiye talah nate.

¹⁰ N̄upe n̄aiye tinge yeteke'e wutukun uku pe, n̄oihmbwaip tinge hriphrip n̄embere supule. ¹¹ N̄upe n̄aiye tinge yal yoto yukoh no, tinge yeteke'e talah topo'e mam kin Maria pe, tinge yisar'e n̄hipmbep yirisukwarme kin. Mi'e pe, tinge chumbur tem tinge yosoko yitini yaña'e kin. Tinge yaña'e gol, topo'e sanda n̄aiye bwore supule, topo'e lou mbir' n̄aiye naihe sengehrepe mi' supule. ¹² Tinge yate posoh yate tange pe, Got n̄ana lenge nange yukur ka plihe yilme Herot. Tinge tahar pe, tinge yul yal yañah n̄oinde yal moi tinge.

Josep hindi Maria topo'e talah tahar jarngé yal Isip

¹³ N̄upe n̄aiye lenge miye' uku si yal mi'e pe, Josep nate posoh nate tange pe, walip hla' ende tikin Lahmborengé nate n̄eteke'e pe, kin n̄aname na, "Herot nala ahai'e talah n̄aiye ka onombe ka ole. Ta'e luku pe, na tuhur posoh pe, na amba'e talah topo'e mam kin pe, na enge lenge hindi girngé el Isip. Pa yurp yil tutume n̄aiye ma mini yip nange pa yusme moi uku." ¹⁴ Josep tahar posoh namba'e mam hindi talah pe, nenge lenge hindi yasme n̄up iliyeh uku jarngé yal Isip.

¹⁵ †Tinge yarp Isip yal tatame n̄aiye Herot nule. N̄ai'e n̄ai'e luku ki gande wusyep tikin Lahmborengé n̄aiye

† Detale, tinge hi'jarngé n̄aimune n̄aiye kiñ Herot ka ende.

†† 2.6 Mai 5.2 ‡ 2.15 Hos 11.1

n̄anange nat mut lenge profet, "N̄am gwalmé talah n̄am n̄aiye ka ote tus osme Isip."

Kiñ Herot n̄anange pe, tinge yongombe lenge lahmiye' lalme yule

¹⁶ N̄upe n̄aiye Herot sisyeme nange lenge miye' titinge n̄au anah uku hombo'e yeh me kin pe, n̄oihmbwaip kin nihe supule. Kin nember lenge miye' wondoh kin yal'e yal'e yal yoto moi Betlehem topo'e moi sye' n̄aiye sai sehei me moi uku nange ka yongomb lenge lahmiye' lalme n̄aiye wahtaip tinge yukur nusungurhme wahtaip hoi. Herot n̄ende n̄ai uku gande n̄upe n̄aiye kin n̄isilih lenge miye' uku no, tinge yiname jande n̄upe n̄aiye tinge yeteke'e wutukun. ¹⁷ N̄ai uku ki gande wusyep ende n̄aiye somohonme profet Jeremia n̄anange ta'e le'e,

¹⁸ †††O titire embere n̄aiye yilil jonos jonos pupwa supule yal yoto moi embere Rama.

Resel wilil lenge talah ti. †

Ti gwarngé n̄aiye lenge miye' tuweinge ka yute yende mi'mi' me n̄oihmbwaip ti.

Detale, lenge talah ti lalme si yule."

Josep hindi tuwei kin Maria topo'e jisas yasme Isip plihe yat

¹⁹ N̄upe n̄aiye Herot si nule mi'e pe, Josep nate posoh nate tange pe, walip hla' tikin Lahmborengé nate n̄eteke'e kin n̄anar Isip. ²⁰ Kin n̄aname na, "Tuhur amba'e mam topo'e talah pe, plihe enge lenge el Israel. Detale, lenge miye' n̄aiye yala yonombe talah si yule."

²¹ Ta'e luku pe, kin tahar namba'e lenge mam hindi talah nenge lenge nal Israel. ²² Kom n̄upe n̄aiye Josep n̄asande wusyep nange Arkelaus si namba'e luh yai kin Herot ta'e kiñ lenge Judia pe, kin hi' garngé n̄aiye ka el moi uku. Kom Josep plihe nate tange pe, Got n̄aname wusyep nange ka el distrik Galili. ²³ †††Kin nal narp moi n̄aiye tinge jalme Nasaret. Ta'e luku pe, wusyep n̄aiye lenge profet yanange pe, kin bwore mise. Tinge yanange na,

Ka jilme kin nange kin miye' tikin Nasaret.

Jon tikin Baptais n̄anange nalanatme wusyep

(Mak 1.2-8, Luk 3.1-18)

3 N̄up uku pe, Jon tikin Baptais nal moi gungurar n̄aiye nato provins Judia pe, kin n̄anange nalanatme wusyep tikin Got. ² †††Kin n̄anange na, "Yimbilme n̄oihmbwaip yusme pupwa. Detale, lemame tikin moi hla' si nat sehei." ³ †Jon kin miye' n̄aiye profet Aisaia n̄anange wusyep me kin. Profet Aisaia n̄anange na,

Miye' ende kin gal gal n̄anange wusyep gan na tas moi gungurar n̄aiye mitiñ pakai.

†† 2.18 Jer 31.15 †† Resel wamba'e luh lenge mam lalme wa woto Betlehem. ††† 2.23 Mak 1.24, Luk 2.39, Jon 1.45 ††† 3.2 Mat 4.17, Mak 1.15 § 3.3 Ais 40.3

Pe kin njanange na, "Yende mi'mi' me yanah me Lahmborenge, yiche yihyete yanah me kin njaie ka bwore yelme!"⁴ †Hihyilih Jon njaie gah pe, tinge yenge yuwor waih kamel ende. †† Kin terjeme mwah n̄ap gah mondom kin. O n̄ai kin pe, ki n̄ono sipit topo'e wiŋe yihim njaie yarp syipsyap.⁵ Lenge miye' tuweinge lalme njaie yatme kin pe, tinge yase moi embere Jerusalem yat, topo'e provins Judia lalme, topo'e moi lalme njaie sai sehei me mih Jordan.⁶ Tinge yanange yowor'e yember pupwa njaie tinge yende pe, kin gihye'e lenge pinip na gah mih Jordan.

⁷ †Kom n̄upe njaie kin n̄eteke'e lenge Sadyusi topo'e lenge Farisi wula yatme kin njaie ka gihye'e lenge pinip pe, kin n̄ana lenge na, "Yip lenge talah tikin hwan̄ pupwa. Lahmende n̄ana yip njaie yip de pa jirnge tup-waihme n̄oihmbwaip nihe tikin Got njaie ka ot?"⁸ Pa yasamb lenge yarp bworere yip no, ka sisyeme nange yip si yimbilme n̄oihmbwaip yip.⁹ ††Yukur pa n̄oih-eryembe yil yoto n̄oihmbwaip yip tu'e le'e, 'O Abraham kin yai loumwah poi kili. Ta'e luku pe, poi si bwore bwarme mal n̄embep tikin Got.' N̄am mana yip bwore mise! Got tatame njaie ka ende n̄eser e'e ka tu'e njaie n̄ambah talah tikin Abraham.¹⁰ ††Hei, yisyunde! N̄im n̄eser si n̄ende mi'mi' n̄anar njaie ka gine lou eteme lou tehei. Lou lalme njaie yukur ten̄ei esep bworerme pe, ka jene yiche yil yunuh nih.

¹¹ N̄am jaih yip pinip pakaiye masamb yip wutu' ta'e njaie yip si yimbilme n̄oihmbwaip. Kom miye' njaie ka ot gunde n̄am pe, ka jih yip Yohe Yirise topo'e nih. Miye' njaie ka ot gunde n̄am pe, bongol kin nenge-lyembe n̄am. N̄am yukur miye' bwore tatame njaie ma mungul n̄hip hi' kin.¹² Kin n̄ende mi'mi' narp njaie ka iyar'e lenge miye' tuweinge njaie bwore anga'me lenge pupwa. Ka ende n̄ahilyeh tu'e miye' wah njaie n̄endere me kakah esep, topo'e gurngur hoporonge. Kin nember kakah esep njaie bwore nato yokoh n̄ai kin. Kut njaie gurngur topo'e hoporonge pe, ka esekel el nih njaie riri sai nyermbe nyermbe. Yukur ka oip."

Jon gihye'e pinip me Jisas

(Mak 1.9-11, Luk 3.21-22)

¹³ N̄up uku pe, Jisas nase moi jeheinge nato distrik Galili nat nal mih Jordan njaie Jon ka gihye'e pinip me kin.¹⁴ Kom Jon plihe bunjenge n̄oihmbwaip kin njanange na, "Nin na pingih pinip me n̄am. O deta'e lai ti ni natme n̄am?"¹⁵ Pe Jisas nungwisme wusyep kin na, "Kom njaie tukwini pe, osme n̄ai'e n̄ai'e ka el gunde tu'e luku. Njaie ya mende tu'e luku pe, ka el gunde n̄ai'e n̄ai'e lalme njaie Got n̄asande." Ta'e luku pe, Jon n̄enerme wusyep kin.¹⁶ N̄upe njaie Jisas namba'e pinip mi'e no, kin nasme pinip nate njanah. Pe moihla' ginir pe, kin n̄eteke'e yipihinge tikin Got nate

† 3.4 2Ki 1.8 †† Yuwor kamel ta'e yuwor hos. Wusyep njaie hihyilih topo'e n̄ai Jon pe, kin nalanatme njaie kin profet ende ta'e Elaija njaie somohonme. † 3.7 Mat 12.34, 23.33 †† 3.9 Jon 8.33 †† 3.10 Mat 7.19

gah ta'e jesumbihnip njaie narp anah kin.¹⁷ ††Mi'e pe, tinge yisande wusyep di' ende nase moihla' nat njanange na, "Le'e talah bwore n̄am pe, n̄am mende niharar topo'e hriphrip me kin n̄embere supule."

Satan n̄ondol'me Jisas

(Mak 1.12-13, Luk 4.1-13)

⁴ ††Mi'e pe, Yohe Yirise nal yerme Jisas nenge kin nal moi gungurar njaie mitinj pakai pe, Satan n̄ondol'me kin.² Jisas yukur n̄ono n̄ai nal tatame n̄up 40 pe, kin n̄asande nimbot.³ Mi'e pe, Satan natme kin pe, kin n̄aname Jisas na, "Njaie nin talah tikin Got pe, ini lenge n̄eser e'e ka yimbilme yil tu'e njaie kakah."

⁴ ††Kom Jisas nungwisme wusyep kin na, "Wusyep tikin Got njanange ta'e le'e,

Lenge miye' tuweinge yukur ka yono n̄ai ilyehme no, ka yurp laip, pakai, ka junde wusyep tikin Got topo'e."

⁵ Mi'e pe, Satan namba'e kin nenge nal moi yirise Jerusalem pe, kin nember kin nanah yukoh yirise hla' supule.⁶ ††Pe kin n̄aname Jisas na, "Njaie nin talah tikin Got pe, ni papalai e guh. Ta'e na, wusyep tikin Got njanange ta'e le'e,

Got se ka ini lenge walip hla' kin njaie ka bepsime nin.

Tinge se ka syep yurpe nin yenge yunuh hla', pe yukur n̄eser ende ka se gere n̄hip nin."

⁷ ††Jisas nungwisme wusyep kin na, "Wusyep tikin Got njanange ta'e le'e,

Yukur na ondol'me Got, kin Lahmborenge nin."

⁸ Mi'e pe, Satan namba'e Jisas nenge nanah hwate dininde nanah hla' supule pe, kin n̄asambe Jisas moiye moiye lalme njaie sai kekep e'e, topo'e n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore titinge.⁹ Satan n̄aname Jisas na, "Njaie na asar'e n̄hipmbep risukwarme n̄am pe, n̄ai'e n̄ai'e lalme luku ma yule nin."¹⁰ ††Jisas nungwisme wusyep kin na, "Satan! El anga'me n̄am. Wusyep tikin Got njanange ta'e le'e,

Risukwarme Lahmborenge njaie Got nin pe, ende wah me kin n̄ilyeh."

¹¹ Ta'e luku pe, Satan nasme Jisas nal pe, lenge walip hla' yate yungwisme kin.

Jisas n̄ende wah n̄endehei kin n̄anar Galili njanange nalanatme wusyep kin

(Mak 1.14-15, Luk 4.14-15)

¹² ††N̄upe njaie Jisas n̄asande nange tinge si yarpe Jon yember yal yoto mwahupwai'e pe, kin na n̄oto distrik Galili.¹³ ††Kin yukur narp nato Nasaret, kom kin nal narp Kaperneam. Moi Kaperneam kin sai sehei me pinip umun Galili nato kekep titinge bamtihei njaie Sebulun hindi Naptali.¹⁴ N̄ai uku kin n̄ende bwore mise gande wusyep ende njaie Got njanange nat mut profet Aisaia na,

††† 3.17 Stt 22.2, Sng 2.7, Ais 42.1, Mat 12.18, 17.5, Mak 1.11, Luk 9.35 ††† 4.1 Hib 2.18, 4.15 § 4.4 Lo 8.3 †† 4.6 Sng 91.11-12 ††† 4.7 Lo 6.16 †† 4.10 Lo 6.13 ††† 4.12 Mat 14.3, Mak 6.17, Luk 3.19-20 †† 4.13 Jon 2.12

¹⁵ †Lenge miye' tuweinge tikin kekep najiye bamtihei Sebulun
topo'e lenge miye' tuweinge tikin kekep najiye bamtihei Naptali pe,
kekep uku sai siheime najiwekin embere najiye gande njoloh tiki,
topo'e kekep sai mih umbur Jordan. Luku kekep tikin distrik Galili pe,
lenge haiten sye' yarp.

¹⁶ Lenge miye' tuweinge luku somohon yarp yepelme supule.

O tinge si yeteke'e yirise.

Lenge miye' tuweinge luku yarp yoto moi najiye yepelme tikin nule,

kom yirise si najar'e gah tinge.

¹⁷ ††Nup uku pe, Jisas najanange nalanatme wusyep njendehei kin nal lenge miye' tuweinge. Kin najanange na, "Yimbilme najiwekin yip yusme hwap mune najiye yip yende. Detale, lemame tikin Got si nat sehei mi'e!"

Jisas gal lenge miye' hoye hoye pe, tinge jande kin

¹⁸ Jisas nanga pinip umun tiki Galili nal pe, kin yeteke'e lenge miye' to' tataime hoi najiye jite njuyo'. Nan tinge hindi pe, Saimon najiye tinge jalme Pita, topo'e to' kin Andru. Tinge hindi yiche tem yal jah pinip umun najiye ka jite njuyo' pe, luku wah wuhyau tinge. ¹⁹ Jisas nana lenge hindi na, "Hindi yut topo'e nam. Ma yasam yip najah najiye pa yamba' lenge miye' tuweinge." ²⁰ Nilyehe sai tinge yasme tem tinge jah yanar pe, tinge yal topo'e Jisas. ²¹ Jisas plihe nanga nal sikirp topo'e pe, kin yeteke'e lenge miye' to' tataime hoi. Nan tinge Jems hindi Jon, tinge talah tikin Sebedi. Tinge yarp yal yoto loubil pinip yotop yai tinge Sebedi. Tinge jerenge tem tinge najiye ginir yarp pe, Jisas gal lenge. ²² Pe nilyehe sai tinge yasme loubil pinip topo'e yai tinge pe, tinge jande Jisas yal.

Jisas najanange nalanatme wusyep, topo'e kin njende mi'me wahri' epwa lenge miye' tuweinge

²³ †Jisas nal'e nal'e nato Galili distrik najanange nasamb lenge wusyep nal lenge miye' tuweinge gan nato yukoh jahilyeh wula wula. Kin najanange nalanatme wusyep bwore mise tikin lemame tikin Got, topo'e kin njende mi'me wahri' epwa lalme, topo'e najimune pupwa najiye njende yumbune wahri' lenge miye' tuweinge. ²⁴ Wusyep najiye wah kin sisil nal'e nal'e nato provins Siria. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge yenge lenge mitinj najiye wahri' epwa tetehei njende yumbune tinge no, tinge yasande syohe pupwa. Lenge miye' tuweinge najiye yipihinge pupwa gahanahme tinge, topo'e lenge mitinj najiye yamba'e wahri' epwa najiye njhip syep dolndol no, tinge tambe. Topo'e lenge mitinj najiye lupu tinge nule. Pe Jisas njende mi'me wahri' epwa tinge lalme. ²⁵ Lenge miye' tuweinge wondoh embere titinge Galili, topo'e titinge distrik Dekapolis, topo'e titinge Jerusalem, topo'e Ju-

dia, topo'e titinge kekep najiye sai nal umbur najiye mih Jordan pe, tinge lalme jande kin yal.

Hriphrip mise lenge miye' tuweinge

⁵ Jisas yeteke'e lenge miye' tuweinge wondoh embere ta'e luku pe, kin nal najah hwate malaih ende pe, kin gah narp. Lenge jetalah kin yate yarp yoyor'me kin.

² Pe kin najanange wusyep najasambe lenge ta'e le'e,

³ Lenge miye' tuweinge najiye tale titinge yal njembep tikin Got pe,

tinge ka hriphrip.

Detale, Got se ka amba'e lenge enge el oto lemame kitikin.

⁴ †Lenge miye' tuweinge najiye yilil yarp pe, tinge ka hriphrip.

Detale, Got se ka angange najiwekin yip najiwekin.

⁵ †Lenge miye' tuweinge najiye tale tititinge yarp najiwekin pe,

tinge ka hriphrip.

Detale, Got se ka angang lenge kekep lalme.

⁶ ††Lenge miye' tuweinge najiye yende nihararme najiye ka yende

nai'e nai'e bwore bwarme jande najiwekin tikin Got pe,

tinge ka hriphrip.

Detale, Got se ka unguis lenge najiye ka yende nai'e nai'e junde najasande kin.

⁷ Lenge miye' tuweinge najiye yasambe najiwekin yip najiwekin

tinge yal

lenge mitinj najiye yende hwap yatme tinge pe, tinge ka hriphrip.

Detale, Got se ka asamb lenge najiwekin yip najiwekin yip najiwekin

tinge yal

tinge ka hriphrip.

Detale, tinge luku ka yeteke'e Got.

⁹ Lenge miye' tuweinge najiye yarp bumbe no,

tinge yungwis lenge yonombe tuhwar topo'e yarmbe pe, tinge ka hriphrip.

Detale, Got se ka gil lenge talah kitikin.

¹⁰ †Lenge miye' tuweinge najiye yamba'e nihe syohme najiye tinge yende nai'e nai'e jande najiwekin yip

tinge yal

tinge ka hriphrip.

Detale, tinge se ka yurp yip yoto lemame tikin moihla'.

¹¹ ††Nupe najiye lenge miye' tuweinge se ka jonosambalai' yip, topo'e se ka yinei' yip pakaiye yininge

wusyep hombo'e, topo'e se ka yende yumbune yip.

Tehei kin ta'e le'e, yip jande nam. Kom Got se ka ende mi'mi' me yip. ¹² †††Yip pa yamba'e najiwekin yip

tinge yal

tinge ka hriphrip.

Detale, yitini embere najanar nanah moihla' njeseperrhme yip. Tinge

† 4.15 Ais 9.1-2 †† 4.17 Mat 3.2 † 4.23 Mat 9.35, Mak 1.39
†† 5.4 Ais 61.2 †† 5.5 Sng 37.11 ††† 5.6 Ais 55.1-2 ††† 5.8 Sng 24.3-4 § 5.10 1Pi 3.14 §† 5.11 1Pi 4.14 §†† 5.12 2Sto 36.16, Apo 7.52

† 4.15 Ais 9.1-2 †† 4.17 Mat 3.2 † 4.23 Mat 9.35, Mak 1.39

yende yumbune lenge profet n̄aiye yarp yerme yip nahilyeh ta'e luku.

Yip ta'e tihir topo'e nih yirise

¹³ †Yip ta'e tihir tikin kekep e'e. Kom n̄aiye nehe tihir uku si nasme wondohe mi'e pe, na se plihe ende tihir uku ka nehe tu'e la? Tihir n̄aiye ta'e luku pe, ki pupwa ko. Pe tinge yamba'e yiche yal pe, lenge miye' tuweinge n̄hip jah. ¹⁴ †Yip ta'e nih yirise n̄aiye tikin kekep lalme le'e. Moi embere ende n̄aiye sai nanah hwate yukur ka se tise. ¹⁵ †Lenge miye' tuweinge yukur yinise nih lam tinge ya yoto marp tuwihe, pakai. Tinge yenete nih lam yal yanah hendeinge hla' n̄aiye ka aṅa'e yirise el lenge mitiṅ lalme n̄aiye yarp yoto yukoh. ¹⁶ †Ki n̄ahilyeh me yirise n̄aiye sai me yip iki ka aṅar'e guh n̄embep lenge miye' tuweinge no, ka yeteke'e n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore n̄aiye yip yende. Pe ka yirisukwarme yai yip n̄aiye narp nanah moiḥla'."

Wusyep tikin wusyep erṅeme

¹⁷ †Yip yukur pa n̄oiheryembe nange n̄am mat n̄aiye ma gwenyenme wusyep erṅeme tikin Moses topo'e wusyep titinge profet, pakai. N̄am yukur mat n̄aiye ma gwinyenme wusyep uku, n̄am mat n̄aiye ma mowor'e member wusyep tehei uku mil halhale. ¹⁸ †N̄am mana yip bwore mise! Tatame n̄aiye kekep topo'e moiḥla' ka e mi'e, kom yukur tatame n̄aiye wusyep sikirp ende tikin wusyep erṅeme ka talai, pakai. Wusyep erṅeme luku ka si el tutume ṅup yuwo. ¹⁹ Ta'e luku pe, n̄aiye miye' ende ka owor'e wusyep erṅeme sikirp no, ka asamb lenge miye' sye' no, ka yende junde pe, naṅ kin ka malaih sikirp el oto lemame tikin Got. O lahmende n̄aiye n̄asande wusyep erṅeme no, kin ṅende gande, topo'e plihe n̄ana lenge mitiṅ sye' n̄aiye ka yende n̄ahilyeh pe, naṅ kin ka n̄embere el oto lemame tikin Got. ²⁰ N̄am mana yip bwore mise. Yip pa yende wah nihe junde wusyep erṅeme tikin Got no, pa yenge-lyembe lenge jetmam tikin wusyep erṅeme topo'e lenge Farisi. N̄aiye pakai pe, yukur pa yi yoto lemame tikin moiḥla'."

Jisas n̄anange n̄aiye ka yusme n̄oihmbwaip nihe

²¹ †Yip si yisande wusyep e'e n̄aiye lenge mwan ka' yip somohonme yisande. Wusyep uku ki ta'e le'e, 'Yukur pa yongombe lenge miye' tuweinge ka yule. Lahmende n̄aiye ka yende n̄ai uku pe, ka yenge kin yil ka gin wusyep.' ²² Kom tukwini n̄am mana yip na, lahmende n̄aiye ka n̄oihmbwaip nihme to' kin pe, kin ka gin wusyep kot. Topo'e miye' n̄aiye n̄aname n̄ilim wusyep me to' kin nange kin miye' pakaiye pe, kin ka ote gin wusyep el n̄embep lenge kokorohtup. Topo'e miye' n̄aiye ka gonosambalai' inime to' kin nange kin kwote pe, miye' uku kin ka el hel. ²³ O n̄aiye nin nala ember ofa nin elme Got el unuh n̄eser hendeinge pe,

† 5.13 Mak 9.50, Luk 14.34-35 †† 5.14 Jon 8.12, 9.5 † 5.15 Mak 4.21, Luk 8.16, 11.33 †† 5.16 1Pi 2.12 †† 5.18 Luk 16.17 ††† 5.21 Kis 20.13, Lo 5.17

na n̄oiheryembe elme to' nin na, wusyep tuhwar ende kin sai bumble me yip hindi. ²⁴ N̄aiye kin sai pe, na osme ofa ka inir sehei me alta, kut na el la ininge wusyep onombe tuhwar uku topo'e to' nin mi'e pe, na se el la aṅa'e ofa nin elme Got. ²⁵ N̄aiye miye' ende nala ende wusyep me nin no, na el la gin wusyep kot pe, n̄aiye teter yukur yip yal jere luh n̄aiye wusyep pe, hindi yininge yonombe wusyep uku yinir moi. O n̄aiye pa hindi yil jere luh n̄aiye wusyep pe, se ka ember nin elme miye' n̄aiye narpe wusyep. Pe miye' n̄aiye narpe wusyep se ka ember nin el lenge kokorohtup pe, tinge se ka yember nin yil mwahupwai'e. ²⁶ N̄am mana yip bwore mise. Nato mwahupwai'e pe, na orp el tutume n̄aiye na iche wuhyau tutume n̄aiye tinge si yalanatme."

Jisas n̄anange wusyep me miye' tuweinge n̄aiye yende niṅ pinip yar

²⁷ ††Yip si yisande wusyep n̄aiye n̄anange na, 'Yukur na amba'e n̄ime topo'e tuwei tikin miye' ende.' ²⁸ Kom tukwini n̄am da mini yip tu'e le'e, n̄aiye miye' ende ka eteke'e tuwei no, n̄oihmbwaip kin ka tuhur me ti pe, miye' uku si namba'e n̄ime topo'e ti nato n̄oihmbwaip mele'e kin. ²⁹ †Ta'e luku pe, n̄aiye n̄embep non nin ka kete nin n̄aiye na ende hwap pe, ongo' iche el! Ki bwore n̄aiye na osme n̄embep umbur nin ende n̄aiye ṅende hwap uku el. Pe yukur ka yiche wahri' nin lalme el hel. ³⁰ †O n̄aiye syep non nin ka kite nin n̄aiye na ende hwap pe, otombo syep uku iche el! Ki bwore n̄aiye na osme syep nin ende luku no, yukur na plihe ende hwap. Pe wahri' nin lalme luku yukur ka se el hel."

Jisas n̄anange wusyep me miye' n̄aiye nowor'e dindi'

³¹ ††Wusyep tikin Got n̄aiye sai nato tup plihe n̄anange na, 'Lahmende miye' n̄aiye ka ginyenme tuwei kin pe, ka aṅa'e tup ende n̄aiye sasambe nange kin si ṅowor'e dindi' topo'e ti.' ³² ††Kom tukwini n̄am mana yip, n̄aiye tuwei miye' uku yukur wende niṅ pinip yar, kom kin ginyenme pe, kin si ṅende tuwei kin wowor'e wusyep erṅeme n̄aiye dindi'. N̄aiye tuwei uku ta wila windi' miye' ende pe, tinge hindi hoime si yende niṅ pinip yar."

Yukur pa yininge bwore mise supule yi yunuh hla'

³³ ††Yip topo'e si yisande wusyep n̄aiye lenge mwan ka' somohonme yisande. Yukur na hombo'e n̄aiye na ininge na, bwore mise nanah hla'. Kom n̄aiye na ininge wusyep bwore mise nanah hla' n̄aiye nin nala ende n̄aimune pe, na ende bwore bwarme gunde wusyep uku el n̄embep tikin Lahmboreng. ³⁴ ††Kom tukwini n̄am mana yip. Yukur pa yininge wusyep ende yende bongolme wusyep yip, topo'e pa jil naṅ tikin moiḥla'.

††† 5.27 Kis 20.14, Lo 5.18 § 5.29 Mat 18.9, Mak 9.47 †† 5.30 Mat 18.8, Mak 9.43 ††† 5.31 Lo 24.1-4, Mat 19.7, Mak 10.4 †† 5.32 Mat 19.9, Mak 10.11-12, Luk 16.18, 1Ko 7.10-11 ††† 5.33 Wkp 19.12, Nam 30.2, Lo 23.21 †† 5.34 Ais 66.1, Mat 23.22, Jms 5.12

Tehei kin ta'e le'e, moihla' kin luh yilihe njaie Got narp. ³⁵ †Topo'e yukur pa plihe jil naŋ kekep yende bongolme wusyep yip. Tehei kin ta'e le'e, kekep pe, luh tikin Got njaie kin nikil nhip njanah tikir. Topo'e yukur pa plihe jil naŋ Jerusalem yende bongolme wusyep yip. Detale, Jerusalem pe, moi embere tikin Got njaie kin embere supule. ³⁶ Topo'e yukur na gil nŋondoh nin ende bongolme wusyep nin. Detale, nin yukur tatame na ende dohwaih nin ka bunjenge e tu'e nŋosohe lakai wukauwe. ³⁷ Na ininge na, 'Hei, ma mende.' Lakai na ininge na, 'Ŋam yukur ma mende.' Wusyep mune njaie nin plihe neŋel'e nal topo'e luku pe, wusyep tikin Satan."

Yukur pa plihe tungwisme hwap njaie tinge yende yatme yip

³⁸ ††"Yip si yisande njaie somohon tinge yanange na, 'Njaie miye' ende ka ende yumbune nembep miye' ende pe, pa plihe yende yumbune nembep kin nahi-lyeh. O njaie miye' ende ka onombe miye' ende aŋal nŋesep kin pe, pa plihe yonombe yaŋal nŋesep kin tuwa'e.' ³⁹ Kom tukwini nŋam mana yip. Yukur na plihe ungwisme hwap mune pupwa njaie miye' ende nŋende natme nin. Njaie miye' ende ka angalai syep gute wuti' non nin pe, plihe bunjenge aŋa'e wuti' yaŋgam el ka angalai syep gute topo'e. ⁴⁰ O njaie miye' ende nala ende wusyep me nin njaie ka amba'e temhron nin pe, plihe aŋa'e temhron mwate nin el topo'e. ⁴¹ O njaie miye' ende ka ini nin wusyep bongol nange na ungwisme kin ikirh me njaie njaie enge el tu'e kilomita nji-lyeh pe, ungwisme enge el tu'e kilomita hoi. ⁴² O njaie lahende ka isilih nin nange na aŋa'e njaie pe, aŋa'e el. O njaie ka isilih nin nange na aŋa'e njaie ti, min ka ungwisme nin pe, yukur na ininge pakai, aŋa'e el."

Jisas njanange yaŋah njaie na ende niharar lenge wachaih

⁴³ "Yip si yisande wusyep njaie njanange na, Pa yende niharar lenge njaie yip, kut pa tuhwar lenge wachaih yip. ⁴⁴ Kom tukwini nŋam mana yip. Pa yende niharar lenge wachaih yip, topo'e pa yisilihme Got njaie ka ungwisme lenge mitiŋ njaie yende wachaihme yip. ⁴⁵ Pa yende tu'e luku pe, pa yurp tu'e talah tikin Yai yip njaie narp nanah moihla'. Kin ta'e nŋau naŋar'e gah lenge mitiŋ njaie yende hwap, topo'e lenge mitiŋ njaie yarp bwore bwarme. Topo'e kin nŋende nŋisih gah lenge mitiŋ njaie yende njaie njaie bwore, topo'e lenge mitiŋ njaie yende hwap. ⁴⁶ O njaie pa yende nihararme lenge mitiŋ njaie yende nihararme yip pe, Got se ka yul yip yitini tu'e la? Lenge miye' njaie yamba'e wuhyau takis, tinge topo'e yende yaŋah ilyeh ta'e likili. ⁴⁷ O njaie pa yungwis lenge to' tatai yip njiyehme pe, luku yip nŋoiheryembe nange yip yende bwore? Pakai. O lenge haiten njaie nŋoihmbwaip tinge yukur teŋeime Got, tinge topo'e yende ta'e likili. ⁴⁸ †Yip pa

† 5.35 Sng 48.2, Ais 66.1 †† 5.38 Kis 21.24, Wkp 24.20, Lo 19.21

yurp bwore bwarme mi' supule tu'e Yai yip njaie narp bwore bwarme mi' supule nanah moihla'."

Jisas njanange yaŋah njaie na ungwis lenge mitiŋ sye'

⁶ †Jisas njanange na, "Nŋoihme njaie pa yende njaie' njaie' bwore bwore juh nembep lenge miye' tuweinge no, ka yeteke'e no, ka yahra'e naŋ yip. Njaie pa yende tu'e luku pe, yukur pa yamba'e yitini yutme Yai yip njaie narp nanah moihla'. ² Ta'e luku pe, nŋupe njaie na aŋa'e njaie elme miye' lakai tuwei ende njaie njaipwa nji' pe, yukur na gute bip nin ende mut pinip embere me nŋaimune njaie nin si nŋende luku na-to yukoh lotu topo'e moi jahilyeh. Tinge yende ta'e luku njaie lenge miye' tuweinge ka yahra'e naŋ tinge. Ta'e luku pe, nŋam mana yip bwore mise, Got yukur ka se angange yitini. ³ Kom nŋupe njaie na ungwis lenge njaipwa nji' pe, yukur na ende guh nembep lenge nŋe-me nin njaie ka sisyeme. ⁴ Ta'e luku pe, nŋaimune njaie ni nŋende luku ka si tise. Topo'e Yai si nŋeteke'e nŋaimune njaie nin nŋende tase pe, se ka yule yitini."

Jisas njanange wusyep me yaŋah njaie na ininge wusyep topo'me Got

⁵ ††Nŋupe njaie pa yininge wusyep yilme Got pe, yukur pa tu'e lenge miye' hombo'e njaie yende. Tinge yende niharar njaie ka yininge wusyep topo'me Got yil yoto yukoh lotu topo'e nŋahwikin nembere njaie lenge miye' tuweinge ka yeteke' lenge. Nŋam mana yip bwore mise. Got yukur ka se angange yitini. ⁶ Kom nŋupe njaie nin da ininge wusyep topo'me Got pe, e oto luh ende nato yukoh njaie ni njiyehme narp pe, na ininge wusyep topo'me Yai nin njaie kin narp tase. Pe Yai nin si nŋeteke'e nŋaimune njaie sai tase pe, se ka yule yitini.

⁷ Nŋupe njaie na ininge wusyep topo'me Got pe, yukur na ininge wusyep sye' paka pakaiye tu'e lenge haiten yende. Tinge nŋoiheryembe nange ka yininge wusyep sokoloh tu'e luku pe, Got se ka usyunde wusyep tinge. ⁸ Yukur pa yende tu'e tinge luku. Detale, teter njaie yukur yip yisilihme kin pe, Yai yip si sisyeme nŋaimune njaie yip sehei'e. ⁹ Pa yininge wusyep topo'me kin tu'e le'e,

Yai poi, nin narp nanah moihla', naŋ nin ki yirise supule.

¹⁰ Lemame nin ka ot tus halhale.

Pe miye' tuweinge lalme kekep e'e ya mende gunde nŋoihmbwaip nin murp kekep tu'e njaie tinge jande nŋoihmbwaip nin yarp yanah moihla'.

¹¹ Tukwini nŋau e'e na pul poi njaie tutume njaie tukwini le'e.

¹² Nin na ongohe hwap poi nŋahilyeh tu'e njaie poi masme hwap lenge mitiŋ njaie yende yatme poi.

¹³ Topo'e yukur na osme dou ende njaie nŋondol'me ende ka otme poi.

Kom na enge poi ya tupwaihme nŋaimune pupwa njaie ka ende yumbune poi.

‡ 5.48 Wkp 19.2, Lo 18.13 †† 6.1 Mat 23.5 †† 6.5 Luk 18.10-14

¹⁴ †Yusyunde! Njaiye pa yusme pupwa lenge mitinj najiye yende hwap yatme yip pe, Yai yip najiye narp nanah moihoa' ka ongohe pupwa yip najiye yende topo'e. ¹⁵ Kom najiye yukur yip yasme hwap lenge mitinj najiye yende yatme yip pe, Yai yip yukur ka ongohe hwap yip najiye yende."

Jisas njanange wusyep me yanah najiye na osme naji no, na ininge wusyep topo'me Got

¹⁶ Jisas njanange na, "Njupe najiye pa yusme naji pe, yukur pa jite bepmohro juh tu'e najiye lenge miye' hombo'e yende. Tinge jite bepmohro tinge jah no, lenge mitinj lalme ka yeteke'e nange tinge yasme naji. Nam mana yip bwore mise, tinge si yamba'e yitini tinge lalme. ¹⁷ Njupe najiye pa yusme naji pe, pa yungurh me bepmohro yip, topo'e yende sungwar ondoh. ¹⁸ Pa yende tu'e luku no, lenge mitinj lalme yukur ka sisyeme nange yip pa yusme naji. Kut Yai yip ilyeh najiye narp tase, kin ilyeh ki sisyeme. Pe Yai yip kin njeteke'e najimune najiye yip yende tase pe, se ka yul yip yitini."

Na birme naji'e naji'e bwore bwore inir moihoa'

¹⁹ ††Yukur na garase naji'e naji'e bwore bwore wula wula ote ember tu'e najiye miye' lowe orp kekep e'e. Detale, nate gah kekep e'e pe, hiraŋ topo'e waimbe ka ende yumbune naji'e naji'e. Topo'e lenge miye' endei ka yuwor'e yukoh yil yoto pe, tinge ka yende njeni yamba'e naji'e naji'e lalme. ²⁰ Kut birme naji'e naji'e bwore bwore tei ka inir el unuh moihoa', najiye hiraŋ topo'e waimbe yukur ka yende yumbune. Topo'e lenge miye' endei yukur ka yuwor'e yukoh yil yoto no, ka yamba'e. ²¹ Detale, luh moi najiye naji'e naji'e bwore bwore ni njanar pe, njoihmbwaip nin ka tejeime luh moi uku."

Nembep pe, ki nih tikin wahri'

²² Jisas plihe njanange na, "Nembep ki nih tikin wahri'. Najiye nembep yip ka bwore pe, wahri' yip ka amba'e yirise embere. ²³ Kom najiye nembep hoime ka pupwa pe, yukur pa yeteke'e najinde, ki ta'e najiye yip yarp yepelmbe supule. Ta'e luku pe, yirise najiye sai nato yip uku ki yepelmbe pe, yepelmbe luku ki nembere supule."

Miye' esep ilyeh yukur tatame ka ende wah me miye' embep hoi

²⁴ Jisas plihe njanange na, "Miye' ende yukur tatame ka ende wah me miye' embep hoi, pakai. Kin se ka hriphrip me njoinde, kut se ka girnge njoinde. Kin se ka usyunde wusyep me njoinde, kut se ka ana'e teket me njoinde. Yukur pa yende wah me Got topo'e wah wuhau, na pakai."

Yukur pa njoiheryembe wula wula me naji'e naji'e

²⁵ Jisas plihe njanange na, "Ta'e luku pe, nam mana yip, yukur pa njoiheryembe wula wula me naji topo'e pinip najiye pa yamba'e no, pa yurp laip. Topo'e hihiyil-ih najiye pa juh tutme wahri' yip. Ta'e naji kin nembere me laip lakai? Topo'e hihiyilih kin nembere me wahri' lakai? Pakai. ²⁶ Yeteke'e lenge njinjet. Tinge yukur woryep naji, topo'e yahai'e naji yate yember ilyeh yanar yal yoto yukoh. Kom Yai yip najiye narp nanah moihoa' pe, kin bepteme tinge najiye nangang lenge naji. Ta'e yip njoiheryembe nange njinjet yengelyembe yip? Pakai! Yip yengelyembe lenge njinjet. ²⁷ Najiye yip njoiheryembe wula wula pe, njoiheryembe luku yukur tatame najiye ka enjel'e nup sye' enge elme laip yip.

²⁸ Ta'e luku pe, yip njoiheryembe wula wula me hihiyil-ih me najimune? Yeteke' lenge yuhurnge najiye tikin gere sai'e sai'e. Tinge yukur yende wah najiye yende hihiyilih tititinge najiye ka juh. ²⁹ †Kom nam mana yip, somohon kiŋ Solomon kin narp ta'e miye' lowe, topo'e hihiyilih kin mi' supule. Kom hihiyilih kin uku yukur mi' supule ta'e yuhurnge le'e. ³⁰ Got kin bepteme peperiyeh najiye tukwini gere sai e'e, kut minde pe, lenge miye' ka jute yesekheh yil nih ko. Njahilyeh ta'e luku pe, Got se ka yul yip hihiyilih kuli. Kut njoiheryembe mise yip najiye tejeime Got pe, ki sikirp manai'e supule.

³¹ Ta'e luku pe, yukur pa njoiheryembe wula wula najiye pa yininge na, 'Ma mamba'e naji, pinip topo'e hihiyilih nam minir a?' ³² Lenge haiten pe, tinge njoiheryembe wula wula me naji'e naji'e ta'e luku. Kom Yai yip najiye narp anah moihoa' pe, kin si njeteke'e topo'e sisyeme nange yip sehei'e naji'e naji'e luku. ³³ Pe njeni-dehei kin pa yanah'e yip tip supule yilme Got no, ka embepeme yip pe, pa yende naji'e naji'e junde najiye kin njanande. Topo'e kin ka yul yip najimune najiye yip sehei'e topo'e. ³⁴ Ta'e luku pe, yukur pa njoiheryembe najimune najiye minde. Najimune najiye ka ot minde luku pe, naji'e naji'e tikin minde. Hwap mune najiye ka ot tukwini pe, tikin tukwini le'e."

Yukur pa yiyar'e lenge miye' tuweinge

7 "Yukur pa yiyar'e lenge miye' tuweinge, najiye bwore lakai pupwa, na pakai. Najiye pa yende tu'e luku pe, Got se ka iyar'e yip topo'e. ² ††Got se ka iyar'e yip nahilyeh tu'e najiye yip yiyar'e lenge miye' tuweinge sye'. Najiye yip pa yiyar'e lenge miye' tuweinge pe, Got se ka plihe yiyar'e yip nahilyeh. ³ Deta'e lai najiye nin njeteke'e gurngur sikirp najiye tahai' na noto nembep to' nin, kut yukur nin njeteke'e yokop hyukut nembere najiye tahai' na noto nembep nitei? ⁴ Deta'e laime yokop hyukut embere luku najiye tahai' na noto nembep nitei, kom nin plihe njaname to' nin na, 'Ma mosoko gurngur sikirp najiye tahai' nal noto nembep nin.' ⁵ Nin miye' hombo'e! Njendehei na osoko yokop hyukut embere najiye tahai' nembep nin yer ti,

† 6.14 Mak 11.25-26 †† 6.19 Jms 5.2-3

‡ 6.29 1Ki 10.4-7, 2Sto 9.3-6 †† 7.2 Mak 4.24

na se eteke'e bworerme gurngur najiye tahai' na njoto njembep to' nin pe, na osoko tus. ⁶ Yukur pa yanja'e najimune najiye tikin Got yilme njumbwat. Se ka plihe bunjenge engel' yip. Topo'e yukur pa yiche salpan bwore bwore yip yilme lenge hro'. Se ka njhip juh yisyer'e."

Got se ka yul yip najimune gunde yisilih yip

⁷ Pa yisilih pe, pa se yamba'e, pa yahai'e pe, pa se yeteke'e, topo'e pa yendere kohmap pe, ka kumbur kohmap. ⁸ Lenge miye' tuweinge najiye tinge yanange wusyep topo'me Got yisilihme kin naji'e naji'e pe, ka yamba'e. Topo'e lahmende najiye ka ahai'e pe, se ka eteke'e. Topo'e lahmende najiye ka endere kohmap pe, Got se ka kumbur kohmap me kin. ⁹ Najiye talah ka isilihme yai me kakah pe, tatame najiye ka anja'e njeser lakai? ¹⁰ O najiye talah ka isilih nin nange na anja'e nuy-o' pe, tatame na anja'e hwarj lakai? ¹¹ Yip lenge yai yende hwap sekete, kom yip sisyeme najiye yangange naji'e naji'e bwore bwore yalme talah yip. Yai yip najiye narp nanah moihla' pe, kin nengelyembe yip pe, se ka angange naji'e naji'e bwore bwore el lenge lahmende najiye yisilihme kin. ¹² Najimune bwore bwore najiye yip yisande lenge miye' tuweinge najiye ka yende yutme yip pe, yip pa yende yilme tinge yer. Le'e wusyep tehei tikin wusyep tikin Moses topo'e wusyep tehei titinge profet najiye yalanjatme.

Kohmap malaih najiye yal moi yirise

¹³ Jisas plihe njanange na, "Pa yil yoto kohmap malaih. Kohmap najiye nal moi hel pe, ki njembere sekete pe, ki bwore njumwaiye najiye na gunde. Topo'e lenge miye' tuweinge wula wula tinge jande yanjah uku. ¹⁴ Kom kohmap najiye na el oto moi yirise pe, ki malaih topo'e yanjah najiye na gunde el oto luku pe, kin nihe supule. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge hoi iliyeh tinge yeteke'e yanjah uku pe, tinge jande."

Yip pa njoihme lenge profet hombo'e

¹⁵ "Yip pa njoihme lenge profet hombo'e. Tinge hombo'e yanange wusyep bwore bwore najiye ka jite njoihmbwaip yip yilme tinge. Kom njoihmbwaip bumbe tinge pe, tinge de ka yende yumbune yip. Tinge ta'e lenge njumbwat telpei najiye hombo'e tanah wahri' waih lenge yuwor sip no, ka yil sehei me yip najiye ka yurp yip. ¹⁶ Yip pa yeteke'e lenge yoworme junde najimune najiye tinge yende pe, pa sisyeme nange tinge profet molohe. Mwah senge yukur tehei najisep ta'e lou wain, topo'e syipsyap najiye pupwa sire sekete yukur tehei njip esep. ¹⁷ Lou najiye bwore mi' supule pe, ka tehei lousep bwore bwore. Kom lou najiye pupwa pe, ka tehei lousep pupwa. ¹⁸ Lou najiye bwore pe, yukur ka tehei lousep pupwa. Lou najiye pupwa pe, yukur ka se tehei lousep bwore. ¹⁹ ††Topo'e lou najiye yukur tehei lousep bwore pe, tinge jene yember yal pe, yotombo yiche yal nih. ²⁰ †Ta'e luku pe, pa sisyeme

† 7.12 Luk 6.31 †† 7.19 Mat 3.10, Luk 3.9 ‡ 7.20 Mat 12.33

yoworme lenge profet molohe junde najimune najiye tinge yende."

Njup yuwo

²¹ "Yukur lenge miye' tuweinge lalme najiye tinge jal njam, 'Lahmborenge, Lahmborenge' pe, ka yil yoto lemame tikin moihla', pakai. Kom lahmende iliyeh najiye njende naji'e naji'e gande njasande tikin Yai njam najiye narp nanah moihla' pe, kin iliyeh ka el oto lemame luku. ²² Njup yuwo najiye Got ka iyar'e lenge miye' tuweinge lalme ka ot pe, mitinj wula wula ka yini njam na, 'Lahmborenge, Lahmborenge! Nato narj nin pe, poi manange malanjatme wusyep tikin Got. Topo'e nato narj nin pe, poi gwinyenme lenge yipihinge pupwa. Topo'e nato narj nin pe, poi mende mirakel wula wula.' ²³ †O njup uku pe, ma mini lenge na, 'Njam yukur sisyeme yip lalme liki. Yil yupwaih me njam, yip lenge miye' tuweinge najiye yende hwap sekete!'"

Miye' hoi yende yukoh

(Luk 6.47-49)

²⁴ "Ta'e luku pe, lahmende najiye njasande wusyep njam no, kin gande lalme pe, kin ta'e miye' najiye njoiheriyembe bworerme ti, kin njiche njehah gah gah nal pe, kin njononde tumwange pe, kin guhur'e yukoh kin nanah. ²⁵ Njisih kin gah, topo'e mih tembelem embere nawe nat nal, topo'e yohe bembelye'me embere tahar nat nal njondol'me yukoh uku, kom yukur ki turwau. Detale, tinge si yenge njeser yetenge tumwange tehei. ²⁶ Kom lahmende miye' tuweinge najiye yisande wusyep njam no, yukur tinge jande wusyep uku pe, tinge ta'e miye' najiye pupwa kwote guhur'e yukoh kin njanah kekep njosoh. ²⁷ Njisih embere gah pe, mih tembelem embere ki nawe, topo'e yohe embere ki tahar bongol nat nal njondol'me yukoh pe, ki turwau pupwa yehe supule."

Wusyep tikin Jisas ki bongol

²⁸ †Njupue najiye Jisas njanange wusyep lalme luku mi'e pe, lenge miye' tuweinge lalme gunguru plaime kin najiye njanange nalanjatme wusyep uku. ²⁹ Kin yukur ta'e lenge jetmam titinge wusyep erjeme, pakai. Kin njanange wusyep ta'e miye' najiye namba'e narj embere topo'e bongol.

Jisas njende mi'me miye' najiye njende wahri' epwa wukeh wukeh

(Mak 1.40-44, Luk 5.12-14)

8 Jisas nasme hwate malaih uku nate gah pe, lenge miye' tuweinge wula wula jande kin. ² Mi'e pe, miye' wahri' epwa pupwa wukeh wukeh nenge kin natme Jisas pe, kin njasar'e njhipmbep gah njembep Jisas njaname na, "Lahmborenge, najiye ni njasande pe, na plihe ende njam ma tuhur bwore." ³ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Njam masande najiye ma mende." Kin kite syep kin nal tas pe, njusuwa'e miye'

†† 7.23 Sng 6.8 †† 7.28 Mak 1.22, Luk 4.32

wukeh wukeh luku njanange na, "Tuhur bwore!" Nilye-he sai wahri' epwa wukeh wukeh luku nasme miye' uku pe, ki tahar bwore. ⁴ †Mi'e pe, Jisas njaname na, "Usyunde! Yukur na inime lahende me naimune njaie si njenje me nin e'e, na pakai. Kut na el asambe wahri' nin elme pris njaie ka eteke'e wahri' nin. Na ende ofa gunde njaie Moses nalanatme pe, luku ka asamb lenge mitinj lalme nange nin si tahar bwore."

Jisas njenje mi'me wahri' epwa miye' wah tikin miye' embep lenge miye' wondoh
(Luk 7.1-10)

⁵ Njupe njaie Jisas nate njoto moi embere Kaperneam pe, miye' embep njaie bepteme miye' wondoh 100 titinge Rom nate njisilihme Jisas bongol njaie ka ungwisme kin. ⁶ Kin njaname Jisas na, "Lahmborenge, miye' wah nam kin namba'e wahri' epwa lupu nule njanar luh. Kin namba'e nihe syohe embere pupwa pe, kin yukur tatame njaie ka tuhur." ⁷ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Ma muta mende kin ka tuhur bwore." ⁸ Miye' embep nungwisme wusyep Jisas na, "Lahmborenge, na pakai. Nam yukur miye' bwore njaie nin na el yukoh nam. Kom nam masande njaie nin na ininge wusyep nin pe, miye' wah nam ka tuhur bwore. ⁹ Nam topo'e marp tuweihe lenge miye' embep sye', kut lenge miye' wondoh sye' yarp tuwihme nam. O njaie ma minime miye' wondoh ende na, 'El' pe, kin nal ko. Topo'e njaie ma minime njoinde na, 'Ot' pe, kin nat. Topo'e njaie ma minime miye' wah nam na, 'Ende njaie e'e' pe, kin njenje gande."

¹⁰ Njupe njaie Jisas njanande wusyep uku pe, kin ngunguru plai supule pe, kin njana lenge miye' tuweinge njaie jande kin na, "Nam mana yip bwore mise, nam yukur somohon meteke'e miye' ende ta'e liki njotop yip Israel njaie njoiheriyembe mise kin ta'e le'e. ¹¹ ††Nam mana yip bwore mise, lenge miye' tuweinge wula wula ka yuse njaie njau njanah topo'e njau nangah yut pe, ka yurp yono njaie yotop Abraham, Aisak topo'e Jekop yoto lemame tikin moihla'. ¹² †Kom lenge miye' tuweinge Israel njaie somohonme Got nalanatme lenge nange ka yurp tuwihme kin yi yoto lemame pe, Got ka iche lenge el moi njaie tikin yepelmbe supule. Luh uku pe, ka yilil pupwa supule, topo'e yikikirme njesepe tinge." ¹³ Mi'e pe, Jisas njaname miye' embep tikin miye' wah uku na, "El moi pe, naimune njaie njoihmbwaip nin tenjeime luku pe, se ka ende wah." Dindi' njup uku pe, miye' wah tikin miye' embep tahar bwore.

Jisas njenje mi'e wahri' epwa mamiyen tikin Pita topo'e wahri' epwa lenge miye' tuweinge wula wula
(Mak 1.29-34, Luk 4.38-41)

¹⁴ Jisas nal yukoh tikin Pita pe, kin njeteke'e mamiyen tikin Pita, wahri' ti nihe pe, ti wende wahri' epwa wate luh. ¹⁵ Jisas narpe syep ti pe, wahri' epwa nasme ti. Ta'e luku pe, ti tahar wende njaie me Jisas.

† 8.4 Wkp 14.1-32 †† 8.11 Luk 13.29 † 8.12 Mat 22.13, 25.30, Luk 13.28

¹⁶ Kin nala yungwiris njup pe, lenge miye' tuweinge yenge lenge mitinj njaie yipihinge pupwa jahanahme tinge yatme Jisas. Jisas njanange wusyep pe, lenge yipihinge pupwa tas yupwaihme lenge miye' tuweinge, topo'e kin njenje mi'me wahri' epwa lenge miye' tuweinge lalme. ¹⁷ ††Kin njenje njaie uku gande wusyep tikin Got njaie njanange nat mut tikin profet Aisaia na, Kin namba'e wahri' epwa poi uku pe, kin ginyenme wahri' epwa nal mi'e ko.

Jisas njanange wusyep me yanah njaie ya gunde kin
(Luk 9.57-60)

¹⁸ Njupe njaie kin njeteke'e lenge miye' tuweinge wula wula yate jan yoyor'me kin pe, kin njana lenge jetalah kin nange ka yil umbur njaie pinip umun tikih. ¹⁹ Jetmam ende tikin wusyep erjeme natme Jisas pe, kin njaname na, "Jetmam, luh mune mune njaie na el pe, nam ma gunde nin mil." ²⁰ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Kom njoiheriyembe bworerme yer ti, na gunde nam. Lenge njumbwat telpei tase yarp yoto map, topo'e lenge njinjet tase yarp yoto njinjet hwap. Kom Talah tikin Miye' kin hlaihlai njoyor'me gan pe, luh moi kin pakai njaie ka orp." ²¹ O miye' njoinde njaie jetalah tikin Jisas uku njaname Jisas na, "Lahmborenge, tatame njaie ma mila mononde yai nam yer ti, ma mut." ²² Jisas nungwisme wusyep kin na, "Gunde nam! Osme lenge miye' yule ka yononde miye' yule."

Jisas njanange wusyep pe, yohe bimbilye'me mi'e ko
(Mak 4.36-41, Luk 8.22-25)

²³ Jisas nanah narp loumbil pinip pe, lenge jetalah kin yal topo'e kin. ²⁴ Njupe njaie tinge yal pe, Jisas si nate posoh. O yohe bimbilye'me embere ki tahar pinip umun pe, pinip ki kotou nanah loumbil pinip. ²⁵ Lenge jetalah yal yahra'e kin tambah mah ya hla' na, "Lahmborenge, ungwisme poi! Sehei ya mule kili." ²⁶ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Detale ti yip hi'jarngge ta'e liki? Njoiheriyembe mise yip ki sikirp manai'e supule." Mi'e pe, kin tahar njihyele yohe topo'e pinip pe, yohe mi'e, topo'e pinip syumbe bliye sai njumwaiye. ²⁷ Tinge lalme njoiheriyembe wula wula pe, tinge yanange na, "Miye' mune ta'e le'e? Yohe topo'e pinip yisande wusyep kin!"

Jisas ginyenme yipihinge pupwa
(Mak 5.1-20, Luk 8.26-39)

²⁸ Njupe njaie Jisas nate gere kekep Gadara nal pinip umun umbur Galili pe, lenge miye' hoi njaie yipihinge pupwa si jahyanahme tinge hindi yate yeteke'e Jisas. Tinge hindi yarp yal yoto njehheh njaie yinise lenge miye' yule yate tas. Tinge hindi pupwa yehe ta'e miye' telpei pe, yukur miye' tuweinge ende yale yat yanah uku. ²⁹ Nilyehe sai tinge hindi tambah marngge yanange na, "Nin Talah tikin Got, nin da ende poi hindi tu'e la? Njup yuwo teter, kom le'e nin nat njaie na ende yumbune poi hindi lakai?" ³⁰ O yukur wohme luh

†† 8.17 Ais 53.4

ñaiye lenge hro' wula wula yono ñai jan. ³¹ Ta'e luku pe, lenge yipihinge pupwa luku yisilihme Jisas na, "Ñaiye nin de na ginyen poi ya tus mupwaihme tinge hindi pe, ember poi ya mil moto lenge hro' uku."

³² Jisas ñana lenge na, "Tus upwaihme!" Pe tinge tas yasme tinge hindi yal yoto lenge hro'. Lenge hro' lalme luku tahar jertenge jah hwate uku yal jah pinip umun pe, tinge yono'e pinip pe, tinge lalme yule.

³³ Lenge miye' ñaiye bepteme hro' uku yeteke'e ñai ta'e luku pe, tinge jertenge yal moi embere yana lenge miye' tuweinge lalme jande ñaimune ñaiye si ñende lenge miye' hoi uku ñaiye yipihinge pupwa si jahyanahme tinge hindi. ³⁴ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge wula wula yase moi embere yat ñaiye ka yeteke'e Jisas. Pe ñupe ñaiye tinge yeteke'e Jisas pe, tinge yiname wusyep bongol yalme kin nange ka osme kekep tinge, kut ka el moinde.

Jisas ñende mi'me miye' ñaiye ñhip syep kin nule (Mak 2.1-12, Luk 5.17-26)

9 Jisas nanah loubil pinip pe, kin plihe nerñe pinip umun nal moi Kaperneam. ² Pe lenge miye' tuweinge sye' yikirh miye' ende ñaiye ñhip syep kin si nule nate luh yatme Jisas. Pe Jisas bep nal ñeteke'e ñoihmbwaip tinge ñaiye tejeime kin pe, kin ñaname miye' ñaiye ñhip syep nule luku na, "Lahyambe, yukur na ñoiheryembe wula wula! Ñam si mongohe hwap topo'e ñoihmbwaip pupwa nin." ³ Mi'e pe, lenge jetmam tikin wusyep erñeme yanange wusyep yale yat titinge na, "Miye' e'e ñanange wusyep gonombai'e Got!" ⁴ Kom Jisas sisyeme ñoihmbwaip tinge pe, kin ñana lenge na, "Deta'e lai ti ñoihmbwaip pupwa liki sai nato yip?" ⁵ Ki bwore ñumwaiye ñaiye ma mininge tu'e le'e na, "Ñam si mongohe ñoihmbwaip pupwa nin' lakai, ma mininge na, 'Amba'e luh nin el!'" ⁶ Kom ñam ma yisam yip ñaiye pa sisyeme nange Talah tikin Miye' kin bongol sekete gah kekep e'e ñaiye ka ongohe hwap lalme." Ta'e luku pe, Jisas ñaname miye' ñaiye ñhip syep kin si nule luku na, "Nin tahir amba'e luh nin pe, el yukoh nin!" ⁷ Miye' uku tahar pe, kin nal yukoh kin. ⁸ Ñupe ñaiye lenge miye' tuweinge yeteke'e ta'e luku pe, tinge hi'jarnge pe, tinge yirisukwarme Got ñaiye kin naña'e bongol ta'e luku nal lenge miye'.

Jisas galme Matyu (Mak 2.13-17, Luk 5.27-32)

⁹ Jisas nasme luh uku pe, kin nanga pe, kin ñeteke'e miye' ende, nañ kin Matyu, narp nato yukoh namba'e wuhyau takis. Kin ñaname Matyu na, "Gunde ñam!" Pe Matyu tahar gande kin. ¹⁰ †Ñupe ñaiye Jisas ñono ñai narp yukoh Matyu pe, lenge miye' wula ñaiye yamba'e takis topo'e lenge miye' wula ñaiye yende hwap yat. Tinge yono ñai yotop Jisas nenge lenge jetalah kin. ¹¹ Lenge Farisi sye' yeteke'e ñai uku pe, tinge yisilihme lenge jetalah kin na, "Deta'e lai ti jetmam yip ñono ñai ñotop lenge miye' pupwa ñaiye ta'e luku?" ¹² Jisas ñasande wusyep tinge luku pe, kin nungwisme

† 9.10 Luk 15.1-2

wusyep tinge na, "Lenge miye' tuweinge ñaiye yukur yende wahri' epwa pe, tinge yukur ka se yilme dokta ñaiye yamba'e lousep. Kom lenge miye' tuweinge ñaiye yende wahri' epwa pe, liki se ka yilme dokta.

¹³ †Yip pa ñoiheryembe bworerme wusyep tehei tikin Got ñaiye ñanange. Yip yil pe, yeteke'e wusyep ñaiye sai nato Tup tikin Got ñaiye ñanange na,

Ñam masande ñaiye pa yende ñoihmbwaip bwore bwore yil lenge mitiñ.

Ñam gwarngwe ñaiye pa yende ofa pakaiye.

Ñam yukur mat ñaiye mamba'e lenge miye' tuweinge ñaiye yarp bwore bwarme, pakai. Ñam mat ñaiye ma mungwis lenge miye' tuweinge ñaiye yende hwap."

Jisas ñanange wusyep me yanah ambaran ñaiye nasme ñai

(Mak 2.18-22, Luk 5.33-39)

¹⁴ Mi'e pe, lenge jetalah tikin Jon tikin Baptais yatme Jisas pe, tinge yisilihme na, "O deta'e lai pe, poi topo'e lenge Farisi pe, poi masme ñai ñup wula wula, kut lenge jetalah nin yukur yasme ñai?" ¹⁵ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Ñaiye miye' ende kin da dindi' pe, ta'e lenge bamtihai kin se ka ñoihmbwaip mane ñaiye kin narp ñotop tinge lakai? Pakai. Kom ñupe ñaiye tinge si yamba'e miye' uku yenge yal no, yukur kin narp topo'e lenge bamtihai kin pe, liki se ka yusme ñai. ¹⁶ Yukur miye' ende tatame ñaiye ka se otombo ñaiyuwat ambaran sikirp onote el gerenge map ñaiye sai temhronj mwate ñaiye si telei. Ñaiye ka ende tu'e luku no, ñupe ñaiye ka ungurhme pe, temhronj ambaran uku ka tokopo' pe, ka owor'e temhronj telei ende map embere. ¹⁷ Yukur miye' ende ka se uru'e pinip wain ambaran el guh yuwor hi' telei ñaiye ta'e botol, pakai. Ñaiye ka ende tu'e luku pe, pinip wain ambaran ka tenenem embere pe, yuwor hi' telei ka owor'e pe, wain ambaran se ka turu' tus pe, yuwor hi' ki pupwa ko. Kom ki bwore ñaiye ka uru'e wain ambaran el guh yuwor hi' ambaran no, ka hindi hoime si bworerme."

Jisas ñende mi'me lahtuwei ende ñaiye si wule, topo'e tuwei ñaiye wusuwa'e temhronj kin

(Mak 5.21-43, Luk 8.41-56)

¹⁸ Jisas teter narp ñanange wusyep nal lenge jetalah tikin Jon pe, miye' embep tikin yukoh jahilyeh titinge Juta natme Jisas pe, kin ñasar'e ñhipmbep gah sehei me ñhip Jisas pe, kin ñaname Jisas na, "Lahtuwei ñam tukwini wule. Kom na ote ikil syep nin el unuh ti pe, ta plihe tuhur wurp laip." ¹⁹ Ta'e luku pe, Jisas tahar gande miye' uku nal, topo'e lenge jetalah plihe tahar jande Jisas. ²⁰ O tuwei ende, wahri' epwa wundehei ti sai nye nyermbe na tatame wahtaip syepumbur umbur hoi. Ti wat sehei me teket Jisas pe, ti wusuwa'e temhronj syum tikin Jisas. ²¹ Detale, ti ñoiheryembe titi ti na, "Ñaiye ma musuwa'e temhronj kin pe, wahri' epwa ñam se ka mi'e." ²² Jisas bunjenge bep nal ti pe, kin ñanange na, "Lahtuwei! Ñoihmbwaip nin ka si

†† 9.13 Hos 6.6, Mat 12.7

ñumwaiye. Bilip nin si ñende nin bwore." Pe nilyehe sai tuwei uku plihe bwore.

²³ Mi'e pe, Jisas nato yukoh tikin miye' embep uku pe, kin ñeteke' lenge miye' tuweinge yilil yarp. Topo'e lenge miye' tuweinge yunduhul'e tumbuh pe, tinge yende titire embere pupwa. ²⁴ Jisas ñana lenge na, "Yip tuhur yil yanga'me lahtuwei e'e, yukur ti wule. Pakai. Le'e ti wate posoh." Kom tinge yesenet me kin. ²⁵ Kom ñupe ñaiye lenge miye' tuweinge lalme si yate tas mi'e pe, Jisas nato narpe syep lahtuwei uku pe, ti tahar. ²⁶ Ta'e luku pe, wusyep ñaiye kin ñahra'e lahtuwei uku sisil nal'e nal'e nato distrik uku.

Jisas ñende mi'me miye' hoi ñaiye ñembep tangar, topo'e miye' ende ñaiye mut tingis

²⁷ Jisas nasme moi uku pe, kin nanga nal. O lenge miye' ñembep tangare hoi jande kin. Tinge hindi tambah marnge yanange na, "Krais, talah tikin Dewit! Noi-hginirme poi hindi!" ²⁸ Ñupe ñaiye Jisas si nato kohmap mele'e pe, lenge miye' bep tangar hoi uku yatme kin pe, kin ñisilih lenge hindi na, "Noihmbwaip yip hindi teñeime ñam nange ñam tatame ma mende bwore me ñembep yip hindi lakai?" Tinge hindi yungwisme wusyep kin na, "Hei, Lahmborengel!" ²⁹ Pe Jisas ñusuwa'e ñembep tinge hindi ñanange na, "Ñai uku ka ende gunde ñaiye ñoihmbwaip yip si teñeime ñam." ³⁰ Pe ñembep tinge hindi bandar ginir pe, nilyehe sai tinge hindi plihe yeteke'e. O Jisas ñana lenge wusyep bongol nalme tinge hindi na, "Yukur pa yila yinime miye' ende me ñaimune ñaiye si ñende me yip e'e!" ³¹ Kom tinge yal pe, tinge yisil'e wusyep me Jisas yember yal'e yal'e ya yoto distrik uku.

³² Ñupe ñaiye lenge miye' hoi uku yasme Jisas pe, lenge miye' tuweinge yenge miye' ende yatme Jisas. Miye' uku yipihinge pupwa si gahanahme kin pe, mut kin tingis pe, yukur ka ininge wusyep. ³³ Kom ñupe ñaiye Jisas ginyenme yipihinge pupwa luku tas nal pe, miye' uku tatame ka ininge wusyep. Pe lenge miye' tuweinge luku ñoiheryembe wula wula pe, tinge yanange na, "Poi yukur somohon meteke'e ñai ta'e le'e sai nato Israel." ³⁴ †Kom lenge Farisi yanange na, "Miye' ondoh lenge yipihinge pupwa ñaja'e bongol ti, kin ginyenme lenge yipihinge pupwa."

Jisas ñoihginirme lenge miye' tuweinge

³⁵ ††Jisas nal'e nal'e ñeteke'e moi embere lalme, topo'e moi malaih lalme. Kin nalanatme lenge sande teke'e gan nato yukoh jahilyeh tinge. Kin nalanatme wusyep bwore tikin lemame tikin Got, topo'e kin ñende mi'me wahri' epwa tetehei lalme ñaiye sai wahri' tinge. ³⁶ †Ñupe ñaiye kin ñeteke'e lenge miye' tuweinge wula wula ta'e luku pe, ñoihmbwaip kin ginirme tinge. Detale, bongol tinge si mi'e, topo'e ñoihmbwaip bwore tinge si susukut pe, tinge yanahe yanahe yal ta'e worsip ñaiye miye' embep pakai.

† 9.34 Mat 10.25, 12.24, Mak 3.22, Luk 11.15 †† 9.35 Mat 4.23, Mak 1.39, Luk 4.44 ‡ 9.36 Nam 27.17, 1Ki 22.17, 2Sto 18.16, Ese 34.5, Mak 6.34

³⁷ †Ta'e luku pe, Jisas ñana lenge jetalah kin na, "Ñai wula wula si sasarme sai, kom miye' wah pakai ñaiye ka talame ñai. ³⁸ Ta'e luku pe, yip pa yininge wusyep yisilihme Yai tikin wah ñaiye ka ember lenge miye' wah ka yila talame ñai kin yember ilyeh."

Lenge aposel syepumbur umbur hoi

(Mak 3.13-19, Luk 6.12-16)

10 Jisas gal lenge jetalah syepumbur umbur hoi yate jahilyeh pe, kin nangang lenge bongol ñaiye ka jinyen lenge yipihinge pupwa ñaiye yarp lenge miye' tuweinge topo'e yende mi'me wahri' epwa lalme. ² Le'e nañ lenge aposel syepumbur umbur hoi: ñendehei Saimon, nañ umbur'e kin tinge jalme Pita, hindi to' kin Andru, topo'e Jems hindi to' kin Jon, talah tikin Sebedi hoime, ³ topo'e Filip hindi Bartolomyu, topo'e Tomas hindi Matyu, miye' ñaiye namba'e wuhyau takis, topo'e Jems talah tikin Alpius topo'e Tadius, ⁴ topo'e Saimon, kin miye' titinge Selot hindi Judas Iskariot, miye' ñaiye nember Jisas nal syep lenge wachaih.

Jisas nangange wah nal lenge aposel syepumbur umbur hoi

(Mak 6.7-13, Luk 9.1-5)

⁵ Jisas nember lenge miye' syepumbur umbur hoi uku yal pe, kin syep erñem lenge ñanange na, "Pa yil, kom yukur pa yininge yalanatme wusyep yil lenge haiten miye' tuweinge. Topo'e yukur pa yininge yalanatme wusyep yoto moi embere sye' ñaiye sai nat Samaria. ⁶ Kut pa yil lenge miye' tuweinge lalme titinge Israel ñaiye si talai ta'e yuwor sip. ⁷ Pa yil pe, pa yininge yalanatme wusyep yilme tinge na, 'Lemame tikin Got si nat sehei mi'e!' ⁸ Pa yila yende mi'me mitiñ ñaiye yende wahri' epwa, topo'e yahra'e lenge mitiñ ñaiye si yule, ka plihe tuhur yurp. Yende mi'me lenge miye' ñaiye yamba'e wahri' epwa wukeh wukeh, topo'e jinyenme lenge yipihinge pupwa ñaiye yarp ya yoto lenge miye' tuweinge. Ñaimune ñaiye yip yamba'e pe, yip yamba'e pakaiye. Yukur yip yiche wuhyau yamba'e. Ta'e luku pe, pa yangange pakaiye yil lenge miye' tuweinge na, yukur pa yamba'e yitini me ñai uku. ⁹ Yukur pa yohor gol, lakai wuhyau silwa, lakai wuhyau kapa yil juh hapwore yip. ¹⁰ ††Ñupe ñaiye pa yil pe, yukur pa yosop tem, topo'e pa yenge temhronj hoi, topo'e ñihip hi' hoi, lakai lou yap ñaiye pa tuse, na pakai supule. Miye' wah ñaiye ñende wah pe, kin se ka amba'e ñai, topo'e ñaimune ñaiye kin sehei'e.

¹¹ Ñupe ñaiye pa yil yoto moi embere, lakai moi ende pe, pa yahai'e miye' ende ñaiye kin bwore bwarme tatame ka ungwisme yip pe, yurp topo'e kin yil tutume ñaiye pa yusme moi uku. ¹² Ñaiye yip yala plai yil yoto kohmap pe, yini lenge miye' tuweinge ñaiye yarp yukoh uku na, 'Got ka ñoih mi'mi' me yip.' ¹³ Ñaiye miye' tuweinge yarp yukoh uku, ka hriphrip me yip pe, Got ka hriphrip me tinge. Kom ñaiye yukur ka hriphrip me yip ñaiye ka yamba'e yip pe, ñoih mi'mi' tikin Got

†† 9.37 Luk 10.2 ‡ 10.10 1Ko 9.14, 1Ti 5.18

yukur ka si topo'e tinge. Ka si topo'me yip. ¹⁴ †Topo'e n̄aiye miye' ende lakai moi ende yukur yamba' yip yenge yal yukoh tinge, lakai yasande wusyep yip pe, yenderenge gurngur n̄aiye sai n̄hip yip yusme moi luku. ^{††15} †N̄am mana yip bwore mise, n̄p̄u yuwo n̄aiye Got se ka ende wusyep me lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp moi uku pe, nihe syohe n̄aiye ka yamba'e pe, ki nengelyembe lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp Sodom topo'e Gomora."

Jisas n̄ana lenge aposel n̄aiye tinge ka yamba'e nihe syohe

¹⁶ †Jisas n̄ana lenge na, "Yusyunde! N̄am member yip ma tas bumbumbe lenge miye' tuweinge n̄aiye ka yende yumbune yip tu'e lenge yuwor telpei. Ta'e luku pe, pa n̄oiheriyembe n̄ai'e n̄ai'e bworerme yer ti, pa yende. Topo'e pa yurp bwore bwarme. ¹⁷ †N̄oihme! N̄am mana yip, lenge miye' tuweinge sye' se ka yurpe yip yenge yil me sisinge woroh, topo'e ka yenge mwah yupwai'e yararahe yip jin yoto yukoh jahilyeh tinge. ¹⁸ Tinge sisyeme nange yip jetalah n̄am pe, ka yurpe yip jetete yil lenge miye' onдох tikin provins topo' lenge kin. Ta'e luku pe, yip pa yininge yalaqatme wusyep mise luku yil lenge miye' uku topo' lenge haiten. ¹⁹ N̄upe n̄aiye ka yenge yip yil no, pa jin wusyep pe, yukur pa n̄oiheriyembe wula wula me wusyep n̄aiye pa yininge, lakai pa tungwisme tu'e la, na pakai. Dindi' n̄p̄u uku pe, Got se ka yul yip wusyep n̄aiye pa yininge kili. ²⁰ Wusyep n̄aiye ka tus mut yip pe, liki yukur wusyep yip tip, pakai. Kom wusyep iki natme Yohe Yirise tikin Yai n̄aiye n̄anange nate tas mut yip.

²¹ ††Tatai ka ende wusyep me to' kin pe, ka ini lenge miye' n̄aiye ka yonombe ka ole. Yai ka plihe ende n̄ah-wikin ilyeh elme lenge talah kin. Topo'e lenge talah ka plihe yende wachaih lenge yai mam tinge pe, ka yini lenge miye' n̄aiye ka yongomb lenge ka yule.

²² ††Lenge miye' tuweinge lalme ka yende wachaihme yip supule. Detale, yip jetalah n̄am. Kom lahmende miye' tuweinge n̄aiye jan bongole yal tatame n̄aiye n̄p̄u yuwo pe, Got se ka ungwisme tinge. ²³ O n̄aiye lenge miye' tuweinge moi embere sye' ka yende yumbun yip yinir yoto moi uku pe, jirnge yil moi n̄oinde. N̄am mana yip bwore mise, yip yukur pa yil yoto moi embere lalme n̄aiye sai nato Israel n̄aiye pa yende wah yip lalme mi'e ti, Talah tikin Miye' ka ot.

²⁴ †Jetalah yukur ka se unuh hla' me jetmam kin, topo'e miye' wah yukur ka se unuh hla' me miye' embep kin. ²⁵ ††Ta'e luku pe, ka yende me lenge jetalah ka n̄ahilyeh tu'e n̄aiye lenge jetmam. Topo'e ka yende me lenge miye' wah ka n̄ahilyeh tu'e n̄aiye miye' embep kin. N̄am miye' onдох yip pe, tinge jalme n̄am Belse-

bul. ^{††} Yip jetalah n̄am pe, tinge se ka yul yip n̄an̄ n̄aiye tikin pupwa supule."

Miye' ka hi'girnge Got ilyeh

²⁶ ††Ta'e luku pe, yukur pa hi'jirnge lenge mitin. N̄aimune n̄aiye tukwini n̄am yul mana yip pe, pa yuwor'e yininge yil halhale n̄aiye lenge mitin lalme ka yisyunde. Wusyep tase lalme luku pa yininge yil halhale. ²⁷ Wusyep mune n̄aiye n̄am mana yip moto yepelme pe, pa yininge wusyep uku n̄upe n̄aiye n̄au ka owor'e. Topo'e wusyep tase n̄aiye yip syumbe yenge mungwim yisande n̄umwaiye pe, pa yil jin tus halhale yininge yowor'e yil lenge miye' tuweinge lalme. ²⁸ Yukur pa hi'jirnge lenge lahmende miye' tuweinge n̄aiye ka yumbip no, pa yule, na pakai. Detale, yukur ka yende yumbune yipihinge bwore n̄aiye narp nato mele'e. Pa hi'jirnge Got ilyeh n̄aiye kin tatame ka ende yumbune wahri' orope topo'e yipihinge bwore. ²⁹ Lenge miye' tatame ka yiche wuhyau n̄eser talah ende n̄aiye ka yamba'e n̄injet mekerep hoi. Kom Yai yip kin bepteme lenge n̄injet uku bworerme. Topo'e Got kin sisyeme n̄p̄u tikin n̄injet ilyeh ilyeh n̄aiye ka tumbe e guh kekep. ³⁰ O n̄aiye yip pe, Got si gonose n̄ondoh waih lalme n̄aiye sai n̄ondoh yip. ³¹ Ta'e luku pe, yukur pa hi'jirnge lenge miye' tuweinge n̄aiye ka yende yip tu'e lai. Yip n̄oinde tikin supule yengelyembe lenge n̄injet.

Yukur ya hi'e n̄aiye ya mininge mowor'e member n̄an̄ tikin Krai

³² N̄aiye miye' ende ka ininge owor'e ember n̄an̄ n̄am guh kekep e'e pe, n̄am ma mininge mowor'e member n̄an̄ kin guh n̄embep Yai n̄am n̄aiye narp nanah moi-hla'. ³³ ††Kom n̄aiye lahmende ka inise n̄an̄ n̄am guh kekep e'e pe, n̄am ma minise n̄an̄ kin guh n̄embep Yai n̄am mi munuh moi-hla'.

Jisas yukur nenge n̄oihmbwaip n̄umwaiye nat, kom kin nenge wachaih nat

³⁴ Yukur pa n̄oiheriyembe nange n̄am mat pe, n̄am menge n̄oihmbwaip n̄umwaiye mat kekep e'e, pakai, kom n̄am menge wachaih mat. ³⁵ ††N̄am mat n̄aiye talah miye' ka ende wachaihme yai kin. Topo'e lahtuwei ta wunde wachaihme mam ti, topo'e mihin ta wunde wachaihme mamiyen ti. ³⁶ O lenge bamtihei n̄aiye kitikin miye' pe, tinge ka yende wachaihme kin.

³⁷ Lahmende n̄aiye n̄ende nihararme yai mam kin n̄embere nengelyembe n̄aiye kin n̄ende nihararme n̄am pe, kin yukur jetalah n̄am. Topo'e lahmende n̄aiye n̄ende nihararme lahtuwei topo'e lahmiye' kin n̄embere nengelyembe n̄aiye kin n̄ende nihararme n̄am pe, kin yukur ka orp tu'e jetalah n̄am. ³⁸ ††Topo'e lahmende n̄aiye yukur nikirh loutungwarmbe kin no, kin gande n̄hip wutu' n̄am pe, kin yukur narp ta'e jetalah n̄am. ³⁹ ††Topo'e lahmende n̄aiye kin n̄oiheriyem-

† 10.14 Apo 13.51 †† Lenge aposel yende n̄ai uku yasambe lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp moi embere luku nange tinge si yende pupwa. † 10.15 Stt 19.24-28, Mat 11.24, Luk 10.4-12 †† 10.16 Luk 10.3 †† 10.17 Mak 13.9-11, Luk 12.11-12, 21.12-15 ††† 10.21 Mak 13.12, Luk 21.16 ††† 10.22 Mat 24.13, 24.9, Mak 13.13, Luk 21.17 § 10.24 Luk 6.40, Jon 13.16, 15.20 †† 10.25 Mat 9.34, 12.24, Mak 3.22, Luk 11.15

††† Belsebul kin Satan. §† 10.26 Mak 4.22, Luk 8.17 ††† 10.33 2Ti 2.12 †† 10.35 Mai 7.6 §† 10.38 Mat 16.24, Mak 8.34, Luk 9.23

be nange ka ungwisme narp kitikin no, ka se orp bwore supule pe, liki se ka talai. Kut lahmende n̄aiye ka iche yumbune wahri' kin n̄aiye ende wah n̄am pe, se ka eteke'e n̄aisep kin.

Lahmende n̄aiye nungwisme lenge miye' tuweinge tikin Krai pe, kin ka amba'e yitini bwore

⁴⁰ † "Lenge miye' tuweinge n̄aiye yamba'e yip pe, luku ta'e n̄aiye tinge yamba' n̄am. Topo'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yamba'e n̄am pe, tinge yamba'e Yai Got n̄aiye kin nember n̄am mat. ⁴¹ Miye' n̄aiye kin namba'e profet tikin Got nala bepteme kin pe, Got se ka aṅa'e n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore n̄ahilyeh tu'e n̄aiye lenge profet yamba'e. Topo'e miye' n̄aiye namba'e miye' n̄aiye narp bwore bwarme nal nembep tikin Got pe, miye' uku se ka amba'e n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore tu'e n̄aiye miye' bwore luku namba'e. ⁴² Yip pa sisyme tu'e le'e, n̄aiye miye' ende ka aṅa'e pinip sikirp elme miye' lakai tuwei ende n̄aiye yarp ta'e jetalah n̄am pe, n̄am manange bwore mise, kin se ka amba'e yitini kin."

Jon tikin Baptais nember lenge jetalah kin yalme Jisas
(Luk 7.18-35)

11 N̄upe n̄aiye Jisas nangange wusyep bongol uku nal lenge jetalah syepumbur umbur hoi mi'e pe, kin nasme moi uku pe, kin nal ḡoto moi embere lalme n̄anange nalanatme wusyep tikin Got nalme lenge miye' tuweinge. ² N̄upe n̄aiye Jon tikin Baptais narp mwahupwai'e no, kin ḡasande wusyep me n̄aimune n̄aiye Krai ḡende pe, kin nember lenge jetalah kin sye' yal yeteke'e Jisas. ³ Tinge yisilihme Jisas na, "Na ini poi! Ta'e nin Krai ilyeh n̄aiye si nat lakai, teter ya murp meseperhme lahende topo'e?" ⁴ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Pa plihe yil yinime Jon junde n̄aimune n̄aiye yip si yisande yeteke'e.

⁵ †† Lenge mitiṅ n̄aiye nembep tinge tangar pe, tinge plihe yingilise nembep tinge jah, topo'e miye' tuweinge n̄aiye ḡhip tinge pupwa pe, mindemboi ka jin yaṅah bwore, topo'e lenge miye' n̄aiye yamba'e wahri' epwa wukeh wukeh plihe tahar bwore.

Topo'e lenge mitiṅ n̄aiye mungwim tinge si kwot, plihe yisande wusyep.

Topo'e lenge miye' tuweinge n̄aiye si yule, plihe tahar yarp.

Topo'e lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄aipwa ḡi' yisande wusyep mise tikin Got.

⁶ Lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur yasme ḡoihmbwaip tinge

n̄aiye teṅeime n̄am pe, Got ka ḡoih mi'mi' me tinge."

⁷ N̄upe n̄aiye lenge jetalah tikin Jon si yal mi'e pe, Jisas n̄anange wusyep nal lenge miye' tuweinge me Jon. Kin ḡana lenge na, "N̄upe n̄aiye yip yal moi gungurar n̄aiye yeteke'e Jon pe, yip ḡoiheryembe nange pa

§§† 10.39 Mat 16.25, Mak 8.35, Luk 9.24, 17.33, Jon 12.25

† 10.40 Mak 9.37, Luk 9.48, 10.16, Jon 13.20 †† 11.5 Ais 35.5-6, 61.1

yeteke'e n̄aimune? Ta'e yip yala yeteke'e yohe ḡililyehme ḡereh ende lakai? ⁸ Yip yal uku n̄aiye pa yeteke'e n̄aimune? Ta'e yip yal n̄aiye pa yeteke'e miye' ende dende' hihiyilih n̄aiye tikin mi' supule? Lenge miye' n̄aiye dende' hihiyilih ta'e luku pe, tinge yarp yukoh titinge kiṅ. ⁹ Kom yini n̄am! Yip yala yeteke'e n̄aimune yil uku? Yip yala yeteke'e profet ende lakai? Hei! N̄am mana yip, profet uku n̄aiye yip yeteke'e pe, kin nengelyembe profet lalme. ¹⁰ †Miye' ilyeh uku ti, wusyep tikin Got n̄aiye sai nato tup n̄anange ta'e le'e, N̄am ma member miye' ende ka el yerme nin n̄aiye ka ininge alanatme wusyep n̄am.

Pe kin ka ende mi'mi' me yaṅah nin.

¹¹ N̄am mana yip bwore mise, Jon tikin Baptais kin nengelyembe lenge miye' lalme n̄aiye yarp kekep e'e somohonme na tatame tukwini. Kom miye' n̄aiye narp miye' pakaiye nato lemame tikin Got pe, kin nengelyembe Jon. ¹² †Dindi' ḡup n̄aiye Jon n̄anange wusyep kin nate tatame tukwini le'e pe, lenge miye' bongol yarmbe yende wah nihe n̄aiye ka yende yumbune lemame tikin moiḡla'. Pe tinge yaṅa'e nihe syohe embere embere pupwa yalme lemame tikin Got.

††† Wusyep erḡeme tikin Moses topo'e lenge profet lalme yanange wusyep me lemame tikin Got n̄aiye ka ot. Tinge yanange wusyep ilyeh uku ya tatame ḡup tikin Jon Baptais. ¹⁴ ††Ta'e luku pe, n̄aiye yip ḡoiheryembe nange wusyep n̄am mise pe, profet Elaija ka ot pe, luku ki n̄anange nalme Jon tikin Baptais. ¹⁵ Lahmende n̄aiye mungwim sai pe, yisyunde wusyep uku!

¹⁶ Ma miyar'e lenge miye' tuweinge n̄aiye tukwini tu'e la, ma mininge wusyep tap mune? Tinge ta'e lenge lahmakerep n̄aiye yarp yal yoto moi jahilyeh. Lenge mekerep sye' tambah yal lenge mekerep sye' yanange na, ¹⁷ 'Poi mosoko wenersep tikin dindi', kom yukur yip yukul'me wahri', topo'e poi mosoko wenersep miye' nule, kom yukur yip yilil!' ¹⁸ N̄upe n̄aiye Jon nat pe, kin nasme ḡai topo'e yukur ḡono'e pinip wain. Pe lenge mitiṅ lalme yanange na, 'Yipihinge pupwa ende narp nato kin!' ¹⁹ Topo'e ḡupe n̄aiye Talah tikin Miye' nat pe, kin ḡono ḡai topo'e ḡono'e pinip wain pe, lenge mitiṅ lalme yanange na, 'Yeteke'e miye' e'e! Kin miye' n̄aiye ḡono ḡai embere, topo'e ḡono'e pinip wain embere sekete. Kin ḡimei titinge lenge miye' n̄aiye yamba'e wuhyau takis, topo'e lenge mitiṅ n̄aiye yende hwap.' Kom poi miyar'e sande teke'e topo'e wah tikin miye' ḡupe n̄aiye poi meteke'e n̄aisep teṅei."

N̄oiḡginir me lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur yimbilme ḡoihmbwaip

(Luk 10.13-15)

²⁰ Jisas ḡende wah bongol supule nato moi embere sye', kom lenge miye' tuweinge yukur yimbilme ḡoihmbwaip yasme pupwa tinge. Ta'e luku pe, Jisas ḡi-

‡ 11.10 Mal 3.1 †† 11.12 Luk 16.16 †† Wusyep Griḡ yukur tas gondoume n̄aiye ves 11.12. Miye' sye' ḡoiheryembe nange Jisas kin n̄anange wusyep nal lenge miye' tuweinge sye' n̄aiye ḡoiheryembe nange ka yurmbe no, ka jinyen lenge Rom, ta'e luku no, ka ende mi' me ḡahwikin tikin Got n̄aiye ka ende lemame kin ka si kekep e'e.

††† 11.14 Mal 4.5, Mat 17.10-13, Mak 9.11-13

hyel lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp ya yoto moi embere luku. ²¹†Kin n̄anange na, “N̄oihginiirme yip lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp moi embere Korasin. Topo'e n̄oihginiirme yip lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp Betsaida. N̄aiye ma mende mirakel le'e guh n̄embep lenge Tair topo'e Saidon n̄aiye n̄am si mende gwah n̄embep yip e'e pe, tinge somohon ka yimbilme n̄oihmbwaip yusme hwap n̄aiye tinge yende. Tinge se ka juh temhron n̄osohe, topo'e tere' niyeh sasambe n̄oihginiir titinge n̄aiye tinge si yende hwap. ²²Kom n̄am mana yip bwore mise, n̄up yuwo n̄aiye Got ka iyar'e lenge miye' tuweinge lalme pe, Got se ka n̄oihginiir sikirp lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp Tair topo'e Saidon. Kut n̄aiye yip lope, pakai supule!

²³††O yip miye' tuweinge Kaperneam, ta'e ka yahra'e yip yenge yil yunuh moi hla', lakai? Pakai supule! Got se ka iche yip e guh hel. Mirakel le'e n̄aiye tukwini n̄am mende gwah n̄embep yip e'e pe, n̄aiye somohon miye' ende ka el la ende guh n̄embep lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp moi embere Sodom, ka yimbilme n̄oihmbwaip pe, tukwini moi embere Sodom uku ka si. ²⁴*Kom yip pa sisyeme tu'e le'e, nato n̄up yuwo tikin n̄aiye Got ka ende wusyep pe, kin se ka n̄oihginiirme Sodom sikirp. Kut n̄aiye yip pe, pakai.”

Yip pa yutme Jisas pe, pa yamba'e yohe (Luk 10.21-22)

²⁵N̄up uku pe, Jisas n̄anange na, “Yai, nin Lahmborenge tikin moi hla' topo'e kekep. N̄am hriphrip me nin supule. Detale, nin n̄inise wusyep uku nal lenge mitiñ n̄aiye n̄ondoh mape, kut nin nasambe lenge mitiñ n̄aiye ta'e lenge lahmakerep. ²⁶Mise, Yai, nin gande n̄asande nitei pe, nin n̄ende gande ta'e luku. ²⁷††Yai n̄am si pwale n̄ai'e n̄ai'e lalme nat syep n̄am. Topo'e yukur miye' ende sisyeme Talah. Yai ilieh kin sisyeme Talah. Topo'e yukur miye' ende kin sisyeme Yai. Talah ilieh topo'e lenge mitiñ n̄aiye Talah si sambe Yai nalme tinge pe, tinge luku, tinge sisyeme Yai.

²⁸Yip lenge mitiñ n̄aiye yende wah nihe, topo'e yikirh mane embere embere pe, yip lalme yutme n̄am n̄aiye ma mende yip pa yamba'e yohe. ²⁹††Yip pa junde n̄am pe, n̄am ma mikirh mane topo'e yip. Pe ma yul yip sande teke'e. Ki yukur nihme yip n̄aiye pa yende n̄aimune n̄aiye n̄am misilih yip n̄aiye pa yende. Detale, n̄am miye' michukor, topo'e n̄am tale n̄am tanam. Pe yip pa yamba'e yohe. ³⁰Yukur ki nihe n̄aiye pa junde n̄am, topo'e mane n̄aiye n̄am yal yip n̄aiye pa yikirh pe, ki bwore huhwai.”

Wusyep er̄neme tikin Sabat (Mak 2.23-28, Luk 6.1-5)

12 ††N̄up ende nato Sabat pe, Jisas gande n̄ah-wikin n̄aiye nato wah wit. Lenge jetalah kin yisande nimbot pe, tinge yemberehe wit esep sye'

† 11.21 Ais 23.1-18, Ese 26.1-28.26, Jol 3.4-8, Amo 1.9-10, Sek 9.2-4 †† 11.23 Stt 19.24-28, Ais 14.13-15 ‡ 11.24 Mat 10.15, Luk 10.12 †† 11.27 Jon 1.18, 3.35, 10.15 †† 11.29 Jer 6.16 ††† 12.1 Lo 23.25

yono. ²N̄upe n̄aiye lenge Farisi yeteke'e ta'e luku pe, tinge yiname Jisas na, “Eteke'e luku! Lenge jetalah nin si yowor'e wusyep er̄neme poi n̄aiye tinge yende ta'e luku jah n̄up tikin Sabat.” ³††Jisas nungwisme wusyep tinge na, “Ta'e yip yukur jonose wusyep me n̄aimune n̄aiye Dewit n̄ende, n̄upe n̄aiye kin nenge lenge miye' yanam kin yisande nimbot? ⁴†N̄upe n̄aiye kin nato yukoh tikin Got pe, kin namba'e kakah uku n̄aiye lenge pris si yende ofa yalme Got pe, kin namba'e nenge lenge miye' yanam kin yono. Kom lenge pris iliehme tinge tatame ka yono kakah uku, kut lenge mitiñ pakaiye pakai. ⁵††Ta'e yip yukur jonose wusyep er̄neme tikin Moses n̄aiye n̄anange na, nye nyermbe nato Sabat pe, lenge pris ka yende wah yil yoto yukoh yirise. Pe luku tinge si yowor'e wusyep er̄neme tikin Sabat. Kom luku pe, tinge yukur yende hwap. ⁶N̄am mana yip bwore mise, miye' n̄aiye tukwini narp e'e pe, kin bongol supule nengelyembe yukoh yirise.

⁷††Wusyep n̄aiye sai nato tup n̄anange na,

N̄am masande n̄aiye pa yende n̄oihmbwaip bwore bwore yil lenge mitiñ.

Kut n̄aiye yesekeh yuwor ende ofa pe, pakai. Topo'e n̄aiye yip si sisyeme wusyep e'e pe, yukur pa yember mane yil lenge jetalah n̄am. Tinge yukur yende hwap. ⁸Ta'e luku pe, n̄am Talah tikin Miye', n̄am Lahmborenge tikin Sabat.”

Jisas n̄ende bworerme miye' n̄aiye syep kin si nule bilmbil nato Sabat (Mak 3.1-6, Luk 6.6-11)

⁹Jisas nasme luh uku pe, kin nato yukoh jahilyeh tinge. ¹⁰Pe miye' ende n̄aiye narp uku pe, syep kin si nule bilmbil. O lenge Farisi sye' hombo'e yahai'e wusyep topo'e Jisas nange kin si n̄ende hwap ende pe, tinge yisilihme na, “O wusyep er̄neme poi ki n̄anange nange tatame ya mende mi'me wahri' epwa moto n̄up tikin Sabat, lakai pakai?” ¹¹††Jisas nungwisme wusyep tinge na, “O n̄aiye n̄ende yip ka embepeme yuwor sip no, n̄oinde ka tumbe el guh neheh oto n̄up tikin Sabat pe, pa si yil juh yosoko worsip uku yenge yunuh, lakai pakai? ¹²Kut miye' kin nengelyembe yuwor sip. Ki bwore n̄aiye ya mungwisme miye' ende moto n̄up tikin Sabat.” ¹³Mi'e pe, kin n̄aname miye' uku n̄aiye syep kin si nule bilmbil na, “Kete syep nin bwarme.” Miye' uku kete syep kin bwarme pe, ki bwore n̄ahilyeh ta'e syepumbur. ¹⁴Ta'e luku pe, lenge Farisi tangal yal jah ilieh yupwai'e wusyep tase n̄aiye ka yonombe Jisas ka ole.

Jisas kin miye' nalan̄atme tikin Got

¹⁵N̄upe n̄aiye Jisas n̄asande wusyep n̄aiye tinge yanange tase tase pe, kin nasme moi embere luku kin nal. O lenge miye' tuweinge wula wula tinge jande kin yal pe, kin n̄ende mi'me wahri' epwa n̄aiye sai lenge miye' tuweinge lalme. ¹⁶Pe kin n̄ana lenge wusyep bongol n̄aiye yukur ka yisil'e yember wusyep nan kin.

††† 12.3 1Sam 21.1-6 § 12.4 Wk̄p 24.9 †† 12.5 Nam 28.9-10 ††† 12.7 Hos 6.6, Mat 9.13 †† 12.11 Luk 14.5

17 Kin n̄ende n̄ai uku bwore mise gande wusyep n̄aiye Got n̄anange nat mut profet Aisaia.

18 †Le'e miye' wah n̄am n̄aiye n̄am si malaŋatme. N̄am mende nihararme kin pe, n̄oihmbwaip n̄am hriphrip me kin supule.

N̄am ma member Yohe Yirise n̄am ka ote guhunuhme kin.

Pe kin ka ininge alaŋatme wusyep me yaŋah n̄aiye Got ka iyar'e

lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye yarp kekep pe, luku ki bwore bwarme.

19 Kin yukur ka tuhwar, topo'e ka se ininge wusyep marnge yohe timbiya.

Lahende yukur ka se yusyunde wonge kin yinir yaŋah yaŋah.

20 Kin yukur ka se ahra'e n̄oihmbwaip nihe elme lah-mende

n̄aiye pupwa pilpil.

Kin miye' michukor pe, yukur tatame n̄aiye ka se ende yumbune

lenge mitir n̄aiye yukur tatame ka se yungwisme tititinge.

Kin ka ende wah el tutume n̄aiye n̄ai'e n̄ai'e lalme ka si bwore.

21 Lenge haiten miye' tuweinge topo'e mitir lalme ka yaŋa'e n̄oihmbwaip yilme kin pe, ka ungwisme tinge.

Tinge yanange nange Jisas n̄ende mirakel topo'e bongol tikin yipihinge pupwa Belsebul

(Mak 3.20-30, Luk 11.14-23, 12.10)

22 N̄up uku pe, lenge miye' tuweinge sye' yenge miye' ende n̄aiye yipihinge pupwa si gahanahme kin yatme Jisas. Miye' uku n̄embep kin si tangar, topo'e yukur ka maka ininge wusyep. Pe Jisas n̄ende mi'me wahri' epwa kin pe, kin tatame ka ininge wusyep, topo'e kin ningilise n̄embep gah n̄eteke'e n̄ai'e n̄ai'e.

23 Lenge miye' tuweinge lalme luku yeteke'e gunguru plaime n̄aimune n̄aiye Jisas si n̄ende. Tinge yisilih na, "Liki ta'e Krai, Talah tikin Dewit lakai?" 24 ††N̄uŋe n̄aiye lenge Farisi yisande wusyep uku pe, tinge yungwisme wusyep lenge miye' tuweinge luku na, "Bongol tikin Belsebul n̄aiye miye' ondoh lenge yipihinge pupwa sai topo'e miye' uku ti, kin ginyenme lenge yipihinge pupwa." ‡

25 Jisas si sisyeme n̄aimune n̄aiye tinge n̄oiheryembe pe, kin n̄ana lenge na, "O n̄aiye kantri ende ka yowor'e hoime no, ka yurmbe pe, ka yende yumbune tititinge. Topo'e n̄aiye lenge miye' titinge moi ende, lakai bamtihei ende ka yowor'e tititinge hoime no, ka yurmbe pe, bamtihei uku ka yende yumbune tititinge. 26 Ta'e luku pe, n̄aiye Satan ka ginyenme yipihinge pupwa kitikin pe, kin si n̄owor'e kitikin nal hoime pe, sehei kin ka mi'e ko. 27 Yip yanange nange Belsebul pwale bongol n̄aiye n̄am gwinyenme yipihinge pupwa kin pe, lah-mende nungwisme lenge bamtihei yip n̄aiye tinge jinyenme lenge yipihinge pupwa tikin Satan? Ta'e luku

pe, lenge bamtihei yip uku ka yasamb yip nange wusyep yip yukur mise, pakai. 28 Le'e Yohe Yirise tikin Got n̄aiye pwale bongol no, n̄am gwinyenme lenge yipihinge pupwa tikin Satan. Topo'e ki yasamb yip nange lemame tikin Got si nate sai topo'me yip.

29 Lahende yukur tatame n̄aiye ka se owor'e e oto yukoh tikin miye' bongol ende no, ka amba'e n̄ai'e n̄ai'e kin lalme. Kom n̄endehei ka hihwai upwai'e miye' bongol uku yer ti, ka se amba'e n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye n̄anar yukoh kin. 30 ††Lahmende n̄aiye yukur n̄ime n̄am pe, liki kin da ende wachaihme n̄am. Topo'e miye' n̄aiye yukur nungwisme n̄am garas lenge miye' tuweinge nenge nate nember n̄ilyeh pe, liki kin ginyen lenge miye' tuweinge n̄aiye ka yil wohe. 31 Ta'e luku pe, n̄am da mini yip tu'e le'e, Got se ka ongohe hwap lalme, topo'e wusyep pupwa n̄aiye lenge miye' tuweinge yanange. Kom miye' lakai tuwei ende n̄aiye ka yininge wusyep pupwa yilme Yohe Yirise pe, Got yukur ka se ongohe hwap tinge luku, pakai supule. 32 ††Kut lahende n̄aiye ka yininge wusyep pupwa yilme Talah tikin Miye' pe, Got se ka ongohe hwap tinge luku. Kom lahende n̄aiye ka yininge wusyep pupwa yilme Yohe Yirise pe, Got yukur ka se ongohe hwap tinge tukwini dindi' e'e ka si e tutume n̄uŋe n̄aiye lemame tikin Got ka ote tus halhale."

Lou pupwa ten̄ei lousep pupwa

33 ††Lou n̄aiye bwore supule pe, lousep kin se ka bwore topo'e. O lou n̄aiye pupwa pe, lousep kin pupwa. Lenge miye' tinge yeteke'e lousep yer ti, tinge sisyeme na, lou uku bwore lakai pupwa. 34 ††Yip miye' pupwa n̄aiye ta'e lenge hwan̄. Yip yanange wusyep pupwa, detale, yip pupwa. Miye' n̄aiye n̄anange wusyep pe, kin n̄anange wusyep gande n̄aimune n̄aiye sai nato n̄oihmbwaip kin. 35 Miye' bwore kin n̄ende n̄ai'e n̄ai'e bwore gande n̄oihmbwaip bwore. Kut miye' pupwa pe, kin n̄ende n̄ai'e n̄ai'e pupwa gande n̄oihmbwaip pupwa n̄aiye sai nato kin. 36 Kom n̄am mana yip, n̄up yuwo n̄aiye Got ka iyar'e lenge miye' tuweinge lalme pe, Got se ka n̄oiheryembe el wusyep lalme n̄aiye lenge miye' tuweinge ilyeh ilyeh yanange pe, ka iyar'e tinge. 37 Wusyep nitei n̄aiye n̄anange luku pe, Got se ka iyar'e nin gunde wusyep nin uku n̄aiye nin miye' bwore lakai nin miye' pupwa.

Lenge miye' sye' yisilihme Jisas n̄aiye ka ende mirakel

38 §Mi'e pe, lenge jetmam sye' tikin wusyep er̄neme topo' lenge Farisi sye' tahar yiname Jisas na, "Jetmam, poi masande n̄aiye ya meteke'e na ende mirakel ende. Ta'e luku pe, poi ya sisyeme nange nin Krai, Miye' alaŋatme tikin Got." 39 §†Kom kin nungwisme wusyep tinge na, "Lenge miye' tuweinge n̄aiye tukwini n̄up e'e pe, tinge miye' tuweinge n̄aiye yende hwap, topo'e tinge yukur sisyeme Got. Yip yisilih n̄am n̄aiye pa yeteke'e mirakel, kom pakai. Kut mirakel ilyeh n̄aiye pa

†† 12.30 Mak 9.40 †† 12.32 Luk 12.10 ††† 12.33 Mat 7.20, Luk 6.44 ††† 12.34 Mat 3.7, 15.18, 23.33, Luk 3.7, 6.45 § 12.38 Mat 16.1, Mak 8.11, Luk 11.16 §† 12.39 Mat 16.4, Mak 8.12

† 12.18 Ais 42.1-4 †† 12.24 Mat 9.34, 10.25 ‡ Belsebul kin Satan.

yeteke'e pe, wutu' tikin profet Jona. ⁴⁰†Yajah ilieh uku najiye Jona tahai' nup hun nato tapam njuyo' pe, Talah tikin Miye' ka tihi' nup hun e guh njeheh. ⁴¹††Nup yuwo najiye Got ka iyar'e lenge miye' tuweinge lalme pe, lenge miye' tuweinge titinge Ninive ka tuhur jin wusyep kot pe, tinge ka yininge yowor'e yember hwap pupwa najiye yip yende. Detale, nupe najiye Jona nanange nalanjatme wusyep Got nalme tinge pe, tinge yimbilme njoihmbwaip yasme hwap pupwa najiye tinge si yende. Kom miye' ende najiye tukwini narp bumbe yip pe, kin bongol supule nengelyembe Jona. Kom yip yukur yimbilme njoihmbwaip. ⁴²†Nup yuwo najiye Got ka ende wusyep kot me lenge miye' tuweinge lalme pe, tuwei ondoh najiye warp Syiba, ta tuhur gwin wusyep kot pe, ta wininge wor'ember hwap pupwa yip najiye tukwini yip yende. Detale, tuwei uku ti warp wal kekep umbur, kom ti wat najiye ta wusyunde njoihmbwaip bwore bwore tikin Solomon najiye nanange. Kom miye' ende najiye tukwini narp e'e pe, kin nengelyembe Solomon supule."

Yipihinge pupwa kin plihe nat

⁴³"Nupe najiye yipihinge pupwa nasme miye' ende no, kin nal'e nal'e nato moi gungurar pe, kin nahai'e luh moi najiye ka orp. Kom yukur kin njetek'e luh ende najiye ka orp. ⁴⁴Pe kin nanange wusyep me kitikin na, 'Ma plihe mila moto murp yukoh nam najiye nam si marp yer.' Nupe najiye kin nat no, kin njetek'e yukoh uku sai pakaiye, topo'e tinge si yuhwarng'e gurngur yende mi'me yukoh uku. ⁴⁵Mi'e pe, kin plihe na nam-ba' lenge yipihinge pupwa syepumbur hoi nenge lenge nat najiye tikin pupwa supule yengelyembe kin. Tinge lalme yat yoto pe, tinge yarp uku. Pe miye' uku somohon kin sikirp bwore, o tukwini pe, kin nal pupwa supule ko. Nahwikin ilieh uku ka ot lenge miye' tuweinge najiye tukwini yende hwap." †

Mam tikin Jisas wenge lenge to' yuwon Jisas yata yetek'e kin

(Mak 3.31-35, Luk 8.19-21)

⁴⁶Jisas teter nanange wusyep nal lenge miye' tuweinge pe, mam kin wenge lenge to' yuwon kitikin yate jere. Tinge jan tas wicher' pe, tinge yala yininge wusyep yotop kin. ⁴⁷Miye' ende naname na, "Mam nin wenge lenge to' yuwon nin jan tas wicher' de ka top nin yininge wusyep." ⁴⁸Kom kin nungwisme wusyep nalme miye' uku najiye naname wusyep na, "Mam nam lahmende, topo'e lenge to' yuwon nam, tinge lahmende?" ⁴⁹Mi'e pe, kin nalanjatme syep nal lenge jetalah kin nanange na, "Le'e mam nam, topo' lenge to' yuwon nam e'e!" ⁵⁰Lahmende najiye nende najimune gande nasande Yai nam najiye narp nanah moihla' pe, kin to' nam, ti mihyen nam, topo'e ti mam nam."

Jisas nanange wusyep tapimbilme najiye miye' nanggalai wit esep nal wah

(Mak 4.1-9, Luk 8.4-8)

13 Njau ilieh uku pe, Jisas nasme yukoh uku pe, kin na narp nal pinip umun tiki. ²†Lenge miye' tuweinge najiye jahilyeh yarp uku pupwa wula sekete pe, kin plai nato narp loubil pinip. Kut lenge miye' tuweinge luku yarp yal pinip umun tiki. ³Jisas nanange wusyep tapimbilme wula wula nalme tinge. Kin nanange na, "Nup ende pe, miye' ende nal nanggalai wit esep nal wah." ⁴Nupe najiye kin nanggalai wit esep gan nato wah pe, sye' gah nal nahwikin pe, lenge njinjet yate yono wit njesep lalme luku. ⁵Kut sye' gah nal kekep najiye erngenem topo'e njeser. Wit njesep uku gere anah hwiwhaiye, kom kekep yukur na gah nal. ⁶Pe nupe najiye njau anah no, kin nowor'e dainge gah gate wit uku najiye gere anah pe, kin njatai' pe, kin nule ko. Detale, nam kin pakai pe, yukur ki keteme kekep nom. ⁷O wit esep sye' gah nal njoto mwah senge pe, mwah senge luku nare tatme wit esep najiye gere anah. ⁸Kut wit esep sye' gah nal kekep bwore najiye kekep nom sai pe, ki tenjei esep. Sye' kin tenjei 100, sye' tenjei 60, topo'e sye' tenjei 30. ⁹Lahmende najiye mungwim tinge bwore pe, ka yisyunde wusyep e'e."

Deta'e lai ti Jisas nanange wusyep lalme nal wusyep tapimbilme?

(Mak 4.10-12, Luk 8.9-10)

¹⁰Mi'e pe, lenge jetalah yate yiname Jisas na, "Deta'e lai ti nin nanange wusyep tapimbilme nalme tinge?" ¹¹Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Got si yal yip sande teke'e najiye pa sisyeme wusyep tase najiye lemame tikin moihla'. Kom kin yukur nangange nal lenge miye' tuweinge luku. ¹²††Lahmende najiye nasande wusyep nam sye' pe, Got se ka nja'e sande teke'e sye' topo'e el unuh hla' me luku pe, sande teke'e kin ka nembere sekete. Kom lahmende najiye yukur nasande wusyep nam pe, Got se ka ongohe sande teke'e sikirp najiye sai kin. ¹³Tehei kin najiye nam manange wusyep tapimbilme malme tinge pe, kin ta'e le'e, Tinge bep yosoko, kom yukur tinge yetek'e najinde. Topo'e tinge yember mungwim, kom yukur tinge yisande wusyep no, ka yamba'e sisyeme. ¹⁴†††Nal lenge miye' tuweinge luku pe, wusyep ende tikin Got najiye nanange nat mut profet Aisaia pe, kin nanange ta'e le'e, Yip pa yisyunde wusyep ni wula wula, kom yukur pa sisyeme wusyep tehei kin. Yip pa bep yosoko, kom yukur pa yetek'e najinde. ¹⁵Njoihmbwaip lenge miye' tuweinge luku si susukut mi'e, topo'e mungwim tinge garng'e najiye ka yisyunde,

† 12.40 Jna 1.17 †† 12.41 Jna 3.5 ‡ 12.42 1Ki 10.1-10, 2Sto 9.1-12 †† Jisas gonombai'e wusyep lenge Farisi najiye yanange yalanjatme.

†† 13.2 Luk 5.1-3 ††† 13.12 Mat 25.29, Mak 4.25, Luk 8.18, 19.26 ††† 13.14 Ais 6.9-10

topo'e tinge si yupwai'e nembep tinge n'aiye yukur ka yeteke'e,
 topo'e mungwim tinge yukur ka yisyunde,
 topo'e n'oihmbwaip tinge yukur ka owor tirtatar.
 Yukur ka yimbilme n'oihmbwaip yutme n'am
 n'aiye ma mende mi'me tinge, pakai.
¹⁶ †Kom n'aiye yip pe, pa hriphrip. Nembep yip tatame
 pa yeteke'e n'ai'e n'ai'e, topo'e mungwim yip tatame pa
 yisyunde wusyep. ¹⁷ N'am mana yip bwore mise, somo-
 hon lenge profet wula wula, topo'e lenge miye'
 tuweinge bwore bwore n'aiye yarp bwore bwarme yal
 nembep tikin Got yasande tikin n'aiye ka yeteke'e n'ai
 uku n'aiye tukwini yip yeteke'e, kom yukur tinge
 yeteke'e. Topo'e tinge yisande tikin n'aiye ka yisyunde
 wusyep e'e n'aiye tukwini yip yisande, kom yukur tinge
 yisande."

Wusyep tehei n'aiye wusyep tapimbilme tikin wit esep
 (Mak 4.13-20, Luk 8.11-15)

¹⁸ Jisas n'anange na, "Yisyunde wusyep tehei tikin
 wusyep tapimbilme n'aiye miye' nangalai wit esep nal
 wah. ¹⁹ N'upe n'aiye lahende n'asande wusyep me
 lemame tikin moi'hla' no, yukur kin sisyeme wusyep
 tehei bworerme pe, kin ta'e wit esep n'aiye gah nal
 n'ahwikin. Miye' pupwa Satan nat pe, nongohe wusyep
 uku n'aiye Got si n'ononde nangah n'oihmbwaip kin.
²⁰ Wit esep n'aiye gah nal kekep n'aiye erngenem
 topo'e n'eser pe, ki ta'e lahmende n'aiye namba'e
 wusyep uku h'wihwaiye pe, kin hriphrip. ²¹ Kom
 wusyep uku yukur kin nangah tahai' n'oihmbwaip
 bumbe kin, topo'e yukur ki tahai' gwaingwai. N'oihmb-
 waip kin yukur te'neime Got bongol pe, lenge wachaih
 titinge Kristen yan'a'e nihe syohe pe, ka ende yum-
 bune kin. Ta'e luku pe, nilyehe sai kin tambe. ²² Wit es-
 ep n'aiye gah nal mwah senge pe, kin nalan'atme lenge
 miye' tuweinge n'aiye yisande wusyep. Kom tinge n'oi-
 heryembe wula wula me n'ai'e n'ai'e lalme tikin kekep
 e'e, topo'e tinge n'oiheryembe n'aiye ka birme wuh'au
 wula wula. N'ai'e n'ai'e lalme luku ki n'apara'e wusyep
 tikin Got pe, n'aisep yukur te'nei. ²³ Kut wit esep n'aiye
 gah nal kekep bwore pe, kin nalan'atme lenge miye'
 tuweinge n'aiye yisande wusyep tehei uku gondoume
 supule. Pe ki te'nei n'esep tatame 100 lakai, 60 lakai
 30."

**Wusyep tapimbilme peperiyeh pupwa n'aiye gere sai
 wah**

²⁴ Jisas plihe n'ana lenge wusyep tapimbilme n'oinde
 na, "Lemame tikin moi'hla' ki ta'e miye' ende n'aiye kin
 nangalai wit esep nal wah kin. ²⁵ Kom n'upe n'aiye tinge
 lalme yate posoh pe, wachaih tikin miye' uku nat n'up
 pe, kin nangalai peperiyeh esep pupwa nal topo'e.
²⁶ N'up sye' nal mi'e pe, wit esep uku gere anah n'aiye
 ka te'nei esep, kom peperiyeh esep uku plihe gere
 anah topo'e. ²⁷ Lenge miye' wah yal yeteke'e yai tehei
 tikin wah uku pe, tinge yiname na, 'Lahmborenge, poi

† 13.16 Luk 10.23-24

n'oih'eryembe nange nin nangalai wit esep bwore n'i-
 lyehme nal wah nin. Deta'e lai ti peperiyeh pupwa luku
 gere sai wah nin?" ²⁸ Kin nungwisme wusyep tinge na,
 'Wachaih si nate n'ende n'ai iki.' Lenge miye' wah yisil-
 ihme kin na, 'Nin n'asande ya mila kwite peperiyeh
 pupwa lalme luku member mil il'yeh lakai?' ²⁹ Kin nung-
 wisme wusyep tinge na, 'Napakai. N'am hi' gwarng'e
 n'aiye pa jite peperiyeh pupwa yenge yil pe, se pa jite
 wit sye' topo'e. ³⁰ Pa yusme peperiyeh pupwa luku ka
 gere unuh topo'e wit el tutume n'aiye ka sasarme no,
 ya talame n'ai. N'up tikin n'aiye talame n'ai pe, ma mini
 lenge miye' n'aiye yende wah uku na, "Pa jite
 peperiyeh pupwa yer pe, pa yupwai'e du' du' n'aiye pa
 yesekeh yil nih. Kut pa talame wit lalme pe, pa yember
 lalme yil yoto yokoh n'ai n'am." " " "

**Wusyep tapimbilme kapenih mastet topo'e wusyep
 tapimbilme tikin yis**
 (Mak 4.30-32, Luk 13.18-21)

³¹ Jisas plihe n'ana lenge wusyep tapimbilme n'oinde
 na, "Lemame tikin moi'hla' pe, ki ta'e le'e. Miye' ende
 namba'e kapenih mastet pe, kin nangalai nato wah
 kin. ³² Kapenih n'esep tikin mastet pe, ki malaih supule.
 Yukur ki nembere. Kom n'upe n'aiye ki gere anah pe, ki
 nembere sekete nengelyembe lenge kapenih lalme
 nato wah mele'e. Ki nah ta'e lou pe, lenge n'injet yate
 juhur'e hwap tinge sai lombo kin."

³³ Jisas plihe n'ana lenge wusyep tapimbilme n'oinde
 na, "Lemame tikin moi'hla' pe, ki ta'e le'e. Tuwei ende
 wamba'e yis pe, ti wimbilme topo'e kakah n'uhruwet
 wula wula. Ki n'anar sikirp gwaingwaiye pe, kakah uku
 tenenem anah embere."

Jisas n'anange wusyep tapimbilme n'ilyehme

³⁴ Wusyep n'aiye Jisas n'anange nal lenge miye'
 tuweinge pe, kin n'anange wusyep tapimbilme lalme.
 Kin n'anange wusyep tase n'ilyehme. ³⁵ ††Kin n'ende n'ai
 uku gande wusyep ende n'aiye somohon profet
 n'anange nalan'atme na,
 N'upe n'aiye ma mininge wusyep milme yip pe,
 ma mininge wusyep tapimbilme n'ilyehme.
 N'am ma mini yip gondoume wusyep me n'ai'e n'ai'e
 n'aiye somohonme sai tase dindi' n'upe n'aiye kekep
 n'endeheiyeh
 nate sai nate tatame tukwini.

**Wusyep tehei n'aiye wusyep tapimbilme tikin
 peperiyeh pupwa**

³⁶ Mi'e pe, Jisas nasme lenge miye' tuweinge pe, kin
 nato yokoh mele'e. Pe lenge jetalah kitikin yatme kin
 pe, tinge yiname na, "Ini poi wusyep tehei n'aiye
 wusyep tapimbilme peperiyeh pupwa n'aiye gere sai
 nato wah pe, ki ta'e lai." ³⁷ Kin nungwisme wusyep
 tinge na, "Lahmende n'aiye n'etete wit esep bwore pe,
 kin Talah tikin Miye'. ³⁸ Wah uku pe, ki nalan'atme
 natme kekep lalme le'e. Topo'e wit esep bwore luku

†† 13.35 Sng 78.2

pe, ki nalanjatme nal lenge miye' tuweinge najiye yarp ya yoto lemame tikin moihoa'. O peperiyeh pupwa luku pe, ki nalanjatme nal lenge miye' tuweinge tikin Satan. ³⁹ Wachaih uku najiye nate nangalai peperiyeh esep pupwa luku pe, kin nalanjatme nal Satan. Njup tikin najiye naji ka sasarme no, ka talame pe, ki nalanjatme nal njup yuwo tikin kekep e'e. O lenge miye' wah pe, ki nalanjatme lenge walip hla'. ⁴⁰ Lenge miye' najiye jarase peperiyeh pupwa du' du' uku yate yisy yal njilyeh no, tinge yesekeh pe, luku min ka nahilyeh tu'e najiye ka yende yoto njup yuwo tikin kekep. ⁴¹ Talah tikin Miye' ka ember lenge walip hla' kitikin uku ka jarase mitinj lalme najiye yututus lenge miye' tuweinge najiye ka yende hwap, topo'e lenge mitinj pupwa lalme yi tus yupwaihme lemame tikin moihoa'. ⁴² Pe ka yiche miye' tuweinge luku yil yunuh nih pe, ka yilil yikikirme njesep tinge. ⁴³ Njup uku pe, lenge miye' tuweinge najiye bwore bwarme pe, ka yanjar'e tu'e njau yil yoto lemame tikin Yai tinge. Miye' tuweinge najiye mung-wim sai pe, yisyunde wusyep e'e."

Wusyep tapimbilme tikin wurmbu' wuhyau najiye tase nangah kekep

⁴⁴ Jisas plihe njanange na, "Lemame tikin moihoa' pe, ki ta'e wurmbu' wuhyau ende najiye tinge si yinise yal yoto wah ende. Miye' ende nal njiche njeteke'e pe, kin plihe njupulyu'e kekep nal napara'e. Kin hriphrip supule pe, kin nal njende windau me naji'e naji'e kin lalme pe, kin nal njiche wuhyau namba'e wah uku."

Wusyep tapimbilme salpan najiye tikin mi' supule

⁴⁵ Topo'e Jisas plihe njanange na, "Lemame tikin moihoa' pe, kin ta'e le'e. Miye' ende kin njende wah najiye naha nahai'e salpan najiye tikin mi' supule. ⁴⁶ O njupe najiye kin njeteke'e salpan ende najiye tikin bwore mi' supule pe, kin nal njende windau me naji'e naji'e kin lalme namba'e wuhyau pe, kin nal njiche namba'e salpan uku."

Wusyep tapimbilme tikin tem njuyo'

⁴⁷ Jisas plihe njanange na, "Lemame tikin moihoa' pe, ki ta'e tem najiye ni njiche nangah loh pinip no, ni kite njuyo' wula wula najiye tinge njoinde tikin. ⁴⁸ Njup najiye tem njuyo' uku paparar pe, lenge miye' jite tem uku yate yanah pinip umun tikih pe, tinge jah yarp yihyenme njuyo' najiye bwore pe, tinge yohor yah sorh, kut pupwa pe, tinge yiche yal. ⁴⁹ Ta'e luku pe, min ka nahilyeh tu'e le'e el najiye njup yuwo tikin kekep e'e. Lenge walip hla' min ka yil tus najiye ka yihyenme yamba'e lenge miye' tuweinge pupwa yanga'me lenge miye' tuweinge bwore bwarme. ⁵⁰ Pe tinge ka yiche lenge yil juh nih embere najiye tikin riri sisuyu'. Lenge miye' tuweinge luku ka yilil yikikirme njesep tinge."

⁵¹ Jisas njisilih lenge jetalah kin na, "Yip si yisande wusyep lalme luku najiye njam manange lakai?" Tinge yungwisme wusyep kin na, "Hei, poi si masande kili." ⁵² Ta'e luku pe, kin njana lenge na, "Lenge jetmam tikin

wusyep ernjeme najiye yarp ta'e jetalah tikin lemame tikin moihoa' pe, tinge ta'e yai tehei tikin yukoh embere ende. Kin nato yukoh najiye naji'e naji'e bwore bwore kin njanar pe, kin namba'e naji'e naji'e njambaran, topo'e naji'e naji'e telei pe, kin nenge lalme tas wicher'."

Lenge miye' tuweinge Nasaret yukur najiheryembe nange Jisas kin Kraiss (Mak 6.1-6, Luk 4.16-30)

⁵³ Njup najiye Jisas njanange wusyep tapimbilme luku mi'e pe, kin nasme moi uku. ⁵⁴ Pe kin nal moi jeheinge kitikin. Kin nal yukoh jahilyeh tititinge pe, kin njana lenge wusyep Got nal lenge miye' tuweinge. Tinge yisande wusyep kin pe, tinge gunguru plai supule. Tinge yisilih na, "Miye' e'e namba'e sande teke'e liki njanara? Topo'e deta'e lai ti kin tatame najiye ka ende mirakel? ⁵⁵ Poi sisyeme nange kin e'e pe, talah tikin miye' najiye njende yokoh. Topo'e Maria pe, ti mam kin. O Jems hindi Josep topo'e Saimon hindi Judas pe, tinge to' yuwon kin. ⁵⁶ O lenge mihyen kin lalme le'e tukwini yarp topo'e poi yi' ihei. Deta'e lai ti kin tatame ka ende naji'e naji'e lalme luku?" ⁵⁷ †Tinge yanange ta'e luku pe, tinge najiheryembe nange kin yukur Kraiss. Kom Jisas njana lenge na, "Lenge miye' tuweinge najiye moiye moiye lalme pe, se ka hriphrip me profet, kut najiye moi jeheinge kitikin topo'e lenge wim ilyeh kin se ka jirnge kin." ⁵⁸ Njoihmbwaip tinge yukur tejeime kin, ta'e luku pe, yukur kin njende mirakel wula narpe njoto moi uku.

Herot kin najiheryembe nange Jisas kin Jon tikin Baptais najiye kin njotombo wonge (Mak 6.14-29, Luk 3.19-20, 9.7-9)

14 Njup uku pe, Herot kin narpe miye' ondoh gavman pe, kin njasande wusyep me naji'e naji'e najiye Jisas njende. ² Pe kin njana lenge miye' wah kin na, "Jon tikin Baptais najiye njam si motombo wonge, kin si plihe tahar narpe. Tehei kin uku ti, kin njende mirakel wula wula."

³⁻⁴ †Somohon Herot njosoihme Herodias, tuwei tatai kin Filip nate nenge. Jon njaname Herot na, "Nin namba'e tuwei iki nenge pe, yukur ki bwore bwarme." Ta'e luku pe, Herot kin narpe Jon nenge mwah hro'e nupwai'e njhip syep kin pe, nember kin nato mwahupwai'e. ⁵ Herot njasande najiye ka onombe ka ole, kom kin hi' garngel lenge miye' tuweinge Jutta. Detale, tinge najiheryembe nange Jon kin profet ende.

⁶ Kom njupe najiye Herot njende naji embere najiye mam wara'e kin pe, lahtuwei titi Herodias wiche njhip wukul'me wahri' gwah njembep lenge mitinj lalme najiye si yate yono naji hriphrip me Herot. Pe Herot kin hriphrip me ti njembere supule. ⁷ Ta'e luku pe, Herot nupwai'e wusyep bongol topo'e ti na, "Bwore mise supule nanah hla', njaimune najiye na isilih njam pe, se ma yule!" ⁸ O mam wara'e njoihmbwaip uku walme talah ti pe, lahtuwei uku wal waname Herot na, "Njam

† 13.57 Jon 4.44 †† 14.3-4 Wkp 18.16, 20.21, Luk 3.19-20

masande n̄aiye tukwini na onorh n̄ondoh Jon tikin Baptais guh yokoh ende pe, na ota pule!"⁹ Kin n̄asande wusyep uku pe, n̄oihmbwaipe kin ginir supule. Kom kin n̄oiheriyembe nal wusyep bongol n̄aiye si kin nupwai'e gah n̄embep lenge mitiŋ n̄aiye yarp yotop kin. Ta'e luku pe, kin n̄ana lenge miye' wondoh n̄aiye ka yende junde n̄asande lahtuwei n̄aiye wanange.¹⁰ Pe kin nember miye' ende nal mwahupwai'e n̄aiye ka yotombo wonge Jon.¹¹ N̄ondoh uku tahai' angh yokoh ende pe, tinge yenge yate yaŋa'e lahtuwei uku. Pe ti wenge wa waŋa'e mam ti.

¹² O lenge jetalah tikin Jon yate yamba'e wahri' orope yenge yal yononde. Mi'e pe, tinge ya yana me Jisas.

Jisas nangange n̄ai lenge miye' 5,000

(Mak 6.31-44, Luk 9.10-17, Jon 6.1-13)

¹³ N̄upe n̄aiye Jisas n̄asande wusyep me Jon pe, kin plai anah loubil pinip pe, kin ilyeh nal luh tase ende n̄aiye mitiŋ pakai. Kom lenge miye' tuweinge lalme yisande wusyep n̄aiye Jisas si nal pe, tinge yasme moi tinge ya yahai'e kin.¹⁴ N̄upe n̄aiye Jisas nal sehei me pinip umun tikiŋ pe, kin n̄eteke'e lenge miye' tuweinge wula sekete pe, kin n̄iche gah loubil pinip. Kin n̄oihginiirme tinge n̄embere sekete pe, kin n̄ende mi'me wahri' epwa tinge.

¹⁵ Ki kite gah yel pe, lenge jetalah kin yate yiname na, "Luh e'e pe, lenge mitiŋ yukur yarp e'e, topo'e n̄au si na gah n̄aiye ka n̄up. Tatame n̄aiye na ember lenge miye' tuweinge ka yiyil'e yoto moi yiche wuhyau yamba'e n̄ai?"¹⁶ Jisas n̄ana lenge jetalah na, "Deta'e lai ti tinge ka yil? Yip pa yangang n̄ai ka yono."¹⁷ Lenge jetalah yungwisme wusyep kin na, "N̄ai n̄aiye poi menge pe, kakah syepumbur topo'e n̄uyo' hoi n̄anar."¹⁸ Jisas n̄ana lenge na, "Yamba'e kakah topo'e n̄uyo' iki yenge yutme n̄am."¹⁹ Mi'e pe, Jisas n̄ana lenge miye' tuweinge n̄aiye ka juh yurp peperiyeh. Kin namba'e kakah syepumbur topo'e n̄uyo' hoi uku pe, kin bep nanah moi hla' pe, kin n̄anange wusyep n̄irisukwarme Got. Mi'e pe, kin nowor'e kakah uku nangang lenge jetalah kin. Pe lenge jetalah yiyar'e yangange lenge mitiŋ lalme.²⁰ Tinge lalme yono depe tinge tapam supule. O n̄ai sye' n̄aiye dur gah n̄anar pe, tinge yohor yal sorh syepumbur umbur hoi.²¹ Lenge miye' n̄aiye yono n̄ai uku pe, wutu' tinge ta'e 5,000. Kut yukur tinge jonose lenge tuweinge talah topo'e, pakai.

Jisas nange nanah pinip hla'

(Mak 6.45-52, Jon 6.16-21)

²² Mi'e pe, Jisas n̄ana lenge jetalah n̄aiye ka lalme plai yi yoto loubil pinip pe, ka yil yerme kin yil pinip umun umbur. O kin teter ka orp ti, ka ember lenge miye' tuweinge ka yil.²³ Kin nember lenge miye' tuweinge yal mi'e pe, kitikin ilyeh nanah hwate n̄aiye ka ininge wusyep topo'me Got. N̄upe n̄aiye n̄au si na gah pe, kitikin ilyeh narp uku.²⁴ O loubil pinip si nal wohe nal pinip umun bumble. Pe yohe tahar bongol nate n̄ono n̄onombe loubil pinip.

²⁵ Sehei woh n̄aiye kin nala n̄undu hondonge pe, Jisas nange nanah pinip hla' nat lenge jetalah.²⁶ N̄upe n̄aiye tinge yeteke'e kin nange anah pinip hla' nat pe, tinge hi'jarngge n̄embere pupwa. Tinge yanange na, "Li-ki ta'e yipihinge ende!" Tinge hi'jarngge pe, tinge yas pupwa supule.²⁷ Jisas n̄anange wusyep nalme tinge hi-hwaiye na, "Yurp n̄umwaiye. N̄am ilyeh li' ihei. Yukur pa hi'jirngge."²⁸ Pe Pita tahar nungwisme wusyep Jisas na, "Lahmborengge, n̄aiye liki nin bwore mise pe, na ini n̄am n̄aiye ma munge munuh pinip hla' mutme nin."²⁹ Jisas n̄aname Pita na, "Ni ot!" Ta'e luku pe, Pita nasme loubil pinip pe, kin nange nanah pinip hla' nalme Jisas.³⁰ Kom n̄upe n̄aiye kin n̄eteke'e yohe n̄aiye bongol sekete pe, kin hi' garngge pe, kin nala el guh pinip mele'e. Pe kin hihwai tambah n̄anange na, "Lahmborengge, ungwisme n̄am."³¹ Nilyehe sai Jisas kete syep na tas pe, kin narpe Pita. Kin n̄aname Pita na, "N̄oiheriyembe mise nin pupwa sikirp manai'e supule. Deta'e lai ti n̄oihmbwaipe nin hoi hoi?"³² Tinge hindi hoime plai ya yoto loubil pinip pe, yohe luku mi'e ko.³³ Mi'e pe, lenge jetalah n̄aiye yarp yoto loubil pinip uku yirisukwarme Jisas. Tinge yanange na, "Bwore mise, nin Talah tikin Got."

Jisas n̄ende mi'me wahri' epwa wula wula nato Genesaret

³⁴ N̄upe n̄aiye tinge si yerŋe yal pinip umun uku mi'e pe, tinge ya jere Genesaret.³⁵ Topo'e n̄upe n̄aiye lenge miye' tuweinge moi uku yeteke'e yuworme nange liki Jisas pe, tinge yember wusyep jahe jahe moi wula wula nange lenge mitiŋ ka yenge lenge lahmende n̄aiye yende wahri' epwa yutme kin.³⁶ Tinge yisilihme Jisas bongol na, "Tatame n̄aiye lenge mitiŋ n̄aiye yende wahri' epwa ka yusuwa'e temhron syum nin?" Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye yende wahri' epwa yende jande luku pe, wahri' epwa tinge mi'e ko.

Wusyep erŋeme tikin Got ki nengelyembe wusyep lenge mwan ka'

(Mak 7.1-13)

15 Mi'e pe, lenge jetmam tikin wusyep erŋeme topo' lenge Farisi sye' yase Jerusalem yat pe, tinge yisilihme Jisas na,² "Deta'e lai ti lenge jetalah nin yowor'e wusyep erŋeme n̄aiye lenge mwan ka' somohon pwal poi? Tinge yukur tangarh syep jande yaŋah lenge mwanka' yer ti, ka yono n̄ai."³ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Deta'e lai ti yip tip yowor'e wusyep erŋeme tikin Got n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e jande wusyep lenge mwan ka' yip?"⁴ †Got n̄anange ta'e le'e, 'Na orp n̄umwaiye tuweihe lenge yai mam nin, topo'e na usyunde wusyep tinge. O lahmende n̄aiye ka ininge wusyep pupwa gonosambalai' yai mam kin pe, ka yonombe ka ole.'

⁵ Yip yanange ta'e le'e, 'Miye' ende ka enge wuhyau, nange ka ungwis lenge yai mam kin, kom kin bun-

† 15.4 Kis 20.12, 21.17, Wkp 20.9, Lo 5.16

jenge n̄oihmbwaip kin pe, kin n̄aname tinge hindi na, "N̄am si malaŋatme wuhyau e'e n̄aiye ma maŋa'e Got." 6 Ta'e luku pe, miye' uku yukur n̄oiheriyembe n̄aiye ka ende mi'mi' lenge yai mam kin. Yip yende ta'e luku pe, yip tale wusyep tikin Got, kut yip jande wusyep lenge mwan ka' yip tip. 7 Yip pupwa miye' hombo'e supule. Profet Aisaia, kin n̄anange bwarme gande n̄aimune n̄aiye tukwini yip yende. Kin n̄anange ta'e le'e,

8 †Lenge miye' tuweinge le'e pe, tinge yenge mut pakaiye yirisukwarme naŋ n̄am, kut n̄oihmbwaip topo'e n̄oiheriyembe tinge sai nal wohme n̄am supule.

9 Tinge yanange yalaŋatme wusyep erŋeme tikin miye' kekep pe, tinge yanange na, luku wusyep erŋeme tikin Got. Ta'e luku pe, tinge yirisukwarme n̄am luh pakaiye."

N̄aimune n̄aiye ka ende miye' ka pupwa (Mak 7.14-23)

10 Mi'e pe, Jisas gal lenge miye' tuweinge lalme yat pe, kin n̄ana lenge na, "Yusyunde pe, n̄oiheriyembe bworerme! 11 N̄aimune n̄aiye nato mut miye' pe, yukur ki n̄ende miye' uku pupwa nal n̄embep tikin Got, pakai. Kut wusyep pupwa n̄aiye tas mut miye' pe, luku kin n̄ende miye' pupwa supule." 12 Mi'e pe, lenge jeta-lah yatme kin pe, tinge yanange na, "Ta'e nin si sisyeme n̄aiye lenge Farisi yisande wusyep nin uku pe, tinge n̄oihmbwaip pupwa me nin?" 13 Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yai n̄am n̄aiye narp nanah moihla' pe, kin n̄ende wah ende. N̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye kin yukur wosyep pe, kin ka kete nam orome. 14 ††Yip yukur pa n̄oiheriyembe wula wula me lenge miye' uku. Tinge ta'e lenge miye' n̄aiye n̄embep tinge si tangar pe, ka yasambe yaŋah me miye' n̄embep tangar. Kom n̄aiye miye' n̄embep tangare ende ka asambe yaŋah me miye' bep tangare ende pe, se ka hindi tumbe juh neheh."

15 Kom Pita n̄aname Jisas na, "Tatame n̄aiye na ininge owor'e ember wusyep tehei n̄aiye wusyep tapimbilme luku ot me poi no, ya sisyeme?" 16 Jisas nungwisme wusyep kin na, "Deta'e lai? Ta'e yip topo'e teter jinjame lakai? 17 Ta'e yip yukur sisyeme lakai? N̄aimune n̄aiye nato mut pe, ki na gah tapam mele'e pe, tapam ki n̄i-hyenme nember nal hapekem. 18 †Kom n̄aimune n̄aiye nase mut tas pe, ki nase n̄oihmbwaip n̄anah nat pe, luku ki n̄ende miye' pupwa supule. 19 N̄ai'e n̄ai'e n̄aiye nase n̄oihmbwaip miye' tas ta'e n̄oihmbwaip pupwa, topo'e yongombe miye' yule, yende niŋ pinip yar, topo'e yende n̄endei, yanange wusyep molohe, topo'e yanange wusyep pupwa yal lenge mitiŋ. 20 N̄ai'e n̄ai'e luku pe, kin n̄ende miye' pupwa supule nal n̄embep tikin Got. Kom miye' n̄aiye yukur tangar syep no, ki narpe n̄ai n̄ono pe, luku yukur n̄ende kin pupwa."

Tuweï Kenan, n̄oihmbwaip ti teŋeime Jisas (Mak 7.24-30)

21 Jisas nasme moi uku pe, kin nal moi embere Tair topo'e Saidon. 22 O tuwei ende Kenan ti warp uku pe, ti wate wilil tambah wanange na, "Lahmborenge, nin Kraï, Talah tikin Dewit, ni n̄oihginirme n̄am! Yipihinge pupwa n̄ende yumbune lahtuwei n̄am supule." 23 Kom Jisas yukur nungwisme wusyep ti, pakai. Lenge jetalah yatme kin pe, tinge yiname na, "Tuwei iki n̄aiye wilil tambah tambah gwande poi wat iki pe, ginyenme ta wil!" 24 Kin nungwisme wusyep tinge na, "Got kin nember n̄am mat n̄aiye ma mungwis lenge miye' tuweinge Israel n̄ilyehme. Tinge luku ta'e worsip n̄aiye si talai." 25 Kom tuwei uku wate wasar'e n̄ihipmbep sehei me Jisas pe, ti waname na, "Lahmborenge, ungwisme n̄am!" 26 Jisas nungwisme wusyep ti na, "Yukur ki bwore n̄aiye ya mamba'e n̄ai lenge talah miche mil lenge n̄umbwat ka yono." 27 Kom tuwei wanange na, "Lahmborenge, liki ni n̄anange bwore mise. Kom lenge n̄umbwat tinge yono n̄ai temben n̄aiye yai tinge." 28 Mi'e pe, Jisas nungwisme wusyep ti na, "Lahtuwei, n̄oihmbwaip nin n̄aiye teŋeime n̄am pe, ki n̄embere supule! N̄aimune n̄aiye ni n̄asande, se ka ende gunde." Dindi' n̄up uku pe, lahtuwei ti si tahar bwore supule.

Jisas n̄ende mi'me wahri' epwa wula wula lenge miye' tuweinge

29 Jisas nasme moi uku pe, kin nanga na pinip umun tikiŋ Galili. Kin nanah hwate pe, kin gah narp. 30 Lenge miye' tuweinge wondoh embere yatme kin. Tinge yenge lenge mitiŋ n̄aiye n̄ihip pupwa, topo'e n̄embep tangar, topo'e lupu yukule, topo'e mut tingis, topo'e lenge mitiŋ n̄aiye yamba'e wahri' epwa sye' yate yember sehei me n̄ihip Jisas. Kin n̄ende mi'me wahri' epwa tinge lalme pe, tinge tahar bwore. 31 Lenge miye' tuweinge gunguru plai n̄aiye tinge yeteke'e lenge mitiŋ n̄aiye mut tinge tingis, plihe yanange wusyep. Topo'e lupu yukule, plihe tahar bwore. N̄ihip pupwa si bwore yange yaŋah, topo'e n̄embep tangar plihe yingilise n̄embep jah. Ta'e luku pe, tinge yahra'e naŋ tikin Got lenge Israel.

Jisas nangange n̄ai lenge miye' 4,000 (Mak 8.1-10)

32 Jisas gal lenge jetalah kin lalme yat pe, ki n̄ana lenge na, "N̄am n̄oihginir lenge miye' tuweinge le'e. Tinge si yarŋ yotop n̄am yal tatame n̄up hun e'e pe, tinge n̄ai pakai n̄aiye ka yono le'e. N̄am gwarngge n̄aiye ka yenge nimbot yurp no, ma member lenge mil moi tinge ilyeh ilyeh. O n̄embep tinge se ka asalai' lenge pe, se ka tumbe yinir yaŋah." 33 Lenge jetalah yisilihme kin na, "Ya se mamba'e n̄ai wula minirai n̄aiye ya mangang lenge miye' tuweinge n̄aiye wula sekete ta'e le'e? Luh e'e mitiŋ pakai." 34 Jisas n̄isilih lenge na, "Kakah yukuriye n̄aiye yip yenge?" Tinge yungwisme wusyep na, "Kakah syepumbur hoi topo'e n̄uyo' mekerep sye'."

† 15.8 Ais 29.13 †† 15.14 Luk 6.39 ‡ 15.18 Mat 12.34

³⁵ Ta'e luku pe, kin nana lenge miye' tuweinge won-doh embere luku naye ka juh yurp kekep. ³⁶ Kin namba'e kakah syepumbur hoi topo'e nuyo' mekerep uku pe, kin nanange wusyep njirisukwarme Got. Pe kin nowor'e nangange lenge jetalah kitikin. Mi'e pe, lenge jetalah yiyar'e yangang lenge miye' tuweinge ilyeh ilyeh tongonose. ³⁷ Tinge lalme yono nai uku depe tinge tapam supule. O lenge jetalah jarase nai sinde sinde naye dur gah nanar pe, tinge yohor jah sorh syepumbur hoi. ³⁸ Lenge mitinj naye yono nai uku pe, wutu' lenge miye' 4,000, kut yukur tinge jonose lenge tuweinge talah, pakai. ³⁹ Mi'e pe, Jisas nember lenge miye' tuweinge lalme luku yal moi tinge ilyeh ilyeh. O kin plai anah loubil pinip pe, kin nal moi Magadan.

Tinge yisilihme Jisas naye ka ende mirakel ende
(Mak 8.11-13, Luk 12.54-56)

16 †Lenge Farisi topo'e lenge Sadyusi yatme Jisas pe, tinge yala yondol'me kin. Tinge yiname nange ka ende mirakel ende no, luku ka asamb lenge nange kin nenge wah tikin Got. ² Kin nungwisme wusyep tinge na, "Pakai. Naye yungwiris pe, yip yanange na, 'Naitem ki yaihe pe, ta'e nau ka si nainde.' ³ O naye yip tahar hondo hondonge pe, yip yanange na, 'Naitem uku yaihe topo'e ki njosohe sai'e sai'e le'e ta njisih ka guh e'e.' Yip yeteke'e mwahit naye sai anah naitem pe, yip yanange na, njisih ka guh lakai nau ka si. Kom yip yukur tatame naye pa sisyeme naimune naye tukwini nenge le'e. ⁴ ††Lenge miye' tuweinge naye tukwini dindi' le'e pe, tinge miye' tuweinge pup-wa yehe supule. Detale, naihmbwaip tinge yukur tejeime Got. Yip yisilih nam naye ma mende mirakel ende. Liki pakai. Mirakel njilyeh naye pa yeteke'e pe, wutu' tikin Jona." Jisas nasme tinge pe, kin nal ko.

Wusyep tapimbilme naye yis titinge Farisi topo'e lenge Sadyusi
(Mak 8.14-21)

⁵ Nupe naye Jisas nenge lenge jetalah kin si yerne ya jere yal umbur naye pinip umun pe, lenge jetalah naihsipe naye ka yenge kakah me syep. ⁶ †Jisas nana lenge na, "Yip pa naihme yip tip. Yip pa naihme yis lenge Farisi topo'e lenge Sadyusi." ⁷ Lenge jetalah yate jahilyeh tititinge pe, tinge yanange wusyep yale yat tititinge na, "Ta'e kin neteke'e naye yukur poi menge kakah mat pe, kin nanange wusyep uku lakai?" ⁸ Jisas si sisyeme naimune naye tinge yanange pe, kin njisilih lenge na, "Deta'e lai ti yip yanange na, 'O poi kakah pakai e'e?' Bilip yip sehei'e supule. ⁹ ††Ta'e teter yip yukur sisyeme bworerme, lakai? Yip naiheryembe nupe naye nam mowor'e kakah syepumbur mangang lenge miye' 5,000 naye tinge yono? Topo'e sorh yukuriye naye yip yohor nai sinde sinde naye dur gah sai? ¹⁰ ††Topo'e pa plihe naiheryembe yenge yil naye nam mowor'e kakah mangang lenge miye' 4,000. Sorh yukuriye naye yip yohor nai sinde sinde naye dur gah

† 16.1 Mat 12.38, Luk 11.16 †† 16.4 Mat 12.39, Luk 11.29 ‡ 16.6 Luk 12.1 †† 16.9 Mat 14.17-21 ‡‡ 16.10 Mat 15.34-38

nanar? ¹¹ Tukwini le'e pe, pa sisyeme tu'e le'e, nam yukur manange wusyep me kakah. Nam mana yip naye pa naihme yis lenge Farisi topo'e lenge Sadyusi." ¹² Lenge jetalah yisande wusyep pe, tinge sisyeme nange kin yukur nanange wusyep me yis naye yende jah kakah. Pakai. Kin nana lenge naye ka naihme wusyep lenge Farisi topo'e lenge Sadyusi naye yanange yalanjatme.

Pita nanange nowor'e ember naye Jisas kin Krai
(Mak 8.27-30, Luk 9.18-21)

¹³ Jisas nal kekep naye moi embere Sisaria Filipai. Nup uku pe, kin njisilih lenge jetalah kin na, "Lenge miye' tuweinge yanange na, Talah tikin Miye' pe, kin lahmende?" ¹⁴ †††Tinge yungwisme wusyep kin na, "O sye' yanange nange kin Jon tikin Baptais. O sye' yanange nange kin Elaija. O sye' yanange nange kin Jeremaia, topo'e sye' yanange nange liki ta'e profet ende." ¹⁵ Mi'e pe, kin njisilih lenge na, "O naye yip pe, yip yanange nam lahmende?" ¹⁶ †††Saimon Pita nungwisme wusyep kin na, "Nin Krai, Talah tikin Got naye narp nye nyermbe."

¹⁷ Pe Jisas nungwisme wusyep kin na, "Saimon, talah tikin Jon, nin na hriphrip! Miye' ende naye narp kekep e'e yukur nana nin wusyep uku. Kom Yai nam naye narp nanah moihla' pe, kin yale wusyep uku. ¹⁸ Ta'e luku pe, tukwini ma mini nin tu'e le'e. Nin Pita, nam ma mende sios nam mi munuh neser uku (nan tehei Pita neser). Pe bongol tikin hel yukur ka se ende yum-bune sios uku. ¹⁹ †††Nam ma yule lousikan tikin lemame tikin moihla' milme nin. Naimune naye na upwai'e guh kekep pe, Got se ka upwai'e unuh moihla' topo'e. Topo'e naimune naye na osme guh kekep pe, Got se ka osme unuh moihla' topo'e." ²⁰ Mi'e pe, Jisas syep ernjeme lenge jetalah kin nange yukur ka plihe yila yini lenge mitinj sye' na, "Jisas, kin Krai ilyeh ihei."

Jisas nanange ka ole mi'e pe, ka plihe tuhur
(Mak 8.31-9.1, Luk 9.22-27)

²¹ Dindi' nup nengehei uku pe, Jisas nana lenge jetalah kin nal halhale nange kin ka el Jerusalem pe, lenge bwore bworeng, topo'e lenge pris ondoh, topo'e lenge jetmam titinge wusyep ernjeme ka yanja'e nihe syohe embere embere pupwa. Tinge ka yonombe ka ole, kom nup hun ka el mi'e pe, ka plihe tuhur. ²² Pita nasande wusyep uku pe, kin namba'e Jisas nenge nal tikihe pe, kin njihyele naname na, "Lahmboreng, pakai supule nanah moihla! Nai ta'e liki yukur ka se ende me nin!" ²³ Kom kin bunjenge naname Pita na, "Satan, el anga'me nam! Nin nala tutme yanah nam iki. Naihmbwaip naye ta'e liki pe, yukur natme Got, pakai. Nin gande naihmbwaip titinge lenge miye' iki." ²⁴ †††Mi'e pe, Jisas nana lenge jetalah kin na, "Naye miye' ende nasande nange ka gunde nam pe, ka osme naimune naye kin nasande ka ende, kut ka ikirh loutungwarmbe kin pe, ka gunde nam. ²⁵ ††††O lah-

††† 16.14 Mat 14.1-2, Mak 6.14-15, Luk 9.7-8 †††† 16.16 Jon 6.68-69 ‡ 16.19 Mat 18.18, Jon 20.23 †† 16.24 Mat 10.38, Luk 14.27

mende n̄aiye kin n̄oiheriyembe wahri' kitikin pe, kin se ka talai. O lahmende n̄aiye ka osme ka yende yum-bune wahri' kin me nan̄ n̄am pe, kin se ka orp bwore nye nyermbe. ²⁶ N̄aiye miye' ende ka tutume n̄ai'e n̄ai'e tetehei tikin kekep e'e, kom n̄aiye yipihinge bwore kin talai pe, n̄ai'e n̄ai'e luku se ka ungwisme kin tu'e la? Ka se iche yitini mune n̄aiye ungwisme yipihinge bwore kin n̄aiye si talai? Pakai. ²⁷ †Talah tikin Miye' ka ot oto yirise embere topo'e bongol tikin Yai kin pe, ka ot topo' lenge walip hla' kin. N̄up uku pe, ka ot ta angange yitini elme lenge miye' tuweinge lalme gunde n̄aimune n̄aiye tinge ilyeh ilyeh yende yarp kekep e'e. ²⁸ N̄am mana yip bwore mise. Lenge mitinj sye' n̄aiye tukwini jan e'e pe, yukur ka yule. Teter ka yurp pe, ka yeteke'e Talah tikin Miye' n̄aiye ka ot tu'e kin."

Jisas kin tana' yirise supule

(Mak 9.2-13, Luk 9.28-36)

17 N̄up syepumbur ilyeh nal mi'e pe, Jisas namba'e Pita, topo'e Jems hindi to' kin Jon pe, kin nenge lenge nanah hwate ende n̄aiye nanah hla'. Pe tinge hun yarp. ² N̄upe n̄aiye n̄embep tinge lalme sai pe, tinge yeteke'e wahri' Jisas kin bunjenge nal n̄oinde tikin supule. Bepmohro kin nan̄ar'e ta'e n̄au. Topo'e n̄aiyuwat kin dunduhur wukauwe supule. ³ Nilyehe sai pe, lenge jetalah uku yeteke'e Moses hindi Elaija yanange wusyep topo'e Jisas. ⁴ Ta'e luku pe, Pita n̄aname Jisas na, "Lahmborenge, ki bwore n̄aiye poi marp e'e pe, n̄aiye nin n̄asande pe, ma mikil balmbal hun tikir e'e. N̄oinde nin, n̄oinde Moses, topo'e n̄oinde Elaija."

⁵ †Pita teter n̄anange wusyep pe, mwahit ende n̄aiye tikin yirise nate gah napara'e tinge lalme. Di' n̄aiye wonge ende nase mwahit uku nat n̄anange na, "Le'e Talah n̄oihmbwaip n̄am pe, n̄am mende nihararme kin supule. Yip pa yisyunde wusyep kin!" ⁶ N̄upe n̄aiye lenge jetalah yisande wusyep uku pe, tinge hi'jarnge embere pupwa pe, tinge tambe tumbuhur bep-mohro tinge ya jah kekep. ⁷ Kom Jisas nat sehei me tinge pe, kin n̄usuwa'e lenge n̄anange na, "Yip tuhur. Yukur pa hi'jirnge." ⁸ N̄upe n̄aiye tinge yahra'e n̄ondoh bep-mohro yanah pe, yukur tinge plihe yeteke'e lahende topo'e, pakai. Kom Jisas n̄ilyeh.

⁹ Tinge lalme yase hwate luku mwande jah pe, Jisas n̄indindirme lenge n̄anange na, "N̄aimune n̄aiye tukwini yip yeteke'e yanar anah hwate le'e pe, yukur pa plihe yinime miye' lakai tuwei ende, na pakai. N̄ai uku ka tise el tutume n̄upe n̄aiye Talah tikin Miye' ka osme n̄eh no, ka plihe tuhur."

¹⁰ †Ta'e luku pe, lenge jetalah plihe yisilihme Jisas na, "Deta'e lai ti lenge jetmam tikin wusyep erjeme yanange nange Elaija se ka ot yer ti, Kraisa ka ot gunde?" ¹¹ Kin nungwisme wusyep tinge na, "Liki bwore mise. Elaija se ka ot yer n̄aiye ka ende mi'mi'

me n̄ai'e n̄ai'e lalme. ¹² †Kom ma mini yip tu'e le'e, miye' ende ta'e Elaija si nat pe, lenge miye' tuweinge yukur sisyeme kin, pakai. Tinge yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei jande n̄asande tinge, topo'e tinge bep jahme kin ta'e n̄aiye miye' pakaiye ende. N̄ahwikin n̄ilyeh uku pe, min ka yende yumbune Talah tikin Miye'." ¹³ Jisas n̄anange wusyep uku mi'e pe, lenge jetalah yamba'e sisyeme na, wusyep uku kin n̄anange nalme Jon tikin Baptais.

Jisas ginyenme yipihinge pupwa n̄aiye narp talah ende

(Mak 9.14-29, Luk 9.37-42)

¹⁴ N̄upe n̄aiye Jisas nenge lenge jetalah hun uku yate jere n̄aiye mitinj lalme si jahilyeh yarp pe, miye' ende natme Jisas pe, n̄asar'e n̄imbep gah n̄hip kin. ¹⁵ Miye' uku n̄aname na, "Lahmborenge, tatame na asambe n̄oihginir nin elme talah miye' n̄am? Kin namba'e wahri' epwa n̄ororo'. Ni wula wula n̄aiye kin tambe nangah nih topo'e pinip. ¹⁶ N̄am si menge kin mat me lenge jetalah nin, kom tinge yukur tatame n̄aiye ka yende mi'me wahri' epwa kin no, ka tuhur bwore."

¹⁷ Jisas nungwisme wusyep na, "Yip miye' tuweinge pupwa pe, n̄oihmbwaip yip yukur tejeime Got. N̄up yukuriye teter sai n̄aiye ma murp motop yip? Topo'e n̄up yukuriye teter sai n̄aiye ma mikirh mane motop yip? Yenge talah iki yutme n̄am!" ¹⁸ Jisas n̄ihyele yipihinge pupwa luku pe, kin tas nasme talah uku pe, nilyehe sai wahri' epwa kin mi'e ko.

¹⁹ Mi'e pe, lenge jetalah syumbe yul yatme Jisas pe, tinge yaname na, "Deta'e lai ti poi yukur tatame n̄aiye ya gwinyenme yipihinge pupwa luku?" ²⁰ †Kin nungwisme wusyep tinge na, "N̄oihmbwaip yip n̄aiye tejeime Got pe, yukur ki n̄embere bongol. Ki pupwa malaih sikirp. N̄am mana yip bwore mise, n̄aiye n̄oihmbwaip yip ka tejeime Got sikirp tu'e kapenih n̄esep mastet pe, tatame n̄aiye pa yinime hwate le'e na, 'Ni tuhur osme le'e e si el uku!' Pe se ka el. Ta'e luku pe, n̄ainde yukur ka se nihme yip n̄aiye pa yende." ²¹ ††

Jisas n̄anange wusyep ni hoi n̄aiye ka ole

(Mak 9.30-32, Luk 9.43-45)

²² N̄upe n̄aiye lenge jetalah lalme yate jahilyeh yat Galili pe, Jisas n̄ana lenge na, "Ka yember Talah tikin Miye' yil syep lenge miye'. ²³ Lenge miye' uku ka yonombe ka ole. Kom n̄up hun ka el mi'e pe, ka plihe tuhur orp." Lenge jetalah yisande wusyep uku pe, tinge n̄oihmbwaip mane supule.

Jisas nan̄a'e wuhyau takis nalme yukoh yirise

²⁴ ††N̄upe n̄aiye Jisas nenge lenge jetalah kin yate jere Kaperneam pe, lenge miye' n̄aiye yamba'e wuhyau takis tikin yukoh yirise, yate yisilihme Pita na, "O jetmam yip n̄iche wuhyau takis nal yukoh yirise lakai?" ²⁵ Pita n̄anange na, "Hei." N̄upe n̄aiye Pita nato

†† 16.25 Mat 10.39, Luk 17.33, Jon 12.25 † 16.27 Sng 62.12, Mat 25.31, Rom 2.6 †† 17.5 Stt 22.2, Lo 18.15, Sng 2.7, Ais 42.1, Mat 3.17, 12.18, Mak 1.11, Luk 3.22, 2Pi 1.17-18 ‡ 17.10 Mal 4.5

†† 17.12 Mat 11.14 †† 17.20 Mat 21.21, Mak 11.23, 1Ko 13.2 ††† Wusyep uku sai nato tup sye' tikin Matyu: N̄aiye ni nala ginyenme yipihinge pupwa tu'e luku pe, na osme n̄ai, topo'e na ininge wusyep isilihme Got pe, liki se na ende. ††† 17.24 Kis 30.13, 38.26

yukoh pe, Jisas njsilihme kin yer na, "Saimon, o nin njoiheryembe ta'e la? Nyupe njaie lenge kin yamba'e wuhyau takis topo'e wuhyau sye' pe, tinge yamba'e yat lenge bamtihei tititinge, lakai lenge mitiŋ sye' ya tas wicher'?" ²⁶ Pita nungwisme wusyep kin na, "Lenge mitiŋ sye' ya tas wicher'." Jisas njaname na, "Ta'e liki pe, lenge bamtihei tinge yukur ka se yiche wuhyau takis. ²⁷ Kom yukur kin bwore njaie ya mende tinge ka njoihmbwaip pupwa me poi. Ta'e luku pe, na el pinip umun pe, na iche mwah el guh pinip. Nyuyo' njenjehei njaie na kete unuh pe, na amba'e anjal mar nyuyo' uku pe, na eteke'e wuhyau njeser silwa ende ka tihi' el oto. Na amba'e wuhyau uku pe, na el angang lenge ende nanj poi berei."

Lahmende kin namba'e nanj embere nato lemame tikin moihla'?

(Mak 9.33-37, Luk 9.46-48)

18 †Dindi' nup uku pe, lenge jetalah yate yeteke'e Jisas pe, tinge yisilihme na, "Lahmende nanj kin nembere supule nato lemame tikin moihla'?" ² Ta'e luku pe, Jisas namba'e lahmalah ende nenge nat pe, kin nember kin gan nembep tinge. ³ ††Kin nana lenge na, "Nam mana yip bwore mise, njaie yukur yip bunjenge njoihmbwaip yip tale yip tip ta'e lenge lahmakerep pe, yukur tatame pa yil yoto lemame tikin moihla'. ⁴ O lahmende njaie narp njumwaiye ta'e lahmakerep e'e pe, miye' lakai tuwei uku ka yamba'e nanj embere yil yoto lemame tikin moihla'. ⁵ Topo'e njaie miye' ende ka njoiheryembe nam no, ka ungwisme talah ende njaie ta'e talah e'e pe, kin nungwisme nam."

Hwap kin njenje yumbune njoiheryembe mise

⁶ Jisas plihe nanange na, "Njaie lahende ka ende lenge talah ende njaie njoihmbwaip tinge si terjeime nam ka tumbe njaie yende hwap pe, ki bwore tikin njaie somohon ka yupwai'e njeser embere yil wonge kin pe, ka yiche yil juh loh pinip mondom njaie ka ole. ⁷ Njoihginir lenge miye' tuweinge njaie yende lenge mitiŋ sye' yende hwap no, tinge tambe. Njaimune njaie ta'e luku se ka ot. Kom njoihginirme lenge miye' njaie yende nai uku no, ki nat. ⁸ †Njaie syep lakai nhip nin ka ende nin na tumbe e oto hwap pe, otombo iche el. Kin bwore supule njaie na enge syepumbur ilyeh lakai nhip umbur ilyeh el oto moi yirise njaie na orp bwore nye nyermbe. Kut njaie syep lakai nhip nin ka si hoime no, ka yiche nin yil nih njaie sisyu' nye nyermbe pe, liki ki pupwa. ⁹ ††Topo'e njaie nembep nin ka ende nin na tumbe e oto hwap pe, ongo' iche el. Ki bwore njaie na enge nembep umbur nilyeh el oto moi yirise. Kut njaie nembep nin hoime ka si no, ka yiche nin yil nih tikin hel pe, liki ki pupwa."

¹⁰ ††Yukur pa njoiheryembe nange pa bep juhme talah ende le'e nange kin pupwa luh paka pakaiye. Pakai. Nam mana yip, lenge walip hla' tititinge ilyeh ilyeh njaie yarp yanah moihla' pe, nye nyermbe walip

hla' tinge ya jan nembep tikin Yai nam njaie narp nanah moihla'."

Wusyep tapimbilme tikin worsip njaie talai

(Luk 15.3-7)

¹¹ Talah tikin Miye' nat njaie ka ungwisme lenge miye' tuweinge njaie si talai. ¹² Jisas plihe nanange na, "Yip njoiheryembe ta'e lai me miye' njaie ka embepeme lenge worsip 100, kom njaie njoinde ka talai pe, ka el la ahai'e njoinde luku, lakai pakai? Kin se ka osme lenge worsip 99 ka yono peperiyeh jin, kut se ka el la ahai'e njoinde njaie si talai uku. ¹³ Nam mana yip, nyupe njaie ka eteke'e njesep ilyeh njaie si talai uku pe, kin se ka hriphrip nembere sekete engelyembe lenge worsip 99 njaie yukur talai. ¹⁴ Ki nahilyeh nalme Yai yip njaie narp nanah moihla' pe, kin garngge supule njaie lenge talah ende ka talai."

Yanjah njaie na ungwisme to' tatai njaie kin njenje hwap

¹⁵ †††Njaie to' nin ende ka ende hwap ot me nin pe, el inime gunde hwap njaie kin njenje natme nin. Njaimune luku na elme kin njumwaiye pe, ka si bumbe me yip hindi hoi. Njaie ka isyunde wusyep nin pe, liki na se amba'e to' nin enge ot. ¹⁶ ††O njaie yukur kin nasande wusyep nin pe, na amba'e miye' ende, lakai hoi topo'e njaie ka yute yurp yotop nin. Lenge miye' uku ka yurp topo'e pe, ka yende bongolme wusyep nin. ¹⁷ Kom njaie yukur ka isyunde wusyep tinge pe, ini lenge miye' tuweinge lalme njaie yarp yal yoto sios. O njaie yukur ka isyunde wusyep lenge miye' tuweinge njaie yarp yoto sios pe, osme kin ka el tu'e haiten ende, lakai miye' njaie njenje hwap." ¹⁸ †Jisas plihe nanange na, "Nam mana yip bwore mise, njaimune njaie pa yupwai'e juh kekep e'e pe, Got si ka upwai'e unuh moihla'. O nai'e nai'e lalme njaie pa yusme juh kekep e'e pe, Got se ka osme unuh moihla'. ¹⁹ Topo'e ma plihe mini yip, njaie miye' hoi ka njoihmbwaip ilyeh me njaimune njaie ka yisilih njaie ka yamba'e nai uku pe, Yai nam njaie narp nanah moihla' se ka angang lenge. ²⁰ O njaie lenge mitiŋ esep hoi lakai hun jahilyeh yoto nanj nam pe, luku nam si mate marp bumbe tinge."

Yanjah njaie lenge miye' tuweinge ka njoihsipe hwap njaie lenge mitiŋ yende yatme tinge

²¹ ††Mi'e pe, Pita natme Jisas pe, kin njaname na, "Lahmborenge, ni yukuriye njaie to' nam ka ende hwap ot me nam no, ma njoihsipe hwap kin? Ka tutume syepumbur hoi lakai?" ²² †††Jisas nungwisme wusyep kin na, "Nam yukur manange nange nin na osme hwap kin uku ni syepumbur hoi. Pakai. Kom na osme hwap kin nye nyermbe.

²³ Yusyunde! Lemame tikin moihla' pe, kin ta'e kin ende. Pe kin nat njaie ka ininge wusyep guhilyeh otop

† 18.1 Luk 22.24 †† 18.3 Mak 10.15, Luk 18.17 † 18.8 Mat 5.30 †† 18.9 Mat 5.29 †† 18.10 Luk 19.10

††† 18.15 Luk 17.3 ††† 18.16 Lo 19.15 § 18.18 Mat 16.19, Jon 20.23 †† 18.21 Luk 17.3-4 ††† 18.22 Stt 4.24

lenge miye' wah kin me wuyah kin n̄aiye sai me tinge. ²⁴ N̄upe n̄aiye kin de ka el oto n̄aiye eteke'e tup pe, tinge yenge miye' ende yatme kin. Miye' uku wuyah kin tatame 10 million kina n̄aiye ka ungwisme. ²⁵ Miye' uku yukur nenge wuhyau tatame n̄aiye ka ungwisme wuyah kin uku. Ta'e luku pe, kiŋ n̄ana lenge n̄aiye ka yende windau me miye' uku nenge lenge tuweinge talah kin. Pe tinge ka yurp tu'e lenge miye' tuweinge wah titinge lenge miye' sye'. Topo'e ka yende windau me n̄ai'e n̄ai'e kin lalme no, ka se yamba'e wuhyau n̄aiye ka yaŋa'e kiŋ uku tuwa'e wuyah kin. ²⁶ Ta'e luku pe, miye' uku n̄asar'e n̄imbep gah n̄hip kiŋ pe, kin n̄aname na, 'Nin n̄oihginirme n̄am pe, eseperhme n̄am sikirp! N̄am se ma mungwisme wuyah n̄am lalme n̄aiye n̄am si mamba'e.' ²⁷ Kiŋ n̄oihginirme kin pe, kin nasme miye' uku nal, topo'e kiŋ n̄oihsipe wuyah miye' uku n̄aiye sai me kin.

²⁸ Kom miye' wah ilyeh uku tas nal pe, kin plihe nal n̄eteke'e wah ilyeh kin ende. Pe somohon wah ilyeh kin uku namba'e wuhyau mape 200 me kin. Miye' wah syep narpe wah ilyeh kin uku bongol pe, garanase wonge kin n̄aname na, 'Tukwini na pule wuhyau n̄am lalme n̄aiye ni namba'e!' ²⁹ Wah ilyeh kin n̄asande wusyep n̄aiye ta'e luku pe, kin n̄asar'e n̄imbep gah n̄hip kin n̄aname na, 'Nin n̄oihginirme n̄am pe, te eseperhme n̄am sikirp. N̄am se ma plihe yule wuhyau tei.' ³⁰ Kom miye' uku garng pe, kin nal nember wahilyeh kin uku narp mwahupwai'e tatame n̄aiye ka ungwisme wuhyau lalme tikin miye' uku.

³¹ N̄upe n̄aiye lenge miye' wah lalme yeteke'e n̄aimune n̄aiye ta'e luku pe, tinge lalme n̄oihmane pe, tinge yenge wusyep ya yiname kiŋ. ³² Ta'e luku pe, kiŋ galme miye' wah uku nat pe, kin n̄aname na, 'Nin miye' wah pupwa yehe supule! Nin nate n̄ilil gah n̄embep n̄am pe, n̄am n̄oihginirme nin. Ta'e luku pe, n̄am mana nin pakai n̄aiye yukur na ungwisme wuhyau n̄am lalme. ³³ Nin na plihe n̄oihginirme wahilyeh nin tu'e n̄aiye n̄am si n̄oihginirme nin.' ³⁴ Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip kiŋ nihe supule pe, kin nember miye' wah uku nal mwahupwai'e nal syep lenge kokorohtup sye' n̄aiye ka yaŋa'e nihe syohe yi tutume n̄aiye ka ungwisme wuhyau lalme tikin kiŋ." ³⁵ Pe Jisas n̄anange na, "Yai n̄am n̄aiye narp nanah moiha', kin ka ende n̄ah-wikin ilyeh elme yip lalme ilyeh ilyeh n̄aiye yukur yip n̄oihsipe hwap lenge to' yuwon yip n̄aiye yende yatme yip."

Jisas n̄anange wusyep me n̄aiye yowor'e dindi'
(Mak 10.1-12)

19 Jisas n̄anange wusyep uku mi'e pe, kin nasme distrik Galili pe, kin nal provins Judia nal umbur n̄aiye mih Jordan. ² Lenge miye' tuweinge wondoh embere jande kin pe, kin n̄ende mi'me wahri' epwa tinge n̄anar uku. ³ Lenge Farisi sye' yatme kin pe, tinge hombo'e yala yondol'me kin yisilihme na, "Wusyep erjeme poi kin n̄anange nange tatame miye' ende ka ginyenme tuwei kin gunde n̄asande kitikin, lakai?" ⁴ †Kin

† 19.4 Stt 1.27, 5.2

nungwisme wusyep tinge na, "Ta'e yip yukur jonose wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got? Somohon n̄ende-heiyeh n̄aiye Got n̄ende n̄ai'e n̄ai'e lalme pe, kin n̄ende lenge miye' tuweinge topo'e. Kin n̄ende miye' hindi tuwei. ⁵ ††Pe Got n̄anange na, 'Tehei kin ta'e luku ti, miye' ka osme lenge yai mam kin pe, ka e guhilyeh topo'e tuwei kin. Pe tinge hindi ka yila tu'e wahri' ilyeh.' ⁶ Ta'e luku pe, tinge hindi yukur yarp ta'e hoime, pakai. Tinge hindi wahri' ilyeh. N̄aimune n̄aiye Got nupwai'e pe, miye' yukur ka se esembele."

⁷ †Lenge Farisi yisilihme Jisas na, "Deta'e lai ti Moses pwal poi wusyep erjeme n̄aiye miye' tatame ka inge tup n̄aiye owor'e dindi' aŋa'e tuwei kin pe, ginyenme ta wil?" ⁸ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄ondoh yip pupwa bongol sekete pe, Moses n̄ana yip n̄aiye tatame pa jinyenme lenge tuweinge. Kom n̄ai ta'e liki yukur somohon sai. ⁹ ††N̄am mana yip, n̄aiye tuwei tikin miye' ende yukur wende niŋ pinip yar wotop miye' ende no, miye' ti ginyenme paka pakaiye, na kin plihe nenge tuwei ambaran pe, miye' uku si n̄ende niŋ pinip yar embere."

¹⁰ Lenge jetalah kitikin yiname na, "N̄aiye ta'e liki pe, yukur ka enge tuwei." ¹¹ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Wusyep e'e yukur kin napara'e lenge mitiŋ lalme. Kin nal lenge mitiŋ n̄aiye Got si nangang lenge bongol n̄aiye tinge tatame ka junde wusyep uku. ¹² Ta'e luku pe, yusyunde! Miye' sye' n̄aiye tukwini yarp pe, yukur tinge yenge tuwei. Sye' pe, wahri' tinge pupwa n̄upe n̄aiye mam wara' lenge n̄endeheiyeh. O miye' sye' pe, lenge miye' yotombo wahri' tinge pe, yukur ka yara'e talah. Topo'e miye' sye' tinge n̄oiheryembe n̄aiye ka yende wah tikin lemame tikin moiha' pe, tinge yanange pakai n̄aiye yukur ka yenge tuwei. Kom lah-mende miye' n̄aiye tatame ka isyunde wusyep e'e pe, ka isyunde."

Jisas n̄anange ka yusme lenge talah ka yut me kin
(Mak 10.13-16, Luk 18.15-17)

¹³ Lenge mitiŋ sye' yenge lenge talah yatme Jisas n̄aiye ka ikil syep unuh tinge no, ka isilihme Got, n̄aiye ka ende mi'me tinge. Kom lenge jetalah yihyele lenge miye' tuweinge luku. ¹⁴ Jisas n̄ana lenge na, "Yusme lenge talah ka yut me n̄am, o yukur pa yupwai'e lenge. Detale, lemame tikin Got titinge lenge mitiŋ n̄aiye ta'e talah iki." ¹⁵ Kin nikil syep anah lenge talah mi'e pe, kin nasme luh uku pe, kin nal ko.

Lahyambe ende n̄aiye miye' lowe n̄anange wusyep topo'me Jisas

(Mak 10.17-31, Luk 18.18-30)

¹⁶ O miye' ende kin natme Jisas. Kin n̄isilihme Jisas na, "Jetmam, ma mende n̄aimune bwore ti, ma mamba'e laip bwore n̄aiye ma murp nye nyermbe?" ¹⁷ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Deta'e lai ti nin n̄isilih n̄am n̄aimune n̄aiye kin bwore? Got kin n̄ilyeh n̄aiye bwore. Ni n̄asande n̄aiye na amba'e laip bwore n̄aiye

†† 19.5 Stt 2.24 † 19.7 Lo 24.1-4, Mat 5.31 †† 19.9 Mat 5.32, 1Ko 7.10-11

na orp nye nyermbe pe, na gunde wusyep erjeme lalme." ¹⁸ †Kin njsilihme Jisas na, "Wusyep erjeme mune?" Jisas njanange na, "Yukur na ongomb lenge miye' ka yule. Yukur na ende nin pinip yar. Yukur na ende njendei. Yukur na ende hombo'e njaie ende wusyep kot me lenge miye' tuweinge sye' paka pakaiye. ¹⁹ †Na syumbe orp tuweihe lenge yai mam nin pe, na usyunde wusyep tinge. Topo'e na ende ni-hararme lenge mitiŋ tu'e njaie nin njende nihararme nitei."

²⁰ O lahyambe luku nungwisme wusyep Jisas na, "Njam si gwande wusyep erjeme lalme luku. O njamune njaie teter njam sehei'e?" ²¹ Jisas njaname na, "Njaie nin de na bwore supule pe, el ende windau me njaie njaie nin lalme amba'e wuhyau pe, na enge wuhyau uku el la angang lenge njaipwa nji'. Na ende tu'e luku pe, min na amba'e njaie njaie bwore bwore njaie sai nanah moiha'. Mi'e pe, na ota gunde njam." ²² Njupe njaie lahyambe luku njasande wusyep ta'e luku pe, kin nal topo'e njoihmbwaip mane supule. De-tale, kin narp topo'e njaie njaie wula wula sekete.

²³ Mi'e pe, Jisas nana lenge jetalah kin na, "Njam mana yip bwore mise! Ka nihe supulme lenge miye' tuweinge njaie yarp topo'e njaie njaie wula wula ka yil yoto lemame tikin moiha'. ²⁴ Ma plihe mini yip. Yuwor kamel njaie ka el oto map tikin sehau pe, ki sikirp nihe. Kom njaie miye' lowe ka el oto lemame tikin Got pe, ki pupwa nihe supule." ²⁵ Njupe njaie lenge jetalah yisande wusyep ta'e luku pe, tinge gunguru plai supule. Tinge yisilihme Jisas na, "Njaie ka tu'e liki pe, lahmende ka se amba'e laip bwore njaie ka orp nye nyermbe?" ²⁶ Jisas bep nal nusukumb lenge pe, kin nana lenge na, "Njaie miye' kekep ka yende pe, ki nihe, kom njaie Got ka ende pe, ki bwore wukiŋge njamwaiye."

²⁷ Mi'e pe, Pita njanange na, "Eteke'e, poi si masme njaie njaie poi lalme njanar, kut poi mate gwande nin e'e. Pe poi ya mamba'e njamune?" ²⁸ †Jisas nana lenge na, "Njam mana yip bwore mise, njupe njaie njaie njaie ambaran ka ote si no, Talah tikin Miye' ka amba'e narj embere orp el unuh luh yilihe tikin kiŋ njaie mi' supule pe, yip lenge jetalah 12 njam pa yurp yunuh luh yilihe, topo'e pa bepyeteme lenge bamtihei 12 titinge Israel. ²⁹ Topo'e lenge mitiŋ lalme njaie njoiheryembe narj njam no, tinge yasme yokoh, to' tatai, moihi mihyen, yai mam, talah topo'e wah yekene tinge pe, tinge ka yamba'e 100 yil yunuh hla' topo'e. Pe tinge ka yamba'e laip bwore njaie ka yurp nye nyermbe. ³⁰ ††Kom lenge miye' tuweinge wula wula njaie tukwini yal yer pe, min ka yut yuwo, kut lenge mitiŋ njaie tukwini yat yuwo pe, min ka yil yer."

Jisas njanange wusyep tapimbilme nal lenge miye' wah njaie yende wah yoto wah wain

20 Jisas plihe njanange na, "Lemame tikin moiha' pe, ki ta'e le'e. Ninde njaie hondo hondonge pe,

† 19.18 Kis 20.13-16, Lo 5.17-20 †† 19.19 Kis 20.12, Wkp 19.18, Lo 5.16 ‡ 19.28 Mat 25.31, Luk 22.30 †† 19.30 Mat 20.16, Luk 13.30

miye' tehei njaie wah wain nal tas namba' lenge miye' wah sye' njaie ka yende wah yoto wah wain kin.

² Tinge yupwai'e wusyep mi'e pe, lenge miye' wah uku hriphrip njaie tinge ilyeh ilyeh ka yamba'e wuhyau mape me wah njaie njupe ilyeh. †† Pe kin nember lenge yal yende wah yoto wah wain kin. ³ O njupe namba'e syepumbur hoye hoye njaie hondonge pe, miye' uku plihe nal moi tikin windau pe, kin njeteke'e lenge miye' sye' jan paka pakaiye. ⁴ Ta'e luku pe, kin nana lenge na, 'Yip topo'e yil yende wah yoto wah wain pe, ma se yul yip yitini njaie ki bwore bwarme.' ⁵ Pe tinge yal wah kin. Mi'e pe, miye' tehei uku plihe njende njahilyeh njaie sekeime ki njende. Kin njende ta'e luku njupe njaie njanar moikin bumbumbe, topo'e kin plihe njende njupe njaie njanar namba'e hun. ⁶ Njupe njaie njanar namba'e syepumbur njaie yungwiris pe, kin plihe nal moi windau pe, kin njeteke'e lenge miye' sye' plihe jan uku. Kin njsilih lenge na, 'O njupe yehe'e yip yate jan paka pakaiye yende njamune?' ⁷ Tinge yungwisme wusyep na, 'Miye' ende yukur pwal poi wah njaie ya mende.' Miye' uku nana lenge na, 'Bwore, yip topo'e yil yende wah yoto wah wain njam.'

⁸ ††O si yungwiris mi'e pe, yai tehei wah wain uku njaname miye' embep lenge miye' wah uku na, 'Gil lenge miye' wah ka yut pe, angang lenge yitini. Njendehei kin pe, na angang lenge miye' wah njaie yat yuwo yende wah pe, ka yamba'e yitini tinge yil yer. Mi'e pe, na ende tu'e luku enge e tutume lenge miye' wah njaie yat yer yende wah pe, tinge ka yamba'e yitini tinge yut yuwo.' ⁹ Lenge miye' wah njaie yate yoto yende wah njaie njanar namba'e syepumbur pe, tinge yate yamba'e wuhyau mape tinge. ¹⁰ O njupe njaie lenge miye' wah njaie si tahar hondo hondonge yat yer yende wah pe, tinge yat. Tinge njoiheryembe nange se ka yamba'e wuhyau sikirp njembere. Kom pakai. Tinge topo'e yamba'e wuhyau mape ilyeh ilyeh.

¹¹ Tinge yamba'e wuhyau uku yeteke'e pe, tinge yahra'e tuhwar yotop miye' tehei wah wain. ¹² Tinge yanange na, 'Lenge miye' e'e pe, tinge yat yuwo supule njaie yungwiris yende wah pe, ni pwal poi wuhyau tatame lalme. Kom poi e'e pe, poi mat hondo hondonge pe, njanar tikin gene sekeh poi njaie poi mende wah mate tatame yungwiris.' ¹³ Miye' tehei nungwisme wusyep njaie njoinde tinge na, 'Yusyunde, njime, njam yukur hombo'e meyeh yip. Njendehei poi si mupwai'e wusyep nange pa yende wah njupe ilyeh pe, pa yamba'e wuhyau mape ilyeh. ¹⁴ Tukwini pa yamba'e wuhyau yip pe, pa yil moi yip. Njaie njasande njam tanam pe, ma mangange lenge miye' njaie yat yuwo yende wah pe, ka yamba'e yitini njahilyeh tu'e yip yamba'e. ¹⁵ Luku wuhyau njam tanam. Kai, ta'e njam yukur tatame njaie ma mowor'e wuhyau njam uku miyar'e gunde njasande njam lakai? Ta'e yip njoihmbwaip pupwa njaie njam mangange wuhyau embere me tinge?' "

†† Wuhyau mape luku pe, yitini tikin miye' wah njaie kin njende wah njanar ilyeh ilyeh, njaie ka embepeteme kitikin topo'e lenge tuweinge talah. ††† 20.8 Wkp 19.13, Lo 24.15

¹⁶ Pe Jisas njanange na, "Ta'e luku pe, lahmende njaie yat yer pe, ka yil yuwo, kut lahmende njaie yat yuwo pe, ka yil yer."

Ni hun njaie Jisas njanange ka ole no, ka plihe tuhur
(Mak 10.32-34, Luk 18.31-33)

¹⁷ Jisas nala el unuh Jerusalem pe, kin namba'e lenge jetalah 12 kin yal luh ende njaie nal yanah uku pe, kin syumbe nana lenge wusyep tase. ¹⁸ Kin nana lenge na, "Yusyunde! Poi mala mil munuh Jerusalem njaie ka yember Talah tikin Miye' yil syep lenge pris onдох topo'e lenge jetmam tikin wusyep erñeme. Tinge ka yende wusyep me kin pe, ka yupwai'e wusyep njaie ka yonombe ka ole. ¹⁹ Pe ka yember kin yil syep lenge haiten njaie ka yende wi me kin. Tinge ka yininge wusyep jonombai'e kin, topo'e yenge winje yupwai'e yararahe kin mi'e pe, ka yuluwei kin yil loutung-warmbe. Kom nup hun kin pe, ka plihe tuhur."

Jems hindi Jon yala tu'e miye' ondoh
(Mak 10.35-45)

²⁰ Mi'e pe, tuwei tikin Sebedi wenge lenge lahmiye' titi hoi wate wasar'e nimbep gwah njhip Jisas pe, ti da wisilihme Jisas me nainde. ²¹ Jisas njisilihme ti na, "Nin njanande njaimune?" Tuwei uku wungwisme wusyep kin na, "Tukwini na ini njan bwore mise nange lenge talah njan hoi e'e ka yurp tu'e miye' ondoh topo'e nin yoto lemame nin. Njinde ka orp syep non, kut njinde ka orp syep yanngam." ²² Jisas nungwisme wusyep ti na, "Yip yukur sisysteme wusyep mune njaie yip yanange liki. Ta'e yip hindi tatame pa yono'e pinip juh yukoh tikin nihe syohe njaie ma mamba'e lakai?" Tinge yungwisme wusyep kin na, "Poi hindi tatame." ²³ Jisas nana lenge hindi na, "Mise, yip hindi se pa yono'e pinip juh yukoh tikin nihe syohe njaie ma mamba'e, kom lahmende njaie ka orp syep non njan topo'e syep yanngam njan pe, liki yukur njainde njan njaie ma malañatme. Luh uku titinge lenge miye' tuweinge njaie Yai njan si nalanatme njende mi'mi' me tinge sai."

²⁴ Njup njaie lenge jetalah syepumbur umbur yisande wusyep uku pe, tinge tuhwarme lenge miye' to' tataime hoi uku. ²⁵ ††Kom Jisas gal lenge yat pe, kin nana lenge na, "Njohmbwaip titinge kin lenge haiten pe, pupwa sire sekete njaie tinge yende yal lenge hro'mbwat tinge. Pe lenge miye' embep titinge pupwa bongol sekete nange lenge hro'mbwat uku ka yisyunde wusyep tinge. ²⁶ †Kut njaimune njaie ta'e luku pe, yukur ka ote si bumbe me yip. Kom miye' njaie nala orp tu'e njaie miye' ondoh me yip pe, kin ka orp tu'e miye' wah yip. ²⁷ Topo'e lahmende njaie kin nala el yeme yip pe, kin ka orp tu'e njaie miye' wah pakaiye yip. ²⁸ Ki njahilyeh ta'e Talah tikin Miye' njaie nat pe, yukur kin nat njaie lenge miye' ka yende wah njaie yungwisme kin, pakai. Kin nat njaie ka ung-

wisme lenge miye' tuweinge, topo'e ka njan'e laip kikitin njaie ka osme hwap tinge lalme."

Jisas njende mi'me miye' nimbep tangare hoi
(Mak 10.46-52, Luk 18.35-43)

²⁹ Jisas nenge lenge jetalah kin yasme Jeriko pe, lenge miye' tuweinge wondoh embere jande kin. ³⁰ Lenge miye' embep tangare hoi yarp yal njahwikin tikih yisande njaie Jisas kin nat. Kin nusungurh lenge nat nal pe, tinge hindi tambah marnge yanange na, "Lahmborenge, Talah tikin Dewit, nin njohginirme poi hindi!" ³¹ Lenge miye' tuweinge wondoh embere luku tahar bembererme tinge hindi yanange ka hindi yupwai'e mut. Kom tinge hindi tambah marnge supule plihe yanange na, "Lahmborenge, njohginirme poi hindi! Nin Lahmborenge, talah tikin Dewit." ³² Jisas na gan pe, kin gal lenge hindi pe, kin njisilih lenge hindi na, "Yip hindi yisande ma mende yip hindi tu'e la?" ³³ Tinge hindi yungwisme wusyep kin na, "Lahmborenge, ende nimbep poi ya meteke'e." ³⁴ Jisas njohginirme tinge hindi pe, kin njusuwa'e nimbep tinge pe, nilyehe sai tinge hindi plihe yeteke'e njan'e njan'e, topo'e tinge jande kin.

Jisas nato Jerusalem
(Mak 11.1-11, Luk 19.28-40, Jon 12.12-16)

21 Jisas nenge lenge jetalah kin yate jere sehei me Jerusalem pe, tinge yal moi Betfage nal hwate Olip. Jisas nember lenge jetalah kin hoi yal yer pe, ² kin nana lenge na, "Pa hindi yil yoto moi uku njaie poi bep mal pe, nilyehe sai pa hindi yeteke'e yuwor donki ende tinge si yupwai'e yal tumwange pe, ti gwan. O talah ti gwan topo'e ti. Pa yesembele mwah yupwaihme tinge hindi pe, pa yenge lenge hindi yutme njan. ³ O njaie lahende ka ininge wusyep ende tu'e rop pe, pa hindi yinime kin tu'e le'e, 'Lahmborenge njanande njaie ka amba'e ende wah kin mi'e pe, se ka plihe ember lenge hindi ot hihwaiye.'

⁴ Nai uku kin njende gande wusyep ende njaie somonhonme profet njanange,

⁵ ††Yalanatme wusyep e'e yil lenge miye' tuweinge titinge Saion.

Yeteke'e, kin yip kin nat kili!

Kin narp nanah yuwor donki ende nat ta'e miye' njaie syumbe narp njumwaiye.

Kin narp nanah donki njumbwahe ende pe, kin nat."

⁶ Lenge jetalah hoi uku yal pe, tinge yende jande wusyep njaie Jisas si nana lenge hindi nange ka yende. ⁷ Tinge yenge yuwor donki mam hindi talah yat pe, tinge yangara' njaiyuwat sokoloh tinge hindi yal yanah donki hoi uku mi'e pe, Jisas nanah narp donki umbwahe. ⁸ O lenge miye' wula wula pe, tinge yungul temhronj sokoloh tinge pe, tinge yangara' jah njahwikin. Kut sye' yotombo lou lombo pe, tinge yember jah njahwikin. ⁹ ††Lenge miye' tuweinge wondoh embere njaie yal yerme Jisas, topo'e njaie jande kin pe, tinge tambah yanange na,

† 20.16 Mat 19.30, Mak 10.31, Luk 13.30 †† 20.25 Luk 22.25-26
‡ 20.26 Mat 23.11, Mak 9.35, Luk 22.26

†† 21.5 Sek 9.9 †† 21.9 Sng 118.25-26

“Yirisukwarme Talah tikin Dewit!
 Got kin nende mi'mi' me miye' e'e njaie kin nat naŋ tikin Got.
 Ya mahra'e naŋ tikin Got njaie nanah hla' supule.”
¹⁰ Njupe njaie Jisas pwar nato Jerusalem pe, lenge miye' tuweinge lalme nato moi embere luku gunguru plai pe, tinge yisilih yale yat na, “Liki lahmende?”
¹¹ Lenge miye' tuweinge lalme njaie yat topo'e Jisas yanange na, “Le'e Jisas, kin profet nase moi embere Nasaret njaie nato distrik Galili nat.”

Jisas ginyen lenge miye' njaie yende windau yarp yoto yukoh yirise
 (Mak 11.15-19, Luk 19.45-48, Jon 2.13-22)

¹² Jisas nato lem mele'e njaie njoyor'me yukoh yirise pe, kin ginyen lenge miye' lalme njaie yende windau yarp yoto luh luku. Kin njuwil'e hendeinge lenge miye' njaie bepsaime wuhyau, topo'e luh lenge miye' njaie yarp yende windau me jesumbihnip. ¹³ †Kin nana lenge na, “Yainge ki sai nato Tup tikin Got ta'e le'e,
 ‘Yukoh nam e'e pe, ka si yokoh tikin njaie yanange wusyep topo'me Got.’
 Kom yip si yende yokoh e'e kin ta'e luh tase titinge lenge miye' endei.”
¹⁴ Jisas teter narp nato yukoh yirise pe, lenge mitin njaie nembep tinge si tangar, topo'e nhip pupwa yatme kin pe, kin nende mi'me wahri' epwa tinge.
¹⁵ Kom njupe njaie lenge pris ondoh topo'e lenge jetmam tikin wusyep erjeme yeteke'e mirakel njaie kin nende, topo'e yisande lenge lahmakerep njaie tambah jan yoto yukoh yirise luku yanange na, “Hriphrip me Talah tikin Dewit!” Pe lenge miye' bwore bworengeng njoihmbwaip pupwa me Jisas supule. ¹⁶ ††Tinge yisilihme Jisas na, “Nin nasande wusyep uku njaie tinge yanange lakai?” Jisas nungwisme wusyep tinge na, “Hei, nam si masande. Kom ta'e yip yukur jonose wusyep uku, ‘Lenge lahmakerep yahra'e naŋ nin.’”
¹⁷ Jisas nasme tinge pe, kin nal tas nasme moi embere luku pe, kin nal Betani na narp njupe uku.

Jisas njihyele lou njip pe, kin nule
 (Mak 11.12-14,20-24)

¹⁸ Tahar hondo hondonge pe, Jisas plihe nala e oto moi embere luku pe, kin nasande nimbot. ¹⁹ Kin bep nal neteke'e lou njip ‡ ende njaie sai nal nahwikin tiki pe, kin nal sehei me. Kom kin yukur neteke'e lousep ende tejei, lou tup ilyehme. Ta'e luku pe, kin nname lou uku na, “Yukur na plihe tejei esep, pakai supule!” Pe lou njip uku hrow gah hihwaiye. ²⁰ Njupe njaie lenge jetalah tikin yeteke'e nai uku pe, tinge gunguru plai supule. Tinge yanange na, “Deta'e lai ti lou njip uku hrow gah hihwaiye pe, ki telei?” ²¹ ††Jisas nungwisme wusyep tinge na, “Nam mana yip bwore mise. Njaie njoihmbwaip yip ka tejeime Got bongol supule, topo'e njaie yukur ki nrow hoi hoi pe, yip tatame njaie pa yende nahwikin ilyeh tu'e njaie nam mende malme

† 21.13 Ais 56.7, Jer 7.11 †† 21.16 Sng 8.2 ‡ Matyu nainge lou fik, kom poi mainge lou njip. †† 21.21 Mat 17.20, 1Ko 13.2

lou njip uku. Yip tatame njaie pa yende wah embere yengelyembe wah njaie nam mende. Yip tatame njaie pa yinime hwate luku na, ‘Ni tuhur pe, papalai el guh loh pinip.’ Pe hwate luku se ka tuhur gunde wusyep njaie yip yanange. ²² Njaie njoihmbwaip yip ka tejei bongol supule pe, yip tatame se pa yamba'e naimune njaie yip yanange wusyep yisilihme Got.”

Tinge yisilihme Jisas njaie lahmende nalanatme kin njaie ka ende wah uku
 (Mak 11.27-33, Luk 20.1-8)

²³ Jisas si nate noto yukoh yirise pe, kin nanange nasambe wusyep nal lenge miye' tuweinge. O lenge pris ondoh topo'e lenge bwore bworengeng yatme kin pe, tinge yisilihme na, “Nin namba'e wutu' topo'e bongol iki nana rai ti, nin nende wah ta'e liki? Topo'e lahmende nalanatme nin njaie na ende wah iki?” ²⁴ Jisas nungwisme wusyep tinge na, “Nam topo'e ma plihe misilih yip njisilih ende. Njaie pa yungwisme njisilih nam pe, nam topo'e se ma plihe mini yip lahmende njaie pwale wutu' topo'e bongol e'e njaie nam mende wah e'e. ²⁵ Njupe njaie Jon gihye'e pinip lenge miye' tuweinge pe, kin namba'e bongol uku nana rai? Bongol uku kin nase moihla' nat, lakai bongol titinge lenge miye' ilyehme?” Pe tinge yanange wusyep yale yat titinge na, “Njaie ya mininge nange kin nase moihla' nat pe, se ka ini poi na, ‘Pe deta'e lai ti njoihmbwaip yip yukur tejeime wusyep Jon?’” ²⁶ Kom njaie ya mininge nange kin natme miye' ilyehme pe, poi ya metehme lenge miye' tuweinge lalme liki. Detale, tinge lalme yanange nange Jon kin profet ende.” ²⁷ Ta'e luku pe, tinge yungwisme wusyep Jisas na, “Poi yukur sisyeme.” Mi'e pe, kin plihe nana lenge na, “Nam topo'e yukur ma se plihe mini yip, lahmende pwale wutu' topo'e bongol njaie nam mende wah e'e.”

Wusyep tapimbilme njaie lahmiye' hoi tikin yai ende

²⁸ Jisas plihe nana lenge na, “Yip njoiheryembe wusyep e'e njaie ma mininge! Yai nenge lenge lahmiye' kin hoi tinge yarp. Yai nalme talah ondohe pe, kin nname na, ‘Talah, tukwini na el ende wah gin oto wah wain!’” ²⁹ Talah nungwisme wusyep nalme yai na, ‘Nam gwarngeng njaie ma mil.’ Kom kin narp nal mi'e pe, kin plihe bunjenge njoihmbwaip kin pe, kin nal. ³⁰ Mi'e pe, yai plihe nalme to' pe, plihe nname wusyep ilyeh njaie kin si nname tatai. To' njenerme wusyep yai na, ‘Hei, yai’, kom yukur kin nal. ³¹ Lahmende tinge hindi miye' to' tataime luku nende gande wusyep njaie yai nanange?” Tinge yungwisme wusyep kin na, “Talah ondohe nende gande.” Ta'e luku pe, Jisas nana lenge na, “Nam mana yip. Lenge miye' njaie yamba'e wuhyau takis, topo'e lenge tuweinge njaie jan yanah yotop lenge miye' yende pe, tinge yal yerme yip ya yoto lemame tikin Got. ³² ††Detale, Jon kin natme yip pe, ki yasamb yip yanah njaie pa yende nai'e nai'e bwore bwarme, kom njoihmbwaip yip yukur tejeime

†† 21.32 Luk 3.12, 7.29-30

wusyep kin. O lenge miye' njaie yamba'e wuhyau takis, topo'e lenge tuweinge njaie jan yanah njaie yotop lenge miye' yende pe, tinge jande wusyep kin. Yip si yeteke'e njaie njaie luku, kom yukur yip bunjenge njoihmbwaip yip jande wusyep kin."

Wusyep tapimbilme lenge miye' pupwa njaie bepteme wah wain

(Mak 12.1-12, Luk 20.9-19)

³³ Jisas plihe nana lenge na, "Yusyunde wusyep tapimbilme njoinde. Miye' ende kin njenje wah wain ende pe, kin yai tehei wah uku. Kin njeere lem njoyor'me. Nato wah mele'e luku pe, kin njiche njehheh ende njaie ka jin yisyer'e wain esep. Topo'e kin njenje yukoh hla' ende nanah hla' njaie lenge miye' ka yurp yil yunuh uku no, ka bepsime wah wain uku. Mi'e pe, kin nasme wah uku nalme lenge miye' sye' njaie ka yende wah no, ka talame wain esep sye' yoto wah uku yenge tinge. O kin nala el kantri ende njaie sai wohe.³⁴ Njup kin sehei njaie wain esep ka sasarme pe, kin nember lenge miye' wah yal wah wain kin njaie ka talame wain esep sye' yenge yilme kin. ³⁵ Lenge miye' njaie yembepeme wah wain kin uku syep yarpe lenge miye' wah kin pe, njoinde tinge yonombe, o njoinde pe, tinge yonombe kin nule, kut njoinde pe, tinge yiche njeser yonombe. ³⁶ O miye' uku plihe nember lenge miye' wah sikirp wula nengelyembe njendeheiyeh njaie kin nember lenge yal. Lenge miye' njaie bepteme wah wain uku yende njahwikin iliyeh uku plihe yal lenge miye' wah uku. ³⁷ Yuwo kin pe, yai tehei wah uku nember talah kitikin nalme tinge. Kin njoiheryembe na, 'Se ka yusyunde wusyep talah njam.' ³⁸ Kom njupe njaie lenge miye' njaie bepteme wah wain uku yeteke'e talah uku pe, tinge yanange wusyep yale yatme titinge na, 'Miye' iki ka amba'e njaie njaie yai kin. Yut ya monombe ka ole no, ya mamba'e njaie njaie lalme le'e!' ³⁹ Tinge syep yarpe kin yiche yate tas wah worng pe, tinge yonombe kin nule.

⁴⁰ Njup njaie yai tehei wah wain uku ka ot pe, ka ende njaimun me lenge miye' njaie bepteme wah wain kin?" ⁴¹ Tinge yungwisme wusyep Jisas na, "Kin ka ongomb lenge miye' pupwa luku ende yumbun lenge pupwa supule. Pe ka plihe angange wah wain uku el lenge miye' sye' njaie ka bepteme. Topo'e njup kin njaie wain esep ka sasarme pe, ka se yanah'e wain esep sye' yilme miye' tehei wah." ⁴² Jisas plihe njisilih lenge na, "Yip jonose wusyep sikirp njaie sai nato Tup tikin Got lakai? Wusyep uku kin njanange ta'e le'e, Tumwange luku lenge miye' njaie juhur'e yokoh tinge yanange pupwa yehe pe, tinge yuhyul yal njanar.

Kom tukwini pe, kin si tahar ta'e tumwange miye' njaie ka orpe yukoh ende bongolme.

Lahmboreng kitikin njende njaie uku ki sai.

Poi meteke'e pe, ki bwore supule. ‡

† 21.33 Ais 5.1-2 †† 21.42 Sng 118.22-23 ‡ Tup Wenersep 118.22-23 Krai kin tumwange miye' e'e. Lenge miye' embep titinge Juta jarng tumwange miye' uku, kom Got kin hriphrip me kin.

⁴³ Ta'e luku pe, njam mana yip, Got se ka ongohe lemame kin anga'me yip Juta pe, se ka angange el lenge miye' tuweinge njaie tatame ka yende wah no, njaisep ka tenjei. ⁴⁴ O miye' njaie ka tumbe el unuh tumwange miye' uku pe, kin se ka mirkit supule. Topo'e njaie tumwange miye' uku ka gunge el guh esyer'e miye' ende pe, tumwange luku se ka ende yumbune miye' uku supule." ††

⁴⁵ Lenge pris ondoh topo'e lenge Farisi yisande wusyep tapimbilme njaie Jisas njanange pe, tinge sisyeme nange wusyep uku Jisas njanange nalme tinge. ⁴⁶ Ta'e luku pe, tinge yisande njaie ka syep yurpe kin. Kom tinge hi'jarng lenge mitinj wondoh embere njaie jan uku. Detale, lenge miye' tuweinge luku yanange Jisas kin profet ende.

Wusyep tapimbilme njaie embere dindi'

(Luk 14.16-24)

22 Jisas plihe njanange wusyep tapimbilme nal lenge miye' embep titinge Juta. Ki njanange na, ² "Lemame tikin moihla' pe, ki ta'e le'e. Njup ende pe, miye' ende njaie narp ta'e kin njende mi'mi' njaie embere njaie talah miye' kin ka dindi'. ³ Kin nember lenge miye' wah kin njaie ka yi yini lenge miye' njaie kin nalanatme nange ka yut njaie embere njaie dindi' uku. Kom tinge jarng njaie ka yut.

⁴ Kin plihe nember lenge miye' wah sye' yal pe, kin njana lenge ta'e le'e, 'Pa yil lenge miye' njaie njam si mana lenge pe, pa yini lenge tu'e le'e, "Njam si mende mi'mi' njaie njam. Lenge yuwor kau tuhwim, topo'e yuwor sye' embere embere tanam poi si mongombe mende mi'mi' njaie sai. Yip yut pa yono njaie embere njaie dindi'." ⁵ Lenge miye' wah yal yanange wusyep uku yal lenge miye' uku, kom yukur tinge yisande wusyep pe, tinge tahar tangalai yal'e yal'e. Njoinde tahar nal wah, kut njoinde tahar nal njende wah wuhyau kin. ⁶ O sye' tahar yarpe lenge miye' wah tikin kin uku pe, tinge yongomb lenge pupwa yehe supule de pe, tinge yule. ⁷ Njoihmbwaip kin tikin nihe supule pe, kin tahar nember lenge miye' wondoh kin tahar yal yongomb lenge miye' pupwa luku njaie yongombe lenge miye' wah kin. Tinge yongomb lenge miye' uku lalme yende yumbun lenge pupwa supule. Topo'e tinge yesekeh moi tinge. ⁸ Mi'e pe, kin njana lenge miye' wah kin na, 'Njai bwore bwore njaie poi si mende le'e njanar, kom lenge miye' njaie njam misilih lenge njaie ka yut njaie embere njaie dindi' e'e pe, tinge yukur miye' bwore. ⁹ Ta'e luku pe, pa yil njahwikin mut lalme njaie njahwikin embere no, pa yeteke'e lenge miye' tuweinge lalme pe, pa yini lenge ka yut njaie embere tikin dindi'!" ¹⁰ Ta'e luku pe, lenge miye' wah ya tas njahwikin lalme pe, tinge jarase lenge miye' tuweinge lalme njaie tinge yeteke'e. Tinge jarase lenge miye' tuweinge njaie bwore topo'e pupwa. Tinge yate yarp yoto yokoh dindi' njaie ka yono njaie pe, yokoh tikin paparar.

†† Wusyep uku yukur sai nato tup sye' tikin Matyu.

¹¹ Kom njupe njaie kin nato nala eteke'e lenge miye' tuweinge lalme njaie si yal yoto yarp pe, kin njeteke'e miye' ende yukur gah temhronj tikin dindi'. ¹² Pe kin njsilihme na, 'Njimei, deta'e lai ti yukur nin gah temhronj topo'e hapwore bworerme njaie na ote orp e'e?' Kom miye' uku yukur nungwisme wusyep ende. ¹³ †Ta'e luku pe, kin nana lenge miye' wah uku na, 'Yip yupwai'e nhip syep kin pe, yiche kin yil tus luh njaie yepelme. Luh uku pe, tinge ka yilil topo'e ka yikikirme njesep tinge.' "

¹⁴ Jisas nana lenge na, "Got kin gal lenge miye' tuweinge wula wula, kom se ka amba'e ilyeh ilyeh."

Tinge yisilih njaie tatame ka yanja'e wuhyau takis yilme Sisa, lakai pakai
(Mak 12.13-17, Luk 20.20-26)

¹⁵ Lenge Farisi ya jahilyeh yupwai'e wusyep njaie ka yila hombo'e yiche kukwai me Jisas no, ka ininge wusyep sye' pe, ka plihe bunjenge yende wusyep me kin. ¹⁶ Pe tinge yember lenge jetalah titinge sye' topo'e lenge miye' tungwisme sye' tikin Herot yalme Jisas pe, tinge yiname na, "Jetmam, poi sisyeme nange nin miye' njaie njanange wusyep mise. Topo'e wusyep mise ilyeh uku pe, ni nasambe yanjah lenge miye' tuweinge njaie ka junde njoihmbwaip bwore bwore tikin Got. Nin yukur njeteke'e lenge miye' garnge. Topo'e nin yukur gonose lahmende njaie kin namba'e nan embere, lakai kin miye' pakaiye. Nin njanange wusyep ilyeh nalme tinge lalme. ¹⁷ Ta'e luku pe, tukwini na ini poi na, njoihmbwaip nin ta'e la? Wusyep ernjeme poi njanange nange tatame ya manja'e wuhyau takis milme Sisa, †† lakai pakai?" ¹⁸ Kom Jisas si sisyeme njoihmbwaip pupwa tinge njaie sai tase. Pe kin nana lenge na, "Yip lenge miye' molohe, yip yal hombo'e yisar'e wih minjau! ¹⁹ Pasam njan wuhyau ende njaie yip yiche takis ma meteke'e." Pe tinge yamba'e wuhyau ende tikin Rom yenge yatme kin. ²⁰ Ta'e luku pe, Jisas nana lenge na, "Yipihinge le'e topo'e nan e'e njaie sai tikin lahmende?" ²¹ Tinge yungwisme wusyep kin na, "Tikin Sisa." Kin nana lenge na, "Bwore, yanja'e wuhyau takis yilme Sisa. Kut njaimune njaie tikin Got pe, yanja'e yilme Got." ²² Njupe njaie tinge yisande wusyep uku pe, tinge gunguru plai supule. Pe tinge yasme kin pe, tinge yal.

Lenge Sadyusi yisilihme Jisas me lenge miye' tuweinge njaie yule no, tinge plihe tahar
(Mak 12.18-27, Luk 20.27-40)

²³ †Nau ilyeh uku pe, lenge Sadyusi sye' plihe yate yeteke'e Jisas. Tinge luku pe, tinge yanange nange lenge mitinj njaie si yule, yukur ka se plihe tuhur. Pe tinge yisilihme Jisas na, ²⁴ †††Jetmam, Moses njanange na, 'Njaie miye' ende kin nenge tuwei, kom tinge hindi yukur yara'e talah ende no, miye' uku nule pe, tatai lakai to' miye' uku ka plihe amba'e tuwei uku e enge

no, lahmiye' ondohe njaie ka hindi yara'e pe, ka plihe guh njehheh miye' uku njaie si nule.'

²⁵ O somohon lenge miye' to' tataime syepumbur hoi, tinge yarp bumbe poi. Miye' tatai njaie njondoh me tinge lalme nenge tuwei, kom tuwei uku yukur wara'e talah ende pe, miye' uku nule. Ta'e luku pe, to' kin njaie nikil teket me kin, namba'e tuwei uku nate nenge. ²⁶ Njawnikin ilyeh plihe njende me to' kin njaie gande kin pe, tinge syepumbur plihe yule topo'e. ²⁷ Yowo kin pe, tuwei uku wule. ²⁸ O njupe njaie lenge miye' njaie si yule ka plihe tuhur yurp pe, tuwei uku ta wurp topo'e lahmende njaie tinge miye' to' tataime syepumbur hoi uku? Detale, tinge lalme luku si yahra'e yenge ti."

²⁹ Kom Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yip yanange wusyep njoinde tikin njaie sikirp tungwarmbe. Detale, yip yukur sisyeme wusyep njaie sai nato Tup tikin Got topo'e bongol kin. ³⁰ Njupe njaie lenge miye' si yule no, ka tuhur pe, yukur ka plihe dindi'. Ka yurp tu'e lenge walip hla' tikin moihla'. ³¹ Njan de ma yisam yip njaie lenge miye' tuweinge si yule no, ka plihe tuhur. Yip jonose wusyep tikin Got, lakai pakai? ³² ††Kin njanange na, 'Njan Got tikin Abraham, topo'e tikin Aisak, topo'e tikin Jekop.' Ta'e luku pe, poi sisyeme nange Got yukur Got lenge miye' tuweinge njaie si yule, pakai. Kin Got lenge miye' tuweinge njaie yarp laip." ³³ Lenge miye' tuweinge wondoh embere yisande wusyep kin njaie njanange luku pe, tinge gunguru plai supule.

Wusyep ernjeme njendehei tikin Got
(Mak 12.28-31, Luk 10.25-28)

³⁴ Njupe njaie lenge Farisi yisande nange wusyep Jisas si ningis lenge Sadyusi pe, tinge lalme yate jahilyeh. ³⁵ O jetmam ende tikin wusyep ernjeme gan njotop tinge. Kin de ka hombo'e iche kukwaime Jisas isilihme njsilih ende. ³⁶ Kin njsilihme Jisas na, "Jetmam, wusyep ernjeme mune kin njembere tahar'e wusyep ernjeme lalme?" ³⁷ ††Jisas nungwisme wusyep kin na, "Yip pa yende nihararme Got, kin Lahmborenge yip. Topo'e yip pa yende nihararme kin yil yoto njoihmbwaip mele'e yip lalme, topo'e yipihinge bwore yip lalme, topo'e njoiheryembe mise yip lalme. ³⁸ Wusyep ernjeme le'e pe, kin njembere supule, topo'e kin nat yerme wusyep ernjeme lalme. ³⁹ †††O wusyep ernjeme njaie hoi kin pe, ki sehei nala njahilyeh tu'e luku. Ki ta'e le'e: Na ende nihararme lenge mitinj tu'e njaie ni njende nihararme nitei. ⁴⁰ †Wusyep ernjeme hoi e'e pe, tinge hindi tehei njaie wusyep tikin wusyep ernjeme lalme, topo'e wusyep hra'embep titinge lenge profet."

Jisas njsilih lenge Farisi me miye' njaie Got nalanjatme
(Mak 12.35-37, Luk 20.41-44)

⁴¹ Njupe njaie lenge Farisi teter jahilyeh yarp pe, Jisas njsilih lenge na, ⁴² "Yip njoiheryembe ta'e laime Miye' alanjatme Krai? Kin talah lahmende?" Tinge yanange

† 22.13 Mat 8.12, 25.30, Luk 13.28 †† Sisa kin miye' ondoh titinge Rom. ‡ 22.23 Apo 23.8 †† 22.24 Lo 25.5

†† 22.32 Kis 3.6 ††† 22.37 Lo 6.5 ††† 22.39 Wkp 19.18 § 22.40 Luk 10.25-28

na, "Krais, kin talah tikin Dewit." ⁴³ Jisas n̄silih lenge na, "Deta'e lai ti Yohe Yirise naŋa'e n̄oihmbwaip nalme Dewit pe, Dewit galme miye' uku 'Lahmborenge'? Dewit kin n̄anange na,

⁴⁴ †Lahmborenge kin n̄aname Lahmborenge n̄am ta'e le'e,

'Nin na orp syep non n̄am el tutume n̄aiye ma member lenge wachaih nin ka yurp tuwihme nin.' ††

⁴⁵ O n̄aiye Dewit ka gilme miye' uku Lahmborenge kin pe, deta'e lai n̄aiye miye' uku kin talah tikin Dewit?"

⁴⁶ Pe n̄ende tinge luku yukur tatame n̄aiye ka se ungewisme wusyep Jisas n̄aiye n̄anange luku. Dindi' n̄up uku n̄aiye nenge nal pe, tinge hi'jarnge n̄aiye ka yisilihme Jisas n̄silih sye'.

Lenge Farisi topo'e lenge jetmam tikin wusyep erŋeme yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa
(Mak 12.38-39, Luk 11.43,46, 20.45-46)

23 Mi'e pe, Jisas n̄anange wusyep nalme lenge miye' tuweinge lalme topo'e lenge jetalah kin.

² "Lenge jetmam tikin wusyep erŋeme topo' lenge Farisi yanange yasamb yip wusyep erŋeme ta'e n̄aiye Moses n̄ende. ³ Ta'e luku pe, wusyep lalme n̄aiye ka yini yip pe, pa yusyunde, topo'e pa junde. Kut yukur pa yende n̄ai'e n̄ai'e junde n̄aimune n̄aiye tinge yende. Detale, yukur tinge yende n̄aimune jande wusyep n̄aiye tinge yanange. ⁴ Ki ta'e n̄aiye tinge yupwai'e n̄ainde du' embere n̄aiye tikin mane sekete yikil ya yanah melem lenge miye' pe, tinge yahai'e nihe n̄aiye ka yikirh. Kom tinge yukur n̄oiheryembe nange ka se yanganage lenge syep n̄aiye yikirh mane luku.

⁵ †Tinge tangarhme galat embere n̄aiye ka yininge wusyep topo'me Got. Topo'e tinge yupwai'e mwah sokoloh yal temhronj sokoloh syum tinge. †† Tinge yende n̄ai'e n̄ai'e lalme luku nange lenge miye' tuweinge ka yeteke' lenge. ⁶ Nup tikin n̄aiye tinge yende n̄ai embere pe, tinge yisande tikin n̄aiye ka yurp luh n̄endehei. Topo'e tinge de ka yurp luh n̄endehei n̄aiye tate nato yokoh lotu. ⁷ Tinge yisande n̄aiye lenge mitinj ka yalanas yember lenge, topo'e yanganj lenge n̄au bwore yanar moi jahilyeh. Topo'e tinge yisande n̄aiye lenge mitinj uku ka jil lenge nange jetmam.

⁸ Kom yip lenge miye' tuweinge n̄am pe, yip lalme to'tataiye. Ta'e luku pe, yukur ka jil yip nange jetmam. Kut miye' esep ilyeh kin jetmam yip. ⁹ Topo'e yukur pa jilme lahende n̄aiye narp kekep e'e nange Yai. Detale, Yai ilyeh kin narp nanah moi hla'. ¹⁰ Topo'e yukur pa jil yip nange miye' ondoh. Detale, miye' esep ilyeh n̄aiye kin miye' ondoh yip pe, Krais. ¹¹ ††Lahmende n̄aiye kin da orp miye' ondoh yip pe, kin ka orp tu'e n̄aiye miye' wah yip topo'e. ¹² †††Lahmende n̄aiye kin n̄ahra'e naŋ

kitikin pe, naŋ kin min ka guh. Kut lahmende n̄aiye kin tale naŋ kitikin pe, kin min ka amba'e naŋ embere."

Jisas n̄ana lenge jetmam topo' Farisi n̄aiye tinge yowor'e mut hoi

(Mak 12.40, Luk 11.39-52, 20.47)

¹³ "Yip lenge jetmam tikin wusyep erŋeme topo' yip lenge Farisi, yip n̄oihme! Yip yowor'e mut hoi! Yip jase kohmap n̄aiye yal yoto lemame tikin moi hla' jah n̄embep lenge miye' tuweinge. Kom yiptip yukur yal yoto, topo'e n̄upe n̄aiye lenge miye' tuweinge yala yil yoto pe, yip tatme n̄ahwikin tinge. ¹⁴ (Yip lenge jetmam tikin wusyep erŋeme topo'e yip lenge Farisi pe, yip n̄oihme! Yip hombo'e yeh lenge tuweinge n̄ope pe, yip yamba'e yukoh tinge, topo'e yip hombo'e yanange wusyep topo'e Got sokolohe yapara'e hwap yip n̄aiye yende. Pe nihe syohe yip n̄aiye minde pa yamba'e pe, ki pupwa n̄embere nihe sekete.) †††¹⁵ Yip lenge jetmam tikin wusyep erŋeme, topo' yip lenge Farisi pe, yip n̄oihme! Yip miye' pupwa n̄aiye yowor'e mut hoi. Yip yal'e yal'e yal loh pinip topo'e kekep lalme n̄aiye yende miye' esep ilyeh ka orp tu'e jetalah yip. N̄upe n̄aiye kin si narp ta'e jetalah yip mi'e pe, kin nengelyembe yip ta'e miye' n̄aiye n̄ende pupwa pe, ka el hel.

¹⁶ Yip lenge miye' n̄aiye n̄embep tangare yala yasambe yanah lenge miye' pe, yip n̄oihme! Yip yanange yasambe lenge wusyep na, 'N̄aiye miye' ende ka ininge na, mise supule nanah hla' n̄aiye yukoh yirise. Pe liki ki pakai. Kom n̄aiye miye' ende ka ininge na, n̄eser gol n̄anar nato yukoh yirise, mise supule nanah hla'. Pe luku se ka ende gunde wusyep n̄aiye ki n̄anange.'

¹⁷ Yip pupwa kwote, topo'e n̄embep yip si tangar! O n̄aimune kin nat yer, gol lakai yukoh yirise? Yip sisyeme na, gol n̄aiye ki n̄anar tas wicher' pe, yukur ki n̄embere nal n̄embep tikin Got. Kom gol n̄aiye n̄anar nato yukoh yirise pe, luku ki gol bwore tikin Got. ¹⁸ Yip plihe yanange wusyep yasamb lenge na, 'N̄aiye miye' ende ka ininge wusyep n̄aiye kin n̄anange.' ¹⁹ N̄embep yip ta'e si tangar e'e. N̄aimune ki n̄embere topo'e n̄endehei nal n̄embep tikin Got? Ofa n̄ilyehme pe, ki luh pakaiye, kut n̄aiye na ikil e unuh n̄eser hendeinge pe, ki bwore nal n̄embep tikin Got. ²⁰ Ta'e luku pe, n̄upe n̄aiye miye' ende kin n̄anange wusyep bongol gal naŋ n̄eser hendeinge nange mise pe, luku kin n̄ende bongolme wusyep kin n̄aiye kin gal naŋ n̄eser hendeinge, topo'e n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye tikin nanah uku. ²¹ Topo'e n̄upe n̄aiye kin n̄anange wusyep bongol gal naŋ yukoh yirise nange mise supule pe, luku kin n̄ende bongolme wusyep uku topo'e Got n̄aiye narp nato yukoh yirise luku. ²² ††Topo'e n̄upe n̄aiye miye' n̄anange wusyep gal naŋ moi hla' nange mise supule pe, luku kin n̄ende

† 22.44 Sng 110.1 †† Got n̄anange wusyep uku nal me Krais. Luh uku n̄aiye nal syep non pe, Krais ka amba'e naŋ embere. † 23.5 Nam 15.38, Lo 6.8, Mat 6.1 †† Tinge yende n̄ai luku yisambe tititinge yal lenge mitinj nange tinge yahra'e naŋ tikin Got. †† 23.11 Mat 20.26-27, Mak 9.35, 10.43-44, Luk 22.26 ††† 23.12 Luk 14.11, 18.14

††† Wusyep uku yukur sai nato tup sye' tikin Matyu. † 23.22 Ais 66.1, Mat 5.34

bongolme wusyep kin uku najiye luh yilihe tikin Got, topo'e kitikin Got narp nanah luh uku bepteme naji'e naji'e lalme.

²³ †Yip lenge jetmam tikin wusyep erjeme topo'e yip lenge Farisi, yip najiyme! Yip lenge miye' tikin najiye yowor'e mut hoi. Kapenih siki sikirp tikin wah pe, yip yiyar'e pe, yip yanja'e umbur yalme Got. Kom yip si jarng'e najiye pa junde wusyep embere embere tikin wusyep erjeme ta'e naji mi'mi', topo'e najihmbwaip mise najiye ikirh mane me wah tikin Got, topo'e yanjah bwore bwarme najiye iyar'e lenge miye' tuweinge. Yip pa yende junde wusyep erjeme sikirp luku najiye njanange. Topo'e yip yukur pa se yusme wusyep erjeme najiye njembere, na pakai. ²⁴ Yip njembep si tangar najiye yip yala yasambe yanjah lenge miye' tuweinge. Yip yosoko njomboro malaih najiye ya jah pinip najiye pa yono'e, kut yuwor kamel najiye na gah pinip pe, yip yono'e chumbur'e!

²⁵ Yip lenge jetmam tikin wusyep erjeme topo'e yip lenge Farisi, yip pupwa supule. Yip lenge miye' najiye yowor'e mut hoi. Yip yende solombe najiheryembe yip tip. Yip yendende'me wahri' wicher', kut nato najihmbwaip mele'e yip pe, papararme naji'e naji'e pupwa.

²⁶ Njembep yip lenge Farisi si tangar. Njendehei na ihyete najihmbwaip pupwa nin e oto mele'e yer. Tu pakai pe, nate tas wahri' wicher' nin yukur ka bwore.

²⁷ ††Yip lenge jetmam tikin wusyep erjeme topo'e yip lenge Farisi, yip pupwa supule! Yip miye' najiye yowor'e mut hoi. Yip ta'e nejeh titinge miye' yule najiye tinge si yendende'me wicher' mi' supule. Kom nato mele'e luku pe, tikin papararme lupu, topo'e naji'e naji'e najiye pupwa yehe. ²⁸ Ki najihyeh natme yip pe, najiye wahri' wicher' yip, ki bwore supule nal njembep lenge mitinj lalme. Kom nato mele'e yip pe, ki paparar me wusyep molohe topo'e yengelyembe wusyep erjeme.

²⁹ Ki pupwa supule najiye yip lenge jetmam tikin wusyep erjeme topo'e yip lenge Farisi! Yip najiyme! Yip miye' najiye yowor'e mut hoi. Yip si yiche nejeh bwore bwore lenge profet najiye lenge mwanka' yip yongomb lenge. Topo'e yip yendende'me nejeh lenge miye' najiye yarp bwore bwarme, najiye lenge mwanka' yip yende yumbune tinge. ³⁰ Topo'e yip yanange na, 'Najiye poi ya murp dindi' njupe najiye lenge mwan ka' pe, poi yukur yase mungwis lenge najiye mongomb lenge profet ka yule.'

³¹ Wusyep uku ki pasam poi nange yip iki, yip talah titinge lenge miye' najiye yongomb lenge profet no, tinge yule. ³² Ta'e luku pe, yip plihe yende yi yunuh hla' me najimune najiye somohon lenge mwan ka' yende. ³³ †Yip lenge hwanj pupwa. Yip ta'e lenge talah tikin gunu. Got ka ende wusyep me yip pe, se pa yil moi pupwa hel. Pe yip pa yurp bworerme tu'e la?

³⁴ Ta'e luku pe, nam mana yip! Nam ma member lenge profet, topo'e lenge miye' sande teke'e, topo' lenge jetmam tikin wusyep erjeme mut me yip. Pe pa yongomb lenge sye' ka yule, topo'e pa yuluwei sye' yil

loutungwarmbe, topo'e pa yenge mwah hro'e yup-wai'e yararahe lenge yinir yoto yokoh lotu yip. Topo'e pa kukwame yandalam lenge yil'e yil'e yoto moi embere lalme. ³⁵ †Ta'e luku pe, pupwa lenge miye' lalme najiye somohon yongomb lenge miye' bwore bwore luku pe, ki sai kekep e'e pe, hwap tinge lalme luku ka el unuh yip. Tinge yongomb lenge miye' bwore najiye yukur tinge yende hwap ende, pakai. Tinge yonombe Abel yer nate gere Sekaraia, talah tikin Berekia. Miye' uku pe, tinge yonombe nato bumbumbe yukoh yirise topo'e njaser hendeinge. ³⁶ Nam mana yip bwore mise! Hwap lalme najiye somoho somohonme luku pe, ka ote ende yumbune yip lalme najiye tukwini yarp e'e."

Jisas najihginirme Jerusalem

³⁷ Jisas plihe njanange na, "Jerusalem, Jerusalem! Nin nongomb lenge profet yule, topo' lenge miye' wah tikin Got najiye member lenge yatme nin pe, nin niche njaser nongomb lenge yule. Ni wula wula najiye nam mala gwaras lenge talah nin lalme munge mute guhilyeh tu'e tuwet mam najiye gwaras lenge talah ti wate winis lenge woto tuwet yohe ti. Kom yip jarng'e nam. ³⁸ ††Yusyunde! Tukwini luh yip uku ka pupwa pe, ka si pakaiye. ³⁹ †††Nam mana yip! Yip yukur tatame najiye pa plihe yeteke'e nam yi tutume najiye pa yininge na, 'Got kin ka ende mi'mi' me Krai, miye' najiye nate njoto nanj tikin Lahmborenge.' "

Jisas njanange wusyep najiye ka yende yumbune yukoh yirise

(Mak 13.1-2, Luk 21.5-6)

24 Jisas nasme yukoh yirise luku pe, kin nala el. O lenge jetalah yasambe kin yokoh lalme tikin yukoh yirise. ² Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yip si bep yal yeteke'e yokoh bwore lalme luku? Nam mana yip bwore mise! Yukur minde ka yusme njaser ende ka tikir unuh hla' me njaser ende, pakai. Se ka yisil'e njaser lalme luku pe, ka sisil'ilyeh ilyeh ote guh kekep."

Jisas njanange wusyep me hwap wula wula najiye ka ot

(Mak 13.3-13, Luk 21.7-19)

³ Jisas narp nanah hwate Olip pe, lenge jetalah ilyehme yate yeteke'e kin pe, tinge yisilihme na, "Ni ini poi na tumboiya' naji'e naji'e lalme luku ka ot. Topo'e ya meteke'e wutu' mune ti, ya se sisysteme nange liki njup nin najiye na ot, topo'e le'e njup tikin njup yuwo?" ⁴ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yip najiyme najiye lahende se ka ota hombo'e yeh yip. ⁵ Tehei kin ta'e le'e, lenge miye' wula wula se ka hombo'e yuta jil nanj nam pe, ka yininge na, 'Nam Krai ilyeh li' ihei!' Pe tinge ka hombo'e yeh lenge miye' tuweinge wula wula sekete najiye ka junde yanjah pupwa. ⁶ Yip pa yisyunde titire najiye mitinj yarmbe wondoh. Topo'e yip pa yisyunde wusyep najiye wondoh embere ki tahar nal'e nal'e."

† 23.23 Wkp 27.30 †† 23.27 Apo 23.3 ‡ 23.33 Mat 3.7, 12.34, Luk 3.7

†† 23.35 Stt 4.8, 2Sto 24.20-21 ††† 23.38 Jer 22.5 †††† 23.39 Sng 118.26

Kom yukur pa gunguru plaime najai ta'e luku. Najai'e najai'e ta'e luku se ka ot, kom njup yuwo ki teter. ⁷ Lenge miye' tuweinge kantri ende ka tuhur ka yurmbe yotop miye' tuweinge kantri ende. Topo'e moi sambe ende ka tuhur ka yurmbe yotop moi sambe ende. O nal moi sye' pe, nimbot embere ka ongomb lenge miye' tuweinge, topo'e yoime embere ka ondol'me tinge. ⁸ Najai'e lalme luku pe, ka ot yer tu'e syohe najaiye mam ti wasande njupe najaiye ti da wara'e talah. ⁹ †Njup uku pe, ka yamba' yip yenge yil pe, ka yul yip nihe syohe, topo'e ka yumbip pa yule. Topo'e lenge miye' tuweinge wula wula ka njoihmbwaip pupwa me yip. Tehei kin ta'e le'e, narj nam ki sai topo'me yip. ¹⁰ O njup uku pe, lenge miye' tuweinge wula wula ka yusme njoiheryembe mise tinge najaiye tejeime Lahmborenge. Tinge ka yende wachaih yile yut titinge, topo'e yember titinge yil syep lenge wachaih. ¹¹ Topo'e lenge profet hombo'e wula wula ka yut pe, ka hombo'e yanjah lenge miye' tuweinge wula wula. ¹² Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge ka yende whap wula wula sekete pe, tinge ka yusme njoihmbwaip najaiye yende nihararme lenge mitinj. ¹³ ††Kom lenge miye' tuweinge najaiye jan bongole ya tatame najaiye njup yuwo pe, Got se ka ungwisme tinge. ¹⁴ Pe tinge ka yininge yalanjatme wusyep mise tikin lemame tikin Got yil moiye moiye najaiye kekep e'e no, lenge miye' tuweinge lalme ka yisyunde mi'e pe, njup yuwo ka ot."

Njai'e najai'e pupwa yehe supule ka ot

(Mak 13.14-23, Luk 21.20-24)

¹⁵ †Jisas plihe nanange na, "Yip se pa yeteke'e najaiye najaiye tikin pupwa yehe supule najaiye somohon profet Daniel nanange wusyep me kin. Kin se ka ote gin oto yukoh yirise tikin Got. Lahmende najaiye ka jonose wusyep e'e pe, ka njoiheryembe bworerme. ¹⁶ O njup uku pe, lahmende miye' tuweinge najaiye yarp provins Judia pe, se ka jirnge yil yunuh hwate. ¹⁷ ††Topo'e lah-mende najaiye narp nat tas yokoh yohe pe, yukur ka pli-he el oto yokoh amba'e najaiye enge el, na pakai. ¹⁸ Topo'e lah-mende najaiye jan wah pe, yukur ka plihe yil yokoh yamba'e temhronj tinge. ¹⁹ Njup uku pe, ka pup-wa nihe supulme lenge tuweinge najaiye yangange njimberip lenge talah wimbe. ²⁰ Yisilihme Got najaiye najai'e najai'e luku yukur ka ende guh njup tikin mwate, topo'e njisih embere, lakai njup tikin Sabat. ²¹ ††Njup uku najaiye mane ka ot pe, ka pupwa nembere supule. Ka engelyembe somohon njendeheiyeh najaiye Got njende najai'e najai'e nate tatame tukwini. Topo'e mane ta'e luku yukur min-demboi ka plihe ot, pakai. ²² Kom Got njoiheryembe lenge miye' tuweinge najaiye kin si nalanjatme tinge pe, kin njotombo njup sye' ningingirhme nenge nat. O najaiye Got yukur njotombo njup sye' tikin mane luku najaiye ka ot nenge nat pe, lenge miye' tuweinge lalme ka talai.

† 24.9 Mat 10.22 †† 24.13 Mat 10.22 ‡ 24.15 Dan 9.27, 11.31, 12.11 †† 24.17 Luk 17.31 †† Detale, se ka nihme yip najaiye pa jirnge. ††† 24.21 Dan 12.1, Rev 7.14

²³ Ta'e luku pe, najaiye lahende ka ini yip na, 'Bep yut! Miye' alanjatme najaiye Got nalanjatme li'ehei.' O lah-hende ka ini yip na, 'Bep yil! Kin uku gan nal uku.' Yukur pa yisyunde wusyep kin. ²⁴ Lenge miye' hom-bo'e sye' se ka yute hombo'e yeh yip yininge na, 'Njam Kraisi iliyeh li'ehei najaiye Got alanjatme'. O ka ininge na, 'Njam profet ende le'e.' Tinge topo'e ka yende mirakel embere embere topo'e wutu' supule. Tinge yende najai uku najaiye ka bunjenge njoihmbwaip lenge miye' tuweinge najaiye ka yil wohme Got. Yip lenge miye' tuweinge najaiye Got si nalanjatme pe, yip njoihme wah hombo'e tinge luku! ²⁵ Yisyunde! Njam si mana yip njaimune najaiye min ka ot.

²⁶ †††O najaiye ka yini yip na, 'Yeteke'e, kin narp nal moi gungurar najaiye miye' pakai!' Pe yukur pa yil luku. O najaiye ka yininge na, 'Yeteke'e, ki tase narp njoto yokoh e'e.' Pe yukur pa yisyunde wusyep tinge. ²⁷ Njup najaiye Talah tikin Miye' ka ot pe, ka tu'e najaiye plai gah pe, yirise kin ka anjar'e el njau anah, topo'e ka anjar'e el njau gah. ²⁸ †Luh najaiye yuwor nule njanar pe, luh iliyeh uku lenge jekum se ka yuta juhilyeh."

Njup yuwo

(Mak 13.24-27, Luk 21.25-28)

²⁹ †††"Kom njup uku najaiye mane embere luku ka el mi'e pe, nilyehe sai njau ka e yepelmbe, topo'e wundehei yukur ta wowor'e. Topo'e lenge nowas ka tongo' yuse najitem juh. Topo'e Got se ka ukul'me najai'e najai'e bongol najaiye sai nanah najitem. ³⁰ †††Luku ka mi'e pe, wutu' najaiye Talah tikin Miye' ka ote si unuh najitem. Pe lenge miye' tuweinge lalme najaiye yarp kekep, ka yeteke'e Talah tikin Miye' ka orp oto mwahit tikin moiha' ot topo'e bongol topo'e yirise embere kitikin pe, ka yilil. ³¹ O ka yunduhul'e njoih marnge supule pe, ka ember lenge walip hla' kin ka yil'e yil'e kekep lalme najaiye ka jaras lenge miye' tuweinge kitikin najaiye kin si nalanjatme tinge yenge yute juhilyeh."

Yip pa sisysteme herkep mip

(Mak 13.28-31, Luk 21.29-33)

³² Jisas plihe nanange na, "Yip pa yamba'e sisysteme yil herkep mip. ³³ Njup najaiye lou lombo kin uku njumun pe, ki njowoh tup ambaran. Pe luku ki yasam yip nange liki njup tikin najaiye njau ka si. ³³ Ta'e luku pe, njup najaiye yip si yeteke'e najai uku mi'e pe, yip sisysteme nange Talah tikin Miye' si nat sehei nate gere kohmap. ³⁴ Njam mana yip bwore nenge! Lenge miye' tuweinge lalme najaiye yarp kekep e'e yukur ka yule lalme pe, ka yeteke'e najai'e najai'e lalme luku ka ot. ³⁵ Najitem topo'e kekep ka el mi'e, kut wusyep njam yukur ka mi'e, pakai, teter ka si."

††† 24.26 Luk 17.23-24 § 24.28 Luk 17.37 †† 24.29 Ais 13.10, 34.4, Ese 32.7, Jol 2.10,31, 3.15, Rev 6.12-13 ††† 24.30 Dan 7.13, Sek 12.10-14, Rev 1.7 §† Matyu nainge lou fik, kom poi mainge herkep mip.

Yukur miye' ende sisyeme nup yuwo

(Mak 13.32-37, Luk 17.26-30,34-36)

³⁶Jisas plihe njanange na, "Yukur miye' ende sisyeme nup mune topo'e njanu ka amba'e yukuriye njaie njaie' njaie' luku ka ot. Lenge walip hla' njaie yarp yanah moihla' tinge jinjame. Topo' Talah yukur plihe sisyeme nup uku. O Yai iliyeh kin sisyeme. ³⁷†Nahwikin iliyeh njaie tinge yende yoto nup tikin Noa pe, tinge se ka yende nahilyeh yoto nup tikin Talah tikin Miye' njaie ka ot. ³⁸Teter njaie Got yukur nember mih tembelem embere nat pe, tinge lalme yende yono njaie, yono'e pinip, topo'e lenge miye' tuweinge dindi' yale yat. Tinge yende luku ya tatame njupe njaie Noa nato loubil pinip mele'e. ³⁹††Tinge yukur sisyeme naimune njaie ka ote ende me tinge pe, tinge yarp ta'e luku yal tatame njaie mih tembelem embere nawe nate nongomb lenge miye' tuweinge lalme. Ka nahilyeh tu'e njaie Talah tikin Miye' ka ot. ⁴⁰Nup uku pe, miye' hoi ka hindi yende wah jin wah mele'e. Pe Got ka amba'e njoinde, kut miye' njoinde ka gin wah. ⁴¹Topo'e tuweinge hoi ka hindi yerne kakah blau yurp pe, Got ka amba'e njoinde enge el, kut njoinde ta wurp. ‡

⁴²Ta'e luku pe, yip njoihme! Bepeme yip tip bworerme. Yip yukur si sisyeme njupe njaie Lahmborenge yip ka ot. ⁴³††Yip njoihme! Njaie yai tehei yokoh ka sisyeme njupe njaie miye' endei ka ot pe, kin se ka orp keteme yokoh pe, yukur ka se osme miye' endei njaie ka owor'e yokoh el oto. ⁴⁴Ta'e luku pe, yip topo'e yende mi'mi' yurp. Talah tikin Miye' ka ot nup ende njaie yip yukur njoiheryembe nange kin ka ot."

Miye' wah bwore topo'e miye' wah pupwa

(Luk 12.42-46)

⁴⁵Jisas plihe njanange na, "Lahmende miye' wah njaie sande teke'e, topo'e njoihmbwaip kin bwore bwarme no, kin nasande wusyep miye' ondoh kin pe, kin miye' wah iliyeh uku njaie miye' ondoh ka anja'e wah njaie ka embepeme lenge miye' wah lalme, topo'e ka angang lenge njaie gunde njupe njaie miye' ondoh si nalanatme. ⁴⁶Njupe njaie miye' ondoh plihe nat pe, miye' wah uku ka hriphrip embere sekete njaie kin njende wah bwore narp. ⁴⁷Nam mana yip bwore mise! Miye' ondoh uku ka alangatme miye' wah uku tu'e miye' embep ende njaie ka bepeme njaie' njaie' kin lalme.

⁴⁸Kom njaie miye' wah uku kin miye' pupwa, topo'e kin njoiheryembe nato kitikin na, 'Miye' ondoh nam kin nal wohe pe, yukur ka se ot hihwaiye.' ⁴⁹Pe kin tahar nongomb lenge wah iliyeh kin, topo'e kin njende njononjaie, topo'e njononjaie pinip njotop lenge miye' njaie yono'e pinip yende kwrite kwote gande nahwikin iliyeh kitikin njaie njende njende. ⁵⁰Miye' wah yukur sisyeme njupe njaie miye' ondoh ka ot. ⁵¹Pe njupe njaie ka ot pe, ka onombe ende yumbune miye' wah uku pupwa

† 24.37 Stt 6.5-8 †† 24.39 Stt 7.6-24 ‡ Tinge Juta yisyer'e wit esep, kom poi mainge njaie tinge yerne kakah blau. †† 24.43 Luk 12.39-40

supule. Pe ka ember kin el ka orp topo'e lenge miye' hombo'e njaie yowor'e mut hoi. Luh moi uku njaie ka yurp pe, ka yilil yikikirme njesepe tinge."

Wusyep tapimbilme lenge tuweinge syepumbur umbur

25 ††Jisas plihe njanange na, "Njupe njaie ma mut pe, lemame tikin moihla', ka tu'e le'e. Nup ende pe, lenge tuweinge simbihe' syepumbur umbur yamba'e nih lam tinge pe, tinge yal yeteke'e miye' ende njaie ka ot ka ende dindi' kin. ²O tuweinge syepumbur yukur yende mi'mi', kut tuweinge syepumbur si sisyeme pe, tinge yende bwore. ³Lenge tuweinge syepumbur njaie yende pupwa luku yenge nih lam tinge yat, kom yukur tinge yenge pinip nih sye' yat topo'e njaie ka se yuwil'e yi juh. ⁴Kom lenge tuweinge syepumbur njaie sisyeme pe, tinge si yuwil'e pinip nih sye' jah botol yenge yat topo'e nih lam tinge. ⁵Miye' njaie de ka dindi' ambaran uku yukur nat hihwaiye pe, njembep lenge tuweinge lalme luku mane sekete pe, tinge yate posoh.

⁶Kom njaie nup sye' sye' pe, tinge yisande miye' ende tambah njanange na, 'Miye' njaie de ka dindi' si nat hi! Yut ya mil meteke'e kin pe, ya minge kin mut.' ⁷Ta'e luku pe, lenge tuweinge simbihe' lalme luku tahar yende mi'mi' nih lam tinge njaie ka yil. ⁸Lenge tuweinge njaie yende pupwa luku tahar yana lenge tuweinge njaie sisyeme na, 'Yip pul poi pinip nih yip sye'. O nih lam poi pinip mi'e pe, kin nala oip.' ⁹Kom lenge tuweinge njaie sisyeme luku yanange na, 'Pakai! Pinip nih e'e yukur ka se tutume yip topo'e poi. Ki bwore njaie pa yil yokoh windau yiche wuhyau yamba'e yip tip.'

¹⁰Ta'e luku pe, lenge tuweinge simbihe' syepumbur tahar yal yokoh windau njaie ka yamba'e pinip nih tinge. Njupe njaie tinge si yal mi'e pe, miye' njaie dindi' kin nat. Pe lenge tuweinge simbihe' syepumbur njaie sisyeme no, tinge yende mi'mi' yarp pe, tinge yal yoto yokoh yotop kin njaie tinge si yende mi'mi' njaie embere tikin dindi' sai. Pe lenge miye' jase kohmap. ¹¹††Mi'e pe, lenge tuweinge simbihe' syepumbur njaie yende pupwa luku yase yokoh windau yat. Tinge yanange na, 'Lahmborenge, lahmborenge, ote kumbur kohmap me poi!' ¹²Kom kin nungwisme wusyep tinge na, 'Mise, nam yukur sisyeme yip.'" ¹³Pe Jisas njanange na, "Yip pa njoihme! Yip yukur sisyeme nup mune topo'e njanu ka amba'e yukuriye njaie Lahmborenge yip ka ot."

Wusyep tapimbilme lenge miye' wah njaie bepeme wuhyau

(Luk 19.11-27)

¹⁴†††Jisas plihe njanange na, "Njupe njaie ma mut pe, lemame tikin moihla' ka tu'e le'e. Miye' ende kin nala osme moi kin pe, kin ka hlahlai e moi wohe ende. Kin gal lenge miye' wah kin lalme yat pe, ki nana lenge

†† 25.1 Luk 12.35 ††† 25.11 Luk 13.25 ††† 25.14 Luk 19.11-27

ñaiye ka bepteme ñai'e ñai'e kin lalme. ¹⁵ Kin ñeteke'e sisyeme ñoihmbwaip topo'e bongol ñaiye sai me miye' wah ilyeh ilyeh pe, kin ñiyar'e wuhyau nangang lenge tongonose. Kin naña'e ñoinde wuhyau tem syepumbur, topo'e miye' wah ñoinde kin naña'e wuhyau tem hoi, topo'e miye' wah ñoinde pe, kin naña'e wuhyau tem ñilyeh. Kin ñende ta'e luku mi'e pe, kin nal ko.

¹⁶ O miye' ñaiye namba'e wuhyau tem syepumbur uku, hwihwai plihe nenge wuhyau uku ñende wah nal pe, kin plihe namba'e wuhyau yohe tem syepumbur.

¹⁷ Topo'e miye' ñaiye namba'e wuhyau tem hoi pe, kin plihe nenge wuhyau uku ñende wah nal pe, kin plihe namba'e wuhyau yohe tem hoi. ¹⁸ Kom miye' ñaiye namba'e wuhyau tem ñilyeh uku pe, kin na ñiche kekep ñinise wuhyau tikin miye' embep kin.

¹⁹ Ñup wula wula si nal mi'e pe, miye' embep titinge lenge miye' wah uku plihe nat moi. Kin nat ñaiye ka otop lenge miye' wah ininge wusyep guhilyeh me wuhyau ñaiye somohon kin nangang lenge. ²⁰ Miye' ñaiye somohon namba'e wuhyau tem syepumbur nate ñoto pe, kin nikil wuhyau tem syepumbur nanah topo'e pe, kin ñaname na, 'Lahmborenge, ni eteke'e! Nin pwale wuhyau tem syepumbur, kom ñam menge wuhyau e'e mende wah mal pe, ñam plihe mamba'e wuhyau tem syepumbur topo'e.' ²¹ Miye' embep nungwisme wusyep kin na, 'Nin miye' wah bwore bwarme supule. Nin bepteme wah nin bwore supule. Somohon ñam yale ñai malaih, kut tukwini ma yule ñai'e ñai'e wula wula. Nin ote hriphrip otop ñam!'

²² Mi'e pe, miye' ñaiye somohon namba'e wuhyau tem hoi nat pe, kin ñanange na, 'Lahmborenge, ni eteke'e! Somohon nin pwale wuhyau tem hoi, kom ñam plihe menge wuhyau e'e mende wah mal pe, ñam plihe mamba'e wuhyau yohe tem hoi topo'e.'

²³ Pe lahmborenge ñaname kin na, 'Nin miye' wah bwore bwarme supule. Ni bepteme wah nin bwore supule. Somohon ñam yale ñai malaih, kut tukwini ma yule ñai'e ñai'e wula wula. Nin ote hriphrip otop ñam.'

²⁴ Mi'e pe, miye' wah ñaiye namba'e wuhyau tem ñilyeh nate ñaname miye' embep na, 'Lahmborenge, nin pupwa miye' ñaiye gamare. Nin nal talame ñai lenge miye' ñaiye si worsyep. Topo'e nal kekep ñaiye lenge miye' si yangalai ñaisep no, ki gere anah pe, nin nal talame ñaisep. ²⁵ Ñam hi' gwarngeluku pe, ñam mal miche kekep minise wuhyau tem ñilyeh nin manar. Wuhyau tei e'e!'

²⁶ Kom miye' embep nungwisme wusyep kin na, 'Nin miye' wah pupwa ñaiye ñende ñulmbwai. Nin sisyeme ñaiye ñam mal talame ñai moto wah ñaiye lenge miye' sye' si yate worsyep. Topo'e ñam talame ñai mal moto kekep sye' ñaiye miye' ñoinde si nate nangalai ñaisep. ²⁷ Ñaiye nin ñoiheryembe ta'e liki pe, deta'e lai ti yukur nin nal nember wuhyau ñam nal yokoh ñaiye yember wuhyau? Ñaiye na ende tu'e luku no, le'e ñam mat pe, tatame ñaiye se ma mamba'e wuhyau ñam lalme topo'e wuhyau yohe sye'. ²⁸ Ta'e luku pe, yip yamba'e wuhyau tem ñilyeh ñaiye kin nenge liki pe, yaña'e yil miye' ñaiye nenge wuhyau tem syepumbur umbur. ²⁹ †Detale,

lenge miye' ñaiye si yamba'e ñai'e ñai'e sye' no, tinge yende wah bwore topo'e ñai'e ñai'e luku pe, ñam Got se ma plihe mangang lenge sye' munuh hla' topo'e pe, ka wula wula sekete. Kom miye' ñaiye yukur ñende wah topo'e ñai'e ñai'e kin sye' pe, ñaimune siki sikirp ñaiye kin nenge pe, ñam Got ma mongohme man-ga'me. ³⁰ ††Ta'e luku pe, yip jinyenme miye' wah pupwa liki yi tus yepelmba. Nal luh uku pe, ka yilil topo'e yikikirme ñesep tinge.'"

Talah tikin Miye' ka iyar'e lenge miye' tuweinge lalme

³¹ †Jisas plihe ñanange na, "Ñupe ñaiye Talah tikin Miye' ka ot tu'e kiñ topo' lenge walip hla' kin pe, kin ka orp unuh luh yilihe kitikin. ³² Lenge miye' tuweinge lalme moiye moiye kekep lalme ka yute juhilyeh yil ñembep kin. Mi'e pe, kin ka iyar'e lenge miye' tuweinge lalme ember lenge el dom hoi. Ki ñahilyeh ta'e miye' ñaiye bepteme yowor sip topo'e yowor meme. Kin ñiyar'e pe, yowor sip nal mwan, kut yowor meme nal mwan. ³³ Kin ka ember lenge yowor sip el syep non, kut yowor meme el syep yanggam. ³⁴ Mi'e pe, kiñ ka ini lenge miye' tuweinge ñaiye yarp yal syep non kin na, 'Yip iki pe, ñoih mi'mi' tikin Yai ñam sai topo'me yip. Yip yute yamba'e ñai'e ñai'e bwore bwore tikin lemame ñaiye Yai si ñende mi'mi' me yip sai somohonme ñendeheiyeh ñaiye Got ñende kekep topo'e ñaitem. ³⁵ Ñam masande nimbot pe, yip pwale ñai. Ñam masande wonge salah pe, yip pwale pinip ñam mono'e. Ñam miye' tikin moinde, kom yip yamba' ñam yenge yal yokoh yip. ³⁶ Ñam ñaiyuwat pakai pe, yip pwale ñaiyuwat ñam tekeye'. Ñam masande wahri' epwa pe, yip bepteme ñam. Ñam marp mwahupwai'e pe, yip yate yeteke'e ñam.'

³⁷ Pe lenge miye' tuweinge ñaiye yarp bwore bwarme, ka yungwisme wusyep kin na, 'Lahmborenge, tumboiya' ñaiye ni ñasande nimbot no, poi yale ñai? Topo'e ni ñasande wonge salah no, poi yale pinip ni ñono'e? ³⁸ Tumboiya' poi meteke' nin ta'e miye' tikin moi ende no, poi mamba' nin menge mal yokoh poi? Topo'e nin narp mondom samale no, poi yale ñaiyuwat? ³⁹ Tumboiya' poi meteke' nin ñende wahri' epwa no, poi bepteme nin? Topo'e nin narp mwahupwai'e no, poi mal meteke'e nin? ⁴⁰ Kiñ ka ungwisme wusyep tinge na, 'Ñam mana yip bwore mise! Ñoihmbwaip bwore ñaiye yip yende yalme to' ñam ende ñaiye ki sehei'e ñai'e ñai'e sye' pe, luku yip yende yatme ñam.'

⁴¹ Mi'e pe, ka ini lenge mitiñ ñaiye jan yal syep yanggam na, 'Yip lenge miye' tuweinge ñaiye pa talai. Yip yil yanga'me ñam yil nih ñaiye tikin riri sai nye nyermbe keteme Satan topo' lenge walip hla' kin. ⁴² Detale, ñam masande nimbot, kom yukur yip pwale ñai. Topo'e ñam masande wonge salah, kom yukur yip pwale pinip ñam mono'e. ⁴³ Ñam miye' tikin moinde, kom yukur yip yamba'e ñam yenge yal yokoh yip. Ñam ñaiyuwat pakai, kom yukur yip pwale ñaiyuwat. Ñam

† 25.29 Mat 13.12, Mak 4.25, Luk 8.18 †† 25.30 Mat 8.12, 22.13, Luk 13.28 ‡ 25.31 Mat 16.27, 19.28

mende wahri' epwa pe, nam marp mwahupwai'e, kom yukur yip yate yeteke' nam.'

⁴⁴ Pe lenge miye' tuweinge luku ka yungwisme wusyep kin na, 'Lahmborenge, tumboiya' poi meteke' nin naiye ni nasande nimbot, topo'e nin nasande wonge salah, topo'e nin miye' naiye nase moinde nat, topo'e nin naiyuwat pakai, topo'e nin nende wahri' epwa, topo'e nin narp mwahupwai'e no, yukur poi mungwis nin?' ⁴⁵ Mi'e pe, kin ka ungwisme wusyep tinge na, 'Nam mana yip bwore mise! Naimune naiye yip yukur yende yal lenge miye' naiye nan pakai pe, yip yukur yende me nam topo'e.' ⁴⁶ †Pe lenge miye' tuweinge luku ka yila yamba'e nihe syohe pupwa supule naiye tikin sai nye nyermbe. Kut lenge miye' tuweinge naiye bwore mi' supule pe, ka yila yamba'e laip bwore naiye sai nye nyermbe."

Lenge miye' ondoh yupwai'e wusyep naiye ka yonombe Jisas ka ole

(Mak 14.1-2, Luk 22.1-2, Jon 11.45-53)

26 Njupe naiye Jisas nanange nalanatme wusyep lalme luku mi'e pe, kin nana lenge jetalah kin na, ² ††Yip sisyeme naiye nup hoi ka mi'e pe, nup embere tikin Pasova ka ot. Pe ka yember Talah tikin Miye' yil syep lenge wachaih naiye ka yuluwei kin yil loutungwarmbe."

³ Dindi' nup uku pe, lenge miye' ondoh titinge lenge pris, topo'e lenge bwore bworengalme ya jahilyeh yal yokoh embere tikin pris ondoh Kaiafas. ⁴ Tinge yanange wusyep yahai'e yanah ende naiye ka yende hombo'me Jisas no, ka yurpe kin yonombe ka ole. ⁵ Kom tinge plihe yanange na, "Yukur ya mende nai iki guh nup embere tikin Pasova. Niohme naiye lenge miye' tuweinge ka yeteke'e pe, se ka tuhwar, topo'e ka yahra'e louser yutme poi."

Tuwei ende wuwil'e pinip winye' gwah nondoh Jisas

(Mak 14.3-9, Jon 12.1-8)

⁶ Jisas narp moi Betani nato yokoh tikin Saimon, miye' naiye somohon wahri' epwa wukeh wukeh namba'e kin. ⁷ †Njupe naiye Jisas teter nono nai narp pe, tuwei ende wenge botol njeser paparmepinip naiye misip kin naihe sengehrepe mi' supule wate woto yokoh pe, ti wiwil'e gwah nondoh Jisas. Ti wiche wuhyau embere sekete naiye wamba'e botol pinip njeser uku. ⁸ Lenge jetalah yeteke'e luku pe, tinge nioh pupwa me ti. Tinge yanange na, "Deta'e lai naiye ti wiwil'e pinip naiye naihe sengehrepe yeh uku wal pakaiye? ⁹ Naiye ya mende windau me pinip winye' yeh uku pe, se ya mamba'e wuhyau embere pe, wuhyau uku se ya tungwar mi mangang lenge naiywa nji'."

¹⁰ Kom Jisas sisyeme naimune naiye tinge yanange pe, kin nana lenge na, "Deta'e lai ti yip guru guru yanange wusyep sekete me tuwei e'e? Ti si wunde naimune naiye tikin bwore mi' supule watme nam. ¹¹ ††Nye nyermbe yip se pa yurp yotop lenge naiywa

nji', kom yukur pa yotop nam yurp nye nyermbe. ¹² Pe ti si wiwil'e pinip winye' gwah wahri' nam wende mi'mi' wahri' yehe naiye min ka yinis nam. ¹³ Tukwini nam mana yip bwore mise! Nal'e nal'e kekep lalme naiye ka yininge yalanatme wusyep bwore le'e pe, ka nioheryembe naimune naiye tuwei e'e si wende me nam."

Judas tenerme naiye ka ember Jisas el syep lenge wachaih

(Mak 14.10-11, Luk 22.3-6)

¹⁴ Mi'e pe, Judas Iskariot, jetalah 12 ende nal neteke'e lenge pris ondoh. ¹⁵ ††Kin nisilih lenge na, "Naiye ma member Jisas mut syep yip pe, yip pa se pule naimune?" Pe tinge yanah'e silwa wuhyau 30. ¹⁶ Pe Judas nahai'e yanah naiye ka ember Jisas el syep tinge.

Jisas nono nai Pasova notop lenge jetalah

(Mak 14.12-21, Luk 22.7-14,21-23, Jon 13.21-30)

¹⁷ Nup nendehei tikin Nup Nembere titinge Kakah Naiye Yis Pakai si nat. Lenge jetalah yatme Jisas pe, tinge yisilihme na, "Ni nasande ya mende mi'mi' nai Pasova nin murp pa?" ¹⁸ Jisas nana lenge na, "Pa yi yoto moi embere uku pe, pa yilme miye' e'e pe, pa yinime tu'e le'e, 'Jetmam nanange na, "Nup nam si nat sehei mi'e. Nam munge lenge jetalah nam masande naiye ya mut yokoh nin murp mono nai Pasova."'"

¹⁹ Lenge jetalah yende jande wusyep naiye Jisas nanange pe, tinge ya yende mi'mi' nai Pasova.

²⁰ O sehei naiye kin nala nup pe, Jisas nenge lenge jetalah 12 kin yate yarp naiye ka yono nai. ²¹ Tinge yono nai yarp pe, Jisas nana lenge na, "Nam mana yip bwore mise, nioinde yip e'e ka ember nam el syep lenge wachaih." ²² Lenge jetalah yisande wusyep uku pe, tinge niohmane supule. Pe tinge ilyeh ilyeh yisilihme na, "Bwore mise Lahmborenge, ta'e ni nanange natme nam lakai?" ²³ ††Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Kin miye' naiye namba'e kakah no, kin nohor nangah yokoh topo'e nam pe, miye' uku ka ember nam el syep lenge wachaih. ²⁴ Talah tikin Miye' ka ole gunde Tup tikin Got naiye nanange ka ole. Kom niohginirme miye' naiye nember Talah tikin Miye' nal syep lenge wachaih. Ki bwore tikin naiye yukur mam somohon ta wara'e kin." ²⁵ Judas, kin miye' naiye ka ember Jisas el syep lenge wachaih nisilihme Jisas na, "Jetmam, ta'e nin nanange natme nam lakai?" Pe Jisas naname na, "Wusyep uku si ni nanange kili."

Jisas nangange kakah topo'e pinip wain nal lenge jetalah

(Mak 14.22-26, Luk 22.15-20, 1Ko 11.23-25)

²⁶ Tinge yono nai yarp pe, Jisas namba'e kakah sye' nanange wusyep hriphrip nisilihme Got mi'e pe, kin nowor'e nangang lenge jetalah kin. Kin nanange na, "Yamba'e yono, le'e wahri' nam." ²⁷ Mi'e pe, kin namba'e yukoh pinip wain pe, kin nanange wusyep

† 25.46 Dan 12.2 †† 26.2 Kis 12.1-27 ‡ 26.7 Luk 7.37-38

†† 26.11 Lo 15.11 †† 26.15 Sek 11.12 ††† 26.23 Sng 41.9

hriphrip njisilihme Got mi'e pe, kin nangang lenge njanange na, "Yip lalme yamba'e yono'e." ²⁸ †Le'e wim nam ka tuwil' guh ongohe pupwa lenge miye' tuweinge ende bongolme kontrak najiye Got nupwai'e ntotop lenge miye' tuweinge kin. ²⁹ Nam mana yip bwore mise! Nam yukur ma plihe mono'e wain e'e mil tutume njupe najiye ma plihe mono'e wain ambaran motop yip murp moto lemame tikin Yai nam." ³⁰ Pe tinge yosoko wenersep ende yahra'e nanj Got mi'e pe, tinge yasme moi uku pe, tinge yal hwate Olip.

Jisas njanange Pita ka inise nanj kin
(Mak 14.27-31, Luk 22.31-34, Jon 13.36-38)

³¹ ††Mi'e pe, Jisas nana lenge jetalah na, "Tukwini njup e'e pe, yip pa lalme jirnge yusme nam. Kin gande wusyep najiye sai nato tup njanange na:

Got ka onombe miye' embepeme sipsip pe, lenge sipsip ka jirnge tangalai yil'e yil'e.

³² ‡Kom njupe najiye ma plihe tuhur pe, ma mil yer me yip meseperhme yip murp Galili." ³³ Pita tahar nungwisme wusyep Jisas na, "Tinge sye' ka jirnge yusme nin, kut nam iliyeh yukur ma gwirnge musme nin."

³⁴ Jisas njaname Pita na, "Nam mana nin bwore mise! Tukwini teter njupe najiye tuwet yukur nenger pe, na ininge ni hun nange nin jinjame nam." ³⁵ Pita plihe nungwisme wusyep Jisas njanange bongol na, "Nam yukur ma se mininge tu'e liki nange nam jinjame nin. Nam ma mule topo'e nin!" Pe lenge jetalah lalme yahra'e yanange wusyep iliyeh.

Jisas njanange wusyep topo'e Got narp nato wah Getsemani

(Mak 14.32-42, Luk 22.39-46)

³⁶ Mi'e pe, Jisas nenge lenge jetalah kin yate jere luh ende najiye tinge jalme Getsemani pe, kin nana lenge jetalah kin na, "Yip yurp e'e, kut nam ma mil mininge wusyep topo'me Got." ³⁷ Pe kin namba'e Pita topo'e talah miye' hoi tikin Sebedi yal topo'e kin. O njoihmbwaip kin si tingis, topo'e kin nasande syohe embere pupwa. ³⁸ Kin nana lenge na, "Mane najiye sai njoto njoihmbwaip nam pe, ki nembere sekete nala tule nam ma mule. Yurp e'e pe, bepyeteme nam." ³⁹ Kin nal sikirp pe, ki rerur gah nember bep mohro nangah kekep pe, kin njanange wusyep topo'e Yai. Kin njaname Yai na, "Yai nam! Najiye ni tatame pe, na ongohe yukoh najiye nihe syohe sai uku anga'me nam. Kom yukur na ende gunde nasande nam, na pakai. Kut ende gunde nasande nitei."

⁴⁰ Mi'e pe, Jisas plihe nat pe, kin njeteke'e lenge jetalah kin hun si yate posoh. Pe ki njaname Pita na, "De-ta'e lai najiye yip yukur tatame pa yurp hla' yotop nam najiye bepyeteme nam sikirp sokolohe?" ⁴¹ Yip pa bepteme yip tip bworerme topo'e pa yininge wusyep yisilihme Got najiye ka embepeme yip. Najiye pakai, njondol'me se ka otme yip pe, se pa tumbe. Njoihmb-

waip mele'e luku ki nasande najiye ka ende naji'e naji'e bwore, kom wahri' wicher' yukur bongol."

⁴² Jisas plihe nal ninde pe, kin njanange wusyep njisilihme Got ta'e le'e, "Yai nam! Najiye yukur ma tup-waihme yukoh najiye nihe syohe no, ma mono'e pe, liki ende gunde nasande nitei." ⁴³ Mi'e pe, njupe najiye kin plihe nat pe, kin njeteke'e lenge jetalah teter yate posoh. Nembep tinge teter mane sekete. ⁴⁴ Jisas nasme tinge pe, kin plihe nal njanange wusyep topo'me Yai ni hun. Kin njanange wusyep iliyeh najiye si kin njanange. ⁴⁵ Mi'e pe, kin nate njeteke'e lenge jetalah pe, ki nana lenge na, "Teter yip yate posoh topo'e yamba'e yohe lakai? Yeteke'e! Njup si nat mi'e najiye ka yember Talah tikin Miye' yil syep lenge miye' najiye yende hwap. ⁴⁶ Tuhur, ya mil. Yeteke'e miye' najiye ka ember nam el syep lenge wachaih e'e nat hei."

Judas nember Jisas nal syep lenge wachaih

(Mak 14.43-50, Luk 22.47-53, Jon 18.3-12)

⁴⁷ Jisas ter njanange wusyep gan pe, Judas, jetalah 12 kitikin ende nate gere. Lenge miye' wondoh embere yat yotop kin. Tinge yenge lou najiye yarmbe topo'e njim njombor. Lenge pris ondoh topo'e lenge bwore bwore titinge lenge miye' tuweinge yember lenge yat. ⁴⁸ Miye' najiye nember Jisas nal syep lenge wachaih si njonorh lenge yehe na, "Pa yeteke'e miye' ende najiye ma murpe mirirme mono wuti' kin pe, miye' iliyeh uku kin Jisas. Pe pa yurpe kin yenge yil." ⁴⁹ Pe gwaingwaiye pakai Judas nange pwar nat pe, kin nal njaname Jisas na, "Jetmam, njup bwore." Pe ki nirirme njono wuti' kin. ⁵⁰ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Njime, njaimune najiye nin nala ende pe, ende hihwaiye." Lenge miye' yate syep yarpe Jisas bongol supule.

⁵¹ Kom jetalah ende najiye gan sehei me Jisas kwura'e kete njim njombor kin njanah pe, si njiche nal nerje mungwim miye' wah tikin miye' ondoh pris uku ginir.

⁵² Jisas njaname jetalah uku na, "Plihe inyer njim njombor nin el guh luh kin! Lenge miye' lalme najiye yenge njim njombor yarmbe pe, njim njombor uku min ka ende yumbune tinge. ⁵³ Ta'e yip yukur sisyeme najiye nam tatame ma gwil misilihme Yai nam najiye ka ember lenge walip hla' wula wula sekete † najiye ka yute yungwis nam yurmbe lakai? ⁵⁴ Kom najiye ma mende tu'e luku pe, nam yukur gwande wusyep najiye sai Tup tikin Got najiye njanange hwap uku ka ot me nam."

⁵⁵ ††Mi'e pe, Jisas njanange wusyep nal lenge mitinj lalme na, "O yip yenge njim njombor topo'e lou yat najiye pa yurpe nam tu'e najiye yip yala yurpe miye' najiye narmbe topo'e njende njendei lakai? Nye nyermbe nam marp motop yip pe, nam manange wusyep gwan moto yukoh yirise, kom yip yukur yarpe nam. ⁵⁶ Kom naji'e naji'e lalme luku ki njende gande wusyep najiye lenge profet yainge." Ta'e luku pe, lenge jetalah kin lalme yasme kin pe, tinge jarnge yal.

† 26.28 Kis 24.8, Jer 31.31-34 †† 26.31 Sek 13.7 ‡ 26.32 Mat 28.16

†† Wutu' tinge tatame 72.000. ‡‡ 26.55 Luk 19.47, 21.37

Jisas gan wusyep nal nembep lenge sisinge woroh

(Mak 14.53-65, Luk 22.54-55,63-71, Jon 18.13-14,19-24)

⁵⁷ Lenge miye' n'aiye syep yarpe Jisas pe, tinge yenge kin yal yokoh tikin pris ondoh Kaiafas, luh n'aiye lenge jetmam tikin wusyep erjeme topo'e lenge bwore bworengenge n'aiye si jahilyeh yarpe. ⁵⁸ O Pita gande Jisas nal, kom kin gan sikirp wohe. Kin nato lem mele'e n'aiye yokoh tikin pris ondoh pe, kin nal narp n'otop lenge kokorohtup n'aiye ka eteke'e n'aimune n'aiye ka yende me Jisas. ⁵⁹ Lenge miye' embep titinge lenge pris yotop lenge sisinge woroh yahai'e miye' sye' n'aiye ka yininge wusyep molohe yilme Jisas no, ka yonombe ka ole. ⁶⁰ Lenge mitinj wula wula yate tas yanange wusyep hombo'e yini'e kin. Kom tinge yukur yeteke'e hwap ende n'aiye Jisas njende. O yuwo kin pe, lenge miye' hoi hindi yate yanange na, ⁶¹ †"Miye' e'e n'anange ta'e le'e, 'N'am tatame n'aiye ma muluwau yukoh yirise tikin Got pe, ma plihe guhur'e mil moto n'aiye njup hun sai.'"

⁶² Miye' ondoh lenge pris tahar gan pe, kin n'isilihme Jisas na, "Tatame n'aiye na ungwisme wusyep n'aiye tinge yanange yalme nin, lakai pakai?" ⁶³ Kom Jisas nupwai'e mut gan. Pe miye' ondoh lenge pris n'aname na, "N'am misilih nin mal moto nanj tikin Got n'aiye narp nye nyermbe n'aiye tukwini nin na ininge bwore mise. Nin Kraiss, Talah tikin Got lakai?" ⁶⁴ †Jisas nungwisme wusyep kin na, "Wusyep uku nin si n'anange kili. Kom nam de mini yip lalme. Mindemboi pa yeteke'e Talah tikin Miye' ka orp syep non tikin Got n'aiye bongol kin njembere supule. Topo'e kin ka orp unuh mwahit tikin moihla' pe, ka ot." ⁶⁵ †Pe miye' ondoh lenge pris bar'e girngir temhronj kin n'anange na, "Kin si n'anange wusyep tetehei pupwa nalme Got. Yukur ya plihe gwil lenge mitinj n'aiye ka yute yininge hwap n'aiye miye' e'e njende. Yip lalme si yisande wusyep tetehei pupwa n'aiye ki n'anange. ⁶⁶ Yip lalme liki n'oiheryembe ta'e la?" Tinge yungwisme wusyep kin na, "Kin si njende hwap pe, ka ole!" ⁶⁷ †Ta'e luku pe, tinge chusyur tuhwa' yalaha bepmohro Jisas pe, tinge yonombe. Topo'e mitinj sye' yangalai syep jate. ⁶⁸ Tinge yiname Jisas na, "Nin miye' n'aiye Got nalanjatme pe, ni te ininge wusyep profet ende tukwini. Ni te gil nanj lah-mende le'e n'aiye yambe le'e?"

Pita n'anange kin jinjame Jisas

(Mak 14.66-72, Luk 22.56-62, Jon 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Pita teter narp nate tas wicher' n'aiye nato lem mele'e tikin yokoh pris ondoh. Pe tuwei wah ende wate gwan sehei me kin pe, ti waname na, "Nin topo'e, ni narp n'otop Jisas tikin Galili." ⁷⁰ Kom Pita n'anange pakai gah njembep lenge miye' lalme ta'e le'e, "N'am yukur sisyeme wusyep iki n'aiye ni n'anange liki." ⁷¹ Mi'e pe, kin tahar nal luh n'aiye sai sehei me kohmap tikin lem pe, tuwei wah njonde plihe weteke'e pe, ti waname lenge miye' tuweinge n'aiye jan sehei me luku

† 26.61 Jon 2.19 †† 26.64 Dan 7.13 ‡ 26.65 Wkp 24.16 †† 26.67 Ais 50.6

na, "Miye' iki nam meteke'e, kin narp n'otop Jisas tikin Nasaret." ⁷² Pe Pita plihe n'anange na, "Pakai! Bwore mise supule nanah hla', nam yukur sisyeme miye' iki." ⁷³ Sikirp gwaingwaiye pe, lenge miye' sye' n'aiye jan sehei uku yate yaname Pita ta'e le'e, "Bwore mise, nin njonde tinge kili. Detale, wusyep nin n'aiye n'anange liki pe, ki ta'e n'aiye nin nember nitei nate tas halhale kili." ⁷⁴ Mi'e pe, Pita n'anange na, "Bwore mise nanah hla', nam yukur sisyeme miye' iki! N'aiye wusyep nam yukur mise pe, Got se ka ende yumbune nam!" Ki n'anange wusyep mi'e pe, tuwet nenger. ⁷⁵ Pe Pita n'oihmbwar nal wusyep n'aiye Jisas n'anange, "Teter n'aiye tuwet yukur ka enger pe, na ininge ni hun nange nin jinjame nam." Pita nal tas wicher' pe, ki buhu tangar gah njilil pupwa supule.

Tinge yenge Jisas yalme Pailat

27 Sehei n'aiye kin nala njundu hondonge pe, lenge pris ondoh topo' lenge bwore bworengenge lalme jahilyeh yupwai'e wusyep n'aiye ka yonombe Jisas ka ole. ² Mi'e pe, tinge yenge mwah hro'e yupwai'e syep kin pe, tinge yenge kin yalme Pailat, miye' embep lenge Juta n'aiye miye' ondoh Rom nalanjatme.

Judas nule

³ †Nupe n'aiye Judas, miye' n'aiye nember Jisas nal syep lenge wachaih, njeteke'e n'aiye tinge yende yumbune Jisas pe, ki plihe nimbilme n'oihmbwaip kin. Kin plihe na namba'e silwa wuhyau 30 uku na nangang lenge pris ondoh topo'e lenge bwore bworengenge. ⁴ Kin nana lenge na, "N'am si mende hwap n'aiye mende yumbune miye' bwore. Ki yukur njende hwap ende." Tinge yungwisme wusyep kin na, "Liki yukur njainde poi n'aiye ya n'oihmeryembe. Liki n'ai'e n'ai'e nitei." ⁵ Ta'e luku pe, Judas tahar njiche wuhyau silwa nal nato yukoh yirise pe, kin tas nat nal. Kin nal pe, ki na tenjei mwah.

⁶ Lenge pris ondoh yamba'e wuhyau silwa luku pe, tinge yanange na, "Wuhyau e'e pe, yitini n'aiye si n'onombe miye' nule. Pe wusyep erjeme poi ki n'anange na, yukur ya plihe member topo'e n'aiye n'anar nato yukoh yirise." ⁷ Tinge jahilyeh yanange wusyep depe, wuhyau uku tinge yiche yamba'e kekep malaih ende tikin miye' ende n'aiye njere marp kekep. Tinge yisande kekep uku ka si tu'e luh titinge mitinj moi ende n'aiye ka yule pe, ka yinis lenge si luku. ⁸ Ta'e luku pe, kekep sikirp uku mindemboi ka jilme kekep tikin wim. Pe tukwini teter tinge jalme nanj uku sai. ⁹ ††Topo'e wusyep ende n'aiye somohon profet Jeremia n'anange pe, ki bwore mise. Ki n'anange ta'e le'e, Tinge yamba'e silwa wuhyau 30 uku n'aiye lenge Israel si yalanjatme, yitini luku n'aiye na iche amba'e miye' e'e.

¹⁰ Pe wuhyau uku tinge yiche yamba'e kekep tikin miye' n'aiye njere marp kekep.

‡ 27.3 Apo 1.18-19 ††† 27.9 Sek 11.12-13

Ki ta'e Lahmborenge n̄aiye si n̄ana n̄am.

Jisas gan wusyep nal n̄embep tikin Pailat

(Mak 15.2-5, Luk 23.2-5, Jon 18.33-38)

¹¹ Jisas gan n̄embep tikin Pailat, miye' embep lenge Rom pe, Pailat n̄silihme na, "Nin kin lenge Juta lakai?" Jisas nungwisme wusyep kin na, "Wusyep uku si ni n̄anange kili." ¹² Lenge pris ondoh topo'e lenge bwore bworeng sye' yanange wusyep yalme Jisas nange ki n̄ende n̄ai'e n̄ai'e sye' pupwa. Kom kin yukur nungwisme wusyep tinge. ¹³ Ta'e luku pe, Pailat plihe n̄silihme na, "Nin si n̄asande n̄eteke'e n̄aimune n̄aiye tinge yanange yatme nin?" ¹⁴ Kom Jisas yukur nungwisme wusyep ende natme Pailat pe, Pailat n̄oiheryembe wula wula.

Pailat n̄anange ka yuluwei Jisas yil loutungwarmbe

(Mak 15.6-15, Luk 23.13-25, Jon 18.38-19.16)

¹⁵ Wahtaip n̄ilyeh n̄ilyeh n̄oto n̄up tikin Pasova pe, miye' ondoh tikin gavman se ka osme miye' ende n̄aiye n̄ende hwap no, kin narp mwahupwai'e pe, se ka osme kin el hlaininge. Luku se ka ende gunde n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge n̄aiye yisande lahmende.

¹⁶ Nup uku pe, miye' ende n̄aiye tikin pupwa yehe supule, kin narp nato mwahupwai'e pe, nar kin Barabas. ¹⁷ Njupe n̄aiye lenge miye' tuweinge lalme si yate jahilyeh mi'e pe, Pailat n̄silih lenge na, "Yip yisande ma musme lahmende n̄aiye ka el tus elme yip? Ma musme Barabas lakai, ma musme Jisas n̄aiye tinge yanange nange Got nalanatme kin?" ¹⁸ Pailat si sisyeme n̄aiye lenge miye' embep lenge Juta n̄oihmbwaip pupwa me Jisas. Detale, lenge miye' tuweinge wula wula jande Jisas. Ta'e luku pe, lenge miye' embep luku yenge Jisas yatme Pailat n̄aiye ka gin wusyep.

¹⁹ Njupe n̄aiye Pailat narp anah luh tikin n̄aiye n̄asande wusyep kot pe, tuwei kin wember wusyep ende watme kin waname na, "Nin yukur na ende n̄ainde elme miye' bwore liki, na pakai. Tukwini n̄up e'e pe, n̄am mate tange me kin pe, n̄oihmbwaip n̄am e'e ki mane embere sekete." ²⁰ Lenge pris ondoh topo'e lenge bwore bworeng yanange wusyep yahra'e n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge n̄aiye tinge ka tambah yilme Pailat yinime nange ka osme Barabas ote tus, kut ka onombe Jisas ka ole. ²¹ Kom Pailat plihe n̄silih lenge miye' tuweinge lalme luku na, "Yip yisande ma musme lahmende tinge hindi milme yip?" Lenge miye' tuweinge luku tambah yungwisme wusyep na, "Barabas!" ²² O Pailat n̄ana lenge na, "Yip yisande ma mende tu'e laime Jisas n̄aiye tinge jalme Krai?" Tinge lalme yahra'e yanange na, "Uluwei kin el loutungwarmbe!" ²³ Kom Pailat plihe n̄silih lenge na, "Kin n̄ende hwap mune ti?" Tinge plihe tambah marnge yanange yal hla' na, "Uluwei kin el unuh loutungwarmbe!"

²⁴ Njupe n̄aiye Pailat n̄eteke'e ta'e n̄aiye lenge miye' tuweinge yukur ka yisyunde wusyep kin, topo'e yarmbe embere ki nala tuhur. Pe kin namba'e pinip

† 27.24 Lo 21.6-9

nungurhme syep gah n̄embep tinge. Ki n̄ana lenge na, "Miye' e'e n̄aiye ka ole pe, liki yukur hwap n̄am. Liki n̄ai'e n̄ai'e yip tip." ²⁵ Lenge mitinj lalme yungwisme wusyep kin na, "Hwap uku ka otme poi topo'e lenge talah poi." ²⁶ Ta'e luku pe, Pailat nasme Barabas nalme tinge. Kut ki n̄ana lenge miye' wondoh yenge mwah jate Jisas mi'e pe, kin nember Jisas nal syep lenge miye' wondoh n̄aiye ka yuluwei kin yil loutungwarmbe.

Lenge kokorohtup yiname wusyep hi'e yalme Jisas

(Mak 15.16-20, Jon 19.2-3)

²⁷ Lenge kokorohtup yenge Jisas ya yoto yokoh tikin gavena pe, tinge jal lenge kokorohtup lalme yate jahilyeh jan yoyor'me kin. ²⁸ Tinge yungul temhron kin lalme, kut tinge yamba'e temhron yaihe ende yate jahme kin. ²⁹ Mi'e pe, tinge yamba'e mwah senge ende pe, tinge yende ta'e gala' tikin kin pe, tinge yanar'e jah n̄ondoh kin. Topo'e tinge yanar'e wunje ende yal syep non kin ta'e n̄aiye kin kin ende. Pe tinge yisar'e n̄ihp mbep jah n̄embep kin pe, tinge yende wi me kin yiname na, "Poi mahra'e nar nin, kin titinge lenge Juta!" ³⁰ Tinge chusyur tuhwa' yalahe topo'e tinge yosoihme wunje pe, tinge plihe jate Jisas jah n̄ondoh. ³¹ Njupe n̄aiye tinge yaname wusyep hi'e tale nar kin mi'e pe, tinge yungul temhron yaihe luku, kut tinge plihe jahme temhron kitikin ya yanah. Mi'e pe, tinge yamba'e Jisas yenge yal n̄aiye ka yuluwei yil loutungwarmbe.

Tinge yuluwei Jisas yal loutungwarmbe

(Mak 15.21-32, Luk 23.26-43, Jon 19.17-27)

³² Nal yanah uku n̄aiye tinge yal pe, tinge ya titinhme miye' ende tikin moi embere Sairini pe, miye' uku nar kin Saimon. Lenge kokorohtup yarpe kin pe, tinge yututusme n̄aiye ka ikirh loutungwarmbe tikin Jisas. ³³ Tinge yenge Jisas yal luh ende n̄aiye tinge jalme Golgota. Wusyep tehei nar uku pe, tinge jalme Kekep tikin N̄ondoh Lupu. ³⁴ †† Pe tinge da yanar'e wain sye' n̄aiye tinge si yuluwihme topo'e loutuwah sepele sye' n̄aiye Jisas ka ono'e. Ki saipe ta pakai pe, ki garnge.

³⁵ ‡ Lenge kokorohtup yuluwei kin yal loutungwarmbe mi'e pe, tinge jate tup hun me hiyilih lalme tikin Jisas n̄aiye lahende ka yohe pe, ka amba'e. ³⁶ Mi'e pe, tinge yarp uku bepsaime kin. ³⁷ Pe tinge yainge wusyep sye' pe, tinge yonote ya yanah loutungwarmbe no, tinge yende wusyep kot me kin. Tinge yainge ta'e le'e, "Le'e Jisas, kin kin titinge lenge Juta." ³⁸ O plihe sehei me Jisas pe, tinge yuluwei lenge miye' hoi n̄aiye yarmbe topo'e yende n̄endei. Miye' n̄oinde tehei nal syep non, kut n̄oinde tehei nal syep yangam.

³⁹ †† Lenge miye' tuweinge yale yat pe, tinge yukul'me n̄ondoh yaname wusyep hi'e. ⁴⁰ ‡† Tinge yaname na, "Hai, nin miye' iki n̄aiye ni n̄anange tatame na uluwau yukoh yirise no, nato n̄up hun na plihe guhur'e lono!

†† 27.34 Sng 69.21 ‡ 27.35 Sng 22.18 †† 27.39 Sng 22.7, 109.25 ‡† 27.40 Mat 26.61, Jon 2.19

Njaiye nin Talah tikin Got pe, osme loutungwarmbe liki ote guh kekep!" ⁴¹ Ki nahilyeh nal lenge pris ondoh, topo'e lenge jetmam tikin wusyep erjeme, topo'e lenge bwore bworengge yaname wusyep hi'e tale narj kin. ⁴² Tinge yaname na, "Kin nungwisme lenge miye' tuweinge sye', kom kin yukur tatame ka ungwisme ki-tikin! Njaiye kin kinj lenge Israel pe, tukwini ka osme loutungwarmbe luku ote guh pe, njoihmbwaip poi ka tejeime kin kuli! ⁴³ Njoihmbwaip kin tejeime Got pe, kin njanange na, 'Njam Talah tikin Got.' Ta'e luku pe, najaiye Got ka ende nihararme kin pe, Got se ka ungwisme kin." ⁴⁴ Lenge miye' ende hoi najaiye tejei topo'e Jisas plihe yaname wusyep hi'e tale kin.

Jisas nule

(Mak 15.33-41, Luk 23.44-49, Jon 19.28-30)

⁴⁵ Njau njanar moikin bumbumbe pe, ki yepelmbe supule njapara'e kekep lalme nal tatame najaiye njau namba'e hun yungwiris. ⁴⁶ Njupe najaiye njau namba'e hun pe, Jisas tambah marnge njanange na, "Eli, Eli, lema sabaktani?" Wusyep tehei uku ki njanange ta'e le'e, "Got nam, Got nam, deta'e lai ti nin nasme nam?" ⁴⁷ Lenge miye' tuweinge sye' najaiye jan sehei uku yisande pe, tinge yanange na, "Yusyunde! Kin galme profet Elaija." ⁴⁸ Pe miye' ende gertenge na namba'e najaiyuat syum njohor nangah pinip wain najaiye ngenyene supule njupwai'e gah wunje ende njahra'e nah nana'e Jisas najaiye ka ono'e. ⁴⁹ Kom mitinj sye' yanange na, "Te yeseperhme na ta'e Elaija se ka ota ungwisme kin lakai?" ⁵⁰ Jisas plihe tambah marnge njanange ninde pe, kin keteme yohe pe, kin nule ko.

⁵¹ Njup uku pe, najaiyuat embere najaiye tejei nato yukoh yirise tahar njowor hoime sai anah hla' pe, ki nenge gah bumbumbe nate gere mondom. Pe yoime embere ki tahar njondol'me kekep, topo'e neser embere embere ki tahar njowor. ⁵² Pe kohmap najaiye njehheh ki bu nat nal hohou sai pe, lenge miye' tuweinge wula wula tikin Got najaiye tinge si yule pe, tinge plihe tahar. ⁵³ Tinge yasme njehheh no, njupe najaiye Jisas plihe tahar pe, tinge ya yoto moi yirise Jerusalem. Pe lenge miye' tuweinge wula wula yeteke' lenge.

⁵⁴ Njupe najaiye miye' ondoh topo'e lenge miye' wondoh kin jan bepteme Jisas pe, tinge yeteke'e yoime embere luku tahar njondol'me kekep, topo'e najai'e najai'e sye' najaiye ki njende. Tinge hi'jarngge pe, tinge yanange na, "Bwore mise! Miye' e'e kin Talah tikin Got." ⁵⁵ Lenge tuweinge sye' najaiye somohon yungwisme kin, topo'e tinge jande kin yase Galili yat pe, tinge jan sikirp yal wohe bepsaime njaimune najaiye njende. ⁵⁶ Tuwei njoinde najaiye gwan wotop tinge luku pe, narj ti Maria tikin moi Makdala. Njoinde pe, Maria mam titinge Jems hindi Josep, njoinde pe, tuwei tikin Sebedi, mam Jems hindi Jon.

† 27.43 Sng 22.8 †† 27.46 Sng 22.1 ‡ 27.48 Sng 69.21 †† 27.51 Kis 26.31-33 †† Nato yukoh yirise dininde nato mele'e pe, najaiyuat njembere tejei pe, pris ondoh ilyeh nato nilyeh najaiye wahtaip ilyeh. Njup najaiye Jisas nule pe, najaiyuat uku nowor gah bumbumbe pe, kin njende njahwikin me lenge miye' tuweinge lalme najaiye ka yilme Got. ††† 27.55 Luk 8.2-3

Tinge yember Jisas ya yoto neser map

(Mak 15.42-47, Luk 23.50-55, Jon 19.38-42)

⁵⁷ Yungwiris pe, miye' lowe ende najaiye narj moi embere Arimatea pe, narj kin Josep, kin nat. Kin jetalah tikin Jisas. ⁵⁸ Kin nalme Pailat pe, kin njisilih Pailat nange tatame ka amba'e wahri' Jisas enge el ononde. Ta'e pe, Pailat njana lenge miye' wondoh najaiye ka yajana'e Jisas yilme Josep. ⁵⁹ Ta'e luku pe, Josep na namba'e Jisas nenge nal pe, kin nenge najaiyuat wukauwe najaiye mi' supule nupwai'e wahri' Jisas. ⁶⁰ Pe kin nenge Jisas nal nember nato njehheh njambaran kitikin. Njehheh uku pe, map ende nato neser najaiye Josep njana lenge miye' sye' pe, tinge yiche. Pe Josep njenenem neser bimbaiye nate tatme njehheh map. Kin njende ta'e luku mi'e pe, kin nal ko. ⁶¹ Maria titi moi Makdala topo'e Maria njoinde hindi yarp sehei me pe, tinge hindi yusukumbe njehheh.

Lenge miye' wondoh yembepeme njehheh

⁶² Njup tikin Sabat mi'e pe, najaiye Sarere yungwiris pe, lenge pris ondoh topo' lenge Farisi ya yeteke'e Pailat. ⁶³ Tinge yal pe, tinge yaname na, "Lahmborengge, poi njoiheryembe wusyep ende najaiye miye' hombo'e luku teter narj no, ki njanange na, 'Njup hun ka mi'e pe, ma plihe tuhur.' ⁶⁴ Ta'e luku pe, na ini lenge miye' wondoh ka jin tutme topo'e bep yerjenge njehheh map bwor-erme supule yi tutume najaiye njup hun ka mi'e. Njoihme najaiye lenge jetalah kin se ka yute yul yamba'e wahri' kin yenge yil. Pe se ka hombo'e yeh lenge miye' tuweinge nange kin si tahar nasme njehheh. Ta'e luku pe, hwap njambaran e'e ka el la engelyembe hwap yere somohonme." ⁶⁵ Pe Pailat njana lenge na, "Ta'e liki pe, yip yamba'e lenge miye' wondoh najaiye ka bepteme topo'e ka bep yerjenge njehheh uku bongol supule." ⁶⁶ Ta'e luku pe, tinge jase kohmap tikin neser map mi'e pe, tinge yende wutu' ende ya sai kohmap najaiye yukur lahende se ka ota kumbur kohmap. Mi'e pe, tinge yember lenge miye' wondoh yate jan bepyeteme njehheh map.

Jisas plihe tahar

(Mak 16.1-10, Luk 24.1-10, Jon 20.1-18)

28 Njup tikin Sabat si nal mi'e pe, tahar Sande hondo hondonge najaiye bli' bli' nemberme njaitem tehei. Pe Maria titi moi Makdala hindi Maria njoinde yate yeteke'e njehheh. ² Pe nilyehe sai yoime embere ki tahar njondol'me pupwa supule. Walip hla' tikin Lahmborengge nase moi hla' gah pe, ki njenenem neser nal nanga'me njehheh map pe, kin narj anah neser uku. ³ Bepmohro walip hla' uku tikin narjar'e yirise supule, topo'e hihyilih kin lalme dunduhur wukauwe supule ta'e mwahit. ⁴ Lenge miye' wondoh hi'jarngge me kin pe, wahri' tinge dolndol pe, tinge si ya ta'e miye' najaiye si yule bilmbil.

††† 27.63 Mat 16.21, 17.23, 20.19, Mak 8.31, 9.31, 10.33-34, Luk 9.22, 18.31-33

⁵ Kom walip hla' nana lenge tuweinge hoi uku na, "Yip yukur pa hi'jirnge. Nam sisyeme nange yip hindi yahai'e Jisas naiye tinge yuluwei kin yal loutung-warmbe. ⁶ Kin yukur narp e'e. Kin si tahar mi'e gande wusyep naiye kin si nanange. Yip hindi yute yeteke'e luh naiye kin si nanar. ⁷ Tukwini pa plihe yil hihwaiye yi yini lenge jetalah kin naiye Jisas si tahar. Pe tukwini kin si nal Galili. Pa yil luku pe, pa yeteke'e kin. Noheryembe naimune naiye nam si mana yip." ⁸ Ta'e luku pe, gwaingwaiye pakai tinge yasme neheh pe, tinge yal. Tuweinge hoi uku hi'jarng, kom noihmbwaip umbur pe, tinge hindi papararme hriphrip supule. Tinge hindi hihwai jertenge yalme lenge jetalah kin.

⁹ O Jisas neteke' lenge hindi nanar yanah pe, ki nana lenge hindi na, "Nohmbwaip yip ka si numwaiye." Pe tinge hindi yal sehei yarpe nihip kin pe, tinge yirisuk-warme kin. ¹⁰ Mi'e pe, Jisas nana lenge hindi na, "Yukur pa hindi hi'jirnge. Pa hindi yi yini lenge to' tatai nam ka yil Galili pe, se ka yeteke' nam."

Wusyep lenge miye' wondoh

¹¹ Lenge tuweinge hoi teter hindi yal yanah pe, lenge miye' wondoh sye' naiye bepteme neheh plihe yal yoto moi embere luku yana lenge pris ondoh jande naimune naiye si nende. ¹² Lenge pris ondoh jahilyeh yotop lenge bwore bworeng pe, tinge yupwai'e wusyep ende. Tinge yangange wuhyau embere yal lenge miye' wondoh naiye yembepeme neheh Jisas. ¹³ Tinge yana lenge na, "Pa yini lenge miye' tuweinge

tu'e le'e, 'Lenge jetalah kin si yul yat njupe naiye poi mate posoh pe, tinge yamba'e wahri' Jisas yenge yal.' ¹⁴ O naiye Pailat ka usyunde wusyep e'e pe, poi tatame ya mininge wusyep motop kin. Pe yip yukur pa se yoto hwap." ¹⁵ Lenge miye' wondoh yamba'e wuhyau uku pe, tinge yende nai'e nai'e jande wusyep lenge bwore bworeng topo'e pris ondoh naiye si yana lenge. Pe wusyep e'e kin sisil gah bumbe me lenge Juta. Pe lenge Juta yanange wusyep ilyeh uku yate tatame naiye tukwini.

Jisas nana lenge jetalah me wah naiye tinge ka yende (Mak 16.14-18, Luk 24.36-49, Jon 20.19-23)

¹⁶ †Ta'e luku pe, lenge jetalah 11 tikin Jisas yal Galili. Tinge ya jere hwate luku naiye Jisas somohon nana lenge naiye ka yi jin uku. ¹⁷ Njupe naiye tinge yeteke'e kin pe, tinge yirisukwarme kin. Kom tinge sye' teter noiheryembe hoihoi. ¹⁸ Jisas nat sehei me tinge pe, kin nana lenge na, "Got si pwale nan embere topo'e bongol naiye ma bepteme nai'e nai'e lalme nanah moihla' topo'e gah kekep. ¹⁹ ††Ta'e luku pe, nam member yip naiye pa yil yende lenge miye' tuweinge lalme pe, ka yurp tu'e jetalah nam. Pe pa jihye' lenge pinip yoto nan tikin Yai topo'e Talah topo'e Yohe Yirise. ²⁰ Pe pa yininge yasamb lenge wusyep lalme naiye nam si mana yip pe, ka junde wusyep nam. O yip pa sisyeme nange nam ma murp motop yip nye nyermbe mil tume naiye nup e'e ka mi'e."

† 28.16 Mat 26.32, Mak 14.28 †† 28.19 Apo 1.8

MAK

Jon tikin Baptais njanange nalanatme wusyep

(Mat 3.1-12, Luk 3.1-9,15-17, Jon 1.19-28)

1 Le'e wusyep bwore tikin Jisas Krai, talah tikin Got. ² †Kin gande wusyep profet Aisaia njaie nainge sai tup.

Njam ma member miye' wah njan ende mil yerme nin.

Kin ka ende mi'mi' me yanah nin.

³ ††Nal tas moi gungurar pe,

na usyunde wonge miye' uku ka gil gil ininge na, "Yende mi'mi' me yanah Lahmborenge.

Yiche yihyete yende mi'mi' me yanah ka yelme njaie Lahmborenge ka ot."

⁴ Ta'e luku pe, Jon tikin Baptais tahar moi gungurar nat pe, kin nana lenge na, "Yininge yusme njoihmbwaip pupwa yip pe, pa yamba'e pinip. Pe Got ka ongohe pupwa yip." ⁵ Lenge miye' tuweinge wula wula nal moi Jerusalem yat topo'e moiye moiye nato Juta yate yisande wusyep Jon. Tinge yanange yuwor'e pupwa tinge pe, Jon gihye' lenge pinip nal mih Jordan.

⁶ †Temhron njaie Jon dende', topo'e mwah njaie ki terjeme sai mondom kin pe, kin nenge yowor waih kamel nende. O njaie kin pe, kin nono sipit topo'e wije yihim njaie yarp syipsyap. ⁷ Kin nana lenge mitir lalme na, "Miye' ende njaie ka ot gunde njan pe, kin bongol sekete nengelyembe njan. Njan yukur miye' bwore tatame njaie ma masar'e nhip mbep topo'e mesembele mwah njaie nupwai'e nhip hi' kin, pakai. ⁸ Njan jaih yip pinip pakaiye, kom kin ka jih yip topo'e Yohe Yirise pe, Yohe Yirise ka guhunuhme yip."

Jon gihye'e pinip me Jisas

(Mat 3.13-17, Luk 3.21-22)

⁹ Njan uku pe, Jisas nase moi embere Nasaret nato distrik Galili nat. Pe kin nal mih Jordan pe, Jon gihye'e pinip me kin. ¹⁰ Njan njaie Jisas nase pinip anah pe, nilyehe sai kin njeteke'e moihla' ginir pe, Yohe Yirise nate gahanahme kin ta'e jesumbihnip. ¹¹ ††Pe tinge yasande di' ende nase moihla' nat njanange ta'e le'e, "Nin talah njoihmbwaip njan. Njan mende niharame nin supule."

Satan njonjol'me Jisas

(Mat 4.1-11, Luk 4.1-13)

¹²⁻¹³ Mi'e pe, Yohe Yirise nember Jisas nal moi gungurar njonde, moi lenge yowor telpei njaie yarp pe, kin narp moi uku tatame njan 40. Pe Satan nate njonjol'me kin, kom lenge walip hla' yate yungwisme kin.

Jisas njanra'e wah njenjehe kin njanar Galili

(Mat 4.12-17, Luk 4.14-15)

¹⁴ Njan njaie tinge si yarpe Jon yember ya yoto mwahupwai'e pe, Jisas nato distrik Galili njanange nalanatme wusyep bwore tikin Got. ¹⁵ ††Kin njanange na, "Njan si nat sihei njaie lemame tikin Got ka ot, no ka bepteme lenge miye' tuweinge kitikin. Ta'e luku pe, pa yimbilme njoihmbwaip, kut pa yanah'e teket me pupwa yip pe, njoihmbwaip yip ka tenjeime wusyep bwore mise tikin Got."

Jisas gal lenge miye' hoye hoye pe, tinge jande kin

(Mat 4.18-22, Luk 5.1-11)

¹⁶ Njan ende pe, Jisas nange nal pinip umun tikih Galili pe, kin njeteke'e miye' to' tataime hoi, Saimon hindi Andru. Tinge hindi yende wah yiche tem ya jah pinip yamba'e njuyo'. ¹⁷ Pe Jisas nana lenge hindi na, "Yip hindi yute junde njan no, ma yasam yip yanah njaie pa yamba' lenge miye' tuweinge." ¹⁸ Ta'e luku pe, nilyehe sai tinge tahar yasme wah tinge hindi njaie yiche tem yamba'e njuyo' pe, tinge jande Jisas yal. ¹⁹ Jisas nal sikirp pe, kin plihe njeteke'e miye' to' tataime hoi, Jems hindi Jon, talah tikin Sebedi. Tinge hindi jerenge tem njuyo' njaie si njan yarp yanah loubil pinip. ²⁰ Jisas gal lenge hindi pe, nilyehe sai tinge tahar yasme yai tinge Sebedi, topo'e miye' wah tinge njaie yarp loubil pinip uku pe, tinge jande kin yal.

Jisas ginyenme yipihinge pupwa

(Luk 4.31-37)

²¹ Pe tinge ya jere moi embere Kaperneam. O njan tikin Sabat pe, Jisas nalanatme wusyep gan njan yuhoh jahilyeh tinge. ²² †††Lenge miye' tuweinge njaie yisande wusyep kin pe, tinge gunguru plai. Wusyep kin yukur ta'e lenge jetmam tikin wusyep erjeme, pakai. Wusyep kin dainge bongol sekete. ²³ Nato yuhoh jahilyeh uku pe, miye' ende somohonme yipihinge pupwa si gahanahme kin pe, ki narp. Pe kin

† 1.2 Mal 3.1 †† 1.3 Ais 40.3 ‡ 1.6 2Ki 1.8 †† 1.11 Stt 22.2, Sng 2.7, Ais 42.1, Mat 3.17, 12.18, Mak 9.7, Luk 3.22

‡† 1.15 Mat 3.2 ††† 1.22 Mat 7.28-29

tahar tambah mah nal hla' me Jisas na, ²⁴ "Hai, Jisas, miye' tikin Nasaret, nin nat na ende poi tu'e lai? Nin nat n'aiye na ende yumbun poi oho? N'am si sisyeme nin miye' iki. Nin miye' holi bwore mise supule tikin Got kuli!" ²⁵ Pe Jisas bemberer syep erjeme kin n'anange na, "Upwai'e mut! Tus upwaihme miye' iki!" ²⁶ Ta'e luku pe, yipihinge pupwa luku nukul'me miye' uku bongol sekete pe, yipihinge pupwa luku nas marnge nal hla'. ²⁷ Lenge miye' tuweinge yeteke'e luku pe, tinge gunguru plai n'oiheryembe wula wula sekete, topo'e tinge yisilih yale yat na, "Deta'e lai iki? Kin n'anange wusyep ambaran n'oinde tikin! Kii, miye' iki n'anange wusyep bongol syep erjeme lenge yipihinge pupwa pe, tinge yisande wusyep kin." ²⁸ Ta'e luku pe, wusyep Jisas sisil nal'e nal'e hihwaiye nato moi Galili lalme.

Jisas n'ende mi'me mamiyen tikin Saimon Pita
(Mat 8.14-17, Luk 4.38-41)

²⁹ Njupe n'aiye tinge yasme yukoh jahilyeh pe, tinge yotop Jems hindi Jon yal yukoh Saimon hindi Andru. ³⁰ O mam mihyen tikin Saimon, wahri' ti nihe pe, ti wende wahri' epwa wate luh. Njupe n'aiye Jisas na gere luku pe, tinge yiname n'aiye ti wende wahri' epwa. ³¹ Jisas nate gan luh ti, narpe syep ti n'ahra'e n'aiye ta wurp hla' pe, nilyehe sai wahri' nihe nasme ti. Mi'e pe, ti tahar wende n'ai me tinge. ³² Njupe n'aiye n'au si na gah pe, lenge mitinj yenge lenge miye' tuweinge n'aiye yende wahri' epwa, topo'e n'aiye yipihinge pupwa si gahanahme tinge yatme Jisas. ³³ Lenge miye' tuweinge lalme moi embere luku yate jah jah sai kohmap yukoh n'aiye Jisas narp. ³⁴ Jisas n'ende mi'me mitinj wula wula n'aiye yende wahri' epwa tetehei, topo'e ginyenme lenge yipihinge pupwa. Lenge yipihinge pupwa si sisyeme kin pe, Jisas yukur nangange dou lenge yipihinge pupwa n'aiye ka yininge wusyep me kin, pakai.

Jisas n'anange wusyep topo'me Got
(Luk 4.42-44)

³⁵ Jisas tahar nyermbe hondo hondonge n'aiye teter sikirp yepelme nasme yukoh pe, kin nal luh tase ende n'aiye mitinj pakai pe, kin n'anange wusyep topo'me Got. ³⁶ Kom sikirp gwaingwaiye pe, Saimon n'otop lenge miye' yan'am kin tahar sisipirnge ya yahai'e kin. ³⁷ Njupe n'aiye tinge yeteke' kin pe, tinge yiname na, "Iyai, lenge mitinj lalme yahai'e nin." ³⁸ Kom Jisas plihe nungwisme wusyep tinge na, "Ya mi moto moi sye' n'aiye sai seheiye no, ma mininge mala'atme wusyep milme tinge. Liki wah tehei n'aiye n'am mat." ³⁹ Ta'e luku pe, kin nal'e nal'e n'oto tas moi Galili n'ana lenge wusyep gan yukoh jahilyeh, topo'e kin ginyen lenge yipihinge pupwa.

Jisas n'ende mi'me miye' ende wahri' epwa wukeh wukeh

(Mat 8.1-4, Luk 5.12-16)

⁴⁰ Miye' wahri' epwa wukeh wukeh ende natme Jisas pe, kin n'asar'e n'hip mbep n'isilihme kin bongol na, "Iyai n'am, n'aiye ni n'asande pe, tatame n'aiye na ende n'am ma tuhur prihe? Kom n'oihmbwaipe nitei." ⁴¹ Jisas n'oihginirme kin pe, kin niche syep na n'usuwa'e kin n'anange na, "N'am masande. Ni tuhur prihe." ⁴² Nilyehe sai wahri' epwa wukeh wukeh nasme kin pe, kin tahar prihe. ⁴³⁻⁴⁴ ††Mi'e pe, Jisas n'aname n'indindirme na, "Yukur na e inime lahende, na pakai. Kut na e asambe nitei el lenge pris no, ka yeteke'e wahri' epwa nin n'aiye si mi'e. Njupe n'aiye na el pe, yukur na inime miye' ende. Topo'e na ende ofa elme Got gunde wusyep erjeme n'aiye nal lenge miye' n'aiye yende wahri' epwa wukeh wukeh si mi'e pe, luku ka asamb lenge miye' tuweinge n'aiye nin si tahar prihe. Wusyep erjeme luku Moses n'anange." Pe Jisas nember kin nal. ⁴⁵ Kom miye' uku yukur gande wusyep Jisas n'aiye n'anange. Kin nal pe, kin n'isil'e wusyep nember nal'e nal'e. Kin n'anange wusyep sekete pe, Jisas yukur tatame n'aiye ka el oto moi embere ende, pakai. Kin narp na tas luh n'aiye miye' mitinj pakai pe, lenge miye' tuweinge yase yase moiye moiye yate yeteke'e kin.

Jisas n'ende mi'me miye' n'aiye n'hip syep kin si nule bilmbil

(Mat 9.1-8, Luk 5.17-26)

2 Nup sye' si nal mi'e pe, Jisas plihe nal moi embere Kaperneam. Pe lenge miye' tuweinge yisande nange kin si plihe nat yukoh kin. ² Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge wula wula yase yase yate jahilyeh pe, yukoh mele'e tikin tangarmbe supule. Topo'e nate tas yukoh map wicher' pe, ki paparar supulme miye' tuweinge. Pe Jisas nala'atme wusyep gan nato yukoh uku. ³ Pe lenge miye' hoye hoye yikirh miye' n'aiye n'hip syep si nule bilmbil uku yatme Jisas. ⁴ Kom yukoh uku papararme lenge mitinj wula wula sekete pe, yukur tatame n'aiye ka yenge kin yi yoto sehei me Jisas, pakai. Ta'e luku pe, tinge ya yanah yukoh hla' uku pe, tinge yurnguse kohmoi' sye' yende map yanah hla' n'aiye Jisas narp. Pe tinge yarpe mwah yasme miye' n'anar luh kin ya jah.⁵ Jisas n'eteke'e n'oihmbwaipe tinge n'aiye te'neime kin, n'aiye ki bongol supule pe, ki n'aname miye' n'aiye wahri' epwa lupu nule luku na, "Talah n'am, pupwa n'oihmbwaipe nin n'am si mongohe mi'e ko."

⁶ Kom lenge jetmam sye' tikin wusyep erjeme n'aiye yarp uku n'oiheryembe wula wula yale yat tititinge na, ⁷ "Deta'e lai ti kin n'anange wusyep ta'e luku? Kin nale amba'e luh Got! Miye' yukur tatame n'aiye ka ongohe pupwa n'aiye sai n'oihmbwaipe. Got il'yeh kin tatame." ⁸ Kom Jisas si sisyeme n'oihmbwaipe tase tinge pe, kin n'ana lenge na, "Deta'e lai ti yip n'oiheryembe ta'e liki?" ⁹ Ki bwore n'umwaiye n'aiye ma mininge na, 'N'am si

† 1.39 Mat 4.23, 9.35

†† 1.43-44 Wkp 14.1-32

mongohe pupwa ɲoihmbwaip nin' lakai, ma minime na, 'Tuhur amba'e luh nin enge el?'¹⁰ Kom se ma yasam yip no, pa sisyeme yoworme nange ɲam, Talah tikiŋ Miye', ɲam membepeteme ɲai'e ɲai'e lalme kekep e'e, topo'e Talah tikiŋ Miye' tatame ɲaiye ka ongohe pupwa ɲoihmbwaip." Ta'e luku pe, Jisas bunjenge ɲaname miye' uku ɲaiye lupu kin si nule na,¹¹ "Ƴam mana nin, tuhur amba'e luh nin pe, el moi nin."¹² Ƴupe ɲaiye ɲembep lenge mitiŋ lalme luku yeteke'e miye' wahri' epwa lupu nule luku namba'e luh kin nenge tas nal. Pe lenge miye' tuweinge lalme gunguru plai supule, topo'e tinge yirisukwarme Got yanange na, "Poi yukur somohonme meteke'e ɲai ta'e le'e, pakai."

Jisas ɲaname Livai ɲaiye ka gunde kin (Mat 9.9-13, Luk 5.27-32)

¹³ Jisas plihe nal tas pinip umun tikiŋ Galili pe, lenge miye' tuweinge wula wula yate yeteke'e kin pe, kin nalanatme lenge wusyep Got.¹⁴ Kin nanga nal pe, kin ɲeteke'e Livai, talah tikiŋ Alpius narp nato yukoh ɲende wah namba'e wuhyau takis. Jisas ɲaname kin na, "Gunde ɲam." Pe Livai tahar gande kin nal.

¹⁵ Ƴup uku pe, Jisas na ɲono ɲai topo'e Livai narp yukoh kin. Topo'e lenge miye' wula wula ɲaiye yamba'e wuhyau takis, topo'e lenge mitiŋ ɲaiye yende hwap yono ɲai yotop Jisas, topo'e jetalah kin. Lenge mitiŋ wula wula, tinge ɲahilyeh ta'e luku pe, tinge jande Jisas.¹⁶ Lenge jetmam tikiŋ wusyep erɲeme ɲaiye tinge jal lenge Farisi, yeteke'e Jisas ɲaiye ɲono ɲai ɲotop lenge miye' tuweinge ɲaiye yende ɲai'e ɲai'e pupwa yehe luku, topo'e lenge miye' ɲaiye yamba'e takis pe, tinge yisilihme lenge jetalah Jisas na, "Deta'e lai ti Jisas ɲono ɲai ɲotop lenge miye' tuweinge ɲaiye yende ɲai'e ɲai'e pupwa yehe, topo'e lenge miye' ɲaiye yamba'e takis?"¹⁷ Ƴupe ɲaiye Jisas ɲasande wusyep tinge pe, kin ɲana lenge na, "Lenge miye' tuweinge ɲaiye wahri' epwa pakai pe, yukur ka se yilme dokta. Kut lahmende ɲaiye wahri' epwa sai me tinge pe, se ka yilme dokta kili! Ta'e luku pe, yukur ɲam mat ɲaiye ma mungwis lenge miye' tuweinge ɲaiye tinge ɲoiheryembe nange tinge si bwore bwarme, pakai. Kut ɲam mat ɲaiye ma mungwis lenge miye' tuweinge ɲaiye pupwa yehe."

Jisas ɲanange nalanatme yanah ɲaiye yasme ɲai (Mat 9.14-17, Luk 5.33-39)

¹⁸ Ƴup ende pe, lenge jetalah tikiŋ Jon, topo'e lenge jetalah titinge lenge Farisi yasme ɲai nange ka yininge wusyep topo'me Got. Pe lenge miye' tuweinge sye' yate yisilihme Jisas na, "Detale ti jetalah tikiŋ Jon topo'e jetalah titinge lenge Farisi yasme ɲai, kut jetalah nin yukur yasme ɲai?"¹⁹ Jisas nungwisme wusyep na, "Yip ɲoiheryembe lenge mitiŋ ɲaiye jahilyeh yarp ɲai embere tikiŋ dindi'. Pe ka yurp pakai me ɲai lakai? Liki pakai! Miye' ɲaiye dindi' uku ka orp topo'e tinge pe, yukur ka se yende tu'e liki."²⁰ Kom ɲup ende ɲaiye

ka yute yamba'e miye' uku yenge yil yusme tinge pe, dindi' ɲup uku ka yusme ɲai."

Jisas ɲanange wusyep tapimbilme me ɲaiyuwat, topo'e yuwor hi' pinip wain

²¹ "Yukur miye' ende ka otombo ɲaiyuwat ɲambaran sikirp uwur el gerenge tutme map ɲaiye sai temhronj telei, pakai. Ƴaiye ka ende tu'e luku no, ka ungurhme temhronj ɲaiye ɲaiyuwat uku sai pe, ɲaiyuwat sikirp uku ɲaiye tatme map uku ka el la tokopo' malaih pe, ka owor'e temhronj telei ende map embere.²² Yukur miye' ende ka se uru'e pinip wain ambaran el guh yowor hi' telei ɲaiye ta'e botol, pakai. Ƴaiye ka ende tu'e luku pe, pinip wain ambaran ka tenenem embere pe, se ka owor'e yowor hi' telei pe, pinip wain topo'e yowor hi' telei ka pupwa ko. Kom ki bwore ɲaiye na uru'e pinip wain ambaran el guh yowor hi' ambaran ɲaiye ta'e botol."

Jisas kin Lahmborenge tikiŋ Sabat (Mat 12.1-8, Luk 6.1-5)

²³ Ƴup ende Sabat pe, Jisas nerɲe nal wah wit bumbe. Lenge jetalah tikiŋ Jisas yal topo'e kin pe, tinge yemberehe wit esep sye' de ka yono.²⁴ Pe lenge Farisi yeteke'e pe, tinge yaname Jisas na, "Hai! Deta'e lai ti lenge jetalah nin yowor'e wusyep erɲeme tikiŋ Sabat?"²⁵ Pe Jisas nungwisme wusyep tinge na, "O yip si jonose wusyep me ɲaimune ɲaiye somohon Dewit ɲende, lakai? Ƴam manange ɲupe ɲaiye Dewit ɲotop lenge miye' yanam kin nimbot nongombe lenge no, tinge yahai'e ɲai ɲaiye ka yono."²⁶ Ƴup uku pe, Abiatar narp pris ondoh pe, Dewit nato yukoh sel tikiŋ Got namba'e kakah ɲaiye lenge pris si yember yalme Got pe, kin ɲono. Kin nangange sye' nal lenge miye' yanam kin pe, tinge yono. Kakah uku ɲaiye lenge pris si yihyenme pe, yukur lahmende mitiŋ pakaiye nase ono. Kakah uku titinge lenge pris ɲilyehme ɲaiye ka yono."²⁷ Mi'e pe, kin ɲana lenge na, "Got yukur ɲende miye' ɲaiye ka ungwisme ɲup Sabat, pakai. Kut kin ɲende Sabat gande ɲaiye ka ungwisme miye'."²⁸ Ta'e luku pe, Talah tikiŋ Miye' ki bepseteme ɲup Sabat."

Jisas ɲende mi'me miye' wahri' epwa nato ɲup tikiŋ Sabat

(Mat 12.9-14, Luk 6.6-11)

3 Jisas plihe nato yukoh jahilyeh tititinge Juta pe, kin neteke'e miye' ɲaiye syep kin si nule bilmbil.² Pe dindi' ɲup tikiŋ Sabat lenge Farisi sye' jan bep sai me kin ɲaiye ka ende mi'me wahri' epwa luku oto ɲup tikiŋ Sabat pe, tinge ɲoiheryembe ɲaiye ka hombo'e yini'e kin.³ Ta'e luku pe, Jisas ɲaname miye' ɲaiye lupu nule luku na, "Tuhur ote gin halhale le'e."⁴ Pe Jisas ɲisilih lenge na, "Ƴaimune ki bwore ɲaiye na ende oto ɲup tikiŋ Sabat? Ƴaiye na ende bwore ungwisme miye' ende, lakai na onombe ka ole?" Kom tinge yukur yungwisme wusyep ende, pakai.⁵ Ta'e luku pe, Jisas tuh-

† 2.23 Lo 23.25 †† 2.26 Wkp 24.9, 1Sam 21.1-6

warme tinge pe, kin bep nal skumb lenge bongol. Kin n̄oih mane n̄aiye n̄oihmbwaip tinge pupwa bongol. Ta'e luku pe, Jisas n̄aname miye' n̄aiye syep lupu nule luku na, "Te kite syep nin el sokolohe!" Miye' uku kite syep kin pe, syep kin plihe nal bwore bwarme. ⁶ O lenge Farisi yeteke'e luku pe, tinge tahar yasme yukoh jahilyeh pe, tinge yul yal jahilyeh topo'e lenge Jutas n̄aiye n̄ime'i t̄ikin miye' ondoh Herot. Ta'e luku pe, tinge yahai'e yan̄ah n̄aiye ka yonombe Jisas.

Miye' tuweinge wula jande Jisas

(Luk 6.17-19)

⁷⁻⁸ Jisas nenge lenge jetalah kin jah pinip umun Galili. Kom lenge miye' tuweinge wula wula nal distrik Galili, Judia, Jerusalem, Idumea, Tair, Saidon topo'e miye' tuweinge nal mih umbur Jordan, yisande wah n̄aiye Jisas n̄ende pe, tinge yasme moi tinge yatme kin. ⁹ †Ta'e luku pe, Jisas n̄ana lenge jetalah kin na, "Yi yamba'e loumbil pinip ende yenge me n̄am yut. Detale, lenge mitiŋ wondoh embere le'e yate tupu' tupu' jan sehei me n̄am." ¹⁰ Kin ginyenme wahri' epwa lenge mitiŋ wula wula pe, lenge mitiŋ wula n̄aiye wahri' epwa sai me tinge titingirh titingirh yale yat nange ka yusuwa'e kin. ¹¹ Ta'e luku pe, n̄upe n̄aiye lenge mitiŋ n̄aiye yipihinge pupwa jahyanahme tinge yeteke'e Jisas pe, tinge yisar'e n̄hip mbep me kin pe, tinge yas yanange na, "Poi sisyeme nin, nin Talah t̄ikin Got." ¹² Kom Jisas n̄indindirme tinge bongol na, "Prepwan n̄aiye pa yininge yember n̄am yil halhale nange n̄am Talah t̄ikin Got."

Jisas nalan̄atme aposel 12

(Mat 10.1-4, Luk 6.12-16)

¹³ Mi'e pe, Jisas nanah hwate. Kin nala alan̄atme miye' sye' n̄aiye ka yurp yotop kin pe, kin gal lenge miye' uku yatme kin. ¹⁴ Pe kin n̄ana lenge na, "N̄am malan̄atme yip aposel n̄am n̄aiye yip pa yurp topo'e n̄am. Topo'e ma member yip mil'e mil'e nange pa yininge yalan̄atme wusyep t̄ikin Got. ¹⁵ Pe se ma yul yip bongol n̄aiye pa jinyeme yipihinge pupwa topo'e."

¹⁶ Pe le'e aposel 12 t̄ikin n̄aiye kin nalan̄at me, Saimon. Jisas nan̄a'e nan̄ umbur'e kin Pita.

¹⁷ Jisas nangange nan̄ Boanerges nalme Jems hindi to' kin Jon, talah t̄ikin Sebedi. Nan̄ tehei Boanerges ta'e le'e, 'lahmiye' t̄ikin dululul'.

¹⁸ Andru, Filip, Bartolomyu, Matyu, Tomas, Jems, talah t̄ikin Alpius, pe Tadius, Saimon Selot ††

¹⁹ topo'e Judas Iskariot, miye' n̄aiye nember Jisas nal syep lenge wachaih.

Jisas topo'e yipihinge pupwa Belsebul

(Mat 12.24-32, Luk 11.14-23, 12.10)

²⁰ Jisas nato yukoh kin, kom lenge miye' tuweinge wula wula yate jan yoyor'me kin pe, tangarmbe

† 3.9 Mak 4.1, Luk 5.1-3 †† Nan̄ tehei selot ta'e le'e, lenge miye' selot tinge yende wah bongol n̄aiye ka yende wachaihme gavman Rom.

sekete. Pe kin n̄otop lenge jetalah kin yukur tatame ka yono n̄ai, pakai. ²¹ Lenge miye' tuweinge sye' yaname kin nange kin n̄ende kwote. Pe n̄upe n̄aiye lenge bamt̄ihe'i kin yasande ta'e luku pe, tinge yat n̄aiye ka yamba'e kin.

²² †O lenge jetmam t̄ikin wusyep er̄neme si yase Jerusalem jah yat pe, tinge yanange ta'e le'e, "Belsebul, kin narp Jisas. Pe kin nungwisme Jisas n̄aiye n̄inyenme lenge yipihinge pupwa. Belsebul, kin miye' ondoh lenge yipihinge pupwa." ²³ Ta'e luku pe, Jisas gal lenge miye' uku yatme kin pe, kin n̄ana lenge wusyep tapimbilme na, "Satan ka ginyenme kitikin tu'e la? Pakai. ²⁴ Wusyep ta'e le'e, n̄aiye moi esep ilyeh ka teketenge yile yut tititinge no, ka yowor'e hoime jusi bumbumbe pe, yukur ka se bongol, pakai. ²⁵ Topo'e n̄aiye bamt̄ihe'i ilyeh ka yowor'e hoime no, ka yurmbep pe, yukur ka se bongol, pakai. ²⁶ Ta'e luku pe, n̄aiye miye' pupwa Satan ka teketenge owor'e top lenge bamt̄ihe'i kitikin no, ka ongomb lenge pe, bamt̄ihe'i uku kin ka owor'e tongonose pe, bongol kin ka mi'e ko! ²⁷ Bwore mise, yukur tatame n̄aiye miye' ende ka owor'e yukoh miye' bongol no, ka amba'e n̄ai'e n̄ai'e kin, pakai. Kut n̄endehei ka upwai'e n̄hip syep kin yer ti, ka si el oto amba'e n̄ai'e n̄ai'e kin. ²⁸ Naimune n̄aiye n̄am mana yip pe, kin bwore mise. Pupwa n̄aiye sai n̄oihmbwaip miye', topo'e wusyep hi'e n̄aiye yip miye' tuweinge yanange pe, Got se ka ongohe. ²⁹ †Kom Got yukur ka ongohe pupwa lahmende n̄aiye ka ininge wusyep hi'e elme Yohe Yirise, pakai. Pupwa luku ka si nye nyermbe." ³⁰ Tehei n̄aiye Jisas n̄anange wusyep uku pe, lenge mitiŋ sye' yanange nange yipihinge pupwa si gahanahme kin.

Mam Jisas topo'e lenge to' yuwon kin

(Mat 12.46-50, Luk 8.19-21)

³¹ Mam kin Jisas topo'e lenge to' yuwon kin yate jan wicher' pe, tinge yember wusyep yalme kin n̄aiye ka ote tus eteke'e tinge. ³² O lenge mitiŋ wula wula tinge yarp yoyor'me kin pe, tinge yaname kin na, "Mam topo'e to' yuwon nin jan tas wicher'. Tinge yisande n̄aiye ka yeteke' nin." ³³ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Mam n̄am lahmende? Topo'e to' yuwon n̄am lahmende?" ³⁴ Kin bep nal lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp yoyor'me kin pe, kin n̄ana lenge na, "Yeteke' lenge miye' tuweinge le'e. Le'e lenge mam n̄am topo' lenge to' yuwon n̄am. ³⁵ Lahmende n̄aiye n̄ende n̄ai'e n̄ai'e gande n̄oihmbwaip Got pe, tinge mam n̄am, topo'e to' yuwon n̄am, topo'e mihyen n̄am."

Miye' ende nangalai n̄aisep nal wah

(Mat 13.1-9, Luk 8.4-8)

4 †N̄up ende Jisas narp nal pinip umun t̄ikih pe, kin n̄ana lenge wusyep. Kom lenge miye' tuweinge wula wula sekete jahilyeh yoyor'me kin pe, kin plai nanah narp loumbil pinip. Loumbil uku tahai' nal pinip umun sehei me t̄ikih, kut lenge miye' tuweinge yarp kekep sehei me pinip. ² Pe kin niche wusyep sekete

‡ 3.22 Mat 9.34, 10.25 †† 3.29 Luk 12.10 †† 4.1 Luk 5.1-3

ɲana lenge wusyep tapimbilme. Kin ɲanange na,
³“Yisyunde! Miye' ende nal wah ɲaiye ka angalai
 ɲaisep. ⁴Kin nangalai nal pe, ɲaisep sye' gah nal ɲah-
 wikin pe, lenge ɲinjet yono. ⁵ɲaisep sye' gah nal
 kekep ɲaiye yukur nangah nal ɲaiye ɲeser sai. Ta'e
 luku pe, hwhiwai ɲai esep uku ki gere nanah. ⁶Kom
 ɲupe ɲaiye ɲau ɲowor'e nihe gah pe, kin ɲatai'. De-
 tale, kekep ɲom pakai pe, nam kin yukur bongol.
⁷ɲaisep sye' gah nal ɲaiye mwah senge sai pe, kin
 gere ɲanah, kom mwah senge luku gere nah topo'e
 pe, kin nare tatme supule. Ta'e luku pe, ɲaisep yukur
 tejei. ⁸Kom ɲaisep sye' gah nal kekep bwore. Pe ɲe-
 sep uku gere nah embere pe, sye' ki tejei esep 30,
 sye' ki tejei esep 60. O sye' ki tejei esep 100.”⁹ Pe kin
 ɲana lenge na, “Lahmende ɲasande ɲaiye ka sisyeme
 wusyep tehei pe, yember mungwim bworerme pe, pa
 yisyunde.”

Deta'e lai ti Jisas ɲanange wusyep lalme nal wusyep tapimbilme

(Mat 13.10-17, Luk 8.9-10)

¹⁰ ɲupe ɲaiye Jisas ilyeh narp topo'e aposel 12 kitikin,
 topo'e lenge miye' sye' ɲaiye yarp yotop kin pe, tinge
 yisilihme kin wusyep tehei wusyep tapimbilme luku
 ɲaiye kin ɲanange. ¹¹Kin ɲana lenge na, “Got kin
 nungwisme yip ɲaiye pa sisyeme wusyep tehei ɲaiye
 wusyep tase lemame tikin Got. Kom lenge miye'
 tuweinge ɲaiye yarp tas wicher' pe, tinge jinjame tehei
 kin.

¹² †Ta'e luku pe, ka yeteke'e topo'e ka yisyunde
 wusyep tapimbilme.

Kom yukur ka sisyeme tehei kin.

ɲaiye ka sisyeme wusyep tehei pe,
 ka yimbilme ɲoihmbwaip yilme Got
 ɲaiye ka ongohe ɲoihmbwaip pupwa tinge.”

Wusyep tehei tikin wusyep tapimbilme tikin ɲaisep

(Mat 13.18-23, Luk 8.11-15)

¹³ Pe Jisas ɲana lenge na, “ɲaiye yip yukur sisyeme
 wusyep tehei ɲaiye wusyep tapimbilme luku pe, pa se
 sisyeme tehei ɲaiye wusyep tapimbilme sye' tu'e la?”

¹⁴ ɲaisep uku ɲaiye miye' nangalai pe, luku wusyep
 tikin Got. ¹⁵ Miye' tuweinge sye' tinge ta'e ɲaisep ɲaiye
 gah nal ɲahwikin. Tinge yisande wusyep, kom Satan
 nate nongohe wusyep ɲaiye tahai' ɲoihmbwaip tinge.

¹⁶ Miye' tuweinge sye', tinge ta'e ɲaisep ɲaiye gah
 kekep ɲaiye ɲeser sai. ɲupe ɲaiye tinge yisande
 wusyep pe, tinge yamba'e hihwaiye pe, tinge hriphrip
 me wusyep uku. ¹⁷ Kom bilip tinge yukur bongol. Pe
 ɲupe ɲaiye tinge yamba'e mane o, ɲondol'me natme
 tinge pe, tinge yasme ɲoihmbwaip bwore tinge luku
 ɲaiye tejeime Got pe, tinge tambe. ¹⁸ Miye' tuweinge
 sye' tinge ta'e ɲaisep ɲaiye gah nal kekep ɲaiye mwah
 senge gere sai. Tinge yisande wusyep, kom ¹⁹ tinge
 ɲoiheryembe wula wula seketi me ɲai'e ɲai'e kekep.
 Wuhyau hombo'e yeh lenge pe, tinge ɲoiheryembe
 nange ka yamba'e wuhyau wula wula pe, ka hriphrip.

† 4.12 Ais 6.9-10

Tinge plaime ɲai'e ɲai'e wula wula. ɲai'e ɲai'e luku
 nupwai'e yanah ɲaiye wusyep tikin Got pe, ɲaisep
 yukur tejei, pakai. ²⁰ Kom miye' tuweinge sye' tinge
 ta'e ɲaisep ɲaiye gah nal kekep bwore. Tinge yisande
 wusyep tikin Got bwore pe, tinge jande. ɲesep ki
 gere nah embere pe, ki tejei esep. ɲaisep sye' tejei
 sep 30, sye' tejei 60, topo'e sye' tejei 100.”

Nih ka riri aɲar'e tikir halhale

(Luk 8.16-18)

²¹ ††Pe kin nisilih lenge na, “Nih lam ɲaiye poi meɲel'e
 pe, poi minise ma moto luh tuweihe lakai poi mam-
 ba'e marp ende maparase yirise kin? Pakai! Poi mem-
 ber yirise kin mal halhale ɲaiye yirise kin ka riri aɲar'e
 el'e el'e. ²² †Ta'e luku pe, ɲai'e ɲai'e ɲaiye sai tase,
 topo'e ɲai'e ɲai'e ɲaiye lenge mitiɲ yinise pe, mindem-
 boi ka se tus halhale. ²³ Lahmende ɲaiye mungwim sai
 pe, yember mungwim bworerme pe, pa yisyunde
 wusyep e'e.” ²⁴ ††Pe kin ɲana lenge ta'e le'e, “Yisyunde
 wusyep bworerme no, pa junde! ɲaiye yip pa yiyar'e
 wusyep tehei ɲam bwore pe, Got ka ende sande
 teke'e yip ka embere enge el. ²⁵ ††Lahmende ɲaiye si
 sisyeme wusyep tehei embere no, tinge jande pe, Got
 ka angange sye' topo'e. Kom lahmende ɲaiye yukur
 sisyeme wusyep sikirp ɲaiye Got nangang lenge no,
 tinge jande pe, Got ka ongohe wusyep sikirp ɲaiye
 tinge si yamba'e.”

Wusyep tapimbilme ɲaisep

²⁶ Jisas ɲana lenge wusyep rop ende na, “Lemame
 tikin Got kin ta'e le'e. Miye' ende nangalai ɲaisep na
 gah kekep. ²⁷ Nye nyermbe ɲupe ɲau ɲaiye miye' nate
 posoh no, ki tahar nal'e nal'e. Kom miye' uku yukur
 sisyeme ɲai uku ɲaiye ki gere ɲanah embere ta'e lai.
²⁸ Kekep tikin ɲende ɲai uku gere ɲanah ɲembere ti, ki
 tejei ɲaisep. ɲendehei ɲaiye ki gere pe, menei' kin
 pwar nat. Mi'e pe, ɲorope topo'e tup. ɲupe ɲaiye ki
 gere ɲanah na ɲembere pe, ki kur pe, ki tejei ɲesep.
²⁹ ††ɲupe ɲaiye ɲaisep uku si gwinim pe, miye' uku
 nate ɲotombo ɲai uku.”

Wusyep tapimbilme ɲaisep mastet

³⁰ Jisas plihe ɲanange na, “Lemame tikin Got kin ta'e
 la ɲai? Ma mini yip wusyep tapimbilme ɲaiye ka asamb
 yip tehei kin. ³¹ Lemame tikin Got kin ta'e ɲaisep ende
 mastet. ɲaisep mastet kin malaih supule. ³² Kom ɲupe
 ɲaiye kin gere ɲanah ɲembere pe, lou lombo kin kite
 nember nal'e nal'e pe, kin nusungurhme kapeni
 lalme. Lou lombo luku, kin ɲende misinge tatme ɲinjet
 ɲaiye tinge juhur'e hwap no, tinge ya yoto.” ³³ Ta'e
 luku pe, Jisas ɲanange wusyep tapimbilme wula
 tatame wutu' sande teke'e tinge ɲaiye ka sisyeme.
³⁴ ɲupe ɲaiye ki ɲana lenge wusyep pe, kin ɲana lenge
 wusyep tapimbilme ilyehme. Kom ɲupe ɲaiye kin ɲo-

†† 4.21 Mat 5.15, Luk 11.33 † 4.22 Mat 10.26, Luk 12.2 †† 4.24
 Mat 7.2, Luk 6.38 †† 4.25 Mat 13.12, 25.29, Luk 19.26 ††† 4.29 Jol
 3.13

top lenge jetalah kin njilyehme pe, kin nisimbile wusyep tehei nana lenge.

Jisas njanange wusyep nalme yohe topo'e pinip umun ka bliye si

(Mat 8.23-27, Luk 8.22-25)

³⁵ Dindi' yungwiris nup uku pe, Jisas nana lenge jetalah kin na, "Ya mil pinip umun tiki mil umbur." ³⁶ Pe tinge yasme miye' tuweinge wula wula ko, tinge ya yanah loubil pinip njaie Jisas narp pe, tinge yal. O lenge mitinj sye' njaie yarp pinip umun tiki uku plihe plai yanah loubil pinip tinge pe, tinge jande kin yal. ³⁷ Dindi' nup uku pe, yohe embere embere tahar pe, pinip ki turu' noto loubil pinip pe, kin de ka papapar. ³⁸ Kut Jisas nikil ndondoh nanah pilo pe, si nate posoh nal teket loubil pinip. Ta'e luku pe, lenge jetalah kiti kin yahra'e kin pe, tinge yaname na, "Jetmam, sihei ya talai. Deta'e lai, ni njoiheryembe poi lakai?" ³⁹ Jisas tahar pe, kin njindindirme yohe topo'e pinip njanange na, "Sikei no! Ni mi'e no!" Ta'e luku pe, yohe nule, topo'e pinip umun plihe bliye sai. ⁴⁰ Pe kin nana lenge jetalah kin na, "Deta'e lai ti yip hi'jarnge? Njoihmbwaip yip tejeime nam bongol lakai?" ⁴¹ Pe tinge gunguru plai pe, tinge yisilih yale yat na, "Kin miye' mune liki? Kin njanange wusyep pe, yohe topo'e pinip umun yasande wusyep kin."

Jisas ginyenme yipihinge pupwa me miye' ende

(Mat 8.28-34, Luk 8.26-39)

5 Jisas top lenge jetalah kin yate jere yal pinip umun Galili nal umbur njaie kekep lenge Gerasa. ² Pe Jisas tahar nase loubil pinip nat pe, kin nteke'e miye' ende njaie nye nyermbe kin narp nseser map pe, kin nata eteke'e Jisas. Miye' uku yipihinge pupwa si gahanahme kin. ³⁻⁴ Somohon tinge yupwai'e nhip syep kin ni wula wula, kom kin pupwa bongol sekete pe, kin girngir merkinip topo'e nasar'e ain njaie tinge si yupwai'e nhip syep kin. Yukur tatame njaie miye' ende ka orpe kin no, ka enge merkinip upwai'e kin, pakai. Ta'e luku pe, miye' uku tase narp njeheh nal nseser map njilyehme. ⁵ Njupe njanu kin narp nseser map, topo'e kin narp nanah hwate pe, kin nas nas, topo'e kin nenge nseser njotombo wahri' kin. ⁶ Miye' uku nteke'e Jisas njaie nat wohe pe, ki gertenge nate tambe gah nhip Jisas. ⁷⁻⁸ Jisas njaname kin na, "Yipihinge pupwa tus upwaihme miye' iki!" Kom miye' uku tambah nal hla' njaname Jisas na, "Jisas, Talah tiki Got Nanah Hla', nin nasande na ende nam tu'e lai? Nam manange nato nan tiki Got, yukur na pule nihe syohe." ⁹ Pe Jisas njisilihme kin na, "Nan nin lahmende?" Pe miye' uku nungwisme na, "Nan nam Ami. Ki ta'e le'e, poi yipihinge wula wula sekete." ¹⁰ Pe kin njisilihme Jisas bongol njaie yukur ka ginyenme lenge yipihinge pupwa no, ka yi tus yusme moi uku, na pakai. ¹¹ O hro' wula wula sekete ta'e njaie 2,000 yono njanu ya yanah hwate sehei me luh uku. ¹² Pe lenge yipihinge pupwa luku yisilihme Jisas na, "Ember poi ya mi

moto lenge hro' uku." ¹³ Ta'e luku pe, Jisas ginyenme lenge yipihinge pupwa tas yasme miye' uku pe, tinge ya yoto lenge hro' uku dindi' me. Pe lenge hro' lalme luku jertetenge susungurh ya jah hwate ya jah pinip umun pe, tinge yono'e pinip pe, tinge yule.

¹⁴ Lenge miye' njaie yembepeteme lenge hro' uku jarnge yal moiye moiye pe, tinge yana lenge miye' tuweinge jande njaie njaie njaie tinge si yeteke'e. Ta'e luku pe, lenge mitinj yate yeteke'e njaie uku jah hi'.

¹⁵ Tinge yatme Jisas pe, tinge yeteke'e miye' njaie sekeime yipihinge pupwa yarp kin. Kom miye' uku kin dende' temhronj pe, njoihmbwaip kin si bwore. Ta'e luku pe, tinge hi'jarnge nembere sekete. ¹⁶ Lahmende njaie yeteke'e njaie uku pe, tinge plihe ya yana lenge miye' uku njaie yipihinge pupwa si narp kin topo'e lenge hro'. ¹⁷ Pe tinge yisilih yisilihme Jisas njaie ka tuhur el upwaihme moi tinge.

¹⁸ Sehei njaie Jisas nala el unuh loubil pinip pe, miye' njaie somohon yipihinge pupwa yarp kin nate njisilihme Jisas na, "Iyai nam, nam da mil topo'e nin."

¹⁹ Kom Jisas njaname kin na, "Pakai! Na plihe el lenge wim ilyeh nin. Na el ini lenge naimune njaie Lahmboreng si njoihginirme nin no, kin ndende me nin."

²⁰ Ta'e luku pe, miye' uku nasme Jisas pe, kin nato Dekapolis distrik pe, kin nana lenge naimune njaie Jisas si ndende me kin. Ta'e luku pe, lenge mitinj lalme njaie yisande wusyep uku pe, tinge gunguru plai.

Talah tuwei Jairus topo'e tuwei njaie wende wahri' epwa wundehei

(Mat 9.18-26, Luk 8.40-56)

²¹ Jisas plihe nerje nal pinip umun nal pe, kin nal narp pinip umun tiki pe, mitinj wula wula yate yarp yonyor'me kin. ²² Miye' ende njaie nembepeteme yukol jahilyeh lenge Jita pe, nan kin Jairus. Kin topo'e nat njaie ka eteke'e Jisas pe, kin tambe na gah njanar nhip Jisas. ²³ Pe kin njutusme Jisas njanange marng na, "Talah tuwei malaih nam da wule. Iyai, ote ikil syep nin el unuh ti pe, ta plihe bwore." ²⁴ Ta'e pe, Jisas tahar nal topo'e kin pe, mitinj wula wula tahar dirndir yal topo'e Jisas pe, tinge jan burmbur yonyor'me kin.

²⁵ Pe tinge mwande yal pe, tuwei ende njaie wahri' epwa wundehei ti, ki sai tatame wahtaip 12 watme Jisas. ²⁶ Ti wiche wuhyau ti lalme walme lenge dokta njaie ka yungwisme ti no, ta tuhur bwore. Kom pakai supule. Wahri' epwa ti luku ki ndende nembere supule. ²⁷ Somohon ti wasande wusyep me Jisas pe, ti tahar wat. Ti gwande Jisas wotop lenge mitinj yat pe, ti wusuwa'e temhronj kin. ²⁸ Ti njoihweryembe na, "Njai ma mil musuwa'e temhronj syum kin pe, nam se ma bwore." ²⁹ Ta'e luku pe, ti wal wusuwa'e temhronj kin pe, nilyehe sai wahri' epwa ti mi'e pe, ti warp bwore. Pe ti sisyeme na, pupwa ti mi'e ko.

³⁰ O Jisas gan nato bumbe mitinj wula wula sekete pe, kin nasande njaie bongol si nasme kin pe, kin bunjenge njisilih na, "Lahmende nusuwa'e temhronj nam?"

³¹ Pe lenge jetalah kin plihe yungwisme wusyep kin na,

"Eteke'e mitiŋ wula wula sekete jan yonyor'me nin e'e. Te isilih na, lahmende narpe temhronŋ nin tale?" ³² Kom Jisas te bep osoko nal'e nal'e de ka eteke'e lahmende ŋaiye ŋende luku. ³³ Tuwei uku si sisyeme ŋaimune ŋaiye si ŋende me ti pe, ti hi'gwarng'e supule pe, ti wate tumbuhuroro'e wal ŋhip Jisas pe, ti waname mise gwande ŋaimune ŋaiye si ŋende me ti. ³⁴ Jisas ŋaname na, "Amai ŋam, ŋoihmbwaip nin ŋaiye teŋeime ŋam pe, kin si ŋende mi'me wahri' epwa nin. Nin el topo'e ŋoihmbwaip ŋumwaiye. Wahri' epwa nin si mi'e."

³⁵ Njupe ŋaiye Jisas ŋanange ta'e luku pe, mitiŋ sye' yenge wusyep yase yukoh Jairus yat. Tinge yaname Jairus na, "Lahtuwei nin si wule. Prepwan ŋaiye na aŋa'e wah nihe elme jetmam." ³⁶ Jisas ŋasande wusyep ŋaiye tinge yanange pe, kin ŋaname Jairus na, "Na hi'girng'e, na pakai. ŋoihmbwaip nin ka teŋeime Got bongol." ³⁷ Ta'e luku pe, kin yukur ŋasande ŋaiye lenge mitiŋ lalme ka yotop kin yil. O Pita, Jems pe tatai kin Jon, tinge ŋilyehme yal topo'e kin. ³⁸ Tinge ya jere yukoh Jairus pe, Jisas ŋeteke'e ŋaiye tinge yale yat, topo'e tinge hruhru yilil. ³⁹ Kin nato yukoh pe, kin ŋana lenge na, "Detale ti yip yende ta'e liki? Yip hruhru yilil me ŋaimune? Talah iki yukur wule. Ti wate posoh e'e." ⁴⁰ Tinge yesenetme wusyep kin. Kom kin ginyenme lenge mitiŋ lalme yate tas wicher', kut kin namba'e yai mam talah topo'e jetalah kin hun pe, tinge yal yoto luh ŋaiye talah wate. ⁴¹ Kin narpe syep ti pe, kin nenge wusyep ŋimeser tititinge ŋanange na, "Talita kum!" Wusyep tehei ta'e le'e, 'Lahtuwei malaih, ŋam mana nin, ni tuhur!' ⁴² Nilyehe sai ti tahar gwan hla' pe, ti wale wat. Lahtuwei uku wahtaip ti 12. Tinge yeteke'e luku pe, tinge ŋoiheryembe wula wula. ⁴³ Kom Jisas ŋana lenge wusyep erŋeme bongol nange yukur ka si yi yini lenge mitiŋ sye', na pakai. Mi'e pe, kin ŋana lenge na, "Yaŋa'e ŋai sye' ta wono!"

Lenge Nasaret yaŋa'e teket me Jisas

(Mat 13.53-58, Luk 4.16-30)

6 Jisas nasme moi uku pe, kin nenge lenge jetalah kin yal moi jeheinge kin. ² Nup tikin Sabat nat pe, kin nato yukoh jahilyeh tinge pe, kin nalanatme wusyep. Ta'e luku pe, miye' wula sekete ŋaiye yisande wusyep kin pe, tinge gunguru plai. Tinge yisilih yale yat na, "Miye' iki kin namba'e wusyep uku ŋanara? Lahmende naŋa'e sande teke'e me kin, topo'e lahmende naŋa'e kin bongol ŋaiye ki ŋende mirakel?" ³ Tinge ŋoiheryembe nange kin miye' pakaiye pe, tinge ŋoihmbwaip pupwa me kin pe, tinge yanange na, "Kin miye' ŋaiye ŋende yukoh? Pe kin talah titi Maria topo'e kin tatai titinge Jems, Josep, Judas, Saimon. Topo'e lenge mihyen kin yarp e'e." ⁴ †Kom Jisas ŋana lenge na, "Nal moiye moiye lalme pe, tinge hriphrip me profet tikin Got, kut ŋoto moi jeheinge kitikin pe, wim ilyeh topo'e bamtihei kin jarng'e kin." ⁵ Ta'e luku pe, kin yukur tatame ŋaiye ka ende wah bongol el oto moi uku. Kut se ka ikil syep e unuh lenge mitiŋ sye' ŋaiye

† 6.4 Jon 4.44

yende wahri' epwa pe, ende mi'me wahri' epwa tinge. ⁶ Jisas gunguru plai ŋaiye ŋoihmbwaip tinge yukur teŋeime kin. Pe kin nasme moi uku. Pe kin nato lenge moi sye' ŋanange nalanatme wusyep Got.

Jisas nember lenge jetalah kin yal

(Mat 10.5-15, Luk 9.1-6)

⁷ Kin galme jetalah 12 kin yat pe, kin nember lenge miye' hoi hoi yal ŋaiye ka yininge wusyep. Pe kin nanganenge lenge bongol nange ka yil jinyenme lenge yipihinge pupwa. ⁸ Kin ŋana lenge na, "Yukur pa yenge ŋainde me syep. Yip pa yenge lou yap ŋaiye pa tuse ŋilyehme. Kut ŋai'e ŋai'e ta'e wuhyau, tem topo'e ŋai sye' pe, ka inir. ⁹ Bwore ŋaiye pa juh ŋhip hi', kut pa juh temhronŋ hoi, na pakai." ¹⁰ Pe kin plihe ŋana lenge na, "Njupe ŋaiye pa yi jere moi ende no, pa yi yoto yukoh ende pe, yurp yukoh ilyeh uku yi tutume ŋaiye pa yusme moi uku. ¹¹ ††ŋaiye lenge miye' tuweinge moi sye' ka jirng'e yip, topo'e yukur tinge yisande wusyep yip ŋaiye yanange pe, pa yisa' ŋhip tembele ŋhip yip ti, pa yil yusme moi uku. Pe luku ka asamb lenge nange tinge si yende pupwa." ¹² Ta'e luku pe, lenge jetalah kin yal pe, tinge yiche wusyep ŋaiye mitiŋ lalme ka yimbilme ŋoihmbwaip. ¹³ †Tinge jinyenme yipihinge pupwa, topo'e tinge yuru'e pinip winye' yanah ŋondoh lenge mitiŋ ŋaiye yamba'e wahri' epwa pe, tinge plihe tahar bwore.

Nule Jon tikin Baptais

(Mat 14.1-12, Luk 3.19-20, 9.7-9)

¹⁴ ††Kiŋ Herot ŋasande wusyep ŋaiye tinge yanange me Jisas. Detale, miye' tuweinge nal'e nal'e yanange wusyep me kin. Pe mitiŋ sye' ŋoiheryembe nange Jon Baptais si plihe tahar. Pe luku tehei ŋaiye Jisas ŋende mirakel. ¹⁵ O sye', tinge ŋoiheryembe nange Jisas kin Elaija, kut sye' ŋoiheryembe nange Jisas kin profet ende ŋahilyeh ta'e lenge profet ŋaiye somoho somohonme yarp. ¹⁶ Njupe ŋaiye Herot ŋasande pe, ki ŋanange na, "O Jon, ŋam si motombo wonge kin, kom ki plihe tahar narp lakai?"

¹⁷ ††Herot somohon si nangange wusyep bongol nal lenge kokorohtup kin nange tinge ka yurpe Jon yember yil mwahupwai'e. Tehei ŋaiye ki ŋende pe, somohon kin nenge Herodias, ŋaiye ti teter tuwei to' kin Filip. ¹⁸ Nye nyermbe Jon ŋaname Herot nange kin ŋende pupwa supule ŋaiye ki nenge tuwei to' kin. ¹⁹ O Herodias ti ŋoih pupwa supulme Jon pe, ti wasande ŋaiye Jon ka ole pe, ti wekepe nihe yaŋah ŋaiye ta wonombe ka ole, kom ti yukur tatame. ²⁰ Detale, Herot kin hi'garng'e me Jon. Kin sisyeme nange Jon kin miye' bwore bwarme supule. Ta'e luku pe, kin nembepeme Jon bworerme pe, yukur kin nasme tinge ŋaiye ka yonombe Jon, pakai. Herot kin hriphrip ŋaiye ki ŋasande wusyep Jon, kom kin ŋoiheryembe wula wula sekete.

†† 6.11 Luk 10.4-11, Apo 13.51 † 6.13 Jms 5.14 †† 6.14 Mat 16.14, Mak 8.28, Luk 9.19 †† 6.17 Luk 3.19-20

²¹ Kom Herodias wahai'e yanah n̄aiye ta wonombe Jon ka ole. Dindi' n̄up uku pe, Herot n̄oiheryembe n̄upe n̄aiye somohon mam kin wara'e kin pe, kin n̄ende n̄ai n̄embere. Lenge miye' embep sye' gavman, topo'e lenge miye' ondoh lenge kokorohtup, topo'e lenge miye' embep sye' Galili yate jahilyeh hriphrip yotop kin. ²² Tinge yarp yono n̄ai yarp pe, lahtuwei titi Herodias ti wiche n̄hip, wukul'me wahri' ti pe, Herot topo'e lenge miye' uku hriphrip me ti embere sekete. Pe kiñ n̄aname lahtuwei titi Herodias na, "N̄aimune n̄aiye na usyunde no, na isilih n̄am pe, se ma yule." ²³ Ta'e luku pe, Herot kin nupwai'e wusyep topo'e ti na, "Am̄ai n̄am iki, n̄aimune n̄aiye na isilih n̄am pe, liki si ma yule. Ma mowor'e moi n̄am lalme le'e n̄aiye n̄am bepeteme le'e guh bumbumbe pe, se ma yule sye' n̄aiye nin n̄asande." ²⁴ Mi'e pe, ti tas wal pe, ti wisilihme mam ti na, "Ni n̄asande ma misilihme Herot me n̄aimune?" Mam ti waname na, "Na inime na, nin n̄asande n̄ondoh Jon." ²⁵ Nilyehe sai ti wa woto wa weteke'e Herot pe, ti waname ta'e le'e na, "N̄am masande tukwini na otombo n̄ondoh Jon pe, na ikil tikir unuh yukoh n̄ai pe, na ote pul."

²⁶ Herot kin n̄oihmbwaip mane sekete, kom yukur tatame n̄aiye ka ininge pakai me wusyep ti. Detale, kin si nupwai'e wusyep bongol topo'e ti gah halhale pe, lenge n̄imei kin n̄aiye si yate jahilyeh yisande wusyep uku. ²⁷ Ta'e luku pe, hihwai kin nember kokorohtup ende n̄aiye ka el la otombo wonge Jon no, ka enge n̄ondoh kin ot. Miye' uku nal mwahupwai'e pe, kin n̄otombo wonge Jon. ²⁸ Mi'e pe, kin nikil tikir n̄anah yukoh n̄ai nenge nate n̄an̄a'e ti pe, ti wenge wal w̄an̄a'e mam ti. ²⁹ N̄upe n̄aiye lenge jetalah tikin Jon yisande wusyep n̄aiye Herot n̄ende pe, tinge yate yamba'e wahri' Jon yenge ya yinise jah n̄eh.

Jisas nangange n̄ai me lenge miye' 5.000

(Mat 14.13-21, Luk 9.10-17, Jon 6.1-13)

³⁰ Lenge aposel tikin Jisas plihe yate jahilyeh pe, tinge yaname Jisas jande wah n̄aiye tinge si yende, topo'e wusyep n̄aiye tinge yanange. ³¹ Pe Jisas n̄ana lenge na, "Yip ilyehme yut ya mila murp luh tase ende no, ya mamba'e yohe sikirp. Detale, lenge mitiñ wula wula yale yat pe, dou pakai n̄aiye ya mono n̄ai." ³² Ta'e luku pe, tititinge n̄ilyehme plai yanah loubil pinip pe, tinge yal luh tase ende n̄aiye mitiñ pakai. ³³ Kom lenge miye' tuweinge si yeteke' lenge n̄upe n̄aiye tinge yal. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge moiye moiye lalme hwihwai jertetenge yal yer me tinge ya yarp luh n̄aiye Jisas nala el. ³⁴ †N̄upe n̄aiye Jisas n̄otop lenge jetalah kin ya jere pe, tinge yeteke'e lenge miye' tuweinge wula wula sekete si yate yarp. Pe Jisas n̄oihginirme tinge. Detale, tinge ta'e worsip n̄aiye miye' embepeteme pakai pe, tinge yana yanahe yal. Pe kin narp de ka alañat lenge wusyep me n̄ai'e n̄ai'e wula wula.

³⁵ Dir nala n̄up yungwiris pe, lenge jetalah Jisas yatme kin pe, tinge yaname na, "Iyai, n̄au si da mi'e. Luh e'e syipsyap n̄ilyehme, lenge miye' mitiñ yukur

yarp e'e. ³⁶ Ta'e luku pe, na ember lenge ka yil moi sye' n̄aiye sai seheiye no, ka se yiche wuhyau yamba'e n̄ai n̄aiye ka yono."

³⁷ Kom Jisas plihe nungwisme wusyep tinge na, "Pakai. Yip yangang lenge n̄ai." Kom tinge plihe yanange na, "Hai, ni n̄oiheryembe nange ya mil miche wuhyau embere mamba'e kakah mangang lenge miye' tuweinge luku ka yono lakai?" †³⁸ Ta'e luku pe, Jisas n̄ana lenge na, "Pa yil yeteke'e kakah yukuriye n̄anar!" Tinge ya yeteke'e mi'e pe, tinge yate yaname na, "Kakah syepumbur topo'e n̄uyo' hoi n̄anar." ³⁹ Pe Jisas n̄ana lenge jetalah kin nange ka yini lenge miye' tuweinge lalme ka juh yurp peperiyeh. ⁴⁰ Ta'e luku pe, tinge yarp dom ilyeh ilyeh tongonose ta'e n̄aiye 50, o sye' ta'e 100. ⁴¹ Mi'e pe, Jisas namba'e n̄uyo' hoi topo'e kakah syepumbur uku nenge sai syep kin pe, kin bep nanah moiha' n̄anange wusyep hriphrip me Got. Mi'e pe, kin nowor'e kakah topo'e n̄uyo' uku nangang lenge jetalah kin n̄aiye ka yila yangang lenge miye' tuweinge lalme. ⁴² Tinge lalme yono n̄ai uku de pe, tinge tapam. ⁴³ Mi'e pe, lenge jetalah tikin Jisas plihe jarase kakah topo'e n̄uyo' sye' n̄aiye dur gah n̄anar pe, tinge yonorh jah sorh syepumbur umbur hoi de pe, ki papapar lalme. ⁴⁴ Ta'e luku pe, wutu' lenge miye' ilyehme n̄aiye yono n̄ai uku tatame 5,000.

Jisas nange n̄anah pinip hla'

(Mat 14.22-36, Jon 6.16-21)

⁴⁵ Nilyehe sai Jisas n̄ututusme lenge jetalah kin n̄aiye ka yamba'e loubil pinip no, ka yil yerme kin yil Bet-saida, kut kin ilyeh narp pe, kin nember lenge mitiñ lalme yal moi tinge. ⁴⁶ N̄upe n̄aiye kin si nember lenge miye' tuweinge yal mi'e pe, kin nanah hwate nala ininge wusyep topo'me Got. ⁴⁷ Dir n̄aiye yungwiris n̄up pe, Jisas teter narp nal hwate, kut lenge jetalah kin yarp yanah loubil pinip nal pinip umun bumbumbe. ⁴⁸ Jisas n̄eteke'e n̄aiye lenge jetalah kin yende wah nihe yenge loubil pinip yal. Detale, yohe embere tahar bongol nase nal loubil pinip mut uku nate nenge-lyembe tinge n̄aiye yal. N̄au namba'e hun n̄aiye kin da n̄undu hondonge pe, Jisas nange n̄anah pinip hla' natme tinge. Kin da usungurh lenge el. ⁴⁹ Kom n̄upe n̄aiye tinge yeteke'e kin nange n̄anah pinip hla' nat pe, tinge n̄oiheryembe nange kin yipihinge ende pe, tinge hi'jarng. Ta'e luku pe, tinge tahar yas yas jah. ⁵⁰ Tinge yeteke'e kin pe, tinge hi'jarng.

Nilyehe sai Jisas n̄ana lenge na, "Pa yurp hi' loluwe. Pa hi'jirng na pakai. N̄am ilyeh li' ihei." ⁵¹ Kin plai nanah loubil pinip n̄otop lenge narp pe, yohe mi'e ko. Ta'e luku pe, lenge jetalah gunguru plai n̄aiye tinge yeteke'e bongol ta'e luku. ⁵² Tinge si yeteke'e bongol uku, topo'e n̄upe n̄aiye kin n̄ende kakah topo'e n̄uyo' wula wula sekete, kom tinge yukur sisyeme yoworme tehei kin. N̄oihmbwaip tinge teter bongol sekete.

† 6.34 Nam 27.17, 1Ki 22.17, 2Sto 18.16, Ese 34.5, Mat 9.36

†† Miye' ka ende wah wundehei syepumbur hun n̄aiye ka amba'e wuhyau embere luku. Wuhyau ta'e luku pe, lenge jetalah tinge pakai.

⁵³ Njupe n̄aiye tinge yer̄e yal pinip umun umbur pe, tinge ya pwar yal moi Genesaret pe, tinge yiche mwah ya jah yenderenge loumbil pinip. ⁵⁴ Tinge yasme loumbil pinip ya jah jan kekep pe, lenge miye' tuweinge moi uku si yeteke'e Jisas yoworme. ⁵⁵ Ta'e luku pe, lenge miye' jertenge yal'e yal'e ya yoto moi ilieh ilieh tongonose yana lenge miye' tuweinge. Nilyehe sai tinge yisande naŋ Jisas pe, tinge yamba' lenge miye' tuweinge wahri' epwa yikil ya yanah luh yenge yat moi n̄aiye tinge yisande nange Jisas narp. ⁵⁶ Luh luh n̄aiye kin nal, n̄aiye moi malaih ende, lakai moi embere ende pe, lenge mitiŋ yember lenge miye' tuweinge n̄aiye yende wahri' epwa yal moi windau n̄aiye mitiŋ jahilyeh. Pe tinge yisilih yisilihme Jisas bongol nange ka osme lenge mitiŋ n̄aiye yende wahri' epwa ka yusuwa'e temhron syum kin no, wahri' epwa tinge ka mi'e. Miye' tuweinge lalme yende ta'e luku pe, tinge tahar bwore.

Wusyep er̄eme lenge mwan ka' (Mat 15.1-9)

7 Lenge Farisi topo'e lenge jetmam tikin wusyep er̄eme yase Jerusalem yate jan yonyor'me Jisas. ² Pe tinge yeteke'e lenge jetalah kin yono n̄ai, kom yukur tinge tangarh syep jande wusyep er̄eme lenge mwan ka' Juta ta'e lenge Farisi n̄aiye jande, pakai. ³ Lenge Farisi topo'e lenge Juta lalme, tinge jande yanah lenge mwan ka' tititinge somohonme. Ka yuru'e pinip sikirp yi juh syep tinge ti, ka yurpe n̄ai yono. ⁴ Tinge jande yanah n̄aiye yungurhme marp yukoh tinge. O n̄ai n̄aiye tinge yamba'e yal luh n̄aiye yende windau pe, ka yungurhme yer ti ka yono. Tinge jande yanah wula wula n̄aiye lenge mwan ka' titinge n̄aiye yende. ⁵ Pe lenge Farisi topo'e lenge jetmam tikin wusyep er̄eme yisilihme Jisas na, "Detale ti lenge jetalah nin yukur tangarh syep tinge jande yanah lenge mwan ka' poi n̄upe n̄aiye tinge yono n̄ai?" ⁶ Jisas plihe nungwisme wusyep tinge na, "Yip pupwa miye' hombo'e. Profet Aisaia n̄anange wusyep profet ende nalme yip ta'e le'e, Lenge miye' tuweinge le'e yenge mut tinge yirirme n̄am topo'e yirisukwarme n̄am, kom n̄oihmbwaip mele'e tinge sai wohme n̄am supule. ⁷ Tinge yalaŋatme wusyep er̄eme tikin miye' pe, tinge yanange n̄aiye luku wusyep tikin Got. Pe luku tinge yirisukwarme n̄am paka pakaiye. ⁸ Ta'e luku pe, yip si yasme wusyep er̄eme tikin Got, kut yip jande wusyep lenge miye' iliehme." ⁹ Pe Jisas plihe n̄ana lenge na, "Yip n̄oiheryembe nange sande teke'e yip nembere, kom yip jarng n̄aiye pa junde wusyep er̄eme tikin Got. Detale, yip yasande n̄aiye pa junde wusyep er̄eme lenge mwan ka' yip. ¹⁰ ††O Moses kin n̄anange ta'e le'e, 'Pa yurp tuweihe junde yai mam yip, topo'e yisyunde wusyep

† 7.6 Ais 29.13 †† 7.10 Kis 20.12, 21.17, Wkp 20.9, Lo 5.16

tinge. Lahmende n̄aiye kin n̄anange wusyep pupwa nal lenge yai mam kin pe, ka yonombe ka ole hwih-waiye.' ¹¹ Kom yip yanange ta'e le'e, 'N̄aiye miye' ende ka ini lenge yai mam kin na, "N̄endehei n̄am mala yul yip wuhyau n̄aiye ka ungwisme yip. Kom tukwini n̄am mala maŋa'e Got.'" ¹² O yip lenge Farisi yanange pakai n̄aiye ka ende n̄aimune ungwisme lenge yai mam kin. ¹³ Yanah uku pe, ki yanah pupwa. Yip yende yumbune wusyep tikin Got pe, yip jande wusyep lenge mwan ka' yip n̄aiye yip yarpe yenge sai. Topo'e yip yende n̄ai'e n̄ai'e wula n̄ahilyeh uku pupwa sekete."

N̄aimune n̄aiye ka ende lenge miye' tuweinge ka yepelmbe (Mat 15.10-20)

¹⁴ Pe Jisas plihe gal lenge miye' tuweinge yat pe, kin n̄ana lenge na, "Yip lalme yisyunde wusyep n̄am pe, n̄oiheryembe bworerme. ¹⁵ N̄aimune n̄aiye nase wicher' nato tapam miye' pe, yukur ka se ende kin ka pupwa yepelmbe, pakai. Kut pupwa n̄aiye ka ose n̄oihmbwaip ote tus pe, liki ka ende miye' pupwa yepelmbe. ¹⁶ Miye' n̄aiye mungwim sai pe, ka isyunde." ¹⁷ Njupe n̄aiye Jisas nasme lenge miye' tuweinge no, kin nato yukoh pe, lenge jetalah kin yisilihme wusyep tapimbilme n̄aiye kin si n̄anange. ¹⁸ Ta'e luku pe, Jisas plihe n̄ana lenge na, "Yip ta'e lenge sye' n̄aiye n̄oihmbwaip pakai no, yukur yip sisyeme. N̄aimune n̄aiye kin nase wicher' nato tapam mele'e miye' pe, luku yukur ka se ende kin ka pupwa yepelmbe, pakai. ¹⁹ N̄ai uku yukur nato n̄oihmbwaip mele'e miye', pakai. Kom kin nangah tapam n̄ende hap pe, miye' na tate hap nal." Pe wusyep tehei Jisas n̄aiye n̄anange pe, ki ta'e le'e, n̄ai lalme kin bwore nal n̄embep tikin Got n̄aiye lenge mitiŋ ka yono. ²⁰ Topo'e kin plihe n̄anange na, "N̄oiheryembe topo'e n̄oihmbwaip pupwa nate tas pe, luku n̄ende miye' pupwa yepelmbe. ²¹ N̄am manange n̄aimune n̄aiye miye' n̄oiheryembe no, tahar n̄oihmbwaip kin nate tas ta'e n̄oihmbwaip pupwa, niŋ pinip yar, n̄endei, yonombe miye' nule, ²² n̄oihmbwaip pupwa me mitiŋ n̄aiye yarp bwore, yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa n̄aiye yende yumbun lenge mitiŋ, n̄oihmbwaip solombe, hombo'e, dohlulu, tengelyem jate bip yahra'e naŋ, yanange wusyep pupwa lenge mitiŋ, topo'e yende kwite kwote. ²³ N̄ai'e n̄ai'e pupwa lalme luku ki sai nato miye' pe, ki nate tas pe, ki n̄ende miye' pupwa yepelmbe."

Tuwei Fonisia n̄oihmbwaip ti teŋeime Jisas (Mat 15.21-28)

²⁴ Jisas tahar nasme moi uku pe, kin nal moi n̄aiye sai sehei me moi embere Tair. Kin garng n̄aiye ka yeteke'e kin pe, kin yul nato yukoh. Kom yukur ka se tisme tinge, pakai. ²⁵ Tuwei ende, ti wasande wusyep n̄aiye Jisas si nate narp. Pe nilyehe sai ti wate wasar'e n̄ihip mbep gwah n̄ihip Jisas. O lahtuwei ti, yipihinge pupwa si gahanahme. ²⁶ Tuwei uku ti Fonisia nal distrik Siria. Ti wate wisilihme Jisas nange ka el ginyenme yipihinge pupwa upwaihme lahtuwei ti. ²⁷ Ta'e luku pe,

Jisas njaname ti na, "Ya mangange naji lenge talah yer. Yukur bwore najiye ya mamba'e naji lenge talah mangang lenge njumbwat talah." ¹²⁸ Kom tuwei wungwisme wusyep kin na, "Lahmborenge, lenge njumbwat yarp hendeinge tuweihe pe, tinge yono naji temben talah najiye derndur gah hendeinge tuweihe." ²⁹ Pe Jisas njaname na, "Wusyep nin bwore mise, ta'e liki pe, ni plihe el moi. Yipihinge pupwa si nasme lahtuwei nin." ³⁰ Tuwei plihe wal yukoh pe, ti weteke'e lahtuwei ti si bwore wate luh. Yipihinge pupwa si nasme ti mi'e supule.

Jisas njende mi'me miye' mut tingis topo'e mungwim kwot

³¹ Jisas tahar nasme moi Tair pe, kin nowor'e nal bumble moi Saidon topo'e Dekapolis pe, kin nal gere pinip umun Galili. ³² Lenge miye' tuweinge sye' yenge miye' ende najiye njilim kin sehei'e no, yukur kin njanange wusyep bworerme, topo'e mungwim kwot yatme kin. Pe tinge yisilihme Jisas najiye ka ende mi'me miye' uku ka bwore. ³³ Pe Jisas namba'e miye' uku nenge nal wohme lenge mitij lalme pe, kin njinyer syep lombo kin nato mungwim kin hoime. Mi'e pe, Jisas kusyur tuhwa' gah syep lombo kin pe, ki njusuwa'e njilim miye' uku. ³⁴ Jisas njembep nanah moihla' pe, ki keteme yohe bongol njanange na, "Efa-ta!" Wusyep tehei njanange na, 'ginir'. ³⁵ Pe nilyehe sai, mungwim kin bandar ginir najiye ka isyunde, topo'e mut njilim kin turmbusyum najiye ka ininge wusyep gondoume. ³⁶ Pe Jisas syep erjeme lenge miye' tuweinge bongol najiye yukur ka yi yini lenge mitij sye', na pakai. Kin plihe syep erjeme lenge bongol, kom lenge mitij uku yukur yasande wusyep kin pe, tinge yal yisil'e wusyep yember yal'e yal'e. ³⁷ Lenge miye' tuweinge najiye yisande wusyep uku pe, tinge njoiheryembe wula wula na, "Njai'e naji'e lalme najiye kin njende pe, bwore lalme. Kin njende lenge mungwim kwot yisande wusyep, topo'e mut njilim tingis plihe yanange wusyep."

Jisas nangange naji lenge miye' 4.000 (Mat 15.32-39)

8 Njup sye' erje nal mi'e pe, lenge miye' tuweinge wula wula plihe yate jahilyeh pe, tinge naji pakai najiye ka yono. Pe Jisas gal lenge miye' wah kin yat pe, kin njana lenge na, ² "Njam njoihginirme lenge miye' tuweinge najiye tinge yotop nam yarp nau hun pe, tinge naji pakai najiye ka yono. ³ Najiye ma member tinge ka yenge nimbot yil moi tinge no, naji pakai pe, njembep se na asalai' lenge pe, ka tumbe yinir yanah. Lenge mitij sye' tinge yat yanah wohe." ⁴ O lenge jetalah yisilihme Jisas na, "Luh moi e'e pe, mitij pakai supule. Ya se mahai'e naji tu'e lai najiye ya mangang lenge miye' tuweinge le'e." ⁵ Pe Jisas njisilih lenge na, "O kakah yukuriye najiye yip yenge?" Tinge yungwisme

† Wusyep tehei najiye wusyep tap uku pe, ki ta'e le'e, lenge Jutta tinge talah. O tuwei uku ti talah titinge lenge haiten, topo'e haiten pe, lenge Jutta tinge njoiheryembe nange tinge njumbwat.

wusyep na, "Syep umbur hoi." ⁶ Ta'e luku pe, Jisas njana lenge miye' tuweinge jah yarp kekep. Kin namba'e kakah uku pe, kin njanange wusyep njirisukwarme Got mi'e pe, kin njowor'e nangang lenge jetalah kin najiye ka yiyar'e yangange lenge miye' tuweinge. Pe tinge yiyar'e yangange lenge miye' tuweinge ilyeh ilyeh tongonose. ⁷ Tinge yenge njuyo' mekerep sye' topo'e pe, Jisas namba'e njanange wusyep njirisukwarme Got mi'e pe, kin nangang lenge jetalah kin najiye ka yowor'e yiyar'e yangang lenge miye' tuweinge. ⁸ Lenge miye' tuweinge yono naji uku yal de pe, tinge tapam. Mi'e pe, tinge jarase naji sye' najiye dur gah pe, yohor jah sorh syepumbur hoi de pe papapar. ⁹ Lenge miye' najiye yono naji uku pe, wutu' tinge tatame 4,000. Mi'e pe, Jisas nember lenge yal'e yal'e. ¹⁰ Pe hwhwai kin nenge lenge jetalah kin plai yanah loubil pinip pe, tinge yal distrik Dalmanuta.

Lenge Farisi yaname Jisas nange ka ende mirakel ka yeteke'e (Mat 16.1-4)

¹¹ † Lenge Farisi yatme Jisas pe, tinge yanange bongol yisilihme Jisas najiye ka ende mirakel ende asamb lenge najiye Got nember kin nat. Tinge da yondol'me kin. ¹² † Njoihmbwaip Jisas mane sekete pe, kin kete njoih njana her mi'e pe, kin njanange bongol na, "Deta'e lai najiye yip tukwini le'e yisilih nam najiye pa yeteke'e mirakel? Nam mana yip bwore mise, yukur tatame najiye pa yeteke' njaimune, pakai." ¹³ Mi'e pe, kin nasme tinge plai nanah loubil pinip pe, tinge yal pinip umun umbur.

Wusyep molohe lenge Farisi topo'e Herot (Mat 16.5-12)

¹⁴ Lenge jetalah njoihsipe najiye ka yenge kakah yut topo'e tinge. Kut tinge yenge njaisep ilyeh yat. ¹⁵ † Jisas plihe njana lenge wusyep tapimbilme ende bongol na. "Yip njoihme yis lenge Farisi, topo'e yis tikin Herot." ¹⁶ Lenge jetalah yanange wusyep yale yat tititinge najiye tinge yukur yenge kakah ende yat. ¹⁷ Jisas si sisyeme njaimune najiye tinge yanange pe, kin njisilih lenge na, "Ta'e la naji ti yip yanange nange yip kakah pakai? Ta'e teter yip jinjame lakai? Njoihmbwaip yip si tingis, lakai? ¹⁸ † Njembep yip sai, kom deta'e la naji ti yukur pa yeteke'e? Mungwim yip sai. Deta'e la naji ti yukur pa yisyunde? Yip njoiheryembe najiye, lakai pakai? ¹⁹ Njuppe najiye nam mowor'e kakah syepumbur hoi mangang lenge miye' 5,000 pe, naji sinde sinde najiye dur gah pe, yip yohor jah sorh yukuriye najiye papapar?"

Tinge yungwisme na, "Syep umbur umbur hoi." ²⁰ "O najiye nam plihe mowor'e kakah syepumbur hoi mangang lenge miye' 4,000 pe, yip plihe yohor naji sinde sinde najiye dur gah njanar pe, yukuriye?"

Tinge yungwisme na, "Syep umbur hoi." ²¹ Pe kin njana lenge na, "Ta'e yip teter jinjame lakai?"

†† 8.11 Mat 12.38, Luk 11.16 † 8.12 Mat 12.39, Luk 11.29
†† 8.15 Luk 12.1 †† 8.18 Jer 5.21, Ese 12.2, Mak 4.12

Jisas nɛnde mi'me miye' nembep tangare nal Betsaida

²² Jisas ɛtop lenge jetalah kin yate jere Betsaida pe, lenge miye' tuweinge sye' yenge miye' ɛaiye nembep tangar yatme kin. Tinge yaname Jisas ɛaiye ka ikil syep kin el unuh. ²³ Pe Jisas narpe syep miye' nembep tangar uku pe, tinge hindi yal tas moi. Kin kusyur tuhwa' nal nembep kin mi'e pe, kin nikil syep nanah kin pe, Jisas ɛsilihme na, "Nin tatame na eteke'e ɛainde?" ²⁴ Miye' uku nembep ɛnanah pe, kin ɛnanange na, "Hei, ɛnam si meteke' lenge miye' tuweinge. Kom tinge ta'e lou yale yat kekep." ²⁵ Jisas plihe nikil syep kin nanah nembep miye' uku pe, nembep kin nat bwore pe, kin ɛteke'e ɛai'e ɛai'e bwore yirise ɛoworme. ²⁶ Jisas nember kin nal yukoh kin pe, kin ɛnaname syep ɛɛɛme na, "Yukur na se plihe el oto moi uku, na pakai."

Pita ɛnanange ɛaiye Jisas Miye' alaɛatme Krai

(Mat 16.13-20, Luk 9.18-21)

²⁷ Jisas ɛtop lenge jetalah kin yal moi Sisaria Filipai. Tinge yal yanah pe, kin ɛsilih lenge jetalah kin na, "Yi-ni ɛnam! Lenge miye' tuweinge yanange nange ɛnam lahmende?" ²⁸ Pe tinge yiname na, "Sye' yanange nange nin Jon Baptais, o sye' yanange nin Elaija, topo'e sye' yanange nange nin profet ende." ²⁹ Jisas ɛsilih lenge na, "O yip, yip yanange ɛnam lahmende?" Pe Pita nungwisme na, "Nin Miye' alaɛatme Krai." ³⁰ Ta'e luku pe, Jisas syep ɛɛɛme lenge bongol na, "Yukur pa yini lenge mitiɛ me ɛnam, na pakai."

Jisas ɛnanange ɛaiye ka ole pe, ka plihe tuhur

(Mat 16.21-28, Luk 9.22-27)

³¹ Jisas nalaɛatme wusyep nal lenge jetalah kin ta'e le'e. Talah tikin Miye' ka ikirh mane embere embere lenge miye' tuweinge pe, lenge miye' embep, lenge pris ondoh topo'e lenge miye' sande teke'e embere tikin wusyep ɛɛɛme ka yanah'e teket me kin. Ka yonombe ka ole, kom ɛɛɛp hun ka mi'e pe, ka plihe tuhur orp laip. ³² Jisas ɛnana lenge bworerme gondome mi'e pe, Pita namba'e Jisas nenge nal tikihe pe, kin ɛɛɛyele. ³³ Jisas nimbilme bep nal lenge jetalah kin pe, kin ɛɛɛyele Pita ɛnanange na, "El wohme ɛnam Satan! Wusyep nin nase mut miye' nat! Yukur kin nat gande ɛnasande tikin Got."

³⁴ Mi'e pe, Jisas gal lenge mitiɛ lalme topo'e lenge jetalah kin lalme yat pe, kin ɛnana lenge na, "Lahmende ɛnasande ɛaiye ka gunde ɛnam pe, ka tule kitikin pe, ka ikirh loutungwarmbe kin gunde ɛnam." ³⁵ Tehei kin ta'e le'e, "Naiye lahende ka ɛnoiheryembe wahri' kitikin pe, yipihinge bwore kin ka talai. Kut lahmende ɛaiye ka anah'e laip kin otme ɛnam topo'e wusyep bwore mise tikin Got pe, ka orp laip nye nyermbe. ³⁶ Naiye miye' ende ka tutume ɛai'e ɛai'e tetehei lalme ɛaiye kekep no, yipihinge bwore kin ka talai pe, ɛai'e ɛai'e luku se

ka ungwisme yipihinge kin tu'e la? ³⁷ Miye' yukur ka se anah'e ɛainde kekep e'e ɛaiye ka se ungwisme yipihinge bwore kin, pakai. ³⁸ Tukwini ɛɛɛp pupwa ɛaiye lenge miye' tuweinge yende niɛ pinip yar topo'e yende ɛai'e ɛai'e tetehei pupwa. Lenge miye' tuweinge ɛaiye tukwini hi'me ɛnam topo'e wusyep ɛnam pe, minde ma hi'me tinge moto ɛɛɛp ɛaiye Talah tikin Miye' ka ot topo'e Yirise tikin Yai kin topo'e lenge walip hla' yirise."

9 Kin ɛnana lenge na, "Nan manange mise supule.

Sye' yip ɛaiye tukwini jan e'e pe, teter yukur pa yule pe, pa yeteke'e lemame tikin Got ɛaiye ka ot topo'e bongol kin!"

Jisas tana' yirise supule

(Mat 17.1-13, Luk 9.28-36)

² ɛɛɛp syepumbur ilieh nal mi'e pe, Jisas namba'e Pita, Jems topo'e Jon pe, kin nenge lenge nanah hwate ɛaiye tikin nanah hla'. Pe tinge iliehme yarp uku. Nembep tinge yeteke'e wahri' Jisas tahar bunjenge ɛoinde tikin. ³ Pe ɛaiyuwat kin dunduhur yirise, wukauwe supule. Yukur miye' ende kekep e'e tatame ɛaiye ka ende ɛaiyuwat uku ka wukauwe tu'e luku. ⁴ O Elaija hindi Moses yate jere pe, lenge jetalah yeteke'e tinge hindi yanange wusyep topo'e Jisas. ⁵ Pita ɛteke'e ɛai uku pe, kin ɛnaname Jisas na, "Jetmam, ki bwore ɛaiye ya murp e'e! Ya mikil yukoh balmbal hun. ɛoinde Elaija, ɛoinde Moses, topo'e ɛoinde nitei." ⁶ Tinge hi'jarng ɛnembere supule pe, Pita yukur ɛnasande ɛaiye ka ininge wusyep mune, pakai.

⁷ Pe mwahit nate gah ɛaparase tinge pe, wusyep di' ende nase mwahit uku ɛnanange ta'e le'e na, "Liki Talah ɛnam, ɛnam mende nihararme kin. Yip yisyunde wusyep kin." ⁸ Nilyehe sai ɛɛɛp ɛaiye tinge bep yal'e yal'e pe, yukur tinge yeteke'e miye' ende, pakai. Jisas ɛɛɛp narp ɛtop tinge.

⁹ Tinge yasme hwate, kom ter jah hwate yal pe, Jisas ɛnana lenge wusyep ta'e le'e na, "Yukur pa yi yini lenge mitiɛ me ɛnaimune ɛaiye yip si yeteke'e yanar e'e, na pakai. Ka si el tutume Talah tikin Miye' ka plihe tuhur osme ɛheh." ¹⁰ Kom wusyep uku ɛaiye tinge yisande pe, tinge yupwai'e tahai' tititinge. Tinge yanange yale yat tititinge na, "Wusyep uku ɛaiye tahar nasme ɛheh pe, luku ki ta'e la?" ¹¹ Topo'e tinge yisalihme Jisas na, "Deta'e lai ti lenge miye' sande teke'e wusyep ɛɛɛme yanange nange Elaija ka ot yer?" ¹² Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Hei, liki ki mise. Elaija ka ot yer ɛaiye ka ende mi'mi' me ɛai'e ɛai'e. Kom deta'e laime wusyep ɛaiye sai nato Tup tikin Got ɛnanange ɛaiye Talah tikin Miye' ka amba'e nihe syohe embere embere, topo'e lenge miye' tuweinge ka yinime wusyep hi'e me kin. ¹³ Kom ɛnam mana yip, Elaija si nat mi'e, kom lenge miye' tuweinge jande ɛnasande tinge yende ɛai'e ɛai'e tetehei pupwa wula wula yalme Elaija. Ki gande wusyep tikin Got ɛaiye sai nato tup."

† 8.28 Mak 6.14-15, Luk 9.7-8 †† 8.29 Jon 6.68-69 ‡ 8.34 Mat 10.38, Luk 14.27 ††† 8.35 Mat 10.39, Luk 17.33, Jon 12.25

‡‡ 9.2 Pi 1.17-18 ‡‡‡ 9.7 Mat 3.17, Mak 1.11, Luk 3.22 ‡‡‡ 9.11 Mal 4.5, Mat 11.14 § Elaija luku pe, ki nalaɛatme Jon Baptais.

Jisas n̄ende mi'me talah ende n̄aiye yipihinge pupwa narp kin

(Mat 17.14-21, Luk 9.37-43)

¹⁴Jisas nenge lenge jetalah hun ya jere yeteke'e lenge jetalah sye' pe, tinge yeteke'e lenge miye' tuweinge wula wula si yate jahilyeh yonyor'me tinge. Topo'e lenge miye' sande teke'e wusyep ern̄eme teketenge wusyep yale yat yotop tinge. ¹⁵Nupe n̄aiye lenge miye' tuweinge yeteke'e Jisas n̄aiye nat pe, nilye-he sai tinge gunguru plai. Tinge hihwai yalme kin pe, tinge yirir me kin. ¹⁶Jisas n̄isilih lenge jetalah kin na, "Yip teketenge wusyep yale yat yotop tinge me n̄aimune?" ¹⁷Miye' ende tititinge gah bumble lenge wondoh embere luku n̄isilihme Jisas ta'e le'e, "Jetmam, talah miye' n̄am ende yipihinge pupwa n̄aiye mut tingis gahanahme kin pe, kin narp. Ta'e luku pe, n̄am menge kin matme nin. ¹⁸N̄up wula wula yipihinge pupwa luku narpe kin bongol pe, kin niche talah uku nangah kekep pe, himbihumbwau tas kisyer'e mut kin, topo'e kin nanganaipe n̄esep kin. Topo'e wahri' kin lalme tahar dil sai supule. N̄am misilih lenge jetalah nin n̄aiye ka jinyenme yipihinge pupwa luku, kom tinge yukur tatame."

¹⁹Jisas n̄asande wusyep uku pe, kin n̄ana lenge miye' tuweinge luku na, "Yip lenge miye' tuweinge liki n̄oihmbwaip yip yukur tejeime n̄am pe, n̄up yukuriye n̄aiye ma mikirh mane yip? Te yamba'e lahyambe liki yenge yutme n̄am." ²⁰Ta'e luku pe, tinge yamba'e lahyambe luku yenge yatme kin. Nupe n̄aiye yipihinge pupwa luku n̄eteke'e Jisas pe, nilyehe sai kin n̄iche talah uku na gah kekep. Kin n̄indindir n̄elsai n̄elsai nale nat n̄anar kekep pe, himbihumbwau tas mut kin. ²¹Pe Jisas n̄isilihme yai talah uku na, "Kin n̄ende wahri' ep-wa n̄up yukuriye?" Yai kin n̄aname Jisas na, "Somohonme n̄aiye kin lahmalah pe, ki ta'e luku sai. ²²N̄up sye' yipihinge pupwa luku n̄iche kin nangah nih, lakai pinip n̄aiye ka ole. Kom jetmam, n̄aiye nin tatame pe, na n̄oihginirme kin pe, na ungwisme poi." ²³Jisas n̄aname miye' uku na, "Deta'e lai ti n̄oihmbwaip nin n̄owor hoi hoi nange n̄am tatame? N̄aiye n̄oihmbwaip nin ka tejeime n̄am bongol pe, n̄ai'e n̄ai'e tetehe bwore bwore tatame ka ot me nin." ²⁴Nilyehe sai yai talah uku n̄anange na, "Jetmam, n̄oihmbwaip n̄am tejeime nin, kom yukur ki bongol, ki sehei'e. Ta'e luku pe, na ungwisme n̄am n̄aiye ende bongolme n̄oihmbwaip mise n̄am n̄aiye tejeime Got."

²⁵Nupe n̄aiye Jisas n̄eteke' lenge miye' tuweinge wula sekete teter yat yat luh n̄aiye tinge jan pe, Jisas n̄ihyele yipihinge pupwa luku ta'e le'e, "Nin yipihinge n̄aiye mut tingis topo'e mungwim kwot, n̄am manange bongol n̄aiye na tus osme talah iki! Yukur na pli-he el oto talah iki, na pakai." ²⁶Ta'e luku pe, yipihinge pupwa luku nas n̄embere pupwa yehe pe, kin n̄ondol'me talah uku anah pe, ki tas nasme talah uku. O talah uku nate ta'e miye' nule. Pe lenge miye' tuweinge yanange nange kin si nule. ²⁷Kom Jisas narpe syep kin pe, kin n̄ahra'e kin n̄anah pe, ki tahar

gan hla'. ²⁸Mi'e pe, Jisas nato yukoh pe, lenge jetalah kin n̄ilyehme yotop kin yarp pe, tinge yisilihme na, "Detale ti poi de ya sisipe n̄aiye gwinyenme yipihinge pupwa luku, kom yukur kin tas nal?" ²⁹Kin n̄ana lenge na, "N̄aiye na ininge wusyep topo'e Got pe, nin tatame n̄aiye na ginyenme yipihinge pupwa luku. Yanah n̄oinde pakai."

Jisas n̄anange ni hoi n̄aiye ka ole ti, ka plihe tuhur

(Mat 17.22-23, Luk 9.43-45)

³⁰Jisas n̄otop lenge jetalah kin yasme moi uku pe, tinge yal bumbumbe distrik Galili. Jisas garng n̄aiye miye' tuweinge ende ka yisyunde yeteke'e luh moi n̄aiye kin narp. ³¹Detale, kin n̄anange nalanatme wusyep nal lenge jetalah kin ta'e le'e, "Tinge ka yember Talah tikin Miye' yil syep titinge lenge miye' pe, ka yonombe ka ole. Kom n̄up hun ka mi'e pe, ka plihe tuhur." ³²Kom tinge yukur sisyeme wusyep tehei uku pe, tinge hi'jarng n̄aiye ka yisilihme kin no, ka plihe ini lenge.

Lahmende kin miye' ondoh

(Mat 18.1-5, Luk 9.46-48)

³³Ta'e luku pe, Jisas n̄otop lenge jetalah kin ya jere Kaperneam. Tinge ya yoto yukoh mi'e pe, Jisas n̄isilih lenge jetalah kin ta'e le'e, "Nupe n̄aiye yip yat yanah pe, yip yanange wusyep mune?" ³⁴Kom tinge wusyep pakai. Detale, n̄aiye tinge yat yanah pe, tinge tengelye' n̄aiye lahmende kin miye' ondoh me tinge. ³⁵Ta'e luku pe, Jisas gah narp. Pe kin galme lenge jetalah 12 kin yat pe, kin n̄ana lenge ta'e le'e, "N̄aiye miye' ende kin nala orp tu'e miye' ondoh pe, kin ka orp miye' yuwo supule. Ka orp tu'e miye' wah n̄aiye nungwis lenge mitij lalme." ³⁶Ta'e luku pe, kin namba'e talah malaih ende pe, nember kin gan bumble tinge lalme. Jisas narpe talah uku pe, kin n̄ana lenge na, ³⁷"Miye' n̄aiye n̄oiheryembe n̄am no, kin namba'e talah malaih ende ta'e talah e'e nal bepeteme pe, kin namba'e n̄am. Miye' n̄aiye nungwisme n̄am pe, yukur kin nungwisme n̄am n̄ilyehme. Kin nungwisme Yai n̄aiye nember n̄am mat topo'e."

Miye' n̄aiye yukur n̄ende wachaihme poi pe, kin n̄ime

poi
(Luk 9.49-50)

³⁸Jon n̄anange ta'e le'e, "Jetmam, poi meteke'e miye' ende kin ginyenme lenge yipihinge pupwa nato nan nin. Kom kin yukur gande poi pe, poi maname kin bongol nange yukur ka plihe ende." ³⁹Pe Jisas n̄aname Jon na, "Yukur pa yinime pakai n̄aiye ka ende n̄ai uku. N̄aiye miye' ende ka ende wah bongol supule oto nan n̄am pe, kin yukur ka se ini n̄am wusyep pupwa hihwaiye. ⁴⁰O miye' n̄aiye yukur n̄ende wachaihme poi pe, kin n̄ime poi. ⁴¹N̄aiye miye' ende ka eteke' yip no, ka ininge na, 'N̄am mala mungwis lenge miye' wah

† 9.34 Luk 22.24 †† 9.35 Mat 20.26-27, 23.11, Mak 10.43-44, Luk 22.26 ‡ 9.37 Mat 10.40, Luk 10.16, Jon 13.20 †† 9.40 Mat 12.30, Luk 11.23 †† 9.41 Mat 10.42

tikin Kraiss' no, ka yul yip pinip pa yono'e pe, nam mana yip bwore mise, yitini miye' uku yukur ka se talai, pakai."

Njoihmbwaip pupwa ka ende miye' ka tumbe
(Mat 18.6-9, Luk 17.1-2)

⁴² Jisas plihe nanange ta'e le'e, "Njaiye miye' ende ka ende lahmala'ih ende le'e najiye njoihmbwaip kin tejeime nam no, ka tumbe e oto hwap pe, ki bwore tikin najiye lenge miye' ka yupwai'e njeser embere yil wonge kin pe, ka yiche kin yi juh loh pinip no, ka ole. ⁴³ †Njaiye syep nin ka kete nin no, na ende njoihmbwaip pupwa pe, na otombo iche el. Njaiye syep nin ka si bur hoime no, na el hel, moi nih najiye yukur naip pe, liki ki pupwa. Kut najiye syep nin ka si bur ilyeh no, na el moihla' pe, liki ki bwore. ⁴⁴⁻⁴⁵ O najiye njhip nin ka kete nin no, na ende njoihmbwaip pupwa pe, na otombo iche el. Njaiye njhip nin ka si bur hoime no, na el hel, moi nih najiye yukur naip pe, liki ki pupwa. Kut najiye njhip nin ka si bur ilyeh no, na el moihla' pe, liki ki bwore. ⁴⁶⁻⁴⁷ ††Topo'e najiye njembep nin ka kete nin no, na ende njoihmbwaip pupwa pe, na ongo' iche el. Njaiye njembep nin ka si bur hoime no, na el hel, moi nih najiye yukur naip pe, liki ki pupwa. Kut najiye njembep nin ka si bur ilyeh no, na el lemame tikin Got pe, liki ki bwore. ⁴⁸ †Nal moi nih uku pe, wi' yende wah najiye yono wahri' tinge, kom yukur ka mi'e. Topo'e nih uku njono wahri' tinge, kom nih uku yukur ka oip, pakai. ⁴⁹ Nih ka ono mitinj lalme pe, ka tuhur prihe. Topo'e ka tu'e najiye tihir najiye ka yiche yi juh yuwor najiye ka yende ofa yilme Got. ⁵⁰ ††Tihir ki naji bwore supule. Kom najiye nehe kin uku ka el mi'e pe, na plihe ende tu'e lai me nehe kin uku najiye teter ka si? Yip pa tu'e tihir bwore no, pa yurp bwore njumwaiye yotop lenge to' tatai."

Yowor'e dindi'
(Mat 19.1-12)

10 Jisas nasmé moi uku pe, kin nal distrik Judia pe, kin nerne mih Jordan nal umbur. Pe lenge mitinj wula wula si yate jahilyeh yarp. Kin njende gande njah-wikin ilyeh najiye ki njende njende pe, kin nalanatme wusyep Got nalme tinge. ² Pe lenge Farisi sye' yatme Jisas najiye tinge yala yende hombo'me kin yisilihme na, "Na ini poi na, wusyep ernjeme nanange nange tatame najiye miye' ka ginyenme tuwei kin, lakai pakai?" ³ Jisas plihe nungwisme wusyep tinge na, "Moses yal yip wusyep ernjeme mune?" ⁴ ††Tinge yiname na, "Moses nanange nange miye' ka inge tup najiye owor'e dindi' anja'e pe, ka ginyenme tuwei uku ta wil." ⁵ Kom Jisas njana lenge na, "Njoihmbwaip yip pupwa bongol sekete pe, Moses nainge wusyep ernjeme luku me yip. ⁶ †††Somohonme njupe najiye Got njende kekepe e'e pe, kin njende miye' hindi tuwei. ⁷ †††Ta'e luku pe, miye' ka tuhur osme yai topo'e mam

† 9.43 Mat 5.30 †† 9.46-47 Mat 5.29 † 9.48 Ais 66.24 †† 9.50 Mat 5.13, Luk 14.34-35 †† 10.4 Lo 24.1-4, Mat 5.31 ††† 10.6 Stt 1.27, 5.2 ††† 10.7 Stt 2.24

kin pe, ka el la orp topo'e tuwei kin. ⁸ Pe tinge ka hindi yurp tu'e wahri' ilyeh. Topo'e tinge hindi yukur hoi, kut tinge hindi njilyeh. ⁹ Ta'e luku pe, najimune najiye Got si nupwai'e nange miye' hindi tuwei ka njilyeh pe, miye' yukur ka se owor'e."

¹⁰ Mi'e pe, Jisas plihe nenge lenge jetalah kin yal yukoh. Pe tinge yisilihme Jisas me wusyep tehei uku najiye yowor'e dindi'. ¹¹ †Pe kin nungwisme wusyep tinge ta'e le'e, "Lahmende najiye garngé ginyenme tuwei yerme kin no, kin nenge tuwei ganme pe, luku kin njende nin pinip yar. Pe luku kin njende pupwa nalme tuwei yerme kin. ¹² Topo'e najiye tuwei ta wusme miye' ti no, ta wila windi' miye' njoinde pe, luku ti wende nin pinip yar."

Jisas nanange najiye lenge talah ka yutme kin
(Mat 19.13-15, Luk 18.15-17)

¹³ Lenge miye' tuweinge yenge lenge talah yatme Jisas najiye ka ikil syep el unuh tinge, kom lenge jetalah tikin Jisas yihyel lenge miye' tuweinge luku. ¹⁴ Kom Jisas njeteke'e naji uku pe, kin njoihmbwaip pupwa me lenge jetalah kin. Pe kin njana lenge na, "Yusme lenge talah ka yutme nam, pa yupwai' lenge, na pakai. De-tale, lemame tikin Got pe, ki moi tititinge lenge mitinj najiye ta'e talah iki. ¹⁵ ††Njam mana yip bwore mise, lah-mende garngé najiye ka otme Got tu'e lenge talah mekerep najiye yat pe, yukur ka el oto lemame tikin Got." ¹⁶ Pe kin namba' lenge talah nenge nate njoto syep kin pe, kin nikil syep kin na njanah tinge pe, kin njende mi'me tinge.

Miye' lowe nanange wusyep topo'e Jisas
(Mat 19.16-30, Luk 18.18-30)

¹⁷ Njupé najiye Jisas tahar nala el yanah kin pe, miye' ende gertenge natme kin pe, kin njasar'e njhip mbep njaname na, "Jetmam bwore, ma mende tu'e lai ti, ma mamba'e laip bwore najiye sai nye nyermbe?" ¹⁸ Pe Jisas plihe nungwisme wusyep kin na, "Deta'e lai ti ni gal nam nange nam bwore? Got njilyeh kin bwore. Yukur miye' ende kin bwore. ¹⁹ †††Kom njisilih nin uku pe, nin sisyeme wusyep ernjeme kili. Yukur pa yongomb lenge miye' tuweinge ka yule. Yip lenge miye' tuweinge najiye si dindi', yukur pa yende nin pinip yar, na pakai. Yukur pa yende njendei. Yukur pa yininge wusyep hombo'e me miye' ende. Yukur pa yende hombo'e najiye pa yamba'e naji'e naji'e mitinj sye'. Yip pa yurp tuwihme lenge yai mam yip pe, pa yisyunde wusyep tinge."

²⁰ Miye' uku plihe nungwisme wusyep na, "Jetmam, teter najiye nam marp lahyambe nate gere najiye tukwini le'e pe, nam gwande wusyep ernjeme lalme liki li." ²¹ Jisas bep nal nusukumbe kin pe, kin njende ni-hararme kin supule. Pe Jisas njaname ta'e le'e, "Bwore mise nom, nin sehei'e najisep ilyeh. Na el pe, na ende windau me naji'e naji'e nin lalme mi'e pe, na amba'e wuhyau pe, na angang lenge najipwa nj'. Pe nin na am-

§ 10.11 Mat 5.32, 1Ko 7.10-11 §† 10.15 Mat 18.3 §†† 10.19 Kis 20.12-16, Lo 5.16-20

ba'e n̄ai'e n̄ai'e bwore n̄aiye sai nanah moihla' pe, na ot gunde n̄am." ²² Miye' uku n̄asande wusyep ta'e luku pe, kin kete bepmohro kin gah pupwa yehe, topo'e n̄oihmbwaip kin mane sekete pe, kin nal. Detale, kin miye' lowe me n̄ai'e n̄ai'e lalme.

²³ Jisas n̄eteke'e miye' uku nal mi'e pe, kin n̄ana lenge jetalah kin na, "Ki pupwa nihe supulme miye' lowe n̄aiye ka el oto lemame tikin Got." ²⁴ Lenge jetalah kin yisande wusyep uku pe, tinge n̄oihyeryembe wula wula. Kom Jisas plihe n̄ana lenge na, "Lenge talah n̄am, ki nihe supulme n̄aiye pa yi yoto lemame tikin Got. ²⁵ Yuwor kamel n̄aiye ka el ot map tikin sehau pe, ki sikirp nihe, kom n̄aiye miye' lowe ka el ot lemame tikin Got pe, kin pupwa nihe supule." ²⁶ Lenge jetalah yisande wusyep uku pe, tinge gunguru plai supule. Pe tinge yisilih yale yat tititinge na, "N̄aiye ta'e liki pe, lah-mende kekep e'e ka se amba'e laip bwore no, ka orp bwore nye nyermbe?" ²⁷ Jisas bep nal nusukumb lenge jetalah kin pe, kin n̄ana lenge na, "Miye' yukur ka amba'e laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe me bongol kikitin. Kut Got tatame n̄aiye ka amba'e lenge. Detale, kin tatame n̄aiye ka ende n̄ai'e n̄ai'e lalme."

²⁸ Pe Pita n̄aname Jisas ta'e le'e, "Bep ot! Poi masme n̄ai'e n̄ai'e tetehei poi lalme n̄anar, kut poi mate gwande nin." ²⁹ Jisas n̄ana lenge na, "Bwore mise, n̄am mana yip! Lahmende n̄aiye tinge n̄oihyeryembe n̄am topo'e wusyep bwore mise no, tinge yasme yukoh, moih mihyen, yai mam, talah topo'e wah tinge pe, ³⁰ tinge ka yamba'e n̄ai'e n̄ai'e wula wula sekete. N̄upe n̄aiye teter tinge yarp kekep e'e pe, Got ka angang lenge n̄ai'e n̄ai'e wula wula sekete engelyembe n̄aiye somohon tinge yamba'e. Tinge ka yamba'e yukoh, moih mihyen, mam, talah topo'e wah wula wula sekete kekep e'e. Kut lenge mitij sye' ka yende wachaihme tinge. Kom n̄up yuwo pe, tinge ka yamba'e laip bwore n̄aiye ka si nye nyermbe. ³¹ †Kom lahmende miye' tuweinge n̄aiye tukwini yal yer pe, mindemboi ka yut yuwo. Kut lahmende n̄aiye yat yuwo pe, mindemboi ka yil yer."

Jisas n̄anange ni hun n̄aiye ka ole ti, ka plihe tuhur

(Mat 20.17-19, Luk 18.31-34)

³² Jisas nenge lenge jetalah kin yange yan̄ah yala yil Jerusalem. Jisas nal yerme tinge pe, lenge jetalah n̄oihyeryembe wula wula. Topo'e lenge mitij wula wula n̄aiye jande kin pe, tinge hi'jarng. Jisas plihe namba'e lenge jetalah 12 ilyehme luku nenge lenge nal pe, kin n̄ana lenge gande n̄aimune n̄aiye ka ende me kin.

³³ Kin n̄ana lenge na, "Yusyunde, tukwini n̄aiye ya mil gwere Jerusalem pe, ka yamba'e Talah tikin Miye' yangange yil syep lenge miye' ondoh lenge pris topo'e lenge jetmam tikin wusyep er̄neme. Tinge yupwai'e wusyep n̄aiye ka yonombe ka ole pe, tinge yember kin yal lenge haiten n̄aiye ka yonombe ka ole. ³⁴ Lenge miye' uku ka yinime wusyep hi'e, ka chusyur tuhwa' yalahe, ka yenge mwah yonombe yararahe, topo'e ka

yonombe ka ole. Nal n̄aiye n̄up hun kin pe, ka plihe tuhur."

Jems hindi Jon da yurp tu'e miye' ondoh

(Mat 20.20-28)

³⁵ Mi'e pe, Jems hindi Jon, talah tikin Sebedi hoime yatme Jisas pe, tinge yiname na, "Jetmam, poi masande n̄aiye na ende n̄ainde me poi." ³⁶ Pe kin nisilih lenge na, "Yip yisande ma mende yip tu'e la?" ³⁷ Tinge yiname na, "Tatame n̄aiye na ini poi hindi ya murp miye' ondoh motop nin. N̄oinde ka orp miye' ondoh n̄aiye syep non, kut n̄oinde ka orp miye' ondoh n̄aiye syep yan̄gam n̄upe n̄aiye nin si narp kin." ³⁸ ††Kom Jisas n̄ana lenge na, "Yip hindi yukur sisysteme n̄aimune n̄aiye yip yisilih iki. Ta'e yip hindi yala yono'e pinip juh yukoh nihe syohe n̄aiye n̄am ma mono'e, topo'e yip hindi yala yamba'e pinip nihe syohe n̄aiye n̄am mala mamba'e?" ³⁹ Pe tinge hindi yiname Jisas na, "Poi hindi tatame." Pe Jisas n̄ana lenge hindi na, "Mise, yukoh n̄aiye ma mono'e pinip guh pe, yip hindi se pa yono'e juh, topo'e pinip n̄aiye ma mamba'e pe, yip hindi se pa yamba'e pinip uku topo'e. ⁴⁰ Kom lah-mende n̄aiye ka orp syep non n̄am, topo'e n̄aiye ka orp syep yan̄gam n̄am pe, liki yukur n̄ainde n̄am n̄aiye ma mala n̄atme, pakai. Got si nala n̄atme lenge miye' n̄aiye ka yil la yurp luh moi uku."

⁴¹ N̄upe n̄aiye jetalah syepumbur umbur yisande wusyep n̄aiye Jems hindi Jon yisilihme Jisas pe, tinge tuhwarme tinge hindi. ⁴² †Pe Jisas gal lenge lalme yat pe, kin n̄ana lenge na, "Yip si sisysteme lenge haiten n̄aiye yarp miye' ondoh lenge miye' tuweinge pe, tinge yahra'e na n̄ tititinge nange tinge yarp nanah hla'. Lenge miye' ondoh uku pupwa bongol sekete n̄aiye lenge miye' tuweinge ka yurp tuwihme tinge. ⁴³ ††Kom yan̄ah bongol uku n̄aiye bepeteme lenge miye' tuweinge yukur ka ote si me yip. Lahmende n̄aiye n̄asande nange ka orp miye' ondoh yip pe, ka tule kikitin ungwisme lenge mitij lalme. ⁴⁴ Topo'e miye' n̄aiye nala el yerme yip pe, kin ka orp miye' wah pakaiye me lenge mitij lalme. ⁴⁵ Tehei kin ta'e le'e, Talah tikin Miye' yukur nat n̄aiye lenge miye' tuweinge ka yende wah n̄aiye yungwisme kin, pakai. Kin nat n̄aiye ka ungwisme tinge, topo'e ka angange laip bwore kin n̄aiye ka ungwis lenge miye' tuweinge lalme."

Jisas n̄ende mi'me miye' nembep tangar

(Mat 20.29-34, Luk 18.35-43)

⁴⁶ Jisas n̄otop lenge jetalah kin yate jere Jeriko. Tinge yasme Jeriko yal pe, lenge miye' tuweinge wula wula sekete yal topo'e kin. Pe miye' ende Bartimeus, talah tikin Timeus, nembep kin si tangar pe, kin narp n̄ah-wikin tikih n̄isilih lenge miye' tuweinge n̄aiye ka yan̄a'e wuhyau. ⁴⁷ N̄upe n̄aiye kin n̄asande nange Jisas tikin Nasaret nat pe, kin tambah gal na hla' n̄anange na, "Jisas, Talah tikin Dewit, n̄oihgirinme n̄am pe, ungwis

† 10.31 Mat 20.16, Luk 13.30

†† 10.38 Luk 12.50 ‡ 10.42 Luk 22.25-26 †† 10.43 Mat 23.11, Mak 9.35, Luk 22.26

nam!"⁴⁸ Pe lenge miye' tuweinge wula wula luku yusuwarme kin yaname na, "Upwai'e mut nin!" Kom kin tambah marng'e nal hla' njanange na, "Talah tikin Dewit, njoihginirme nam!"⁴⁹ Jisas nate gan pe, kin njanange na, "Jilme ka ot!" Pe tinge jalme miye' nembep tangar uku yaname na, "Njoihmbwaip nin ka si njanange. Tuhur ot! Kin gal nin."⁵⁰ Ta'e luku pe, kin niche temhronj kin nal tikihe pe, kin bambarar tahar natme Jisas.⁵¹ Jisas njaname na, "Nin njanange ma mende nin tu'e la?" Miye' nembep tangar uku nungwisme wusyep kin na, "Jetmam, nam masande ma mingilise nembep nam guh ma meteke'e n'ai'e n'ai'e."⁵² Pe Jisas njaname na, "Ni el. Bilip nin si njende nin bwore." Nilyehe sai ki ningilise nembep kin gah pe, kin gande Jisas nal.

Jisas nato Jerusalem ta'e kin
(Mat 21.1-11, Luk 19.28-40, Jon 12.12-19)

11 Njupe n'aiye Jisas nenge lenge jetalah kin ya jere sehei me Jerusalem nal moi Betfage topo'e Betani n'aiye seheiye hwate Olip pe, kin nember lenge jetalah kin hoi yal yer.² Kin nana lenge hindi na, "Pa hindi yi yoto moi uku n'aiye yip hindi bep yal yeteke'e. Njupe n'aiye pa hindi yi yoto moi uku pe, hwhiwaiye pa hindi yeteke'e donki mbwahe ende n'aiye tinge si yupwai'e kin gan. Yukur miye' ende somohonme narp nanah kin, pakai. Yumbuse mwah pe, yenge kin yut.³ N'aiye miye' ende ka isilih yip tu'e le'e, 'Detale ti yip hindi yende n'ai ta'e liki?' Pe pa hindi yinime tu'e le'e, 'Lahmboreng'e da ende wah ende ti, ka plihe ember ot hwhiwaiye.'"

⁴ Tinge yal pe, tinge yeteke'e donki mbwahe ende gan seheiye njahwikin n'aiye tinge si yupwai'e seheiye kohmap pe, tinge yumbuse.⁵ O lenge miye' sye' n'aiye jan uku yisilih lenge hindi na, "Yip hindi yumbuse donki liki yala yende njaimune?"⁶ Tinge yana lenge miye' uku jande wusyep n'aiye Jisas si nana lenge hindi pe, lenge miye' uku yana lenge hindi na, "Yamba'e donki luku yenge yil."⁷ Tinge yamba'e donki luku yenge yatme Jisas pe, tinge yikil temhronj ya yanah hla' me donki pe, Jisas nanah narp.⁸ Pe lenge miye' tuweinge wula yungwau temhronj tinge yanah njahwikin ko, sye' yember lou lombo n'aiye tinge si yotombo yal wah yanar njahwikin.⁹ †Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge n'aiye yal yer, topo'e n'aiye jan tat yahra'e yanange na, "Hriphrip me Got!

Got njende mi'mi' me miye' uku n'aiye kin nate njoto nanj tikin Lahmboreng'e.

¹⁰ Njoih mi'mi' me lemame tikin mwan poi Dewit n'aiye nat.

Hriphrip topo'e yahra'e nanj tikin Got n'aiye nanah hla' supule."

¹¹ Jisas nate gere Jerusalem pe, kin nato yukoh yirise bep nal'e nal'e njeteke'e n'ai'e n'ai'e lalme, kom njau si na gah mi'e pe, kin nenge lenge jetalah 12 kin yal Betani.

Jisas njihyele lou njip n'aiye yukur tenjei lousep
(Mat 21.18-19)

¹² Nyermbe n'aiye tinge yasme Betani yat pe, Jisas njanange nimboto.¹³ Kin nat sikirp wohe pe, kin bep nal njeteke'e lou njip †† n'aiye lou tup sekete. Ta'e luku pe, kin nala gin sehei eteke'e na, lousep sye' tenjei, lakai pakai? Njupe n'aiye kin nat sehei pe, kin njeteke'e tup ilyehme. O yukur njup kin n'aiye ka tenjei esep.¹⁴ Pe kin njaname lou njip uku na, "Yukur na plihe tenjei esep no, lenge miye' ka yono, pakai!" Pe lenge jetalah tikin si yisande wusyep n'aiye kin njanange.

Jisas ginyenme lenge miye' tuweinge n'aiye yende windau yarp yoto yukoh yirise

(Mat 21.12-17, Luk 19.45-48, Jon 2.13-22)

¹⁵ Njupe n'aiye tinge plihe yate jere Jerusalem pe, Jisas nato yukoh yirise ginyenme lenge miye' n'aiye yende windau me n'ai'e n'ai'e yarp uku. Kin njahra'e hendeinge lenge miye' nuru'e n'aiye tinge yende wah wuhyau, topo'e luh lenge miye' n'aiye tinge yarp yende windau me jesumbihnip.¹⁶ Topo'e kin syep erjeme lenge n'aiye yukur ka yenge n'ai'e n'ai'e tetehei tikin windau plihe yoto tus yukoh yirise.¹⁷ †Ta'e luku pe, kin nana lenge na, "Yainge sai na gah Tup tikin Got njanange ta'e le'e, 'Yukoh nam, ka yukoh n'aiye mitinj lalme moiye moiye ka yute juhilyeh yininge wusyep topo'me Yai.' Kom yip si yende ta'e yukoh tase lenge miye' endei."¹⁸ Lenge pris ondoh topo'e lenge miye' sande teke'e tikin wusyep erjeme yisande wusyep uku pe, tinge yahai'e yanah n'aiye ka yonombe Jisas ka ole. Kom tinge hi'jarng'e. Detale, lenge mitinj lalme n'aiye yisande sande teke'e n'aiye kin nalangatme pe, tinge gunguru plai.¹⁹ O sehei nala njup Jisas nenge lenge jetalah kin yasme Jerusalem yal.

Miye' n'aiye njoihmbwaip kin ka tenjei bongol me Jisas no, ka isilihme Got pe, se ka amba'e

(Mat 21.20-22)

²⁰ Nyermbe hondo hondonge n'aiye tinge yal pe, tinge yeteke'e lou njip uku n'aiye misei Jisas njihyele pe, lou uku si njahra'e telei lalme, topo'e lou nam si telei lalme.²¹ Pe Pita njoih bwat wusyep uku n'aiye Jisas njanange pe, kin njaname Jisas na, "Jetmam, bep el! Lou njip uku n'aiye ni njihyele pe, si njahra'e telei mi'e ko."

²² Ta'e luku pe, Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Njoihmbwaip yip ka tenjeime Got.²³ †† Nam mana yip bwore mise, n'aiye miye' ende njoihmbwaip kin yukur hoihoi no, ka inime hwate le'e, 'Na tuhur papalai el guh loh pinip' pe, luku se ka ende gunde tu'e luku. N'aiye miye' uku njoihmbwaip kin ka tenjei bongol supule pe, n'ai uku se ka ende tu'e n'aiye kin njanange.²⁴ Ta'e luku pe, nam mana yip, n'aiye pa yisilihme Got me njainde no, njoihmbwaip yip ka tenjei bongol me nam pe, se pa yamba'e.²⁵ †† Topo'e njupe n'aiye yip yanange wusyep topo'me Got no, yip njoiheryembe

† 11.9 Sng 118.25-26

†† Mak nainge pe, lou fik, kom poi member lou njip. ‡ 11.17 Ais 56.7, Jer 7.11 †† 11.23 Mat 17.20, 1Ko 13.2 †† 11.25 Mat 6.14-15

lahmende n̄aiye si n̄ende pupwa me yip pe, yusme pupwa kin uku. N̄aiye pa yende tu'e luku pe, Yai yip n̄aiye narp nanah moihla' kin topo'e ka osme pupwa yip." 26 †

Tinge yisilihme Jisas n̄aiye lahmende nalan̄atme kin
(Mat 21.23-27, Luk 20.1-8)

27 Jisas nenge lenge jetalah kin plihe yate jere Jerusalem pe, kin nange na n̄oto yukoh yirise. Pe lenge pris ondoh, miye' sande teke'e tikin wusyep er̄jeme topo'e lenge miye' embep yatme kin. 28 Pe tinge yisilihme kin na, "Nin namba'e wutu' iki, topo'e bongol iki n̄anarai ti, ni n̄ende n̄ai ta'e liki? Lahmende nalan̄atme nin n̄aiye na ende wah iki?" 29 Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄am topo'e, n̄am de misilih yip n̄isilih ende. N̄aiye pa yungwisme n̄isilih n̄am pe, n̄am topo'e se ma mini yip lahmende n̄aiye pwale bongol e'e no, n̄am mende wah uku. 30 Jon n̄aiye gihe'e pinip lenge miye' tuweinge pe, yip n̄oihyeryembe na, luku n̄ai tikin moihla' lakai, n̄ai tikin miye' ilyeh me? Yip yungwisme wusyep n̄am." 31 Pe tinge yanange yale yat tititinge na, "N̄aiye ya mininge na, n̄ai tikin moihla' pe, kin se ka ininge na, 'Pe deta'e lai n̄aiye n̄oihmbwaip yip yukur ka tejeime kin?' 32 Kom tatame n̄aiye ya mininge na, luku tikin miye'? Liki yukur tatame." Detale, tinge hi'jarngge n̄oihmbwaip nihe lenge miye' tuweinge n̄aiye tinge n̄oihyeryembe nange Jon kin profet bwore mise. 33 Ta'e luku pe, tinge yungwisme wusyep Jisas na, "Poi yukur sisyeme." Pe Jisas plihe n̄ana lenge na, "N̄am topo'e yukur ma se plihe mini yip lahmende n̄aiye pwale wutu' e'e no, n̄am mende wah bongol uku."

Wusyep tapimbilme lenge miye' pupwa n̄aiye bepyeteme wah wain
(Mat 21.33-46, Luk 20.9-19)

12 †Pe Jisas n̄ana lenge wusyep tapimbilme ta'e le'e, "Miye' ende n̄ende wah wain ende pe, ki n̄ere lem n̄oyor'me. Topo'e kin n̄iche n̄eh̄eh n̄aiye ka isyer'e wain esep. Kin n̄ende yukoh hla' ende nanah hla' n̄aiye lenge miye' ka yurp yil yunuh uku no, ka bepsime wah wain uku. Mi'e pe, kin nasme wah uku na sai syep lenge miye' sye' n̄aiye ka bepyeteme, kut kin nal moi wohe. 2 O n̄upe n̄aiye wain uku sasarme pe, kin nember miye' wah ende nal lenge miye' n̄aiye bepyeteme wah wain uku pe, ka talame wain esep sye' yaŋa'e tu'e yitini kin. 3 Kom lenge miye' n̄aiye bepyeteme wah wain uku yarpe miye' wah uku pe, tinge yonombe pupwa yehe jinyenme pe, kin nal pakaiye. 4 Ta'e luku pe, yai tehei wah uku plihe nember miye' wah ende nalme tinge. Pe tinge yonombe jere n̄ondohe yaŋa'e hi' me kin. 5 Miye' tehei wah uku plihe nember miye' wah ende nat pe, tinge yonombe kin nule. Topo'e tinge plihe yende n̄ahilyeh yal lenge miye' wah sye' n̄aiye kin nember lenge yat. Sye' tinge yon-

† Miye' sande teke'e sye' n̄oihyeryembe nange wusyep rop sye' uku sai nato ves 26. N̄aiye yukur yip yasme pupwa lenge miye' tuweinge pe, Yai yip n̄aiye narp nanah moihla' yukur ka se osme pupwa yip. †† 12.1 Ais 5.1-2

gombe yende yumbun lenge, kut sye' tinge yongombe pe, tinge yule.

6 O talah miye' esep kin ilyeh teter narp n̄aiye kin n̄ende nihararme kin n̄embere sekete. Kom yuwo pe, kin nember talah miye' esep kin ilyeh uku nal lenge miye' n̄aiye yende wah yoto wah wain. Kin n̄anange na, 'Ta'e se ka hi' me talah tiheinge n̄am.' 7 Kom lenge miye' n̄aiye yende wah yoto wah wain uku yanange wusyep yale yat tititinge na, 'Talah tiheinge kin e'e mindemboi se ka tunuhme n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye yai kin kili. Yut ya monombe ka ole no, ya tunuhme n̄ai'e n̄ai'e le'e lalme.' 8 Ta'e luku pe, tinge yarpe kin pe, tinge yonombe kin nule. Pe tinge yiche kin ya tas wah wonge n̄aiye wah wain."

9 Jisas n̄isilih lenge na, "Yai tehei n̄aiye wah wain uku ka ende tu'e la? Ma mini yip n̄aimune n̄aiye kin ka ota ende. Kin se ka ot ta ongomb lenge miye' n̄aiye bepyeteme wah wain uku pe, se ka angange wah wain uku el lenge mitiŋ sye'. 10 *Yip jonose wusyep n̄aiye sai n̄oto Tup tikin Got, lakai pakai? Wusyep uku kin n̄anange ta'e le'e,

Tumwange luku pe, lenge miye' n̄aiye yahrarange yukoh,

tinge jarngge nange pupwa yehe pe, tinge buru yal. Kom tukwini pe, ki si tumwange miye' bwore n̄aiye ka ende bongolme yukoh.

11 Lahmborengge kin nember tumwange miye' uku nat n̄aiye poi meteke'e pe, ki bwore mi' supule!"

12 Lenge miye' embep lenge Juta de ka yurpe Jisas. Detale, tinge sisyeme nange Jisas n̄anange wusyep uku nalme tinge, kom kin n̄anange tapimbilme. Tinge hi'jarngge lenge miye' tuweinge lalme pe, tinge yasme kin pe, tinge yal.

Ka yaŋa'e wuhyau takis me Sisa, lakai pakai?
(Mat 22.15-22, Luk 20.20-26)

13 Lenge Farisi sye' topo'e lenge miye' nungwisme tikin Herot sye' yatme Jisas n̄aiye ka yende wih minjau me kin n̄aiye ka ininge wusyep sye' n̄aiye yukur bwore bwarme pe, ka yini'e kin me wusyep n̄aiye kin n̄anange. 14 Tinge yatme Jisas pe, tinge yaname kin na, "Jetmam, poi sisyeme nange nin miye' n̄aiye n̄anange wusyep mise. Nin yukur hi' garngge miye' ende. Kom wusyep n̄aiye nin n̄anange nalan̄atme pe, kin n̄ahilyeh nal lenge miye' tuweinge lalme. Te ini poi, tatame n̄aiye ya maŋa'e wuhyau takis milme Sisa lakai, na pakai?" 15 Kom Jisas si n̄asande n̄eteke'e n̄oihmbwaip hombo'e tinge pe, kin nungwisme wusyep tinge na, "Yip da hombo'e piyeh tule? Te yenge wuhyau n̄eser ende yut ma meteke'e." 16 Tinge yenge n̄oinde yate yaŋa'e pe, kin n̄isilih lenge na, "Le'e bepmohro topo'e nar̄ lahmende?" Tinge yungwisme wusyep kin na, "Tikin Sisa." 17 Ta'e luku pe, Jisas n̄ana lenge na, "Bwore, n̄aimune n̄aiye tikin Sisa pe, yaŋa'e Sisa. Kut n̄aimune n̄aiye tikin Got pe, yaŋa'e Got." Tinge yisande wusyep kin pe, tinge gunguru plai.

‡ 12.10 Sng 118.22-23

**Lenge Sadyusi yisilihme Jisas me mitiŋ ŋaiye yule no,
ka plihe tuhur?**

(Mat 22.23-33, Luk 20.27-40)

¹⁸ †Pe lenge Sadyusi sye' tinge yatme Jisas. Tinge ŋi-lyeh uku yanange nange lenge mitiŋ ŋaiye yule pe, yukur ka plihe tuhur. ¹⁹ ††Tinge yiname na, "Jetmam, Moses nainge wusyep erŋeme ende me poi ta'e le'e, 'Miye' ende ka ole osme tuwei kin, kom ŋaiye tinge hindi talah pakai pe, tatame to' kin ka enge tuwei ŋop uku no, ka hindi yara'e lahmiye' ŋendehei pe, ka guh ŋekeh tatai kin ŋaiye si nule.'" ²⁰ †Nup ende pe, lenge miye' to' tataime syepumbur hoi tinge yarp. Tatai nenge tuwei pe, kin nule pakaiye, topo'e kin talah pakai. ²¹ Pe to' plihe namba'e ŋop nate nenge pe, kin topo'e nule pakaiye, topo'e talah pakai. O miye' bumbe ende plihe ŋende ŋahwikin iliyeh. ²² Ta'e luku pe, tinge lalme ŋaiye miye' to' tataime syepumbur hoi uku yahra'e lalme yenge tuwei uku pe, tinge yule pakaiye topo'e talah pakai. O yuwo kin pe, tuwei uku ti wule. ²³ O ŋaiye ŋup yuwo no, mitiŋ ŋaiye si yule ka plihe tuhur pe, tuwei uku ta tuwei lahmende? Tinge miye' syepumbur hoi yahra'e lalme yenge ti kili."

²⁴ †Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Ŋasande teke'e yip yukur bwore! Tehei kin ta'e le'e, yip yukur sisyeme wusyep mise ŋaiye sai nato tup, topo'e bongol tikin Got. ²⁵ †Nupe ŋaiye lenge mitiŋ ŋaiye si yule ka plihe tuhur pe, tinge yukur ka se dindi', pakai. Tinge ka tu'e lenge walip hla' ŋaiye yarp yanah moiha'. ²⁶ †Tukwini ŋam de ma yasam yip ŋaiye lenge miye' yule ka plihe tuhur. Yip si jonose wusyep ŋaiye Moses nainge me nih tahar lou. Pe Got ŋaname Moses ta'e le'e, 'Ŋam Got tikin Abraham, Got tikin Aisak, topo'e Got tikin Jekop.' Wusyep uku nal lenge miye' ŋaiye si yule no, ka plihe tuhur. ²⁷ Kin yukur Got lenge mitiŋ ŋaiye si yule no, tinge talai mi'e, pakai. Kin Got titinge lenge mitiŋ ŋaiye yipihinge bwore tinge yarp laip. Ta'e luku pe, wusyep yip iki hombo'e supule!"

**Jisas ŋanange na wusyep erŋeme mune ki ŋembere
sekete**

(Mat 22.34-40, Luk 10.25-28)

²⁸ †Jetmam tikin wusyep erŋeme ende, kin narp ŋasande wusyep ŋaiye lenge Sadyusi yotop Jisas yanange. Kin ŋasande wusyep Jisas ŋaiye ŋanange pe, bwore mi' supule. Ta'e luku pe, kin ŋisilihme Jisas ŋisilih ende na, "Wusyep erŋeme mune kin ŋendehei, topo'e ŋembere tahar'e wusyep erŋeme lalme?" ²⁹ ††Jisas nungwisme wusyep kin na, "Wusyep erŋeme ŋaiye kin nat yer pe le'e, 'Yip lenge Israel yisyunde bworerme! Lahmborenge kin ŋilyehe sai ŋaiye kin Got poi. ³⁰ †Yip pa yende nihararme Got, Lahmborenge poi. Pa yende nihararme kin yoto ŋoihmbwaip bumbe yip, yoto yipihinge yip, ŋoiheryembe yip topo'e bongol yip!" ³¹ ††Wusyep erŋeme hoi kin ta'e le'e, 'Pa yende niharar

lenge mitiŋ tu'e ŋaiye yip yende nihararme yip tip!' Wusyep erŋeme sye' yukur ŋembere ta'e hoi e'e."

³² †††Jetmam tikin wusyep erŋeme ŋaname Jisas na, "Mi' supule, jetmam! Ki bwore mise ta'e ŋaiye nin ŋanange ŋaiye Lahmborenge ŋilyeh kin Got. Yukur got ŋoinde narp, pakai. ³³ †††Pe poi ya mende nihararme kin moto ŋoihmbwaip bumbe poi, topo'e moto ŋoiheryembe poi, topo'e bongol poi. Topo'e ya mende nihararme lenge ŋime'i poi tu'e ŋaiye poi mende nihararme potopoi. Ŋaiye ya gunde wusyep erŋeme hoi uku pe, kin nengelyembe ofa ŋaiye poi mesekeh yuwor, topo'e maŋa'e ŋai'e ŋai'e sye' malme Got manah hendeinge ŋeser." ³⁴ †Jisas ŋasande wusyep miye' uku ŋaiye nungwisme wusyep kin pe, ki ta'e ŋaiye miye' ŋondoh mape. Pe Jisas ŋaname na, "Nin yukur narp wohme lemame tikin Got." Ta'e luku pe, lenge miye' hi'jarng'e ŋaiye ka plihe yisilihme kin ŋisilih sye'.

Miye' ŋaiye Got nalaŋatme pe, kin lahmende?

(Mat 22.41-46, Luk 20.41-44)

³⁵ †Jisas ŋanange nalaŋatme wusyep gan ŋoto yukoh yirise pe, kin ŋisilih lenge ŋisilih ende na, "Deta'e la ŋai lenge jetmam tikin wusyep erŋeme yanange nange Miye' alaŋatme Kraiŋ ŋaiye Got nalaŋatme pe, kin Talah tikin Dewit?" ³⁶ ††Yohe Yirise naŋa'e ŋoihmbwaip bwore nalme Dewit pe, Dewit ŋanange na, Lahmborenge ŋaname Lahmborenge ŋam ta'e le'e, 'Orp el syep non ŋam el tutume ŋaiye ma member lenge wachaih nin ka yurp ŋihip tuweihe nin.'

³⁷ †Dewit galme miye' uku Lahmborenge kin. Pe deta'e lai ŋai Miye' alaŋatme Kraiŋ luku plihe tangat talah tikin Dewit?" Lenge miye' tuweinge lalme yisande wusyep Jisas ŋaiye ŋanange pe, tinge hriphrip supule.

**Lenge jetmam tikin wusyep erŋeme yende ŋai'e ŋai'e
pupwa**

(Mat 23.1-36, Luk 11.37-54, 20.45-47)

³⁸ †Jisas ŋanange nalaŋatme wusyep nal lenge miye' tuweinge pe, kin ŋanange na, "Ŋoihme lenge jetmam tikin wusyep erŋeme. Detale, tinge pupwa. Ŋoihmbwaip embere tinge sai me ŋaiye ka juh temhronj sokoloh no, ka yile yut luh moi ŋaiye mitiŋ jahilyeh. Tinge yasande ŋaiye lenge miye' tuweinge ka yeteke'e tinge no, ka yalaŋas yember lenge ŋau bwore.

³⁹ †Ŋoihmbwaip ŋembere tinge pe, tinge yisande ŋaiye ka yurp luh ŋendehei ŋaiye tate yer ŋoto yukoh jahilyeh, topo'e tinge yisande ka yurp luh ŋendehei tikin ŋai embere. ⁴⁰ †Tinge hombo'e yeh lenge tuweinge ŋope pe, tinge yamba'e yukoh tinge. Topo'e tinge hombo'e ŋaiye yanange wusyep topo'e Got sokolohe. Pe nihe syohe tinge ŋaiye minde ka yamba'e pe, ka pupwa ŋembere nihe sekete."

† 12.18 Apo 23.8 †† 12.19 Lo 25.5 † 12.26 Kis 3.6 †† 12.29 Lo 6.4-5 †† 12.31 Wkp 19.18

††† 12.32 Lo 4.35 ††† 12.33 Hos 6.6 § 12.34 Luk 10.25-28
St 12.36 Sng 110.1

Tuwei n̄ope waŋa'e wuhyau walme Got

(Luk 21.1-4)

⁴¹ O Jisas narp sehei me wurmbu' n̄aiye yohor wuhyau nato yukoh yirise pe, kin n̄eteke'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yate yohor wuhyau jah wurmbu'. Lenge miye' tuweinge lowe yohor wuhyau wula wula sekete. ⁴² Mi'e pe, tuwei n̄ope n̄aiye n̄aipwa n̄i' wate wiche wuhyau n̄eser talah malaih hoi. ⁴³ Jisas gal lenge jetalah kin yate jahilyeh pe, kin n̄ana lenge na, "Ŋam mana yip bwore mise, tuwei n̄ope luku waŋa'e wuhyau n̄embere sekete wengelyembe wuhyau lalme n̄aiye lenge miye' tuweinge lalme yate yohor jah wurmbu' wuhyau tikin yukoh yirise. ⁴⁴ Lenge miye' tuweinge lalme luku pe, tinge wuhyau wula wula sekete n̄anar. Pe tinge yiche sye' ya jah wurmbu', kut sye' n̄anar. Kom tuwei n̄ope luku pe, ti sehei'e wuhyau supule pe, ti wiche wuhyau hoi uku lalme wa gwah. Ti wiche wuhyau ti lalme n̄aiye ka inir no, ta wenge kweteme wahri' ti."

Jisas n̄anange n̄aimune n̄aiye mindemboi n̄up yuwo no, ka ende

(Mat 24.1-2, Luk 21.5-6)

13 Jisas nasme yukoh yirise nal pe, jetalah kin ende n̄aname ta'e le'e, "Jetmam! Bep el eteke'e n̄eser bwore bwore mi' supule n̄aiye tinge yenge juhur'e yukoh yirise luku."² Pe Jisas nungwisme wusyep kin na, "Nin n̄eteke'e yukoh n̄embere luku a? N̄eser ende yukur ka si tu'e n̄aiye tukwini ki sai. Mindemboi lenge miye' ka yisil'e n̄eser lalme luku ka sisil tongonose lal guh inir kekep."

Jisas n̄anange n̄aiye mane n̄embere ka ot

(Mat 24.3-14, Luk 21.7-19)

³ Jisas narp nal hwate Olip sai nal umbur'e me yukoh yirise pe, Pita, Jems, Jon topo'e Andru n̄ilyehme yatme Jisas pe, tinge yisilihme kin tase na, ⁴ "Iyai, ini poi tumboi yukur n̄ai uku ka ende? Topo'e na ini poi wutu' mune n̄aiye ya meteke'e yer ti, ya sisyeme nange liki n̄upe n̄aiye n̄ai'e n̄ai'e lalme ka mi'e." ⁵ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄oihme n̄aiye pa yisyunde miye' ende n̄aiye ka ote hombo'e yeh yip. ⁶ Lenge mitiŋ wula ka yuta jil naŋ n̄am pe, ka yininge na, 'Ŋam Miye' alaŋatme Kraiŋ n̄ilyeh li' ihei.' Pe tinge ka hombo'e yeh lenge mitiŋ wula wula ka junde tinge. ⁷ Mindemboi se pa yisyunde titire n̄aiye wondoh embere moi teheinge topo'e moi wohe, kom prepwan n̄aiye pa n̄oihyeryembe wula wula. N̄ai n̄aiye ta'e luku se ka ot, kom n̄up yuwo teter. ⁸ Lenge kantri ende ka yurmbe topo'e kantri ende. Lenge miye' tuweinge moi sambe ka tuhur ka yurmbe yotop lenge miye' tuweinge moi sambe n̄oinde. Yoime ka unuh el'e el'e kekep lalme, topo'e n̄asarp n̄embere ka ot. N̄ai'e n̄ai'e lalme luku ka ot n̄endehei tu'e n̄aiye mam wasande syohe n̄aiye ti da wara'e talah.

⁹ †Ta'e luku pe, n̄oihme! N̄up uku yip pa n̄oihyeryembe bworerme. Ka yurpe yip pe, ka yenge yip yil lenge

sisinge woroh pe, pa jin wusyep kot. Topo'e ka yumb yip yoto yukoh jahilyeh tikin Juta. Topo'e pa jin n̄embep lenge miye' ondoŋ topo'e lenge miye' embep. Tehei kin n̄aiye yip jande n̄am pe, luku ki kumbur kohmap n̄aiye pa yininge yalaŋatme Wusyep Mise yilme tinge. ¹⁰ Lenge moiye moiye lalme n̄aiye kekep e'e ka lalme yisyunde wusyep bwore tikin Got yer ti, n̄up yuwo ka ot gunde. ¹¹ N̄upe n̄aiye ka yurpe yip no, ka yenge yip yil n̄aiye ka yende wusyep kot me yip pe, yukur pa n̄oihyeryembe wula wula me wusyep mune n̄aiye pa yininge, na pakai. Wusyep mune n̄aiye kin natme yip uku pe, pa yininge. Yohe Yirise se ka ungwisme yip n̄aiye pa yininge wusyep.

¹² Lenge miye' ka yende wusyep me lenge to' tatai tinge pe, ka yini lenge miye' sye' n̄aiye ka yongomb lenge to' tatai tinge luku ka yule. Topo'e yai ka tuhur pe, ka plihe ende n̄ahwikin ilyeh el lenge talah kin. Lenge talah ka yengelyembe wusyep yende wachaih yilme lenge yai mam tinge pe, ka yini lenge miye' ka yongomb lenge ka yule. ¹³ ††Lenge mitiŋ lalme ka n̄oihmbwaip pupwa me yip n̄aiye yip jande n̄am. Topo'e lenge miye' tuweinge n̄aiye jan bongole yal tatame n̄up yuwo pe, Got ka amba'e tinge."

N̄ai'e n̄ai'e pupwa supule ka ot

(Mat 24.15-28, Luk 21.20-24)

¹⁴ †Jisas plihe n̄anange na, "N̄upe n̄aiye pa yeteke' n̄ainde pupwa yehe n̄aiye n̄ende yumbune n̄ai'e n̄ai'e, se ka ote si luh n̄aiye tinge si syep erŋeme nange n̄ai uku yukur ka si el luh uku. Pe yip lenge mitiŋ Judia pa jirŋge yi yunuh hwate. Lahmende n̄aiye ka jonose wusyep n̄aiye sai nato tup e'e pe, pa n̄oihyeryembe wusyep uku bworerme. ¹⁵ ††Kom n̄aiye pa yurp tus yukoh yohe pe, yukur pa plihe yil yoto yukoh yamba'e n̄ainde yenge yil, na pakai. ¹⁶ Topo'e lahmende n̄aiye jan wah pe, yukur ka plihe yil yukoh yamba'e temhron tinge. ¹⁷ N̄up uku pe, ka pupwa nihe supulme lenge tuweinge n̄aiye talah tapambe, topo'e lenge tuweinge n̄aiye yangange n̄imbirip lenge talah. ¹⁸ Yisilihme Got n̄aiye n̄ai'e n̄ai'e luku yukur ka ende guh n̄up tikin mwate. ¹⁹ ††N̄up uku pe, mane ka ot pupwa n̄embere supule. Ka engelyembe somohon n̄endeheiyeh n̄aiye Got n̄ende n̄ai'e n̄ai'e nate tatame tukwini. Topo'e mane ta'e luku yukur mindemboi ka plihe ot, pakai. ²⁰ Kom Lahmborenge n̄oihyeryembe lenge miye' tuweinge n̄aiye kin si nalaŋatme tinge pe, kin n̄o-tombo n̄up sye' ningingirhme nenge nat. O n̄aiye Lahmborenge yukur n̄otombo n̄up sye' tikin mane luku ka ot pe, lenge miye' tuweinge lalme ka talai.

²¹ N̄up uku n̄aiye lahende ka ini yip na, 'Bep ot! Miye' alaŋatme n̄aiye Got nalaŋatme li'ehei. Bep el! Kin uku gan nal uku! Yukur pa yisyunde wusyep tinge. ²² Lenge miye' sye' ka yute hombo'e yeh yip yininge na, 'Ŋam Miye' alaŋatme Kraiŋ n̄ilyeh li' ihei.' O ka yininge na, 'Ŋam profet ende le'e.' Tinge ka yende mirakel topo'e

† 13.9 Mat 10.17-20, Luk 12.11-12 †† 13.13 Mat 10.22 ‡ 13.14 Dan 9.27, 11.31, 12.11 †† 13.15 Luk 17.31 †† 13.19 Dan 12.1, Rev 7.14

ñai wutu' supule. Ñaiye tinge tatame pe, ka bunjenge ñoihmbwaip lenge miye' tuweinge ñaiye Got si nalanjatme ñaiye ka yil wohme Got. ²³ Ta'e luku pe, yip ñoihme. Ñam si mana yip ñaimune ñaiye min ka ot."

Mindemboi ñaiye Talah tikin Miye' ka ot
(Mat 24.29-31, Luk 21.25-28)

²⁴ †"Kom ñup uku ñaiye mane embere luku ka el mi'e pe, ñau ka tuhur yepelme, topo'e wundehei yukur ta wowor'e wanar'e. ²⁵ ††Lenge nowas ka tongo' yusme ñaitem juh. Ñai'e ñai'e bongol ñaiye sai ñaitem ka ondol'me tu'e yoime ñaiye ñondol'me. ²⁶ †Mi'e pe, ka yeteke'e Talah tikin Miye' ka orp oto mwahit ot topo'e bongol embere, topo'e yirise bongol kin ñaiye nanar'e. ²⁷ Kin ka ember lenge walip hla' kin ka yil'e yil'e kekep lalme ñaiye ka yamba'e lenge miye' tuweinge ñaiye Got si nalanjatme."

Yip pa sisysteme lou herkep mip
(Mat 24.32-35, Luk 21.29-33)

²⁸ Jisas plihe ñanange ta'e le'e, "Yip tatame pa yamba'e sisysteme yilme lou herkep mip. †† Ñupe ñaiye lou lombo luku ñumun sai pe, ni ñeteke'e tup ñambaran ki plihe ñowoh. Pe luku ni sisysteme nange ñau wilei ki nala si. ²⁹ Ki ñahilyeh ñupe ñaiye pa yeteke'e ñai'e ñai'e luku ka ot pe, yip si sisysteme nange na, 'Talah tikin Miye' si nat sehei nate gere kohmap.' ³⁰ Ñam mana yip bwore mise, lenge miye' tuweinge lalme kekep e'e yukur ka yule lalme. Teter ka yurp pe, ka yeteke'e ñai'e ñai'e luku ka ot. ³¹ Ñaitem topo'e kekep ka mi'e, kut wusyep ñam yukur ka mi'e, teter ka si."

Yukur miye' ende sisysteme ñup tikin ñup yuwu
(Mat 24.36-44)

³² ††Jisas plihe ñanange na, "Yukur miye' ende sisysteme ñup mune, topo'e ñau ka amba'e yukuriye ñaiye ñai'e ñai'e luku ka ot. Lenge walip hla' ñaiye yarp moi hla' tinge jinjame. Topo'e Talah yukur plihe sisysteme ñup uku. Yai ñilyeh kin sisysteme. ³³ Ñoihme! Bepyeteme yip tip bworerme, yip yukur si sisysteme ñupe ñaiye ñai uku ka ot. ³⁴ ††Ki ta'e ñaiye miye' embep ende nasme moi yukoh topo'e miye' wah kin no, kin nal moi ende wohe. Kin ñiyar'e wah nangang lenge miye' wah kin ilyeh ilyeh pe, kin ñana lenge nange ka bepyeteme. Kin ñaname miye' ñaiye embepeteme kohmap nange ka embepeteme bworerme. ³⁵ Ta'e luku pe, yip pa ñoihme yip tip. Yip yukur si sisysteme ñupe ñaiye yai tehei yukoh ka ot. Ka ot ñaiye yungwiris ñup lakai, ñup mumu lakai, tuwet enger lakai, hondonge ñundu. Luku yip yukur sisysteme. ³⁶ Ñoihme ñaiye ka ot hihwaiye no, ka eteke' yip nange teter yip yate posoh. ³⁷ Wusyep e'e ñaiye ñam mana yip e'e pe, ñam manange mal lenge miye' tuweinge lalme topo'e, 'Ñoihme! "

† 13.24 Ais 13.10, Ese 32.7, Jol 2.10,31, 3.15, Rev 6.12 †† 13.25 Ais 34.4, Jol 2.10, Rev 6.13 † 13.26 Dan 7.13, Rev 1.7 †† Mak mainge lou fik, kom poi member lou herkep mip. †† 13.32 Mat 24.36 †† 13.34 Luk 12.36-38

Lenge miye' ondoh yupwai'e wusyep ñaiye ka yonombe Jisas ka ole

(Mat 26.1-5, Luk 22.1-2, Jon 11.45-53)

14 ††Ñup hoi sai ñaiye ka juhilyeh yoto ñup tikin Pasova no, ka yamba'e kakah ñaiye yis pakai. ⁵ Lenge miye' ondoh titinge lenge pris, topo'e lenge jetmam tikin wusyep erñeme yahai'e yanah tase ende ka yul yurpe Jisas no, ka yonombe ka ole. ² Tinge yanange na, "Yukur ya se murpe kin dindi' ñup embere tikin Pasova, na pakai. Ñaiye ya mende tu'e luku pe, lenge miye' tuweinge se ka yahra'e wondoh yut me poi."

Nal Betani pe, tuwei ende wuwil'e pinip winye' gwah Jisas

(Mat 26.6-13, Jon 12.1-8)

³ ††Jisas narp Betani ñoto yukoh Saimon, miye' ñaiye wahri' epwa wukeh wukeh sai me kin. Jisas ñono ñai narp pe, tuwei ende wate woto. Ti wenge pinip winye' yukoh ñeser ende ñaiye tikin mi' supule. Ti wasar'e wonge botol ñeser uku pe, ti wuru'e pinip winye' uku wanah ñondoh Jisas. ⁴ Kom lenge mitiñ sye' ñaiye yarp uku yeteke' pe, tinge ñoih pupwa me ti pe, tinge yanange yale yatme tititinge na, "Deta'e lai ti tuwei uku wiwil'e pinip winye' yeh uku gwah ñondoh Jisas? ⁵ Ñaiye ya mende windau me pinip winye' uku milme lenge mitiñ sye' pe, poi ya mamba'e wuhyau 300 pe, wuhyau wukiñge luku ya mangang lenge ñaipwa ñi'." Ta'e luku pe, tinge jonombai'e ti pupwa yehe. ††

⁶ Kom Jisas ñana lenge na, "Yusme ti ta wurp! Deta'e lai ti yip guru guru yanange wusyep me tuwei e'e? Ti si wende ñai ñaiye tikin mi' supule watme ñam. ⁷ ††Yip se pa yurp yotop lenge ñaipwa ñi' nye nyermbe, topo'e ñaiye yip yisande pe, ñup sye' se pa yungwis lenge. Kom ñam yukur ma motop yip murp nye nyermbe. ⁸ Tuwei uku, ti si wende ñaimune ñaiye ti tatame ta wende. Ti wuwil'e pinip winye' gwah wahri' ñam wende mi'me wahri' wal yer ñaiye min ka yinis ñam. ⁹ Tukwini ñam mana yip bwore mise, nal'e nal'e kekep e'e ñaiye ka jonose yalanjatme wusyep bwore le'e pe, ka ñoiheryembe ñaimune ñaiye ti si wende me ñam."

Judas namba'e wuhyau ñaiye ka ember Jisas el syep lenge wachaih

(Mat 26.14-16, Luk 22.3-6)

¹⁰ Pe Judas Iskariot, jetalah 12 ende nal ñeteke' lenge pris ondoh ñaiye ka an'a'e Jisas elme tinge. ¹¹ Tinge yisande wusyep ñaiye kin ñanange pe, tinge hriphrip pe, tinge yupwai'e wusyep yotop kin ñaiye ka yan'a'e wuhyau. Ta'e luku pe, Judas ñahai'e yanah ñaiye ka ember Jisas el syep tinge.

††† 14.1 Kis 12.1-27 § Luku ñup tikin Ista. †† 14.3 Luk 7.37-38 ††† Ki ta'e ñaiye ka ende wah ñup 300 ti, ka amba'e wuhyau 300. § 14.7 Lo 15.11

Jisas nono nai Pasova notop lenge jetalah

(Mat 26.17-25, Luk 22.7-14,21-23, Jon 13.21-30)

¹² Njup nendehi tikin Njup Njembere tititinge Kakah Naiye Yis Pakai si nat. Njup uku pe, se ka yonombe worsip talah naiye ka yende yono nai Pasova. Lenge jetalah yisilihme Jisas ta'e le'e, "Ni nasande ya mila mende mi'mi' luh murpa no, na el la ende nai embere Pasova?" ¹³ Pe Jisas nember lenge jetalah hoi yal pe, kin nana lenge na, "Pa hindi yil yoto moi embere luku pe, pa hindi yeteke'e miye' ende ka ikirh pinip marp ende ote tetenihme yip pe, pa junde kin yil. ¹⁴ Njupe naiye pa yeteke'e ka el oto yukoh uku pe, pa yinime yai tehei yukoh uku tu'e le'e, 'Jetmam nanange ta'e le'e, "Dou naiye ma mende lenge jetalah nam mende mono nai Pasova sai ta'e la?" ¹⁵ Pe ka yasam yip hindi dou embere ende nanah hla' naiye tinge si yende mi'mi' hendeinge topo'e luh naiye ya murp. Pe pa hindi yende mi'mi' nai poi yurp dou uku." ¹⁶ Ta'e luku pe, lenge jetalah hoi uku tahar ya yoto moi embere luku. Pe tinge hindi yeteke'e nai'e nai'e lalme ki sai ta'e naiye Jisas si nana lenge hindi. Pe tinge hindi yende mi'mi' nai Pasova.

¹⁷ O sehei naiye ki nala njup Jisas nenge lenge jetalah 12 kin yat. ¹⁸ Njupe naiye tinge yarp yono nai pe, Jisas nana lenge na, "Nam mana yip bwore mise, njoinde yip e'e, ka ember nam el syep lenge wachaih. Miye' ende yip iki naiye nono nai notop nam." ¹⁹ Lenge jetalah njoih mane pe, tinge ilyeh ilyeh yisilihme na, "Ta'e nin nanange natme nam lakai?" ²⁰ Jisas nana lenge na, "Miye' uku pe, kin miye' ende yip naiye 12 iki. Kin miye' naiye namba'e kakah nohor nangah yukoh topo'e nam. ²¹ Bwore mise, Talah tikin Miye' ka ole gunde Wusyep mise naiye nanange nange ka ole. Kom ki pupwa supulme miye' naiye ka ember Talah tikin Miye' el syep lenge wachaih. Ki bwore naiye yukur mam somohon ta wara'e kin."

Jisas nono nai yuwo kin notop lenge jetalah

(Mat 26.26-30, Luk 22.15-20, 1Ko 11.23-25)

²² Tinge yono nai yarp pe, Jisas namba'e kakah sye' nanange wusyep njsilihme Got mi'e pe, kin nowor'e, nangang lenge jetalah kin. Kin nanange na, "Yamba'e yono, le'e wahri' nam." ²³ Mi'e pe, kin namba'e yukoh pinip wain pe, kin nanange wusyep njsilihme Got mi'e pe, kin nangang lenge pe, tinge lalme yono'e. ²⁴ ††Kin nana lenge na, "Le'e wim nam ki tuwil' gah naiye ka ungwisme lenge mitinj wula wula gande kontrak naiye Got nupwai'e topo'e lenge miye' tuweinge kin. ²⁵ Nam mana yip bwore mise, nam yukur tatame ma mono'e pinip wain le'e mi tutume njupe naiye ma mono'e wain ambaran moto lemame tikin Got." ²⁶ Mi'e pe, tinge yosoko wenersep ende yahra'e nan nan Got pe, tinge yasme luh uku pe, tinge yal hwate Olip.

Jisas nanange naiye Pita ka inise nan kin

(Mat 26.31-35, Luk 22.31-34, Jon 13.36-38)

²⁷ †Jisas nana lenge lalme na, "Yip lalme pa jirnge yusme nam. Detale, wusyep sai nato tup nanange ta'e le'e,

Nam ma monombe miye' embepeme sipsip pe, lenge sipsip ka jirnge tangalai yiyil'e.

²⁸ ††Kom njupe naiye ma plihe tuhur pe, ma mil yerme yip mil Galili." ²⁹ Pita nungwisme wusyep na, "Tinge sye' ka jirnge yusme nin, kom nam ilyeh yukur ma musme nin." ³⁰ Jisas naname Pita na, "Nam mana nin bwore mise. Teter naiye tuwet yukur ka yenger ni hoi pe, na ininge ni hun nange nin jinjame nam." ³¹ Pita plihe nungwisme wusyep nanange dandainge na, "Nam yukur ma se mininge tu'e liki nange nam jinjame nin. Nam ma mule motop nin." Pe lenge jetalah lalme tinge nanange wusyep ilyeh.

Jisas nanange wusyep topo'e Got narp wah Getsemani

(Mat 26.36-46, Luk 22.39-46)

³² Jisas nenge lenge jetalah kin yate jere luh ende naiye tinge jalme Getsemani pe, Jisas nana lenge jetalah kin na, "Yip yurp e'e, kut nam ma mil mininge wusyep topo'e Got." ³³ Kin namba'e Pita pe, Jems topo'e Jon yal topo'e kin. Pe njoihmbwaip kin si tingis, topo'e kin nasande syohe njembere pupwa. ³⁴ Kin nana lenge na, "Mane naiye sai noto njoihmbwaip nam pe, ki njembere sekete nala tule nam naiye ma mule. Yurp e'e pe, bep yerenge." ³⁵ Kin nal sikirp pe, ki tambe bep mohro na gah kekep pe, kin nanange wusyep njsilihme Yai naiye tatame ka enge kin tupwaihme njup pupwa luku naiye ka amba'e nihe syohe. ³⁶ Pe kin nanange wusyep topo'e Yai ta'e le'e, "Aba, Yai nam, nin tatame naiye na ende nai'e nai'e lalme. Tatame na ongohe yukoh naiye nihe syohe sai uku anga'me nam. Kom yukur na gunde nasande nam, pakai. Kut ende gunde nasande nitei."

³⁷ Mi'e pe, Jisas plihe nat pe, kin njeteke'e lenge jetalah kin hun si yate posoh. Kin naname Pita na, "Sai-mon, teter nin nate posoh? Tatame naiye na orp hla' sikirp sokolohe bep erenge otop nam?" ³⁸ Pe kin nana lenge na, "Yurp bep yeteme yip tip bworerme, topo'e yininge wusyep topo'e Got no, nondol'me ende naiye ka ote ondol'me yip pe, yukur pa se tumbe. Njoihmbwaip mele'e luku ki nasande naiye ka ende nai'e nai'e bwore, kom wahri' wicher' ki njatai'."

³⁹ Jisas plihe nal ninde naiye kin nanange wusyep topo'e Got nahilyeh ta'e naiye sekeime kin nal. ⁴⁰ Mi'e pe, njupe naiye kin nat pe, ki njeteke' lenge jetalah kin teter yate posoh. Njembep tinge teter mane sekete. Pe tinge yukur sisyeme wusyep mune naiye ka yinime kin. ⁴¹ Nihun kin naiye ki plihe nat pe, ki nana lenge na, "Teter yip yate posoh yamba'e yohe lakai? Sekei! Yeteke'e, njup kin si nat mi'e naiye ka yember Talah tikin Miye' yil syep lenge miye' naiye yende hwap.

† 14.18 Sng 41.9 †† 14.24 Kis 24.8, Jer 31.31-34

‡ 14.27 Sek 13.7 †† 14.28 Mat 28.16

⁴² Tuhur ya mil. Yeteke'e miye' n'aiye ka ember n'am el syep lenge wachaih e'e nat ihei."

Judas nember Jisas nal syep lenge wachaih

(Mat 26.47-56, Luk 22.47-53, Jon 18.3-12)

⁴³ Jisas te n'anange wusyep gan pe, Judas, jetalah ki-tikin ende nate gere. Lenge miye' wondoh embere yenge lou n'aiye yarmbe topo'e n'im n'ombor yal topo'e tinge. Lenge miye' ondoh titinge lenge pris, topo'e lenge jetmam tikin wusyep er'eme, topo'e lenge bwore bworengge yember lenge yat. ⁴⁴ Miye' n'aiye nember Jisas nal syep lenge wachaih si n'onorhme lenge yehe na, "Pa yeteke'e miye' n'aiye ma murpe mirirme mono wuti' kin pe, luku miye' n'aiye pa yurpe yupwai'e loko! Pe pa yenge yil." ⁴⁵ Ta'e pe, gwaingwaiye pakai Judas nange pwar nate gere pe, kin nikil'e nalme Jisas pe, kin n'aname na, "Jetmam!" Pe kin nirirme n'ono wuti' kin. ⁴⁶ Ta'e luku pe, tinge syep yarpe Jisas gare. ⁴⁷ Kom jetalah Jisas ende n'aiye gan sehei me kin kwura'e kete n'im n'ombor n'anah pe, kin n'iche nal ner'ne mungwim miye' wah tikin miye' ondoh pris uku ginir.

⁴⁸ Pe Jisas n'ana lenge na, "Yip yenge n'im n'ombor topo'e lou yat n'aiye pa yurpe n'am. Ki ta'e n'aiye yip yala yurpe miye' pupwa n'aiye nala ginyenme gavman. ⁴⁹ †Nye nyermbe n'am marp motop yip, topo'e n'am manange wusyep gwan moto yukoh yirise pe, yukur yip yarpe n'am. Kom wusyep sai nato Tup tikin Got n'anange bwore mise." ⁵⁰ Ta'e luku pe, lenge jetalah kin lalme yasme kin pe, tinge jar'ge. ⁵¹ O lahyambe ende kin gah temhron' sokoloh wukauwe pe, kin gande Jisas nat pe, tinge syep yarpe lahyambe luku. ⁵² Kom kin gar'ge mondom samale nasme temhron' gah n'anar.

Jisas gan wusyep nal nembep lenge sisinge woroh

(Mat 26.57-68, Luk 22.54-55,63-71, Jon 18.12-16,19-24)

⁵³ Pe tinge yenge Jisas yal yukoh miye' ondoh pris, luh n'aiye lenge jetmam tikin wusyep er'eme yotop lenge bwore bworengge, topo'e lenge miye' embep lenge pris n'aiye jahilyeh yarp. ⁵⁴ O Pita gande Jisas nal, kom kin gan sikirp wohe pe, kin nato lem mele'e n'aiye sai n'oyor'me yukoh tikin miye' ondoh pris. Nato luku pe, kin mwate pe, kin n'otop lenge kokorohtup Juta yarp me nih. ⁵⁵ Lenge miye' embep tititinge lenge pris yotop lenge sisinge woroh yahai'e yan'ah n'aiye ka yininge yowor'e yember n'aimune pupwa n'aiye Jisas n'ende no, ka yonombe ka ole. Kom tinge yukur yeteke'e n'aimune pupwa n'aiye ki n'ende. ⁵⁶ Pe lenge mitinj wula yate yanange wusyep hombo'e yini'e Jisas. Kom wusyep tinge luku yukur nal n'ahilyeh. ⁵⁷ Topo'e lenge miye' sye' tahar jan hla' pe, tinge yini'e Jisas yanange wusyep hombo'e na, ⁵⁸ †††Poi masande kin n'anange na, 'N'am ma muluwau yukoh yirise luku n'aiye miye' yenge syep juhur'e. O nup hun ka mi'e pe, ma plihe guhur'e, kom yukur ma menge syep guhur'e.' " ⁵⁹ Kom tinge lalme n'aiye yanange wusyep uku pe, wusyep tinge yukur ki n'ahilyeh.

† 14.49 Luk 19.47, 21.37 †† 14.58 Jon 2.19

⁶⁰ Miye' ondoh lenge pris tahar gan hla' me lenge sisinge woroh lenge Juta pe, kin n'isilihme Jisas na, "Tatame n'aiye na ungwisme wusyep tinge n'aiye tinge yanange yalme nin, lakai pakai?" ⁶¹ Kom Jisas yukur nungwisme wusyep tinge, kin nupwai'e mut gan. Pe miye' ondoh pris plihe n'isilihme na, "Nin Miye' alanjatme Kra'is, Talah tikin Got il'yeh n'aiye lenge miye' tuweinge lalme yirisukwarme nan' kin?" ⁶² †Pe Jisas nungwisme wusyep kin na, "Hei, n'am il'yeh ihei. Pe yip se pa yeteke'e Talah tikin Miye' ka orp el syep non tikin Got pe, ka ot topo'e mwahit tikin moi'hla'." ⁶³ Pe miye' ondoh lenge pris n'owor'e temhron' kin n'anange na, "Yukur ya plihe gwil lenge mitinj n'aiye ka yute yininge n'aimune n'aiye miye' e'e n'ende, na pakai. ⁶⁴ ††Yip si yisande wusyep tetehei pupwa luku n'aiye kin n'aname Got. Yip n'oiheryembe ya mende me tu'e lai?" Pe tinge lalme yahra'e yanange na, "Kin si n'ende pupwa pe, ka ole."

⁶⁵ Ta'e luku pe, lenge mitinj sye' chusyur tuhwa' yalalme Jisas, topo'e tinge yenge n'aiyuwat yupwai'e nembep kin pe, tinge yonombe. Tinge yiname na, "Ni te ininge wusyep profet ende!" Topo'e lenge kokorohtup lenge Juta yangalai syep jate.

Pita n'anange kin jinjame Jisas

(Mat 26.69-75, Luk 22.56-62, Jon 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Pita teter narp na gah nato lem mele'e tikin yukoh pe, tuwei wah tikin miye' ondoh pris wat. ⁶⁷ Pe ti weteke'e kin n'aiye narp me nih. Ti wusukumbe dilndil sai mi'e pe, ti waname na, "Nin topo'e, nin narp n'otop Jisas tikin Nasaret." ⁶⁸ Kom kin hombo'e n'anange na, "N'am jinjame kin, topo'e n'am yukur sisyeme n'aimune n'aiye nin n'anange liki." Pe kin na tas sehei me kohmap pe, tuwet nenger n'endehei. ⁶⁹ Tuwei wah uku plihe weteke'e kin pe, ti wana lenge miye' n'aiye jan sehei luku na, "O miye' iki pe, kin miye' ende tinge kili!" ⁷⁰ Kom Pita plihe n'anange na, "Pakai!" Gwaingwaiye sikirp mi'e pe, lenge miye' n'aiye jan sehei me Pita yaname na, "Bwore mise, yukur na se plihe inise nange nin pakai, nin n'oinde tinge kili. Detale, nin miye' Galili." ⁷¹ Pe Pita n'anange wusyep bongol na, "Bwore mise supule nanah hla', n'am yukur sisyeme miye' iki n'aiye yip yanange. N'aiye yukur n'am manange wusyep bwore mise pe, Got se ka ende yumbune n'am." ⁷² Kin n'anange mi'e pe, tuwet nenger ni hoi. Pita n'oihmbwar wusyep n'aiye somohon Jisas n'aname na, "Teter n'aiye tuwet yukur ka enger ni hoi pe, nin na ininge ni hun nange nin yukur sisyeme n'am." Pe Pita buhu tangar gah njilil.

Tinge yenge Jisas yalme Pailat

(Mat 27.1-2,11-14, Luk 23.1-5, Jon 18.28-38)

15 Sehei n'aiye ki de ka nundu hondonge pe, lenge pris ondoh topo'e lenge bwore bworengge, topo'e lenge jetmam tikin wusyep er'eme n'aiye tinge lalme titinge lenge sisinge woroh lenge Juta jahilyeh yupwai'e wusyep yanange n'aimune n'aiye ka yende

‡ 14.62 Dan 7.13 †† 14.64 Wkp 24.16

me Jisas. Tinge yupwai'e syep Jisas pe, tinge yenge kin yalme Pailat, gavena tititinge Rom. ² Pailat njsilihme na, "Nin kin lenge Juta lakai?" Jisas nungwisme na, "Ki ta'e njaiye nin njanange." ³ Lenge pris ondoh yanange wusyep sye' yalme Jisas nange kin njenje njai'e njai'e sye' pupwa. ⁴ Pe Pailat njsilihme na, "Tatame njaiye na ungwisme wusyep sye' njaiye tinge yana nin, lakai pakai? Nin si njasande nteke'e naimune njaiye tinge yanange yatme nin?" ⁵ Kom Jisas yukur nungwisme wusyep tinge, pakai. Pe Pailat njoiheryembe wula wula.

Tinge yember Jisas yal njaiye ka yuluwei kin yil loutungwarmbe

(Mat 27.15-26, Luk 23.13-25, Jon 18.38-19.16)

⁶ Nye nyermbe njaiye nup tikin njai embere Pasova pe, Pailat se ka osme miye' ende njaiye njenje pupwa pe, se ka osme mwahupwai'e el tus wicher' gunde njoihmbwaip lenge miye' tuweinge njaiye yisande. ⁷ Nup uku pe, lenge mitinj sye' njaiye yende yumbune gavman, topo'e yongomb lenge miye' tuweinge yule pe, tinge yarp yoto mwahupwai'e. Pe Barabas kin njoinde tinge topo'e. ⁸ Ta'e luku pe, lenge mitinj lalme yate yisilihme Pailat njaiye ka ende naimune njahilyeh tu'e njaiye somohon kin njenje, gande wusyep tinge njaiye yanange. ⁹ Pe kin nungwisme wusyep tinge na, "Yip yisande ma musme kin lenge Juta le'e ka el tus elme yip, lakai?" ¹⁰ Pailat kin sisyeme nange lenge pris ondoh tinge njoihmbwaip pupwa me Jisas pe, tinge yenge Jisas yatme kin. ¹¹ Kom lenge pris ondoh yanange wusyep yabra'e njoihmbwaip lenge miye' tuweinge njaiye ka yisilihme Pailat nange yukur ka osme Jisas e tus. Ka osme Barabas e tus. ¹² Ta'e luku pe, Pailat plihe njsilih lenge na, "Pe yip yisande ma mende tu'e laime miye' njaiye yip lalme yanange nange kin titinge lenge Juta?" ¹³ Tinge plihe tambah marnge yalme kin yanange na, "Uluwei kin e unuh loutungwarmbe!" ¹⁴ Kom Pailat nungwisme wusyep tinge na, "Kin njenje naimune pupwa ti?" Kom tinge plihe tambah marnge yanange yal hla' ninde na, "Uluwei kin e unuh loutungwarmbe!" ¹⁵ O Pailat nala ende lenge miye' tuweinge ka hriphrip pe, kin nember Barabas nal tas me tinge. Kut kin nana lenge pe, tinge yonombe yupwai'e yararahe Jisas mi'e pe, kin nember kin nal njaiye ka yuluwei kin yil loutungwarmbe.

Lenge kokorohtup Rom yaname wusyep hi' me Jisas

(Mat 27.27-31, Jon 19.2-3)

¹⁶ Lenge kokorohtup Rom yenge Jisas ya yoto lem mele'e tikin yukoh gavman pe, tinge jal lenge kokorohtup wula wula yate jahilyeh. ¹⁷ Tinge jahme temhronj yaihe ende yanah me Jisas. Topo'e tinge yamba'e mwah senge pe, tinge yende ta'e gala' tikin kin pe, tinge yanar'e jah njonoh kin. ¹⁸ Mi'e pe, tinge yiname ta'e le'e, "Nau bwore iyai, kin titinge lenge Juta!" ¹⁹ Pe tinge yamba'e winje ende yenge jate njonoh kin, topo'e tinge chusyur tuhwa' yalahe. Topo'e tinge yisar'e njhip mbep me kin, topo'e yende njai ta'e njaiye yanar'e nan embere yalme kin. ²⁰ Njupe njaiye tinge

yaname wusyep hi'e tale nan kin mi'e pe, tinge yungul temhronj yaihe luku, kut tinge plihe jahme temhronj kitikin. Mi'e pe, tinge yenge kin yal njaiye ka yuluwei kin yil loutungwarmbe.

Tinge yuluwei Jisas yal loutungwarmbe

(Mat 27.32-44, Luk 23.26-43, Jon 19.17-27)

²¹ †Nal yanah uku njaiye tinge yal pe, tinge yate titinhme miye' ende tikin moi embere Sairini, nan kin Saimon. Kin nala el oto moi embere Jerusalem. Saimon kin yai tikin Aleksander hindi Rufus. Lenge kokorohtup yarpa kin pe, tinge yututusme kin njaiye ka ikirh loutungwarmbe tikin Jisas. ²² Tinge yenge Jisas yal luh ende njaiye nan kin Golgota. Wusyep tehei nan uku pe, 'Kekep tikin Lupu Nondoh'. ²³ Pe tinge da yanar'e Jisas wain sye' njaiye si tinge yuluwihme topo'e louwah sye' myrrh. Kom Jisas yukur nono'e. ²⁴ ††Pe lenge kokorohtup yuluwei kin yal loutungwarmbe. Topo'e tinge de ka yiyar'e temhronj kin juh bumble tititinge mi'e pe, tinge jate tup hun njaiye yeteke'e lahmende ilyeh ilyeh njaiye ka yohe pe, ka amba'e naimune.

²⁵ Nau amba'e syepumbur hoye hoye njaiye hondonge pe, tinge yuluwei Jisas yal loutungwarmbe. ²⁶ Tinge yendere bambalau ya yanah loutungwarmbe pe, tinge yainge wusyep uku sai nanah hla' njaiye tinge yiname kin ta'e le'e, 'Kin titinge lenge Juta.' ²⁷ †Sehei me Jisas pe, tinge plihe yuluwei lenge miye' hoi njaiye yarmbe, topo'e yende njenje. Miye' njoinde tehei nal syep non, kut njoinde tehei nal syep yangam. ²⁸ Ta'e luku pe, wusyep njaiye sai tup njanange bwore mise na, "Lenge miye' tuweinge yeteke'e kin ta'e miye' pupwa ende." ††

²⁹ ††Lenge miye' tuweinge yale yat pe, tinge yaname wusyep hi'e tale Jisas. Tinge yukul'me njonoh yaname na, "Hai, nin njanange nange nin tatame na uluwau yukoh yirise mi'e pe, nup hun na plihe ahra'e. ³⁰ Tukwini na ungwisme nitei njaiye na osme loutungwarmbe liki ote guh!" ³¹ Lenge pris ondoh topo'e lenge jetmam tikin wusyep erneme, tinge topo'e yaname wusyep hi'e tale kin. Tinge yanange tititinge na, "Kin nungwisme lenge miye' tuweinge sye', kom kin yukur tatame ka ungwisme kitikin. ³² Poi de ya meteke'e Miye' alangatme Krai, kin lenge Juta njaiye tukwini ka ose loutungwarmbe luku ote guh pe, njoihmbwaip poi ka tejeime kin kili!" Miye' hoi njaiye tinge yuluwei yal loutungwarmbe pe, tinge yaname wusyep hi'e topo'e.

Jisas nule

(Mat 27.45-56, Luk 23.44-49, Jon 19.28-30)

³³ Nau njanar moikin bumbumbe pe, ki nup yepelmba supule npara'e kekep lalme nal tatame njaiye nau namba'e hun yungwiris. ³⁴ †††Topo'e dindi' nup uku njaiye nau namba'e hun pe, Jisas tambah marnge njanange na, "Eloi, Eloi, lama sabaktani?" Wusyep tehei tikin wusyep uku ki njanange ta'e le'e, 'Got nam, Got

† 15.21 Rom 16.13 †† 15.24 Sng 22.18 † 15.27 Ais 53.12
†† Wusyep uku sai me tup sye' Mak. †† 15.29 Sng 22.7, 109.25,
Mak 14.58, Jon 2.19 ††† 15.34 Sng 22.1

ɲam, deta'e lai ti nin nasme ɲam?' ³⁵ Lenge miye' tuweinge sye' ɲaiye jan uku yisande wusyep ɲaiye kin ɲanange pe, tinge yanange na, "Yisyunde! Kin galme profet Elaija!" ³⁶ †Pe miye' ende gertenge na namba'e ɲaiyuwat syum ɲohor gah pinip wain ɲaiye tikin ɲenyene supule ɲupwai'e gah lou ende naɲa'e Jisas ɲaiye ka ono'e. Pe kin ɲanange na, "Te yeseperhme na, ta'e Elaija se ka ota ungwisme ukul kin ember guh, lakai pakai?" ³⁷ Pe Jisas plihe tambah marnge ɲanange ninde pe, kin nule ko.

³⁸ ††Pe ɲaiyuwat ɲembere ɲaiye teɲei nato yukoh yirise luku tahar ɲowor angah bumbumbe. Ki ɲowor sai nanah hla' uku gah bumbumbe nenge nate gere gah mondom. ³⁹ Pe ɲupe ɲaiye miye' ondoh embere ɲaiye bepteme lenge kokorohtup lenge Rom gan sehei me loutungwarmbe no, kin ɲeteke'e nule Jisas pe, kin ɲanange na, "Bwore mise! Miye' e'e kin Talah tikin Got!" ⁴⁰ †Lenge tuweinge sye' jan sikirp wohe yeteke'e ɲaimune luku. Lenge tuweinge luku pe, Maria tuwei tikin moi embere Makdala, topo'e ɲoinde pe, Maria, mam tikin Jems hindi Josep, topo'e tuwei ɲoinde Salome. ⁴¹ ɲupe ɲaiye Jisas narp Galili pe, lenge tuweinge luku jande kin, topo'e yungwisme kin. O lenge tuweinge sye' ɲaiye si yotop kin yase Jerusalem yat pe, tinge topo'e jan uku.

Tinge yember wahri' Jisas ya yoto ɲeser map

(Mat 27.57-61, Luk 23.50-55, Jon 19.38-42)

⁴² Dindi' ɲup uku pe, ɲup tikin ɲaiye lenge Juta yende mi'mi' ɲup tikin Sabat. O sehei ɲaiye kin nala ɲup pe, ⁴³ Josep tikin moi embere Arimatea nat. Kin miye' bwore bwarme titinge sisinge woroh lenge Juta ɲaiye narp ɲeseperhme nange ka eteke'e lemame tikin Got. Kin ɲende ɲoih lulu na ɲisilihme Pailat nange tatame ɲaiye ka amba'e wahri' tikin Jisas enge e ononde. ⁴⁴ Pe Pailat ɲoiheryembe na, liki ta'e Jisas si nule, lakai pakai? Pe kin galme miye' ondoh lenge kokorohtup nate ɲisilihme na, "Jisas si nule bwore mise, lakai pakai?" ⁴⁵ ɲupe ɲaiye kin ɲasande wusyep miye' ondoh lenge kokorohtup nange Jisas si nule pe, kin ɲaname Josep na, "Ni amba'e wahri' kin enge el." ⁴⁶ Ta'e luku pe, Josep ɲiche wuhyau namba'e ɲaiyuwat wukauwe sokoloh ende mi'e pe, kin nal nukul wahri' Jisas nenge gah. Kin nupwai'e topo'e ɲaiyuwat wukauwe luku mi'e pe, kin nenge nal ɲember nato ɲeser map ende ɲaiye somohonme tinge yotombo yiche. Mi'e pe, Josep ɲenenem ɲeser ɲembere nate tatme ɲehéh map. ⁴⁷ O Maria titi moi Makdala, topo'e Maria, mam tikin Josep si yeteke'e luh ɲaiye kin ɲononde Jisas.

Jisas plihe tahar

(Mat 28.1-8, Luk 24.1-12, Jon 20.1-10)

16 ɲupe ɲaiye Sabat nal mi'e pe, Maria, moi ti Makdala pe, Maria mam Jems, topo'e Salome yamba'e pinip winye' ɲaiye ka yenge yila yihyete wahri' Jisas. ² Tahar Sande hondo hondonge ɲaiye ɲau

tambaram anah pe, tinge tahar yal ɲehéh. ³ Tinge yal yaɲah pe, tinge yisilih yale yat tititinge na, "O lah-mende tatame ka se enenem ɲeser upwaihme ɲehéh map?" ⁴ Pe tinge bep yal yeteke'e ɲeser ɲembere luku ɲaiye tinge si yenenem nal ɲanar tikihe ɲehéh map. ⁵ Tinge ya yoto pe, tinge yeteke'e lahyambe ende den-de' temhronj wukauwe narp nal syep non pe, tinge hi'-jarnge.

⁶ Kin ɲana lenge na, "Pa hi'jirnge na pakai. ɲam sisyeme ɲaiye yip yata yahai'e Jisas tikin Nasaret ɲaiye tinge yuluwei yal loutungwarmbe no, kin nule. O kin si tahar kuli! Kin yukur ɲanar e'e! Yeteke'e luh ɲaiye tinge yember wahri' kin yanar ihi. ⁷ ††Pa plihe yil pe, yininge wusyep e'e yil lenge jetalah kin topo'e Pita. Jisas si nal yerme yip nal Galili. Pa yi yeteke'e kin yinir uku junde wusyep ɲaiye somohon kin ɲana yip."

⁸ Lenge tuweinge yase ɲeser map ɲaiye yononde miye' yule uku tas pe, tinge jertenge yal. Tinge gunguru plai hi'jarnge pe, ɲihip syep tinge dondol dondol. Topo'e tinge yukur plihe yanange wusyep ende yalme miye' lakai tuwei ende, pakai. Detale, tinge hi'jarnge pupwa supule.

Jisas na gereme Maria ɲaiye moi ti Makdala

(Mat 28.9-10, Jon 20.11-18)

⁹ ɲendeheiyeh ɲaiye Jisas plihe tahar ɲehéh Sande hondonge pe, kin nal gereme Maria ɲaiye moi ti Makdala. Tuwei uku somohon kin ginyenme yipihinge pup-wa syepumbur hoi ɲaiye sai me ti. ¹⁰ Maria wal weteke'e lenge miye' tuweinge ɲaiye somohon yarp yotop Jisas. Tinge ɲoihmane pe, tinge yilil yarp pe, ti wana lenge ɲaimune ɲaiye ti si weteke'e. ¹¹ ɲupe ɲaiye tinge yisande ɲaiye ti wana lenge nange Jisas si plihe tahar, topo'e ti si weteke'e kin pe, tinge yukur ɲoiheryembe wusyep ti, nange ki bwore mise.

Jisas na gereme lenge jetalah kin

(Luk 24.13-35)

¹² Nyermbe pe, Jisas nal gereme jetalah kin hoi ɲanar yaɲah ɲaiye tinge yasme moi embere Jerusalem yala yil moi tinge. Kom tinge yukur sisyeme kin. Detale, kin si tana' ɲoinde tikin. ¹³ Topo'e ɲupe ɲaiye tinge yeteke'e kin yuworme pe, tinge plihe yal yana lenge jetalah kin, kom tinge yukur ɲoiheryembe nange wusyep tinge bwore mise.

Jisas ɲana lenge jetalah wah ɲaiye ka yende

(Mat 28.16-20, Luk 24.36-49, Jon 20.19-23)

¹⁴ Yuwo kin pe, Jisas nal gereme jetalah kin syepumbur umbur ilyeh ɲaiye yono ɲai yarp. Kin ɲihyel lenge ɲaiye ɲoihmbwaip tinge yukur teɲeime kin, topo'e ɲoihmbwaip tinge si susukut ɲaiye ka yisyunde wusyep lenge mitiɲ ɲaiye yeteke'e kin no, tinge yate yanange nange kin si tahar. ¹⁵ ††Kin ɲana lenge na, "Pa yil'e yil'e moiye moiye kekep e'e pe, pa yininge wusyep bwore mise le'e yil me lenge miye' tuweinge lalme.

† 15.36 Sng 69.21 †† 15.38 Kis 26.31-33 ‡ 15.40 Luk 8.2-3

†† 16.7 Mat 26.32, Mak 14.28 ‡‡ 16.15 Apo 1.8

¹⁶ Lahmende ŋaiye ŋoihmbwaip tinge ka teŋeime ŋam no, ka yimbilme ŋoihmbwaip yamba'e pinip pe, liki Got se ka ungwisme tinge ŋaiye ka yurp bwore nye ny-ermbe. Kom miye' tuweinge ŋaiye ŋoihmbwaip tinge yukur teŋeime ŋam pe, liki min ka talai yoto ŋup tikiŋ ŋaiye ka jin wusyep kot. ¹⁷ Lenge miye' tuweinge ŋaiye ŋoihmbwaip tinge teŋeime ŋam pe, Got se ka angang lenge bongol ŋaiye ka yende wutu' supule. Ka jil naŋ ŋam pe, ka jinyenme lenge yipihinge pupwa, topo'e ka yininge wusyep ŋimeser ambaran. ¹⁸ Ŋaiye ka yurpe hwanŋ, lakai ka yono'e pinip ŋaiye mitiŋ sye' si yuwil'e ŋainde pupwa ya jah pe, yukur ka yule, pakai. Topo'e tinge ka yikil syep yil yunuh lenge miye' tuweinge ŋaiye yende wahri' epwa pe, ka plihe tuhur bwore."

Got namba'e Jisas nenge nanah moiha'

(Luk 24.50-53, Apo 1.9-11)

¹⁹ †Lahmborenge Jisas ŋanange wusyep ŋotop tinge mi'e pe, Got namba'e kin nenge nanah moiha' pe, kin narp nal syep non tikiŋ Yai Got. ²⁰ Mi'e pe, lenge jetalah yal'e yal'e kekep lalme pe, tinge yanange yalaŋatme wusyep bwore tikiŋ Jisas. Topo'e Lahmborenge ŋende wah ŋoto tinge ŋaiye ka yende mirakel no, luku ka ende bongolme wusyep bwore ŋaiye tinge si yalaŋatme nange ki bwore mise.

† 16.19 Apo 1.9-11

Luk

Luk nember tup nalme Tiopilus

1 ¹⁻² Iyai bwore nam Tiopilus, lenge mitiŋ wula si yende wah bongol jarase wusyep me ŋai'e ŋai'e ŋaiye Jisas ŋende no, tahar natme poi. Ta'e pe, tinge yainge wusyep me ŋaimune ŋaiye somohonme poi masande ŋilyehme. Pe wusyep uku natme lenge aposel ŋaiye yasande, topo'e yeteke'e ŋai'e ŋai'e ŋendeheiyeh ŋaiye Jisas ŋende pe, tinge yalaŋatme wusyep uku yal'e yal'e. ³ Nam si miyar'e ŋai'e ŋai'e luku, ŋendeheiyeh nate gere tukwini, topo'e nam mende wah nihe ŋoihmeriyembe wusyep uku. Ta'e luku pe, ma minge wusyep uku member milme nin. ⁴ Nam mende ta'e luku no, nin na sisysteme gondoume wusyep ŋaiye somohonme nin ŋasande pe, ki bwore mise.

Walip hla' ŋaname Sekaraia ŋaiye tuwei kin Elisabet ta wara'e Jon

⁵ †Dindi' ŋup ŋaiye kiŋ Herot bepeteme provins Judia pe, pris ende Sekaraia narp. Kin bamtihei tikin pris Abiya. Naŋ tuwei kin Elisabet. Ti topo'e bamtihei lenge pris, kom ti bamtihei lenge pris Aron. ⁶ Pe nyermbe nyermbe tinge hindi yarp bwore bwarme nembep tikin Got, topo'e tinge hindi jande wusyep erŋeme lalme tikin Got Lahmborenge. ⁷ Elisabet ti gwan pakaiye pe, yukur tinge hindi yara'e talah ende, pakai. Tinge hindi si pupwa borenge.

⁸⁻⁹ ŋup uku pe, lenge bamtihei tikin Sekaraia ya yende wah pris yal yukoh yirise pe, lenge pris yiche ŋeser ta'e ŋaiye nye nyermbe tinge yende pe, ki taharme Sekaraia ŋaiye ka e oto yukoh yirise tikin Lahmborenge esekeh lou hi' ŋaiye naihe sengehrepe no, misip bwore ka ihe e unuhme Got. ¹⁰ Dindi' ŋup uku ŋaiye ki ŋesekeh pe, lenge miye' tuweinge lalme ŋaiye jan ya tas wicher' yanange wusyep topo'me Lahmborenge. ¹¹ Pe walip hla' tikin Lahmborenge ende natme kin pe, walip hla' uku gan nal syep non siheime ŋeser hendeinge ŋaiye Sekaraia ŋesekeh lou hi' sengehrepe luku. ¹² Nupe ŋaiye Sekaraia ŋeteke'e pe, kin gunguru plai pe, ki hi' garŋge. ¹³ Kom walip hla' uku ŋaname na, "Sekaraia, na hi'girŋge, na pakai! Got Lahmborenge si ŋasande ŋisilih yip pe, tuwei nin Elisabet ta wara'e lahmiye' ende. Pe na gilme naŋ kin Jon. ¹⁴ Nupe ŋaiye mam kin ta wara'e kin pe, ka ende nin na isyunde mi' supule. Nin topo'e lenge mitiŋ wula wula pa hriphrip me kin. ¹⁵⁻¹⁶ ††Kin ka amba'e naŋ em-

bere elme nembep tikin Got Lahmborenge. Yukur tatame ŋaiye kin ka ono'e pinip wain topo'e pinip kwote. Nupe ŋaiye kin tahai' tapam mam pe, kin si paparmame Yohe Yirise. ŋup uku pe, kin ka enge lenge miye' tuweinge Israel wula wula plihe yutme Lahmborenge, Got tinge. ¹⁷ *Pe kin ka el topo'e bongol tikin Yohe Yirise tu'e profet Elaija pe, ka el yerme Lahmborenge. Ka ende lenge yai topo'me lenge talah tinge ka plihe ŋoihmbwaip ilyeh, topo'e ka bunjenge ŋoihmbwaip lenge miye' tuweinge ŋaiye si yengelyembe wusyep Got no, ka ŋoihyeryembe bwore bwarme. Ta'e luku pe, kin ka ende mi'mi' lenge miye' tuweinge nange ka yurp jeteme Lahmborenge ŋaiye ka ot."

¹⁸ Sekaraia ŋisilihme walip hla' na, "Hai, nam topo'e tuwei nam, poi hindi si pupwa borenge le'e. Ta'e luku pe, ma se sisysteme wusyep nin iki tu'e lai?" ¹⁹ ††Walip hla' tikin Lahmborenge nungwisme na, "Nam Gepriel le'e. Nam gwan embep tikin Got pe, kin nember nam mat nange ma mini nin wusyep bwore le'e. Ta'e luku pe, nam mamba'e mut kin mat. ²⁰ Kom yukur ni ŋenerme wusyep nam ŋaiye ka tuhur bwore mise. Ta'e luku pe, mut nin ka tingis si e tutume ŋaiye wusyep upwai'e nam ka teŋei esep bwore mise."

²¹ Dindi' ŋup uku pe, lenge mitiŋ ŋaiye jan ya tas wicher' yarp yeseperhme kin ŋoihyeryembe wula wula na, detale ti Sekaraia gan gwaingwai nato yukoh yirise. ²² Nupe ŋaiye kin nate tas wicher' pe, yukur tatame ŋaiye ka se ininge wusyep, pakai. Mut kin si tingis. Pe lenge miye' tuweinge ŋaiye jan uku, tinge ŋoihyeryembe nange kin si ŋeteke'e ŋainde supule ŋanar nato yukoh yirise. Detale, kin nenge syep nalaŋatme ta'e ŋaiye ki ŋanange wusyep. ²³ Wah kin mi'e pe, ki plihe nal moi kin. ²⁴ Pe ŋup sye' nal mi'e pe, tuwei kin Elisabet wusyep'e talah pe, ti tase warp yokoh wa tatame wundehei syepumbur. ²⁵ Ti wanange na, "Tukwini le'e, Lahmborenge ŋoihginirme nam pe, ki ŋende ta'e luku no, kin nongohe hi'e nam ŋaiye nam somohon yukur mara'e talah."

Walip hla' ŋaname Maria nange ta wara'e Jisas

²⁶ Nupe ŋaiye Elisabet si talahe wundehei syepumbur ilyeh pe, Lahmborenge nember walip hla' kin Gepriel nal moi Nasaret nato Galili distrik. ²⁷ ††Kin nenge wusyep nalme tesimbihye' ende, naŋ ti Maria, ŋaiye somohonme tinge si yupwai'e wusyep nange ta windi'e Josep, miye' ŋaiye kin loumwah kiŋ Dewit. ²⁸ Pe walip hla' nate ŋaname ti na, "Amal nam, Lahm-

† 1.5 1Sto 24.10 †† 1.15-16 Nam 6.3

‡ 1.17 Mal 4.5-6 †† 1.19 Dan 8.16, 9.21 †† 1.27 Mat 1.18

boreng hriphrip me nin supule pe, kin njoih mi'mi' me nin, topo'e kin narp topo'e nin!" ²⁹ Maria wasande wusyep walip hla' uku mi'e pe, ti njoihweryembe wula wula woto njoihmbwaip ti pe, ti njoihweryembe me wusyep tehei uku ki ta'e la nja. ³⁰ Walip hla' njaname ti na, "Maria, na hi'girnge, na pakai. Detale, Lahmboreng njoih mi'mi' me nin. ³¹ †Ta'e luku pe, nin na esye'e lahmiye' ende pe, na gilme nan kin Jisas. ³²⁻³³ ††Kin ka amba'e nan embere sekete pe, mitin ka jilme kin Talah tikin Got Na Nah Hla' Supule. Got Lahmboreng ka anja'e luh yilihe tu'e njaie louwah kin, kin Dewit pe, kin topo'e ka tuhur kin lenge Israel lalme pe, ka orp kin nyermbe nyermbe."

³⁴ Maria wisilihme walip hla' uku na, "Nai uku ka ot tu'e la? Njam yukur mindi'e miye'." ³⁵ Pe walip hla' njaname na, "Yohe Yirise se ka guhunahme nin, topo'e bongol tikin Got ka ote si me nin. Ta'e luku pe, ka jilme talah yirise luku Talah tikin Got. ³⁶ Njoihweryembe pwap nin Elisabet. Ti si pupwa boreng supule, topo'e ti yukur tatame njaie ta wara'e talah, pakai. Kom ti si talah, wundehei ti syepumbur ilieh. ³⁷ †Yukur njaninde nihme Lahmboreng njaie ka ende, pakai supule." ³⁸ Maria wanange na, "Njam tuwei wah tikin Lahmboreng. Nai uku ka ende gunde njaie si ni njanange." Mi'e pe, walip hla' nasme ti.

Maria wa weteke'e Elisabet

³⁹ Dindi' nup uku Maria wende mi'mi' pe, ti hwihwai wal moi njaie sai nanah hwate ende nal Judia. ⁴⁰ Pe ti wa woto yukoh Sekaraia pe, ti wirisukwarme Elisabet. ⁴¹ Nupe njaie Elisabet wasande njaie Maria wirisukwarme ti pe, talah papalai nale nat tahai' nato tapam Elisabet pe, ti papararme Yohe Yirise. ⁴² Pe ti wanange wusyep marng na, "Njoih mi'mi' njaie Got yale pe, ki tahar'e tuweinge lalme, topo'e talah njaie nin na ara'e pe, Got ka njoih mi'mi' me kin embere supule! ⁴³ Kom njam tuwei mune ti, nin nate neteke'e njam. Nin mam Lahmboreng njam, kut njam tuwei pakaiye. ⁴⁴ Nupe njaie njam masande wusyep irisukwarme nin pe, talah njaie tahai' nato tapam njam papalai njanah hriphrip supule. ⁴⁵ Nin si njanerme wusyep tikin Lahmboreng njaie njaie esep ka tuwei. Ta'e luku pe, na hriphrip supule."

Wenersep titi Maria

⁴⁶⁻⁴⁷ Pe Maria wanange na, "Njoihmbwaip njam mirisukwarme Lahmboreng supule, topo'e njam chuchukwarme Got, kin Miye' nungwisme njam.

⁴⁸ ††Njam tuwei wah pakaiye kin, kom kin njoihweryembe njam.

Ta'e luku pe, tahar tukwini nenge nal pe, lenge miye' tuweinge lalme ka yininge nange njam tuwei

† 1.31 Mat 1.21 †† 1.32-33 2Sam 7.12-13,16, Ais 9.7 ‡ 1.37 Stt 18.14 †† 1.48 1Sam 1.11

njaie Got ende njam hriphrip supule.

⁴⁹ Detale, Got kin bongol pe, ki njande njaie njaie nembere me njam.

Pe nan kin yirise supule.

⁵⁰ Pe nyermbe nyermbe kin njoihginirme lahmente njaie yasar'e nimbep yahra'e nan kin.

⁵¹ Kom ki njanembe syep bongol kin pe, ki nangalai lenge mitin njaie jate bip yahra'e nan tititinge.

⁵² ††Kin si tale lenge miye' ondoh nate gah kekep, kut kin nahra'e lenge miye' tuweinge njaipwa nja' nanah hla'.

⁵³ Kin nangange nja' nal lenge njaipwa nja', kut kin ginyen lenge miye' lowe yenge syep pakaiye yal.

⁵⁴ Ki njande gande wusyep upwai'e kin njaie kin si njan

lenge louwah poi njaie ka njoih mi'mi' me poi pe, kin nate gah nungwisme poi Israel, miye' tuweinge wah kin.

⁵⁵ ††Kin nupwai'e wusyep topo'e lenge louwah poi, Abraham topo'e lenge nambaih talah kin, njaie ka njoihginirme tinge nye nyermbe."

⁵⁶ Maria warp topo'e Elisabet wa tatame wundehei hun mi'e pe, ti plihe wal moi ti.

Elisabet wara'e Jon

⁵⁷ Nup titi nat pe, Elisabet wara'e lahmiye' ende. ⁵⁸ Nupe njaie lenge wim ilieh ti topo'e lenge moi ilieh ti yasande yeteke'e njanime bwore njaie Lahmboreng njande pe, tinge lalme hriphrip topo'e ti. ⁵⁹ ††Nupe njaie talah ti si sande ende njan nal mi'e pe, tinge yat nange ka yotombo wahri' hi' kin, topo'e ka yember nan kin Sekaraia, junde nan yai kin. ⁶⁰ Kom mam kin wanange na, "Pakai! Nan kin ya gwilme Jon." ⁶¹ Pe tinge yaname na, "Kom yukur wim ilieh yip ende nan kin Jon sai, pakai!" ⁶² Pe tinge yenge syep yaname yai tikin nange talah uku ka gilme lahmente. ⁶³ Ta'e luku pe, Sekaraia nenge syep nisilih lenge nange ka yenge bambalau ende yut no, ka inge nan. Pe kin nainge nan kin Jon. Tinge yeteke'e ta'e luku pe, tinge njoihweryembe wula wula. ⁶⁴ Nilyehe sai, Sekaraia, mut kin ginir pe, kin plihe njanange wusyep pe, ki njanisukwarme Got. ⁶⁵ Pe lenge moi ilieh titinge gunguru plai njoihweryembe wula wula pe, wusyep uku sisil nal'e nal'e moiye moiye njaie sai nanah hwate Judia. ⁶⁶ Pe mitin lalme njaie yasande wusyep uku pe, tinge njoihweryembe wula wula ta'e le'e na, "Mindemboi talah uku ka tuhur tu'e la?" Detale, tinge si yeteke'e yoworme bongol tikin Lahmboreng sai topo'e kin.

Wenersep tikin Sekaraia

⁶⁷ Yohe Yirise gahanahme Sekaraia, yai tikin Jon pe, ki njanange wusyep profet ta'e le'e na,

⁶⁸ Ya miri musukwarme Lahmboreng, Got poi Israel!

‡ 1.52 Jop 5.11, 12.19 ††† 1.55 Stt 17.7, 1Sam 2.1-10 ††† 1.59 Wkp 12.3

Kin si nate nungwisme poi miye' tuweinge kin njaie ya murp hlaininge.

⁶⁹ Kin si nember miye' bongol ende njaie ka ungwisme poi.

Kin ka amba'e luh tikin louwah kin kin Dewit, miye' wah tikin Got.

⁷⁰⁻⁷¹ Somohonme lenge profet bwore bwarme yanange wusyep Got

yanange nange Got ka ungwisme poi pe, ka enge poi tupwaihme lenge wachaih, topo'e lenge mitinj njaie njoihmbwaip pupwa me poi.

⁷²⁻⁷³ Kin si njoihginirme lenge louwah poi pe, kin njoiheryembe wusyep upwai'e kitikin njaie kin si nupwai'e topo'e tinge,

wusyep upwai'e luku njaie kin naja'e nal me louwah poi Abraham.

⁷⁴⁻⁷⁵ Kin si njanange wusyep mise nal lenge louwah poi

nange ka ungwisme poi osme syep lenge wachaih.

Ta'e luku pe, nyermbe nyermbe njupe njaie poi ya murp kekep e'e pe,

poi ya murp holi bwore mise supule, topo'e ya murp bwore bwarme mil nembep kin.

⁷⁶ "Talah nam Jon, mitinj ka jil nin profet tikin Got Na Nah Hla' Supule.

Nin na el yerm Lahmborenge no, na ende mi'mi' me yanah kin.

⁷⁷ Nin na ininge wusyep me lenge miye' tuweinge asambe lenge njahwikin njaie Got ka ungwisme tinge njaie ka osme pupwa njoihmbwaip tinge no, ka yurp hlaininge.

⁷⁸⁻⁷⁹ ††Got poi, kin njoihmbwaip njuwaiye, topo'e kin Got njaie njoihginir.

Pe kin ka ember miye' yirise kin njaie ka ungwisme poi miye' tuweinge

njaie yarp tuwihme nule.

Yirise kin uku ka anjar'e ote guhme njoihmbwaip poi tu'e njaie nau nwor'e nase moihla' gahme poi.

Ka anjar'e guh lenge lahmende njaie yarp yepelme pe,

ka pasam poi yanah njaie ya mamba'e njoihmbwaip njuwaiye."

⁸⁰ Pe Jon tahar borenge pe, kin namba'e bongol tikin Yohe Yirise nato njoihmbwaip kin pe, kin narp nal moi gungurar njaie mitinj pakai na tatame njupe njaie wah kin tahar nal halhale nal nembep lenge miye' tuweinge Israel.

Maria wara'e Jisas

(Mat 1.18-25)

2 Nup uku pe, Sisa, miye' ondoh tikin Rom, nan kin Ogastus, njanange wusyep bongol nange ka amba'e nan lenge miye' tuweinge lalme njaie yarp tuwihme syep lenge Rom njaie ka jonose lenge miye' tuweinge luku. ² Le'e sensis njendehei kin njaie tahar njupe njaie Kwirinius narp gavena lenge Siria. ³ Ta'e luku pe, miye' tuweinge lalme yal'e yal'e ilieh ilieh

tongonose yal moi tiheinge tinge njaie ka yember nan tinge. ⁴ Josep topo'e, ki tahar nasme moi Nasaret njaie sai nato Galili distrik pe, kin nal Betlehem nato Judia. Detale, moi uku moi tiheinge louwah kin Dewit. ⁵ Kin nal topo'e Maria, tuwei njaie somohonme tinge si yupwai'e wusyep nange ka enge ti. Njupe njaie tinge hindi yal pe, ti si talahe sai. ⁶ Tinge ya jere Betlehem pe, ti wasande ta wara'e talah. ⁷ Kom yokoh dou njaie ka yurp si papapar lalme. Kut ti wara'e talah njendehei ti pe, ti wenge njaiyuwat wupwai'e kin pe, ti wonorh kin wa gwah wurmbu' njaie lenge yowor yono njaie.

Lenge miye' njaie yembepeteme yuwor sip ya yeteke'e Jisas

⁸ Lenge miye' sye' yarp ya tas luh njaie lenge yuwor sip yono peperiyeh pe, tinge yende wah njupe yembepetem lenge. ⁹⁻¹⁰ Pe walip hla' tikin Lahmborenge ende nate gereme tinge pe, yirise tikin Lahmborenge nanjar'e na gahme tinge. Tinge hi'worhe, kom walip hla' nana lenge na, "Pa hi'worhe na pakai! Nam menge wusyep bwore matme yip njaie mindemboi lenge miye' tuweinge lalme ka hriphrip. ¹¹ Tukwini njupe e'e na nato moi Dewit pe, tuwei ende si wara'e Miye' nungwisme. Kin Lahmborenge topo'e Miye' alanjatme tikin Got, Kraisi! ¹² Yip pa yeteke'e kin yoworme tu'e le'e, pa yeteke'e talah uku si yenge njaiyuwat yupwai'e pe, yonorh ya jah wurmbu' njaie yuwor yono njaie pe, yip pa sisyeme yoworme wusyep uku kin bwore mise." ¹³ Nilyehe sai walip hla' wula wula sekete yat topo'e walip hla' uku pe, tinge yirisukwarme Lahmborenge ta'e le'e,

¹⁴ "Yirisukwarme Got nanah moihla'!

Kin ka angange njoihmbwaip michukor el lenge miye' tuweinge

na gah kekep njaie ki hriphrip me tinge."

¹⁵ Njupe njaie lenge walip hla' plihe yal moihla' pe, lenge miye' njaie yembepeteme worsip yanange wusyep yale yat tititinge na, "Tuhur, ya mi meteke'e njaimune njaie si njende nal Betlehem ta'e njaie Lahmborenge si nana poi." ¹⁶ Ta'e luku pe, tinge hwhiwai yal pe, tinge yeteke'e Josep hindi Maria, topo'e talah wimbe njaie tahai' na gah wurmbu' njaie lenge yuwor yono njaie. ¹⁷ Njupe njaie lenge miye' mbep lenge worsip yeteke'e kin mi'e pe, tinge yana lenge njaimune njaie walip hla' si nana lenge me talah uku. ¹⁸⁻²⁰ Mi'e pe, lenge miye' njaie yembepeteme worsip plihe yal pe, tinge yahra'e wenersep yirisukwarme Lahmborenge me njaimune njaie si tinge yasande yeteke'e jande njaie walip hla' si nana lenge. Pe lahmende njaie yasande wusyep uku pe, tinge gunguru plai, topo'e njoiheryembe wula wula. Kom wusyep uku ki tahai' na gah njoihmbwaip Maria pe, ti njoihweryembe njembere sekete.

Josep hindi Maria yenge Jisas yal yukoh yirise

²¹ †Nup syepumbur hun nal mi'e pe, tinge yotombo wahri' hi' tikin Jisas pe, tinge jalme kin Jisas, nan uku

† 1.76 Mal 3.1 †† 1.78-79 Ais 9.2

ñaiye walip hla' si galme nal yer ñupe ñaiye yukur teteter mam wara'e kin. ²² Nup tikin ñaiye Maria hindi Josep ka yende mi'mi' ñaiye ta wende mi'me titi ñaiye ta tuhur prihe gunde wusyep erñeme tikin Moses. Ta'e luku pe, Maria hindi Josep yenge kin yal Jerusalem yala yaña'e kin yil syep tikin Lahmborenge. ²³ †Wusyep erñeme tikin Got ñanange na, ñaiye tuwei ende ta wara'e lahmiye' pe, ta waña'e kin wilme Lahmborenge. ²⁴ ††Ta'e luku pe, ka yenge jesumbihnip wimbe hoi, lakai jet humbri hoi yil ñaiye ka yesekhe yende ofa junde wusyep erñeme tikin Lahmborenge ñaiye ñanange.

²⁵ Dindi' ñup uku pe, miye' ende, nañ kin Simeon narp Jerusalem. Kin miye' bwore bwarme ñaiye gande wusyep tikin Got, topo'e Yohe Yirise narp topo'e kin. Pe kin narp keteme Miye' nungwisme lenge Israel. ²⁶ Detale, Yohe Yirise si ñaname nange yukur tatame ñaiye ka ole tutume ñaiye ka eteke'e Miye' alañatme tikin Lahmborenge, Krai. ²⁷ Pe Yohe Yirise nenge Simeon nato yukoh yirise. Npupe ñaiye yai mam Jisas yenge Jisas ya yoto yukoh yirise no, ka yende junde wusyep erñeme luku, pe ²⁸ Simeon namba'e kin nimbite sai pe, ki ñanange wusyep nirisukwarme Lahmborenge na,

²⁹ "Lahmborenge ñam, tatame ñaiye na amba'e ñam, miye' wah nin no,

ma mule topo'e ñoihmbwaip ñumwaiye.

Detale, wusyep upwai'e nin si bwore mise.

³⁰⁻³¹ Tukwini ñembep ñam si meteke'e Miye' nungwisme nin

ñaiye nin si ñende mi'mi' ñaiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge lalme.

³² †Yirise kin ka arar'e el lenge haiten, topo'e ka an-gange nañ ñembere

el lenge miye' tuweinge nin Israel."

³³ Pe yai mam tikin Jisas gunguru plaime ñaimune ñaiye Simeon ñaname Jisas. ³⁴ Pe Simeon ñoih mi'mi' me tinge. Mi'e pe, ki ñaname Maria, mam tikin Jisas na, "Lahmborenge si nalañatme talah e'e. Pe lenge miye' tuweinge Israel wula ka hriphrip me kin pe, kin se ka ungwisme tinge. Kom wula se ka jirnge kin pe, le'e ka ende tinge ñaiye ka tumbe. Kin ka tuhur tu'e wutu' tikin Got ende ñaiye mitiñ wula wula ka jonom-bai'e kin. ³⁵ Ta'e luku pe, le'e ka ende ñoihmbwaip tase tinge ka ot halhale. Pe Maria, nin na isyunde syohe e oto ñoihmbwaip nin tu'e ñaiye ñim gere ñoihmbwaip nin."

³⁶⁻³⁷ Mi'e pe, tuwei borenge profet ende, nañ ti Ana warp wa woto yukoh yirise topo'e. Ti talah tikin Fanuel pe, ti bamtihei ilyeh tikin Aser. Somohonme ti windi'e miye' ende, kom tinge hindi yarp ya tatame wahtaip syepumbur hoi pe, miye' ti nule pe, ti warp ñope. Wah-taip ti tatame 84. Nye nyermbe ti warp yukoh yirise pe, ñupe ñau ti wa wahra'e nañ tikin Got, topo'e ti wasme ñai wanange wusyep topo'me kin. ³⁸ Dindi' ñup uku pe, ti wate gwereme tinge pe, ti wirisukwarme Got

Lahmborenge, topo'e walañatme wusyep Jisas wal lenge miye' tuweinge Jerusalem ñaiye yarp jeteme Miye' alañatme tikin Got ñaiye ka ember kin ka ote ungwisme tinge no, ka yurp hlaininge.

³⁹ ††Npupe ñaiye Josep hindi Maria si yende ñai'e ñai'e lalme jande wusyep erñeme tikin Lahmborenge yal Jerusalem pe, tinge plihe yal moi tinge Nasaret ñaiye sai noto Galili distrik. ⁴⁰ Pe talah uku tahar borenge pe, kin namba'e bongol, topo'e sande teke'e bwore bwarme pe, ñoihmbwaip bwore bwore tikin Got sai me kin.

Jisas nal yukoh yirise

⁴¹ ††Wahtaipe taipe nato ñup Pasova ††† pe, lenge yai mam Jisas yal Jerusalem. ⁴² Npupe ñaiye Jisas wahtaip kin namba'e 12 pe, tinge plihe yal Jerusalem ñaiye ka yende Pasova tu'e ñaiye nye nyermbe tinge yende. ⁴³⁻⁴⁵ Npupe ñaiye Pasova mi'e pe, tinge yuwor'e yosoko yale yil moi tiheinge tinge ilyeh ilyeh tongonose. Npupe ende supule tinge ya jere yañah, kom Josep hindi Maria ñoihyeryembe nange Jisas ki ñotop lenge wondoh embere luku nal yañah. Kom Jisas teteter narp Jerusalem pe, lenge yai mam kin yukur sisysteme ta'e luku. Tinge yende wah yekepe kin ya yoto lenge bamtihei tinge, topo'e lenge ñimei ñaiye tinge top lenge lalme yal, kom yukur tinge yeteke'e kin, pakai. Ta'e luku pe, tinge plihe jan bunjenge yal Jerusalem.

⁴⁶ Npupe ende supule tinge plihe yal yañah pe, tinge yate jere Jerusalem. Tinge yarp ya tatame nyermbe, tinge yahai'e kin yal pe, tinge yeteke'e kin narp ñotop lenge jetmam tikin wusyep erñeme nato yukoh yirise ñasande wusyep tinge, topo'e ki ñisilih lenge wusyep sye'. ⁴⁷ Mitiñ ñaiye jan uku yasande wusyep Jisas pe, tinge ñoihyeryembe wula wula me wusyep kin, topo'me sande teke'e kin ñembere. ⁴⁸ Npupe ñaiye lenge yai mam kin yeteke'e kin pe, tinge gunguru plai supulme kin pe, mam kin waname na, "Talah ñam, detale ti nin ñende me poi hindi ta'e le'e? Npoi hmbwaip poi hindi mane sekete. Poi ñoihginiñme nin pe, poi mende wah nihe mekepe nin." ⁴⁹ Pe kin plihe nungwisme wusyep tinge hindi ta'e le'e na, "Detale ti yip hindi sisipirnge yekepe ñam? Yip pa sisysteme nange ñam marp yokoh Yai ñam kuli." ⁵⁰ Kom tinge hindi yukur sisysteme wusyep tehei uku, pakai.

⁵¹ Mi'e pe, kin tahar top lenge plihe nal Nasaret. Kom Maria yukur ñoihsipe ñai'e ñai'e ñaiye ti si weteke'e, pakai. Nye nyermbe ti ñoihweryembe woto ñoihmbwaip ti. Jisas narp topo'e yai mam kin pe, kin talah bwore ñaiye ñasande wusyep tinge hindi. ⁵² †††Npupe ñaiye Jisas tahar borenge pe, sande teke'e bwore bwarme kin tahar embere pe, Got topo'e lenge mitiñ lalme hriphrip me kin.

‡ 2.21 Wkp 12.3, Luk 1.31 † 2.23 Kis 13.2, 12 †† 2.24 Wkp 12.6-8 † 2.32 Ais 42.6, 49.6, 52.10

†† 2.39 Mat 2.23 †† 2.41 Kis 12.1-27, Lo 16.1-8 ††† Tehei kin Pasova luku pe, lenge Juta yono ñai embere ñoihyeryembe wah embere ñaiye somohonme Got ñende ñaiye nungwisme tinge yasme mwahupwai'e lenge Isip. ††† 2.52 1Sam 2.26, Snd 3.4

**Jon tikin Baptais n̄iche wusyep nal lenge miye'
tuweinge**

(Mat 3.1-12, Mak 1.2-8, Jon 1.19-28)

3 N̄upe n̄aiye Sisa Taiberius si narp miye' ondoh supule na tatame wahtaip 15 pe, Pontius Pailat narp gavena tikin Judia, Herot narp miye' mbep lenge Galili o, to' kin Filip narp miye' mbep lenge Ituria topo'e lenge Trakonitis o, Lisianas narp miye' mbep lenge Abilene. ² O n̄up uku n̄aiye Anas hindi Kaiafas yarp pris ondoh pe, Got n̄aname Jon, talah tikin Sekaraia n̄aiye narp moi gungurar n̄aiye wah kin ka tuhur. ³ Ta'e luku pe, Jon nal'e nal'e n̄oyor'me moi n̄aiye sai siheime mih Jordan pe, ki n̄iche wusyep ta'e le'e, "Yaŋa'e teket me pupwa n̄oihmbwaip yip no, pa yamba'e pinip pe, Got se ka osme pupwa n̄oihmbwaip yip." ⁴ Le'e ta'e wusyep n̄aiye somohonme profet Aisia nainge sai nato Tup tikin Got na, "Pa yisyunde miye' ende ka gil gil orp moi gungurar ininge na, 'Yende mi'mi' me yaŋah Lahmborenge, topo'e yende n̄ahwikin ka yelme n̄aiye ka ot. ⁵ Pa yupulyu'e luh gahe lalme, topo'e pa yotombo hwate ka guh yelme lalme. N̄ahwikin n̄aiye yukule pe, pa yende ka bwarme, topo'e yaŋah n̄aiye gingouwe pe, pa yende ka yelme. ⁶ Mi'e pe, lenge miye' tuweinge na gah kekep e'e lalme ka yeteke'e Miye' nungwisme tikin Got."

⁷ †Lenge miye' tuweinge wondoh embere yatme Jon nange ka gihye' lenge pinip, kom ki n̄ana lenge na, "Yip n̄oihyeryembe nange pa yamba'e pinip ilyehme pe, tatame ka ungwis yip n̄aiye pa tupwaihme nihe syohe tikin Got? Pakai! N̄oihmbwaip yip pupwa hombo'e ta'e hwan̄. ⁸ †Kom pa yende n̄ai'e n̄ai'e bwore ti, ka sasambe nange yip si yimbilme n̄oihmbwaip no, pupwa n̄aiye sai nato n̄oihmbwaip yip si mi'e ko. Yukur tatame n̄aiye pa n̄oihyeryembe nange yip n̄ambaih talah tikin Abraham no, yip si bwore bwarme, pakai. De-tale, Got kin tatame n̄aiye ka imbilme n̄eser e'e tu'e lenge n̄ambaih talah tikin Abraham! ⁹ †Got si nenge n̄im n̄eser gan lou tehei pe, ka gine lou n̄aiye yukur n̄ai esep bwore tehei pe, ka iche el nih."

¹⁰ Lenge miye' tuweinge yisilihme kin na, "Ya mende tu'e la?" ¹¹ Kin nungwis lenge na, "Lahmende n̄aiye nenge temhron̄ hoi pe, ka aŋa'e ende elme miye' n̄aiye temhron̄ pakai, topo'e lahmende n̄aiye tatame n̄ai pe, ka aŋa'e miye' n̄aiye n̄ai pakai." ¹² †Lenge miye' sye' n̄aiye yamba'e wuhyau takis yatme kin n̄aiye ka yamba'e pinip pe, tinge topo'e yisilihme kin na, "Jetmam, ya mende tu'e la?" ¹³ Ki n̄ana lenge na, "Yukur pa yamba'e wuhyau takis yusungurhme wutu' n̄aiye lenge gavman yalan̄atme, na pakai." ¹⁴ Pe lenge miye' wondoh sye' yisilihme kin na, "O poi yi, ya mende tu'e la?" Jon n̄ana lenge na, "Yukur pa yininge wusyep hombo'e yini'e lenge miye' tuweinge no, pa yamba'e wuhyau me tinge. Topo'e yukur pa yininge nange ka

yul yip wuhyau, tu pakai pe, pa yongomb lenge, na pakai. Hriphrip me wuhyau n̄aiye yip si yamba' me wah yip."

¹⁵ Lenge miye' tuweinge lalme yarp jeteme Miye' alañatme tikin Got, Krais no, tinge yasande n̄aiye ka ot hwhiwai. Ta'e luku pe, tinge n̄oihyeryembe wula wula yoto n̄oihmbwaip tinge na, "Ta'e Jon kin Krais, Miye' alañatme tikin Got, lakai pakai?" ¹⁶ Kom Jon n̄ana lenge lalme na, "N̄am jaih yip pinip pakaiye, kut miye' ende n̄aiye ka ot gunde n̄am pe, kin Lahmborenge me n̄am supule. N̄am yukur bwore tatame n̄aiye ma mungul n̄i-hip hi' kin, pakai. N̄am miye' pakaiye. Kin ka jih yip topo'e Yohe Yirise pe, ka ende wah tu'e nih esekeh pupwa n̄oihmbwaip yip. ¹⁷ Miye' uku kin si nenge yap. Kin ner̄e peperiye esep n̄iche nanah hla' endereme. Pe n̄esep n̄aiye bwore pe, ka ember el yokoh n̄ai kut o, hoporonge kin ka esekeh el nih n̄aiye sisyu' nye ny-ermbe."

¹⁸ Jon n̄ende wah n̄iche wusyep wula wula n̄aiye ka yimbilme n̄oihmbwaip n̄upe n̄aiye kin n̄anange nalan̄atme wusyep bwore mise tikin Got nal lenge miye' tuweinge. ¹⁹ ††Kom Jon n̄ihyele miye' mbep Herot n̄aiye somohonme kin n̄osoihme Herodias, tuwei tikin tatai kin, topo'e n̄ai'e n̄ai'e pupwa sye' n̄aiye kin si n̄ende. ²⁰ Ta'e luku pe, Herot n̄ende n̄oihmbwaip nihe pe, kin plihe n̄ende pupwa n̄ember Jon nal mwahupwai'e.

Jisas namba'e pinip

(Mat 3.13-17, Mak 1.9-11)

²¹ O n̄upe n̄aiye Jon teter n̄ende wah gihye'e pinip lenge miye' tuweinge pe, Jisas topo'e namba'e pinip. N̄upe n̄aiye Jisas n̄anange wusyep topo'me Got mi'e pe, n̄aitem ginir pe, ²² ††Yohe Yirise nate gah ta'e jesumbihnip pe, kin nate narp n̄anah kin. Pe wusyep ende nase moihla' nat ta'e le'e, "Nin talah bwore n̄oihmbwaip n̄am pe, n̄am mende nihararme nin. N̄am hriphrip me nin supule."

Lenge loumwah topo'e mwan ka' Jisas

(Mat 1.1-17)

²³ N̄upe n̄aiye wahtaip Jisas namba'e 30 pe, kin nahra'e wah Got nal halhale gah n̄embep lenge miye' tuweinge. Lenge miye' tuweinge n̄oihyeryembe nange kin talah tikin Josep.

Josep kin talah tikin Heli,

²⁴ Heli kin talah tikin Matat, Matat kin talah tikin Livai, Livai kin talah tikin Melki, Melki kin talah tikin Janai, Janai kin talah tikin Josep,

²⁵ Josep kin talah tikin Matatias, Matatias kin talah tikin Amos, Amos kin talah tikin Nahum, Nahum kin talah tikin Esli, Esli kin talah tikin Nagai,

²⁶ Nagai kin talah tikin Mat, Mat kin talah tikin Matatias, Matatias kin talah tikin Semein, Semein kin talah tikin Josek, Josek kin talah tikin Joda,

† 3.4 Ais 40.3-5 †† 3.7 Mat 12.34, 23.33 ‡ 3.8 Jon 8.33 †† 3.9 Mat 7.19 †† 3.12 Luk 7.29

††† 3.19 Mat 14.3-4, Mak 6.17-18 ††† 3.22 Stt 22.2, Sng 2.7, Ais 42.1, Mat 3.17, Mak 1.11, Luk 9.35

²⁷ Joda kin talah tikin Joanan, Joanan kin talah tikin Resa, Resa kin talah tikin Serubabel, Serubabel kin talah tikin Sealtiel, Sealtiel kin talah tikin Neri,
²⁸ Neri kin talah tikin Melki, Melki kin talah tikin Adi, Adi kin talah tikin Kosam, Kosam kin talah tikin Elmadam, Elmadam kin talah tikin Er,
²⁹ Er kin talah tikin Joshua, Joshua kin talah tikin Elieser, Elieser kin talah tikin Jorim, Jorim kin talah tikin Matat, Matat kin talah tikin Livai,
³⁰ Livai kin talah tikin Simeon, Simeon kin talah tikin Juta, Juta kin talah tikin Josep, Josep kin talah tikin Jonam. Jonam kin talah tikin Eliakim,
³¹ Eliakim kin talah tikin Melea, Melea kin talah tikin Mena, Mena kin talah tikin Matata, Matata kin talah tikin Natan, Natan kin talah tikin Dewit,
³² Dewit kin talah tikin Jesi, Jesi kin talah tikin Opet, Opet kin talah tikin Boas, Boas kin talah tikin Salmon, Salmon kin talah tikin Nason,
³³ Nason kin talah tikin Aminadap, Aminadap kin talah tikin Ram, Ram kin talah tikin Hesron, Hesron kin talah tikin Peres, Peres kin talah tikin Juta,
³⁴ Juta kin talah tikin Jekop, Jekop kin talah tikin Aisak, Aisak kin talah tikin Abraham, Abraham kin talah tikin Tera, Tera kin talah tikin Nahor,
³⁵ Nahor kin talah tikin Seruk, Seruk kin talah tikin Reu, Reu kin talah tikin Pelek, Pelek kin talah tikin Eber, Eber kin talah tikin Sela,
³⁶ Sela kin talah tikin Kenan, Kenan kin talah tikin Arpasat, Arpasat kin talah tikin Syem, Syem kin talah tikin Noa, Noa kin talah tikin Lamek,
³⁷ Lamek kin talah tikin Metusela, Metusela kin talah tikin Enok, Enok kin talah tikin Jaret, Jaret kin talah tikin Mahalalel, Mahalalel kin talah tikin Kenan,
³⁸ Kenan kin talah tikin Enos, Enos kin talah tikin Set, Set kin talah tikin Adam, Adam kin talah tikin Got.

Miye' pupwa ḡondol'me Jisas

(Mat 4.1-11, Mak 1.12-13)

4 Jisas papararme Yohe Yirise pe, kin nenge Jisas nase mih Jordan nember nal moi gungurar. ² Nal moi uku pe, miye' pupwa Satan ḡondol'me Jisas na tatame ḡup 40. Dindi' ḡup lalme luku yukur kin ḡono ḡainde, pakai. Ta'e luku pe, nimbot ḡonombe kin pupwa supule. ³ Pe miye' pupwa Satan nate ḡaname na, "ḡaiye nin Talah tikin Got pe, inime ḡeser e'e ka imbilme e tu'e kakah pe, na ono." ⁴ †Kom Jisas nungwisme na, "Wusyep sai Tup tikin Got ḡanange nange ḡai ilyehme yukur tatame ka si orpe miye' enge si, pakai." ⁵ Mi'e pe, miye' pupwa nenge kin nanah hwate ende pe, nilyehe sai ki ḡasambe kin moiye moiye lalme na gah kekep. ⁶⁻⁷ Miye' pupwa ḡaname kin na, "ḡai'e ḡai'e lalme luku sai syep ḡam pe, ḡam tatame ḡaiye ma maḡa'e lahmende ḡaiye ḡam masande. Ta'e luku pe, ḡaiye na asar'e ḡimbep irisukwarme ḡam pe, ma yule ḡai'e ḡai'e mi' supule luku, topo'e bongol ḡaiye na embepeteme moi lalme luku." ⁸ ††Kom Jisas

† 4.4 Lo 8.3 †† 4.8 Lo 6.13

plihe nungwisme na, "Wusyep si sai Tup tikin Got ḡanange na,

Na irisukwarme Lahmborenge Got nin, topo'e na orp tuwihme kin ḡilyehme."

⁹ Pe miye' pupwa plihe namba'e kin nenge nal Jerusalem nember kin nanah yokoh hla' tikin yukoh yirise pe, ki ḡaname na, "ḡaiye nin Talah tikin Got pe, papalai e guh. ¹⁰ †Wusyep sai Tup tikin Got ḡanange ḡaiye Got se ka ini lenge walip hla' kin ka yembepeteme nin bworerme. ¹¹ Topo'e ki ḡanange ḡaiye ka se yurpe nin yenge yi yunuh hla' pe, yukur ḡeser ka gere ḡhip nin, pakai." ¹² ††Kom Jisas plihe nungwisme kin na, "Wusyep si sai Tup tikin Got ḡanange na, 'Yukur na se ondol'me Lahmborenge Got nin, pakai supule!'"

¹³ ḡupe ḡaiye miye' pupwa ḡende ḡai'e ḡai'e luku ḡondol'me Jisas mi'e pe, kin nasme Jisas nala e tutume ḡup ende ka plihe ote ondol'me kin.

Jisas ḡahra'e wah ḡendehei kin ḡanar Galili

(Mat 4.12-17, Mak 1.14-15)

¹⁴⁻¹⁵ Bongol tikin Yohe Yirise sai topo'e Jisas pe, ki plihe nal Galili distrik nalaḡatme lenge wusyep Got gan nato yukoh jahilyeh. Ta'e luku pe, naḡ kin sisil nal'e nal'e noto moiye moiye luku pe, lenge miye' tuweinge lalme yahra'e naḡ kin.

Lenge miye' tuweinge Nasaret jarnge Jisas

(Mat 13.53-58, Mak 6.1-6)

¹⁶ Mi'e pe, Jisas plihe nal Nasaret, moi tiheinge kin. Nato ḡup Sabat, kin nal yokoh jahilyeh tinge ta'e ḡaiye nye nyermbe kin nal nal. Ki tahar gan de ka gonose wusyep ende ḡaiye sai nato Tup tikin Got. ¹⁷ Pe miye' ende naḡa'e tup wusyep profet Aisaia. Ki ḡosokome tup uku pe, kin ḡeteke'e wusyep uku ḡanange ta'e le'e,

¹⁸ ††Yohe Yirise tikin Lahmborenge narp topo'e ḡam, ta'e luku pe,

kin si nalaḡatme ḡam nange ma mininge wusyep bwore

mil lenge ḡaipwa ḡi'.

Kin nember ḡam ḡaiye ma musme lenge miye' tuweinge

ḡaiye yarp mwahupwai'e no, ka yurp hlaininge, topo'e ma mende lenge mitiḡ ḡaiye ḡembep tinge tangar ka plihe yeteke'e,

topo'e ma monombe mane ḡaiye lenge miye' yangange yalme

lenge mitiḡ sye',

¹⁹ topo'e ma mininge wusyep nange ḡup si nat ḡaiye Lahmborenge ḡoiḡginirme lenge miye'

tuweinge tikin pe,

ka unḡwis lenge."

²⁰ Jisas ḡupwai'e tup plihe naḡa'e miye' uku pe, kin na gah narp. Lenge mitiḡ lalme ḡaiye yarp ya yoto yukoh jahilyeh uku bep ririrme kin sai. ²¹ Pe ki ḡana

‡ 4.10 Sḡ 91.11-12 †† 4.12 Lo 6.16 †† 4.18 Ais 61.1-2

lenge na, "Wusyep Got uku n̄aiye yip si yasande pe, tukwini n̄ai esep tuwei."

²² Tinge n̄oihyeryembe wula wula me wusyep bwore luku n̄aiye ki n̄anange. Pe tinge yisilih yale yat na, "Hei, wusyep n̄aiye kin n̄anange bwore mise, kom kin iki talah tikin Josep. Deta'e lai ti kin n̄anange ta'e luku?" ²³ Ki n̄ana lenge na, "N̄am sisyeme, yip pa yini n̄am wusyep tap uku na, 'N̄aiye nin dokta pe, na ende mi'me wahri' epwa nin, topo'e lenge miye' tuweinge moi tiheinge nitei.' Yip pa yini n̄am nange ma mende wah uku minir moi tiheinge n̄am n̄ahilyeh tu'e n̄aiye somohonme yip si yasande n̄am mende manar Kaperneam. ²⁴ †Kom n̄am mana yip wusyep mise supule, lenge miye' tuweinge lalme yengelyembe wusyep lenge profet n̄upe n̄aiye tinge yanange wusyep yal moi tiheinge tinge. ²⁵⁻²⁶ ††N̄oihyeryembe, ki n̄ahilyeh ta'e n̄aiye somohonme n̄upe n̄aiye n̄sih yukur gah na tatame wah-taip hun sye'me pe, n̄asarp sai nal'e nal'e moiye moiye. Bwore mise, dindi' n̄up uku lenge tuweinge n̄ope wula sekete yarp Israel, kom Got yukur nember profet Elaija nalme lenge moi jeheinge kin n̄aiye ka ungwis lenge n̄ai, pakai. Kom kin nember kin nalme lenge haiten n̄aiye ka ungwisme tuwei n̄ope ende n̄aiye warp moi Sarefat n̄aiye sai nato moi embere Saidon n̄ilyehme. ²⁷ †O dindi' n̄up tikin profet Elisa pe, lenge miye' tuweinge wula nato moi tiheinge Israel yamba'e wahri' epwa wukeh wukeh, kom yukur Elisa n̄ende mi'me wahri' epwa tinge, pakai. Kom miye' ende nato moi Siria, nar̄ kin Naman, kin ilyeh profet Elisa n̄ende kin tahar bwore prihe."

²⁸ N̄upe n̄aiye lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp ya yoto yukoh jahilyeh yasande ta'e luku pe, n̄oihmbwaip tinge nihe supule. ²⁹ Tinge rar tahar syep yarp Jisas pe, tinge yenge kin ya tas n̄aiye ka yiche kin yi juh hwate no, ka ole. ³⁰ Kom Jisas bunjenge n̄owor'e bumbumbe me tinge nal pe, kin nal ko.

Jisas ginyenme yipihinge pupwa

(Mak 1.21-28)

³¹ Mi'e pe, Jisas nate gere Kaperneam nato Galili distrik pe, n̄up tikin Sabat pe, kin nalanatme wusyep gan nato yukoh jahilyeh. ³² ††Pe tinge gunguru plaime wusyep kin. Detale, wusyep kin bongol n̄otohote n̄oihmbwaip tinge. ³³ Nato yukoh jahilyeh uku miye' ende n̄aiye yipihinge pupwa si gahanahme kin narp. Pe ki tahar tambah mah na hla' na, ³⁴ "Hai, Jisas miye' tikin Nasaret, deta'e lai ti nin nat? Nin nat n̄aiye na ende yumbun poi oho. N̄am si sisyeme nin miye' iki. Nin miye' bwore bwarme tikin Got!" ³⁵ Kom Jisas syep er̄geme kin bongol n̄aname na, "Upwai'e mut, e tus osme miye' iki!" Pe yipihinge pupwa n̄iche kin na gah kekep nal bep tinge pe, ki tas nasme kin nal ko. Kom yukur yipihinge pupwa n̄ende yumbune kin, pakai. ³⁶ Lenge miye' tuweinge lalme gunguru plai pe, tinge yanange wusyep yale yat tititinge na, "Kii, miye' iki n̄anange wusyep bongol n̄ihyele lenge yipihinge pup-

† 4.24 Jon 4.44 †† 4.25-26 1Ki 17.1,8-16 ‡ 4.27 2Ki 5.1-14
†† 4.32 Mat 7.28-29

wa pe, tinge tas yal? Wusyep mune ta'e liki? Bongol uku kin namba'e n̄ana ra?" ³⁷ Ta'e luku pe, wusyep uku sisil nal'e nal'e nato Galili distrik me wah n̄aiye Jisas n̄ende.

Jisas n̄ende mi'me mamiyen tikin Saimon

(Mat 8.14-15, Mak 1.29-31)

³⁸ Jisas nasme yukoh jahilyeh pe, kin nal yokoh Saimon. O mamiyen tikin Saimon warp yokoh uku wende wahri' epwa pe, wahri' ti nihe supule. Ta'e luku pe, tinge yisilihme Jisas n̄aiye ka ungwisme ti. ³⁹ Pe Jisas na gan siheime ti pe, kin n̄anange wusyep bongol me wahri' epwa luku n̄aiye ka tus upwaihme ti pe, wahri' epwa nasme ti ko. Mi'e pe, ti tahar wunde n̄ai me tinge. ⁴⁰ N̄upe n̄aiye n̄au na gah pe, lenge miti n̄ yenge lenge miye' tuweinge wahri' epwa tetehei n̄aiye sai me tinge yatme Jisas pe, kin nikil syep nanah tinge lalme pe, wahri' epwa tinge mi'e. ⁴¹ Topo'e n̄upe n̄aiye kin ginyen lenge yipihinge pupwa lal tas yasme lenge miti n̄ wula wula pe, lenge yipihinge pupwa yanange na, "Hai! Nin Talah tikin Got kuli!" Kom Jisas syep er̄gem lenge nange ka yupwai'e mut. Detale, kin gar̄nge n̄aiye lenge yipihinge pupwa ka yininge wusyep nange kin Miye' alanjatme, Krais, na pakai.

Jisas n̄iche wusyep nal yukoh jahilyeh

(Mak 1.35-39)

⁴² Nyermbe hondonge pe, Jisas nasme moi uku pe, kin nal luh n̄aiye miti n̄ pakai. Kom lenge miye' tuweinge yende wah n̄aiye yekepe kin. N̄upe n̄aiye tinge yeteke'e pe, tinge de ka yupwai'e kin nange ka otop lenge orp. Tinge jar̄nge n̄aiye ka osme lenge el moi ende. ⁴³ Kom ki n̄ana lenge na, "N̄am da miche wusyep bwore mise me lemame tikin Got mil moiye moiye sye' topo'e. Le'e tehei kin n̄aiye Got nember n̄am nat nange ma mende." ⁴⁴ Ta'e luku pe, kin nal'e nal'e moiye moiye n̄iche wusyep gan nato yukoh jahilyeh lenge Judia distrik.

Jisas nalanatme lenge jetalah kin

(Mat 4.18-22, Mak 1.16-20)

5 †N̄up ende Jisas gan nal pinip tiki moi Gene-saret pe, lenge wondoh embere yatme kin nange ka yisyunde wusyep Got n̄aiye ki n̄anange pe, kin tangarmbe supule. ² Kom ki n̄eteke'e loubil pinip hoi n̄aiye si lenge miye' n̄aiye jete n̄uyo' ya yember siheime pinip umun tiki o, lenge miye' uku jan pinip tiki yungurhme tem n̄uyo' tinge. ³ Ta'e luku pe, Jisas nanah loubil pinip tikin Saimon pe, ki n̄aname Saimon nange ka ununyu'e loubil pinip uku e tus pinip umun sikirp. Jisas narp nato loubil pinip uku pe, ki nalanatme wusyep nal lenge miye' tuweinge luku n̄aiye yarp pinip umun tiki.

⁴ N̄upe n̄aiye ki n̄anange wusyep mi'e pe, ki n̄aname Saimon na, "Enge loubil pinip e ember el pinip umun bumbumbe ti, pa yiche tem yip yi juh pinip no, pa

‡ 5.1 Mat 13.1-2, Mak 3.9-10, 4.1

yamba'e njuyo'." ⁵ †Saimon nungwisme wusyep kin na, "Lahmborenge, n̄aiye nin n̄anange pe, si ya mende kili. Kom poi si mende wah nihe n̄aiye kwite njuyo' n̄up sokoloh uku pe, yukur poi mamba'e njuyo' ende, pakai." ⁶ ††Mi'e pe, tinge yiche tem ya jah pinip pe, tinge jete njuyo' wula wula sekete yate yanah pe, tem sihei da ginir. ⁷ Ta'e pe, tinge syep hwaime lenge miye' yanam tinge n̄aiye yarp yal loubil pinip n̄oinde nange ka yute yungwis lenge. Tinge yat pe, tinge lalme jete tem njuyo' uku yanah. Tinge yuwil njuyo' yanah loubil pinip hoi uku, de pe, paparar supule. Sihei n̄aiye mane njuyo' ka tule loubil pinip hoi uku e guh pinip mele'e. ⁸ Njupe n̄aiye Saimon Pita n̄eteke'e n̄ai uku pe, ki n̄asar'e n̄imbep gah n̄hip Jisas n̄anange na, "Lahmborenge n̄am, el anga'me n̄am! N̄am miye' pupwa yehe." ⁹⁻¹⁰ Saimon top lenge miye' wah ilyeh kin Jems hindi Jon, talah tikin Sebedi gunguru plaiame njuyo' wula wula n̄aiye si tinge jete. Kom Jisas n̄aname Saimon na, "Yukur na hi'girnge, na pakai. Tukwini nenge nal pe, nin na ende wah n̄am pe, na amba' lenge miye' tuweinge tu'e n̄aiye somohonme nin n̄ende wah namba'e njuyo'." ¹¹ Njupe n̄aiye tinge yununu'me loubil pinip yate yanah pinip umun tiki pe, tinge yasme n̄ai'e n̄ai'e lalme yanar uku, tinge jande Jisas yal.

Jisas n̄ende mi'e wahri' epwa wukeh wukeh

(Mat 8.1-4, Mak 1.40-45)

¹² N̄up ende Jisas nato moi ende pe, miye' ende n̄aiye wahri' epwa wukeh wukeh n̄apara'e kin lalme n̄eteke'e Jisas pe, ki n̄asar'e n̄imbep tumbuhuroro'e na gah pe, ki n̄silihme Jisas na, "Lahmborenge, n̄am sisyeme, n̄aiye ni n̄asande pe, nin tatame n̄aiye na ongohe pupwa n̄aiye sai me n̄am pe, ma tuhur prihe." ¹³ Jisas kete syep n̄usuwa'e kin pe, ki n̄aname na, "N̄am masande. Ni tuhur prihe!" Nilyehe sai wahri' epwa luku nasme miye' uku. ¹⁴ †Mi'e pe, Jisas n̄aname n̄indindirime na, "Yukur na inime lahende, na pakai. Kut na e asambe lenge pris nange ka yeteke'e wahri' epwa nin si mi'e, topo'e na ember yitini elme Got gunde wusyep er̄neme n̄aiye Moses n̄anange. Na ende ofa yer ti, ka asambe lenge miti n̄alme nange wahri' epwa nin si mi'e, topo'e nin si tahar prihe." ¹⁵ Ta'e pe, wusyep Jisas sisil n̄ende embere nal'e nal'e pe, lenge miye' tuweinge wula wula yat yat n̄aiye ka yisyunde wusyep kin, topo'e n̄aiye ka ende mi'e wahri' epwa tinge. ¹⁶ Kom n̄up wula wula kin nasme lenge miye' tuweinge pe, kin nal luh n̄aiye miti n̄akai n̄aiye ka ininge wusyep topo'me Got.

Jisas n̄ende mi'me miye' n̄aiye n̄hip syep kin si nule bilmbil

(Mat 9.1-8, Mak 2.1-12)

¹⁷ N̄up ende pe, njupe n̄aiye Jisas n̄anange nalanatme wusyep gan noto yokoh ende pe, lenge Farisi topo'e lenge jetmam tikin wusyep er̄neme yarp topo'e yasande wusyep kin. Tinge yase moi wula wula n̄aiye sai nato Galili distrik, Jerusalem topo'e moi sye' n̄aiye

sai nato Judia yat. Pe bongol tikin Lahmborenge sai topo'me Jisas pe, ki n̄ende mi'e wahri' epwa lenge miye' tuweinge. ¹⁸ Dindi' n̄up uku pe, lenge miye' sye' yikirh miye' ende n̄aiye n̄hip syep kin si nule yatme Jisas. Tinge yende bongol nange ka yenge kin yi yoto yokoh no, ka yember kin yi siheime Jisas n̄aiye ka ende bworerme kin. ¹⁹ Kom miti n̄ wula wula tangarmbe supule pe, tinge yukur tatame n̄aiye ka yeteke'e dou ende no, ka yenge kin yi yoto, pakai. Selel supule. Ta'e luku pe, tinge yikirh kin ya yanah yokoh hla' pe, tinge yurnguse kohmoi' sye' yende map mi'e pe, tinge yarp me wah yasme miye' uku luh orome na gah bum-bumbe miti n̄ lalme siheime Jisas. ²⁰ Njupe n̄aiye Jisas n̄eteke'e n̄oimbwaip tinge tejeime kin bongol pe, ki n̄aname miye' uku na, "Iyai, pupwa n̄aiye sai n̄oimbwaip nin si n̄am mongohe mi'e ko."

²¹ Kom lenge jetmam tikin wusyep er̄neme, topo' lenge Farisi tahar yanange wusyep teketenge yale yat tititinge na, "Miye' mune liki n̄aiye n̄anange wusyep ta'e n̄aiye kin Got? Kin n̄ende pupwa nalme Got kuli! Miye' yukur tatame n̄aiye ka ongohe pupwa n̄aiye sai n̄oimbwaip, pakai. Got n̄ilyeh, kin tatame." ²² Kom Jisas si sisyeme n̄oimbwaip tinge pe, ki n̄ana lenge na, "Detale ti yip n̄oihyeryembe ta'e liki?" ²³ Kin bwore wukinge n̄aiye miye' ende ka ininge nange kin nongoh pupwa n̄aiye sai noto n̄oimbwaip, kom kin nihe n̄aiye ka ininge na, 'N̄am si mende mi'e wahri' epwa nin. Ta'e luku pe, ni tuhur el.' ²⁴ Kom se ma yasam yip no, pa sisyeme yoworme nange n̄am, Talah tikin Miye', † n̄am membepmeteme n̄ai'e n̄ai'e lalme kekep e'e, topo'e n̄am tatame n̄aiye ma mongohe pupwa n̄aiye sai nato n̄oimbwaip." Ta'e pe, kin bunjenge n̄aname miye' uku n̄aiye lupu kin si nule na, "N̄am mana nin, tuhur e amba'e luh nin pe, el moi nin."

²⁵ Nilyehe sai, miye' uku bwore pe, kin tahar gan hla' gah n̄embep tinge lalme. Mi'e pe, kin namba'e luh kin n̄aiye sikeime kin nate pe, kin nirisukwarme Got nenge luh nal moi kin. ²⁶ Lenge miye' tuweinge lalme gunguru plai supule. N̄oimbwaip tinge hi'jarng, topo'e yirisukwarme Got. Ta'e pe, tinge yanange na, "Tukwini poi si meteke'e n̄ai ambaran supule n̄oinde tikin kuli!"

Jisas n̄aname Livai n̄aiye ka gunde kin

(Mat 9.9-13, Mak 2.13-17)

²⁷ Mi'e pe, Jisas tas wicher' nal pe, ki n̄eteke'e miye' ende n̄aiye narp noto yokoh n̄ende wah namba'e wuhyau takis, na n̄ kin Livai. Jisas n̄aname kin na, "Ote gunde n̄am!" ²⁸ Ta'e luku pe, Livai tahar nasme n̄ai'e n̄ai'e lalme kin pe, kin gande Jisas. ²⁹ Mi'e pe, Livai n̄ende n̄ai embere me Jisas narp yokoh kin pe, lenge miye' wula wula n̄aiye yamba'e wuhyau takis, topo'e lenge miti sye' yarp yono n̄ai yotop tinge hindi. ³⁰ †O lenge Farisi yotop lenge jetmam tikin wusyep er̄neme tititinge pe, tinge teketenge wusyep topo'me jetalah tikin Jisas. Tinge yanange na, "Detale ti yip yono n̄ai yotop lenge miye' n̄aiye yamba'e wuhyau takis, topo'e lenge miye' pupwa yehe lalme liki?" ³¹ Kom Jisas nung-

† 5.5 Jon 21.3 †† 5.6 Jon 21.6 ‡ 5.14 Wkp 14.1-32

†† Talah tikin Miye' kin Krai. †† 5.30 Luk 15.1-2

wisme wusyep tinge na, "Lenge miye' tuweinge n̄aiye wahri' epwa pakai, yukur ka se yilme dokta, pakai. Kut lenge miye' tuweinge n̄aiye yende wahri' epwa, ka se yilme dokta kili! ³² N̄am yukur mat n̄aiye ma mungwis lenge miye' tuweinge n̄aiye tinge n̄oihyeryembe nange tinge si bwore bwarme, pakai. Kom n̄am mat n̄aiye ma mende mi'me lenge miye' tuweinge pupwa n̄aiye ka yimbilme n̄oihmbwaip tinge."

Yukur pa totope yanah yere topo'e yanah gane

(Mat 9.14-17, Mak 2.18-22)

³³ Pe lenge miye' ondoh sye' Juta yisilihme Jisas na, "O nye nyermbe n̄up ilyeh ilyeh lenge jetalah tikin Jon Baptais, topo'e lenge jetalah Farisi yasme n̄ai topo'e pinip pe, tinge yanange wusyep topo'me Got. Kut lenge jetalah nin yukur tinge yende ta'e luku, pakai. Nye nyermbe tinge yono n̄ai topo'e yono'e pinip."

³⁴ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yip n̄oihyeryembe, n̄aiye miye' ende ka enge tuwei ende no, ka isilih lenge miye' tuweinge n̄aiye ka yute yeteke'e dindi' uku, kom n̄aiye yukur ka yono n̄ai topo'e ka yono'e pinip pe, liki pupwa yehe. N̄upe n̄aiye miye' uku kin narp top lenge n̄imei kin uku pe, bwore n̄aiye ka yono n̄ai topo'e ka yono'e pinip. ³⁵ Kom n̄up ende lenge wachaih kin ka yute yonombe miye' uku pe, ka osme tinge. N̄up uku pe, lenge n̄imei kin ka yusme n̄ai topo'e pinip."

³⁶ Jisas plihe n̄ana lenge wusyep tapimbilme ende ta'e le'e na, "Yukur miye' ende ka otombo temhron̄ n̄ambaran sikirp uwur e gerenge map n̄aiye sai temhron̄ telei, pakai. Detale, n̄aiye ka ende pe, se ka ende yumbune temhron̄ ambaran uku, topo'e temhron̄ n̄ambaran sikirp uku yukur ka se dindi' me temhron̄ telei, pakai. Ta'e pe, temhron̄ hoime luku se ka pupwa yehe. ³⁷ Rop ende kin ta'e le'e, yukur tatame n̄aiye miye' ende ka uwil'e pinip wain ambaran e guh worhi' telei, pakai. Detale, n̄aiye ka ende pe, pinip wain ambaran uku ka tenenem owor'e worhi' telei uku pe, pinip wain ka tuwil' tus. Ta'e luku pe, worhi' uku topo'e ka pupwa yehe. ³⁸ Kom se ka uwil'e pinip wain ambaran e guh worhi' ambaran. ³⁹ Lenge miye' n̄aiye si yono'e pinip wain n̄aiye somohonme yerkeime tinge yende pe, tinge n̄oihyeryembe n̄aiye pinip uku ki bwore mi' supule. Kut tinge jarngge pinip wain ambaran, topo'e tinge yanange nange pinip wain yerkeime kin nengelyembe pinip wain ambaran." †

Jisas kin Lahmborengge tikin Sabat

(Mat 12.1-8, Mak 2.23-28)

6 ††N̄up ende Sabat pe, Jisas nange nal nato wah sye' n̄aiye tinge yononde peperiyeh kakah. Pe lenge jetalah kin jete peperiyeh kakah esep pe, tinge chichur'e jah syep ti, tinge yono n̄esep kin. ² Kom lenge Farisi sye' yanange na, "Deta'e lai ti yip yende n̄ai ta'e liki? Wusyep er̄neme poi n̄anange nange yukur

† Ta'e luku pe, lahmdene n̄aiye si sisyeme yanah yere no, tinge jande wusyep er̄neme pe, ka jirngge yanah gane n̄aiye n̄am mende mat. †† 6.1 Lo 23.25

na ende n̄ai tu'e liki guh n̄up tikin Sabat, na pakai."

³⁴ †Pe Jisas nungwis lenge na, "Hai, yip si sisyeme n̄aimune n̄aiye somohonme Dewit n̄ende. N̄upe n̄aiye kin top lenge miye' wondoh kin yasande nimbot pe, kin nato yokoh tikin Got namba'e kakah pe, kin top lenge miye' wondoh kin yono. Kom kakah uku n̄aiye lenge pris yember yanah'e Got pe, lenge pris ilyehme tatame n̄aiye ka yono. O n̄aiye lenge miye' pakaiye ka yono pe, tinge yowor'e wusyep er̄neme poi." ⁵ Pe Jisas n̄ana lenge na, "N̄am Talah tikin Miye', n̄am Lahmborengge tikin Sabat."

Miye' n̄aiye syep lupu kin nule

(Mat 12.9-14, Mak 3.1-6)

⁶ N̄up ende n̄up tikin Sabat pe, Jisas nato yukoh jahilyeh ende nalanatme wusyep nal lenge miye' tuweinge. Pe miye' ende n̄aiye syep non kin si nule bilmbil narp. ⁷ Pe lenge jetmam tikin wusyep er̄neme topo' lenge Farisi yahai'e yanah n̄aiye ka yini'e Jisas nange ki ende pupwa owor'e wusyep er̄neme tinge. Ta'e luku pe, tinge bep dilndilme kin sai sihei sihei nange ka se ende mi'e wahri' epwa guh n̄up tikin Sabat. ⁸ Kom Jisas si sisyeme n̄oihmbwaip tinge pe, ki n̄aname miye' n̄aiye syep lupu nule luku na, "Tuhur ote gin e'e no, mitinj lalme ka yeteke'e nin." Ta'e pe, miye' uku tahar gan uku. ⁹ Mi'e pe, Jisas n̄ana lenge na, "N̄am da misilih yip tu'e le'e, wusyep er̄neme poi ki n̄ana poi nange ya mende n̄aimune guh n̄up tikin Sabat? Ya mende bwore, lakai ya mende pupwa o, ya mungwis lenge miye' lakai, ya mende yumbun lenge?" ¹⁰ Kin bep nal n̄oyor'me tinge lalme mi'e pe, ki n̄aname miye' uku na, "Kete syep nin bwarme ot." ¹¹ Ki n̄ende ta'e luku pe, syep kin si plihe bwore ko. ¹² Kom ki n̄ende lenge Farisi topo'e lenge jetmam tikin wusyep er̄neme n̄oihmbwaip pupwa supule. Ta'e luku pe, tinge yahai'e yanah n̄aiye ka yende me Jisas.

Jisas nalanatme lenge aposel kin

(Mat 10.1-4, Mak 3.13-19)

¹² N̄up uku pe, Jisas nanah hwate nala ininge wusyep topo'me Got pe, kin narp nanah moi uku n̄up supule n̄anange wusyep topo'me kin. ¹³ Tahar hondonge pe, Jisas gal lenge jetalah kin lalme yat pe, kin nalanatme miye' ¹² nato bumbe tinge n̄aiye kin nalanatme tinge aposel. ¹⁴ Nan̄ tinge ta'e le'e,

Saimon, n̄aiye Jisas nember nan̄ umbur'e kin Pita, topo'e to' kin Andru,

topo'e Jems, Jon, Filip, Bartolomyu,

¹⁵ Matyu, Tomas, Jems talah tikin Alpius, topo'e Saimon Selot, †

¹⁶ topo'e Judas talah tikin Jems, topo'e Judas Iskariot, miye' n̄aiye nember Jisas nal syep lenge wachaih.

‡ 6.3-4 Wkp 24.9, 1Sam 21.1-6 †† Tihei tikin wusyep selot ki ta'e le'e. Lenge selot tinge ta'e pati ende n̄aiye yende wachaihme lenge Rom. Tinge jarngge n̄aiye lenge Rom yembepeteme tinge pe, tinge yende wah nihe n̄aiye ka jinyen lenge Rom. Ta'e luku pe, Saimon uku kin somohon narp pati luku n̄ende wah topo'e lenge selot.

**Jisas nalaŋatme wusyep, topo'e kin ŋende mi'me
wahri' epwa**
(Mat 4.24-25, Mak 3.7-12)

¹⁷ Njupe ŋaiye Jisas ŋotop lenge aposel kin yase hwate jah pe, tinge yate jere temet ŋaiye lenge jetalah kin wula wula si jahilyeh yarp, topo'e lenge miye' tuweinge wula wula sekete ŋaiye yase Jerusalem, topo'e moi sye' ŋaiye sai ŋoto Judia, topo'e moi sye' ŋaiye sai siheime ŋoloh sah Tair topo'e Saidon.
¹⁸⁻¹⁹ Tinge yat nange ka yisyunde wusyep kin, topo'e ka ende mi'me wahri' epwa tinge. Pe mitiŋ lalme yende wah nihe ŋaiye ka yusuwa'e kin. Detale, ŋupe ŋaiye tinge ka yusuwa'e kin pe, bongol ŋaiye sai kin ka ende mi'me wahri' epwa tinge. Ta'e luku pe, Jisas ŋende mi'me wahri' epwa, topo'e kin ginyenme yipihinge pupwa lalme.

**Lenge ŋaipwa ŋi' ka hriphrip, kut lenge miye' lowe si
yamba'e yitini tinge**
(Mat 5.1-12)

²⁰ Jisas ŋeteke' lenge jetalah kin lalme luku pe, ki ŋana lenge na,
"Yip lahmende ŋaiye tukwini ŋaipwa ŋi', yip si yarp bwore.
Detale, yip si yarp ya yoto lemame tikin Got.
²¹ Yip lahmende ŋaiye tukwini nimbot yamb yip pe, yip si yarp bwore.
Detale, ŋup ende yip pa yono ŋai tapam supule.
Yip lahmende ŋaiye tukwini yilil pe, yip si yarp bwore.
Detale, ŋup ende yip pa yesenet.
²²⁻²³ †Njupe ŋaiye lenge miye' ka jirnge nin, topo'e ka yini pakai me nin, topo'e ka yininge wusyep pupwa me nin, topo'e lenge miye' yar ka yamba'e ŋimbim nin, na hriphrip. Somohonme lenge mwan ka' poi yende ŋahilyeh yal lenge profet tikin Got. Tehei kin ŋaiye ka jirnge nin pe, ki ta'e le'e, nin gande ŋam, Talah tikin Miye'. Kom ŋupe ŋaiye ŋai uku ka ot pe, na chuchukwar papalai guh unuh hriphrip. Detale, yitini embere sai keteme nin nanah moiha'la'.
²⁴ Kom ŋoihme yip lahmende miye' lowe ŋaiye tukwini yip tatame ŋai'e ŋai'e wula wula sekete. Detale, tukwini yip si yamba'e yitini bwore ŋumwaiye kekep e'e,
kom ŋup ende ka mi'e ko.
²⁵ Njoihme yip lahmende ŋaiye tukwini si yono ŋai tapam!
Detale, ŋup ende nimbot embere se ka yumb yip. Njoihme yip lahmende ŋaiye tukwini yesenet.
Detale, yip se pa yilil embere sekete.
²⁶ Njoihme yip lahmende miye' ŋaiye lenge mitiŋ lalme
yanange wusyep yahra'e naŋ yip topo'e yanange nange yip bwore.
Detale, lenge mwan ka' poi yende ŋahilyeh yal lenge profet hombo'e."

**Ende nihararme lahmende ŋaiye ŋende wachaihme
nin**
(Mat 5.38-48, 7.12)

²⁷ "Kom ŋam mana yip lalme le'e ŋaiye yasande wusyep ŋam, yende nihararme lenge wachaih yip topo'e yende bwore lenge lahmende ŋaiye ŋoihmb-waip pupwa me yip. ²⁸ Isilihme Got ŋaiye ka ende mi'mi' me lahmende ŋaiye yanange wusyep pupwa yalme yip topo'e lahmende ŋaiye yende yar yende yumbun yip. ²⁹ Pe ŋaiye miye' ende ka yumbe el wuti' pe, bunjenge aŋa'e wuti' umbur ŋaiye ka plihe yumbe topo'e. ŋaiye miye' ende namba'e temhron nin pe, plihe aŋa'e hapwore nin ŋoinde topo'e. ³⁰ Pe na angange lenge mitiŋ lalme ŋaiye tinge yisilih nin ŋai'e ŋai'e, topo'e ŋupe ŋaiye lahende namba'e ŋainde nin pe, yukur na isilih ŋaiye na plihe amba'e, na pakai.
³¹ †Ta'e luku pe, na ende bworerme lenge mitiŋ ŋahilyeh tu'e ŋaiye ni ŋasande tinge ka yende me nin.
³² ŋaiye na ende nihararme lenge miye' tuweinge ŋaiye tinge yende nihararme nin pe, yukur nin ŋende ŋai embere ende no, yukur tatame ŋaiye na amba'e yitini me wah ta'e luku, pakai. Detale, lenge miye' tuweinge pupwa, tinge topo'e yende tuwa'e ta'e luku no, tinge yende nihararme lenge miye' tuweinge ŋaiye si yende nihararme tinge. ³³ ŋaiye na ende bwore el lenge lahende ŋaiye yende bwore me nin pe, na plihe amba'e yitini bwore ŋoinde, lakai pakai? Pakai! Lenge miye' tuweinge pupwa, tinge topo'e yende ŋahilyeh ta'e luku. ³⁴ ŋaiye na angange lenge ŋai sye', lakai wuhyau sye', kom nin ŋasande ŋaiye ka plihe yungwisme wuyah nin pe, nin de ŋai embere bwore, lakai pakai? Lenge miye' tuweinge pupwa yangange lenge mitiŋ pupwa nange ka plihe yungwisme ŋahilyeh tutume wutu' uku. ³⁵ Kom yanah ta'e liki na pakai. Ende bworerme lenge wachaih, topo'e angange lenge ŋaimune ŋaiye tinge yasande, kom yukur na isilih lenge ŋaiye ka plihe yungwisme ŋai uku, na pakai. ŋaiye na ende bworere tu'e luku pe, na amba'e yitini ŋembere, topo'e Got Na Nah Hla' Supule se ka gil nin talah kin. Tehei kin ta'e le'e, Got kin ŋoihginirme tinge, topo'e kin nungwisme lenge miye' tuweinge pupwa ŋaiye tinge yukur hriphrip me kin pe, kin ŋende bworerme tinge.
³⁶ Ta'e luku pe, na ŋoihginirme lenge miye' tuweinge lalme ŋahilyeh tu'e Yai poi ŋaiye ŋoihginirme poi lalme."

Tahlai me nitei yer
(Mat 7.1-5)

³⁷ "ŋaiye na iyar'e pupwa lenge miye' tuweinge pe, Got se ka iyar'e pupwa nin. ŋaiye na gonome lenge miye' tuweinge pe, Got se ka gonome nin. Na osme pupwa lenge miye' tuweinge pe, Got topo'e se ka osme pupwa nin. ³⁸ Angange lenge ŋai'e ŋai'e nin pe, Got se ka yule nin yitini embere sekete pe, ka enge-lyembe ŋai uku ŋaiye somohon nin nangange. Ta'e

† 6.22-23 2Sto 36.16, Apo 7.52, 1Pi 4.14

†† 6.31 Mat 7.12

luku pe, n̄aiye na angange lenge mitiŋ n̄ai'e n̄ai'e pe, Got topo'e se ka yule nin."

³⁹ †Pe Jisas n̄ana lenge wusyep tapimbilme ende ta'e le'e, "Yukur tatame n̄aiye miye' n̄embep tangar ende ka enyerme n̄embep tangar ende. N̄aiye ka ende pe, se ka hindi hoime tumbē yi juh n̄ehēh." ⁴⁰ ††O sande teke'e lenge jetalah yukur tatame n̄aiye ka yusun-gurhme sande teke'e jetmam tinge, pakai. Kom n̄upe n̄aiye lenge jetalah si yamba'e sande teke'e lalme tikiŋ jetmam tinge pe, tinge se ka tu'e jetmam tinge. ⁴¹ De-ta'e lai ti nin bep na n̄eteke'e lou hyukut malaih n̄aiye tahai' nato n̄embep miye' ende, kom yukur nin n̄oih-eryembe lou supun ende n̄aiye tahai' n̄embep nin? ⁴² Yukur na inime miye' ende nange na osoko lou hyukut n̄aiye tahai' n̄embep kin, n̄upe n̄aiye nin yukur nosoko lou supun embere n̄aiye tahai' n̄embep nin. Nin n̄oiheryembe nange nin bwore mise, kom nin miye' hombo'e. Osoko lou supun n̄aiye tahai' n̄embep nin yer ti, na eteke'e bwore gondoume pe, ka tutume n̄aiye na osoko lou hyukut n̄aiye tahai' n̄embep miye' ende.

Lou esep hoi

(Mat 7.16-20, 12.33-35)

⁴³ "Lou bwore yukur ka se teŋei lou esep pupwa topo'e lou pupwa yukur ka se teŋei lou esep bwore, pakai. ⁴⁴ †Lou lalme nin si sisyeme lou esep kin n̄aiye ki teŋei. N̄ip esep yukur ka teŋei el mwah senge, topo'e yah esep yukur ka teŋei el el mwah bulmbunuh. Pakai supule! ⁴⁵ ††Miye' n̄aiye n̄oihmbwaip kin bwore, kin ta'e n̄aiye lou bwore pe, n̄ai esep kin bwore gande n̄oihmbwaip kin. Miye' n̄aiye n̄oihmbwaip pupwa yehe pe, n̄ai esep kin pupwa gande n̄oihmbwaip kin. Ta'e luku pe, wusyep n̄aiye lenge miye' tuweinge yanange pe, ki sasambe n̄oihmbwaip tinge n̄aiye bwore lakai pupwa."

Miye' hoi n̄aiye yahra'e yokoh

(Mat 7.24-27)

⁴⁶ "De-ta'e lai ti yip jalme n̄am Lahmborenge yip, kom yukur yip jande wusyep n̄am? ⁴⁷ Ma mini yip wusyep tapimbilme ende n̄aiye ka asam yip miye' ende n̄aiye kin nate n̄asande wusyep n̄am no, kin gande. ⁴⁸ Ki ta'e le'e, miye' ende kin da guhur'e yokoh. Ta'e luku pe, ki n̄iche n̄ehēh gah gah nal pe, kin n̄ononde tumwange pe, kin nahra'e yokoh nanah erŋem pe, ki bwore bongol. Pe n̄upe n̄aiye mih tembelem n̄embere nate n̄ondol'me yokoh uku pe, yukur ki turuwau, pakai. Detale, yokoh uku dil supule. ⁴⁹ Kom miye' n̄aiye n̄asande wusyep n̄am no, yukur kin gande wusyep uku pe, kin ta'e miye' n̄aiye nahra'e yokoh topo'e lou pilpil. N̄upe n̄aiye mih tembelem n̄embere nat n̄ondol'me yokoh kin pe, nilyehe sai ki turuwau na gah kekep ko."

Jisas n̄ende mi'me wahri' epwa miye' wah tikiŋ kepten lenge Rom

(Mat 8.5-13)

7 N̄upe n̄aiye Jisas si n̄anange wusyep nal lenge miye' tuweinge luku mi'e pe, kin nal Kaperneam. ² Nato moi uku pe, kepten titinge Rom ende narp n̄aiye n̄embepeme miye' wondoh 100. Pe miye' wah kin ende n̄ende wahri' epwa n̄embere pe, sihei kin de ka ole. Kom kepten uku n̄ende nihararme miye' wah kin pe, kin garŋge n̄aiye ka ole. ³ Ta'e luku pe, n̄upe n̄aiye ki n̄asande wusyep me wah n̄aiye Jisas n̄ende pe, kin nisilihme lenge boremborenge lenge Juta sye' n̄aiye ka yila yisilihme Jisas n̄aiye ka ot ende mi'me wahri' epwa miye' wah kin. ⁴⁵ Tinge yate yeteke'e Jisas pe, tinge yisilih yisilihme kin hwaihwai sai ta'e le'e na, "Miye' uku, kin miye' bwore. Kin hriphrip me poi Juta, topo'e kin nungwisme wuhau n̄aiye poi mahra'e yukoh jahilyeh poi. Ta'e luku pe, poi masande n̄aiye na ote ungwisme miye' wah kin."

⁶ Ta'e pe, Jisas top lenge nal. N̄upe n̄aiye tinge yat si-heime yokoh pe, kepten nember n̄emei sye' yala yinime kin na, "Lahmborenge, prepwanal n̄aiye na ot. N̄am miye' pakaiye pe, n̄am hi'e n̄aiye na oto yokoh n̄am. ⁷ Le'e tehei kin ti, n̄aiye n̄endeheiyeh n̄am yukur mal misilihme nin no, n̄am member lenge miye' sye' yate yisilih nin n̄aiye na ot. Kom n̄am sisyeme n̄aiye na ininge wusyep mut nin pe, miye' wah n̄am se ka tuhur bwore. ⁸ N̄am topo'e marp tuwihme miye' ondoh ende, topo'e lenge miye' wondoh sye' yarp tuwihme n̄am. N̄am mana lenge n̄aiye ka yil pe, tinge yal, topo'e n̄am mana lenge ka yut pe, tinge yat ko. O n̄upe n̄aiye n̄am mana lenge miye' wah n̄am nange ka yende wah ende pe, tinge yende kuli." ⁹ N̄upe n̄aiye Jisas n̄asande wusyep uku pe, kin gunguru plai bunjenge n̄ana lenge miye' tuweinge wula wula n̄aiye jande kin na, "N̄am mana yip, n̄oihmbwaip miye' uku teŋeime n̄am n̄embere sekete pe, nato moi lalme n̄aiye sai nato Israel, n̄am yukur somohon meteke'e n̄oihmbwaip lenge Juta ta'e le'e, pakai." ¹⁰ Mi'e pe, lenge miye' uku yisar'e pli-he yal yokoh kepten pe, tinge yeteke'e miye' wah kin si tahar bwore.

Jisas n̄ende mi'me talah titi tuwei n̄ope ende

¹¹ Nyermbe pe, Jisas nal moi Nain topo'e lenge jetalah kin topo'e lenge miye' tuweinge wula wula sekete. ¹² N̄upe n̄aiye kin na gere kohmap n̄aiye ya yoto moi embere luku pe, lenge miye' tuweinge moi uku yikirh lahmiye' ende n̄aiye si nule yate tas wicher' nange ka yinise. Lahmiye' n̄aiye si nule luku, kin talah esep ilyeh titi tuwei n̄ope ende pe, lenge miye' tuweinge wula wula moi uku yat topo'e ti. ¹³ N̄upe n̄aiye Lahmborenge n̄eteke'e ti pe, n̄oihmbwaip kin ginirme ti pe, ki n̄aname ti na, "Na ilil, na pakai." ¹⁴ Ta'e pe, kin nal sihei n̄usuwa'e wurmbu' n̄aiye miye' nule tahai' pe, lenge miye' n̄aiye yikirh kin, tinge dire jan. Jisas n̄anange na, "Lahyambe, n̄am mana nin, tuhur!" ¹⁵ Nilyehe sai miye' n̄aiye nule luku tahar n̄anange wusyep.

† 6.39 Mat 15.14 †† 6.40 Mat 10.24-25, Jon 13.16, 15.20 ‡ 6.44 Mat 12.33 †† 6.45 Mat 12.34

Mi'e pe, Jisas naŋa'e kin nalme mam kin. ¹⁶ Lenge miye' tuweinge lalme luku gunguru plai supule pe, tinge yirisukwarme Got. Pe tinge yanange na, "Tukwini Got si nat ŋaiye ka ungwisme poi Juta, hro'mbwat kitikin pe, miye' profet embere ende si nate gah gan topo'me poi." ¹⁷ Mi'e pe, wusyep uku ŋaiye wah kin Jisas sisil nal'e nal'e noto moiye moiye Judia lalme, topo'e moiye moiye ŋaiye sai siheime moi uku.

Jon Baptais nember miye' hoi yalme Jisas

(Mat 11.2-19)

¹⁸⁻¹⁹ Ŋupe ŋaiye jetalah tikin Jon yal mwahupwai'e ya yeteke'e kin pe, tinge yaname kin ŋai'e ŋai'e lalme luku ŋaiye Jisas ŋende. Ta'e luku pe, Jon nalanatme miye' hoi nember lenge hindi yalme Lahmborenge ŋaiye ka yisilihme kin ŋaiye kin Krai, miye' ŋilyeh iki ŋaiye Got nalanatme ŋaiye kin ka ot lakai, ka yurp jeteme miye' ŋoinde. ²⁰ Ŋupe ŋaiye tinge ya jereme Jisas pe, tinge yanange na, "Jon Baptais nember poi mat ŋaiye ya misilih nin na, nin Krai, miye' ŋilyeh iki ŋaiye Got nalanatme na ot lakai, ya murp kweteme miye' ŋoinde?" ²¹ Dindi' ŋup uku pe, Jisas ŋende mi'me wahri' epwa wula wula tihei tihei, topo'e kin ginyen lenge yipihinge pupwa, topo'e ŋende mi'me miye' tuweinge ŋaiye ŋembep tangar. ²² Ta'e luku pe, kin nungwisme wusyep lenge jetalah tikin Jon na, "Plihe yi yinime Jon ŋaimune ŋaiye si yip yeteke'e, topo'e yip yasande.

Ŋembep tangar plihe yeteke'e, topo'e ŋhip pupwa plihe tahar yal.

Mitiŋ ŋaiye yende wahri' epwa pupwa wukeh wukeh plihe tahar bwore,

topo'e mungwim kwote plihe yasande wusyep.

Miye' yule plihe tahar, topo'e ŋam miche wusyep bwore mise,

mi' supule malme lenge ŋaipwa ŋi'.

²³ Lahmende ŋaiye ŋoihmbwaip tinge teŋeime ŋam supule no,

ŋoihmbwaip hoi na pakai pe, tinge ka hriphrip."

²⁴ Ŋupe ŋaiye jetalah hoi tikin Jon si yal mi'e pe, Jisas bunjenge ŋanange wusyep nal lenge wondoh embere ŋaiye jan uku. Kin nisilihme tinge na, "Ŋupe ŋaiye yip yalme Jon ya yoto kekep gungurar pe, yip yasande nange pa yeteke'e lahmende? Yip yala yeteke'e miye' ŋaiye ŋoihmbwaip kin hoi ta'e ŋaiye peperiyeh ŋaiye yohe wondol'me kin no, ki blohemblohe nale nat, lakai? ²⁵ Ta pakai pe, yip yal ŋaiye pa yeteke'e lahmende? Yip yala yeteke'e miye' ŋaiye dende' hihiyilih mi' supule? Pakai! Lenge miye' tuweinge ŋaiye dende' hihiyilih ta'e liki, topo'e tinge tatame ŋai'e ŋai'e tetehei bwore pe, tinge yarp ya yoto yokoh embere mi' supule tikin kiŋ ende. ²⁶ Ta'e luku pe, yip yala yeteke'e lahmende? Miye' profet lakai? Hei! Jon kin profet kuli. Kom ŋam ma mini yip tu'e le'e, kin nengelyembe lenge profet lalme. ²⁷ ††Jon kin walip ilyeh ŋaiye Got ŋanange ta'e le'e na,

Ŋam ma member walip ŋam mil yerme nin no,

kin ka se ende mi'mi' me yanah nin.

²⁸ Ŋam mana yip ta'e le'e, nato kekep lalme le'e Jon kin ŋembere sekete tahar'e lahmende miye' ŋaiye somohon yarp e'e. Kom tukwini lahmende miye' tuweinge pakaiye ŋaiye yarp ya yoto lemame tikin Got uku pe, tinge yengelyembe Jon." ²⁹ †Ŋupe ŋaiye lenge miye' tuweinge luku yasande wusyep Jisas mi'e pe, tinge top lenge miye' ŋaiye yamba'e wuhyau takis, tinge lalme tenerme wusyep Jisas. Detale, somohonme tinge yamba'e pinip yalme Jon no, tinge si yeteke'e wah kin. Ta'e luku pe, tinge si yeteke'e yoworme nange Jisas nalanatme wusyep ŋaiye yanah bwore mise tikin Got. ³⁰ Kom lenge Farisi topo' lenge jetmam tikin wusyep erŋeme somohonme jarŋe ŋaiye Jon ka giŋye' lenge pinip no, ka junde yanah bwore mise tikin Got. Ta'e luku pe, tinge jinyenme ŋaimune ŋaiye Got ŋasande nange ka yende me tinge.

³¹ Jisas plihe ŋanange na, "Ma mininge tu'e lai me lenge miye' tuweinge ŋaiye tukwini le'e? Tinge ta'e ŋaimune? Yukur tinge hriphrip me ŋaimune ŋaiye miye' ende ka ende me tinge, pakai. ³² Tinge ta'e lenge lahmakerep ŋaiye jahilyeh yarp moi bumble pe, tinge jal jal tambah yalme mekerep sye' yanange na, 'Poi munduhul'e tumbuh mende wenersep me yip, kom yukur yip hriphrip papalai yondol'me ŋhip, pakai. Poi mosoko wenersep milil gwonos gwonos, kom yip yukur yilil.' ³³ Ta'e liki, Jon Baptais yukur ŋono ŋai bwore topo'e ŋono'e pinip wain, kom yip yanange nange yipihinge pupwa si gahanahme kin. ³⁴ Ŋam Talah tikin Miye', ŋam mono ŋai bwore topo'e ŋam mono'e pinip wain. Kom yip yanange nange ŋam mut non me, topo'e ŋam mono'e pinip wain sekete mende kwite kwote, topo'e ŋam mende ŋime top lenge miye' ŋaiye yamba'e wuhyau takis, topo'e lenge miye' ŋaiye tinge pupwa yehe. Yip jarŋe yanah poi hindi hoime. ³⁵ Kom sande teke'e tikin Got, topo'e ŋoihmbwaip mise kin ka teŋei esep pe, ka tus halhale no, pa yeteke'e yoworme."

Tuwei niŋ pinip yar ende wuru'e pinip winye' gwah ŋhip Jisas

³⁶ Farisi ende, naŋ kin Saimon, ŋisilihme Jisas nange ka ote ono ŋai topo'e kin. Ta'e pe, Jisas na ŋono ŋai nal yokoh kin. ³⁷ ††Nato moi uku pe, tuwei ende ŋaiye wende wah niŋ pinip yar warp. Pe ti wasande wusyep nange Jisas ŋono ŋai narp nato yokoh miye' Farisi luku. Ta'e luku pe, ti wenge botol ŋeser mi' supule ŋaiye pinip winye' naihe sengehrepe sai pe, ti wate woto yokoh uku. ³⁸ Ti wa gwan teket Jisas wilil embere sekete pe, bep pinip ti na gah ŋhip kin. Pe ti wenge dohwaih ti wiŋyete bep pinip ŋaiye si na gah ŋhip kin pe, ti wuru'e pinip winye' ŋaiye naihe sengehrepe gwah ŋhip kin, topo'e ti wirirme ŋhip kin.

³⁹ Ŋupe ŋaiye Farisi luku ŋeteke'e ŋai ta'e luku pe, kin ŋoiheryembe nato ŋoihmbwaip kitikin na, "Ŋaiye miye' e'e kin profet bwore mise pe, kin ka sisysteme lahmende tuwei e'e ŋaiye wusuwa'e kin, topo'e ka

† 7.22 Ais 35.5-6, 61.1 †† 7.27 Mal 3.1

‡ 7.29 Mat 21.32, Luk 3.12 †† 7.37 Mat 26.7, Mak 14.3, Jon 12.3

sisyeme n̄aiye tuwei e'e ti pupwa supule." ⁴⁰ Jisas sisyeme n̄oihmbwaip kin pe, ki n̄aname na, "Saimon, n̄am da mini nin wusyep ende." Saimon plihe nungwisme kin na, "Jetmam, ni te ininge ti, ma musyunde."

⁴¹ Jisas n̄aname kin na, "Miye' ende nangange wuhyau sye' nalme miye' hoi. Pe miye' ende namba'e wuhyau silwa 500 o, miye' ende namba'e wuhyau silwa 50. ⁴² Kom n̄upe n̄aiye tinge hindi yukur tatame n̄aiye ka plihe yungwisme wuyah kin pe, kin nasme n̄oihmbwaip n̄aiye ka n̄oiheryembe wuyah kin n̄aiye sai me tinge hindi. Ta'e luku pe, n̄am da misilih nin, lahmende tinge hindi ka hriphrip me kin embere sekete?" ⁴³ Saimon nungwisme kin na, "N̄am n̄oih-meryembe miye' n̄aiye wuhyau embere sai me kin." Jisas n̄anange na, "Hei, nin n̄anange mise." ⁴⁴ Mi'e pe, Jisas bunjenge nalme tuwei uku pe, ki n̄aname Saimon na, "Nin si neteke'e n̄aimune n̄aiye tuwei uku wende me n̄am, lakai pakai? N̄upe n̄aiye n̄am mate moto yokoh nin pe, miye' wah nin yukur pwale pinip n̄aiye ma mungurhme n̄ihip n̄am, pakai. Kom ti si wun-gurhme n̄ihip n̄am topo'e bep pinip ti pe, ti wenge do-hwaih ti wihyete n̄ihip n̄am. ⁴⁵ O n̄upe n̄aiye n̄am mate moto yokoh nin pe, nin yukur n̄irirme n̄am. Kom ti le'e, n̄endehei kin n̄aiye n̄am moto pe, ti wirirme n̄ihip n̄am nate tatame tukwini le'e. ⁴⁶ O nin yukur n̄ende mi'me n̄am no, nuru'e pinip winye' gah n̄ondoh n̄am, pakai. Kom ti le'e, ti wuru'e pinip winye' n̄aiye tikin mi' supule naihe sengehrepe wa gwah n̄ihip n̄am. ⁴⁷ Ta'e luku pe, n̄am mana nin, Got si nongohe pupwa n̄embere nato n̄oihmbwaip ti pe, ti wunde nihararme n̄am n̄embere sekete. Detale, lahmende n̄aiye Got nongohe pupwa kin embere sekete pe, kin ka ende nihararme Got embere sekete. Kut lahmende n̄aiye Got nongohe pupwa kin sikirp pe, kin ka ende nihararme Got sikirp." ⁴⁸ Mi'e pe, Jisas n̄aname ti na, "Pupwa n̄oihmbwaip nin si mi'e ko."

⁴⁹ Pe lenge miye' sye' n̄aiye yarp top lenge yono n̄ai yanange wusyep yale yatme tititinge na, "Miye' uku kin n̄oiheryembe nange kin lahmende? Kin tatame ka ongohe pupwa n̄oihmbwaip lakai?" ⁵⁰ Kom Jisas n̄aname tuwei uku na, "N̄oihmbwaip nin teŋeime n̄am ti, kin nongohe pupwa n̄oihmbwaip nin. Ta'e luku pe, el topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye."

Lenge tuweinge sye' n̄aiye jande Jisas

8 ¹⁻² †Mi'e pe, Jisas nal noto moi embere topo'e moi malaih n̄iche wusyep bwore mise me lemame tikin Got. Pe lenge jetalah 12 topo'e lenge tuweinge sye' yal yotop kin. Somohonme, tuweinge sye' uku, Jisas ginyenme yipihinge pupwa, topo'e n̄ende mi'me wahri' epwa tinge. Maria, tuwei ende n̄aiye moi ti-heinge ti Makdala pe, somohonme Jisas ginyenme yipihinge pupwa syepumbur hoi nanga'me ti. ³ Ti topo'e Johana n̄aiye miye' ti Kusa, miye' wah tikin kin Herot, topo'e Susana, topo'e lenge tuweinge sye' yungwisme wah tikin Jisas topo'e wuhyau tinge.

† Miye' wah lenge Juta namba'e wuhyau silwa n̄ilyeh me n̄up ende me wah kin. †† 8.1-2 Mat 27.55-56, Mak 15.40-41, Luk 23.49

Wusyep tapimbilme n̄aiye miye' nangalai n̄ai esep

(Mat 13.1-17, Mak 4.1-20)

⁴ N̄upe n̄aiye lenge miye' tuweinge wula wula yase moiye moiye yate yeteke'e Jisas pe, ki n̄ana lenge wusyep tapimbilme ende ta'e le'e, ⁵ "N̄up ende pe, miye' ende nal nangalai peperiyeh kakah esep nal wah. N̄upe n̄aiye kin nangalai n̄esep uku pe, sye' gah n̄ahwikin. Ta'e luku pe, n̄upe n̄aiye lenge mitiŋ yale yat pe, tinge n̄ihip jah n̄esep kin, topo'e lenge n̄injet yono. ⁶ O n̄esep sye' gah nal kekep n̄aiye n̄eser sai nato mele'e pe, n̄upe n̄aiye kin si gere anah pe, tinge n̄atai' pe, tinge yule. Detale, kekep uku n̄om topo'e pinip pakai. ⁷ O n̄esep sye' gah nal kekep n̄aiye mwah senge gere sai. Pe mwah senge luku nupwai'e peperiyeh kakah pe, yukur ki teŋei esep bwore, pakai. ⁸ Kut n̄esep sye' gah nal kekep bwore pe, kin gere n̄anah teŋei esep wula wula sekete." N̄upe n̄aiye Jisas n̄anange wusyep uku mi'e pe, kin syep erŋem lenge na, "Mung-wim gale yisyunde yoworme wusyep n̄aiye n̄am man-ange!"

⁹ Pe lenge jetalah tikin Jisas yisilihme kin nange ka esembele wusyep tehei wusyep tapimbilme luku. ¹⁰ †Pe Jisas n̄ana lenge na, "Got si yal yip sande teke'e n̄aiye pa sisyeme yoworme wusyep tase me lemame tikin Got. Kut ma mininge wusyep tapimbilme n̄ilyehme mil lenge mitiŋ sye'. O ki ta'e n̄aiye wusyep Got n̄anange na, 'Lenge mitiŋ ka yahai' yahai'e, kom yukur ka yeteke'e. Ka yisyu yisyunde, kom yukur ka sisyeme.'"

Jisas n̄owor'e ember wusyep tapimbilme kakah esep

(Mat 13.18-23, Mak 4.13-20)

¹¹ Jisas n̄anange neŋel'e nal na, "Wusyep tapimbilme luku, tehei kin ta'e le'e. Peperiyeh kakah esep kin ta'e wusyep tikin Got. ¹² O lenge miye' tuweinge sye' n̄aiye yasande wusyep tikin Got pe, tinge ta'e n̄esep n̄aiye gah nal n̄ahwikin no, lenge miye' n̄ihip jah, topo'e n̄in-jet yono. Tinge si yasande wusyep uku, kom miye' pupwa Satan nate nongohe wusyep uku n̄aiye sai nato n̄oihmbwaip tinge. Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip tinge yukur tatame n̄aiye ka teŋeime wusyep uku no, Got ka ungwisme tinge, pakai. ¹³ O lenge miye' tuweinge sye' n̄aiye yasande wusyep tikin Got pe, tinge ta'e n̄esep n̄aiye gah nal kekep n̄aiye n̄eser sai nato mele'e no, nam kin yukur na gah kekep, pakai. Pe n̄upe n̄aiye tinge yasande wusyep uku, tinge hriphrip pe, n̄oihmb-waip tinge teŋeime wusyep uku. Kom n̄upe n̄aiye n̄on-dol'me nat pe, tinge tambe. ¹⁴ O lenge miye' tuweinge sye' n̄aiye yasande wusyep tikin Got pe, tinge ta'e n̄esep n̄aiye gah nal kekep n̄aiye mwah senge gere sai. Tinge yasande wusyep tikin Got, kom n̄upe n̄aiye tinge yale yil pe, n̄oihmbwaip mane, topo'e n̄oiheryembe nange ka yamba'e n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore kekep pe, n̄ai'e n̄ai'e lalme luku nupwai'e tinge. Ta'e luku pe, n̄ai esep kin n̄aiye teŋei pwa tuhute. ¹⁵ O lenge miye' tuweinge sye' n̄aiye yasande wusyep tikin Got pe, tinge ta'e n̄esep n̄aiye na gah kekep bwore. N̄oihmb-

‡ 8.10 Ais 6.9

waip tinge bwore bwarme. Njupe n̄aiye tinge yasande wusyep uku pe, tinge yarpe wusyep uku yenge gare sai pe, n̄ai esep kin ten̄ei bwore wula wula sekete."

Yirise tikin nih lam

(Mak 4.21-25)

¹⁶ †Wusyep uku kin ta'e yirise n̄aiye nan̄ar'e. Yukur miye' ende ka en̄el'e nih lam no, ka enge marp apara'e, topo'e ka ember oto luh tuweihe, pakai. Kin ka ikil unuh hla' n̄aiye lenge miye' tuweinge ka yeteke'e yirise, n̄upe n̄aiye ka yoto yokoh mele'e. ¹⁷ ††No n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye tinge si yinise, topo'e n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye sai tase, yirise tikin Got ka an̄ar'e guh n̄ai'e n̄ai'e luku pe, se ka ote tus halhale. ¹⁸ †Ta'e luku pe, n̄oihme! Yisyunde wusyep n̄am bworerme ti, pa yende junde! Detale, lahmende n̄aiye sisyeme wusyep bworerme no, kin gande wusyep uku pe, se ka plihe amba'e sye' topo'e. Kut lahmende n̄aiye yukur n̄asande bworerme no, yukur kin gande pe, Got se ka ongohe wusyep sikirp n̄aiye kin si namba'e."

Lenge to' yuwon topo'e mam tikin Jisas

(Mat 12.46-50, Mak 3.31-35)

¹⁹ Mam Jisas topo'e lenge to' yuwon kin yata yeteke'e kin, kom yokoh uku n̄aiye kin narp papararme lenge miye' tuweinge. Ta'e luku pe, yukur tinge tatame n̄aiye ka yoto yeteke'e kin, pakai. ²⁰ Miye' ende n̄aname Jisas na, "Lenge to' yuwon topo'e mam nin jan tas wicher' pe, tinge yasande nange ka yeteke'e nin." ²¹ Kom Jisas n̄ana lenge mitiŋ lalme na, "Yip lahmende n̄aiye si yasande wusyep tikin Got no, yip yende jande pe, yip mam topo'e to' yuwon n̄am."

Jisas n̄anange pe, yohe bimbilye'me mi'e

(Mat 8.23-27, Mak 4.35-41)

²² N̄up ende pe, Jisas n̄ana lenge jetalah kin nange ka enge lenge ern̄e pinip umun Galili el umbur. Ta'e pe, tinge ya yanah loumbil pinip ende pe, tinge yal. ²³ Ter n̄aiye tinge yal yanah pe, Jisas nate posoh. Ta, yohe bimbilye'me tahar gwah pinip umun pe, tinge ya yoto hwap pupwa supule n̄aiye loumbil pinip uku de ka papararme pinip. ²⁴ Ta'e luku pe, lenge jetalah tikin Jisas ya yahra'e kin yaname na, "Hai, iyai, sihei pinip da tule poi hi!" Jisas tahar pe, kin syep ern̄eme yohe topo'e pinip n̄aiye kotou wale wat pe, yohe ginir nal, topo'e pinip bliye sai. ²⁵ Mi'e pe, Jisas n̄isilih lenge jetalah kin na, "O n̄oihmbwaip yip sai na la? N̄oihmbwaip yip ten̄eime n̄am, lakai pakai?" Kom tinge hi'jarnḡe n̄ember sekete topo'e n̄oihyeryembe wula wula me bongol luku pe, tinge yanange wusyep yale yat tititinge na, "Kin miye' ta'e lai ti, kin syep ern̄eme yohe topo'e pinip pe, tinge yasande wusyep kin no, yohe ginir nal topo'e pinip bliye sai?"

† 8.16 Mat 5.15, Luk 11.33 †† 8.17 Mat 10.26, Luk 12.2 ‡ 8.18 Mat 25.29, Luk 19.26

Jisas ginyenme yipihinge pupwa wula wula nasme miye' ende

(Mat 8.28-34, Mak 5.1-20)

²⁶ Jisas top lenge jetalah kin yal loumbil pinip ya jere kekep lenge Gerasa n̄aiye sai nal pinip umun umbur Galili distrik. ²⁷⁻³⁰ Pe n̄upe n̄aiye tinge ya jere pinip tikiŋ no, Jisas nase loumbil pinip nate gah pe, miye' ende natme kin. Somohonme n̄aiye miye' uku ter narp moi kin pe, yipihinge pupwa wula wula jah yanah me kin nye nyermbe. Ta'e luku pe, lenge miye' moi uku yember kin ya yoto mwahupwai'e, topo'e yenge merkinip yupwai'e n̄hip syep kin. Kom lenge yipihinge pupwa n̄aiye jah yanah me kin jirnjir merkinip uku pe, tinge yenge kin yal luh moi n̄aiye mitiŋ pakai. Pe kin narp mondom samale nato n̄eser map n̄aiye tinge yinise lenge miye' yule. Jisas n̄isilihme miye' uku nan̄ kin pe, ki n̄anange na, "Nan̄ n̄am Wula Wula." Detale yipihinge pupwa wula wula si jah yanah me kin. Pe Jisas bember lenge yipihinge pupwa n̄aiye ka tus yupwaihme kin. Ta'e luku pe, ki tambe na gah n̄hip Jisas n̄ilil tambah marnge n̄anange na, "Jisas, Lahmiye' tikin Got Na Nah Hla' Supule, nin de na ende tu'e lai me n̄am? Yukur na ende yumbune n̄am, na pakai!" ³¹ Pe lenge yipihinge pupwa plihe yisilih yisilihme Jisas bongol nange yukur ka ember tinge el moi pupwa hel n̄aiye Got ka ende yumbune tinge, na pakai. ³² Pe lenge yipihinge pupwa yisilih yisilihme Jisas bongol nange ka ember lenge e oto lenge hro' wula wula n̄aiye jan yono n̄ai yal hwate luku. Ta'e luku pe, Jisas nember lenge ka yi yoto hro' uku. ³³ Pe n̄upe n̄aiye tinge lal tas yasme miye' ya yoto lenge hro' pe, hro' lalme luku jarnḡe susungurh jah hwate ya jah pinip umun pe, tinge yono'e pinip pe, tinge yule.

³⁴ Kom n̄upe n̄aiye lenge miye' n̄aiye yonorh hro' yeteke'e n̄aimune n̄aiye n̄ende me hro' tinge pe, tinge jertetenge ya yisil'e wusyep yal'e yal'e moi embere, topo'e moi malaih n̄aiye sai siheiye. ³⁵ Pe lenge miye' tuweinge yala yeteke'e n̄aimune n̄aiye n̄ende. Pe n̄upe n̄aiye tinge yatme Jisas, tinge yeteke'e miye' uku si dende' temhron̄ narp n̄hip Jisas pe, yipihinge pupwa si tas yasme kin, topo'e n̄oihmbwaip kin si bwore. Ta'e luku pe, tinge hi'jarnḡe n̄ember sekete. ³⁶ Pe lenge miye' n̄aiye si yeteke'e n̄ai uku pe, tinge yana lenge miye' tuweinge jande n̄aimune n̄aiye Jisas si n̄ende me kin. ³⁷ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge lalme moi Gerasa yisilihme Jisas nange ka el osme moi tinge. Detale, tinge hi'jarnḡe embere sekete. Pe Jisas nanah loumbil pinip de ka el. ³⁸ Kom miye' uku n̄aiye yipihinge pupwa si tas yasme kin n̄aname Jisas na, "N̄am masande ma mil topo'e nin." Kom Jisas n̄aname kin na, ³⁹ "Pakai. Plihe el moi nin pe, na ini lenge n̄aimune n̄aiye Got si n̄ende me nin." Ta'e luku pe, miye' uku nal'e nal'e nato moi kin n̄ana lenge n̄aimune n̄aiye Jisas si n̄ende me kin.

Jisas n̄ende mi'me talah Jairus topo'e tuwei ende n̄aiye wusuwa'e temhron̄ syum kin
(Mat 9.18-26, Mak 5.21-43)

⁴⁰ Lenge miye' tuweinge wondoh embere jan yal pinip umun umbur yeseperhme Jisas n̄aiye ka plihe ot. Pe n̄upe n̄aiye Jisas p̄war nal pe, tinge lalme hriphrip me kin. ⁴¹ Jairus, miye' mbep ende tikin yukoh jahilyeh topo'e nate teke'e Jisas. Pe ki n̄asar'e n̄imbep gah n̄embep tikin Jisas pe, ki n̄silih n̄silihme kin n̄aiye ka el yokoh kin n̄aiye ka eteke'e lahtuwei kin. ⁴² Ti lahtuwei esep ilyeh kin pe, wahtaip ti 12. Kom sehei ti da wule. Dindi' n̄upe n̄aiye Jisas nange yan̄ah nal pe, lenge mitiñ wondoh embere luku yanga bumburme kin. ⁴³ Pe tuwei ende n̄aiye gwan woto mele'me tinge pe, wahri' epwa wundehei somohonme narpe ti sai n̄up ilyeh ilyeh na tatame wahtaip 12. Pe ti si wiche wuhyau ti lalme wal lenge dokta, kom yukur tatame n̄aiye lahende tinge ka ende wahri' epwa wundehei ti ka mi'e. ⁴⁴ Ti wat teket me Jisas wate wusuwa'e temhron̄ syum kin pe, nilyehe sai wahri' epwa wundehei ti mi'e. ⁴⁵ Pe Jisas n̄silih na, "Lahmende pusuwa'?" Kom lenge mitiñ lalme yanange pakai. Mi'e pe, Pita n̄anange na, "Lahmborenge, lenge miye' tuweinge wondoh embere jan yoyor'me nin pe, tinge yutumbu' nin." ⁴⁶ Kom Jisas n̄anange na, "N̄am sisyeme nange miye' ende si n̄usuwa' n̄am ti, bongol si nasme n̄am." ⁴⁷ Pe tuwei uku weteke'e nange tinge se ka sisyeme nange ti si wende n̄ai uku pe, ti n̄oihweryembe wula wula pe, n̄ihip syep ti blohemblohe. Ta'e luku pe, ti wate wasar'e n̄imbep gwah n̄embep Jisas pe, ti waname kin halhale wusyep tehei kin n̄aiye ti wusuwa'e kin, topo'e n̄aimune n̄aiye si n̄ende me ti nilyehe sai pe, lenge mitiñ lalme yasande wusyep uku. ⁴⁸ Pe Jisas n̄aname ti na, "Talah n̄am, n̄oihmbwaip nin teñeime n̄am nange n̄am tatame n̄aiye ma mende mi'e wahri' epwa nin pe, nin si tahar bwore. Ta'e luku pe, ni el topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye."

⁴⁹ Teter n̄aiye ki n̄anange wusyep uku gan pe, miye' ende nase yukoh Jairus, miye' mbep yukoh jahilyeh uku pe, kin nenge wusyep ende nate n̄aname Jairus na, "Lahtuwei nin si wule. Ta'e luku pe, na inime jetmam, prepwanal n̄aiye ka ot." ⁵⁰ Kom Jisas n̄asande wusyep uku pe, ki n̄aname Jairus na, "Na hi'girnge, na pakai. N̄aiye n̄oihmbwaip nin ka teñeime n̄am pe, se ka ende talah nin ta bwore." ⁵¹ N̄upe n̄aiye tinge ya jere yukoh Jairus pe, Jisas nupwai'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur ka yoto yukoh mele'e yotop kin, pakai. Kut kin nenge Pita, Jon, Jems topo'e yai mam talah uku, tinge ya yoto. ⁵² Kom lenge mitiñ lalme n̄aiye yarp wicher' uku n̄oihginir pe, tinge yilil me talah uku. Pe Jisas n̄ana lenge na, "Pa yilil, na pakai. Talah iki yukur wule. Ti wate posoh e'e!" ⁵³ Kom tinge yesenetme kin. Detale, tinge si sisyeme nange ti si wule ko. ⁵⁴ Mi'e pe, Jisas narpe syep ti pe, kin gal n̄anange na, "Talah, ni tuhur!" ⁵⁵ Nilyehe sai yipihinge ti plihe nato mele'me ti

† *Tup sye' yukur yember wusyep e'e ya yoto, "Ti si wiche wuhyau ti lalme wal lenge dokta."*

pe, ti tahar gwan hla'. Mi'e pe, Jisas n̄ana lenge nange ka yan̄a'e n̄ai ta wono. ⁵⁶ Yai mam ti yenge plai embere sekete, kom Jisas syep erñem lenge nange yukur ka yi yinime lahende, na pakai.

Jisas nember lenge jetalah kin yala yende wah
(Mat 10.5-15, Mak 6.7-13)

9 Jisas gal lenge aposel 12 kin yate jahilyeh pe, kin nangange lenge nar̄ embere topo'e bongol n̄aiye ka jinyenme yipihinge pupwa, topo'e ka yende mi'me wahri' epwa. ² Mi'e pe, kin nember lenge yal n̄aiye ka yiche wusyep me lemame tikin Got, topo'e ka yende mi'me wahri' epwa lenge miye' tuweinge. ³ N̄upe n̄aiye tinge yala yil pe, Jisas n̄ana lenge na, "Yukur pa yenge n̄ainde me syep yil tu'e lou tase o, tem sorh o, n̄ai o, wuhyau lakai hihyilih hoi hun, na pakai. ⁴ N̄aiye miye' ende hriphrip n̄aiye ka amba' yip enge el yukoh kin pe, yurp yukoh esep ilyeh uku tutume n̄aiye pa yusme moi uku, kut yukur pa yurp yil'e yil'e, na pakai. ⁵ †† Kom n̄aiye lenge miye' tuweinge moi ende jarngē yip pe, pa yenderenge sah n̄ihip yip yusme moi uku pe, yasam lenge nange tinge si yende pupwa no, mindemboi ka yamba'e nihe syohe." ⁶ Mi'e pe, lenge jetalah Jisas ya yiche wusyep bwore tikin Got, topo'e tinge jinyenme wahri' epwa me lenge miye' tuweinge moiye moiye tongonose.

Herot n̄oiheryembe wula wula me Jisas
(Mat 14.1-2, Mak 6.14-16)

⁷⁻⁹ † Pe n̄upe n̄aiye Herot, miye' mbep tikin Galili distrik n̄asande n̄aimune n̄aiye Jisas topo'e jetalah kin yende pe, kin gunguru plai pe, kin n̄oiheryembe wula wula. Ki n̄anange na, "N̄am somohon motombo wonge Jon. O liki miye' mune n̄aiye n̄ende wah ta'e liki?" Kin n̄oiheryembe ta'e luku n̄aiye lenge mitiñ sye' yanange nange Jon Baptais si plihe tahar nate nar̄p. Kom sye' yanange nange Elaija plihe tahar nate nar̄p o, sye' yanange nange profet yerkeime ende plihe tahar nate nar̄p n̄ende wah uku. Ta'e luku pe, Herot nahai'e yan̄ah n̄aiye ka eteke'e Jisas.

Jisas nangange n̄ai me miye' 5,000
(Mat 14.13-21, Mak 6.30-44, Jon 6.1-13)

¹⁰ N̄upe n̄aiye lenge aposel tikin Jisas plihe yat pe, tinge yaname Jisas wah n̄aiye si tinge yende. Mi'e pe, kin namba' tinge n̄ilyehme nenge nal moi ende jalme Betsaida. ¹¹ Kom n̄upe n̄aiye lenge wondoh embere yasande ta'e luku pe, tinge jande kin yal. Kin hriphrip n̄aiye tinge yat pe, ki n̄ana lenge wusyep me lemame tikin Got, topo'e ki n̄ende mi'me lenge miye' tuweinge n̄aiye yende wahri' epwa.

¹² Sihei de ka n̄up pe, lenge jetalah 12 kin yatme kin yanange na, "Iyai, poi marp luh n̄aiye miye' yukur yarp pe, na ember lenge mitiñ e'e ka yil moi n̄aiye sai siheie no, ka yekepe yokoh topo'e n̄ai." ¹³ Kom Jisas n̄ana lenge na, "Yip tip pa yangange lenge n̄ai n̄aiye ka

†† *9.5 Luk 10.4-11, Apo 13.51 † 9.7-9 Mat 16.14, Mak 8.28, Luk 9.19*

yono." Tinge yaname na, "Poi minge kakah syepumbur topo'e njuyo' hoi. Ni njasande nange poi ya minge wuhyau mil la mamba'e njai me lenge wondoh embere lalme le'e?"¹⁴ (Lenge miye' njaie yarp uku, wutu' ta'e 5,000, kom lenge tuweinge talah sye' yarp topo'e lenge miye' uku.) Pe Jisas nana lenge jetalah kin nange ka yini lenge ka yurp miye' tuweinge ilyeh ilyeh tongonose dom 50.¹⁵ Pe lenge jetalah kin yowor'e lenge miye' tuweinge luku pe, tinge yarp dom ilyeh ilyeh.¹⁶ Mi'e pe, Jisas namba'e kakah syepumbur topo'e njuyo' hoi uku pe, ki bep nanah moihla' njanange wusyep irisukwarme Got me njai uku. Mi'e pe, ki nwor'e nange lenge jetalah kin njaie ka yiyar'e yangange lenge miye' tuweinge.¹⁷ Tinge lalme yono ya tapam mi'e pe, lenge jetalah jarase njai njaie tasma njanar yonorh jah sorh tatame 12.

Pita njanange nange Jisas kin Krai, Miye' alanjatme tikin Got

(Mat 16.13-19, Mak 8.27-29)

¹⁸ Njup ende njaie Jisas njanange wusyep topo'me Got pe, lenge jetalah ilyehme njaie yotop kin. Pe Jisas njisilih lenge na, "Lenge wondoh embere luku yanange njan lahmente?"¹⁹ †Tinge yanange na, "Mitiŋ sye' yanange nange nin Jon Baptais, sye' yanange nange nin Elaija o, sye' yanange nange nin profet yerkeime ende si plihe tahar narp."²⁰ ††Pe ki njisilih lenge na, "O yip iki li? Yip yanange njan lahmente?" Pe Pita njaname na, "Nin Krai, Miye' alanjatme tikin Got."²¹ Mi'e pe, Jisas njindindirme lenge nange yukur ka yil la yininge wusyep e'e yilme miye' ende, na pakai.

Jisas njanange nihe syohe njaie ka amba'e topo'e nule kin

(Mat 16.20-28, Mak 8.30-9.1)

²² Jisas plihe nana lenge na, "Njan Talah tikin Miye', mindemboi ma mamba'e nihe syohe njembere. Mindemboi lenge boremborenge, topo' lenge pris ondo, topo'e lenge jetmam tikin wusyep erjeme ka jirnge njan topo'e ka pumbe no, ma mule. Kom njup hun na erje mi'e pe, ma plihe tuhur."²³ †Pe ki nana lenge lalme na, "Lahmente njasande njaie ka gunde njan pe, ka njoihsipe kitikin, topo'e ka ikirh loutungwarmbe kin gunde njan nyermbe nyermbe."²⁴ ††Lahmente njaie kin njinise nan njan no, kin narpe laip kitikin pe, mindemboi se ka talai. Kut lahmente njaie ka ole ember me nan njan pe, mindemboi ka orp bwore nye nyermbe.²⁵ O njaie miye' ende ka ende wah nihe orp kekep e'e no, ka amba'e njai'e njai'e bwore kekep e'e pe, kin teter narp miye' njaie talai. Pe njai'e njai'e luku yukur tatame ka ungwisme kin, pakai.²⁶ Miye' ende njaie hi'me njan topo'e wusyep njan pe, mindemboi njupe njaie ma plihe mut pe, njan Talah tikin Miye', ma plihe gwirnge kin. Njan se ma plihe mut topo'e yirise embere topo'e bongol tikin Yai njan pe, ma mut topo'e

lenge walip hla' yirise.²⁷ Njan mana yip bwore mise, yip sye' njaie tukwini jan e'e, teter pa yurp pe, pa yeteke'e lemame tikin Got."

Wahri' Jisas nimbilme njannde tikin

(Mat 17.1-13, Mak 9.2-13)

²⁸ Sande ende si nerje nal mi'e pe, Jisas nenge Pita hindi Jon topo'e Jems pe, kin nenge lenge nanah hwate njaie ka yininge wusyep topo'me Got.²⁹ Njup njaie kin ter narp njanange wusyep topo'me Yai pe, bep mohro kin nimbilme topo'e hiyhilih kin bunjenge yirise wukauwe supule ta'e njaie plai gah.³⁰⁻³¹ Nilyehe sai miye' hoi, Moses topo'e Elaija yat topo'e yirise bongol tikin moihla' pe, tinge yanange wusyep yotop Jisas me yanah njaie ka amba'e nihe syohe no, ka ole inir Jerusalem.

³² Kom Pita top lenge miye' yanam kin hoi yate posoh. Njup njaie tinge tahar posoh pe, tinge yeteke'e yirise Jisas topo'e lenge miye' hoi njaie yotop kin jan.³³ Njup njaie lenge miye' hoi uku da yusme Jisas pe, Pita njanange na, "Lahmborenge, liki bwore njaie poi marp e'e meteke'e njai iki! Ta'e luku pe, ya mikil yukoh balmbal hun, nin ende, Moses ende, Elaija ende." Kom Pita jinjame njaimune njaie si ki njanange. Kin behembuhu njanange.³⁴ Teter ki njanange wusyep gan pe, mwahit nate gah njanara'e tinge. Kom njup njaie mwahit uku da apara'e lenge pe, jetalah hun tikin Jisas hi'jarngge embere sekete.³⁵ ††Pe di' ende nase mwahit uku nate njanange na, "Le'e talah njan njaie njan si malaanjatme. Yisyunde wusyep kin!"³⁶ Njup njaie di' uku ginir nal pe, tinge yeteke'e Jisas tikin ilyehme gan. Miye' hoi uku si yal ko. Pe lenge jetalah yupwai'e mut pe, yukur tinge yaname lahente me njaimune njaie si njende no, tinge yeteke'e, pakai.

Jisas ginyenme yipihinge pupwa me lahmiye' ende

(Mat 17.14-21, Mak 9.14-29)

³⁷ Nyermbe pe, Jisas nenge lenge jetalah kin hun yasme hwate yal pe, lenge wondoh embere si yate yeteke'e kin.³⁸ Miye' ende tambah nase nal wondoh embere nat na, "Jetmam, bep ot! Njan misilih nin bongol, tatame na ot eteke'e talah njan, lakai pakai? Kin talah esep njan ilyeh!"³⁹ Kom yipihinge pupwa gahanahme kin, topo'e nangalai kin na gah kekep pe, nilyehe sai ki tambah gah topo'e himbihumbwau tas mut kin. Nyermbe nyermbe ki njende yumbune kin ta'e luku.⁴⁰ Njan si misilih lenge jetalah nin nange ka jinyenme, kom njup njaie tinge yende pe, tinge yukur tatame."⁴¹ Jisas nana lenge na, "O njoihmbwaip yip lalme le'e yukule, topo'e yukur tenjeime Got bongole, pakai. Njan njoih min njaie ma murp e'e no, ma mikirh mane yip nye nyermbe." Mi'e pe, ki njaname miye' uku na, "Enge talah nin ot e'e."⁴² Njup njaie talah uku nat pe, yipihinge pupwa nangalai kin na gah kekep pe, ki njhip syep iche iche njanar kekep. Pe Jisas njanange wusyep mar wondoh me yipihinge pupwa pe, ki tas nupwaihme talah uku. Mi'e pe, Jisas plihe nana'e talah

† 9.19 Mat 14.1-2, Mak 6.14-15, Luk 9.7-8 †† 9.20 Jon 6.68-69

‡ 9.23 Mat 10.38, Luk 14.27 †† 9.24 Mat 10.39, Luk 17.33, Jon 12.25

‡‡ 9.35 Ais 42.1, Mat 3.17, 12.18, Mak 1.11, Luk 3.22, 2Pi 1.17-18

uku nal yai kin. ⁴³ Pe lenge mitij lalme yenge plaime bongol embere tikin Got.

Jisas plihe nana lenge nule kin
(Mat 17.22-23, Mak 9.30-32)

Lenge mitij lalme luku teter nõihyeryembe wula wula me n'ai'e n'ai'e lalme n'aiye Jisas nende pe, ki nana lenge jetalah kin na, ⁴⁴ "Yisyunde bworere wusyep e'e, topo'e yukur pa nõihsipe naimune n'aiye nam de ma mini yip! Lenge miye' de ka yurpe Talah tikin Miye' yenge yil lenge wachaih." ⁴⁵ Kom lenge jetalah jinjame wusyep tehei n'aiye Jisas nanange pe, wusyep tehei uku sai tase. Kut tinge jarnge n'aiye ka yisilihme tehei kin.

Lenge jetalah yisilih n'aiye lahmende lahborenge me tititinge
(Mat 18.1-5, Mak 9.33-37)

⁴⁶ †Lenge jetalah tikin Jisas tahar teketenge yanange nange lahmende tinge lahborenge. ⁴⁷ Kom Jisas si sisyeme naimune n'aiye tinge nõihyeryembe pe, kin namba'e talah ende nenge nate gan topo'e kin. ⁴⁸ ††Pe ki nana lenge na, "Lahmende n'aiye ka hriphrip n'aiye ka amba'e talah tu'e le'e oto nan nam pe, liki ta'e n'aiye kin hriphrip me nam. Lahmende n'aiye hriphrip me nam pe, kin topo'e hriphrip me Got n'aiye nember nam mat. Ta'e luku pe, miye' n'aiye ka tule kitikin no, ka ana'e nan embere el nembep tikin Got."

Lahmende n'aiye yukur wachaih nin pe, kin nimeini
(Mak 9.38-40)

⁴⁹ Jon naname na, "Lahborenge, poi meteke'e miye' ende ginyenme yipihing pupwa nato nan nin. Kom kin yukur miye' potopoi ende n'aiye nye nyermbe narp notop poi nende wah nin, pakai. Ta'e luku pe, poi mindindirme kin nange ka osme wah uku." ⁵⁰ Pe Jisas nana lenge jetalah na, "Pa yotombo wah kin, na pakai. Detale, lahmende n'aiye yukur wachaih yip pe, kin nimeini yip."

Lenge mitij Samaria jarnge Jisas

⁵¹ Nup si nat sihei n'aiye Jisas ka plihe el moihla' pe, nõihibwaip kin tahar n'aiye ka el Jerusalem. ⁵² Ta'e luku pe, kin nember lenge walip sye' yal yerme kin nange ka yil la yende mi'mi' n'ai'e n'ai'e yil moi ende lenge Samaria n'aiye ka el la orp. ⁵³ Kom nup n'aiye lenge miye' tuweinge moi uku si sisyeme nange kin nala el Jerusalem pe, tinge nõihyeryembe wula wula. Detale, lenge Juta, miye' n'aiye yarp Jerusalem, tinge wachaih lenge Samaria. Ta'e luku pe, tinge nõihibwaip pupwa pe, tinge jarnge n'aiye ka ote orp moi tinge, pakai. ⁵⁴ †Nup n'aiye lenge jetalah kin hoi Jems hindi Jon yasande ta'e luku pe, tinge hindi yate yaname Jisas na, "Lahborenge, ni nasande n'aiye ya misilihme Got nange ka ember nih guha ono tinge

lakai?" ⁵⁵ Kom Jisas plihe bunjenge n'ihyel lenge me wusyep n'aiye tinge yanange. (Yip yukur sisyeme nõihibwaip yip ta'e la. ^{56a} Talah tikin Miye' yukur nat n'aiye ka ende yumbune lenge miye', pakai. Kin nat n'aiye ka ungwisme lenge.) ^{†56b} Mi'e pe, kin nenge lenge jetalah kin yal moi ende.

Miye' n'aiye da gunde Jisas
(Mat 8.18-22)

⁵⁷ Dindi' nup n'aiye tinge yange yanah yal pe, miye' ende naname Jisas na, "Ma gunde nin nyermbe nyermbe mil luh moi n'aiye na el." ⁵⁸ Kom Jisas naname kin na, "Lenge yowor telpei luh moi tinge sai, topo'e lenge ninjet tinge yende hwap, kom nam Talah tikin Miye' pe, luh moi pakai." ⁵⁹ Jisas naname miye' ende na, "Gunde nam." Kom miye' uku naname na, "Lahborenge, te enge si. Ma mi minise yai nam yer ti, ma plihe mute gunde nin." ⁶⁰ Jisas plihe naname na, "Prep-wanal. Osme lenge miye' yule ka yinise lenge miye' yule. Kom nin, na e iche wusyep me lemame tikin Got." ⁶¹ ††Miye' ende plihe naname na, "Lahborenge, nam ma gunde nin, kom te enge si. Ma mil la monombe syep topo' lenge bamtihai nam yer ti, ma plihe mut gunde nin." ⁶² Jisas naname na, "Miye' ende n'aiye da owor'e kekep n'aiye ka ende wah, kom n'aiye ka bep bunjenge pe, yukur tatame ka ende wah me lemame tikin Got, pakai."

Jisas nalanatme jetalah 72 n'aiye ka yil yende wah kin

10 Luku mi'e pe, Lahborenge nalanatme miye' 72 topo'e pe, kin nember lenge yal hoi hoi nange ka yil yerme kin yil moi embere lalme, topo'e moi malaih n'aiye kin nala el. ² †††Ki nana lenge na, "Nai sekete si sasarme, kom miye' wah yukur wula n'aiye ka yila talame nai uku, pakai. Yisilihme Lahborenge, Yai tikin wah uku nange ka ember miye' wah wula wula n'aiye ka talame nai yoto wah kin.

³ †††Ta'e luku pe, yip yil. Nam member yip mal ta'e n'aiye worsip umbwahe mal mele'e lenge numbwat telpei. ⁴ Yukur pa yenge tem sorh, wuhyau, topo'e n-ihip hi' sye', na pakai. Yukur pa yende gwaingwaiye jin yanah yirir lenge lahmende n'aiye jan yanah, pakai. Yikil'e yil! ⁵ Nup n'aiye yip yala yoto yokoh ende pe, nendehi yininge na, 'Nõihibwaip numwaiye tikin Got sai topo'e yip lalme.' ⁶ N'aiye miye' michukor ende narp yokoh uku pe, wusyep bwore yip sai topo'e kin. Tu pakai pe, wusyep bwore luku yukur ka si topo'e kin, pakai. ⁷ †Yukur pa yil'e yil'e yurp yokoh ilieh ilieh, na pakai. Pa yurp yokoh ilieh uku yono nai, topo'e pinip, topo'e naimune n'aiye tinge yal yip. Detale, kin bwore n'aiye miye' wah ka amba'e yitini me wah n'aiye ki nenge.

⁸ N'aiye pa yi yoto moi embere ende no, tinge ka hriphrip me yip pe, yono naimune n'aiye tinge yal yip. ⁹ Yende mi'me lenge wahri' epwa n'aiye yarp ya yoto moi uku topo'e yini lenge miye' tuweinge luku na,

† 9.46 Luk 22.24 †† 9.48 Mat 10.40, Luk 10.16, Jon 13.20 ‡ 9.54 2Ki 1.9-16

†† Tup sye' tikin Luk yukur nainge wusyep e'e. †† 9.61 1Ki 19.20 ††† 10.2 Mat 9.37-38 ††† 10.3 Mat 10.16 § 10.7 1Ko 9.14, 1Ti 5.18

'Lemame tikin Got si nat siheime yip.'¹⁰ †Kom njaie pa yi yoto moi embere ende no, tinge yukur hriphrip me yip pe, yi jin tus nahwikin yininge na,¹¹ ††Poi menderenge nhip sah yip njaie sai nhip poi. Le'e wutu' njaie ka asam yip pupwa njaie yip yende no, yip jarng wusyep tikin Got. Kom pa njoihyeryembe na, lemame tikin Got si nat siheime yip.'¹² ††Nam mana yip, Got se ka iyar'e moiye moiye lalme. Kom moi uku njaie jarng wusyep yip pe, nal nup yuwo pe, yitini pupwa tinge ka engelyembe yitini moi pupwa Sodom."

**Yitini pupwa lenge mitinj njaie yukur yimbilme
njoihmbwaip
(Mat 11.20-24)**

¹³ ††Jisas plihe njanange na, "Njoihme, yip miye' tuweinge moi Korasin. Njoihme, yip miye' tuweinge moi Betsaida. Njaie moi Tair topo'e moi Saidon si yeteke'e mirakel ta'e njaie yip si yeteke'e pe, somohonme tinge se ka tere' nihyeh juh wahri' tinge, sasambe njaie tinge si yimbilme njoihmbwaip yasme pupwa njoihmbwaip tinge.¹⁴ Kom njupe njaie Got ka iyar'e moiye moiye lalme pe, yitini pupwa yip Korasin topo'e Betsaida ka engelyembe yitini pupwa lenge Tair topo'e Saidon.¹⁵ ††O yip moi Kaperneam, yip njoihyeryembe nange Got ka ahra'e yip e unuh moihla' lakai? Pakai supule! Got minde se ka ondole yip e guh moi lenge miye' yule."¹⁶ †††Jisas plihe njaname lenge jetalah kin na, "Ta'e luku pe, lahmende njaie njasande wusyep yip, ki njasande wusyep nam. Lahmende njaie garng yip pe, kin garng nam topo'e. Kom lahmende njaie garng nam pe, kin garng miye' njaie nember nam nat."

Lenge miye' 72 plihe yat

¹⁷ Njupe njaie lenge miye' 72 njaie Jisas nember tinge yal plihe yat pe, tinge hriphrip embere. Tinge yanange na, "Lahmboreng, poi mende wah nin, topo'e lenge yipihing pupwa yasande wusyep poi njupe njaie poi gwinyen lenge moto nan nin."¹⁸ Pe Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Hei, nam si meteke'e miye' pupwa Satan tambe ta'e njaie bulel nasme moihla' gah.¹⁹ †††Ta'e luku pe, nam si yal yip bongol njaie pa hip juh hwarj topo'e pirp, topo'e pa yengelyembe bongol lalme tikin wachaih pe, naimune pupwa yukur ka ende yumbun yip, pakai.²⁰ Kom yukur pa hriphrip njaie yipihing pupwa yasande wusyep yip, pakai. Kut hriphrip nange nan yip si sai nanah moihla'."

**Jisas njanange wusyep hriphrip me Got
(Mat 11.25-27, 13.16-17)**

²¹ Dindi' nup uku pe, Yohe Yirise nende Jisas hriphrip supule pe, Jisas njanange na, "Yai, Lahmboreng tikin

† 10.10 Apo 13.51 †† 10.11 Mat 10.7-14, Mak 6.8-11, Luk 9.3-5
‡ 10.12 Stt 19.24-28, Mat 10.15, 11.24 †† 10.13 Ais 23.1-18, Ese 26.1-28.26, Jol 3.4-8, Amo 1.9-10, Sek 9.2-4 †† 10.15 Ais 14.13-15
††† 10.16 Mat 10.40, Mak 9.37, Luk 9.48, Jon 13.20 ††† 10.19 Sng 91.13

moihla' topo'e kekep, nam hriphrip me nin. Detale, ni njinise njaie uku me lenge mitinj njaie njondoh tinge bongol no, tinge njoihyeryembe nange tinge si sisyeme njaie njaie tetehei. Kom tinge pupwa kwote. Kut nin nasambe lenge mitinj njaie tinge yatme nin ta'e lahmakerep. Yai, le'e kin nat gande njasande topo'e njoihmbwaip nin.²² ††Yai nam, nin si pwale njaie njaie tetehei lalme. Yai, nin njilyeh sisyeme talah nin, topo'e nam ilyeh sisyeme nin. Kom lahmende njaie nam malaajatme pe, ma masambe tinge no, ka sisyeme nin topo'e."²³ Pe Jisas bunjenge nal lenge jetalah pe, kin yul nana lenge na, "Lahmende njaie ka yeteke'e njaie njaie tu'e njaie yip si yeteke'e pe, tinge se ka hriphrip embere sekete.²⁴ Nam mana yip, somohonme lenge profet wula wula topo'e lenge miye' ondoh yasande njaie ka yeteke'e naimun njaie yip si yeteke'e. Kom tinge yukur tatame njaie ka yeteke'e, topo'e ka yisyunde naimun njaie yip si yasande yeteke'e, pakai."

**Wusyep tapimbilme njanange miye' Samaria njaie
nungwisme miye' Juta ende**

²⁵ ††Nup ende pe, jetmam ende tikin wusyep ernjeme natme Jisas nange ka iche kukwaime kin. Ki njilihme Jisas na, "Jetmam, ma mende tu'e lai ti, Got ka ungwisme nam njaie ma murp moihla' topo'e kin nye nyermbe?"²⁶ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Wusyep ernjeme tikin Moses njanange ta'e la? Nin gonose ta'e la?"²⁷ †††Miye' nungwisme na, "Njoihmbwaip poi, yipihing poi, bongol poi topo'e njoihyeryembe poi lalme ka ende nihararme Lahmboreng Got bongole si. Rop ende kin, ya mende nihararme lenge njemei poi tu'e njaie poi mende nihararme potopoi."²⁸ ††Jisas nungwisme na, "Ni njanange bwore mise. Na ende tu'e le'e ti, na orp bwore nye nyermbe."

²⁹ Kom ki njasande njaie ka engelyembe wusyep Jisas no, Jisas ka eteke'e nange kin miye' bwore mise. Ta'e luku pe, ki njilihme Jisas na, "Lahmende njemei nam?"

³⁰ Jisas njanange wusyep tap ende ta'e le'e, "Miye' lenge Juta ende gah nal yanah njaie nase Jerusalem nal Jeriko. O nup uku pe, lenge miye' endei yarpe kin pe, yamba'e njaie njaie kin lalme, topo'e yupwai'e yararahe kin pe, yasme ki njanar dom samale sihei me nahwikin de ka ole.³¹ Pris ende gah yanah uku nal, kom njupe njaie ki njeteke'e miye' uku pe, kin njusungurhme nal yanah umbur.³² Nal yanah ilyeh uku miye' Livai ††† ende plihe nate gere njeteke'e miye' uku pe, kin topo'e nal njusungurhme kin nal yanah umbur.

³³ ††Kom miye' ende tikin provins Samaria, wachaih lenge Juta, plihe nal yanah ilyeh uku pe, kin nate njeteke'e kin pe, njoihmbwaip kin ginirme kin supule.³⁴ Kin nal siheiy kin pe, ki njuwil'e pinip winyep' topo'e pinip wain na gah sisyep kin pe, kin nupwai'e. Mi'e pe, kin namba'e miye' nikil nanah wordonki kin pe, kin nenge kin nal yokoh embere njaie mitinj wula yarp pe,

§ 10.22 Jon 3.35, 10.15 †† 10.25 Mat 22.35-40, Mak 12.28-34
‡†† 10.27 Lo 6.5, Wkp 19.18 †† 10.28 Wkp 18.5 ††† Lenge Livai tinge yende wah topo'e lenge pris pe, loumwah tinge, nan kin Livai. Kin talah ende tikin Jekop. †† 10.33 2Sto 28.15

luh n̄aiye ka bepeteme kin. ³⁵ Nyermbe pe, kin nosoko wuhyau sye' pe, kin naŋa'e miye' n̄aiye bepeteme yokoh uku pe, kin nisilihme kin n̄aiye ka embepeteme kin bworerme. Pe ki n̄anange na, 'N̄am mal la mil ho, n̄upe n̄aiye ma plihe mut pe, ma mungwisme n̄aimun n̄aiye nin si n̄iche nungwisme kin.' ³⁶ Pe Jisas n̄anange na, "Na iyar'e oto n̄oihmbwaip nin. O miye' uku n̄aiye miye' endei yonombe kin pe, lahmende tinge hun uku n̄asambe nange kin ta'e n̄aiye n̄emei kin ende?" ³⁷ Jetmam uku nungwisme kin na, "Miye' uku n̄aiye n̄oihginirme kin." Jisas n̄anange na, "Hei, ni na e ende n̄ahilyeh."

Jisas na n̄eteke'e Mata topo'e to' ti Maria

³⁸ Jisas topo'e lenge jetalah kin plihe yal yanah pe, kin nate gere moi ende n̄aiye tuwei ende naŋ ti Mata warp. Pe Mata wisilihme kin n̄aiye ka orp sikirp oto yokoh ti. ³⁹ Maria, to' titi Mata, warp siheime n̄hip Jisas wasande wusyep n̄aiye ki n̄anange. ⁴⁰ Kom Mata n̄oihmbwaip mane walme wah wula wula n̄aiye ti wende. Ta'e pe, ti wate wanange na, "Lahmborenge, nin n̄oiheryembe ta'e la n̄ai me to' n̄am n̄aiye ti warp pakaiye pe, n̄am ilyeh mende wah lalme. Inime ti nange ta wute wungwisme n̄am." ⁴¹ Kom Lahmborenge nungwisme ti na, "Mata, nin n̄oihmbwaip mane topo'e n̄oiheryembe wula wula me n̄ai'e n̄ai'e tetehei. ⁴² Kom n̄aisep ilyeh kin bwore mise n̄aiye ti wasande sande teke'e n̄aiye n̄am manange pe, Maria si wiyar'e pe, ti wende gwande pe, yukur ya mupwai'e ti, na pakai."

Yanah n̄aiye ka yininge wusyep topo'me Got (Mat 6.9-15, 7.7-11)

11 Nup ende pe, Jisas n̄anange wusyep topo'me Got nal luh ende. Ki n̄anange mi'e pe, jetalah kin ende n̄aname na, "Lahmborenge, ininge alaŋat me poi yanah n̄aiye ya mininge wusyep topo'me Got tu'e n̄aiye Jon nalaŋat lenge jetalah kin." ² Jisas n̄ana lenge na, "N̄upe n̄aiye pa yininge wusyep topo'me Got pe, pa yininge tu'e le'e,

Yai, poi da mirisukwarme naŋ yirise supule nin.

Poi da meteke'e lemame nin ka ote si pe, na embepeteme poi.

³ Nup ilyeh ilyeh tongonose, na pul poi n̄ai e tutume nup kin.

⁴ Ongohe pupwa n̄oihmbwaip poi tu'e n̄aiye poi masme pupwa lenge mitiŋ lalme n̄aiye yende pupwa me poi.

Topo'e yukur na osme poi ya mi moto n̄ondol'me."

⁵ Mi'e pe, Jisas n̄ana lenge jetalah kin wusyep tap ende na, "N̄aiye n̄ende yip ka el yokoh n̄imei kin nup sye' sye' no, ka inime kin na, 'Miye' yanah, tatame n̄aiye na pule kakah hun? ⁶ N̄imei n̄am ende nase yanah wohe nate gere yokoh n̄am, kom n̄am n̄ai yokoh pakai n̄aiye ma maŋa'e kin.' ⁷ Kom n̄imei kin nungwisme na, 'N̄am gwarnge n̄aiye taha'. N̄am si

gwase kohmap, topo'e n̄am munge lenge talah n̄am si mate luh. Yukur ma tuhur yule n̄ainde, pakai.'" ⁸ N̄am mana yip, yukur ka tuhur aŋa'e kakah tu'e n̄aiye tinge hindi tangal miye' yanah, na pakai. Kom n̄aiye miye' uku ka ende wah nihe isilih isilih ni wula wula pe, miye' yanah kin ka tuhur aŋa'e n̄aimune n̄aiye ki n̄asande.

⁹ "Pe n̄am mana yip, pa yisilih pe, pa yamba'e. Pa yahai'e pe, pa yeteke'e. Pa yendere kohmap pe, kohmap uku ka bu el hohou si me yip. ¹⁰ Ta'e luku pe, mitiŋ lalme n̄aiye ka yisilih pe, se ka yamba'e, topo'e lahmende n̄aiye ka yahai'e pe, se ka yeteke'e, topo'e lahmende n̄aiye yendere kohmap pe, se ka bu el hohou si me tinge. ¹¹ O yip lenge yai tatame n̄aiye pa yangange talah yip hwan n̄upe n̄aiye tinge yisilih yip n̄uyo?"

¹² Lakai pa yangange pirp n̄upe n̄aiye ka yisilih yip tuwet yihim? Pakai. ¹³ Yip yai, yip yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa, kom yip sisyeme bworerme n̄aiye yangange n̄ai'e n̄ai'e bwore yal lenge talah yip. Pe pa sisyeme tu'e le'e, Yai yip n̄aiye narp nanah moiha', kin se ka hriphrip n̄aiye ka aŋa'e Yohe Yirise elme lahmende n̄aiye n̄isilihme kin."

Jisas topo'e Belsebul

(Mat 12.22-30, Mak 3.20-27)

¹⁴ Jisas ginyenme yipihinge pupwa ende n̄aiye n̄ende miye' mut kin tingis. Pe n̄upe n̄aiye yipihinge pupwa luku tas nal pe, miye' uku plihe n̄anange wusyep. Ta'e luku pe, lenge mitiŋ lalme gunguru plai. ¹⁵⁻¹⁶ †† Mitiŋ sye' yiche kukwaime kin pe, tinge yisilihme kin n̄aiye ka ende mirakel ende asambe nange Got naŋa'e kin bongol luku. Kom lenge miye' tuweinge sye' jonome kin yanange na, "Hai, Belsebul, ‡ miye' ondoh lenge yipihinge pupwa naŋa'e bongol luku n̄aiye kin ginyenme lenge yipihinge pupwa tas yal."

¹⁷ Kom Jisas sisyeme n̄oihmbwaip tinge pe, ki n̄ana lenge na, "N̄aiye moi ende ka yuwor'e tititinge juh bumbe no, ka yurmbe pe, moi uku yukur ka si bongol, pakai. Topo'e n̄aiye bamtihei ilyeh ka yuwor'e teketenge tititinge no, ka yurmbe pe, bongol tinge se ka mi'e. ¹⁸ Ta'e luku pe, n̄aiye bamtihei tikin Satan ka yurmbe tititinge pe, ka yurp bongol, lakai pakai? Pakai!

Kom yip yanange nange n̄am gwinyen lenge yipihinge pupwa topo'e bongol tikin Belsebul. ¹⁹ N̄aiye Belsebul pule bongol no, n̄am gwinyen lenge yipihinge pupwa pe, lahmende n̄ende bongol me jetalah yip no, tinge jinyen lenge yipihinge pupwa? Ta'e luku pe, yip jin wusyep me n̄aimune n̄aiye jetalah yip si yanange.

²⁰ Kom n̄aiye bongol tikin Got sai topo'me n̄am no, n̄am gwinyen lenge yipihinge pupwa mate tas pe, luku sasambe nange lemame tikin Got si natme yip.

²¹ N̄aiye miye' bongol ende nenge sehyikal ombor bep erenge yokoh kin pe, kin n̄oiheryembe nange n̄ai'e n̄ai'e kin lalme ka si bwore. ²² Kom n̄upe n̄aiye miye' ende n̄aiye bongol kin usungurhme kin nate narmbe topo'e kin no, kin nengelyembe kin. Pe kin ka amba'e sehyikal ombor n̄aiye ki n̄ende bongolme

† 10.38 Jon 11.1

†† 11.15-16 Mat 9.34, 10.25, 12.38, 16.1, Mak 8.11 ‡ Naŋ Belsebul kin naŋ umbur tikin Satan.

miye' uku pe, wachaih kin ka iyar'e nai'e nai'e kin nange lenge mitinj sye'." †²³ ††Jisas nenjel'e wusyep nanange na, "Lahmende naiye yukur yende wah topo'me nam pe, ki ta'e naiye tinge da yende yumbune wah nam. Lahmende naiye yukur yende wah nam yamba' lenge miye' tuweinge pe, ki ta'e naiye tinge da jinyen lenge yil wohe."

Yipihinge pupwa plihe nat (Mat 12.43-45)

²⁴ "Nupe naiye miye' ende ginyenme yipihinge pupwa tas nal nasme miye' ende pe, yipihinge pupwa uku ki nal moi gungurar nahai'e luh moi naiye ka e orp amba'e yohe. Kin na nahai'e, ta pakai. Ta'e luku pe, ki joiheryembe nange ka plihe el la orp yokoh naiye somohon kin narp. ²⁵ Kom nupe naiye ki plihe nato miye' uku pe, ki teke'e yokoh uku si kin nuhwarngwe bwore mi' supule sai. ²⁶ Mi'e pe, ki tas nal namba' lenge yipihinge pupwa 7 naiye pupwa tinge yengelyembe kin pe, tinge lalme plihe yate yarp yokoh uku. Ta'e luku pe, miye' uku kin narp pupwa supule nengelyembe naiye somohon nendehiyeh ki narp."

Hriphrip mise

²⁷ Dindi' uku naiye Jisas nanange wusyep uku pe, tuwei ende wanange wusyep gwah bumble mitinj lalme luku pe, ti wanange na, "Got ki hriphrip me tuwei naiye wara'e nin topo'e ti yale njimbirip." ²⁸ Pe Jisas nungwisme na, "Hei, kom Got hriphrip embere sekete me lahmende naiye nasande topo'e gande wusyep kin."

Lenge miye' tuweinge yisilihme Jisas nange ka ende mirakel

(Mat 12.38-42, Mak 8.11-12)

²⁹ †Dindi' nupe uku pe, lenge miye' tuweinge wula wula tahar yate jan yonyor'me Jisas. Pe kin nenjel'e nanange na, "Yip miye' tuweinge tukwini le'e naiye yarp kekep, yip lalme pupwa supule. Yip yisilihme nam nange ma mende mirakel ende naiye ka yisam yip naiye nam mende wah Got, kom yukur pa yeteke'e, pakai. Wutu' naiye pa yeteke'e pe, wutu' bongol supule tikin Jona njilyeh. ³⁰ ††Naimune naiye nende me profet Jona pe, kin ta'e naiye wutu' ki samb lenge miye' tuweinge Ninive. Pe nupe naiye Talah tikin Miye' ka tu'e naiye wutu' el lenge miye' tuweinge tikin kekep e'e naiye tukwini yarp. ³¹ ††Somoho somohonme tuwei ondoh kwini nal moi Syiba ti wase moi ti naiye sai nal wohme Israel pe, ti wat ta wisyunde topo'e ta wamba'e sande teke'e nembere tikin Solomon. Kom tukwini sande teke'e nam nengelyembe Solomon pe, yip jarnge naiye pa wisyunde naimune naiye nam si mana yip. Ta'e luku pe, nupe naiye Got ka iyar'e pupwa lenge miye' tuweinge lalme pe, kwini Syiba ta gwini

† Jisas nanange wusyep tapimbilme luku naiye ka asambe lenge nange bongol kin nengelyembe bongol tikin Satan. †† 11.23 Mak 9.40 † 11.29 Mat 16.4, Mak 8.12 †† 11.30 Jna 3.4 †† 11.31 1Ki 10.1-10, 2Sto 9.1-12

topo'me yip pe, ta wini' yip pupwa naiye yip si yende. ³² ††Njonde kin ta'e le'e, nato nupe uku naiye Got ka iyar'e pupwa lenge miye' tuweinge pe, lenge miye' tuweinge Ninive topo'e ka yininge pupwa naiye yip si yende. Detale, tinge si hi'me pupwa joihmbwaip tinge no, tinge yimbilme joihmbwaip nupe naiye tinge yasande wusyep Got naiye Jona nanange, kut yip pakai. Tukwini nam si mana yip njainde embere supule naiye nengelyembe wusyep Jona, kom yip jarnge."

Wusyep tapimbilme nih lam (Mat 5.15, 6.22-23)

³³ ††Jisas nenjel'e wusyep nanange na, "Lemame tikin Got ki ta'e naiye nih lam pe, nam si member mal hal-hale. Ki ta'e le'e, yukur miye' ende ka enjel'e nih lam no, ka enge marp apara'e, topo'e ka ember oto luh tase, pakai. Kin ka ikil unuh hla' naiye lenge miye' tuweinge ka yeteke'e yirise nupe naiye ka yenete yoto yokoh mele'e. ³⁴ Nembep yip ki ta'e nih lam tikin wahri' yip. Naiye nembep yip bwore no, yip yeteke'e yuworme pe, wahri' yip topo'e ki papararme nih yirise. Kom naiye nembep yip pupwa yepelmbe pe, wahri' yip lalme topo'e ki pupwa yepelmbe. ³⁵ Njoihme! Ki pupwa sekete naiye yirise naiye sai nato yip pe, se ka plihe imbilme el la yepelmbe. ³⁶ Naiye wahri' yip lalme ka papararme yirise supule, topo'e yukur wahri' sye' yepelmbe sikirp pe, yirise naiye lemame tikin Got ka anjar'e guh yip tu'e naiye yirise nih lam nanjar'e pe, yip pa yamba'e gondoume."

Lenge Farisi topo'e jetmam tikin wusyep erneme yende pupwa

(Mat 23.1-36, Mak 12.38-40, Luk 20.45-47)

³⁷ Nupe naiye Jisas si nanange wusyep mi'e pe, Farisi ende njisilihme kin naiye ka ot ono nai topo'e kin. Ta'e pe, kin na nato yokoh kin gah narp njono nai. ³⁸ Kom wusyep erneme lenge Jona nanange ta'e le'e, miye' naiye da ono nai pe, ka unguh syep kin yer. Kom yukur ki nende gande. Farisi luku kin gunguru plai nupe naiye ki neteke'e naiye Jisas yukur nungurhme syep kin ti, kin njono nai. ³⁹ Ta'e pe, Lahmborengwe naname kin na, "Yip Farisi pe, yip yungurhme marp yokoh tas hi' njilyehme, kut nato joihmbwaip mele'e yip papararme joihmbwaip solombe topo'e nai'e nai'e pupwa. ⁴⁰ Yip pupwa kwote! Got nende nai'e nai'e tas wicher', topo'e kin nende nato mele'e. ⁴¹ Kom naiye pa yangange lenge najpwa ni' naimune naiye yip joiheryembe sai nato joihmbwaip mele'e yip pe, mele'e topo'e tas wicher' yip lalme ka tuhur bwore prihe supule.

⁴² †Njoihme, yip Farisi! Mindemboi ka pupwa supulme yip. Detale, nye nyermbe yip si yiyar'e kapenih, nai, topo'e nai'e nai'e pe, yip yanja'e Got yitini luku, kom joihmbwaip yip si joihsipe naiye pa yende nihararme Got. Bwore naiye yip yende nendehei uku, kom pa yende nihararme Got topo'e yende bwore bwarme

††† 11.32 Jna 3.5 ††† 11.33 Mat 5.15, Mak 4.21, Luk 8.16
§ 11.42 Wkp 27.30

lenge miye' tuweinge topo'e. ⁴³ Njoihme, yip Farisi! Mindemboi ka pupwa supulme yip. Detale, yip yende niharar naiye pa yurp luh bwore yi yoto yukoh jahilyeh, topo'e naiye lenge miye' tuweinge ka yurume yip pe, yahra'e nan yip yi yoto moi bumbere naiye mitinj lalme jahilyeh. ⁴⁴ Njoihme! Mindemboi ka pupwa supulme yip. Detale, yip ta'e neheh naiye tinge yinise miye' nule. Pe lenge mitinj yale yat yanah neheh hla', kom yukur tinge sisyeme naihe pupwa naiye sai na gah mele'e, pakai pe, tinge si lome. Ta'e luku pe, tinge yeteke'e wicher' pe, tinge njoihyeryembe nange yip bwore. Kom pakai. Yip pupwa yehe."

⁴⁵ Mi'e pe, jetmam ende tikin wusyep erjeme njaname Jisas na, "Jetmam, njupe naiye ni njanange ta'e luku pe, ni njende yumbun poi topo'e." ⁴⁶ Jisas nungwisme na, "Njoihme, yip lenge jetmam tikin wusyep erjeme! Mindemboi ka pupwa supulme yip. Detale, yip yangange lenge miye' tuweinge wusyep erjeme njembere sekete naiye yukur tatame ka junde. Kom yip yukur yungwis lenge sikirp naiye yikirh mane luku, pakai.

⁴⁷ Njoihme! Mindemboi ka pupwa supulme yip! Detale, yip yendende'me neheh lenge profet naiye somohonme lenge mwan ka' yip yongombe. ⁴⁸ Mise, tinge yongomb lenge profet uku, kom yip yendende'me neheh tinge pe, le'e si sasambe nal halhale nange yip yenerme pupwa topo'e hriphrip me njaimun naiye lenge mwan ka' yip si yende me tinge. ⁴⁹ Liki gande wusyep ende naiye somohonme Got njanange, topo'e njasande teke'e njembere kin. Ki njanange na, 'Ma member lenge profet topo'e lenge aposel nam milme tinge, kom tinge se ka yongombe sye' ka yule, topo'e ka yende yumbune sye'. ⁵⁰ Ta'e luku pe, yip miye' tuweinge naiye tukwini njup e'e, yip pa yamba'e nihe syohe nahilyeh tu'e naiye miye' naiye yongomb lenge profet lalme yule, nal somohon somohonme njup njendeheiyeh kin naiye Got njende nai'e nai'e, nate tatame tukwini le'e. ⁵¹ †Bwore mise, nam mana yip, yip lenge miye' tuweinge naiye tukwini njup e'e, pa yamba'e nihe syohe nahilyeh tu'e naiye miye' naiye yongombe tinge lalme. Got se ka ungwisme wim miye' yerkeime Abel nate tatame misei naiye tinge yonombe Sekaraia yanar bumbumbe me yukoh yirise mele'e topo'e alta naiye sai tas wicher.

⁵² Njoihme, yip lenge jetmam tikin wusyep erjeme! Mindemboi ka pupwa supulme yip. Detale, yip si tukwainge lousikan naiye chumbur kohmap naiye mitinj ka sisyeme njoihmbwaip tikin Got. Yip iki jarngge naiye pa yi yoto no, pa sisyeme yoworme njoihmbwaip bwore tikin Got. Topo'e yip tatme lahmende naiye tinge da yi yoto no, ka sisyeme yoworme." ⁵³⁻⁵⁴ Njup naiye Jisas nasme moi uku pe, lenge jetmam tikin wusyep erjeme topo'e lenge Farisi yende wachaih embere sekete me kin. Tinge da yahai'e yanah naiye Jisas ka ininge wusyep pupwa me Got no, ka owor'e wusyep erjeme tinge pe, tinge yiche kukwai yisilihme kin wusyep wula wula.

† 11.51 Stt 4.8, 2Sto 24.20-21

Njoihme wusyep hombo'e lenge Farisi

(Mat 10.26-27)

12 ††Nato njup uku pe, lenge miye' tuweinge wula wula sekete yate jahilyeh pe, luh uku tangarmbe sekete topo'e njhip na se iche el la, pakai supule. Njendehei kin pe, Jisas nana lenge jetalah kin na, "Njoihme pupwa lenge Farisi naiye ka ende yumbune yip. Tinge hombo'e nange tinge miye' bwore, kom pakai. Pupwa tinge pe, ki ta'e yis naiye sikirp manai'e, kom ki njende kakah tenenem njembere. ² †Naimune naiye tukwini sai tase na gah njoihmbwaip, topo'e njaimune naiye miye' inise pe, mindemboi ka tus halhale no, pa yeteke'e yoworme. ³ Ta'e luku pe, wusyep mune naiye yip yul yanange, topo'e wusyep tase naiye yip yenge sihei yanange pe, mindemboi ka tambah ininge halhale pe, pa yisyunde lalme."

Yukur pa hi'jirngge miye', pa hi'jirngge Got

(Mat 10.28-31)

⁴ "Yip lenge miye' nanam nam, nam da mini yip tu'e le'e, yukur pa hi'jirngge lahmende naiye tatame ka yumb yip no, pa yule, pakai. Mindemboi ka plihe yende tu'e lai me yip? Pakai. ⁵ Kom nam da mini yip tu'e le'e, hi'jirngge Got ilyeh. Detale, kin bongol tatame naiye ka onombe wahri', topo'e ka iche yip el moi nih. Bwore mise, pa hi'jirngge kin njilyehe si! ⁶ Njoihyeryembe lenge njinjet naiye tinge yiche toea hoi yamba'e, kom Got si sisyeme tinge lalme pe, kin nembepeteme tinge. ⁷ Topo'e njoihyeryembe dohwaih naiye sai njondoh yip. Got, kin si gonose dohwaih yukuriye naiye sai njondoh yip. Ta'e luku pe, yukur pa njoihyeryembe wula wula, topo'e yukur pa hi'jirngge njaimune naiye ka otme yip. Detale, nato embep tikin Got pe, yip bwore mi' supule yengelyembe lenge njinjet."

Yukur pa hi'me Jisas

(Mat 10.19-20,32-33, 12.32)

⁸ "Nam mana yip bwore mise, lahmende naiye kin member kin nal halhale nange kin si gande nam, topo'e kin yukur hi'me nam pe, minde nam Talah tikin Miye', ma mende nahilyeh me kin mil me njembep lenge walip hla' tikin Got. ⁹ Naiye miye' ende ka inise nan njam orp kekep e'e pe, nam ma minise nan kin guh njembep lenge walip hla' tikin Got. ¹⁰ ††Got tatame ka ongohe pupwa lahmende naiye njanange wusyep pupwa natme Talah tikin Miye'. Kut lahmende naiye njanange wusyep pupwa nalme Yohe Yirise pe, Got yukur ka se ongohe pupwa luku, pakai. †††Njup naiye ka yenge yip yi jin njembep lenge miye' ondoh yi yoto yukoh jahilyeh no, ka yini'e yip pe, yukur pa njoihyeryembe wula wula me wusyep naiye pa yininge, na pakai. ¹² Nato njup uku pe, Yohe Yirise se ka ungwis yip wusyep naiye pa yininge."

†† 12.1 Mat 16.6, Mak 8.15 † 12.2 Mak 4.22, Luk 8.17 †† 12.10 Mat 12.32, Mak 3.29 †† Kin ta'e naiye kin si ginyenme Yohe Yirise topo'e bongol kin. ††† 12.11 Mat 10.19-20, Mak 13.11, Luk 21.14-15

Wusyep tapimbilme miye' lowe

¹³ Miye' ende nato lenge wondoh embere uku naname Jisas na, "Jetmam, inime tatai nam ka iyar'e nai'e nai'e naiye Yai poi hindi nase sai pe, ka pule nai'e nai'e nam." ¹⁴ Kom Jisas nungwisme wusyep kin na, "Iyai, lahmende nalanat nam nange ma miyar'e nai'e nai'e yip hindi? Luku yukur wah nam, pakai!" ¹⁵ Mi'e pe, Jisas bunjenge nana lenge lalme na, "Nohime yip tip! Yukur pa yende noihmbwaip naiye pa wim lal me nai'e nai'e tetehei lalme, na pakai. Detale, yarp bwore mise kin yukur ta'e nai'e nai'e lalme naiye yip yamba'e yarp kekep e'e, pakai."

¹⁶ Mi'e pe, Jisas nana lenge wusyep tapimbilme ende na, "Somohonme miye' lowe ende gan wah nem gulu pe, nai kin wula wula sekete. ¹⁷ Pe ki noiheryembe nange yokoh hau kin yukur tatame naiye ka ember nai kin lalme e oto, pakai. Ta'e luku pe, kin noiheryembe wula wula me naimune naiye ka ende. ¹⁸ Mi'e pe, kin noiheryembe nanange kitikin na, 'Yokoh uku pwa malaih nom, ma muluwau pe, ma plihe guhur'e yokoh nembere ende nange ka tutume naiye ma member nai'e nai'e nam lalme mi moto.' ¹⁹ Ta'e luku pe, miye' uku noiheryembe na, 'Noh mah ende ko! Nam si tatame nai sekete pe, ma mono murp tutume wahtaip wula wula. Yukur ma plihe mende wah nihe, pakai. Ma syumbe murp mono nai, mono'e pinip, topo'e mite posoh njilyehe si.' ²⁰ Kom Got naname miye' uku na, 'Nin kwote. Tukwini nup e'e na ole. Pe lenge mitinj sye' se ka yamba'e nai'e nai'e nin lalme naiye nin si nasme nanar ko.'

²¹ Liki yanah lenge miye' lowe naiye tukwainge nai'e nai'e wula wula tititinge no, tinge yukur yende wah Got yember yitini ya yanah moihla'. Ta'e pe, nup ende ka jin syep pakaiye yil nembep tikin Got."

Pa noiheryembe wula wula, na pakai

(Mat 6.25-34)

²² Jisas nana lenge jetalah kin na, "Ta'e luku pe, yukur pa noiheryembe wula wula me nai naiye pa yono, topo'e hihyilih naiye pa dende' wahri', na pakai. ²³ Laip ki nembere nengelyembe nai topo'e hihyilih. ²⁴ Noiheryembe lenge njinjet. Tinge yukur wusyep wah yekene topo'e yiche nai yember yokoh hau, pakai. Kom Got nangange lenge nai. O nal embep tikin Got pe, yip lalme yengelyembe lenge njinjet. ²⁵ Detale ti yip noiheryembe wula wula? Yip tatame naiye yip pa yengel'e wahtaip sye' yilme yarp yiptip? Pakai supule! ²⁶ Yip noiheryembe wula wula, kom noiheryembe yip uku yukur ka ungwisme yip. Topo'e naiye pa noiheryembe wula wula me nai'e nai'e naiye nembere pe, yukur ka plihe ungwisme yip.

²⁷ †Noiheryembe lenge yuhurnge naiye sai nato syipsyap. Tinge yukur yende wah nihe, lakai yende hihyilih tititinge, pakai. Kom yuhurnge mi' supule luku yengelyembe hihyilih naiye kin Solomon dende' sai

† 12.27 1Ki 10.4-7, 2Sto 9.3-6

wahri' kin. ²⁸ Naiye Got si dende'me syipsyap topo'e yuhurnge ta'e luku pe, ka dende'me wahri' yip tu'e la? Nato embep tikin Got pe, yip yengelyembe syipsyap naiye lenge miye' tuweinge yehir wah pe, tinge yesekeh. Ta'e luku pe, detale ti noihmbwaip yip tejeime Got sikirp manai'e? Kin tatame naiye se ka ungwis yip naimune naiye yip sehei'e. ²⁹ Ta'e luku pe, yukur nye nyermbe pa noiheryembe wula wula me nai, pinip topo'e nai'e nai'e tetehei lalme, na pakai. ³⁰ Lenge miye' tuweinge naiye kekep e'e yende wah nihe naiye ka yamba'e nai'e nai'e tikin kekep e'e, kom Yai Got yip, kin si sisyeme naimune naiye yip sehei'e. ³¹ Kom naiye noihmbwaip yip ka tejeime lemame tikin Got yer ti, kin se ka yul yip nai'e nai'e naiye yip sehei'e."

Noihmbwaip tejeime yitini bwore naiye sai nanah moihla'

(Mat 6.19-21)

³² Jisas nenjel'e wusyep nanange na, "Yip mitinj sye' naiye jande nam, yukur pa hi'jirnge, na pakai. Yai yip, kin si hriphrip naiye ka bepeteme yip e oto lemame kitikin. ³³ Ta'e luku pe, pa yende windau me nai'e nai'e lalme yip pe, yangange wuhyau yil lenge nai'pwa ni'. Naiye pa yende tu'e luku pe, yip pa yember yitini bwore yi yunuh moihla' pe, yitini luku yukur ka mi'e no, lenge miye' endei yukur ka yamba'e, topo'e yukur wi' ka yono ka pupwa, pakai. ³⁴ Ta'e luku pe, moi naiye yitini yip nanar, nanah moihla' lakai kekep pe, noihmbwaip yip ka si topo'e."

Yende mi'mi' me naimune naiye ka ot

(Mat 24.42-44)

³⁵ †"Nye nyermbe na ende mi'mi' naiye na ende wah tikin Lahmborengge tu'e naiye nin gah temhronj naiye na ende wah, topo'e nih lam nin ka riri sisyu' njupe njupe. ³⁶ †Yende mi'mi' naiye ma mut. Ka tu'e naiye lenge miye' wah yarp jeteme miye' embep tinge naiye si nal dindi' pe, kin narp nup sye' no, ka plihe ot. Pe tinge yarp yeseperhme naiye ka chumbur kohmap me kin no, ka yende wah me kin. ³⁷⁻³⁸ Bwore mise, njupe naiye miye' ondoh tinge pwar nat no, ki nteke'e tinge yarp hla' jeteme kin pe, kin ka hriphrip embere sekete me tinge. Tinge yukur sisyeme njupe naiye ka plihe ot, ka ot njupe lakai nup sye' sye', kom tinge si yende mi'mi' yarp jeteme njupe naiye ka ot. Mi'e pe, miye' ondoh tinge se ka dende' hihyilih tu'e naiye miye' wah ende pe, kin ka ende nai angange lenge ka yono. Ta'e luku pe, noih mah ende naiye tinge si yende mi'mi' yarp jeteme kin.

³⁹ †Wusyep rop ende ki ta'e le'e, naiye miye' ende ka sisyeme nange miye' endei ende ka owor'e yokoh kin pe, yukur ka osme yokoh kin, pakai. Kin ka ende mi'mi' orp kiteme njupe naiye miye' endei uku ka ot. ⁴⁰ Ta'e luku pe, yip topo'e yukur sisyeme njupe naiye nam, Ta-

†† 12.35 Mat 25.1-13 † 12.36 Mak 13.34-36 †† 12.39 Mat 24.43-44

lah tikin Miye' ma plihe mut, kom pa yende mi'mi' yurp jeteme nam."

Miye' wah bwore topo'e miye' wah pupwa
(Mat 24.45-51)

⁴¹ Pita n̄silih na, "Lahmborenge, wusyep tapimbilme le'e natme potopoi, lakai ni nana lenge mitij lalme?"

⁴² Lahmborenge nungwisme wusyep na, "Lahmende miye' wah bwore n̄aiye sande teke'e kin bwarme, topo'e kin n̄asande wusyep miye' ondoh kin pe, kin miye' wah ilyeh n̄aiye miye' ondoh uku ka āa'e wah n̄aiye ka embepeteme n̄ai'e n̄ai'e kitikin, topo'e ka embepeteme lenge miye' wah kin lalme, topo'e ka angange lenge n̄ai n̄aiye n̄up tikin. ⁴³ Miye' wah uku ka hriphrip embere sekete. Detale, n̄upe n̄aiye miye' ondoh kin ka plihe ot pe, ka eteke'e n̄aiye miye' wah kin n̄ende wah bwore narp. ⁴⁴ Bwore mise, miye' ondoh ka ember miye' wah kin ka embepeteme n̄ai'e n̄ai'e kitikin lalme.

⁴⁵ Kom n̄aiye miye' wah ende n̄oiheryembe kitikin na, 'Miye' ondoh nam yukur ka ot hihwaiye.' Pe kin n̄ende yumbune lenge miye' tuweinge wah kin, topo'e ki n̄ono n̄ai sekete, topo'e n̄ono'e pinip bongol de kwite kwote. ⁴⁶ N̄up uku pe, miye' wah yukur sisyeme no, kin yukur n̄ende mi'mi' me miye' ondoh n̄aiye ka ot pe, ka onombe otombo wahri' kin sisikirpe pe, ka ember kin el moi pupwa n̄aiye mitij yengelyembe wusyep kin yarp.

⁴⁷ Miye' wah si sisyeme n̄aimune n̄aiye miye' ondoh n̄asande ka ende, kom yukur ki n̄ende topo'e n̄ende mi'mi' n̄aiye miye' ondoh kin ka plihe ot pe, se ka amba'e nihe syohe n̄embere sekete. ⁴⁸ Kom lahmente n̄aiye yukur sisyeme pupwa n̄aiye tinge yende pe, nihe syohe n̄aiye ka yamba'e, yukur ka n̄embere. Lahmende n̄aiye kin si namba'e sande teke'e, topo'e kin si sisyeme pe, ka se ende wah e tutume sande teke'e topo'e sisyeme n̄aiye kin si namba'e. N̄aiye kin namba'e n̄embere pe, se ka ende wah embere. Kom n̄aiye kin namba'e sikirp pe, ka ende wah e tutume sande teke'e n̄aiye kin si namba'e."

Jisas se ka owor'e bamtihai
(Mat 10.34-36)

⁴⁹ "Nam mat n̄aiye ma menjel'e nih moto n̄oihmbwaip yip miye' tuweinge guh kekep no, ka timbe sisil ende embere. Nam masande nih uku ka tuhur hihwai pe, ka ende n̄oihmbwaip nam ka hriphrip embere. ⁵⁰ †Kom n̄oihmbwaip nam mane sekete n̄aiye ka pumbe nam no, ma mule. ⁵¹ Yip n̄oihyeryembe nange nam mat n̄aiye ma mende lenge miye' tuweinge lalme ka n̄oihmbwaip ilyeh? Pakai. Nam mat n̄aiye ma mowor'e bamtihai. Detale, mitij sye' se ka jirnge nam, kut sye' se ka hriphrip me nam. ⁵² Tukwini nenge nal pe, bamtihai n̄aiye tinge syepumbur pe, ka yowor'e pe, hoi ka yende wachaihme hun, o hun ka yende wachaihme hoi. ⁵³ ††Lenge yai sye' ka yende wachaih yilme talah miye' tinge, topo'e lenge talah miye' sye' ka yende

wachaih yilme yai tinge. Lenge mam sye' ka yende wachaih yilme talah tuwei tinge, topo'e lenge talah tuwei ka yende wachaih yilme mam tinge. Lenge mamiyen sye' ka yende wachaih yilme mihin, topo'e lenge mihin sye' ka yende wachaih yilme mamiyen tinge."

Mitij yukur sisyeme n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye tukwini tas nat
(Mat 16.1-3)

⁵⁴⁻⁵⁵ Jisas plihe nana lenge miye' tuweinge na, "N̄upe n̄aiye yip pa yeteke'e n̄aitem hron̄ pe, nilyehe sai yip yanange n̄silih ka guh pe, n̄silih ki gah. Topo'e n̄upe n̄aiye yip yeteke'e n̄aitem yaih gondou mi' supule pe, yip sisyeme nange n̄au wilei ka si pe, n̄au ki sai. ⁵⁶ Yip miye' molohe. Mise, yip tatame n̄aiye pa yeteke'e kekep topo'e n̄aitem no, yip yiyar'e, kom detale ti yip yukur sisyeme yoworme n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye ki tas tukwini le'e?"

Iyar'e wusyep topo'e miye' n̄aiye da ember nin el wusyep kot
(Mat 5.25-26)

⁵⁷ Pe Jisas menjel'e wusyep n̄anange na, "Yip pa yiyar'e n̄aimune n̄aiye ki bwore bwarme. ⁵⁸ N̄aiye miye' ende ki n̄inei'e nin no, kin de ka ember nin el kot pe, na ende bongol n̄aiye pa hindi yininge wusyep no, pa yonombe yer pe, yukur pa hindi yil wusyep kot. N̄ai pakai pe, kin ka ember nin el wusyep kot. Ta'e luku pe, n̄aiye miye' iyar'e ka iyar'e wusyep n̄aiye nin de pupwa pe, ka ember nin el lenge kokorohtup, topo'e tinge ka yember nin yil mwahupwai'e. ⁵⁹ Nam mana yip, yukur na tupwaihme mwahupwai'e e tutume n̄aiye na iche wuhyau lalme n̄aiye miye' iyar'e si nalanjatme."

Yimbilme n̄oihmbwaip, tu pakai pe, pa yule

13 Dindi' n̄up uku pe, lenge miye' tuweinge sye' yate yaname Jisas na, "Iyai, somohon dindi' uku n̄aiye lenge miye' Galili sye' yende ofa yalme Got pe, Pailat nember lenge miye' wondoh kin yate yongombe lenge pe, wim tinge turu' gah mele'e wim lenge yuwor uku." ² Pe Jisas n̄silih lenge na, "Yip n̄oihyeryembe nange tinge si yende pupwa yengelyembe lenge miye' tuweinge lalme Galili ti, tinge yongomb lenge, lakai pakai? ³ Pakai! Nam mana yip, n̄aiye yip yukur yimbilme n̄oihmbwaip yasme pupwa yip pe, pa lalme yule tu'e n̄aiye tinge si yende. ⁴ O deta'e laime lenge miye' 18 n̄aiye somohon yule n̄upe n̄aiye yokoh dini dini nanah hla' nal Siloam turuwau na gah nongombe lenge? Yip n̄oihyeryembe nange luku ki yasam yip n̄aiye tinge yende pupwa yengelyembe miye' tuweinge lalme n̄aiye yarp ya yoto Jerusalem, lakai pakai? ⁵ Pakai! Nam mana yip lalme na, n̄aiye yip yukur yimbilme n̄oihmbwaip yip pe, yip pa lalme yule tu'e n̄aiye tinge yule."

† 12.50 Mak 10.38 †† 12.53 Mai 7.6

Wusyep tapimbilme lou n̄aiye yukur teñei esep bwore

⁶ Mi'e pe, Jisas n̄ana lenge wusyep tapimbilme le'e, "Miye' ende ki n̄enete n̄ip † esep nato wah mele'e kin pe, kin gere nah embere. Ta'e luku pe, wahtaip taip ki nale nat bep osoko n̄ip esep nanah lou uku, kom yukur ki n̄eteke'e n̄esep ende, pakai. ⁷ Ta'e pe, ki n̄aname miye' wah kin na, 'Hai, wahtaip hun n̄am male mat gwai' me n̄ip esep, kom n̄am yukur meteke'e n̄esep ende teñei, pakai. Kin pupwa yehe no, ki kite n̄om bwore gah kekep e'e. Ta'e luku pe, gine pupwa ember el.' ⁸ Kom miye' wah nungwisme wusyep na, 'Iyai, osme ka si tutume wahtaip ende topo'e. N̄am da sisipe n̄aiye ma miche kekep topo'e muwil'e gurngur mil lou tehei meteke'e. ⁹ N̄aiye ka teñei n̄esep wahtaip ende pe, bwore. Ka si. Tu pakai pe, ya gwine member mil.' "

Jisas n̄ende mi'me wahri' epwa tuwei ende nato n̄up tikin Sabat

¹⁰ N̄up ende nato n̄up Sabat pe, Jisas nalanatme wusyep gan nato yukoh jahilyeh ende. ¹¹ Pe tuwei ende n̄aiye warp uku, yipihinge pupwa narp nato ti tatame wahtaip 18. Pe yipihinge pupwa luku n̄ana'e wahri' epwa teket geih geih no, yukur tatame n̄aiye ta wahra'e teket ti wunuh bwar bwar gwin, pakai. ¹² N̄upe n̄aiye Jisas n̄eteke'e ti pe, ki galme n̄aname ta wut pe, ki n̄aname na, "Amai, wahri' epwa si nasme nin." ¹³ Mi'e pe, kin nikil syep nanah ti pe, nilyehe sai ti tahar bwar bwarme pe, ti wirisukwarme Got.

¹⁴ †Miye' mbep tikin yukoh jahilyeh uku tuhwar n̄aiye Jisas n̄ende mi'e wahri' epwa gah n̄up tikin Sabat. Ta'e pe, ki n̄ihyel lenge miye' tuweinge n̄anange na, "Dindi' n̄up tikin Sabat yukur ya mende wah, na pakai. Kut n̄up syepumbur ilyeh n̄aiye sande ilyeh ilyeh poi tatame. Ta'e luku pe, n̄aiye yip yasande ka ende mi'me wahri' epwa yip pe, pa yut junde n̄up ilyeh ilyeh uku. O n̄up tikin Sabat, na pakai." ¹⁵ Pe Lahmborenge nungwisme wusyep kin na, "Yip iki miye' molohe! Nato n̄up tikin Sabat pe, yip n̄oihginirme lenge yowor n̄embelei yip, lakai pakai? Hei, yip yesembele mwah yanga'me workau pe, yip yenge kin ya tas n̄aiye ka ono'e pinip. ¹⁶ O tuwei e'e, ti wengelyembe lenge yuwor embelei kuli! Ti n̄ambaih talah ende tikin Abraham n̄aiye Satan nupwai'e ti na tatame wahtaip 18 supule. Ta'e luku pe, n̄aiye ya mesembele syep Satan guh n̄up tikin Sabat no, ta tuhur bwore wusme pupwa luku pe, se ka bwore supule!" ¹⁷ Wusyep kin uku n̄otohote lenge wachaih pe, tinge hi'me tititinge, kom lenge miye' tuweinge lalme hriphrip me n̄aimun bwore bwore n̄aiye kin si n̄ende.

Wusyep tapimbilme lousep mastet topo'e yis

(Mat 13.31-33, Mak 4.30-32)

¹⁸ Jisas n̄isilih na, "O lemame tikin Got ki ta'e la n̄ai? Ma mininge wusyep tapimbilme lemame tikin Got tu'e le'e. ¹⁹ Ki ta'e n̄aiye lousep mastet malaih sisikirpe. ‡ Tinge yenete yal wah pe, ki tahar embere ta'e lou. Pe lenge n̄injet yate yende hwap tinge yanah lou lombo kin." ²⁰ Pe Jisas plihe n̄isilih lenge na, "O lemame tikin Got ki ta'e la n̄ai? ²¹ Rop ende kin ta'e le'e. Tuwei ende wamba'e yis sye' wimbilme topo'e kakah pe, kakah lalme luku tenenem embere. Ta'e luku pe, lemame tikin Got kin n̄ahilyeh."

Kohmap malaih

(Mat 7.13-14,21-23)

²² Jisas nala el Jerusalem pe, kin mwande nato moiye moiye n̄aiye sai yanah n̄anange nalanatme wusyep nal lenge miye' tuweinge moi lalme luku. ²³ Miye' ende n̄isilihme kin na, "Lahmborenge, Got ka amba'e lenge miye' ilyeh ilyeh tongonose, lakai pakai?" Pe Jisas nungwisme na, ²⁴ "Lenge miye' tuweinge wula wula se ka sisipe yanah wula n̄aiye ka yil yoto lemame tikin Got, kom yukur tatame ka yi yoto, pakai. Ta'e luku pe, pa yende wah nihe n̄aiye pa yi yoto kohmap malaih uku. ²⁵ N̄upe n̄aiye yai tehei yukoh uku si tahar gase kohmap mi'e pe, yip pa jin tus wicher' yendere yendere kohmap jil jil yininge na, 'Lahmborenge, kumbur kohmap no, poi ya mi moto.' Pe kin ka ungwisme wusyep yip na, 'N̄am jinjame yip iki. Yip yase la n̄ai yat?' ²⁶ Pe yip pa yungwisme na, 'Somohon poi motop nin mono n̄ai, topo'e poi masande wusyep n̄aiye ni n̄anange nalanatme narp nato moi poi.' ²⁷ †Kom ka plihe ini yip na, 'N̄am yukur sisyeme yip topo'e yip yase la n̄ai yat. Yip miye' pupwa yehe. Yil yanga'me n̄am.'

²⁸ †Dindi' n̄up uku pe, yip pa yeteke'e Abraham, Aisak, Jekop topo'e lenge profet lalme n̄aiye yarp ya yoto lemame tikin Got pe, pa yikikirme n̄esep, topo'e pa yilil embere sekete. Detale, Got se ka ginyen yip e tus wicher'. ²⁹ Kom lenge haiten ka yuse n̄au anah, n̄au gah, topo'e moiye moiye lalme yut pe, ka yurp yi yoto n̄ai embere nato lemame tikin Got. ³⁰ †Ta'e luku pe, lenge haiten n̄aiye tukwini yat yuwo pe, ka yil yer. Kut yip Juta n̄aiye Got nalanat yip yer pe, pa yut yuwo."

Jisas n̄oihginirme Jerusalem

(Mat 23.37-39)

³¹ Dindi' n̄up uku lenge Farisi sye' yatme Jisas pe, tinge yaname kin na, 'Iyai, miye' ondoh kin Herot n̄asande ka yumbe nin. Ta'e luku pe, na tuhur osme moi e'e." ³² Jisas n̄ana lenge na, "Yi yinime n̄umbwat telpei Herot na, 'Tukwini topo'e minde pe, ma mende wah gwinyen lenge yipihinge pupwa topo'e ma mende mi'me wahri' epwa. O n̄up hun kin pe, wah n̄am ka

‡ Lou esep mastet malaih sisikirpe ta'e n̄aiye tihir. Tinge yenete yal wah pe, ki tahar embere ta'e lou pe, lenge n̄injet yate yende hwap tinge yanah lombo kin. †† 13.27 Sng 6.8 †† 13.28 Mat 8.11-12, 22.13, 25.30 ††† 13.30 Mat 19.30, 20.16, Mak 10.31

† Luk n̄ainge lou fik, kom poi member lou n̄ip. †† 13.14 Kis 20.9-10, Lo 5.13-14

mi'e.' ³³ Liki yukur bwore ñaiye ka yonombe profet ka ole inir kekep moi ende, pakai. Tinge ka pumbe yinir Jerusalem ñahilyeh tu'e ñaiye lenge profet. Ta'e luku pe, tukwini, lakai minde, lakai boiye pe, se ma mil Jerusalem."

³⁴ Jisas plihe ñanange na, "O Jerusalem, Jerusalem! Yip yongomb lenge profet, topo'e yip yiche ñeser yongombe lenge miye' wah tikin Got ñaiye kin nember natme yip. Njup wula wula ñam masande ñaiye ma gwarase yip tu'e ñaiye tuwet mam gwarase lenge tuwet talah ti no, ti kwite yohe gwah wapara'e tinge, kom yip jarng'e ñam. ³⁵ †Ta'e luku pe, Got se ka osme yukoh yirise ñaiye sai nato moi yip Jerusalem pe, ka si pakaiye. ñam mana yip bwore mise, yukur pa plihe yeteke'e ñam, miye' wah tikin Got yi tutume ñupe ñaiye pa yenerme wusyep e'e ñaiye ñanange na, 'Hriphrip me Lahmboreng'e ñaiye natme nañ tikin Got."

Jisas ñende mi'e wahri' epwa miye' ende ñaiye wahri' kin nikimbir

14 Dindi' ñup Sabat ende pe, Jisas na ñono ñai nal yokoh tikin miye' mbep ende lenge Farisi pe, lenge miye' tuweinge luku bep yusukumbe kin sai. ² Pe miye' ende ñaiye ñhip syep kin nikimbir narp siheime Jisas pe, ³ Jisas ñsililih lenge Farisi topo'e lenge jetmam tikin wusyep erñeme na, "O dindi' ñup Sabat pe, tatame ñaiye ya mende mi'e wahri' epwa, lakai pakai?" ⁴ Kom tinge yukur yanange wusyep ende, pakai. Tinge sisyo' yupwai'e mut yarp. Ta'e luku pe, Jisas syep narpe miye' uku ñaiye ñende wahri' epwa pe, kin ginyenme wahri' epwa nupwaihme kin. Mi'e pe, kin nember kin nal. ⁵ †Mi'e pe, Jisas ñana lenge na, "O ñaiye talah yip ende, lakai yuwor kau yip ende tambe na gah pinip ñehéh dindi' ñup Sabat pe, pa yende tu'e la? Yip se pa hwihwai chite kin yunuh, lakai pakai!" ⁶ Kom tinge yukur tatame ñaiye ka yungwisme ñsililih kin uku, pakai.

Jisas ñanange ñaiye miye' ka tule kitikin

⁷ Mi'e pe, miye' sye' ñaiye yai tehei yokoh uku si ñsililih lenge ñaiye ka yute yono ñai topo'e kin pe, tinge hwihwai yamba'e luh bwore ñaiye ka yurp. Njup ñaiye Jisas ñeteke'e ñai uku pe, ki ñana lenge wusyep tap e'e ñanange na, ⁸ †Njup ñaiye miye' ende ka isilih nin nange na ote eteke'e dindi' kin no, na ono ñai embere hriphrip topo'e kin pe, na hwihwai amba'e luh endehei, lakai pakai? Pakai! Detale, nin yukur sisyeme ñaiye miye' ende lahmboreng'e me nin ñaiye ka ote gunde nin. ⁹ ñaiye na ende pe, yai tehei yokoh uku ka ote ini nin nange na aña'e luh e'e elme miye' ñoinde pe, nin na e orp el luh teket pe, nin na hi'e ñembere sekete. ¹⁰ Ta'e luku pe, ñupe ñaiye miye' ende isilih nin nange na ote ono ñai topo'e kin pe, orp luh el teket. Na ende tu'e luku yer ti, yai tehei kin tatame ñaiye ka ini nin na, 'Miye' yanam ñam, ote orp e unuh luh ñendehei.' Ta'e

luku pe, na amba'e nañ embere. ¹¹ †Ta'e luku pe, lah-mende ñaiye ka ahra'e nañ kitikin pe, mindemboi ka guh tuweihe. Kut lah-mende ñaiye ka tule nañ kitikin pe, mindemboi ka ahra'e kin e unuh hla'."

Yanah ñaiye na amba'e yitini bwore

¹² Mi'e pe, Jisas ñaname yai tehei yokoh uku na, "Njup ñaiye na ende ñai pe, yukur na gil lenge miye' yanam, to' tatai, wim ilieh, ñemei lakai lenge miye' lowe ñilyehme, na pakai. ñaiye na ende tu'e luku pe, ki ta'e ñaiye ni ñasande nange ka plihe yisilih nin ñaiye na el yukoh tinge pe, yitini nin, nin si namba'e yehe. ¹³ Kom ñupe ñaiye na ende ñai embere ende pe, na gil lenge ñaipwa ñi', miye' ñaiye ñhip syep nule, topo' lenge ñembep tangare ñaiye ka yut yono ñai uku. ¹⁴ Pe ñaiye nin na ende tu'e luku pe, nin na hriphrip sekete. Detale, tinge yukur tatame ñaiye mindemboi ka plihe yungwisme ñai uku, pakai. Kom mindemboi Got se ka yule yitini bwore ñupe ñaiye ka ahra'e lenge miye' tuweinge bwore bwarme ñaiye si yule."

Wusyep tapimbilme ñai embere

(Mat 22.1-10)

¹⁵ O miye' titinge ende ñaiye narp ñono ñai topo'e Jisas ñasande ta'e luku pe, ki ñaname Jisas na, "Iyai, mise, lenge mitiñ lalme ñaiye ka yono ñai yurp yi yoto lemame tikin Got pe, se ka hriphrip embere sekete!" ¹⁶ Pe Jisas ñaname wusyep tap ende na, "Miye' ende ñende ñai embere pe, kin gal lenge miye' tuweinge wula wula ñaiye ka yute yono ñai kin. ¹⁷ Njup sihei ñaiye ka yono ñai embere luku pe, ki nember miye' wah kin ende nange ka ini lenge mitiñ ñaiye kin si nalanatme ka yute yono ñai ñaiye kin si ñende mi'mi'. ¹⁸ Kom ñoihmbwaip tinge lalme sai me ñai'e ñai'e tetehei pe, tinge jarng'e ñaiye ka yil. Ta'e pe, miye' ñendehei ñaname miye' wah uku na, 'Hai, ñam yukur tatame ma mil. ñam da mi meteke'e kekep ambaran ende ñaiye tukwini ñam mamba'e.' ¹⁹ O miye' ende plihe ñaname miye' wah na, 'O ñam pakai. Tukwini ñam miche wuhiau mamba'e workau 10 pe, ñam mal la sisipe lenge meteke'e na tinge yende wah bwore lakai. Ta'e luku pe, ñam yukur tatame ma mil, pakai.' ²⁰ O ñaiye hun kin ñanange na, 'Tukwini le'e ñam dindi' ambaran pe, ñam sisyeme nange yukur ma se mil, pakai.'

²¹ Ta'e luku pe, miye' wah uku plihe na ñaname miye' ondoh kin me wusyep lalme luku ñaiye tinge si yaname. Mi'e pe, miye' ondoh uku ñoihmbwaip kin tuhyul supule pe, ki ñaname miye' wah kin na, 'Hwihwai e tus el moi embere pe, na el ñahwikin embere topo'me ñahwikin lombo amba' lenge ñaipwa ñi', topo' lenge ñembep tangare, topo' lenge ñhip syep nule enge lenge ot.' ²² Mi'e pe, miye' wah plihe nate ñaname na, 'Iyai, ñam si mende wah gwande wusyep nin, kom dou sye' teter sai me mitiñ wula wula.' ²³ Pe miye' ondoh uku plihe ñaname miye' wah kin na, 'Pli-

† 13.35 Sng 118.26 †† 14.5 Mat 12.11 † 14.8 Snd 25.6-7

†† 14.11 Mat 23.12, Luk 18.14

he e tus njahwikin embere, topo'e el njahwikin lombo sisikirpe njaie sai wohe pe, na ende wah nihe ini lenge njaie tinge ka yut. Detale, nam masande yokoh nam ka paparar.'"²⁴ Pe Jisas nana lenge na, "Wusyep e'e bwore mise. Lenge miye' tuweinge njendehei njaie nam gwal lenge no, tinge jarng pe, tinge yukur tatame njaie ka yi yoto lemame tikin Got no, ka yono nai topo'me nam, pakai."

Na ikirh loutungwarmbe nitei pe, na gunde Jisas

(Mat 10.37-38)

²⁵ Mi'e pe, lenge miye' tuweinge wondoh embere yate jande Jisas yal yanah pe, kin bunjenge nana lenge na, ²⁶ "Lahmende njaie nasande ka gunde nam pe, kin ka ende nihararme nam engelyembe yai mam kin, topo' lenge tuweinge talah kin, topo' lenge to' tatau, mihyen, yuruwai topo'me laip kitikin. Tu pakai pe, yukur tatame ka se gunde nam, pakai. ²⁷ "Lahmende njaie yukur nikirh loutungwarmbe kin gande nam pe, yukur tatame ka gunde nam, pakai. ²⁸ O njaie miye' ende nasande njaie ka guhur'e yokoh pe, njende-heiyeh ka njoheryembe bworerme njaie njaie njaie ka enge ahra'e yokoh uku. ²⁹ Tu pakai pe, ka dondowonge ilyehme depe ka si pe, lenge mitinj lalme ka yesenetme kin. ³⁰ Ka yende wi yininge na, 'Hai, yeteke'e miye' e'e. Kin de ka guhur'e yokoh, kom kin behembuhu njende no, yukur kin njoheryembe bworerme njaie njaie njaie ka enge ahra'e yokoh kin."

³¹ O rop ende kin ta'e le'e. Njaie miye' ondoh moi ende da enge lenge miye' wondoh kin yala yurmbe topo'me miye' wondoh moi ende pe, ka njoheryembe bworerme yer ti, kin ka iyar'e njaie miye' wondoh 10,000 kin tatame ka yurmbe topo'e miye' wondoh 20,000 moi ende. ³² Njaie kin teter narp wohe no, kin si neteke'e nange kin yukur tatame pe, ka ember lenge miye' sye' njaie ka hwiwai hri yil la yupwai'e wusyep michukor yotop tinge." ³³ Pe Jisas plihe nana lenge na, "Ta'e luku pe, lahmende nasande njaie ka gunde nam pe, ka osme njaie njaie lalme kin, topo'e njohimbwaip kin ka tejeime nam njilyeh si."

(Mat 5.13, Mak 9.50)

³⁴⁻³⁵ "Njendeheiyeh kin, tihir ki bwore nehe, kom njaie nehe kin ka mi'e pe, yukur tatame njaie ma se mende njainde no, ka plihe nehe, pakai. Ki si bilmbil, topo'e yukur ya munge tihir uku mende njainde no, ka bwore, pakai supule. Si pupwa yehe. Ta'e luku pe, poi miche mal. Mungwim gale si, yisyunde yoworme wusyep njaie nam manange!"

Worsip ende talai

(Mat 18.12-14)

15 †Pe lenge miye' njaie yamba'e wuhyau takis, topo'e miye' tuweinge njaie yende njaie njaie tetehei pupwa yata yisyunde wusyep Jisas. ² Kom lenge Farisi topo' lenge jetmam tikin wusyep ernjeme yanange wusyep teket me kin yanange na, "Hai, miye'

e'e ki njirir lenge miye' tuweinge pupwa njaie yatme kin, topo'e ki njotop lenge njono nai narp ilyeh!" ³ Pe Jisas plihe nana lenge wusyep tapimbilme ende ta'e le'e, ⁴ "O njaie njende yip iki embepeteme worsip 100 no, njoinde ki talai pe, ka ende tu'e la? Se ka osme worsip 99 ka jin yono peperiye, kut ka e ekepe njilyeh uku e tutume njaie ka eteke'e. ⁵⁻⁶ Njupe njaie ka eteke'e pe, ka irirme amba'e ikil e unuh melem kin pe, ka enge el moi. Pe ka gil lenge miye' yanam kin topo'me lenge moi ilyeh kin ka yute juhilyeh njaie ka hriphrip topo'e kin. Detale, kin si neteke'e worsip kin njaie somohon talai pe, kin hriphrip embere sekete. ⁷ Bwore mise, nam mana yip, njupe njaie miye' esep ilyeh ka imbilme njohimbwaip osme pupwa kin pe, Got topo'e ka hriphrip embere sekete. Kom lenge mitinj 99 njaie tinge njohiyembe nange tinge si bwore bwarme no, tinge yukur yimbilme njohimbwaip pe, yukur Got ka hriphrip me tinge, pakai."

Wuhyau ende talai

⁸ "O njaie tuwei ende wenge wuhyau mape syepumbur umbur lalme, kom ti wangalaime wuhyau mape ende wa woto yokoh mele'e pe, ta wende tu'e la? Ta se wenjel'e nih topo'e ta wenge timinyenge wuhwarng yukoh mele'e wekepe wuhyau uku pe, ta bep wosoko wil'e wil'e bworerme tutume njaie ta weteke'e. ⁹ Njupe njaie ta weteke'e pe, ta gwil lenge njemei ti, topo'e lenge moi ilyeh ti ka yute juhilyeh njaie ka hriphrip topo'e ti. Detale, ti si weteke'e wuhyau ti njaie somohon talai pe, ti hriphrip embere sekete. ¹⁰ Bwore mise, nam mana yip, njupe njaie miye' esep ilyeh ka imbilme njohimbwaip osme pupwa kin pe, lenge walip hla' tikin Got topo'e ka hriphrip embere sekete."

Wusyep tapimbilme talah miye' hoi

¹¹ Jisas nenjel'e njanange na, "O miye' ende pe, talah miye' kin hoi. ¹² Pe miye' yuwo njilihme yai kin nange ka iyar'e njaie njaie kin njaie. Ta'e luku pe, ki njiar'e njaie njaie tongonose talah miye' kin hoi. ¹³ Kom talah yuwo luku njende windau me njaie njaie kin lalme namba'e wuhyau. Mi'e pe, kin nasme moi tiheinge kin nal moi ende wohe pe, ki njiche wuhyau kin lalme nalme njaie njaie tetehei pupwa. ¹⁴ Njupe njaie kin si njiche wuhyau kin lalme mi'e pe, nasarp embere ki tahar nato moi uku. Ta'e luku pe, miye' uku nimbot onombe kin embere sekete pe, ka tingini njaimune? Pakai supule. ¹⁵ Ta'e luku pe, miye' ende moi uku naja'e kin wah pe, kin nember kin nal moi bwahe nange ka embepeteme hro' kin. ¹⁶ Dindi' njup uku njaie ki njiche hapakau hi' na gah lenge hro' no, ka yono pe, ki nasande nange kin topo'e ka ono sye'. Kom yukur lahende naja'e njaie njaie ka ono. Yoho' supule.

¹⁷ Njupe njaie njohimbwaip bwore natme kin pe, kin njoheryembe na, 'Lenge miye' wah yai nam tinge yono nai tapam, kom nam e'e nimbot pwambe gere njoh marp. ¹⁸ Ta'e luku pe, ma plihe milme yai nam pe, ma

† 14.26 Mat 10.37 †† 14.27 Mat 10.38, 16.24, Mak 8.34, Luk 9.23

‡ 15.1 Luk 5.29-30

minime kin na, "Nam si mende pupwa malme nembep tikin Got topo'me nin. ¹⁹ Nam pupwa supule, topo'e yukur bwore tatame niaiye na gil nam talah nin. Kom tatame niaiye na pule wah sye' ma mende tu'e niaiye lenge miye' wah nin yende?" ²⁰ Kin nioiheryembe ta'e luku pe, kin plihe tahar nalme yai kin. Njupe niaiye kin da el siheime yokoh yai kin pe, yai kin neteke'e pe, nioihmbwaip kin ginirme kin supule. Ta'e luku pe, ki gertetenge nal nerje orope kin pe, ki njirirme. ²¹ Pe talah njaname yai kin na, 'Yai, nam si mende pupwa mal nembep tikin Got topo'me nin. Nam pupwa supule, topo'e yukur bwore tatame niaiye na gil nam talah nin.'

²² Kom yai kin gal lenge miye' wah kin njanange na, 'Hwihwai yamba'e hihiyilih bwore mi' supule yenge yut niaiye ya mendende'me kin, topo'e ring ya mungul munuh syep lombo kin, topo'e njhip hi' ya mungul munuh njhip kin. ²³ Pe yi yonombe yuwor kau numbwahe embere liki niaiye somohon poi malaņasme gan nange ya mende nai embere pe, pa yenge yut niaiye ya mende nai embere hriphrip me talah nam. ²⁴ O talah nam e'e, ki ta'e niaiye somohon kin nule, kom tukwini ki plihe narp. Topo'e ki ta'e niaiye kin si talai, kom tukwini poi plihe mamba'e kin.' Ta'e luku pe, tinge tahar yende nai embere hriphrip me kin.

²⁵ Dindi' njupe uku, talah ondohe teter gan wah. Njupe niaiye kin nase wah nate gere siheime yokoh pe, ki njanande wenersep embere. ²⁶ Ta'e luku pe, kin galme miye' wah ende nate njanilihme kin niaiye tinge yende naimune. ²⁷ Miye' wah uku nungwisme na, 'To' nin si plihe nat. Pe kin narp bwore. Ta'e luku pe, yai nin si njonombe workau numbwahe embere liki niaiye somohon poi malaņasme gan.'

²⁸ Kom talah ondohe nioih kin tuhyul pe, ki garnge niaiye ka e orp top lenge hriphrip me to' kin. Ta'e pe, yai kin nate tas njanilihme kin bongol niaiye ka ote oto hriphrip me to' kin. ²⁹ Kom talah ondohe njaname yai kin na, 'Eteke'e, wahtaip wula wula nam mende wah nihe ta'e niaiye miye' wah nin, topo'e yukur nam mengelyembe wusyep nin ende, pakai. Kom yukur de sikirp ni pwale yowor ende niaiye ma motop lenge miye' yanam nam ya mende nai mono. Pakai supule. ³⁰ O talah nin iki, si njiche wuhyau nin lalme nal lenge tuweinge yanah. Kom njupe niaiye ki plihe nat moi pe, ni njonombe workau nembere mi' supule niaiye poi si malaņasme gan iki pe, nin de nai hriphrip nirirme kin kuli!'

³¹ Yai njaname na, 'Talah nam, nyermbe nyermbe poi berei marp e'e pe, nai'e nai'e nam lalme niaiye sai e'e pe, nai'e nai'e nin ko. ³² Kom ki bwore niaiye poi mende nai embere hriphrip me kin. Detale, ki ta'e niaiye somohon kin nule, kom tukwini ki plihe narp. Topo'e ki ta'e niaiye ki talai, kom tukwini poi plihe mamba'e kin.'

Wusyep tapimbilme miye' wah hombo'e

16 Jisas plihe nana lenge jetalah kin wusyep tap ende na, "Somohonme miye' lowe ende nalanjatme miye' wah ende niaiye ka embepeteme wah

wuhyau kin. Kom njupe ende miye' lowe njanande wusyep nange miye' wah kin nende nendei wuhyau kin sye'. ² Ta'e luku pe, kin galme miye' wah kin nate njanilihme na, 'Nam masande wusyep nange nin si de nendei me wuhyau nam sye'. Ta'e pe, nam masande niaiye na inge wusyep me wah nin no, ma miyar'e. Kom niaiye nin si nende pupwa pe, wah nin mi'e ko.' ³ Miye' wah uku nioiheryembe kitikin na, 'Ma mende tu'e la? Miye' ondoh nam se ka ginyenme nam wah. Nam yukur tatame niaiye ma mende wah embere bongol bongol, topo'e nam pwa hi'e niaiye ma tingilme nai. ⁴ Tukwini nam si sisyeme naimune niaiye ma mende no, njupe niaiye miye' ondoh ka ginyen nam wah pe, lenge mitinj ka hriphrip pe, ka yamba' nam yenge yil yokoh tinge.' ⁵ Ta'e luku pe, miye' wah uku yul gal lenge mitinj lalme niaiye wuyah tinge tuwihme miye' ondoh kin yat pe, ki njanilihme miye' njanendehei na, 'Wuyah nin yukuriye sai me miye' ondoh nam?' ⁶ Miye' njanendehei njaname na, 'O somohon kin pwale nam dram 100 olip winye.' [†] Pe miye' wah uku njaname kin nam, 'Hwihwai e amba'e tup nin pe, na isil'e dram 50 olip winye', kut 50 dram ka si niaiye na ungwisme wuyah nin.' ⁷ Pe ki njanilihme miye' ende na, 'O wuyah nin yukuriye?' Miye' uku njaname na, 'Tem 1,000 peperiyeh kakah esep.' Ta'e pe, miye' wah njaname kin na, 'Isil'e tem 200, kut tem 800 ka si niaiye na ungwisme wuyah nin.'

⁸ Pe njupe niaiye miye' ondoh uku njanande naimun niaiye miye' wah kin nende pe, kin hriphrip me kin. Detale, nioihmbwaip kin njanowor tirtatar pe, ki nende wah nahai'e yanah niaiye mitinj ka hriphrip me kin. Kom detale ti lenge miye' tuweinge kekep e'e yende wah nihe ta'e luku yalme lenge mitinj niaiye ka nioihmbwaip bwore me tinge, kut lenge miye' tuweinge tikin Got pakai? ⁹ Kom nam mana yip, pa yangange wuhyau, topo'e nai'e nai'e kekep yil lenge mitinj niaiye sehei'e nai'e nai'e, topo'e lenge njanipwa nj' niaiye ka yende njanamei topo'me yip. Njupe ende wuhyau topo'e nai'e nai'e kekep ka mi'e. Kom niaiye pa yende tu'e luku pe, Got se ka hriphrip me yip, topo'e ka amba'e yip enge el yokoh kin e unuh moihla'.

¹⁰ Lahmende niaiye embepeteme nai'e nai'e malaih bworerme pe, kin topo'e tatame niaiye ka embepeteme nai'e nai'e nembere. Kom lahmende niaiye yukur embepeteme nai'e nai'e malaih bworerme pe, kin yukur tatame niaiye ka embepeteme nai'e nai'e nembere. ¹¹ Ta'e luku pe, niaiye yip yukur yembepeteme wuhyau, topo'e nai'e nai'e kekep e'e bworerme no, yip yukur yungwisme lenge miye' tuweinge pe, yukur Got ka se yul yip yitini mise kitikin. ¹² Niaiye yip yukur yembepeteme nai'e nai'e titinge mitinj bworerme pe, yukur Got ka se yul yip yitini nanah moihla', pakai. ¹³ ^{††} Yukur tatame niaiye pa yende wah me miye' ondoh hoi, pakai. Detale, pa yende nihararme njaninde, o pa jirnge njaninde, topo'e pa yusyunde wusyep

[†] Lou olip esep tinge yipiyete yende pinip winye'. ^{††} 16.13 Mat 6.24

noinde, kut pa yan'a teket me noinde. Yukur tatame naiye pa yasar'e nembep me Got topo'e wuhyau."

Wusyep erjeme topo'e lemame tikin Got

¹⁴ Lenge Farisi naiye noihmbwaip tinge tejeime wuhyau yasande ta'e luku pe, tinge yende wime Jisas. ¹⁵ Pe Jisas nana lenge na, "Yip bep jahe jahme yip tip nange yip bwore bwarme yal nembep lenge mitin, kom Got si sisyeme noihmbwaip yip. Naimune naiye lenge miye' tuweinge noiheryembe nange ki nembere me tinge pe, nato nembep tikin Got pe, ki luh paka pakaiye. ¹⁶ †Somohonme nate gere tukwini pe, yip si yasande wusyep upwai'e tikin Got naiye sai nato Tup tikin Got, nal nendehiyeh naiye Moses nember wusyep erjeme tikin Got na gere wusyep lenge profet lalme pe, ki ta'e luku na tatame naiye Jon Baptais tahar nende wah kin. Kom tukwini nenge nal pe, wusyep bwore me lemame tikin Got sisil nal'e nal'e pe, lenge miye' tuweinge iliyeh iliyeh yende bongol yahai'e yanah naiye ka yi yoto. ¹⁷ ††Bwore mise, moihla' topo'e kekep ka mi'e, kut wusyep erjeme tikin Got malaih ende yukur ka se talai, pakai supule."

Owor'e dindi' no, ka plihe dindi'

(Mat 5.31-32, 19.9, Mak 10.11-12)

¹⁸ †"Naiye miye' ende ka owor'e dindi' no, ka plihe enge tuwei ende pe, ki nende nin pinip yar. Topo'e naiye miye' nenge tuwei ende naiye somohonme ti si wowor'e dindi' ti pe, kin topo'e nende nin pinip yar."

Miye' lowe topo'e Lasarus

¹⁹ Jisas plihe nanange wusyep tap ende na, "Somohonme miye' lowe ende narp pe, nye nyermbe ki dende' hihiyilih mi' supule, topo'e ki nono nai bwore bwore. ²⁰ Pe lenge mitin sye' yenge miye' nai'pa'pe' ende, narj kin Lasarus, yate yember kohmap miye' lowe uku. Sisyep wararaimbe wahri' kin lalme. Nye nyermbe kin nal yokoh miye' lowe luku pe, ²¹ ki nasande nange ka ono nai temben naiye ka derndur guh kekep njupe naiye miye' lowe luku nono nai. Kin narp uku pe, lenge njupe wat yate yenge njilim yihyete sisyep kin.

²² O njupe naiye Lasarus nule pe, lenge walip hla' yenge kin yal moihla' pe, kin narp topo'me loumwah poi Abraham. Njup ende pe, miye' lowe luku topo'e, kin nule pe, tinge yinise kin. ²³ Kom kin nal luh moi lenge miye' yule pe, kin namba'e nihe syohe nembere supule. Pe kin bep nanah teke'e Abraham hindi Lasarus yarp wohe pe, ²⁴ kin galme Abraham naname na, 'Yai Abraham, nam mamba'e nihe syohe nembere supule naiye nam marp moto nih e'e. Ta'e luku pe, na noihginirme nam pe, ember Lasarus ka e inyer syep lombo kin e guh pinip ti, ka ote usuwa'e njilim nam ka singe sikirp.' ²⁵ Kom Abraham naname na, 'Talah nam, te noiheryembe, somohonme naiye nin narp kekep pe, nin namba'e nai'e nai'e bwore bwore, kut Lasarus

† 16.16 Mat 11.12-13 †† 16.17 Mat 5.18 ‡ 16.18 Mat 5.32, 1Ko 7.10-11

namba'e nai'e nai'e pupwa. Kom tukwini pe, kin narp hriphrip embere sekete, kut nin namba'e nihe syohe supule. ²⁶ Noinde kin ta'e le'e, Got si niche neheh embere naiye gululul na gah supule, naiye neheh mondom kin pakai. Ta'e luku pe, yukur tatame naiye ya merje mile mut moi poi topo'e moi nin, pakai supule.' ²⁷⁻²⁸ Pe miye' lowe luku nisilih bongol na, 'Yai Abraham, noihmbwaip nam njilil embere sekete pe, nam masande na ember Lasarus ka el yokoh yai nam pe, ka ini lenge to' yuwon nam syepumbur naiye ka yimbilme noihmbwaip tinge no, yukur ka yut luh e'e naiye nihe syohe sai, na pakai.' ²⁹ Kom Abraham naname na, 'Tinge si yamba'e wusyep tikin Got naiye Moses topo'e lenge profet lalme yainge. Pe naiye ka junde wusyep uku pe, ka yurp bwore.' ³⁰ Miye' lowe uku naname na, 'Yai Abraham, luku yukur tatame. Kom naiye ka yeteke'e Lasarus ka plihe tuhur orp pe, liki se ka yisyunde wusyep kin no, ka yimbilme noihmbwaip yusme pupwa tinge.' ³¹ Kom Abraham naname na, 'Naiye tinge yukur jande wusyep tikin Got naiye Moses topo'e lenge profet yainge pe, yukur ka yenerme wusyep miye' nule ende naiye ka plihe tuhur ininge wusyep, pakai.'"

Noihmbwaip pupwa se ka ende yumbune bilip

(Mat 18.6-7,21-22, Mak 9.42)

¹⁷ Jisas nana lenge jetalah kin na, "Nai'e nai'e wula wula se ka ondol'me lenge miye' tuweinge naiye ka yende pupwa no, ka tumbere. Kom ki pupwa supulme lahmende naiye ki nututusme tinge nange ka yende pupwa no, ka tumbere. ² O naiye miye' ende nututusme, lakai nondol'me lenge jetalah ambaran nam e'e nange ka yende pupwa no, ka tumbere pe, miye' uku ka amba'e yitini pupwa supule. Yitini pupwa naiye ka amba'e pe, ka engelyembe naiye mitin ka yenge mwah yupwai'e neser embere yoyor'me wonge kin pe, ka yiche kin yi juh loh pinip mondom no, ka ono'e pinip ka ole. ³ ††Ta'e luku pe, noihme yip tip, topo'e naimune naiye pa yende. Naiye jetalah nam ende nende pupwa pe, inime kin yukur ka plihe ende nai uku, na pakai. Naiye kin si nimbilme noihmbwaip nasme pupwa luku pe, osme pupwa kin, topo'e yukur na noih oworme pupwa kin naiye kin si nende, na pakai. ⁴ Naiye miye' ende nende pupwa ni syepumbur hoi natme nin nato njup iliyeh, kom kin nale nat nisilihme nin nange na osme pupwa kin pe, na osme pupwa kin."

Lenge aposel yisilihme Jisas nange ka ende bongolme noihmbwaip tinge

⁵ Lenge aposel yisilihme Lahmborenge na, "Ende noihmbwaip poi ka tejeime nin bongole." ⁶ Pe Lahmborenge nungwisme na, "Mastet esep kin pwa malaih, kom naiye noihmbwaip yip ka tejeime nam sikirp manai'e ta'e kapenih esep uku pe, yip tatame naiye pa yininge wusyep yilme lou nange ka tus upwaihme luh

‡† 17.3 Mat 18.15

uku no, ka el la gere si loh pinip pe, lou uku se ka isyunde wusyep yip."

Miye' wah se ka ende wah gunde wusyep miye' ondoh kin

⁷ "Naiye miye' ondoh ende nname miye' wah ende kin nange ka embepeteme worsip, lakai ka owor'e kekep ononde nai pe, ka plihe ot yokoh pe, yukur ka guh orp ote ono nai topo'e kin, pakai. ⁸ Kom miye' ondoh ka plihe inime na, 'Ende mi'mi' nai nam. Ni na orp esepherme nam ma mono nai nam yer ti, nin na ono nai nin.' ⁹ Tehei kin naiye miye' ondoh yukur nrisukwarme miye' wah kin ta'e le'e, miye' wah uku yukur nrende wah embere njoinde tikin, pakai. Ki nrende wah gande wusyep tikin miye' ondoh. Ta'e luku pe, miye' ondoh yukur ka irisukwarme miye' wah kin njupe naiye kin si nrende wah gande wusyep kin, pakai. ¹⁰ Liki nahilyeh nalme yip. Njupe naiye yip si yende wah jande naimune naiye nam si mana yip nange pa yende pe, ka tu'e loko. Yukur pa plihe njoihyeryembe nange yip si yende wah embere ende no, pa yabra'e nar yip, na pakai. Kom pa yininge na, 'Poi miye' wah pakaiye. Ta'e luku pe, poi mende wah gwande naimun naiye miye' ondoh poi si nalanatme nange ya mende.' "

Jisas nrende mi'me miye' 10 naiye yende wahri' epwa wukeh wukeh

¹¹ Njupe naiye Jisas tete'e nal yanah nala el Jerusalem pe, kin nate gere kolpot bumbumbe me Samaria topo'e Galili distrik. ¹² Pe njupe naiye kin nala oto moi malaih ende pe, ki nteke'e miye' 10 naiye yamba'e wahri' epwa wukeh wukeh jan sikirp wohe yal tas moi kin. Detale, wahri' epwa luku pupwa yehe pe, yukur tatame naiye ka yut siheime lenge miye' tuweinge, pakai. ¹³ Pe tinge tambah yanange na, "Lahmborenge Jisas, njoihginirme poi."

¹⁴ †Njupe naiye Jisas nasande wusyep tinge pe, ki nana lenge na, "Yi yasambe wahri' yip yil lenge pris." Kom njupe naiye tinge yal yanah pe, wahri' epwa tinge si mi'e ko. ¹⁵ Pe njupe naiye tinge yeteke'e naiye wahri' epwa tinge si mi'e pe, miye' esep ilieh tikin Samaria plihe natme Jisas tambah nanange wusyep nrisukwarme Got embere sekete. ¹⁶ Pe ki na gah tumbuhuro'e gah kekep siheime nhip Jisas hriphrip irisukwarme kin embere sekete. ¹⁷ Pe Jisas nanange wusyep na, "O lenge miye' syepumbur hoye hoye naiye nam si mende mi'e wahri' epwa tinge topo'e yarp pa?" ¹⁸ Deta'e lai ti miye' titinge haiten kin njilyeh plihe nate nrisukwarme Got, kut lenge Juta pakai?" ¹⁹ Pe Jisas plihe nname kin na, "Njoihmbwaip nin tejeime nam ti, nam mende mi'me nin. Ta'e pe, tuhur el."

Lemame tikin Got ka ot tu'e lai?

(Mat 24.23-28,36-41)

²⁰⁻²¹ Lenge Farisi sye' yisilihme Jisas na, "Tumboiya' lemame tikin Got ka ot?" Kin nungwis lenge na, "Yukur

† 17.14 Wkp 14.1-32

tatame naiye na eteke'e lemame tikin Got, topo'e yukur lahende tatame naiye ka ininge na, 'Hai, bep e eteke'e lemame tikin Got tu kuli!' Pakai supule. Detale, lemame tikin Got sai nato njoihmbwaip mele'e, topo'e miye' mbep lemame luku, kin narp nato njoihmbwaip lenge miye' tuweinge ilieh ilieh tongonose naiye njoihmbwaip tinge tejeime kin."

²² Mi'e pe, Jisas nana lenge jetalah kin na, "Njupe ende se ka ot naiye pa yende niharar embere nange pa yeteke'e nam, Talah tikin Miye'. Kom yukur pa yeteke'e nam, pakai. ²³ Njupe uku pe, lenge mitij sye' se ka yini yip na, 'Hai, bep yil luku' lakai, 'Bep yut e'e naiye pa yeteke'e Talah tikin Miye'.' Kom yukur pa junde tinge no, pa yi tus sisipirnge yahai'e nam, na pakai. ²⁴ Tehei kin ta'e le'e, njupe uku naiye ma plihe mut pe, ma mut nilyehe si tu'e naiye plai gah nwor'e tirtatar nal naitem pe, yirise ka anar'e el'e el'e pe, mitij lalme se ka yeteke'e nam. ²⁵ Kom nai'e nai'e luku ka ot gan, kut nrendehei kin pe, lenge miye' tuweinge naiye tukwini le'e ka jinyenne nam yer, topo'e ma mamba'e nihe syohe embere sekete.

²⁶ †Njupe naiye nam, Talah tikin Miye' ma plihe mut pe, ka nahilyeh tu'e naiye njupe tikin Noa. ²⁷ †Njupe uku pe, tinge lalme yende yono nai, yono'e pinip, tinge dindi', topo'e yende nai'e nai'e tetehei, kom tinge yukur yende mi'mi'. Njupe naiye Noa si nato loubil pinip mi'e pe, nilyehe sai njisih embere embere gah, topo'e mih tembelem nat pe, nongombe lenge lalme. ²⁸ †Kin ka plihe nahilyeh tu'e naiye njupe tikin Lot. Njupe uku topo'e lenge mitij lalme luku yende yono nai, yono'e pinip, yende windau, yononde nai, yende yokoh, topo'e yende nai'e nai'e tetehei, kom tinge yukur yende mi'mi'. ²⁹ Ta'e pe, njupe uku naiye Lot nasme Sodom pe, nilyehe sai nih topo'e nseser woyol nase naitem gah pe, nongombe lenge lalme.

³⁰ Ka nahilyeh tu'e nam, Talah tikin Miye' naiye ma plihe mut. ³¹ †Nal njupe uku pe, lahmende miye' naiye narp tas wicher, topo'e lahmende naiye gan nato wah mele'e pe, yukur ka plihe bunjenge e oto yokoh kin amba'e nainde, pakai supule. ³² †Njoihyeryembe naimune naiye nrende me tuwei Lot. ³³ †Lahmende naiye nrende nihararme nai'e nai'e kekep e'e pe, mindemboi se ka talai. Kut lahmende naiye kin nasme nai'e nai'e kekep e'e no, njoihmbwaip kin tejeime nam nilyehe sai pe, mindemboi ka se orp bwore nye nyermbe. ³⁴ Nam da mini yip tu'e le'e, njupe uku naiye ma plihe mut pe, mitij hoi ka hindi yite posoh yi yoto yokoh ilieh. Njoinde ka tuhur el, kut njoinde ka ete posoh. ³⁵⁻³⁶ Tuweinge hoi ka hindi yurp yerne kakah blau pe, njoinde ta wil, kut njoinde ta wurp." ³⁷ Lenge jetalah yisilihme Jisas na, "Lahmborenge, nai uku ka ende si la?" Jisas nanange wusyep tap na, "Luh naiye yuwor nule nanar pe, luh ilieh uku lenge jekum se ka

†† 17.26 Stt 6.5-8 ‡ 17.27 Stt 7.6-24 †† 17.28 Stt 18.20-19.25

‡† 17.31 Mat 24.17-18, Mak 13.15-16 ††† 17.32 Stt 19.26

††† 17.33 Mat 10.39, 16.25, Mak 8.35, Luk 9.24, Jon 12.25 § Miye' sye' yainge wusyep 17.36 ta'e le'e: Miye' hoi ka yende wah mele'e. Njoinde ka el, kut njoinde ka gin.

yute juhilyeh. Luku ki sasambe nange nup yuwo nat si-hei."

Wusyep tapimbilme yanah naiye ya misilihme Got

18 Mi'e pe, Jisas nalanat lenge jetalah kin wusyep tapimbilme ende nasambe tinge yanah naiye nye nyermbe ka yini yininge wusyep topo'me Got no, yukur ka nioh min, na pakai. ² Ki nanange na, "Nato moi embere ende pe, miye' iyar'e ende narp naiye yukur hi' garnge Got topo'e niohginirme lenge miye' tuweinge, pakai. ³ Pe tuwei nopo ende topo'e warp wa woto moi embere ilyeh uku pe, nye nyermbe ti watme kin wisilihme naiye ka usyunde wusyep ti naiye wachaih nene'e ti no, ka ungwisme ti iyar'e wusyep ti. ^{4,5} Ta, miye' iyar'e luku kin de sisyo'e naiye ka usyunde wusyep ti. Kom ti wende wah wisilih wisilihme kin wa tatame naiye kin nioh min. Pe ki nioheryembe kitikin na, 'Sikei. Bwore mise, nam yukur hi'gwarngé Got, topo'e niohginirme lenge miye' tuweinge, kom ma miyar'e wusyep ti naiye wachaih nene'e ti. Detale, naiye yukur ma mende pe, nam sisysteme nyermbe nyermbe ta wut wut pe, wahri' nam ka syohe supule.'"

⁶ Pe Lahmborengé teter nehel'e wusyep uku nanange na, "Yip si yasande naimune naiye miye' iyar'e pupwa liki nanange? ⁷ Naiye miye' iyar'e pupwa luku nenge nai bwore luku pe, o deta'e lai me Got? Yip niohyeryembe nange Got yukur ka ungwisme lenge miye' tuweinge kitikin naiye nupu nau tinge yisilihme kin, topo'e ka nioh min naiye ka ungwisme tinge, lakai pakai? ⁸ Nam mana yip, Got se ka hwihwai ungwis lenge miye' tuweinge kitikin. Kom nupu naiye nam, Talah tikin Miye' ma plihe mut pe, ma meteke'e lenge miye' tuweinge na niohmbwaip tinge tejeime nam, lakai pakai?"

Wusyep tapimbilme Farisi, topo'e miye' pupwa naiye amba'e wuhyau takis

⁹ Jisas nanange wusyep tapimbilme ende nal lenge mitinj sye' naiye tinge bep jahme lenge miye' tuweinge lalme, topo'e niohyeryembe nange tinge si bwore bwarme. ¹⁰ Jisas nanange na, "Nup ende pe, lenge miye' hoi yale yi yoto yukoh yirise yininge wusyep topo'me Got. Miye' noinde Farisi o, noinde miye' naiye namba'e wuhyau takis. ¹¹ O miye' Farisi luku gan kitikin nanange wusyep topo'me Got pe, ki nanange na, 'Yai Got, nam hriphrip me nin, tale, nam yukur ta'e lenge miye' sye' naiye yende solombe, topo'e miye' hombo'e, topo'e yende niñ pinip yar, pakai. Nam hriphrip naiye nam yukur ta'e miye' pupwa naiye namba'e wuhyau takis gan nal luku. ¹² Mise, nam masme nai topo'e pinip nup hoi nato sande ilyeh ilyeh, topo'e nye nyermbe nam mowor'e wuhyau nam dom dom pe, nam yale nin namba ten hap.' ¹³ Kut miye' pupwa luku naiye namba'e wuhyau takis gan sikirp wohme kin pe, kin hi'e embere sekete doundou gan. Yukur tatame naiye ka ahra'e nembep kin e unuh, pakai. Kom kin nendere bip kin nanange na, 'Got na nio-

hginirme nam. Nam miye' pupwa.'"¹⁴ Jisas nanange na, "Nam mana yip, nupu naiye miye' pupwa luku pli-he nal moi kin pe, nal embep tikin Got pe, kin si bwore bwarme, kut Farisi luku pakai. Ta'e luku pe, lahmende naiye ka ahra'e nan kitikin pe, mindemboi Got se ka tule kin e guh. Kut lahmende naiye tale kitikin pe, mindemboi Got se ka ahra'e kin e unuh hla'."

Na e oto lemame tikin Got tu'e la?

(Mat 19.13-15, Mak 10.13-16)

¹⁵ Lenge mitinj sye' yenge lahmakerep tinge yatme Jisas naiye ka ikil syep e unuh tinge no, ka ende mi'mi me tinge. Kom lenge jetalah yeteke'e nai uku pe, tinge jonome lenge yai mam yanange naiye yukur ka yende tu'e luku, na pakai. ¹⁶ Kom Jisas gal lenge lahmakerep yatme kin pe, kin nanange na, "Yusme lenge lahmakerep ka yutme nam, kut yukur pa yupwai'e tinge, na pakai. Detale, lemame tikin Got ki sai me mitinj naiye yatme Got ta'e lenge lahmakerep e'e. ¹⁷ Ki ta'e naiye lenge lahmakerep yarp syep lenge yai mam no, tinge yarp tuwihme yai mam tinge pe, lahmende naiye niohmbwaip tinge tejeime Got ta'e lahmakerep uku pe, tinge se ka yi yoto lemame tikin Got no, se ka embepeteme lenge."

Ya mende tu'e la nai ti ya murp bwore nye nyermbe

(Mat 9.16-30, Mak 10.17-31)

¹⁸ Miye' embep lenge Juta ende nisilihme Jisas na, "Jetmam bwore, ma mende tu'e lai ti ma murp bwore nyermbe nyermbe?" ¹⁹ Jisas nungwisme kin na, "Naiye nin niohyeryembe nange nam miye' njilyehme pe, deta'e lai ti ni gal nam bwore? Got kin ilyeh bwore. ²⁰ †O nin si sisysteme wusyep erjeme lalme le'e. Yukur na ende niñ pinip yar. Yukur na onombe miye' ende ka ole. Yukur na ende nendei. Yukur na ininge wusyep hombo'e ini'e miye' ende. Topo'e yukur na ginyenme wusyep yai mam nin, na pakai." ²¹ Miye' uku nanange na, "Somohon naiye nam lahmalah nate gere tukwini pe, wusyep erjeme lalme luku nam si gwande." ²² Nupu naiye Jisas nasande wusyep miye' uku pe, ki naname kin na, "Bwore mise. Kom nainde teter sai naiye na ende topo'e. Ende windau me nai'e nai'e nin lalme pe, angange wuhyau el lenge nai'pwa ni'. Na ende tu'e luku ti, na ember yitini nin e unuh moihla'. Mi'e pe, na ote gunde nam." ²³ Kom nupu naiye miye' uku nasande ta'e luku pe, kin niohmbwaip mane supule. Detale, kin miye' lowe kuli.

²⁴ Jisas si sisysteme niohmbwaip miye' uku pe, ki nanange na, "Ki nihe supule naiye miye' lowe ka e oto lemame tikin Got. ²⁵ Mise supule, ki sikirp numwaiye naiye yowor embere kemel ka e oto map malaih sehau, kut ki nihme naiye miye' lowe ka e oto lemame tikin Got." ²⁶ Lenge miye' tuweinge naiye yasande wusyep uku yisilihme Jisas na, "Naiye ta'e liki pe, lahmende tatame ka orp bwore nye nyermbe?" ²⁷ Jisas nungwisme lenge na, "Naimune naiye ki nihme miye' pe, yukur ki nihme Got, pakai supule." ²⁸ O Pita

† 18.14 Mat 23.12, Luk 14.11 †† 18.20 Kis 20.12-16, Lo 5.16-20

ņanange na, "Iyai, poi si masme űai'e űai'e poi lalme űaiye ya gunde nin." ²⁹⁻³⁰ Jisas űana lenge na, "Kom űam mana yip, lahende yip űaiye űende wah me lemame tikin Got no, ki nasme moi lakai, tuwei lakai, to' tatai lakai, yai mam lakai, talah pe, tukwini kekep e'e Got se ka ungwisme űai'e űai'e wula wula sekete engelyembe űai'e űai'e űaiye kin si nasme, topo'e min-demboi ka orp bwore nye nyermbe."

Ni hun kin Jisas plihe űanange wusyep me nule kin
(Mat 20.17-19, Mak 10.32-34)

³¹ Jisas nenge lenge jetalah 12 kitikin nal tikihe pe, ki űana lenge na, "Yusyunde, poi ya mil Jerusalem. Kom wusyep lalme űaiye lenge profet yainge me űam, Talah tikin Miye' pe, ka teņei esep bwore mise." ³² Tinge ka yember űam yil syep lenge haiten űaiye űoihmbwaip tinge yukur teņeime Got pe, tinge se ka yende wime űam, ka yininge wusyep pupwa me űam, ka chusyur tuhwa' yalahe űam, ka yenge mwah yararahe űam, topo'e ka pumbe űam ma mule. ³³ Kom űup hun ka el mi'e pe, ma plihe tuhur murp." ³⁴ Kom lenge jetalah kin yukur sisysteme wusyep tehei űaiye ki űanange. † Ta'e luku pe, wusyep tehei uku ki sai tasme tinge pe, tinge yukur sisysteme wusyep mune űaiye Jisas űanange.

Jisas űende mi'me miye' űembep tangar
(Mat 20.29-34, Mak 10.46-52)

³⁵ Sihei űaiye Jisas ka pwar e oto Jeriko pe, miye' embep tangare ende narp yaņah tikiņ tangalme lenge miye' tuweinge űaiye ka yaņa'e űai'e űai'e. ³⁶ űupe űaiye ki űasande lenge miye' tuweinge wondoh embere űaiye yat yaņah pe, ki űisilih lenge mitiņ sye' na, "Liki űaimune?" ³⁷ Pe tinge yaname na, "Jisas tikin Nasaret uku nat nal ko." ³⁸ Ta'e luku pe, kin gal nal hla' űanange na, "Jisas, űambaih tikin Dewit, űoihginirme űam." ³⁹ Lenge miye' tuweinge űaiye yat yerme wondoh embere luku yaname kin nange ka upwai'e mut. Kom kin plihe tambah marnge na hla' űanange na, "űambaih tikin Dewit, űoihginirme űam." ⁴⁰⁻⁴¹ Ta'e luku pe, Jisas na gan pe, ki űana lenge űaiye ka yamba'e miye' embep tangare luku yenge yutme kin. űupe űaiye kin nate gere siheime Jisas pe, Jisas űisilihme kin na, "Ni sande ma mende nin tu'e la?" Kin űanange na, "Lahmboreņge, űam masande na ende mi'me űembep űam no, ma plihe meteke'e űai'e űai'e." ⁴² Pe Jisas űaname kin na, "űoihmbwaip nin si teņeime űam, topo'e nin si űoiheryembe nange űam tatame ti, na plihe eteke'e." ⁴³ Nilyehe sai miye' uku plihe űeteke'e űai'e űai'e pe, kin gande Jisas nirisukwarme Got. Pe űupe űaiye lenge miye' tuweinge wondoh embere yeteke'e űai uku pe, tinge lalme topo'e yirisukwarme Got.

Sakius űasande űaiye ka eteke'e Jisas

19 ¹⁴ Miye' ondoh lenge miye' űaiye yamba'e wuhyau takis pe, naņ kin Sakius narp nato Jeriko pe, kin miye' lowe ende. Kin de ka eteke'e bep mohro Jisas no, ka sisysteme kin miye' mune. Kom kin pupwa sehei'e pe, yukur tatame űaiye ka eteke'e Jisas. Detale, mitiņ lalme tinge jan tatme kin. Ta'e luku pe, ki gertetenge nal yerme lenge mitiņ lalme pe, kin nanah lou ende no, ka orp eteke'e Jisas űaiye ka ot el yaņah uku. űupe űaiye Jisas na noto Jeriko no, ka erņe el moi uku pe, ⁵ ki nat siheime lou űaiye Sakius si űanah narp pe, Jisas bep nanah űaname kin na, "Sakius, hwi hwai ote guh. Tukwini űam da murp topo'e nin mil yokoh nin."

⁶ Ta'e luku pe, Sakius hwi hwai gah nasme lou pe, kin nirisukwarme Jisas nenge kin nal yokoh kin. ⁷ Kom lenge miye' tuweinge lalme yeteke'e űai uku pe, tinge jonome Jisas yanange na, "Hai, deta'e lai ti Jisas nala orp yokoh miye' pupwa luku." ⁸ Pe tinge hindi ya jere yokoh pe, Sakius tahar gan hla' űaname Lahmboreņge na, "Iyai, űam ma mowor'e űai'e űai'e űam guh bumbe pe, ma mangange sye' mil lenge űaipwa űi', topo'e lahmende űaiye űam si mende hombo'me tinge no, űam mende űendei me űai'e űai'e tinge pe, ma plihe mangange lenge ni hun mi munuh hla' me űai'e űai'e tinge." ⁹ Jisas űaname kin na, "Tukwini Got si nat nungwisme lenge miye' tuweinge űaiye yarp yokoh e'e pe, kin nongohe pupwa űoihmbwaip tinge. Detale, miye' e'e űoihmbwaip kin teņeime Got ta'e űaiye loumwah poi Abraham si űende. ¹⁰ † Ta'e pe, űam, Talah tikin Miye' si mat űaiye ma mahai'e lahmende űaiye si talai űaiye ma mungwisme tinge."

Miye' wah bwore topo'e miye' wah pupwa
(Mat 25.14-30)

¹¹ O lenge miye' tuweinge űaiye yarp uku yasande wusyep pe, tinge űoiheryembe wula wula. Sihei sihei űaiye Jisas ka gere Jerusalem pe, tinge űoiheryembe űaiye lemame tikin Got tukwini ka tus halhale no, kin ka embep teme tinge. Kom Jisas si sisysteme űoihmbwaip tinge pe, kin neņel'e űanange wusyep tapimbilme ende na, ¹² "Miye' ondoh ende kin nala el moi embere wohe űaiye miye' ondoh supule ka alaņatme kin tu'e űaiye kiņ mi'e pe, ka plihe ot embepeteme lenge miye' tuweinge moi kin. ¹³ Kom teter űaiye yukur kin nal pe, kin gal lenge miye' wah 10 kin yat pe, kin nangange lenge wuhyau tem syepumbur ilieh ilieh tongonose. ‡ Pe ki űana lenge na, 'űupe űaiye ma mil pe, pa yende wah topo'e wuhyau e'e űaiye űam si yal yip yi tutume űaiye ma plihe mut.' ¹⁴ Kom lenge miye' sye' űaiye moi ilieh kin jarņge kin pe, tinge yember miye' sye' yenge wusyep jande kin yal űaiye ka yinime miye' ondoh supule na, 'Poi gwarņge miye' e'e. Yukur na alaņatme kin ka miye' mbep poi tu'e űaiye kiņ, na pakai.'

† Detale, tinge teter űoiheryembe nange Jisas ka amba'e luh embere embepeteme lenge Juta.

†† 19.10 Mat 18.11 ‡ Miye' ka ende wah tutume wundehei hun űaiye ka amba'e wuhyau uku.

¹⁵ Kom miye' ondoh supule luku nalanjatme kin miye' ondoh kin pe, kin plihe nat moi kin. Njupe naiye kin na gere moi kin pe, kin gal lenge miye' wah kin naiye ka yut no, ka eteke'e wuhyau yukuriye naiye tinge si yende tasme wuhyau kin. ¹⁶ Pe miye' wah nendehi nate njaname na, 'Yyai, nam si mamba'e wuhyau tem 50 manah hla' me wuhyau tem syepumbur naiye ni pwale.' ¹⁷ Kin njaname miye' wah uku na, 'Bwore mi' supule. Nin miye' bwore naiye nende wah bwore, topo'e njoihmbwaip nin sai me wah malaih ta'e le'e. Ta'e luku pe, ma yule nin wah embere ende naiye na orp miye' mbep moi 10 naiye sai tuwihme nam.' ¹⁸ Pe miye' wah njoinde nate njaname kin na 'Yyai, nam mamba'e wuhyau tem 25 nanah hla' me wuhyau tem syepumbur naiye ni si pwale.' ¹⁹ Ta'e pe, kin njaname miye' wah kin uku na, 'Bwore. Nin na embepeteme moi 5 naiye sai tuwihme nam.'

²⁰⁻²¹ Mi'e pe, miye' wah njoinde nate njaname na, 'Yyai, wuhyau tem syepumbur tei e'e. Nam hi' gwarng nin. Nin pwa miye' wondohe sekete. Detale, nin namba'e wuhyau yohe naiye lenge mitinj yende wah nihe yamba'e, topo'e nin namba'e nai'e nai'e naiye tinge worysep yal wah nin. Ta'e luku pe, nam si minise wuhyau nin ma moto naiyuwat no, yukur ka talai, pakai.' ²² Kom kin njaname miye' wah kin uku na, 'Nin miye' wah pupwa yehe. Pe wusyep nitei e'e ka plihe enge nin el na gin wusyep. Naiye nin si sisyeme naiye nam miye' pwa wondohe sekete, topo'e nam mamba'e wuhyau yohe naiye lenge mitinj yende wah nihe yamba'e, topo'e nam talame nai'e nai'e naiye tinge worysep pe, nin de ta'e luku tale? ²³ Deta'e la nai ti, nin yukur nember wuhyau uku nato yokoh naiye yember wuhyau no, njupe naiye ma plihe mut pe, ma mamba'e wuhyau yohe sye' topo'e?

²⁴ Mi'e pe, kin nana lenge mitinj sye' naiye jan si-heime kin na, 'Yusoihme wuhyau me miye' iki pe, yanja'e yilme miye' wah naiye nende wah bwore namba'e wuhyau tem 55.' ²⁵ Kom tinge yaname kin na, 'Yyai, kin si namba'e wuhyau tem 55 kuli.' ²⁶ Pe kin nungwisme wusyep tinge na, 'Kom lahmende naiye nende wah bwore no, wah ka ende nembere pe, se ma manja'e kin sye' mi munuh hla' topo'e. Kut lahmende naiye pakai supule pe, se ma mosoihme sikirp naiye kin si namba'e.' ²⁷ †Mi'e pe, kin nana lenge na, 'O lenge wachaih nam naiye tinge jarng naiye ma murp miye' ondoh, kin tinge pe, tinge yarp pa? Pa yi yamba'e lenge yenge yut pe, yongomb lenge ka yule juh embep nam.' "

Jisas nato Jerusalem

(Mat 21.1-11, Mak 11.1-11, Jon 12.12-19)

²⁸ Jisas nanange wusyep uku mi'e pe, ki nal yerme yanah nal Jerusalem. ²⁹ Njupe naiye kin si nat siheime moi hoi Betfage topo'e Betani naiye sai siheime hwate malaih naiye tinge jalme Hwate Olip pe, kin nember jetalah kin hoi yal pe, kin nana lenge hindi na, ³⁰ "Yi yoto moi naiye sai nal luku pe, pa yeteke'e yuwor donki

umbwahe ende naiye tinge si yupwai'e no, kin gan. Wor donki luku yukur somohon miye' ende narp nanah, pakai. Pe pa yesembele mwah yupwaihme pe, pa yenge yut. ³¹ Naiye miye' ende ka isilih yip tehei kin naiye yip yesembele yowor iki pe, pa yinime kin na, 'Lahmboreng njasande yowor e'e.' "

³² Pe jetalah Jisas hoi uku ya yoto moi uku pe, tinge yeteke'e nai'e nai'e lalme luku sai gande naiye Jisas si nana lenge. ³³ Pe njupe naiye tinge yesembele mwah yanga'me yuwor donki jan pe, miye' tehei wordonki luku nate nana lenge na, "Deta'e lai ti yip yesembele mwah yanga'me wordonki liki?" ³⁴ Tinge hindi yungwisme wusyep kin yanange na, "Lahmboreng njasande naiye ka amba'e." ³⁵ Ta'e luku pe, tinge yamba'e wordonki luku yenge yalme Jisas. Mi'e pe, tinge yikil temhronj sokoloh naiye tinge jah tas wicher' ya yanah wordonki pe, tinge yungwisme Jisas nanah narp. ³⁶ Njupe naiye kin nal yanah na el Jerusalem pe, lenge miye' tuweinge yirirme kin pe, tinge yangara' temhronj sokoloh tinge jah yanar nahwikin. ³⁷ Njupe naiye kin na gere Hwate Olip no, sihei naiye ka e oto Jerusalem pe, lenge jetalah kin wula wula hrihrih me Got, topo'e tinge tambah yirisukwarme kin naiye tinge si yeteke'e mirakel embere embere naiye Jisas si nende. ³⁸ †Tinge yanange na,

"Poi mirisukwarme kin naiye kin natme nanj tikin Lahmboreng.
Got Na Nah Moihla' ka pul poi njoihmbwaip jumwaiye otme poi,
lenge miye' tuweinge kin."

³⁹ Kom lenge Farisi sye' naiye jan yotop lenge wondoh embere luku yaname Jisas na, "Jetmam, indindirme lenge jetalah nin no, yukur ka yirisukwarme nanj nin, na pakai." ⁴⁰ Ta, Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Nam mana yip, naiye lenge jetalah nam yukur yirisukwarme nam pe, njeser e'e tinge se ka tambah yirisukwarme nam kili!"

Jisas njilil me Jerusalem

⁴¹⁻⁴² Njupe naiye Jisas si nat sihei pe, kin bep na eteke'e Jerusalem pe, ki njilil me moi uku nanange na, "O Jerusalem, nam masande naiye tukwini yip pa sisyeme yanah naiye pa yamba'e njoihmbwaip jumwaiye tikin Got no, ka ungwisme yip, kom njoihmbwaip yip teter bongol sekete. Ta'e luku pe, yukur pa yeteke'e. ⁴³ Njup ende ka ot naiye lenge wachaih yip ka tuhur jin yoyor'me yip tu'e naiye lem pe, tinge ka gise yanah naiye pa yi yoto tus moi uku. ⁴⁴ Tinge ka yuluwau lem, yokoh, nai'e nai'e tetehei lalme nato moi uku ka pupwa supule, topo'e ka yende yumbune lenge miye' tuweinge lalme. Yukur ka yusme nainde ka si, pakai. Detale, yip yukur yeteke'e sisyeme njup tikin Got si nember Miye' nungwisme kin ka ot naiye ka ungwisme yip, pakai."

† 19.26 Mat 13.12, Mak 4.25, Luk 8.18 †† 19.27 Mat 25.14-30

‡ 19.38 Sng 118.26

Jisas nato yukoh yirise

(Mat 21.12-17, Mak 11.15-19, Jon 2.13-22)

⁴⁵ Jisas nato yukoh yirise nal Jerusalem pe, kin ginyen lenge miye' tuweinge naiye yende windau me nai'e nai'e ta'e yowor topo'e ninjet naiye ka yesekhe yende ofa me Got. ⁴⁶ †Kin nana lenge na, "Wusyep sai nato Tup tikin Got nanange na, 'Yukoh yirise nam ka yokoh tikin naiye pa yirisukwarme nam, topo'e pa yininge wusyep topo'me nam.' Kom yip si yimbilme yokoh uku ta'e yokoh tase naiye lenge miye' endei yarp yende wah tinge." ⁴⁷ ††Nup ilyeh ilyeh pe, Jisas nalanatme nanange wusyep gan nato yukoh yirise. Ta'e luku pe, lenge miye' ondoh lenge pris, topo'e lenge jetmam tikin wusyep erneme, topo'e lenge miye' mbep sye' yahai'e yanah naiye ka yonombe kin ka ole. Kom pakai. ⁴⁸ Tinge jinjame naiye ka yonombe kin tu'e la. Detale, lenge miye' tuweinge wula wula jan yonyor'me kin yasande wusyep naiye kin nanange.

Miye' ondoh lenge Juta yisilihme Jisas na, lahmende nalanatme kin

(Mat 21.23-27, Mak 11.27-33)

20 ¹⁻² Nup ende pe, Jisas nalanatme wusyep bwore mise tikin Got nal lenge miye' tuweinge gan nato yukoh yirise. Pe lenge pris ondoh, lenge jetmam tikin wusyep erneme, topo'e lenge bwore bwore titinge Juta yate yaname Jisas na, "Ini poi, lahmende nalanatme nin topo'e yale bongol luku naiye nin de wah iki." ³⁻⁴ Pe Jisas nungwis lenge na, "Kom nam da misilih yip wusyep ende yer ti. Pa yini nam, nupe naiye Jon gihye' lenge pinip pe, lahmende nalanatme kin, topo'e nana'e bongol uku naiye kin de wah uku? Lenge miye' lakai Got?" ⁵ Pe tinge skau skau yanange wusyep teketenge yale yat tititinge na, "Ya mininge tu'e la? Naiye ya mininge nange bongol uku natme Got pe, kin se ka isilihme poi na, 'Deta'e lai ti yukur yip yenerme wusyep Jon?' ⁶ Kom naiye ya mininge nange bongol uku natme miye' pe, mitinj lalme se ka yiche nseser pumb poi. Detale, lenge miye' tuweinge naiheryembe nange Jon kin profet mise." ⁷ Ta'e luku pe, tinge yungwisme wusyep Jisas na, "Poi jinjame bongol uku natme lahmende." ⁸ Pe Jisas nana lenge na, "Ta'e pe, yukur ma mini yip lahmende pwale bongol le'e no, nam mende wah uku."

Wusyep tapimbilme lenge miye' pupwa naiye yembepeteme wah wain

(Mat 21.33-46, Mak 12.1-12)

⁹ †Jisas plihe nanange wusyep tapimbilme ende ta'e le'e, "Miye' ende nononde wain nal wah. Nupe naiye kin de ka osme moi kin el wohe pe, kin nupwai'e wusyep topo'e lenge miye' sye' naiye ka yembepeteme wah kin. Pe kin nana lenge nange ka se yamba'e wain esep sye' tuwa'e wah naiye ka yende. Mi'e pe, kin nal narp wahtaip wula wula.

¹⁰ O nup tikin naiye wain si wuchende no, ka yasar'e pe, yai tehei wah uku nember miye' wah ende nalme lenge miye' naiye yembepeteme wah wain kin uku nange ka yanah'e wain esep sye' naiye kitikin. Kom lenge miye' uku yonombe miye' wah jinyenme kin nenge syepe nal. ¹¹ Ta'e luku pe, yai tehei wah uku plihe nember miye' wah ende nal, kom tinge plihe yonombe topo'e jonombai'e kin pe, kin hi'e. Mi'e pe, tinge jinyenme kin nenge syepe nal topo'e. ¹² Ni hun kin pe, yai tehei wah uku plihe nember miye' wah ende nal, kom tinge plihe yende yumbune kin nahilyeh ta'e naiye tinge si yende yumbune hoi uku pe, tinge jinyenme kin ya tas wah wongne.

¹³ Ta'e luku pe, yai tehei wah wain uku naiheryembe na, 'Ma mende tu'e la? Nam sisyeme! Ma member talah esep ilyeh naihmbwaip nam mil ti, tinge se ka yusyunde wusyep kin.' ¹⁴ Kom nupe naiye lenge miye' naiye yembepeteme wah wain uku yeteke'e kin pe, tinge yanange yale yat tititinge na, 'Liki talah tikin yai tehei wah e'e. Ya monombe ka ole no, wah wain kin lalme le'e ya mamba'e minge poi.' ¹⁵ Ta'e luku pe, tinge yarpe yiche yate tas wah wongne pe, tinge yonombe kin nule."

Mi'e pe, Jisas nsilih lenge na, "O yai tehei wah wain uku ka ende naimune me lenge miye' naiye yembepeteme wah wain kin? ¹⁶ Ma mini yip tu'e le'e, kin se ka ote ongombe lenge miye' lalme luku pe, ka bunjenge angange wah wain uku el lenge miye' sye' naiye ka yembepeteme."

Nupe naiye lenge miye' ondoh Juta yasande wusyep luku naiye Jisas nanange (pe, tinge sisyeme nange wusyep uku nalanatme tinge naiye tinge ta'e lenge miye' pupwa luku. Ta'e) † pe, tinge yanange na, "Pakai. Yukur ya mende tu'e luku. Pakai supule." ¹⁷ ††Kom Jisas bep nal tinge pe, kin nsilih lenge na, "O yip sisyeme wusyep e'e naiye sai Tup tikin Got naiye nanange na, Lenge miye' naiye juhur'e yokoh jarng tumwange bwore pe, tinge yiche kin yal. Kom kin plihe tahar lou miye' tumwange bwore.

¹⁸ O tehei kin ta'e la? Nam mana yip, lahmende naiye ka tetenih tumwange luku no, ka tumbe pe, tumwange luku ka isyer'e wahri' kin sikirp sikirp no, ka ole. Topo'e lahmende naiye tumwange luku ka guh anainge kin pe, wahri' kin ka merkit no, ka ole."

Miye' hombo'e sye' da yiche kukwaime Jisas

(Mat 22.15-22, Mak 12.13-17)

¹⁹ Pe lenge jetmam tikin wusyep erneme topo'e lenge pris ondoh sisyeme nange wusyep tapimbilme luku naiye Jisas nanange pe, kin njinei'e tinge. Ta'e luku pe, tinge naihmbwaip pupwa me kin pe, tinge yahai'e yanah naiye ka syep yurpe kin ta, pakai. Detale, tinge hi'jarng lenge miye' tuweinge naiye hriphrip me kin. ²⁰ Pe tinge bep ernenge kin naiye ka ininge wusyep pupwa owor'e wusyep erneme tinge no, ka yember

† 19.46 Ais 56.7, Jer 7.11 †† 19.47 Luk 21.37 † 20.9 Ais 5.1

†† Wusyep e'e poi mainge naiye ka gondoume halhale. †† 20.17 Sng 118.22

kin yil syep lenge gavman. Ta'e luku pe, tinge yul yember lenge miye' sye' n̄aiye ka yi yeteke'e Jisas ta'e n̄aiye tinge miye' bwore. Kom tinge da yiche kukwaime kin. ²¹ Lenge miye' hombo'e luku yisilihme Jisas na, "Jetmam, poi si sisyeme wusyep n̄aiye nin nalan̄atme ki bwore mise, topo'e nin yukur n̄ahra'e miye' sye', kut tale miye' sye', pakai. Kom nin nalan̄atme wusyep bwore mise tikin Got nal lenge miye' tuweinge lalme n̄asamb lenge yan̄ah bwore mise tikin Got. ²² Ta'e luku pe, nin n̄oiheryembe ta'e la, ki bwore n̄aiye ya miche wuhyau takis milme Sisa, miye' ondoh supule titinge gavman lenge Rom, lakai pakai?" ²³⁻²⁴ Kom Jisas si sisyeme n̄oihmbwaip tinge n̄aiye tinge ya la yiche kukwaime kin pe, ki n̄ana lenge na, "Te pasam wuhyau ende, ma meteke'. O nan̄ topo'e bepmohro lahmende sai wuhyau iki?" Pe tinge yungwisme na, "Nan̄ topo'e bepmohro tikin Sisa kuli." ²⁵ Pe Jisas n̄ana lenge na, "Ta'e luku pe, pa yan̄a'e n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye tikin Sisa yilme Sisa, kut n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye tikin Got pe, yan̄a'e Got." ²⁶ Pe tinge gunguru plai me wusyep uku pe, ka plihe yininge wusyep tu'e la? Pakai supule. Ta'e luku pe, tinge yukur tatame n̄aiye ka yiche kukwaime kin no, ka yututusme kin n̄aiye ka owor'e wusyep er̄neme tinge e tus halhale n̄aiye mitiñ lalme ka yisyunde.

Lenge Sadyusi topo'e da yiche kukwaime Jisas

(Mat 22.23-33, Mak 12.18-27)

²⁷⁻²⁸ †Pe lenge Sadyusi sye' yatme Jisas. Tinge miye' n̄aiye n̄oihyeryembe nange miye' yule yukur ka plihe tuhur. Pe tinge yisilihme kin na, "Jetmam, wusyep er̄neme Got n̄aiye Moses n̄ainge n̄anange ta'e le'e, 'N̄aiye miye' ende ka ole osme tuwei kin, topo'e n̄aiye tinge hindi talah pakai pe, lenge to' yuwon kin ka yenge n̄op uku no, ka yara'e talah miye' ende n̄aiye ka amba'e luh tatai kin.' ²⁹⁻³² Kom n̄upe ende pe, lenge lahmeye' 7 tata' tata' wim ilye yarp. Tatai tinge nenge tuwei, kom kin nule pe, yukur tinge hindi yara'e talah ende, pakai. Pe n̄aiye gande kin plihe nenge n̄op uku, kom kin topo'e nule pe, tinge hindi talah pakai topo'e. O n̄ahilyeh nal lenge to' yuwon kin syepumbur uku, n̄aiye tinge lalme yenge n̄op uku, kom tinge lalme yule, topo'e yukur tinge yara'e talah ende pakai. Pe yuwo kin tuwei uku topo'e wule. ³³ Ta'e luku pe, n̄upe n̄aiye tinge yarp kekep pe, lenge to' yuwon lalme luku si ilye yenge ti. Kom n̄up yuwo n̄aiye lenge miye' yule ka tuhur yurp pe, lahmende tinge n̄aiye miye' tata' tata' uku ka enge tuwei uku?"

³⁴ Pe Jisas nungwisme lenge wusyep na, "Mise, tukwini n̄aiye na gah kekep e'e pe, lenge miye' tuweinge dindi'. ³⁵ Kom lenge miye' tuweinge n̄aiye tatame ka yil moihla' pe, n̄upe n̄aiye ka plihe tuhur yurp pe, yukur ka dindi', pakai. ³⁶ Tinge yukur ka plihe yule. Detale, ka tu'e lenge walip hla' pe, tinge ka tuhur talah tikin Got n̄upe n̄aiye tinge si tahar yarp. ³⁷ ††O n̄upe n̄aiye Moses nanah Hwate Sainai n̄eteke'e nihilim n̄aiye tahar lou malaih ende pe, Got n̄aname Moses na, 'N̄am Got

lenge mwan ka' nin, Abraham, Aisak, topo'e Jekop.' Wusyep uku pasam poi n̄aiye lenge miye' uku si tahar yarp. Detale, tinge somohon yule, kom Got n̄anange nange kin Got tinge. ³⁸ Ta'e luku pe, kin yukur Got titinge miye' yule, pakai. Kut kin Got titinge lenge miye' n̄aiye yarp laip. Pe nato embep tikin Got pe, poi miye' tuweinge lalme, poi marp."

³⁹ Mi'e pe, lenge jetmam sye' tikin wusyep er̄neme yaname Jisas na, "Jetmam, wusyep n̄aiye ni n̄anange ki bwore mise kuli!" ⁴⁰ Kom tinge hi'jarng n̄aiye ka plihe yisilihme kin wusyep sye'. Detale, nye nyermbe wusyep kin nengelyembe wusyep tinge.

Nambaih Dewit kin Miye' alañatme tikin Got, Krais

(Mat 22.41-46, Mak 12.35-37)

⁴¹ Mi'e pe, Jisas n̄isilih lenge na, "Yip yanange ta'e lai? Miye' alañatme tikin Got, Krais, kin n̄ambaih tikin Dewit ta'e la? ⁴²⁻⁴³ †Dewit somohonme n̄anange sai nato tup Wenersep ta'e le'e,

Lahmboreng e Got n̄aname Lahmboreng e n̄am na, 'Ote orp syep non n̄am pe, ma mende wachaih nin ka yurp tuwihme nin.' ⁴⁴ O wusyep iki pe, Dewit galme kin Lahmboreng e kin. Kom deta'e lai n̄aiye Miye' alañatme luku, kin n̄ambaih tikin Dewit topo'e?"

(Mat 23.1-36, Mak 12.38-40, Luk 11.37-54)

⁴⁵⁻⁴⁶ Dindi' uku n̄aiye lenge miye' tuweinge ter yasande wusyep Jisas pe, ki n̄ana lenge jetalah kin na, "N̄oihme lenge jetmam tikin wusyep er̄neme. Tinge yale yat dende' temhron̄ sokoloh n̄aiye mi' supule pe, tinge yende niharar n̄aiye mitiñ lalme ka yirisukwarme tinge yi yoto moi bumb e n̄aiye mitiñ jahilyeh. Topo'e tinge yende niharar n̄aiye ka yamba'e luh bwore n̄upe n̄aiye mitiñ sye' yende n̄ai embere, topo'e luh bwore yi yoto yukoh jahilyeh. ⁴⁷ Topo'e tinge yanange wusyep yalme Got sokoloh sekete nange mitiñ lalme ka yeteke'e yisyunde. Tehei kin ta'e le'e, tinge yasande nange mitiñ lalme ka yurume nange tinge miye' bwore no, ka yahra'e nan̄ tinge. Kom tinge hombo'e yeh lenge tuweinge n̄ope nange ka yamba'e yokoh, kekep topo'e n̄ai'e n̄ai'e tinge lalme. Ta'e luku pe, mindemboi se ka yamba'e yitini pupwa pupwa supule, yengelyembe lenge mitiñ lalme."

Tuwei n̄ope ende wiche wuhyau ti lalme wende ofa

(Mak 12.41-44)

21 ¹⁻² Jisas n̄anange wusyep uku mi'e pe, kin bep na neteke'e lenge miye' lowe yate yember wuhyau tinge ya jah luh n̄aiye tinge yiche ofa ya yoto yukoh yirise, topo'e kin plihe n̄eteke'e tuwei n̄ope ende wate wember wuhyau n̄eser talah malaih hoi ti wa gwah. ³⁻⁴ Pe Jisas n̄anange na, "Bwore mise! N̄am mana yip, wuhyau n̄aiye tuwei n̄ope luku wiche pe, kin nenge-lyembe mitiñ lalme. Detale, lenge miye' lowe tinge wuhyau embere topo'e n̄ai'e n̄ai'e wula wula sekete. Pe tinge yowor'e sye' yende ofa, kut sye' ter n̄anar

† 20.27-28 Lo 25.5, Apo 23.8 †† 20.37 Kis 3.6

‡ 20.42-43 Sng 110.1

yokoh tinge. O tuwei uku pe, ti njaipwa nji' supule, kom wuhyau ti lalme luku, ti wende ofa."

Wutu' njaie nup yuwo, ka tu'e la njaie?

(Mat 24.1-14, Mak 13.1-13)

⁵⁶ Tinge ter jan ya yoto yukoh yirise pe, lenge jetalah sye' bep ya yeteke'e njeser njaie tinge yenge juhur'e yukoh yirise luku dunduhur mi' supule, topo'e yitini tetehei njaie lenge mitinj ya'na'e Got. Ta'e luku pe, lenge jetalah uku yanange wusyep yurume yukoh yirise luku. Kom Jisas njanange na, "Nup ende ka ot pe, njaie njaie lalme liki njaie tukwini yip yeteke'e pe, lenge wachaih se ka yute yuluwau lalme. Yukur njeser ende ka tikir e unuh njeser ende, pakai supule."

⁷ Tinge yisilihme Jisas na, "Jetmam, tumboi yukur njaie uku ka ot, topo'e ya meteke'e wutu' mune no, ka pasam poi nange nup uku si nat sehei?" ⁸ Jisas nungwis lenge na, "Njoihme njaie lenge miye' sye' se ka yuta hombo'e yeh yip. Miye' wula wula se ka yut pe, ka yininge na, 'Hai, tukwini nup kin. Nam Miye' alanjatme tikin Got ihei!' Kom yukur pa junde tinge, na pakai.

⁹ Njupe njaie pa yusyunde wondoh topo'e wachaih embere ka tuhur kekep e'e pe, yukur pa hi'jirnge, na pakai. Njai uku ka ot yer, kom nup yuwo teter." ¹⁰ Pe kin plihe njanange na, "Lenge miye' tuweinge moi sambe ende ka yurmba topo'e lenge miye' tuweinge moi sambe njoinde. Topo'e kantri ende ka yurmba topo'e kantri ende. ¹¹ Yoime nembere ka tuhur, njasarp nimbot embere ka ongombe lenge miye' tuweinge, topo'e wahri' epwa pupwa nembere ka sisil el'e el'e ende yumbune lenge miye' tuweinge. Lenge miye' tuweinge se ka yeteke'e njaie njaie nange ka ende tinge njaie ka hi'jirnge, topo'e ka yeteke'e wutu' supule njanbaran ka si unuh njaitem hla'.

¹² Yer njendehei njaie njaie ta'e luku ka ot pe, lenge wachaih ka syep yurpe yip, topo'e ka yumba yip yende yumbune. Pe ka yember yip yi yoto yukoh jahilyeh njaie pa jin wusyep, topo'e ka yember yip yil mwahupwai'e, topo'e ka yember yip pa jin wusyep yil nembep lenge miye' ondoh, topo'e lenge miye' mbep lenge gavman titinge haiten. Tehei kin njaie yip pa yamba'e hwap uku ki ta'e le'e na, yip jande nam.

¹³⁻¹⁵ †Kom njupe njaie hwap uku ka ot pe, yukur pa njoihyeryembe wula wula, topo'e pa yahai'e yanah njaie pa jin wusyep. Detale, ma se yul yip wusyep topo'e sande teke'e bwore njaie pa yininge wusyep no, yukur lenge wachaih ka se yengelyembe yip, pakai. Ta'e luku pe, nup uku ki bwore njaie pa yininge wusyep bwore me nam, njaie nam Miye' nalanjatme tikin Got.

¹⁶⁻¹⁷ O nup uku pe, mitinj lalme se ka jirnge yip. Lenge yai mam, to' tatai, bamtihei ilyeh yip topo'e lenge njimei yip, se ka yember yip yil syep lenge miye' ondoh no, ka yumb yip sye' pe, pa yule. Tehei kin ta'e le'e na, yip jande nam. ¹⁸ Kom yukur ka yende yumbune laip bwore yip njaie sai nye nyermbe, pakai supule. ¹⁹ Ta'e luku pe, pa jin bongole no, pa yamba'e laip bwore njaie pa yurp nye nyermbe."

† 21.13-15 Luk 12.11-12

Jisas nanange njaie Jerusalem ka pupwa

(Mat 24.15-21, Mak 13.14-19)

²⁰ "Njupe njaie pa yeteke'e lenge miye' wondoh ka yute yoyor'me Jerusalem pe, yip pa sisyeme nange sehei ka yende yumbune Jerusalem pupwa supule.

²¹ Ta'e luku pe, lahmende yip njaie yarp ya yoto Jerusalem pa tus jirnge yusme moi uku, topo'e lahmende njaie yarp ya yoto provins Judia pa jirnge yi yunuh hwate, topo'e lahmende njaie yarp yal moi bwahe, yukur pa plihe yi yoto moi Jerusalem, na pakai.

²² ††Detale, nup uku pe, nup tikin Got njaie ka tungwisme wachaih tu'e njaie wusyep tikin Got si njanange. ²³⁻²⁴ Pe ka nihe supule me lenge tuweinge njaie talahe, topo'e ka nihme lenge tuweinge njaie yenge'e talah wimbe. Detale, ka nihme tinge njaie ka jirnge tupwaihme nihe syohe luku. Pe lenge haiten sye' se ka yenge njim yongomb lenge miye' tuweinge, topo'e ka syep yurpe lenge yenge yil kantri tinge yember yi yoto mwahupwai'e. Ta'e luku pe, nihe syohe luku ka apara'e provins Judia lalme le'e no, njoihmbwaip nihe tikin Got ka si lenge miye' tuweinge Juta lalme. Pe Got se ka osme lenge haiten uku ka yende yumbune Jerusalem yi tutume nup tikin njaie kin si nalanjatme."

Yende mi'mi' njaie Miye' Mise ka ot

(Mat 24.29-31, Mak 13.24-27)

²⁵ †Jisas nenjel'e njanange wusyep na, "Wutu' supule se ka bunjenge njaie, wundehei topo'e nowas ka njoinde tikin. Pe na gah kekep, moiye moiye lalme se ka njoihyeryembe wula wula, topo'e ka hi'jirnge njupe njaie ka yisyunde yeteke'e njoloh pinip kotou behembuhu nal'e nal'e embere sekete. ²⁶ Lenge mitinj njoihyeryembe wula wula me njaimune njaie ka ot kekep e'e pe, ka hi'jirnge nembere sekete, topo'e nembep tinge ka talalai. Detale, njaie, wundehei, nowas topo'e njaie njaie lalme njaie sai nanah moi'la' pe, ka blohemblohe lalme. ²⁷ ††Dindi' nup uku pe, lenge miye' tuweinge njaie yarp kekep se ka yeteke'e nam, Talah tikin Miye' ma mut topo'e bongol, topo'e yirise supule mute gwin munuh mwahit hla'. ²⁸ Njupe njaie njaie njaie ta'e luku ka tus pe, yip pa tuhur jin yahra'e njondoh bep yi yunuh hla'. Detale, njupe njaie Got ka ungwisme yip si nat sehei."

Yip pa yamba'e sisyeme yilme lou fik

(Mat 24.32-35, Mak 13.28-31)

²⁹ Mi'e pe, Jisas nana lenge wusyep tapimbilme ende na, "Njoihyeryembe lou herkep mip †† topo'e lou lalme.

³⁰ Njupe njaie yip pa yeteke'e herkep mip ka owoh tup ambaran pe, yip pa sisyeme nange njaie wa si. ³¹ Pe ka njahilyeh tu'e njupe njaie pa yeteke' hwap embere luku ka si kekep e'e pe, yip pa sisyeme nange nup si nat sihei njaie Got ka embepeme lenge miye' tuweinge kin

†† 21.22 Hos 9.7 † 21.25 Ais 13.10, Ese 32.7, Jol 2.31, Rev 6.12-13 †† 21.27 Dan 7.13, Rev 1.7 †† Luk nainge lou fik, kom poi member lou herkep mip.

e oto lemame kitikin. ³² Njam mana yip bwore mise, yip miye' tuweinge najiye tukwini yarp e'e yukur pa lalme yule, pakai. Sye' teter pa yurp pe, pa yeteke'e ka yende yumbune Jerusalem yer ti, pa yule. ³³ Naji'e naji'e lalme nanah hla' topo'e gah kekep ka mi'e, kom wusyep jam yukur ka mi'e, pakai.

³⁴ Yip njoihme! Yukur pa hetehetur yende bwili'e bwula'e, yono'e pinip bongol yende kwite kwote, topo'e njoiheryembe wula wula me naji'e naji'e kekep e'e, na pakai. Detale, njup uku se ka ot nilyehe si tu'e najiye njombor esep njotohote yip. ³⁵ Pe ka otme lenge miye' tuweinge lalme moiye moiye kekep e'e. ³⁶ Ta'e luku pe, nyermbe nyermbe yende mi'mi' yurp jeteme jam, topo'e pa yisilihme Got najiye ka ende bongolme yip no, pa yikirh mane luku najiye ka tus, topo'e pa jin bongole yil njembep Talah tikin Miye'."

³⁷⁻³⁸ †Njup ilyeh ilyeh njundu hondonge pe, mitinj lalme sungul ya yoto yukoh yirise nange ka yisyunde wusyep najiye Jisas nalanjatme. Kin de wah uku njau ilyehme, kut njup pe, ki na tas nal Hwate Olip njanange wusyep topo'me Got.

Judas nupwai'e wusyep topo'e lenge pris najiye ka angange Jisas el syep tinge

(Mat 26.1-5,14-16, Mak 14.1-2,10-11, Jon 11.45-53)

22 †Njup si nat sihei najiye lenge Juta ka yende naji embere najiye tinge jalme Pasova no, ka yono kakah najiye yis pakai. ² Pe lenge pris ondoh topo'me lenge jetmam tikin wusyep ernjeme yekepe yanah najiye ka yonombe Jisas tise. Detale, tinge hi'jarng lenge miye' tuweinge. ³⁴ Pe Satan gahanahme Judas Iskariot, jetalah ende tikin Jisas pe, kin na neteke'e lenge pris ondoh, topo'e lenge kokorohtup najiye yembepeteme yukoh yirise. Pe tinge jahilyeh yanange wusyep yekepe yanah najiye Judas ka ember Jisas el syep tinge. ⁵ Ta'e luku pe, tinge chuchukwarme wusyep kin pe, tinge yotop kin taname najiye ka yanja'e wuhyau. ⁶ Pe Judas he'me wusyep tinge pe, kin njoiheryembe yanah najiye ka ember Jisas el syep tinge tisme lenge miye' tuweinge no, yukur ka yeteke'e.

Jisas njende mi'mi' najiye ka ono naji Pasova

(Mat 26.17-25, Mak 14.12-21, Jon 13.21-30)

⁷ Njup najiye njup embere si nat najiye lenge Juta ka yende kakah najiye yis pakai, topo'e ka yongombe wor-sip umbwahe tikin Pasova yende ofa pe, ⁸ Jisas nember Pita hindi Jon yal nange ka yende mi'mi' naji Pasova najiye ka yono. ⁹ Kom tinge hindi yisilihme Jisas na, "O ni njasande ya mende mi'mi' murp pa?" ¹⁰ Pe ki njana lenge na, "Njup najiye pa yi yoto Jerusalem pe, pa tetembuhu topo'e miye' ende najiye nikirh pinip nat. Pe pa junde kin yi yoto yokoh najiye kin nal pe, ¹¹ pa yinime yai yokoh uku na, 'O jetmam Jisas da isilih nin na, yokoh dou ende najiye mitinj ka yurp sai ya? Ki njasande nange ka ote orp ono naji Pasova topo'e poi, jetalah kin.'" ¹² Mi'e pe, miye' uku ka asam yip dou embere ende nanah hla' najiye tinge si yende mi'mi' naji'e

† 21.37-38 Luk 19.47 †† 22.1 Kis 12.1-27

naji'e ta'e hendeinge maha naji njanar pe, pa yi yende mi'mi' me naji'e naji'e najiye ya mono naji.'" ¹³ Mi'e pe, tinge hindi yal yeteke'e naji'e naji'e gande ta'e najiye Jisas si njana lenge. Ta'e luku pe, tinge yende mi'mi' me naji Pasova.

Jisas njono naji yuwo kin topo'me lenge jetalah kin

(Mat 26.26-30, Mak 14.22-26, 1Ko 11.23-25)

¹⁴ Njup tikin najiye ka yono naji nat pe, Jisas topo'e lenge jetalah kin ya yarp yoyor'me hendeinge. ¹⁵ Pe ki njana lenge na, "O jam masande tikin najiye ma mono naji Pasova le'e motop yip yer ti, ma mamba'e nihe syohe. ¹⁶ Detale, yukur ma plihe mono naji Pasova mi tutume najiye tehei mise tikin Pasova ka tus halhale me lemame tikin Got." ¹⁷ Pe Jisas namba'e yokoh pinip pe, ki njanange wusyep hriphrip me Got me pinip wain uku. Mi'e pe, ki njanange na, "Yamba'e yokoh pinip e'e pe, pa yono'e tutume yip lalme. ¹⁸ Kom jam mana yip, yukur ma plihe mono'e pinip wain mi tutume najiye lemame tikin Got ka ot."

¹⁹ Pe kin namba'e kakah ende pe, kin njanange wusyep hriphrip me Got me kakah uku. Mi'e pe, kin nowor'e nangange lenge pe, ki njana lenge na, "Le'e ki ta'e wahri' jam najiye jam yal yip no, ka ungwisme yip. Yamba'e yono. Pe njupe najiye pa yende tu'e le'e pe, pa plihe njoiheryembe jam." ²⁰ †Tinge yono naji mi'e pe, kin plihe namba'e yokoh pinip wain nangange lenge pe, ki njana lenge na, "Got si nupwai'e kontrak ambaran nange ka ungwisme miye' tuweinge kitikin. Topo'e Got si nupwai'e wusyep najiye wim jam ka tus me yip lalme. ²¹ ††Kom miye' najiye ka ember jam el syep lenge wachaih pe, kin narp hendeinge njono naji topo'e jam. ²² Njam, Talah tikin Miye', ma mule tu'e najiye Got si nalanjatme, kom miye' najiye ka ember jam el syep lenge wachaih pe, ka pupwa supulme kin!" ²³ Mi'e pe, lenge jetalah sisilih yale yat titinge tongonose najiye lahmende ka ende naji uku.

Lenge jetalah tingilye' nange lahmende kin njondoh me tinge

²⁴ ††Lenge jetalah tikin Jisas tingilye' wusyep yale yat tititinge najiye lahmende kin njondoh me tinge. ²⁵ Kom Jisas njana lenge na, "Lenge miye' ondoh haiten jate bip yahra'e nanj tinge nange tinge bongol. Pe tinge yasande najiye lenge miye' tuweinge ka jil lenge nange tinge miye' najiye yungwis lenge miye' tuweinge. ²⁶ †††Kom yukur pa njoiheryembe tu'e liki, na pakai. O lahmende najiye ka tule kitikin tu'e najiye to' narp tuwihme tatai kin, topo'e miye' wah pakaiye pe, kin ka tuhur tu'e miye' ondoh ende. ²⁷ †††O njoiheryembe miye' hoi, miye' ondoh topo'e miye' wah kin. Lahmende tinge hindi kin miye' bwore nengelyembe njoinde? Miye' ondoh uku najiye narp hendeinge njono naji, lakai miye' wah najiye nanja'e naji me kin? Njam sisiyeme, yip njoiheryembe nange miye' ondoh uku,

‡ 22.20 Jer 31.31-34 †† 22.21 Sng 41.9 †† 22.24 Mat 18.1, Mak 9.34, Luk 9.46 ††† 22.26 Mat 20.25-27, 23.11, Mak 9.35, 10.42-44 ††† 22.27 Jon 13.12-15

kom n̄am miye' n̄oinde tiki. N̄am mate marp topo'e yip ta'e miye' wah ende.

²⁸ Somohonme n̄aiye n̄endeheiyeh na tatame tukwini le'e pe, yip yotop n̄am yarp, topo'e yeteke'e mane n̄aiye n̄am mikirh. ²⁹ Kom tukwini n̄am malaŋatme yip n̄aiye pa yembepeteme lenge miye' tuweinge ta'e n̄aiye Got si nalaŋatme n̄am nange ma membepeteme lenge miye' tuweinge kin tu'e kiŋ. ³⁰ †Ta'e luku pe, yip pa yono n̄ai topo'e yono'e pinip yurp hendeinge n̄am yi yoto lemame n̄am. Topo'e pa yurp luh tu'e n̄aiye lenge kiŋ pe, pa yembepeteme bamtihei 12 lenge Is-rael tu'e n̄aiye miye' iyar'e tinge."

Jisas n̄anange nange Pita ka inise naŋ kin

(Mat 26.31-35, Mak 14.27-31, Jon 13.36-38)

³¹ Jisas n̄aname Pita na, "O Saimon, Saimon, Satan si n̄isilihme Got nange tatame n̄aiye ka ondol'me yip lalme. Pe n̄ondol'me luku ka tu'e n̄aiye lenge miye' yendederme peperiyeh kakah no, yohe wenge ho-poronge pupwa wal, kut n̄esep bwore na gah n̄anar. ³² Kom Saimon, n̄am si misilihme Got n̄aiye n̄oihmb-waip nin ka teŋeime n̄am bongole si no, yukur na talai, pakai. Kom n̄upe n̄aiye nin plihe namba'e n̄oihmb-waip bwore no, na plihe otme n̄am pe, na se gin bongole, topo'e na ende bongolme lenge to' tatai nin." ³³ Pita nungwisme Jisas na, "Lahmborenge, n̄am mende mi'mi' marp n̄aiye ma mil mwahupwai'e topo'e nin pe, ma mule topo'e nin kili!" ³⁴ Kom Jisas n̄aname Pita na, "O Pita, n̄am mana nin, tukwini n̄up e'e, teter n̄aiye tuwet yukur nenger pe, nin na inise naŋ n̄am ni hun nange nin yukur sisyeme n̄am."

Jisas n̄ana lenge jetalah kin nange ka yende mi'mi' n̄aiye hwap ka ot

³⁵ ††Pe Jisas n̄isilih lenge jetalah kin na, "Somohonme, n̄upe n̄aiye n̄am member yip mal n̄aiye pa yende wah n̄am pe, n̄am mana yip nange yukur pa yenge n̄ai'e n̄ai'e syep ta'e wuhyau, tem sorh, topo'e n̄hip hi', na pakai. O n̄up uku pe, yip sehei'me n̄ainde, lakai pakai?" Tinge yungwisme kin na, "Pakai. Poi tatame n̄ai'e n̄ai'e kuli." ³⁶ Jisas si sisyeme nange mane embere se ka otme tinge. Ta'e luku pe, kin n̄ana lenge na, "Kom tuk-wini le'e, lahmende yip n̄aiye nember tem sorh, lakai wuhyau sye' n̄anar pe, se ka enge topo'e kin el. Topo'e lahmende n̄aiye n̄im pakai pe, ka ende windau me temhronj sokoloh kin ti, ka amba'e wuhyau pe, ka iche wuhyau amba'e n̄im n̄ombor ende. ³⁷ †Detale, wusyep ende n̄aiye sai nato Tup tiki Got n̄anange na, 'Lenge mitiŋ se ka yende yumbune kin tu'e n̄aiye miye' pup-wa n̄aiye n̄owor'e wusyep erŋeme.' N̄am mana yip, wusyep uku nalaŋatme n̄am pe, sihei sihei se ka teŋei esep." ³⁸ Lenge jetalah yaname na, "O Lahmborenge, n̄im n̄ombor hoi e'e n̄anar ihi." Kin nungwisme tinge n̄anange na, "Wusyep iki sikei ta'e lono."

Jisas n̄isilihme Got narp nanah Hwate Olip

(Mat 26.36-46, Mak 14.32-42)

³⁹ Jisas plihe tas nasme moi Jerusalem nal Hwate Olip ta'e n̄aiye n̄up ilieh ilieh ki n̄ende pe, lenge jetalah kin jande kin yal. ⁴⁰ N̄upe n̄aiye tinge ya jere luh uku pe, ki n̄ana lenge na, "Yisilihme Got ti, ka ende bongolme yip, topo'e yukur ka enge yip e oto n̄ondol'me n̄aiye nihe supule." ⁴¹ Mi'e pe, kin nasme tinge nal sikirp wohe ta'e n̄aiye 30 mita pe, ki n̄asar'e n̄imbep n̄isil-ihme Yai Got. ⁴² Ki n̄aname na, "Yai, n̄aiye ni sande pe, amba'e nihe syohe embere luku n̄aiye ma mamba'e pe, enge upwaihme n̄am. Kom ende n̄aimune tu'e n̄aiye ni n̄asande, kut yukur na ende tu'e n̄aiye n̄am masande, na pakai." ⁴³ Nilyehe sai walip hla' ende nate gah n̄ende bongolme kin. ⁴⁴ O n̄oihmb-waip Jisas kin mane n̄embere sekete me nihe syohe n̄embere n̄aiye ka amba'e. Ta'e luku pe, ki n̄ende wah n̄isilihme Got n̄embere bongol sekete nal pe, n̄aisingihnim tas ta'e n̄aiye wim pe, ki bormbor na gah kekep.

⁴⁵ N̄upe n̄aiye ki n̄anange wusyep topo'me Got mi'e pe, ki plihe nal luh n̄aiye lenge jetalah kin yarp pe, ki n̄eteke' lenge ta, tinge si yate posoh. Detale, n̄oihmb-waip tinge mane n̄embere sekete pe, wahri' tinge si n̄atai'. ⁴⁶ Pe Jisas n̄ana lenge na, "Detale ti yip yate posoh? Tuhur yisilihme Got n̄aiye ka ende bongolme yip, topo'e yukur ka enge yip e oto n̄ondol'me n̄aiye nihe supule."

Lenge wachaih syep yarpe Jisas

(Mat 26.47-56, Mak 14.43-50, Jon 18.3-11)

⁴⁷ Jisas teter n̄anange wusyep nal lenge jetalah kin pe, Judas, jetalah tiki Jisas ende, nelenjeime lenge wachaih wondoh embere yate jereme tinge. Pe Judas nal siheime Jisas n̄aiye ka irirme kin no, ka sisyeme nange kin miye' ilieh n̄aiye ka yurpe loko. ⁴⁸ Kom Jisas n̄aname kin na, "Judas, nin nat ta irirme n̄am nange na alaŋatme n̄am no, na ember n̄am, Talah tiki Miye' el syep lenge wachaih lakai?" ⁴⁹ N̄upe n̄aiye lenge jetalah kin yeteke'e n̄aimune n̄aiye ka ot me kin pe, tinge yisil-ihme na, "Lahmborenge, ya mence n̄im n̄ombor poi mongomb lenge, lakai pakai?"

⁵⁰ Kom jetalah kin ende nenge n̄im n̄ombor n̄otombo n̄ele'e mungwim non miye' wah ende tiki pris ondoh. ⁵¹ Jisas n̄ana lenge na, "Sikei no! Pa yende tu'e liki, na pakai." Mi'e pe, ki n̄usuwa'e mungwim miye' wah uku pe, ki plihe bwore. ⁵² Lenge miye' uku n̄aiye yata yurpe Jisas pe, tinge lenge pris ondoh, lenge kokorohtup n̄aiye yembepeteme yukoh yirise, topo'e lenge bwore bworeng titinge lenge Juta. Pe Jisas n̄ana lenge na, "Deta'e lai ti yip yenge n̄im n̄ombor topo'e lou yat ta'e n̄aiye n̄am miye' pupwa n̄aiye gwinyenme gavman?" ⁵³ †Misei, somohon, n̄up ilieh ilieh n̄am motop yip marp halhale ma moto yukoh yirise. Pe deta'e lai ti yip yukur syep yarpe n̄am n̄up uku? Kom le'e n̄up yip tip, n̄up yepelmbe n̄aiye miye' pupwa n̄ende wah kin."

† 22.30 Mat 19.28 †† 22.35 Mat 10.9-10, Mak 6.8-9, Luk 9.3, 10.4
‡ 22.37 Ais 53.12

†† 22.53 Luk 19.47, 21.37

Pita njanange kin yukur sisyeme Jisas

(Mat 26.57-58,69-75, Mak 14.53-54,66-72, Jon 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Tinge syep yarpe Jisas pe, tinge yenge kin yal yokoh embere tikin pris ondoh. Pe Pita gande tinge nal, kom kin teter nat sikirp wohme tinge. ⁵⁵ O njupe njaie tinge ya yoto lem mele'e njaie njoyor'me yokoh uku pe, lenge kokorohtup jasar nih. Pe Pita ntotop lenge mitinj sye' yarp me nih. ⁵⁶ O njupe njaie nih narjar'e bepmohro Pita pe, tuwei wah ende titinge weteke'e Pita pe, ti wusukumbe kin dilndil sai. Pe ti wanange na, "Miye' iki, kin topo'e somohonme narp topo'me Jisas." ⁵⁷ Kom Pita njanange na, "Amai, nam yukur sisyeme kin, pakai." ⁵⁸ Tinge yarp sikirp pe, miye' ende plihe nteke'e Pita pe, ki njaname Pita na, "Hai! Nin iki, nin miye' ende njaie somohonme narp topo'e Jisas kili." Kom Pita nungwisme wusyep kin na, "Homboboe. Nam pakai." ⁵⁹ Tinge ter yarp sikirp gwaingwai ta'e njaie aua njilyeh pe, miye' ende plihe njenje wah nana njanange njanar na, "Hai, nam si sisyeme nange miye' iki, kin somohonme narp topo'me Jisas. Detale, tinge hindi hoime miye' tikin Galili distrik." ⁶⁰ Kom Pita njaname na, "Homboboe. Nam yukur sisyeme wusyep njaie nin nange liki!" Dindi' njupe njaie Pita teter njanange wusyep uku gan pe, tuwet nenger. ⁶¹ Mi'e pe, Lahmborenge bunjenge bep dilndilme Pita sai pe, Pita plihe njoih bwarme wusyep njaie somohonme Jisas njaname kin na, "Dindi' njup uku pe, teter njaie tuwet yukur nenger pe, na inise narj nam ni hun nange nin yukur sisyeme nam." ⁶² Mi'e pe, Pita na tas wicher' pe, ki buhu tangar gah njilil embere sekete njaie kin si njinise narj tikin Jisas.

Jisas gan wusyep nal sisinge woroh lenge Juta

(Mat 26.59-68, Mak 14.55-65, Jon 18.19-24)

⁶³⁻⁶⁴ O njup uku pe, lenge kokorohtup yanange wusyep pupwa yende wime Jisas, topo'e yerjeme njaiyuwat yal tatme nembep kin ti, tinge yonombe kin. Pe tinge yisilih na, "Njaie nin profet mise pe, ni te ini poi na, lahmende yambe." ⁶⁵ Pe tinge jonombai'e kin pupwa supule. ⁶⁶ Nyermbe hondonge pe, lenge sisinge woroh lenge Juta ta'e njaie bwore bwore tinge, lenge pris ondoh, topo' lenge jetmam tikin wusyep erjeme yate jahilyeh. Pe lenge kokorohtup tikin yukoh yirise yarpe Jisas yenge yal njaie ka gin wusyep el nembep tinge. ⁶⁷ Pe tinge yaname Jisas na, "Te ini poi, nin Kraiss, Miye' alanjatme tikin Got, lakai." Kom Jisas plihe nungwisme wusyep tinge na, "Njaie ma mini yip pe, yukur pa se yenerme wusyep nam." ⁶⁸ Topo'e nam sisyeme, njaie ma misilihme yip wusyep ende pe, yukur pa plihe yungwisme wusyep nam, pakai. (Ta'e luku pe, yukur ma plihe mungwisme wusyep yip.) ⁶⁹ Kom dindi' njup e'e nenge nal pe, nam Talah tikin Miye', ma murp syep non tikin Got njaie bongol sekete."

⁷⁰ Pe tinge lalme yaname na, "Nin Talah tikin Got, lakai pakai?" Jisas plihe nana lenge na, "Liki si yip

yanange kili." ⁷¹ Tinge yanange na, "Ya plihe gurunguru mekepe ti, yukur wusyep uku sai tase. Kin si nana poi nal halhale. Ta'e luku pe, kin si njinei'e kitikin kili."

Jisas gan wusyep nal nembep tikin Pailat

(Mat 27.1-2,11-14, Mak 15.1-5, Jon 18.28-38)

23 ¹⁻² Lenge sisinge woroh rar tahar pe, tinge yenge Jisas yalme miye' nembep Pailat njaie ka yini'e kin. Tinge yaname Pailat ta'e le'e na, "Poi meteke'e miye' e'e njende wah njende yumbune njoihmbwaip lenge miye' tuweinge poi pe, ki njasambe lenge njah-wikin pupwa, topo'e ki nana lenge njaie yukur ka yiche wuhyau takis yilme gavman Rom. Pe kin topo'e nana lenge nange kin Kraiss, Miye' alanjatme tikin Got, topo'e kin kinj ende." ³ Ta'e luku pe, Pailat njisilihme Jisas na, "O nin kinj lenge Juta lakai?" Pe Jisas nungwisme wusyep na, "Hei, ta'e njaie nin si nanange kili." ⁴ Pe Pailat nana lenge pris ondoh topo'e lenge mitinj lalme luku na, "Nam yukur meteke'e njainde pupwa njaie ki njende no, kin si njowor'e wusyep erjeme ende, pakai." ⁵ Kom tinge plihe yini'e kin bongol sekete yanange na, "Kin nal'e nal'e nato Judia lalme nalanjatme wusyep nal lenge miye' tuweinge poi njaie ka yende wachaihme gavman yip. O somohon njende-heiyeh kin njende wah uku narp Galili nate gere le'e topo'e."

Pailat nember Jisas nalme kinj Herot

⁶ Njupe njaie Pailat njanange nange Jisas nase Galili nat pe, ki njisilih lenge na, "O miye' e'e, kin miye' tikin Galili lakai?" ⁷ Pe tinge yangange na, "Hei, kin miye' tikin Galili kuli!" O njup uku pe, kinj Herot si nate narp Jerusalem. Ta'e luku pe, Pailat nember Jisas nalme kin. Detale, lenge miye' tuweinge titinge Galili distrik yarp tuwihme syep kinj Herot. ⁸ Njupe njaie Herot njeteke'e Jisas pe, kin hrhiprip embere sekete. Tehei kin ta'e le'e, somohon somohonme kin si njanange wusyep me narj Jisas, kom yukur kin njeteke'e kin, pakai. Pe kin njoiheryembe nange ka eteke'e Jisas ka ende mirakel ende. ⁹ Ta'e luku pe, Herot njisilihme Jisas wusyep wula wula, kom Jisas yukur nungwisme wusyep ende, pakai. ¹⁰ O lenge pris ondoh topo'e lenge jetmam tikin wusyep erjeme njaie jan sehei uku, yini'e Jisas bongol sekete nange ki njende pupwa. ¹¹ Herot topo'e lenge miye' wondoh kin yanange wusyep pupwa yende wime Jisas topo'e jonombai'e kin. Mi'e pe, tinge jahme temhronj sokoloh njaie mi' supule ta'e kinj pe, tinge yember kin plihe yalme Pailat. ¹² Somohonme kinj Herot topo'e Pailat tinge hindi wachaih, kom njupe njaie tinge hindi yember Jisas yale yat gan wusyep pe, tinge hindi ta'e njaie njimei.

Tinge taname nange ka yonombe Jisas

(Mat 27.15-26, Mak 15.6-15, Jon 18.38-19.16)

¹³⁻¹⁴ Pailat gal lenge pris ondoh, lenge miye' mbep lenge Juta, topo'e lenge mitinj sye' yate jah ilyeh pe, ki nana lenge na, "Yip yenge miye' e'e yatme nam pe, yip

† Wusyep e'e poi mainge njaie ka gondoume halhale.

yanange ki n̄asambe lenge miye' tuweinge n̄ahwikin pupwa n̄aiye ka yende wachaihme gavman poi Rom. Tukwini n̄am si miyar'e kin gwan n̄embep yip lalme, kom n̄am yukur meteke'e moworme n̄ainde pupwa n̄aiye kin n̄ende no, yip yini'e kin, pakai. ¹⁵ Herot si n̄i-yar'e kin, kom kin yukur n̄eteke'e pupwa ende pe, kin plihe nember kin natme poi. Ta'e luku pe, n̄am n̄oih-meryembe nange miye' e'e yukur n̄ende n̄ainde pupwa ti, ma monombe ka ole. ¹⁶ Kom ma mini lenge miye' wondoh n̄am n̄aiye ka yenge mwah jute kin mi'e pe, ka el. Ka tu'e loko." ¹⁷ (Wahtaipa taipa nato n̄up tikin Pasova pe, lenge gavman yasme miye' n̄ijlyeh n̄aiye narp mwahupwai'e nal hlaininge.) †

¹⁸ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge lalme tambah yal hla' yanange na, "Onombe miye' iki ka ole, kut poi masande na ember Barabas ka el hlaininge." ¹⁹ O Barabas kin miye' ende n̄aiye tinge yini'e kin nange somohonme kin nal yerme lenge miye' tuweinge n̄aiye yende wachaih ya yoto Jerusalem, topo'e kin n̄onombe miye' ende no, kin nule. Ta'e pe, tinge si yember kin ya yoto mwahupwai'e pe, kin narp neseperhme n̄up tikin n̄aiye ka yonombe ka ole. ²⁰ Kom Pailat n̄asande ka ember Jisas ka el hlaininge. Ta'e luku pe, kin plihe gal lenge miye' tuweinge yat pe, ki n̄ana lenge wusyep n̄ahilyeh ta'e n̄aiye sikei ki n̄anange. ²¹ Kom tinge plihe bemberer yat na, "Uluwei kin el loutungwarmbe! Uluwei kin el loutungwarmbe!" ²² Pailat si n̄ana lenge ni hoi nal ko, le'e ni hun kin pe, kin plihe n̄ana lenge na, "Kin de n̄aimune pupwa? N̄am yukur meteke'e pupwa n̄aiye kin de no, ma muluwei kin mil loutungwarmbe! N̄am masande n̄aiye ma munge mwah gute kin mi'e pe, ma member kin ka el hlaininge. Ta'e loko." ²³⁻²⁴ Kom tinge tahar tambah yal hla' yana yanange na, "Uluwei Jisas el loutungwarmbe." Ta'e luku pe, Pailat si n̄oih min me wusyep n̄aiye tinge yana yanange pe, kin n̄ende gande n̄oihmbwaip tinge. ²⁵ Ta'e pe, kin nember Jisas nal syep tinge n̄aiye ka yende tu'e n̄asande tinge, kut kin nasme Barabas, miye' n̄aiye somohon narp mwahupwai'e neseperhme n̄aiye ka yonombe pe, kin nal hlaininge.

Tinge yuluwei Jisas yal loutungwarmbe

(Mat 27.32-44, Mak 15.21-32, Jon 19.17-27)

²⁶ N̄upe n̄aiye lenge miye' wondoh Rom yenge kin yal pe, tinge ya titinihme Saimon, miye' tikin moi Sairini ende. Pe kin nase moi kin plihe nato Jerusalem, kom tinge yeteke'e pe, tinge yututusme kin n̄aiye ka ikirh loutungwarmbe Jisas gunde kin. ²⁷ Miye' tuweinge wondoh embere jande kin pe, lenge tuweinge sye' n̄aiye yal bumbumbe me tinge, n̄oihgirime kin, topo'e tinge yilil embere sekete. ²⁸ Kom Jisas bunjenge n̄ana lenge na, "Yip lahtuweinge Jerusalem, yukur pa yilil me n̄am, na pakai. Kut pa yilil me yip tip topo'e talah yip. ²⁹ Detale, mindemboi n̄up ende ka ot n̄aiye lenge miye' tuweinge ka yininge na, 'Lenge tuweinge n̄aiye talah pakai, topo'e lenge tuweinge n̄aiye yukur

yara'e talah pe, yip pa hriphrip lalme.' Tehei kin ta'e le'e, tinge ka jirnge n̄aiye talah tinge ka yamba'e nihe syohe topo'e. ³⁰ ††Dindi' n̄up uku pe, lenge miye' tuweinge lalme ka yamba'e nihe syohe pupwa pe, tinge se ka yisyunde n̄aiye hwate ka kotou ongombe lenge no, ka yule hwihwaiye, topo'e hwate ka kotou guh tutme no, ka enge lenge tupwaihme nihe syohe luku. ³¹ Kom n̄aiye tukwini tinge yende wachaih pupwa luku yatme n̄am, miye' n̄aiye yukur n̄ende pupwa pe, pa n̄oihyeryembe wachaih embere n̄aiye mindemboi ka otme lenge miye' tuweinge n̄aiye yende pupwa. Ka n̄embere sekete ko."

³² Pe tinge yenge miye' hoi n̄aiye somohon yende pupwa yala yuluwei tinge hindi topo'e Jisas yil loutungwarmbe. ³³ N̄upe n̄aiye tinge ya jere kekep n̄aiye tinge jalme N̄ondoh Lupu pe, tinge yuluwei Jisas topo'e miye' pupwa hoi uku. N̄oinde tehei nal syep non Jisas, kut n̄oinde tehei nal syep yangam kin. ³⁴ †Mi'e pe, lenge miye' wondoh jate tup hun me hihyilih Jisas n̄aiye ka tuhur me miye' ende no, ka enge kin. Pe Jisas galme Yai Got n̄anange na, "Yai, osme pupwa tinge. Tinge jinjame n̄aimune n̄aiye tukwini tinge yende me n̄am."

³⁵ ††Miye' tuweinge lalme jan bep sai me Jisas, topo'e lenge miye' mbep lenge Juta yanange wusyep pupwa yende wime kin ta'e le'e na, "Nin si nungwisme lenge mitinj sye'. Ta'e luku pe, n̄aiye nin Krai, Miye' alangatme tikin Got pe, na nungwisme nitei!" ³⁶ ††Lenge miye' wondoh topo'e yende wime kin, topo'e tinge yan̄a'e pinip wain telei n̄aiye si n̄enyene. ³⁷ Pe tinge yaname na, "N̄aiye nin kiñ bwore mise lenge Juta pe, ungwisme nitei!" ³⁸ Pe tinge yendere bambalau malaih ya yanah loutungwarmbe n̄aiye kin tehei pe, tinge yainge wusyep ta'e na, 'Le'e kiñ lenge Juta.'

³⁹ O miye' pupwa ende n̄aiye tehei nal loutungwarmbe topo'e Jisas n̄aname wusyep hi'e nalme Jisas na, "Hai, nin Krai, Miye' alangatme tikin Got lakai? Ungwisme nitei no, na ungwisme poi topo'e." ⁴⁰ Kom miye' pupwa n̄oinde plihe n̄ihyele kin n̄aname na, "Nin hi-garngē Got, lakai pakai? Nihe syohe n̄aiye poi berei mamba'e pe, ki n̄ahilyeh ta'e kin. ⁴¹ Bwore mise, poi berei mamba'e nihe syohe gwande pupwa n̄aiye poi mende. Kut kin pakai. Yukur ki n̄ende n̄ainde pupwa, pakai." ⁴² Mi'e pe, ki n̄aname Jisas na, "N̄upe n̄aiye na oto lemame nin no, na tuhur kiñ pe, na n̄oihyeryembe n̄am." ⁴³ Pe Jisas n̄aname kin na, "Bwore mise, tukwini nin na orp topo'e me n̄am e unuh Moi Yilihe."

Jisas nule

(Mat 27.45-56, Mak 15.33-41, Jon 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ †††Nau n̄anar bumbumbe, kom ki n̄up yepelme supule n̄apara'e kekep lalme na tatame n̄au namba'e hun. Topo'e n̄aiyuwat n̄aiye tehei tatme n̄ahwikin n̄aiye ka yi yoto yukoh yirise pe, kin nowor gah sai bumbe (nange kin de yan̄ah n̄aiye miye' tuweinge ka yi yoto n̄embep tikin Got). ††††Pe Jisas gal marnge na

† Tup Luk sye' yukur yember ves 17 ya yoto wusyep mele'e, pakai.

†† 23.30 Hos 10.8, Rev 6.16 † 23.34 Sng 22.18 †† 23.35 Sng 22.7 †† 23.36 Sng 69.21 ††† 23.44-45 Kis 26.31-33

hla' njanange na, "Yai, nam member yipihinge nam mal syep nin." Nupe njaie ki njanange ta'e luku mi'e pe, kin nule. ⁴⁷ Mi'e pe, miye' ondoh uku njaie nembepeme lenge miye' wondoh 100 nteke'e naimun njaie njenje me Jisas pe, ki nahra'e nan tikin Got njanange na, "Bwore mise, miye' e'e yukur njenje pupwa ende, pakai. Kin miye' bwore bwarme." ⁴⁸ Nupe njaie lenge mitinj njaie jahilyeh jan uku yeteke'e naimun njaie njenje me Jisas pe, tinge lalme syep yendere njoihmb-waip tinge njoihginirme kin pe, tinge plihe yal moi tinge. ⁴⁹ †Kom lahmende njaie sisyeme kin, topo'e lenge tuweinge njaie somohon jande kin yase Galili yat pe, tinge teter jan yal wohe bep sai me njai uku.

Tinge yinise Jisas ya yoto njeser map

(Mat 27.57-61, Mak 15.42-47, Jon 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Mi'e pe, miye' ende titinge moi Arimatea nato Judia, nan kin Josep, kin narp Jerusalem nup uku. Pe kin miye' sisinge woroh ende titinge Juta, kom kin yukur top lenge nupwai'e wusyep njaie ka yonombe Jisas, pakai. Kin miye' bwore bwarme, topo'e kin narp neseperhme Miye' alanjatme tikin Got njaie ka ot embepeteme lemame tikin Got. ⁵² Pe kin nalme Pailat njsilihme kin njaie ka amba'e wahri' Jisas. ⁵³ Ta'e luku pe, lenge mitinj sye' yungwisme kin yamba'e wahri' Jisas yenge jah pe, tinge yupwai'e wahri' kin topo'e njaiyuwat ende pe, tinge yenge ya yonoh ya yoto njeser map ambaran njaie somohon yukur tinge yonoh miye' yule ende, pakai. ⁵⁴ O nup uku pe, nup titinge lenge Juta yende mi'mi' me Sabat njaie ka tuhur nyermbe.

⁵⁵ Pe lenge tuweinge sye' njaie somohon yotop Jisas yase Galili yat pe, tinge yotop Josep yal njeser map njaie ka yeteke'e ka yonoh wahri' Jisas yi yoto ka tihi'. ⁵⁶ ††Mi'e pe, tinge plihe yal moi tinge nange ka yende mi'mi' me pinip winye' njaie naihe sengehepe no, ka plihe yut yihyete wahri' Jisas. Kom nau si mi'e pe, nup tikin Sabat si nat sihei. Ta'e luku pe, yukur tinge plihe ya yende wah uku, pakai. Pe tinge yamba'e yohe jande wusyep ernjeme njanange nange tinge yukur tatame ka yende wah yi yoto nup tikin Sabat, pakai.

Jisas plihe tahar

(Mat 28.1-10, Mak 16.1-8, Jon 20.1-10)

24 Sande hondo hondonge pe, lenge tuweinge luku plihe tahar yenge pinip winye' uku njaie tinge si yende mi'mi' pe, tinge yala yil njeser map njaie wahri' Jisas tahai'. ² Nupe njaie tinge ya jere luku pe, tinge yeteke'e njeser si tenenem nal nupwaihme njeser map. ³ Ta'e luku pe, tinge ya yoto, kom yukur tinge yeteke'e wahri' Lahmboreng Jisas, pakai. ⁴ Pe tinge njoihyeryembe wula wula me naimun njaie njenje me wahri' Jisas jan pe, nilyehe sai miye' hoi njaie dende' hihyilih wukau wukauwe ta'e njaie plai gah yate jan siheime tinge. ⁵ Ta'e luku pe, lenge tuweinge luku hi'-jarnge embere sekete pe, tinge doundou jan bep-

mohro na gah kekep. Pe lenge walip hla' hoi uku yana lenge na, "Deta'e lai ti yip yat luh lenge miye' yule yekepe miye' njaie narp laip? ⁶ †Kin yukur nanar e'e, kin si tahar mi'e. Yip si njoihsipe wusyep njaie somohonme ki nana yip nanar Galili lakai? ⁷ Kin nana yip na, 'Ka yember Talah tikin Miye' yilme lenge miye' pupwa pe, se ka yonombe kin no, ka yuluwei kin yil loutungwarmbe no, ka ole. Kom nup hun kin pe, ka plihe tuhur.' " ⁸ Ta'e luku pe, lenge tuweinge plihe njoih bwarm wusyep mune njaie somohonme Jisas nana lenge.

⁹ Nupe njaie lenge tuweinge luku plihe yasme njeser map pe, tinge ya yana lenge jetalah 11 tikin Jisas, topo'e lenge lahmende njaie jande Jisas me naimune njaie si tinge yeteke'e. ¹⁰ O lenge tuweinge luku njaie si ya yana lenge jetalah tikin Jisas pe, nan tinge Maria njaie moi ti Makdala, Johana topo'e Maria, mam tikin Jems, yotop lenge tuweinge sye'. ¹¹ Kom lenge jetalah tikin Jisas yukur tenerme wusyep lenge tuweinge nange bwore mise. Tinge yanange nange pupwa luh paka pakaiye. ¹² Kom Pita tahar pe, ki gertetenge nal njeser map. Pe kin gan njeser map geih gah bep nato pe, ki nteke'e njaiyuwat njaie somohonme tinge yupwai'e wahri' Jisas njilyehme nanar. Pe ki bunjenge plihe nal moi njoihyeryembe wula wula me naimune njaie si njenje me wahri' Jisas.

Miye' hoi yeteke'e Jisas yanar yanah njaie nal moi Emeus

(Mak 16.12-13)

¹³ Dindi' nup uku pe, lenge jetalah hoi tikin Jisas yala yil moi Emeus njaie sai ta'e njaie 11 kilomita wohme Jerusalem. ¹⁴ Tinge hindi yanange wusyep tuwase yal yanah me naimune njaie tinge si yende me Jisas. ¹⁵ O njupe njaie tinge hindi yanange wusyep uku yal pe, Jisas nat siheime tinge hindi pe, kin ntotop lenge nal. ¹⁶ Tinge hindi yeteke'e kin, kom tinge yukur sisyeme nange kin Jisas, pakai. Ki ta'e njaie Got si tatme nembep njaie ka yeteke'e kin yoworme. ¹⁷ Mi'e pe, Jisas nana lenge hindi na, "Liki yip hindi yende wah yana yanange naimun tuwase?" Pe lenge miye' hoi uku njoihmb-waip tinge hindi mane supule pe, tinge hindi dire jan. ¹⁸ Pe miye' njoinde, nan kin Kliopas, plihe njsilihme Jisas na, "Hai, ta'e nin miye' esep ilyeh Jerusalem njaie yukur sisyeme njaie njaie njaie misei somohon njenje sai e'e, lakai pakai?"

¹⁹ Jisas njsilih lenge hindi na, "Naimune?" Tinge hindi yaname na, "Poi manange wusyep me Jisas, miye' tikin Nasaret. Kin profet ende njaie somohonme Got hriphrip me kin no, kin nan'a kin bongol njaie ka iche wusyep, topo'e kin njenje mirakel wula wula. Ta'e luku pe, lenge mitinj lalme, tinge hriphrip me kin. ²⁰ Kom lenge pris ondoh topo'e lenge sisinge woroh yenge kin yalme Pailat pe, tinge yini'e kin pe, tinge yuluwei kin yil loutungwarmbe no, kin nule. ²¹ Pe poi njoihmeryembe nange kin Miye' alanjatme luku njaie ka ote ungwis poi Israel no, ya murp hlaininge. Kom tinge si

††† Wusyep e'e poi mainge njaie ka gondoume halhale. § 23.46 Sng 31.5 † 23.49 Luk 8.2-3 †† 23.56 Kis 20.10, Lo 5.14

‡ 24.6 Mat 16.21, 17.22-23, 20.18-19, Mak 8.31, 9.31, 10.33-34, Luk 9.22, 18.31-33

yonombe kin n̄up hoi nal ko, o le'e pe, hun kin no. ²²⁻²³ Pe tukwini hondonge le'e, lenge tuweinge sye' n̄aiye tinge topo'e jande kin, tinge yenge wusyep yat n̄aiye n̄ende poi gunguru plai embere sekete. Tinge yal n̄eser map n̄aiye somohon wahri' Jisas tahai', kom tinge yukur yeteke'e wahri' kin n̄anar uku, pakai. Pe tinge yate yana poi jetalah me n̄ai uku, topo'e n̄aiye tinge si yeteke' walip hla' yate yana lenge nange Jisas si tahar narp. ²⁴ Ta'e luku pe, lenge mitiŋ poi sye' plihe yal n̄eser map, kom tinge topo'e yukur yeteke'e wahri' Jisas, pakai. Ki sai n̄ahilyeh ta'e n̄aiye lenge tuweinge si yanange."

²⁵ Pe Jisas n̄ana lenge na, "N̄oihmbwaip yip tutuhe, topo'e n̄oihyeryembe yip sehei'e pe, kin gwaingwaiye n̄aiye pa yenerme wusyep n̄aiye somohonme lenge profet yainge sai tup. ²⁶ Tinge si yanange nange Miye' alaŋatme, Krai, se ka amba'e nihe syohe luku yer ti, ka amba'e luh yirise kitikin." ²⁷ Mi'e pe, Jisas n̄aname tinge hindi n̄anange n̄owor'e n̄ember wusyep n̄endehei Moses, topo'e lenge profet lalme n̄aiye sai noto Tup tikin Got. Pe ki n̄asambe lenge wusyep uku n̄aiye lenge profet si yainge me kitikin, topo'e n̄aimune n̄aiye ka ende me kin. ²⁸ N̄upe n̄aiye tinge ya jere siheime moi Emeus pe, Jisas nikil'e nala el. ²⁹ Kom tinge hindi yaname na, "N̄au si da mi'e. Sihei ka n̄up nom, ote orp topo'me poi." Ta'e luku pe, kin na top lenge narp. ³⁰ N̄upe n̄aiye Jisas n̄otop lenge narp hendeinge n̄aiye ka yono n̄ai pe, kin namba'e kakah ende n̄anange wusyep hriphrip me Got me kakah uku. Mi'e pe, kin n̄owor'e nangange lenge n̄aiye ka yono. ³¹ Nilyehe sai, tinge yeteke'e yoworme nange kin Jisas pe, ki bilyeu talai ko. ³² Mi'e pe, tinge hindi yanange wusyep yale yat titinge na, "Sikeime n̄aiye kin n̄anange wusyep tuwase n̄otop poi nat yaŋah no, kin nesembele wusyep tehei n̄aiye sai nato Tup tikin Got pe, wusyep kin bongol sekete, topo'e n̄otohote n̄oihmbwaip poi kili."

³³ Mi'e pe, nilyehe sai tinge hindi plihe yal Jerusalem pe, tinge yeteke'e lenge jetalah 11 tikin Jisas jahilyeh yarp uku topo'e lenge miye' sye'. ³⁴ O lenge mitiŋ n̄aiye si jahilyeh yarp uku yanange na, "Bwore mise, Lahmborenge si tahar narp kili! Detale, sikeime kin si n̄asambe kitikin nalme Saimon." ³⁵ Mi'e pe, lenge jetalah hoi uku topo'e yana lenge n̄aimune n̄aiye si n̄ende me tinge n̄anar yaŋah, topo'e n̄upe n̄aiye Jisas n̄owor'e kakah nangange lenge pe, tinge yeteke'e yoworme nange kin Jisas.

Jisas plihe natme lenge jetalah kin

(Mat 28.16-20, Mak 16.14-18, Jon 20.19-23)

³⁶ Teter n̄aiye lenge jetalah yana yanange wusyep me n̄ai uku pe, nilyehe sai Jisas nate gan bumble me tinge. Pe ki n̄anange na, "N̄oihmbwaip n̄umwaiye tikin Got ka si topo'me yip lalme." ³⁷ Kom tinge gunguru plai topo'e hi'jarnge embere sekete. Detale, tinge n̄oihyeryembe

nange tinge si yeteke'e mai yipihinge ende. ³⁸ Kom Jisas n̄ana lenge na, "Detale lai ti yip gunguru plai, topo'e n̄oihyeryembe wula wula me n̄aimune n̄aiye yip yeteke'e no, yip hi'jarnge?" ³⁹ Bep yute yeteke'e wutu' sehau n̄aiye sai n̄hip syep n̄am e'e. N̄am n̄ilyeh li' ehei! O lenge yipihinge yukur yamba'e wahri' ta'e n̄aiye miye', pakai. Kom pa yute yusuwa'e n̄am ti, pa sisyeme nange n̄am miye' mise." ⁴⁰ N̄upe n̄aiye Jisas n̄ana lenge wusyep uku pe, kin nasambe lenge n̄hip syep kin. ⁴¹ Pe tinge hriphrip embere sekete, kom tinge teter n̄oihyeryembe wula wula topo'e n̄oihmbwaip hoi hoi. Ta'e luku pe, Jisas da asamb lenge nange kin miye' mise. Ta'e pe, kin n̄isilih lenge na, "O n̄ai sye' n̄anar n̄aiye ma mono, lakai pakai?" ⁴²⁻⁴³ Pe tinge yaŋa'e n̄uyo' buyende ende pe, kin namba'e n̄ono gah n̄embep tinge lalme.

⁴⁴ Mi'e pe, ki n̄ana lenge na, "N̄ai'e n̄ai'e luku n̄aiye misei, somohon n̄ende me n̄am pe, kin gande wusyep n̄aiye somohonme n̄am mana yip n̄upe n̄aiye n̄am teter motop yip marp. N̄am si mana yip nange n̄ai'e n̄ai'e lalme se ka tus gunde wusyep ern̄eme tikin Moses, wusyep lenge profet, topo'e tup Wenersep n̄aiye sai nato Tup tikin Got." ⁴⁵ Mi'e pe, Jisas nangange lenge n̄oihmbwaip n̄aiye ka sisyeme gondoume wusyep tehei n̄aiye wusyep tikin Got. ⁴⁶ Pe ki n̄ana lenge na, "Wusyep tikin Got n̄aiye somohonme tinge yainge nange mindemboi Miye' alaŋatme tikin Got, Krai, ka amba'e nihe syohe no, ka ole. Kom n̄up hun kin pe, ka plihe tuhur orp. ⁴⁷ Topo'e tinge yainge nange ka yamba'e bongol n̄am ti, ka yininge yalaŋatme wusyep n̄am n̄aiye mitiŋ ka yimbilme n̄oihmbwaip yusme pupwa n̄oihmbwaip tinge ti, Got se osme pupwa tinge. N̄endehei kin pe, ka yininge wusyep n̄am yinir Jerusalem yer ti, ka yil'e yil'e kekep lalme yininge wusyep. ⁴⁸ Ta'e luku pe, n̄am member yip mal n̄aiye pa yil la yini lenge mitiŋ me n̄aimune n̄aiye yip si yasande yeteke'e. ⁴⁹ †Kom teter pa yurp yoto Jerusalem yeseperhme Yohe Yirise n̄aiye Yai si nupwai'e wusyep nange ka ember kin ote guh no, ka ende bongolme yip."

Jisas plihe nanah moiha'

(Mak 16.19-20, Apo 1.9-12)

⁵⁰ †Mi'e pe, kin nenge lenge tas nasme Jerusalem pe, tinge yal siheime moi Betani. N̄upe n̄aiye tinge ya jere luh uku pe, kin nikil syep nanah tinge pe, kin nisilihme Got n̄aiye ka uru'e bwore kin ote guhme tinge. ⁵¹ Teter kin n̄anange wusyep uku gan pe, Got namba'e kin nasme tinge nenge nanah moiha'. ⁵² Ta'e luku pe, tinge yirisukwarme kin mi'e pe, tinge plihe yal Jerusalem, topo'e hriphrip embere sekete papararme tinge. ⁵³ Pe n̄up ilyeh ilyeh tinge ya yoto yukoh yirise yanange wusyep yaha'e naŋ tikin Got.

† 24.49 Apo 1.4 †† 24.50 Apo 1.9-11

JON

Talah tikin Got kin wusyep tehei n̄aiye laip

1 Nendeheiyeh kin n̄aiye Got yukur n̄ende n̄ai'e n̄ai'e lalme pe,
Wusyep si narp yer.
Kin narp topo'e Got, topo'e kin n̄ahilyeh ta'e Got.
² Somoho somohonme n̄aiye n̄endeheiyeh kin pe,
Wusyep kin narp topo'e Got.
³ Pe Got n̄aname Wusyep n̄aiye ka ende n̄ai'e n̄ai'e lalme pe, kin n̄ende.
N̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye nate sai pe,
yukur kin nat yan̄ah n̄oinde nate sai, pakai.
⁴ Wusyep uku kin tehei n̄aiye laip,
topo'e laip uku kin yirise n̄aiye nan̄ar'e nal lenge miye' tuweinge lalme.
⁵ Pe yirise luku kin nan̄ar'e nato yepelmbe pe,
yepelmbe yukur tatame ka oipe yirise luku n̄aiye nan̄ar'e.
⁶ †Got nember miye' ende nat, nan̄ kin Jon. ⁷ Kin nat n̄aiye ka ininge alañatme wusyep me yirise luku el lenge miye' tuweinge no, ka yisyunde wusyep uku pe, n̄oihmbwaip tinge ka teñeime wusyep uku. ⁸ Miye' uku pe, kin yukur yirise luku, pakai. Kin nat n̄aiye ka ininge alañatme wusyep me yirise luku.
⁹ Yirise le'e pe, kin yirise bwore mise n̄aiye si nate gah kekep pe,
kin nan̄ar'e gah lenge miye' tuweinge lalme.
¹⁰ Wusyep si nate gah narp kekep.
Got topo'e Wusyep ilyeh uku, tinge hindi yende kekep lalme,
kom lenge miye' tuweinge gah kekep yukur yeteke'e yoworme kin.
¹¹ Kin nate n̄oto kekep n̄aiye moi jeheinge kitikin,
kom lenge moi ilyeh kin yukur hriphrip n̄aiye ka yurp topo'e kin.
¹² O lenge miye' tuweinge sye' hriphrip me kin,
topo'e tinge yamba'e kin pe, n̄oihmbwaip tinge teñeime kin.
Ta'e luku pe, kin nangange lenge luh n̄aiye ka yurp tu'e talah tikin Got.
¹³ Tinge yukur tahar talah tikin Got jande yan̄ah lenge yai mam
n̄aiye timbit yate yarp ilyeh no, yara' lenge,
topo'e yukur gande n̄asande tikin miye' n̄aiye kekep, pakai.
Kom Got n̄ende lenge tahar n̄ambaran pe, ka yurp tu'e talah kin.

† 1.6 Mat 3.1, Mak 1.4, Luk 3.1-2

¹⁴ Wusyep uku kin nat ta'e miye' hi' pe, kin narp topo'e poi.

N̄oih mi'mi' topo'e n̄oihmbwaip mise papararme kin.
Poi si meteke'e yirise mi' kin.

Yai nan̄a'e wutu' nalme Talah esep ilyeh uku n̄aiye kin nember nat.

¹⁵ Jon tambah nal hla' n̄anange wusyep me kin ta'e le'e, "Kin miye' ilyeh uku n̄aiye somohon n̄am manange wusyep. N̄am manange na, 'Kin ka ot gunde n̄am, kom kin nengelyembe n̄am. Detale, kin somoho somohonme si narp yerme n̄am.' "

¹⁶ N̄oih mi'mi' pe, kin paparar supulme miye' uku.

Pe n̄aiye n̄oih mi'mi' kin uku pe, kin n̄ende bworerme poi lalme.

¹⁷ Got nan̄a'e wusyep erñeme nalme syep Moses n̄aiye ka angange el lenge miye' tuweinge.

Kom n̄aiye nato Jisas Krais pe, lenge miye' tuweinge lalme

yamba'e n̄oih mi'mi' topo'e n̄oihmbwaip mise.

¹⁸ Yukur miye' lakai tuwei ende yeteke'e Got.

Talah esep ilyeh tikin Got uku pe, kin Got pe, kin narp sehei me Yai.

Ta'e luku pe, kin ilyehe n̄aiye pasam poi Got.

Jon tikin Baptais n̄anange nalan̄atme wusyep

(Mat 3.1-12, Mak 1.7-8, Luk 3.15-17)

¹⁹ Lenge miye' embep tikin Juta yember lenge pris topo' lenge Livai yasme Jerusalem yate yisilihme Jon na, "Nin lahmende liki?" ²⁰ Jon yukur garng n̄aiye ka ungwisme wusyep tinge. Kin n̄ana lenge bwore bwarme na, "N̄am yukur miye' ilyeh n̄aiye Got nalan̄atme nange ka ungwisme lenge miye' tuweinge kin." ²¹ ††Ta'e luku pe, tinge yisilihme na, "N̄aiye ta'e liki pe, nin lahmende? Ta'e nin Elaija lakai?" Jon nungwisme wusyep na, "N̄am pakai." Pe tinge yisilihme na, "Ta'e nin profet ilyeh n̄aiye poi marp meseperhme lono?" Kin nungwisme wusyep tinge na, "Pakai." ²² Ta'e luku pe, tinge yisilihme na, "Ini poi n̄aiye nin lahmende. Poi ya plihe minge wusyep plihe mila mini lenge mitiñ n̄aiye yember poi mat. O n̄aiye nin pe, ni n̄anange nin lahmende?" ²³ †Jon nungwisme wusyep tinge gande wusyep tikin profet Aisaia n̄aiye nainge na, "N̄am wonge tikin miye' ende gal gal narp na tas moi gungurar n̄aiye miye' mitiñ pakai. Yiche yihyete n̄ahwikin ka yelme n̄aiye Lahmboreng ka ot."

²⁴ Lenge miye' sye' uku pe, lenge Farisi yember lenge yat. ²⁵ Pe tinge yate yisilihme Jon na, "N̄aiye nin yukur

†† 1.21 Lo 18.15,18, Mal 4.5 ‡ 1.23 Ais 40.3

miye' iliyeh n̄aiye Got nalan̄atme nange na ungwisme lenge miye' tuweinge kitikin, topo'e nin yukur Elaija, lakai profet ende pe, deta'e lai ti nin gihye'e pinip lenge miye' tuweinge?" ²⁶ Jon nungwisme wusyep tinge na, "N̄am gwihye'e lenge pinip pakaiye. Kom miye' ende kin narp bumbe me yip pe, yukur yip sisyeme kin." ²⁷ Kin miye' iliyeh uku n̄aiye nat gande n̄am. Kom n̄am yukur bwore tatame n̄aiye ma mesembele mwah n̄aiye n̄hip hi' kin." ²⁸ Jon n̄otop lenge miye' uku n̄anange wusyep n̄anar moi Betani, nal n̄jumbur'e n̄aiye mih Jordan, luh moi n̄aiye Jon gihye'e pinip lenge miye' tuweinge.

Jisas kin Worsip Talah tikin Got

²⁹ Nyermbe pe, Jon n̄eteke'e Jisas natme kin pe, Jon n̄anange na, "Yetেকে'e! Kin Worsip Talah tikin Got, n̄aiye nongohe n̄oihmbwaip pupwa lenge miye' tuweinge tikin kekep!" ³⁰ Kin n̄ilyeh e'e n̄aiye n̄am mende wah manange wusyep me kin na: miye' ende ka ot gunde n̄am, kom kin nengelyembe n̄am. Detale, kin somoho somohonme si narp yerme n̄am. ³¹ Somohon n̄am yukur sisyeme kin lahmende. Kom n̄am mate gwihye'e pinip lenge miye' tuweinge Israel no, ka sisyeme n̄aiye kin lahmende." ³² Jon n̄anange n̄owor'e ember na, "N̄am meteke'e Yohe Yirise nase moihla' gah ta'e jesumbihn̄ip nate narp kin." ³³ Teter n̄am jin-jame nange kin miye' iliyeh uku. Kom somohon n̄upe n̄aiye Got nember n̄am mat n̄aiye ma gwihye'e pinip lenge miye' tuweinge pe, kin n̄ana n̄am ta'e le'e, 'Na eteke'e Yohe Yirise ka ote guh orp miye' ende pe, kin miye' iliyeh n̄aiye ka gihye'e Yohe Yirise el lenge miye' tuweinge.'" ³⁴ Jon n̄anange na, "N̄am si meteke'e n̄ai uku n̄aiye n̄ende me Jisas pe, n̄am mana yip n̄aiye kin Talah tikin Got."

Nendeheiyeh n̄aiye Jisas namba' lenge jetalah

³⁵ Nyermbe n̄aiye Jon gan uku pe, lenge jetalah kin hoi jan yotop kin. ³⁶ O n̄upe n̄aiye kin n̄eteke'e Jisas nat nal pe, kin n̄anange na, "Yetেকে'e! Luku Worsip Talah tikin Got." ³⁷ Lenge jetalah hoi tikin Jon yisande wusyep n̄aiye Jon n̄anange pe, tinge yal topo'e Jisas. ³⁸ Jisas bunjenge n̄eteke'e tinge hindi n̄aiye jande kin yal pe, kin n̄isilih lenge na, "Yip hindi yahai'e n̄aimune?" Tinge yungwisme wusyep kin na, "Jetmam, nin narp pa?" ³⁹ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yip yute yeteke'e." Pe tinge yal topo'e kin ya yeteke'e luh moi n̄aiye kin narp pe, tinge yarp topo'e kin n̄aiye n̄au yungwiris yeh uku. Ki ta'e n̄aiye n̄au amba'e hoye hoye n̄aiye yungwiris. ⁴⁰ Miye' n̄oinde n̄aiye tinge hindi hoime yisande wusyep Jon pe, nañ kin Andru. Kin to' tikin Saimon Pita. ⁴¹ Nilyehe sai, kin nal n̄eteke'e tatai kin Saimon pe, kin n̄aname na, "Poi si meteke'e Mesaia." Nañ tehei Mesaia pe, ki ta'e le'e, Miye' n̄aiye Got nalan̄atme nange ka ungwisme lenge miye' tuweinge kitikin. ⁴² Mi'e pe, Andru namba'e Saimon nenge nalme Jisas. Jisas nembep nal n̄usukumbe mi'e pe, kin n̄aname na, "Nin Saimon, talah tikin Jon. Kom ma gwil

nañ nin Sipas." Nañ uku ki n̄ahilyeh ta'e Pita, topo'e nañ tehei kin n̄eser.

Jisas gal lenge Filip hindi Nataniel

⁴³ Nyermbe pe, Jisas n̄oiheriyembe n̄aiye ka el distrik Galili. Kin n̄eteke'e Filip pe, kin n̄aname na, "Ot topo'me n̄am!" ⁴⁴ Filip kin miye' tikin moi embere Bet-saida n̄aiye moi jeheinge tititinge Andru hindi Pita. ⁴⁵ Filip nal n̄eteke'e Nataniel pe, kin n̄aname na, "Poi si meteke'e miye' n̄aiye Moses nainge wusyep me kin sai nato tup tikin wusyep er̄neme, topo'e lenge profet yainge wusyep me kin. Kin Jisas tikin moi embere Nasaret, topo'e kin talah Josep." ⁴⁶ Nataniel n̄anange na, "N̄am sisyeme, yukur n̄ainde bwore ka tuhur si oto Nasaret." Pe Filip n̄aname na, "Ni ote eteke'e!" ⁴⁷ N̄upe n̄aiye Nataniel nate n̄eteke'e Jisas pe, Jisas n̄aname na, "Yetেকে'e! Kin miye' Israel bwore mise. Yukur n̄ainde pupwa hombo'e sai nato kin." ⁴⁸ O Nataniel n̄isilihme Jisas na, "Nin sisyeme n̄am ta'e lai?" Jisas nungwisme wusyep kin na, "Teter n̄aiye Filip yukur gal nin n̄aiye na ot pe, n̄am si meteke' nin n̄aiye nin narp lou n̄ip tuwihe." ⁴⁹ Nataniel nungwisme wusyep kin na, "Jetmam, nin talah tikin Got! Nin kiñ titinge lenge Israel!" ⁵⁰ Jisas nungwisme wusyep kin na, "N̄am mana nin nange n̄am meteke' nin narp lou n̄ip tuwihe pe, luku tehei n̄aiye n̄oihmbwaip nin teñeime n̄am, lakai? Mindemboi na eteke'e n̄ai'e n̄ai'e sye' ki n̄embere nengelyembe le'e." ⁵¹ ††Pe Jisas n̄ana lenge na, "N̄am mana yip bwore mise! Pa yeteke'e moihla' ka hohou si pe, lenge walip hla' tikin Got ka juh yunuh jin luh n̄aiye Talah tikin Miye' narp."

Miye' ende dindi' nato moi embere Kana

2 N̄up hoi nal mi'e pe, tinge yende n̄ai embere n̄aiye dindi' nal moi Kana nato distrik Galili. O mam Jisas warp topo'e pe, ² tinge yisilihme Jisas topo' lenge jetalah kin yate yarp yoto n̄ai embere n̄aiye dindi'. ³ N̄upe n̄aiye tinge yangang lenge wain yal no, ki mi'e pe, mam tikin Jisas waname kin na, "Tinge sehei'e wain." ⁴ Jisas nungwisme wusyep mam kin na, "Nin yukur na ini n̄am n̄aimune n̄aiye ma mende. N̄up n̄am teter ka ot." ⁵ Ta'e luku pe, mam Jisas wana lenge miye' wah na, "Yende n̄aimune junde n̄aiye kin n̄ana yip."

⁶ Lenge Juta jande wusyep er̄neme wula wula n̄aiye tangarh pinip. Ta'e luku pe, nato yokoh uku marp n̄eser syepumbur iliyeh n̄aiye pinip sai nato ki tate. O pinip n̄aiye sai marp n̄eser iliyeh iliyeh uku ki tatame 100 lakai 120 lita.⁷ Jisas n̄ana lenge miye' wah na, "Yuwill'e pinip yi juh marp lalme luku de ka paparar." Tinge yuwill'e yal jah de pe, marp lalme luku paparar supule. ⁸ Mi'e pe, ki n̄ana lenge na, "Pa yeke pinip sye' pe, yenge yilme miye' n̄aiye bepeteme n̄ai embere." Ta'e luku pe, tinge yamba'e pinip sye' yenge me miye' uku yal. ⁹ Kin saipe pinip uku pe, ki si bunjenge nal ta'e wain. Kom kin yukur sisyeme luh n̄aiye tinge yamba'e

† Jon nainge lou fik, kom poi mainge lou n̄ip. †† 1.51 Stt 28.12

wain uku yenge yat. O lenge miye' wah njaie si yuwil'e pinip uku tinge sisyeme. Ta'e luku pe, miye' njaie bepteme njaie embere luku njaname miye' njaie dindi' na, ¹⁰ "Lenge miye' lalme, tinge yiyar'e wain bwore njaie tinge yisande yer. O njupe njaie lenge miye' si yono'e pinip wain wula sekete mi'e pe, tinge yiyar'e wain njaie sikirp bwore hwal'e yangang lenge njaie ka yono'e. Kom njaie nin pe, nin nupwai'e wain bwore luku nember njanar nate tatame tukwini."

¹¹ Jisas njenje mirakel njenjehei kin uku njanar Kana nato distrik Galili. Njai uku njaie kin njenje pe, kin nasambe wutu' embere topo'e bongol kitikin. Pe njoihmbwaip lenge jetalah tejeime kin. ¹² †Mi'e pe, Jisas topo'e mam kin, topo'e to' yuwon, topo'e lenge jetalah kin yal Kaperneam pe, tinge yarp njupe sye'.

Jisas ginyen lenge miye' njaie yende windau me njaie' njaie' yarp yoto yukoh yirise

(Mat 21.12-13, Mak 11.15-17, Luk 19.45-46)

¹³ †Sehei njaie njupe tikin Pasova pe, Jisas nal Jerusalem. ¹⁴ Nato lem mele'e njaie yukoh yirise pe, kin njetek'e lenge miye' sye' yende windau me yowor kau, topo'e sipsip, topo' lenge njinjet. Topo'e kin njetek'e lenge miye' njaie bunjenge wuhyau Rom yal wuhyau Juta yarp hendeinge. ¹⁵ Kin namba'e mwah hro'e pe, kin njenje ta'e winje pe, kin ginyen lenge sipsip, topo'e lenge yuwor kau tinge. Pe tinge yasme lem mele'e njaie yukoh yirise yal. Topo'e Jisas nuwil'e hendeinge lenge miye' njaie bunjenge wuhyau pe, njeser wuhyau tinge turu' nal'e nal'e. ¹⁶ Topo'e kin njanange wusyep bongol nal me lenge miye' njaie yende windau me njinjet sumbihnip na, "Yamba'e njinjet sumbihnip yip yenge yil tus. Yip yukur pa yende yukoh yirise Yai nam ka el tu'e njaie yukoh windau!" ¹⁷ †Lenge jetalah kin njoiheryembe yal wusyep njaie sai nato Tup tikin Got njaie njanange na, "Njan mende nihararme yukoh nin Got pe, njan mende wah nihe njaie yukoh nin ka si bwore."

¹⁸ Lenge miye' embep tikin Juta plihe yatme kin pe, tinge yisilihme kin na, "Na ende wah mune bongol pasam poi njaie lahmende yale bongol ti, nin nate njenje njaie ta'e liki?" ¹⁹ †Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yuluwau yukoh yirise le'e pe, ma plihe guhur'e moto njupe hun." ²⁰ Tinge yisilihme kin na, "Nin tatame na plihe guhur'e yukoh yirise le'e oto njupe hun? O ki namba' lenge wahtaip 46 supule njaie lenge miye' juhur'e yukoh yirise le'e." ²¹ Kom yukoh yirise njaie Jisas njanange pe, kin njanange nalme wahri' kitikin. ²² Ta'e luku pe, njupe njaie Jisas plihe tahar nasme njeheh pe, lenge jetalah kin plihe njoiheryembe yal wusyep uku njaie somohon kin njanange. Topo'e njoihmbwaip tinge tejeime wusyep njaie sai Tup tikin Got, topo'e wusyep njaie Jisas njanange.

Jisas si sisyeme njanime njaie lenge miye' tuweinge njoiheryembe

²³ Njupe tikin Pasova pe, Jisas kin narp Jerusalem pe, lenge miye' tuweinge wula wula yanja'e njoihmbwaip tinge yalme kin. Detale, tinge yetek'e mirakel njaie kin njenje. ²⁴ Kom njoihmbwaip Jisas yukur sai me tinge. Detale, kin si sisyeme njoihmbwaip lenge miye' lalme luku yukur tejeime kin. ²⁵ Jisas yukur sehei'e sande teke'e no, miye' ende ka se inime sisyeme njoihmbwaip lenge miye' njaie njoiheryembe, pakai. Kitikin si sisyeme njoihmbwaip lenge miye' tuweinge iliyeh iliyeh.

Jisas njanange wusyep topo'e Nikodemus

3 Miye' embep ende Juta, nar kin Nikodemus pe, kin narp. Kin tikin Farisi. ² O njaie njupe pe, miye' uku kin nate njetek'e Jisas pe, kin njaname na, "Jetmam, poi sisyeme nange nin jetmam ende njaie Got nember nin nat. Pe mirakel luku njaie nin njenje pe, ki pasam poi nange Got nember nin nat." ³ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Njan mana nin bwore mise, njaie miye' ende yukur plihe tahar njanbaran pe, kin yukur tatame ka se etek'e lemame tikin Got."

⁴ Nikodemus nungwisme wusyep kin na, "Deta'e lai njaie miye' si miyen mi'e na ka plihe tuhur njanbaran? Kin yukur tatame njaie ka plihe el oto tih'i tem njaie mam kin no, ta plihe wara'e kin ni hoi!"

⁵ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Njan mana nin bwore mise. Njaie miye' yukur tahar njanbaran nato pinip, topo'e Yohe Yirise pe, kin yukur tatame ka se el oto lemame tikin Got. ⁶ Lenge yai mam yara' poi njaie wahri' sai. Kut Yipihinge bwore tikin Got njenje yipihinge njaie narp nato poi narp laip. ⁷ Nin yukur na se gunguru plaime wusyep njaie njan mana nin, nange yip lalme pa plihe tuhur njanbaran. ⁸ Yohe, ki supur'e nal'e nal'e ta'e njaie njanande kin. Ni njanande njaie ki supur'e wahri', kom nin yukur sisyeme luh njaie kin nat, topo'e kin nala el tu'e lai. Ki njanilyeh ta'e mitinj njaie si tahar njanbaran yal yoto Yohe Yirise."

⁹ Nikodemus njanilihme na, "Pe njaie iki ka ot tu'e la?"

¹⁰ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Nin jetmam ende titinge Israel njaie lenge miye' tuweinge Israel bep jahyanahme, kom nin yukur sisyeme wusyep e'e?"

¹¹ Njan mana nin bwore mise, poi manange wusyep me njanime njaie poi sisyeme, topo'e poi manange wusyep me njanime njaie poi metek'e. Kom yip yukur yende mi'mi' njaie pa yamba'e wusyep poi.

¹² Njupe njaie njan manange wusyep me njaie' njaie' njaie kekep e'e malme yip pe, njoihmbwaip yip yukur tejeime njan. Njaie ta'e liki pe, njupe njaie ma mininge wusyep me njaie' njaie' njaie moihla' milme yip pe, njoihmbwaip yip yukur ka se tejeime wusyep uku. ¹³ Topo'e miye' ende yukur nanah moihla', pakai. Talah tikin Miye' iliyeh nase moihla' nate gah kekep.

¹⁴ †Somohon Moses njanra'e yipihinge hwan njaie kin nenge njeser bras njenje pe, kin njupewai'e nal lou

† 2.12 Mat 4.13 †† 2.13 Kis 12.1-27 ‡ Lenge miye' uku yarp njaie ka bunjenge wuhyau Rom yil wuhyau lenge Juta njaie ka yiche wuhyau takis yil yukoh yirise. †† 2.17 Sng 69.9 †† 2.19 Mat 26.61, 27.40, Mak 14.58, 15.29

ņanar moi gungurar. Pe yanah ilieh ņaiye ka yahra'e Talah tikin Miye'. ¹⁵ Ta'e luku pe, lenge mitiņ lalme ņaiye ņoihmbwaip tinge teņeime ņam pe, ka yamba'e laip bwore ņaiye sai nye nyermbe. ¹⁶ Got kin ņende ni-hararme lenge miye' tuweinge lalme ņaiye yarp kekep pe, kin nember Talah esep kin ilieh uku nate gahme tinge. Pe lahmende ņaiye ņoihmbwaip tinge teņeime kin pe, yukur ka yule, pakai. Kut ka yamba'e laip bwore ņaiye sai nye nyermbe.

¹⁷ Got yukur nember Talah kin nate gah kekep ņaiye ka orp tu'e miye' ņaiye ņiyar'e ņaimune lenge miye' tuweinge ņaiye yende, pakai. Kom kin nat ņaiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge. ¹⁸ Lenge miye' tuweinge ņaiye ņoihmbwaip teņeime Talah pe, yukur ka jin wusyep kot. Kut lahmende ņaiye ņoihmbwaip tinge yukur teņeime kin pe, tinge ka jin wusyep kot pe, ka tumbere. Detale, ņoihmbwaip tinge yukur teņeime Talah esep ilieh tikin Got. ¹⁹ Wusyep tehei ņaiye kot lenge mitiņ ņaiye yarp kekep pe, ki ta'e le'e: Yirise si nate gah kekep lalme, kom lenge miye' tuweinge yende nihararme yepelmbe supule. Kut tinge jarnge yirise. Detale, tinge miye' ņaiye yende hwap. ²⁰ Lenge miye' tuweinge ņaiye yende hwap pe, tinge yende wachaihme yirise pe, yukur ka plihe yut yirise. Detale, tinge jarnge hwap tinge luku ka tus halhale. ²¹ Kut lahmende ņaiye ņende ņaimune mise pe, tinge yisande ņaiye yirise luku ka anar'e guh tinge. Topo'e luku ki sambe wah kin ņaiye kin ņende gande ņasande tikin Got."

Jon tikin Baptais ņanange ņowor'e ember ņaiye Jisas kin lahmende

²² Mi'e pe, Jisas ņotop lenge jetalah kin yal provins Judia. Kin narp ņotop lenge miye' tuweinge ņup sye' gihye' lenge pinip. ²³ Jon topo'e gihye' pinip lenge miye' tuweinge gan moi Ainon sehei me moi Salim. Detale, pinip wula sekete sai luh uku. Lenge miye' tuweinge yatme kin ņaiye ka gihye' lenge pinip. ²⁴ †Nup uku pe, Jon yukur nato mwahupwai'e. ²⁵ Wusyep teketenge ende tahar bumbere me lenge jetalah tikin Jon topo'e miye' Juta ende. Tinge yanange teketenge wusyep ņaiye yanah mune ņaiye ka junde tungurh pinip no, ka tuhur bwore yil ņembep tikin Got. ²⁶ Lenge jetalah yalme Jon pe, tinge yaname na, "Jetmam, nin ņoih-eryembe miye' ņaiye somohon kin narp topo'e nin nal umbur ņaiye mih Jordan no, nin ņanange nalanatme wusyep me kin? Miye' uku, tukwini kin gihye' pinip lenge miye' tuweinge pe, tinge lalme yalme kin."

²⁷ Jon nungwisme wusyep tinge na, "ņaiye Got yukur naņa'a ņainde me miye' ende pe, ka se amba'e tu'e lai? ²⁸ ††Yip iki, yip si yisande wusyep ņam ņaiye somohon ņam mana yip: ņam e'e yukur miye' ņaiye Got nalanatme nange ma mungwisme lenge miye' tuweinge kin. Kom Got nember ņam mat yerme kin. ²⁹ ņaiye miye' ende ka enge tuwei pe, ti ta tuwei tikin miye' uku ņaiye nenge ti. Pe miye' yanah kin gan hla'

ņember mungwim ņasande wusyep ņaiye miye' yanah kin si nenge tuwei pe, kin hriphrip ņotop kin. ņahilyeh ta'e tukwini le'e pe, hriphrip ki paparar nato ņoihmbwaip ņam. ³⁰ Pe naņ kin ka sisil ende embere unuh hla', kut naņ ņam ka guh guh.

³¹ Miye' ņaiye narp anah hla' no, kin nat pe, kin ņembere sekete nengelyembe lalme. Lahmende ņaiye tikin kekep e'e pe, kin ņanange wusyep me ņai'e ņai'e tikin kekep e'e. Kom miye' ņaiye nase moihla' nat pe, kin tahar'e ņai'e ņai'e lalme. ³² Kin ņanange nalanatme wusyep me ņai'e ņai'e ņaiye kin si ņeteke'e, topo'e ņasande. Kom lenge miye' tuweinge yukur yisande wusyep kin. ³³ Lahmende ņaiye ņasande wusyep uku no, kin namba'e nohor tahai' ņoihmbwaip kin pe, ki sambe nange Got kin ņanange wusyep mise. ³⁴ Miye' ņaiye Got nember nat pe, miye' uku ņanange nalanatme wusyep Got. Detale, Got si nuwil'e Yohe Yirise nate gahanahme kin supule. ³⁵ ††Yai ņende ni-hararme Talah pe, kin naņa'a ņai'e ņai'e lalme nalme kin ņaiye ka embepeme. ³⁶ Lahmende ņaiye ņoihmbwaip teņeime Talah pe, ka amba'e laip bwore ņaiye sai nye nyermbe. Kut lahmende ņaiye nengelyembe wusyep Talah pe, yukur ka amba'e laip bwore. Kom ka orp ņaiye ka amba'e ņoihmbwaip nihe tikin Got."

Jisas ņanange wusyep topo'e tuwei Samaria

4 Lenge Farisi yisande wusyep ņaiye Jisas gihye'e pinip lenge miye' wula wula pe, lenge miye' uku tahar jetalah kin. Pe wutu' tinge nengelyembe wutu' lenge jetalah Jon. ² Kom kitikin Jisas yukur gihye'e pinip lenge miye' tuweinge luku. Lenge jetalah kin tinge yende. ³ ņupe ņaiye Jisas ņasande wusyep ņaiye lenge miye' tuweinge yanange me kin pe, kin nasme Judia, kut kin plihe nal distrik Galili. ⁴ Nal yanah uku ņaiye kin gande nal pe, kin nal nowor'e nal bumbere me distrik Samaria. ⁵ ††Nato Samaria pe, kin nal gere moi embere ende ņaiye tinge jalme Sikar. Moi Sikar ki sai sehei me kekep ņaiye Jekop somohon naņa'a talah kin Josep. ⁶ ņau ņanar moikin bumbere pe, Jisas kin nange yanah nal pe, wahri' kin ņatai'. Ta'e luku pe, kin namba'e yohe narp sehei me pinip ņehet tikin Jekop ņaiye somohon ņiche sai moi uku.

⁷ O tuwei ende titi Samaria wat ņaiye ta wele pinip pe, Jisas ņaname ti ta'e le'e, "Amאי, pule pinip ma mono'e!" ⁸ O lenge jetalah tikin si yal yoto moi embere luku yala yamba'e ņai. ⁹ ††Tuwei ti gunguru plai. Detale, lenge Juta yukur jahilyeh topo'e lenge Samaria. Pe ti wungwisme wusyep Jisas na, "Nin Juta, kut ņam tuwei Samaria le'e. Deta'e lai ņaiye nin ņisilih ņam nange ma yule pinip na ono'e?" ¹⁰ Jisas nungwisme wusyep ti na, "ņaiye na sisyeme ņaimune ņaiye Got nangang lenge miye' tuweinge, topo'e na sisyeme lahmende ņaiye ņana nin nange na aņa'a pinip ka ono'e pe, nin na isilihme ņaiye ka yule pinip tikin laip pe, se ka yule."

¹¹ Tuwei wungwisme wusyep kin na, "Lahmborenge! Nin pinip marp pakai e'e, topo'e pinip ņehet e'e ki na

†† 3.14 Nam 21.9† 3.24 Mat 14.3, Mak 6.17, Luk 3.19-20
†† 3.28 Jon 1.20

‡ 3.35 Mat 11.27, Luk 10.22 †† 4.5 Stt 33.19, Jos 24.32 †† 4.9
Esr 4.1-5, Neh 4.1-2

gah nal supule. Ta'e luku pe, pinip tikin laip n̄aiye nin n̄anange liki, na se amba'e inirai? ¹² Mwan poi Jekop kin pwal poi pinip n̄ehheh e'e. Kin n̄otop lenge talah kin, topo'e lenge yuwor kau, topo'e sipsip pe, tinge lalme yono'e pinip jah pinip n̄ehheh e'e. Nin yukur nenge-lyembe Jekop." ¹³ Jisas nungwisme wusyep ti na, "Lahmende n̄aiye ka ono'e pinip e'e n̄aiye sai n̄ehheh pe, se ka plihe usyunde wonge salah. ¹⁴ Kut lahmende ka ono'e pinip n̄aiye ma maŋa'e kin pe, yukur ka plihe usyunde wonge salah. Pinip n̄aiye ma maŋa'e pe, ka tu'e pinip n̄ehheh n̄aiye ka si el oto kin. Pinip uku ka tus tus nye nyermbe pe, ka aŋa'e laip n̄aiye sai nye nyermbe." ¹⁵ Tuwei wungwisme wusyep na, "Lahmborenge, pule pinip iki no, n̄am yukur ma se plihe musyunde wonge salah. Topo'e n̄am yukur ma se plihe muta mele pinip e'e."

¹⁶ Jisas n̄aname ti na, "Nin el gilme miye' nin ka ot pe, nin na plihe ot!" ¹⁷ Ti wungwisme wusyep kin na, "N̄am miye' pakai." Jisas nungwisme wusyep ti na, "Nin n̄anange bwore mise n̄aiye nin miye' pakai. ¹⁸ Nin n̄indi'e lenge miye' syepumbur pe, miye' n̄aiye tukwini nin narp topo'e kin pe, liki kin yukur miye' nin. Nin n̄ana n̄am bwore mise." ¹⁹ Tuwei wungwisme wusyep kin na, "Lahmborenge, tukwini n̄am sisyeme nange nin profet ende. ²⁰ Lenge mwan ka' n̄am Samaria yahra'e nan̄ yirisukwarme Got yarp hwate le'e. Kom yip lenge Juta yanange nange Jerusalem, ki moi luh n̄aiye poi ya mirisukwarme Got."

²¹ Jisas n̄aname ti na, "Tuwei, n̄oihmbwaip nin ka teŋeime wusyep n̄am. N̄up ende ka ot n̄aiye lenge miye' tuweinge yukur ka yirisukwarme Yai yurp hwate le'e, lakai yurp Jerusalem. ²² Yip lenge Samaria yukur sisyeme lahmende n̄aiye yip yirisukwarme. Kom poi lenge Juta sisyeme lahmende n̄aiye poi mirisukwarme. Detale, Got si nalanatme poi Juta n̄aiye ya mil yerme wah n̄aiye yungwisme lenge miye' tuweinge. ²³ Kom n̄up ka ot, topo'e si nat mi'e n̄aiye bongol Yohe Yirise tikin Got ka ende lenge miye' tuweinge ka yirisukwarme Yai junde n̄oihmbwaip mise. Topo'e lenge miye' tuweinge ka yirisukwarme kin bwore mise tu'e n̄aiye kin n̄asande. ²⁴ Got kin yipihinge. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge n̄aiye yirisukwarme kin pe, ka yirisukwarme kin topo'e bongol tikin Yohe Yirise topo'e n̄oihmbwaip mise n̄aiye kin n̄asande." ²⁵ Tuwei waname kin na, "N̄am sisyeme nange Mesaia ka ot. Tinge jalme kin Krai. †† Topo'e n̄upe n̄aiye ka ot pe, kin ka ini poi n̄ai'e n̄ai'e lalme." ²⁶ Jisas nungwisme wusyep ti na, "N̄am n̄ilyeh li' ihe! N̄am e'e n̄aiye manange wusyep topo'me nin."

²⁷ Dindi' uku pe, lenge jetalah Jisas yate jere pe, tinge gunguru plai supule n̄aiye tinge yeteke'e Jisas n̄anange wusyep topo'e tuwei ende. Kom lahmende tinge yukur n̄isilihme kin na, "Nin nasande n̄aimune?" Lakai, yisilihme kin na, "Deta'e lai ti nin n̄anange wusyep n̄otop ti?" ²⁸ Ta'e luku pe, tuwei uku wasme marp pinip ti gwah wanar pe, ti wal woto moi embere

luku wana lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp moi uku na, ²⁹ "Yute yeteke'e miye' n̄aiye si n̄ana n̄am n̄ai'e n̄ai'e tetehei n̄aiye somohon n̄am mende. Ta'e kin Mesaia lakai?" ³⁰ Ta'e luku pe, tinge lalme tahar yasme moi embere pe, tinge lal yate yeteke'e Jisas.

³¹ Dindi' uku pe, lenge jetalah yisilih yisilihme Jisas na, "Jetmam, amba'e n̄ai ono!" ³² Kom Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄ai n̄am n̄anar, kom yip yukur sisyeme." ³³ Ta'e luku pe, lenge jetalah yisilih yale yat tititinge na, "Ta'e lahmende si nenge me n̄ai nat?"

³⁴ Jisas n̄ana lenge na, "N̄ai n̄am pe, ma gunde n̄asande tikin Got. Kin nember n̄am mat n̄aiye ma mende mi'e wah kin n̄aiye ki pwale ma mende. ³⁵ Yip yanange ta'e le'e, 'Wundehei hoye hoye teter sai n̄aiye n̄up tikin n̄ai bin.' Kom n̄am mana yip n̄aiye pa bep juhe juh me wah. N̄ai lalme si sasarme mi'e sai.

³⁶ Miye' n̄ende wah n̄aiye talame n̄ai pe, kin si namba'e yitini kin. N̄ai uku n̄aiye kin talame pe, lenge miye' tuweinge n̄aiye ka yamba'e laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe. Ta'e luku pe, miye' n̄aiye worsyep n̄ai hindi miye' n̄aiye talame n̄ai pe, tinge hindi hriphrip. ³⁷ Ta'e luku pe, wusyep uku ki bwore mise, 'Miye' ende ka worsyep, kut miye' ende ka talame.' ³⁸ N̄am si member yip mal n̄aiye pa talame n̄ai jin wikinge yil yoto wah n̄aiye yip yukur somohon yende. Lenge mitiŋ sye' yende wah uku pe, yip yal yoto talame n̄ai n̄aiye mitiŋ sye' si yende wah nihe."

³⁹ Lenge mitiŋ wula nato moi embere Samaria yisande wusyep me Jisas n̄aiye tuwei uku wanange pe, n̄oihmbwaip tinge teŋeime Jisas. Detale, tinge yisande wusyep tuwei uku wanange na, "Kin si n̄ana n̄am n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye somohon n̄am mende." ⁴⁰ Ta'e pe, n̄upe n̄aiye lenge Samaria yatme kin pe, tinge yisilihme bongol n̄aiye ka orp otop tinge pe, Jisas narp n̄up hoi n̄otop tinge. ⁴¹ Topo'e mitiŋ wula wula yisande wusyep Jisas pe, n̄oihmbwaip tinge teŋeime wusyep kin. ⁴² Ta'e luku pe, tinge yiname tuwei uku ta'e le'e, "Poi yukur misande wusyep nin n̄ilyehme no, n̄oihmbwaip poi teŋeime miye' uku, pakai. Potopoi masande wusyep kin pe, poi sisyeme nange kin miye' ilieh uku n̄aiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge lalme tikin kekep."

Jisas n̄ende mi'me wahri' epwa talah miye' tikin miye' wah kin

⁴³ Jisas narp n̄up hoi mi'e pe, kin nasme moi uku pe, kin nal Galili. ⁴⁴ †Topo'e kitikin Jisas n̄anange ta'e le'e, "Lenge miye' tuweinge nato moi jeheinge tikin profet ende yukur ka se hriphrip me kin." ⁴⁵ †N̄upe n̄aiye Jisas nate gere Galili pe, lenge miye' tuweinge lalme hriphrip me kin. Tehei kin ta'e le'e, tinge topo'e si yal n̄up embere tikin Pasova nato Jerusalem pe, tinge yeteke'e n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye kin n̄ende dindi' n̄up uku.

⁴⁶ †Mi'e pe, Jisas plihe nal moi Kana nato Galili, luh moi n̄aiye kin nimbilme pinip nal n̄ende wain. N̄up uku

† Jisas ki n̄anange wusyep me gihye' lenge pinip, topo'e wah tikin Yohe Yirise. †† Nan̄ tehei Mesaia Krai.

‡ 4.44 Mat 13.57, Mak 6.4, Luk 4.24 †† 4.45 Jon 2.23 †† 4.46 Jon 2.1-11

pe, miye' wah ende tikin kin narp moi embere Kaperneam pe, talah miye' kin nende wahri' epwa.
⁴⁷ Njupe n̄aiye kin n̄asande nange Jisas si nasme Judia nate gere Galili pe, kin nalme Jisas n̄silihme nange ka ot Kaperneam ende mi'me wahri' epwa talah miye' kin n̄aiye sehei kin de ka ole. ⁴⁸ Jisas n̄aname miye' uku na, "N̄aiye yip lenge miye' tuweinge yukur yeteke' n̄am, n̄aiye n̄am mende mirakel topo'e wutu' supule bongol pe, n̄oihmbwaip yip yukur ka teŋeime n̄am." ⁴⁹ Miye' wah kin uku nungwisme wusyep Jisas na, "Lahm-borenge, ot topo'e n̄am hihwaiye na talah miye' n̄am sehei ka ole!" ⁵⁰ Jisas n̄aname miye' uku na, "Ni el! Talah nin ka orp laip." N̄oihmbwaip miye' uku teŋeime wusyep Jisas pe, kin nal. ⁵¹ Nal yaŋah n̄aiye kin mwande nala el moi pe, lenge miye' wah kin yate yeteke'e yanar yaŋah pe, tinge yiname wusyep na, "Talah miye' nin kin narp laip." ⁵² Pe kin n̄silih lenge na, "N̄au namba'e yukuriye no, wahri' epwa talah miye' uku mi'e?" Pe tinge yungwisme wusyep kin, "Misei n̄au n̄uhyulme namba'e n̄ilyeh nal umbur pe, wahri' nihe luku mi'e." ⁵³ Ta'e luku pe, yai plihe n̄oihmbwar nal misei n̄up ilyeh uku n̄aiye Jisas n̄aname na, "Talah nin ka orp laip." Pe kin topo'e lenge tuweinge talah kin lalme yaŋa'e n̄oihmbwaip tinge yalme Jisas. ⁵⁴ Le'e wah bongol supule nihoi n̄aiye kin n̄ende, n̄jupe n̄aiye Jisas nase Judia nate gere Galili.

Jisas n̄ende mi'me wahri' epwa miye' ende n̄anar pinip n̄ehéh embere Betesda

5 Mi'e pe, Jisas nal Jerusalem nala el orp oto n̄up embere ende tikin lotu lenge Juta n̄aiye ki tahar.
² Nato Jerusalem pe, pinip n̄ehéh n̄embere ki sai sehei me kohmap embere tikin lem n̄aiye tinge jalme Kohmap Titinge Lenge Worsip. O naŋ pinip n̄ehéh uku n̄aiye wusyep Hibru pe, tinge jalme Betesda. Topo'e sehei me pinip n̄ehéh uku pe, yukoh yohe syepumbur ki sai.³ Lenge miye' tuweinge wula wula n̄aiye yende wahri' epwa yate yarp yukoh yohe luku: lenge mitiŋ n̄aiye n̄embep tangar, n̄ihip pupwa, topo'e lenge mitiŋ n̄aiye lupu nule. (Tinge yarp yeseperhme pinip n̄aiye ka kotou. ⁴ N̄up sye' pe, walip hla' tikin Lahmborenge nate gah pinip n̄ehéh n̄ende pinip kotou. Pinip uku kotou nal mi'e pe, lahmende n̄endehei n̄aiye nal gah pinip yer pe, wahri' epwa mune n̄aiye sai kin o ti pe, ka mi'e.)
⁵ Ta'e luku pe, miye' ende n̄aiye narp uku, si n̄ende wahri' epwa nal tatame wahtaip 38. ⁶ Jisas n̄eteke'e n̄aiye kin si nate narp pe, kin sisysteme nange miye' uku somohonme n̄ende wahri' epwa n̄up sokolohe nenge nat. Ta'e luku pe, Jisas n̄silihme na, "Nin n̄asande n̄aiye na plihe tuhur bwore?" ⁷ Miye' n̄aiye n̄ende wahri' epwa luku nungwisme wusyep kin na, "Lahm-borenge, lahende yukur narp e'e n̄aiye ka se ungwisme amba' n̄am ohor el guh pinip n̄aiye ka kotou. N̄am mala mil guh, kom lenge mitiŋ sye' tinge yusun-gurh n̄am yal jah pinip yer." ⁸ Jisas n̄aname kin na, "Tuhur gin hla' amba'e luh nin pe, nin el." ⁹ Ta'e luku

† Wusyep uku sai me tup sye'.

pe, nilyehe sai wahri' miye' uku si bwore pe, kin namba'e luh kin pe, kin nal. Kin n̄ende n̄ai uku gah n̄up tikin Sabat.

¹⁰ † N̄jupe n̄aiye lenge miye' embep titinge lenge Juta yeteke'e miye' uku n̄aiye kin si bwore pe, tinge yiname miye' uku na, "Le'e n̄up tikin Sabat pe, nin nengelyembe wusyep erŋeme poi n̄aiye nenge luh nin." ¹¹ Kin nungwisme wusyep tinge na, "Miye' n̄aiye n̄ende mi'e wahri' epwa n̄am, n̄ana n̄am nange ma mamba'e luh n̄am pe, ma mil." ¹² Tinge yisilihme kin na, "Lahmende miye' uku n̄aiye n̄ana nin nange na amba'e luh nin no, na el?" ¹³ Kom miye' uku n̄aiye si tahar bwore luku yukur sisysteme Jisas, kin lahmende. Detale, lenge mitiŋ n̄aiye yarp uku wula sekete pe, Jisas si tas nal.

¹⁴ Nyermbe pe, Jisas n̄eteke'e miye' uku n̄anar nato yukoh yirise pe, kin n̄aname na, "Usyunde, tukwini nin si bwore mi'e. Pe yukur na se plihe el ende hwap. N̄aiye na ende pe, n̄ainde pupwa embere ende minde ka ende yumbune nin." ¹⁵ Ta'e luku pe, miye' uku nasme tinge pe, kin nal n̄aname lenge miye' Juta na, "Jisas n̄ilyeh uku n̄aiye si n̄ende mi'e wahri' epwa n̄am". ¹⁶ Ta'e luku pe, tinge yende wachaihme Jisas n̄aiye kin si n̄ende n̄ai uku gah n̄up tikin Sabat. ¹⁷ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yai n̄am nye nyermbe kin n̄ende wah nate tatame tukwini pe, n̄am topo'e ma mende wah." ¹⁸ Lenge miye' embep Juta yisande wusyep kin uku pe, tinge yisande tikin n̄aiye ka yonombe ka ole. Detale, kin yukur n̄owor'e wusyep erŋeme tikin Sabat n̄ilyehme, pakai. Kin plihe n̄anange nange Got, kin yai kin. Pe wusyep uku kin n̄ende kin nahilyeh ta'e Got.

Got naŋa'e naŋ embere nalme Talah kin

¹⁹ Ta'e luku pe, Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄am mana yip bwore mise. Talah yukur ka se ende n̄aimune gunde n̄oihmbwaip kitikin. Kin n̄ende n̄aimune gande n̄aiye kin n̄eteke'e Yai kin n̄ende. N̄aimune n̄aiye Yai n̄ende pe, Talah plihe n̄ende topo'e. ²⁰ Yai, kin n̄ende nihararme Talah pe, kin nasambe kin n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye Yai n̄ende. Yai ka asambe Talah wah bongol embere sye' engelyembe wah e'e n̄aiye tukwini yip yeteke'e mi'e pe, ka ende yip pa gunguru plai. ²¹ Ki nahilyeh ta'e Yai n̄aiye n̄ahra'e lenge mitiŋ n̄aiye si yule no, nangang lenge laip bwore. Pe ki ta'e Talah n̄aiye nangang lenge laip bwore nal lenge miye' tuweinge gande n̄asande kitikin. ²² Yai n̄am yukur n̄iyar'e lenge miye' tuweinge nal wusyep kot. Kin si pwale wah lalme n̄aiye n̄iyar'e lenge miye' tuweinge lalme nal wusyep kot gah syep n̄am n̄aiye Talah kin. ²³ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge lalme ka yahra'e yirisukwarme naŋ Talah tu'e n̄aiye tinge yirisukwarme naŋ Yai. Lahmende miye' tuweinge n̄aiye yukur yirisukwarme Talah pe, yukur yirisukwarme Yai n̄aiye nember Talah nat. ²⁴ N̄am mana yip bwore mise. Lahmende n̄aiye n̄asande wusyep n̄am no, n̄oihmbwaip kin teŋeime Yai n̄aiye nember n̄am mat pe, kin ka amba'e laip bwore n̄aiye sai nye ny-

†† 5.10 Neh 13.19, Jer 17.21

ermbe. Kin yukur ka gin wusyep kot, pakai. Kin si nasmе nule, kut kin si narp laip.

²⁵ Njam mana yip bwore mise, nup sehei ka ot, topo'e tukwini si nat mi'e n'aiye lenge miye' tuweinge lalme n'aiye somohon yule ka yisyunde wonge Talah tikin Got. Topo'e lenge miye' tuweinge n'aiye ka yisyunde luku pe, ka yamba'e laip bwore. ²⁶ Laip bwore sai nato kitikin Yai. Ki nahilyeh n'aiye Yai si pwale bongol n'aiye ma mende lenge miye' tuweinge lalme ka yurp laip. ²⁷ Topo'e kin naŋa'e wutu' naŋ embere nalme Talah n'aiye ka ende wusyep iyar'e naimune n'aiye lenge miye' tuweinge yende. Detale, kin Talah tikin Miye'. ²⁸ Yip yukur pa n'oiheryembe wula wula me wusyep uku. Nup ka ot n'aiye lenge miye' yule lalme ka yisyunde wonge tikin Talah. ²⁹ †Tinge ka yusme n'ehheh pe, ka yute tus. Lenge miye' tuweinge n'aiye yende n'ai'e n'ai'e bwore jande n'oihmbwaip bwore pe, tinge ka plihe tuhur yurp yamba'e laip bwore. Kut lenge miye' tuweinge n'aiye yende n'ai'e n'ai'e jande n'oihmbwaip pupwa pe, tinge ka tuhur, kom ka jin wusyep kot pe, ka yamba'e syohe."

Tinge yanange yowor'e yal halhale n'aiye Jisas kin Talah tikin Got

³⁰ Jisas plihe n'anange wusyep me lenge miye' embep Juta na, "Njam yukur mase mende naimune gunde n'oihmbwaip njam. Njam gwande wusyep n'aiye Yai nana njam pe, njam miyar'e lenge miye' tuweinge gwande naimune n'aiye tinge yende. Ta'e luku pe, njupe n'aiye ma murpe wusyep kot njam pe, ka bwore bwarme. Tehei kin ta'e le'e, njam yukur mende naimune gwande n'aiye njam masande. Pakai! Kom njam mende gwande n'asande tikin Yai n'aiye nember njam mat. ³¹ N'aiye ma ilyeh mininge mowor'e member wah topo'e n'oihmbwaip njam pe, n'oihmbwaip lenge miye' tuweinge yukur ka se teŋeime wusyep uku. ³² Kom miye' ende topo'e kin narp n'aiye kin namba'e luh njam no, kin n'anange wusyep me njam. Topo'e naimune n'aiye kin n'anange luku pe, njam sisyeme nange kin bwore mise. ³³ ††Somohon yip yember lenge miye' wah sye' yalme Jon, n'aiye ka yusyunde wusyep kin. Pe wusyep n'aiye kin n'anange me njam pe, ki bwore mise. ³⁴ Njam yukur n'oiheryembe nange wusyep miye' pakaiye ende ka se ininge wusyep ende bongolme wusyep njam. Njam manange wusyep e'e n'aiye n'oihmbwaip yip ka teŋeime njam pe, Got ka ungwisme yip. ³⁵ Jon kin ta'e nih lam n'aiye taimbe riri naŋar'e yirise. Pe yip hriphrip me yirise kin n'aiye nup sikirp e'e. ³⁶ Wah n'aiye njam mende topo'e sande teke'e njam pe, ki nengelyembe Jon. Wah uku Yai pwale n'aiye ma mende. Topo'e naimune n'aiye njam mende pe, ki n'asambe nange Yai njam nember njam mat. ³⁷ †Topo'e Yai n'aiye nember njam mat pe, kin plihe n'anange wusyep me njam. Yip yukur yisande wonge kin lakai, yete'ke'e bep'ohro kin de sikirp, pakai supule.

† 5.29 Dan 12.2 †† 5.33 Jon 1.19-27, 3.27-30 ‡ 5.37 Mat 3.17, Mak 1.11, Luk 3.22

³⁸ Topo'e yip yukur yohor wusyep kin tahai' n'oihmbwaip yip. Tehei kin ta'e le'e, n'oihmbwaip yip yukur teŋeime miye' n'aiye Yai nember kin nat.

³⁹ Yip jonose wusyep n'aiye sai Tup tikin Got pe, yip n'oiheryembe nange wusyep n'aiye sai tup uku, se ka yul yip laip bwore n'aiye sai nye nyermbe. Ta'e luku pe, wusyep uku n'aiye sai Tup tikin Got n'anange nalanatme njam. ⁴⁰ Kom yip yukur yisande nange pa yut me njam no, pa yamba'e laip bwore n'aiye sai nye nyermbe. ⁴¹ Njam yukur masande n'aiye lenge miye' tuweinge ka pule naŋ embere. ⁴² Kom njam sisyeme yip lenge miye' tuweinge liki. Njam sisyeme nange nato n'oihmbwaip mele'e yip iki pe, yip yukur yende ni-hararme Got. ⁴³ Detale, njam mat topo'e naŋ tikin Yai njam pe, yip yukur yisande wusyep njam. Kom njupe n'aiye miye' ende ka ot topo'e naŋ kitikin pe, nilyehe sai se pa yisyunde wusyep kin.

⁴⁴ Njupe n'aiye lenge miye' tuweinge ka hriphrip me yip no, ka yul yip naŋ embere pe, yip yisande. Kom yip yukur yende jande yanah n'aiye Got ka yul yip naŋ embere. N'aiye pa yende n'oihmbwaip tu'e luku pe, n'oihmbwaip yip ka se teŋeime njam tu'e lai? ⁴⁵ Yip yukur pa n'oiheryembe nange njam e'e ma mende wusyep kot me yip mil nembep Yai njam. Moses, kin miye' n'aiye yip n'oiheryembe nange ka ungwisme yip. Kom pakai, kin miye' n'aiye ka ende wusyep kot me yip. ⁴⁶ N'aiye n'oihmbwaip yip ka teŋeime Moses pe, ka teŋeime njam topo'e. Detale, kin nainge wusyep me njam. ⁴⁷ Kom n'oihmbwaip yip yukur teŋeime wusyep n'aiye kin nainge pe, deta'e lai n'aiye n'oihmbwaip yip ka se teŋeime wusyep njam tu'e la?"

Jisas nangange n'ai lenge miye' 5.000

(Mat 14.13-21, Mak 6.30-44, Luk 9.10-17)

6 Mi'e pe, Jisas nerŋe nal umbur pinip umun Galili. Naŋ umbur'e kin pe, pinip umun Taiberias.

² Lenge miye' tuweinge wula wula, si yete'ke'e mirakel n'aiye kin n'ende mi'e wahri' epwa pe, tinge jande kin yal. ³ Jisas n'otop lenge jetalah kin yal yanah hwate pe, tinge lalme yarp ilyeh. ⁴ Dindi' nup uku pe, nup tikin Pasova si nat sehei. ⁵ Jisas n'ahra'e n'ondoh anah bep nal'e nal'e pe, kin n'ete'ke'e mitiŋ wondoh embere yatme kin. Ta'e luku pe, kin n'isilihme Filip na, "Yukoh windau sai ya n'aiye ya mamba'e kakah muta man-gang lenge miye' tuweinge le'e ka yono?" ⁶ Jisas n'anange wusyep e'e n'aiye kin da ondol'me Filip. Kut kin si sisyeme naimune n'aiye kin da ende. ⁷ Filip nung-wisme wusyep kin na, "N'aiye ya miche wuhyau embere sekete mamba'e kakah wula pe, lenge mitiŋ ilyeh ilyeh se ka yamba'e kakah sikirp yono." ^{††8} O jetalah tikin Jisas ende, naŋ kin Andru pe, kin to' tikin Saimon Pita n'anange na, ⁹ "Lahyambe ende n'aiye gan e'e pe, kin nenge kakah bali syepumbur topo'e n'uyo' hoi. Kom n'ai uku yukur ka se dindi' me tinge lalme le'e." ††

†† Miye' ka ende wah wundehei syepumbur hun n'aiye ka am-ba'e wuhyau embere liki. †† Kakah bali pe, kin nahilyeh ta'e wit pe, n'ai titinge n'ai'pwa n'i'.

¹⁰ Jisas nana lenge na, "Yini lenge miye' tuweinge lalme ka juh yurp." Ta'e luku pe, lenge mitij wondoh embere jah yarp peperiyeh n'aiye gere sai. O wutu' lenge miye' iliyehme pe, tatame 5,000. ¹¹ Jisas namba'e kakah n'anange wusyep njirisukwarme Got mi'e pe, kin njiyar'e nangange lenge mitij lalme n'aiye yarp uku. Kin n'ende n'hahilyeh nalme n'uyo' topo'e. Tinge lalme yono yal tatame n'aiye tinge tapam. ¹² Njupe n'aiye tinge si tapam mi'e pe, kin nana lenge jetalah kin na, "Jarase n'ai si sinde n'aiye dur gah n'anar pe, yukur ya se mende yupu yupur n'ai sye'." ¹³ Ta'e luku pe, tinge jarase kakah si sinde n'aiye lenge miye' si yono kakah bali syepumbur no, dur gah pe, tinge yohor jah sorh syepumbur umbur hoi nal njhip. ¹⁴ Lenge miye' tuweinge yeteke'e wah bongol n'aiye Jisas n'ende pe, tinge yanange na, "Bwore mise! Le'e kin profet n'aiye Got n'anange nange ka ember ot kekep." ¹⁵ Jisas si sisyeme n'aiye tinge yala yende bongol yurpe kin yutu-tusme n'aiye ka orp kinj. Ta'e luku pe, kin nasme moi uku pe, kin iliyeh nal hwate.

Jisas nange n'anah pinip umun hla'

(Mat 14.22-33, Mak 6.45-52)

¹⁶ Dir nala yungwiris nup pe, lenge jetalah tikin Jisas ya jah pinip umun. ¹⁷ Tinge yal yoto loubil pinip pe, tinge yerje yala yil Kaperneam. Kin nala nup, kom Jisas yukur nate gereme tinge. ¹⁸ Yohe embere tahar bongol nusupur'e pinip embere luku tahar kotou. ¹⁹ Lenge jetalah yenenem loubil pinip yal tatame kilomita syepumbur lakai syepumbur iliyeh. Njupe n'aiye tinge yeteke'e Jisas nange n'anah pinip hla' nat sehei me loubil pinip tinge pe, tinge hi'jarnge pupwa supule. ²⁰ Jisas nana lenge na, "Yukur pa hi'jirnge! Nam iliyeh li' ihei." ²¹ Ta'e luku pe, tinge hriphrip n'aiye ka yamba'e kin yenge yil yoto loubil pinip. Topo'e nilyeh sai loubil pinip nal gere luh moi n'aiye tinge yala yil.

Lenge miye' tuweinge yahai'e Jisas

²² Nyermbe pe, lenge miye' tuweinge lalme iliyeh uku tetar yarp yal pinip umun umbur uku. Tinge sisyeme nange Jisas yukur nal loubil pinip topo'e lenge jetalah kin. Tinge yasme kin, kut tinge iliyehme yal. ²³ Kom lenge loubil pinip sye' titinge Taiberias si yat sehei me luh uku n'aiye Lahmborenge somohon n'anange wusyep njirisukwarme Got me kakah no, lenge miye' tuweinge yono. ²⁴ Njupe n'aiye lenge miye' tuweinge yeteke'e nange Jisas topo'e lenge jetalah kin yukur yarp pe, tinge plai yanah loubil pinip uku pe, tinge yal Kaperneam yahai'e Jisas.

Jisas kin kakah tikin moihla'

²⁵ Njupe n'aiye lenge miye' tuweinge yeteke'e Jisas pe, tinge yiname na, "Jetmam, tumboiya' nin nat e'e?" ²⁶ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Nam mana yip bwore mise. Yip yono kakah n'aiye nam yal yip depe yip tapam pe, luku tehei n'aiye yip yahai'e nam. Kom

yip jinjame tehei tikin wutu' supule n'aiye yip yeteke'e pe, n'oihmbwaip yip yukur tejeime nam. ²⁷ Yip yukur pa yende wah n'aiye yamba'e n'ai n'aiye ka pupwa! Napakai! Yip pa yende wah n'aiye yamba'e n'ai tikin laip bwore n'aiye sai nye nyermbe. Le'e n'ai n'aiye Talah tikin Miye' ka yul yip. Detale, Got Yai si n'ana'e wutu' me kin n'aiye ka ende tu'e luku."

²⁸ Ta'e luku pe, tinge yisilihme Jisas na, "Ya mende naimune n'aiye ki tatame ka gunde n'asande tikin Got?" ²⁹ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Naimune n'aiye Got n'asande yip pa yende pe, n'oihmbwaip yip ka tejeime miye' n'aiye Got nember kin nat." ³⁰ Tinge yungwisme wusyep na, "Mirakel mune n'aiye na ende ti, ya meteke'e no, n'oihmbwaip poi ka tejeime nin? Na ende wutu' mune?" ³¹ †Lenge mwan ka' poi yono mana yarp moi gungurar. Ki gande wusyep n'aiye sai Tup tikin Got n'anange, 'Kin nangang lenge kakah tikin moihla' n'aiye ka yono.' "

³² Jisas n'anange na, "Nam mana yip bwore mise. Moses yukur yal yip kakah tikin moihla', pakai. Yai nam, kin da yul yip kakah mise tikin moihla'. ³³ Kakah n'aiye Got da yul yip pe, kin nase moihla' gah. Pe ka an-gange laip bwore el lenge miye' tuweinge lalme guh kekep." ³⁴ Tinge yisilihme Jisas na, "Lahmborenge, pul poi kakah e'e nye nyermbe!"

³⁵ Jisas nana lenge na, "Nam kakah n'aiye ma'na'e laip. Lahmende n'aiye ka otme nam pe, yukur ka usyunde nimbot. Topo'e lahmende n'aiye n'oihmbwaip kin ka tejeime nam pe, yukur ka usyunde wonge salah. ³⁶ Tukwini yip si yeteke'e nam, kom n'oihmbwaip yip yukur tejeime nam. ³⁷ Lenge miye' tuweinge lalme n'aiye Yai nam pwale pe, tinge ka yutme nam. Topo'e nam yukur ma gwenyenme lahmende n'aiye si yatme nam. ³⁸ Nam mase moihla' gwah n'aiye ma mende n'ai'e n'ai'e gunde n'asande tikin Yai n'aiye nember nam mat. Nam yukur ma mende gunde n'asande nam, pakai. ³⁹ Yai n'aiye nember nam mat pe, kin n'asande tikin n'aiye yukur ma se musme lahmende n'aiye kin si pwale nam. O n'aiye nup yuwo pe, ma mahra'e lenge lalme ka yamba'e laip bwore nye nyermbe. ⁴⁰ Yai nam ki n'asande ta'e le'e, lenge miye' tuweinge lalme n'aiye yeteke'e Talah no, n'oihmbwaip tinge tejeime kin pe, ka yamba'e laip bwore n'aiye sai nye nyermbe. Topo'e n'aiye nup yuwo pe, ma plihe mahra'e tinge."

⁴¹ Lenge miye' tuweinge Jita tuhwar yanange wusyep sekete n'aiye tinge yisande Jisas n'anange na, "Nam kakah n'aiye nase moihla' gah." ⁴² Tinge yanange na, "Miye' e'e pe, kin Jisas, talah tikin Josep lakai? Poi sisyeme lenge yai mam kin. Deta'e lai ti kin n'anange nange kin nase moihla' gah?"

⁴³ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yip yukur pa yininge wusyep sekete yile yut yip tip. ⁴⁴ Miye' lakai tuwei ende yukur tatame ka se yutme nam junde n'asande tinge, pakai. Yai ka ahra'e n'oihmbwaip ti, lakai kin n'aiye ka enge tinge yutme nam. O n'aiye nup yuwo pe, ma mahra'e kin, lakai ti n'aiye ka yamba'e laip bwore. ⁴⁵ †Lenge profet yainge wusyep ta'e le'e,

† 6.31 Kis 16.4,15, Sng 78.24 †† 6.45 Ais 54.13

'Got ka alanjatme lenge miye' tuweinge n̄aiye ka yamba'e sande teke'e.' Lahmende miye' tuweinge n̄aiye yisande wusyep Yai no, yamba'e sisyeme pe, ka yutme n̄am. ⁴⁶ Miye' ende yukur n̄eteke'e Yai. Miye' ilyeh uku n̄aiye si narp topo'e Got no, kin nat pe, kin ilyeh si n̄eteke'e Yai. ⁴⁷ N̄am mana yip bwore mise. Miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip tinge tejeime n̄am pe, ka yamba'e laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe. ⁴⁸ N̄am kakah n̄aiye maŋa'e laip bwore. ⁴⁹ Lenge mwan ka' yip yono mana yarp moi gungurar, kom tinge yule. ⁵⁰ Kom kakah n̄aiye nase moihoa' gah pe, kin n̄oinde tikin n̄aiye lahmende ka yono pe, yukur ka yule. ⁵¹ N̄am kakah laip bwore n̄aiye mase moihoa' gwah. Lahmende n̄aiye ka ono kakah e'e pe, ka orp bwore nye nyermbe. Kakah n̄aiye ma maŋa'e pe, wahri' n̄am. N̄am mangange malme lenge miye' tuweinge lalme tikin kekep n̄aiye ka yamba'e laip bwore."

⁵² Lenge Juta yisande wusyep uku pe, tinge tuhwar teketenge wusyep yale yat tititinge. Tinge yisilih na, "Deta'e lai ti miye' e'e ka pul poi wahri' kin ya mono?" ⁵³ Jisas n̄ana lenge na, "N̄am mana yip bwore mise. N̄aiye yip yukur yono wahri' tikin Talah tikin Miye', topo'e yono'e wim kin pe, laip bwore yukur sai nato yip. ⁵⁴ Lahmende n̄aiye ka ono wahri' n̄am, topo'e ono'e wim n̄am pe, ka amba'e laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe. Topo'e n̄up yuwo pe, ma mahra'e kin ka orp laip. ⁵⁵ Ta'e luku pe, wahri' n̄am ki n̄ai bwore mise, topo'e wim n̄am ki pinip bwore mise. ⁵⁶ Lahmende n̄aiye ka ono wahri' n̄am, topo'e ono'e wim n̄am pe, kin narp n̄oto n̄am topo'e n̄am marp moto kin. ⁵⁷ Yai n̄aiye narp laip nye nyermbe nember n̄am mat. Topo'e kin tehei ti n̄am marp nye nyermbe. Ta'e luku pe, yanah ilyeh n̄aiye miye' ka ono n̄am pe, ma mende kin n̄aiye ka orp laip. ⁵⁸ Kakah n̄ilyeh e'e si nase moihoa' nate gah. Kin yukur n̄ahilyeh ta'e kakah n̄aiye somohon lenge mwan ka' yip yono, kom n̄up sye' nal mi'e pe, tinge yule. Lahmende n̄aiye ka ono kakah e'e pe, ka orp laip nye nyermbe." ⁵⁹ Jisas n̄anange wusyep uku narp nato yukoh jahilyeh n̄aiye sai nato moi embere Kaperneam.

Wusyep tikin laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe

⁶⁰ Lenge jetalah Jisas wula wula yisande wusyep n̄aiye kin n̄anange pe, tinge yanange na, "Wusyep e'e ki nihe sekete. Lahmende tatame ka isyunde wusyep iki?" ⁶¹ Kom nato n̄oihmbwaip Jisas pe, kin sisyeme n̄aiye lenge jetalah kin yanange wusyep sekete me wusyep uku n̄aiye kin n̄anange. Pe kin n̄ana lenge na, "Wusyep uku n̄ende yumbune n̄oiheryembe mise yip lakai? ⁶² O n̄aiye mindemboi pa yeteke'e Talah tikin Miye' ka el unuh moihoa' n̄aiye somohon kin narp yer pe, luku ka tu'e la? ⁶³ Yipihinge tikin Got ki nangange laip bwore nal lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye tinge yarp. O n̄aiye bongol lenge miye' tuweinge ilyehme pe, yukur ka ende lenge ka yurp. Wusyep n̄aiye n̄am mana yip pe, ki yal yip laip bwore n̄aiye ka si nye nyermbe. ⁶⁴ Kom yip sye' iki, n̄oihmbwaip yip yukur tejeime n̄am." Jisas si sisyeme lenge miye' tuweinge

n̄aiye n̄oihmbwaip tinge yukur tejeime kin. Topo'e miye' n̄aiye ka ember kin el syep lenge wachaih. ⁶⁵ Ta'e luku pe, kin n̄anange na, "Le'e tehei kin n̄aiye n̄am mana yip na, yukur lahende tatame ka otme n̄am. Kom n̄aiye Yai ka aŋa'e bongol elme kin pe, kin tatame ka otme n̄am."

⁶⁶ Jisas n̄anange wusyep uku pe, lenge jetalah Jisas wula wula plihe bunjenge yisar'e yal. Topo'e tinge yukur tatame ka plihe yil yotop kin. ⁶⁷ Ta'e luku pe, kin n̄isilih lenge jetalah 12 kin na, "Ta'e yip topo'e yala yusme n̄am no, pa yil lakai?" ⁶⁸ †Saimon Pita nungwisme wusyep kin na, "Lahmborenge, poi ya mil me lahmende? Wusyep nin, kin n̄enyel yanah nal laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe. ⁶⁹ Pe tukwini n̄oihmbwaip poi tejeime nin. Topo'e poi sisyeme nange nin miye' bwore bwarme holi n̄ilyeh uku n̄aiye Got nember nat." ⁷⁰ Jisas nungwisme wusyep na, "N̄am si malanjatme yip jetalah 12 iki, kom n̄oinde yip iki pe, kin Satan." ⁷¹ Wusyep uku kin n̄anange nalme Judas, talah tikin Saimon Iskariot. Judas kin jetalah 12 ende, kom mindemboi ka ember Jisas el syep lenge wachaih.

Lenge to' yuwon Jisas yukur yanah'e n̄oihmbwaip tinge yalme Jisas

7 Mi'e pe, Jisas nal'e nal'e n̄oto distrik Galili, kom kin garnge n̄aiye ka el'e el'e el oto provins Judia. Tehei kin ta'e le'e, lenge Juta yala yonombe ka ole. ² †N̄up embere titinge lenge Juta n̄aiye ka juhilyeh si nat sehei. Luku n̄up embere n̄aiye lenge miye' tuweinge yende yukoh yohe. ³ Ta'e luku pe, lenge to' yuwon tikin Jisas yiname na, "Na osme moi e'e pe, na el Judia no, lenge jetalah nin ka yeteke'e n̄aimune n̄aiye na ende. ⁴ N̄aiye miye' ende n̄asande nange lenge mitiŋ lalme ka yisyunde yeteke'e kin pe, yukur ka se ende n̄ainde tise, pakai. N̄aiye nin da ende n̄ai'e n̄ai'e luku pe, na ende guh n̄embep lenge miye' tuweinge lalme ka yeteke'e." ⁵ N̄oihmbwaip lenge to' yuwon kin yukur tejeime kin. ⁶ Jisas n̄ana lenge na, "Le'e yukur n̄up n̄am. Kom n̄up lalme le'e pe, n̄up yip. ⁷ Detale, lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye yarp kekep yukur ka yende wachaihme yip. Kom tinge ka yende wachaihme n̄am n̄aiye n̄am manange mowor'e ember n̄aimune pupwa n̄aiye tinge yende. ⁸ Yip yil n̄up embere luku n̄aiye mitiŋ lalme ka juhilyeh. N̄am yukur mase mut n̄up embere liki. Detale, liki yukur n̄up n̄am." ⁹ Kin n̄anange wusyep uku mi'e pe, kin narp Galili.

¹⁰ N̄upe n̄aiye lenge to' yuwon kin si yal n̄up embere luku pe, Jisas gande lenge nal topo'e. Kom kin yukur nal halhale, kin syumbe yul nal tase. ¹¹ Lenge miye' embep lenge Juta yende wah n̄aiye yahai'e kin yoto n̄up embere luku. Tinge yisilih na, "Miye' uku narp a?" ¹² Lenge miye' tuweinge wula wula syumbe skau skau yanange wusyep me kin. Miye' tuweinge sye' yanange na, "Kin miye' bwore." Kut sye' yanange na, "Pakai, kin hombo'e n̄aih lenge miye' tuweinge." ¹³ Kom lahende yukur n̄anange wusyep marnge nal hla' n̄aiye mitiŋ

† 6.68 Mat 16.16, Mak 8.29, Luk 9.20 †† 7.2 Wkp 23.34, Lo 16.13

lalme ka yisyunde. Tehei kin ta'e le'e, tinge hi'jarnge lenge miye' embep lenge Juta.

¹⁴ Njup embere luku nal bumbumbe n'aiye ka mi'e pe, Jisas nal njoto yukoh yirise n'anange n'asambe wusyep nal lenge miye' tuweinge. ¹⁵ Lenge miye' embep yeteke'e pe, tinge gunguru plai yanange na, "Deta'e lai n'aiye miye' e'e yukur nal namba'e sande teke'e ta'e poi n'aiye mamba'e, kom sande teke'e kin n'embere sekete?" ¹⁶ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N'aimune n'aiye n'am manange masambe yip pe, yukur kin nat gande n'asande n'am tanam, pakai. Kom kin natme Got, n'aiye nember n'am mat. ¹⁷ Lahmende n'asande tikin n'aiye ka gunde n'asande tikin Got pe, kin se ka sisysteme gondoume wusyep tehei n'aiye n'am manange mala'natme luku. Kin ka sisysteme na, wusyep uku natme Got, lakai kin tas n'oihmbwaip n'am tanam. ¹⁸ Lahmende n'aiye kin n'anange wusyep tas n'oihmbwaip kitikin pe, kin de ka ahra'e na'j kitikin. Kom miye' nala ahra'e na'j miye' n'aiye nember kin nat pe, kin miye' bwore mise topo'e bwarme. Kin yukur miye' hombo'e. ¹⁹ Bwore mise, Moses yal yip wusyep erjeme, kom lahende yukur n'asande no, kin gande wusyep erjeme luku. Kut deta'e lai n'aiye yip yala pumbe ma mule?" ²⁰ Lenge miye' tuweinge jonombai'e wusyep kin na, "Yipihinge pupwa ende narp nato nin. O lahmende de ka yumbe na ole?"

²¹ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N'am mende mirakel mende mi'me wahri' epwa moto njup tikin Sabat pe, yip lalme gunguru plai topo'e n'oiheryembe wula wula. ²² †Moses yal yip wusyep erjeme n'aiye pa yotombo wahri' hi' lenge lahmeye' n'aiye lahwimbe yoto njup Sabat. Bwore mise, Moses yukur nal yer n'aiye njende nai uku. Kom lenge mwan ka' yip yal yer n'aiye yende nai uku. ²³ ††Ta'e luku pe, yip yotombo wahri' hi' lenge lahmeye' n'aiye njup tinge yamba'e syepumbur hun. O n'aiye njup uku njup tikin Sabat pe, yip jande wusyep erjeme tikin Moses. Ta'e luku pe, n'aiye ma mende mi'e wahri' epwa miye' ende moto njup tikin Sabat pe, detale ti yip tuhwarme n'am? ²⁴ Yukur pa yenge n'embep yip njilyehme yeteke'e n'ai'e no, pa yiyar'e yininge. Kom yiyar'e junde n'aimune n'aiye ki bwore mise."

Lenge miye' tuweinge yala sisysteme na, Jisas kin lahmende

²⁵ Lenge miye' tuweinge sye' n'aiye yarp Jerusalem yanange na, "Ta'e kin miye' ilyeh n'aiye lenge miye' embep yala yonombe ka ole? ²⁶ Yeteke'e! Kin n'anange wusyep gan halhale pe, yukur tinge yanange wusyep ende yalme kin. Pe lenge miye' embep poi ka sisysteme tu'e la nai na, kin Miye' nungwisme ilyeh uku lakai? ²⁷ Kom njupe n'aiye Miye' ala'natme Krais ka ot pe, yukur miye' ende ka se sisysteme moi jeheinge kin. Kom poi lalme sisysteme moi jeheinge Jisas." ²⁸ Ta'e luku pe, Jisas n'anange nala'natme wusyep gan nato yukoh yirise pe, kin tambah marnge n'anange na, "Yip lalme liki sisysteme n'am, topo'e moi jeheinge n'am lakai? N'am

† 7.22 Stt 17.10, Wkp 12.3 †† 7.23 Jon 5.9

yukur mat gwande n'asande n'am, pakai. Yai nember n'am mat pe, kin bwore mise. Kom yip yukur sisysteme kin. ²⁹ Kut n'am sisysteme kin. N'am marp motop kin pe, kin nember n'am mat." ³⁰ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge sye' yala yurpe yupwai'e n'hip syep kin. Kom njup kin tetep pe, yukur lahende n'ahra'e syep n'aiye narpe kin. ³¹ Kom lenge mitinj wondoh embere n'aiye jan uku yan'a'e n'oihmbwaip tinge yalme kin pe, tinge yanange na, "N'upe n'aiye Miye' ala'natme Krais ka ot pe, kin ka ende mirakel wula wula engelyembe miye' e'e n'aiye si njende lakai?"

Tinge yember lenge kokorohtup yat n'aiye ka yurpe Jisas

³² Lenge Farisi yisande wusyep n'aiye lenge miye' tuweinge wula wula skau skau yanange me Jisas pe, tinge topo'e lenge pris ondoh yember lenge kokorohtup tikin yukoh yirise yat n'aiye ka yurpe Jisas. ³³ Jisas n'anange na, "Ma motop yip murp wundehei sye' mi'e pe, ma plihe milme Yai n'aiye kin nember n'am mat. ³⁴ Pa yahai'e n'am, kom yukur pa yeteke'e n'am. Detale, yip yukur pa yil luh moi n'aiye ma mil murp." ³⁵ Lenge miye' embep lenge Juta yanange na, "Kin ka el lai ti, poi yukur tatame ya meteke'e kin? Ta'e kin ka el lenge bamtihei poi n'aiye yarp yoto kekep Grik? Pe ta'e se ka ininge asamb lenge wusyep el lenge Grik, lakai? ³⁶ Kin n'anange nange ya mahai'e kin, kom yukur ya meteke'e kin, topo'e yukur ya mila murp luh moi n'aiye kin nala orp. Luku kin n'anange ta'e lai uku?"

Jisas nangange pinip tikin laip

³⁷ †Njup yuwo n'aiye njup embere tikin lotu luku nala mi'e pe, Jisas tahar gan hla' pe, kin tambah marnge nal hla' n'anange na, "Lahmende n'aiye wonge salah pe, ka otme n'am n'aiye ka ono'e pinip. ³⁸ ††Ki ta'e wusyep n'aiye sai nato Tup tikin Got n'anange na, 'Lahmende n'aiye n'oihmbwaip kin tenjeime n'am pe, pinip ka owe tus n'oihmbwaip kin, ot el pe, ka orp laip nye nyermbe.'" ³⁹ Jisas n'anange wusyep me Yohe Yirise. Lahmende n'aiye n'oihmbwaip tinge tenjeime kin pe, ka yamba'e Yohe Yirise. Dindi' njup uku pe, Jisas yukur tahar nasme nule nanah namba'e na'j embere no, Yohe Yirise ka ot, tetep pakai.

Lenge miye' tuweinge yowor'e tititinge yal hoime

⁴⁰ Lenge miye' tuweinge sye' yisande wusyep n'aiye Jisas n'anange pe, tinge yanange na, "Miye' e'e kin profet bwore mise!" ⁴¹ O sye' tinge yanange na, "Kin miye' n'aiye Got nala'natme nange ka ungwisme lenge miye' tuweinge kin." Kom sye' yanange na, "Miye' n'aiye Got nala'natme yukur ka ot Galili, pakai." ⁴² ††Wusyep n'aiye sai nato Tup tikin Got n'anange na, Miye' n'aiye Got nala'natme luku, ka ot bamtihei tikin kin Dewit.

Pe mam ta wara'e kin, winir Betlehem,

‡ 7.37 Wkp 23.36 †† 7.38 Ese 47.1, Sek 14.8 †† 7.42 2Sam 7.12, Mai 5.2

moi n̄aiye somohon Dewit narp. †
 43 Ta'e luku pe, nato n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge pe, tinge n̄oiheryembe wula wula me Jisas pe, tinge yowor'e tititinge hoime. 44 Mitiŋ sye' yala yurpe kin yupwai'e n̄hip syep kin, kom yukur lahende n̄ahra'e syep anah n̄aiye ka ende, pakai.

N̄oihmbwaip lenge miye' embep Juta yukur teŋeime Jisas

45 N̄upe n̄aiye lenge kokorohtup tikin yukoh yirise pli-he yal pe, lenge pris ondoh, topo'e lenge Farisi yisilih lenge na, "Deta'e lai ti yukur yip yenge kin yat?"
 46 Lenge kokorohtup yungwisme wusyep tinge na, "Somohonme miye' ende yukur n̄anange wusyep ta'e miye' e'e n̄aiye tukwini n̄anange." 47 Lenge Farisi yisilih lenge na, "Ta'e se ka hombo'e yeh yip topo'e liki? 48 Yip sisyeme nange yukur lahende poi, ta'e miye' ondoh ende, lakai Farisi ende n̄aŋa'e n̄oihmbwaip kin nalme kin. Pakai supule! 49 Lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip tinge teŋeime Jisas pe, tinge yukur sisyeme wusyep erŋeme tikin Moses. Ta'e luku pe, Got se ka ende yumbune tinge." 50 ††Farisi ende n̄aiye narp uku pe, n̄aŋ kin Nikodemus. Miye' uku somohon kin nal n̄eteke'e Jisas. Kin n̄anange wusyep nalme tinge luku na, 51 "Wusyep erŋeme poi ki n̄anange na: n̄endehei ya misyunde meteke'e n̄aimune n̄aiye miye' n̄ende ti, ya mende wusyep miyar'e kin." 52 Tinge yungwisme wusyep na, "Bwore, nin iki, nin topo'e nase Galili nat lakai? Kom gonose wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got bworerme ti, na sisyeme nange profet ende yukur ka se ose Galili ot."

Miye' sande teke'e sye' n̄oiheryembe nange wusyep sai bumble me 7.53–8.11 yukur Jon nainge. Miye' ende ki nainge gande.

53 Mi'e pe, lenge mitiŋ lalme yal yukoh tinge ilyeh.

Tinge yate yamba'e tuwei n̄aiye wende niŋ pinip yar yenge yatme Jisas

8 Kut Jisas nal hwate Olip. 2 Tahar nyermbe n̄aiye hondo hondonge pe, kin plihe nal yukoh yirise. Lenge miye' tuweinge lalme yatme kin pe, kin gah narp pe, kin n̄anange wusyep nalme tinge. 3 Lenge jetmam tikin wusyep erŋeme topo'e lenge Farisi yenge tuwei ende n̄aiye wende niŋ pinip yar wotop miye' titi tuwei ende. Pe tinge yember ti gwan n̄embep lenge mitiŋ lalme. 4 Tinge yiname Jisas na, "Jetmam, tuwei e'e tinge yeteke'e ti wende niŋ pinip yar wotop miye' titi tuwei ende. 5 †O n̄aiye wusyep erŋeme poi pe, Moses n̄anange nange tuwei n̄aiye wende n̄ai ta'e luku pe, ya miche n̄eser mongombe ta wule. O n̄aiye nin pe, na ininge tu'e la?"

† Maria wara'e Jisas wanar Betlehem nato Judia, kom miye' tuweinge wula wula n̄oiheryembe nange mam wara'e kin wanar Nasaret nato distrik Galili pe, ki wohme Betlehem. †† 7.50 Jon 3.1-2 ‡ 8.5 Wkp 20.10, Lo 22.22-24

6 Tinge yanange wusyep uku yala hombo'e yehme Jisas no, ka ininge wusyep ende pe, ka yende wusyep me kin. Kom Jisas geih na gah kekep pe, kin nenge syep lombo kin nainge gah kekep. 7 Tinge jan'e jan'e yisilih yisilihme pe, kin tahar gan n̄ana lenge na, "Lahmende miye' n̄aiye gah bumble yip iki yukur n̄ende hwap pe, kin ka iche n̄eser n̄endehei elme tuwei uku." 8 Mi'e pe, kin geih nal gah pe, kin nainge gah kekep. 9 Tinge yisande wusyep uku pe, tinge ilyeh ilyeh yasme moi uku pe, tinge yal. Lenge miye' bwore bworeng pe, tinge yal yer. Tinge yasme tuwei uku gwan topo'e Jisas. 10 Kin tahar gan pe, kin n̄aname na, "Lenge miye' uku jan a? Miye' ende yukur gan e'e n̄aiye ka ende wusyep me nin?" 11 Ti wungwisme wusyep kin na, "Lahmboreng, miye' ende yukur gan e'e." Jisas nungwisme wusyep ti na, "N̄am topo'e yukur ma mende wusyep me nin. Ni el, kom yukur na plihe ende hwap uku."

Jisas kin yirise tikin kekep

12 ††Jisas plihe n̄anange wusyep nal lenge miye' tuweinge na, "N̄am yirise tikin kekep lalme. Lahmende n̄aiye ka gunde n̄am pe, ka amba'e yirise bwore tikin laip n̄aiye sai nye nyermbe. Topo'e yukur ka yile yut yoto yepelme." 13 ††Lenge Farisi yiname na, "Nin n̄anange wusyep me wah topo'e nitei. Yukur miye' ende n̄anange nange wusyep nin ki bwore mise."

14 Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Bwore mise, n̄am manange wusyep me n̄am tanam, kom lenge miye' tuweinge se ka yusyunde wusyep n̄am. Tehei kin ta'e le'e, n̄am sisyeme luh moi n̄aiye n̄am tahar mat, topo'e luh moi n̄aiye ma mil. O yip yukur sisyeme moi jeheinge n̄am, topo'e luh moi n̄aiye n̄am mala mil. 15 Yip yiyar'e lenge miye' tuweinge jande yanah tikin kekep e'e. Kom tukwini n̄am yukur miyar'e n̄aimune n̄aiye miye' ende n̄ende. 16 Kom n̄aiye ma miyar'e n̄aimune n̄aiye miye' ende n̄ende pe, luku ki bwore bwarme. Detale, n̄am n̄ilyeh yukur miyar'e kin. Yai n̄aiye nember n̄am mat pe, kin n̄ende wah n̄otop n̄am. 17 ††Nato wusyep erŋeme yip pe, wusyep ki sai ta'e le'e: N̄aiye miye' hoi ka hindi yininge wusyep esep ilyeh pe, wusyep tinge hindi ki bwore mise. 18 N̄am manange wusyep me n̄am tanam, topo'e n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye n̄am mende. Topo'e Yai n̄aiye nember n̄am mat pe, kin n̄anange wusyep me n̄am, topo'e n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye n̄am mende."

19 Tinge yisilihme na, "O yai nin narp a?" Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄aiye yip yukur sisyeme n̄am pe, yip yukur pa sisyeme Yai topo'e. N̄aiye pa sisyeme n̄am pe, yip se pa sisyeme Yai n̄am topo'e." 20 Jisas n̄anange wusyep n̄asambe lenge miye' tuweinge gan nato yukoh yirise n̄aiye sehei me wurmbu' wuhyau n̄aiye tate. Pe kin n̄anange wusyep lalme luku. Topo'e yukur lahende syep narpe kin, detale, n̄up kin teter.

†† 8.12 Mat 5.14, Jon 9.5 †† 8.13 Jon 5.31 ††† 8.17 Lo 19.15

**Jisas n̄anange nange lenge miye' tuweinge yukur
tatame ka yil luh moi n̄aiye kin nala el**

²¹ Jisas plihe n̄ana lenge miye' tuweinge na, "N̄am ma mil pe, yip pa yahai' n̄am. Hwap yip teter ka si pe, yip pa yule. Kom yip yukur pa yil luh moi n̄aiye n̄am mala mil." ²² Lenge Juta yisande wusyep uku pe, tinge yanange na, "Kin n̄anange nange poi yukur ya mil luh moi n̄aiye kin nala el. Pe luku kin nala ininge nange ka onombe kitikin ka ole?" ²³ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yip nate gah tuweihe, kut n̄am nanah hla'. Topo'e yip tikin kekep e'e, kut n̄am nanah moiha'." ²⁴ Le'e tehei kin n̄aiye n̄am mana yip nange pa yule me hwap n̄aiye yip yende. Wusyep n̄aiye n̄am manange me n̄am tanam, n̄aiye n̄am miye' ilyehe ihei no, n̄aiye n̄oihmbwaip yip yukur teŋeime n̄am pe, hwap yip teter ka si pe, pa yule."

²⁵ Tinge yisilihme na, "Nin lahmende?" Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄am miye' ilyeh n̄aiye somohon n̄endeheiyeh n̄aiye n̄am si mana yip. ²⁶ N̄am wusyep wula wula n̄aiye ma mininge milme n̄aimune mune n̄aiye yip yende. Topo'e wusyep wula wula n̄aiye ma miyar'e yip. N̄am mana lenge miye' tuweinge lalme gwande n̄aimune n̄aiye n̄am masande matme Yai. Detale, kin miye' n̄aiye nember n̄am mat pe, kin bwore mise topo'e bwarme."

²⁷ Tinge yukur sisyeme n̄aiye Jisas n̄anange wusyep me Yai kin nanah moiha'." ²⁸ Ta'e luku pe, kin n̄ana lenge na, "N̄upe n̄aiye pa yahra'e Talah tikin Miye' pe, pa sisyeme N̄am n̄ilyeh n̄aiye manange nange N̄am Li' Ehei' pe, luku pa sisyeme nange n̄am yukur mende n̄aimune gwande n̄asande n̄am. Kom n̄am manange wusyep gwande n̄aimune n̄aiye Yai n̄ana n̄am nange ma mininge. ²⁹ Topo'e Yai n̄aiye nember n̄am mat pe, kin narp topo'e n̄am. Kin yukur nasme n̄am n̄ilyehme, pakai. Detale, nye nyermbe n̄am mende n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye n̄ende kin hriphrip." ³⁰ Lenge miye' tuweinge wula wula n̄aiye yisande wusyep Jisas uku pe, n̄oihmbwaip tinge teŋeime kin.

**Wusyep mise n̄ende lenge miye' tuweinge yarp bwore
hlaininge**

³¹ Ta'e luku pe, Jisas n̄ana lenge lahmende n̄aiye n̄oihmbwaip tinge teŋeime kin na, "N̄aiye pa yisyunde wusyep n̄am e'e no, pa junde pe, yip pa yurp tu'e jetalah n̄am supule. ³² Yip pa sisyeme wusyep mise pe, wusyep mise luku ka ende yip pa yurp hlaininge." ³³ †Tinge yungwisme wusyep kin ta'e le'e, "Poi loumwah tikin Abraham. Yukur n̄up ende poi marp ta'e miye' wah pakaiye tikin miye' ende, pakai. Ta'e luku pe, deta'e lai ti nin n̄anange nange yip pa yurp bwore hlaininge?"

³⁴ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄am mana yip bwore mise. Lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye yende hwap pe, tinge ka yurp miye' tuweinge wah tikin n̄aiye yende hwap. ³⁵ Lenge miye' tuweinge wah yukur nye

nyermbe yotop yai tehei yarp yukoh kin. Pakai. Kom talah tiheinge kin narp yukoh uku nye nyermbe. ³⁶ N̄aiye Talah ka ende yip pa yurp hlaininge pe, yip pa yurp hlaininge supule. ³⁷ N̄am sisyeme nange yip loumwah tikin Abraham. Kom yip yukur yamba'e wusyep n̄am n̄aiye n̄am manange pe, yip yala pumbe ma mule. ³⁸ N̄am manange wusyep me n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye n̄am meteke'e n̄upe n̄aiye n̄am marp topo'e Yai n̄am. Kom yip yende n̄ai'e n̄ai'e jande n̄aimune n̄aiye yip yisande yatme yai yip."

³⁹ Tinge yungwisme wusyep kin na, "Yai poi Abraham." Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄aiye yip n̄ambaih talah tikin Abraham pe, yip pa yende n̄ai'e n̄ai'e n̄aihilyeh tu'e Abraham n̄aiye n̄ende. ⁴⁰ N̄am manange malaŋatme wusyep mise lalme n̄aiye n̄am masande matme Got. Kom yip yala pumbe ma mule. O Abraham yukur n̄ende n̄ai ta'e liki! ⁴¹ Yip yende n̄ai'e n̄ai'e luku jande yai yip n̄aiye n̄ende." Tinge yungwisme wusyep kin na, "Mam poi yukur wara'e poi ta'e n̄aiye talah yanah. Got n̄ilyeh kin Yai poi, topo'e poi talah kin bwore mise."

⁴² Jisas n̄ana lenge na, "N̄aiye Got kin yai yip bwore mise pe, yip pa yende nihararme n̄am. Detale, n̄am marp topo'e Got ti, n̄am mat. N̄am yukur mat ta'e n̄aiye n̄asande n̄am, kom kin nember n̄am mat. ⁴³ Deta'e lai ti yip yukur yisande gondoume wusyep n̄aiye n̄am manange? Tehei kin ta'e le'e, yip jarng n̄aiye pa yisyunde wusyep n̄am. ⁴⁴ Yip talah tikin Satan, kin yai yip. Yip yisande n̄aiye pa junde n̄asande yai yip. Somohon n̄aiye n̄endeheiyeh pe, kin miye' n̄aiye nongomb lenge miye' yule. Topo'e kin yukur gan topo'e wusyep mise. Detale, wusyep mise yukur sai nato kin. N̄upe n̄aiye kin n̄anange wusyep hombo'e pe, kin n̄ende gande n̄aimune n̄aiye si sai wim topo'e n̄oihmbwaip kin. Detale, kin miye' tehei tikin n̄aiye n̄anange wusyep hombo'e, topo'e kin n̄ende n̄oihmbwaip lenge mitiŋ n̄aiye tinge yende hombo'e. ⁴⁵ Kom n̄upe n̄aiye n̄am manange malaŋatme wusyep mise malme yip pe, n̄oihmbwaip yip yukur teŋeime wusyep n̄am. ⁴⁶ Yip n̄oiheryembe nange n̄am mende hwap lakai? N̄aiye pa n̄oiheryembe tu'e liki pe, pa yininge yowor'e yember hwap n̄am yil halhale. Topo'e n̄aiye ma mininge malaŋatme wusyep mise pe, deta'e lai n̄aiye n̄oihmbwaip yip yukur teŋeime n̄am? ⁴⁷ Lenge talah tikin Got yisande wusyep tikin Got. Yip yukur talah tikin Got no, pa yisyunde wusyep kin."

Jisas somohonme narp yerme Abraham

⁴⁸ Lenge Juta yini'e Jisas na, "Poi manange bwore mise n̄aiye nin miye' Samaria, topo'e yipihinge pupwa ende narp nato nin pe, luku ki bwore mise lakai?" ⁴⁹ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Pakai! Yipihinge pupwa yukur narp nato n̄am. N̄am mahra'e naŋ Yai n̄am ma manah, kom yip tale naŋ n̄am ya jah. ⁵⁰ N̄am yukur mahra'e naŋ n̄am tanam. Miye' ende kin nala ahra'e naŋ n̄am pe, kin Got, miye' iyar'e. ⁵¹ N̄am mana yip bwore mise, lahmende n̄aiye n̄ende n̄aimune gande wusyep n̄aiye n̄am maname pe, yukur ka ole."

† 8.33 Mat 3.9, Luk 3.8

⁵² Tinge yiname na, "Tukwini poi si sisyeme nange yipihinge pupwa ende narp nato nin! Abraham si nule, topo'e lenge profet si yule. Kom nin njanange na, lahmende njaie ka gunde wusyep nin pe, yukur ka ole.

⁵³ Pe nin njanange nange nin nengelyembe yai poi Abraham, lakai? Lenge profet topo'e si yule. O nin lahmende liki?"

⁵⁴ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Njaiye ma mahra'e naŋ njanam pe, naŋ njanam uku ka el luh paka pakaiye. Kom Yai njanam nahra'e naŋ njanam. Kin njilyehe sai njaie yip yanange kin Got yip. ⁵⁵ Yip yukur sisyeme kin, kom njanam sisyeme kin. O njaie ma mininge nange njanam yukur sisyeme kin pe, liki njanam miye' hombo'e ta'e yip. Kom njanam sisyeme kin pe, njanam gwande wusyep kin lalme. ⁵⁶ Mwan yip Abraham kin narp neseperrhme njanam uku njaie ma mut pe, ka hriphrip njaie ka eteke' njanam. Njupe njaie ka eteke'e mi'e pe, njoihmbwaip kin ka bwore supule." ⁵⁷ Tinge yiname na, "Wahtaip nin teter yukur namba'e 50 pe, nin si njetেকে'e Abraham lakai?" ⁵⁸ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Njanam mana yip bwore mise, njupe njaie mam teter yukur wara'e Abraham pe, Njanam e'e somohonme marp yer." ⁵⁹ Mi'e pe, tinge yamba'e njeser njaie ka yiche yonombe kin, kom Jisas njinise kitikin pe, kin nasme yukoh yirise.

Jisas njanam mi'e miye' njanam tangar

9 Jisas nanga nal pe, kin njetেকে'e miye' ende njaie somohon mam wara'e kin pe, njanam tangar.

² Lenge jetalah tikin Jisas yisilihme na, "Jetmam, lahmende njanam hwap ti, njupe njaie mam wara'e kin pe, njanam tangar? Miye' uku njanam hwap, lakai lenge yai mam kin yende hwap?"

³ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Tehei njaie njanam tangar pe, yukur hwap kin, topo'e hwap lenge yai mam kin, pakai. Njanam tangar njaie lenge mitinj ka yeteke'e bongol tikin Got ka ende wah oto kin. ⁴ Tukwini njaie teter njanam sai pe, poi ya mende wah nihe njaie mende wah tikin Got njaie njanam mat. Njanam yepelmbe ka ot njaie lahmende yukur ka ende wah. ⁵ Njupe njaie teter njanam marp kekep e'e pe, njanam yirise tikin kekep e'e."

⁶ Kin njanam wusyep uku mi'e pe, kin kusyur tuhwa' nal gah kekep. Kin nimbilme kekep topo'e tuhwa' mi'e pe, kin namba'e kekep uku njindir'e nal njanam miye' uku. ⁷ Pe kin njanam miye' uku na, "El un-gurhme njanam mohro nin el guh pinip njeheh Siloam!" Wusyep tehei Siloam ki ta'e le'e, "Tinge yember kin nal'. Ta'e luku pe, miye' uku nal nungurhme bep mohro kin. Pe njanam tangar tana' bwore pe, kin njetেকে'e njaie njaie."

⁸ Ta'e luku pe, lenge moi ilyeh kin, topo'e lenge miye' tuweinge sye' njaie somohonme yeteke'e kin narp mbep tangare yanange na, "Ta'e kin miye' mbep tangare ilyeh e'e njaie somohon narp tangal lenge mitinj njaie ka yanja'e wuhyau lakai?" ⁹ Mitinj sye' yanange na, "Kin njilyeh liki li." Kom sye' yanange na, "Pakai, liki

yukur kin, o kin njahilyeh ta'e miye' iki." Ta'e pe, miye' uku njanam na, "Njanam miye' ilyeh li' ihei." ¹⁰ Tinge yisilihme na, "Deta'e lai ti njanam nin si tana' bwore njaie ni njetেকে'e?" ¹¹ Kin nungwisme wusyep tinge na, "Miye' njaie tinge jalme Jisas namba'e kekep sye' nimbilme topo'e tuhwa' pe, kin njindir'e nal njanam tangar. Pe kin njanam nange ma mil mungurhme bep mohro njanam mil pinip njeheh Siloam. Ta'e luku pe, njanam mal mungurhme bep mohro njanam pe, njanam tangar tana' bwore pe, njanam meteke'e njaie njaie." ¹² Tinge yisilihme na, "O miye' uku kin narp a?" Kin nungwisme wusyep tinge na, "Njanam yukur sisyeme."

Lenge Farisi yisilihme miye' njaie njanam tangar kin si bwore

¹³ Mi'e pe, tinge yamba'e miye' njaie somohon njanam tangar yenge yal lenge Farisi. ¹⁴ Njanam uku njaie Jisas namba'e kekep njindir'e nal njanam tangar no, njanam tangar bwore pe, luku njanam tangar Sabat. ¹⁵ Lenge Farisi plihe yisilihme miye' uku na, "Njanam tangar kin si tana' bwore ta'e lai?" Kin njanam lenge na, "Jisas namba'e kekep njaie kin nimbilme topo'e tuhwa' kin pe, kin njindir'e nal njanam tangar. Njanam mal mungurhme njanam tangar pe, tukwini njanam meteke'e njaie njaie." ¹⁶ Lenge Farisi sye' yanange na, "Miye' njaie njanam tangar uku pe, Got yukur ka ember kin ot. Detale, kin yukur gande wusyep erjeme tikin Sabat." O lenge sye' yanange na, "Miye' njaie si njanam tangar hwap pe, kin yukur tatame ka ende wah bongol tu'e luku!" Pe tinge yowor'e tititinge yal hoime.

¹⁷ Ta'e luku pe, lenge Farisi plihe yisilihme miye' uku njanam tangar na, "O nin njanam tangar nange kin njanam tangar njanam tangar no, nin njoiheryembe ta'e laime miye' uku." Miye' uku nungwisme na, "Kin profet ende."

¹⁸ Njanam tangar miye' uku somohon tangar bwore mise, kom tukwini kin si ningilise njanam tangar gah. Kom njoihmbwaip lenge Jisas ki sai bongol nange miye' uku pupwa njanam tangar hombo'e. Ta'e luku pe, tinge jalme lenge yai mam tikin miye' uku yat. ¹⁹ Tinge yisilih lenge na, "Le'e talah yip? Yip yanange nange somohon njaie mam wara'e kin pe, njanam tangar ta'e luku? Deta'e lai ti kin tatame ka ingilise njanam tangar eteke'e?"

²⁰ Lenge yai mam kin yungwisme wusyep na, "Poi hindi sisyeme nange le'e talah poi hindi. Topo'e poi sisyeme njaie somohon mam wara'e kin pe, njanam tangar. ²¹ Kom poi yukur sisyeme njaie tukwini le'e kin ningilise njanam tangar gah no, kin tatame ka eteke'e. Topo'e poi yukur sisyeme lahmende njaie njanam tangar bworerme njanam tangar kin uku. Yisilihme kitikin! Kin si njanam tangar miye' gah tatame njaie kitikin ka ininge wusyep." ²² Lenge yai mam hi'jarange lenge miye' embeb Jisas pe, tinge yanange wusyep uku. Lenge Jisas si yupwai'e wusyep nange lahmende njaie njanam tangar nange njoihmbwaip kin tenjeime Jisas, njaie kin Miye' alanjatme Kraiss pe, ka jinyen lenge yi tus yanga'me lotu tinge. ²³ Luku tehei kin njaie lenge yai mam yanange na, "Kin si njanam tangar miye' gah tatame njaie kitikin ka ininge wusyep. Yisilihme kitikin!"

²⁴ Tinge plihe jalme miye' n̄aiye somohon n̄embep kin tangar uku nat pe, tinge yiname na, "Nin na gil nar̄ Got pe, na upwai'e wusyep bongol topo'e kin nange wusyep n̄aiye ni n̄anange pe, ki bwore mise! Poi sisyeme nange miye' uku kin n̄ende hwap." ²⁵ Miye' uku nungwisme wusyep na, "N̄am yukur sisyeme n̄aiye kin n̄ende hwap, lakai pakai. N̄aisep ilyeh n̄aiye n̄am sisyeme pe, tukwini n̄am mingilise n̄embep n̄am gwah pe, n̄am meteke'e." ²⁶ Tinge yisilihme na, "Kin n̄ende nin ta'e la? Kin ningilise n̄embep nin gah ta'e la?" ²⁷ Kin nungwisme wusyep tinge na, "N̄am si mana yip kuli. Kom ta'e yip jar̄nge n̄aiye pa yisyunde? Deta'e lai ti yip tepeli tepelih me yanar? Ta'e yip topo'e plihe yala yurp tu'e jetalah kin lakai?"

²⁸ Lenge Farisi yihele wusyep pupwa me miye' uku na, "Nin jetalah kin, kut poi jetalah tikin Moses. ²⁹ Poi sisyeme nange Got n̄anange wusyep nalme Moses. O miye' iki n̄aiye tinge jalme Jisas pe, poi yukur sisyeme kin miye' mune." ³⁰ Miye' uku nungwisme wusyep tinge na, "Hei, n̄am gunguru plaimē wusyep iki! Yip jin-jame kin miye' mune, kom kin n̄ende bworerme n̄embep n̄am n̄aiye tangar!" ³¹ Poi sisyeme nange Got yukur n̄asande wusyep lenge miye' n̄aiye yende hwap. Kom kin n̄asande wusyep lenge miye' tuweinge n̄aiye yirisukwarme kin, topo'e yende n̄aimune jande n̄aiye Got n̄ana lenge ka yende. ³² Somoho somohonme nate gere tukwini le'e pe, poi yukur misande wusyep me miye' ende n̄aiye n̄ende bwore me n̄embep miye' ende n̄aiye mam wara'e kin no, n̄embep kin tangar. ³³ N̄aiye Got ka ember miye' uku ot pe, lono. Tu pakai pe, miye' iki yukur ka se ende n̄ainde."

³⁴ Tinge yini'e kin yiname na, "Mam wara'e nin pe, nin bworengē nato hwap supule. Pe nin nala ininge alar̄at poi wusyep lakai?" Pe tinge jinyenme kin nasme yukoh lotu.

Lahmende n̄aiye n̄oihmbwaip tinge kute

³⁵ Jisas n̄asande wusyep n̄aiye tinge si jinyenme miye' uku pe, kin na n̄ahai'e kin pe, ki n̄eteke'e pe, Jisas n̄isilihme na, "N̄oihmbwaip nin tejeime Talah tikin Miye', lakai pakai?" ³⁶ Miye' nungwisme na, "Lahmborengē, ini n̄am na, kin lahmende no, n̄oihmbwaip n̄am ka tejeime kin!" ³⁷ Jisas n̄aname kin na, "Nin si n̄eteke'e kin pe, kin n̄ilyeh e'e n̄aiye n̄anange wusyep n̄otop nin tukwini." ³⁸ Pe miye' uku n̄anange na, "Lahmborengē, n̄oihmbwaip n̄am tejeime nin." Pe kin n̄asar'e n̄imbep n̄irisukwarme Jisas.

³⁹ Jisas n̄anange na, "N̄am mat kekep e'e n̄aiye ma miyar'e n̄aimune n̄aiye lenge miye' tuweinge yende. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄embep tinge tangar pe, ka plihe yingilise n̄embep juh yeteke'e. O lenge mitiñ n̄aiye yeteke'e pe, n̄embep tinge ka tingir." ⁴⁰ Lenge Farisi sye' yarp sehei me Jisas pe, tinge yisande wusyep uku n̄aiye Jisas n̄anange. Pe tinge yisilihme na, "O nin n̄anange nange poi topo'e n̄embep si tangar lakai?" ⁴¹ Jisas n̄ana lenge na, "N̄aiye n̄embep yip si tangar pe, Got yukur ka iyar'e pupwa yip. Kom yip yanange na, 'N̄embep poi e'e sai pe, poi

meteke'e, topo'e poi miye' bwore mise.' Ta'e luku pe, hwap yip teter sai nal n̄embep tikin Got."

Jisas kin miye' embepeme lenge worsip

10 Jisas n̄anange na, "N̄am mana yip bwore mise. Miye' endei topo'e miye' n̄aiye bule n̄onombe kete n̄ai'e n̄ai'e miye' ende pe, yukur ka yil yoto yukoh map tikin lem lenge worsip. Kom ka tahar'e lem yil juh umbur n̄aiye ka yil yoto. ² Miye' n̄aiye nato yukoh map pe, kin miye' embepeme lenge worsip. ³ Miye' n̄aiye gan keteme kohmap pe, ki kumbur kohmap me kin. Lenge worsip yisande di' kin n̄aiye kin gal lenge nar̄ ilyeh ilyeh pe, kin nenge lenge nate tas. ⁴ Nupe n̄aiye kin si nenge lenge nate tas mi'e pe, kin nal yerme tinge, kut lenge worsip jande kin. Detale, tinge si sisyeme di' wonge kin. ⁵ Tinge yukur ka se plihe junde miye' n̄oinde. N̄aiye miye' ende ka gil lenge pe, lenge worsip ka jir̄nge kin yil. Detale, tinge yukur sisyeme di' wonge kin."

⁶ Jisas n̄ana lenge wusyep tap e'e, kom tinge yukur sisyeme n̄aimune n̄aiye kin n̄anange. ⁷ Ta'e luku pe, Jisas plihe n̄anange na, "N̄am mana yip bwore mise. N̄am kohmap titinge lenge worsip." ⁸ Lenge mitiñ lalme n̄aiye yat yer me n̄am pe, tinge mitiñ n̄aiye yende n̄endei, topo'e lenge mitiñ n̄aiye bule yonombe jete n̄ai'e n̄ai'e lenge mitiñ. Kom lenge worsip yukur yisande wonge tinge. ⁹ N̄am kohmap. Lahmende n̄aiye ka oto n̄am pe, Got ka ungwisme kin. Pe kin ka ote tus n̄aiye ka amba'e n̄ai. ¹⁰ Tehei n̄aiye miye' endei nat pe, kin nat n̄aiye ka ende n̄endei lenge worsip, topo'e ka ongombe ende yumbune n̄aiye ka yule. Kom n̄aiye n̄am pe, n̄am mat n̄aiye ma mende yip pa yurp bwore supule nye nyermbe.

¹¹ N̄am miye' embepeme bwore titinge lenge worsip. Miye' embepeme bwore titinge worsip pe, kin se ka ar̄a'e laip kitikin el n̄aiye ka ungwis lenge worsip. ¹² N̄aiye miye' n̄ende wah wuhyau n̄ilyehme, kut kin yukur miye' embepeme mise lenge worsip, topo'e kin yukur yai tehei lenge worsip pe, nupe n̄aiye ka eteke'e n̄umbwat telpei ka ot pe, kin se ka osme lenge worsip, kut se ka gir̄nge. O n̄umbwat telpei se ka kukwame lenge worsip el'e el'e pe, se ka ongomb lenge worsip sye' ono. ¹³ Miye' uku se ka ende tu'e luku. Detale, kin n̄ende wah wuhyau n̄ilyehme. Kin yukur n̄oiheryembe lenge worsip.

¹⁴ N̄am miye' embepeme bwore lenge worsip. N̄am sisyeme lenge worsip n̄am. Topo'e lenge worsip n̄am tinge sisyeme n̄am. ¹⁵ Kin n̄ahilyeh ta'e n̄aiye Yai kin sisyeme n̄am, topo'e n̄am sisyeme Yai. Topo'e n̄am masande n̄aiye ma mar̄a'e laip n̄am n̄aiye ma mungwisme lenge worsip. ¹⁶ Worsip sye' tinge tanam, kom tinge yukur jan ya yoto lem e'e. N̄am ma melenjeime lenge mēnge mute moto topo'e. Tinge ka yisyunde di' n̄aiye wonge n̄am. Pe lenge worsip uku ka lalme jin n̄ilyeh, topo'e miye' embepeme ilyeh n̄aiye ka embepeme tinge lalme.

¹⁷Yai kin n̄ende nihararme n̄am. Detale, n̄am masande ma maŋa'e laip n̄am no, ma mule, kom se ma plihe tuhur murp. ¹⁸Yukur lahende tatame n̄aiye ka se ongohe laip bwore n̄am. N̄aiye n̄asande n̄am tanam pe, ma mule. Bongol n̄am sai n̄aiye ma mule, topo'e bongol n̄am sai n̄aiye ma plihe tuhur murp. Yai n̄am si n̄anange bongol, nange ma mende tu'e luku."

¹⁹Lenge Juta yisande wusyep uku pe, tinge plihe yowor'e tititinge yal hoime. ²⁰Lenge mitiŋ wula yanange na, "Yipihinge pupwa narp kin. Kin ta'e kwote le'e. Yip yember mungwim yalme wusyep kin tale?" ²¹Kom sye' yanange na, "Miye' n̄aiye yipihinge pupwa narp kin pe, yukur ka se ininge wusyep tu'e le'e. O yipihinge pupwa se ka ende bworerme n̄embep lenge miye' n̄aiye si tangar tu'e la?"

Lenge Juta yende wachaihme Jisas

²²N̄up uku pe, wundehei tikin mwate pe, n̄up embere ende n̄aiye lenge mitiŋ yate jahilyeh yarp Jerusalem. N̄up uku tinge n̄oiheryembe yal n̄aiye somohon tinge yalanatme yukoh yirise luku yalme Got. ²³O Jisas kin nange nal n̄oto lem wicher' n̄aiye yukoh yirise nal yukoh yohe tikin Solomon.²⁴ Lenge Juta yate jan yoyor'me kin pe, tinge yisilihme na, "Tumboiya' tikin n̄aiye na ini poi el halhale n̄aiye nin lahmende? Na ini poi bwore mise n̄aiye nin Miye' nalanatme Kraiss lakai?"

²⁵Jisas nungwisme wusyep tinge na, "N̄am si mana yip mi'e, kom n̄oihmbwaip yip yukur teŋeime n̄am. Wah lalme n̄aiye n̄am mende moto naŋ Yai n̄am pe, luku ki yasam yip n̄aiye n̄am lahmende. ²⁶Kom yip yukur worsip n̄am, ta'e luku pe, n̄oihmbwaip yip yukur teŋeime n̄am. ²⁷Worsip n̄am yisande di' n̄aiye wonge n̄am. N̄am sisyeme tinge pe, tinge jande n̄am. ²⁸N̄am mangang lenge laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe pe, yukur ka yule. Topo'e yukur lahende ka se ongohe tinge anga'me syep n̄am. ²⁹Yai n̄am ki n̄embere tahar'e miye' tuweinge lalme. Lahmende tinge n̄aiye Yai pwale pe, yukur miye' ende ka se ongohe tinge anga'me syep n̄am. ³⁰Yai topo'e n̄am pe, poi hindi n̄aisep ilyeh."

³¹Mi'e pe, lenge miye' tuweinge plihe yamba'e n̄eser n̄aiye yala yiche yonombe Jisas. ³²Jisas n̄ana lenge na, "N̄am si mende wah bwore wula wula n̄aiye Yai pwale nange ma mende guh n̄embep yip. O wah mune bwore luku n̄aiye n̄am mende ti, yip yala yiche n̄eser pumbe?" ³³†Lenge Juta yungwisme wusyep kin na, "Poi yukur mala miche n̄eser yumbe n̄aiye ni n̄ende n̄aimune bwore, pakai. Kom nin n̄anange wusyep pupwa gonombai'e Got. Nin miye' pakaiye le'e, kom nin nala ende nitei el tu'e n̄aiye na amba'e luh Got."

³⁴††Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yainge n̄aiye sai nato wusyep erŋeme yip pe, wusyep tikin Got sai ta'e le'e, 'N̄am manange ta'e le'e, yip ta'e got'. ³⁵Poi sisyeme nange wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got, ki bwore mise supule, topo'e yukur ki bunje bunjenge. Topo'e somohon Got nangange wusyep erŋeme nal

† 10.33 Wkp 24.16 †† 10.34 Sng 82.6

me lenge miye' embep titinge Juta pe, kin gal lenge nange tinge ta'e got. ³⁶O n̄aiye n̄am pe, Yai nalanatme n̄am pe, kin nember n̄am mate gwah kekep. Ta'e luku pe, n̄upe n̄aiye n̄am manange nange n̄am Talah tikin Got pe, deta'e lai ti n̄aiye yip yanange nange n̄am gwonombai'e Got? ³⁷N̄aiye yukur n̄am mende wah me Yai n̄am pe, n̄oihmbwaip yip yukur ka teŋeime n̄am. ³⁸Kom n̄am mende wah me kin. Kut n̄aiye n̄oihmbwaip yip yukur teŋeime wusyep n̄am pe, n̄oihmbwaip yip ka teŋeime mirakel n̄aiye n̄am mende. Ta'e luku pe, yip pa sisyeme bworerme nange Yai kin narp nato n̄am, topo'e n̄am marp ma moto Yai."

³⁹Tinge yala syep yurpe Jisas ninde topo'e, kom kin syul tas syep tinge nal. ⁴⁰‡Jisas plihe nal nerŋe nal mih Jordan. Kin na gere luh n̄aiye somohon Jon gihye'e pinip lenge miye' tuweinge pe, kin narp uku. ⁴¹Lenge miye' tuweinge wula yatme kin pe, tinge yanange na, "Bwore mise, Jon yukur n̄ende mirakel ende. Kom wusyep lalme n̄aiye kin n̄anange nalme miye' e'e pe, ki bwore mise." ⁴²Pe n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge wula wula n̄aiye jan uku teŋeime kin.

Lasarus si nule

11 ††Miye' ende n̄aiye narp moi Betani pe, naŋ kin Lasarus, kin n̄ende wahri' epwa. Mihyen kin Maria hindi tatai ti, Mata tinge yarp moi Betani. ²††Ti Maria n̄ilyeh uku n̄aiye wuru'e pinip winye' gwah n̄ihip Jisas no, ti wenge ndoh waih ti wihyete. Pe moi ti Lasarus n̄ende wahri' epwa. ³O lenge tuweinge to' tataime hoi uku yember wusyep yalme Jisas yanange na, "Lahmborenge, n̄imeini nin n̄ende wahri' epwa." ⁴N̄upe n̄aiye Jisas n̄asande pe, kin n̄anange na, "Wahri' epwa luku yukur ka onombe Lasarus ka ole yehe, pakai. Luku ka ende lenge miye' tuweinge ka yeteke'e bongol tikin Got no, ka yaŋa'e naŋ embere yilme kin. Topo'e n̄aiye nato yaŋah ilyeh uku pe, Talah tikin Got ka amba'e naŋ embere." ⁵Jisas n̄ende nihararme Mata hindi to' ti topo'e Lasarus. ⁶Kom n̄upe n̄aiye kin n̄asande wusyep nange Lasarus kin n̄ende wahri' epwa pe, kin plihe narp nato moi uku n̄up hoi topo'e.

⁷Mi'e pe, kin n̄ana lenge jetalah kin na, "Ya plihe mil provins Judia." ⁸Lenge jetalah yiname na, "Jetmam, yukur n̄up wula si nal n̄aiye lenge Juta yala yiche n̄eser yumbe na ole. O ni plihe n̄oiheryembe n̄aiye na el Judia lakai?" ⁹Jisas n̄anange na, "Ta'e aua 12 nato n̄au ilyeh ilyeh, lakai pakai? N̄aiye miye' ka oho anga n̄aiye n̄embep n̄auwe pe, yukur ka tumbe. Detale, kin si n̄eteke'e yirise tikin kekep e'e. ¹⁰Kom n̄aiye ka oho anga yaŋah oto yepelmbe pe, se ka tumbe. Detale, yirise yukur naŋar'e."

¹¹Jisas n̄anange luku mi'e pe, kin plihe n̄anange na, "N̄imeini poi Lasarus kin nate posoh, kom n̄am ma mila mahra'e kin." ¹²Lenge jetalah yungwisme wusyep kin na, "Lahmborenge, n̄aiye kin nate posoh pe, wahri' epwa kin se ka plihe mi'e pe, ka bwore." ¹³Lenge jetalah yukur sisyeme n̄aiye Jisas kin n̄anange n̄aiye Lasarus si nule. Kom tinge n̄oiheryembe nange Jisas kin n̄anange

‡ 10.40 Jon 1.28 †† 11.1 Luk 10.38-39 †† 11.2 Jon 12.3

nange Lasarus kin nate posoh. ¹⁴ Ta'e luku pe, Jisas n̄owor'e n̄anange nal na, "Lasarus si nule. ¹⁵ Kom tehei n̄aiye yip ti, n̄am hriphrip n̄aiye yukur n̄am mal marp topo'e kin. Detale, yip pa yeteke'e n̄ai uku pe, n̄oihmbwaip yip ka tejeime n̄am. Tuhur, ya milme kin." ¹⁶ Tomas, naŋ umbur'e kin Didimus, n̄ana lenge jetalah na, "Tuhur, ya mil topo'e jetmam no, ya mule motop kin."

Jisas kin tehei n̄aiye plihe n̄ahra'e lenge miye' tuweinge no, kin nangange laip bwore

¹⁷ Nupe n̄aiye Jisas nate gere Betani pe, kin n̄asande wusyep nange n̄up hoye hoye si nerŋe nal mi'e n̄aiye tinge yinise Lasarus. ¹⁸ Betani ki sai sehei me Jerusalem. Wohe kin ta'e kilomita hun. ¹⁹ Pe lenge miye' tuweinge wula lenge Juta si yate yarp yotop Mata hindi Maria. Tinge yate yenge lenge hindi yarp yanange wusyep bwore yende bongolme tinge hindi n̄aiye moiŋ tinge si nule.

²⁰ Nupe n̄aiye Mata wasande nange Jisas nat pe, ti wal tas wa weteke'e kin. Kut Maria warp yukoh. ²¹ Mata waname Jisas na, "Lahmborenge, n̄aiye na orp e'e pe, moiŋ n̄am yukur ka ole. ²² Kom tukwini n̄am sisyeme nange Got se ka yule n̄aimune n̄aiye na isil-ihme." ²³ Jisas n̄aname ti na, "Moiŋ nin ka plihe tuhur orp laip." ²⁴ Ti wungwisme wusyep na, "N̄am sisyeme n̄aiye n̄up yuwo ka tuhur." ²⁵ Jisas n̄anange na, "N̄am ilyeh, n̄am tehei n̄aiye mahra'e lenge miye' tuweinge no, mangang lenge laip bwore. Lahmende n̄aiye n̄oihmbwaip kin tejeime n̄am pe, kin ka orp laip. Kin ka ole, kom ka tuhur orp laip. ²⁶ Topo'e lahmende n̄aiye narp laip no, n̄oihmbwaip kin tejeime n̄am pe, yukur ka ole. O n̄oihmbwaip nin tejeime wusyep uku, lakai pakai?" ²⁷ Ti wungwisme wusyep na, "Hei, Lahmborenge! N̄oihmbwaip n̄am tejeime nin, Talah tikin Got topo'e miye' n̄aiye Got nalanatme, nange ka ot kekep ungwisme lenge miye' tuweinge kin."

Jisas n̄oiheryembe Lasarus pe, kin n̄jilil

²⁸ Mata wanange wusyep uku mi'e pe, ti syumbe yul wa waname to' ti Maria. Ti waname na, "Jetmam si nat pe, kin n̄jisilih nin." ²⁹ Nupe n̄aiye Maria wasande wusyep uku pe, ti bambarar tahar hihwai wala weteke'e kin. ³⁰ Jisas yukur nate n̄oto gere moi. Teter kin gan luh n̄aiye Mata si wa weteke'e yer. ³¹ Lenge miye' tuweinge n̄aiye yenge Maria yarp yukoh uku yeteke'e n̄aiye ti bambarar tahar hihwaiye wal pe, tinge tahar jande ti ya tas. Tinge n̄oiheryembe nange ta'e ti wala wilil wurp n̄ehheh. ³² Maria ti wa gwere luh n̄aiye Jisas narp pe, ti weteke'e Jisas. Ti wasar'e n̄jhip mbep gwah sehei me n̄jhip Jisas pe, ti waname na, "Lahmborenge, n̄aiye na orp e'e pe, moiŋ n̄am yukur ka ole." ³³ Jisas n̄eteke'e n̄aiye Maria wilil, topo'e kin n̄eteke'e lenge Juta n̄aiye yat yotop ti yahra'e yilil lalme pe, n̄oihmbwaip kin ginir supule, topo'e kin de ka ilil. ³⁴ Jisas n̄jisilih lenge na, "Yip yinise kin yala?" Tinge yaname na, "Lahmborenge, ote eteke'e!" ³⁵ Pe Jisas

n̄jilil. ³⁶ Lenge miye' tuweinge yanange na, "Yeteke'e, kin n̄ende nihararme miye' uku supule!" ³⁷ Kom mitiŋ sye' yanange na, "Kin n̄umbuse n̄embep me miye' n̄aiye n̄embep kin tangar pe, kin plihe n̄eteke'e. Kom deta'e lai n̄aiye yukur kin nungwisme Lasarus no, kin nule?"

Jisas n̄ahra'e Lasarus pe, kin plihe tahar narp laip

³⁸ Jisas kin plihe n̄oihmbwaip mane supule pe, kin nal gere n̄ehheh. O n̄ehheh uku pe, ki map ende sai nato n̄eser pe, n̄eser bimbaiye embere ende tatme n̄ehheh map. ³⁹ Jisas n̄anange na, "Yenenem n̄eser yil yanga'me!" Mata, mihyen tikin miye' nule luku wungwisme wusyep kin na, "Lahmborenge! Le'e n̄ende n̄up hoye hoye kin n̄aiye tahai' n̄ehheh tukwini. Ta'e luku pe, misip kin se ka iriwih ihe tekepe pupwa supule." ⁴⁰ Jisas n̄aname ti na, "N̄am si mana nin mi'e. N̄aiye n̄oihmbwaip nin ka tejei bongole pe, se na eteke'e yirise topo'e bongol embere tikin Got."

⁴¹ Tinge yenenem n̄eser yal yanga'me. Jisas n̄embep nanah moiŋla' pe, kin n̄anange na, "Yai, n̄am hriphrip me nin n̄aiye ni n̄asande wusyep n̄am. ⁴² N̄am sisyeme nange nye nyermbe ni n̄asande wusyep n̄am. Kom n̄am n̄oiheryembe lenge miye' tuweinge n̄aiye jan e'e pe, n̄am manange wusyep e'e n̄aiye tinge ka sisyeme bworerme nange nin nember n̄am mate e." ⁴³ Kin n̄anange wusyep uku mi'e pe, kin gal marng'e na, "Lasarus, ni tus!" ⁴⁴ Ta'e luku pe, Lasarus plihe tahar tas. Tinge yenge n̄aiyuwat yupwai'e n̄jhip, syep topo'e n̄embep mohro kin. Jisas n̄ana lenge na, "Yesembele n̄aiyuwat yanga'me pe, yusme ka el!"

Lenge miye' embep yupwai'e wusyep n̄aiye ka yonombe Jisas ka ole

(Mat 26.1-5, Mak 14.1-2, Luk 22.1-2)

⁴⁵ Lenge mitiŋ wula n̄aiye si yate yeteke'e Maria, yeteke'e n̄aimune n̄aiye Jisas n̄ende pe, n̄oihmbwaip tinge tejeime kin. ⁴⁶ Kom lenge mitiŋ sye' plihe yal yana lenge miye' embep titinge Farisi me n̄aimune n̄aiye Jisas si n̄ende.

⁴⁷ Ta'e luku pe, lenge Farisi topo'e lenge pris ondoŋ yate jahilyeh yotop lenge bwore bworeng'e tititinge lenge sisinge woroh pe, tinge yanange na, "Ya mende tu'e lai? Yeteke'e mirakel wula wula n̄aiye miye' e'e n̄ende! ⁴⁸ N̄aiye ya musme ka se ende gunde yaŋah ilyeh uku pe, lenge mitiŋ lalme le'e, n̄oihmbwaip tinge ka tejeime kin. Pe lenge Rom ka yute yende yumbune yukoh yirise poi, topo'e lenge miye' tuweinge poi."

⁴⁹ Miye' ende n̄aiye gah bumble tinge luku, naŋ kin Kaiafas pe, kin miye' ondoŋ lenge pris n̄aiye dindi' wahtaip uku. Kin n̄ana lenge ta'e le'e, "Yip yukur sisyeme n̄ainde sai ya! ⁵⁰ Ta'e yip yukur sisyeme n̄ainde bwore n̄aiye ka ungwisme yip. Ki bwore n̄aiye miye' ende ka amba'e luh lenge miye' tuweinge lalme no, ka ole. Kut n̄aiye ka yende yumbune lenge mitiŋ lalme pe, na pakai." ⁵¹ Kaiafas yukur n̄anange wusyep tas n̄oihmbwaip kitikin, pakai. Kin narp miye' ondoŋ lenge pris dindi' wahtaip uku pe, kin n̄anange wusyep profet uku

ñaiye Jisas ka ole ungwis lenge miye' tuweinge Juta.
^{†52} Topo'e yukur ka ole berme tinge ilyehme, pakai. Kin ka ole ñaiye ka garase lenge talah tikin Got lalme ñaiye yarp tirtatar yal'e yal'e enge ote oto bamtihei ñilyeh.

⁵³ Dindi' ñup uku nenge nal pe, lenge miye' embep Juta yarp wusyep yahai'e yanah ñaiye ka yonombe Jisas. ⁵⁴ Ta'e luku pe, Jisas yukur nal halhale nato lenge Juta. Kin nasme moi uku pe, kin nal moi ñaiye lenge mitinj pakai. Moi embere luku tinge jalme Efraim pe, kin narp ñotop lenge jetalah kin.

⁵⁵ O ñup embere ñaiye Pasova si nat sehei pe, lenge miye' tuweinge wula wula ñaiye moiye moiye lalme yal Jerusalem ñaiye ka yende mi'mi' tititinge ñaiye ka bwore prihe mi' supule yil ñembep tikin Got ñaiye ñup tikin Pasova. ⁵⁶ Tinge yende wah yahai'e Jisas ñaiye ka yeteke'e. Topo'e ñaiye tinge jan yal yoto lem mele'e ñaiye yukoh yirise pe, tinge yisilih yale yat tititinge na, "Yip ñoiheriyembe ta'e la? Ka se ote eteke'e ñup embere ñaiye Pasova le'e, lakai pakai?" ⁵⁷ Lenge pris ondoh topo'e lenge Farisi si yana lenge miye' tuweinge lalme ta'e le'e, "Ñaiye miye' ende ka sisyeme luh ñaiye Jisas narp pe, ka hihwai jereme poi no, ya syep murpe kin mupwai'e."

Maria wiwil'e pinip winye' gwah ñhip Jisas

(Mat 26.6-13, Mak 14.3-9)

12 Ñup syepumbur ilyeh teter sai ñaiye ñup Pasova ka ot pe, Jisas nal Betani, moi jeheinge Lasarus, miye' luku ñaiye Jisas ñahra'e kin gah ñehéh. ² Tinge yende ñai mi'mi' ñaiye hriphrip me Jisas yanar moi uku. Mata ti wohor ñai, kut Lasarus kin narp ñotop lenge miye' ñaiye yono ñai yotop Jisas. ³ †Mi'e pe, Maria wamba'e pinip winye' botol ende ñaiye wuhyau kin ñembere sekete ñaiye na iche amba'e. Ti wiwil'e gwah ñhip Jisas pe, ti wenge ndoh waih ti wihyete. Misip ñaiye pinip winye' uku ñuruwih anah pe, ki naihe dindi' me nato yukoh mele'e uku.

⁴ Jetalah tikin Jisas ende, Judas Iskariot, kin miye' ñaiye mindemboi ka ember Jisas el syep lenge wachaih ñanange na, ⁵ "Ki bwore ñaiye ya mende windau me pinip winye' e'e no, ya mamba'e silwa wuhyau 300. Pe ya tungwar mangange wuhyau uku milme lenge ñaipwa ñi'." ⁶ Judas ñaiye ñanange wusyep uku pe, yukur kin ñoihginirme lenge ñaipwa ñi', pakai. Kom kin pupwa miye' endei. Kin miye' ñaiye bepsaime wuhyau pe, ñup sye' kin ñende ñendei me wuhyau nungwisme kitikin. ⁷ Kom Jisas ñanange na, "Yusme tuwei iki. Ti wiwil'e pinip winye' uku wende mi'mi' wahri' ñam ñaiye ma mule no, ka yinise ñam. ⁸ †Nye nyermbe lenge ñaipwa ñi' ka yurp yotop yip, kut ñam yukur ma murp motop yip."

Lenge pris ondoh yupwai'e wusyep ñaiye ka yonombe Lasarus ka ole

⁹ Lenge mitinj wula wula yisande nange Jisas kin narp Betani pe, tinge yal luku. Tinge yukur yal ñaiye ka yeteke'e Jisas ñilyehme, kom tinge yala yeteke'e Lasarus ñaiye Jisas si ñahra'e kin tahar ñehéh. ¹⁰ Ta'e luku pe, lenge pris ondoh yupwai'e wusyep ñaiye ka yonombe Lasarus topo'e. ¹¹ Tehei sai ñaimune ñaiye Jisas ñende me Lasarus ti, luku ñende me lenge Juta wula jarngé lenge pris ondoh pe, ñoihmbwaip tinge tejeime Jisas.

Jisas nato Jerusalem ta'e kin

(Mat 21.1-11, Mak 11.1-11, Luk 19.28-40)

¹² Nyermbe pe, lenge miye' tuweinge wondoh embere si yal Jerusalem ñaiye ka yeteke'e ñup embere tikin Pasova. Pe lenge miye' tuweinge yisande nange Jisas kin ka ot Jerusalem topo'e. ¹³ †Ta'e luku pe, tinge yamba'e mikwot tup yenge yal yeteke'e kin yanar yanah. Tinge wilye' wiwawau yanange na, "Hriphrip me Got! Got ka ñoih mi'mi' me kin ñaiye nat nañ tikin Lahmborengé! Kin kin ñaiye ka embepeme Israel."

¹⁴ Jisas ñeteke'e yowor donki ende pe, kin ñanah narp donki nal. Ki gande wusyep ñaiye sai tup ñanange:

¹⁵ †Yip lenge miye' tuweinge tikin moi embere Saion. Yip yukur pa hi'jirngé.

Kin yip e'e tukwini nat. Kin narp nanah donki ñumbwahe nat.

¹⁶ Yerendehei kin pe, lenge jetalah yukur sisyeme wusyep tehei ñaiye wusyep uku. Kom ñupe ñaiye Got ñahra'e Jisas nana'e nañ embere nalme kin pe, tinge ñoihmbwar wusyep ñaiye sai nato tup ñanange me kin, topo'e ñaimune ñaiye lenge miye' yende me kin.

¹⁷ Ñupe ñaiye Lasarus si nule no, kin tahai' ñehéh pe, lenge miye' tuweinge wula tinge yarp topo'e Jisas pe, tinge yeteke'e Jisas ñaiye galme Lasarus no, ki nase ñehéh tas. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge luku yende wah ñaiye yana yanange wusyep me ñaimune ñaiye Jisas ñende. ¹⁸ Lenge miye' tuweinge yisande nange Jisas si ñende mirakel uku pe, tinge yal yeteke'e yanar yanah. ¹⁹ Lenge Farisi yanange wusyep yale yat tititinge na, "Yip yeteke'e! Poi yukur tatame ñaiye ya se mende ñaimune! Topo'e yip yeteke'e, lenge miye' tuweinge lalme si jande kin e'e!"

Lenge Grik sye' yala yeteke'e Jisas

²⁰ Gah bumble lenge miye' tuweinge lalme ñaiye yat Jerusalem ñaiye ka juhilyeh yoto ñup embere tikin Pasova pe, lenge Grik sye' yat topo'e. ²¹ Tinge yalme Filip, kin miye' Betsaida nato distrik Galili pe, tinge yiname na, "Lahmborengé, poi mala meteke'e Jisas."

²² Filip nal ñaname Andru pe, tinge hindi hoime yala yisilihme Jisas. ²³ Kom Jisas ñana lenge na, "Ñupe ñaiye

† Kaiafas kin miye' pupwa, topo'e wusyep profet ñaiye kin ñanange pupwa, kom mindemboi Got ka imbilme wusyep uku ñaisep ka terjei. †† 12.3 Luk 7.37-38 † 12.8 Lo 15.11

†† 12.13 Sng 118.25-26 †† 12.15 Sek 9.9

Talah tikin Miye' ka amba'e naŋ embere pe, si nat mi'e.
²⁴ Nam mana yip bwore mise, ŋaiye wit esep yukur nangah kekep no, kin nye', kin ilyeh ka orp. Kom ŋaiye ka ole pe, kin ka gere unuh teŋei ŋaisep wula wula.
²⁵ †Lahmende ŋaiye ka ende nihararme kitikin ende ŋaimune gunde ŋaiye kin ŋasande pe, kin ka talai supule. Kom lahmende garŋge ŋaiye ka ende nihararme narp bwore kitikin, topo'e ŋai'e ŋai'e kekep e'e pe, kin ka amba'e laip bwore nye nyermbe. ²⁶ Lahmende ŋaiye kin nala ende wah me ŋam pe, ka gunde ŋam. Luh mune ŋaiye ma murp pe, miye' wah ŋam ka orp topo'e. Topo'e Yai ŋam ka aŋa'e naŋ embere elme lahmende ŋaiye ŋende wah me ŋam.

Jisas ŋanange wusyep me nule kin

²⁷ Tukwini ŋoihmbwaip ŋam ki mane sekete pe, wusyep mune sai ŋaiye ma mininge? Tatame ŋaiye ma mininge na: Yai, tatame ŋaiye na enge ŋam tup-waihme ŋup pupwa luku ŋaiye ma mamba'e nihe syohe? Kom luku tehei ŋaiye ŋam mat e'e. ²⁸ Yai ŋam, ende naŋ nin ka sisil ende ŋembere!" Mi'e pe, Got ŋanange wusyep nase moi'la' nat na, "Ŋam si mende naŋ ŋam si sisil ŋende ŋembere. Pe ŋam ma plihe mende topo'e menge mil." ²⁹ Lenge mitiŋ lalme ŋaiye jan uku yisande wusyep pe, sye' tinge yanange nange luku dululul. Kut sye' yanange na, "Walip hla' ende ŋanange wusyep natme kin." ³⁰ Kom Jisas ŋana lenge na, "Wonge luku ŋaiye ŋanange wusyep pe, yukur ka ungwisme ŋam, ka ungwisme yip. ³¹ Tukwini Got ka ende wusyep kot me lenge miye' tuweinge lalme. Topo'e Got ka ginyenme miye' embep ŋaiye bepeteme kekep e'e. ³² Ŋupe ŋaiye ka yahra'e ŋam yusme kekep yenge yil yunuh hla' pe, ma kwete lenge miye' tuweinge lalme mut me ŋam!" ³³ Ŋupe ŋaiye Jisas ŋanange wusyep uku pe, kin ŋanange ŋasambe yaŋah ŋaiye ka ole el loutungwarmbe.

³⁴ †Lenge mitiŋ lalme ŋaiye jan uku yungwisme wusyep kin na, "Nato wusyep erŋeme Got ŋaiye poi gwonose pe, Miye' ŋaiye Got nalaŋatme nange ka ungwisme lenge miye' tuweinge kin ŋaiye ka ot pe, ka orp nye nyermbe. Deta'e lai ŋaiye ni ŋanange nange tinge ka yahra'e Talah tikin Miye' yenge yil yunuh? Talah tikin Miye' uku pe, kin lahmende?" ³⁵ Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yirise ŋam ka aŋar'e guh me yip sikirp. Tukwini teter yirise luku naŋar'e gah yip pe, pa yile yut yoto yirise luku. Tu pakai pe, yepelmbe se ka ote aparase yip. Lahmende ŋaiye nange yaŋah nato yepelmbe pe, kin yukur sisysteme yaŋah ŋaiye kin nal. ^{36a} Ŋupe ŋaiye yirise naŋar'e gah yip pe, ŋoihmbwaip yip ka teŋeime yirise luku. Pe yip pa yurp tu'e talah tikin yirise."

Lenge mitiŋ wula Juta, ŋoihmbwaip tinge yukur teŋeime Jisas

^{36b} Ŋupe ŋaiye Jisas ŋanange wusyep uku mi'e pe, kin nal tase narp luh ŋaiye tinge yukur sisysteme. ³⁷ Kin ŋende mirakel wula gah ŋembep tinge, kom ŋoihmbwaip tinge yukur teŋeime kin. ³⁸ †Ta'e luku pe, wusyep ŋaiye profet Aisaia si ŋanange ki bwore mise.

Lahmborenge, ŋoihmbwaip lahmende teŋeime wusyep poi?

Topo'e lahmende si ŋeteke'e wah bongol embere ŋaiye tukwini Lahmborenge ŋende?

³⁹ Kom ŋoihmbwaip tinge yukur teŋeime Jisas. Detale, tinge yukur tatame. Ki gande wusyep ŋoinde ŋaiye Aisaia ŋanange na:

⁴⁰ †Got si ŋende yumbune ŋembep tinge ŋaiye ka yeteke'e,

topo'e kin si nusukute ŋoihmbwaip tinge ŋaiye yukur ka sisysteme gondoume ŋai'e ŋai'e bwor-erme.

Topo'e Got ŋanange na:

Tinge yukur yimbilme ŋoihmbwaip yatme ŋam no, ma mende tinge ka tuhur bwore.

⁴¹ Aisaia ŋanange wusyep uku. Detale, kin si ŋeteke'e yirise topo'e bongol embere tikin Jisas. ⁴² Bwore mise ŋoihmbwaip lenge miye' embep wula Juta teŋeime Jisas. Kom tinge hi'jarŋge lenge Farisi pe, tinge yukur yanange wusyep yal halhale no, ka jinyen lenge tus yanga'me yukoh lotu tinge. ⁴³ Tinge yisande ŋaiye lenge miye' tuweinge ka yahra'e naŋ tinge, kut tinge jarŋge ŋaiye Got ka ahra'e naŋ tinge.

Jisas ŋanange wusyep ŋaiye ka iyar'e yarp lenge miye' tuweinge

⁴⁴ Jisas ŋanange wusyep marŋge na, "Lahmende ŋaiye ŋoihmbwaip kin teŋeime ŋam pe, yukur ki teŋeime ŋam ilyeh, pakai. Ŋoihmbwaip kin teŋeime Yai ŋaiye nember ŋam mat topo'e. ⁴⁵ Lahmende ŋaiye ŋeteke'e ŋam pe, kin ŋeteke'e Yai ŋaiye nember ŋam mat topo'e. ⁴⁶ Ŋam si mat e'e ta'e yirise ŋaiye naŋar'e nal kekep ŋaiye yepelmbe. Lahmende ŋaiye ŋoihmbwaip kin teŋeime ŋam pe, yukur ka plihe orp oto yepelmbe. ⁴⁷ Topo'e lahmende ŋaiye ŋasande wusyep ŋam no, yukur kin gande pe, tukwini ŋam yukur mat ta'e miye' iyar'e ŋaiye ma miyar'e kin. Ŋam yukur mat ŋaiye ma murp tu'e miye' iyar'e lenge miye' tuweinge kekep, pakai. Kom ŋam mat ŋaiye ma mungwisme tinge. ⁴⁸ Kut lahmende ŋaiye garŋge ŋam, topo'e yukur ŋasande wusyep ŋam pe, miye' iyar'e ende narp ŋaiye ka iyar'e kin. O ŋaiye ŋup yuwo pe, wusyep uku ŋaiye ŋam manange pe, ka orp tu'e miye' iyar'e kin. ⁴⁹ Luku ki bwore mise, ŋam yukur manange wusyep ŋaiye ki tas ŋoihmbwaip ŋam tanam, pakai. Yai ŋaiye nember ŋam mat pe, kin syep erŋem ŋam wusyep lalme ŋaiye ma mininge. ⁵⁰ Ta'e luku pe, ŋam sisysteme nange wusyep lalme ŋaiye Yai syep erŋem ŋam pe,

† 12.25 Mat 10.39, 16.25, Mak 8.35, Luk 9.24, 17.33 †† 12.34 Sng 110.4, Ais 9.7, Ese 37.25, Dan 7.14

‡ 12.38 Ais 53.1 †† 12.40 Ais 6.10

luku n̄am manange. Topo'e ka ende lenge miye' tuweinge ka yurp laip nye nyermbe."

Jisas nungurhme n̄hip lenge jetalah

13 O n̄up ilyeh sai n̄aiye n̄up embere tikin Pasova ka ot. Topo'e Jisas si sisyeme nange n̄up kin n̄aiye ka osme kekep e'e si nat sehei mi'e n̄aiye ka elme Yai. Nye nyermbe kin n̄ende nihararme lenge miye' tuweinge kitikin n̄aiye yarp kekep e'e. Kin n̄ende nihararme tinge nal gere n̄upe n̄aiye kin nule. ² Dir nala yungwiris n̄up pe, Jisas nenge lenge jetalah kin yono n̄ai yarp. O Satan si nember n̄oihmbwaip kin nato n̄oihmbwaip Judas, talah tikin Saimon Iskariot n̄aiye ka ember Jisas el syep lenge wachaih. ³ Jisas sisyeme n̄aiye Yai si n̄aŋa'e bongol n̄aiye ka bepeteme n̄ai'e n̄ai'e lalme. Kin sisyeme nange Got nember kin nat pe, ka plihe elme Got. ⁴ Ta'e luku pe, Jisas nasme n̄ai tahar gan pe, kin nungul n̄aiyuwat sokolohe, kut kin nerr̄eme tawol nal mondom kin. ⁵ Mi'e pe, Jisas n̄uru'e pinip sye' nangah yaŋ ende pe, kin nungurhme n̄hip lenge jetalah kin. Topo'e kin nihyete n̄hip tinge topo'e tawol n̄aiye kin nerr̄eme sai mondom kin.

⁶ Jisas natme Saimon Pita pe, Pita n̄silihme Jisas na, "Lahmborenge, deta'e lai ti nin nala ungurhme n̄hip n̄am?" ⁷ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Tukwini nin yukur sisyeme n̄aimune le'e n̄aiye n̄am mende le'e. Kom mindemboi se na sisyeme." ⁸ Pita n̄anange na, "Nin yukur tatame na ungurhme n̄hip n̄am! N̄am manange pakai supule!" Jisas nungwisme wusyep kin na, "N̄aiye ta'e liki pe, nin yukur na orp tu'e jetalah n̄am." ⁹ Saimon Pita n̄aname na, "Lahmborenge, yukur na ungurhme n̄hip n̄am ilyehme. Na ungurhme syep topo'e n̄ondoh topo'e!" ¹⁰ Jisas n̄aname na, "Miye' n̄aiye si tangarh pinip pe, yukur ka plihe tungurh pinip ninde. Kin ka ungurhme n̄hip ilyehme pe, ka bwore prihe supule. Topo'e yip lalme si bwore prihe, kut miye' esep ilyeh." ¹¹ Jisas si sisyeme lahmende n̄aiye ka ember kin el syep lenge wachaih. Luku tehei n̄aiye kin n̄anange wusyep na, yip lalme le'e yukur si bwore prihe mi' supule.

¹² Jisas nungurhme n̄hip tinge mi'e pe, kin plihe gah temhronj sokoloh kin uku pe, kin plihe nangah narp luh kin n̄ono n̄ai. Kin n̄sililih lenge na, "Yip sisyeme n̄aimune le'e n̄aiye tukwini n̄am mende me yip e'e?"

¹³ Yip jalme n̄am nange jetmam topo'e Lahmborenge. Pe luku ki bwore n̄aiye yip jalme n̄am ta'e luku. Detale, n̄am n̄ilyeh li' ihei. ¹⁴ N̄am Lahmborenge topo'e jetmam yip n̄aiye si mungurhme n̄hip yip. Yip topo'e pa plihe yungurhme n̄hip lenge miye' tuweinge poi sye'. ¹⁵ N̄am si masambe yaŋah uku malme yip pe, pa yende yaŋah ilyeh tu'e n̄aiye n̄am mende me yip. ¹⁶ N̄am mana yip bwore mise. Miye' wah yukur tahar'e miye' embep kin. Topo'e walip ende yukur narp anah hla' me miye' n̄aiye nember kin nal. ¹⁷ Tukwini yip si sisyeme wusyep tehei n̄aiye wusyep n̄am pe, n̄aiye pa junde bworerme pe, pa hrihrih!

¹⁸ N̄am yukur manange malme yip lalme. N̄am si sisyeme lahmende n̄aiye n̄am malaŋatme. Kom wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got pe, ki n̄anange ta'e le'e, 'Miye' n̄aiye n̄ono kakah n̄otop n̄am pe, kin ka ende wachaihme n̄am.' Pe n̄ai iki sehei ka tus bwore mise. ¹⁹ N̄ai e'e teter ka ot, kom tukwini n̄am mana yip. N̄upe n̄aiye n̄ai uku ka ot pe, n̄oihmbwaip yip ka teŋeime N̄am e'e n̄aiye N̄am Ilyeh li' ihi. ²⁰ N̄am mana yip bwore mise. Lahmende n̄aiye namba'e miye' wah ende n̄aiye n̄am member mal no, kin bepteme kin bworerme pe, kin namba'e n̄am topo'e. Topo'e lahmende n̄aiye namba'e n̄am pe, kin namba'e Yai n̄aiye nember n̄am mat."

Jisas n̄anange n̄aimune n̄aiye ka ende me kin

(Mat 26.20-25, Mak 14.17-21, Luk 22.21-23)

²¹ Jisas n̄anange wusyep uku mi'e pe, n̄oihmbwaip kin mane sekete pe, kin n̄anange n̄owor'e nal halhale na, "N̄am mana yip bwore mise. Lahende yip e'e ka ember n̄am el syep lenge wachaih." ²² Lenge jetalah susukum yale yat tititinge pe, tinge he'wohme lahmende n̄aiye ka ende n̄ai uku.

²³ O jetalah ende n̄aiye Jisas n̄ende nihararme pe, kin narp sehei me Jisas. ²⁴ Pe Saimon Pita nenge n̄ondoh n̄silihme na, "Liki ki n̄aname lahmende?" ²⁵ Ta'e luku pe, jetalah uku bunjenge bepmohro kin nalme Jisas pe, kin n̄silihme na, "Lahmborenge, nin n̄anange lahmende?" ²⁶ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Miye' n̄aiye ma mohor kakah sikirp mil guh yukoh no, ma maŋa'e li'. Kin miye' ilyeh uku." Ta'e luku pe, kin namba'e kakah nohor nangah mi'e pe, kin n̄aŋa'e Judas, talah tikin Saimon Iskariot. ²⁷ N̄upe n̄aiye Judas namba'e kakah uku n̄ono mi'e pe, Satan nate gahanahme kin. Jisas n̄aname na, "Hihwai el ende n̄aimune n̄aiye nin nala ende!" ²⁸ Lenge miye' lalme n̄aiye yarp luh uku yisande wusyep, kom tinge yukur sisyeme wusyep tehei n̄aiye Jisas n̄anange nalme Judas.

²⁹ O Judas kin bepteme wuhyau tem pe, tinge sye' n̄oiheryembe nange Jisas n̄aname kin nange ka el la iche wuhyau amba'e n̄ai'e n̄ai'e sye' n̄aiye n̄up embere tikin Pasova, lakai ka angange lenge n̄aipwa n̄i'. ³⁰ Judas namba'e kakah uku pe, kin hihwai na tas. O si yepelmbe ko.

Jisas nangange wusyep er̄eme n̄ambaran nalme lenge jetalah

³¹ Judas si nal mi'e pe, Jisas n̄anange na, "Tukwini Talah tikin Miye' ka amba'e n̄aŋ embere. N̄ai'e n̄ai'e luku ka ende me n̄am pe, Got ka amba'e n̄aŋ embere. ³² Topo'e n̄aiye Got ka amba'e n̄aŋ embere ot me Talah pe, Got ka aŋa'e n̄aŋ embere elme Talah tikin Miye' pe, kin ka ende tu'e luku nilyehe si. ³³ Lenge talah n̄am, n̄am yukur ma motop yip murp gwaingwai. Pe yip pa talalai yahai' n̄am. Kom ma mini yip wusyep ilyeh n̄aiye n̄am si mana lenge Juta. Yip yukur pa yil luh moi n̄aiye n̄am mala mil.

† 13.12 Luk 22.27 †† 13.16 Mat 10.24, Luk 6.40, Jon 15.20

‡ 13.18 Sng 41.9 †† 13.20 Mat 10.40, Mak 9.37, Luk 9.48, 10.16 †† 13.33 Jon 7.34

³⁴ †Topo'e tukwini ma mini yip wusyep erɲeme ɲambaran. Yip pa yende nihararme lenge miye' tuweinge ɲam tu'e ɲaiye ɲam mende nihararme yip. Pe pa plihe yende ɲahwikin ilyeh uku ɲaiye pa yende nihararme miye' tuweinge ɲam. ³⁵ ɲaiye pa yende niharar lenge miye' tuweinge ɲam pe, tinge lalme ka sisysteme nange yip lenge jetalah ɲam."

Jisas ɲanange nange Pita ka aɲa'e teket me kin

(Mat 26.31-35, Mak 14.27-31, Luk 22.31-34)

³⁶ Saimon Pita ɲisilihme Jisas na, "Lahmborenge, nin na el la?" Jisas nungwisme wusyep kin na, "Moi ɲaiye ɲam mala mil pe, tukwini nin yukur na gunde ɲam el, kom mindemboi na gunde ɲam el." ³⁷ Pita ɲisilihme na, "Lahmborenge, deta'e lai ɲaiye yukur tukwini ma gunde nin mil? ɲam mende mi'mi' ɲaiye ma mule mungwisme nin!" ³⁸ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Nin ɲoiheriyembe nange nin tatame na ole ungwisme ɲam lakai? ɲam mana nin bwore mise. Teter ɲaiye tuwet yukur ka enger pe, na ininge ni hun nange nin jinjame ɲam."

Jisas kin ɲahwikin ɲaiye lenge miye' tuweinge ka yilme Yai

14 Jisas plihe ɲana lenge na, "Yip yukur pa ɲoih mane no, pa ɲoiheriyembe wula wula. ɲoihmbwaip yip ka teɲeime Got topo'e ɲam. ² Nato yukoh ɲaiye Yai ɲam pe, luh wula wula sekete, topo'e ɲam mala mil ɲaiye ma mende mi'mi' me luh yip. ɲaiye luku ka pakai pe, yukur ma se mini yip wusyep e'e. ³ ɲupe ɲaiye ma mila mende mi'mi' luh moi yip mi'e pe, ma plihe muta mamba'e yip menge mil moi ɲaiye ɲam marp. ⁴ Yip sisysteme ɲaɲah ɲaiye nal moi ɲaiye ɲam mala mil."

⁵ Tomas ɲaname na, "Lahmborenge, poi yukur sisysteme moi ɲaiye nin nala el pe, ya se sisysteme ɲaɲah tu'e lai ɲaiye ya mil gwere luku?" ⁶ Jisas nungwisme wusyep kin na, "ɲam e'e ɲahwikin, topo'e tehei ɲaiye wusyep mise, topo'e ɲam tehei ɲaiye maɲa'e laip bwore mal lenge miye' tuweinge. O ɲahwikin ɲoinde yukur sai ɲaiye lenge miye' tuweinge ka yilme Yai, pakai. ɲam ilyeh ɲahwikin." ⁷ Kin ɲana lenge na, "Tukwini yip si sisysteme ɲam pe, yip sisysteme Yai topo'e. Pe ɲaiye tukwini nenge nal pe, yip sisysteme kin, topo'e yip si yeteke'e kin."

⁸ Filip ɲaname na, "Lahmborenge, na pasam poi Yai pe, luku ta'e ɲaiye ka oipe ɲoih poi." ⁹ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Filip, ɲam motop yip marp somohomme menge mat, kom nin teter jinjame ɲam e'e? Lahmende ɲaiye kin ɲeteke'e ɲam pe, kin si ɲeteke'e Yai topo'e. Deta'e lai ɲaiye ni ɲanange na, 'Pasam poi Yai?' ¹⁰ Filip, ta'e ɲoihmbwaip nin yukur teɲeime ɲam ɲaiye ɲam marp moto Yai pe, poi hindi ɲaisep ilyeh." Jisas ɲana lenge jetalah kin na, "Wusyep ɲaiye ɲam si mana yip pe, yukur tas ɲaiye ɲoihmbwaip ɲam, pakai. Yai ɲaiye narp nato ɲam pe, ki ɲende ɲam mende wah ki-

tikin. ¹¹ ɲoihmbwaip yip ka teɲeime wusyep uku ɲaiye ɲam manange na, ɲam marp moto Yai pe, poi hindi ɲaisep ilyeh. ɲaiye pakai pe, pa ɲoiheriyembe yil mirakel ɲaiye ɲam mende pe, luku ka ende bongolme ɲoiheriyembe mise yip. ¹² ɲam mana yip bwore mise. Lahmende ɲaiye ɲoihmbwaip kin teɲeime ɲam pe, ka ende wah tetehei gunde ɲaiye ɲam mende. Topo'e kin ka ende wah embere engelyembe wah ɲaiye ɲam mende. ɲam mala milme Yai, ¹³ mi'e pe, ɲaimune ɲaiye pa yisilih yoto naɲ ɲam pe, se ma mende. Ta'e luku pe, Yai ka amba'e naɲ embere otme Talah kin. ¹⁴ ɲai'e ɲai'e lalme ɲaiye pa yisilih yoto naɲ ɲam pe, se ma mende gunde.

Jisas ɲanange ɲaiye ka ember Yohe Yirise ot

¹⁵ ɲaiye pa yende nihararme ɲam supule pe, pa junde wusyep erɲeme ɲam bworerme pe, ¹⁶ ma misilihme Yai ɲaiye ka yul yip nungwisme ende ɲaiye ka orp otop yip supule. ¹⁷ Kin Yohe Yirise mise ɲaiye ɲanange wusyep mise. Lenge miye' tuweinge tikin kekep yukur ka se yamba'e kin. Detale, tinge yukur yeteke'e kin, topo'e tinge yukur sisysteme kin. Kom yip sisysteme kin. Detale, kin narp topo'e yip pe, min ka orp oto yip.

¹⁸ ɲam yukur ma musme yip no, pa yurp wuhliye, pakai. ɲam ma plihe mut me yip. ¹⁹ Sehei lenge miye' tuweinge gah kekep yukur ka plihe yeteke'e ɲam. Kom yip pa yeteke'e ɲam. Ta'e luku pe, ɲam ma plihe murp laip, topo'e yip pa yurp laip. ²⁰ ɲup uku pe, pa sisysteme nange ɲam marp mal moto Yai ɲam, topo'e yip yarp ya yoto ɲam. Ki ɲahilyeh ta'e ɲaiye ɲam marp moto yip. ²¹ Lahmende ɲaiye ɲasande wusyep erɲeme ɲam no, kin gande pe, kin uku ɲende nihararme ɲam. Yai ɲam ka ende nihararme lahmende ɲaiye kin ɲende nihararme ɲam. Pe ɲam topo'e ma mende nihararme kin pe, ma masambe ɲam milme kin."

²² Judas ɲoinde ɲaiye yukur Iskariot ɲanange na, "Lahmborenge, deta'e lai ɲaiye na asambe nitei otme poi, kut yukur na asambe nitei ot el lenge miye' tuweinge kekep?" ²³ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Lahmende ɲaiye ɲende nihararme ɲam pe, kin se ka gunde wusyep ɲam bworerme. Yai ɲam ka ende nihararme kin, topo'e poi ya hindi muta murp motop kin. ²⁴ Lahmende ɲaiye yukur ɲende nihararme ɲam pe, kin yukur gande wusyep ɲam. Topo'e wusyep ɲaiye yip yisande pe, yukur wusyep ɲam. Kin natme Yai ɲaiye nember ɲam mat.

²⁵ ɲupe ɲaiye teter ɲam marp motop yip pe, ɲam mana yip ɲai'e ɲai'e luku. ²⁶ Yai ka ember Yohe Yirise kin oto naɲ ɲam ɲaiye ka ungwisme yip. Kin ka ininge asamb yip ɲai'e ɲai'e lalme, topo'e ka ende yip pa ɲoiheriyembe wusyep lalme, ɲaiye somohon ɲam mana yip.

²⁷ ɲoihmbwaip ɲumwaiye ɲam le'e, ɲam mala musme topo'e yip. Le'e ɲoihmbwaip ɲumwaiye ɲam ɲaiye ɲam mala yul yip. ɲoihmbwaip ɲumwaiye ɲam yukur ki ɲahilyeh ta'e ɲoihmbwaip ɲumwaiye lenge miye' tuweinge kekep ɲaiye yangang lenge mitiɲ sye'.

† 13.34 Jon 15.12,17, 1Jo 3.23, 2Jo 1.5

Yukur pa yamba'e ɲoihmbwaip wula wula topo'e worhe. ²⁸ Yip si yisande wusyep ɲaiye ɲam mana yip. ɲam ma musme yip pe, ma mil. Kom ɲam ma plihe mutme yip. ɲaiye pa yende nihararme ɲam pe, yip pa hriphrip ɲaiye ɲam mala milme Yai. Detale, Yai kin Lahmborenge sekete nengelyembe ɲam. ²⁹ ɲai'e ɲai'e luku teter ka ot pe, tukwini ɲam si mana yip. ɲuɲe ɲaiye ɲai uku ka ot pe, pa yaɲa'e ɲoihmbwaip yip yilme wusyep ɲam. ³⁰ ɲam yukur mase mininge wusyep topo'e yip gwaie. Detale, miye' embep ɲaiye bepteme kekep e'e nat. Bongol kin yukur tatame ɲaiye ka ende ɲaimun me ɲam. ³¹ Kom lenge miye' tuweinge kekep, ka sisyeme nange ɲam mende nihararme Yai. Luku tehei ɲaiye ɲam mende ɲai'e ɲai'e lalme gwande ɲaiye kin ɲana ɲam ma mende. Tuhur, ya mil musme luh e'e."

Jisas kin lou wain bwore mise

15 Jisas plihe ɲanange na, "ɲam e'e lou wain bwore mise, kut Yai ɲam kin Yai tehei ɲaiye wah wain. ¹² Yai ɲotombo lou lombo lalme ɲam ɲaiye yukur tehei ɲesep pe, ki ɲiche nal. Topo'e kin ɲotombo ɲende hyenge lou lombo ɲaiye tehei ɲesep pe, ka tehei esep wula wula. ³ Wusyep lalme ɲaiye ɲam mana yip pe, ki ɲende yip ɲaiye pa tehei esep bwore mi' supule. ⁴ Yip pa yurp tongor' yutme ɲam pe, ɲam ma murp tongor' mil me yip. ɲaiye lou wain lombo yukur ɲonombe nal lou orope pe, lombo luku yukur ka se tehei esep. ɲaiye ka onombe el lou orope pe, liki se ka tehei esep. Kin ɲahilyeh ɲaiye yip yukur yonombe yat ɲam pe, yukur pa se tehei esep.

⁵ ɲam lou wain orope, kut yip lou wain lombo. O lah-mende ɲaiye tongor' nat ɲam no, ɲam tongor' mal kin pe, kin se ka tehei esep wula wula. ɲaiye yukur yip tongor' yat ɲam pe, yukur pa se yende ɲainde. ⁶ ɲaiye miye' ende yukur nate tongor' nat ɲam pe, ka yiche kin yil tu'e ɲaiye tinge yiche lou lombo yal yanar no, ki telei. Ta'e luku pe, tinge jarase lou lombo ɲaiye si telei uku yate yisye yal ilieh pe, tinge yesekheh. ⁷ ɲaiye pa tongor' yut ɲam no, wusyep ɲam ka tihi' oto yip, topo'e ɲaiye pa yisilihme Yai nange ka yul yip ɲaimune ɲaiye yip yisande pe, kin se ka yul yip. ⁸ Yip pa tehei ɲaisep wula wula. Detale, pa yurp jetalah mise ɲam pe, Yai ɲam ka amba'e naɲ embere. ⁹ ɲam mende nihararme yip ɲahilyeh ta'e Yai ɲaiye ɲende nihararme ɲam. Yurp tongor' yut ɲam no, ɲam ma mende nihararme yip. ¹⁰ Pa junde wusyep ɲam pe, ma plihe mende nihararme yip. Ki ɲahilyeh ta'e ɲaiye ɲam gwande wusyep tikin Yai ɲam pe, kin ɲende nihararme ɲam.

¹¹ ɲam masande ɲaiye hriphrip ɲam ka si el oto yip, topo'e hriphrip uku ka paparar kwere' supule oto ɲoihmbwaip yip. Luku tehei ɲaiye ɲam mana yip wusyep uku. ¹² †† Wusyep erɲeme ɲam ki ta'e le'e: Pa

† Got si ɲasamb lenge miye' tuweinge Juta yaɲah ɲaiye ɲaisep ka teɲeime kin. Tinge ta'e lou wain tikin Got, kom ɲaisep yukur teɲei, kut ɲaisep ka teɲeime Jisas. †† 15.12 Jon 13.34, 15.17, 1Jo 3.23, 2Jo 1.5

yende niharar lenge mitiɲ tu'e ɲaiye ɲam mende nihararme yip. ¹³ ɲuɲe ɲaiye miye' ende ɲende nihararme lenge ɲemei kin no, kin nule berme tinge pe, luku kin nengelyembe yaɲah ɲoinde ɲaiye yende niharar lenge miye' tuweinge. ¹⁴ Ta'e luku pe, ɲaiye pa yende ɲai'e ɲai'e junde wusyep ɲaiye ɲam mana yip pe, yip ɲimej ɲam. ¹⁵ Miye' wah yukur sisyeme ɲaimune ɲaiye miye' embep ka ende. Ta'e luku pe, ɲam yukur ma plihe gwil yip nange miye' wah, pakai. ɲam ma gwil yip ɲimej. Tehei kin ta'e le'e, ɲam si mana yip ɲai'e ɲai'e lalme ɲaiye ɲam mamba'e mat me Yai ɲam. ¹⁶ Yip yukur yalaɲatme ɲam. ɲam malaɲatme yip ɲaiye pa yi tus tehei esep wula wula. ɲaisep uku ka tehei nye nyermbe. Ta'e luku pe, Yai ka yul yip ɲaimune ɲaiye pa yisilihme kin yoto naɲ ɲam. ¹⁷ ɲam yal yip wusyep erɲeme ende ta'e le'e, yip ilieh yilieh pa yende niharar lenge miye' tuweinge ɲam."

Lenge miye' tuweinge kekep ka yende wachaihme lenge jetalah

¹⁸ "ɲaiye lenge miye' tuweinge kekep ka yende wachaihme yip pe, pa ɲoiheryembe tu'e le'e, tinge si yende wachaihme ɲam yer. ¹⁹ ɲaiye pa yurp tu'e lenge miye' tuweinge tikin kekep e'e pe, lenge miye' tuweinge tikin kekep e'e, ka yende nihararme yip tu'e ɲaiye yip tititinge. Kom ɲam si malaɲatme yip pe, yip yukur tikin kekep e'e pe, luku tehei kin ɲaiye lenge miye' tuweinge kekep yende wachaihme yip.

²⁰ † ɲoiheryembe wusyep ɲaiye ɲam mana yip. Miye' wah yukur lahmborenge tahar'e miye' embep kin. ɲaiye ka yende yumbune ɲam pule nihe syohe pe, yip topo'e se ka yende yumbune yip yul yip nihe syohe. O ɲaiye ka yisyunde wusyep ɲam no, ka junde pe, yip topo'e se ka yisyunde wusyep yip. ²¹ Tinge sisyeme nange yip jande ɲam pe, se ka yende ɲai'e ɲai'e pup-wa luku yilme yip. Detale, tinge yukur sisyeme Yai ɲaiye kin nember ɲam mat. ²² ɲaiye yukur ɲam mate manange wusyep malme tinge pe, hwap ɲaiye tinge yende pe, se ka yininge nange tinge yukur yende hwap. Kom tukwini tinge yukur ka yininge nange tinge yukur yende hwap, pakai. ²³ Lahmende ɲaiye ɲende wachaihme ɲam pe, kin ɲende wachaihme Yai topo'e. ²⁴ ɲaiye ɲam yukur mende mirakel uku ɲaiye miye' ende yukur somohon ɲende pe, tinge yukur ka yininge nange tinge hwap pakai. Kom tinge si yeteke'e mirakel uku ɲaiye ɲam mende pe, tinge yende wachaihme ɲam topo'e Yai ɲam. ²⁵ †† Tinge yende ɲai'e ɲai'e ya yanah yikil'e wusyep ende ɲaiye sai nato wusyep erɲeme tinge ɲaiye ɲanange ta'e le'e, 'Lenge miye' yende wachaihme ɲam paka pakaiye supule.'

²⁶ Yohe Yirise mise luku ɲaiye ma member mutme yip no, ka ungwisme yip pe, kin narp topo'e Got. Kin ka ininge wusyep mise tikin Got. Kin ka ote ininge wusyep me wah, topo'e ɲai'e ɲai'e ɲaiye ɲam mende. ²⁷ Yip topo'e pa yininge wusyep me ɲam ɲaiye ɲende-heiyeh yip yarp yotop ɲam yate jere tukwini."

‡ 15.20 Mat 10.24, Luk 6.40, Jon 13.16 †† 15.25 Sng 35.19, 69.4

16 “Njam gwarnge n̄aiye pa yusme n̄oihmbwaip yip n̄aiye teŋeime n̄am pe, luku tehei kin n̄aiye n̄am mana yip wusyep uku. ² Tinge ka jinyen yip n̄aiye pa yute juhilyeh yotop lenge yoto yukoh lotu titinge lenge Juta. N̄up ende ka ot n̄aiye lenge miye' n̄aiye ka yumbip pa yule pe, ka n̄oiheryembe nange n̄aimune n̄aiye tinge yende luku pe, tinge yende wah tikin Got. ³ Lenge miye' tuweinge yukur sisyeme Yai topo'e n̄am pe, ka yende n̄ai'e n̄ai'e luku yilme yip. ^{4a} Kom n̄am si mana yip n̄ai'e n̄ai'e luku n̄aiye ka ot. N̄up uku ka ot n̄aiye lenge miye' ka yende n̄ai uku yut me yip pe, pa n̄oiheryembe yil wusyep mune n̄aiye n̄am si mana yip.

Jisas n̄anange wusyep me wah tikin Yohe Yirise

^{4b} Somohonme n̄aiye n̄endeheiyeh nenge nat pe, n̄am yukur mana yip n̄ai uku. Detale, n̄am marp motop yip. ⁵ Kom tukwini n̄am mala mil me Yai n̄aiye nember n̄am mat. Topo'e yukur ende yip iki n̄isilih n̄am na, 'Na el la?' ⁶ Topo'e tukwini n̄am si mana yip pe, n̄oihmbwaip yip ginir supule. ⁷ Kom n̄am mana yip bwore mise. Ki bwore n̄aiye ma mil manga'me yip. O n̄aiye yukur ma mil pe, Nungwisime yukur ka otme yip. Kom n̄aiye ma mil pe, ma member kin ka otme yip. ⁸ Topo'e n̄upe n̄aiye ka ot pe, ka ende lenge miye' tuweinge gah kekep ka sisyeme yoworme hwap tinge n̄aiye yende. Topo'e ka sisyeme yaŋah tehei n̄aiye yarp bwore bwarme, topo'e yaŋah tehei n̄aiye Got ka ende wusyep kot me poi. ⁹ Tehei n̄aiye tinge yende hwap pe, n̄oihmbwaip tinge yukur teŋeime n̄am. ¹⁰ N̄upe n̄aiye ma milme Yai pe, yip yukur pa yeteke' n̄am. Kom yip pa sisyeme tehei n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e jande n̄oihmbwaip bwore bwarme. ¹¹ Tehei n̄aiye Got ka ende wusyep kot pe, ki ta'e le'e, miye' embep n̄aiye bepteme kekep e'e, kin si tambe wusyep mi'e. [†]
¹² Wusyep n̄am wula n̄aiye n̄am mala mini yip. Kom se ka wula sekete n̄aiye pa yisyunde. ¹³ N̄upe n̄aiye Yipihinge bwore mise tikin Got ka ot pe, kin ka ende yip pa sisyeme wusyep lalme n̄aiye ki bwore mise. Kin yukur ka ininge wusyep tus n̄oihmbwaip kitikin. Kom kin ka ininge wusyep me n̄aimune n̄aiye kin n̄asande, topo'e ka ini yip n̄aimune n̄aiye mindemboi ka ot. ¹⁴ Kin ka amba'e n̄aimune n̄aiye ma mininge pe, ka ini yip. Pe luku ka pule bongol topo'e naŋ embere otme n̄am. ¹⁵ N̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye Yai nenge pe, luku n̄ai'e n̄ai'e n̄am lalme topo'e. Luku tehei kin n̄aiye n̄am manange na, Yipihinge bwore mise ka amba'e wusyep n̄am lalme n̄aiye n̄am manange pe, ka ini yip.”

Tukwini lenge jetalah tinge n̄oihmbwaip mane, kom mindemboi ka hriphrip

¹⁶ “Sehei woh yukur pa plihe yeteke'e n̄am. Kom n̄up sye' ka el mi'e pe, se pa plihe yeteke' n̄am.” ¹⁷ Lenge jetalah tikin sye' yisilih yale yat tititinge na, “Luku kin

[†] Lenge miye' n̄aiye yarp kekep yeteke'e Jisas n̄aiye nule pe, tinge n̄oiheryembe nange Jisas si tambe wusyep kot. Kom n̄aiye n̄embep tikin Got pe, Jisas yukur tambe wusyep kot. N̄upe n̄aiye Jisas nule pe, Got kin n̄ende wusyep me Satan pe, kin tale bongol kin nangah supule.

n̄anange ta'e la? Luku kin n̄ana poi nange sehei yukur ya meteke'e kin? O n̄up sye' ka mi'e pe, ya plihe meteke'e kin. Topo'e kin plihe n̄anange na, 'Tehei n̄aiye luku pe, n̄am mala milme Yai.'” ¹⁸ Pe tinge yanange na, “Luku n̄aiye kin n̄anange na, sehei woh pe, luku ki ta'e la? Poi yukur sisyeme n̄aimune n̄aiye kin n̄anange liki.”

¹⁹ Jisas si sisyeme wusyep mune n̄aiye tinge yala yisilihme kin pe, kin n̄ana lenge na, “N̄am manange no, n̄up sehei n̄aiye yukur pa yeteke'e n̄am, topo'e n̄up sye' ka mi'e pe, pa yeteke'e n̄am. Luku wusyep n̄aiye yip yisilih yale yat yip tip oko? ²⁰ N̄am mana yip bwore mise, yip pa yilil jonos jonos, kom lenge miye' tuweinge kekep ka hriphrip. Yip pa n̄oihmbwaip mane, kom n̄oihmbwaip mane yip uku ka plihe bunjenge el ende hriphrip. ²¹ N̄up titi tuwei n̄aiye ti da wara'e talah ka ot pe, ti ta n̄oihmbwaip mane supule n̄aiye ta wamba'e nihe syohe. Kom n̄upe n̄aiye ti si wara'e talah mi'e pe, ti n̄oihsipe n̄oihmbwaip mane, topo'e nihe syohe luku. Kom ti hriphrip n̄aiye ti si wara'e talah wat wal kekep e'e. ²² Kin n̄ahilyeh me yip. Tukwini yip n̄oihmbwaip mane, kom n̄am ma plihe meteke' yip pe, n̄oihmbwaip yip ka hriphrip supule. Lahende yukur tatame ka se ongohe hriphrip uku el anga'me yip. ²³ N̄upe n̄aiye ma plihe murp topo'e yip pe, yukur pa yisilih n̄am n̄ainde. N̄am mana yip bwore mise, n̄aiye pa yisilihme Yai n̄ainde yoto naŋ n̄am pe, Yai se ka yul yip. ²⁴ Somohon nate gere tukwini pe, yukur yip yisilih, n̄aiye pa yamba'e n̄ainde yoto naŋ n̄am. Pa yisilih pe, pa yamba'e no, hriphrip uku ka paparar si el oto yip.”

Jisas si yohme bongol tikin kekep e'e

²⁵ “N̄am munge tap wusyep mana yip n̄ai'e n̄ai'e luku. Kom n̄up ende ka ot n̄aiye yukur ma plihe mininge taptap. Ma mininge mowor'e ember mil halhale minime yip n̄aimune n̄aiye Yai n̄asande. ²⁶ N̄up uku ka ot pe, pa yisilihme kin yoto naŋ n̄am. Topo'e n̄am yukur manange nange ma mamba'e luh yip mininge wusyep misilihme kin, n̄aiye ka unguwis me yip, pakai. ²⁷ Detale, Yai kitikin n̄ende nihararme yip pe, kin n̄asande n̄isilih yip. Yip yende nihararme n̄am ti, kin n̄ende nihararme yip. Topo'e n̄oihmbwaip yip teŋeime n̄am nange Got nember n̄am mat. ²⁸ N̄am masme Yai pe, n̄am mate gwah kekep. Ta'e luku pe, tukwini n̄am plihe masme kekep pe, n̄am mala milme Yai.”

²⁹ Mi'e pe, lenge jetalah kin yiname na, “Tukwini nin n̄ana poi halhale. Yukur nin n̄anange taptap. ³⁰ Tukwini poi sisyeme nange nin si sisyeme n̄ai'e n̄ai'e lalme. Nin yukur na eseperhme miye' ende n̄aiye ka isilih nin ti, na unguwisime n̄isilih kin. Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip poi teŋeime nin, n̄aiye nin narp topo'e Got ti, nin nat.”

³¹ Jisas nungwisime wusyep tinge na, “Tukwini n̄oihmbwaip yip teŋeime n̄am lakai? ³² Yusyunde! N̄up si nat sehei. Topo'e si nat mi'e, n̄aiye ka yandalam yip pe, pa tangalai ilyeh ilyeh yil moi yip tongonose. Kut n̄am ma ilyeh murp. Kom yukur n̄am ilyeh marp, Yai kin narp topo'e n̄am. ³³ Tehei kin n̄aiye n̄am mana yip wusyep

uku pe, nam masande naiye yip pa tongor' yut nam no, pa yurp noihmbwaip numwaiye. Lenge miye' tuweinge kekep ka yende yip pa yamba'e nihe syohe. Kom jin hi' loluwe! Nam si yohme bongol tikin kekep e'e!"

Jisas nanange wusyep nalme Got naiye ka ungwis lenge jetalah kin

17 Jisas nanange wusyep uku mi'e pe, kin nembep nanah moihla' pe, kin nanange na, "Yai, nup si nat mi'e. Tukwini na ana'e nan embere elme Talah nin no, Talah nin ka plihe yule nan embere. ² Nin si nana'a wutu' tikin nan embere, naiye ka embepeme lenge miye' tuweinge lalme. Ta'e luku pe, kin ka angange laip bwore naiye sai nye nyermbe el lenge miye' tuweinge naiye nin si nana'e kin. ³ O laip bwore naiye ka yurp nye nyermbe pe, ki ta'e le'e, ka sisyeme nin Got bwore mise, topo'e ka sisyeme Jisas Krai's naiye nin nember nat. ⁴ Wah lalme naiye nin pwale, naiye ma mende pe, nam si mende lalme mi'e. Me yanah uku nam si masambe bongol topo'e nan embere nin mal lenge miye' tuweinge lalme. ⁵ Yai, nupe naiye kekep yukur nate sai pe, nam marp topo'e nin pe, nan embere ki sai me nam. Tukwini nam masande na plihe pule nan embere liki otme nam no, ma murp topo'me nin.

⁶ Nam si manange nan nin malme lenge miye' tuweinge tikin kekep, naiye nin si pwale nam. Tinge nin, kom nin si pwale nam. Tinge si jande wusyep nin. ⁷ Topo'e tukwini tinge sisyeme nange nai'e nai'e lalme naiye nin si pwale pe, kin natme nin. ⁸ Wusyep lalme naiye nin nana nam pe, nam si mana lenge pe, tinge si yamba'e yohor yoto noihmbwaip tinge. Tinge sisyeme bwore mise nange poi berei marp ti, nam mat. Topo'e noihmbwaip tinge tejeime nam, naiye nin nember nam mat.

⁹ Nam manange wusyep malme nin, naiye na ungwisme tinge naiye nin si pwale nam. Detale, tinge luku pe, tititinge nin. Nam yukur manange wusyep misilime nin naiye na ungwis lenge miye' tuweinge lalme tikin kekep. ¹⁰ Nai'e nai'e lalme nam pe, tititinge nin. Topo'e nai'e nai'e lalme naiye nin pe, tinge tanam. Pe nai'e nai'e lalme luku tinge yasamb lenge mitij me nan embere nam.

¹¹ Topo'e tukwini nam matme nin. Nam yukur ma se plihe murp kekep e'e. Kom tinge se ka yurp kekep e'e. Yai, nin holi bwore mise supule pe, na embepeme tinge oto bongol nin. Bongol uku naiye ni pwale. Ta'e luku pe, tinge ka iliyeh supule tu'e naiye poi berei nijilyeh. ¹² Nupe naiye nam marp motop tinge pe, nam membepeme lenge moto bongol naiye ni pwale. Nam bep merjenge tinge bworerme pe, lahende tinge yukur talai. Kut kin miye' esep iliyeh tikin hel pe, ka talai. Luku ki gande wusyep nin naiye sai tup ki mise.

¹³ Topo'e tukwini nam matme nin pe, nam manange wusyep e'e malme nin, naiye teter nam marp kekep. Ta'e luku pe, hriphrip nam ka paparar supule el oto

noihmbwaip mele'e tinge. ¹⁴ Wusyep nin nam si mana lenge jetalah naiye nin pwale. Ta'e luku ti, lenge miye' tuweinge lalme gah kekep, tinge yende wachaihme lenge jetalah. Detale, lenge miye' tuweinge naiye nam pe, tinge yukur miye' tuweinge tikin kekep e'e. Ki nahilyeh ta'e nam yukur miye' tikin kekep e'e, pakai.

¹⁵ Nam yukur manange wusyep misilih nin, naiye na ginyen lenge anga'me kekep e'e. Kom nam manange wusyep misilih nin, naiye na bepsime tinge bworerme naiye miye' pupwa yukur ka se ende yumbune tinge.

¹⁶ Ki nahilyeh ta'e nam yukur tikin kekep e'e. Topo'e tinge yukur tikin kekep e'e. ¹⁷ Wusyep nin ki bwore mise supule. Ta'e luku pe, na ende wusyep mise nin uku, ka ende wah oto noihmbwaip tinge pe, lenge miye' tuweinge nin uku ka yurp holi bwore mise supule. ¹⁸ Nam member lenge mal kekep lalme nahilyeh, ta'e naiye nin nember nam nate gah kekep.

¹⁹ Nam manana'e nam tanam malme nin supule. Ta'e luku pe, tinge topo'e ka yanana'e tititinge yilme nin naiye ka yurp holi bwore mise supule.

²⁰ Nam yukur manange wusyep misilime nin, naiye na ungwisme lenge miye' tuweinge luku nijilyehme, pakai. Kom nam manange wusyep misilih nin, naiye na ungwis lenge miye' tuweinge naiye mindemboi ka yisyunde wusyep lenge jetalah no, noihmbwaip tinge ka tejeime nam. ²¹ Nam manange wusyep misilih nin, naiye tinge lalme luku ka yurp noihmbwaip iliyeh. Ki ta'e naiye nin Yai narp noto nam, topo'e nam marp moto nin. Topo'e nam masande naiye tinge ka yurp yoto poi berei. Ta'e luku pe, noihmbwaip lenge miye' tuweinge lalme tikin kekep ka tejeime nin, naiye ni nember nam mat.

²² Nam mangang lenge nan embere, topo'e bongol iliyeh uku, naiye nin si pwale nam no, tinge ka noihmbwaip iliyeh tu'e naiye poi berei noihmbwaip iliyeh.

²³ Nam marp moto tinge pe, nin narp noto nam. Ka yende tu'e luku no, ka noihmbwaip iliyeh supule. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge lalme naiye yarp kekep, ka sisyeme nange nin nember nam mat. Topo'e nin nende nihararme tinge nahilyeh ta'e naiye nin nende nihararme nam. ²⁴ Yai, lenge miye' tuweinge naiye nin si pwale nam pe, nam masande naiye ka yotop nam yurp moi uku, naiye nam mala murp no, ka yeteke'e yirise bongol embere, topo'e nan embere nam, naiye nin si pwale. Detale, nin si nende nihararme nam yer ti, kekep nate sai. ²⁵ Yai bwore mise, lenge miye' tuweinge lalme tikin kekep yukur sisyeme nin, kom nam sisyeme nin. Topo'e lenge jetalah uku tinge sisyeme naiye nin nember nam mat. ²⁶ Nam manange mowor'e member nan nin mal halhale me tinge. Pe ma plihe mininge mowor'e ember nan nin menge mil'e mil'e. Ta'e luku pe, tinge ka yamba'e sisyeme yanah naiye yende niharar lenge mitij tu'e naiye nin nende nihararme nam. Topo'e nam tatame naiye ma murp moto tinge."

Judas nember Jisas nal syep lenge wachaih

(Mat 26.47-56, Mak 14.43-50, Luk 22.47-53)

18 Jisas nange wusyep njsilihme Got nai'e nai'e luku mi'e pe, kin ntotop lenge jetalah kin yerje yal tongoro Kidron. Nal luh uku pe, wah olip ende ki sai pe, Jisas ntotop lenge jetalah kin yal yoto wah uku. ²Judas, miye' naiye ka ember Jisas el syep lenge wachaih, si sisyeme wah uku. Tehei kin ta'e le'e, nup wula wula Jisas nal gahilyeh ntotop lenge jetalah kin njanar wah uku. ³Ta'e luku pe, Judas namba' lenge miye' wondoh sye' tititinge Rom, topo'e lenge kokorohtup naiye lenge miye' ondoh pris, topo'e lenge Farisi naiye yember tinge yat pe, ki nenge lenge nal wah uku. Tinge yenge nih lam, topo'e yulpou, topo'e sehyikal ombor. ⁴Jisas si sisyeme nai'e nai'e lalme, naiye ka ende me kin. Ta'e luku pe, kin nate tas nal sehei me tinge pe, kin njsilih lenge na, "Yip yahai'e lahmende?" ⁵Tinge yungwisme wusyep kin na, "Jisas tikin Nasaret." Kin nungwisme wusyep tinge na, "O njanam Jisas njilyeh li' ihei." O Judas, miye' naiye ka ember Jisas el syep tinge, si gan ntotop tinge. ⁶Nupe naiye Jisas nana lenge na, "Njanam Jisas njilyeh li' ihei" pe, lenge miye' uku plihe tutunyu' yal teket yal pe, tinge tambe ya jah kekep. ⁷Jisas plihe njsilih lenge na, "Yip yahai'e lahmende?" Tinge yungwisme wusyep kin na, "Jisas tikin Nasaret." ⁸Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Njanam si mana yip naiye njanam Jisas njilyeh li' ihei. Naiye yip yahai' njanam pe, yusme lenge miye' lalme le'e ka yil." ⁹Kin nende nai uku njanah nikil'e wusyep, naiye somohon kin njanange, "Yai, lenge miye' naiye nin si pwale njanam uku pe, lahende tinge yukur talai."

¹⁰O Saimon Pita nenge njim njombor ende nat pe, ki kwura'e kete njim njombor kin njanah pe, kin njiche nal ntotombo mungwim nom tikin miye' wah pris ondoh. Nan miye' wah uku Malkus. ¹¹Jisas njaname Pita na, "Plihe inyer njim njombor nin el guh luh kin! Njanam da mono'e pinip guh yukoh tikin nihe syohe uku naiye Yai njanam si pwale."

Tinge yenge Jisas yalme Anas

¹²Lenge miye' wondoh Rom yotop lenge miye' embep tinge, topo'e lenge kokorohtup lenge Juta syep yarpe Jisas pe, tinge yupwai'e syep kin topo'e mwah hro'e. ¹³Mi'e pe, tinge yenge kin yalme Anas yer. Kin yongwah tikin Kaiafas. O Kaiafas kin narp miye' ondoh lenge pris wahtaip uku. ¹⁴Kin Kaiafas ilyeh uku, naiye nana lenge miye' ondoh sye' Juta na, "Ki bwore, naiye miye' ende ka amba'e luh lenge miye' tuweinge lalme no, ka ole me tinge."

Pita njanange nange kin yukur sisyeme Jisas

(Mat 26.69-70, Mak 14.66-68, Luk 22.55-57)

¹⁵Saimon Pita hindi jetalah ende jande Jisas yal. Jetalah ende luku kin sisyeme pris ondoh pe, kin gande Jisas nato lem mele'e, naiye yukoh tikin pris ondoh sai.

¹⁶O Pita narp nate tas kohmap naiye lem. Ta'e luku pe, jetalah njaname luku plihe nate tas wicher' njaname tuwei uku, naiye bepweteme kohmap lem uku pe, kin namba'e Pita nenge nal ntotome mele'e. ¹⁷Tuwei, naiye bepweteme kohmap uku waname Pita na, "Ta'e nin topo'e jetalah ende tikin miye' uku?" Pita nungwisme ti na, "Pakai. Njanam yukur jetalah kin." ¹⁸Luh uku ki mwate sekete pe, lenge miye' wah topo'e lenge kokorohtup jasar nih pe, tinge lalme njanam yoyor'me yikilme wahri' tinge naiye ka nihe. Ta'e luku pe, Pita nal gan ntotop tinge nikilme wahri' kin nal nih.

Pris ondoh nende wusyep me Jisas

(Mat 26.59-66, Mak 14.55-64, Luk 22.66-71)

¹⁹Pris ondoh njsilihme Jisas na, "Lenge jetalah nin tinge lahmende, topo'e wusyep mune naiye nin njanange nalanjatme?" ²⁰Jisas nungwisme wusyep kin na, "Njanam manange wusyep mal lenge miye' tuweinge lalme gwan halhale. Njanam manange wusyep masambe lenge miye' tuweinge gwan mal moto yukoh jahilyeh lenge Juta, topo'e yukoh yirise, naiye lenge mitinj lalme yate jahilyeh. Njanam yukur manange wusyep ende tase. ²¹Deta'e lai ti nin njsilih njanam? Isilih lenge miye' tuweinge lalme naiye tinge yisande wusyep njanam. Isilih lenge wusyep mune naiye njanam mana lenge. Tinge sisyeme wusyep naiye njanam manange." ²²Nupe naiye Jisas njanange wusyep uku mi'e pe, kokorohtup ende nangalai syep gate pe, kin njaname na, "Lahmende nana nin, naiye ni nungwisme wusyep ta'e luku nalme pris ondoh?" ²³Jisas nungwisme wusyep kin na, "Naiye njanam manange wusyep ende naiye ki pupwa pe, ininge wusyep mune pupwa naiye njanam manange luku el lenge mitinj lalme el halhale. Kom naiye njanam manange wusyep bwore mise pe, deta'e lai ti nin pwambe?" ²⁴Ta'e luku pe, Anas nember Jisas nalme pris ondoh Kaiafas. O tinge yukur yesembele mwah hro'e naiye tinge si yupwai'e syep kin.

Pita plihe njanange nange kin yukur sisyeme Jisas

(Mat 26.71-75, Mak 14.69-72, Luk 22.58-62)

²⁵Saimon Pita gan me nih nikilme wahri' kin. Pe tinge plihe yisilihme kin na, "Ta'e nin jetalah ende tikin miye' uku?" Kom Pita njanange na, "Pakai. Njanam yukur jetalah kin." ²⁶Miye' wah ende tikin pris ondoh gan uku topo'e. Kin bamtihai tikin miye' naiye Pita si ntotombo mungwim kin. Kin njanange wusyep njsilihme Pita na, "Ta'e njanam meteke' nin naiye nin gan topo'e Jisas nato wah uku lakai?" ²⁷Pe Pita plihe njanange na, "Pakai!" O dindi' nup uku pe, tuwet nenger.

Tinge yenge Jisas yalme Pailat

(Mat 27.1-2, 11-26, Mak 15.1-15, Luk 23.1-25)

²⁸O hondo hondonge pe, tinge yamba'e Jisas yasme yukoh Kaiafas pe, tinge yenge kin yal yukoh gavman tikin Rom. Lenge Juta yukur ya yoto yukoh gavena. Tehei kin ta'e le'e, tinge jarng, naiye lenge mitinj ka yeteke'e nange tinge yal yoto yukoh tikin haiten miye' pe, luku tinge si yende hwap yal njembep tikin Got.

† 18.11 Mat 26.39, Mak 14.36, Luk 22.42 †† 18.14 Jon 11.49-50

Ta'e luku pe, tinge tupwaihme n̄aiye ka se yono n̄ai embere Pasova. ²⁹ Ta'e luku pe, Pailat nate tas n̄eteke' lenge pe, kin n̄isilih lenge na, "O miye' e'e kin n̄ende n̄aimune ti, yip yala yende wusyep me kin?" ³⁰ Tinge yungwisme wusyep kin na, "N̄aiye kin yukur miye' n̄aiye n̄ende hwap pe, le'e yukur ya se mēge kin mutme nin." ³¹ Pailat n̄ana lenge na, "Yip yamba'e kin yenge yil yende wusyep me kin junde wusyep er̄neme yip n̄aiye n̄anange." Tinge yungwisme wusyep kin na, "Yip lenge Rom tatame n̄aiye pa yonombe miye' ka ole. O poi lenge Juta pakai." ³² †N̄ai'e n̄ai'e luku kin nat bwore mise gande wusyep, n̄aiye somohon Jisas n̄anange nalme nule, n̄aiye ka ole.

³³ Pailat plihe nato yukoh gavman pe, kin galme Jisas nate n̄oto pe, kin n̄isilihme kin na, "Nin kin lenge Juta lakai?" ³⁴ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Nitei n̄oiheryembe ti, nin n̄anange wusyep uku, lakai lenge mitiñ sye' si yana nin me n̄am?" ³⁵ Pailat nungwisme wusyep kin na, "Nin n̄oiheryembe nange n̄am miye' ende Juta lakai? Lenge mitiñ nitei, n̄aiye Juta, topo'e lenge pris ondoh n̄aiye yember nin natme n̄am. Nin n̄ende n̄aimune ti?" ³⁶ Jisas n̄anange na, "Lemame n̄am yukur tikin kekep e'e. N̄aiye lemame n̄am tikin kekep e'e pe, tatame n̄aiye lenge miye' wah n̄am ka yurmbe n̄aiye yungwisme n̄am pe, miye' yukur ka se ember n̄am el syep lenge wachaih. Kom pakai, lemame n̄am yukur tikin kekep e'e." ³⁷ Ta'e luku pe, Pailat plihe n̄isilihme na, "N̄aiye ta'e liki pe, nin kin bwore mise lakai?" Jisas nungwis wusyep kin na, "Wusyep uku n̄aiye yanange n̄am kin pe, wusyep nin n̄anange. Mam ti wara'e n̄am n̄aiye n̄am mat kekep e'e, n̄aiye ma mende wah esep ilyeh. Pe luku ma mininge malañatme wusyep mise. Lahmende miye' tuweinge n̄aiye jande wusyep mise luku pe, tinge yisande wusyep n̄am." ^{38a} Pailat n̄isilihme na, "O wusyep mise pe, ki n̄aimune tikin?"

Pailat n̄anange n̄aiye ka yuluwei Jisas yil loutungwarmbe

^{38b} Pailat plihe nate tas lenge miye' tuweinge pe, kin n̄ana lenge na, "N̄am yukur masande meteke'e hwap ende n̄aiye kin n̄ende. ³⁹ Kom yip si sisyeme yanah n̄aiye n̄am gwande. Nato n̄up embere tikin Pasova n̄aiye wahtaip ilyeh ilyeh pe, n̄am masme miye' pupwa ende n̄aiye narp n̄oto mwahupwai'e mat mal gwande n̄asande yip tip n̄aiye yalañatme. Ta'e luku pe, yip yisande ma musme kin lenge Juta milme yip?" ⁴⁰ Tinge tambah marnge yungwisme wusyep kin na, "Kin na pakai! Kut poi masande n̄aiye na osme Barabas!" †† Kin miye' ende n̄aiye narmbe topo'e n̄ende n̄endei.

19 Pailat n̄ana lenge kokorohtup n̄aiye ka yenge mwah jute Jisas. ² Lenge kokorohtup yamba'e mwah senge pe, tinge yende ta'e gala' tikin kin pe, tinge yanar'e jah n̄ondoh kin. Mi'e pe, tinge yungunu' me n̄aiyuwat yaihe jah kin. ³ Topo'e tinge yat sehei me kin pe, tinge yiname na, "N̄au bwore, kin lenge Juta."

† 18.32 Jon 3.14, 12.32 †† Lenge miye' sande teke'e sye' n̄oiheryembe nange Barabas kin miye' ende n̄aiye n̄otop lenge miye' sye' yarmbe n̄aiye ka jinyenme gavman lenge Rom yi tus kantri Juta.

Pe tinge yangalai syep jate kin. ⁴ Pailat plihe na tas ninde nal lenge miye' tuweinge pe, kin n̄ana lenge na, "Yusyunde! N̄am ma mēge kin mute tus me yip no, pa sisyeme tu'e le'e, n̄am yukur masande topo'e meteke'e hwap ende n̄aiye kin n̄ende." ⁵ Ta'e luku pe, Jisas nate tas tanar mwah senge luku, n̄aiye ta'e gala' kin, topo'e n̄aiyuwat yaihe. Pailat n̄ana lenge na, "Yeteke'e! Miye' ihi!" ⁶ N̄upe n̄aiye lenge pris ondoh, topo'e lenge kokorohtup yeteke'e kin pe, tinge tambah yanange na, "Yuluwei kin yil loutungwarmbe! Yuluwei kin yil loutungwarmbe!" Pailat n̄ana lenge na, "Yip tip yamba'e kin pe, yuluwei kin yil loutungwarmbe. Kom n̄am yukur masande meteke'e hwap n̄aiye kin n̄ende." ⁷ Lenge miye' tuweinge lalme plihe yungwisme wusyep kin na, "Wusyep er̄neme poi ki sai ta'e le'e, miye' ta'e luku ka ole. Tehei kin ta'e le'e, kin n̄anange nange kin Talah tikin Got."

⁸ N̄upe n̄aiye Pailat n̄asande wusyep ta'e luku pe, kin hi'garne n̄embere sekete. ⁹ Kin plihe nato yukoh gavena pe, kin n̄isilihme Jisas na, "Nin nase lai nat?" Kom Jisas yukur nungwisme wusyep kin. ¹⁰ Pailat n̄aname kin na, "Nin na ungwisme wusyep n̄am lakai? Nin sisyeme, n̄am ilyeh e'e bongol tatame n̄aiye ma member nin na el hlaininge, lakai ma muluwei nin mil loutungwarmbe." ¹¹ Jisas nungwisme wusyep kin na, "Got yale bongol uku pe, nin tatame, n̄aiye na uluwei n̄am el loutungwarmbe. Ta'e luku pe, miye' n̄aiye nember n̄am nal syep nin pe, hwap kin n̄embere sekete nengelyembe nin." ¹² N̄upe n̄aiye Pailat n̄asande wusyep uku pe, kin nahai'e yanah n̄aiye ka ember Jisas el hlaininge. Kom lenge miye' tuweinge Juta tambah yanange na, "N̄aiye na ember Jisas ka el hlaininge pe, nin yukur n̄imeiki tikin Sisa! Miye' n̄aiye n̄anange nange kin kin pe, kin wachaih tikin Sisa!"

¹³ N̄upe n̄aiye Pailat n̄asande wusyep uku pe, kin namba'e Jisas nenge nate tas wicher'. Pailat narp luh tikin miye' n̄aiye n̄iyar'e wusyep. Luh uku tinge si yenge n̄eser wula wula yate yungwau yende bongolme luh uku n̄aiye lenge miye' tuweinge jan. Nato wusyep n̄imeser Hibu pe, tinge jalme Gabata. ¹⁴ Ki sehei n̄aiye n̄au anar moikin bumbumbe pe, n̄up uku tinge yende mi'mi' n̄ai embere tikin Pasova. Pe Pailat n̄ana lenge miye' tuweinge na, "Yeteke'e kin yip ihi!" ¹⁵ Tinge tambah yungwisme wusyep kin na, "Yamba'e kin yenge yil! Yamba'e kin yenge yil! Yuluwei kin yil loutungwarmbe!" O Pailat n̄isilih lenge na, "Yip yisande n̄aiye ma muluwei kin yip mil loutungwarmbe?" Lenge pris ondoh yungwisme wusyep kin na, "Poi kin n̄oinde pakai! Kut kin ilyeh n̄aiye narp pe, Sisa!" ¹⁶ Ta'e luku pe, Pailat nember Jisas nal syep tinge n̄aiye ka yuluwei kin yil loutungwarmbe pe, tinge yenge Jisas yal.

Tinge yuluwei Jisas yal loutungwarmbe

(Mat 27.32-44, Mak 15.21-32, Luk 23.26-43)

¹⁷ Kin nikirh loutungwarmbe kin na tas moi embere luku nal luh, n̄aiye tinge jalme Kekep tikin N̄ondoh Lupu. Wusyep n̄imeser Hibu pe, tinge jalme Golgota. ¹⁸ Nal kekep uku pe, tinge yuluwei Jisas yal loutung-

warmbe. Topo'e tinge plihe yuluwei miye' hoi yal umbur umbur, kut Jisas tejei bumbe me tinge hindi.

¹⁹ Pailat nainge wusyep sye' pe, tinge yonote yal yanah loutungwarmbe. Kin nainge ta'e le'e, "Jisas tikin Nasaret, kin titinge lenge Juta." ²⁰ Tinge yainge wusyep uku yal yoto wusyep njimeser Hibru, topo'e wusyep njimeser Rom, topo'e wusyep njimeser lenge Grik. Luh njaie tinge yuluwei Jisas yal loutungwarmbe luku pe, ki sai sehei me moi embere. Ta'e luku pe, lenge mitinj wula Juta yate jonose wusyep uku. ²¹ Lenge pris ondoh yiname Pailat na, "Yukur na inge tu'e le'e, 'Kin titinge lenge Juta', na pakai! Kut na inge tu'e le'e, 'Miye' e'e njanange ta'e le'e, Njam kin titinge lenge Juta'." ²² Pailat nungwisme wusyep tinge na, "Wusyep mune njaie njam si mainge pe, ka si tu'e luku."

²³ Njupe njaie lenge miye' wondoh si yuluwei Jisas yal loutungwarmbe mi'e pe, tinge yamba'e hihyilih kin pe, tinge yiyar'e yal dom hoye hoye pe, lenge kokorohtup hoye hoye luku yamba'e ilieh ilieh. Tinge plihe yamba'e temhronj njoinde njaie kin gah nato mele'e pe, temhronj uku somohon tuwei ende wenge wende njaiyuwat njilyeh. Ti yukur wenge njaiyuwat wula wula njaie gwerenge temhronj uku. ²⁴ †Lenge kokorohtup yanange wusyep yale yat titinge na, "Yukur ya mowor'e temhronj iki, na pakai. Ya gute tup hun no, ya meteke'e, lahmende ka yohe njaie ka amba'e." O tinge yende njaie uku yanah yikil'e wusyep ende njaie sai nato Tup tikin Got njanange na,

Tinge yiyar'e hihyilih njam jah bumbe me tinge, topo'e tinge jate tup hun me temhronj njam nato mele'e.

Ta'e luku pe, luku njaimune njaie lenge kokorohtup yende.

²⁵ Lenge tuweinge njaie jan sehei me loutungwarmbe Jisas pe, Maria njaie mam tikin Jisas, topo'e mam embere tikin Jisas, topo'e Maria njaie tuwei tikin Klopas, topo'e Maria titi moi embere Makdala. ²⁶ Jisas njeteke' mam kin topo'e jetalah njaie kin njende ni-hararme gan uku pe, kin njaname mam kin na, "Kin talah nin." ²⁷ Mi'e pe, kin njaname jetalah uku na, "Ti mam nin." Dindi' njupe uku pe, jetalah uku namba'e ti nenge nal pe, ti warp yukoh kin.

Jisas nule

(Mat 27.45-56, Mak 15.33-41, Luk 23.44-49)

²⁸ ††Jisas si sisyeme nange wah lalme njaie kin njende pe, tukwini mi'e. Pe kin njanange ta'e le'e, "Wonge njam hwai'e." Kin njanange wusyep uku njanah nikil'e wusyep ende njaie sai nato Tup tikin Got. ²⁹ O marp ende tikin paparar me pinip wain njaie tikin nenyene supule tate sehei. Ta'e luku pe, tinge yamba'e njaiyuwat syum yohor yal jah pinip wain uku yupwai'e yal lou ende pe, tinge yanja'e Jisas jah mut. ³⁰ Jisas njono'e wain uku pe, kin njanange na, "Ki mi'e kol!" Mi'e pe, kin dou ondoh nate gah pe, kin nule ko.

Kokorohtup ende nenge njombor gere Jisas nal melseh

³¹ Lenge Juta yisilihme Pailat, njaie ka ini lenge kokorohtup kin no, ka yisar'e njhip lenge miye' njaie tinge yuluwei lenge yal loutungwarmbe no, ka yule hihwaiye pe, ka yukul lenge yenge juh. Tehei kin njaie tinge yisilih pe, tinge yende mi'mi' njupe tikin Sabat njaie si nat. Ta'e luku pe, tinge jarngge wahri' lenge miye' yule njaie ka tejei el unuh loutungwarmbe oto njupe embere tikin Sabat. ³² Ta'e luku pe, lenge kokorohtup ya yisar'e njhip lenge miye' hoi njaie tinge yuluwei lenge tejei yotop Jisas yal burmbur. ³³ Kom njupe njaie tinge yat sehei me Jisas pe, tinge yeteke'e ta'e njaie kin si nule. Pe tinge yukur yisar'e njhip kin. ³⁴ O kokorohtup ende njinyer njombor nanah gere melseh Jisas pe, ni-lyehe sai wim topo'e pinip turu' tas. ³⁵ Miye' njaie njeteke'e njaie uku pe, kin nainge wusyep me njaimune njaie kin si njeteke'e. Wusyep mune njaie kin nainge pe, ki bwore mise. Ta'e luku pe, njoihmbwaip yip ka tejeime wusyep njaie njam manange me Jisas. ³⁶ †Njai'e njaie lalme luku kin njende gande wusyep ende njaie sai nato Tup tikin Got, ki bwore mise, "Yukur ka yisar'e lupu kin." ³⁷ ††Topo'e wusyep ende njaie plihe sai nato Tup tikin Got njanange ta'e le'e, "Lenge miye' tuweinge ka yeteke'e miye' uku njaie tinge si yenge njombor jere."

Tinge yember wahri' Jisas yal yoto njoser map

(Mat 27.57-61, Mak 15.42-47, Luk 23.50-56)

³⁸ Mi'e pe, Josep tikin moi embere Arimatea nal njisilihme Pailat njaie tatame ka amba'e wahri' Jisas. Josep kin jetalah ende tikin Jisas, kom kin hi'garngge lenge miye' embep Juta pe, kin njinise njoihmbwaip mise kin, njaie tejeime Jisas. ³⁹ ††Nikodemus kin miye' njaie nat njupe nate njeteke'e Jisas pe, kin nal topo'e Josep. Kin nenge sanda sye' njaie misip ki naihe sengehrepe mi' supule, topo'e aloe sye'. Tinge yenge lou mbir' hoi uku yuluwihme yal jahilyeh. Mane sanda luku tatame 33 kilogram. ⁴⁰ Lenge miye' hoi uku yukul wahri' Jisas yenge jah pe, yindir'e sanda luku jah wahri' kin. Mi'e pe, tinge yupwai'e kin topo'e njaiyuwat njaie bwore supule. Tinge yende jande yanah lenge Juta njaie yinise lenge miye' yule tinge. ⁴¹ Sehei me luh njaie tinge yuluwei Jisas yal loutungwarmbe pe, wah ende ki sai. O nato wah uku pe, njoser map ende ki sai. Map uku yukur tinge yohor miye' yule ende yal yoto.

⁴² Luku njupe tikin njaie lenge Juta yende mi'mi' njaie njaie njaie njupe tikin Sabat. Ta'e luku pe, lenge miye' hoi uku yamba'e wahri' Jisas yenge yal yohor ya yoto njoser map uku, njaie sai seheiye luku.

Jisas plihe tahar

(Mat 28.1-8, Mak 16.1-8, Luk 24.1-12)

20 O tahar njundu Sande hondo hondonge njaie nau tambaram anah pe, Maria titi moi Makdala

‡ 19.36 Kis 12.46, Nam 9.12, Sng 34.20 †† 19.37 Sek 12.10, Rev 1.7 †† 19.39 Jon 3.1-2

wal ngehheh pe, ti weteke'e n'aiye tinge si yenenem n'eser yanga'me ngehheh map. ² Ti plihe bunjenge gw-ertenge walme Saimon Pita hindi jetalah ende n'aiye Jisas n'ende nihararme pe, ti wana lenge hindi na, "Tinge si yosoko Lahmboreng'e yal yoto ngehheh. Topo'e poi yukur sisyeme luh n'aiye tinge yember kin." ³ Ta'e luku pe, Pita hindi jetalah uku yasme moi uku pe, tinge hindi yal ngehheh. ⁴ Tinge hindi jertenge yal, kom jetalah uku gertenge marnge nusungurhme Pita pe, kin nal gere ngehheh yer. ⁵ Kin gan bep nal n'oto ngehheh pe, kin n'eteke'e n'aiyuwat sye' n'aiye somohon tinge yupwai'e Jisas n'ilyehme n'anar. Kom kin yukur nato ngehheh. ⁶ O Saimon Pita gande kin nat pe, kin nikil'e nal n'oto ngehheh. Kin n'eteke'e n'aiyuwat sye' n'ilyehme n'anar. ⁷ Topo'e kin plihe n'eteke'e n'aiyuwat n'oinde n'aiye tinge yenge yupwai'e n'onдох kin. N'aiyuwat uku ta'e n'aiye miye' ende si n'asar'e n'ember n'anar kitikin. ⁸ Ta'e luku pe, jetalah uku n'aiye si nal yer nal ngehheh plihe nato ngehheh topo'e. Kin n'eteke'e n'ai uku pe, n'oihmbwaip kin tejeime. ⁹ Somohon n'up uku nate tatame tukwini le'e pe, tinge yukur sisyeme wusyep tikin Got bworerme n'aiye sai nato Tup n'aiye n'anange nange Jisas ka plihe tuhur. ¹⁰ Mi'e pe, lenge jetalah hoi uku plihe yal yukoh.

Maria titi moi Makdala weteke'e Jisas

(Mat 28.9-10, Mak 16.9-11)

¹¹ O Maria teter gwan tas ngehheh wicher' pe, ti wilil. N'upe n'aiye ti wilil wilil pe, ti geih gwah bep wal woto ngehheh mele'e. ¹² Pe ti weteke'e lenge walip hla' hoi dende' hihiyilih wukauwe yarp luh, n'aiye somohon tinge yember wahri' Jisas. N'oinde narp anah luh on-doh, kut n'oinde narp gah luhip. ¹³ Tinge hindi yisilihme ti na, "Amái, ni njilil me n'aimune?" Ti wungwisme wusyep tinge na, "Tinge si yate yamba'e Lahmboreng'e n'am yenge yal! Pe n'am yukur sisyeme luh, n'aiye tinge yenge kin ya yember!" ¹⁴ Ti wanange ta'e luku mi'e no, ti bunjenge pe, ti weteke'e miye' ende si nate gan. Kom Maria yukur sisyeme nange liki Jisas. ¹⁵ Jisas n'isil-ihme ti na, "Amái, deta'e lai ti ni njilil? Nin nahai'e lah-mende?" Ti n'oiheryembe nange kin miye', n'aiye n'ende wah gan nato wah uku. Ta'e luku pe, ti waname na, "Lahmboreng'e, n'aiye nin si namba'e kin nenge nal pe, ini n'am luh n'aiye nin na nember kin. Pe ma mila mam-ba'e kin."

¹⁶ Jisas galme na n' n'anange na, "Maria!" Ti bun-jenge bep wal kin pe, ti wenge wusyep Hibru wanange na, "Rabonai!" Wusyep uku ki ta'e le'e, jetmam. ¹⁷ Jisas n'aname ti na, "Yukur na orpe wahri' n'am. Tehei kin ta'e le'e, n'am teter yukur malme Yai n'am, pakai. Kom na plihe el lenge to' yuwon n'am pe, na ini lenge tu'e le'e, n'am ma mil munuh hla' milme Yai n'am topo'e Yai yip n'aiye Got n'am, topo'e Got yip." ¹⁸ Ta'e luku pe, Maria titi moi Makdala wal weteke'e lenge jetalah pe, ti wana lenge gwande, n'aiye ti si weteke'e Lahm-boreng'e. Topo'e ti wana lenge wusyep, n'aiye Lahm-boreng'e si n'aname.

Lenge jetalah yeteke'e Jisas (Mat 28.16-20, Mak 16.14-18, Luk 24.36-49)

¹⁹ Sande n'up uku pe, lenge jetalah hi'jarng'e lenge Ju-ta pe, tinge jase kohmap yukoh n'aiye tinge yarp uku bongol supule. N'ilyeh'e sai Jisas nate gan bumbe tinge lalme pe, kin n'ana lenge na, "N'oihmbwaip yip ka tihi' n'umwaiye." ²⁰ Kin n'anange ta'e luku mi'e pe, kin n'asamb lenge syep topo'e melseh kin. Lenge jetalah yeteke'e Lahmboreng'e pe, n'oihmbwaip tinge hriphrip supule. ²¹ Jisas plihe n'ana lenge na, "N'oihmbwaip yip ka syumbe tihi' n'umwaiye. Ki ta'e n'aiye Yai nember n'am mat pe, n'am plihe member yip mal." ²² Kin n'anange ta'e luku mi'e pe, kin n'usupur'e yohe kin nalme tinge pe, kin n'ana lenge na, "Yamba'e Yohe Yirise! ²³ †N'aiye pa yusme hwap lenge miye' tuweinge n'aiye yende pe, hwap tinge luku se ka mi'e. O n'aiye yukur pa yusme hwap tinge n'aiye yende pe, hwap tinge liki teter se ka si."

Tomas n'eteke'e Jisas

²⁴ N'upe n'aiye Jisas nate gere me lenge jetalah kin pe, jetalah n'oinde n'aiye 12 yukur narp n'otop tinge luku. Kin Tomas, na n' umbur'e kin Didimus. (Na n' tehei uku mam wara' lenge hindi hoime.) ²⁵ Lenge jetalah lalme luku yiname kin na, "Poi si meteke'e Lahmboreng'e!" Kom Tomas n'ana lenge na, "N'aiye yukur n'am meteke'e wutu' tikin sehau, n'aiye tinge yendere jah syep kin, topo'e yukur n'am minyer syep lombo n'am mal wutu' tikin sehau, topo'e n'aiye yukur n'am syep marpe melseh kin pe, n'oihmbwaip n'am yukur ka tejeime wusyep n'aiye yip yanange, pakai supule."

²⁶ Sande ende supule nal mi'e pe, lenge jetalah lalme plihe jahilyeh yal yoto yukoh pe, Tomas narp n'otop tinge. O kohmap si tinge jase bongol supule, kom ni-lyeh'e sai Jisas nate gan bumbe tinge. Pe kin n'ana lenge na, "N'oihmbwaip yip ka tihi' n'umwaiye." ²⁷ Mi'e pe, kin n'aname Tomas na, "Enge syep lombo nin ote usuwa'e wutu', n'aiye sai syep n'am e'e. Topo'e kite syep nin ote orpe melseh n'am no, n'oihmbwaip nin yukur ka hoihoi, ka tehei bongol supule!" ²⁸ Tomas nungwisme wusyep kin na, "Nin Lahmboreng'e n'am, topo'e nin Got n'am!" ²⁹ Jisas n'aname kin na, "Nin n'eteke'e n'am ti, n'oihmbwaip nin tejeime n'am. Lenge miye' tuweinge n'aiye yukur yeteke' n'am, kom n'oihmbwaip tinge tejeime n'am pe, tinge ka hriphrip supule."

Tehei n'aiye tinge yainge tup e'e

³⁰ Jisas n'ende mirakel wula sekete gah n'embeb lenge jetalah n'upe n'aiye tinge yarp yotop kin. Kom n'am yukur mainge wusyep lalme gwah tup e'e. ³¹ Kom wusyep e'e n'aiye n'am mainge pe, n'am mainge n'aiye n'oihmbwaip yip ka tejeime Jisas, kin miye' ilyeh uku, n'aiye Got si nalanatme nange ka ungwisme lenge miye' tuweinge kin. Kin Talah tikin Got. N'aiye n'oihmb-

† 20.23 Mat 16.19, 18.18

waip yip ka tejeime kin pe, pa yamba'e laip bwore yoto naŋ kin.

Jisas plihe nate ŋasambe kitikin nal lenge jetalah syepumbur hoi

21 Luku mi'e pe, Jisas plihe nate gere me lenge jetalah kin ninde ŋanar pinip umun Galili. Le'e yanah ŋaiye kin nate ŋasambe kitikin nal lenge jetalah.² Saimon Pita, Tomas, naŋ umbur'e kin Didimus, topo'e Nataniel tikin moi Kana nal Galili, topo'e lenge talah hoi tikin Sebedi, topo'e lenge jetalah ŋoinde hoi tikin Jisas yarp topo'e.³ †Saimon Pita ŋana lenge tinge lalme luku na, "Ŋam mala mil mahai'e ŋuyo'." Tinge yiname kin na, "Poi ya mut topo'me nin." Ta'e luku pe, tinge lalme yal yanah loumbil pinip pe, tinge yal. Kom ŋaiye ŋup sokoloh uku nenge nat pe, tinge yukur jete ŋuyo' ende, pakai.

⁴ Sehei ŋaiye ŋau tambaram anah pe, Jisas nate gan nal pinip umun tiki. Kom lenge jetalah yukur sisyeme nange luku Jisas.⁵ Mi'e pe, Jisas gal lenge na, "Lenge lahyambe, yip si jite ŋuyo' sye' lakai?" Tinge yungwisme wusyep kin na, "Pakai."⁶ †Kin ŋana lenge na, "Yiche tem yil juh loumbil pinip umbur ŋaiye syep non pe, pa jite ŋuyo' sye'." Ta'e luku pe, tinge yiche tem yal jah pinip pe, tinge yukur tatame ŋaiye ka plihe jite tem yute yunuh. Detale, ŋuyo' wula wula sekete si yate jah tem.⁷ O jetalah, ŋaiye Jisas ŋende nihararme, ŋaname Pita na, "Lahmborenge ilieh iki li!" Somohon Pita si nungul temhronj mwate ŋaiye kin ŋende wah. Njupe ŋaiye Pita ŋasande nange luku Lahmborenge pe, kin plihe gah temhronj mwate kin pe, kin papalai nangah ŋende taijele' nal pinip umun tiki.⁸ O lenge jetalah sye' yarp yanah loumbil pinip pe, tinge yat pinip umun tiki, jite tem ŋaiye tikin papararme ŋuyo'. Tinge yukur yarp wohme pinip umun tiki. Ki ta'e ŋaiye 100 mita.

⁹ Njupe ŋaiye tinge yate jere pinip umun tiki pe, tinge yeteke'e nih ende susyu' topo'e ŋuyo' fikir anah nih, topo'e kakah ŋanar.¹⁰ Mi'e pe, Jisas ŋana lenge na, "Yenge ŋuyo' sye' ŋaiye tukwini yip jite liki yut."¹¹ Ta'e luku pe, Saimon Pita nal plai anah loumbil pinip pe, kin kete tem ŋaiye papararme ŋuyo' embere lalme nate ŋanah pinip umun tiki. Wutu' tinge lalme luku tatame ŋuyo' 153, kom tem yukur ginir.¹² Jisas ŋana lenge na, "Yip yute yamba'e ŋai yono." O jetalah ende yukur ŋisilihme kin na, "Nin lahmende liki?" Detale, tinge hi'jarngge topo'e tinge si sisyeme nange liki Lahmborenge.¹³ Ta'e luku pe, Jisas namba'e kakah nangang lenge mi'e pe, kin plihe namba'e ŋuyo' pe, kin nangang lenge topo'e.¹⁴ Le'e nihun kin ŋaiye Jisas nate gereme lenge jetalah kin, ŋupe ŋaiye kin si nule mi'e no, kin plihe tahar.

Jisas ŋaname Pita na, "Nin na embepeme lenge worsip ŋam"

¹⁵ Tinge yono ŋai mi'e pe, Jisas ŋaname Saimon Pita na, "Saimon, talah tikin Jon, nin ŋende nihararme ŋam

† 21.3 Luk 5.5 †† 21.6 Luk 5.6

ŋembere nengelyembe lenge miye' lalme le'e, lakai?" Kin nungwisme wusyep Jisas na, "Hei, Lahmborenge, nin sisyeme nange ŋam mende nihararme nin kili." Jisas ŋaname na, "Embepeme lenge worsip ŋumbwawe ŋam bworerme."

¹⁶ Nihoi ŋaiye Jisas plihe ŋaname kin na, "Saimon, talah tikin Jon, nin ŋende nihararme ŋam?" Pita nungwisme wusyep Jisas na, "Hei, Lahmborenge, nin sisyeme nange ŋam mende nihararme nin." Jisas ŋaname na, "Embepeme lenge worsip ŋam bworerme."

¹⁷ Nihun kin Jisas ŋaname na, "Saimon, talah tikin Jon, nin ŋende nihararme ŋam?" Pita sikirp ŋoih mane ŋaiye Jisas ŋisilihme kin ni hun ŋaiye kin ŋende nihararme kin. Ta'e luku pe, Pita ŋaname kin na, "Lahmborenge, nin sisyeme ŋai'e ŋai'e lalme. Nin sisyeme nange ŋam mende nihararme nin!" Jisas ŋaname Pita na, "Embepeme lenge worsip ŋam bworerme."¹⁸ Ŋam mana nin bwore mise. Njupe ŋaiye nin lahyambe no, nin ŋende mi'mi' ŋaiye nin nala el lai ŋaiye nin ŋasande pe, nin nal ko. Kom ŋaiye nin miyen pe, na ahra'e syep nin unuh, ŋaiye miye' ende ka erŋeme mwah el nin pe, ka enge nin el luh ŋaiye nin garngge nange na el."¹⁹ Jisas ŋanange wusyep uku nalme yanah ŋaiye Pita ka ole no, ka aŋa'e naŋ embere elme Got. Mi'e pe, Jisas ŋaname Pita na, "Gunde ŋam!"

Wusyep tikin jetalah ŋaiye Jisas ŋende nihararme

²⁰ †Pita bunjenge pe, kin ŋeteke'e jetalah uku, ŋaiye Jisas ŋende nihararme gande tinge hindi nat. Kin miye' ilieh uku, ŋaiye tinge yono ŋai yarp no, kin hwai nal tuwur heherngge Jisas, topo'e kin ŋisilihme na, "Lahmborenge, lahmende ka ember nin el syep lenge wachaih?"²¹ Njupe ŋaiye Pita ŋeteke'e miye' uku pe, kin ŋisilihme Jisas na, "Lahmborenge, o deta'e laime miye' e'e?"²² Jisas nungwisme wusyep kin na, "Ŋaiye ŋam masande nange ka orp tutume ŋaiye ma mut pe, luku ki ŋainde nin lakai? Nin gunde ŋam!"²³ Ta'e luku pe, wusyep sisil nal'e nal'e lenge jetalah sye' tikin Jisas nange jetalah ilieh uku yukur ka ole. Kom Jisas yukur ŋanange nange jetalah uku yukur ka ole, pakai. Kin ŋanange na, "Ŋaiye ŋam masande nange kin ka orp tutume ŋaiye ma mut pe, le'e yukur ŋainde nin?"²⁴ Kin jetalah ilieh uku, ŋaiye kin ŋanange nalanjatme wusyep e'e, topo'e kin nainge wusyep e'e gah tup. Pe poi sisyeme nange ŋaimune ŋaiye kin ŋanange no, kin nainge pe, ki bwore mise.

Jisas ŋende ŋai'e ŋai'e wula wula sye' topo'e

²⁵ O ŋai'e ŋai'e wula wula sye' ŋaiye Jisas ŋende topo'e. Kom ŋaiye ka yinge tup junde ŋai'e ŋai'e lalme ilieh ilieh, ŋaiye kin ŋende pe, ta'e dou ŋaiye kekep poi lalme le'e, yukur tatame ŋaiye ya se member tup e'e.

‡ 21.20 Jon 13.25

APOSEL

Jisas njanange njaie ka ember Yohe Yirise ka ot

1 †Tiopilus, nato tup njenjehei †† njan njaie njan member nin mal pe, njan mainge njaie njaie tetehei lalme njaie Jisas njenje, topo'e wusyep njaie kin njanange nalanjatme. ² Bongol tikin Yohe Yirise sai topo'e kin pe, kin nana lenge aposel njaie kin nalanjatme njanime njaie kin nasande njaie ka yende. Mi'e pe, Got namba'e kin nenge nanah moihla'. ³ Kom njupe njaie Jisas teter narp kekep no, kin nule pe, kin plihe tahar pe, kin nale nat neteke'e lenge aposel kin, topo'e kin njanange wusyep me lemame tikin Got na tatame nup 40. Pe kin njenje njaie njaie wula wula nasambe kitikin nal lenge nange kin si tahar narp laip.

⁴ †Nup ende pe, kin nate narp nnono njaie topo'e tinge njanange wusyep ta'e le'e na, "Pa yusme Jerusalem, na pakai! Pa yurp jeteme Yohe Yirise, yitini tikin Yai njan njaie somohonme kin njanange nange se ka yul yip. Li-ki ta'e njaie somohon njan manange. ⁵ ††Jon jaih yip pinip pakaiye, kom sihei Got ka jih yip topo'e Yohe Yirise kin."

⁶ Njupe njaie lenge jetalah jahilyeh topo'e Jisas pe, tinge yisilihme kin na, "Lahmborenge, tukwini na ginyen lenge wachaih no, na amba'e luh gavman nange poi Israel ya plihe gwin bongol potopoi tu'e njaie somohonme poi gwan?" ⁷ Kom Jisas nungwisme wusyep tinge na, "Yukur yip pa sisyeme nau lakai nup uku, pakai. Yai njan, kin ilyeh nalanjatme njaie njaie ta'e luku pe, nup uku sai me Yai bepeteme. ⁸ ††Kom njupe njaie Yohe Yirise ka guhunahme yip pe, yip pa papararme bongol tikin Got pe, pa yininge wusyep njan yil'e yil'e yi yoto Jerusalem, topo'e moi lalme njaie sai nato Judia, topo'e Samaria, topo'e moiye moiye njaie kekep lalme."

Got namba'e Jisas nenge nanah moihla'

(Mak 16.19-20, Luk 24.50-53)

⁹ ††Njupe njaie Jisas nana lenge wusyep mi'e pe, Got namba'e kin nenge nanah moihla'. Pe tinge bep dilndilme kin sai ya tatame njaie mwahit tatme kin. ¹⁰ Nembep tinge sai me kin ya yanah naitem njaie kin nal pe, nilyehe sai tinge bep hwai beriyeu yeteke'e miye' hoi dende' hihyilih wukauwe yate jan siheime tinge. ¹¹ Pe miye' hoi uku yanange na, "Yip miye'

titinge distrik Galili, yukur pa jin iki bep dilndilme naitem, na pakai. Jisas miye' ilyeh njaie tukwini yip yeteke'e no, Got namba'e nenge nanah moihla' pe, mindemboi ka plihe ot nahilyeh tu'e njaie tukwini yip yeteke'e kin nanah moihla'."

Tinge yalanjatme miye' ende ka amba'e luh Judas

¹² Mi'e pe, lenge jetalah tikin Jisas yasme Hwate Olip plihe yala yil moi embere Jerusalem. Hwate luku sai si-heiye moi embere Jerusalem, ta'e njaie kilomita nji-lyeh. ¹³ ††Tinge ya yoto Jerusalem pe, tinge ya yanah yokoh dininde nanah hla' ende njaie nye nyermbe tinge yarp. Lenge jetalah njaie yarp ya yoto yokoh uku pe, nan tinge Pita, Jon, Jems pe, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu pe, Jems talah tikin Alpius, Saimon njaie tinge jalme Selot pe, Judas talah tikin Jems njoinde. ¹⁴ To' tikin Jisas topo'e mam kin, Maria, topo'e tuweinge sye' yarp topo' lenge miye' uku. Ta'e pe, tinge njoihmbwaip ilyeh pe, tinge yisilihme Yai.

¹⁵ Njupe uku pe, Pita tahar gan hla' de ka ininge wusyep el lenge miye' tuweinge luku njaie yarp uku, tinge 120. Pe Pita nana lenge na, ¹⁶ "Iyai amai mende, somohon Yohe Yirise gahanahme Dewit no, kin njanange wusyep me miye' ende pe, wusyep tikin Got njaie sai Tup si nat bwore mise njupe njaie Judas nember Jisas nal syep lenge wachaih. ¹⁷ Judas kin miye' poi ende njaie somohon Jisas nalanjatme kin njaie kin njenje wah ntopo poi. ¹⁸ †Wuhyau njaie Judas namba'e njaie kin njenje wah pupwa luku pe, kin njiche namba'e kekep ende. Kin na tuwei mwah pe, tapam kin nowor pe, hap tongolohme tas." ¹⁹ Lenge miye' tuweinge lalme njaie yarp ya yoto Jerusalem yasande njaie uku pe, tinge jalme kekep uku Akeldama. Wusyep tehei kin, kekep wim.

²⁰ ††Pe Pita njanange na, "Wusyep nato tup Wenersep njanange ta'e le'e, 'Yokoh kin ka si pakaiye supule. Yukur miye' ende ka orp e oto, na pakai! Rop ende kin ta'e le'e, 'Miye' ende ka amba'e luh kin njaie ka ende wah uku.' ²¹⁻²² ††Ta'e luku pe, ya malanjatme miye' ende njaie ka amba'e luh kin no, ya mende wah mininge wusyep mil'e mil'e me nule tikin Jisas no, kin plihe tahar. Kin ka miye' ende njaie kin narp topo'e poi nup wula wula, nal njenjeheiyeh kin njaie Jon Baptais gi-hye' kin pinip, na tatame njaie Got namba'e Jisas nenge nanah moihla'."

† 1.1 Luk 1.1-4 †† Tup uku Wusyep Bwore tikin Luk. ‡ 1.4 Luk 24.49 †† 1.5 Mat 3.11, Mak 1.8, Luk 3.16, Jon 1.33 †† 1.8 Mat 28.19, Mak 16.15, Luk 24.47-48 ††† 1.9 Mak 16.19, Luk 24.50-51

††† 1.13 Mat 10.2-4, Mak 3.16-19, Luk 6.14-16 § 1.18 Mat 27.3-8 §† 1.20 Sng 69.25, 109.8 §†† 1.21-22 Mat 3.16, Mak 1.9,19, Luk 3.21, 24.51

²³ Pe tinge yalanatme miye' hoi, Matias topo'e Josep naye tinge jalme Barsabas (narj umbur'e kin Jastus). ²⁴⁻²⁵ Pe tinge yanange wusyep yisilihme Lahmborenge na, "Got, nin sisyeme naihmbwaip poi lalme. Pe tukwini na pasam poi lahmende naye nin si nalanatme naye ka enel'e wah nin tu'e naye aposel nin no, ka amba'e luh Judas. Detale, Judas kin si garng'e wah nin pe, kin si nal luh kitikin." ²⁶ Mi'e pe, tinge yiche nseser talah hoi pe, nseser taharme Matias naye ka ende wah top lenge aposel 11 tikin Jisas.

Njupe naye Yohe Yirise nat

2 ¹ Mi'e pe, njupe tikin Pentikos nat pe, lenge miye' tuweinge lalme naye naihmbwaip tinge tenjeime Jisas yate jahilyeh yal luh iliyeh. ² Njupe naye tinge yarp pe, tinge yasande titire nase naitem nat ta'e naye yohe bimbilye'me tahar pe, kin nato yokoh naye tinge yarp. ³ Pe tinge yeteke'e ta'e nihilim naye nate sai me tinge iliyeh iliyeh tongonose. ⁴ Lahmborenge nember Yohe Yirise nate gahanahme tinge lalme pe, Yohe Yirise nenge lenge tatame naye ka yininge wusyep njimeser moiye moiye.

⁵ Dindi' njupe uku, lenge miye' tuweinge Juta sye' naye jande wusyep erneme tikin Got si yase moiye moiye yat pe, tinge yarp Jerusalem. ⁶ Njupe naye miye' tuweinge luku yasande titire pe, tinge yate jahilyeh. Tinge yasande lenge jetalah tikin Jisas yanange wusyep njimeser tititinge miye' tuweinge luku pe, ⁷ tinge gunguru plai. Pe tinge yanange na, "Lenge miye' tuweinge liki naye yanange wusyep ta'e liki, lenge miye' tuweinge Galili lakai?" ⁸ Deta'e lai ti luku tinge yanange wusyep njimeser poi tongonose? ⁹ Poi sye' mase moi Partia, Midia topo'e Elam mat, o sye' poi mase Mesopotemia, Judia topo'e Kapadosia mat, o sye' poi mase Pontus topo'e Asia, ¹⁰ sye' poi mase Frigia topo'e Pamfilia, sye' poi mase Isip topo'e moi sye' Libia naye sai siheime Sairini, poi sye' mase Rom mat, ¹¹ sye' poi lenge Juta, topo'me lenge haiten naye bunjenge naihmbwaip tahar jande lotu lenge Juta, tinge yase Krit topo'e Arebia yat, kom poi lalme masande tinge yenge wusyep njimeser poi iliyeh iliyeh tongonose yanange wah embere naye Got nenge."

¹² Tinge naihmyeryembe wula wula pe, tinge plihe yisilih yale yat tititinge na, "Liki naimune?" ¹³ Kom lenge mitinj sye' yende wi me lenge miye' uku yanange na, "Tinge yono'e pinip wain ti, tinge yende kwite kwote kuli!"

Wusyep tikin Pita

¹⁴ Mi'e pe, Pita top lenge aposel 11 tahar jan hla' pe, kin yohe timbiya gahme lenge miye' tuweinge naye jahilyeh na, "Hei, yip Juta topo'e lahmende naye yarp ya yoto Jerusalem, mungwim gale si no, ma mini yip nai tehei kin!" ¹⁵ Poi yukur mono'e pinip kwote ta'e naye yip naihmyeryembe. Le'e teter hondonge, njupe namba'e syepumbur hoye hoye. ¹⁶ Kom le'e ta'e

† 2.1 Wkp 23.15-21, Lo 16.9-11

wusyep tikin Joel, profet tikin Got ende, naye somohonme kin nanange. ¹⁷ †† Kin nanange ta'e le'e na, Mindemboi, njupe yuwo pe, Got ka uru'e Yohe Yirise kin

e guh me lenge miye' tuweinge lalme. Lenge lahmiye' yip topo'e lenge lahtuweinge yip, ka yininge wusyep tikin Got tu'e lenge profet. Pe Got ka asambe lenge lahyambe yip yipihinge supule, topo'e ka asambe lenge miye' bworenge yip yate tange.

¹⁸ Dindi' njupe uku pe, Got ka uru'e Yohe Yirise kin e guhme

lenge miye' wah kin topo'e tuweinge wah kin pe, tinge ka yininge wusyep Got tu'e lenge profet.

¹⁹ Kin ka ende mirakel si e unuh naitem, topo'e ka ende wutu' ambaran si e guh kekep no, pa yeteke'e yoworme.

Pa yeteke'e wim topo'e nih pe, nihnom ka nembere gumunge supule.

²⁰ Na nah naitem hla' pe, njupe ka imbilme tu'e naye njupe el yepelme supule. O wundehei ta wimbilme yaihe tu'e naye wim.

Lahmborenge ka ember nai'e nai'e tu'e luku ot yer ti, njupe uku naye ka ot pe, njupe uku ka bongol yirise supule.

²¹ Kom lahmende naye ka yuwor yilme Lahmborenge nange ka ungwisme tinge pe, Got se ka ende."

²² Pita plihe nanange na, "Miye' tuweinge lenge Israel, yisyunde wusyep e'e! Jisas, miye' Nasaret uku, kin miye' naye Got nalanatme kin naye kin nenge wah bongol supule, mirakel topo'e wutu' supule ta'e naye yip si yasande yeteke'e. Liki ki yasam yip nange Got naja'e bongol luku nal me Jisas topo'e kin nember kin nat. ²³ † Got nember Jisas nal syep yip naye yip yututisme lenge wachaih naye yukur jande wusyep erneme naye ka yuluwei kin yil loutungwarmbe. Got kin si sisyeme nai'e nai'e luku naye ka ot. ²⁴ †† Kom Got plihe nahra'e kin pe, kin narp hlaininge. Yukur kin narp ta'e miye' nule no, yukur tatame naye nule ka orpe kin, pakai. ²⁵ † O ta'e Dewit somohonme nanange wusyep me Jisas. Kin nanange na,

Nam sisyeme Lahmborenge gan siheime nam nyermbe nyermbe, yukur ma tumbe.

²⁶ Naihmbwaip nam hriphrip supule pe, nam miri musukwarme Got.

Nam sisyeme nange nin se na plihe ahra'e wahri' nam, ma tuhur musme nule.

²⁷ Got, nin yukur na se osme nam njupe naye ma mule,

topo'e yukur na se osme miye' wah bwore nin no, wahri' kin ka nye' tihi'e guh neheh, pakai.

²⁸ Nin si pasam nahwikin naye ma murp nyermbe nyermbe pe,

†† 2.17 Jol 2.28-32 † 2.23 Mat 27.35, Mak 15.24, Luk 23.33, Jon 19.18 †† 2.24 Mat 28.5-6, Mak 16.6, Luk 24.5 †† 2.25 Sng 16.8-11

hriphrip nin na paparar me nam,
detale, nin na orp siheime nam."

²⁹ Pita plihe nana lenge na, "Lenge to' tatai nam, nam da mini yip wusyep moworme. Somohonme loumwah poi Dewit nule pe, tinge yinise kin. Tukwini ngehhe kin e'e teter sai. ³⁰ †Kom kin profet tikin Got pe, kin sisyeme wusyep tupwai' tikin Got naiye bwore mise. Got nupwai'e wusyep naiye mindemboi ka plihe ana'e luh tikin kin Dewit el nambaih talah kin ende Krai.

³¹ Dewit nteke'e naimune naiye mindemboi Got ka ende. Ta'e luku pe, kin nanange nange Got ka plihe ahra'e Miye' alanjatme kin, Krai njupe naiye ka ole. Kin yukur tatame naiye ka osme Krai ka tihi'e guh ngehhe, moi lenge miye' yule no, wahri' kin ka si nye', pakai.

³² Got si nahra'e Jisas pe, poi lalme manange wusyep me wah e'e naiye Got nende. Detale, poi si meteke'e.

³³ Got nahra'e kin nanah narp syep non kin. Pe kin nana'e Krai Yohe Yirise gande wusyep tupwai' kin naiye ka uru'e unuh poi topo'e. Ta'e luku pe, tukwini yip si yasande yeteke'e yitini tikin Got uku. ³⁴⁻³⁵ †Dewit yukur nanah moihla' ta'e Jisas, kom kin nanange na, Lahmboreng nane Lahmboreng ‡ nam na, 'Ote orp syep non nam pe, ma mende wachaih nin ka yurp tuwihme nin.'

³⁶ Ta'e luku pe, yip miye' tuweinge lalme Israel pa sisyeme bworerme. Jisas miye' naiye somohon yip yuluwei kin yal loutungwarmbe pe, Got si nende kin Lahmboreng, topo'e Miye' alanjatme kin."

³⁷ Njupe naiye tinge yasande ta'e luku pe, wusyep uku ntotohote naihmbwaip tinge pe, tinge yisilihme Pita topo'e lenge aposel sye' na, "To'tatai, ya mende naimune?"

³⁸ Pe Pita nungwis lenge wusyep na, "Yip ilyeh ilyeh pa yimbilme naihmbwaip yusme pupwa yip, topo'e yamba'e pinip yoto nan tikin Jisas Krai ti, Got ka osme pupwa yip. Yende tu'e le'e pe, pa yamba'e Yohe Yirise, yitini tikin Got. ³⁹ Yip Juta, topo'e lenge talah yip, topo'e lenge haiten, topo'e lahmende naiye Got ka gil lenge pe, Got si yal yip wusyep tupwai' kin."

⁴⁰ Pita plihe nanange wusyep wula wula pe, kin syep erjeme lenge nanange na, "Pa yisilihme Got naiye ka ungwisme yiptip naiye yukur pa yamba'e yitini pupwa tu'e naiye lenge miye' tuweinge pupwa le'e naiye ka si yamba'e."

⁴¹ Lenge lahmende naiye tenerme wusyep Pita pe, tinge yamba'e pinip. Nup uku wutu' lenge miye' tuweinge naiye yimbilme naihmbwaip yalme Jisas tatame 3,000. ⁴² Nyermbe nyermbe tinge jahilyeh yamba'e sande teke'e yatme lenge aposel, o tinge jahilyeh yono nai, o tinge jahilyeh yanange wusyep topo'me Got.

Lenge miye' tuweinge tikin Krai tinge yarp naihmbwaip ilyeh

⁴³ Njupe naiye mitin lalme yeteke'e mirakel topo'e wutu' supule naiye Got nende gah syep lenge aposel

† 2.30 Sng 132.11, 2Sam 7.12-13 †† 2.34-35 Sng 110.1 ‡ Lahmboreng nendehi pe, kin Got, o Lahmboreng hoi kin pe, Jisas.

tkin Jisas pe, tinge gunguru plai. ⁴⁴ ††Lenge miye' tuweinge naiye naihmbwaip tinge tenjeime Jisas jahilyeh pe, tinge yiyar'e nai'e nai'e tinge. ⁴⁵ Tinge yember nai'e nai'e tinge ya tas naiye ka yamba'e wuhyau yungwisme lenge miye' tuweinge naiye sehei'me nai'e nai'e. ⁴⁶ Nup lalme tinge yate jahilyeh yal yukoh yirise. O nup sye' tinge jahilyeh yal yokoh tititinge pe, tinge yono nai. Ta'e luku pe, tinge hriphrip yarp, topo'e tinge naihmbwaip ilyeh. ⁴⁷ Nyermbe nyermbe tinge yahra'e nan tikin Got pe, lenge miye' tuweinge lalme hriphrip me tinge. Ta'e luku pe, nup ilyeh ilyeh Got nungwisme miye' tuweinge nambaran sye' pe, kin nember tinge yate jahilyeh topo'me lenge miye' tuweinge naiye si yimbilme naihmbwaip yalme Jisas.

Miye' lupu nule plihe bwore

3 Nup ende yungwiris naiye nau namba'e hun pe, nup tikin naiye ka yisilihme Got pe, Pita hindi Jon yal yukoh yirise. ² Nal Kohmap Yilihe tikin yukoh yirise luku pe, miye' wahri' epwa ende naiye nhip lupu nule narp. Wahri' epwa luku somohonme sai njupe naiye mam wara'e kin. Nyermbe nyermbe tinge yikirh kin ya yember yal kohmap naiye ka isilihme wuhyau me lenge miye' tuweinge naiye tinge yala yi yoto yukoh yirise.

³ Njupe naiye Pita hindi Jon de ka yi yoto pe, kin nisilihme lenge nange ka hindi yana'e wuhyau. ⁴ Tinge hindi bep yal kin pe, Pita naname na, "Bep ot poi hindi!" ⁵ Kin bep nal tinge pe, kin naiheryembe nange kin de ka amba'e nainde me tinge hindi. ⁶ Kom Pita naname na, "Nam wuhyau pakai supule, kut nam da yule naimune naiye sai me nam. Nato nan tikin Jisas Krai, miye' tikin Nasaret topo'e bongol kitikin, ni tuhur el." ⁷ Mi'e pe, Pita narpe syep non kin nahra'e kin nanah pe, nilyehe sai nhip lupu kin bongol. ⁸ Kin tahar gan pe, kin nange yanah sisaibe nhip kin. Mi'e pe, kin nato yukoh yirise topo'e Pita hindi Jon pe, kin hriphrip nember sekte papalai nale nat pe, kin chuchukwarme Got. ⁹⁻¹⁰ Njupe naiye lenge miye' tuweinge yeteke'e miye' uku gan hla' topo'e chuchukwarme Got pe, tinge sisyeme nange kin miye' ilyeh uku naiye somohon narp Kohmap Yilihe tikin yukoh yirise naiye nisilih lenge wuhyau. Pe tinge gunguru plai naiheryembe wula wula me naimune naiye si nende me kin.

Pita nanange wusyep gan nato yukoh yirise

¹¹ Miye' uku teter narpe syep Pita hindi Jon nal dou ende nato yukoh yirise luku naiye tinge jalme yokoh mwah tikin Solomon. Pe lenge miye' tuweinge lalme gunguru plai pe, tinge sungul yatme tinge. ¹² Njupe naiye Pita nteke' lenge miye' tuweinge luku pe, kin nanange na, "Hei, miye' tuweinge lenge Israel, deta'e lai ti yip yenge plaimenai e'e no, yip pusukum poi sai? Yip naiheryembe nange poi miye' bwore bwarme no, le'e bongol potopoi naiye poi mende miye' e'e bwore lakai?" ¹³ ††Got titinge Abraham, Aisak, Jekop topo'e

†† 2.44 Apo 4.32-35 †† 3.13 Kis 3.15

lenge mwan ka' poi lalme n̄ende miye' wah kin Jisas namba'e naŋ embere nato mirakel uku. Yip yember kin yal syep lenge wachaih no, kin na gan wusyep nal me Pailat. Pe sihei ka ember kin e tus, kom yip yanange nange kin miye' pupwa. ¹⁴ †Jisas kin bwore bwarme, holi mise supule, kom yip jarngē kin pe, yip yaname Pailat nange ka ember miye' pupwa Barabas e tus osme mwahupwai'e. Barabas kin miye' n̄aiye n̄onombe lenge miye' yule. ¹⁵ Yip yonombe miye' n̄aiye kin pwal poi laip. Kom Got plihe n̄ahra'e kin. Ta'e luku pe, poi si meteke'e n̄ai'e n̄ai'e ta'e luku pe, poi ya si mininge wusyep nange kin si tahar nar̄p laip. ¹⁶ N̄oihmbwaip poi teŋeime nar̄p tikin Jisas ti, bongol kin n̄ende miye' uku bwore. Yip sisyeme miye' uku n̄aiye somohon n̄ende wahri' epwa, kom tukwini yip si yeteke'e kin tahar bwore. Tehei kin ta'e le'e, n̄oihmbwaip poi teŋeime Jisas topo'e bongol tikin nar̄p kin. ¹⁷ Lenge to' tatai n̄am, n̄am sisyeme, yip top lenge miye' mbep, yukur yip sisyeme n̄aiye kin lahmende. ¹⁸ Got somohonme n̄anange wusyep kin nal me lenge profet kin n̄aiye mindemboi Miye' alaŋatme Krais ka amba'e nihe syohe pe, ka ole. ¹⁹ Yusme pupwa yimbilme n̄oihmbwaip yip yilme Got ti, kin ka ongohe pupwa n̄aiye sai n̄oihmbwaip yip. ²⁰ Pa yende tu'e luku ti, Lahmborengē ka ende n̄oihmbwaip yip ka yirise no, pa yamba'e bongol n̄ambaran tikin, topo'e ka ember Jisas, Miye' alaŋatme kin elme yip. ²¹ Kom kin teter ka orp moiha' e tutume n̄up tikin n̄aiye Got ka ende n̄ai'e n̄ai'e lalme ka plihe bwore supule. Liki ka tu'e n̄aiye somoho somohonme lenge profet holi mise supule kikitin yanange. ²² †Ki ta'e n̄aiye Moses n̄anange na, 'Got, Lahmborengē poi, mindemboi ka ember profet ende tu'e n̄am. Pe miye' uku ka wim ilyeh poi. Yip pa yisyunde n̄aimune n̄aiye ka ininge. ²³ †Tu, lahmende n̄aiye yukur n̄ende gande n̄aimune n̄aiye kin n̄anange pe, kin ka ihyenme kin pe, yukur ka si orp tu'e miye' tuweinge tikin Got, pakai. Se ka talai.' ²⁴ Tahar Samuel nenge nate gere tukwini pe, lenge profet lalme yanange yalaŋatme n̄aimune n̄aiye n̄ende tukwini. ²⁵ ††Kontrak n̄aiye somohonme Got n̄upwai'e top lenge profet pe, luku kontrak poi topo'e. Got n̄upwai'e kontrak topo'e mwan ka' poi n̄aiye ka ende bwore me poi pe, poi mamba'e kontrak uku. Ta'e n̄aiye somohonme kin n̄aname Abraham na, 'N̄aimune bwore bwore n̄aiye n̄am mende me lenge n̄ambaih talah nin, mindemboi ma plihe mende mi'me lenge miye' tuweinge lalme mi guh kekep.' ²⁶ Ta'e luku pe, Got nalaŋatme miye' wah bwore kin Jisas nember natme yip Juta yer nange ka ende mi' me yip, n̄aiye yip lalme pa yimbilme n̄oihmbwaip yusme n̄ai'e n̄ai'e pupwa n̄aiye yip yende."

Pita hindi Jon jan wusyep

4 Pita hindi Jon teter yanange wusyep yalme lenge miye' tuweinge pe, lenge pris, topo'e kokorohtup ondoh tikin yukoh yirise, topo'e lenge Sadyusi sye'

† 3.14 Mat 27.15-23, Mak 15.6-14, Luk 23.13-23, Jon 19.12-15
†† 3.22 Lo 18.15,18 † 3.23 Lo 18.19 †† 3.25 Stt 22.18

yate jere. ² Tinge yasande wusyep n̄aiye lenge aposel yana lenge miye' tuweinge nange Jisas si nule mi'e no, kin plihe tahar pe, tinge n̄oihmbwaip pupwa. Detale, wusyep n̄aiye tinge yalaŋatme yasamb lenge miye' tuweinge nange n̄upe n̄aiye ka yule pe, tinge topo'e min ka plihe tuhur. ³ Tinge yarpe Pita hindi Jon n̄aiye ka jin wusyep ta, sehei de n̄up pe, tinge yember lenge ya yoto yarp mwahupwai'e ya tatame nyermbe. ⁴ Kom lenge miye' tuweinge wula wula n̄aiye si yasande wusyep uku pe, n̄oihmbwaip tinge teŋeime Jisas. Pe wutu' lenge miye' uku tatame 5,000.

⁵ Nyermbe kin pe, lenge miye' mbep Juta, topo'e lenge bwore bworengē tititinge, topo'e lenge jetmam n̄aiye yalaŋatme wusyep erŋeme tikin Got yate jahilyeh ya yoto Jerusalem. ⁶ Tinge jahilyeh topo'e Anas, miye' ondoh lenge pris topo'e Kaiafas pe, Jon pe, Aleksander topo'me miye' sye' n̄aiye wim ilyeh tikin pris ondoh. ⁷ Tinge yenge lenge aposel tikin Jisas hoi uku yate jan wusyep pe, tinge yisilih lenge na, "Yip yende miye' uku tahar bongol ta'e la? Bongol topo'e nar̄p lahmende ti, yip yende n̄ai uku?"

⁸ Yohe Yirise gahanahme Pita pe, kin nungwis wusyep lenge ta'e na, "Yip n̄aiye miye' mbep topo'e bwore bworengē poi Israel. ⁹ N̄aiye tukwini poi gwan wusyep nange ya mini yip n̄aimune tehei n̄aiye poi n̄oihginirme miye' lupu nule no, ki tahar bwore pe, ¹⁰ tukwini yip topo'e mitiŋ lalme n̄aiye yarp yoto Israel pa sisyeme tehei kin. Poi mende n̄ai uku ma moto nar̄p topo'e bongol tikin Jisas Krais, Miye' alaŋatme tikin Got. Kin miye' tikin Nasaret n̄aiye yip yuluwei kin yal loutungwarmbe, kom Got plihe n̄ahra'e kin. Ta'e luku pe, bongol ilyeh uku n̄aiye n̄ahra'e Jisas plihe n̄ende mi'mi' miye' iki n̄aiye tukwini gan n̄embep yip iki.

¹¹ ††Luku ta'e wusyep Got n̄anange me Jisas n̄aiye sai nato Tup kin. Kin n̄anange na, Yip miye' n̄aiye juhur'e yokoh, yip jarngē tumwange bwore luku pe, yip yiche kin yal. Kom kin plihe tahar lou miye' bwore.

¹² Got yukur nalaŋatme miye' ende n̄aiye ka ungwisme poi. Jisas kin n̄ilyeh n̄ahwikin n̄aiye Got si nalaŋatme pe, kin n̄ilyehe sai tatame n̄aiye ka ungwisme poi."

¹³ Lenge miye' mbep uku yeteke'e Pita hindi Jon jan bongole yanange wusyep pe, tinge n̄oihyeryembe wula wula. Tinge n̄oihyeryembe ta'e le'e na: Kii! Tinge hindi miye' pakaiye. Yukur tinge yamba'e sande teke'e n̄embere yal skul, pakai. Kom sande teke'e tinge hindi n̄embere sekete. O tinge sisyeme nange somohon tinge hindi yarp topo'me Jisas. ¹⁴ Kom lenge sisinge woroh uku yukur tatame n̄aiye ka yininge wusyep ende yi tus halhale, pakai. Detale, tinge yeteke'e miye' e'e n̄aiye Got si ginyenme wahri' epwa kin gan topo'e tinge hindi. ¹⁵ Mi'e pe, lenge miye' embep yana lenge nange ka hindi yusme yokoh lenge sisinge woroh yi tus wicher'. Pe tinge ya yahai'e n̄oihmbwaip tititinge.

¹⁶ Tinge yisilih yale yat tititinge na, "Ya mende tu'e lai me miye' hoi uku? Lenge miye' tuweinge lalme Jerusalem si sisyeme nange tinge yende mirakel uku

‡‡ 4.11 Sng 118.22

pe, yukur tatame najiye ya mininge pakai. ¹⁷ Kom ya mindindirme lenge pe, ya syep erjem lenge najiye yukur ka yininge wusyep me Jisas, na pakai. Tu pakai pe, wusyep uku ka sisil el moiye moiye.”

¹⁸ Pe tinge plihe jal lenge hindi ya yoto pe, tinge yana lenge na, “Yukur pa plihe yininge wusyep o, yalanjatme wusyep yil lenge miye' tuweinge me Jisas, na pakai.”

¹⁹ Kom Pita hindi Jon yungwisme wusyep tinge na, “Yip yiyar'e yi yoto njoihmbwaip yip ilyeh ilyeh tongonose. Najimune bwore me njembep tikin Got: najiye poi ya misyunde wusyep yip, lakai ya misyunde wusyep Got? ²⁰ Kom yukur ya mupwai'e mut me najimune bwore najiye poi si masande meteke'e, pakai.”

²¹⁻²² Lenge mitinj lalme yirisukwarne Got najiye kin si njahra'e miye' uku najiye somohon njende wahri' epwa wahtaip 40. Kom lenge miye' mbep yasande nange ka yangange lenge hindi nihe syohe. Kut tinge hi'jarne najiye lenge miye' tuweinge lalme luku ka njoihmbwaip pupwa me tinge najiye ka yende tu'e luku. Ta'e luku pe, tinge syep erjeme lenge aposel bongol nange ka plihe yende naji tu'e luku pe, se ka yongomb lenge. Mi'e pe, tinge yasme tinge hindi yal.

Lenge Kristen yisilihme Got najiye ka ende bongolme tinge

²³ Njupe najiye Pita hindi Jon yasme yokoh sisinge woroh pe, tinge plihe ya jere lenge Kristen miye' tuweinge. Pe tinge yana lenge wusyep ilyeh najiye lenge miye' ondoh lenge pris, topo'e lenge bwore bworengenge tititinge Juta si yanange.

²⁴ †Njupe najiye tinge yasande wusyep uku pe, tinge lalme yanange wusyep topo'me Got. Tinge yanange na, “Lahmborengenge, nin bongol supule. Nin njende moihla', kekep, njoloh pinip topo'e naji'e naji'e tetehei najiye sai uku. ²⁵ ††Somohonme Yohe Yirise njende loumwah poi Dewit, miye' wah nin njanange na, Lenge haiten yahra'e njoihmbwaip nihme Got pe, tinge yupwai'e wusyep najiye ka yende naji'e naji'e pupwa.

Kom tinge yende pakaiye.

²⁶ Pe lenge miye' ondoh najiye yembepeteme lenge miye' tuweinge kekep yende mi'mi' najiye ka yurmbe, topo'e ka juhilyeh yende wachaihme Lahmborengenge topo'e Miye' alanjatme kin.

²⁷ †Ta'e le'e bwore mise. Nato moi oho, Herot hindi Pontius Pailat yate jahilyeh yotop lenge haiten topo' lenge Juta pe, tinge lalme yende wachaihme miye' wah bwore bwarme nin, Jisas. Kin miye' najiye nin Got si nalanjatme najiye ka ungwisme poi. ²⁸ Bwore mise, naji'e naji'e tetehei najiye tinge yende, ki gande njoiheryembe nin najiye ka si nye nyermbe. ²⁹ Lahmborengenge, tukwini na njoiheryembe wusyep pupwa najiye tinge yanange ka yende yumbune poi. Pe na ungwisme poi, miye' wah nin najiye poi ya mininge wusyep nin bongole. ³⁰ Lahmborengenge, na ember bon-

† 4.24 Kis 20.11, Neh 9.6, Sng 146.6 †† 4.25 Sng 2.1-2 ‡ 4.27 Mat 27.1-2, Mak 15.1, Luk 23.1,7-11, Jon 18.28-29

gol yip hindi Jisas, miye' wah bwore bwarme nin pe, na ende mi'me wahri' epwa, topo'e na ende mirakel e oto naji tikin miye' wah bwore bwarme Jisas.” ³¹ Njupe najiye tinge yisilihme Got mi'e pe, yoime njondol'me luh uku. Yohe Yirise gahanahme tinge lalme pe, yukur tinge hi'jarne nange ka yamba'e hwap pupwa, pakai. Mi'e pe, tinge yal'e yal'e yanange wusyep tikin Got bongole.

Miye' tuweinge najiye njoihmbwaip tejeime Jisas ka njoihmbwaip ilyeh topo'e tinge tungwisme tititinge

³² ††Lenge miye' tuweinge luku najiye njoihmbwaip tejeime Jisas, njoiheryembe topo'e njoihmbwaip tinge njahilyeh. Yukur miye' ende njoiheryembe najiye ka tukwainge naji'e naji'e kin, pakai. Tinge lalme yiyar'e naji'e naji'e tinge yale yatme tititinge. ³³ Bongol tikin Jisas gahanahme lenge aposel pe, tinge yanange yalanjatme wusyep me Jisas najiye somohon kin nule no, kin plihe tahar. Pe Got njuru'e njoih mi'mi' embere kin gahme lenge miye' tuweinge lalme. ³⁴⁻³⁵ Ta'e luku pe, yukur miye' ende ka sehei'me najinde, pakai. Lenge mitinj najiye tinge tatame kekep, topo'e yokoh pe, tinge yende windau me naji'e naji'e luku. Pe tinge yamba'e wuhyau me naji'e naji'e yenge yate yangange lenge aposel tikin Jisas pe, tinge yiyar'e wuhyau uku pe, tinge yangange lenge miye' tuweinge najiye sehei'me naji'e naji'e.

³⁶ Luku ta'e najiye Josep, kin miye' tikin Saiprus ende, kin bamtihei lenge Livai pe, kin miye' bwore najiye lenge aposel yember naji kin Banabas. Naji tehei Banabas ta'e le'e, miye' najiye njende bongolme lenge miye' tuweinge. ³⁷ Kin njende windau me kekep kin topo'e pe, kin nenge wuhyau lalme nate nangange lenge aposel tikin Jisas.

Ananias hindi Safaira

5 Kut miye' njonde, naji kin Ananias hindi tuwei kin Safaira plihe yende windau me kekep tinge hindi. ² Kom Ananias tukwainge wuhyau sye' pe, kin yul njinise, kut kin nenge sye' na nangange lenge aposel tikin Jisas. O tuwei kin ti si sisyeme nange kin njinise wuhyau sye'. ³ Njupe najiye Ananias nangange wuhyau uku nal lenge aposel pe, kin njana lenge na, “Wuhyau lalme le'e.” Kom Pita njaname kin na, “Ananias, nin njende pupwa. Nin tukwainge wuhyau sye' najiye nin namba' me kekep nin. O wusyep najiye nin njanange njonde tikin. Nin nasme yipihinge pupwa Sattan si gahanahme njoihmbwaip nin. Ta'e luku pe, nin hombo'e yehme Yohe Yirise. ⁴ Liki somohon kekep nin! Njupe najiye nin njende windau me kekep uku no, nin namba'e wuhyau pe, luku wuhyau nin lalme. Kom detale ti nin nange nin si pwale wuhyau lalme? Yukur nin hombo'e yehme miye', pakai. Nin hombo'e yehme Got kuli!” ⁵⁻⁶ Ananias njasande wusyep uku pe, kin gunge na gah kekep pe, kin nule. Pe lenge lahyambe yenge najiyuwat ende yate yupwai'e wahri' kin pe, tinge yikirh

‡† 4.32 Apo 2.44-45

ya tas wicher' ya yononde. Pe lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye yeteke'e n̄ai uku topo'e yasande wusyep uku pe, tinge hi'jarnge n̄embere sekete.

⁷ O tuwei kin Safaira yukur sisyeme n̄aimune n̄aiye si n̄ende me miye' ti, pakai. N̄au si na gah umbur pe, Safaira ti wata woto yokoh n̄aiye Pita narp. ⁸ Pe Pita n̄silihme ti na, "Ini n̄am, le'e wuhyau lalme n̄aiye yip hindi miye' nin si yamba' me kekep n̄aiye yip hindi yende windau ta'e loho?" Ti wungwisme wusyep kin na, "Hei, wutu' kin tatame ta'e luku li!" ⁹ Pe Pita plihe n̄aname na, "Deta'e lai ti yip hindi miye' nin si yupwai'e wusyep nange yip da hombo'e yehme Yohe Yirise tikin Lahmborenge? Lenge miye' e'e n̄aiye sikeime yononde miye' nin, sihei yata yoto pe, ka plihe yikirh nin yi tus yononde topo'e." ¹⁰ Nilyehe sai ti gunge wa hrap wal n̄hip kin pe, ti wule. Lenge lahyambe yate yoto yeteke'e n̄aiye ti si wule wanar pe, tinge yikirh ti ya tas yononde sai siheime miye' ti. ¹¹ Pe lenge miye' tuweinge sios topo'e lenge mitiŋ lalme n̄aiye yasande wusyep uku, hi'jarnge n̄embere sekete.

Mirakel tikin Got

¹²⁻¹³ ¹⁴ Nyermbe nyermbe lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip tinge teŋeime Jisas, tinge jahilyeh yal yokoh mwah tikin Solomon, n̄aiye neŋel'e nal lem tikin yukoh yirise. Mitiŋ sye' yasande wusyep me Ananias pe, tinge hi'jarnge n̄aiye ka juhilyeh yotop tinge. Kom lenge mitiŋ lalme n̄oihyeryembe nange lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip tinge teŋeime Jisas, tinge bwore. Ta'e luku pe, miye' tuweinge wula wula yimbilme n̄oihmbwaip tinge yalme Lahmborenge. Got n̄ende bongolme lenge aposel pe, tinge yende mirakel, topo'e wutu' supule jah n̄embep lenge miye' tuweinge. ¹⁵⁻¹⁶ Lenge miye' tuweinge Jerusalem topo'e moi sye' n̄aiye sai siheime, yasande n̄aimune n̄aiye lenge aposel tikin Jisas yende. Ta'e luku pe, tinge yikirh lenge mitiŋ n̄aiye yende wahri' epwa embere, topo'e tinge yenge lenge mitiŋ n̄aiye yipihinge pupwa gahanahme tinge yat. Tinge yangara' luh yember lenge yanar yanah pe, tinge yasande nange Pita ka ende mi'me wahri' epwa tinge. O sye' n̄oihyeryembe nange yipihinge kin tatame ka hlaime tinge pe, wahri' epwa tinge ka mi'e. Ta'e luku pe, lenge mitiŋ lalme n̄aiye yende wahri' epwa, topo'e lenge mitiŋ n̄aiye yipihinge pupwa gahanahme tinge, tinge lalme si tahar bwore.

Tinge yember lenge aposel tikin Jisas yal mwahupwai'e

¹⁷ Kom miye' ondoh lenge pris topo'e lenge n̄emei kin Sadyusi, tinge n̄oihmbwaip pupwa me lenge aposel tikin Jisas pe, ¹⁸ tinge syep yarpe tinge yember yal mwahupwai'e. ¹⁹ Kom n̄up uku pe, walip hla' tikin Lahmborenge ende nate kumbur kohmap mwahupwai'e pe, kin nenge lenge na tas wicher'. ²⁰ Pe kin n̄ana lenge na, "Yi jin yukoh yirise tikin Got pe, yini lenge miye' tuweinge me yanah bwore le'e n̄aiye yip jande." ²¹ Tahar n̄undu hondonge pe, tinge ya yoto yukoh

yirise yanange yalaŋatme wusyep tikin Got yal lenge miye' tuweinge ta'e n̄aiye walip hla' n̄anange.

N̄upe n̄aiye miye' ondoh lenge pris, topo'e lenge n̄emei kin yate jahilyeh pe, tinge jal lenge bwore bworengenge tititinge Israel nange tinge topo'e ka lalme yiyar'e wusyep lenge aposel tikin Jisas. Mi'e pe, tinge yember lenge kokorohtup yal mwahupwai'e nange ka yamba'e lenge aposel yenge yut me tinge.

²² Kom n̄upe n̄aiye lenge kokorohtup ya jere pe, tinge yukur yeteke'e lenge aposel yarp mwahupwai'e. Ta'e luku pe, tinge plihe yenge wusyep ya yana lenge na, ²³ "N̄upe n̄aiye poi ma pwar mal yokoh mwahupwai'e pe, poi meteke'e lenge kokorohtup jan bep yerŋenge kohmap bongol supule. Kom n̄upe n̄aiye tinge chumbur kohmap pe, yukur poi meteke'e miye' ende narp na n̄oto koh mele'e, pakai!" ²⁴ N̄upe n̄aiye lenge pris, topo'e miye' ondoh lenge kokorohtup n̄aiye bepyeteme yukoh yirise yasande ta'e luku pe, tinge n̄oihyeryembe wula wula sekete me n̄aimune n̄aiye si n̄ende me lenge aposel tikin Jisas. ²⁵ Pe miye' ende nato pe, kin n̄ana lenge na, "Yisyunde! Lenge miye' e'e n̄aiye yip si yember lenge yal mwahupwai'e luku jan ya yoto yukoh yirise yanange yalaŋatme wusyep yal lenge miye' tuweinge kuli!" ²⁶ Ta'e luku pe, miye' ondoh lenge kokorohtup plihe n̄ember lenge kokorohtup kin ya yamba' lenge aposel tikin Jisas yenge lenge yat. Tinge yukur yupwai'e n̄hip syep tinge o, tinge yongomb lenge, pakai. Detale, tinge hi'jarnge nange lenge miye' tuweinge luku se ka yiche n̄eser yongomb lenge.

²⁷ Tinge yenge lenge aposel ya yoto yokoh n̄aiye ka jin wusyep yil n̄embep lenge sisinge woroh. Pe pris ondoh n̄silihme lenge wusyep sye'. ²⁸ †Kin n̄anange na, "Poi si syep erŋem yip bongol nange yukur pa plihe yininge yalaŋatme wusyep Jisas yilme lenge miye' tuweinge. Kom yip si yengelyembe wusyep poi pe, yip yanange yalaŋatme wusyep uku yal lenge miye' tuweinge Jerusalem lalme topo'e yip yini'e poi nange poi monombe kin no, kin nule."

²⁹ Pe Pita top lenge aposel sye' yungwisme wusyep yanange na, "Poi ya gunde wusyep Got, kut yukur ya gunde wusyep yip. ³⁰ Somohon yip yonombe Jisas no, yip yuluwei kin yal loutungwarmbe, kom Got lenge loumwah poi plihe n̄ahra'e kin. ³¹ Mi'e pe, Got n̄ahra'e kin nenge nanah pe, kin n̄anja'e kin luh bongol nal syep non Got. Ta'e luku pe, Jisas tahar miye' ondoh supule, topo'e Miye' nungwisme ti, kin tatame n̄aiye ka ongohe pupwa n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge Israel n̄aiye ka yimbilme n̄oihmbwaip yilme kin. ³² Ta'e luku pe, poi topo'e Yohe Yirise manange mowor'e mal halhale n̄ai'e n̄ai'e luku. O Yohe Yirise, kin yitini tikin Got n̄aiye kin nangange lenge miye' tuweinge n̄aiye jande wusyep kin."

³³ N̄upe n̄aiye lenge sisinge woroh yasande ta'e luku pe, n̄oihmbwaip tinge nihe supule. Tinge yasande n̄aiye ka yongomb lenge ka yule. ³⁴ Kom miye' ende, n̄an̄ kin Gamaliel, kin Farisi topo'e jetmam tikin

† 5.28 Mat 27.25

wusyep erɲeme tikin Got ɲaiye lenge miye' tuweinge lalme yanange nange kin miye' bwore. Ta'e pe, kin tahar gan hla' nato yokoh sisinge woroh ɲana lenge kokorohtup nange ka yember lenge aposel yi tus wicher'. ³⁵ Tinge si yal tas wicher' mi'e pe, kin ɲana lenge sisinge woroh na, "Yip miye' mbep lenge Israel, ɲoihme sikirp me ɲaimune ɲaiye pa yende me lenge miye' iki. ³⁶ ɲoiheriyembe, somohon Teudas nate ɲana lenge miye' tuweinge nange kin Lahmborenge pe, miye' tuweinge 400 tahar jande kin. Kom tinge yonombe kin si nule pe, lenge miye' tuweinge ɲaiye jande kin tangalai yal'e yal'e pe, wah kin uku si nal luh pakaiye. ³⁷ O ɲup ende ɲaiye tinge jonos lenge miye' tuweinge pe, miye' Galili ende, naɲ kin Judas, nelenjeime lenge mitiɲ wula wula nange ka jinyenme gavman. Kom tinge yonombe kin nule topo'e pe, miye' tuweinge lalme luku tangalai yal'e yal'e. ³⁸ Ta'e luku pe, tukwini ɲam mana yip, pa yende wachaihme lenge miye' iki, na pakai. Yusme tinge ka yil. ɲaiye wah uku nat gande ɲoihmbwaip miye' ilyehme pe, se ka talai. ³⁹ Kom ɲaiye wah uku natme Got pe, yukur tatame ɲaiye pa yotombo wah tinge. ɲaiye pa yende pe, yip pa yende wachaihme Got."

⁴⁰ Ta'e luku pe, lenge sisinge woroh lalme jande wusyep Gamaliel. Pe tinge jal lenge aposel yate yoto pe, tinge yana lenge kokorohtup nange ka yongomb lenge. Tinge yongomb lenge mi'e pe, tinge plihe syep erɲem lenge nange yukur ka plihe yi yini lenge miye' tuweinge me Jisas, na pakai. Mi'e pe, tinge yasme lenge ya tas yal.

⁴¹ ɲupe ɲaiye lenge aposel yasme lenge sisinge woroh pe, tinge hriphrip supule. Detale, Got si nalanatme tinge nange ka yikirh hwap yoto naɲ tikin Jisas. ⁴² Pe ɲup ilyeh ilyeh tinge yal yukoh yirise topo'e yokoh lenge miye' tuweinge tongonose pe, tinge yanange yalanatme wusyep bwore mise me Jisas Krais, Miye' alangatme tikin Got.

Tinge yalanatme lenge miye' syepumbur hoi ɲaiye ende wah yungwis lenge miye' tuweinge

6 ɲup uku pe, lenge miye' tuweinge ɲaiye jande Jisas si tahar wula wula sekete. Pe tuhwar ɲembere sai bumble lenge Juta ɲaiye yanange wusyep Grik, topo'e lenge Juta ɲaiye yanange wusyep Juta. Detale, lenge Juta uku ɲaiye yanange wusyep Grik yana lenge na, "Yip yukur yembepeteme lenge tuweinge ɲope poi bworerme yangange ɲai topo'me wuhyau, pakai."

² Ta'e luku pe, lenge aposel 12 jal lenge miye' tuweinge lalme ɲaiye jande Jisas yate jahilyeh pe, tinge yana lenge na, "Yukur tatame ɲaiye ya musme syep wah ɲaiye ya mininge wusyep Lahmborenge no, ya mende wah mangange lenge ɲai. ³ Ta'e luku pe, lenge to' tatai ɲam, yalanatme miye' syepumbur hoi ɲaiye ɲoihmbwaip tinge bwore bwarme juh bumble yiptip ɲaiye sande teke'e tinge ɲembere, topo'e tinge si papararme Yohe Yirise pe, ya member lenge ka bep yeteme wah uku. ⁴ O wah embere poi ɲaiye ya

dohmeteme top Got mininge wusyep, topo'e ya mininge malangatme wusyep kin mil'e mil'e."

⁵ Mi'e pe, lenge miye' tuweinge lalme hriphrip me wusyep ɲaiye lenge aposel yanange. Ta'e luku pe, tinge yalanatme Stiven, miye' ɲaiye ɲoihmbwaip kin teɲei bongolme Jisas, topo'e Yohe Yirise gahanahme kin supule. Tinge yalanatme kin topo'e Filip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas, topo'e Nikolas. Nikolas kin miye' Antiok ende ɲaiye bunjenge ɲoihmbwaip tahar gande bilip lenge Juta. ⁶ Tinge yate yasamb lenge yal aposel pe, tinge lalme yikil syep ya yanah tinge yisil-ihme Lahmborenge ɲaiye ka ungwisme tinge ɲaiye ka yende wah uku.

⁷ Ta'e luku pe, wusyep tikin Got tingisil ende embere pe, lenge miye' tuweinge wula ɲaiye yarp yoto Jerusalem jande Jisas. O lenge pris sye' topo'e, ɲoihmbwaip tinge teɲeime Jisas pe, tinge jande kin.

Tinge syep yarpe Stiven

⁸ Got ɲuru'e ɲoih mi'mi' topo'e bongol kin na gah Stiven pe, ki papararme Yohe Yirise. Ta'e luku pe, kin ɲende mirakel, topo'e wutu' supule gah embep lenge miye' tuweinge. ⁹ Kom lenge Juta sye' tuhwarme kin pe, tinge teketenge wusyep topo'me kin. Lenge miye' uku, sye' yase moi Sairini yat no, sye' Aleksandria, sye' Silisia topo'e sye' yase Esia yat. Pe tinge miye' tikin yokoh jahilyeh ende ɲaiye tinge jalme yokoh jahilyeh lenge miye' hlaininge. ¹⁰ Kom Yohe Yirise naɲa'e Stiven sande teke'e ɲembere pe, wusyep tinge yukur tatame ɲaiye ka engelyembe wusyep kin, pakai.

¹¹ Pe tinge yul yututusme miye' sye' yanange na, "Yip pa yininge wusyep hombo'e yini'e kin tu'e le'e: Stiven ɲanange wusyep pupwa me Moses topo'e Got." ¹² Ta'e luku pe, lenge miye' uku yanange wusyep yal lenge bwore bworengenge tititinge Israel, topo'e lenge jetmam tikin wusyep erɲeme, topo'e lenge miye' tuweinge ɲaiye ka ende ɲoihmbwaip tinge ka nihe supule. Pe tinge syep yarpe Stiven yenge kin yal lenge sisinge woroh. ¹³ Mi'e pe, tinge yamba'e miye' sye' yenge ya yoto ɲaiye ka si yininge wusyep hombo'e. Pe tinge yanange na, "Nyermbe nyermbe miye' e'e kin ɲanange wusyep pupwa me yukoh yirise tikin Got topo'me wusyep erɲeme ɲaiye Got naɲa'e Moses. ¹⁴ Poi masande kin ɲanange nange Jisas tikin moi Nasaret ka uluwau yukoh yirise, topo'e ka uhyulme wusyep erɲeme ɲaiye Moses pwal poi!"

¹⁵ Mitiɲ lalme ɲaiye yarp ya yoto yokoh sisinge woroh uku ɲembep dilindilme Stiven sai pe, tinge yeteke'e bep mohro kin yirise ɲahilyeh ta'e ɲaiye bep mohro tikin walip hla' ende.

Stiven ɲanange wusyep nal lenge sisinge woroh

7 Pe pris ondoh ɲisilihme Stiven na, "Wusyep e'e bwore mise, lakai pakai?" ² †Stiven nungwisme na, "Lenge yai mam, to' tatai ɲam, yisyunde wusyep e'e! Somohon somohonme ɲaiye mwan poi Abraham

† 7.2 Stt 12.1

yukur na narp moi Haran no, kin narp moi Mesopotemia pe, Got yirise bongol supule nate nteke'e kin. ³ Pe kin naname na, 'Osme lenge bamtihei nin topo'e moi jeheinge nin, kut el kekep naye ma yasam nin.' ⁴ †Ta'e luku pe, ki tahar nasme moi jeheinge kin Kaldia na narp nato moi Haran. Njupe naye yai kin si nule mi'e pe, Got nember kin nate narp kekep naye tukwini poi marp oho.

⁵ ††Got yukur nana'e kekep sikirp malaih ende nal me Abraham ta'e naye kekep kitikin, pakai supule. Kut kin si nupwai'e wusyep nange ka ana'e kekep e'e elme kin topo'e lenge nambaih talah kin. Kom dindi' nup uku, Abraham talah pakai. ⁶ †Got plihe naname kin na, Lenge nambaih talah nin ka yila yurp moi ende pe, ka yurp tu'e naye yuwore yi tutume wahtaip 400 pe, tinge ka yamba'e nihe syohe, topo'e ka yende wah nihe tu'e mitij naye yarp mwhupwai'e.

⁷ ††Kom Got plihe nanange na,

Nam ma plihe mungwisme yitini pupwa mil me miye' tuweinge luku

naye yende gamare me nambaih talah nin.

Mindemboi pe, nambaih talah nin ka yute tus yusme moi luku pe,

tinge ka yurp moi e'e yirisukwarme nam.

⁸ ††Mi'e pe, Got hindi Abraham yupwai'e kontrak nange ka otombo wahri' lenge lahmiye'. Ta'e luku pe, njupe naye Sara wara'e Aisak no, sande ende supule si nal mi'e pe, Abraham notombo wahri' talah kin, Aisak. Aisak topo'e, kin notombo wahri' lahmiye' kin Jekop, topo'e Jekop notombo wahri' lenge lahmiye' kin 12, lenge miye' sambе ilyeh poi Israel.

⁹ ††Lenge lahmiye' 11 tikin Jekop uku, tinge noihmbwaip pupwa me to' tinge Josep pe, tinge yende windau me kin naye ka yenge kin yil moi Isip nange ka orp miye' wah pakaiye tititinge Isip. Kom Got narp topo'e kin ¹⁰ ††pe, kin nungwisme Josep bworerme njupe naye kin namba'e hwap. Got nana'e sande teke'e topo'e noihmbwaip bwore kin nal me Josep pe, miye' ondoh lenge Isip, Fero hriphrip me kin. Ta'e luku pe, kin nalanjatme Josep miye' mbep naye ka embepeteme moi embere Isip, topo'e nai'e nai'e nato yukoh tikin Fero. ¹¹ †Nup tikin naye nasarp embere nat moi Isip topo'e moi Kenan lalme pe, tinge lalme nimbot nongomb lenge. Ta'e luku pe, lenge mwan ka' poi yukur tatame naye ka yahai'e nai naye ka yende yono, pakai supule. ¹² Kom njupe naye Jekop nasande nange nai sye' nanar nal moi Isip pe, kin nember lenge lahmiye' kin nange ka yil moi uku yahai'e nai. Li-ki ndeheiye naye tinge ya jere moi uku. ¹³ ††O njupe naye tinge plihe yal moi Isip ninde pe, Josep nana lenge to' tatai kin nange kin Josep. Pe kin nasambe Fero lenge wim ilyeh kin. ¹⁴⁻¹⁵ †††Mi'e pe, Josep nember wusyep nal me yai kin Jekop naname nange ka ot

† 7.4 Stt 11.31, 12.4†† 7.5 Stt 12.7, 13.15, 15.18, 17.8‡ 7.6 Stt 15.13-14†† 7.7 Kis 3.12‡‡ 7.8 Stt 17.10-14, 21.2-4, 25.26, 29.31-35.18‡‡‡ 7.9 Stt 37.11,28, 39.2,21‡‡‡ 7.10 Stt 41.39-41 § 7.11 Stt 42.1-2‡† 7.13 Stt 45.1,16‡†† 7.14-15 Stt 45.9-10,17-18, 46.1-7,27, 49.33

topo'e bamtihei kin lalme. Ta'e luku pe, Jekop topo'e bamtihei kin tahar yal Isip. Wutu' lenge miye' tuweinge luku tatame 75 naye tinge yal. Jekop notop lenge tatai ondoh poi yarp moi uku ya tatame naye tinge yule. ¹⁶ ††Tinge si yule mi'e pe, nambaih talah tinge yenge lupu tinge yal moi Sikem pe, tinge yinise ya jah neheh tikin Abraham naye somohon kin niche wuhyau namba'e me bamtihei lenge Hamor.

¹⁷ ††Nup si sihei naye Got ka ende wusyep tupwai' tikin naye somohon kin naname Abraham ka tus halhale pe, lenge miye' tuweinge poi Israel naye yarp Isip si tahar wula wala sekete. ¹⁸ Pe kin noinde plihe namba'e luh nembepeteme Isip, kom kin yukur sisyeme Josep. ¹⁹ ††Ta'e luku pe, kin nde hombo'me lenge mwan ka' poi pe, kin nde yumbune tinge, topo'e njutusme tinge nange ka yember lahmiye' wimbe tinge yi tus wicher' nange ka yule.

²⁰ ††Dindi' nup uku, mam wara'e Moses pe, kin talah bwore mi' supule nal nembep tikin Got. Yai mam kin, tinge yembepeteme kin yarp yokoh tititinge wundehei hun. ²¹ †††Kom njupe naye mam wember kin wa tas wicher' pe, talah tuwei tikin Fero wamba'e kin wa wembepeteme ta'e naye talah wim titi. ²² Tinge yaname yalanjatme nai'e nai'e tetehei lalme pe, kin namba'e sande teke'e nembere tititinge Isip. Ta'e luku pe, wusyep naye kin nanange, topo'e wah naye kin nde pe, bongol supule.

²³ ††Njupe naye Moses wahtaip kin 40 pe, kin noiheryeme nange ka el eteke' lenge bamtihei kin, lenge Israel. ²⁴ Kin na gere luh naye tinge yarp pe, kin nteke'e miye' Isip ende nde wachaih nal me miye' Israel ende. Ta'e luku pe, Moses na nungwisme kin pe, kin nonombe miye' Isip uku nule. ²⁵ Moses noiheryembe nange lenge miye' tuweinge kitikin uku ka yisyunde yeteke'e nange Got nalanjatme kin naye ka ungwisme tinge no, ka enge lenge e tus osme moi uku. Kom tinge yukur sisyeme nai uku. ²⁶ Nyermbe pe, Moses nteke'e miye' Israel hoi hindi yarmbe pe, kin de ka ungwisme tinge hindi naye ka hindi noihmbwaip ni-lyeh. Kin nana lenge na, 'Yip hindi yarmbe tale? Yip hindi to'tataiye kili!'

²⁷ Kom miye' uku naye si nonombe miye' noinde nuntumbu'e Moses nal. Pe kin naname Moses ta'e le'e na, 'Lahmende si nalanjatme nin nange nin na orp tu'e miye' ondoh topo'e miye' iyar'e poi? Pakai! ²⁸ Nin de na pumbe tu'e naye misei nin nonombe miye' Isip lakai?' ²⁹ †††Njupe naye Moses nasande ta'e luku pe, kin garngе nasme Isip na narp moi Midian. Kin narp moi ambaran uku pe, kin nenge tuwei ende pe, tinge hindi yara'e lahmiye' hoi.

³⁰ ††Moses narp moi uku na tatame wahtaip 40. Nup ende pe, Moses nde hlaihlai nal kekep gungurar ende naye mitij pakai. Kekep uku sai siheime hwate Sainai. Mi'e pe, walip hla' ende nate gereme kin. Walip hla' uku nat ta'e nihilim naye tahar nanah lou senge

§‡ 7.16 Stt 23.3-16, 33.19, 50.7-13, Jos 24.32‡†† 7.17 Kis 1.7-8 ‡† 7.19 Kis 1.10-11,22‡‡‡ 7.20 Kis 2.2‡‡† 7.21 Kis 2.3-10‡‡‡ 7.23 Kis 2.11-15‡‡‡‡ 7.29 Kis 18.3-4 18 7.30 Kis 3.1-10

malaih ende. ³¹ Moses kin n̄eteke'e n̄ai uku pe, kin gunguru plai. N̄upe n̄aiye kin nala el siheime lou senge malaih uku no, ka eteke'e bworerme pe, kin n̄asande Lahmborenge n̄anange wusyep. ³² Lahmborenge n̄anange na 'N̄am Got lenge mwan ka' nin, Abraham, Aisak, topo'e Jekop.' Moses hi'garnḡe n̄embere sekete pe, yukur tatame n̄aiye ka embep el eteke'e n̄ai uku. ³³ Pe Lahmborenge n̄aname kin na, 'Na ungu' n̄hip hi' nin, detale, kekep e'e yirise! ³⁴ N̄am si meteke'e mane topo'e n̄embep pinip n̄aiye sai me lenge miye' tuweinge n̄am n̄aiye yarp ya yoto Isip. N̄am si masande meteke'e nihe syohe n̄aiye tinge yas jal pe, n̄am si mat n̄aiye ma mungwisme tinge member lenge mil hlaininge. Ta'e luku pe, ni ot. Ma member nin na el Isip.'

³⁵ †Moses kin miye' uku n̄aiye somohon lenge miye' tuweinge Israel jarnḡe nange yukur ka orp tu'e miye' ondoh, topo'e miye' iyar'e tinge. Kom n̄upe n̄aiye walip hla' uku natme lou senge malaih uku pe, Got nalan̄atme Moses nange ka orp miye' ondoh, topo'e ka enge lenge ote tus hlaininge. ³⁶ ††Pe Moses plihe nal Isip pe, kin n̄ende mirakel topo'e wutu' supule bongol ti, kin nenge lenge miye' tuweinge Israel na tas nasme Isip. Kin nenge lenge na tas plihe n̄ende mirakel ya jere Loh Pinip Yaihe, topo'e wahtaip 40 tinge yarp ya yoto kekep gungurar n̄aiye mitiŋ pakai. ³⁷ †Moses kin miye' ilyeh uku n̄aiye n̄ana lenge miye' tuweinge Israel nange Got ka ember profet ende tu'e kin ka ot. Pe profet uku, ka wim ilyeh poi. ³⁸ ††O n̄upe n̄aiye lenge mwan ka' poi yate jahilyeh yarp moi gungurar pe, Moses kin miye' n̄aiye plihe n̄anange wusyep topo'e walip hla' nanah hwate Sainai. Pe kin plihe nate gah n̄ana lenge wusyep tikin laip n̄aiye sai nye nyermbe. Kin n̄ana lenge mwan ka' poi nange tinge ka yember wusyep e'e yutme poi.

³⁹ Kom mwan ka' poi tinge jarnḡe Moses pe, yukur tinge yasande wusyep kin, pakai. Pe n̄oihmbwaip tinge bongol n̄aiye ka plihe jirnḡe yil Isip. ⁴⁰ ††Ta'e luku pe, tinge yaname tatai tikin Moses, Aron, yanange na, 'Moses, miye' uku n̄aiye nenge poi nase Isip nat, kin si nanah hwate luku, kom poi jinjame n̄aimune n̄aiye si n̄ende me kin. Ta'e luku pe, ende yipihinge got sye' n̄aiye ka yil yerme poi.' ⁴¹ †††Dindi' n̄up uku pe, tinge yende got hombo'e ende n̄aiye wutu' kin ta'e yowor bulmakau. Mi'e pe, tinge yesek̄eh yowor sye' ta'e yitini tinge yalme got uku pe, tinge yirisukwarme kin, topo'e tinge yende wenersep hriphrip me n̄aimune n̄aiye tinge si yende. ⁴² †††Kom Got n̄anja'e teket me tinge pe, kin nasme lenge nange ka yirisukwarme n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye sai nanah n̄aitem ta'e nowas, n̄au topo'e wundehei. Liki gande wusyep Got n̄aiye sai tup lenge profet. Kin n̄anange na,

Miye' tuweinge lenge Israel, wahtaip 40 n̄aiye yip yarp kekep gungurar n̄aiye mitiŋ pakai pe,

yukur yip yonombe yuwor yesek̄eh yatme n̄am ta'e yitini yip, pakai.

⁴³ Yip yikirh yokoh sel tikin got hombo'e Molek, topo'e yenge yipihinge got nowas yip Refan n̄aiye yip si yeterpese.

Kom tinge got hombo'e n̄aiye yip yenge syep yende nange yip pa yirisukwarme.

Ta'e luku pe, ma member yip pa yi yoto moi Babilon n̄aiye sai wohe sekete pe, yip pa yurp tu'e miye' tuweinge wah tititinge.

⁴⁴ †N̄upe n̄aiye lenge mwan ka' poi yarp kekep gungurar uku n̄aiye mitiŋ pakai pe, tinge yende yokoh sel ende jande wusyep n̄aiye Got n̄aname Moses. Tinge yende jande wutu' kin n̄ahilyeh ta'e n̄aiye Got nasambe kin. Yokoh sel uku nasamb lenge nange Got narp top lenge. ⁴⁵ ††Luku mi'e pe, lenge mwan ka' poi yangange lenge n̄ambaih talah yokoh sel uku pe, tinge yikirh jande Joshua ya yamba'e kekep n̄aiye Got nangange lenge. Got kin nal yerme tinge pe, kin ginyen lenge wachaih n̄aiye yarp kekep uku. O yokoh sel uku sai kekep e'e na tatame n̄aiye Dewit narp miye' ondoh. ⁴⁶ †††Got hriphrip me Dewit. Ta'e luku pe, Dewit n̄isilihme kin nange tatame n̄aiye ka ahra'e yukoh yirise me kin, Got tikin Jekop. ⁴⁷ ††Kom Got n̄anange pakai me kin pe, talah kin Solomon n̄ahra'e yokoh uku. Kut Got n̄aiye narp nanah hla' sekete yukur narp nato yokoh n̄aiye poi lenge miye' mende, pakai! ⁴⁸ Le'e ta'e wusyep tikin Got n̄aiye profet Aisaia nainge,

⁴⁹ †††Moihla' ta'e n̄aiye luh yilihe n̄am n̄aiye n̄am marp bepmeteme n̄ai'e n̄ai'e lalme, kut kekep lope, ki ta'e luh malaih n̄aiye n̄am mikil n̄hip n̄am manah. Ta'e luku pe, yukur miye' ende tatame n̄aiye ka ende yokoh me n̄am, topo'e ka ende luh n̄aiye ma murp mamba'e yohe, pakai!

⁵⁰ N̄ai'e n̄ai'e lalme le'e n̄am menge syep n̄am mende."

⁵¹ ††Stiven plihe n̄anange wusyep me lenge sisinge woroh na, "Yip iki, yip miye' n̄aiye yende bwili'e bwula'e sekete pe, n̄oihmbwaip yip ta'e lenge haiten, topo'e yip kwote supulme wusyep Lahmborenge! Yip ta'e lenge mwan ka' yip pe, yip yende wachaihme Yohe Yirise. ⁵² Somohon lenge mwan ka' yip yende yumbun lenge profet lalme, topo'e tinge yongomb lenge miye' lalme n̄aiye tinge yanange yowor'e yember nange miye' bwore bwarme ka ot. Kom tukwini pe, yip jarnḡe yember kin yal syep lenge wachaih pe, ki ta'e n̄aiye yip yonombe kin nule. ⁵³ Yip iki, yip si yamba'e wusyep ernḡeme tikin Got n̄aiye lenge walip hla' yate yal yip. Kom yip yukur jande wusyep uku, pakai!"

Tinge yiche n̄eser yonombe Stiven

⁵⁴ N̄upe n̄aiye lenge sisinge woroh yasande wusyep Stiven uku pe, ki n̄ende n̄oihmbwaip tinge blohemblo-

† 7.35 Kis 2.14 †† 7.36 Kis 7.3, 14.21, Nam 14.33 ‡ 7.37 Lo 18.15, 18 †† 7.38 Kis 19.1-20.17, Lo 5.1-33 †† 7.40 Kis 32.1 ††† 7.41 Kis 32.2-6 ††† 7.42 Amo 5.25-27

§ 7.44 Kis 25.9, 40 †† 7.45 Jos 3.14-17 ††† 7.46 2Sam 7.1-16, 1Sto 17.1-14 †† 7.47 1Ki 6.1-38, 2Sto 3.1-17 ††† 7.49 Ais 66.1-2 †† 7.51 Ais 63.10

he nale nat, topo'e njesep ikikirme mut tahar yende tuhwar embere me Stiven. ⁵⁵ Kom Yohe Yirise si gahanahme Stiven ti, kin bep nanah moihla' pe, kin njetek'e yirise supule tikin Got nate gah topo'e kin netek'e Jisas gan nal syep non tikin Got. ⁵⁶ Pe kin njanange na, "Hei, bep yil uku! Nam metek'e kohmap moihla' hohou sai topo'e Talah tikin Got gan nal syep non † kin."

⁵⁷⁻⁵⁸ Lenge sisinge woroh yasande ta'e luku pe, tinge tuhwar embere sekete tahar tambah jah pe, tinge syep tatme mungwim tinge nange yukur ka yisyunde wusyep Stiven. Mi'e pe, tinge lalme tahar jertetenge yalme Stiven pe, tinge syep yarpe kin jetete yate tas yasme moi uku yenge yal yipih nange ka yiche njeser yonombe. O lenge miye' njaie ka si yini'e Stiven yungul temhroj tinge yember yanar siheime nhip lahyame ende, narj kin Sol, nange ka embepeteme.

⁵⁹ Njupe njaie tinge yiche njeser yonombe Stiven nihe sai pe, Stiven kin gal me Lahmboreng'e na, "Lahmboreng'e Jisas, amba'e yipihing'e nam e'e!" ⁶⁰ Mi'e pe, kin njar'e njimbep pe, kin tambah nal me Lahmboreng'e na, "Lahmboreng'e! Yukur na ende wachaih elme tinge me hwap e'e njaie tukwini tinge yende le'e." Kin njanange ta'e luku, mi'e pe, kin nule.

8 Sol narp e'e pe, kin hriphrip njaie tinge yonombe Stiven no, kin nule.

Sol nende yumbune lenge miye' tuweinge sios

²³ †† Lenge miye' bwore tikin Got yononde Stiven pe, tinge yilil me kin embere sekete. Nup uku pe, lenge miye' tuweinge sios njaie yarp ya yoto Jerusalem yamba'e nihe syohe embere. Sol nende niharar njaie ka ende yumbune lenge. Pe kin tas njoto yokoh tinge ilieh ilieh tongonose pe, kin narpe lenge nember nato mwahupwai'e. Ta'e luku pe, wula tinge tahar jarng'e tangalai ya yoto moi lalme tikin provins Judia topo'e Samaria. Kut lenge aposel njilyehme, tinge teter yarp Jerusalem.

Filip njanange nalanjatme wusyep bwore mise tikin Lahmboreng'e gan nato provins Samaria

⁴ Lenge miye' tuweinge sios njaie si jarng'e tangalai yal'e yal'e plihe yenjel'e yanange yalanjatme wusyep bwore mise tikin Lahmboreng'e Jisas yarp ya yoto moi njaie tinge yarp. ⁵ Filip nal moi embere Samaria pe, kin njanange nalanjatme wusyep me Krai's, Miye' alanjatme tikin Got, nal me lenge miye' tuweinge. ⁶ Lenge miye' tuweinge wula moi uku yasande bworerme wusyep njaie Filip njanange, topo'e tinge yetek'e mirakel njaie kin nende. ⁷ Kin nende mi'me wahri' epwa njaie nhip pupwa topo'e lupu nule. O kin ginyenme yipihing'e pupwa tas yasme lenge miye' tuweinge pe, lenge yipihing'e pupwa luku yas yas yilil nembere jarng'e yal. ⁸ Ta'e luku pe, nato moi uku pe, lenge miye' tuweinge lalme hriphrip nembere sekete.

† Luku ki sasambe nange narj Jisas tahar embere, topo'e kin miye' ondoh topo'e Got. †† 8.2-3 Apo 22.4-5, 26.9-11

⁹ Miye' ende njaie nende njimbim yar, narj kin Saimon, narp moi uku. Pe lenge miye' tuweinge Samaria gunguru plaim'e njaie njaie kin nende. Kin miye' njaie njahra'e narj kitikin nange kin bwore. ¹⁰ Pe lenge miye' ondoh topo'e lenge njaipwa nj' jan yember mungwim me wusyep kin. Tinge yanange na, "Miye' uku pwa bongol sekete, detale, Lahmboreng'e naja'e bongol uku nembere sai me kin." ¹¹ Ta'e luku pe, njupe njaie tinge jan yetek'e njaie njaie tetehei njaie kin nende pe, tinge gunguru plai jande kin. ¹² Kom njupe njaie lenge miye' tuweinge luku yasande Filip njanange wusyep bwore mise me lemame tikin Got topo'e narj tikin Jisas Krai's pe, njoihmbwaip tinge tejeime wusyep uku pe, tinge yamba'e pinip. ¹³ Saimon topo'e, njoihmbwaip kin tejeime Jisas pe, kin namba'e pinip. Nyermbe nyermbe kin narp siheime Filip pe, kin njetek'e mirakel, topo'e wutu' supule njaie Filip nende pe, kin gunguru plaim'e njaie uku.

¹⁴⁻¹⁶ Lenge Samaria teter yukur yamba'e Yohe Yirise no, ka ote guhunuhme tinge, pakai. Kut tinge yamba'e pinip yoto narj tikin Lahmboreng'e Jisas njilyehme. Kom njupe njaie lenge aposel njaie yarp ya yoto Jerusalem yasande nange njoihmbwaip lenge miye' tuweinge Samaria si tejeime wusyep tikin Got pe, tinge yember Pita hindi Jon yalme tinge. Njupe njaie tinge ya jere moi uku pe, tinge hindi yisilihme Lahmboreng'e nange ka ember Yohe Yirise ote guhunuhme tinge. ¹⁷ Mi'e pe, Pita hindi Jon yikil syep yanah njondoh tinge pe, Lahmboreng'e nember Yohe Yirise nate gahanahme tinge lalme.

¹⁸ Njupe njaie Saimon njetek'e Yohe Yirise si gahanahme lenge miye' tuweinge lalme luku njaie lenge aposel yikil syep yanah njondoh tinge pe, kin da angange wuhyau elme Pita hindi Jon. ¹⁹ Pe kin njana lenge na, "Pa pule nam bongol no, lahmende njaie ma mikil syep nam mi munuh tinge pe, ka yamba'e Yohe Yirise topo'e." ²⁰ Kom Pita nungwisme na, "Detale ti nin njoiheryembe nange na iche wuhyau amba'e yitini njaie Lahmboreng'e nember nat? Pakai supule! Ni e hel topo'e wuhyau nin!" ²¹ Yukur tatame na ende wah Lahmboreng'e njaie poi mende, pakai. Detale, njoihmbwaip nin yukur sai bwore bwarme me Got. ²² Nin na imbilme njoihmbwaip aja'e teket me njoihmbwaip pupwa nin pe, na isilihme Lahmboreng'e njaie ka ongohe pupwa njaie sai nato njoihmbwaip nin. ²³ Nam metek'e ta'e njaie nin wim lal nembere sekete me yitini tikin Got pe, wim lal nin uku ki nende yumbune njoihmbwaip nin pe, nin narp nato mwahupwai'e tikin hwap uku."

²⁴ Pe Saimon njaname Pita hindi Jon na, "Iyai mende, yisilihme Lahmboreng'e njaie ka ungwisme nam no, yukur njaie njaie le'e njaie si yip yanange le'e ka ende yumbune nam."

²⁵ Njupe njaie Pita hindi Jon yanange yalanjatme wusyep Lahmboreng'e mi'e pe, tinge yasme yala yil Jerusalem pe, tinge yanange yalanjatme wusyep Lahmboreng'e tuwase yal moi Samaria wula njaie sai njah-wikin.

Filip topo'e miye' embep tikin Itiopia

²⁶ Walip hla' tikin Lahmborenge nate njaname Filip na, "Tuhur e guh nahwikin nal moi gungurar uku najiye nase Jerusalem nal Gasa." ²⁷ Filip tahar nal pe, kin neteke'e miye' mbep tikin Itiopia ende najiye njende wah nembepeteme wuhiau me kandas najiye kwin titinge lenge Itiopia. † Miye' iki yerkeime tinge yosoko nerp kin pe, somohon kin nal Jerusalem nirisukwarme Got. ²⁸ Mi'e pe, kin nate narp nanah karis ende najiye yowor donki kete nala el moi kin pe, kin gonose tup profet Aisaia tuwase nat. ²⁹ Ta'e luku pe, Yohe Yirise njaname Filip na, "Hai, el siheime karis uku najiye yuwor donki kete kin."

³⁰ Filip gertetenge nal siheime karis uku pe, kin nasande miye' uku gonose tup tikin profet Aisaia. Filip njsilihme kin na, "Nin si nasande gondoume wusyep najiye nin gonose liki?"

³¹ Miye' wah uku nungwisme na, "Ma sisyeme tu'e lai najiye lahende yukur esembele wusyep tihei?" Pe kin njaname Filip najiye ka e unuh orp topo'me kin el karis.

³² †† Wusyep tikin Got najiye kin gonose, ta'e le'e, Kin nupwai'e mut kin topo'e yukur kin njilil, pakai Kin ta'e worsip najiye tinge yenge yala yi yonombe no, tinge tainge wahri' waih kin.

³³ Tinge yanange wusyep tale kin topo'e wusyep hombo'me kin.

Lahmende yukur narp tatame najiye ka yininge wusyep

me lenge nambaih talah kin, pakai.

Detale, tinge yonombe kin nule pe, yukur kin narp kekep e'e.

³⁴ Miye' embep uku plihe njsilihme Filip na, "Ini nam, profet e'e kin njanange wusyep me kitikin lakai, kin njanange wusyep me miye' ende?" ³⁵ Ta'e luku pe, Filip namba'e wusyep tikin Got ilyeh uku pe, kin njanange njowor'e wusyep bwore mise tikin Jisas. ³⁶⁻³⁷ † Tinge yal nahwikin pe, tinge yate jere luh najiye pinip ehe sye' sai pe, miye' Itiopia luku njanange na, "Pinip njehheh ende li' ihei! Njaimune njupwai'e nam najiye na pingih pinip?" ³⁸ Pe miye' Itiopia luku njaname miye' najiye njenenem karis nange ka upwai'e pe, tinge hindi ya jah jan pinip pe, Filip gihye'e pinip me kin. ³⁹ Njupe najiye tinge hindi yase pinip yate yanah pe, nilyehe sai Yohe Yirise Lahmborenge nate namba'e Filip nenge kin nal. Pe miye' Itiopia yukur plihe njeteke'e kin, kom kin hriphrip nal. ⁴⁰ O Filip nate gere Asdot pe, kin njanange wusyep bwore mise tikin Got tuwase moi nal na tatame moi embere Sisaria.

† Itiopia ki kantri ende tikin Afrika. †† 8.32 Ais 53.7-8 ‡ Miye' sye' yember wusyep ves 37 nato mele'me ves 36 topo'me ves 38 ta'e le'e, "Filip njaname kin na, 'Njaiye njoihmbwaip nin tejeime Jisas supule pe, tatame najiye na amba'e pinip.' Miye' uku nungwisme Filip na, 'Njoihmbwaip nam tejeime Jisas Krai nange kin talah tikin Got.'"

Sol nimbilme njoihmbwaip

(Apo 22.4-16, 26.9-18)

⁹ ¹² Dindi' uku pe, Sol njanange wusyep pupwa najiye ka ongomb lenge jetalah tikin Lahmborenge, topo'e lenge miye' tuweinge najiye jande kin. Kin nasande najiye ka el yokoh lotu lalme el moi embere Damaskus no, ka ekepe lenge Kristen pe, ka ember lenge el mwahupwai'e nal Jerusalem. Ta'e luku pe, kin nal njeteke'e pris ondoh pe, kin njsilih kin najiye ka aja'e kin tup wusyep ernjeme ende najiye ka ende wah uku. ³ Sihei najiye Sol ka pwar el moi embere Damaskus pe, yirise njembere nase njaitem gah narjar'e kin. ⁴ Kin tambe na gah kekep pe, kin nasande di' miye' ende njaname kin na, "Sol, Sol! Deta'e lai ti nin njende yumbune nam?"

⁵ Sol njsilihme kin na, "Iyai, nin lahmende liki?" Miye' uku nungwisme kin na, "Njam Jisas najiye nin njende yumbune. ⁶ Kom tuhur e oto moi embere Damaskus pe, miye' ende ka ini nin njaimune najiye na ende."

⁷ Lenge miye' najiye yal topo'e Sol yeteke'e ta'e luku pe, sekeme' anah tinge. Pe tinge yasande di' ilyehme, kut yukur tinge yeteke'e miye' ende najiye njanange wusyep. ⁸ Sol tahar gan hla' pe, kin bep gili, kom njembep kin si tangar. Ta'e luku pe, lenge miye' uku yenyenme kin ya yoto moi embere Damaskus. ⁹ Njembep kin tangar sai tatame njup hun pe, kin yukur njono naji, topo'e njono'e pinip, pakai.

¹⁰ Pe jetalah tikin Lahmborenge ende, narj kin Ananias narp nato moi Damaskus neteke'e nate tange pe, Lahmborenge gal narj kin na, "Ananias!" Pe kin nangar njanange na, "O Lahmborenge, nam ihei!"

¹¹ Lahmborenge plihe njanange na, "Tuhur el yokoh tikin Judas najiye sai nahwikin najiye tinge jalme Nahwikin Bwarme. Pe na isilih lenge miye' ende Tarsus, narj kin Sol. Kin narp yokoh uku njanange wusyep njsilihme nam Jisas. ¹² Pe nam masambe kin yipihinge supule ende najiye miye' ende narj kin Ananias nate nikil syep kin nanah kin no, njembep kin tana'."

¹³ Ananias plihe nungwisme na, "Lahmborenge, nam si masande wusyep me miye' uku najiye kin si njende yumbune lenge miye' tuweinge bwore bwarme nin najiye yarp ya yoto Jerusalem. ¹⁴ Pe tukwini kin nate njoto moi Damaskus topo'e wusyep ernjeme najiye lenge pris ondoh yanja'e kin. Pe kin de ka orpe lenge miye' tuweinge lalme najiye tinge yahra'e narj nin pe, ka ember lenge el mwahupwai'e." ¹⁵ Lahmborenge njaname Ananias na, "Ni el! Njam si malaajatme kin najiye ka ende wah me nam, topo'e ka ininge narj nam alajatme el lenge haiten, topo'e lenge miye' ondoh tinge, topo'e lenge miye' tuweinge Israel. ¹⁶ Pe nam, ma masambe kin nihe syohe najiye ka si amba' me narj nam."

¹⁷ Ta'e luku pe, Ananias nal yokoh najiye Sol narp pe, kin nato nikil syep kin nanah Sol. Kin njaname Sol na, "Tatai nam, Lahmborenge Jisas njilyeh najiye nin neteke'e njanar yanjah nember nam ti, nam mat najiye njembep nin ka tana' no, Yohe Yirise ka guhunuhme

nin.”¹⁸ Nilyehe sai pe, nainde ta'e hro' hap njuyo' tan-ga' nasme nembep Sol gah pe, kin plihe nteke'e nai'e nai'e. Kin tahar gan hla' pe, tinge jihye'e kin pinip bap-tais.¹⁹ Mi'e pe, kin nono nai pe, kin plihe namba'e bongol.

Sol nanange nalanatme wusyep me Jisas nato Damaskus

Sol narp nato Damaskus nup sye' topo'e lenge miye' tuweinge naiye jetalah tikin Jisas.²⁰ Mi'e pe, kin tahar nal yokoh lotu tinge ilyeh ilyeh tongonose pe, kin nanange nalanatme nange Jisas kin talah tikin Got.²¹ Tinge lalme naiye yasande wusyep kin gunguru plai pe, tinge yisilih yale yat na, “Le'e miye' ilyeh naiye somohon narp nato Jerusalem nende yumbune lenge miye' tuweinge naiye yahra'e nan tikin Jisas lakai? Ta'e tehei kin naiye tukwini kin nat e'e pe, ka orpe tinge enge el lenge pris ondoh lakai?”²² Kom wusyep Lahmborengge naiye Sol nanange tahar bongol sekete pe, kin nanange nesembele nal halhale wusyep naiye Jisas kin Miye' alanatme, Krai. Wusyep e'e nende lenge Jutta naiye yarp Damaskus tinge sekeme' anah pe, yukur tatame naiye ka yungwisme wusyep kin sye'.

²³ †Nup wula si nal mi'e pe, lenge Jutta yanange wusyep tase nange ka yonombe Sol ka ole.²⁴ Nup pe nau tinge bep sai me kohmap embere naiye moi luku naiye ka yonombe kin. Kom Sol si sisyeme wusyep tase naiye tinge yanange.²⁵ Ta'e luku pe, nup naiye ki yepelmbep pe, lenge jetalah sye' yamba'e kin yember yal dou ende naiye sai nato lem uku pe, tinge yohor kin jah sorh embere pe, tinge yasme sorh ya tas lem wicher' na gah kekep.

Sol na narp Jerusalem

²⁶ Sol na gere Jerusalem pe, kin na neteke'e lenge jetalah tikin Jisas nange ka ende wah top tinge. Kom tinge lalme hi'jarngge kin pe, tinge naiheryembe nange kin yukur jetalah tikin Jisas bwore mise.²⁷ Kom Banabas nate namba'e kin nenge nal lenge aposel pe, kin nanange wusyep nal me tinge naiye Sol nal yanah Damaskus pe, kin nteke'e Lahmborengge pe, Lahmborengge naname wusyep. Mi'e pe, Sol nenge nan tikin Jisas pe, kin nal moi Damaskus gan bongole nanange nalanatme wusyep me Jisas.²⁸ Wusyep uku mi'e pe, Sol notop lenge narp. Kin gan hi'luluwe nanange wusyep me nan tikin Lahmborengge nal'e nal'e nato Jerusalem.²⁹ Kin nanange wusyep uku nal lenge Jutta naiye yanange wusyep Grik pe, tinge tahar teketenge wusyep topo'e kin. Ta'e luku pe, tinge de ka yonombe.³⁰ Nup naiye lenge Kristen yasande yeteke'e nai uku pe, tinge yamba'e Sol yenge yal Sisaria pe, yember kin naiye ka el moi Tarsus.³¹ Mi'e pe, lenge miye' tuweinge sios lalme naiye yarp ya yoto Judia, Galili topo'e Samaria, yarp bwore numwaiye supule. Pe Yohe Yirise nungwis lenge, topo'e kin nende bongolme tinge pe, kin nende lenge tahar wula wula

† 9.23 2Ko 11.32-33

sekete. Ta'e luku pe, tinge lalme yarp tuwihme Lahmborengge.

Ainias hindi Dorkas

³² Nup naiye Pita nende hlaihlai nal'e nal'e pe, kin nate gere moi Lida nange ka eteke'e lenge miye' tuweinge tikin Got naiye yarp moi uku.³³ Nato moi uku pe, kin nteke'e miye' ende nan kin Ainias, nhip syep kin si nule pe, kin nanar luh na tatame wahtaip syepumbur hun.³⁴ Pe Pita naname kin na, “Ainias, Jisas Krai si nende mi'me wahri' epwa nin. Tuhur gin hla' pe, asar'e luh nin.” Nilyehe sai Ainias tahar gan hla'.³⁵ Pe lenge miye' tuweinge lalme naiye yarp ya yato moi Lida topo'e Saron yeteke'e kin ta'e luku pe, tinge yimbilme naihmbwaip yalme Lahmborengge.

³⁶ O plihe nal moi Jopa pe, tuwei ende nan ti Tabita warp (wusyep Grik tinge jalme ti Dorkas). Ti jetalah Jisas ende naiye nye nyermbe ti wende nai'e nai'e bwore, topo'e ti wungwisme lenge naipewa ni'.³⁷ Dindi' nup uku pe, ti wende wahri' epwa pe, ti wule. Ta'e pe, tinge jihye'e pinip yungurhme wahri' ti mi'e pe, tinge yember ti ya yanah yokoh dininde nanah hla'.

³⁸ Moi Jopa luku sai siheime moi Lida. Ta'e luku pe, nup naiye lenge jetalah Jisas yasande nange Pita narp moi Lida pe, tinge yember miye' hoi ya yeteke'e kin pe, tinge yisilih yisilihme nange ka hwiwhai ot moi tinge.³⁹ Ta'e pe, Pita tahar notop lenge nal pe, nup naiye kin na gere yokoh uku pe, tinge yamba'e kin yenge ya yanah yokoh dininde luku. O lenge tuweinge nup sye' jan yilil yoyor'me kin pe, tinge yasambe temhron topo'e naiyuwat naiye somohon Dorkas gwere ngge no, ti wangang lenge.⁴⁰ Pita ginyen lenge lalme ya tas wicher' pe, kin nasar'e nimbep pe, kin nisilihme Yai. Mi'e pe, kin bunjenge nal me ti pe, kin nanange na, “Tabita, ni tuhur!” Pe ti wesembele nembep weteke'e Pita pe, ti tahar warp hla'.⁴¹ Pita narpe syep ti nahra'e ti nah pe, ti tahar gwan hla'. Mi'e pe, Pita gal lenge tuweinge nup topo'e lenge miye' tuweinge tikin Got lalme pe, kin nasamb lenge naiye Dorkas si plihe tahar warp laip.⁴² Ta'e luku pe, wusyep e'e sisil nal'e nal'e nato moi Jopa pe, lenge miye' tuweinge nambaran wula sekete, naihmbwaip tinge tenjeime Lahmborengge.⁴³ Mi'e pe, Pita plihe na narp nup sye' nal Jopa topo'e Saimon, miye' naiye nende wah gere ngge yowor hi' nende nai'e nai'e.

Pita hindi Kornilius

10 Miye' ende narp Sisaria, nan kin Kornilius. Kin miye' mbep naiye bepeteme lenge miye' wondoh 100 tititinge Rom. Tinge jal lenge miye' wondoh Itali.² Kin topo'e tuweinge talah kin bwore bwarme, topo'e tinge yirisukwarme nan Got. Nyermbe nyermbe kin nanange wusyep topo'me Got. Topo'e kin miye' bwore naiye nungwisme lenge Jutta naiye sehei'e nai'e nai'e.³ Yungwiris ende, nau namba'e hun pe, Kornilius nteke'e yipihinge supule ta'e nate tange ende. Pe kin neteke'e walip hla' tikin Got nate galme nan kin.⁴ Ta'e

luku pe, kin hi'garng pe, kin bep sai me walip hla' uku. Pe kin nisilihme na, "Iyai, naimune?" Pe walip hla' nungwisme wusyep kin na, "Got si njasande njsilih nin topo'e kin neteke'e wah bwore njaie nin nungwisme lenge njaipwa nji'.⁵ Ta'e luku pe, ember lenge miye' sye' ka yil Jopa yamba'e miye' ende naŋ kin Saimon, kom naŋ umbur kin Pita.⁶ Kin narp topo'e Saimon njoinde njaie nŋende wah gerenge yowor hi' nŋende njaie njaie pe, yokoh kin sai siheime loh pinip."⁷ Njupe njaie walip hla' nasme kin nal pe, Kornilius galme miye' wah kin hoi, topo'e miye' wondoh kin ende njaie miye' bwore bwarme njaie gande Got.⁸ Pe Kornilius nana lenge naimune njaie si nŋende me kin. Mi'e pe, kin member tinge yal Jopa.

⁹ Nyermbe nau njaie tinge da yi jere moi uku pe, Pita nanah narp kohmoi' nange ka ininge wusyep topo'me Got.¹⁰ Pe kin njasande nimbot njaie ka ono njaie. Kom njupe njaie lenge tuweinge teter yende njaie pe, Pita njeteke'e yipihinge supule ta'e nate tange.¹¹ Kin bep nanah pe, kin njeteke'e naitem ginir pe, kin njeteke'e njaie embere ende ta'e njaiyuwat hwai gah kekep no, kin ta'e njaie mitiŋ yarpe syum hoye hoye tuwasme yenge jah kekep.¹² Na nah njaiyuwat hla' pe, yowor tetehei ta'e hro', sopo' topo'e nŋinjet lalme jan.¹³ Pita njasande di' ende naname kin na, "Pita, tuhur on-gombe yowor uku ono!"

¹⁴ Kom Pita njanange na, "Iyai, pakai! Nam yukur tatame! Nam yukur somohon mono yuwor njaie pup-wa lome."

¹⁵ Pita plihe njasande di' naname na, "Yukur na si ininge nange yuwor uku pupwa lome, pakai. Got si nŋende njaie njaie njaie bwore pe, liki bwore."¹⁶ Kom Pita nengelyembe wusyep di' uku ni hun mi'e pe, ni-lyehe sai njaiyuwat uku plihe nanah naitem.¹⁷ Pita ter narp njoiheryembe wula wula me tehei njaie uku pe, lenge miye' njaie Kornilius nember lenge yal si yeteke'e yokoh kin pe, tinge ya jan kohmap.¹⁸ Tinge jal yisilih nange Saimon Pita narp nato yokoh uku, lakai pakai?¹⁹ Kom Pita ter njoiheryembe tehei tikin yipihinge supule luku pe, Yohe Yirise naname kin na, "Isyunde! Miye' hun yata yeteke'e nin."²⁰ Ta'e pe, ni tuhur e guh. Yukur na girng njaie na top lenge el, na pakai. Detale, nam member tinge yat."

²¹ Ta'e luku pe, Pita na gah nana lenge na, "Nam miye' ilyeh njaie yip yekepe. Yip yat tale?"

²² Tinge yungwisme na, "Miye' mbep lenge miye' wondoh Kornilius, kin member poi mat. Kin miye' bwore bwarme njaie kin narp tuwihme Got topo'e nrisukwarme kin. Lenge Juta lalme yirirme kin. Somohon walip hla' yirise ende nate njeteke'e kin. Pe kin naname kin nange nin na ot yokoh kin njaie ka isyunde naimune njaie na ininge."²³ Mi'e pe, Pita nenge lenge nato yokoh pe, tinge yarp topo'me kin. Nyermbe pe, Pita top lenge nal, kom lenge miye' sye' moi Jopa tikin Got tinge yal topo'me tinge.²⁴ Yal pe, nyermbe tinge pwar yal Sisaria. Kornilius si nŋende mi'mi' narp njesepherme tinge. Ta'e luku pe, kin njsilih lenge bamtihei kin, topo'e lenge nime kin njaie tinge

yate jahilyeh topo'me kin.²⁵ Njupe njaie Pita nala e oto yokoh pe, Kornilius njeteke'e kin pe, kin njar'e nŋim-bep me kin.²⁶ Kom Pita njarah'e kin njanah pe, kin njaname na, "Gin hla! Nam miye' nahilyeh ta'e nin."

²⁷ Pita njaname wusyep tuwase nato yokoh pe, kin njeteke'e mitiŋ wula wula jahilyeh yarp.²⁸ Kin nana lenge na, "Yip si sisyeme wusyep erŋeme poi Juta. Yukur tatame njaie poi Juta ya murp topo'e haiten no, ya moto tus yokoh tinge. Kom Got si pasam nange yukur ma si gwonome miye' ende no, ma mininge nange tinge pupwa lome, pakai.²⁹ Ta'e luku pe, njupe njaie tinge yate yamba'e nam pe, nam yukur mende sisyo' me wusyep tinge. Kom nam de ma misilih yip na, tehei kin ta'e la njaie ti, yip yisilih nam no, nam mat?"

³⁰ Kornilius nungwisme na, "Njupe hoye hoye si nal dindi' njaie nau namba'e hun yungwiris pe, nam misilihme Got marp yokoh nam. Nilyehe sai nam meteke'e miye' dende' hihiyilih yirise supule nate gan nembep nam.³¹ Pe kin nana nam na, 'Kornilius! Got si njasande njsilih nin, topo'e kin si njeteke'e wah bwore nin njaie nin nungwis lenge njaipwa nji'.³² Ta'e luku pe, ember lenge miye' sye' nange ka yil Jopa yamba'e miye' ende, naŋ kin Saimon, kom naŋ umbur kin Pita. Kin narp topo'me Saimon njoinde njaie nŋende wah yowor hi' pe, yokoh kin sai siheime loh pinip."³³ Ta'e luku pe, nam member lenge miye' sye' hwhihwai ya yamba'e nin. Pe poi hriphrip njaie tukwini nin nat. O poi si mate gwahilyeh marp tuwihme Got nange ya misyunde wusyep mune njaie Lahmboreng si nana nin."

Pita njanange wusyep narp yokoh Kornilius

³⁴ Pe Pita nana lenge na, "Tukwini nam sisyeme bwore mise nange nato nembep tikin Got pe, lenge miye' lalme tinge nahilyeh.³⁵ Got hriphrip me miye' moiye moiye lalme njaie yende njaie njaie bwore bwarme topo'e jande wusyep kin.³⁶ Bwore mise, Got somohon nember wusyep bwore mise njaie nat poi Juta. Wusyep bwore luku njanange nange Jisas Kraiss kin yarah tikin njoihmbwaip nŋumwaiye. Kin Lahmboreng poi lalme.

³⁷ Yip sisyeme naimune njaie tahar nato Judia. Nendehei nal Galili, njupe njaie Jon si njanange nalanatme wusyep me pinip njaie ka yamba'e pe,³⁸ Got njupe Yohe Yirise topo'e bongol kin gahanahme Jisas tikin Nasaret. Ta'e luku pe, Got narp topo'me kin ti, kin nal'e nal'e nŋende wah bwore, topo'e nŋende mi'me wahri' epwa lenge miye' tuweinge njaie Satan si nŋende yumbune tinge.³⁹ Poi si meteke'e ti, poi manange me njaie njaie tetehei njaie kin nŋende nato Jerusalem, topo'e moiye moiye lalme njaie sai nato Jutta. Tinge yuluwei kin yal loutungwarmbe pe, tinge yonombe kin nule.⁴⁰ Kom njupe hun nal mi'e pe, Got plihe njarah'e kin nŋende kin nat halhale.⁴¹ Yukur lenge miye' lalme yeteke'e kin njupe uku. Kut poi lahmende njaie somohonme Got nalanatme ya mininge wusyep me kin mil me lenge miye' tuweinge, poi ilyehme

† 10.34 Lo 10.17

meteke'e kin. Poi motop kin marp mono naj, topo'e mono'e pinip njupe najiye kin tahar nasme nule. ⁴² Pe kin nanange wusyep bongol natme poi najiye ya mininge malaŋatme wusyep mil me lenge miye' tuweinge. Kin naname poi nange kin njilyehe sai najiye Got nalaŋatme kin ka ende wah iyar'e poi lenge miye' tuweinge lalme, najiye marp laip, topo'e najiye si yule. ⁴³ Lenge profet lalme yanange wusyep me kin na, lah-mende najiye njoihmbwaip tinge teŋeime kin pe, bongol kin se ka ongohe pupwa njoihmbwaip tinge."

Yohe Yirise gah lenge haiten

⁴⁴ Teter najiye Pita nanange wusyep uku pe, Yohe Yirise nate gah lenge miye' tuweinge najiye yasande wusyep kin. ⁴⁵⁻⁴⁶ Kom njupe najiye lenge miye' titinge Jutta najiye tikin Krai najiye yotop Pita yase Jopa yat pe, tinge yasande lenge haiten yanange wusyep njimeser wula wula njoinde tikin, topo'e tinge yirisukwarme Got pe, tinge gunguru plai najiye Got si nember yitini tikin Yohe Yirise nate gahme tinge. Mi'e pe, Pita nanange na, ⁴⁷ "Ya mininge tu'e la? Pakai! Lahmende tatame najiye ka upwai'e lenge najiye ka yamba'e pinip? Tinge si yamba'e Yohe Yirise ta'e poi." ⁴⁸ Ta'e luku pe, kin nanange nange ka yamba'e pinip yoto naŋ tikin Jisas Krai. Mi'e pe, tinge yisilihme Pita nange ka orp topo'e tinge nup sye'.

Pita nanange wusyep nal Jerusalem

11 Lenge aposel tikin Jisas, topo'e lenge jetalah kin najiye yarp ya yoto Judia tinge yasande najiye lenge haiten topo'e jande wusyep tikin Got. ²⁻³ Njupe najiye Pita nal Jerusalem pe, lenge jetalah Jutta najiye tinge yotombo wahri' jonome Pita yanange na, "Nin nŋende pupwa! Nin nato yokoh lenge haiten najiye yukur tinge yotombo wahri', topo'e nin nŋono naji tinge!"

⁴ Ta'e luku pe, Pita nanange nsemebele wusyep tehei gande najimune najiye si nŋende me tinge. ⁵ Pita nanange na, "Njupe najiye nŋam marp Jopa no, nŋam manange wusyep topo'me Got pe, ki pasam nŋam yipihinge supule ende ta'e nate tange. Pe nŋam meteke'e nŋa inde ta'e najiyuwat embere nase nŋaitem hwai gah nate gere me nŋam. ⁶ Nŋam bep mal pe, nŋam meteke'e yuwor tetehei ta'e hro', sopo' topo'e nŋinjet lalme jan nanah hla' najiyuwat uku. ⁷ Pe nŋam masande di' ende nŋana nŋam na, 'Pita, tuhur ongombe yuwor uku, ono!"

⁸ Nŋam mungwisme wusyep na, 'Yai, pakai! Nŋam yukur tatame. Nŋam yukur somohon mono yuwor najiye pupwa lome.' ⁹ Di' plihe nase nŋaitem gah nanange na, 'Yukur na si ininge nange yuwor uku lome. Got si nŋende naji'e naji'e bwore pe, liki bwore.' ¹⁰ Nŋam mengelyembe wusyep uku ni hun pe, naji uku plihe nanah nŋaitem.

¹¹ Dindi' nup uku pe, miye' hun yase Sisaria yate yamba'e nŋam yanar yokoh najiye nŋam marp. ¹² Pe Yohe Yirise nŋana nŋam nange yukur ma gwirnge najiye ma motop lenge mil, na pakai. Lenge to' tatai syepumbur

ilyeh le'e, tinge top nŋam yal Sisaria pe, poi ma moto yokoh Kornilius. ¹³ Pe Kornilius nŋana nŋam najimune najiye nŋende me kin. Kin nanange nange kin neteke'e walip hla' ende nŋoto yokoh kin. Pe walip hla' uku naname kin na, 'Ember miye' sye' ka yil Jopa yamba'e miye' ende, naŋ kin Saimon, kom naŋ umbur kin Pita. ¹⁴ Kin ka ininge wusyep najiye Got ka ungwisme nin, topo'e lenge bamtihai nin lalme.'

¹⁵ Pe njupe najiye nŋam tahar manange wusyep pe, Yohe Yirise gahme tinge ta'e najiye somohon nŋende-heiyeh kin gahme poi. ¹⁶ 'Ta'e pe, nŋam nŋoih bwar wusyep ende najiye somohonme Lahmborenge nanange. Kin nanange nange Jon ka jih yip pinip pakaiye, kom Lahmborenge ka jih yip topo'e Yohe Yirise. ¹⁷ Ta'e luku pe, najiye Got si nangange lenge haiten yitini tikin Yohe Yirise nŋahilyeh ta'e najiye kin pwal poi njupe najiye nŋoihmbwaip poi teŋeime Lahmborenge Jisas Krai pe, ma mininge wusyep tu'e la? Pakai! Nŋam yukur tatame najiye ma mupwai'e yanah najiye wah tikin Got."

¹⁸ Njupe najiye tinge yasande wusyep ta'e luku pe, tinge sisyo' yarp. Yukur tinge plihe yini'e Pita, pakai. Mi'e pe, tinge yirisukwarme Got yanange na, "Hei, Got si nangange yanah lenge haiten najiye ka yimbilme nŋoihmbwaip no, ka yusme pupwa nŋoihmbwaip tinge najiye ka yurp nyermbe nyermbe."

Sios tahar Antiok

¹⁹ †† Lenge Kristen Judia somohonme yamba'e nihe syohe njupe najiye lenge wachaih si yonombe Stiven pe, tinge jarng yal'e yal'e yal moi Fonisia, Saiprus topo'e Antiok. Tinge yanange yalaŋatme wusyep bwore tikin Jisas yal lenge Jutta njilyehme. ²⁰ Kom sye' yase Saiprus topo'e Sairini yat Antiok pe, tinge yana lenge haiten wusyep bwore mise tikin Lahmborenge Jisas. ²¹ Bongol tikin Lahmborenge sai topo'e tinge. Ta'e luku pe, nŋoihmbwaip lenge miye' tuweinge wula wula teŋeime Lahmborenge pe, tinge yimbilme nŋoihmbwaip yalme kin.

²² Lenge sios nal Jerusalem yasande wusyep e'e pe, tinge yember Banabas nal Antiok. ²³ Njupe najiye kin nate gere pe, kin neteke'e najiye Got si nŋoih mi'mi' me tinge. Ta'e luku pe, Banabas hriphrip nembere sekete pe, kin nungwis lenge wusyep bwore nange ka jin bongole yi yoto Lahmborenge topo'e bongol tinge lalme. ²⁴ Banabas kin miye' bwore. Nŋoihmbwaip kin teŋeime Got supule, topo'e kin papararme Yohe Yirise. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge wula wula yimbilme nŋoihmbwaip yatme Lahmborenge.

²⁵ Mi'e pe, Banabas nal Tarsus nala ekepe Sol. ²⁶ Njupe najiye Banabas neteke'e kin pe, kin namba'e kin nenge nal Antiok. Tinge hindi yarp tatame wahtaipe ende supule yanange yalaŋatme wusyep yalme lenge miye' tuweinge wula wula. Luku nŋendeheiyeh najiye tinge yember naŋ Kristen yal lenge jetalah tikin Jisas. ²⁷ Dindi' nup uku pe, lenge profet sye' yase Jerusalem jah yate jere Antiok. ²⁸ †Profet ende, naŋ kin Agapus,

† 11.16 Apo 1.5 †† 11.19 Apo 8.1-4 † 11.28 Apo 21.10

bongol tikin Yohe Yirise sai topo'e kin pe, kin njanange njaie njarp embere ka ot moiye moiye lalme. Le'e tahar njupe njaie Klodius narp miye' ondoh tititinge Rom. ²⁹ Lenge jetalah Jisas njaie yarp moi uku yupwai'e wusyep njaie ka yember wuhyau sye' yil tutume wutu' tinge njilyeh ilyeh tongonose. Tinge yasande nange ka yember wuhyau uku yila yungwisme lenge Kristen nal Judia. ³⁰ Tinge yende njaie uku pe, Sol hindi Banabas yenge wuhyau uku yal yangange lenge miye' bwore bwore njaie yembepeteme sios lenge Juta.

Tinge yonombe Jekop, kut tinge yember Pita yal mwahupwai'e

12 Dindi' njupe uku pe, miye' ondoh Herot syep narpe lenge miye' tuweinge sios sye' nange ka ende yumbun lenge. ² Kin njaname lenge miye' wah kin sye' pe, tinge yotombo Jems, tatai tikin Jon pe, kin nule. ³ Njupe njaie kin neteke'e nange lenge Juta hriphrip me njaie uku pe, kin da orpe Pita topo'e. Dindi' njupe uku pe, lenge Juta yende njaie embere njaie tinge jalme Njai Kakah Njaie Yis Pakai. ⁴ Kin narpe Pita mi'e pe, kin nalanatme lenge miye' wondoh 16 njaie ka bepteme kin. Pe lenge miye' wondoh hoye hoye luku, tinge bepyeteme kin yal mi'e pe, tinge yal ko, hoye hoye plihe yate bepyeteme kin. Pe Herot kin de ka orp esepherme njupe embere lenge Juta njaie tinge jalme Pasova ka mi'e ti, ka ember Pita el halhale njaie ka gin wusyep. ⁵ Ta'e luku pe, Pita narp mwahupwai'e. Kom lenge miye' tuweinge sios tinge yisilih yisilihme Got bongole nange ka ungwisme Pita.

Pita tas mwahupwai'e

⁶ Nyermbe kin njaie Herot de ka ember Pita ka tus gin wusyep pe, dindi' njupe uku Pita nate posoh bumble lenge miye' wondoh hoi. Tinge yenge merkinip hoi yupwai'e njhip syep kin pe, lenge miye' wondoh yende wah jan bepyeteme kohmap. ⁷ Nilyehe sai walip hla' tikin Lahmborenge nate gan pe, yirise embere nanjar'e nato yokoh mwahupwai'e. Pe walip hla' ko'e melseh Pita njanange na, "Hwhihwai tuhur!" Nilyehe sai merkinip tumbursyum nasme njhip syep Pita. ⁸ Pe walip hla' njaname na, "Erjeme mwah njarp topo'e njhip hi!" Pita njende mi'e pe, walip hla' plihe njaname na, "Guh temhronj mwate nin pe, ot gunde nam!"

⁹ Pita gande kin na tas nasme mwahupwai'e, kom kin neteke'e njaimune njaie walip hla' njende pe, kin njoheryembe nange yukur bwore mise, pakai. Kin njoheryembe nange kin nate tange. ¹⁰ Tinge hindi yasme miye' wondoh hoi uku ya tas yusungurhme miye' wondoh njaie jan kohmap pe, tinge yal. Tinge tas yal pe, tinge yate jere kohmap ain embere njaie yanah nal moi embere. Pe kohmap uku kitikin bu nat nal pe, tinge hindi ya tas yal. Tinge hindi jah njahwikin yal pe, nilyehe sai walip hla' nasme Pita.

¹¹ Ta'e luku pe, Pita si sisyeme njaimune njaie njende me kin. Kin njanange na, "Tukwini nam meteke'e

moworme nange le'e bwore mise! Le'e Lahmborenge njember walip hla' kitikin nate nungwisme nam nasme syep tikin Herot topo'me njaie njaie pupwa njaie lenge Juta yasande ka yende me nam."

¹² Njupe njaie Pita sisyeme ta'e luku pe, kin nal yokoh Maria, mam tikin Jon Mak. Lenge miye' tuweinge wula wula si yate jahilyeh yarp yokoh uku yisilihme Got.

¹³ Pita njendere kohmap pe, tuwei wah ende, nanj ti Roda, wata kumbur kohmap. ¹⁴ Njupe njaie ti wasande di' Pita pe, ti hriphrip embere sekete, kom ti njohisipe njaie ta kumbur kohmap pe, ti plihe bunjenge gwertetenge wa wana lenge na, "Pita gan tas kohmap kili!". ¹⁵ Tinge yanange nange ti kwote. Kom ti wende wah wana wanange wenge wal na, "Bwore mise kili!" Ta'e luku pe, tinge yanange na, "Pakai! Liki ta'e walip hla' tikin Pita."

¹⁶ Kom Pita njende wah njendere endere kohmap. Ta'e pe, tinge chumbur kohmap yeteke'e kin pe, tinge gunguru plai. ¹⁷ Kin nenge syep njindindirme lenge nange ka yupwai'e mut na, kin njana lenge njaimune njaie Lahmborenge si njende me kin nal mwahupwai'e, topo'e kin njana lenge na, "Yi yinime Jems topo'e lenge Kristen wusyep e'e." Mi'e pe, kin nasme tinge nal moinde.

¹⁸ Nyermbe hondonge pe, lenge miye' wondoh njoheryembe wula wula me njaimune njaie si njende me Pita. Pe tinge yisilih yale yat tititinge yanange na, "Ya mende tu'e la?" ¹⁹ Pe Herot njember lenge miye' wondoh sye' nange ka yekepe Pita. Kom tinge yukur yeteke'e kin, pakai. Ta'e luku pe, Herot njisilih wusyep sye' lenge miye' wondoh njaie somohon yende wah bepyeteme Pita. Pe kin njanange nange se ka yongomb lenge ka yule. Tinge si yongomb lenge mi'e pe, Herot nasme Judia na narp njupe sye' nal Sisaria.

Herot nule

²⁰ Herot tuhwar njembere sekete me lenge miye' tuweinge Tair topo'e Saidon pe, kin gase njahwikin njaie ka yamba'e njaie. Ta'e luku pe, tinge njoheryembe wula wula. Ta'e pe, tinge jahilyeh yala yi yeteke'e kin. Pe tinge ya yisilihme Herot njaie njohimbwaip nihe kin ka mi'e no, ka yila yiche wuhyau yamba'e njaie me tinge. Tinge yate yanange wusyep topo'e Blastus, miye' wah ondoh ende tikin Herot ti, kin tenerme wusyep tinge.

²¹ Njupe ende, njaie tinge si yalanatme, Herot dende' hihihilih kin pe, kin narp luh yilihe tikin miye' ondoh pe, kin njanange wusyep nal lenge moi Tair topo'e Saidon. ²² Lenge miye' tuweinge luku tambah yanange na, "Liki yukur miye' njanange wusyep. Ta'e liki got iki!" ²³ Kom Herot yukur gonome wusyep tinge no, kin njirime Got mise, pakai. Ta'e luku pe, nilyehe sai walip hla' tikin Lahmborenge njonombe kin nanja'e wahri' epwa embere pe, lenge wi' yono wahri' kin ya tatame kin nule.

²⁴ Wusyep tikin Got sisil nenjel'e nenge nal moiye moiye. ²⁵ Njupe njaie wah titinge Banabas hindi Sol nato Jerusalem si mi'e pe, tinge yamba'e Jon Mak pe, tinge lalme yal Antiok.

Yohe Yirise nalanatme Banabas hindi Sol

13 Nato sios Antiok pe, lenge profet sye' topo'e jetmam sye' yarp. Lenge miye' uku, nan tinge Banabas, Simeon (nan umbur'e kin Niger), † Lusius (miye' tikin Sairini), Manain (yalh kin miye' ondoh Herot), topo'e Sol. ² Dindi' nup uku naye tinge yasme nai no, yirisukwarme Lahmborenge yarp pe, Yohe Yirise nanange na, "Yalanatme Banabas hindi Sol naye ka yi yende wah naye nam si malanatme nange ka yende." ³ Mi'e pe, tinge plihe yasme nai yanange wusyep me Got, topo'e tinge yikil syep jah tinge pe, tinge yember Banabas hindi Sol yal.

Banabas hindi Sol yal Saiprus

⁴ Yohe Yirise si nember Banabas hindi Sol yal Selusia pe, tinge yiche wuhyau me yanah loubil pinip ende pe, tinge yal ailan Saiprus. ⁵ Tinge ya jere moi Salamis pe, tinge ya yoto yokoh jahilyeh lenge Juta nilyeh ilieh yanange yalanatme wusyep tikin Got. Jon Mak topo'e, kin nal nungwisme wah tinge hindi.

⁶ Tinge yerne yal ailan mbur uku yal pe, tinge ya jere moi Pafos. Nal moi uku pe, tinge yate yeteke'e miye' yar Juta ende naye profet hombo'e. Nan kin Barjisas o, nan umbur'e kin nal wusyep Grik tinge jal Elimas. ⁷ Kin nende wah tuwihme miye' ondoh gavena ende, nan kin Sergius Paulus. Sande teke'e Sergius Paulus nembere sekete pe, kin nasande nange ka isyunde oworme wusyep Got. Ta'e luku pe, kin galme Banabas hindi Sol yat. ⁸ Kom Elimas miye' yar luku, kin de ka tutme Banabas hindi Sol. Kin garnge naye gavena uku ka imbilme naihmbwaip elme Jisas. ⁹ Pe Sol, nan umbur'e kin Pol, papararme Yohe Yirise nembep dilndil sai me Elimas. ¹⁰ Kin naname na, "Nin talah tikin Satan! Nyermbe nyermbe nin nende wachaihme nai'e nai'e bwore, topo'e nin da bunjenge yanah bwore bwarme tikin Lahmborenge nange pupwa molohe. Ta'e pe, nin miye' hombo'e topo'e nin papararme wusyep molohe. Yukur nin nasme naihmbwaip pupwa nin. ¹¹ Ta'e luku pe, Lahmborenge ka yumbe pe, nembep nin ka tingir. Yukur tatame naye na si eteke'e nai'e nai'e lalme e tutume nup ende." Pe nilyehe sai Elimas neteke'e ta'e naye nainde nosohe nate napara'e nembep kin pe, kin guru tete'e nekepe lahende naye ka orpe syep kin isisyep. ¹² Nupe naye gavena uku neteke'e naimune naye si nende pe, kin gunguru plai nembere supulme pe, naihmbwaip kin tenjeime Lahmborenge.

Banabas hindi Pol yal Pisidia Antiok

¹³ Pol notop lenge miye' yanam kin plihe yal loubil pinip yasme Pafos yal moi Perga naye sai nato provins Pamfilia. Pe nal moi uku pe, Jon Mak nasme tinge hindi pe, ki plihe nal Jerusalem. ¹⁴ Mi'e pe, tinge plihe yasme Perga pe, tinge ya jere moi Antiok nato provins Pisidia. Nup tikin Sabat pe, tinge ya yarp yoto yokoh

† Nan tehei Niger, nosohe. Mitin sye' yanange nange Niger kin miye' nosohe.

jahilyeh. ¹⁵ Nupe naye tinge si jonose wusyep Moses topo'e lenge profet sye' naye sai nato Tup tikin Got mi'e pe, lenge miye' bepeteme yokoh jahilyeh yember wusyep yalme Banabas hindi Pol yisilih lenge na, "To' tatai, naye pa yenge wusyep ende naye ka ende bongol me lenge miye' tuweinge pe, poi masande naye pa yininge."

¹⁶ Pe Pol tahar gan hla' pe, kin nenge syep njindindirme lenge miye' tuweinge nange ka yisyunde wusyep kin. Kin nana lenge na, "Yip miye' tuweinge lenge Israel, topo'e yip haiten naye yirisukwarme Got poi, yisyunde nam! ¹⁷ ††Somohonme Got poi Israel si nalanatme lenge mwan ka' poi nupe naye tinge yarp Isip ta'e lenge yuwore pe, kin nende tinge tahar bongol, topo'e wula wula sekete. Pe bongol embere kin nenge lenge nasme moi uku. ¹⁸ †Wahtaip 40 supule naye tinge yoyor'me yarp moi gungurur pe, tinge yende sisyo' me kin, kom kin nikirh mane tinge. ¹⁹ ††Kin nende yumbune kantri syepumbur hoi nato kekep embere Kenan pe, kin nangange lenge hro'mbwat kin Israel pe, kin nende tinge yai me kekep uku. ²⁰ ††Nendeheiyeh naye tinge ya yoto Isip nate tatame naye tinge si yamba'e kekep uku lalme pe, wahtaip kin 450. Tinge yamba'e kekep mi'e pe, Got nalanatme lenge miye' iyar'e naye ka bepyeteme tinge. Lenge miye' iyar'e luku yende wah yarp ya tatame naye profet Samuel. ²¹ ††Nup uku pe, tinge yisilihme Got naye ka alanatme miye' ondoh ende. Ta'e pe, Got nalanatme Sol naye ka embepeteme tinge. Sol kin talah tikin Kis naye bamtihei Benjamin. Kin bepeteme tinge na tatame wahtaip 40. ²² ††Nupe naye Got ginyenme Sol mi'e pe, kin nalanatme Dewit miye' ondoh tinge. Got nanange wusyep me Dewit ta'e le'e na, 'Nam si meteke'e moworme Dewit, talah tikin Jesi, kin miye' bwore naye ka ende gunde naihmbwaip nam nembere sekete.'

²³ Somohonme Got si nupwai'e wusyep gahilyeh nange ka ember Miye' nungwisme el lenge Israel no, kin ka nambaih talah tikin Dewit ende. Miye' uku kin Jisas. ²⁴ †Teter naye Jisas yukur nende wah kin pe, Jon nanange nalanatme wusyep nal lenge miye' tuweinge Israel nange ka yimbilme naihmbwaip no, ka yusme pupwa naihmbwaip tinge pe, ka yamba'e pinip. ²⁵ †Pe sihei naye wah Jon ka mi'e, kin nana lenge miye' tuweinge na, 'Yip naihhyerembe nange nam lah-mende? Miye' alanatme lakai? Pakai! Nam yukur miye' uku naye yip yarp jeteme. Kom yisyunde! Mindemboi kin ka ot gunde nam, kut nam yukur bwore tatame naye ma mungul nhip hi' kin, pakai.' "

²⁶ Pol plihe nenjel'e wusyep nanange na, "To' tatai, yip nambaih talah tikin Abraham, topo'e yip lenge haiten naye jande Got poi, Got si nember wusyep uku natme miye' ende naye ka nungwisme poi lalme.

²⁷ Lenge miye' tuweinge Juta ya yoto Jerusalem, topo'e lenge miye' mbep tinge yukur yeteke'e yoworme

†† 13.17 Kis 1.7, 12.51 † 13.18 Nam 14.34, Lo 1.31 †† 13.19 Lo 7.1, Jos 14.1 †† 13.20 Het 2.16, 1Sam 3.20 ††† 13.21 1Sam 8.5, 1Sam 10.21 ††† 13.22 1Sam 13.14, 16.12, Sng 89.20 § 13.24 Mak 1.4, Luk 3.3 †† 13.25 Mat 3.11, Mak 1.7, Luk 3.16, Jon 1.20,27

nange Jisas kin Miye' nungwisme luku, pakai. Nye nyermbe nup Sabat tinge ya yoto yokoh jahilyeh jonose tup lenge profet, kom tinge yukur yeteke'e yoworme wusyep tehei kin, pakai. Ta'e pe, njupe njaie tinge yanange ka yonombe ka ole pe, tinge jande wusyep njaie somohonme lenge profet yainge. ²⁸ †Yukur tinge yasande yeteke'e nainde njaie kin nende pupwa, kom tinge yisilihme Pailat nange ka yonombe kin ka ole. ²⁹ ††Njupe njaie tinge si yende jande wusyep Tup tikin Got lalme njaie njanange wusyep me kin mi'e pe, tinge yana' kin yenge yase loutungwarmbe jah pe, yember kin ya yoto njeser map ende. ³⁰ Kom Got plihe njahra'e kin pe, ³¹ †nup sye' kin narp kekep. Lenge miye' sye' njaie top kin yase Galili yal Jerusalem pe, tukwini tinge yende wah yana yanange wusyep kin yal'e yal'e me lenge miye' tuweinge poi Israel.

³² ††Tukwini le'e poi ya mini yip wusyep bwore mise. Poi da mini yip tu'e le'e. Got si nowor'e nember wusyep upwai'e kin nale lenge mwan ka' poi Juta.

³³ Kin nende naji uku natme poi njambaih talah tinge, njupe njaie kin njahra'e Jisas narp laip. Luku ta'e njaie Dewit nainge sai nato tup Wenersep bop hoi pe, kin njanange na,

Nin Talah nam, o tukwini nam Yai nin.

³⁴ ††O wusyep ende njaie Got si njanange nange ka ahra'e kin no, wahri' kin yukur ka si nye', ta'e le'e na, Nam ma mende naji'e naji'e bwore mi', yirise supule mil me nin gunde

tu'e njaie somohonme nam mupwai'e wusyep topo'e Dewit.

³⁵ †††Topo'e plihe nato tup Wenersep njanange na, Yukur na se osme miye' wah bwore bwarme nin no, wahri' kin ka nye' e guh njeser map, pakai.

³⁶ Dewit nende wah njaie Got nalanjatme nange ka ende mi'e pe, kin nule. Tinge yinise kin topo'e lenge mwan ka' kin pe, wahri' kin si gerjen ko. ³⁷ Kom naji ta'e luku yukur natme miye' uku njaie Got njahra'e, pakai. ³⁸⁻³⁹ Lenge to' tatau nam, tukwini poi masande njaie yip lalme pa sisyeme yoworme nange Jisas njilyeh, tehei tikin wusyep njaie poi manange. Lahmende njaie njohmbwaip tejeime kin, se ka osme pupwa njohmbwaip tinge pe, ka yurp bwore bwarme hlaininge. Kut wusyep erneme Moses yukur tatame njaie ka ungwisme poi tu'e luku, pakai. ⁴⁰ Njohme! Yukur pa tu'e lenge mitij sye' njaie lenge profet yana lenge na,

⁴¹ †††Bep yut, yip miye' njaie yende wi me wusyep bwore mise!

Yip pa gunguru plai njaie pa yeteke'e njaimune njaie ma mende,

topo'e njaie miye' ende ka ini yip, kom yip yukur pa he'me naji uku, pakai.

Ma mende mi'e pe, ma mende wachaihme yip."

⁴² Dindi' uku njaie Pol hindi Banabas de ka yusme yokoh lotu pe, lenge miye' tuweinge yisilih lenge nange nup Sabat njaie nanah hla' pe, ka hindi plihe yute yenjel'e yininge wusyep sye'. ⁴³ Njupe njaie lenge miye' tuweinge si yasme yokoh lotu tikin Juta tangalai yal pe, lenge Juta sye' topo'e lenge haiten sye' njaie bunjenge njohmbwaip tinge jande Got lenge Juta pe, tinge jande Pol hindi Banabas yal. Pe tinge hindi yanange wusyep yende bongolme tinge nange ka yurp yi yoto njohmbwaip njumwaiye tikin Got.

⁴⁴ Nup Sabat ende nat pe, sihei lenge miye' tuweinge lalme moi embere luku yat yokoh lotu njaie ka plihe yisyunde wusyep tikin Lahmborenge. ⁴⁵ Kom njupe njaie lenge Juta yeteke'e mitij wula wula yate jahilyeh pe, tinge njohmbwaip syohe supule. Ta'e luku pe, tinge yanange wusyep hi'e tale wusyep Pol nange pupwa molohe. ⁴⁶ Kom Pol hindi Banabas jan bongole yungwisme wusyep tinge na, "Mise, njendeheiyeh poi manange wusyep Got malme yip Juta, kom yip jarngge wusyep e'e. Njaie yip si jarngge wusyep uku pe, ki sasambe nange yip si jarngge kin, topo'e njaie pa yurp laip nye nyermbe. Ta'e luku pe, poi ya si mil lenge haiten mangange lenge wusyep tikin Got uku. ⁴⁷ ††Detale, Lahmborenge si njana poi wusyep erneme kin ta'e le'e, Nam mende yip ta'e njaie yirise.

Pe yirise luku ka anjar'e el haiten nal moiye moiye lalme kekep e'e,

njaie ka yisyunde yeteke'e Miye' nungwisme nam."

⁴⁸ Njupe njaie lenge haiten yasande wusyep ta'e luku pe, tinge hriphrip supule, topo'e tinge yirirme wusyep tikin Lahmborenge. Ta'e luku pe, lahmende njaie Got si nalanjatme tinge nange ka yurp topo'e kin nye nyermbe pe, njohmbwaip tinge tejeime kin. ⁴⁹ Wusyep tikin Lahmborenge sisil nal'e nal'e nal provins uku.

⁵⁰ Kom lenge Juta sye' yahra'e njohmbwaip nihe lenge miye' ondoh embere moi uku, topo'e tuweinge njondoh njaie yahra'e narj Got nange ka yende wachaihme Pol hindi Banabas. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge luku yanange wusyep yal'e yal'e nange lenge mitij ka yende yumbune Pol hindi Banabas pe, tinge kukwam lenge nange ka yil yusme moi tinge.

⁵¹ ††Ta'e luku pe, Pol hindi Banabas yangange teket me lenge miye' tuweinge moi uku pe, tinge hindi yasme tinge yal buryehme moi Aikoniam. ⁵² Kom lenge jetalah hriphrip supule topo'e tinge paparar me Yohe Yirise.

Pol hindi Banabas yal Aikoniam

14 Pol hindi Banabas yal Aikoniam pe, tinge plihe yal yokoh lotu lenge Juta ta'e njaie nye nyermbe tinge yende. Wusyep njaie tinge yanange njotohote njohmbwaip lenge miye' tuweinge Juta topo'e lenge haiten wula pe, njohmbwaip tinge tejeime Lahmborenge. ²³ O Banabas hindi Pol yarp Aikoniam nup sye' pe, tinge yana yanange wusyep tikin Lahmborenge. Ta'e luku pe, tinge hindi yende mirakel sye',

† 13.28 Mat 27.22-23, Mak 15.13-14, Luk 23.21-23, Jon 19.15

†† 13.29 Mat 27.57-61, Mak 15.42-47, Luk 23.50-56, Jon 19.38-42

‡ 13.31 Apo 1.3 †† 13.32 Sng 2.7 †† 13.34 Ais 55.3 ††† 13.35 Sng 16.10 ††† 13.41 Hab 1.5

§ 13.47 Ais 42.6, 49.6 †† 13.51 Mat 10.14, Mak 6.11, Luk 9.5, 10.11

wutu' supule sye' topo'e nai supule bongol. Nai uku, ki nasamb lenge nange wusyep naiye tinge yanange me naihginirme tikin Lahmborenge, ki bwore mise. Kom lenge Juta naiye yukur yimbilme naihmbwaip plihe bunjenge naihmbwaip lenge haiten, yututusme tinge nange ka tuhwarne lenge Kristen. ⁴ Kom lenge miye' tuweinge moi uku yowor'e pe, sye' jande naihmbwaip lenge Juta o, sye' jande naihmbwaip lenge aposel. ⁵ Pe lenge haiten sye', topo'e lenge Juta topo'e lenge miye' mbep tinge, tinge lalme yekepe yanah naiye ka yende yumbun lenge aposel, topo'e ka yiche njeser yongomb lenge. ⁶ Kom njupe naiye lenge aposel yasande wusyep ta'e luku pe, tinge jarne yal distrik Likonia pe, tinge ya yoto moi Listra, Derbe topo'e moi sye' naiye sai si-heime. ⁷ Pe tinge plihe yanange yalanjatme wusyep bwore tikin Lahmborenge.

Pol hindi Banabas yarp Listra topo'e Derbe

⁸ Miye' ende naiye narp Listra pe, nhip kin si nule. Kin ta'e luku njupe naiye mam wara'e kin. Yukur kin nange yanah, pakai. Kin narp luh ilieh. ⁹ Dindi' nup uku pe, kin narp nasande wusyep naiye Pol nanange pe, Pol bep nal nteke'e kin pe, kin nteke'e noworme ta'e naiye naihmbwaip miye' uku naiheryembe nange Lahmborenge tatame naiye ka ende mi'me wahri' ep-wa kin. ¹⁰ Ta'e luku pe, Pol galme kin nanange na, "Tuhur gin hla'." Pe miye' uku tahar gan hla' papalai saipe nhip kin.

¹¹ Njupe naiye lenge miye' tuweinge yeteke'e naimune naiye Pol si nende pe, tinge tambah yanange wusyep nimeser Likonia yanange nange Banabas hindi Pol tinge got hoi. Tinge naiheryembe nange tinge hindi yase moihla' yate jah kekep ta'e miye'. ¹² Ta'e luku pe, tinge yember nan got ondoh Sus tititinge Grik yalme Banabas o, tinge yember nan got ende Hermes yalme Pol. Tehei kin ta'e le'e, Pol kin miye' naiye nowor'e nanange tap wusyep ta'e got Hermes.

¹³ Yokoh naiye lenge mitin uku yahra'e nan tikin got Sus sai tas moi uku. Ta'e pe, pris ende tikin got Sus nenge yowor bulmakau tuhwim sye' topo'e yuhurnge nat kohmap embere moi uku nange ka top lenge miye' tuweinge lalme ka yesekhe yowor yahra'e nan tinge hindi.

¹⁴ Kom njupe naiye Banabas hindi Pol yasande ta'e luku pe, tinge yowor'e hihiyilih naiye tinge dende' nange ka yasamb lenge naiye tinge naihmbwaip mane supule. Pe tinge hindi jertetenge ya yoto mele'e lenge miye' tuweinge wula wula naiye jan uku. Pe tinge tambah yanange na, ¹⁵ †"Deta'e lai ti yip yende ta'e le'e? Poi miye' nahilyeh ta'e yip! Poi mat e'e naiye ya mini yip wusyep bwore mise nange yip pa yusme got hombo'e naiye yip yisar'e nembep yahra'e nan tinge, kut pa bunjenge naihmbwaip yip yilme Got ilieh naiye narp nye nyermbe. Kin Got njilyeh naiye nende moihla' topo'e kekep, topo'e njoloh pinip, topo'e nai'e nai'e lalme naiye sai e'e. ¹⁶ Somohonme pe, kin nasme lenge miye' tuweinge lalme yende nai'e nai'e ta'e

naiye nasande tinge. ¹⁷ Kom nye nyermbe kin yal yip nai'e nai'e bwore ta'e njisih topo'e nai bwore. Kin yal yip nup bwore naiye pa worsyep nai, topo'e kin nende naihmbwaip yip hriphrip supule. Nai bwore lalme luku yasam yip nange Got kin narp." ¹⁸ Tinge yana lenge wusyep ta'e luku, topo'e tinge yindindir lenge nange ka bunjenge naihmbwaip tinge naiye yukur ka yesekhe yowor yahra'e nan tinge hindi, na pakai.

¹⁹ Dindi' nup uku pe, lenge Juta sye' yase Antiok topo'e sye' yase Aikoniam yate bunjenge naihmbwaip lenge miye' tuweinge moi uku. Ta'e luku pe, tinge yiche njeser yonombe Pol pe, tinge jetete kin ya tas moi tinge pe, yember kin yanar. Tinge naiheryembe nange kin si nule ko. ²⁰ Kom njupe naiye lenge Kristen yate jahilyeh yonyor'me kin pe, kin plihe tahar nato moi uku. Nyermbe pe, Pol hindi Banabas yasme moi uku yal Derbe.

Pol hindi Banabas plihe yal moi Antiok tikin Siria

²¹⁻²² Pol hindi Banabas yanange yalanjatme wusyep bwore mise tikin Got yarp Derbe pe, lenge miye' tuweinge wula wula tahar Kristen. Mi'e pe, tinge plihe yal Listra, Aikoniam topo'e Pisidia Antiok yende bongolme lenge Kristen nange ka jin bongole. Tinge yana lenge ta'e le'e na, "Lahmende naiye ka yi yoto lemame tikin Got pe, se ka yikirh mane yer ti, ka yi yoto." ²³ Mi'e pe, Pol hindi Banabas yalanjatme lenge bwore bworeng sye' nange ka bepyeteme lenge sios ilieh ilieh tongonose. Pe tinge yasme nai topo'e tinge yisil-ihme Yai pe, tinge yember lenge bwore bworeng luku yal syep tikin Lahmborenge nange ka bepyeteme tinge. ²⁴ Njupe naiye tinge si yasme Pisidia pe, tinge hindi yal distrik Pamfilia. ²⁵ Pe tinge hindi ya yoto moi Perga yanange yalanjatme wusyep Lahmborenge. Mi'e pe, tinge hindi yal Atalia.

²⁶ Pe tinge hindi yal loubil pinip yasme Atalia plihe yal moi Antiok, moi naiye somohonme lenge Kristen yember tinge hindi yal syep Lahmborenge nange ka yende wah kin. Pe wah si tinge yende mi'e pe, tinge plihe yal Antiok. ²⁷ Njupe naiye tinge hindi plihe ya jere Antiok pe, tinge jal lenge sios yate jahilyeh. Pe tinge yana lenge naimune embere naiye Got si nende me tinge hindi, topo'e yanah naiye kin si nende me lenge haiten no, tinge yimbilme naihmbwaip yilme kin. ²⁸ Pe tinge hindi yarp moi uku nup wula wula topo'e lenge jetalah tikin Jisas.

Pol hindi Banabas ya jahilyeh topo'e lenge aposel yal Jerusalem

15 ††Lenge miye' Judia sye' yate jere Antiok pe, tinge yalanjatme wusyep yal lenge Kristen ta'e le'e, "Naiye yukur yip jande wusyep erneme tikin Moses naiye ka yotombo wahri' yip pe, Got yukur ka unguwis yip. Yip pa talai." ² Ta'e luku pe, tinge tingilye' wusyep topo'e Pol hindi Banabas nembere embere supule. Ta'e pe, tinge yalanjatme Pol hindi Banabas

† 14.15 Kis 20.11, Sng 146.6

†† 15.1 Wkp 12.3

topo'e lenge Kristen sye' n̄aiye ka yil Jerusalem yeteke'e lenge aposel, topo'e lenge bwore bworengge tikiŋ sios no, ka yamba'e n̄oihmbwaip tinge. ³ Lenge sios Antiok yember tinge yal pe, tinge yal yusun-gurhme Fonisia topo'e Samaria yal pe, tinge yana lenge sios moi uku me n̄aimune n̄aiye Got n̄ende me lenge haiten no, tinge yimbilme n̄oihmbwaip yalme Lahmborengge. N̄upe n̄aiye lenge miye' tuweingge sios uku yasande wusyep ta'e luku pe, tinge hriphrip supule. ⁴ N̄upe n̄aiye tinge yal jere Jerusalem pe, lenge sios, lenge aposel topo'e lenge bwore bworengge lalme hriphrip me tinge. Pe tinge yana lenge wah embere embere n̄aiye Got si n̄ende me tinge n̄upe n̄aiye tinge yal'e yal'e yanange wusyep kin. ⁵ Kom lenge Kristen sye' titinge lenge Farisi sye' tahar yanange ta'e le'e na, "Lenge haiten topo'e ka junde wusyep erjeme tikiŋ Moses no, ka si yotombo wahri' tinge."

⁶ Ta'e luku pe, lenge aposel topo'e lenge bwore bworengge yate yenge n̄oihmbwaip jahilyeh n̄aiye ka yiyar'e wusyep n̄isilih uku. ⁷ †N̄upe n̄aiye tinge tingilye' wusyep mi'e pe, Pita tahar n̄anange ta'e le'e, "To' tatai n̄am, yip sisyeme n̄aiye somohonme Got nalanatme n̄am nange n̄am ma miningge malanatme wusyep bwore kitikiŋ mil me lenge haiten no, ka yimbilme n̄oihmbwaip tinge. ⁸ ††Got si sisyeme n̄oihmbwaip poi miye' lalme pe, kin si pasam poi nange kin hriphrip n̄aiye ka amba'e lenge haiten n̄upe n̄aiye kin nanganenge lenge Yohe Yirise n̄ahilyeh ta'e n̄aiye kin si pwal poi. ⁹ Nal n̄embep tikiŋ Got, poi Juta topo'e lenge haiten n̄ahilyeh. N̄upe n̄aiye n̄oihmbwaip tinge tenjeime kin pe, kin plihe nungurhme n̄oihmbwaip tinge ta'e n̄aiye kin si n̄ende me poi. ¹⁰ Poi topo'e lenge mwan ka' poi somohonme, poi lalme yukur gwande bworere n̄ahwikin tikiŋ wusyep erjeme Moses. Nihe supule. Ta'e luku pe, detale ti tukwini yip da bunjenge yaŋa'e teket yilme Got no, pa yember mane liki yil lenge haiten? ¹¹ Pakai! Kom n̄oihmbwaip poi tenjeime n̄oihginir tikiŋ Lahmborengge pe, Got ka amba'e poi tu'e n̄aiye kin si namba'e lenge haiten miye' tuweingge."

¹² Mi'e pe, lenge miye' tuweingge jahilyeh yarp pe, tinge mungwim gale sai yasande wusyep n̄aiye Pol hindi Banabas yanange. Tinge yana lenge wusyep n̄aiye Got si nungwis lenge no, tinge yende mirakel, topo'e wutu' supule yalme lenge haiten. ¹³ N̄upe n̄aiye wusyep tinge mi'e pe, Jems n̄anange na, "To' tatai n̄am, yisyunde n̄am! ¹⁴ Saimon si n̄anange nal halhale n̄aiye Got namba'e lenge haiten sye' nange ka si tuhur lenge miye' tuweingge kitikiŋ pe, ki pasam poi nange n̄oihmbwaip kin n̄oihginirme tinge. ¹⁵ Wusyep e'e kin n̄ahilyeh ta'e wusyep Got n̄aiye somohon lenge profet yaingge.

¹⁶ †Bamtihei tikiŋ Dewit, Israel, tinge ta'e n̄aiye yokoh n̄aiye si turwau.

Kom ma mut ti, ma plihe guhur'e yokoh no, ma plihe mende bworerme yokoh uku, ka tu'e n̄aiye somohonme.

¹⁷ Ma mende tu'e luku no, lenge haiten topo'e,

† 15.7 Apo 10.1-43 †† 15.8 Apo 2.4, 10.44 ‡ 15.16 Amo 9.11-12

ka yahai'e n̄am Lahmborengge, topo'e lenge mitiŋ sye' n̄aiye n̄am si nalanatme lenge n̄am tanam.

¹⁸ Le'e wusyep tikiŋ Lahmborengge n̄aiye somoho somohonme

kin si n̄anange n̄ember nal halhale n̄aiye se ka ende."

¹⁹ Jems neŋel'e n̄anange na, "N̄oihmbwaip n̄am ta'e le'e. N̄am n̄oihmeryembe nange yukur ya mende yaŋah ka nihme lenge haiten n̄aiye ka yimbilme n̄oihmbwaip yilme Got, na pakai. ²⁰ ††Kom ya member tup ende mila syep erjeme lenge na, yukur ka yono n̄ai n̄aiye mitiŋ sye' si yember yirisukwarme got hombo'e tinge, topo'e yukur ka yono'e wim, †† topo'e yukur ka yono yowor n̄aiye tinge chite mwah yonombe n̄aiye wim teter sai nato yowor mele'e, topo'e yukur ka yende niŋ pinip yar, na pakai. ²¹ Tehei kin ta'e le'e, nye nyermbe n̄aiye n̄up tikiŋ Sabat pe, tinge ya yasande wusyep erjeme tikiŋ Moses ya yoto yokoh jahilyeh ilyeh ilyeh tongonose nal moiye moiye. Ta'e luku pe, tinge lalme si sisyeme wusyep erjeme luku."

Tinge yember tup yal lenge haiten n̄aiye tahar Kristen

²² Pe lenge aposel topo'e lenge bwore bworengge, topo'e lenge Kristen lalme moi uku yupwai'e wusyep nange ka yalanatme lenge miye' sye' n̄aiye ka yil Antiok topo'e Pol hindi Banabas. Ta'e luku pe, tinge yalanatme Judas (naŋ umbur'e kin Barsabas) hindi Sailas. Tinge hindi miye' mbep tikiŋ sios. ²³ Pe tinge yaingge tup ende yangange lenge yenge yal. Wusyep n̄aiye sai tup e'e kin ta'e le'e, "N̄up bwore yip lalme. Poi aposel, topo'e bwore bworengge, topo'e to' tatai yip, poi maingge wusyep e'e member malme yip haiten n̄aiye tahar Kristen yarp yoto Antiok, Siria topo'e Silisia. Somohon yip haiten. ²⁴ Poi si masande nange lenge miye' poi sye' si ya jereme yip pe, tinge yanange wusyep sye' n̄aiye ka ihyulme n̄oihmbwaip yip nange yip pa yotombo wahri' hi' yip. Ta'e pe, tukwini yip n̄oihmeryembe wula wula sekete. Kom poi yukur mangange lenge wusyep hra'embep iki n̄aiye tinge ya yanange, pakai. ²⁵ Ta'e luku pe, poi si mupwai'e wusyep nange ya malanatme miye' sye' n̄aiye ka yil me yip yotop n̄ime poi, Pol hindi Banabas. ²⁶ Pol hindi Banabas, tinge hindi miye' n̄aiye si yaŋa'e n̄oihmbwaip tinge hindi yalme wah tikiŋ Lahmborengge Jisas Kraiŋ. Yukur tinge n̄oihmeryembe wula wula me wahri' tinge n̄aiye wachaih ka otme tinge. ²⁷ Ta'e luku pe, poi member Judas hindi Sailas yal n̄aiye ka yi yini yip n̄aimune n̄aiye poi n̄oihmeryembe gwande n̄isilih yip. ²⁸ N̄oihmbwaip poi n̄ahilyeh ta'e Yohe Yirise pe, poi gwarngge n̄aiye ya yul yip mane. Kom poi masande nange yip pa junde wusyep erjeme hoye hoye le'e. ²⁹ Yukur pa yono yowor n̄aiye mitiŋ sye' si yember yirisukwarme got hombo'e tinge, topo'e yukur pa yono wim, topo'e yukur pa yono yowor n̄aiye tinge chite mwah yonombe n̄aiye wim teter sai nato yowor mele'e, topo'e yukur pa

†† 15.20 Kis 34.15-17, Wkp 17.10-16, 18.6-23 †† N̄oihmbwaip lenge Juta ta'e le'e, tinge bongol sekete n̄aiye yukur tatame n̄aiye ka yono wim. Ta'e luku pe, tinge yasande n̄aiye lenge haiten topo'e, ka junde yaŋah tinge.

yende niŋ pinip yar, na pakai. Njaiye pa yenge wahri' yip yosokome ŋai'e ŋai'e luku pe, pa yurp bworerme."

³⁰ Lenge miye' tuweinge sios yember lenge miye' uku yal. Njupe ŋaiye tinge si yate jere Antiok pe, tinge jal lenge miye' tuweinge sios moi uku ŋaiye ka yute juhilyeh no, ka yangange lenge tup tinge. ³¹ Dindi' ŋup uku ŋaiye lenge miye' tuweinge jonose wusyep pe, tinge hriphrip me wusyep uku, topo'e wusyep uku ŋende bongolme tinge. ³² Profet hoi, Judas hindi Sailas, plihe yana lenge wusyep sye' ŋaiye ka ende bongolme tinge no, ka hriphrip yurp. ³³⁻³⁴ Tinge yarp Antiok ŋup sye' pe, lenge miye' tuweinge sios yana lenge wusyep bwore na, "Ŋoihmbwaip ŋumwaiye tikin Lahmborenge ka si topo'me yip". Mi'e pe, tinge plihe yember lenge yal moi tinge. ³⁵ Kom Pol hindi Banabas yarp Antiok. Tinge topo'e lenge miye' sye' yanange yu-wor'e yal halhale wusyep tikin Lahmborenge, topo'e tinge yanange yalaŋatme wusyep kin yal'e yal'e.

Pol hindi Banabas tanganarme

³⁶ Nup sye' nal mi'e pe, Pol ŋaname Banabas na, "Ya berei plihe mi maŋar lenge Kristen ŋaiye yarp yal moiye moiye ŋaiye somohonme poi manange malaŋatme wusyep Lahmborenge malme tinge na, tinge yarp ta'e la." ³⁷ Banabas ŋasande nange ka amba'e Jon Mak ka el topo'e tinge hindi. ³⁸ †Kom Pol ŋoiheryembe na, liki yukur bwore ŋaiye Jon Mak ka el topo'e tinge hindi, pakai. Tehei kin ta'e le'e, wah ŋendehei ŋaiye somohon tinge si yende yer pe, Jon Mak ŋotop lenge nal, kom kin plihe bunjenge garnge nal nasme tinge hindi ŋanar Pamfilia. ³⁹ Ŋoihmbwaip tinge hindi ta'e luku pe, tinge hindi tuhwar teketenge wusyep embere me Jon Mak nange ka el topo'e tinge pe, tinge hindi tanganarme. Ta'e luku pe, Banabas namba'e Jon Mak pe, tinge hindi plai yanah loubil pinip ende pe, tinge hindi yal Saiprus. ⁴⁰ O Pol, kin nalaŋatme Sailas nange ka el topo'e kin. Pe lenge miye' tuweinge sios yember tinge hindi yal syep tikin Got. Tinge yaname tinge hindi na, ŋoih mi'mi' tikin Got ka el topo'e tinge hindi. Mi'e pe, tinge hindi yal. ⁴¹ Tinge ya yoto moiye moiye ŋaiye sai nato moi embere Silisia topo'e Siria yanange wusyep yende bongolme lenge sios.

Timoti nal topo'e Pol hindi Sailas

16 Pol plihe nal pe, kin na gere moi Derbe. Mi'e pe, kin nusungurhme Derbe pe, kin nate gere moi Listra. Nal moi uku pe, Kristen ende narp, naŋ kin Timoti. Mam kin, ti Kristen topo'e ti tuwei Juta. Kut yai Timoti kin miye' Grik. ² Lenge Kristen lalme ŋaiye yarp yoto moi Listra topo'e Aikoniam yanange nange Timoti kin miye' bwore. ³ Pol ŋasande nange ka amba'e Timoti ka el topo'e kin. Ta'e luku pe, kin ŋotombo wahri' hi' kin. Detale, lenge Juta moi e'e tinge si sisyeme nange yai Timoti kin miye' Grik, topo'e lenge Grik yukur yende ŋai ta'e luku. Kom Pol ŋende ta'e

† 15.38 Apo 13.13

luku no, lenge Juta ka hriphrip me Timoti. ⁴ Tinge yase Listra yal pe, tinge ya yoto tas moiye moiye yanange wusyep yalme lenge miye' tuweinge sios. Tinge yana lenge nange ka junde wusyep erŋeme ŋaiye somohon lenge aposel topo'e lenge bwore bworengal nal Jerusalem si yanange. ⁵ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge sios tahar bongol pe, ŋoihmbwaip tinge teŋeime Lahmborenge supule. Nup ilyeh ilyeh lenge miye' tuweinge ŋambaran sye' yat yat pe, tinge tahar Kristen.

Got ŋasambe Pol yipihinge supule ta'e nate tange

⁶ Pol topo'e ŋime kin ya yowor'e Frigia topo'e Gale-sia provins yal. Kom Yohe Yirise tatme tinge ŋaiye ka yi yoto provins Esia yininge wusyep Got. ⁷ Njupe ŋaiye tinge ya jere kolpot tititinge distrik Misia pe, tinge de ka yi yoto provins Bitinia, kom Yohe Yirise tikin Jisas tatme lenge ŋaiye ka yi yoto moi uku. ⁸ Ta'e luku pe, tinge yal yowor'e distrik Misia yal pe, tinge ya yoto jere moi Troas. ⁹ Nup uku, Pol neteke'e yipihinge supule ende ta'e nate tange. Kin ŋeteke'e miye' Masedonia ende gan ŋisilih ŋisilihme kin ŋaiye ka ot Masedonia ungwisme tinge. ¹⁰ Pol ŋeteke'e yipihinge supule ende ta'e nate tange mi'e pe, nilyehe sai poi mende mi'mi' ŋaiye ya mil Masedonia. Poi ŋoihmeriyembe ŋaiye Got si nalaŋatme poi nange ya mininge malaŋatme wusyep bwore mise kin mil lenge miye' tuweinge luku.

Lidia tahar Kristen

¹¹ Ta'e luku pe, poi mal loubil pinip masme Troas mal bwarmbwarme mal Samotres. Nyermbe pe, poi mal Neapolis. ¹² Mi'e pe, poi masme Neapolis pe, poi mal Filipai. Filipai kin moi embere ŋaiye sai nato Masedonia provins ŋaiye lenge miye' tuweinge Rom sye' somohon yate yarp. Poi marp ŋup sye' ma moto moi uku.

¹³ Nup Sabat pe, poi da mekepe luh ŋaiye lenge mitiŋ jahilyeh yisilihme Yai. Pe poi masme moikin mal sikirp ma gwere mih tikiŋ pe, poi meteke'e lenge tuweinge sye' ŋaiye si yate jahilyeh yarp. Ta'e luku pe, poi gwah marp manange wusyep topo'e tinge. ¹⁴ Tuwei ende warp uku, naŋ ti Lidia pe, moi ti Taiataira. Ti tuwei ŋaiye wende windau me ŋaiyuwat yaihe tikin mi' supule, topo'e ti tuwei ŋaiye wirisukwarme Got. Pe Lahmborenge si ŋende mi'mi' ŋoihmbwaip ti ŋaiye ta wisyunde worme wusyep ŋaiye Pol ŋanange no, ti wimbilme ŋoihmbwaip. ¹⁵ Njupe ŋaiye ti topo'e lenge bamtihai ti si yenerme wusyep Pol pe, tinge yamba'e pinip. Ti wisilihme poi na, "Ŋaiye yip ŋoiheryembe nange ŋam Kristen bwore mise pe, yip pa yute yurp yokoh ŋam." Pe ti wututusme poi pe, poi mal.

Pol hindi Sailas yarp yoto mwahupwai'e

¹⁶ Nup ende pe, poi mala mil luh ende ŋaiye tinge jahilyeh yisilihme Got. Poi mal pe, poi meteke'e tuwei wah pakaiye ende ŋaiye yipihinge pupwa si gahanahme ti. Pe yipihinge pupwa luku ŋende ti ŋaiye ti

wana lenge miye' tuweinge me naimune n'aiye min-demboi ka ot. Ta'e luku pe, n'upe n'aiye ti wende wah uku pe, ti wamba'e wuhyau wula wula me wah uku n'aiye ti wende. Pe wuhyau uku ti wangange lenge miye' mbep ti. ¹⁷ Ti gwande poi wat pe, ti tambah wanange wusyep na, "Lenge miye' e'e tinge miye' wah tikin Got bwore mise n'aiye narp nanah moihla! Tinge yana yip n'ahwikin n'aiye Got ka ungwisme yip." ¹⁸ Ti wende ta'e luku n'up wula wula nate tatame n'aiye Pol n'oihmin me ti supule pe, kin bunjenge bep nal ti pe, kin n'aname yipihinge pupwa luku na, "Nato nan tikin Jisas Krais pe, ni e tus upwaihme ti!" Pe nilyehe sai yipihinge pupwa luku tas nasme ti. ¹⁹ N'upe n'aiye lenge miye' mbep ti yasande yeteke'e nange yanah tinge n'aiye ka yamba'e wuhyau si tingis supule pe, tinge syep yarpe Pol hindi Sailas jetete lenge yenge yal halhale n'aiye ka jin wusyep yil n'embeb lenge miye' on-doh Rom.

²⁰ Tinge yenge lenge hindi yate jan n'embeb lenge miye' on-doh pe, tinge yanange na, "Lenge miye' e'e tititinge lenge Juta. ²¹ Tinge yangange n'oihmbwaipe pupwa yal lenge miye' tuweinge poi. Tinge yalanatme wusyep me yanah n'oinde n'aiye n'owor'e wusyep erjeme poi Rom n'aiye yukur tatame ya gunde." ²² Pe lenge miye' tuweinge wula wula yate jahilyeh pe, tinge topo'e yende mwihe mwahe nange ka yongombe Pol hindi Sailas. Ta'e luku pe, lenge kokorohtup yuwor'e n'aiyuwat tinge hindi pe, lenge miye' on-doh yanange n'aiye ka yupwai'e yararaha Pol hindi Sailas. ²³ N'upe n'aiye lenge kokorohtup si yongomb lenge pupwa supule pe, tinge yiche lenge hindi ya yoto mwahupwai'e. O lenge miye' on-doh plihe syep erjem lenge kokorohtup nange ka yembepeteme kohmap bwor-erme. ²⁴ Miye' uku n'asande wusyep uku pe, kin n'em-ber lenge hindi n'oto dou malaih ende n'aiye sai bumbe mwahupwai'e. Kin nupwai'e n'hip tinge hindi gah bumbe yukop embere hoi.

²⁵ Ki ta'e n'aiye n'up sye' sye' pe, Pol hindi Sailas yanange wusyep topo'e yosoko wenersep yalme Got pe, lenge miye' sye' n'aiye yarp yoto mwahupwai'e luku yasande tinge hindi. ²⁶ Dindi' uku pe, yoime embere n'arah n'ondol'me yokoh mwahupwai'e. Nilyehe sai, kohmap lalme luku bu nat nal pe, hohou sai, topo'e merkinip lalme luku n'aiye nupwai'e yukop embere hoi uku ginir nasme n'hip tinge lalme. ²⁷ Miye' n'aiye bepeteme mwahupwai'e tahar posoh pe, kin n'eteke'e kohmap lalme hohou sai pe, kin n'oiheryembe nange miye' lalme n'aiye yarp yoto luku si jarng yal. Ta'e luku pe, ki kite n'im n'ombor kin de ka enge syep onombe wahri' kitikin. ²⁸ Kom Pol tambah nal hla' n'arange na, "Na enge syep onombe wahri' nitei, na pakai! Poi lalme le'e marp ihi."

²⁹ Miye' n'aiye bepeteme mwahupwai'e gal lenge kokorohtup sye' nange ka yenge nih yut. Mi'e pe, ki gertenge nato n'asar'e n'hip na gah narp siheime Pol hindi Sailas pe, n'hip syep kin dolndol. ³⁰ Mi'e pe, kin nenge lenge hindi nate tas wicher' pe, kin n'isilih lenge hindi na, "Iyai mende nam, ma mende tu'e lai ti, Got

ka ungwisme nam?" ³¹ Tinge yungwisme kin na, "Naiye n'oihmbwaipe nin ka tejeime Lahmboreng Jisas pe, Got ka si ungwisme nin topo'e bamtihai nin." ³² Ta'e luku pe, tinge hindi yanange wusyep Lahmboreng yalme kin topo'e lenge bamtihai kin. ³³ Nilyehe sai, dindi' n'up il'yeh uku pe, miye' mbep tikin mwahupwai'e luku namba' lenge nenge na nungurhme wim wahri' tinge. Mi'e pe, ki top lenge bamtihai kin yamba'e pinip. ³⁴ Pe kin namba'e lenge hindi nenge nal yokoh kin pe, kin nangange lenge n'ai n'aiye ka yono. Kin topo'e bamtihai kin hriphrip embere sekete n'aiye tukwini n'oihmbwaipe tinge si tejeime Got.

³⁵ Tahar nyermbe pe, lenge miye' on-doh yember wusyep ahra' embep ende yal lenge kokorohtup yanange na, "Yusme syep lenge miye' iki ka yil." ³⁶ Ta'e luku pe, miye' mbep tikin mwahupwai'e n'aname Pol na, "Lenge miye' on-doh si yember wusyep ahra' embep ende nange nin topo'e Sailas pa hindi yusme mwahupwai'e. Ta'e luku pe, yip yil topo'e n'oihmbwaipe n'umwaiye."

³⁷ Kom Pol n'ana lenge kokorohtup na, "Tinge yukur yahai'e naimune pupwa n'aiye poi mende yer ti, tinge pwamb poi jah halhale n'aiye mitin lalme jan pusukum poi. Pe tinge yiche poi ya yoto mwahupwai'e. Kom yukur tinge jande wusyep erjeme. Detale, poi hindi topo'e, poi miye' Rom. Poi n'oihmbwaipe mane embere sekete. Kom tukwini tinge yasande nange poi topo'e ya mi tus no, ka yisisyelmbe n'ai pupwa n'aiye si tinge yende. N'aiye tinge yasande nange ya mi tus wicher' pe, poi masande nange tinge ka yute yini poi wusyep bwore bwore pe, ka yusme poi yi tus mwahupwai'e."

³⁸ Pe lenge kokorohtup yenge wusyep uku ya yana lenge miye' on-doh. Pe n'upe n'aiye tinge yasande nange Pol hindi Sailas tinge miye' Rom pe, tinge gunguru plai. ³⁹ Ta'e luku pe, tinge ya yana lenge na, "Poi mende pupwa malme yip hindi, kom yip yusme pupwa poi pe, pa hindi yusme moi embere e'e yil." Mi'e pe, tinge yenge lenge yase mwahupwai'e tas yal hlaininge. ⁴⁰ N'upe n'aiye Pol hindi Sailas yasme mwahupwai'e tas pe, tinge hindi yal yokoh Lidia. Tinge ya jere luku pe, tinge yeteke'e lenge Kristen topo'e yana lenge wusyep n'aiye n'ende bongolme tinge. Mi'e pe, tinge hindi yasme moi uku pe, tinge hindi yal.

Pol hindi Sailas yarp Tesalonaika

17 Pol hindi Sailas yerne moi Ambipolis topo'e Apolonia yal pe, tinge hindi ya yoto Tesalonaika, moi embere n'aiye yokoh jahilyeh ende lenge Juta sai. ^{2:3} Le'e n'ahilyeh ta'e n'aiye nye nyermbe Pol nal yokoh jahilyeh n'aiye n'up Sabat. Ta'e luku pe, sande hun n'aiye n'up Sabat pe, kin nal yokoh jahilyeh n'arange nalanatme wusyep tehei tikin wusyep Got nal me tinge. Kin nasamb lenge n'aiye Miye' alarjatme Krais ka se amba'e nihe syohe, topo'e ka plihe tuhur. Kin n'arange na, "Jisas e'e n'aiye nam mana yip pe, kin Miye' alarjatme tikin Got, Krais."

⁴ Ta'e luku pe, lenge Juta sye' yenerme wusyep Pol hindi Sailas. Tinge topo'e lenge Grik wula wula n'aiye

yahra'e nan Got, topo'e lenge tuweinge embep sye', tinge lalme jande tinge hindi. ⁵ Kom lenge Juta sye' noihmbwaip pupwa me Pol hindi Sailas naiye lenge miye' tuweinge yenerme wusyep tinge hindi. Ta'e luku pe, tinge yamba'e lenge miye' bwili'e bwula'e sye' yate jahilyeh pe, tinge lalme tuhwar yende dandainge yoto moi uku. Pe tinge dir susungurhme ya yokoh Jeson yuluwau kohmap yekepe Pol hindi Sailas nange ka yurpe tinge hindi yenge yute tus yil lenge mitinj lalme. ⁶ Kom njupe naiye tinge ya yoto yokoh Jeson pe, tinge yukur yeteke'e tinge hindi, pakai. Pe tinge yarpe Jeson topo'e lenge Kristen sye' jetete yate tas ya jan nembep lenge miye' mbep moi uku pe, tinge tambah yanange na, "Pol hindi Sailas si yende hwap yal'e yal'e! Tukwini tinge si yate yarp moi poi topo'e. ⁷ Jeson kin njime tinge pe, tinge yarp yokoh kin. Tinge lalme yende yumbune wusyep erneme tikin miye' ondoh Rom pe, tinge yanange nange kin joiinde tikin Rom narp, nan kin Jisas." ⁸ Njupe naiye tinge yasande wusyep uku pe, lenge miye' tuweinge topo'e lenge miye' mbep moi uku yamba'e noihmbwaip pupwa pe, tinge yende titire sekete yanange wusyep yale yat. ⁹ Pe lenge miye' mbep moi uku yututusme Jeson topo' lenge Kristen uku nange ka yiche wuhyau me Pol hindi Sailas naiye ka yusme mwahupwai'e.

Pol hindi Sailas yoto jere Beria

¹⁰ Si njupe pe, lenge Kristen yember Pol hindi Sailas yal Beria. Njupe naiye tinge ya jere luku pe, tinge yal yokoh jahilyeh lenge Juta. ¹¹ Lenge miye' tuweinge Beria syumbe yarp numwaiye yasande wusyep tinge hindi. Noihmbwaip tinge yukur bongol ta'e lenge miye' tuweinge Tesalonaika, kom tinge hriphrip naiye ka yisyunde wusyep uku. Pe njupe ilyeh ilyeh tongonose tinge jonose wusyep tikin Got topo'e ka yiyar'e wusyep naiye Pol nanange na, ki bwore mise, lakai hombo'e. ¹² Ta'e luku pe, lenge Juta wula topo'e lenge miye' tuweinge embep titinge Grik wula pe, noihmbwaip tinge tengeime Got.

¹³ Kom njupe naiye lenge Juta naiye yarp Tesalonaika yasande nange Pol si nate nanange wusyep Got nato Beria pe, tinge yal Beria plihe yahra'e noihmbwaip lenge miye' tuweinge moi uku nange ka tuhwar no, ka noihmbwaip pupwa me Pol. ¹⁴ Kom nilyehe sai lenge Kristen yember Pol yal noloh tiki, kut Sailas hindi Timoti yarp Beria. ¹⁵ Lenge miye' sye' naiye yal topo'me Pol ya jere Atens pe, tinge yasme kin narp Atens, kut tinge plihe yal Beria. Tinge yenge wusyep ahra' embep Pol yatme Sailas hindi Timoti nange ka hindi hwhiwai yila yeteke'e kin.

Pol narp nato Atens

¹⁶ Dindi' njupe naiye Pol narp Atens nsesperhme Sailas hindi Timoti pe, kin noihmbwaip mane embere naiye kin neteke'e got hombo'e wula wula sai nato moi embere luku. ¹⁷ Ta'e luku pe, kin nanange wusyep nato yokoh jahilyeh topo'me lenge Juta topo'e lenge

Grik naiye yirime Got. O njupe ilyeh ilyeh kin nanange wusyep gan moi embere naiye tinge yende windau yarp pe, kin nesembele wusyep Lahmborenge nal lenge miye' tuweinge luku. ¹⁸ Lenge jetmam sye' naiye jande noihmbwaip Epikurian † topo'e Stoik sye' naiye jande noihmbwaip miye' ende Seno pe, tinge teketenge wusyep topo'me Pol njupe naiye kin nanange wusyep nange Jisas plihe tahar. Ta'e luku pe, sye' tinge yisilih yale yat ta'e na, "Miye' mut pinip uku nangange wusyep mune?" O sye' yanange ta'e na, "Kilou? Ta'e ki njututus poi nange ya gunde got joiinde tikin lakai?" ¹⁹ Pe tinge yenge kin yat hwate Areopagus yalme lenge sisinge woroh nange ka yininge wusyep. Ta'e luku pe, tinge yisilihme kin na, "Tatame naiye na esembele wusyep tehei, wusyep uku naiye nin nanange no, poi ya misyunde moworme?" ²⁰ Nai'e nai'e naiye ni nanange pe, kin nambaran supulme poi pe, poi masande naiye ya mamba'e sisyeme wusyep tehei kin." ²¹ Tehei kin naiye tinge yisilihme Pol ta'e le'e, lenge miye' Atens, topo'e lenge miye' moinde yukur yende wah bwore mise. Kom nye nyermbe tinge yarp yasande noihmbwaip ambaran pe, tinge yende wah yana yanange yale yat yiyar'e noihmbwaip ambaran wula wula.

²² Mi'e pe, Pol tahar gan hla' nanange wusyep na, "Yip lenge miye' Atens! Nam si meteke'e moworme ta'e naiye yip yende wah nihe yisar'e nembep yirime lenge got yip." ²³ Njupe naiye nam mende hlaihlai ma moto moi yip pe, nam meteke'e luh wula naiye yip yirisukwarme lenge got yip. Nam meteke'e luh hendeinge ende naiye tinge yainge wusyep ta'e le'e: Hendeinge tikin got naiye poi jinjame. Tukwini ma mini yip mowor'e member Got bwore mise. Kin Got naiye yip yirisukwarme, kom yukur yip sisyeme kin lahmende.

²⁴ †† Got bwore mise naiye nende kekep, topo'e nai'e nai'e lalme naiye sai kekep e'e, topo'e kin Lahmborenge tikin moi hla' topo'e kekep lalme. Kin yukur narp nato yukoh yirise naiye miye' yenge syep yende, pakai. ²⁵ Yukur tatame naiye poi miye' ya mungwisme kin jaiinde. Got kitikin tatame. Kin yukur sehei'me jaiinde, pakai. Kin Got naiye pwal poi laip, topo'e yohe topo'e nai'e nai'e lalme. ²⁶ Got nende miye' nendehei ilyeh uku pe, poi lalme mate gwande loumwah ilyeh uku mate marp kekep e'e. Kin nalanjatme njupe naiye ka yurp, topo'e kin nowor'e kekep nangang lenge.

²⁷ Kin nende ta'e luku nange poi miye' tuweinge ya mahai'e kin no, ya meteke'e kin. Kom kin yukur narp wohme poi, pakai. ²⁸ Kin tehei naiye yarp laip, topo'me yale yat, topo'e naiye yende nai'e nai'e. Le'e ta'e naiye somohon lenge miye' yip sye' yainge tup yanange na, 'Poi lalme talah kin.'

²⁹ Ta'e luku pe, poi si marp talah tikin Got. Yukur ya noihmeryembe nange Got kin ta'e naiye gol, silwa lakai neser naiye miye' yenge syep yende ta'e got

† Lenge jetmam uku jande noihmbwaip miye' ende, nan kin Epikurus. Tinge noiheryembe nange ki bwore naiye miye' ka hriphrip, topo'e tinge noihyeryembe nange ki pupwa naiye miye' namba'e nihe syohe. †† 17.24 1Ki 8.27, Ais 42.5, Apo 7.48

tinge. ³⁰ Somohon poi yukur sisyeme bwore bwarme naimune n̄aiye Got n̄asande ya mende. Ta'e luku pe, Got yukur n̄ende wachaihme poi n̄aiye poi mende n̄ai'e n̄ai'e pupwa. Kom tukwini kin si nember wusyep er̄jeme n̄aiye lenge miye' tuweinge lalme moiye moiye ka yimbilme n̄oihmbwaip yusme pupwa. ³¹ Pe kin si nalan̄atme n̄up tikin n̄aiye lenge miye' tuweinge lalme ka jin wusyep kot, topo'e kin si nalan̄atme miye' ende n̄aiye ka iyar'e bworere lenge miye' tuweinge lalme. Kin si pasam poi nal halhale nange wusyep uku bwore mise n̄upe n̄aiye miye' uku nule mi'e pe, Got n̄ende kin plihe tahar narp laip."

³² N̄upe n̄aiye tinge yasande n̄aiye Pol n̄anange wusyep me miye' nule no, kin plihe tahar narp pe, sye' tinge yesenetme kin. Kom sye' yanange na, "Poi masande nange n̄up ende na plihe ininge er̄jel'e wusyep uku." ³³ Mi'e pe, Pol nasme lenge sisinge woroh pe, kin nal. ³⁴ O lenge miye' sye' jande kin pe, tinge yimbilme n̄oihmbwaip. Miye' ende, nar̄ kin Dionisius, kin sisinge woroh ende lenge Areopagus, topo'e tuwei ende, nar̄ ti Damaris, topo'e lenge miye' tuweinge sye' yende n̄ahilyeh.

Pol n̄anange wusyep narp Korin

18 Mi'e pe, Pol nasme Atens nal Korin. ² Kin na gere luku pe, kin neteke'e miye' ende Juta, nar̄ kin Akwila. Moi jeheinge kin Pontus, kom misei sikirp e'e kin nase Itali nat topo'e tuwei kin Prisila. Tehei kin n̄aiye tinge hindi tahar yasme Itali yat pe, ki ta'e le'e, miye' ondoh Rom, Klodius, ginyen lenge Juta lalme pe, tinge yasme moi embere Rom. ³ Akwila kin miye' n̄aiye n̄ende yokoh sel ambaran ta'e Pol ti, Pol nala el eteke'e kin. Ta'e luku pe, kin narp n̄ende wah topo'e tinge hindi n̄up sye'. ⁴ N̄up tikin Sabat lalme pe, kin n̄anange wusyep nato yokoh jahilyeh tikin Juta nange ka bunjenge n̄oihmbwaip lenge Juta topo'e Grik yilme Jisas.

⁵ N̄upe n̄aiye Sailas hindi Timoti yase Masedonia yate jere moi uku pe, Pol n̄ende wah doheteme n̄iche wusyep nal lenge Juta nange Jisas kin miye' nalan̄atme Krai. ⁶ Kom lenge Juta jar̄nge wusyep Pol pe, tinge tuhwar̄me kin. Ta'e luku pe, Pol n̄enderenge sah temhrōj kin n̄asamb lenge nange kin si nangange teket me tinge. Pe kin n̄ana lenge na, "Yip pa yamba'e yitini pupwa yiptip. Yukur Got ka ini'e n̄am n̄aiye n̄am mende pupwa. N̄am si mana yip wusyep bwore mise, kom yip jar̄nge wusyep e'e. Ta'e luku pe, ma musme yip buryehme pe, ma mil lenge haiten." ⁷ Mi'e pe, Pol nasme yokoh jahilyeh titinge Juta n̄aiye sai sihei me yukoh Titius Jastus pe, kin narp topo'e kin. Kin miye' n̄aiye somohon kin haiten, kom tukwini kin nirisukwar̄me Got. ⁸ O Krispus, miye' ondoh tikin yokoh jahilyeh uku, topo'e lenge bamtih̄ei kin lalme, topo'e lenge miye' tuweinge Korin wula yenerme wusyep Pol pe, n̄oihmbwaip tinge tejeime Lahmborenge ti, tinge yamba'e pinip.

⁹ N̄up ende pe, Lahmborenge nasambe Pol yipih̄inge supule ende ta'e n̄aiye nate tange. Kin n̄anange na,

"Yukur na hi'gir̄nge n̄aiye na ininge wusyep me n̄am. Ende wah ininge wusyep n̄am enge el, yukur na upwai'e mut, na pakai. ¹⁰ N̄am marp topo'e nin pe, miye' ende yukur ka ende yumbune nin. Detale, lenge miye' tuweinge n̄am wula wula yarp yoto moi iki pe, n̄oihmbwaip tinge se ka tejeime n̄am." ¹¹ Ta'e luku pe, Pol top lenge narp wahtaip ende sye'me pe, kin n̄anange nalan̄atme wusyep Got nal me lenge miye' tuweinge moi uku. ¹² N̄upe n̄aiye lenge miye' ondoh Rom yalan̄atme Galio nange ka ende wah tu'e sisinge woroh ondoh tikin moi Grik n̄aiye provins Akaia pe, lenge Juta tahar syep yarpe Pol pe, yenge kin na gan wusyep. ¹³ Tinge yanange na, "Miye' e'e kin n̄ende wah n̄ututut lenge miye' tuweinge nange ka yirisukwar̄me Got yil yanah n̄oinde tikin n̄aiye nowor'e wusyep er̄jeme poi."

¹⁴ Sihei n̄aiye Pol da ungwisme wusyep uku pe, Galio n̄ana lenge Juta na, "N̄aiye yip Juta yini'e miye' uku nange kin n̄ende pupwa embere pe, tatame n̄aiye ma murp misyunde wusyep yip. ¹⁵ Kom prepwan! N̄aiye yip teketenge wusyep tehei topo'e wusyep er̄jeme yip pe, yip pa yininge wusyep yiptip. Yukur ma miyar'e hwap uku, pakai." ¹⁶ Ta'e luku pe, kin ginyen lenge ya tas wicher'. ¹⁷ Mi'e pe, tinge syep yarpe Sostenes, miye' mbep yokoh jahilyeh ende titinge Juta pe, tinge yonombe kin jan kohmap sisinge woroh. Galio n̄eteke'e n̄aimune n̄aiye tinge yende me kin, kom kin sisyo' narp.

Pol plihe nal Antiok

¹⁸ †Pol narp Korin topo'e lenge Kristen n̄up wula wula. Mi'e pe, kin nasme tinge nala el Siria pe, Akwila hindi Prisila yal topo'me kin. N̄upe n̄aiye tinge yate jere moi Senkria nal n̄oloh pe, Pol n̄otombo dohwaih †† kin ta'e wutu' n̄aiye kin nupwai'e wusyep ende topo'me Got. Tinge yiche wuhyau me yanah loubil pinip pe, tinge yasme moi uku ya jere Efesus. ¹⁹ Pol il̄yeh nato yokoh jahilyeh lenge Juta pe, kin teketenge wusyep topo'me tinge. ²⁰ Pe tinge yisilihme kin n̄aiye ka orp topo'e tinge n̄up sye', kom kin gar̄nge. ²¹ N̄upe n̄aiye kin da osme tinge pe, kin n̄ana lenge na, "N̄aiye Got n̄asande nange ma plihe mut pe, ma mut. Tu pakai pe, pakai." Ta'e luku pe, Pol plihe n̄anah loubil pinip ende nal Sisaria.

²² N̄upe n̄aiye kin na gere Sisaria pe, kin nanah Jerusalem neteke'e lenge Kristen miye' tuweinge. Mi'e pe, kin nasme lenge pe, kin nal Antiok. ²³ Kin narp Antiok n̄up sye' mi'e pe, ki plihe nasme moi uku pe, kin nal moiye moiye nato Galesia provins topo'e Frigia provins n̄anange wusyep n̄ende bongolme lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye yarp uku.

Apolos n̄anange wusyep nato Efesus topo'e Korin

²⁴ Dindi' n̄up uku pe, miye' ende, nar̄ kin Apolos nate gere Efesus. Kin miye' Juta ende, kom moi jeheinge kin

† 18.18 Nam 6.18 †† Lenge miye' sye' tinge yotombo dohwaih tinge nange ka asambe Got topo'e lenge miye' tuweinge wutu' n̄aiye tinge si yupwai'e wusyep ende topo'me Got.

Aleksandria. Kin miye' sande teke'e embere topo'e n̄oihmbwaip kin n̄owor tirtatar me wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got, topo'e kin miye' n̄aiye n̄anange wusyep bwore mi' supule. ²⁵ Tinge si yaname yalan̄atme kin yan̄ah tikin Jisas pe, kin papararme hriphrip topo'e bongol, n̄upe n̄aiye kin n̄anange nalan̄atme wusyep n̄aiye bwore bwarme topo'e bwore mise. Kom kin yukur sisyeme yan̄ah n̄aiye lenge Kristen yamba'e pinip yoto nan̄ tikin Jisas, pakai. Kin sisyeme yan̄ah n̄aiye Jon gihye' lenge pinip ilyehme. ²⁶ N̄up ende pe, Apolos n̄anange wusyep bongol supule gan nato yokoh jahilyeh pe, Prisila hindi Akwila yasande wusyep kin. Mi'e pe, tinge yamba'e kin yenge yal yokoh tinge hindi pe, tinge plihe yenel'e wusyep yanange yowor'e yember yal halhale me yan̄ah tikin Got n̄aiye ka sisyeme.

²⁷ Apolos n̄oiheryembe n̄aiye ka el moi Grik. Ta'e luku pe, lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye yarp Efesus yungwisme kin pe, tinge yainge tup yember yal lenge Kristen n̄aiye yarp moi Grik pe, tinge yisilih lenge nange ka yamba'e Apolos n̄upe n̄aiye ka ot. N̄upe n̄aiye kin na gere luku pe, kin nungwis lenge miye' tuweinge sios, n̄aiye Got n̄oih mi'mi' me tinge no, tinge tahar Kristen. ²⁸ Kin n̄anange wusyep bongol sekete nengelyembe wusyep lenge Juta gan halhale. Kin n̄anange nalan̄atme wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got n̄asamb lenge nange Jisas kin Miye' alan̄atme, Krais.

Pol na narp Efesus

19 ¹⁻² Teter n̄aiye Apolos narp nato Korin pe, Pol si ner̄e nal Galesia provins topo'e Frigia provins n̄anange wusyep mi'e pe, kin na gere Efesus. Kin na gere luku pe, kin n̄eteki'e lenge miye' sye' n̄aiye n̄oihmbwaip tinge tēneime Lahmborenge pe, kin n̄isilih lenge na, "N̄upe n̄aiye yip yimbilme n̄oihmbwaip yip n̄aiye tēneime Lahmborenge pe, yip yamba'e Yohe Yirise topo'e, lakai pakai?" Tinge yungwisme na, "Pakai. Yukur poi sisyeme nange Yohe Yirise kin narp." ³ Ta'e luku pe, Pol n̄isilih lenge na, "N̄aiye ta'e liki pe, yip yamba'e pinip mune?" Tinge yungwisme na, "Poi mamba'e pinip gwande n̄aiye Jon n̄anange." ⁴ †Pol n̄anange na, "Somohon Jon gihye' lenge pinip n̄upe n̄aiye tinge yimbilme n̄oihmbwaip yasme pupwa tinge. Pe kin n̄ana lenge nange n̄oihmbwaip tinge ka tēneime miye' esep ilyeh n̄aiye ka ot gunde kin pe, Jisas." ⁵ Tinge yasande wusyep uku pe, tinge yamba'e pinip ya yoto nan̄ tikin Jisas. ⁶ Mi'e pe, Pol nikil syep kin nanah tinge n̄isilihme Got pe, Yohe Yirise nate gahanahme tinge pe, tinge yanange wusyep n̄imeser wula wula n̄oinde tikin, topo'e tinge yanange yalan̄atme wusyep profet n̄aiye Got nember nat. ⁷ Lenge miye' uku tinge ta'e 12 n̄ainde.

⁸ Pol nale nat nato yokoh jahilyeh titinge Juta wundehei hun supule n̄anange wusyep mut loluwe. Kin top lenge tengelye' me wusyep nange tinge ka sisyeme n̄aiye lemame tikin Got bwore mise. ⁹ Kom n̄oihmb-

waip lenge miye' tuweinge sye' pupwa bongol pe, yukur tinge yenerme wusyep Pol, pakai. Tinge yanange wusyep jonombai'e yan̄ah lenge Kristen yal halhale. Ta'e luku pe, Pol nasme tinge pe, lenge Kristen yal topo'e kin. Mi'e pe, n̄up ilyeh ilyeh kin nato yokoh sande teke'e tikin Tiranus pe, kin n̄anange nalan̄atme wusyep me tinge. ¹⁰ Kin n̄ende ta'e luku na tatame wahtaip hoi supule pe, lenge Juta topo'e lenge Grik n̄aiye yarp ya yoto provins Esia, tinge lalme yasande wusyep Lahmborenge.

Lenge lahmiye' tikin Skewa

¹¹ Got n̄ende n̄ai supule bongol n̄oinde tikin nate gahme syep tikin Pol. ¹² Naiyuwat malaih n̄aiye kin si nenge n̄ihyete n̄asingihnim, topo'e temhron̄ n̄aiye kin si gah wahri' kin uku pe, tinge yate yikil yanah lenge wahri' epwa pe, wahri' epwa tinge mi'e, topo'e yipihinge pupwa tas yasme tinge. ¹³ O lenge Juta sye' topo'e yende wah yal'e yal'e sisaibe yenge nan̄ tikin Jisas jinyen lenge yipihinge pupwa. Tinge yana lenge yipihinge pupwa na, "Poi manange wusyep bongol malme yip moto nan̄ tikin Jisas topo'e bongol kin, miye' n̄aiye Pol n̄anange nalan̄atme pe, pa tus yupwaihme miye' iki!"

¹⁴ Lenge lahmiye' syepumbur hoi tikin pris ondoh Juta, nan̄ kin Skewa pe, tinge yende wah n̄ahilyeh ta'e luku. ¹⁵ Kom yipihinge pupwa n̄ana lenge wusyep na, "N̄am sisyeme Jisas topo'e Pol, kom yip iki, yip lah-mende?" ¹⁶ Pe miye' n̄aiye yipihinge pupwa gahanahme kin uku, tahar papalai nongomb lenge n̄otombo wahri' topo'e n̄owor'e temhron̄ tinge. Ta'e luku pe, tinge mondom samale jarngge yasme yokoh kin yenge wim birmbare yal.

¹⁷ N̄upe n̄aiye lenge Juta topo'e lenge Grik n̄aiye yarp Efesus yasande wusyep uku pe, tinge hi'jarngge nember sekete pe, tinge yahra'e nan̄ Lahmborenge Jisas yenge ya hla'. ¹⁸ Lenge miye' tuweinge n̄aiye tukwini tinge yenerme wusyep Lahmborenge, yate yanange yowor'e pupwa tititinge yal halhale n̄aiye somohon tinge yende. ¹⁹ Lenge miye' wula n̄aiye yende yar yenge tup tinge yate yungulyu jahilyeh. Somohon tinge jonose tup uku ti, kin samb lenge yan̄ah n̄aiye yende yar. Pe tinge yesekeh tup uku jah embep lenge mitiñ lalme. Mi'e pe, tinge jonose wuhyau yitini n̄aiye tup lalme luku pe, wutu' wuhyau silwa tatame 50,000. ²⁰ Yan̄ah ta'e luku ti, wusyep Lahmborenge n̄ende wah bongol n̄oto lenge miye' tuweinge, topo'e ki sisil nal'e nal'e moiye moiye.

Lenge miye' tuweinge Efesus tuhwar yende dandainge

²¹ Nai'e n̄ai'e luku mi'e pe, Yohe Yirise n̄ahra'e n̄oihmbwaip Pol nange ka er̄e Masedonia topo'e moi Grik el Jerusalem. Kin n̄asande nange ka eteki'e moi uku yer ti, kin n̄oiheryembe n̄aiye ka plihe e eteki'e Rom topo'e. ²² Ta'e luku pe, kin nember lenge miye' nungwisme kin hoi, Timoti topo'e Erastus nange ka yil

† 19.4 Mat 3.11, Mak 1.4,7-8, Luk 3.4,16, Jon 1.26-27

yerme kin yil Masedonia. Kut kin teter ka orp nup sye' oto Esia provins ende wah yuwo kin.

²³ Dindi' nup uku pe, lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp yoto Efesus tuhwar teketenge wusyep me yanah Lahmborenge n̄aiye lenge Kristen jande. ²⁴ Miye' ende, nan̄ kin Demitrius, kin miye' Efesus ende n̄aiye n̄ende wah silwa pe, nye nyermbe kin nenge silwa n̄ende yokoh yilihe sisikirpe titi Artemis n̄aiye got tinge. Kin top lenge miye' n̄aiye yungwisme kin, tinge yende windau me yokoh sisikirpe luku pe, tinge yamba'e yitini n̄embere. ²⁵ Ta'e luku pe, kin galme lenge miye' yungwisme kin uku, topo'e lenge miye' sye' n̄aiye tinge wah ilyeh yate jahilyeh pe, kin n̄ana lenge na, "Yip sisyeme wah e'e n̄aiye poi mende pe, poi mamba'e yitini n̄embere. ²⁶ Kom poi lalme si meteke'e masande n̄aimune n̄aiye Pol n̄ende. Kin n̄anange nange got n̄aiye lenge miye' yenge syep tinge yende pe, tinge yukur got bwore mise. Ta'e luku pe, kin si nihyulme n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge wula nato Efesus topo'e moi lalme n̄aiye sai nato Esia provins. ²⁷ N̄aiye ka si tu'e le'e pe, mitiñ lalme ka jonome wah wuhyau poi, topo'e ka ende yumbune nan̄ got poi Artemis n̄aiye lenge miye' tuweinge lalme yoto Esia provins, topo'e moiye moiye lalme n̄aiye yirisukwarme ti. Tinge ka yininge nange bongol ti pakai, topo'e yokoh ti luh paka pakaiye."

²⁸ N̄upe n̄aiye tinge yasande wusyep ta'e luku pe, tinge tuhwar sekete bemberer yal hla' yanange nange Artemis, ti got tititinge Efesus pe, ti tahar'e got lalme. ²⁹ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge lalme nato moi embere luku, tinge yende dandainge dilnge ya syep yarpa lenge miye' Masedonia hoi, Gaius hindi Aristarkus n̄aiye somohon top Pol yat moi e'e. Tinge yenge lenge hindi yal yokoh embere embere n̄aiye lenge mitiñ yate jahilyeh. ³⁰ Pol de ka e ininge wusyep gin n̄embep lenge mitiñ lalme luku, kom lenge Kristen tatme kin n̄aiye ka el. ³¹ Lenge n̄imei kin sye', tinge miye' mbep nato provins uku pe, tinge topo'e yember wusyep bongol yatme kin nange yukur tatame n̄aiye ka asambe bep̄mohro kin e guh yokoh n̄aiye tinge jahilyeh yarp.

³² O lenge miye' tuweinge n̄aiye jahilyeh yarp yoto yokoh uku tuhwar yende dandainge yanange wusyep yal'e yal'e. Kom mitiñ wula yukur sisyeme tehei n̄aiye tinge yate jahilyeh uku pe, sye' yanange wusyep n̄oinde, o sye' yanange wusyep n̄oinde. ³³ Lenge Juta yututusme Aleksander nange ka gin wusyep ininge gingirme nange lenge Juta yukur yende yumbune Pol. Pe Aleksander tahar nenge syep n̄indindirme lenge mitiñ lalme nange ka syumbe yurp n̄umwaiye. ³⁴ Kom n̄upe n̄aiye tinge yeteke'e nange kin miye' Juta pe, tinge lalme tambah ya hla' yanange wusyep esep ilyeh na, "Artemis, got poi Efesus, ti got esep ilyeh n̄aiye bwore mise supule." Tinge yanange wusyep uku ya tatame aua hoi.

³⁵ O miye' ende n̄aiye nainge tup moi uku tahar n̄ende tinge syumbe yarp n̄umwaiye. Pe kin n̄ana lenge na, "Miye' tuweinge Efesus, miye' tuweinge

lenge moiye moiye lalme si sisyeme nange poi Efesus, poi membep̄teme yokoh yilihe titi got bongol poi Artemis, topo'e n̄eser mi' supule ti n̄aiye somohon nase n̄aiitem gah. ³⁶ Lahmende poi yukur ka yininge nange tinge jinjame n̄ai'e n̄ai'e luku, pakai! Ta'e luku pe, pa syumbe yurp n̄umwaiye. Yukur pa pupuru her. ³⁷ Yip yenge lenge miye' e'e yat, kom tinge yukur yanange wusyep pupwa me got poi Artemis, topo'e yukur tinge yende n̄endei me yokoh yilihe ti. ³⁸ Ta'e luku pe, n̄aiye Demitrius topo'e lenge wah ilyeh kin, ka yininge wusyep yini'e lenge miye' sye' pe, yanah sai n̄aiye ka yember lenge jin wusyep sisinge woroh ti, ka yiyar'e wusyep tinge. ³⁹ O n̄aiye yip n̄oihyeryembe nange yip de pa yininge wusyep embere ende yini'e tinge pe, pa yurp yeseperhme n̄upe n̄aiye lenge sisinge woroh ka juhilyeh ti, ka yiyar'e. ⁴⁰ Kom tukwini poi miye' tuweinge wula sekete mate gwahilyeh mende tuhwar dandainge wusyep male mat pe, liki pupwa yehe. N̄aiye lenge miye' mbep gavman poi ka yisyunde wusyep n̄aiye poi mende ta'e le'e pe, tatame n̄aiye ka yende poi ya gwin wusyep. O n̄aiye ka yember poi ya gwin wusyep pe, ya mungwisme wusyep tu'e la? Pakai! Poi si mende pupwa." ⁴¹ Miye' n̄aiye nainge tup me uku n̄anange wusyep kin mi'e pe, kin n̄ana lenge miye' tuweinge nange ka lalme yil.

Pol plihe nal Masedonia topo'e Grik

20 N̄upe n̄aiye wusyep tetehei lalme luku nule mi'e pe, Pol gal lenge Kristen yate jahilyeh pe, kin n̄ana lenge wusyep sye' n̄ende bongolme tinge. Tinge tirir mi'e pe, kin nasme tinge nal Masedonia. ² Kin nato moi sye' n̄aiye sai nato Masedonia pe, kin n̄ana lenge wusyep wula wula n̄aiye n̄ende bongolme lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye yarp ya yoto moi uku. Mi'e pe, kin nate narp moi Grik wundehei hun supule. ³ Pol n̄ende mi'mi' nange ka amba'e loubil pinip el Siria, kom kin n̄asande wusyep nange lenge Juta yende yanah tase nange ka yende yumbune kin. Ta'e luku pe, ki plihe bunjenge nala el Masedonia. ⁴ Pe Sopater, lahmiye' tikin Pirus (miye' Beria ende), topo'e Aristarkus hindi Sekundus (miye' hoi tititinge moi Tesalonaika), topo'e Gaius (miye' moi Derbe ende), topo'e Tikikus hindi Tropimus (miye' hoi tititinge Esia provins) topo'e Timoti, tinge lalme yal topo'me Pol. ⁵ Kom lenge miye' uku yasme poi yer yal pe, yarp Troas yeseperhme poi hindi Pol. ⁶ Dindi' nup uku pe, tinge yende n̄ai embere n̄aiye tinge jalme Kakah N̄aiye Yis Pakai. N̄ai uku mi'e pe, poi masme Filipai pe, poi marp ma moto loubil pinip tatame nup syepumbur pe, poi mal mal gwereme lenge miye' uku manar Troas pe, poi lalme marp Troas sande ende supule.

Pol narp nato moi Troas

⁷ Sande nup pe, poi top lenge Kristen sye' mate gwahilyeh n̄aiye ya mono n̄ai embere n̄oihmeryembe nule tikin Jisas. Pol n̄oihyeryembe n̄aiye nyermbe se ka el moi ende. Ta'e luku pe, kin n̄anange nalanatme

wusyep Got gan na tatame n̄up sye' sye'.⁸ Nih lam wu-la naŋar'e teŋei nanah dou dininde nanah hla' ŋaiye poi gwahilyeh marp.⁹ N̄upe ŋaiye Pol ŋanange wusyep pe, lahyambe ende, naŋ kin Yutikus, narp nanah yokoh dou ende. Kin narp uku pe, kin ŋasande ŋembep kin posohe pe, kin nate posoh amahe pe, ki turkun nasme yokoh dini hun uku na gah kekep. N̄upe ŋaiye tinge ya jah yahra'e kin pe, kin si nule mi'e ko.¹⁰ Kom Pol na gah ŋumbuhur'e narpe kin pe, kin ŋanange na, "Pa ŋoihmbwaip mane na pakai. Kin teter narp laip."¹¹ Pe tinge lalme plihe ya yanah dou dininde luku pe, tinge yowor'e kakah yono. Mi'e pe, Pol plihe ŋanange wusyep na tatame ŋundu hondonge pe, kin nasme tinge nal.¹² Kut lenge miye' tuweinge yamba'e lahyambe luku yenge yal yokoh kin pe, ŋoihmbwaip tinge lalme na gah tahai' ŋumwaiye ŋaiye miye' uku kin narp laip.

Pol nasme Troas pe, kin nal Miletus

¹³ Pol ŋana poi nange ya mamba'e loubil pinip ende pe, ya mil yer mil moi Asos. Kut kin ŋasande ŋaiye ka el kekep e gere moi uku. Ta'e luku pe, poi gwande wusyep kin pe, poi mamba'e loubil pinip ende mal marp Asos meseperhme kin.¹⁴ N̄upe ŋaiye kin nate gereme poi ŋanar Asos pe, kin nate nanah loubil pinip ŋaiye poi marp pe, poi lalme mal Mitilini.¹⁵ Nyermbe hondonge poi mamba'e loubil pinip masme Mitilini pe, poi ma gwere Kios. Plihe tahar nyermbe pe, poi masme Kios ma gwere Samos. Nyermbe pe, poi masme Samos pe, poi ma gwere Miletus.¹⁶ Pol ŋasande ŋaiye ka plihe amba'e loubil pinip el moi uku no, ka hwiwhai el Jerusalem nange ka top lenge orp oto n̄up embere Pentikos. O kin garnge ŋaiye ka orp gwaingwai e oto Esia provins. Ta'e luku pe, n̄upe ŋaiye poi mat yanah uku pe, poi musun-gurhme Efesus pe, mikil'e mal moi Miletus.

Pol ŋanange wusyep yuwo kin nal lenge bwore bworengenge lenge Efesus

¹⁷ N̄upe ŋaiye poi mate gwere Miletus pe, Pol ŋember wusyep ahra' embep me lenge bwore bworengenge ŋaiye yembepeteme sios Efesus nange ka yute juhi-lyeh topo'me kin.¹⁸ N̄upe ŋaiye tinge yate jere pe, kin ŋana lenge na, "N̄up ŋendehei ŋaiye ŋam mate marp topo'me yip miye' tuweinge Esia provins nate tatame tukwini pe, yip si sisyeme ŋaimune ŋaiye ŋam mende."¹⁹ Lenge Juta yende wusyep hombo'me ŋam ŋaiye tinge pwale nihe syohe embere embere pe, tinge yende yumbune ŋam. Kom ŋam tale ŋam tanam mende wah ta'e ŋaiye miye' wah tikin Lahmborengenge. N̄up sye' pupwa nihe, kom ŋam dohmeteme mende wah uku topo'e bep pinip.²⁰ Yip sisyeme. ŋam yukur hi'gwarngenge ŋaiye ŋam manange malaŋatme wusyep bwore mungwisme yip. ŋam manange wusyep uku malaŋatme mal halhale, topo'e ŋam malaŋatme wusyep ma moto yokoh yip tongonose.²¹ ŋam syep erŋeme lenge Juta, topo'e lenge Grik ŋaiye ka yusme

pupwa ŋoihmbwaip tinge no, ka yimbilme ŋoihmbwaip tinge yilme Got, topo'e ŋoihmbwaip tinge ka teŋeime Lahmborengenge poi, Jisas.

²² O tukwini ŋam ma gunde ŋoihmbwaip Yohe Yirise pe, ma mil Jerusalem. Kom ŋam yukur sisyeme ŋaimune ŋaiye ka ende me ŋam.²³ ŋam si sisyeme, nato moi embere embere ilyeh ilyeh ŋaiye ŋam si mal pe, Yohe Yirise si ŋana ŋam nange mwahupwai'e topo'e hwap sai yeseperhme ŋam.²⁴ †ŋam yukur gwonose wahri' ŋam. ŋam monorh ŋoihmbwaip ilyeh pe, ŋam masande ŋaiye ma mende wah lalme luku ŋaiye Lahmborengenge Jisas pwale. Kin pwale wah ŋaiye ma mininge wusyep bwore me yitini bwore me ŋoih mi'mi' tikin Got.

²⁵ Somohon ŋam mal'e mal'e moto moi yip manange wusyep me lemame tikin Got. Kom tukwini ma musme yip mil pe, ŋam sisyeme yukur mindemboi pa plihe yeteke'e ŋam, pakai.²⁶ Tukwini ŋam mana yip wusyep bwore mise na, ŋaiye miye' yip ende ka talai pe, yukur tehei ŋam no, ma si mamba'e yitini pupwa kin, pakai.²⁷ Detale, ŋam yukur minise wusyep sye' ŋaiye Got si nalaŋatme nange ma mininge, pakai.²⁸ Yohe Yirise si nalaŋatme yip ŋaiye pa bepyeteme lenge Kristen miye' tuweinge. Ta'e luku pe, ŋoihme! Yip pa bepyeteme yip-tip bworerme topo'e sios tikin Got ta'e ŋaiye miye' ŋonorh worsip. Detale, Got ŋember talah ŋesep ilyeh kin nat pe, kin si nulme tinge nange tinge ka tuhur talah kin.²⁹ ŋam sisyeme, n̄upe ŋaiye ma musme yip mil pe, lenge miye' sye' ka yute yoto mele'me yip pe, tinge ka yende yumbun yip tu'e ŋaiye ŋumbwat telpei jinjir lenge worsip yono.³⁰ O lenge miye' sye' yiptip topo'e ka tuhur yininge wusyep hombo'e yil lenge Kristen miye' tuweinge nange ka junde tinge.³¹ Ta'e luku pe, yip ŋoihme! Yukur pa ŋoihsipe wah nihe ŋaiye ŋam mende topo'e ŋembep pinip. N̄upe ŋau ŋam malaŋatme wusyep erŋeme malme yip tatame wah-taip hun supule.

³² Pe tukwini ŋam member yip mal syep tikin Got. Wusyep kin ŋanange me ŋoih mi'mi' kitikin. ŋaiye ŋoihmbwaip yip ka teŋeime wusyep ŋaiye ŋam mana yip pe, ki ŋende bilip yip ta'e ŋaiye munuh si narpe yip. Got si nihyenme yip lahmende ŋaiye kitikin pe, ka yul yip ŋai'e ŋai'e bwore gunde wusyep upwai'e kin.³³⁻³⁴ Yip lalme sisyeme nange ŋam mende wah gwere ngenge yukoh sel ŋaiye ka ungwisme ŋam topo'e lenge wah ilyeh ŋam. ŋam yukur wim lal ŋaiye ma mamba'e wuhiau topo'e temhronŋ miye' ende, pakai.³⁵ ŋam ŋoihmeryembe wusyep ende ŋaiye Lahmborengenge Jisas ŋanange na, 'Hriphrip embere sai me ŋaiye na aŋa'e ŋai'e ŋai'e, kut ki tahar'e ŋaiye na amba'e.' Ta'e luku pe, ŋam si masam yip wah tetehei lalme luku ŋaiye ya mende wah nihe no, ya mungwis lenge ŋaipwa ŋi'."³⁶ N̄upe ŋaiye wusyep Pol mi'e pe, tinge lalme yasar'e ŋimbep yanange wusyep topo'me Got.³⁷ Tinge lalme yilil yerŋe yorope kin, topo'e tinge yonombe syep yirirme kin ŋaiye kin nala el.³⁸ Tinge lalme ŋoih mane embere sekete me wusyep kin ŋaiye

† 20.24 2Ti 4.7

kin si nana lenge nange yukur ka plihe yeteke'e kin. Ta'e luku pe, tinge top kin yal luh n'aiye loubil pinip tate.

Pol nal Jerusalem

21 "Mi'e pe, poi masme tinge mal. Pe poi merne bwarme ma gwere moi ende tinge jalme Kos. Nyermbe pe, poi ma gwere Rodes. Mi'e pe, poi ma gwere Patara. 2 Nato moi uku pe, poi meteke'e loubil pinip ende n'aiye nala el Fonisia. Ta'e luku pe, poi manah loubil pinip uku pe, poi mal. 3 Poi mal mal pe, poi meteke'e ailan Saiprus sai pe, poi musungurhme moi uku ma gwah pe, poi ma gwere moi Tair nato Siria provins nange loubil pinip ka ember n'ai'e n'ai'e. 4 Ta'e luku pe, poi gwah meteke'e lenge jetalah tikin Jisas sye' n'aiye yarp Tair pe, poi top lenge marp sande ende supule. Yohe Yirise nana lenge nanah n'oihmbwaip tinge pe, tinge yaname Pol n'aiye yukur ka el Jerusalem, na pakai. 5 Kom dindi' nup uku poi masme tinge mal pe, lenge jetalah lalme luku, miye' tuweinge topo'e talah, yal topo'e poi ma gwah n'oloh tikih. Pe poi lalme masar'e nimbep manange wusyep topo'me Got. 6 Poi tirir mi'e pe, poi ma manah loubil pinip uku, kut tinge plihe yal moi tititinge.

7 Poi masme Tair mal pe, poi plihe menel'e yanah ma gwere Tolemes. Poi ma gwere luku pe, poi meteke'e lenge Kristen miye' tuweinge sye' pe, poi marp topo'e tinge nup ende supule. 8 †Tahar nyermbe poi masme tinge pe, poi ma gwere Sisaria. Nato moi uku pe, poi marp yokoh Filip, miye' n'aiye kin n'ende wah n'anange wusyep bwore mise tikin Got, topo'e kin miye' ende n'aiye somohon lenge aposel yalanatme lenge miye' syepumbur hoi n'aiye ka yungwisme sios. 9 Lenge lahtuweinge kin hoye hoye yukur yindi' lenge miye' pe, tinge yamba'e yitini tikin Yohe Yirise n'aiye yanange wusyep profet.

10 ††Poi marp moi uku nup sye' nal mi'e pe, profet ende nan kin Agapus nase Judia nat. 11 Kin natme poi pe, kin namba'e mwah n'ap Pol nupwai'e n'hip topo'e syep kitikin. Mi'e pe, kin n'aname Pol na, 'Yohe Yirise n'anange ta'e le'e, miye' tehei mwah n'ap e'e, lenge Juta ka yupwai'e kin yinir Jerusalem tu'e n'aiye n'am mende yasam yip pe, ka yember kin yil syep lenge haiten.'

12 N'upe n'aiye poi masande wusyep uku pe, poi topo'e lenge Kristen sye' titinge Sisaria manange wusyep masar'e Pol n'aiye yukur ka e oto Jerusalem. 13 Kom kin nungwisme wusyep na, 'Yip yende n'aimune liki? N'am gwarng'e n'aiye pa yilil no, pa yende n'oihmbwaip n'am ka mane? N'am si mende mi'mi' n'aiye ka yupwai'e n'am yinir Jerusalem, topo'e ma mule munuh hla' me wah tikin Lahmboreng'e Jisas.' 14 Poi yukur tatame n'aiye ya bunjenge n'oihmbwaip kin pe, poi manange na, 'N'aimune n'aiye Lahmboreng'e da ende pe, ya musme ka ende.' "

Pol na n'eteke'e Jems

15 "Nup sye' nal mi'e pe, poi mende mi'mi' pe, poi mal Jerusalem. 16-17 N'upe n'aiye poi ma gwere Jerusalem pe, lenge jetalah sye' n'aiye yase Sisaria yat topo'e poi yenge poi yal yokoh miye' ende, nan kin Nason nange ya murp topo'e kin. Kin miye' Saiprus ende n'aiye somohonme tahar jetalah tikin Jisas. Pe lenge Kristen Jerusalem hriphrip n'aiye poi mat. 18 Nyermbe pe, poi mal n'aiye ya meteke'e Jems pe, poi titinihme lenge bwore bworeng'e sios lalme si jahilyeh yarp. 19 Pol nirirme tinge mi'e pe, kin nana lenge n'ai'e n'ai'e tetehei bwore bwore n'aiye Lahmboreng'e n'ende nal lenge haiten n'upe n'aiye Pol n'ende wah gah bumble me lenge haiten.

20 N'upe n'aiye tinge yasande wusyep kin pe, tinge hriphrip me Got. Pe tinge yaname Pol na, 'Tatai, n'oiheryembe bworeng'e. Lenge Juta wula wula sekete si tahar Kristen, kom tinge bongol sekete jande wusyep erneme tikin Moses.' 21 Kom sye' yanange ta'e le'e, nin nalanatme wusyep nal lenge Juta n'aiye yarp top lenge haiten nange ka yusme yanah n'aiye jande wusyep erneme tikin Moses. Pe tinge yanange nange nin nalanatme wusyep n'aiye yukur ka yotombo wahri' hi' lenge lahmiye' tinge no, ka junde yanah poi Juta, pakai. 22 Ya mende tu'e la? Tinge se ka yisyunde n'aiye nin si natme poi!

23 †N'oihmbwaip poi ta'e le'e, poi masande nin na ende tu'e le'e. Lenge miye' poi hoye hoye le'e, tinge si yupwai'e wusyep topo'me Got. 24 Ta'e luku pe, poi masande n'aiye na el topo'e tinge e oto yukoh yirise pe, yende mi'mi' me yip n'aiye pa tuhur prihe yil nembep tikin Got tu'e n'aiye poi Juta mende. Pe poi masande n'aiye na iche wuhyau me tinge, topo'e n'aiye ka yende n'ai uku no, ka tinge dohwaih tinge. †† Na ende tu'e luku pe, mitinj lalme ka sisyeme wusyep pupwa luku n'aiye tinge yanange na, liki hombo'e. Kom ka sisyeme nange nin miye' n'aiye gande wusyep erneme poi. 25 ††Poi si member wusyep mal lenge Kristen n'aiye somohon haiten pe, poi mana lenge n'oihmbwaip poi n'aiye yukur ka yono n'ai n'aiye mitinj sye' si yember yirisukwarme got hombo'e tinge, topo'e yukur ka yono wim, topo'e yukur ka yono yowor n'aiye tinge yonombe no, wim teter sai nato yowor mele'e, topo'e yukur ka yende niq pinip yar, na pakai."

26 Nyermbe pe, Pol namba'e lenge miye' hoye hoye luku pe, kin top lenge na n'ende n'ai'e n'ai'e luku n'aiye ka tuhur prihe yil nembep tikin Got. Mi'e pe, kin nal yukoh yirise n'aiye ka ini lenge pris nup tikin uku pe, tinge ka tuhur prihe ko, lenge pris ka yende ofa me tinge ilyeh ilyeh tongonose.

Tinge yarpe Pol yanar yukoh yirise

27 Sihei n'aiye sande ende supule kin de ka mi'e no, tinge ka tuhur prihe pe, lenge Juta sye' n'aiye yase Esia

‡ 21.23 Nam 6.13-21 †† Tinge tainge dohwaih n'aiye ka asamb lenge nange tinge si jande wusyep erneme lenge Juta. †† 21.25 Apo 15.29

yat pe, tinge yeteke'e Pol gan yukoh yirise. Ta'e luku pe, tinge yahra'e n̄oihmbwaip lenge mitiŋ lalme ŋaiye ka tuhwarne Pol no, ka syep yurpe kin. ²⁸ Pe tinge yanange na, "Yip miye' lenge Israel, pa yungwisme poi. Miye' e'e, kin nal'e nal'e ŋanange wusyep tale poi Juta, topo'e wusyep erŋeme poi, topo'e yukoh yirise luku. N̄oinde kin, kin yukur gande yaŋah poi no, kin nenge lenge miye' Grik nato yukoh yirise ŋende yum-bune yukoh yirise luku lome." ²⁹ †Tehei kin ŋaiye tinge yanange wusyep uku ta'e le'e na, tinge si yeteke'e Tropimus, miye' Grik ende tikiŋ Efesus narp topo'e Pol nato Jerusalem pe, tinge n̄oihyeryembe nange Pol si nenge kin nato yukoh yirise.

³⁰ Wusyep e'e sisil nal'e nal'e nato moi uku pe, mitiŋ lalme jertetenge yate jahilyeh pe, tinge yarpe Pol jete kin yase yukoh yirise tas. Pe nilyehe sai tinge jase kohmap yukoh yirise luku. ³¹ Mi'e pe, lenge mitiŋ tuhwar yende wah yonombe Pol, kom miye' ondoh lenge miye' wondoh Rom namba'e wusyep ahra' embep uku ŋaiye lenge Jerusalem lalme yende dandainge. ³² Nilyehe sai pe, kin namba'e lenge miye' wondoh sye' pe, tinge hri ya jah ŋaiye mitiŋ grangarar jan. N̄upe ŋaiye lenge miye' yeteke'e miye' ondoh uku topo'e lenge miye' wondoh yat pe, tinge yasme Pol, kut tinge sisyo' jan.

³³ Miye' ondoh nal me Pol pe, ki syep narpe kin pe, kin ŋana lenge miye' wondoh ŋaiye ka yupwai'e merkinip yil syep Pol. Mi'e pe, miye' ondoh ŋisilih lenge na, "Miye' ai e'e, kin de tale?" ³⁴ Mitiŋ lalme ŋaiye grangarar jan uku yanange yal'e yal'e. Sye' tititinge behembuhu yanange. Ta'e luku pe, miye' ondoh lenge miye' wondoh jinjame ŋaimune tehei ŋaiye ŋende. Pe kin ŋana lenge miye' wondoh nange ka yamba'e Pol yenge yi yunuh yokoh ŋaiye lenge miye' wondoh yarp. ³⁵ Tinge yenge kin yal siheime lou gringri yokoh uku ŋaiye ka yunuh, kom lenge miye' wula wula jan uku yende mwihe mwahe ŋembere nange ka yonombe Pol. Ta'e luku pe, lenge miye' wondoh yamba'e kin yikirh ya hla'. ³⁶ Kom lenge mitiŋ lalme jande tinge yanange wusyep tambah yal hla' na, "Yonombe ka ole! Yonombe ka ole!"

Pol ŋanange wusyep nerŋeme kitikin

³⁷ Sihei ŋaiye lenge miye' wondoh de ka yenge Pol yi yunuh yokoh tinge pe, Pol ŋaname miye' ondoh tinge na, "Tatame ŋaiye ma mini nin wusyep sikirp?" Miye' ndoh nungwisme kin na, "O nin sisyeme wusyep Grik a?" ³⁸ N̄am n̄oihmeryembe nange nin miye' Isip ende ŋaiye somohon ŋende yumbune gavman poi pe, kin nal yerme miye' 4,000 ŋaiye tinge yarmbe wondoh yal moi gungurar."

³⁹ Pol ŋanange na, "Pakai. N̄am miye' Juta ende kili. Nom moi tiheinge ŋam Tarsus sai nato Silisia provins. Moi ŋam uku si amba'e naŋ embere. Ta'e luku pe, tatame ŋaiye ma mininge wusyep sye' mil lenge miye' tuweinge luku?"

⁴⁰ Miye' ndoh uku nasme Pol ŋaiye ka gin ininge wusyep. Ta'e luku pe, Pol gan nanah lou gringri pe, kin nenge syep ŋetenge lenge nange ka yupwai'e mut. N̄upe ŋaiye tinge yupwai'e mut mi'e pe, Pol nenge wusyep Hibru ŋana lenge wusyep.

22 Kin ŋana lenge na, "To' tatai topo'e yai mam ŋam, yisyunde wusyep ŋaiye tukwini ŋam da mini yip mil halhale, ŋaiye ŋam yukur mende pupwa."

² N̄upe ŋaiye tinge yasande nange Pol nenge wusyep Hibru ŋanange wusyep pe, tinge plihe syumbe jan ŋumwaiye yasande wusyep kin. ³ ††Pe Pol ŋanange na, "N̄am miye' Juta ende ŋaiye moi tiheinge ŋam Tarsus nato Silisia provins. Kom ŋam mate marp moto Jerusalem pe, ŋam borenge manar e'e. N̄am jetalah ende tikiŋ Gamaliel. Kin ŋana ŋam nalanatme wusyep erŋeme embere lenge mwan ka' poi, topo'e ŋam mende wah nihe ŋaiye gwande wusyep Got ta'e ŋaiye tukwini yip lalme yende. ⁴ †Somohon ŋam miche yumbun lenge miye' topo'e lenge tuweinge ŋaiye jande yaŋah Kraiss pe, ŋam syep marpe tinge member ma moto mwahupwai'e ŋaiye ka yule. ⁵ Lenge pris topo'e lenge sisinge woroh sisyeme wusyep ŋam. Tinge tatame ŋaiye ka yininge nange wusyep ŋam bwore mise. Somohonme tinge pwale tup wusyep erŋeme bongol ende ŋaiye ma menge mila mangange lenge Juta ŋaiye yarp Damaskus nange ma murpe lenge Kristen miye' tuweinge moi luku pe, ma menge merkinip mupwai'e syep tinge pe, ma menge lenge mut Jerusalem nange ka yamba'e nihe syohe."

Pol ŋanange wusyep kin n̄upe ŋaiye kin nimbilme n̄oihmbwaip

(Apo 9.3-19, 26.12-18)

⁶ N̄am mal ŋahwikin pe, ŋau ŋanar bumbumbe, sihei ŋaiye ma pwar mil Damaskus pe, yirise ŋembere nase ŋaitem gah naŋar'e ŋam. ⁷ Pe ŋam tambe ma gwah kekep pe, ŋam masande di' miye' ende gal ŋana ŋam na, "Sol, Sol! Deta'e lai ti nin de yumbune ŋam?"

⁸ N̄am misilihme kin na, "Iyai, nin lahmende liki?" Pe kin nungwisme wusyep ŋam ta'e le'e na, "N̄am Jisas tititinge Nasaret ŋaiye nin ŋende yumbune." ⁹ Lenge miye' ŋaiye yotop ŋam yal pe, tinge yeteke'e yirise luku, kom tinge yukur yisande di' ŋaiye ŋana ŋam wusyep.

¹⁰ N̄am misilihme kin na, "Iyai, ma mende tu'e la ŋai?" Pe Lahmborenge plihe nungwisme wusyep ŋam na, "Na tuhur e oto Damaskus pe, na isyunde wah ŋaiye Got si nalanatme nin ŋaiye na ende." ¹¹ Yirise embere luku naŋar'e ŋam pe, kin ŋende ŋembep ŋam tangar. Ta'e luku pe, lenge miye' yaŋam ŋam yenyerme syep ŋam pe, yenge ŋam ya yoto Damaskus.

¹² Nato moi Damaskus pe, Kristen miye' ende, naŋ kin Ananias narp. Miye' uku kin miye' bwore bwarme ŋaiye nye nyermbe gande wusyep erŋeme tikiŋ Got, topo'e miye' ŋaiye lenge Juta lalme moi e'e yahra'e naŋ kin. ¹³ Kin nate gan siheime ŋam pe, kin ŋanange na, "Tatai ŋam, Sol, na plihe eteke'e!" Nilyehe sai ŋam

† 21.29 Apo 20.4

†† 22.3 Apo 5.34-39 ‡ 22.4 Apo 8.3, 26.9-11

meteke'e kin. ¹⁴ Kin plihe nana nam na, "Got lenge mwan ka' poi si nalanatme nin naiye na ende wah kin. Nin na eteke'e miye' bwore bwarme Jisas, topo'e na isyunde wusyep naiye ka ininge. ¹⁵ Nin na el lenge mitinj lalme ininge wusyep alanatme nan kin no, nai'e nai'e tetehei naiye ka yasamb, topo'e na isyunde otme kin pe, na ininge. ¹⁶ Ta'e luku pe, ni tuhur gin. Yukur na ende gwaingwaiye, na pakai. Amba'e pinip, topo'e na gilme nan kin naiye ka ongohe pupwa njoimbwaip nin."

¹⁷ Njupe naiye nam plihe mate gwere Jerusalem pe, nam ma manange wusyep topo'e Got marp ma moto yukoh yirise pe, nam meteke'e yipihinge supule ta'e yate tange. ¹⁸ Nam meteke'e Lahmborenge nanange wusyep natme nam na, "Lenge miye' tuweinge Jerusalem yukur ka isyunde wusyep nin naiye na ininge alanatme nan nam. Ta'e luku pe, hwihwai, tuhur osme moi e'e."

¹⁹ Nam mungwisme na, "Lahmborenge, lenge miye' tuweinge lalme luku tinge si sisyeme wah naiye somohon nam mende ta'e naiye nam mal yokoh jahilyeh titinge Juta tongonose nange ma murpe lenge mongombe mende yumbun lenge miye' tuweinge naiye njoimbwaip tinge tenjeime nin. ²⁰ †Pe njupe naiye tinge yonombe miye' wah nin Stiven no, wim kin tas pe, nam topo'e hriphrip gwan bepmeteme temhronj lenge miye' naiye yonombe kin."

²¹ Kom Lahmborenge plihe nungwisme wusyep nam na, "Tuhur osme Jerusalem. Ma member nin na el moi wohe el lenge haiten." ²² Lenge miye' tuweinge Juta luku yasande wusyep naiye Pol nanange nalme lenge haiten pe, tinge lalme bembererme kin yanange na, "Yamba'e kin yenge yi yonombe ka ole! Miye' ta'e liki yukur tatame naiye ka orp kekep e'e." ²³ Tinge lalme tuhwar tambah yal hla' yanange wusyep uku pe, tinge yihlai temhronj tinge, topo'e tinge yiche sah ya yanah naiye sasambe nange tinge jarng Pol. ²⁴ Ta'e luku pe, miye' ondoh lenge miye' wondoh naname lenge miye' kin nange ka yurpe Pol yenge yi yoto yokoh tinge. Kin nana lenge miye' uku nange ka yupwai'e yararahe kin topo'e winje no, ka isyunde eteke'e tehei kin naiye lenge Juta tuhwar tambah yal hla', topo'e tinge bembererme kin. ²⁵ Kom njupe naiye tinge yupwai'e nhip syep kin no, tinge de ka yararahe kin pe, Pol wusyep bar nal me miye' mbep naiye gan uku na, "Liki ta'e bwore bwarme gande wusyep erjeme yip Rom naiye pa yonombe miye' paka pakaiye naiye teter yukur kin gan wusyep, lakai? Nam topo'e miye' Rom ende."

²⁶ Njupe naiye miye' mbep nasande wusyep uku pe, kin hwihwai nal me miye' ondoh kin pe, kin nisilihme na, "Ya mende tu'e la? Miye' e'e kin miye' Rom!"

²⁷ Ta'e luku pe, miye' ondoh uku nal me Pol pe, kin nisilihme na, "Ini nam, nin miye' Rom lakai?" Pol nungwisme wusyep kin na, "Bwore mise kili!" ²⁸ Miye' ndoh uku plihe nungwisme wusyep Pol na, "Nam miche wuhyau embere mate moto gavman Rom ti, nam ta'e naiye miye' Rom." Kom Pol plihe nungwisme wusyep

miye' ondoh na, "Lenge yai mam nam moi jeheinge tinge Rom pe, nye nyermbe nam marp ta'e miye' Rom!"

²⁹ Dindi' njupe uku lenge miye' wondoh naiye jan uku naiye de ka yisilihme Pol wusyep ende plihe yal. Pe miye' ondoh Rom nasande njoworme nange Pol kin miye' Rom pe, kin hi' garng naiye kin si njuwai'e nhip syep kin topo'e merkinip.

Pol gan wusyep

³⁰ Miye' ndoh uku de ka isyunde oworme wusyep tehei naiye lenge Juta yini'e Pol. Ta'e luku pe, tahar nyermbe pe, kin nana lenge nange ka yesembele merkinip yupwaihime Pol pe, kin naname miye' ondoh lenge pris topo'e lenge sisinge woroh lalme nange ka yute juhilyeh. Pe kin namba'e Pol nenge nate gan njembep tinge.

23 Pol njembep dilndilme sisinge woroh sai pe, kin nanange na, "Lenge to'e tatai nam! Laip nam topo'e wah naiye nam si mende gwande Lahmborenge mate gwere tukwini pe, njoimbwaip nam nanange yukur nam mende pupwa, pakai." ² Ananias, miye' ondoh lenge pris nana lenge tinge naiye jan siheime Pol nange ka yangalai syep jute mut kin. ³ †Pol plihe naname na, "Got se ka angalai syep yumbe nin. Nin ta'e bambalau naiye tinge yihyete tas wicher' no, ki dunduhur wukauwe. Kut nato mele'e nin pupwa supule. Nin narp iyar'e nam gande wusyep erjeme, kom nin si njowor'e wusyep erjeme naiye nin nana lenge no, tinge yangalai syep pangat!"

⁴ Lenge miye' naiye jan siheime Pol yaname kin na, "Nin si nanange wusyep njende yupupur pris ondoh tikin Got!"

⁵ †Pol nungwisme wusyep na, "O to' tatai nam, yukur nam sisyeme nange kin pris ondoh. Pe Tup tikin Got nanange na, 'Yukur tatame naiye ya mininge wusyep pupwa mil me miye' mbep poi, pakai.'"

⁶ †Njupe naiye Pol njeteke'e nange lenge sisinge woroh tititinge, lenge Sadyusi sye', topo'e lenge Farisi sye' pe, kin tambah nana lenge na, "Lenge to' tatai nam! Nam topo'e lenge mwan ka' nam, poi tikin Farisi topo'e. Kom tehei naiye nam mate gwan wusyep e'e no, tukwini yip yiyar'e nam ta'e le'e pe, njoimbwaip nam tenjeime wusyep naiye lenge miye' yule se ka plihe tuhur!" ⁷ Njupe naiye kin nanange wusyep uku mi'e pe, lenge Sadyusi topo'e lenge Farisi tuhwar teketenge wusyep uku. Detale, njoimbwaip tinge njowor hoi. ⁸ †Lenge Sadyusi njoihyeryembe nange lenge miye' yule yukur ka plihe tuhur. Topo'e, tinge njoihyeryembe nange lenge walip hla', topo'e yipihinge yukur yarp. Kom lenge Farisi njoihyeryembe nange miye' yule se ka plihe tuhur, topo'e tinge njoihyeryembe nange lenge walip hla' topo'e lenge yipihyeryembe yarp laip.

⁹ Ta'e luku pe, tinge tahar tambah yende njembere pe, lenge Farisi sye' naiye jetmam tikin wusyep

† 22.20 Apo 7.58

†† 23.3 Mat 23.27-28 ‡ 23.5 Kis 22.28 †† 23.6 Apo 26.5, Flp 3.5 ‡‡ 23.8 Mat 22.23, Mak 12.18, Luk 20.27

erņeme tahar jan bembererme lenge yanange na, "Poi si miyar'e miye' e'e pe, poi yukur meteke'e űai pupwa űaiye kin űende. Poi jinjame, ta'e yipihinge lakai walip hla' űanange wusyep nato űoihmbwaip kin ti, kin űanange ta'e luku, lakai?"¹⁰ Tinge tuhwar yende űembere jah pe, miye' ondoh lenge miye' wondoh hi-garņe nange se ka jetete Pol yile yut no, ka jinjir kin pe, ka ole. Ta'e luku pe, kin űana lenge miye' wondoh kin nange ka yi juh bumble lenge miye' uku yamba'e Pol yenge kin yi yoto moi yokoh tinge.¹¹ Si űup mi'e pe, Lahmboreņe nate gan siheime Pol pe, kin űaname na, "Na hi' worhe, na pakai! Gin hi'luluwe. Tukwini nin si űanange wusyep űam nato Jerusalem e'e, kom na plihe ininge wusyep űam tu'e liki el Rom."

Lenge Juta yanange wusyep tase űaiye ka yonombe Pol

¹²⁻¹³ Tahar nyermbe pe, lenge Juta 40 yate jahilyeh yende yaņah űaiye ka yonombe Pol ka ole. Tinge yup-wai'e wusyep bongol nange yukur tatame ka yono űai, topo'e ka yono'e pinip yi tutume űupe űaiye ka ole.¹⁴ Mi'e pe, tinge yalme lenge pris ondoh topo'e lenge bwore bworeņe pe, tinge yana lenge na, "Poi si lalme mupwai'e wusyep gwahilyeh nange yukur ya mono űai mi tutume űupe űaiye ya monombe Pol ka ole.¹⁵ Ta'e luku pe, yip topo'e lenge sisinge woroh yember wusyep yilme miye' ondoh lenge miye' wondoh űaiye ka ember Pol otme yip. Pa hombo'e yisar'e wusyep yininge nange yip de pa yisyunde űaiye ka ini yip wusyep sye'. Kom poi ya mende mi'mi' űaiye ka ot pe, ya monombe minir yaņah."¹⁶ Kom yuruwai tikin Pol gan űasande wusyep tase űaiye tinge yanange. Ta'e luku pe, kin nikil'e nal yokoh lenge miye' wondoh űaname Pol wusyep uku.¹⁷ Mi'e pe, Pol galme miye' mbep ende nat pe, kin űaname na, "Amba'e lahyambe le'e enge elme miye' ondoh yip űaiye ka inime kin wusyep ende."¹⁸ Ta'e luku pe, kin nenge kin nal me miye' ondoh. Kin űaname kin na, "Pol, miye' űaiye narp mwahupwai'e gal űam nat pe, kin nisilih űam nange ma menge lahyambe le'e mutme nin űaiye ka ini nin wusyep ende."

¹⁹ Miye' ndoh narpe syep kin nenge kin na tikihe pe, kin nisilihme na, "Wusyep mune űaiye nin de ini űam?"

²⁰ Yuruwai Pol nungwisme kin na, "Lenge Juta si yup-wai'e wusyep nange ka yisilih nin űaiye minde na ember Pol ka el gin wusyep el lenge sisinge woroh. Kom tinge ka hombo'e yisar'e wusyep yininge nange ka yisyunde Pol ka ininge wusyep sye' topo'e elme tinge.²¹ Yukur na isyunde wusyep tinge, na pakai. Lenge miye' uku, wutu' tinge tatame 40 pe, tinge ka tise yurp yaņah űaiye ka tus yonombe kin. Tinge si yupwai'e wusyep bongol nange yukur ka yono űai, topo'e ka yono'e pinip yi tutume űaiye ka yonombe kin ka ole. Tinge si yende mi'mi' yarp yeseperhme wusyep nin nange na ember Pol el lenge sisinge woroh."

²² Miye' ndoh uku űanange na, "Yukur na inime miye' ende nange nin si nate űana űam wusyep e'e." Mi'e pe, kin nember lahyambe luku nal.

Tinge yember Pol nal me gavena Feliks

²³ Ta'e pe, miye' ondoh gal lenge miye' mbep kin hoi yat pe, kin űana lenge hindi na, "Yende mi'mi' miye' wondoh 200, topo'e lenge miye' 70 űaiye sisyeme worhos topo'e miye' 200 űaiye sisyeme űombor wondoh űaiye ka yil Sisaria tu'e űaiye 9 kilok űup."²⁴ Yende mi'mi' worhos űaiye Pol ka e unuh pe, pa yembepeteme kin bworerme yil yaņah tutume űaiye ka elme Feliks, miye' ondoh gavman."²⁵ Mi'e pe, miye' ondoh lenge miye' wondoh uku nainge tup ende ta'e le'e,²⁶ "űau bwore iyai. űam Klodius Lisias. űam mainge tup e'e member malme nin, Feliks, miye' ondoh lenge gavman."

²⁷ Lenge Juta syep yarpa miye' iki de ka yonombe ka ole. Kom űupe űaiye űam masande nange kin miye' Rom pe, űam menge lenge miye' wondoh űam mala mungwisme kin.²⁸ űam de ma misyunde gondoume tehei űaiye tinge yini'e kin pe, űam menge kin malme lenge sisinge woroh tititinge Juta.²⁹ űam marp masande wusyep űaiye tinge yanange pe, tinge tingilye' wusyep yale yat nange kin űowor'e wusyep erņeme tinge. Kom yukur kin űende pupwa tatame űaiye ka el mwahupwai'e, lakai ka yonombe ka ole.³⁰ Kom űupe űaiye űam masande űaiye tinge yul yup-wai'e wusyep nange ka yonombe kin pe, űam hwihwai mamba'e kin member malme nin. Topo'e űam si mana lenge miye' űaiye yini'e kin nange ka yi yini nin űoihmbwaip tinge. Wusyep űam ta'e lono."

³¹ Lenge miye' wondoh jande wusyep űaiye miye' ondoh tinge si űana lenge. Pe űup tinge yamba'e Pol yenge ya jere moi Antipatris.³² Tahar nyermbe pe, lenge miye' wondoh sye' plihe yal Jerusalem, kut lenge miye' tinge sye' űaiye yal worhos yembepeteme kin yenge yala yil Sisaria.³³ űupe űaiye tinge ya jere luku pe, tinge yaņa'e tup uku yalme miye' ondoh gavman, topo'e tinge yember Pol yalme kin.³⁴⁻³⁵ Kin gonose tup mi'e pe, kin űsilihme Pol na, "Provins nin nala?" O űupe űaiye kin űasande wusyep nange Pol kin miye' Silisia űaiye yarp tuwihme Rom pe, kin űanange na, "Bwore. Ma misyunde wusyep nin. Kom ma murp meseperhme lenge miye' űaiye yini'e nin ka yute jere le'e." Ta'e luku pe, kin űana lenge kokorohtup nange ka yamba'e Pol yenge yil yokoh gavman űaiye somohonme Herot guhur'e no, ka yember kin yil dou ende pe, ka yembepeteme kohmap uku bworerere.

Lenge Juta yini'e Pol

24 űup syepumbur nal mi'e pe, pris ondoh Ananias űotop lenge bwore bworeņe sye' topo'e Tertulus, miye' űaiye űende wah űinei'e lenge miye' űaiye jan wusyep kot pe, tinge lalme yal Sisaria. Tinge yala yi yeteke'e Feliks nange ka yini'e Pol jin űembep kin.² Gavena űana lenge miye' wondoh űaiye ka yenge Pol yute yoto pe, tinge yenge kin ya yoto. Pe Tertulus űinei'e kin nal me gavena Feliks ta'e na, "Miye' ondoh gavena Feliks, wahtaip wula wula űaiye

nin bepeteme poi pe, poi marp mi' n̄umwaiye supule. Nin n̄ende bworerme n̄ai'e n̄ai'e wula wula n̄oto provins e'e. ³ Ta'e luku pe, poi lalme hriphrip me nin, topo'e poi chuchukwarme nin n̄embere sekete. ⁴ N̄am gwarnḡe n̄aiye ma m̄enge nin mila mut, kut n̄am misil-ih nin n̄aiye na isyunde wusyep n̄am sikirp e'e. ⁵ Poi sisyeme nange miye' iki kin miye' n̄aiye n̄ende hwap nye nyermbe nal'e nal'e, topo'e kin miye' n̄aiye n̄ahra'e tuhwar topo'e narmbe nal lenge Juta moiye moiye lalme. Topo'e kin miye' mbep ende n̄aiye si n̄u-tutus lenge miye' tuweinge nange ka junde yanah n̄oinde tikin n̄aiye tinge jalme miye' tuweinge tikin miye' Nasaret. ⁶⁻⁷ Rop ende kin, somohon kin de ka ende yumbune yukoh yirise ka lome, kom poi syep marpe kin. ⁸ N̄aiye na iyar'e kin pe, na sisyeme oworme nange wusyep n̄aiye poi minei'e kin pe, luku bwore mise."

⁹ Lenge Juta topo'e yamba'e wusyep Tertulus yenge pe, tinge yanange nange wusyep kin bwore mise.

Pol lilal nungulme wusyep

¹⁰ Mi'e pe, Feliks nalanatme Pol n̄aiye ka ininge wusyep pe, Pol n̄anange na, "N̄am sisyeme nange wahtaip wula wula nin miye' mbep moi e'e pe, luku ki n̄ende bongolme n̄am n̄aiye ma gwin hi'luluwe mininge wusyep. ¹¹ Bwore wukinḡe n̄aiye na isilih pe, na sisyeme nange misei sikirp e'e n̄am mal Jerusalem mirisukwarme Got mi'e pe, n̄am mase Jerusalem mat pe, le'e tukwini n̄up 12 n̄am marp e'e. ¹² Lenge wachaih uku yukur yeteke'e n̄am tingilye' topo'e mitinj sye' manar moto yukoh yirise, topo'e n̄am yukur ma mututus lenge miye' tuweinge ma moto yokoh jahilyeh titinge Juta topo'e mitinj lalme naha nanga nange ka tuhwar, pakai. ¹³ Ta'e luku pe, yukur tatame n̄aiye ka yasam nin wusyep n̄aiye tinge yini'e n̄am nange bwore mise, pakai. ¹⁴ Kom tukwini n̄am ma mana nin bwore mise na, n̄am miye' n̄aiye mirisukwarme Got lenge mwan ka' poi Juta, topo'e n̄am miye' n̄aiye gwande yanah Krai. Kom lenge wachaih uku yanange yanah uku pupwa hombo'e. Kut n̄oihmbwaip n̄am tejeime n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye gande wusyep erjeme tikin Moses topo'e lenge profet lalme. ¹⁵ N̄oihmeryembe n̄am n̄ahilyeh ta'e lenge miye' uku nange lenge miye' pupwa topo'e lenge miye' bwore bwarme n̄aiye ka yule pe, ka plihe tuhur. ¹⁶ Ta'e luku pe, n̄am mende wah nihe n̄aiye bepmeteme n̄oihmbwaip n̄am nange yukur ma mende pupwa mil n̄embep tikin Got topo'e mitinj lalme.

¹⁷ † Somohonme n̄am masme Jerusalem wahtaip wula wula. Kom misei sikirp e'e n̄am plihe mal. Pe n̄am m̄enge wuhyau mal n̄aiye ma mangange lenge Juta sye' n̄aiye n̄aipwa n̄i', topo'e n̄am da mende ofa mil

† *Miye' sande teke'e sye' n̄oihmeryembe ta'e le'e, wusyep rop ende n̄aiye sai bumble me ves 6 topo'e 8 ki ta'e le'e: Poi da mende wusyep me kin me wusyep erjeme poi, kom miye' ondoh Lisias nat, topo'e miye' wondoh kin yat pe, tinge yetembu'e poi pe, tinge jete kin yasme syep poi. Pe Lisias n̄anange na, "Lenge miye' n̄aiye yende niharar nange ka yende wusyep me miye' e'e pe, tinge ka yute jin wusyep nin."* †† 24.17 Apo 21.17-28

me Got. ¹⁸ N̄am si gwande yanah poi Juta n̄aiye tahar prihe nal n̄embep tikin Got mi'e pe, n̄am ma moto yukoh yirise. O dindi' n̄up uku pe, lenge miye' sye' yeteke'e n̄am yanar ya yoto, kom tinge yukur yat jan yonyor'me n̄am, topo'e tinge yukur yende dandainge. ¹⁹ Kut lenge Juta sye' n̄aiye yase Esia yat, tinge yarp ya yoto topo'e. Bwore n̄aiye tinge se ka yut e'e yini nin n̄oihmbwaip tinge n̄aiye n̄am mende pupwa, lakai pakai. ²⁰ Tu pakai pe, isilih lenge miye' e'e n̄aiye ka yini nin wusyep erjeme n̄aiye tinge yanange n̄am mowor'e n̄upe n̄aiye n̄am gwan wusyep mal sisinge woroh tinge. ²¹ † N̄am jinjame, tinge tuhwar nange wusyep ilyeh n̄aiye n̄am manange n̄upe n̄aiye n̄am gwan n̄embep lenge sisinge woroh lakai? Mise, n̄am tambah manange wusyep mal halhale ta'e le'e, 'Tehei n̄aiye n̄am mate gwan wusyep e'e no, tukwini yip yiyar'e n̄am pe, ta'e le'e, n̄oihmbwaip n̄am tejeime wusyep n̄aiye lenge miye' si yule ka plihe tuhur! "

²² Pe Feliks, si n̄asande n̄oworme yanah Krai. Kin n̄ana lenge mitinj na, "N̄upe n̄aiye miye' ondoh Lisias ka ote gere no, ya misyunde n̄oihmbwaip kin pe, ma plihe miyar'e wusyep yip. Yip pa plihe yil. Wusyep mi'e ta'e lono." ²³ Kut kin n̄aname kokorohtup ende n̄aiye ka embepeteme Pol e oto mwahupwai'e. Kom kin n̄anange n̄aiye lenge n̄imej Pol tatame ka yungwisme kin n̄aimune n̄aiye kin sehei'e.

Pol n̄anange wusyep nal me Feliks hindi Drusila

²⁴ N̄up sye' si nal mi'e pe, Feliks hindi tuwei kin Drusila yat. Ti tuwei Juta ende. Pe kin namba'e Pol nenge nat nange ka inime yanah n̄aiye n̄oihmbwaip tejeime Krai Jisas. ²⁵ Kom n̄upe n̄aiye Pol nalanatme yanah n̄aiye lenge miye' ka jin bwore bwarme yoto n̄embep tikin Got no, ka yembepeteme titinge bworerme, topo'e kin nalanatme wusyep nange n̄up yuwo n̄aiye Got ka iyar'e n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge lalme pe, Feliks hi' garnḡe. Ta'e luku pe, kin n̄anange na, "Sikei! N̄am masande n̄aiye na osme n̄am ti, n̄up ende n̄aiye ma plihe n̄oihmeryembe nange ma misyunde wusyep uku pe, ma plihe gwil nin."

²⁶ Dindi' n̄up luku Feliks n̄ende wah nale natme Pol nange ka isyunde wusyep me kin. Kom n̄oihmbwaip tehei kin pe, kin n̄asande nange Pol ka an̄a'e wuhyau no, ka ember kin ka osme mwahupwai'e el.

²⁷ Kom Feliks teter nasme Pol narp mwahupwai'e no, ka ende lenge Juta ka hriphrip me kin. Pe wahtaip hoi nal mi'e pe, Porsius Festus namba'e luh Feliks.

Festus n̄iyar'e wusyep Pol

25 Festus tahar gavena mi'e pe, kin nate gere provins e'e. Kin narp n̄up hun mi'e pe, kin nasme Sisaria nal Jerusalem. ²³ Pe lenge pris ondoh topo'e lenge miye' mbep titinge Juta yate yaname Festus me hwap n̄aiye somohon Pol n̄ende. Tinge yisil-ihme kin na, "Tatame n̄aiye na enge Pol ot Jerusalem n̄aiye poi ya plihe miyar'e kin?" Kom n̄oihmbwaip tase

‡ 24.21 Apo 23.6

tinge yukur Festus sisyeme ñaiye ka yonombe Pol yinir yanah. ⁴ Festus nungwisme wusyep tinge na, "Pol ter narp mwahupwai'e nal Sisaria o, ñam sihei ma plihe mil moi uku. ⁵ Ta'e luku pe, lenge miye' mbep yip ka yil topo'e no, tinge ka plihe yininge hwap ñaiye yip yanange kin si ñende pe, ma miyar'e."

⁶ Festus top lenge narp ta'e ñup syepumbur hun lakai syepumbur umbur, mi'e pe, ki plihe nal Sisaria. Nyermbe pe, Festus ñaname lenge kokorohtup nange ka yi yenge Pol yutme kin ñaiye ka gin wusyep. ⁷ Njupe ñaiye Pol ñoto pe, lenge Juta ñaiye si yase Jerusalem yate jan yonyor'me kin pe, tinge yini'e kin ñembere sekete nange kin si ñende pupwa. Kom tinge yukur tatame ñaiye ka yasambe Festus ñaiye Pol si ñowor'e wusyep erñeme, pakai. ⁸ Pe Pol ñanange wusyep ñosokome kitikin na, "Ñam yukur mowor'e wusyep erñeme lenge Juta, topo'e ñam yukur mende pupwa moto yukoh yirise, topo'e ñam yukur mowor'e wusyep erñeme Sisa, miye' ondoh tikin Rom, pakai."

⁹ Festus ñasande nange lenge Juta ka hriphrip me kin. Ta'e luku pe, kin ñsilihme Pol nange, "Tatame ñaiye na plihe el Jerusalem no, ma miyar'e hwap ñaiye tinge si yini'e nin?"

¹⁰ Kom Pol ñaname na, "Pakai, yukur ma plihe mil Jerusalem ñaiye lenge Juta ka yiyar'e ñam. Detale, gavman Rom si nalanatme nin ñaiye na iyar'e ñam. Le'e tukwini bwore bwarme ñaiye ma gwin wusyep kot tikin Sisa. Nin si sisyeme, ñam yukur mende pupwa me lenge Juta, pakai. ¹¹ Ñaiye ñam si mende pupwa embere pe, ñam wusyep pakai. Tatame ñaiye ma mule. Kom ñaiye wusyep tinge yukur mise pe, yukur tatame ñaiye na si ember ñam elme tinge, pakai. Ta'e luku pe, ñam masande ma mil Rom ñaiye Sisa ka iyar'e wusyep ñam."

¹² Njupe ñaiye Festus ñanange wusyep topo'e lenge sisinge woroh kin no, kin namba'e ñoihmbwaip tinge pe, kin nungwisme wusyep Pol ta'e le'e na, "Nin si ñanange nange nin da gin ininge wusyep nin elme Sisa, ta'e luku pe, nin na el Rom pe, ka iyar'e nin."

Kinj Agripa ñasande wusyep Pol

¹³ Njupe sye' nal mi'e pe, kin Agripa hindi mihyen kin Bernaisi yat Sisaria nange ka yirirme miye' mbep ambaran uku Festus. ¹⁴ Tinge yotop kin yarp ñup sikirp wula pe, Festus ñaname kin Agripa me wusyep kot Pol ta'e le'e na, "Somohonme Feliks nember miye' uku narp mwahupwai'e. ¹⁵ Njupe uku pe, ñam mal Jerusalem pe, lenge pris ondoh, topo'e lenge bwore bworengenge Juta yasande ñaiye ma mininge nange kin ñende pupwa no, ka amba'e yitini me pupwa kin. ¹⁶ Kom ñam mana lenge na, wusyep erñeme poi Rom sai ta'e le'e. Ya mende kot miyar'e miye' yer ti, lenge miye' ñaiye yini'e kin ka yininge wusyep tinge yowor'e yil halhale. Mi'e pe, kin ka ininge wusyep ñaiye ka enge hi' kin tupwaihme kitikin. ¹⁷ Ta'e luku pe, tinge yotop ñam yase Jerusalem plihe yat e'e. Pe yukur poi mende gwaingwaiye ñaiye poi miyar'e kin. Nyermbe hondonge ñam maname lenge kokorohtup nange ka yam-

ba'e Pol yenge yut no, ka gin wusyep. ¹⁸ Njupe ñaiye lenge Juta tahar yanange wusyep yini'e kin pe, tinge yanange wusyep ñoinde tikin. Yukur tinge yanange wusyep ta'e ñaiye ñam ñoihmeriyembe nange ka yininge. ¹⁹ Kom tinge yanange wusyep tingilye' topo'me kin me yanah bwarme ñaiye jande Got tititinge, topo'e tinge tingilye' me miye' ende Jisas ñaiye somohon nule. Kom Pol ñanange nange miye' uku si plihe tahar narp! ²⁰ Ñam masande wusyep tinge ta'e luku, kom nihe ñaiye ma sisipirngge mahai'e tehei ñai uku. Ta'e luku pe, ñam misilihme Pol nange tatame ñaiye ka plihe e gin wusyep el Jerusalem. ²¹ Kom Pol ñasande nange ka enge wusyep kin elme Sisa no, ka iyar'e kin. Ta'e luku pe, ñam plihe member kin moto mwahupwai'e ñaiye ka orp tutume ma mende mi'mi' yanah kin pe, ka el Rom."

²² Kinj Agripa ñaname Festus ta'e le'e na, "Ñam masande ñaiye ma misyunde wusyep miye' iki." Pe Festus ñaname na, "Hei, minde nin na isyunde wusyep kin kili." ²³ Nyermbe pe, kin Agripa topo'e mihyen kin Bernaisi dende' hihyilih kin ñaiye tikin mi' supule. Tinge hindi yate yoto yokoh dou embere ñaiye mitiñ wula jahilyeh, topo'e lenge miye' ondoh embere ñaiye yembepeteme lenge miye' wondoh, topo'e lenge miye' mbep moi uku. Mi'e pe, Festus nember wusyep nal ñaiye Pol ka ot. ²⁴ Pe Festus ñanange na, "Kinj Agripa topo'e yip lalme, bep yi yeteke'e miye' iki. Noto moi Sisaria le'e topo'e nal Jerusalem pe, lenge Juta lalme yini'e kin, topo'e tinge tambah yanange nange yonombe ka ole. ²⁵ Kom ñam yukur meteke'e moworme nange kin ñende pupwa no, tatame ñaiye ka ole, pakai. Pe kin ñasande nange ka enge wusyep kin elme miye' ondoh Sisa pe, ñam da member kin mil Rom. ²⁶ Kom ñam yukur sisyeme ñaimune ñaiye ma minge mi guh tup member mil me Sisa, pakai. Ta'e luku pe, ñam minge kin matme yip lalme topo'e nin kinj Agripa pe, yip pa yungwisme ñam ya miyar'e miye' uku no, ya mekepe wusyep ñaiye ma minge mi guh tup. ²⁷ Yukur bwore ñaiye ma member miye' mwahupwai'e ende mil me Sisa ñaiye ñam yukur mainge pupwa tehei ñaiye tinge yanange kin ñende."

Pol gan ñembep Agripa nenge hi' kin tupwaihme

26 Agripa ñaname Pol na, "Tukwini ñam yale dou ñaiye nin na ininge wusyep nitel." Pe Pol ñahra'e syep kin pe, kin de ka enge hi' kin tupwaihme mane kin tu'e le'e, ² "Kinj Agripa! Ñam hriphrip ñaiye tukwini le'e ñam gwan ñembep nin nange na isyunde wusyep ñam no, ma minge hi' ñam tupwaihme hwap ñaiye lenge Juta yini'e ñam. ³ Nin si sisyeme bworerme yarp lenge Juta, topo'e tehei ñaiye tinge tingilye' wusyep. Ta'e luku pe, ñam da misilih nin ñaiye na orp ñumwaiye isyunde wusyep ñam.

⁴ Nendehei ñaiye ñam lahmalah marp moi jeheinge nate tatame ñaiye ñam mate marp Jerusalem pe, lenge Juta wula wula sisyeme marp ñam, topo'e ñaimune ñaiye ñam mende. ⁵ †Tinge sisyeme ñam

wahtaip wula wula. Kom n̄aiye tinge yisande pe, tinge tatame n̄aiye ka yininge yowor'e yember n̄aimune n̄aiye somohonme n̄am mende. N̄am bamtihei ilieh lenge Farisi pe, n̄am mende wah nihe n̄aiye n̄am gwande wusyep erjeme tinge lalme.

⁶⁻⁷ Iyai n̄am, kiŋ Agripa, tehei n̄aiye tukwini n̄am gwan wusyep e'e ta'e le'e, n̄oihmbwaip n̄am tejeime wusyep n̄aiye somohonme Got n̄upwai'e n̄otop lenge mwan ka' poi. N̄upe n̄au lenge bamtihei 12 tikiŋ Israel luku yende wah nihe n̄aiye jande Got pe, n̄oihmbwaip tinge topo'e tejeime wusyep tupwai' tikiŋ Got uku. Le'e tehei kin uku n̄aiye lenge Juta yini'e n̄am tukwini no, n̄am gwan wusyep. ⁸ Ta'e la n̄ai ti yip yanange nange yukur Got ka plihe ahra'e lenge miye' yule?

⁹ †Somohon n̄am topo'e, n̄am n̄oiheryembe nange ki bwore n̄aiye ma mende wachaihme Jisas, miye' tikiŋ Nasaret. ¹⁰ N̄ai e'e somohon n̄am mende manar Jerusalem. Pe n̄am mamba'e wusyep erjeme matme lenge pris ondoh pe, n̄am member miye' tuweinge tikiŋ Got wula wula mal mwahupwai'e. N̄upe n̄aiye tinge jan wusyep n̄aiye ka yongomb lenge pe, n̄am manange nange n̄am n̄oihmbwaip n̄ijlyeh. ¹¹ N̄up wula wula n̄am mende wah male mat yokoh jahilyeh titinge Juta pe, n̄am syep marpe tinge nange ka yamba'e nihe syohe. Topo'e n̄am mende wah mututus lenge nange ka bunjenge yininge wusyep pupwa me Jisas no, ka yusme kin. Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip n̄am nihe sengangar supulme tinge pe, n̄am mal'e mal'e ma moto kantri n̄oinde mahai'e tinge nange ma mende yum-bun lenge."

Pol n̄anange tehei n̄aiye kin nimbilme n̄oihmbwaip (Apo 9.3-19, 22.6-16)

¹² "Le'e tehei kin n̄aiye n̄am munge tup wusyep erjeme tikiŋ pris ondoh n̄aiye pwale no, n̄am mal Damaskus. ¹³ N̄am mal yanah pe, n̄au n̄anar bum-bumbe pe, yirise n̄embere sekete n̄oinde tikiŋ nase n̄aitem gah. Yirise luku kin timbiya gah nanar'e n̄oy-or'me poi lalme. ¹⁴ Poi lalme tambe mal kekep pe, n̄am masande ta'e n̄aiye di' miye' ende nenge wusyep Hi-bru galme n̄am ta'e le'e na, 'Sol, Sol! Detale ti nin n̄ende yumbune n̄am? Nin n̄ende yumbune nitei ta'e n̄aiye hro' gah mwah no, kin ende mwihe mwahe n̄aiye ka osme mwah el.'

¹⁵ N̄am misilihme kin na, 'Iyai, nin lahmende liki?' Pe Lahmborengē n̄ana n̄am na, 'N̄am Jisas n̄aiye nin n̄ende yumbune. ¹⁶ Kom tuhur gin hla'. N̄am si mat n̄aiye ma malaŋatme nin nange na ende wah n̄am no, na ininge wusyep n̄am el'e el'e me lenge mitiŋ lalme. Pe na ini lenge me n̄aimune n̄aiye n̄am si yasam, topo'e n̄aimune n̄aiye mindemboi ma yasam. ¹⁷ Kom n̄am si ma munge nin tupwaihme lenge Israel topo'e lenge haiten. Ta'e luku pe, ma member nin na el lenge haiten ¹⁸ n̄aiye na umbuse n̄embep tinge no, ka bun-jenge yusme yepelme, topo'e ka tupwaihme bongol tikiŋ Satan pe, ka yute yoto yirise tikiŋ Got no, ma mongohe pupwa tinge. Ta'e luku pe, lahmende n̄aiye

n̄oihmbwaip tinge tejeime n̄am pe, se ma mihyenme tinge nange ka yurp luh n̄aiye lenge miye' tuweinge n̄aiye Got si nalaŋatme nange tinge bwore bwarme.'"

Pol n̄anange wah n̄aiye kin n̄ende

¹⁹ "Iyai n̄am, kiŋ Agripa, n̄upe n̄aiye n̄am meteke'e n̄ai supule luku ta'e nate tange no, Lahmborengē n̄ana n̄am wusyep pe, yukur n̄am mengelyembe wusyep uku, pakai. ²⁰ †N̄am ma manange malaŋatme wusyep kin n̄endehei mal Damaskus mi'e pe, n̄am mal Jerusalem, topo'e provins Judia, topo'e mal lenge haiten. N̄upe n̄aiye n̄am mal pe, n̄am mana lenge nange ka yusme pupwa n̄oihmbwaip tinge no, ka yimbilme n̄oihmbwaip yilme Got. Pe n̄am mana lenge na, n̄aiye ka yende wah bwore pe, ka sasamb lenge nange tinge si yimbilme n̄oihmbwaip. ²¹ Tehei kin ta'e luku ti, lenge Juta gunge yarpe n̄am yanar ya yoto yukoh yirise no, tinge de ka pumbe. ²² Kom nye nyermbe Got nung-wisme n̄am. Ta'e luku pe, somohon nate tatame tukwini le'e n̄am manange mowor'e member wusyep Got mal halhale n̄aiye lenge miye' tuweinge n̄embere malaih ka yisyunde. Wusyep e'e n̄aiye tukwini n̄am manange, ki n̄ahilyeh ta'e n̄aiye lenge profet topo'e Moses yanange sai nato Tup tikiŋ Got n̄aiye mindemboi ka tuhur. N̄am yukur meŋel'e wusyep ende. ²³ †Tinge yanange wusyep me Miye' alaŋatme, Kraiŋ, n̄aiye mindemboi ka amba'e nihe syohe no, ka ole. Kom kin ka miye' n̄endehei n̄aiye ka plihe tuhur. Pe kin ka tu'e n̄aiye yirise el lenge bamtihei kin Juta topo'e lenge haiten."

²⁴ Pol n̄anange ta'e luku pe, Festus n̄otombo wusyep kin. Pe kin bembererme Pol n̄anange na, "Sande teke'e n̄embere embere n̄aiye nin namba'e ta'e n̄ende nin kwote n̄ainde e!"

²⁵ Kom Pol nungwisme na, "Iyai n̄am Festus! N̄am yukur kwote. N̄am manange wusyep bwore mise. Yukur wusyep e'e luh paka pakaiye. ²⁶ Kiŋ Agripa kin si sisyeme wusyep e'e, yukur sai tase. N̄am sisyeme nange kin si sande teke'e n̄ai uku. N̄ai uku yukur sai tase. Ta'e luku pe, n̄am tatame ma mininge wusyep hlaininge topo'e kin."

²⁷ Pol bunjenge nal me kiŋ Agripa. Pe kin n̄aname na, "Kiŋ Agripa, nin si sisyeme wusyep lenge profet, lakai pakai? N̄am sisyeme, nin si sisyeme."

²⁸ Kom Agripa n̄aname kin na, "Nin n̄oiheryembe nange tatame na etutus n̄am tukwini ma tuhur Kristen lakai?"

²⁹ Pol nungwisme kin ta'e le'e na, "N̄am meteteme tukwini lakai mindemboi. Kom n̄am misilihme Got nange ka ende wah e oto n̄oihmbwaip nin, topo'e yip lalme n̄aiye yasande wusyep n̄am. N̄am masande n̄aiye yip pa tuhur Kristen tu'e n̄am, kut n̄am gwarngē n̄aiye pa yurp tu'e tukwini le'e n̄aiye n̄am gwan miye' mwahupwai'e."

³⁰ Wusyep Pol mi'e pe, kiŋ Agripa topo'e, Festus pe, Bernaisi topo'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp top tinge, lalme tahar yasme luh n̄aiye tinge jahilyeh. ³¹ Pe

† 26.9 Apo 8.3, 22.4-5

†† 26.20 Apo 9.20,28-29 ‡ 26.23 Ais 42.6, 49.6, 1Ko 15.20

tinge yanange wusyep yale yat tititinge ta'e le'e na, "Miye' uku yukur nende nainde pupwa embere ti, tatame n'aiye ka yonombe ka ole, lakai ka yember kin yil mwahupwai'e, pakai." ³² Pe Agripa n'aname Festus na, "Tatame n'aiye tukwini ka osme mwahupwai'e el hlaininge, kom somohon kin si nisilih nange ka eteke'e miye' onдох embere Sisa el Rom. Ta'e luku pe, ka el Rom."

Tinge yember Pol nal Rom

27 Lenge miye' onдох uku si yupwai'e wusyep nange ya mamba'e loubil pinip mil Itali pe, tinge yember Pol topo'e lenge miye' mwahupwai'e sye' yal syep miye' mbep ende, nan kin Julius. Kin miye' n'aiye nembepeme lenge miye' wondoh 100 tikin Sisa. ² Pe poi ma manah loubil pinip ende titinge Adramitium n'aiye ka gunde n'oloh tiki Esia provins. Miye' ende Tesalonaika, moi n'aiye sai nato Masedonia provins, nan kin Aristarkus pe, kin topo'e nanah loubil pinip uku pe, poi lalme mal.

³ Nyermbe pe, poi mate gwere Saidon. Julius de bwore me Pol pe, kin nasme kin n'aiye ka e eteke'e lenge n'ime kin no, ka yungwisme n'ai'e n'ai'e n'aiye kin sehei'e. ⁴ Poi plihe masme moi uku pe, poi mal. Kom yohe tahar bongol nengelyembe loubil pinip pe, poi tase yohe manga n'oloh tiki Saiprus. ⁵ Poi merne n'oloh pinip halhale mal siheime Silisia topo'e Pamfilia pe, poi ma gwere Maira n'aiye sai nato Lisia provins. ⁶ Pe miye' mbep poi Julius n'eteki'e loubil pinip tititinge moi Aleksandria nala el Itali pe, kin nenge poi nanah loubil pinip uku n'aiye poi ya mil.

⁷ Poi mal, kom yohe plihe tahar bongol sekete nengelyembe loubil pinip poi pe, poi mal n'umwai n'umwai. Yohe nengelyembe poi n'up wula wula pe, nihe n'aiye poi ya mi gwere Nidus hwhiwaiye. O n'upe n'aiye poi si mate gwere siheime moi uku pe, yukur tatame ya mengelyembe yohe mil uku. Ta'e luku pe, poi tase yohe ma gwande n'oloh tiki Krit ma gwah mal pe, poi ma musungurhme Salmone n'aiye gandai na tas nal n'oloh pinip. ⁸ Poi mende wah nihe gwande n'oloh tiki tiki mal, kom poi gwere luh n'aiye tinge jalme Luh N'aiye Loubil Pinip Nato Tase Yohe. Luh uku yukur wohme moi Lasea. ⁹ Poi gwaingwai sekete mal yanah pe, n'up embere tiki n'aiye lenge Juta yasme n'ai si nal mi'e. O tukwini wundehei e'e ka n'up pupwa tiki n'aiye n'oloh ka kotou bongol, topo'e yohe ka tuhur embere. Pe Pol syep ernem lenge ta'e le'e na, ¹⁰ "Yisyunde, nam sisyeme, n'aiye ya mil pe, poi ya mamba'e hwap minir yanah. N'oloh pinip ka ende yumbune loubil pinip, topo'e n'ai'e n'ai'e lalme ka guh pinip pe, poi lalme se ya da mule."

¹¹ Kom miye' mbep Julius yukur nasande wusyep Pol. Kin gande wusyep yai tiki loubil pinip uku, topo'e miye' n'aiye nenenem loubil pinip pe, tinge yende mi'mi' n'aiye ya mil. ¹² Tinge yanange nange yukur bwore n'aiye loubil pinip ka tite luh e'e wundehei sye' n'upe n'aiye yohe embere ka tuhur. Ta'e luku pe, lenge miye' wula, tinge n'oihmbwaipe ilyeh n'aiye ya

musme moi uku mil. Tinge n'oihyeryembe nange ka tumbe n'aiye ya mil Finiks, moi n'oi ende n'aiye sai nato Krit. Ta'e na, luh uku bwore n'aiye sai tase yohe nal moi n'aiye bep yal n'au nangah.

Yohe bimbilye'me tahar n'oloh pinip

¹³ N'upe n'aiye yohe tahar naha n'umwai n'umwai pe, lenge miye' uku n'oihyeryembe nange tatame n'aiye ya mil Finiks. Ta'e luku pe, tinge yesembile mwah n'aiye tinge si yenderenge no, loubil pinip sai pe, poi gwande n'oloh tiki Krit maha. ¹⁴⁻¹⁵ Kom poi mal sikirp pe, yohe bimbilye'me tahar bongol sekete nase ailan uku n'aiye sai n'au n'arah nat pe, kin nengelyembe loubil pinip plihe nenge nal pe, tinge yukur tatame n'aiye ka yenge loubil pinip yerne yohe yil. Ta'e luku pe, tinge sisyo' yarp yasme yohe nenge loubil pinip nal.

¹⁶ Poi tase yohe sikirp n'aiye poi manga moi Kauda. Luh uku pe, poi mende wah nihe n'aiye bepmeteme loubil pinip malaih poi munge mal. ¹⁷ Pe poi kwite loubil pinip malaih ma mikil manah loubil pinip embere pe, poi mupwai'e mwah n'aiye ka tite bwor-erme. Mi'e pe, tinge yupwai'e mwah yonyor'me loubil pinip embere luku n'aiye ka ende bongolme loubil pinip no, yukur ka turwau.

Tinge hi'jarne nange ka da yi yunah sah molon n'aiye sai n'oloh Libia. Ta'e luku pe, tinge jete sel jah, topo'e tinge yiche mwah ya jah yenderenge loubil pinip pe, tinge yasme loubil pinip yohe wenge wal. ¹⁸ Kom nyermbe yohe bimbilye'me teter sai bongol sekete pe, tinge yiche n'ai'e n'ai'e sye' ya jah n'oloh pinip n'aiye ka ende loubil pinip ka huhwai. ¹⁹ N'up hun si nal, kom teter ki sai nahilyeh. Ta'e luku pe, tinge yiche n'ai'e n'ai'e wah sye' tiki loubil pinip ta'e sel, mwah, mahe n'ai'e n'ai'e sye' ya jah n'oloh pinip. ²⁰ N'up wula wula si nal, kom ki ta'e luku sai. Yukur n'aitem ginir de sikirp no, poi ya meteki'e n'au topo'e nowas yoho' supule. Kom yohe nende wah tahar bongol supule pe, poi n'oihmeryembe nange poi ya mule lalme.

²¹ O n'up wula wula lenge miye' yukur yono n'ai. Pe Pol tahar gan hla' pe, kin n'ana lenge na, "N'aiye somohon pa yisyunde wusyep nam no, yukur ya musme Krit pe, yukur ya mamba'e hwap e'e. ²² Kom nam da mini yip wusyep hra'embep na, pa jin bongole, topo'e pa hi'jirnge, na pakai. Yukur ya mule. Loubil pinip n'ilyehme ka talai. ²³ Misei n'up pe, walip hla' Got nam n'aiye nam mende wah kin, kin nate gan siheime nam. ²⁴ Pe kin n'ana nam na, 'Pol, yukur na hi'girnge, na pakai. Mindemboi na gin wusyep el nembep miye' onдох Sisa. Ta'e luku pe, Got se ka ungwisme nin, topo'e lenge miye' lalme n'aiye top nin yarp loubil pinip e'e.' ²⁵ Ta'e luku pe, yukur yip pa hi'jirnge, na pakai. Nam menerme wusyep Got pe, nam n'oihmeryembe nange Got se ka ende tu'e n'aiye walip hla' si n'ana nam. ²⁶ Kom yohe si na tumbu'e loubil pinip nenge nal sah molon tiki n'arah ailan ende."

²⁷ Njup 14 pe, yohe wende wah wenge poi wale wat woyor'me tahai' wal njoloh pinip Mediterenian. Njup sye' sye' pe, lenge miye' njaie yende wah loubbil pinip njoihyeryembe nange poi si ma siheime sah molon tiki. ²⁸ Pe tinge yiche mwah ya jah yekember'e pinip pe, njoloh kin tatame 40 mita. Pe tinge plihe yal sikirp pe, tinge yiche ni ende ya jah pe, njoloh njanah tatame 30 mita. ²⁹ Tinge hi'jarngge njaie loubbil pinip si na e unuh erngenem pe, tinge yiche mwah hoye hoye ya jah pinip yenderenge njaie ka orpe loubbil pinip enge si pe, tinge yasande njaie ka njundu yirise hwhiwaiye.

³⁰ Ta'e luku pe, lenge miye' wah loubbil pinip uku yekepe yanah njaie ka jirngge yusme loubbil pinip yil njoloh tiki. Tinge hombo'e yeh lenge nange ka yiche mwah sye' yi juh pinip yi yoho loubbil pinip mut. Ta'e luku pe, tinge yesebele loubbil pinip malaih pe, tinge yukul yonorh ya jah pinip hla' nange tinge ka yi juh. ³¹ Kom Pol njaname miye' mbep Julius topo'e lenge miye' wondoh na, "Njaie lenge miye' wah loubbil pinip ka yusme loubbil pinip embere yil pe, yip lalme pa yule." ³² Tinge yasande ta'e luku pe, lenge miye' wondoh yotombo mwah yasme loubbil pinip malaih njilyehme nal.

³³ Sihei njaie ka njundu pe, Pol njana lenge lalme nange ka yono njaie sye'. Kin njanange na, "Yip yende wah nihe embere embere pe, yukur yip yono njainde sikirp na tatame njup 14. ³⁴ Pe njam masande njaie pa yono njaie sye' no, ka ende bongol me yip. Tu pakai pe, pa yule. Yukur pa hi'jirngge, na pakai. Yip pa lalme yurp bwore."

³⁵ Pol njanange wusyep mi'e pe, kin nosoko kakah njanah pe, kin nisilihme Got gan njembep tinge. Mi'e pe, kin nowor'e kakah uku njono. ³⁶ Njoihmbwaip tinge lalme na gah tahai' njumwaiye pe, tinge yono njaie sye' topo'e. ³⁷ Poi miye' njaie marp manah loubbil pinip uku, wutu' poi tatame 276. ³⁸ Pe poi lalme mono njaie tapam. Poi si mono mi'e pe, poi mamba'e peperiyeh kakah lalme miche ma gwah njoloh pinip nange ka ende loubbil pinip ka hihwai.

³⁹ Njupe njaie njau si njanah pe, tinge yukur sisysteme njoloh tiki njaie tinge yal. Kom tinge yeteke'e pinip njaie yukur njoloh, topo'me sah molon tiki pe, tinge njoihyeryembe nange ka yenge loubbil pinip yi yoto no, tinge de ka yenge yi yunuh sah molon tiki. ⁴⁰ Ta'e luku pe, tinge yotombo mwah njaie tinge si yenderenge loubbil pinip yase ya jah tahai' pinip. Topo'e tinge yesebele mwah njaie tinge si yupwai'e lou hoi njaie tinge yuhulme loubbil pinip yal pe, tinge yupwai'e sel ya topo'e woroh pe, tinge jete sel malaih ya yanah ya yaha loubbil pinip mut pe, yohe tumbu'e loubbil pinip nenge nala el tiki. ⁴¹ Kom loubbil pinip nal pe, tahar nal sah molon mu'mu'e njaie sai gah njoloh mondom pe, loubbil pinip mut si nato sah molon mele'e, topo'e teket kin nowor tirtatar njupe njaie njoloh kotou embere nate gate nal pe, yukur tatame njaie ka el, pakai supule.

⁴² Lenge miye' wondoh hi'jarngge njaie lenge miye' mwahupwai'e ka juh yerje pinip jirngge yil pe, tinge njoihyeryembe nange ka yongomb lenge. ⁴³ Kom miye' mbep Julius njoihyeryembe nange Pol ka orp pe, kin njana lenge nange yukur ka yongomb lenge. Ta'e luku pe, kin njana lenge lahmende njaie tatame ka yende jetuhwei pe, ka papalai yi juh yende jetuhwei yi yunuh tiki. ⁴⁴ Kut lahmende njaie yukur tatame pe, ka yamba'e yokop, topo'e loubbil pinip sye' njaie si njowor tirtatar pe, ka enge lenge e unuh tiki. Poi mende ta'e luku pe, kin nungwisme poi lalme ma manah tiki bworerme.

Tinge yarp Malta

28 Njupe njaie poi ma manah tiki bworerme pe, poi masande moworme nange moi uku Malta.

² Lenge mitinj njaie yarp moi uku yamba'e poi. Njisih nate gah pe, ki mwate. Ta'e luku pe, tinge jasar poi nih, topo'e tinge hriphrip me poi. ³ Pol garase njing nate gasar nanah nih pe, hwanj nase nih tas nengel'e gah syep pe, ki dalndal tehei syep kin. ⁴ Kom njupe njaie lenge miye' tuweinge moi uku yeteke'e hwanj dalndal tuwei syep Pol pe, tinge yanange yale yat tititinge na, "Miye' e'e ta'e miye' pupwa njaie nongombe miye' yule lakai? Somohon njaie ka ole el njoloh pinip pe, ka amba'e yitini pupwa kin. Kom pakai. Tukwini kin si namba'e yitini kin pe, se ka ole."

⁵ Kom Pol nangalaime hwanj na gah nih, kut yukur njainde njende me kin ta'e rop, pakai e'e. ⁶ Tinge yarp jeteme nange syep kin ka se ikimber dul no, ka ole. Ta pakai e'e. Yukur kin nule. Ta'e luku pe, tinge bunjenge njoihmbwaip tinge pe, tinge yanange na, "Kin got ende lakai?"

⁷ Siheime moi uku pe, yokoh embere tiki miye' on-doh ende lenge ailan uku sai. Nanj kin Publius. Kin namba'e poi nenge nal yokoh kin njaie kin bepeteme poi bworerme pe, poi motop kin marp njup hun. ⁸ Yai Publius njende wahri' epwa njanar luh pe, wahri' kin nihe topo'e hap pinip. Pe Pol na nikil syep njanah kin njisilihme Got pe, wahri' epwa kin mi'e. ⁹ Kin njende ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge moi uku njaie yende wahri' epwa yatme kin pe, kin njisilihme Got pe, wahri' epwa tinge mi'e. ¹⁰ Tinge hriphrip me poi mi' supule. Ta'e luku pe, njupe njaie poi da musme tinge no, ya mil pe, tinge yikil poi njaie njaie ya yanah loubbil pinip njaie ka ungwisme poi el yanah.

Tinge yasme Malta yal Rom

¹¹ Wundehei hun poi marp Malta mi'e pe, poi mamba'e loubbil pinip njinde tititinge Aleksandria. Loubbil pinip uku tate moi uku njup tiki njaie yohe tahar embere. O na naha loubbil mut, tinge yainge yipihinge got tititinge njaie lahmiye' hoi to' tataime. ¹² Poi masme moi uku pe, poi ma gwere moi Sirakus. Pe poi marp njup hun. ¹³ Mi'e pe, poi tahar ma gwere moi Regium. Nyermbe pe, yohe tahar nal umbur nenge nat pe, njup hoi njanar yanah pe, poi mate gwere moi

Puteoli nato Itali. ¹⁴ Poi mate gwere moi uku pe, poi meteke'e lenge Kristen miye' tuweinge sye' yarp pe, tinge yisilih poi naiye ya top lenge murp sande ende. Poi motop lenge marp mi'e pe, poi tahar mala mil Rom. Yanah naiye poi mate gwere Rom, ki ta'e lono. ¹⁵ Lenge Kristen Rom yasande nange poi mat mat yanah pe, tinge sye' tahar lal yase yase moi embere Apius naiye lenge mitiņ yate jahilyeh, topo'e sye' yate jere me poi yanar moi naiye tinge jal Yokoh Hun Naiye Yamba'e Yohe. Pol njeteke'e lenge pe, kin hriphrip me Got, topo'e ki plihe namba'e bongol.

Pol njanange wusyep nal Rom

¹⁶ Njupe naiye poi ma gwere Rom pe, tinge yukur yember Pol ya yoto mwahupwai'e, pakai. Tinge yasme Pol naiye ka orp yokoh ende. Kom tinge yalanatme kokorohtup ende nange ka gin embepeteme kohmap uku. ¹⁷ Nup hun nal mi'e pe, Pol gal lenge miye' mbep lenge Juta naiye ka ininge wusyep. Njupe naiye tinge jahilyeh mi'e pe, kin nana lenge na, "To' tatai nām, nām yukur mende nainde pupwa me lenge bamtihai poi, topo'e nām yukur mende yumbune yanah naiye lenge mwan ka' poi yalanatme, pakai. Kom tinge yarp nām yanar Jerusalem pe, tinge yember nām yal syep lenge Rom. ¹⁸ Lenge Rom yiyar'e nām pe, tinge yukur yeteke'e nange nām mende nainde pupwa no, ka pumbe ma mule. Kut tinge da yusme nām yil hlain-inge, ¹⁹ †kom lenge Juta jarngē. Ta'e luku pe, nām misilih naiye ma plihe mi mininge wusyep e'e mil me miye' ondoh lenge Rom, Sisa. Kom yukur ma se mininge wusyep pupwa me lenge bamtihai nām, pakai. ²⁰ Ta'e luku pe, le'e tehei naiye nām gwal yip nange ma meteke'e yip no, ma mininge wusyep topo'e yip. Tehei kin naiye nām gwan mwahupwai'e ta'e le'e, nōihmbwaip nām teņeime Krai naiye Got poi Israel somohon-me nupwai'e wusyep naiye ka ember otme poi Juta."

²¹ Tinge yaname Pol na, "Yukur poi mamba'e tup ende nal moi jeheinge naiye tinge yanange nin o, yukur miye' tuweinge poi sye' yase luku yat naiye

† 28.19 Apo 25.11

tinge yanange wusyep pupwa me nin, pakai. ²² Kom poi da misyunde nōihmbwaip nin ta'e la. Poi sisyeme mitiņ lalme moiye moiye tinge yanange wusyep pupwa me yip Kristen."

²³ Ta'e luku pe, tinge yalanatme nup tikiņ naiye ka juhilyeh topo'e Pol. Pe mitiņ wula wula tinge lalme yate jahilyeh yal luh naiye Pol narp. Nāu ende supule Pol nēnde wah nana lenge wusyep nowor'e nember halhale me lemame tikiņ Got. Kin njanange nesembele wusyep erņeme tikiņ Moses, topo'e lenge profet nange tinge ka sisyeme Jisas, Miye' alānatme tikiņ Got.

²⁴ Mitiņ sye' tenerme wusyep kin, kut mitiņ sye' tinge yanange kin hombo'e. ²⁵ Tinge yanange wusyep yale yat tititinge tingilye' me wusyep Pol. Sye' tinge yasme yal no, Pol njanange wusyep yuwo kin ta'e le'e, "Yohe Yirise njanange wusyep bwore mise tas mut loumwah poi, profet Aisaia. Kin njanange ta'e le'e,

²⁶ ††E ini lenge miye' tuweinge liki na, Ka yisyu yisyunde, kom yukur ka sisyeme. Ka yeke yekepe, kom yukur ka yeteke'e.

²⁷ Tehei kin ta'e le'e, nōihmbwaip tinge si tingis pe, mungwim tinge si kwot, topo'e nembep tinge si tangar.

Nōihmbwaip tinge yukur ka sisyeme, topo'e yukur ka bunjenge no, ka yimbilme yutme nām

naiye ma mende mi'me tinge, pakai.

²⁸ Ta'e luku pe, nām da mini yip wusyep naiye pa sisyeme. Wusyep nungwisme tikiņ Got si nal lenge haiten pe, tinge se ka yisyunde." ²⁹ (Pol njanange wusyep yuwo kin ta'e luku mi'e pe, lenge Juta tahar yal tuhwar tingilye' wusyep yale yat tititinge.) ‡

³⁰ Pol niche wuhyau me yokoh uku naiye kin narp wahtaip hoi. Pe kin hriphrip naiye lahmende yat yokoh yeteke'e kin. ³¹ Tinge yukur yupwai'e kin naiye ka ininge wusyep. Pe kin gan hi'luluwe njanange wusyep me lemame tikiņ Got, topo'e Lahmborengē Jisas Krai.

†† 28.26 Ais 6.9-10 ‡ Wusyep uku sai me tup sye', yukur sai tup lalme.

Rom

1 Njam Pol, miye' wah tikin Krai[†] Jisas. Got gal nam pe, ki nalanatme nam naiye ma murp tu'e aposel kitikin naiye ma mininge malanatme wusyep mise kitikin. ²Wusyep bwore mise luku naiye nende lenge miye' tuweinge ka hriphrip pe, yerkeime Got nupwai'e notop lenge profet kitikin pe, tinge yainge wusyep bwore mise luku ya jah tup holi bwore mise supule tikin Got. ³Wusyep bwore mise luku ki nanange nalme Talah kitikin Jisas Krai. Talah uku ki tahar ta'e miye' pe, kin narp bamtihei tikin kin Dewit. ⁴Nupe naiye Got nahra'e kin tahar nasme neheh pe, Yohe Yirise tikin Got pasam poi nange kin Talah bongol tikin Got naiye kin Lahmborenge poi Krai Jisas. ⁵Nato Krai pe, Got si naih mi'mi' me nam. Topo'e nato nan kin pe, Got nember nam naiye ma mende wah tu'e aposel. Ki nende ta'e luku naiye lenge miye' tuweinge sye' nal moiye moiye ka yan'a'e naihmbwaip tinge yilme Jisas pe, ka junde wusyep kin.

⁶Yip lahmende naiye yarp ya yoto Rom pe, Got si gal yip topo'e naiye pa yan'a'e naihmbwaip yip yil me Jisas Krai. ⁷Ta'e luku pe, nam mainge wusyep e'e malme yip lenge miye' tuweinge tikin Got naiye kin si nende niharame yip naiye yarp Rom. Topo'e kin si nalanatme yip naiye pa yurp tu'e miye' tuweinge kitikin. Got Yai poi hindi Lahmborenge Jisas Krai ka yul yip naih mi'mi', topo'e naihmbwaip numwaiye.

Pol nasande ka eteke'e lenge Kristen miye' tuweinge naiye yarp Rom

⁸Nendehei nam da mini yip tu'e le'e, nato nan tikin Krai Jisas pe, nam da mininge wusyep mirisukwarne Got. Detale, nal'e nal'e kekep lalme pe, lenge miye' tuweinge lalme yisande wusyep naiye naihmbwaip yip Rom si tejeime Lahmborenge. ⁹Got sisyeme nange wusyep nam mise. Nam mende wah nihe, topo'e nam man'a'e naihmbwaip nam nembere sekete malme wah kin naiye nam manange malanatme wusyep bwore mi' supulme Talah kitikin. Topo'e nye nyermbe nam naihmyembe yip pe, nam manange wusyep misilihme Got bongol naiye ka ungwisme yip. ¹⁰Pe nye nyermbe nam manange wusyep bongol misilihme Got naiye nasande kin pe, ka ahai'e yanah me nam, naiye ma muta meteke' yip. ¹¹Nam masande tikin naiye ma muta meteke' yip. Detale, nam de ma mungwisme yip naiye pa yamba'e yitini bwore bwore sye' tikin Yohe Yirise no, pa jin bongole yi yoto Lahmborenge.

[†] Tehei nan Krai pe, Miye' alangatme topo'e Miye' nungwisme poi.

¹²Naihmbwaip nam ki ta'e le'e. Naihmbwaip nam naiye tejeime Lahmborenge ka ungwisme yip, topo'e naihmbwaip yip naiye tejeime Lahmborenge pe, ka ungwisme nam. Pe luku ka ende bongolme yip topo'e nam.

¹³††Lenge to' tatai nam! Nam masande naiye yip pa sisyeme tu'e le'e. Nup wula wula nam naihmyembe naiye ma muta meteke' yip. Kom yanah ende yukur ginir tatame naiye ma muta meteke' yip nate tatame tukwini. Nam da mende wah motop yip naiye mungwis yip tu'e naiye nam plihe mende wah mungwis lenge haiten naiye ka yimbilme naihmbwaip. ¹⁴Got pwale wah naiye ma mungwis lenge miye' tuweinge lalme. Lenge mitin naiye Juta, topo'e lenge mitin naiye yukur Juta. Topo'e lenge mitin naiye si yamba'e sande teke'e no, tinge sisyeme, topo'e lenge mitin naiye yukur sisyeme. ¹⁵Ta'e luku pe, naihmbwaip nam tahar bongol naiye ma mininge malanatme wusyep bwore mise tikin Got milme yip lenge miye' tuweinge naiye yarp yoto Rom.

Wusyep Bwore Mise tikin Got ki bongol supule

¹⁶†Nam yukur hi'e naiye ma mininge malanatme wusyep bwore mise tikin Krai. Detale, wusyep mise luku ki bongol tikin Got naiye nende wah bongol ti, kin nungwisme lenge miye' tuweinge lalme pe, naihmbwaip tinge tejeime Krai. Lenge Juta yal yer mi'e pe, lenge haiten jande tinge. ¹⁷†Wusyep bwore mise luku ki nanange nate tas halhale me yanah naiye Got ka ember lenge miye' tuweinge ka yurp bwore bwarme yil nembep kin. Naihmbwaip poi lenge miye' tuweinge lalme ka tejeime Krai bongol pe, Got ka gilme poi nange poi si bwore bwarme mal nembep kin. Ki nahilyeh ta'e wusyep Got naiye nanange na, Lenge miye' tuweinge naiye naihmbwaip tinge tejeime Got bongol pe, Got ka gil lenge nange tinge bwore bwarme pe, ka yurp laip.

Lenge miye' tuweinge lalme yan'a'e teket me Got

¹⁸Got nember naihmbwaip nihe kin nase moihla' nate gahme lenge miye' tuweinge lalme naiye yan'a'e teket me kin, topo'e yende hwap naiye tikin pupwa supule. Pupwa tinge luku ki napara'e wusyep mise luku pe, ki nangah sai. ¹⁹Lenge miye' tuweinge si sisyeme naihmbwaip bwore bwore tikin Got. Detale, Got si nasambe kitikin nal lenge miye' tuweinge lalme.

†† 1.13 Apo 19.21 † 1.16 Mak 8.38 †† 1.17 Hab 2.4

²⁰ Nendeheiyeh kin n̄aiye Got n̄ende n̄ai'e n̄ai'e nate gere tukwini pe, lenge miye' tuweinge lalme si yeteke'e n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye Got n̄ende sai kekep, topo'e nanah n̄aitem pe, ki si sasambe n̄oihmbwaip tase bwore tikin Got, topo'e bongol embere tikin Got n̄aiye sai nye nyermbe. Ta'e luku pe, yukur ka se yininge nange tinge yukur sisyeme Got, liki pakai supule.

²¹ †Bwore mise, tinge sisyeme kin Got, kom tinge yukur yahra'e nan̄ tikin Got, topo'e yukur tinge yanange wusyep hriphrip me kin. N̄oihmbwaip tinge si bermbur pe, tinge yarp ya yoto yepelme supule.

²² Tinge yanange nange tinge sisyeme, kom tinge pupwa kwote supule. ²³ ††Tinge yan̄a'e teket me Got n̄aiye narp laip nye nyermbe pe, yukur tinge yahra'e nan̄ kin, pakai. Kut tinge yamba'e lou yetepese yipihinge lenge miye', topo'e yipihinge n̄injet, topo'e hro', topo'e yuwor, topo'e hwan̄, topo'e sopo' pe, tinge yisar'e n̄imbep me yipihinge luku. Kom lenge miye' topo'e yuwor lalme luku minde ka yule.

²⁴ Ta'e luku pe, Got nasme lenge miye' tuweinge yende nīn pinip yar n̄aiye pupwa hi'e supule topo'e yende yumbune wahri' tinge. ²⁵ Tinge jar̄nge n̄aiye ka yan̄a'e n̄oihmbwaip tinge yilme wusyep mise tikin Got. Ta'e luku pe, tinge yan̄a'e n̄oihmbwaip tinge lalme yalme wusyep molohe. Topo'e tinge yasar'e n̄imbep yirisukwarme n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye Got n̄ende. Kom Got, kin bongol supule topo'e embere sekete nanah hla'. Ta'e luku pe, n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye kin n̄ende pe, ya lalme mahra'e nan̄ kin nye nyermbe. Bwore mise.

²⁶ Lenge miye' tuweinge n̄aiye yende pupwa pe, Got nasme tinge n̄aiye ka yende hwap n̄aiye tikin hi'e supule. Lenge tuweinge yasme yan̄ah bwore n̄aiye yindi' lenge miye' pe, ki sai, kut tinge plihe yal yotop lenge tuweinge yamba'e n̄ime. ²⁷ Ki n̄ahilyeh plihe nal lenge miye' topo'e. Tinge yasme yan̄ah bwore n̄aiye jahilyeh topo'e lenge tuweinge pe, n̄oihmbwaip tinge tahar nihe supule n̄aiye ka yende hwap pupwa hi'e supule. Tinge yotop lenge miye' yamba'e n̄ime. Lenge miye' n̄aiye yende hwap pupwa luku pe, tinge yamba'e yitini jande pupwa n̄aiye tinge yende.

²⁸ Tinge yukur n̄oiheryembe n̄aiye ka yurp tuwihme Got. Ta'e luku pe, Got nasme syep me tinge pe, tinge jande n̄oihmbwaip pupwa tititinge. Pe tinge yende hwap wula wula n̄aiye tikin pupwa supule. ²⁹ N̄oihmbwaip tinge tikin papararme n̄ai'e n̄ai'e tetehei pupwa, topo'e n̄oihmbwaip tinge yukur bwore bwarme pe, tinge wim lal me n̄ai'e n̄ai'e sye', topo'e yende wachaih yal lenge mitīn sye'. Tinge n̄oihmbwaip pupwa me mitīn n̄aiye tatame n̄ai'e n̄ai'e wula wula. Tinge yongombe miye' yule, tuhwar yanange wusyep hombo'e, tinge hombo'e yeh lenge pe, bule yonombe n̄ai'e n̄ai'e titinge lenge miye' sye', topo'e yende yumbune lenge mitīn sye', topo'e jonosambalai' lenge mitīn.

³⁰ Tinge yanange wusyep teket me miye' ende, topo'e yanange wusyep molohe n̄aiye n̄ende yumbune nan̄ miye' ende. Tinge yende wachaihme Got pe, tinge

tambah yende bwili'e bwula'e yahra'e nan̄ tititinge. Tinge n̄oiheryembe yan̄ah n̄ambaran sye' n̄aiye ka yende hwap. Tinge yukur yisande wusyep lenge yai mam tinge. ³¹ N̄oihmbwaip n̄aiye bwore bwore yukur sai me tinge. Topo'e tinge yukur jande wusyep n̄aiye tinge si yupwai'e. Tinge yukur yende nihararme lenge wim iliyeh tinge. Topo'e tinge yukur n̄oihginirme lenge mitīn sye'. ³² Tinge si sisyeme wusyep er̄jeme tikin Got n̄aiye n̄anange na,

O lenge miye' tuweinge n̄aiye jande n̄ahwikin uku pe, ka yule.

Kut tinge yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa luku, topo'e tinge plihe yende bongolme lenge mitīn sye' n̄aiye ka yende hwap pupwa luku.

Got ka ende wusyep kot me lenge miye' tuweinge

² †Ta'e luku pe, yip lenge miye' tuweinge n̄aiye yana lenge mitīn sye' nange tinge yende hwap pe, nam da mini yip iliyeh iliyeh tu'e le'e. Yukur pa yininge nange yip hwap pakai. Nupe n̄aiye yip yana lenge hwap n̄aiye tinge yende pe, yip yende hwap n̄ahilyeh ta'e n̄aiye tinge yende. Pe wusyep uku n̄aiye yip yanange pe, ki n̄ende yip n̄aiye pa jin kot. ² Poi sisyeme nange Got iliyeh kin bwore bwarme pe, kin se ka ende wusyep kot me lahmende n̄aiye yende hwap. Pe wusyep kot n̄aiye ka ende pe, ki bwore bwarme. ³ Yip miye' pakaiye kom yip yalan̄atme syep lombo yal lenge miye' n̄aiye yende hwap uku, kom hwap uku yip topo'e, yip yende. Yip n̄oiheryembe nange Got se ka ende wusyep kot me lenge miye' n̄aiye yende hwap uku, kom yip topo'e, Got se ka ende wusyep kot me yip. ⁴ Yip n̄oiheryembe wah tikin Got ta'e n̄aiye ki luh paka pakaiye, lakai? Got si yal yip n̄oihmbwaip bwore bwore, topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye kin natme yip. Got n̄oihginirme yip pe, kin yal yip n̄up sikirp sokolohe n̄aiye pa yimbilme n̄oihmbwaip yusme n̄oihmbwaip pupwa yip. Yip yeteke'e sisyeme, lakai pakai?

⁵ Kom pakai, yip yukur yisande wusyep, n̄oihmbwaip yip bongol sekete. Ta'e luku pe, nihe syohe yip n̄aiye pa yamba'e dindi' n̄up uku n̄aiye Got ka ende wusyep kot mise el lenge miye' tuweinge pe, syohe tinge tikin tata' tata' nanah hla'. ⁶ ††N̄up uku pe, Got se ka angange yitini elme mitīn iliyeh iliyeh gunde n̄aimune n̄aiye tinge yende.

⁷ Lenge mitīn sye' yende bongol n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e bwore jande n̄oihmbwaip bwore, topo'e tinge yahai'e yan̄ah n̄aiye Got ka angange yirise topo'e nan̄ embere e unuh moihla' n̄aiye ka yurp laip bwore nye nyermbe n̄aiye yukur ka mi'e. ⁸ Kom lenge mitīn sye' n̄aiye n̄oiheryembe tititinge no, tinge yan̄a'e teket me wusyep mise, kut tinge jande yan̄ah pupwa pe, n̄oihmbwaip nihe tikin Got sai topo'me lenge mitīn uku pe, se ka ember nihe syohe pupwa otme tinge.

⁹ Nihe syohe embere se ka otme lenge miye' tuweinge n̄aiye yende hwap pupwa. Lenge Juta miye' tuweinge ka yamba'e nihe syohe yer ti, lenge haiten ka yamba'e junde tinge. ¹⁰ Kut Got se ka angange yarp bwore

† 1.21 Efe 4.17-18 †† 1.23 Lo 4.16-18

‡ 2.1 Mat 7.1, Luk 6.37 †† 2.6 Sng 62.12, Snd 24.12

yirise nanah moihla', topo'e naŋ embere, topo'e ŋoihmbwaip ŋumwaiye elme lenge mitiŋ ŋaiye yende ŋai'e ŋai'e bwore bwore jande ŋoihmbwaip bwore. Lenge Juta ka yer ti, lenge haiten ka junde. ¹¹ †Got ka amba'e lenge miye' tuweinge lalme gunde yaŋah ilyeh. Kin se ka ende wusyep kot me lenge miye' tuweinge lalme gunde ŋaimune ŋaiye tinge yende.

¹² Bwore mise, Got yukur nember wusyep erŋeme tikiŋ Moses nal lenge haiten, kom ŋaiye tinge ka yende hwap pe, Got yukur ka se gonose ŋaiye tinge si yamba'e wusyep erŋeme, lakai pakai, kut kin se ka ende wusyep kot me tinge pe, se ka talai. Topo'e lenge Juta miye' tuweinge pe, tinge si sisyeme wusyep erŋeme tikiŋ Moses, kom ŋaiye yukur tinge jande pe, se ka talai. ¹³ Lenge miye' tuweinge ŋaiye yisande wusyep erŋeme, kom yukur tinge jande pe, tinge yukur bwore bwarme yal ŋembep tikiŋ Got. Kom lenge mitiŋ ŋaiye jande wusyep erŋeme, Got ka gil lenge nange tinge si bwore bwarme. ¹⁴ Lenge haiten miye' tuweinge yukur yisande wusyep erŋeme, pakai. Kom nato ŋoihmbwaip tinge sye' pe, tinge jande wusyep erŋeme. Tinge yukur yamba'e wusyep erŋeme luku, kom nato ŋoihmbwaip tinge pe, tinge sisyeme ŋaimune ŋaiye bwore topo'e pupwa. ¹⁵ ŋaimune ŋaiye tinge yende pe, ki sasambe ta'e ŋaiye Got si nainge wusyep erŋeme nato ŋoihmbwaip mele'e tinge no, tinge jande. ŋoihmbwaip tinge ŋaiye ŋoiheryembe no, tinge yende ŋai'e ŋai'e pe, ki samb lenge nange ki bwore bwarme, lakai pakai. ¹⁶ Wusyep bwore le'e ŋaiye ŋam manange malaŋatme pe, ki ta'e le'e. Ŋup ende ka ot ŋaiye Got ka iyar'e ŋaimune ŋaiye lenge miye' tuweinge yende tase. Kom wah ŋaiye yiyar'e lenge miye' tuweinge ilyeh ilyeh jande ŋaimune ŋaiye tinge ŋoiheryembe sai tase pe, wah uku Got ka aŋa'e elme Jisas Kraiŋ.

Lenge Juta ŋoiheryembe nange wusyep erŋeme tatame ka ungwisme tinge

¹⁷ Yip jalme yiptip nange yip lenge miye' tuweinge Juta pe, yip jan yanah hla' me wusyep erŋeme tikiŋ Got nange luku ka ende yip pa bwore bwarme yil ŋembep tikiŋ Got. Pe yip jate bip yahra'e naŋ yiptip nange Got nalaŋatme yip lenge miye' tuweinge kitikiŋ. ¹⁸ Yip si sisyeme ŋaimune ŋaiye Got ŋasande ŋaiye yip pa yende. Detale, yip si yamba'e sande teke'e me wusyep erŋeme tikiŋ Got pe, kin si yisam yip ŋaimune ŋaiye ki bwore lakai pupwa. ¹⁹ Yip ŋoiheryembe ta'e le'e, "Poi si mamba'e sande teke'e bworerme ŋaiye wusyep mise. Ta'e luku pe, poi tatame ŋaiye ya masambe yaŋah lenge miye' ŋaiye ŋembep tinge si tangar. Topo'e poi tatame ya murp tu'e yirise ŋaiye naŋar'e nal lenge miye' ŋaiye yarp yoto yepelmbē." ²⁰ Yip ŋoiheryembe nange yip tatame pa yangange sande teke'e yil lenge mitiŋ ŋaiye sande teke'e pakai, topo'e yip tatame pa yisamb lenge mitiŋ ŋaiye tahar Kristen ambaran yi yoto yaŋah tikiŋ Got. Detale, yip ŋoiheryembe nange yip si sisyeme sande teke'e lalme tikiŋ Got ŋaiye nato wusyep erŋeme.

† 2.11 Lo 10.17

²¹ Yip yende sande teke'e yal lenge mitiŋ, kom deta'e la ŋai yukur yip yende sande teke'e yalme yip tip? Yip yana lenge mitiŋ ŋaiye yukur ka yende ŋendei. Kom yip tip yende ŋendei. ²² Yip yanange nange lenge miye' tuweinge yukur ka yende niŋ pinip yar. Kom yip tip yende niŋ pinip yar. Yip jarŋge lenge got hombo'e. Kom yip yende ŋendei me ŋai'e ŋai'e ŋaiye ŋanar nato yokoh lotu titinge lenge haiten. ²³ Yip jate bip yanange nange yip si sisyeme wusyep erŋeme tikiŋ Got. Kom yip mitiŋ ŋaiye yowor'e wusyep erŋeme tikiŋ Got. Pe luku yip yende yumbune naŋ tikiŋ Got. ²⁴ ††Wusyep ŋaiye sai nato Tup tikiŋ Got ŋanange na, Tehei sai yip lenge Juta miye' tuweinge ti, lenge haiten miye' tuweinge yanange wusyep pupwa jonombai'e Got.

Yaŋah bwore mise ŋaiye yotombo wahri'

²⁵ ŋaiye poi Juta ya gunde wusyep erŋeme lalme pe, yaŋah ŋaiye yotombo wahri' hi' se ka ungwisme poi. Kom ŋaiye yukur ya gunde wusyep erŋeme pe, ŋaiye ya motombo wahri' hi' pe, ki luh paka pakaiye nal ŋembep tikiŋ Got. ²⁶ O ŋaiye haiten miye' ende yukur ŋotombo wahri' hi' kin, kom kin gande yaŋah bwore tikiŋ wusyep erŋeme lalme pe, luku Got se ka eteke'e kin tu'e ŋaiye kin si ŋotombo wahri' hi' kin. ²⁷ Bwore mise, haiten miye' ŋaiye yukur ŋotombo wahri', kom kin syumbe gande yaŋah tikiŋ wusyep erŋeme lalme, ŋaiye ŋanange pe, kin se ka engelyembe yip lenge Juta ŋaiye si yotombo wahri' hi', kom yip yukur jande wusyep erŋeme.

²⁸ Yai mam yip tinge Juta pe, tinge si yotombo wahri' hi' yip, kom ŋai uku yukur ŋende yip miye' mise tikiŋ Juta. Miye' ŋaiye ka otombo wahri' hi' gunde wusyep erŋeme tikiŋ Got pe, luku tikiŋ wahri' wicher' ilyehme. ²⁹ †Kom ŋaiye Yohe Yirise ka owor'e ŋoihmbwaip miye' no, ŋoihmbwaip kin ka teŋeime Got pe, kin miye' mise Juta nal ŋembep tikiŋ Got. Le'e yukur ki ŋende gande wusyep erŋeme, pakai. Yohe Yirise tikiŋ ŋende. Miye' ŋaiye ta'e luku pe, kin yukur ŋoiheryembe ŋaiye lenge miye' yahra'e naŋ kin, pakai. Kom kin ŋoiheryembe ŋaiye Got ka ahra'e naŋ kin.

Got ka ende ŋaimune ŋaiye kin ŋanange

3 Lenge miye' Juta yengelyembe lenge haiten ta'e la? Yaŋah ŋaiye tinge Juta yotombo wahri' hi' pe, ki nungwisme lenge miye', lakai pakai? ² Hei, bwore mise, lahmende ŋaiye yarp ta'e lenge Juta miye' tuweinge pe, Got nangange ŋai'e ŋai'e bwore bwore. Ŋendehei Got nangange wusyep kin uku ŋaiye tinge ka bepyeteme.

³ Mise, lenge mitiŋ Juta sye', ŋoihmbwaip tinge yukur teŋeime Got pe, tinge yowor'e wusyep tupwai' ŋaiye tinge yupwai'e topo'e Got. Pe luku ka tu'e la, Got ka owor'e wusyep tupwai' kin ŋaiye kin si nupwai'e ŋotop tinge lakai? ⁴ ††Got yukur ka se ende tu'e liki. ŋaiye mitiŋ lalme ŋaiye yarp kekep e'e pe, tinge pupwa miye'

†† 2.24 Ais 52.5 † 2.29 Lo 30.6 †† 3.4 Sng 51.4

hombo'e, kom Got kin bwore mise. Ki ta'e wusyep
 najiye sai nato tup njanange,

Tinge ka sisyeme nange njaimune najiye nin njanange
 ki bwore mise.

Topo'e lenge miye' tuweinge se ka yende wusyep kot
 me nin,

kom nin se na yohe.

⁵ Kom lenge miye' sye' se ka yininge na, "Nupe najiye
 poi mende hwap pe, lenge miye' tuweinge se ka
 yeteke' yoworme najiye Got kin bwore bwarme
 supule." Ta'e luku pe, ya se mininge wusyep uku tu'e
 la? Miye' sye' se ka yininge na, "Got njende pupwa
 njupe najiye ki njende wusyep me poi." Nam manange
 wusyep e'e njahilyeh ta'e lenge miye' najiye yanange.

⁶ Kom wusyep tinge yukur mise. Got kin bwore
 bwarme supule, topo'e wusyep kot najiye kin se ka
 ende elme lenge miye' tuweinge lalme ki bwore
 bwarme supule. ⁷ Lenge miye' molohe sye', tinge
 yanange na, "Wusyep molohe poi ka ende yirise tikin
 Got ka tus halhale, topo'e ki sasambe nange Got kin
 bwore bwarme supule. De ta'e lai ti ka gil nam nange
 nam miye' pupwa no, ka ember yitini pupwa otme
 nam?" ⁸ Deta'e lai nai me miye' molohe sye' ka yininge
 na, "Ya mende hwap pupwa pupwa minge mil no, ka
 ende Got ka amba'e nan embere." Lenge miye' sye'
 yana nam wusyep tetehei pupwa nange wusyep najiye
 nam manange malaŋatme pe, ki njahilyeh ta'e wusyep
 pupwa luku. Got se ka ende wusyep kot me lenge
 miye' uku najiye yanange wusyep uku pe, ka angange
 yitini pupwa elme tinge ilyeh ilyeh gunde wusyep
 tinge.

Lenge miye' tuweinge lalme yahra'e yende hwap

⁹ Bwore! Najiye ta'e luku pe, poi Juta si bwore supule
 mengelyembe lenge mitinj lalme lakai? Pakai supule!
 Nam si manange wusyep uku malme yip me hwap
 pupwa pupwa tikin najiye nupwai'e poi lalme. Poi najiye
 Juta topo'e lenge mitinj najiye yukur Juta. ¹⁰ Wusyep
 tikin Got najiye sai nato tup pe, ki njanange ta'e le'e,
 Yukur miye' ende bwore bwarme, pakai supule.

¹¹ Yukur miye' ende ka se amba'e njohmbwaip bwore
 no,
 ka orp bworerme.

Topo'e yukur miye' ende njende wah najiye nahai'e
 Got.

¹² Mitinj lalme si yasme yanah bwore.

Tinge lalme njahilyeh, tinge miye' najiye yende pupwa.
 Njende tinge yukur njende njaimune gande njohmb-
 waip

najiye bwore bwore. Pakai supule.

¹³ Mut tinge naihe ta'e misip pupwa

najiye naihe njuruwih nase njeh nanah.

Wusyep molohe paparar sai mute hip tinge.

Njilim tinge tikin papararme wusyep pupwa

najiye tikin njende yumbune lenge miye'.

Ki ta'e loumwah tikin hwan gunuhwarm.

¹⁴ Nye nyermbe tinge yanange wusyep njilim pupwa

† 3.10 Sng 14.1-3, 53.1-3 †† 3.13 Sng 5.9, 140.3 † 3.14 Sng 10.7

yende yumbune lenge mitinj sye',
 topo'e yangange lenge njohmbwaip mane.

¹⁵ Nye nyermbe tinge jertenge yal
 najiye ka yongomb lenge miye' ka yule.

¹⁶ Nupe najiye tinge yal'e yal'e pe,
 tinge yende yumbune naji'e naji'e bwore bwore lenge
 miye' tuweinge pe,

tinge yangange lenge njohmbwaip syohe topo'e
 njohmbwaip mane.

¹⁷ Tinge yukur sisyeme yanah najiye yarp njohmbwaip
 njumwaiye.

¹⁸ Tinge yukur hi'jarnge Got, topo'e tinge tale nan
 kin.

¹⁹ Tukwini poi sisyeme nange wusyep lalme najiye
 tinge yainge sai nato wusyep ernjeme luku pe, ki
 njanange nalme mitinj najiye yarp tuwihme wusyep
 ernjeme. Ta'e luku pe, yukur miye' ende ka se ininge
 nange kin bwore bwarme, pakai supule. Poi mitinj
 lalme si mende hwap malme Got pe, ka ende wusyep
 kot me poi. ²⁰ Miye' ende yukur tatame ka se orp
 bwore bwarme el njembep tikin Got gunde wusyep
 ernjeme tikin Got. Wusyep ernjeme ki pasam poi hwap
 najiye poi mende.

Tehei najiye Got gal lenge miye' tuweinge nange tinge si bwore bwarme

²¹ Kom tukwini Got si pasam poi yanah njoinde najiye
 ya murp bwore bwarme mil njembep kin. Kom yukur
 kin nat gande yanah najiye jande wusyep ernjeme,
 pakai. Kin nat gande yanah najiye somohonme Got
 nupwai'e wusyep sai nato tup najiye lenge profet
 yainge. ²² Nupe najiye njohmbwaip poi tejeime Krais
 Jisas najiye ka ongohe njohmbwaip pupwa poi pe, poi
 si bwore bwarme mal njembep tikin Got. Kin njende
 ta'e luku nalme poi lalme najiye manja'e njohmbwaip
 poi malme Krais. Yanah njoinde yukur sai topo'e, pakai.
²³ Poi lenge miye' tuweinge lalme, poi si mende hwap
 pe, poi yukur tatame ya mi gure wutu' tikin yirise najiye
 Got nalaŋatme. ²⁴ Kom Got ki njoh mi'mi' me poi pe,
 kin pwal poi Krais Jisas pakaiye pe, wah tikin Krais non-
 gohe pupwa poi no, Got nalaŋatme poi nange poi
 lenge miye' tuweinge najiye si bwore bwarme. ²⁵ Got
 nember Jisas nat najiye ka ole no, wim kin ka turu' ote
 guh ongohe hwap poi najiye njohmbwaip poi ka
 tejeime kin. Got njende ta'e luku gande njohmbwaip
 bwore kin. Somohon Got nenge njembep njeteke' lenge
 miye' tuweinge pe, yukur kin nember yitini pupwa hih-
 waiye natme lenge mitinj najiye yende hwap. ²⁶ Kom
 tukwini njup e'e pe, Got pasam nange kin bwore
 bwarme supule. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge
 lalme najiye njohmbwaip tinge tejeime Jisas pe, Got
 galme tinge nange tinge si bwore bwarme. Tehei kin
 ta'e le'e, njohmbwaip bwore bwarme tikin Got si tas
 halhale.

²⁷ Ki ta'e la? Tatame najiye ya gute bip mahra'e nan
 poi? Pakai supule! Pe luku ki ta'e la? Luku ki ta'e najiye

†† 3.15 Ais 59.7-8 †† 3.18 Sng 36.1 ††† 3.20 Sng 143.2, Gal 2.16
 ††† 3.22 Gal 2.16

ya gunde wusyep erjeme? Pakai! Kut n̄aiye n̄oihmbwaip poi ka tejeime Lahmborenge pe, Got ka gil poi bwore bwarme. ²⁸ Ta'e luku pe, ya mininge tu'e le'e. Poi si marp bwore bwarme mal n̄embep tikin Got gwande yanah n̄aiye poi maŋa'e n̄oihmbwaip poi malme Jisas, yukur yanah n̄aiye jande wusyep erjeme.

²⁹ O ki ta'e la? Got ilyeh uku pe, kin Got lenge Juta ilyehme? Ta'e kin yukur Got lenge haiten miye' tuweinge, lakai pakai? Hei, kin Got lenge haiten miye' tuweinge topo'e kili. ³⁰ †Got kin n̄ilyehe sai. Kin namba' lenge miye' tuweinge lalme gande yanah sep ilyeh n̄aiye n̄oihmbwaip tinge tejeime Jisas. Kin yukur gonose lahmende n̄aiye tinge haiten lakai Juta. Kin namba'e tinge lalme nat yanah n̄aiye n̄oihmbwaip tinge tejeime Krai. ³¹ Ta'e luku pe, yukur ya n̄oihsipe wusyep erjeme, kut n̄oihmbwaip poi ka tejeime Krai ilyehme! Na pakai! Poi ya murpe wusyep erjeme topo'e.

Got galme Abraham miye' bwore bwarme

4 Abraham, kin miye' n̄ahilyeh ta'e poi. Kin lounwah poi lenge Israel pe, ya se mininge wusyep tu'e lai me kin? Got n̄ende n̄aimune me kin? ² Ta'e n̄aiye Abraham kin miye' mise n̄aiye kin n̄ende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore gande n̄oihmbwaip bwore no, Got hriphrip me kin lakai? N̄aiye ka tu'e liki pe, kin tatame ka ahra'e naŋ kitikin. Kom nal n̄embep tikin Got pe, Abraham yukur bwore bwarme nal yanah uku, pakai. ³ ††Wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got n̄anange ta'e le'e,

N̄oihmbwaip Abraham tejeime Got pe, Got galme kin miye' bwore bwarme. ⁴ N̄upe n̄aiye miye' n̄ende wah no, kin namba'e wuhyau pe, luku yukur poi manange nange luku kin namba'e yitini pakaiye. Miye' namba'e wuhyau tuwa'e wah n̄aiye ki n̄ende. ⁵ Lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip bumbe tinge tejeime Got pe, Got galme tinge miye' tuweinge bwore bwarme. Detale, kin miye' n̄aiye n̄oihsipe pupwa lenge miye' tuweinge. Yukur kin galme lenge miye' tuweinge kitikin n̄anah wah n̄aiye tinge yende, pakai. ⁶ Kiŋ Dewit n̄anange wusyep uku n̄ahra'e naŋ titinge lenge miye' n̄aiye Got gal lenge bwore bwarme. Got yukur gonose wah n̄aiye tinge yende. ⁷ †Dewit n̄anange ta'e le'e,

Got si n̄oihsipe n̄oihmbwaip pupwa lenge miye' n̄aiye yende hwap, topo'e nongohe hwap tinge pe, lenge miye' uku ka hriphrip supule.

⁸ N̄aiye Lahmborenge yukur ka se n̄oiheryembe hwap lenge miye' n̄aiye yende pe, tinge ka hriphrip.

⁹ Lenge Juta miye' n̄aiye yotombo wahri', tinge ilyehme ka hriphrip, lakai lenge miye' n̄aiye yukur yotombo wahri' tinge pe, tinge ka hriphrip topo'e? Ya plihe mininge na, n̄oihmbwaip Abraham tejeime Got pe, Got galme kin miye' bwore bwarme. ¹⁰ Abraham narp ta'e lai ti, Got galme kin nange kin miye' bwore

bwarme? Kin gande yanah n̄aiye kin si n̄otombo wahri', lakai teter yukur kin n̄otombo wahri'? Teter yukur kin n̄otombo wahri' pe, Got galme kin miye' bwore bwarme ti, ki n̄otombo wahri' nat gande.

¹¹ ††Teter n̄aiye yukur kin n̄otombo wahri' hi' kin pe, n̄oihmbwaip kin tejeime Got yer pe, Got galme kin miye' bwore bwarme. Pe Got n̄an̄a'e wah n̄aiye ka otombo wahri' tu'e wutu' n̄aiye Got si galme kin miye' bwore bwarme. Ta'e luku pe, Abraham kin lounwah n̄endehei lenge miye' n̄aiye yukur yotombo wahri', kom n̄oihmbwaip tinge tejeime Got pe, Got galme tinge miye' bwore bwarme. ¹² Kom lenge miye' n̄aiye si yotombo wahri' no, n̄oihmbwaip tinge tejeime Got n̄ahilyeh ta'e Abraham n̄aiye n̄ende, n̄upe n̄aiye teter yukur ki n̄otombo wahri' hi' pe, luku ki n̄ende tinge n̄ambaih talah mise tikin Abraham.

Wusyep tupwai' tikin Got n̄aiye kin nupwai'e topo'e Abraham

¹³ ††Got nupwai'e wusyep topo'e Abraham nenge lenge n̄ambaih talah kin nange ka aŋa'e kekep lalme elme kin. Wusyep tupwai' uku yukur kin nal gande yanah n̄aiye Abraham gande wusyep erjeme, pakai. Kom n̄oihmbwaip kin tejeime Got ti, Got galme kin miye' bwore bwarme. ¹⁴ †††N̄aiye ki bwore mise n̄aiye lenge miye' lalme tinge jande wusyep erjeme pe, tinge ilyehme ka yamba'e n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye Got si nupwai'e wusyep n̄aiye ka angang lenge. Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip lenge mitiŋ n̄aiye tejeime Got pe, pupwa luh pakaiye. Topo'e wusyep tupwai' n̄aiye Got nupwai'e pe, pupwa luh pakaiye. ¹⁵ Kom lenge mitiŋ n̄aiye yowor'e wusyep erjeme n̄aiye si sai pe, Got ki n̄oihmbwaip nihme tinge. Kut n̄aiye wusyep erjeme pakai pe, yukur ya mininge nange miye' ende nowor'e wusyep erjeme.

¹⁶ †††Wusyep tupwai' n̄aiye Got nupwai'e pe, kin n̄ende gande n̄oihmbwaip Abraham n̄aiye tejeime kin. Wusyep tupwai' tikin Got uku pe, ki nangang lenge n̄ambaih talah tikin Abraham pakaiye. Kin nangang lenge miye' n̄aiye jande wusyep erjeme titinge Juta, topo'e lenge mitiŋ n̄aiye n̄oihmbwaip tinge tejeime Got n̄ahilyeh ta'e Abraham. O Abraham kin lounwah poi lalme n̄aiye maŋa'e n̄oihmbwaip poi malme Got. ¹⁷ †Ki gande wusyep tikin Got n̄aiye sai nato Tup n̄anange na,

N̄am si mende nin lounwah lenge mitiŋ wula wula. N̄oihmbwaip Abraham tejeime wusyep tupwai' tikin Got. Pe kin Got n̄ilyeh uku n̄aiye n̄ahra'e lenge miye' yule no, tinge tahar yarp laip. Topo'e Got n̄anange pe, n̄aimune n̄aiye yukur somohonme sai pe, wusyep Got n̄ende n̄ai'e n̄ai'e nate sai. ¹⁸ ††Abraham kin n̄oiheryembe wula wula na, "N̄am si pupwa miyen e'e pe, yukur yanah ende sai n̄aiye Got se ka ende n̄aimune me n̄am gunde wusyep tupwai' kin." Kom Abraham, n̄oihmbwaip kin tejeime Got bwore mise pe, kin narp ne-

† 3.30 Lo 6.4, Gal 3.20 †† 4.3 Stt 15.6, Gal 3.6 † 4.7 Sng 32.1-2

†† 4.11 Stt 17.10 †† 4.13 Stt 17.4-6, 22.17-18, Gal 3.29 ††† 4.14 Gal 3.18 ††† 4.16 Gal 3.7 § 4.17 Stt 17.5 §† 4.18 Stt 15.5

seperhme n̄aiye kin ka tuhur loumwah lenge miye' tuweinge wula wula. Ta'e n̄aiye Got si n̄anange na, Lenge n̄ambaih talah nin pe, ka wula wula tu'e nowas.

¹⁹ †Wahtaip Abraham sehei ka amba'e 100, topo'e ki n̄eteke'e kitikin ta'e n̄aiye wahri' kin si n̄atai' miyen, kom n̄oihmbwaip kin n̄aiye tejeime Got teter sai bongol. Topo'e kin sisyeme nange Sara yukur tatame ta wara'e talah.

²⁰ Got si nupwai'e wusyep n̄aiye ka ende n̄ai uku pe, Abraham n̄oiheryembe wusyep tupwai' uku pe, kin yukur n̄oihmbwaip hoihoi no, kin nasme n̄oiheryembe mise kin uku, pakai. N̄oihmbwaip kin n̄aiye tejeime Got pe, ki n̄ende bongolme kin pe, kin n̄ahra'e n̄an̄ tikin Got. ²¹ Ta'e luku pe, kin si sisyeme nange Got se ka ende n̄aimune gunde wusyep tupwai' n̄aiye kin si nupwai'e topo'e kin. ²² Topo'e Got n̄eteke'e n̄oihmbwaip Abraham n̄aiye tejeime kin bongol pe, kin galme Abraham miye' bwore bwarme.

²³ Wusyep n̄aiye tinge yainge sai nato Tup tikin Got n̄aiye n̄anange na, Got galme kin miye' bwore bwarme pe, luku yukur wusyep nalme Abraham n̄ilyehme, pakai. ²⁴ Wusyep uku kin natme poi topo'e. O n̄oihmbwaip poi topo'e tejeime Got n̄aiye n̄ahra'e Jisas, Lahmborenge poi nasme nule. Ta'e luku pe, kin ka n̄oiheryembe n̄oihmbwaip poi n̄aiye tejeime kin pe, ka gil poi miye' tuweinge n̄aiye bwore bwarme. ²⁵ †Tinge yember Jisas yal syep lenge wachaih n̄aiye ka yonombe ka ole nange ka ongohe n̄oihmbwaip pupwa topo'e hwap poi. Pe Got plihe n̄ahra'e kin nasme n̄ehheh n̄aiye kin ka ende poi ya murp bwore bwarme mil n̄embep tikin Got.

Poi ya murp bwore bwarme motop Got

5 Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip poi tejeime Got pe, kin gal poi miye' tuweinge n̄aiye bwore bwarme. Pe Lahmborenge poi Jisas Krai n̄ende poi n̄aiye ya murp n̄oihmbwaip ilyeh topo'e Got. ² N̄oihmbwaip poi tejeime Krai pe, kin nenge poi nate sehei me Got n̄aiye ya lalme murp mil moto n̄oih mi'mi' tikin Got pe, le'e n̄aimune n̄aiye tukwini Got n̄ende me poi. Topo'e poi hriphrip n̄aiye poi marp meseperhme Got n̄aiye ka amba'e poi oto yirise bwore bwore kin.

³ Poi yukur ya hriphrip me n̄up bwore n̄ilyehme, pakai. Poi ya hriphrip n̄upe n̄aiye hwap ka otme poi. Detale, poi sisyeme nange mane luku ka ende poi ya murp bongole topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye. ⁴ N̄aiye poi ya gwin bongol topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye pe, poi ya mengelyembe n̄ondol'me n̄aiye ka otme poi. Topo'e n̄aiye ya mengelyembe n̄ondol'me luku pe, poi ya murp meseperhme n̄aiye Got se ka ungwisme poi.

⁵ Topo'e n̄aiye ya murp meseperhme Got n̄aiye ka ungwisme poi pe, yukur ya se murp pakaiye. Got si pwal poi Yohe Yirise ta'e yitini kitikin nate n̄oto n̄oihmbwaip poi n̄aiye ka ende n̄oihmbwaip poi ya mende nihararme lenge mitiñ. ‡

† 4.19 Stt 17.17 †† 4.25 Ais 53.4-5

⁶ N̄upe n̄aiye poi bongol pakai n̄aiye ya mungwisme potopoi pe, Got si nalanatme n̄up kitikin uku n̄aiye kin nember Krai nate nule nungwisme poi lenge miye' tuweinge n̄aiye poi mende hwap pupwa. ⁷ Tukwini le'e, miye' ende yukur tatame ka se ole ungwisme miye' bwore bwarme ende, pakai. Kut ta'e miye' ende de ka ole berme miye' n̄aiye bwore supule. ⁸ Kom Got si pasam poi n̄oihmbwaip embere kin n̄aiye ki n̄ende nihararme poi. Ta'e luku pe, teter n̄aiye poi mende hwap pupwa marp pe, kin nember Krai nate nule berme pupwa poi. ⁹ Topo'e wim tikin Krai si n̄ende poi marp bwore bwarme mal n̄embep tikin Got pe, Krai se ka ungwisme poi, n̄upe n̄aiye ya gwin wusyep topo'me Got pe, se ka enge poi tupwaihme n̄oihmbwaip nihe tikin Got n̄aiye ka ot me poi. ¹⁰ Somohon poi wachaih tikin Got, kom Talah kin nule nal loutungwarmbe pe, tukwini poi si n̄emei tikin Got. Laip tikin Jisas n̄aiye Talah tikin Got, ka ende poi ya murp n̄oihmbwaip ilyeh topo'e Got pe, Got n̄ahra'e Talah narp laip pe, kin ka enge poi tupwaihme nihe syohe kin. ¹¹ Kom luku yukur mi'e kin, pakai. Tukwini poi hriphrip motop kin. Detale, Lahmborenge poi Jisas Krai n̄ende poi n̄oihmbwaip ilyeh topo'e Got.

Adam hindi Krai

¹² †N̄upe n̄aiye Adam n̄ende hwap pe, hwap kin uku nikikil'e lenge mitiñ lalme gah kekep. Hwap tikin Adam nenge nule nat pe, nule luku nikikil'e lenge miye' tuweinge lalme. Detale, lenge miye' tuweinge lalme si yende hwap. ¹³ Teter n̄aiye Got yukur n̄ana'e wusyep ern̄eme natme Moses pe, hwap somohonme si sai kekep yer. Kom n̄aiye wusyep ern̄eme luku ka pakai pe, Got yukur ka se n̄oiheryembe hwap mune mune n̄aiye lenge mitiñ yende. ¹⁴ Kom yerendehei n̄aiye n̄up tikin Adam nate gere n̄up tikin Moses pe, nule ki sai ta'e miye' ondoh lenge miye' tuweinge lalme. O lenge mitiñ sye' yukur yende hwap n̄ahilyeh ta'e Adam n̄ende no, kin nengelyembe wusyep tikin Got. Adam, kin pasam poi wutu' n̄aiye miye' ende ka ot gunde kin. ¹⁵ Kom tinge hindi hoime yukur n̄ahilyeh. Ki bwore mise n̄aiye lenge miye' tuweinge lalme, tinge yulme hwap tikin miye' esep ilyeh Adam. Kom Jisas Krai kin nenge n̄oihginir embere tikin Got natme poi lalme pe, yitini luku ki n̄embere sekete nengelyembe bongol tikin nule. ¹⁶ Yitini tikin Got pe, ki n̄oinde me hwap tikin miye' esep ilyeh. Yukur tinge hindi n̄ahilyeh. Hwap tikin Adam n̄aiye n̄ende pe, Got kin n̄ende wusyep kot me lenge mitiñ lalme n̄aiye ka talai. Hwap poi wula wula, kom poi mamba'e n̄oihginir ta'e yitini bwore matme Got pe, kin gal poi bwore bwarme. ¹⁷ Hwap tikin miye' esep ilyeh n̄aiye kin nengelyembe wusyep pe, nule luku kin narp ta'e miye' ondoh n̄aiye tale lenge mitiñ lalme. Kom wah tikin Krai n̄ende n̄oihginir, topo'e yitini tikin Got natme poi pe, kin galme

‡ Got si pwal poi Yohe Yirise ta'e yitini kitikin nate n̄oto n̄oihmbwaip poi pe, poi sisyeme nange kin n̄ende nihararme poi. †† 5.12 Stt 3.6

poi bwore bwarme pe, poi ya murp laip tu'e miye' on-doh topo'e Krai.

¹⁸ Bwore mise, Adam ki n̄ende hwap pe, Got n̄ende wusyep kot me lenge mitiŋ lalme. Kom Krai n̄ende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwarme, topo'e kin nule berme poi nal loutungwarmbe pe, Got nalan̄atme poi n̄aiye ya murp bwore bwarme, topo'e ya murp laip. ¹⁹ Tehei kin ta'e le'e, miye' esep ilyeh nengelyembe wusyep Got pe, lenge mitiŋ lalme ya yoto hwap kin. Kom miye' n̄oinde n̄ende gande wusyep Got pe, lenge mitiŋ wula yarp bwore bwarme yal n̄embep tikiŋ Got. ²⁰ Got nember wusyep er̄neme kin nat lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye ka yeteke'e sisyeme tu'e le'e, tinge si yende hwap embere embere pupwa supule. Kom n̄oihginiŋ tikiŋ Got tahar'e nengelyembe hwap embere tinge. ²¹ Hwap n̄embepeme lenge mitiŋ lalme pe, ki nenge nule natme tinge. Kom tukwini n̄oihginiŋ tikiŋ Got bepeteme lenge mitiŋ lalme. Wah tikiŋ Jisas Krai n̄aiye n̄ende pe, Got n̄oihginiŋme poi pe, kin gal poi miye' tuweinge n̄aiye marp bwore bwarme. Poi ya mamba'e laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe.

Hwap nenge nule nat, kut ya murp laip n̄ambaran mo-to Krai

6 Ya mininge wusyep mune? Yip n̄oiheryembe nange pa yende hwap wula wula yenge yil yil no, ka ende n̄oihginiŋ tikiŋ Got ka tuhur embere? ² Pakai supule! Poi si mule gwande yaŋah n̄aiye yende hwap. O deta'e lai ti ya mende wah n̄aiye mende hwap menge mil mil? ³ Poi si mal tongor' topo'e Krai Jisas pe, poi mamba'e pinip. Poi mende yaŋah uku pe, poi si mule motop kin. Yip sisyeme yaŋah uku, lakai pakai? ⁴ †Nupe n̄aiye poi mamba'e pinip pe, poi mule, topo'e ki ta'e n̄aiye Got n̄ononde poi nangah n̄ehetopo'e Krai. Kom yirise bongol tikiŋ Yai n̄ahra'e Krai nasme nule. Ta'e luku pe, poi topo'e ya murp gunde laip n̄ambaran.

⁵ Poi si tongor' mal Krai pe, poi mule ta'e n̄aiye kin nule. Ta'e luku pe, poi topo'e ya plihe tuhur tu'e n̄aiye Krai tahar. ⁶ Poi sisyeme nange n̄oihmbwaip pupwa poi uku si nule nanah loutungwarmbe topo'e Jisas Krai pe, luku ki n̄onombe n̄inise bongol tikiŋ n̄oihmbwaip pupwa lalme n̄aiye sai n̄oto n̄oihmbwaip poi. Ta'e luku pe, poi yukur tatame ya se murp tu'e miye' wah tikiŋ n̄aiye ya gunde n̄oihmbwaip pupwa. ⁷ Nupe n̄aiye poi mule topo'e Krai pe, bongol tikiŋ n̄oihmbwaip pupwa yukur nupwai'e poi, pakai. Poi marp hlaininge. ⁸ N̄aiye poi si mule topo'e Krai pe, poi sisyeme n̄aiye ya murp topo'e kin moto laip n̄ambaran. ⁹ Poi sisyeme nange Krai si plihe tahar nasme nule pe, yukur ka plihe ole. Detale, nule yukur bongol tatame n̄aiye ka orpe kin enge si. ¹⁰ Kin nule nilyeh pe, hwap yukur bongol tatame n̄aiye ka upwai'e kin. Kom tukwini kin narp laip pe, kin n̄ahra'e naŋ tikiŋ Got. ¹¹ Ta'e luku pe, ki n̄ahilyeh me yip. N̄oihmbwaip yerkeime yip si nule pe, yip yukur plihe yarp yal yoto bongol tikiŋ n̄oihmbwaip

pupwa, pakai. Yip si yarp ya yoto Krai Jisas pe, yip se pa yurp juhilyeh topo'me Got.

¹² Yukur pa yurpe n̄oihmbwaip pupwa no, ka embepeteme wahri' orope yip lalme. Detale, n̄oihmbwaip pupwa yip uku se ka kite yip n̄aiye pa yende hwap.

¹³ Yip yukur pa yaŋa'e wahri' orope yip sye' yil n̄aiye pa yende hwap, na pakai. Kut yaŋa'e wahri' yip supule yilme Got. Yip ta'e lenge miye' tuweinge n̄aiye si tahar yasme yule pe, yip yamba'e laip bwore. Ta'e luku pe, pa yaŋa'e wahri' orope yip lalme luku yilme Got no, pa yende n̄ai'e n̄ai'e bwore junde n̄oihmbwaip n̄aiye bwore bwarme. ¹⁴ N̄oihmbwaip pupwa yukur tatame ka se embepeteme yip. Detale, yip yukur yarp tuwihme wusyep er̄neme, pakai. Kut yip yarp tuwihme n̄oih mi'mi' tikiŋ Got.

Poi miye' wah tikiŋ n̄oihmbwaip bwore

¹⁵ Ta'e luku pe, n̄oih mi'mi' tikiŋ Got si n̄ende poi marp hlaininge. Kut yukur poi marp tuwihme wusyep er̄neme, pakai. Pe luku ki ta'e la, ya plihe mende hwap menge mil mil lakai? Napakai! ¹⁶ Yip si sisyeme n̄aiye yip pa yusyunde wusyep miye' ende no, pa junde pe, yip yarp ta'e miye' wah kin. Kin ta'e n̄aiye yip yarp miye' wah tikiŋ n̄aiye yende hwap pe, luku ka ende yip n̄aiye pa yule. Kom n̄aiye pa junde wusyep Got pe, pa yurp bwore bwarme. ¹⁷ Pa yininge wusyep hriphriph yil me Got! Somohon yip yarp ta'e miye' wah tikiŋ hwap n̄aiye jande n̄oihmbwaip pupwa. Kom tukwini pe, yip si yaŋa'e n̄oihmbwaip yip yalme wusyep mise tikiŋ Got n̄aiye tinge yanange yalan̄atme yip no, yip jande. ¹⁸ Somohon yip yarp yal yoto mwahupwai'e tikiŋ n̄oihmbwaip pupwa, kom tukwini Got si namba' yip pe, kin n̄ende yip yarp hlaininge pe, kin n̄ende yip yarp miye' wah tikiŋ n̄oihmbwaip bwore bwarme.

¹⁹ Nam manange wusyep tap e'e mamba'e menge malme yip no, yip pa yamba'e gondoume. Somohon yip yarp miye' wah tikiŋ n̄aiye yende hwap pupwa, topo'e yende n̄ai'e n̄ai'e jande n̄oihmbwaip pupwa. Kom tukwini pa yurp tuwihme Got n̄aiye pa yende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore no, pa yurp bwore bwarme. ²⁰ N̄up uku n̄aiye yip yarp miye' wah tikiŋ n̄oihmbwaip pupwa pe, yip yukur n̄oiheryembe n̄aiye pa yende n̄ai'e n̄ai'e bwore junde n̄oihmbwaip bwore bwarme, pakai. ²¹ Pe n̄aiseŋ kin, ki ta'e la? Ki pupwa supule. Ta'e luku pe, yip hi'e pupwa supule n̄aiye yip yende luku. N̄oihmbwaip pupwa luku n̄aiye yip yende pe, kin nember yip nal n̄aiye pa yule. ²² Kom tukwini Got si nenge yip tupwaihme bongol tikiŋ n̄oihmbwaip pupwa pe, yip yarp miye' wah kitikiŋ. Ta'e luku pe, pa yende n̄ai'e n̄ai'e junde n̄oihmbwaip bwore kitikiŋ pe, yip pa yurp bwore bwarme, topo'e pa yamba'e laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe. ²³ Nin lahmende n̄aiye na ende hwap gunde n̄oihmbwaip pupwa nin pe, yitini nin n̄aiye na amba'e pe, nule. Kom Got pwal poi yitini bwore kitikiŋ n̄aiye ya murp nye nyermbe. Laip bwore n̄aiye poi mamba'e luku pe, natme Jisas Krai Lahmborenge poi.

† 6.4 Kol 2.12

Poi yukur marp tuwihme wusyep erɲeme

7 Tukwini ɲam da mini yip lenge to' tatai ɲam. Yip lahmende ɲaiye si sisyeme wusyep erɲeme pe, yip sisyeme nange wusyep erɲeme luku ki bepyeteme lahmende ɲaiye teter yarp laip. ² Njupe ɲaiye tuwei windi'e miye' pe, wusyep erɲeme luku ɲupwai'e ti nal topo'e miye' ti ɲaiye ka hindi yurp wahtaipe taipe yurp kekep e'e. Kom ɲupe ɲaiye miye' ka ole pe, wusyep erɲeme luku yukur nupwai'e ti, pakai. ³ Njupe ɲaiye miye' ti teter narp laip no, ti tahar plihe wal windi'e miye' ɲoinde pe, luku ti wende niɲ pinip yar. Kut ɲaiye miye' ti ka ole pe, wusyep erɲeme luku yukur nupwai'e ti. O ɲupe ɲaiye ta windi'e miye' ambaran ende pe, luku yukur ti wende niɲ pinip yar, pakai.

⁴ Ta'e luku pe, lenge to' tatai ɲam, yip yukur plihe yarp tuwihme bongol tikin wusyep erɲeme. Detale, yip si tongor' yal wahr'i tikin Krai pe, ta'e ɲaiye yip yule yotop kin yal loutungwarmbe. Pe tukwini yip si yal jahilyeh topo'e miye' ɲaiye tahar nasme nule. Ta'e luku pe, yip tatame ɲaiye pa yende ɲai'e ɲai'e bwore bwore junde ɲoihmbwaip bwore ɲaiye Got ɲasande. ⁵ Njupe ɲaiye poi gwande ɲoihmbwaip yerkeime pe, wusyep erɲeme ɲahra'e ɲoihmbwaip pupwa poi nal ɲembere ɲaiye poi mende hwap. Ta'e luku pe, ɲaimune ɲaiye poi mende luku pe, ki nember poi nal yaɲah ɲaiye ya mule. ⁶ Kom tukwini pe, poi si masme bongol tikin wusyep erɲeme ɲaiye ɲoihmbwaip telei ɲaiye nupwai'e poi. Tukwini poi ya mende wah me Got. Topo'e wah ɲaiye ya mende pe, yukur ya plihe gunde wusyep erɲeme ɲaiye tinge yainge sai tup. Ya gunde yaɲah ɲambaran ɲaiye Yohe Yirise ɲahra'e ɲoihmbwaip poi ɲaiye ya mende gunde.

ɲoihmbwaip pupwa ki ɲende yumbune poi

⁷ †Ya mininge tu'e la? Wusyep erɲeme ki pupwa supule ɲaiye ki ɲende yumbune ɲoihmbwaip poi no, poi mende hwap lakai? Pakai! Kom wusyep erɲeme luku ki pasam hwap ɲam ɲaiye ɲam mende. Somohon ɲam yukur sisyeme wusyep erɲeme ɲaiye ɲanange na,

Yukur na eteke'e ɲai'e ɲai'e miye' ende no, na wimlal me ɲai uku, na pakai.

ɲaiye wusyep erɲeme yukur ka ininge pe, yukur ma se sisyeme yaɲah ɲaiye wimlal me ɲai'e ɲai'e luku, ki yaɲah pupwa. ⁸ ɲoihmbwaip pupwa si nahai'e yaɲah ende me wusyep tikin wusyep erɲeme ɲaiye ki ɲahra'e ɲoihmbwaip ɲam ɲaiye ma wimlal me ɲai'e ɲai'e. ɲaiye wusyep erɲeme ka pakai pe, ɲoihmbwaip pupwa ka orp tu'e miye' ɲaiye si nule. ⁹ Njupe ɲaiye ɲam yukur sisyeme wusyep erɲeme tikin Got pe, ɲam ɲoiheryembe nange ɲam miye' bwore bwarme. Kom ɲupe ɲaiye ɲam masande gondoume wusyep erɲeme pe, ɲam sisyeme nange ɲam si mende hwap pe, ɲam mule. ¹⁰ Ta'e luku pe, wah tikin wusyep erɲeme ɲaiye ka pasam ɲam yaɲah bwore ɲaiye mamba'e laip

bwore, kom ki pasam ɲam yaɲah ɲaiye ma mule.

¹¹ ††Detale, ɲoihmbwaip pupwa si nahai'e yaɲah ende ɲaiye ka hombo'e aɲaih ɲam pe, ɲaiye ma menge-lyembe wusyep erɲeme pe, yaɲah uku se ka pumbe ma mule. ¹² Ta'e luku pe, ya mininge tu'e le'e, wusyep erɲeme tikin Got pe, ki bwore bwarme supule, topo'e wusyep lalme ɲaiye sai nato wusyep erɲeme pe, ki yirise bwore bwarme. ¹³ Kom luku pe, ka tu'e la? Wusyep erɲeme ɲaiye bwore luku ɲende ɲam ti, ɲam mule lakai? Pakai supule. ɲoihmbwaip pupwa luku pwambe ti, ɲam mule. Kom wusyep erɲeme ɲaiye bwore bwarme ki nahra'e ɲoihmbwaip pupwa ɲam ɲaiye ma mende hwap pe, yaɲah uku nenge ɲam nal wohme Got. Pe ɲam sisyeme nange ɲam si mende hwap ɲaiye mowor'e wusyep erɲeme pe, ki ɲende hwap ɲam tata' tata' nanah hla'.

ɲoihmbwaip pupwa ki bepteme poi

¹⁴ Poi sisyeme nange wusyep erɲeme tikin Got ki bwore mise ɲaiye bepeteme yipihinge poi. Kom ɲam miye' tikin kekep e'e ɲaiye marp topo'e ɲoihmbwaip yerkeime. Detale, ɲoihmbwaip pupwa luku nupwai'e ɲam pe, ɲam marp ta'e miye' wah kin. ¹⁵ †ɲam yukur sisyeme tehei kin ɲaiye ɲam mende ɲai uku. ɲaimune ɲaiye ɲam masande ma mende pe, yukur ɲam mende. Kom ɲaimune ɲaiye ɲam gwarngge supule ɲaiye ma mende pe, ɲam mende. ¹⁶ Njupe ɲaiye ɲam mende ɲaimun ɲaiye ɲam gwarngge ma mende pe, luku ki pasam ɲam nange ɲam mowor'e wusyep erɲeme tikin Got. ¹⁷ ɲam gwarngge ɲaiye ma mende ɲai uku, kom ɲoihmbwaip pupwa ɲam tanam ɲaiye sai nato ɲam ɲende yumbune ɲam ti, ɲam mende hwap.

¹⁸ ɲam sisyeme nange ɲoihmbwaip bwore yukur sai nato ɲoihmbwaip mele'e ɲam, pakai. Ki pupwa supule. ɲam de ma mende ɲai'e ɲai'e bwore gunde ɲoihmbwaip bwore, kom ɲam yukur tatame ma mende.

¹⁹ ɲaimune bwore bwore ɲaiye ɲam masande ma mende pe, yukur ɲam mende. Kut ɲaimune pupwa ɲaiye ɲam gwarngge ma mende pe, ɲam mende. ²⁰ Ta'e luku pe, ɲoihmbwaip pupwa ɲaiye ɲam gwarngge pe, luku ɲam mende. O pupwa luku ɲaiye ɲam mende pe, yukur ɲam gwande ɲasande ɲam tanam, pakai. ɲoihmbwaip pupwa ɲaiye sai nato ɲoihmbwaip ɲam uku ɲahra'e ɲoihmbwaip ɲam ti, ɲam mende.

²¹ Ta'e luku pe, ɲam meteke'e wusyep erɲeme luku ki bepteme laip ɲam. Njupe ɲaiye ɲam de ma mende ɲaimune gunde ɲoihmbwaip bwore pe, ɲoihmbwaip pupwa ki nate tatme yaɲah ɲam. ²² Bwore mise! Nato ɲoihmbwaip mele'e ɲam pe, ɲam masande ɲaiye ma gunde wusyep erɲeme tikin Got. ²³ Kom ɲam meteke'e wusyep erɲeme ɲoinde tikin ɲende wah nato ɲoihmbwaip pupwa ɲam. ɲoiheryembe pupwa nato ɲam ki narmbe topo'e wusyep erɲeme tikin Got ɲaiye sai nato ɲoiheryembe bwore ɲam. Wusyep erɲeme ɲaiye ɲoinde tikin uku yohe wondoh pe, ki ɲende ɲam marp miye' tikin kekep tuwihme ɲoihmbwaip pupwa. ²⁴ ɲam ɲoihmbwaip mane supule me ɲaimun ɲaiye ɲende me

† 7.7 Kis 20.17, Lo 5.21

†† 7.11 Stt 3.13 ‡ 7.15 Gal 5.17

ɲam ta'e luku. Lahmende ka se ungwisme ɲam ongohe pupwa ɲoihmbwaip ɲam? ²⁵ Nato naɲ tikin Lahmborenge poi Jisas Krai pe, ɲam manange wusyep hriphrip me Got ɲaiye ka ungwisme ɲam. Nato ɲoiheriyembe ɲam pe, ɲam masande tikin ɲaiye ma gunde wusyep erɲeme tikin Got. Kom ɲoihmbwaip pupwa ɲam tanam ɲende yumbune ɲam pe, ɲam marp miye' wah tikin ɲoihmbwaip pupwa.

Ya murp gunde Yohe Yirise ɲaiye ɲanange

8 Got yukur ka ende wusyep kot me poi, pakai. Detale, poi si marp tongor' mal Krai Jisas. ² Bongol tikin Yohe Yirise si pwal poi laip bwore ɲaiye ya murp topo'e Krai Jisas. Kin si nenge poi tupwaihme bongol tikin ɲoihmbwaip pupwa ɲaiye ka ende poi ya mule. ³ Wusyep erɲeme tikin Moses yukur tatame ka se ungwisme poi ɲaiye ongohe ɲoihmbwaip yerkeime poi uku, pakai. Detale, poi yukur tatame ɲaiye ya gunde wusyep erɲeme. Kom Got ɲende yaɲah ɲoinde tikin ɲaiye kin de ka ungwisme poi. Kin nember Talah esep kin ilieh uku nate gah ta'e miye' kekep, kom kin yukur ɲende hwap ta'e poi ɲaiye mende. Got ɲanange pakai me ɲoihmbwaip pupwa ɲaiye bepteme poi pe, kin pwal poi Talah esep kin ilieh uku ɲaiye ka ole berme ɲoihmbwaip pupwa poi. ⁴ Got ɲasande ɲaiye ya murp bwore bwarme pe, Got ɲende ɲoihmbwaip bwore bwore tikin Krai ka tuhur embere e oto ɲoihmbwaip poi. O yukur poi plihe gwande ɲoihmbwaip yerkeime, pakai. Kut poi ya gunde yaɲah tikin Yohe Yirise.

⁵ Lahmende miye' tuweinge ɲaiye si jande yaɲah ɲaiye ɲoihmbwaip pupwa pe, tinge ɲoiheriyembe ɲaiye ka yende pupwa. Kut lenge miye' tuweinge ɲaiye jande yaɲah tikin Yohe Yirise pe, tinge ɲoiheriyembe ɲaiye ka yende ɲai'e ɲai'e ɲaiye ka ende Yohe Yirise ka hriphrip. ⁶ O ɲaiye ɲoiheriyembe nin ka gunde ɲoihmbwaip pupwa nin uku pe, nin miye' lakai tuwei uku na ole. Kut ɲaiye Yohe Yirise ka embepeme ɲoiheriyembe nin pe, nin na amba'e laip bwore pe, na orp bwore ɲumwaiye. ⁷ ɲuɲe ɲaiye miye' ende gande ɲoihmbwaip pupwa kitikin pe, ki ɲende wachaihme Got. Detale, kin yukur narp gande wusyep erɲeme tikin Got, topo'e kin yukur tatame ɲaiye ka se ende gunde. ⁸ Lenge miye' tuweinge ɲaiye jande ɲoihmbwaip pupwa tinge pe, tinge yukur tatame ka se yirisukwarme Got.

⁹ Kom yip yusme ɲoihmbwaip yerkeime ɲaiye somohon ki embepeme yip. Pa yurp junde ɲasande tikin Yohe Yirise. Detale, Yohe Yirise tikin Got narp nato yip. Lahmende miye' tuweinge ɲaiye yukur yamba'e Yohe Yirise tikin Krai pe, tinge yukur tikin Krai. ¹⁰ ɲaiye Krai narp nato yip topo'e Yohe Yirise kin pe, wahri' yip se ka ole. Detale, yip si yende hwap. Kom yipihinge yip se ka orp laip. Detale, Got si ɲende yip bwore bwarme. ¹¹ †O Yohe Yirise tikin Got ɲaiye ɲahra'e Jisas nasme nule no, ɲaiye kin narp nato yip pe, nato wah tikin Yohe Yirise pe, Got se ka yul yip laip bwore elme wahri' yip.

† 8.11 1Ko 3.16

Yohe Yirise ki ɲende poi tahar talah tikin Got

¹² Ta'e luku pe, Krai kin ka bepeteme laip poi pe, yukur ya plihe murp tuweihme ɲoihmbwaip yerkeime no, ka kete poi ɲaiye ya mende ɲai'e ɲai'e pupwa, pakai. ¹³ O ɲaiye pa yurp junde ɲoihmbwaip yerkeime yip uku pe, pa yule. Kut ɲaiye pa yurp junde Yohe Yirise pe, yip si yonombe yinise yaɲah tikin ɲoihmbwaip pupwa yip uku pe, pa yurp laip. ¹⁴ Lahmende miye' tuweinge ɲaiye jande Yohe Yirise tikin Got pe, tinge talah tikin Got.

¹⁵ ††Naimune ɲaiye Yohe Yirise tikin Got yal yip pe, yukur ka ende yip pa yurp tu'e miye' wah, topo'e ki ɲende yip ɲaiye pa hi' worhe, pakai. Yohe Yirise tikin Got ɲende yip yarp ta'e talah kin. Topo'e Yohe Yirise pwal poi bongol pe, poi tambah manange wusyep malme Got na, "Aba, Yai poi." ¹⁶ Yohe Yirise, wah kin ɲaiye ɲaname yipihinge poi ta'e le'e, "Yip si yarp ta'e talah tikin Yai Got." ¹⁷ Ta'e luku pe, poi marp ta'e talah tikin Got pe, mindemboi ya se mamba'e ɲai'e ɲai'e bwore bwore ɲaiye kin si nalanatme nange ka pul poi. ɲai'e ɲai'e lalme luku ɲaiye ka aɲa'e Talah kitikin Krai pe, poi topo'e. ɲaiye tukwini ya mamba'e nihe syohe tu'e ɲaiye kin namba'e pe, mindemboi se ya mamba'e naɲ embere, topo'e ya murp moi yirise bwore.

Mindemboi ya se murp mi moto yirise topo'e bongol tikin Got mi munuh moihla'

¹⁸ ɲam ɲoihmeryembe nihe syohe ɲaiye tukwini poi mamba'e pe, yukur ki ɲembere ta'e naɲ embere topo'e yarp bworere nato moi yirise kin ɲaiye sai tase no, mindemboi ka ember ote tus halhalme poi. ¹⁹ Detale, ɲai'e ɲai'e lalme ɲaiye Got si ɲende pe, tinge yarp yeseperhme ɲup uku ɲaiye Got si nalanatme nange ka ember ɲai uku ote tus halhalme lenge lahmende ɲaiye talah kin. ²⁰⁻²¹ ††Nai'e ɲai'e lalme ɲaiye tukwini sai kekep e'e pe, ka el luh paka pakaiye. Yukur ka mi'e gunde ɲasande tinge. Got si ɲende lenge sai ta'e luku. Detale, kin ɲasande ɲaiye ɲai'e ɲai'e lalme luku ka si eseperhme ɲup uku ɲaiye Got si nalanatme pe, Got ka ende ɲai'e ɲai'e lalme ka yute juhilyeh yotop lenge talah tikin Got ɲaiye ka yurp bwore hlaininge mi' supule. Nal ɲup uku pe, Got si ɲende yumbune yaɲah ɲaiye ka yule. ²² Poi sisyeme nange ɲai'e ɲai'e lalme ɲaiye Got somohonme ɲende pe, tinge lalme yisande syohe embere pupwa yate jere tukwini ta'e syohe ɲaiye tuwei da wara'e talah. ²³ ††Nai'e ɲai'e luku ɲaiye Got ɲende pe, tinge yisande syohe, topo'e tinge yilil. Got si pwal poi yitini ɲendehei Yohe Yirise, kom tukwini poi teter masande syohe pe, poi milil marp. Ta'e luku pe, poi marp meseperhme ɲuɲe ɲaiye Got ka ini poi owor'e ember el halhale nange poi si talah kin. Topo'e kin ka ende wahri' poi e'e ka tana' el ɲoinde tikin gunde wusyep ɲaiye kin si nupwai'e. ²⁴ Got si nungwisme poi pe, ɲoihmbwaip poi tenjeime kin pe, poi ya murp

†† 8.15 Mak 14.36, Gal 4.5-7 † 8.20-21 Stt 3.17-19 †† 8.23 2Ko 5.2-4

meseperhme najiye ka uwil'e ember naji'e naji'e bwore bwore kitikin otme poi. Kom poi sisyeme nange poi yukur mamba'e pe, teter ya murp meseperhme.

²⁵ Kom poi sisyeme nange se ya mamba'e najimune najiye njoihmbwaip poi tejei bongol nange ya mamba'e, kom najiye teter yukur poi mamba'e pe, ya syumbe murp njumwaiye.

²⁶ Poi yukur sisyeme yanjah najiye ya mininge wusyep misilihme Got. Detale, poi bongol pakai. Kom Yohe Yirise namba'e luh poi njisilihme Got najiye ka ungwisme poi. Njoihmbwaip Yohe Yirise njilil nalme Got, kom yukur kin nanange nal halhale. ²⁷ Kom Got si njyarp'e njoihmbwaip lenge miye' pe, kin si sisyeme najimune najiye Yohe Yirise njoiheryembe. Detale, Yohe Yirise gande njoihmbwaip tikin Got pe, kin namba'e luh lenge miye' tuweinge nanange wusyep nalme Got.

²⁸ Topo'e poi sisyeme nange najimune bwore lakai pupwa ka ot pe, Got njende luku najiye ka ungwis lenge miye' tuweinge najiye tinge yende nihararme Got.

Lenge miye' tuweinge luku najiye Got si nalanjatme lenge pe, ka ungwisme tinge gunde nasande kitikin.

²⁹ Lenge miye' tuweinge najiye Got somohon nalanjatme tinge pe, tinge ka yurp nahilyeh tu'e talah kitikin. Ta'e luku pe, lenge talah wula wula ka yurp topo'e pe, Krais ka orp tu'e najiye tatai tinge. ³⁰ Ta'e luku pe, Got gal lenge miye' tuweinge najiye somohon kin si nalanjatme tinge luku pe, kin gal lenge miye' tuweinge bwore bwarme. Kin nangang lenge laip bwore, topo'e nan embere kitikin nalme tinge.

Jisas Krais pasam poi yanjah najiye Got njende nihararme poi

³¹ Ta'e luku pe, ya se mininge tu'e lai me najimune najiye Got njende? Najiye Got ka ungwisme poi pe, yukur miye' ende tatame ka ende wachaihme poi.

³² Kin yukur nupwai'e Talah kin iliyeh uku, pakai. Kin nember kin nate nule berme poi. Kin pwal poi Talah kin uku pe, kin se ka plihe pul poi naji'e naji'e lalme luku topo'e.

³³ Got si nalanjatme poi lenge miye' tuweinge kitikin najiye bwore bwarme nal njembep kin pe, lahmende tatame najiye ka se ende wusyep kot me poi? ³⁴ Lahmende tatame ka ini poi nange ya mamba'e yitini pupwa me hwap najiye poi mende? Pakai. Krais Jisas njilyeh kin tatame ka ininge wusyep uku, kom kin si nule pe, kin plihe tahar na narp nal syep non † tikin Got pe, kin njisilihme Got najiye ka ungwisme poi.

³⁵ Krais njende nihararme poi njembere sekete pe, lahmende tatame najiye ka owor'e poi enge el wohe? Ya mamba'e nihe syohe, lakai lenge miye' najiye ka yende yumbune poi, lakai nimbot, lakai sehei'e hihyilih, lakai najinde pupwa ka ende yumbune poi, lakai lahmende ka pumb poi? Tatame naji'e naji'e luku ka owor'e poi enge el wohme Got? ³⁶ †† Wusyep najiye sai nato Tup tikin Got nanange ta'e le'e,

Poi marp ta'e lenge miye' tuweinge nin pe,

† Kin narp syep non tikin Got: wusyep uku ki sasambe nange kin narp miye' ondoh topo'e Got. †† 8.36 Sng 44.22

nye nyermbe tinge ka pumb poi najiye ya mule.

Tinge yeteke' poi ta'e worsip najiye ka yongombe ka yule.

³⁷ Kut Jisas Krais njende nihararme poi pe, najimune yukur ka se ota ende yumbune poi. Pe poi se ya yohe.

³⁸ Got kin njende nihararme poi pe, njoihmbwaip poi ka tejei bongol najiye yukur najinde ka se owor'e poi topo'e Got, pakai. Nule lakai narp laip, walip hla', lakai yipihinge bongol, najimune najiye tukwini sai, lakai najimune najiye mindemboi ka ot, lakai naji'e naji'e tetehei najiye tinge bongol. ³⁹ Najimune najiye sai nanah hla', lakai najimune najiye na gah kekep mondom, lakai naji'e naji'e sye' najiye sai nal'e nal'e kekep lalme. Naji'e naji'e lalme luku yukur ka se upwai'e nasande tikin Got, pakai. Jisas Krais pasam poi njoihmbwaip njembere tikin Got najiye njende nihararme poi.

Lenge miye' tuweinge najiye Got si nalanjatme

9 Nam yukur hombo'e. Detale, nam miye' tikin Krais pe, nam manange wusyep bwore mise. Yohe Yirise pwale njoihmbwaip bwore, topo'e nam sisyeme nange wusyep najiye nam manange ki bwore mise.

² Njoihmbwaip nam ki ginir supulme yip Juta, topo'e nam masande syohe embere sekete nato njoihmbwaip nam me yip Juta najiye lenge bamtihai nam.

³ Nam masande najiye Got ka ungwisme lenge to' tatai nam lenge Juta. Nam masande najiye Got ka ikil mande lenge Juta miye' tuweinge unuh me nam pe, kin ka ongohe nam el wohme Krais, najiye yanjah uku ka ungwisme lenge to' tatai nam pe, ka yamba'e luh nam yil moihla'. ⁴ †Lenge miye' tuweinge luku Got si nalanjatme tinge. Kin njende tinge yarp ta'e talah kitikin pe, tinge lalme yarp ya yoto yirise bongol kitikin uku. Kin nupwai'e kontrak njotop tinge, topo'e kin nangang lenge wusyep ernjeme. Kin nasamb lenge yanjah najiye ka yirisukwarne yahra'e nan kin, topo'e tinge yamba'e wusyep tupwai' me naji'e naji'e najiye ka angang lenge. ⁵ Lenge loumwah njendehei tinge pe, di' nan tinge tahar njembere. Topo'e bamtihai iliyeh lenge Juta luku pe, Krais kin nat ta'e miye' kekep, topo'e kin Got pe, kin bepeteme naji'e naji'e lalme. Ta'e luku pe, nye nyermbe lenge miye' tuweinge lalme ka yirisukwarne kin. Mise!

Pol nanange wusyep me najimune najiye Got njende lenge Israel

⁶ Nam yukur manange nange wusyep tupwai' najiye Got nupwai'e pe, ki nal luh pakaiye, pakai. Lenge miye' tuweinge lalme najiye bamtihai Israel pe, tinge lalme yukur Got nalanjatme tinge kitikin. ⁷ †Lenge njambaih talah tikin Abraham lalme najiye yate jande wim tikin Abraham pe, tinge luku yukur talah tikin Abraham, pakai. Somohon Got naname Abraham na, "Lenge njambaih talah Aisak pe, tinge ka yurp tu'e talah nin."

⁸ Ta'e luku pe, lenge talah najiye lenge miye' tuweinge yate yarp iliyeh najiye yara' lenge pe, tinge luku yukur

‡ 9.4 Kis 4.22 †† 9.7 Stt 21.12

talah tikin Got, pakai. Kut lenge talah n̄aiye tinge yara' lenge jande wusyep n̄aiye Got nupwai'e pe, tinge luku talah tikin Abraham bwore mise. ⁹ †Le'e wusyep tupwai' tikin Got n̄aiye kin n̄anange ta'e le'e, "N̄up ilyeh e'e n̄aiye n̄am malaŋatme pe, ka n̄ahilyeh el wahtaip ilyeh n̄aiye ma mut pe, Sara ta wara'e talah miye' ende."

¹⁰ Pe wusyep tupwai' tikin Got yukur mi'e, pakai. Rebeka ti wara'e lahmiye' hoi. Yai tinge hindi Aisak. Kin loumwah poi. ¹¹ ††Kom teter n̄aiye Rebeka yukur wara' lenge lahmiye' hoi uku, topo'e teter yukur tinge hindi yende n̄aimune n̄aiye ki bwore lakai pupwa pe, ti si wamba'e wusyep tupwai' uku watme Got yer. Got kin nalaŋatme miye' gande n̄oihmbwaip topo'e n̄asande kitikin. ¹² Got n̄aname ti na,

Talah ondohe ka orp miye' wah tikin talah n̄aiye na ara'e ot gunde.

Kin n̄aname wusyep uku mi'e pe, ti wara'e tinge hindi. Wusyep uku pasam poi n̄aiye Got nalaŋatme miye' gande n̄asande kitikin. Yukur ki gande yaŋah me wah n̄aiye poi mende bwore lakai pupwa. ¹³ †Wusyep tikin Got n̄aiye sai nato tup n̄anange na,

N̄am mende nihararme Jekop, kut n̄am gwarngé Iso. ¹⁴ Ya mininge tu'e la? Got kin pupwa n̄aiye n̄ende n̄ai ta'e luku lakai? Pakai. ¹⁵ ††Kin n̄aname Moses na,

N̄aiye ma n̄oih mi'mi' me lahmende pe, luku n̄asande n̄am tanam.

Topo'e n̄aiye ma n̄oihginirme lahmende pe, se ma n̄oihginirme kin.

¹⁶ Ta'e luku pe, n̄upe n̄aiye Got nalaŋatme miye', luku yukur nat n̄asande miye', topo'e wah nihe n̄aiye kin n̄ende, pakai. Kut Got se ka asambe n̄oih mi'mi' kin elme lahmende n̄aiye kin nalaŋatme. ¹⁷ ††Wusyep tikin Got n̄aiye sai nato tup n̄anange n̄aiye Got n̄aname Fero, miye' ondoh Isip na,

N̄am si malaŋatme nin n̄aiye na orp miye' ondoh, topo'e ma yasamb bongol n̄am Got mil me nin n̄aiye lenge miye' tuweinge lalme ka yeteke'e no, ka yininge naŋ embere n̄am yil kekep lalme.

¹⁸ Ta'e luku pe, Got se ka n̄oih mi'mi' me lahmende n̄aiye ki n̄asande. Topo'e n̄aiye kin de ka upwai'e n̄oihmbwaip miye' ende no, ka susukut pe, se ka ende gunde n̄asande kitikin.

¹⁹ Ta'e luku pe, n̄ende yip se ka ini n̄am tu'e le'e, "N̄aiye ka tu'e liki pe, deta'e lai n̄aiye Got ka ini lenge miye' nange tinge yende pupwa? Lahmende tatame n̄aiye ka engelyembe n̄asande tikin Got no, ka gunde n̄asande kitikin?" ²⁰ †††Kom nin miye' iki, nin lahmende tatame n̄aiye na se ininge wusyep elme Got tuwa'e n̄aimune n̄aiye ki n̄ende me nin? Marp kekep yukur ka se plihe inime miye' n̄aiye n̄ere kin na, "Deta'e lai ti ni n̄ende n̄am ta'e le'e?" ²¹ Mi'e pe, miye' n̄aiye n̄ende marp se ka amba'e kekep sye' pe, se ka ere marp gunde n̄asande kitikin. Ka ere marp kekep hoi. Marp kekep n̄oinde n̄aiye ki bwore mi' supule pe, ka inir keteme n̄aiye ka yende wenersep embere embere pe,

ka yamba'e yenge tus. Kut marp kekep n̄oinde pe, ka yenge yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei n̄aiye sikirp pupwa.

²² Topo'e ki n̄ahilyeh nalme n̄aimune n̄aiye Got ka ende. Kin de ka ember n̄oihmbwaip nihe kin ote tus halhale n̄aiye lenge mitiŋ lalme ka yeteke'e bongol embere kin. Got de ka asamb lenge miye' tuweinge pupwa n̄oihmbwaip nihe kin elme hwap tinge. Pe kin tatame n̄aiye ka ende yumbune lenge. Bwore mise, tinge pupwa supule n̄aiye ka ende yumbune tinge, kom kin syumbe narp n̄umwaiye nesepherme tinge.

²³ Ta'e luku pe, kin n̄asande lenge miye' tuweinge n̄aiye ka uru'e yirise embere topo'e bongol kin, topo'e kin si nalaŋatme tinge n̄aiye ka yamba'e n̄oihginir kin. Kin n̄ende mi'mi' me tinge n̄aiye mindemboi ka an-gange lenge yarp bwore bwore nato moi yirise kin.

²⁴ Poi lenge mitiŋ n̄aiye kin si nalaŋatme. Kin yukur nalaŋatme lenge Juta n̄ilyehme, pakai. Kom lenge hait-en topo'e.

²⁵ ††Le'e wusyep tikin Got n̄aiye profet Hosea nange, Lenge miye' tuweinge n̄aiye somohon n̄am yukur gw-al lenge

ta'e n̄aiye tinge miye' tuweinge n̄am pe, tukwini ma gwil lenge nange tinge bamtihai n̄am.

Topo'e ma mende nihararme mitiŋ n̄aiye yukur somohon n̄am mende nihararme tinge.

²⁶ †Topo'e somohon Got n̄ana lenge na, Yip yukur lenge miye' tuweinge n̄am iki.

Kom tukwini tinge yanange n̄aiye yip talah tikin Got n̄aiye yarp nye nyermbe.

²⁷ ††O Aisaia n̄oiheryembe lenge Israel pe, kin n̄anange nalaŋatme wusyep ta'e le'e,

N̄aiye lenge miye' tuweinge Israel ka wula wula sekete tu'e sahmolon

n̄aiye n̄anar n̄oloh sah pe, Lahmborengé se ka amba'e n̄ilyeh hoi tinge.

²⁸ Lahmborengé si n̄ende wusyep kot me miye' tuweinge lalme

n̄aiye yarp kekep pe, se ka ende yumbune tinge hihwaiye.

²⁹ †††N̄ai'e n̄ai'e luku ki tas ta'e n̄aiye somohon profet Aisaia n̄anange. Ki n̄anange ta'e le'e,

Lahmborengé n̄aiye kin bongol sekete n̄aiye ka ende yumbune poi,

kom ki nasme bamtihai poi sye' yarp.

N̄aiye pakai pe, poi ya mi'e supule

tu'e n̄aiye somohon lenge miye' tuweinge moi embere Sodom

topo'e Gomora n̄aiye tinge mi'e.

Lenge Israel, n̄oihmbwaip tinge yukur teŋeime Krais

³⁰ Ya plihe mininge wusyep mune topo'e? Ya mininge tu'e le'e: Lenge haiten miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip tinge teŋeime Got bongole pe, tinge si yarp bwore bwarme yal n̄embep tikin Got. Tinge yukur yende wah nihe n̄aiye yahai'e kin. ³¹ O lenge miye' tuweinge Israel yende wah nihe n̄aiye jande wusyep

† 9.9 Stt 18.10 †† 9.11 Stt 25.23 ‡ 9.13 Mal 1.2-3 †† 9.15 Kis 33.19 †† 9.17 Kis 9.16 ††† 9.20 Ais 29.16, 45.9

††† 9.25 Hos 2.23 § 9.26 Hos 1.10 †† 9.27 Ais 10.22-23 ††† 9.29 Ais 1.9

erņeme tikin Got ņaiye naņa'e Moses no, ka yurp bwore bwarme topo'e Got, kom tinge yukur yarp bwore bwarme. ³² Detale, tinge yukur jande yaņah ņaiye yaņa'e ņoihmbwaip tinge yalme Got, pakai. Tinge ņoiheriyembe nange ka yende wah nihe pe, ka yurp bwore bwarme. Neser ende kin gere ņihip tinge pe, tinge tambe. ³³ †Wusyep tikin Got ņaiye sai nato tup ņanange ta'e le'e,

ņam si malaņatme ņeser ende ņaiye ka gere ņihip lenge miye' tuweinge

ņaiye ka tumbe.

Pe ma member kin ka orp hwate Saion.

Lenge mitiņ ņaiye ņoihmbwaip tinge teņeime kin pe, yukur ka hi'e. ††

Lenge Israel yukur sisysteme yaņah bwore bwore tikin Got

10 Lenge to' tatai ņam, ņoihmbwaip ņam e'e pe, ki ņasande ņaiye Got ka ungwisme lenge miye' tuweinge Israel ņaiye tinge bamtihei ņam. Pe ņam manange wusyep misilihme Got bongol sekete ņaiye ka ungwisme tinge. ² ņam sisysteme tinge bworerme pe, ņam manange ta'e le'e. Tinge bongol supule ņaiye jande yaņah bwore bwore tikin Got ņaiye kin ņasande. Kom wah nihe tinge yukur gande ņasande tikin Got. ³ Ta'e luku pe, tinge yukur sisysteme yaņah ņaiye Got ņende me poi miye' tuweinge ņaiye ya murp bwore bwarme tu'e kitikin. Tinge jande yaņah ņoinde tititinge pe, tinge yukur yarp tuwihme Got no, ka ende tinge ka yurp miye' bwore bwarme. ⁴ Wah ņaiye jande wusyep erņeme si mi'e. Detale, Krai kumbur kohmap ņambaran ņaiye poi ya murp bwore bwarme mil ņembep tikin Got. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge lalme ņaiye yaņa'e ņoihmbwaip tinge yalme Krai pe, tinge ka yurp bwore bwarme yil ņembep tikin Got.

Got de ka ungwisme lenge mitiņ lalme

⁵ †Moses nainge wusyep na, ņaiye lenge miye' tuweinge yasande ņaiye ka yurp laip pe, ka junde wusyep erņeme lalme. ⁶ ††Kom yaņah ņaiye na orp bwore bwarme topo'me Got pe, ņoihmbwaip nin ka teņeime Krai. Yukur na ņoiheriyembe tu'e le'e, "Lahmende tatame ņaiye ka e unuh moiħla' ņaiye ka eteke'e Krai no, ka enge Krai ote guh?" ⁷ Topo'e yukur pa se yininge na, "Lahmende tatame ka se e guh luh moi lenge miye' yule ņaiye si yule?" Ki ta'e ņaiye ni plihe nala ahra'e Jisas osme ņeħeħ unuh. ⁸ Kom wusyep tehei ņaiye wusyep uku ki ņanange ta'e le'e, Wusyep uku ki sai sehei me yip ņaiye tahai' nato ņoihmbwaip yip topo'e mut yip. Wusyep ņaiye poi manange malaņatme pe, poi manange malme yaņah ņaiye ņoihmbwaip yip ka teņeime Krai bongol.

⁹ O ņaiye mut nin uku na ininge owor'e ember el hal-hale nange Jisas kin Lahmborenge, topo'e nato ņoihmbwaip mele'e nin uku ka teņei bongol me Krai nange Got nahra'e kin nasme nule pe, Got se ka ungwisme nin. ¹⁰ ņoihmbwaip poi ņaiye ka teņei bongol me Krai pe, Got se ka gil poi nange poi miye' tuweinge ņaiye marp bwore bwarme. Topo'e ņaiye mut poi ya mininge mowor'e member ņoiheriyembe mise poi pe, Got se ka ungwisme poi. ¹¹ ††Ki ta'e wusyep ņaiye sai nato tup ņana poi na, "Lenge miye' tuweinge ņaiye ņoihmbwaip tinge teņeime kin pe, yukur ka se hi'e." ¹² Lenge Juta topo' lenge mitiņ ņaiye yukur Juta pe, tinge ņahilyeh lalme. Lahmborenge ilyeh uku pe, kin Lahmborenge poi lalme. Kin ņasambe ņoihmbwaip bwore kin nalme lenge mitiņ lalme ņaiye yisilihme kin nange ka ungwisme tinge. ¹³ ††Ta'e luku pe, lahmende miye' tuweinge ņaiye ka jil naņ Got yisilihme kin ņaiye ka ungwisme tinge pe, Got se ka ungwisme tinge.

¹⁴ Kom ņaiye ņoihmbwaip tinge yukur teņeime kin pe, tinge ka yisilihme kin tu'e lai ti, ka ungwisme tinge? Topo'e ņaiye tinge yukur yisande wusyep kin pe, ka se yaņa'e ņoihmbwaip tinge yilme Krai tu'e lai? Topo'e ņaiye miye' ende yukur nal ņanange nalaņatme wusyep nalme tinge pe, ka se yusyunde wusyep kin tu'e la? ¹⁵ †††Topo'e lahmende ka se ininge wusyep uku ņaiye yip yukur yember lenge mitiņ yal tas ņaiye ka yininge yalaņatme wusyep uku? Wusyep ņaiye sai nato Tup tikin Got ņanange ta'e le'e, Lenge miye' ņaiye yenge wusyep bwore mise yat pe, ņihip tinge bwore mi' supule.

Lenge Israel yukur yisande wusyep bwore mise

¹⁶ †Kom yukur lenge miye' tuweinge lalme jande wusyep bwore mise luku, pakai. Aisaia ņanange ta'e le'e, "Lahmborenge, lahmende ka aņa'e ņoihmbwaip kin elme wusyep e'e ņaiye poi manange malaņatme malme tinge?" ¹⁷ Tinge yanange yalaņatme poi wusyep bwore tikin Krai pe, ki ņende ņoihmbwaip poi ka teņeime wusyep uku ņaiye poi masande. ¹⁸ †††Kom de-ta'e lai me lenge Juta miye' tuweinge? Tinge yisande wusyep uku, lakai pakai? Hei! Tinge si yisande kili.

Poi sisysteme, lenge miye' tuweinge lalme ņaiye nal'e nal'e kekep lalme pe, tinge si yisande wusyep mise tikin Got.

Pe wusyep tikin Got si nal'e nal'e nato moi ilyeh ilyeh kekep lalme.

¹⁹ †††Topo'e ņam de ma plihe misilih na, ta'e lenge miye' tuweinge Israel yukur sisysteme wusyep tehei ņaiye wusyep uku, lakai pakai? Tinge si sisysteme. Moses kin ņendehei ņaiye ņanange nalaņatme wusyep Got uku.

ņam ma mende yip ņaiye pa ternenge sisingir me lenge mitiņ

ņaiye yukur kekep ilyeh yip.

Topo'e ma mende yip pa tuhwarme lenge haiten,

† 9.33 Ais 28.16 †† Aisaia 28.16 Neser uku kin ņanange me Jisas.
‡ 10.5 Wkp 18.5 †† 10.6 Lo 30.12-14

‡‡ 10.11 Ais 28.16 ‡‡‡ 10.13 Jol 2.32 ‡‡‡ 10.15 Ais 52.7 § 10.16 Ais 53.1 §† 10.18 Sng 19.4 §†† 10.19 Lo 32.21

ɲaiye yip ɲoiheriyembe ɲaiye tinge sande teke'e pakai.

²⁰ ††Topo'e Aisaia, kin plihe ɲanange wusyep bongol ta'e le'e,

Lenge miye' ɲaiye yukur yaha yahai'e ɲam pe, tinge se ka yeteke'e ɲam.

ɲam mence ɲam tanam mate masambe ɲam mal lenge mitiɲ

ɲaiye yukur yisilih yahai' ɲam.

²¹ ††Kom wusyep ɲaiye Aisaia ɲanange nal lenge Israel pe, ki ɲanange ta'e le'e,

ɲup ilyeh ilyeh pe, ɲam gwal lenge pe, ɲam marp meseperhme

ɲaiye ma mungwisme lenge miye' tuweinge ɲaiye yende sisyo'e

topo'e yengelyembe wusyep ɲam.

Got ɲasambe ɲoih mi'mi' kin nal lenge Israel

11 ††Nam de ma misilih tu'e le'e, ta'e Got si nangange teket me lenge miye' tuweinge Juta lakai? Pakai supule! ɲam topo'e, ɲam miye' Israel. ɲam ɲambaih ende tikin Abraham, topo'e ɲam bamtihei ilyeh tikin Benjamin. ² Got yukur nangange teket me lenge miye' tuweinge kitikin ɲaiye ɲendeheiyeh kin si nalanatme tinge. Yip ɲoiheriyembe yilme wusyep bongol ɲaiye profet Elaija ɲaname Got me pupwa lenge Israel. Elaija ɲanange ta'e le'e, ³ ††

Lahmborenge! Lenge Israel si yongomb lenge profet nin lalme pe,

tinge si yule. Topo'e tinge yuluwau ɲeser hendeinge nin.

O ɲam ilyeh e'e ɲam marp pe, tinge yahai' ɲam ɲaiye ka pumbe ma mule.

⁴ ††Got nungwisme wusyep kin ta'e la? Kin ɲaname ta'e le'e,

Lenge miye' sye' ɲam tanam pe, wutu' tinge tatame 7,000.

Tinge lenge miye' uku yukur yisar'e ɲhip mbep me got hombo'e Bal

ɲaiye tinge yirisukwarme ti.

⁵ Ki ɲahilyeh ta'e tukwini. Got ɲoih mi'mi' lenge mitiɲ sye' Israel pe, kin si nalanatme tinge ɲaiye ka yurp tu'e lenge miye' tuweinge kitikin. ⁶ Got ɲoih mi'mi' me tinge pe, kin nalanatme tinge. Kin yukur ɲoiheriyembe wah mune mune ɲaiye tinge yende no, kin nalanatme tinge, pakai. Kin nalanatme tinge pakaiye. Detale, kin ɲoih mi'mi' me tinge. ⁷ Ta'e luku pe, ya mininge tu'e la? ɲaimune ɲaiye lenge Israel yende wah nihe ɲaiye ka yamba'e pe, tinge yukur yamba'e. Got nalanatme lenge Israel sye' pe, tinge yamba'e. O lenge mitiɲ wula wula pe, ɲoihmbwaip tinge si susukut mi'e. ⁸ ††Wusyep ɲaiye sai nato Tup tikin Got ɲanange ta'e le'e,

Got si ɲende ɲoihmbwaip tinge si bermbur.

Kin ɲende ɲembep tinge si yepelme pe,

yukur ka se yeteke'e ɲai'e ɲai'e,

topo'e mungwim tinge si kwote pe,

yukur ka yusyunde wusyep.

Tinge yarp ta'e luku yate jere tukwini.

⁹ ††Dewit plihe ɲanange wusyep ilyeh uku ta'e le'e,

ɲupe ɲaiye ka juhilyeh yono ɲai embere pe,

ɲup pupwa ka ende yumbune tinge.

Ka tu'e ɲaiye ni nenge tem narpe hro',

topo'e ka tu'e ɲehheh ende ɲaiye ka tumbere yi juh no,

ɲeser ka gere ɲhip tinge pe, ka yamba'e yitini pupwa tinge.

¹⁰ Ka ende ɲembep tinge ka tingir pe, yukur ka plihe yeteke'e ɲai'e ɲai'e.

Hwap ka ende lupu ɲaiye nal teket tinge luku ka ɲatai' pe, ka gih gih.

Got nungwisme lenge haiten miye' tuweinge

¹¹ Ta'e luku pe, ɲam de ma misilih tu'e le'e: ɲupe ɲaiye lenge Israel tambe ya yoto hwap pe, tinge talai buryehme lakai? Pakai. Tinge yaɲa'e teket me Got, kut Got nungwisme lenge haiten miye' tuweinge. Got ɲasande ɲaiye lenge Israel miye' tuweinge ka yeteke'e ɲaimune bwore bwore ɲaiye Got nungwisme lenge haiten miye' tuweinge pe, lenge Israel ka ɲoihmbwaip pupwa me tinge, topo'e ka ternenge sisingir me ɲai uku. ¹² ɲupe ɲaiye lenge Israel miye' tuweinge yasme yaɲah bwore tikin Got ya yoto yende hwap pe, Got nangange ɲai'e ɲai'e bwore bwore nal lenge miye' tuweinge lalme ɲaiye yarp kekep. Topo'e lenge Israel yaɲa'e teket yalme Got pe, Got nangange ɲai'e ɲai'e bwore bwore nalme lenge haiten miye' tuweinge. Ta'e luku pe, ɲaiye lenge Israel miye' tuweinge lalme ka plihe yaɲa'e ɲoihmbwaip tinge yilme Got pe, kin se ka uwil'e ɲoih mi'mi' embere kin el lenge mitiɲ lalme.

¹³ ɲam manange wusyep e'e malme yip lenge haiten miye' tuweinge. Got si nalanatme ɲam ta'e aposel ɲaiye ma mende wah guh bumbe me yip haiten pe, ɲam hriphrip ɲaiye ma mende wah uku. ¹⁴ ɲam ɲoiheriyembe ta'e le'e, ɲam da mahra'e ɲoihmbwaip lenge miye' tuweinge ɲam Juta ɲaiye ternenge sisingir me yip no, sye' tinge, ɲoihmbwaip tinge ka teɲeime Kraiss pe, Got ka ungwisme tinge. ¹⁵ ɲupe ɲaiye Got ginyen lenge Juta miye' tuweinge pe, Got bunjenge lenge miye' tuweinge kekep ɲaiye somohon yende wachaihme kin pe, tinge ɲemei kin. Ta'e luku pe, ɲaiye Got ka ungwisme lenge Israel pe, poi ya sisysteme nange Got se ka ahra'e lenge miye' tuweinge ɲaiye somohon yule pe, ka plihe tuhur. ¹⁶ ɲaiye Abraham topo'e lenge mwan ka' lenge Juta yarp bwore bwarme pe, lenge ɲambaih talah tinge topo'e se ka yurp bwore bwarme. O ɲaiye lou nam uku bwore bwarme pe, lou lombo topo'e bwore bwarme. ⁵

¹⁷ Kom lou lombo sye' tikin lou olip ɲaiye bwore luku pe, tinge miye' sye' Juta, Got si ɲotombo ɲiche nal, kut kin plihe namba'e lou lombo tikin olip pupwa ɲaiye gere sai sipsyap nate neɲel'e nal. Yip lenge haiten miye' tuweinge pe, yip ta'e lou olip pupwa ɲaiye gere sai sipsyap. Pe tukwini yip yamba'e ɲom bwore natme

† 10.20 Ais 65.1 †† 10.21 Ais 65.2 ‡ 11.1 Flp 3.5 †† 11.3 1Ki 19.10,14 ‡† 11.4 1Ki 19.18 ††† 11.8 Lo 29.4, Ais 29.10

‡‡ 11.9 Sng 69.22-23 § Lou nam tinge mwan ka' lenge Juta pe, lou lombo tinge ɲambaih talah.

lou tehei n̄aiye lou olip bwore tikin Got n̄ahilyeh ta'e lou lombo sye' n̄aiye yamba'e pe, pa yurp bwore.

¹⁸ Ta'e luku pe, yip yukur pa n̄oiheryembe nange yip si bwore mi' supule yengelyembe lenge lou lombo tikin lou orope olip uku. Yukur pa tengelyem no, pa n̄oiheryembe tu'e liki, na pakai! Yip lou lombo le'e. Lou lombo yukur kete kekep n̄om no, ki naŋa'e nalme lou orope, topo'e lou nam, pakai. Lou nam kete n̄om gah kekep ti, ki naŋa'e nalme lou orope topo'e lombo.

¹⁹ Kom yip pa yininge tu'e le'e, "Got n̄otombo lenge lou lombo luku n̄iche nal. Detale, kin plihe namba'e poi na neŋel'e nanah luh tinge." ²⁰ Luku ki bwore mise. Lenge lou lombo luku pe, lenge Juta miye' tuweinge. Tehei kin ta'e le'e, n̄oihmbwaip tinge yukur teŋeime Got pe, kin n̄otombo tinge n̄iche nal. Kom yip pe, n̄oihmbwaip yip teŋeime kin pe, yip yarp bwore. Ta'e luku pe, yip n̄oiheryembe bworerme. N̄oihme n̄aiye pa yahra'e naŋ yip tip. Yip pa hi'jirnge pe, pa yurp n̄umwaiye. ²¹ Te n̄oiheryembe! Somohon yukur Got nasme lou lombo sye' lenge Juta ki sai, pakai. Ta'e luku pe, n̄aiye yip pa yende bwili'e bwula'e yengelyembe wusyep Got pe, yukur ka se enge syep ember me yip, pakai. ²² Le'e ya meteke'e Got kin miye' ta'e la? Kin Got n̄aiye pasam poi n̄oihmbwaip n̄umwaiye topo'e n̄oihmbwaip gamare. Kin nangange nihe syohe nalme lenge miye' tuweinge luku n̄aiye yengelyembe wusyep kin. Kom lahmende miye' tuweinge n̄aiye tongor' yal n̄oihmbwaip n̄umwaiye tikin Got pe, kin nangange n̄oihmbwaip bwore bwore nalme tinge. O n̄aiye yukur pa yaŋa'e n̄oihmbwaip yip yilme kin pe, se ka otombo yip iche el. ²³ Topo'e n̄aiye lenge Juta miye' tuweinge ka plihe yimbilme n̄oihmbwaip yilme Got pe, kin se ka plihe amba'e tinge eŋel'e el lou orope luku. Kin ilyeh bongol tatame n̄aiye ka ende n̄ai uku.

²⁴ Yip haiten, yip sisyeme, somohon yip yarp ta'e lou lombo tikin lou olip n̄aiye gere sai nal syipsyap tinginde. Kom Got kin n̄otombo yip pe, kin neŋel'e yip nal lou olip n̄aiye sai wah. Lou olip luku yukur yip iki, pakai. Ta'e luku pe, n̄am mana yip. Got se ka plihe amba'e lou lombo tikin Juta, n̄aiye lou olip lombo tikin wah uku n̄aiye somohon kin n̄otombo n̄iche nal uku plihe eŋel'e el luh kitikin n̄aiye somohon sai.

Got n̄asambe n̄oihmbwaip n̄umwaiye kin nal lenge miye' tuweinge lalme

²⁵ Lenge to' tatai n̄am, n̄am masande n̄aiye yip pa sisyeme wusyep tase ende le'e. N̄aiye pa sisyeme wusyep e'e bworerme pe, yukur pa se plihe n̄oiheryembe yip tip nange yip si sisyeme n̄ai'e n̄ai'e lalme. N̄oihmbwaip sye' lenge miye' tuweinge Juta si susukut pe, ka yurp tu'e luku yil tutume n̄upe n̄aiye namba lenge haiten miye' tuweinge n̄aiye ka yutme Krai pe, ka usungurhme namba n̄aiye Got si nalanatme tinge.

²⁶ †Pe luku yaŋah n̄aiye Got ka ungwisme lenge Israel. Ki gande wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got n̄anange ta'e le'e,

Miye' nungwisme n̄aiye ka ot no, ka ungwisme lenge Israel pe,
ka ose Jerusalem ot.

Kin ka ende lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye bamtihei tikin Jekop ka yusme yaŋah n̄aiye yende bwili'e bwula'e yengelyembe wusyep Got.

²⁷ ††N̄am ma mupwai'e kontrak e'e topo'e tinge, n̄aiye ma mogohe n̄oihmbwaip pupwa tinge.

²⁸ Lenge Israel yaŋa'e teket me wusyep bwore mise tikin Jisas pe, tinge yende wachaihme Got. Pe luku ki nungwisme yip lenge haiten miye' tuweinge n̄aiye yate sisyeme Got. Kom somohonme Got si nalanatme tinge n̄aiye ka yurp tu'e lenge miye' tuweinge kitikin. Got n̄ende gande wusyep tupwai' bongol kin n̄aiye kin nupwai'e topo'e Abraham, Aisak topo'e Jekop. ²⁹ Got yukur tatame ka se bunjenge n̄oihmbwaip kin me lahmende n̄aiye kin nalanatme, topo'e kin naŋa'e n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore kin nalme tinge. ³⁰ Somohon yip lenge haiten miye' tuweinge pe, yip yende bwili'e bwula'e yengelyembe wusyep Got. Kom tukwini pe, Got si n̄oihginirme yip. Detale, lenge miye' tuweinge Juta si yende bwili'e bwula'e yengelyembe wusyep Got.

³¹ Topo'e tukwini n̄ahilyeh uku pe, lenge Juta miye' tuweinge si yende bwili'e bwula'e yengelyembe wusyep tikin Got. Kom n̄up ende pe, tinge Juta topo'e se ka yamba'e n̄oihginir tikin Got. Detale, Got kin si n̄oihginirme yip. ³² Tehei n̄aiye lenge miye' lalme yarp ya yoto mwahupwai'e me hwap pupwa pe, tinge yende bwili'e bwula'e yengelyembe wusyep Got. Kin nasme tinge yende ta'e luku no, mindemboi ka asamb lenge n̄oihmbwaip n̄umwaiye kin elme tinge lalme.

Poi ya mahra'e naŋ tikin Got

³³ †Hei, Got kin papararme sande teke'e, topo'e n̄oihmbwaip bwore bwore kin gah gah nal ta'e n̄aiye n̄oloh pinip.

Poi miye' yukur tatame n̄aiye ya se meteke'e sisyeme n̄oihmbwaip tase kin lalme.

Topo'e poi yukur tatame ya se gunde yaŋah kin lalme.

³⁴ †Wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got n̄anange ta'e le'e,

Lahmende tatame ka se sisyeme n̄oihmbwaip tikin Got?

Lahmende tatame ka se aŋa'e n̄oihmbwaip ungwisme kin?

³⁵ ††Topo'e lahmende si naŋa'e n̄aimune nalme Got yer ti,

Got se ka plihe ungwisme n̄ai uku otme kin?

³⁶ †††N̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye tukwini sai e'e pe, Got kin n̄ende. Kin tehei me n̄ai'e n̄ai'e lalme. N̄ai'e n̄ai'e lalme le'e pe, n̄ai kitikin. Poi ya mirisukwarme mahra'e naŋ kin nye nyermbe. Bwore mise.

† 11.26 Ais 59.20-21

†† 11.27 Ais 27.9 † 11.33 Ais 55.8 †† 11.34 Ais 40.13 †† 11.35 Jop 41.11 ††† 11.36 1Ko 8.6

Poi ya maŋa'e wahri' poi tu'e ofa milme Got

12 Ta'e luku pe, lenge to' tatai ŋam, ŋam ŋoih-meryembe ŋoihginir embere tikin Got pe, ŋam manange wusyep bongol le'e malme yip ta'e le'e. Yip pa yaŋa'e wahri' yip tu'e ŋaiye ofa yilme Got. Yip pa yurp bwore bwarme mi' supule, topo'e pa yende ŋai'e ŋai'e junde ŋoihmbwaip tikin Got ŋaiye ŋasande. Luku yaŋah bwore mise ŋaiye pa yirisukwarme Got. ² Yip yukur pa junde ŋoihmbwaip topo'e yaŋah lenge miye' tuweinge tikin kekep e'e, na pakai. Kom pa yusme Got ka bunjenge ŋoihmbwaip yip topo'e ŋoiheryembe yip ka ŋambaran supule. Ta'e luku pe, yip pa sisyeme ŋaimune ŋaiye Got ŋasande pa yende. Topo'e yip pa sisyeme ŋaimune ŋaiye ki bwore, topo'e ŋoihmbwaip bwore bwore tikin Got, topo'e ŋoihmbwaip ŋaiye ki bwore bwarme supule.

Poi ya mende wah gunde yitini ŋaiye Got si pwal poi

³ Got ŋoih mi'mi' ŋam pe, kin nalaŋatme ŋam miye' wah kitikin. Ŋam de ma mini yip wusyep bongol e'e milme yip ilieh ilieh. Yip yukur pa ŋoiheryembe nange sande teke'e topo'e ŋaimune ŋaiye yip yende pe, ki nengelyembe lenge miye' tuweinge sye', pakai. Ŋoih-eryembe bilip ŋaiye Got si yal yip pe, pa yende junde. ⁴ †Wahri' poi pe, wahri' lombo kin wula wula. Wahri' lombo luku ŋende wah ilieh ilieh tongonose. ⁵ Ŋahilyeh uku pe, poi miye' tuweinge wula wula, kom nato Krai pe, poi marp ta'e ŋaiye wahri' ilieh. Pe poi ilieh ilieh tongonose, poi tonombe gwah ilieh.

⁶ ††Got kin pwal poi yitini ilieh ilieh ŋaiye ya mende wah tetehei pe, luku ki gande ŋoih mi'mi' kin. Ta'e luku pe, lahmende ŋaiye Got naŋa'e wah nange ka ininge alaŋatme wusyep profet tikin Got el tutume wutu' ŋaiye ŋoihmbwaip kin teŋeime Got. ⁷ O ŋaiye ka amba'e wah ŋaiye ungwisme lenge mitiŋ pe, ka ungwisme lenge mitiŋ. Tu ŋaiye ka amba'e wah jetmam pe, ka ende wah tu'e jetmam. ⁸ Topo'e ŋaiye miye' ende ka amba'e wah ŋaiye ka ininge wusyep bwore ende bongolme ŋoihmbwaip topo'e ŋoiheryembe lenge miye' tuweinge pe, kin ka ininge wusyep ende bongolme ŋoihmbwaip topo'e ŋoiheryembe tinge. Lahmende ŋaiye kin de ka iyar'e ŋai'e ŋai'e kin ungwisme lenge mitiŋ ŋaiye sehei'e ŋai'e ŋai'e pe, ka angange ŋai'e ŋai'e wula elme tinge. Miye' ŋaiye bepteme wah ende pe, ka ende wah nihe ŋaiye bepteme wah uku. Miye' ŋaiye ŋoihginirme lenge mitiŋ no, kin nungwisme tinge pe, kin ka hriphrip ŋaiye ka ungwisme tinge.

Poi ya maŋa'e ŋoihmbwaip poi supule milme lenge Kristen to' tatai

⁹ Yukur pa hombo'e yisar'e minjau nange yip yende niharar lenge mitiŋ, na pakai! Pa yende nihararme tinge pe, yaŋa'e teket yilme ŋaimune ŋaiye ki pupwa. Jin bongole yende ŋaimune ŋaiye kin bwore. ¹⁰ Yip pa

† 12.4 1Ko 12.12 †† 12.6 1Ko 12.4-11

yaŋa'e ŋoihmbwaip supule yil lenge miye' tuweinge tikin Got pe, pa yende nihararme tinge tu'e ŋaiye tinge to' tatai yip. Topo'e yip pa hriphrip ŋaiye pa yahra'e naŋ tinge. ¹¹ Yip pa yende wah nihe nye nyermbe, kut yukur pa yende ŋulmbwai, na pakai. Yohe Yirise ka ende bongolme yip ŋaiye pa yende wah tikin Lahmborenge.

¹² Yip yarp yeseperhme ŋaiye Lahmborenge ka ŋoih mi'mi' me yip pe, yip pa hriphrip. Ŋaiye hwap lakai mane ende ka otme yip pe, yip pa jin bongole, topo'e nye nyermbe pa yininge wusyep topo'me Got. ¹³ Yan-gange ŋai'e ŋai'e yip sye' yil lenge Kristen miye' tuweinge ŋaiye tinge sehei'e ŋai'e ŋai'e. Pe pa yamba'e lenge lahmende mitiŋ supule ŋaiye yase moinde yat moi yip pe, yembepeme lenge bworerme.

¹⁴ †Pa yininge wusyep topo'me Got yisilihme kin ŋaiye ka ŋoih mi'mi' me lahmende ŋaiye yende wachaihme yip. Mise! Yukur pa yinime Got nange ka ende yumbune tinge, na pakai. Kut ka ŋoih mi'mi' me tinge. ¹⁵ Yip pa hriphrip yotop lenge lahmende ŋaiye tinge hriphrip. Topo'e pa yilil yotop lenge mitiŋ ŋaiye tinge yilil. ¹⁶ ††Yip pa yurp bwore mi' supule yotop lenge mitiŋ lalme. Yukur pa yurp tu'e ŋaiye miye' bworenge, na pakai. Pa yurp hriphrip yotop lenge mitiŋ pakaiye topo'e. Yukur pa yahra'e naŋ yip tip no, pa yininge na, "Poi ilieh e'e, poi sisyeme."

¹⁷ Ŋaiye lahende ka ende wachaihme yip pe, yukur pa plihe yungwisme wachaih yilme kin, na pakai. Nye nyermbe pa ŋoiheryembe ŋaimune ŋaiye ki bwore pe, pa yende juh ŋembep lenge miye' tuweinge. ¹⁸ Topo'e yip pa yende wah nihe ŋaiye pa yurp ŋumwaiye yotop lenge miye' tuweinge lalme ŋaiye bwore, topo'e lenge miye' tuweinge ŋaiye yende wachaihme yip. ¹⁹ ††Hei, lenge ŋime'i bwore ŋam! Yip yukur pa plihe tungwisme wachaih yilme lahmende ŋaiye yende wachaih yalme yip, na pakai. Pa yusme Got ka ungwisme wachaih uku elme tinge. Wusyep tikin Got ŋaiye sai nato tup ŋanange ta'e le'e,

Ŋaiye pa plihe tungwisme wachaih yilme lahmende luku

ŋaiye yende wachaih yatme yip pe, luku wah ŋam tanam.

Ŋam ma plihe mende wachaih uku milme tinge tuwa'e pe,

ma mende yumbune tinge.

Le'e wusyep ŋaiye Lahmborenge ŋanange sai nato tup kin.

²⁰ ††Topo'e kin ŋanange na,

Wachaih yip ka yisyunde nimbot pe, pa yangange ŋai ka yono.

Topo'e ŋaiye ka yisyunde wonge salah pe, pa yangange pinip ka yono'e.

Pa yende tu'e luku pe, tinge ka hi' me pupwa tinge ŋaiye si yende yatme yip.

²¹ Yip yukur pa yusme ŋoihmbwaip pupwa luku ka ende yumbune yip, na pakai. Kut pa yende ŋai'e ŋai'e

‡ 12.14 Mat 5.44, Luk 6.28 †† 12.16 Snd 3.7 †† 12.19 Lo 32.35
‡†† 12.20 Snd 25.21-22

bwore junde n̄oihmbwaip bwore no, ka onombe n̄oihmbwaip pupwa luku.

Poi ya murp tuwihme gavman

13 Lenge mitiŋ lalme ka yurp tuwihme gavman. Tehei kin ta'e le'e, gavman ende n̄aiye sai kekep e'e, yukur nate sai n̄asande kitikin, pakai. Got kin nember gavman lalme nat. ²Ta'e luku pe, lahmende miye' tuweinge n̄aiye yende bwula'e yengelyembe wusyep lenge miye' tikiŋ gavman n̄aiye Got si nalanatme tinge pe, yaŋah luku tinge yengelyembe wusyep Got. Pe tinge ka yamba'e nihe syohe junde n̄aimune pupwa n̄aiye tinge yende. ³Lenge miye' tuweinge n̄aiye ka yende n̄ai'e n̄ai'e junde n̄oihmbwaip bwore, yukur ka hi'jirnge gavman. Kom gavman yarp n̄aiye ka yende lenge mitiŋ n̄aiye yende bwili'e bwula'e ka hi'jirnge. Ta'e luku pe, n̄aiye pa yurp n̄umwaiye topo'e gavman pe, pa yende n̄aimune n̄aiye ki bwore pe, yukur pa hi'jirnge no, tinge ka yahra'e naŋ yip. ⁴Got nember gavman nat n̄aiye ka ungwisme yip pe, yip pa hi'jirnge n̄aiye pa yende hwap. Detale, gavman yukur nenge n̄im n̄ombor pakaiye. Got nember gavman n̄aiye ka angange nihe syohe el lenge lahmende miye' tuweinge n̄aiye yende bwili'e bwula'e topo'e yende hwap. ⁵Wusyep esep hoi n̄aiye ya murp tuwihme gavman: Ya hi' gwirnge n̄aiye ya mamba'e nihe syohe pe, ya gunde wusyep kin. Topo'e poi ya sisyeme moto n̄oihmbwaip poi n̄aimune n̄aiye ki bwore pe, ya mende gunde.

⁶Ta'e luku pe, yip pa yiche wuhyau takis yilme gavman. Detale, lenge miye' wah gavman, Got nalanatme lenge n̄aiye ka yende wah uku n̄aiye kin si nangang lenge pe, tinge yende. ⁷Wuhyau yukuriye n̄aiye tinge yalanatme yip nange pa yiche takis pe, yangange yil. Yitini mune n̄aiye tinge si yalanatme pe, pa yangang lenge no, pa yana' wuyah yip lalme. Topo'e n̄aiye yip yarp tuwihme miye' ende pe, yasambe n̄oihmbwaip bwore yilme kin. Topo'e n̄aiye miye' uku narp ta'e miye' ondoh pe, yaŋa'e naŋ embere yilme kin.

Poi ya mende nihararme lenge miye' tuweinge

⁸Yip pa yungwisme wuyah yip lalme. Kut wuyah n̄aiye pa yende niharar lenge mitiŋ pe, ka si. Pa yende niharar lenge mitiŋ nye nyermbe pe, yip si jande wusyep erŋeme lalme. ⁹†Poi sisyeme nange wusyep erŋeme n̄anange ta'e le'e: Yukur pa yongomb lenge miye' tuweinge ka yule, topo'e yukur pa yende niŋ pinip yar. Topo'e yukur pa yende n̄endei. Topo'e yukur pa wimlal me n̄ai'e n̄ai'e tikiŋ miye' ende. Wusyep erŋeme luku topo'e wusyep erŋeme lalme le'e pe, ki sai tuwihme wusyep esep ilyeh e'e: Pa yende nihararme lenge mitiŋ tu'e n̄aiye yip yende nihararme yip tip. ¹⁰Lenge miye' tuweinge n̄aiye yende nihararme lenge moi ilyeh tinge pe, luku yukur tinge yende n̄ainde pupwa me tinge, pakai. Ta'e luku pe,

lahmende n̄aiye n̄ende niharar lenge mitiŋ pe, luku kin gande wusyep erŋeme tikiŋ Got n̄aiye n̄anange.

¹¹Yip si sisyeme n̄up mune le'e n̄aiye tukwini poi ma moto. Tukwini n̄up tikiŋ n̄aiye pa tuhur yusme posoh. N̄up tikiŋ n̄aiye Got ka ungwisme lenge miye' tuweinge kitikin si nat sehei mi'e. O yukur n̄up ki sokoloh ta'e somohon n̄endehei n̄aiye poi maŋa'e n̄oihmbwaip poi malme Jisas Krais. ¹²Yepelmbe sehei nala mi'e, kut sehei da n̄undu yirise. Ta'e luku pe, ya musme n̄ai'e n̄ai'e pupwa tikiŋ yepelmbe. Poi ya tuhur mamba'e n̄oihmbwaip bwore tikiŋ n̄aiye ya murp yirise. ¹³Poi ya murp bwore bwarme supule tu'e miye' n̄aiye narp halhale. Poi yukur ya mende bwili'e bwula'e mono'e pinip kwote, na pakai. Topo'e poi yukur ya mende niŋ pinip yar, topo'e mende hwap n̄aiye tikiŋ pupwa supule. Poi yukur ya tuhwar, topo'e ya wim lal me n̄ai'e n̄ai'e tikiŋ miye' ende, topo'e ya n̄oihmbwaip pupwa me lenge mitiŋ sye'. Liki na pakai. ¹⁴Kut pa yamba'e Lahmborenge Jisas Krais tu'e wihmbwah yip n̄aiye yip yala yurmbe. Topo'e yip yukur pa n̄oiheryembe n̄aiye pa junde n̄aimune n̄aiye wahri' yip n̄asande nange ka ende, na pakai.

Poi yukur ya miyar'e n̄aimune n̄aiye lenge to' tatai yende

14 †Yip pa hriphrip n̄aiye pa yamba' lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip tinge teŋeime Lahmborenge, kom yukur tinge bongol. Topo'e yukur pa yotop lenge teketenge n̄aimune n̄aiye yukur poi sisyeme ki bwore lakai pupwa. ²Noihmbwaip miye' ende n̄aiye teŋeime Lahmborenge bongol pe, kin tatame n̄aiye ka ono n̄ai tetehei lalme. Kut n̄oihmbwaip miye' ende n̄aiye teŋeime Lahmborenge, kom n̄aiye yukur ki sai bongol pe, ka ono n̄ai n̄ilyehme, kin yukur tatame ka se ono yuwor. ³Miye' n̄aiye tatame ka ono yuwor lalme pe, kin yukur tatame ka se bepguhme miye' n̄aiye yukur n̄ono yuwor. Topo'e miye' n̄aiye yukur n̄ono yuwor pe, yukur ka se amba'e n̄oihmbwaip pupwa me miye' n̄aiye n̄ono n̄ai tetehei lalme, nange kin si n̄ende hwap. Pakai! Got kin se ka amba'e tinge hindi hoime. ⁴Nin miye' mune ti, nin de na iyar'e n̄aimune n̄aiye miye' wah tikiŋ miye' ende n̄ende? N̄aiye ka ende wah kin bongole, lakai ka tumbe wah kin pe, luku n̄ai'e n̄ai'e tikiŋ miye' embepeme kin. Kom kin se ka gin bongole. Detale, Lahmborenge kitikin se ka ende bongolme kin pe, se ka gin bongole.

⁵Miye' ende pe, ki n̄oiheryembe nange n̄up esep ilyeh pe, ki n̄embere nengelyembe n̄up wula wula. Kut miye' n̄oinde pe, ki n̄oiheryembe nange n̄up lalme pe, ki n̄ahilyeh. Kom lenge miye' tuweinge ilyeh ilyeh ka sisyeme yi yoto n̄oiheryembe topo'e n̄oihmbwaip tinge, n̄aimune n̄aiye ki bwore lakai pupwa. ⁶Lenge miye' tuweinge n̄aiye yalanatme n̄up esep ilyeh n̄aiye tinge yirisukwarme Got pe, tinge n̄oiheryembe Lahmborenge n̄aiye yaŋa'e naŋ embere yalme kin. Lenge miye' tuweinge n̄aiye yono n̄ai lalme pe, tinge n̄oih-

† 13.6 Mat 22.21, Mak 12.17, Luk 20.25 †† 13.9 Kis 20.13-15, 17, Lo 5.17-19, 21, Wkp 19.18

‡ 14.1 Kol 2.16

eryembe Lahmborenge yaŋa'e naŋ embere yalme kin yer ti, tinge yono ŋai. Topo'e lenge miye' tuweinge ŋaiye yanange pakai me ŋai sye' ŋaiye ka yono pe, tinge topo'e yirisukwarme Lahmborenge yaŋa'e naŋ embere yalme Got. ⁷ Ŋaimune ŋaiye poi mende ŋupe ŋaiye poi marp laip, topo'e ŋaiye poi mule pe, luku yukur ŋainde poi ŋilyehme. Kin ŋende ŋai'e ŋai'e nal lenge mitiŋ sye' topo'e. ⁸ Ŋaiye ya murp laip pe, ya mende wah ŋaiye Got ka hriphrip. Topo'e ŋupe ŋaiye ya mule pe, ya mila murp topo'e Lahmborenge. Ta'e luku pe, ŋaiye ya mule lakai ya murp laip pe, luku ŋai'e ŋai'e tikin Lahmborenge. ⁹ Tehei kin ta'e le'e: Krai nule pe, kin plihe tahar ŋaiye ka orp Lahmborenge lenge mitiŋ ŋaiye si yule, topo'e ŋaiye teter yarp laip.

¹⁰ †Deta'e lai ti yip de pa yiyar'e ŋaimune ŋaiye lenge to' tatai yende no, pa yininge nange tinge yende pupwa? Topo'e deta'e lai ti yip da jonome lenge to' tatai sye' nange tinge yukur bwore? Poi sisyeme nange poi lalme se ya gwin wusyep kot mil ŋembep tikin Got.

¹¹ ††Wusyep tikin Got ŋaiye sai nato tup ŋanange ta'e le'e,

Ŋam Lahmborenge, ŋam marp nye nyermbe.

Wusyep ŋam bwore mise nal lenge miye' tuweinge lalme

ŋaiye yarp kekep, ka lalme yutme ŋam pe, ka yisar'e ŋimbep me ŋam.

Pe tinge lalme ka tambah yininge nange ŋam Got bwore mise.

¹² Ta'e luku pe, poi sisyeme nange Got se ka ende wusyep kot me poi ilyeh ilyeh gunde ŋaimune ŋaiye poi mende.

Yukur ya mende lenge Kristen to' tatai ka tumbe yi yoto hwap

¹³ Ta'e luku pe, yukur ya miyar'e lenge Kristen to' tatai. Yukur ya mende ŋai'e ŋai'e sye' ŋaiye ka ende lenge to' tatai ŋaiye ka tumbe hwap, na pakai. ¹⁴ Ŋam si tongor' mal Lahmborenge Jisas pe, ŋam sisyeme nange ŋai lalme ki bwore nal ŋembep tikin Got ŋaiye na ono. Kom ŋaiye lahende ka ŋoiheryembe nange ŋai uku ki pupwa pe, ŋai uku ki pupwa me kin ŋaiye ka ono. ¹⁵ Kut ŋaiye na ono ŋainde ŋaiye to' nin ŋoiheryembe nange ŋai uku pupwa nal ŋembep tikin Got pe, luku nin si ŋende yumbune ŋoihmbwaip to' nin. Yaŋah uku pe, nin yukur nungwisme to' nin, topo'e nin yukur ŋende nihararme kin. Krai si nule ŋaiye nungwisme kin pe, yukur na ono ŋai uku no, ka ende yumbune kin. ¹⁶ Yip yukur pa yusme lenge miye' tuweinge ka yininge wusyep pupwa jonome ŋaimune ŋaiye yip sisyeme nange ŋai uku ki bwore.

¹⁷ Nato lemame tikin Got pe, yukur ki ŋai ŋembere ŋaiye yono ŋai topo'e yono'e pinip, pakai. Kom nato lemame tikin Got pe, ki papararme ŋoihmbwaip bwore bwarme, topo'e ŋoihmbwaip ŋumwaiye, topo'e ŋoihmbwaip ŋaiye yarp hriphrip. Le'e ŋaimune ŋaiye Yohe Yirise nember nate tas. ¹⁸ Lahmende ŋaiye gande yaŋah uku no, ki ŋende wah tikin Krai se, Got ŋende

nihararme ŋoihmbwaip bwore bwore kin. Topo'e lenge miye' ka yininge wusyep hriphrip me kin. ¹⁹ Ta'e luku pe, poi ya gunde ŋoihmbwaip bwore bwore lalme ŋaiye ki ŋende poi marp ŋoihmbwaip ilyeh. Topo'e ŋoihmbwaip bwore bwore luku ki ŋende bongolme ŋoiheryembe mise lenge mitiŋ.

²⁰ Yip yukur pa ŋoiheryembe ŋai ilyehme no, pa yende yumbune wah tikin Got, topo'e ŋaiye jahilyeh yip. Bwore mise, ŋai lalme ki bwore ŋaiye pa yono. Kom ŋaiye pa yono ŋainde no, ŋai uku ka ende miye' ende ka tumbe e oto hwap pe, luku yip yende pupwa. ²¹ Ki bwore ŋaiye yukur pa yono yuwor, topo'e yono'e pinip kwote, topo'e pa yende ŋai'e ŋai'e sye' ŋaiye ka ende to' yip ka tumbe e oto hwap. ²² Ŋaiye nin ŋoiheryembe ŋainde nato ŋoihmbwaip nin nange ki bwore no, ni ŋende pe, na hriphrip. Detale, nin yukur na se ininge nange nin ŋende pupwa, pakai. Luku ŋai'e ŋai'e nin nitei topo'me Got. ²³ Kom ŋaiye miye' ende ka ŋoiheryembe wula me yuwor ŋaiye ka ono pe, luku kin si ŋende pupwa nal ŋembep tikin Got ŋaiye kin si ŋono. Detale, kin yukur ŋende ŋai uku gande ŋoihmbwaip mise kin ŋaiye teŋeime Krai, pakai. Ta'e luku pe, ŋaimune ŋaiye yukur poi mende gwande ŋoihmbwaip mise poi ŋaiye teŋeime Krai pe, luku poi si mende pupwa.

Poi ya mende ŋai'e ŋai'e ŋaiye ka ungwisme lenge mitiŋ sye'

15 Poi lahmende ŋaiye bilip poi ki sai bongol pe, ya mungwis lenge mitiŋ ŋaiye pupwa pilpil pe, ya mikirh mane tinge. Kut yukur ya mende ŋai'e ŋai'e ŋaiye ŋende poi ilyehme ya hriphrip. ² Topo'e poi ilyeh ilyeh ya mungwisme lenge to' tatai poi ŋaiye ka ende tinge ka hriphrip. Ya mende tu'e luku no, ŋoihmbwaip tinge ŋaiye teŋeime Krai pe, ka si bongole. ³ †O Krai yukur narp ŋaiye nungwisme kitikin, pakai. Ki gande wusyep ŋaiye sai nato tup ŋanange ta'e le'e,

Wusyep pupwa ŋaiye lenge miye' tuweinge yanange yalme nin pe,

tukwini tinge yanange yatme ŋam.

⁴ Wusyep lalme luku ŋaiye somohonme tinge yainge sai nato tup pe, kin pwal poi sande teke'e. Wusyep tikin Got uku ki nungwisme ŋoihmbwaip poi ŋaiye ya murp ŋumwaiye no, ya gwin bongole meseperhme Got ŋaiye ka ungwisme poi.

⁵ Got kin tehei ŋaiye ka ende poi ya murp ŋumwaiye, topo'e ya gwin bongole pe, kin ka ende poi ŋaiye ya murp bwore mi' supule guh bumble lenge Kristen to' tatai pe, ka tu'e ŋaiye poi si ŋoihmbwaip ilyeh. Pe luku poi topo'e yip si gwande ŋihip wutu' tikin Jisas Krai.

⁶ Ta'e luku pe, yip lalme pa ŋoihmbwaip ilyeh yaŋa'e naŋ embere yilme Got ŋaiye kin Yai tikin Lahmborenge poi Jisas Krai.

† 14.10 2Ko 5.10 †† 14.11 Ais 45.23

‡ 15.3 Sng 69.9

Lenge haiten, tinge topo'e yisande wusyep mise

⁷ Ta'e luku pe, yip pa hriphrip n̄aiye pa yamba' lenge to' tatai yip. Ka n̄ahilyeh tu'e n̄aiye Krai si namba' yip. Pa yende tu'e luku pe, Got ka amba'e naŋ embere.

⁸ N̄am de ma mini yip tu'e le'e: Krai nat ta'e miye' wah n̄aiye ka ungwisme lenge Juta miye' tuweinge. Kin n̄ende ta'e luku n̄asambe wusyep tikiŋ Got n̄aiye ki bwore mise. Pe luku ki n̄ende gande wusyep tupwai' n̄aiye somohon Got n̄anange nalme lenge loumwah titinge lenge Juta pe, ki bwore mise. ⁹ †Topo'e ki n̄asande n̄aiye lenge haiten miye' tuweinge ka yeteke'e n̄oih mi'mi' tikiŋ Got pe, ka yahra'e naŋ kin junde wusyep n̄aiye sai nato Tup tikiŋ Got n̄aiye n̄anange na,

Ta'e luku pe, ma mahra'e naŋ nin guh bumbe me lenge haiten miye' tuweinge.

Topo'e ma mosoko wenersep n̄aiye mirisukwarme naŋ nin.

¹⁰ ††Topo'e wusyep n̄oinde n̄aiye sai nato Tup tikiŋ Got pe, ki n̄anange ta'e le'e,

Yip lenge haiten miye' tuweinge pe, pa hriphrip yotop lenge Juta miye' tuweinge n̄aiye Got si nalanatme tinge.

¹¹ †Topo'e wusyep n̄oinde plihe n̄anange na, Yip lenge haiten miye' tuweinge lalme yirisukwarme Lahmborenge,

topo'e lenge haiten moiye moiye n̄aiye kekep lalme yirisukwarme kin.

¹² ††Topo'e plihe nato tup tikiŋ Aisaia pe, ki n̄anange na, Loumwah tikiŋ Jesi †† ende ka ot.

Kin ka orp tu'e Lahmborenge n̄aiye ka embepeme lenge haiten lalme pe,

tinge lalme ka yaŋa'e n̄oihmbwaip tinge yilme kin yurp yeseperhme

n̄aiye ka ungwisme tinge.

¹³ Ya murp meseperhme Got n̄aiye ka ungwisme poi no, ka ende poi n̄aiye ya papararme hriphrip, topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye. Detale, n̄oihmbwaip poi teŋeime kin. Topo'e Yohe Yirise n̄ende bongolme poi n̄aiye ya sisyeme nange Got se ka ungwisme poi.

Pol hriphrip me wah n̄aiye kin n̄ende

¹⁴ Lenge to' tatai n̄am! Nato n̄oihmbwaip n̄am pe, n̄am sisyeme nange nye nyermbe yip yende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore jande n̄oihmbwaip bwore. Topo'e yip papararme sande teke'e bwore bwore n̄aiye tatame pa yasamb lenge miye' tuweinge sye' n̄oiheryembe bwore bwore tikiŋ Got. ¹⁵ Tehei n̄aiye n̄am mainge wusyep bongol sikirp e'e malme yip pe, ki ta'e le'e. N̄am de ma mahra'e n̄oihmbwaip yip n̄aiye pa sisyeme wah embere le'e n̄aiye Got si pwale. ¹⁶ Kin si nalanatme n̄am n̄aiye ma murp tu'e miye' wah tikiŋ Krai Jisas n̄aiye ma mende wah guh bumbe me lenge haiten miye' tuweinge. N̄am ma murp tu'e pris pe, ma

mininge malan̄atme wusyep bwore mise tikiŋ Got. Detale, n̄am de ma mende lenge haiten miye' tuweinge milme Got tu'e ofa n̄aiye ki n̄ende nihararme tinge. Pe Yohe Yirise ka ende tinge ka yurp tu'e lenge miye' tuweinge tikiŋ Got. ¹⁷ Ta'e luku pe, n̄am ma tongor' mal Krai Jisas pe, n̄am hriphrip me wah e'e n̄aiye n̄am mende me Got. ¹⁸ N̄am yukur ma mininge wusyep ende topo'e, pakai. Krai kin narp nato n̄am pe, ma mil yerme lenge haiten miye' tuweinge n̄aiye mininge wusyep, topo'e mende n̄ai'e n̄ai'e bwore no, ka yeteke'e pe, ka yaŋa'e tinge yilme Got. ¹⁹ Yohe Yirise tikiŋ Got pwale bongol pe, n̄am mende mirakel, topo'e wutu' ambaran. Ta'e luku pe, n̄am manange malan̄atme wusyep bwore mise tikiŋ Krai lalme luku manar Jerusalem pe, n̄am mende mal'e mal'e moiye moiye ma gwere provins Ilirikum.

²⁰ N̄oihmbwaip embere n̄am, ki sai n̄aiye ma mininge malan̄atme wusyep bwore mise tikiŋ Krai mil moto moi n̄aiye yukur tinge yisande naŋ Krai. N̄am gwarng n̄aiye ma mahra'e yokoh mi munuh tumwange n̄aiye miye' ende si nate n̄ononde sai.

²¹ ††Wusyep n̄aiye sai nato Tup pe, ki n̄anange ta'e le'e, Lahmende miye' tuweinge n̄aiye yukur somohon yisande

wusyep sikirp me kin pe, ka yeteke'e kin.

Topo'e lahmende n̄aiye yukur yisande naŋ kin pe, tinge ka sisyeme kin.

Pol narp n̄oiheryembe n̄aiye ka el Rom

²² ††Wah uku nupwai'e n̄am n̄up wula wula ti, le'e tehei kin n̄aiye n̄am yukur mate meteke' yip. ²³ Kom wah n̄aiye n̄am n̄oiheryembe n̄aiye ma mende murp luh moi e'e pe, n̄am si mende mi'e. Topo'e wahtaip wula wula luku nenge nat pe, n̄am masande tikiŋ n̄aiye ma muta meteke' yip. ²⁴ Kom n̄am n̄oiheryembe n̄aiye ma tuhur e'e pe, ma mil kekep Spen pe, ma mwande muta meteke' yip yer ti, ma mil. N̄am hriphrip n̄aiye ma motop yip murp sikirp mi'e pe, n̄am masande n̄aiye pa yungwisme n̄am n̄aiye pa yember n̄am ma mil Spen.

²⁵ †Kom tukwini pe, ma mil Jerusalem mila mangange n̄ai'e n̄ai'e sye' mil lenge miye' tuweinge tikiŋ Krai n̄aiye yarp uku ti, ma mut. ²⁶ Lenge miye' tuweinge tikiŋ Krai n̄aiye yarp provins Masedonia topo'e Akaia tinge hriphrip jahilyeh yember wuhyau n̄aiye ka yember yil yungwis lenge miye' tuweinge tikiŋ Krai n̄aiye sehei'e n̄ai'e n̄ai'e yarp Jerusalem. ²⁷ ††Tinge hriphrip n̄aiye yember wuhyau uku ta'e n̄aiye n̄asande tititinge. Kom n̄aiye bwore mise kin pe, wuyah lenge haiten sai me lenge Juta n̄aiye lenge haiten ka yungwisme. Detale, n̄aimune n̄aiye Got n̄ende pe, ki nungwisme yipihinge lenge miye' tuweinge Juta pe, tinge plihe bunjenge yungwis lenge haiten miye' tuweinge. Ta'e luku pe, wah plihe sai me lenge haiten miye' tuweinge n̄aiye ka tungwisme n̄aimune tikiŋ kekep yil lenge Juta n̄aiye ka yungwisme yarp tinge. ²⁸ N̄upe n̄aiye ma

† 15.9 2Sam 22.50, Sng 18.49 †† 15.10 Lo 32.43 † 15.11 Sng 117.1 †† 15.12 Ais 11.10 †† Jesi kin yai tikiŋ kin Dewit.

††† 15.21 Ais 52.15 ††† 15.22 Rom 1.13 § 15.25 1Ko 16.1-4 †† 15.27 1Ko 9.11

mende wah e'e mi'e no, ma munge wuhyau lalme mila mangang lenge minir Jerusalem pe, ma mwande muta meteke' yip yer ti, ma mil Spen. ²⁹ Nam si sisyeme nange njupe najiye ma muta meteke'e yip pe, noihmbwaip bwore bwore tikin Krai najiye papararme nam pe, ka ote guhme yip topo'e.

³⁰ Lenge to' tatai nam, nato nan tikin Lahmborenge Jisas Krai pe, Yohe Yirise pwal poi noihmbwaip bwore bwore najiye ya mende nihararme lenge mitinj. Ta'e luku pe, nam misilih yip najiye pa jin yotop nam najiye ya lalme mininge wusyep misilihme Got bongole najiye ka ungwisme nam. ³¹ Pa yininge wusyep yisilihme Got najiye ka ungwisme nam, topo'e ka enge nam tupwaihme lenge miye' tuweinge Judia najiye yukur yanja'e noihmbwaip tinge yalme Jisas Krai. Pa yende tu'e luku no, lenge miye' tuweinge tikin Got najiye yarp Jerusalem, ka hriphrip me wuhyau najiye ma mangange lenge. ³² Ta'e luku pe, najiye Got ki nasande nange ma muta meteke' yip pe, nam ma hriphrip supule najiye ma meteke' yip pe, ma mamba'e yohe, topo'e ma plihe mamba'e bongol.

³³ Got kin miye' najiye pwal poi noihmbwaip numwaiye pe, kin ka orp topo'me yip lalme. Bwore mise.

Pol nember wusyep hriphrip nal lenge Kristen miye' tuweinge najiye yarp Rom

16 Nam de ma mini yip tu'e le'e. Njupe najiye Fibi ta wil pe, yip pa bepteme ti bworerme. Ti mihyen poi ende. Ti tuwei wah bwore ende tikin sios wa woto moi embere Senkria sai nato Korin. ² Nato nan tikin Lahmborenge pe, yamba'e Fibi yenge yil najiye ta wurp topo'me yip. Yende naji uku junde yanjah najiye lenge miye' tuweinge tikin Got yende. Topo'e najiye ta wai'e nihme najinde pe, nam masande pa yungwisme ti. Detale, ti tuwei bwore najiye wungwisme nam topo'e lenge mitinj wula wula.

³ Nam member nau bwore nam e'e malme Prisila hindi Akwila. Tinge hindi wahilyeh nam najiye poi lalme mende wah tikin Krai Jisas. ⁴ Sehei najiye tinge de ka yule yungwisme nam. Ta'e luku pe, yukur nam iliyeh najiye nam manange wusyep hriphrip me tinge hindi. Topo'e lenge haiten miye' tuweinge najiye si yimbilme noihmbwaip najiye yarp ya yoto sios lalme plihe yangange wusyep hriphrip yalme tinge hindi. ⁵ Hriphrip topo'e nau bwore nam ka elme lenge Kristen miye' tuweinge najiye jahilyeh yarp yokoh tinge hindi. Hriphrip topo'e nau bwore nam ka elme nimej nam Epainetus. Kin miye' njendehei najiye nimbilme noihmbwaip nalme Krai nato provins Esia. ⁶ Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Maria. Ti wende wah nihe embere embere pupwa najiye wungwisme yip. ⁷ Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Andronikus hindi Junias. Tinge hindi Juta nahilyeh ta'e nam najiye poi lalme marp moto mwahupwai'e. Lenge aposel yahra'e nan tinge hindi, topo'e tinge hindi yimbilme noihmbwaip yalme Krai yal yerme nam.

⁸ Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Ampliatu. Kin miye' yanjam bwore nam najiye nam hriphrip me kin nato nan tikin Lahmborenge. ⁹ Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Urbanus. Kin wahilyeh poi najiye poi lalme mende wah tikin Krai. Yanja'e hriphrip topo'e nau bwore nam yilme nimej nam Staki. ¹⁰ Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Apeles. Kin miye' najiye nikirh mane nato wah tikin Krai bworerme pe, Krai hriphrip me kin. Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme bamtihai tikin Aristobulus. ¹¹ Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Herodion. Kin bamtihai iliyeh nam Juta. Yanja'e hriphrip topo'e nau bwore nam yilme lenge miye' tuweinge najiye bamtihai tikin Narkisu najiye tinge jande Lahmborenge. ¹² Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Tripina hindi Triposa. Tinge hindi tuweinge wah najiye yende wah tikin Lahmborenge. Topo'e plihe yanja'e nau bwore topo'e hriphrip nam yilme tei nam Persis. Ti tuwei wah najiye wende wah nihe tikin Lahmborenge. ¹³ Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Rufus topo'e mam kin. Kin miye' wah bwore najiye Got nalanjatme kin nato Krai. Pe mam kin bepweteme nam bwore ta'e talah wim ti. ¹⁴ Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Asinkritus hindi Flegon topo'e Hermes, topo'e Patrobas hindi Hermas, topo'e lenge to' tatai sye' tikin Krai najiye yarp yotop tinge. ¹⁵ Hriphrip topo'e nau bwore nam nalme Filologus hindi Julia, topo'e Nereus hindi mihyen kin, topo'e Olimpas njotop lenge miye' tuweinge lalme tikin Got najiye yarp yotop tinge.

¹⁶ O poi najiye marp ta'e lenge miye' tuweinge tikin Got pe, poi iliyeh iliyeh ya tirir motop lenge to' tatai poi. Lenge miye' tuweinge lalme tikin Krai yember hriphrip topo'e nau bwore tinge yalme yip.

Noihme miye' tuweinge najiye ka yowor'e sios

¹⁷ Nam manange wusyep bongol malme yip lenge to' tatai nam. Nembep yip ka gondoume lenge mitinj najiye ka yute yininge wusyep tetehei pupwa yende yumbune wusyep bwore najiye yip si yisande pe, ka yowor'e lenge miye' tuweinge najiye yarp yoto sios. Yil wohme lenge mitinj najiye ta'e luku. ¹⁸ Lenge mitinj najiye tinge yende naji'e naji'e luku pe, yukur tinge yende wah me Krai, Lahmborenge poi, pakai. Kom tinge yende wah jande najimune najiye wahri' tinge yasande ka yende. Tinge yanange wusyep hombo'e najiye yende minjau yisenye'e tapam lenge miye' tuweinge no, ka yende yumbune noihmbwaip lenge miye' tuweinge bwore bwore najiye yukur somohon yisande wusyep molohe luku. ¹⁹ Lenge mitinj lalme si yisande wusyep me yip najiye yip jande wusyep tikin Got. Ta'e luku pe, nam topo'e, nam hriphrip me yip supule. Kom noihmbwaip yip ka ende niharar najiye pa yende najimune najiye ki bwore, kut yukur pa yende najimune najiye pupwa, na pakai. ²⁰ Topo'e sehei woh, Got poi najiye pwal poi noihmbwaip numwaiye topo'e naji'e naji'e bwore bwore pe, ka ende yumbune bongol

† 16.3 Apo 18.2

†† 16.13 Mak 15.21

tikin Satan pe, ka orp tuwihme yip. Njoih mi'mi' tikin Lahmborenge Jisas Kraiss ka si topo'me yip.

²¹ †Wah ilyeh nam Timoti nember hriphrip topo'e nau bwore kin nalme yip. Topo'e Lusius hindi Jeson topo'e Sosipater, tinge bamtihei ilyeh nam Juta yember hriphrip topo'e nau bwore tinge yalme yip.

²² Nam Tertius, nam mamba'e wusyep tas mut Pol pe, nam mainge tup e'e. Nato nan tikin Lahmborenge pe, nam member hriphrip topo'e nau bwore malme yip.

²³ ††Gaius nember hriphrip topo'e nau bwore kin nalme yip. Poi hindi marp yokoh kin pe, kin bepteme nam bworerme. Kin bepteme lenge miye' tuweinge lalme naiye yate jahilyeh yarp yukoh kin. Erastus kin miye' naiye bepteme wuhyau tititinge gavman nate njoto moi embere le'e, topo'e tinge hindi to' poi Kwartus yember hriphrip topo'e nau bwore tinge hindi yalme yip. ²⁴ Njoih mi'mi' tikin Lahmborenge poi Jisas Kraiss, ka si topo'me yip. Mise.

† 16.21 Apo 16.1 †† 16.23 Apo 19.29, 1Ko 1.14, 2Ti 4.20

Ya mahra'e nan tikin Got nye nyermbe

²⁵ Poi ya lalme hriphrip manja'e nan embere milme Got. Kin tatame naiye ka ende yip pa jin bongole junde njoihmbwaip yip naiye tejeime kin. Ki gande wusyep bwore mise tikin Jisas Kraiss naiye nam manange malaŋatme sai nato tup. Wusyep mise luku pe, ki sai tase somohonme nenge nat. ²⁶ Kom tukwini pe, Got si nember wusyep tase luku nate tas halhale. Got naiye kin narp nye nyermbe nanange wusyep bongol naiye ya mininge malaŋatme wusyep profet uku mil lenge miye' tuweinge nal'e nal'e kekep lalme. Topo'e ka yisyunde wusyep uku no, ka yanja'e njoihmbwaip tinge yilme Got. ²⁷ Got uku pe, kin ilyeh naiye sisyeme nai'e nai'e tetehei lalme. Pe nato nan tikin Jisas Kraiss pe, ya mahra'e nan kin mirisukwarme kin nye nyermbe. Mise supule.

1 KORIN

1 Njam Pol, Got si nalanjatme nam ta'e aposel tikin Krajs Jisas gande nasande kitikin. Poi hindi tatai poi Sostenes, ²†poi mainge tup e'e member malme yip lenge miye' tuweinge tikin Got najiye yarp ya yoto moi embere Korin. Got si nalanjatme yip lenge miye' tuweinge holi bwore mise supule kitikin nato nan tikin Krajs Jisas. Ki nahilyeh najiye ki nalanjatme lenge miye' tuweinge nal'e nal'e kekep lalme. Poi lalme ya mahra'e nan Lahmboreng poi, Jisas Krajs. ³Yai Got poi, topo'e Lahmboreng Jisas Krajs si noih mi'mi' me yip topo'e yal yip noihmbwaip numwaiye.

Pol nanange wusyep hriphrip me Got

⁴Nup ilyeh ilyeh nam manange wusyep hriphrip me Got me yip. Detale, Got si yal yip noih mi'mi' kitikin najiye natme Jisas Krajs. ⁵Yip si tongor' yal Krajs pe, kin si yal yip yitini wula wula, ta'e sande teke'e, topo'e najiye yip tatame pa yininge yalanjatme wusyep tikin Got bworerme. ⁶Luku ki pasam nange wusyep tikin Krajs sai nato yip pe, ki ta'e najiye lou nam na gah kekep no, kin dil sai supule. ⁷Tukwini yip si yamba'e yitini tikin Yohe Yirise wula wula pe, pa yurp yeseperhme nup yuwo tikin Lahmboreng poi Krajs Jisas najiye ka ot. ⁸Kin ka ende bongolme noihmbwaip yip, najiye tenjeime Krajs pe, pa yurp bwore bwarme yi tutume nup yuwo tikin Jisas Krajs. ⁹Got kin si nalanjatme yip jahilyeh topo'e talah kin Jisas Krajs najiye Lahmboreng poi. Najimune najiye Got si nanange pe, ki nende gande.

Wusyep teketenge sai nato sios

¹⁰Nato nan tikin Lahmboreng poi Jisas Krajs pe, nam misilih yip lenge to' tatai nam lalme najiye pa yurp bamtihei ilyeh junde noihmbwaip bwore ilyeh. Yukur pa yowor'e tangalai ilyeh ilyeh, na pakai. ¹¹Bamtihei tikin Kloe yana nam nange wusyep teketenge sye' sai bumbumbe me yip, to' tatai nam. ¹²††Wusyep najiye tinge yanange pe, ki ta'e le'e. Mitij sye' yanange na, "Njam gwande Pol", noinde nanange na, "Njam gwande Apolos". Noinde nanange na, "Njam gwande Pita". Noinde nanange na, "Njam gwande Krajs".

¹³Deta'e lai? Tatame najiye pa yowor'e Krajs hoime lakai? Ta'e nam Pol mule mal loutungwarmbe me yip? O ta'e yip yamba'e pinip ya yoto nan tikin Pol, lakai? ¹⁴⁻¹⁶‡Njam hriphrip me Got najiye yukur nam gwihye'e pinip me mitij wula wula, pakai. Mise kin pe, nam gwi-

† 1.2 Apo 18.1 †† 1.12 Apo 18.24 ‡ 1.14-16 Apo 18.8, 19.29, Rom 16.23, 16.15

hye'e pinip me Krispus hindi Gaius hoi, topo'e Stepanas nenge lenge bamtihei kin. Kut nam noiheryembe yukur nam plihe gwihye'e pinip me lahende topo'e, pakai. Kom yukur lahende ka ininge nange kin namba'e pinip nato nan nam. ¹⁷Krajs yukur member nam mal najiye ma gwihye'e lenge pinip, pakai. Kin nalanjatme nam najiye ma mininge malanjatme wusyep bwore mise tikin Got. O yukur nam manange wusyep gwande yanah najiye lenge miye' sande teke'e tikin kekep e'e najiye yanange. Nam yukur ma mininge wusyep gunde lenge miye' sande teke'e luku. Detale, nam gwarnge najiye ma mende nule Krajs nal loutungwarmbe ka luh paka pakaiye.

Krajs kin bongol tikin Got

¹⁸Bwore mise, lenge miye' tuweinge najiye jande yanah najiye ka talai pe, tinge yasande wusyep tikin loutungwarmbe pe, ki luh paka pakai me tinge. Kut poi lenge miye' tuweinge najiye Got ka ungwisme poi pe, ya murp bwore nye nyermbe pe, wusyep uku ki bongol tikin Got. ¹⁹‡†Tup tikin Got nanange ta'e le'e, Ma mende yumbune sande teke'e lenge miye' sande teke'e embere,

topo'e ma gwinyenme sande teke'e lenge miye' najiye papararme sande teke'e.

²⁰‡†Ta'e luku pe, ya mininge tu'e lai me lenge miye' najiye sande teke'e embere, topo'e lenge miye' najiye papararme sande teke'e tikin wusyep erjeme Moses, topo'e lenge miye' najiye sisyeme naji'e naji'e lalme tikin kekep e'e. Got si nende yumbune sande teke'e tinge lalme. Nal nembep tikin Got pe, sande teke'e tinge pupwa luh paka pakaiye. ²¹Nato sande teke'e tikin Got pe, kin sisyeme nange lenge miye' tuweinge yukur tatame ka sisyeme Got junde noiheryembe tititinge. Ta'e luku pe, tinge yanange najiye wusyep mise tikin Got uku najiye poi manange malanjatme, ka ungwis lenge miye' tuweinge najiye noihmbwaip tinge tenjeime kin.

²²Lenge Juta yende niharar najiye ka yeteke'e mirakel tikin Got, kut lenge Grik yende nihararme sande teke'e tikin kekep e'e. ²³O poi pe, poi manange malanjatme wusyep me nule tikin Krajs nal loutungwarmbe. Kom najiye noiheryembe lenge Juta pe, tinge yanange wusyep uku ki pupwa gonombai'e Got. Topo'e lenge Grik pe, tinge yanange nange wusyep uku pupwa hombo'e najiye ka yusyunde. ²⁴Kom poi Juta topo'e Grik najiye Got si nalanjatme poi pe, Krajs najiye nule

‡† 1.19 Ais 29.14 ‡† 1.20 Jop 12.17, Ais 19.12, 33.18, 44.25

nal loutungwarmbe pe, kin bongol tikin Got, topo'e kin sande teke'e tikin Got. ²⁵ Lenge miye' kekep ñoiheriyembe nange yanah tikin Got ki kwote. Kom yanah uku ki nengelyembe sande teke'e lenge miye' kekep. Tingge yanange nange Got yukur bongol, kom kin nengelyembe bongol tikin lenge miye'.

²⁶ Lenge to' tatai ñam, ñoiheriyembe ñendeheiyeh ñaiye Got yukur nalanatme yip pe, wula yip yukur yarp ta'e lenge miye' sande teke'e nal ñembep lenge miye' kekep e'e, topo'e wula yip yukur miye' borenge moi ñaiye bongol, topo'e wula yip yukur yamba'e nar ñembere. ²⁷ Lenge miye' tuweinge ñaiye Got nalanatme pe, lenge miye' kekep jal lenge nange tingge kwote. Kom kin ñende ta'e luku ñaiye lenge miye' sande teke'e kekep e'e ka hi'e. Topo'e lenge miye' tuweinge ñaiye Got nalanatme pe, lenge miye' yanange nange tingge bongol pakai, kom ki ñende ta'e luku ñaiye lenge miye' bongol tikin kekep e'e ka hi'e. ²⁸ Got si nalanatme lenge miye' tuweinge ñaiye bongol pakai, topo'e miye' tuweinge ñaiye tingge bepjahme tingge nange tingge pupwa luh paka pakaiye. Got si nalanatme lenge miye' tuweinge luku ñaiye ka enge gonombai'e lenge miye' kekep ñaiye tingge yanange tingge bongol. ²⁹ Luku ta'e le'e, yukur miye' ende ka gute bip kin gin ñembep Got, pakai.

³⁰ Kom Got si nenge poi na tongor' nal holi bwore mise supule nato Krai Jisas pe, nato Krai Got pwal poi sande teke'e kin. Nato Krai Got ñende poi marp bwore bwarme pe, kin namba'e poi marp hlaininge. Detale, kin nongohe pupwa poi lalme. ³¹ †Ki ta'e wusyep tikin Got ñanange na,

Lahmende ñasande ka irisukwarme pe,
ka irisukwarme ñaimune ñaiye Lahmborenge si ñende.

**Pol ñende wah nato Korin topo'e bongol tikin Got,
yukur bongol kitikin**

2 Lenge to' tatai ñam, ñendeheiyeh ñaiye ñam matme yip ñaiye ñam manange malanajatme wusyep tase tikin Got pe, ñam yukur manange wusyep mut mar luluwe, topo'e sande teke'e ñembere, pakai. ² Ñupe ñaiye ñam top yip marp pe, yukur ma mininge wusyep ende topo'e, pakai. Ñam ñoiheriyembe Jisas Krai ilyehme, topo'e nule kin nal loutungwarmbe. ³ ††Ta'e luku pe, ñupe ñaiye ñam marp topo'me yip pe, ñam bongol pakai, topo'e ñam hi' gwarng pe, hip syep ñam dolndol. ⁴ Ñam yukur mat ñaiye ma mininge malanajatme wusyep gunde sande teke'e topo'e bongol ñam tanam, pakai. Kom ñam mat topo'e bongol tikin Yohe Yirise. ⁵ Ñam mende ta'e luku no, ñam masande ñoihmbwaip yip ka tejei e unuh me bongol tikin Got. Yukur ka si e unuh sande teke'e titinge lenge miye'.

**Yohe Yirise pwal poi ñoiheriyembe topo'e sande teke'e
bwore tikin Got**

⁶ Kom lenge miye' tuweinge ñaiye ñoihmbwaip tingge tejei bongol me Got pe, poi manange malanajatme sande teke'e tikin Got malme tingge. Ki yukur natme miye' ondoh, topo'e lenge miye' kekep e'e, ñaiye ka talai. ⁷ Kut tetet ñaiye Got yukur ñende kekep e'e pe, kin si ñoiheriyembe yanah ende sai ñaiye ya murp mi moto yirise kin. Mi'e pe, tukwini poi manange malanajatme sande teke'e le'e, topo'e ñoihmbwaip bwore bwore tikin Got ñaiye somohon sai tase. ⁸ Ta'e luku pe, yukur miye' ondoh ende gah kekep e'e sisyeme yanah uku. Ñaiye ka sisyeme pe, yukur ka yuluwei Lahmborenge ñaiye kin bongol yirise yil loutungwarmbe. ⁹ †Ki ta'e wusyep tikin Got ñanange ta'e le'e.

Ñembep miye' yukur ka eteke'e, topo'e mungwim yukur ka usyunde,
topo'e miye' yukur ka ñoiheriyembe ñaimune ñaiye Got si ñende mi'mi' me lahmende ñaiye ñende ni-hararme kin.

¹⁰ Yohe Yirise nato nahai'e ñoihmbwaip tase tikin Got. Ta'e luku pe, Got pwal poi Yohe Yirise ñaiye ka owor'e ember ñoihmbwaip tase tikin Got otme poi. ¹¹ Yukur miye' ende ka eteke'e ñoihmbwaip mele'e miye' ende, pakai. Yipihinge tikin miye' uku ñilyehe sai tatame ka sisyeme, topo'e ki ñahilyeh nal me Got, Yipihinge tikin Got ñilyehe sai tatame ka sisyeme ñoihmbwaip kin.

¹² Ta'e luku pe, yukur poi mamba'e yipihinge kekep e'e, pakai. Poi mamba'e Yipihinge tikin Got ñaiye kin nember nat no, ya sisyeme yitini bwore bwore ñaiye Got pwal poi pakaiye. ¹³ Wusyep ñaiye poi manange pe, yukur miye' pwal poi sande teke'e, pakai. Yohe Yirise pwal poi sande teke'e ñaiye poi manange wusyep Yohe Yirise mal lenge miye' ñaiye Yohe Yirise narp tingge. ¹⁴ Lahmende ñaiye Yohe Yirise pakai pe, yukur ka amba'e ñaimune ñaiye natme yipihinge tikin Got. Detale, kin yukur tatame ñaiye ka iyar'e ñoihmbwaip tikin Yohe Yirise pe, kin ñoiheriyembe nange ñai'e ñai'e luku pupwa hombo'e. ¹⁵ Miye' ñaiye Yohe Yirise narp kin pe, kin tatame ñaiye ka iyar'e ñai'e ñai'e lalme, kut yukur miye' ende tatame ka iyar'e miye' uku. ^{†16} ††Wusyep tikin Got ñanange ta'e le'e,

Lahmende tatame ka sisyeme ñoiheriyembe tikin Lahmborenge?

Topo'e lahmende tatame ka inime ñai'e ñai'e ñaiye ka ende?

Kom poi Kristen miye' tuweinge sisyeme ñoiheriyembe tikin Krai.

Pol hindi Apolos pe, tingge miye' wah tikin Got

3 Lenge to' tatai ñam, somohonme ñam yukur mana yip wusyep ta'e ñaiye ñam mana lenge miye' tuweinge ñaiye Yohe Yirise narp tingge. Kom ñam mana yip wusyep ta'e ñaiye lenge miye' tuweinge ñaiye yukur yimbilme ñoihmbwaip, topo'e yip ta'e lah-

† 1.31 Jer 9.24 †† 2.3 Apo 18.9

‡ 2.9 Ais 64.4 †† Wusyep uku sai nal tup sye'. †† 2.16 Ais 40.13

makerep nal nembep tikin Krais. ²†Njam si yal yip sande teke'e n̄aiye ta'e n̄imbirip mwa' n̄ilyehme, kut yukur n̄am yal yip n̄ai bongol. Detale, somohon nate gere tukwini le'e pe, yip yukur tatame pa yono n̄ai bongol. ³Tukwini yip teter yarp ta'e miye' tuweinge tikin kekep e'e. N̄upe n̄aiye yip yamba'e n̄oihmbwaip pupwa yale yat yip tip, topo'e yip tuhwar yale yat yip tip pe, luku ki sasambe nange yip teter yarp miye' tuweinge tikin kekep. ⁴††Miye' ende n̄anange na, "N̄am gwande Pol." O n̄oinde n̄anange na, "N̄am gwande Apolos." N̄aiye yip yende ta'e liki pe, yip teter yarp ta'e miye' kekep.

⁵Ta'e luku pe, Apolos kin lahmende? Topo'e Pol kin lahmende? Poi hindi miye' wah tikin Got pe, Got pwal poi hindi wah n̄aiye poi hindi mende pe, yip yimbilme n̄oihmbwaip. ⁶†Njam menete n̄aisep ma moto n̄oihmbwaip yip pe, Apolos n̄iche me pinip, kom Got kitikin n̄ende n̄aisep uku gere. ⁷Miye' n̄aiye n̄enete n̄aisep, topo'e miye' n̄aiye n̄iche me pinip pe, tinge miye' pakaiye. Kut Got n̄aiye n̄ende no, ki gere pe, kin nengelyembe miye' wah lalme. ⁸Miye' n̄aiye n̄enete n̄aisep, topo'e miye' n̄aiye n̄iche me pinip pe, luku tinge hindi yende wah tikin Got. Pe yitini n̄aiye ka hindi yamba'e pe, ka gunde wah n̄aiye tinge iliyeh iliyeh yende. ⁹Poi berei wahilyeh tikin Got, kut yip ta'e wah kin, topo'e yukoh tikin Got.

Lenge Kristen tinge ta'e miye' n̄aiye n̄ahra'e yukoh

¹⁰Got kin n̄oih mi'mi' me n̄am pe, kin pwale wah aposel †† topo'e sande teke'e ta'e miye' n̄aiye sisyeme wah n̄aiye nahra'e yukoh. N̄am mende mi' me n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge ta'e miye' n̄aiye niche n̄ehéh n̄ononde tumwange, kut miye' ende pe, kin nahra'e yukoh nanah tumwange n̄aiye n̄am si mononde. Kom miye' iliyeh iliyeh pe, ka n̄oiheryembe bworere n̄upe n̄aiye ka ahra'e yukoh. ¹¹Got si n̄ononde Jisas Krais ta'e tumwange miye' n̄ilyeh. Yukur miye' ende ka plihe ononde tumwange miye' n̄oinde, pakai. ¹²N̄upe n̄aiye lenge miye' ka yahra'e yukoh yunuh tumwange miye' uku pe, sye' ka yenge gol yahra'e, sye' ka yenge silwa yahra'e, sye' ka yenge n̄eser n̄aiye na iche wuhyau embere amba'e, sye' ka yenge lou yahra'e, sye' ka yenge syuh juhur'e, sye' ka yenge wuse'. ††† N̄aiye n̄up yuwo pe, Krais ka iyar'e wah n̄aiye tinge yende. Ka tu'e n̄aiye nih ka tuhur pe, ka sisipe wah n̄aiye tinge yende na, wah uku bongol, lakai pakai. ¹⁴Got se ka aṅa'e yitini elme lahmende n̄aiye nih yukur n̄ono wah kin. ¹⁵Kom n̄aiye nih ka ono wah tikin miye' ende pe, yukur ka amba'e yitini. Kut kin uku, nih yukur ka ono kin, kom ka orp tu'e miye' n̄aiye tinge jelyepe kin yase nih tas.

Yip ta'e yukoh yirise tikin Got

¹⁶†††Bwore mise, yip sisyeme nange yip ta'e yukoh yirise tikin Got, topo'e Yohe Yirise narp nato yip. ¹⁷Yip

† 3.2 Hib 5.12-13 †† 3.4 1Ko 1.12 ‡ 3.6 Apo 18.4-11,24-28
†† Wusyep "kin pwale wah aposel" yukur sai nato wusyep Grik. Po-

Kristen ta'e yukoh yirise tikin Got. N̄aiye miye' ende ka ende yumbune yukoh yirise tikin Got pe, Got se ka ende yumbune kin. Detale, yukoh yirise tikin Got pe, kin yirise supule.

Yukur ya mahra'e nan̄ lenge miye'

¹⁸Noihme n̄aiye miye' ende ka hombo'e yehme ki-tikin. N̄aiye miye' ende yip iki ka ininge nange kin miye' n̄aiye sisyeme n̄ai'e n̄ai'e kekep lalme, topo'e kin n̄oiheryembe nange kin miye' sande teke'e embere nengelyembe lenge miye' tuweinge sye'. Luku yukur bwore. Kin ka tu'e n̄aiye miye' n̄aiye sande teke'e pakai ti, ka si sisyeme bworerme. ¹⁹††Sande teke'e tikin kekep e'e n̄aiye lenge miye' tuweinge yende ni-harar, kom Got n̄oiheryembe nange luku ki hombo'e. Ki ta'e n̄aiye Tup tikin Got n̄anange na, Got si n̄uluwei lounda me lenge miye' tuweinge n̄aiye tinge yanange tinge sisyeme n̄ai'e n̄ai'e lalme, kom Got nenge sande teke'e hombo'e tinge n̄uluwei lounda me tinge, n̄aiye tinge ka yi yoto.

²⁰†Wusyep tikin Got plihe n̄anange na, Lahmborenge si sisyeme n̄oihmbwaip lenge miye' sande teke'e

n̄aiye tinge pupwa miye' hombo'e. Pe sande teke'e tinge pupwa luh paka pakaiye. ²¹Ta'e luku pe, pa yusme n̄oihmbwaip n̄aiye pa yahra'e nan̄ lenge miye'. Pa n̄oiheryembe nange n̄ai'e n̄ai'e lalme luku ka yip tip. ²²Pol hindi Apolos topo'e Pita, topo'e n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye sai kekep e'e, topo'e n̄aiye pa yurp wimun, lakai pa yule, topo'e n̄aimune n̄aiye tukwini sai, o mindemboi n̄aiye ka ot pe, n̄ai'e n̄ai'e lalme luku yip tip. ²³Detale, yip tikin Krais pe, Krais tikin Got.

Lahmborenge ka iyar'e lenge miye' wah kin

⁴Yip pa n̄oiheryembe na, poi miye' wah tikin Krais, n̄aiye Got nalan̄atme poi nange ya bepmeteme topo'e mininge mowor'e mingilise n̄oihmbwaip tase tikin Got n̄aiye somohon miye' ende yukur sisyeme. ²Wah n̄aiye tinge pwal poi n̄aiye bepmeteme pe, ya bepmeteme bworerme. ³Yukur n̄ainde n̄embere n̄aiye yip, lakai miye' sye' ka yiyar'e n̄am n̄aiye ma gwin wusyep kot. N̄am topo'e yukur ma se miyar'e n̄am tanam. ⁴N̄aiye n̄am pe, yukur n̄am n̄oiheryembe nange n̄am mende n̄ainde pupwa. Kom n̄am yukur ma miyar'e n̄am tanam, pakai. Lahmborenge n̄ilyeh ka iyar'e n̄am.

⁵Yukur pa yiyar'e miye' ende tukwini. Pa yeseperhme n̄up yuwo n̄aiye Lahmborenge ka ot no, ka iyar'e poi lalme. Yirise kin ka aṅar'e e oto n̄oihmbwaip mele'e lenge miye' tuweinge pe, ka asamb lenge n̄aimune n̄aiye sai tase ka tus halhale. Pe Lahmborenge ka iyar'e miye' iliyeh iliyeh tongonose, n̄aiye tinge bwore bwarme pe, kin ka ahra'e nan̄ tinge.

topoi mainge ma moto. †† Syuh topo'e wuse' yukur sai moi Israel. ††† 3.16 1Ko 6.19, 2Ko 6.16 ††† 3.19 Jop 5.13 § 3.20 Sng 94.11

Lenge miye' tuweinge Korin yahra'e naŋ tititinge

⁶ Njam ŋoiheriyembe yip lenge to' tatai ŋam pe, ŋam manange wusyep mamba'e munge mat poi hindi Apo-los ta'e wusyep tapimbilme, ŋaiye ka ungwisme yip no, pa yamba'e sisysteme yutme poi. Pe pa sisysteme wusyep tehei wusyep tikin Got ŋaiye ŋanange na, "Yukur pa tahar'e wusyep Got." Ta'e luku pe, yukur pa tengelyem yahra'e naŋ miye' ondoh ende, kut pa tule naŋ miye' ondoh ende. ⁷ Yukur tinge yalaŋatme nin, nange nin miye' ondoh. Yukur nin namba'e ŋaimune ŋaiye gande bongol topo'e ŋasande nin. Got si yale ŋai'e ŋai'e lalme pe, prepwan ŋaiye na gute bip ahra'e naŋ nin. ⁸ Yip ŋoiheriyembe nange yip si tatame ŋai'e ŋai'e lalme pe, yip yarp ta'e miye' lowe. Yip ŋoiheriyembe nange yip si yarp ta'e kiŋ. O poi pakai e'e. Njam masande pa yurp tu'e kiŋ no, poi aposel ya motop yip murp tu'e kiŋ. ⁹ Kom pakai. Poi aposel ta'e miye' pakaiye, topo'e poi ta'e lenge miye' ŋaiye jan kot no, ka pumb poi ya mule guh ŋembep lenge miye' tuweinge kekep lalme topo'e lenge walip hla'.

¹⁰ Poi mahra'e naŋ tikin Lahmborenge pe, yip jal poi kwote, kut yip pe, yip ŋoiheriyembe nange yip sisysteme ŋoihmbwaip tase lalme tikin Krai. Topo'e yip ŋoiheriyembe nange poi bongol pakai, kut yip bongol supule, topo'e yip tale naŋ poi, kut yip yamba'e naŋ embere. ¹¹ Tukwini ŋup e'e pe, nimbot pwamb poi, topo'e poi masande wonge salah, poi dende' hihiyilih ŋuwor, tinge pwamb poi, topo'e poi ta'e ŋaiye lenge yowor yowor mase moinde mat. ¹² †Topo'e poi munge syep poi mende wah nihe ŋaiye ya mamba'e ŋai. Tinge jonosambalai' poi, kom poi ŋoih mi'mi' me tinge. Tinge pwamb poi yende yumbune poi, kom poi yukur mana pakai me wah uku. Poi gwan bongole mende wah uku munge mal. ¹³ Njupe ŋaiye tinge yana poi wusyep pupwa pe, poi mungwisme lenge wusyep bwore bwore. Somohon nate gere tukwini le'e pe, lenge miye' tuweinge yeteke'e poi pupwa yehe ta'e gurngur sarap tikin kekep.

Pol ŋasande lenge Korin ka junde ŋoihmbwaip kin

¹⁴ Njam yukur mainge tup e'e ŋaiye ka ende yip pa hi'e, pakai. Kut ŋam mainge tup e'e member mal yip lenge talah ŋam ŋaiye ŋam mende nihararme no, ŋoihmbwaip yip ka owor tirtatar. ¹⁵ Njaiye lenge 10,000 jetmam ka yende sande teke'e me yip ŋaiye si tongor' yal Krai pe, yai yip kin ŋilyehe sai. Nato Krai Jisas pe, ŋam si ta'e yai yip. Detale, ŋam ŋendehei ŋaiye munge wusyep mise matme yip. ¹⁶ ††Ta'e luku pe, ŋam misilih yip ŋaiye pa junde ŋihip wutu' ŋam. ¹⁷ Tehei kin uku ti, ŋam member Timoti malme yip. Kin uku talah ŋam ŋaiye ŋam mende nihararme kin nato Krai. Kin miye' wah bwore ŋaiye gande wusyep tikin Got. Kin ka plihe asam yip yanah ŋaiye ŋam gwande Krai, topo'e sande teke'e ŋaiye ŋam mende mal lenge sios mal'e mal'e.

¹⁸ Sye' yip ŋoiheriyembe nange yukur ma mute meteke'e yip pe, yip jate bip yahra'e naŋ yip. ¹⁹ Kom ŋaiye ŋoihmbwaip tikin Lahmborenge pe, sehei ma mute meteke'e yip, topo'e ŋam da meteke'e lenge miye' dohlulu uku guh ŋembep ŋam tanam, ŋaiye tinge yanange wusyep yohe pakaiye, lakai tinge papararme bongol tikin Got. ²⁰ Lemame tikin Got pe, yukur ŋainde ŋaiye yenge wusyep pakaiye yanange. Lemame pe, ki bongol tikin Got ŋaiye bepeteme lenge miye' tuweinge. ²¹ Yip yasande ma mende yip tu'e la? Yip yasande ma mut topo'e winje, lakai ma mut topo'e ŋoihmbwaip ŋumwaiye ŋaiye ma mende nihararme yip?

Niŋ pinip yar sai nato sios

5 †Mitiŋ sye' yana ŋam nange nato mele'me yip pe, niŋ pinip yar sai. Kom ŋam gunguru plai ŋaiye ŋam masande nange miye' ende ŋende niŋ pinip yar ŋotop tuwei yai kin, ŋaiye tikin pupwa yehe supule pe, ki nengelyembe niŋ pinip yar ŋaiye lenge haiten yende. ² Deta'e lai ti yip jate bip yahra'e naŋ yip? Yip pa hi'e, topo'e pa ŋoihmbwaip mane! Miye' ŋaiye ŋende niŋ pinip yar pupwa ta'e luku pe, pa jenyenme ka e tus upwaihme sios. ³ Njam marp wohme yip, kom yipihinge ŋam narp topo'me yip, ta'e ŋaiye ŋam si top yip marp. Njam manange wusyep bongol uku malme ŋaimune ŋaiye pa yende me miye' uku ŋaiye ŋende pupwa. ⁴ Njupe ŋaiye pa juhilyeh no, pa yurp wusyep pe, yipihinge ŋam si narp topo'e yip pe, bongol tikin Lahmborenge Jisas Krai ka si topo'e yip. ⁵ Yember miye' iki yil syep tikin Satan ŋaiye ka amba'e nihe syohe no, ka osme ŋoihmbwaip pupwa kin, kut min-demboi ŋup yuwo tikin Lahmborenge pe, ka ungwisme yipihinge kin.

Lenge sios Korin, pa jinyenme miye' ŋaiye ŋende pupwa

⁶ ††Yukur bwore ŋaiye pa yahra'e naŋ yip topo'e jute bip yip. Yip sisysteme, yis sikirp manai'e tatame ŋaiye ka ende kakah lalme ka tenenem. ⁷ †Ta'e luku pe, pa jinyenme yis tikin ŋoihmbwaip pupwa yiche yil no, pa yurp tu'e kakah ambaran ŋaiye yis pakai ta'e ŋaiye tukwini yip yurp. Detale, Krai kin ta'e worsip Pasova †† poi, ŋaiye tinge si yonombe yikil ya yanah ŋeser hendeinge yende ofa yalme Got ŋaiye ka ungwisme poi. ⁸ ††Ya lalme hriphrip ŋaiye ya mono ŋai mil iliyeh. Pa yusme ŋoihmbwaip telei ŋaiye tengelyem yende pupwa mi'e pe, ŋoihmbwaip poi ka bwore mi' supule, topo'e wusyep poi ka mise.

⁹ Nato tup ŋaiye somohon ŋam mainge member yip mal pe, ŋam mana yip ŋaiye yukur pa juhilyeh topo'e lenge miye' tuweinge ŋaiye yende niŋ pinip yar.

¹⁰ Yukur ŋam manange nange pa yusme lenge haiten miye' tuweinge lalme ŋaiye yarp kekep e'e. Bwore mise, tinge sye' yende niŋ pinip yar, tinge sye' yende

‡ 5.1 Lo 22.30 †† 5.6 Gal 5.9 †† 5.7 Kis 12.5 ††† Eks 12.12-17 Tehei kin Pasova pe, lenge Juta ŋoiheriyembe njupe ŋaiye tinge yasme Isip. ††† 5.8 Kis 13.7, Lo 16.3

† 4.12 Apo 18.3 †† 4.16 1Ko 11.1, Flp 3.17

solombe, tinge sye' yende n̄endei, topo'e tinge sye' yahra'e naŋ got hombo'e. N̄aiye pa n̄oiheryembe nange pa tupwaihme tinge, topo'e n̄ai'e n̄ai'e pupwa luku pe, yip pa yusme kekep e'e. Kom pakai. ¹¹ Wusyep n̄aiye n̄am manange ta'e le'e, lahmende n̄aiye yip top tangal to' tatai nato naŋ tikin Krai, kom kin n̄ende niŋ pinip yar, n̄ende solombe, n̄ende n̄endei, n̄ahra'e naŋ tikin got hombo'e, gonosambalai', n̄ono'e pinip kwote pe, miye' ta'e luku yukur pa juhilyeh yotop tinge, pakai. Topo'e yukur pa yono n̄ai yotop lenge miye' tuweinge ta'e luku. Na pakai.

¹²⁻¹³ †Ta'e luku pe, n̄am yukur tatame n̄aiye ma miyar'e lenge miye' tuweinge tas wicher'. Got kin n̄ilyeh sai ka iyar'e tinge. Kom wah n̄aiye iyar'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp ya yoto sios pe, luku wah yip. Tup tikin Got n̄anange ta'e le'e,

Pa jinyenme miye' pupwa n̄aiye narp nato mele'me yip yi tus.

Lenge Kristen yukur pa yember mane sios yi tus wicher' lenge haiten ka yiyar'e

6 N̄aiye miye' ende nato sios, ka hindi n̄oinde teketenge wusyep pe, luku ta'e la? Ka tahar'e lenge miye' tuweinge tikin Got, kut ka enge wusyep uku el lenge haiten miye'? Pakai! Luku yukur bwore. Lenge miye' tuweinge tikin Got, tinge ka yiyar'e wusyep uku. ² O ta'e yip jinjame, poi lenge miye' tuweinge tikin Got pe, mindemboi ya miyar'e n̄aimune n̄aiye lenge miye' tuweinge tikin kekep yende. O de ta'e la n̄ai ti, yip yukur tatame n̄aiye pa yiyar'e wusyep sikirp e'e juh bumble me yip tip? ³ O ta'e yip jinjame, poi miye' tuweinge tikin Got, mindemboi poi tatame ya miyar'e lenge walip hla' kili. N̄aiye ki ta'e luku pe, tukwini poi tatame ya miyar'e n̄ai'e n̄ai'e tikin kekep e'e. ⁴ N̄upe n̄aiye wusyep ta'e luku ka tuhur si e oto sios yip pe, deta'e la n̄ai ti yip yala yenge wusyep uku yil lenge miye' iyar'e n̄aiye yukur yarp ya yoto sios? ⁵ N̄am manange wusyep e'e n̄aiye yip pa hi'e! Ta'e yip miye' sande teke'e nato sios pakai, n̄aiye ka iyar'e wusyep teketenge n̄aiye sai nato yip? ⁶ Ta'e luku pe, detale ti Kristen miye' ende ka enge to' tatai kin el n̄aiye ka gin wusyep kot el n̄embep lenge haiten miye' tuweinge?

⁷ Yip yenge lenge Kristen to' tatai sye' ya jan wusyep kot pe, luku ki sasambe nange yip si tambe mi'e yasme yanah n̄aiye jande Krai. Tatame pa yusme lenge wachaih ka yende hombo'me yip, topo'e ka yende n̄endei yamba'e n̄ai'e n̄ai'e yip? ⁸ Kom yanah pupwa n̄aiye yip yende jande pe, yip yende hwap yale yat yip tip n̄aiye pa yamba'e n̄ai'e n̄ai'e me yip tip. Luku yip yende yal lenge to' tatai yip tip pe, luku ki pupwa supule.

⁹ Yukur pa yende hombo'me yip tip. Yip sisyeme na, lenge miye' n̄aiye yende pupwa, yukur ka yi yoto lemame tikin Got n̄aiye ka bepeteme tinge. Ta'e lenge miye' n̄aiye yende niŋ pinip yar, lenge miye' n̄aiye yasar'e n̄imbep me got hombo'e, lenge miye' n̄aiye

yende niŋ pinip yar yotop lenge tuweinge n̄aiye si yindi'e lenge miye', topo'e lenge miye' n̄aiye yende niŋ pinip yar yotop lenge miye'. ¹⁰ Topo'e lenge miye' n̄aiye yende n̄endei, lenge miye' n̄aiye wim lal me n̄ai'e n̄ai'e lenge mitiŋ sye', lenge miye' n̄aiye yono'e pinip kwote, lenge miye' n̄aiye yanange wusyep teket me lenge mitiŋ sye', lenge miye' n̄aiye yende bongol yamba'e n̄ai'e n̄ai'e lenge mitiŋ sye'. Lenge miye' n̄aiye ta'e luku pe, yukur ka yi yoto lemame tikin Got n̄aiye ka bepeteme tinge. ¹¹ Somohon yip sye' ta'e luku, kom nato naŋ tikin Krai pe, tinge jaih yip pinip yongohe pupwa yip pe, Got si nalanatme yip kitikin. Pe yip prihe bwore mise yalme n̄embep tikin Got nato naŋ tikin Lahmboreng. Jisas Krai n̄ende yip bwore bwarme topo'e bongol tikin Yohe Yirise.

Wahri' poi pe, yukoh tikin Yohe Yirise

¹² †Miye' sye' yanange na, "N̄ai'e n̄ai'e lalme ki bwore n̄aiye ma mende". Kom n̄am mana yip, n̄ai'e n̄ai'e lalme luku yukur ka ungwisme poi n̄aiye ya murp bwore. Miye' sye' yanange na, "N̄ai'e n̄ai'e lalme ki bwore n̄aiye ma mende". Kom yukur bwore n̄aiye n̄ai'e n̄ai'e luku ka bepeteme poi. Detale, se ka ende yum-bune poi. ¹³ Miye' sye' yanange na, "N̄ai tikin n̄aiye yono na gah tapam, topo'e tapam tikin n̄aiye namba'e n̄ai." Wusyep uku bwore mise, kom mindemboi Got ka ende n̄ai hoi uku ka mi'e. Wahri' poi pe, yukur n̄aiye ya mende niŋ pinip yar, na pakai. Wahri' poi tikin Lahmboreng, topo'e Lahmboreng bepeteme wahri' poi. ¹⁴ Got n̄ahra'e Lahmboreng tahar nasme nule pe, kin se ka ahra'e poi topo'e bongol kin. ¹⁵ Yip sisyeme na, wahri' yip pe, wahri' tikin Krai. Tatame n̄aiye ya munge wahri' Krai menel'e mil wahri' tuwei n̄aiye wende niŋ pinip yar lakai? Pakai supule! ¹⁶ †Ta'e yip jinjame, miye' n̄aiye namba'e n̄emei topo'e tuwei n̄aiye wende niŋ pinip yar pe, wahri' tinge hindi si n̄ilyeh. Ki ta'e wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got n̄anange na, "Tinge hindi wahri' ilyeh."

¹⁷ Kom lahmende n̄aiye narp nato syep Lahmboreng pe, yipihinge kin si gahilyeh topo'e Lahmboreng.

¹⁸ Yusme hwap pupwa n̄aiye niŋ pinip yar. Hwap pupwa lalme n̄aiye lenge miye' yende pe, ki sai tas wahri' wicher'. Kom miye' n̄aiye n̄ende niŋ pinip yar pe, kin n̄ende yumbune wahri' kitikin. Detale, hwap uku kin nal wahri' mele'e. ¹⁹ †Yip sisyeme na, wahri' yip pe, yukoh tikin Yohe Yirise. Got si yal yip Yohe Yirise luku pe, kin narp nato yip. Yip yukur bepeteme yip tip, pakai. ²⁰ Got kin n̄ende yitini n̄embere n̄aiye kin namba'e yip. Ta'e luku pe, pa yenge wahri' yip yahra'e naŋ tikin Got.

Pol n̄anange wusyep me yanah n̄aiye dindi'

7 Tukwini n̄am da mungwisme wusyep n̄isilih n̄aiye somohon yip yainge sai tup, ki ta'e le'e: Ki bwore n̄aiye lenge miye' yukur ka dindi' lakai? ² Ki bwore,

† 5.12-13 Lo 13.5, 17.7

†† 6.12 1Ko 10.23 † 6.16 Stt 2.24 †† 6.19 1Ko 3.16, 2Ko 6.16

kom n̄am n̄oiheriyembe n̄aiye ki bwore n̄aiye miye' ka enge tuwei, topo'e tuwei ta windi'e miye' no, yukur ka yende niŋ pinip yar.

³ Miye' ka aŋa'e wahri' kin elme tuwei kin, o yukur ka upwai'e, na pakai. Ki n̄ahilyeh ta'e tuwei, ta waŋa'e wahri' ti wilme miye' ti, yukur ta wupwai'e. ⁴ Tuwei yukur ti bepweteme wahri' ti, pakai. Miye' ti, kin bepeteme wahri' ti topo'e. Ki n̄ahilyeh ta'e miye', miye' yukur kin bepeteme wahri' kin, tuwei kin ti bepweteme wahri' kin topo'e. ⁵ Yip hindi miye' tuweinge n̄aiye si dindi' pe, yukur ende ka aŋa'e teket me ende no, ka upwai'e wahri' kin, na pakai. Sai n̄aiye pa hindi tapam ilyeh no, pa hindi yupwai'e wahri' yip hindi n̄aiye yip da top Yai Got yininge wusyep n̄up sye'. Kom n̄aiye wah uku ka mi'e pe, pa hindi plihe juhilyeh. Yaŋah ta'e luku pe, se pa tupwaihme miye' pupwa Satan n̄aiye ka ondol'me yip hindi no, pa tumbeyi yoto niŋ pinip yar. Detale, yip yukur tatame pa yupwai'e n̄oihmbwaip tahar yip. ⁶ Wusyep n̄am e'e n̄am manange n̄aiye ka ungwisme yip. Yukur ka bongol tu'e wusyep erŋeme. ⁷ N̄am n̄oiheriyembe nange ki bwore n̄aiye lenge miye' tuweinge lalme yukur ka dindi', ka yurp n̄orombe tu'e n̄am. Kom Lahmborenge si pwal poi yitini ilyeh ilyeh tongonose. Got nangange yitini me lenge sye' n̄aiye ka dindi', kut kin nangange lenge sye' n̄aiye ka yurp n̄orombe.

⁸ Kom wusyep e'e nala elme lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur dindi', topo'e lenge tuweinge n̄aiye miye' tinge si yule. Pe n̄am da mini yip tu'e le'e, bwore kin n̄aiye pa yurp n̄orombe tu'e n̄am. ⁹ N̄aiye yukur pa bepyeteme n̄oihmbwaip tahar yip pe, bwore kin n̄aiye pa dindi' no, yukur n̄oihmbwaip yip ka tuhur n̄aiye pa yende niŋ pinip yar.

¹⁰ †O n̄aiye lenge Kristen miye' tuweinge si dindi' pe, n̄am da yul yip wusyep erŋeme le'e. Le'e yukur wusyep erŋeme n̄am ilyeh, pakai. Le'e wusyep erŋeme tikin Lahmborenge n̄anange ta'e le'e. Tuwei yukur ta wowor'e dindi' topo'e miye' ti. ¹¹ Kom n̄aiye ta wowor'e dindi' topo'e miye' ti pe, ta wurp tu'e loko, kut yukur ta plihe windi'e miye' ende. Tu pakai pe, ta plihe wila n̄oihmbwaip ilyeh topo'e miye' ti n̄aiye somohon ti windi'e kin. Miye' ti yukur ka ginyenme ti. Ta'e luku pe, lenge miye' yukur ka yowor'e dindi'.

¹² Le'e wusyep n̄am tanam nala el lenge mitiŋ lalme, yukur wusyep Lahmborenge, pakai. N̄aiye Kristen miye' ende si nenge haiten tuwei no, ti hriphrip n̄aiye ta wurp topo'e kin pe, yukur ka ginyenme. ¹³ Ki n̄ahilyeh ta'e Kristen tuwei ende n̄aiye si windi'e haiten miye' ende no, ka hriphrip n̄aiye ka orp topo'e ti pe, yukur ta gwinyenme kin, na pakai. ¹⁴ N̄aiye miye' yukur nimbilme n̄oihmbwaip kin nalme Lahmborenge, kom kin nenge tuwei n̄aiye si wimbilme n̄oihmbwaip ti pe, luku ki n̄ende kin si bwore prihe. Ki n̄ahilyeh ta'e tuwei n̄aiye yukur wimbilme n̄oihmbwaip ti walme Lahmborenge, kom ti windi'e miye' n̄aiye kin si nimbilme n̄oihmbwaip kin pe, luku ki n̄ende ti si bwore prihe. N̄aiye yukur ki ta'e luku pe, talah tinge hindi ta'e hait-

en, yukur ka tuhur prihe yil n̄embep tikin Got. Kom n̄ai ta'e luku pe, tinge si tahar prihe. ¹⁵ Kom miye' lakai tuwei n̄aiye yukur yimbilme n̄oihmbwaip no, haiten miye' da osme Kristen tuwei kin, lakai haiten tuwei da wusme Kristen miye' ti pe, pa yusme ka yil. Wusyep erŋeme yukur nupwai'e tinge n̄aiye lenge haiten miye' tuweinge ka yurp topo'me tinge. Detale, Got n̄asande n̄aiye pa yurp topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye. ¹⁶ Yip tuweinge tikin Lahmborenge, yip tatame n̄aiye pa yungwisme lenge miye' yip ka tuhur Kristen, lakai pakai? Ki n̄ahilyeh ta'e n̄aiye yip lenge miye', yip tatame n̄aiye pa yungwis lenge tuweinge yip ka tuhur Kristen, lakai pakai?

Got si nalanatme poi pe, ya murp n̄ahilyeh tu'e luku mence mil

¹⁷ Poi ilyeh ilyeh ya murp gunde n̄oihmbwaip tikin Got n̄aiye kin si nalanatme poi pe, ya murp n̄ahilyeh tu'e luku mence mil. Le'e wusyep hra'embep n̄am nal lenge sios lalme. ¹⁸ Miye' n̄aiye si n̄otombo wahri' hi' kin no, Got nalanatme kin pe, yukur ka n̄oiheriyembe wula wula. Topo'e miye' n̄aiye yukur n̄otombo wahri' hi' kin no, Got nalanatme kin pe, yukur ka plihe otombo wahri' hi' kin. ¹⁹ N̄aiye yotombo wahri' hi', topo'e n̄aiye yukur yotombo wahri' hi' pe, luku yukur n̄ai embere. N̄ai embere kin pe, pa junde wusyep erŋeme tikin Got.

²⁰ Nupe n̄aiye Got nalanatme poi pe, ya murp n̄ahilyeh tu'e luku mence mil. ²¹ Somohon nin narp miye' wah pakaiye, kom Got si nalanatme nin pe, yukur na n̄oiheriyembe wula wula. Kom n̄aiye yaŋah n̄oinde sai n̄aiye na orp hlaininge pe, ende tu'e luku enge el. ²² Miye' n̄aiye somohon narp miye' wah pakaiye no, Lahmborenge nalanatme kin pe, kin si miye' tikin Lahmborenge. N̄aiye n̄embep tikin Lahmborenge pe, kin si tahar miye' hlaininge. Ki n̄ahilyeh ta'e miye' n̄aiye si narp hlaininge n̄upe n̄aiye Krai nalanatme kin pe, kin ka orp tu'e miye' wah pakaiye tikin Krai. ²³ Got si n̄iche yitini n̄embere namba'e nin pe, yukur na plihe orp tu'e miye' wah pakaiye lenge miye'. ²⁴ Lenge to' tatai, yaŋah n̄aiye somohon Got nalanatme yip no, yip jande yenge yat pe, pa junde tu'e luku yenge yil.

Pol n̄anange wusyep me lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur dindi'

²⁵ Lahmborenge yukur pwale wusyep erŋeme ende n̄aiye ma mini yip lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur dindi', kom le'e n̄am da mininge wusyep n̄oihmbwaip n̄am. Detale, Got kin n̄oih mi'mi' me n̄am, topo'e kin si nalanatme n̄am pe, wusyep n̄aiye n̄am manange pe, ki bwore mise. ²⁶ N̄am n̄oiheriyembe mane n̄embere n̄aiye ka ot pe, ki bwore n̄aiye lenge miye' yukur ka dindi'. ²⁷ N̄aiye nin si nenge tuwei pe, yukur na ginyenme. O n̄aiye yukur nin nenge tuwei pe, yukur na ahai'e tuwei n̄aiye na enge. ²⁸ Kom n̄aiye na enge tuwei pe, luku yukur nin n̄ende pupwa, topo'e n̄aiye tesimbihye' ende ta windi'e miye' pe, yukur ti wende pupwa. Kom

† 7.10 Mat 5.32, 19.9, Mak 10.11-12, Luk 16.18

lenge miye' tuweinge n̄aiye si dindi' pe, tinge ka yamba'e mane wula wula. Ta'e luku pe, n̄am gwarngɛ mane luku n̄aiye ka ot me yip.

²⁹ Lenge to' tatai n̄am, wusyep n̄am manange ta'e le'e, n̄up yuwo si nat sihei pe, tukwini nenge nal pe, lenge miye' tuweinge n̄aiye dindi', lakai yukur tinge dindi' pe, yukur n̄ainde n̄embere, pakai. ³⁰ Lenge miye' tuweinge n̄aiye yilil pe, prepwan n̄aiye ka n̄oiheryembe wula wula me mane tinge. Topo'e lenge miye' tuweinge n̄aiye hriphrip pe, prepwan n̄aiye ka n̄oiheryembe wula wula me n̄aimune n̄aiye n̄ende tinge no, tinge hriphrip. Topo'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yiche wuhyau yamba'e n̄ai'e n̄ai'e pe, tinge yukur ka n̄oiheryembe wula wula me n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore tinge n̄aiye ka se mi'e. ³¹ Lenge miye' tuweinge n̄aiye yende wah me n̄ai'e n̄ai'e kekep e'e pe, tinge ka yeteke'e n̄ai'e n̄ai'e luku yukur n̄embere me tinge. De-tale, poi sisyeme nange yukur wohe n̄aiye kekep e'e, topo'e n̄ai'e n̄ai'e lalme ka mi'e.

³² N̄am gwarngɛ n̄aiye pa n̄oihmbwaip mane. Miye' tikiin Lahmborengɛ n̄aiye yukur nenge tuwei pe, kin ka n̄oiheryembe wah tikiin Lahmborengɛ no, Lahmborengɛ ka hriphrip me kin. ³³ Kom miye' n̄aiye nenge tuwei pe, kin ka n̄oiheryembe n̄ai'e n̄ai'e kekep e'e n̄aiye ka ende tuwei kin ta hriphrip. ³⁴ Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip kin n̄uwor hoi. Lenge tesimbihye' topo'e lenge tuweinge n̄aiye yukur yindi'e miye' pe, n̄oihmbwaip tinge ka tenjei bongol me wah tikiin Lahmborengɛ. Pe tinge ka yaŋa'e tinge yilme Lahmborengɛ n̄aiye ka yurp bwore bwarme yoto wahri' topo'e yipihinge tinge. Kom tuwei n̄aiye windi'e miye' pe, ta n̄oiheryembe n̄ai'e n̄ai'e kekep n̄aiye ta wende no, miye' ti ka hriphrip.

³⁵ N̄am manange wusyep n̄aiye ka ungwisme yip no, pa yurp bwore bwarme. O n̄am yukur manange pakai me yip n̄aiye pa dindi', pakai. N̄am masande n̄aiye pa yende bwore bwarme wah tikiin Lahmborengɛ, topo'e pa yaŋa'e yiptip supule yilme Lahmborengɛ no, pa yurp bwore bwarme. ³⁶ Kom n̄aiye miye' ende n̄oihmbwaip kin tahar bongol n̄aiye ka enge tuwei n̄aiye tinge si yalaŋatme pe, ka enge ti, luku ki bwore. Yukur kin n̄ende pupwa, pakai. ³⁷ Kom n̄aiye miye' ende ka n̄oiheryembe bongol e oto n̄oihmbwaip kin nange yukur ka enge tuwei uku n̄aiye tinge si yalaŋatme kin, topo'e n̄aiye ka tule n̄oihmbwaip tahar kin pe, prepwan. Ki bwore, n̄aiye ka hindi yurp n̄orombe. ³⁸ Miye' nenge tuwei n̄aiye tinge si yalaŋatme kin pe, luku ki bwore, kom miye' n̄aiye yukur nenge tuwei pe, ki bwore supule. ††

³⁹ Tuwei n̄aiye wowor'e dindi' miye' ti no, miye' ti teteter narp pe, ti yukur warp hlaininge. Kom miye' ti n̄aiye ka ole pe, ti warp hlaininge n̄aiye ta windi'e miye' ende n̄aiye n̄asande ti. Kom ta windi'e miye'

† N̄aiye yai n̄oiheryembe wula wula me talah tuwei kin n̄aiye munuh si narpe ti pe, kin n̄oiheryembe n̄aiye ta windi'e miye' pe, ka ende tu'e n̄aiye kin n̄oiheryembe, luku yukur kin n̄ende hwap.

†† Yai nasme talah tuwei kin ta windi'e miye'. Luku ki bwore. Kom n̄aiye yai yukur nasme talah tuwei kin windi'e miye' pe, luku ki bwore supule.

n̄aiye gande Lahmborengɛ. ⁴⁰ Kom n̄am n̄oiheryembe ta'e le'e, n̄aiye yukur ta plihe windi'e miye' ende pe, ti ta wurp n̄oihmbwaip n̄umwaiye. Yohe Yirise narp nato n̄am pe, n̄am manange wusyep ta'e le'e.

N̄ai n̄aiye tinge yende ofa yalme got hombo'e

8 Tukwini n̄am da mininge wusyep me hro' hau n̄aiye tinge yende ofa yalme got hombo'e. Yip sye' yanange nange luku poi lalme sisyeme. Kom sande teke'e luku n̄ende miye' gate bip n̄ahra'e naŋ kitiin. Kut poi ya mende niharar lenge mitiŋ pe, luku ka ende sios ka tuhur bongol. ² N̄aiye miye' ende ka n̄oiheryembe nange kin sisyeme n̄ai'e n̄ai'e lalme pe, kin pupwa miye' hombo'e, topo'e sande teke'e kin sehei'e. ³ Kom miye' n̄aiye n̄ende nihararme Got pe, sande teke'e kin tatame, topo'e Got sisyeme kin.

⁴ Ta'e luku pe, yuwor n̄aiye tinge yende ofa yalme got hombo'e pe, n̄am da mininge tu'e le'e. Poi sisyeme luku: got hombo'e yukur mise, pakai. Got mise n̄ilyeh kin narp. ⁵ N̄aiye mitiŋ sye' pe, tinge yanange na, "Got wula wula sekete pe, sye' yarp yanah n̄aitem, o sye' yarp jah kekep." Tinge yanange nange n̄ai'e n̄ai'e luku got tinge, topo'e lahmborengɛ tinge.

⁶ N̄aiye poi pe, Got sep ilyeh sai, kin Yai.

N̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye kin n̄ende, topo'e poi pe, kitiin lalme.

Topo'e Jisas Kraiis kin Lahmborengɛ n̄ilyeh.

Got topo'e Kraiis, tinge hindi yende n̄ai'e n̄ai'e lalme le'e

n̄aiye tukwini sai, topo'e tinge pwal poi laip.

⁷ Kom yukur miye' tuweinge lalme sisyeme wusyep mise luku. Miye' sye' yip somohon yono n̄ai hro' hau n̄aiye tinge yende n̄ersep. Tinge sisyeme n̄aiye tinge yono n̄ai n̄ersep uku n̄aiye tinge yende me got hombo'e. Ta'e luku pe, tinge n̄oiheryembe nange tinge si yende pupwa. ⁸ N̄ai yukur ka ungwisme jahilyeh poi topo'e Got pe, n̄ai n̄aiye poi mono, yukur ka enge poi el wohme Got. Topo'e n̄aiye ya mininge pakai n̄aiye yukur ya mono n̄ai pe, luku yukur ka ende poi ya bwore mil n̄embep tikiin Got. ⁹ Yip tatame n̄aiye pa yono n̄ai n̄aiye yip yasande. Kom n̄oihme n̄aiye pa yono hro' hau pe, se ka ende lenge miye' tuweinge n̄aiye jande Lahmborengɛ pe, yukur tinge jan bongole pe, se ka tumbe yi yoto hwap. ¹⁰ Nin sisyeme, n̄aiye got hombo'e yukur sai pe, nin tatame n̄aiye na el luh moi n̄aiye tinge yende hro' hau yahra'e naŋ tikiin got hombo'e pe, na top lenge ono n̄ai. Kom n̄oihme n̄aiye miye' ende tikiin Lahmborengɛ n̄aiye yukur gan bongole pe, ka eteke'e nin n̄aiye nin n̄ono n̄ai uku pe, luku se ka ahra'e n̄oihmbwaip kin n̄aiye ka ono n̄ai topo'e. Ta'e luku pe, kin n̄oiheryembe nange kin si n̄ende hwap. ¹¹ Ta'e luku pe, n̄aiye na ono hro' hau pe, ka ende yumbune to' nin, kom Kraiis nulme kin topo'e.

¹² Pe n̄aiye nin si n̄ende pupwa luku no, ki n̄ende yumbune n̄oiheryembe bwore tatai nin pe, luku nin si n̄ende pupwa nalme Kraiis topo'e.

¹³ Ta'e luku pe, hro' hau n̄aiye kete to' n̄am nato pup-wa pe, yukur ma plihe mono n̄ai uku no, ka ende yum-bune to' n̄am no, ka tumb'e e oto hwap.

Pol kin hriphrip n̄aiye yukur kin namba'e yitini me wah aposel n̄aiye kin n̄ende

9 Ta'e n̄am yukur marp hlaininge lakai? Ta'e n̄am yukur aposel lakai? Ta'e n̄am yukur meteke'e Jisas, Lahmborenge poi lakai? Topo'e ta'e yip yukur n̄aisep wah n̄aiye n̄am mende me Lahmborenge lakai? ² N̄aiye mitiŋ sye' pe, ka n̄oiheryembe nange n̄am yukur aposel, kom yip, yip si sisyeme n̄aiye n̄am aposel. Detale, yip si tahar Kristen mi'e pe, luku ki ta'e wutu' n̄aiye ki sasambe nange n̄am aposel mise tikin Lahmborenge.

³ N̄am plihe mungwisme wusyep mal lenge miye' tuweinge n̄aiye yini'e n̄am nange n̄am yukur aposel ende, pakai. ⁴ Ta'e n̄am yukur tatame n̄aiye ma mamba'e n̄ai topo'e pinip ta'e n̄aiye yitini me wah n̄aiye n̄am mende lakai? ⁵ Pita hindi to' tikin Jisas, topo'e lenge aposel pe, tinge yenge lenge tuweinge tinge yal topo'e tinge. O n̄am, n̄aiye ma munge tuwei pe, tatame ta wil topo'e n̄am lakai? ⁶ Ta'e poi hindi Banabas pe, poi hindi ya mende wah wuhyau n̄aiye ya bepeteme potopoi topo'e wah n̄aiye poi mende. O lenge sye' pakai. ⁷ Miye' n̄aiye n̄ende wah wondoh tikin ami pe, kin yukur n̄iche wuhyau n̄aiye bepeteme kitikin. Topo'e miye' n̄aiye worsyep n̄ai nato wah kin pe, kin talame n̄ai nato wah uku n̄ende n̄ono. Topo'e miye' n̄aiye n̄onorh worsip pe, kin kete n̄imberip mwa' worsip kitikin n̄ono'e. ⁸ Ta'e se pa n̄oiheryembe nange n̄am manange wusyep gwande n̄oihmbwaip lenge miye' ilyehme, lakai wusyep erŋeme tikin Moses plihe n̄anange topo'e? ⁹ †Poi gwonose wusyep erŋeme tikin Moses n̄anange na,

Yukur na upwai'e mut yuwor kau tuhwim n̄upe n̄aiye kin nesyer'e bundenge sep.

Ta'e Got n̄oiheryembe lenge yuwor kau tuhwim n̄ilyeh pe, kin n̄anange wusyep uku lakai?

¹⁰ Got n̄oiheryembe poi pe, ki nainge wusyep uku lakai? Hei, wusyep uku ki nainge natme poi miye' n̄aiye muwor'e kekep worsyep n̄ai, topo'e miye' n̄aiye talame n̄ai pe, wah nihe n̄aiye tinge hindi yende pe, ka hindi talame n̄ai sye' n̄aiye si sasarme.¹¹ ††Poi si mononde wusyep tikin Got ma moto n̄oihmbwaip yip. Mi'e pe, ki bwore n̄aiye pa pul poi n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye ka ungwisme wahri' poi tuwa'e wah n̄aiye poi si mende. ¹² Yip yangange n̄ai'e n̄ai'e sye' yal lenge mitiŋ sye' n̄aiye yende wah tikin Got bumbe me yip, kom n̄aiye poi pe, wah poi ki n̄embere nengelyembe tinge. Topo'e poi mamba'e nihe syohe, kom poi yukur mende bongol n̄aiye ya mamba'e n̄ai'e n̄ai'e me yip. Detale, poi hi' gwarng'e n̄aiye ya mamba'e n̄ai'e n̄ai'e me yip pe, se ka gise yan̄ah me wusyep bwore mise tikin Krai n̄aiye pa yamba'e.

¹³ †Bwore mise, yip sisyeme na, lenge pris n̄aiye yende wah ya yoto yukoh yirise pe, ka yono n̄ai tikin

yukoh yirise. Topo'e lenge pris n̄aiye yende ofa luku jan n̄eser hendeinge pe, tinge ka yono n̄ai sye' tikin ofa luku. ¹⁴ ††Topo'e Lahmborenge n̄anange na, lah-mende n̄aiye n̄ononde wusyep mise tikin Got nato n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge pe, kin ka amba'e n̄ai me tinge. ¹⁵ Kom n̄am yukur mamba'e n̄ainde ta'e wuhyau lakai n̄ai, topo'e n̄am yukur mainge tup member mal n̄aiye ma mamba'e n̄ainde me yip, pakai supule. O nimbot ki pwambe pupwa supule n̄aiye ma mule berme wah uku, kom n̄am yukur misilih yip n̄aiye pa pule n̄ainde, pakai. Yitini n̄aiye n̄am n̄oiheryembe nange ma mamba'e tuwa'e wah n̄aiye n̄am mende pe, yukur n̄am mamba'e. N̄am hriphrip n̄aiye yukur n̄am misilih yip n̄ainde n̄aiye pa yungwisme n̄am. Topo'e n̄am gwarng'e n̄aiye miye' ende ka otombo yan̄ah uku. ¹⁶ N̄am yukur ma gute bip n̄am, topo'e ma mahra'e naŋ n̄am me wah tikin Got n̄aiye n̄am mende. Luku wah n̄aiye Got si pwale ma mende. N̄aiye yukur n̄am manange malaŋatme wusyep mise luku pe, mindem-boi pe, ma mamba'e nihe syohe. ¹⁷ N̄aiye ma mende wah tu'e n̄aiye n̄asande n̄am pe, luku tatame ma mamba'e yitini. Kom pakai, Lahmborenge pwale wah uku n̄aiye ma mende pe, ma mende. ¹⁸ Ma mamba'e yitini mune me wah uku n̄aiye n̄am mende? Yitini luku si ta'e n̄aiye n̄am manange wusyep tikin Got. N̄am tatame n̄aiye ma misilih yip n̄aiye pa pule yitini me wah n̄aiye n̄am mende, kom yukur n̄am misilih yip.

Pol narp ta'e miye' wah lenge miye' tuweinge lalme

¹⁹ N̄am miye' hlaininge, miye' ondoh ende yukur bepteme n̄am, kom n̄am miye' wah pakaiye. N̄am ma gwah tuwihe lenge mitiŋ lalme n̄aiye wula ka yimbilme n̄oihmbwaip yilme Lahmborenge. ²⁰ N̄upe n̄aiye n̄am mende wah top lenge Juta pe, n̄am marp n̄ahilyeh ta'e tinge. N̄am yukur marp tuwihme wusyep erŋeme tikin Moses, kom n̄upe n̄aiye n̄am mende wah top tinge pe, tinge yeteke'e ta'e n̄aiye n̄am marp tuwihme wusyep erŋeme no, ka yimbilme n̄oihmbwaip tinge. ²¹ N̄upe n̄aiye n̄am mende wah topo'e lenge haiten miye' tuweinge pe, tinge yeteke'e n̄am ta'e n̄aiye n̄am yukur marp tuwihme wusyep erŋeme lenge Juta no, lenge haiten miye' tuweinge ka yimbilme n̄oihmbwaip. Luku yukur ta'e n̄aiye n̄am masme wusyep Got. N̄am marp tuwihe wusyep erŋeme tikin Krai.

²² Lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur yarp bongol pe, n̄am marp n̄ahilyeh ta'e tinge no, ka ende tinge ka yimbilme n̄oihmbwaip. Ta'e luku pe, n̄am mende n̄ahilyeh mal lenge mitiŋ lalme n̄aiye tinge sye' ka yutme Lahmborenge. ²³ N̄aimune n̄aiye n̄am mende luku pe, ka ungwisme wusyep mise tikin Got ka ende embere enge el no, n̄am topo'e ma mamba'e n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore n̄aiye Got si nupwai'e wusyep nato wusyep bwore mise kin.

† 9.9 Lo 25.4, 1Ti 5.18 †† 9.11 Rom 15.27 ‡ 9.13 Lo 18.1

†† 9.14 Mat 10.10, Luk 10.7

Poi ya kwertetenge bongole no, ya mamba'e yitini

²⁴ Yip sisyeme miye' lalme tinge jertetenge susun-gurh, kom miye' sep ilyeh n̄aiye nal yer pe, kin ka amba'e yitini. Ta'e luku pe, pa jertetenge bongole no, pa yamba'e yitini. ²⁵ Lenge miye' n̄aiye jertetenge susun-gurh pe, n̄endehei kin tinge yende sasaibe yer n̄aiye wahri' tinge ka amba'e bongol. Tinge yende luku n̄aiye ka yamba'e yitini n̄aiye ka yi jere n̄aiye mi'e kin. Yitini luku mindemboi ka pupwa. Kut poi mende wah me yitini n̄aiye ka si nye nyermbe. ²⁶ N̄upe n̄aiye n̄am kwertetenge mal pe, yukur n̄am bep mal'e mal'e. N̄am kwertetenge bwarme ma tatame n̄aiye wutu' kin n̄aiye mi'e. Topo'e n̄upe n̄aiye n̄am marmbe pe, n̄am yukur miche syep paka pakaiye mal'e mal'e. ²⁷ Pakai, n̄am monombe wahri' n̄am tanam mende wah n̄aiye ka gunde n̄asande n̄am tanam. Detale, n̄am hi'gwarnge n̄aiye ma mininge wusyep mise tikin Got mil lenge miye' tuweinge pe, mindemboi yukur ma se mamba'e yitini.

N̄oihme n̄aiye pa yisar'e n̄imbep me got hombo'e

10 †Lenge to' tatai n̄am, n̄am masande pa sisyeme bworerme n̄aimune n̄aiye somohon n̄ende lenge mwan ka' poi n̄upe n̄aiye tinge jande Moses pe, tinge lalme yarp tuwihme mwahit n̄aiye ki nal yerme tinge, topo'e ki samb lenge yanah n̄aiye tinge yal, topo'e tinge yerne Loh Pinip Yaihe. ² Ki ta'e n̄aiye tinge lalme yamba'e pinip n̄upe n̄aiye tinge jande Moses ya yoto mwahit topo'e loh pinip. ³⁴ ††Tinge lalme yono kakah n̄ilyeh n̄aiye Yipihinge tikin Got nangang lenge, topo'e tinge lalme yono'e pinip n̄ilyeh n̄aiye Yipihinge tikin Got nangang lenge. Tinge yono'e pinip n̄eser tikin Got n̄aiye tinge top kin yal pe, n̄eser uku kin Krai. ⁵ *Kom Got yukur hriphrip me wula tinge. Ta'e luku pe, tinge yule pe, wahri' tinge n̄anar nal'e nal'e nato moi gungurar.

⁶ ††Tukwini n̄ai'e n̄ai'e luku ki ta'e n̄aiye sasambe, topo'e wusyep hra'embep natme poi n̄aiye yukur n̄oihmbwaip poi ka tuhur me n̄ai'e n̄ai'e pupwa tu'e n̄aiye tinge yende. ⁷ ††Topo'e yukur ya masar'e n̄imbep me got hombo'e ta'e n̄aiye sye' tinge yende. Wusyep mise tikin Got n̄anange na,

Lenge miye' tuweinge jah yarp yono n̄ai,
topo'e tinge yono'e pinip mi'e pe, tinge yende wen-ersep.

⁸ ††Poi yukur ya mende niñ pinip yar tu'e sye' tinge n̄aiye yende no, n̄au ilyehe sai uku pe, lenge miye' tuweinge 23,000 yule. ⁹ ††Poi yukur ya mondol'me n̄oihmbwaip n̄umwaiye tikin Lahmborenge tu'e n̄aiye sye' tinge yende no, lenge hwarj yono lenge pe, tinge yule. ¹⁰ †Poi yukur ya mininge wusyep sekete tuh-warme Got tu'e n̄aiye sye' tinge yende no, walip hla' nongomb lenge pe, tinge yule. ¹¹ N̄ai'e n̄ai'e le'e ki tas ta'e n̄aiye sasambe nal lenge sye' pe, tinge yainge

† 10.1 Kis 13.21-22, 14.22-29 †† 10.3-4 Kis 16.35, 17.6, Nam 20.11 † 10.5 Nam 14.29-30 †† 10.6 Nam 11.4 †† 10.7 Kis 32.6 ††† 10.8 Nam 25.1-18 ††† 10.9 Nam 21.5-6 † 10.10 Nam 16.41-49

wusyep e'e yatme poi ta'e wusyep hra'embep no, ya sisyeme na, n̄up e'e n̄aiye poi marp pe, n̄up sihei tikin n̄up yuwo.

¹² Lahmende n̄aiye n̄oiheryembe nange kin si gan bongole no, kin tupwaihme hwap pe, kin ka n̄oih-eryembe bworerme n̄aiye yukur ka plihe tumbe e oto hwap. ¹³ N̄ondol'me lalme n̄aiye natme yip pe, yukur ki n̄oinde, ki n̄ahilyeh ta'e n̄aiye ki natme lenge mitinj. Kom Got se ka gunde wusyep tupwai' kitikin pe, yukur ka osme n̄ondol'me ende n̄aiye ka ondol'me yip, n̄aiye ka engelyembe bongol yip, pakai. N̄aiye n̄ondol'me ka ondol'me yip pe, Got se ka ungwisme yip pe, ka ende yip pa jin bongol no, pa yengelyembe n̄ondol'me luku.

Yukur ya mahra'e nanj Got topo'e yipihinge pupwa

¹⁴ Ta'e luku pe, lenge to' tatai n̄am, yusme n̄aiye pa yahra'e nanj got hombo'e. ¹⁵ Wusyep e'e n̄aiye n̄am mana yip pe, yip miye' tuweinge mungwim sai pe, yiyar'e wusyep e'e n̄aiye n̄am mana yip. ¹⁶ ††N̄upe n̄aiye poi da mono n̄ai tikin Lahmborenge pe, poi manange wusyep hriphrip, topo'e poi misilihme Got n̄aiye ka ende poi ya tongor' mil Krai. Mi'e pe, poi mono'e n̄emwa' ta'e n̄aiye lenge Korin yono'e pinip wain n̄aiye sai yukoh uku ta'e n̄aiye wim tikin Lahmborenge n̄aiye nenge poi lalme na gahilyeh. Topo'e n̄upe n̄aiye poi mowor'e kakah no, poi mono pe, luku ki nenge poi gahilyeh ta'e wahri' tikin Krai. ¹⁷ Kakah sep ilyehe sai pe, poi lalme mono kakah uku. Ta'e luku pe, poi lalme marp wahri' ilyeh tikin Krai. ¹⁸ †††N̄oiheryembe lenge Juta. Yowor n̄aiye tinge yikil ya yanah n̄eser hendeinge no, tinge yende ofa yalme Got pe, tinge yono yuwor uku pe, luku ta'e n̄aiye tinge jahilyeh topo'me Got yal n̄eser hendeinge.

¹⁹ Yip sisyeme wusyep n̄aiye n̄am manange lakai? Yip sye' n̄oiheryembe n̄aiye n̄am manange ta'e le'e, "N̄ai n̄aiye lenge haiten yende ofa me yipihinge pupwa pe, luku ki n̄ai bwore mise. Topo'e yipihinge pupwa ki bwore mise." Pakai supule! ²⁰ †††Kom n̄am manange ta'e le'e, n̄ai n̄aiye tinge yende ofa yanah n̄eser hendeinge lenge haiten pe, luku tinge yende ofa yalme lenge yipihinge pupwa, yukur nalme Got. Pe n̄am gwarnge n̄aiye pa juhilyeh topo'e lenge yipihinge pupwa. ²¹ Yukur pa yono'e pinip juh yokoh tikin Lahmborenge, topo'e pa plihe yono'e pinip juh yokoh tikin yipihinge pupwa. Yukur pa yono n̄ai yurp hendeinge tikin Lahmborenge, topo'e pa plihe yono n̄ai yurp hendeinge tikin yipihinge pupwa. ²² †††Ta'e poi da mende Lahmborenge ka n̄oihmbwaip nihe topo'e tuhwarne poi lakai? Topo'e poi n̄oiheryembe nange poi bongol mengelyembe kin lakai?

Ya n̄oiheryembe lenge mitinj

²³ ††N̄ai'e n̄ai'e lalme ki bwore n̄aiye ya mende, kom yukur n̄ai'e n̄ai'e lalme luku ka ungwisme poi no, ya murp bwore. N̄ai'e n̄ai'e lalme luku ki bwore n̄aiye ya

† 10.16 Mat 26.26-28, Mak 14.22-24, Luk 22.19-20 †† 10.18 Wkp 7.6 † 10.20 Lo 32.17 †† 10.22 Lo 32.21 † 10.23 1Ko 6.12

mende, kom naji'e naji'e lalme yukur ka ungwisme poi Kristen ya murp bongol. ²⁴ Yukur ya nioheryembe najiye ya mungwisme potopoi, na pakai. Ya mungwisme lenge mitiŋ sye'.

²⁵ Yuwor lalme najiye tinge yende windau yal luh windau pe, pa yono. Yukur pa nioheryembe wula wula no, pa yisilih yule yut. ²⁶ †Wusyep tikin Got njanange na, Kekep topo'e naji'e naji'e lalme najiye sai nato kekep pe,

luku tikin Lahmborenge.

²⁷ Najiye haiten miye' ende ka isilih nin najiye pa hindi yono naji no, nin nioheryembe najiye na el pe, ono naji najiye ki yale. Yukur na hi'girnge no, na nioheryembe wula wula najiye na plihe isilih el'e ot. ²⁸ Kom najiye miye' ende ka ini nin na, "Yuwor e'e tinge si yahra'e naŋ got hombo'e" pe, yukur na ono yuwor uku. Detale, na nioheryembe wusyep najiye miye' uku nana nin pe, yukur na ende yumbune niohmbwaip bwore kin. ²⁹ Nam yukur nioheryembe nin, nam nioheryembe lenge mitiŋ sye'. Najiye miye' ende yukur ka ininge wusyep ende me naji pe, ni tatame na ono naji najiye ni sande. Yukur na gunde niohmbwaip miye' ende me naimune najiye kin hi'garng'e najiye ka ono. ³⁰ Najiye nam si manange wusyep hriphrip malme Got me naji najiye nam da mono pe, deta'e la naji ti ka jonome nam nange nam mende pupwa?

³¹ Ta'e luku pe, naji najiye na ono, lakai pinip najiye na ono'e, lakai naji'e naji'e najiye na ende pe, ende najiye na ahra'e naŋ tikin Got. ³² Nioheryembe lenge Juta, topo'e lenge haiten, topo'e lenge miye' tuweinge tikin Got, najiye yukur na ende nainde pupwa no, na ende tinge ka tumbe yi yoto hwap. ³³ Yende tu'e najiye nam mende. Nam mende najiye tinge ka lalme hriphrip me naimune najiye nam mende. Nam yukur nioheryembe nam, pakai. Nam nioheryembe tinge lalme nange Lahmborenge ka ungwisme tinge.

*

11 ††Yip pa junde yanah nam tu'e najiye nam gwande Krai.

Pol njanange najiye lenge tuweinge ka yapara'e njon-doh tinge

² Nam hriphrip me yip supule, detale, nye nyermbe yip nioheryembe nam, topo'e yip jande yanah tikin Lahmborenge najiye nam yasam yip. ³ Kom nam masande yip pa sisyeme tu'e le'e, Krai kin njon-doh me lenge miye' lalme, o miye' kin njon-doh me tuwei kin, kut Got kin njon-doh me Krai. ⁴ Najiye miye' ka apara'e njon-doh kin no, ka isilihme Yai, lakai ka ininge wusyep profet ende pe, luku kin naŋa'e hi'e nalme Krai najiye kin miye' ondoh poi. ⁵ Topo'e najiye tuwei ende yukur wapara'e njon-doh ti no, ti wisilihme Yai, lakai ti wanange wusyep profet ende gwan halhale pe, luku ti ta waŋa'e hi'e wilme miye' ti. Luku pe, ki nahilyeh ta'e tuwei najiye ti si wainge njon-doh ti. ⁶ Najiye tuwei yukur wapara'e njon-doh ti pe, ta wotombo njon-doh waih ti ka

sehei'e. Kom najiye ta hi'e najiye ta winge pe, ta wapara'e njon-doh ti.

⁷ †Miye' kin ta'e yipihinge najiye njasambe naŋ embere topo'e bongol tikin Got pe, yukur ka apara'e njon-doh kin, kut tuwei ti wasambe naŋ embere topo'e bongol najiye miye' ti. ⁸ ††Got yukur nenge wahri' tuwei njenje miye', pakai. Kin nenge wahri' miye' njenje tuwei. ⁹ Got yukur nioheryembe tuwei no, kin njenje miye' najiye ka ungwisme ti, pakai. Kin nioheryembe miye' pe, ki njenje tuwei najiye ta wungwisme kin.

¹⁰ Ta'e luku pe, tuwei ta wapara'e njon-doh ti no, luku ka sasambe tu'e najiye ti warp tuwihme miye' ti. Detale, nembep lenge walip hla' sai. ¹¹ Kom poi miye' tuweinge tikin Got pe, tuwei yukur ta wurp tititi, topo'e miye' yukur ka orp kitikin, pakai. ¹² Njendeheiyeh Got nenge wahri' miye' njenje tuwei, kom tukwini tuwei wara'e miye'. Kom naji'e naji'e lalme luku pe, Got kin tehei. ¹³ Yip nioheryembe ta'e lai me wusyep e'e, najiye tuwei yukur wapara'e njon-doh ti no, ti wisilihme Yai gwan halhale pe, luku ki bwore lakai? ¹⁴ Lenge miye' tuweinge yanange nange ki hi'e, najiye dohwaih lenge miye' ka sokoloh. ¹⁵ Kom najiye tuwei dohwaih ti sokoloh pe, luku ta'e najiye hihiyilih ti. Detale, tinge yanah dohwaih sokoloh najiye ka apara'e njon-doh ti.

¹⁶ Kom najiye miye' ende ka ininge nange wusyep e'e najiye nam manange ki hombo'e pe, nam da mininge tu'e le'e. Poi yukur gwande yanah njon-doh, topo'e sios tikin Got yukur jande yanah njon-doh, pakai.

Lenge Korin yamba'e naji tikin Lahmborenge, kom tinge yukur nioheryembe mitiŋ sye'

¹⁷ Nupe najiye yip jahilyeh yende lotu pe, yip si yende naji'e naji'e najiye yukur bwore pe, nam yukur hriphrip, kom le'e wusyep ernjeme nam najiye pa yende junde. ¹⁸ Njendeheiyeh kin lenge mitiŋ sye' yana nam nange nupe najiye yip jahilyeh yende lotu pe, yip yowor'e yip tip hoime pe, yip teketenge yale yat yiptip. Pe luku nam sisyeme nange wusyep sye' mise. ¹⁹ Yip yowor'e yip tip hoime pe, luku ki bwore najiye ki sasambe najiye lahmende bwore mise, o lahmende hombo'e. ²⁰ Nupe najiye yip jahilyeh yende lotu pe, yanah najiye yip yamba'e naji tikin Lahmborenge pe, yukur bwore bwarme, pakai. ²¹ Yip nioheryembe yip tip pe, yip hri yono naji yiptip, o lenge sye' pe, nimbot nongomb lenge, topo'e lenge sye' pe, tinge yono'e pinip wain njembere sekete pe, tinge kwote. ²² Deta'e la? Ta'e yip yokoh najiye pa yono naji topo'e yono'e pinip yurp pakai, lakai? Yip nioheryembe nange sios tikin Got pupwa luh pakaiye pe, yip yende hi' me lenge to' tatai najiye sehei'me naji najiye tinge ka yono. Pe ma mini yip tu'e la? Ma mininge wusyep hriphrip me yip lakai? Najiye yip yende ta'e luku pe, yukur ma mininge wusyep hriphrip me yip, pakai supule.

(Mat 26.26-29, Mak 14.22-25, Luk 22.14-20)

²³ Nam si yal yip wusyep najiye nam mamba' me Lahmborenge. Wusyep uku ki ta'e le'e: Nupe najiye Judas nember Jisas nal syep lenge wachaih, nup uku pe,

† 10.26 Sng 24.1 †† 11.1 1Ko 4.16, Flp 3.17

‡ 11.7 Stt 1.26-27 †† 11.8 Stt 2.18-23

Lahmborengé Jisas namba'e kakah. ²⁴ Pe kin njanange wusyep hriphrip nalme Got mi'e pe, kin nowor'e kakah pe, ki njanange na, "Le'e wahri' njan, njan yal yip njanaye ka ungwisme yip. Yip pa yende tu'e luku no, pa njoiheryembe njan." ²⁵ †Njupe njanaye tinge yono njan mi'e pe, ki njanende njanilyeh. Kin namba'e yokoh wain pe, ki njanange na, "Yokoh wain e'e pe, kontrak njanbaran tikin Got njanaye njan menge wim njan mupwai'e. Nye nyermbe njupe njanaye pa yono'e juh yokoh e'e pe, pa yende tu'e luku njanaye pa njoiheryembe njan." ²⁶ Nyermbe nyermbe njanaye pa yono kakah uku topo'e pa yono'e pinip juh yokoh e'e pe, pa yininge nule tikin Lahmborengé ka e tutume njupe njanaye ka ot.

Poi ya miyar'e njoihmbwaip poi bworere ti, ya mam-ba'e njan tikin Lahmborengé

²⁷ Ta'e luku pe, lahmende njanaye kin njoiheryembe njanaye wim topo'e wahri' tikin Lahmborengé pupwa luh pakaiye no, ka amba'e njan uku pe, kin njanende hwap nalme wahri' topo'e wim tikin Lahmborengé. ²⁸ Miye' njanaye da ono kakah topo'e ono'e wain tikin Lahmborengé pe, kin ka iyar'e oto njoihmbwaip kitikin bwor-erme. ²⁹ Njanaye miye' yukur sisyeme tehei njan uku njanaye wahri' tikin Lahmborengé no, kin njanono njan topo'e kin njanono'e pinip pe, Got se ka njan'a'e nihe syohme kin. ³⁰ Luku tehei kin njanaye wula yip yende wahri' epwa, topo'e bongol yip pakai, topo'e sye' tinge si yule. ³¹ Njanaye poi ya miyar'e poi pe, yukur Lahmborengé se ka pul poi nihe syohe, pakai. ³² Kom njanaye Lahmborengé kin njaneteke'e poi mende pupwa no, ki pwal poi mane pe, kin njanende ta'e luku njanaye ka ungwisme poi no, yukur poi ya talai topo'e lenge miye' tuweinge kekep. ³³ Ta'e luku pe, lenge to' tatai njan, njupe njanaye pa juhilyeh yono njan tikin Lahmborengé pe, ter pa yeseperhme lenge sye'. ³⁴ Njanaye iye' ende ka isyunde nimbot pe, ka ono njan orp yokoh kitikin. No yukur ka plihe ende pupwa njupe njanaye pa lalme juhilyeh no, Got ka iyar'e kin njanaye kin si njanende pupwa pe, Got ka ende yumbune kin. Ma mininge wusyep me njan'e njan'e sye' njupe njanaye ma mut.

Pol njanange yitini tikin Yohe Yirise

12 Lenge to' tatai, tukwini njan da mini yip bwor-erme yitini tikin Yohe Yirise njanaye yip tatame pa sisyeme bwor-erme. ² Yip sisyeme njupe njanaye yip yarp haiten pe, yipihinge pupwa kete yip nalme got hombo'e njanaye yukur njanange wusyep. Kom yukur yip jarnge, yip yal. ³ Njan da mini yip na, miye' ende njanaye papararme Yohe Yirise tikin Got pe, yukur ka gonosambalai' Jisas. Topo'e miye' njanaye Yohe Yirise pakai pe, yukur ka gilme Jisas njanaye kin Lahmborengé. ⁴ ††Yitini tikin Yohe Yirise ilyeh ilyeh tongonose, kom Yohe Yirise, kin njansep njilyeh. ⁵ Wah tikin Lahmborengé njanaye ya mende pe, ki ilyeh ilyeh tongonose, kom Lahmborengé kin njansep njilyeh. ⁶ Nahwikin kin ilyeh ilyeh tongonose njanaye ya mende wah tikin Got,

kom Got kin njilyeh njanaye kin njanende wah nato poi. ⁷ Yohe Yirise sasambe bongol tikin Got nate tas poi ilyeh ilyeh tongonose, topo'e ki nungwisme sios.

⁸ Miye' ende pe, Yohe Yirise njan'a'e bongol njanaye ka ininge wusyep topo'e njoiheryembe bwore el lenge miye' tuweinge. O miye' ende pe, Yohe Yirise njilyeh uku njan'a'e bongol njanaye ka ininge wusyep topo'e sande teke'e bwore tikin Got el lenge miye' tuweinge. ⁹ Njaninde namba'e yitini njanaye njoihmbwaip kin tenjei bongol me Got. Yohe Yirise njilyeh uku pe, njaninde namba'e yitini njanaye njanende mi'me wahri' epwa. ¹⁰ Miye' ende pe, Yohe Yirise njan'a'e bongol njanaye ka ende mirakel, njaninde pe, kin namba'e yitini tikin Yohe Yirise njanaye ka ininge wusyep profet, topo'e njaninde, kin namba'e yitini tikin Yohe Yirise njanaye ka iyar'e lenge yipihinge njanaye tikin Got topo'e yipihinge pupwa. O miye' njaninde pe, kin namba'e yitini tikin Yohe Yirise njanaye ka ininge wusyep njilim tikin Yohe Yirise, topo'e njaninde pe, kin namba'e yitini njanaye nimbilme wusyep njilim tikin Yohe Yirise njanaye miye' uku njanange. ¹¹ Kom Yohe Yirise sep ilyeh uku pe, kin njanende njan'e njan'e luku lalme gande njanande kitikin pe, kin nangange yitini luku nalme lenge miye' ilyeh ilyeh tongonose.

Poi lalme wahri' lombo tikin wahri' njanorope njilyeh uku

¹² †Wahri' orope pe, ki njansep ilyeh sai, kom wahri' lombo pe, ki wula wula sekete. Ki njanilyeh ta'e poi lenge miye' tuweinge tikin Krai. Poi wula wula sekete, kom nato Krai pe, poi njansep ilyeh sai. ¹³ Yanah ilyeh uku pe, poi lalme ta'e Juta pe, Grik pe, lenge miye' wah pakaiye pe, lenge miye' hlaininge pe, Yohe Yirise pangaih pinip me poi lalme ma moto wahri' ilyeh uku, topo'e Got si pwal poi Yohe Yirise njilyeh uku nato njoihmbwaip poi.

¹⁴ Hei, bwore mise, wahri' pe, wahri' lombo kin wula wula sekete, yukur wahri' orope njilyehme, pakai. ¹⁵ Njanaye njhip ka ininge na, "Njan yukur syep" pe, luku ta'e njanaye yukur ki njanombe nal wahri' orope. Kom kin tetet narpe ta'e njanaye lombo tikin wahri' orope. ¹⁶ Topo'e njanaye mungwim ka ininge na, "Njan yukur njanbep, ta'e luku pe, njan yukur wahri' lombo ende." Kom kin wahri' lombo tikin wahri' orope. ¹⁷ Njanaye wahri' lalme ka njanbep pe, ka isyunde wusyep tu'e la? Njanaye wahri' lalme ka mungwim pe, ka ginihme njan'e njan'e tu'e la?

¹⁸ Kom wahri' yukur ta'e liki, pakai. Got si njanende wahri' lombo ilyeh ilyeh tongonose sai wahri' ta'e njanaye njanande kitikin. ¹⁹ Njanaye njhip njilyehme ka si pe, luku yukur wahri' bwore mise. ²⁰ Wahri' yukur ta'e liki, pakai. Wahri' lombo pe, ki wula wula, kom ki sai wahri' orope ilyeh. ²¹ Ta'e luku pe, njanbep yukur ka inime syep tu'e le'e, "Njanaye yukur nin sai pe, njan ilyeh njan tatame ma murp bwore." Topo'e njanondoh yukur ka inime njhip na, "Njanaye yukur nin sai pe, njan tatame ma murp bwore." Pakai.

† 11.25 Kis 24.6-8, Jer 31.31-34 †† 12.4 Rom 12.6-8

‡ 12.12 Rom 12.4-5

²² Wahri' lombo sye' n̄aiye poi n̄oiheryembe yukur bongol pe, n̄aiye yukur ki sai pe, wahri' yukur ka si bwore, pakai supule. ²³ Wahri' lombo n̄aiye poi n̄oiheryembe sikirp pupwa pe, luku poi mendende'me mi' supule, topo'e wahri' lombo n̄aiye poi hi'e pe, luku poi tatme mi' supule. ²⁴ Wahri' lombo n̄aiye mitiŋ tatame ka yeteke'e pe, luku yukur poi tatme bworere, kom Got n̄ende wahri' lalme gahilyeh pe, wahri' lombo n̄aiye yukur bongol pe, wahri' lombo uku ki sai n̄embere sekete me n̄embep tikin Got. ²⁵ Ta'e luku pe, wahri' yukur n̄owor ilyeh ilyeh tongonose, pakai. Kom tinge lalme yahra'e bepeteme titinge lalme. ²⁶ N̄aiye wahri' lombo ende ka amba'e syohe pe, wahri' lalme luku ka yamba'e syohe topo'e. N̄aiye wahri' lombo ende ka amba'e naŋ embere pe, wahri' lalme ka yahra'e hriphrip.

²⁷ Yip ilyeh ilyeh tongonose yarp ya yoto wahri' tikin Krai, topo'e yip ilyeh ilyeh tongonose yip lalme wahri' ilyeh uku. ²⁸ †Nato sios pe, Got si nalanatme lenge miye' tuweinge ilyeh ilyeh tongonose n̄aiye ka yende wah me kin. N̄endehei kin pe, lenge aposel, hoi kin pe, lenge mitiŋ n̄aiye yanange yalanatme wusyep profet tikin Got, hun kin pe, lenge jetmam n̄aiye yalanatme n̄oihmbwaip bwore bwore tikin Got. Topo'e lenge mitiŋ n̄aiye yende mirakel, topo'e lenge mitiŋ n̄aiye yende mi'me wahri' epwa, topo'e lenge mitiŋ n̄aiye yungwisme lenge mitiŋ sye'. Topo'e lenge mitiŋ n̄aiye bepteme wah tetehei sye'. Topo'e lenge mitiŋ n̄aiye yanange wusyep n̄ilim tikin Yohe Yirise.

²⁹ Deta'e lai? Ta'e tinge lalme ka yende wah aposel, lakai? Ta'e tinge lalme ka yininge wusyep profet lakai? Ta'e tinge lalme ka yende wah tu'e jetmam lakai? Ta'e tinge lalme bongol tatame n̄aiye ka yende mirakel lakai? ³⁰ Ta'e tinge lalme bongol tatame n̄aiye ka yende mi'me wahri' epwa lalme lakai? Topo'e ta'e tinge lalme sisyeme n̄aiye ka yininge wusyep n̄ilim tikin Yohe Yirise tongonose lakai? Ta'e tinge lalme tatame ka yimbilme wusyep n̄ilim tikin Yohe Yirise lakai? Pakai. ³¹ Pa yende nihararme yitini tikin Yohe Yirise n̄aiye ki n̄embere nengelyembe yitini tikin Yohe Yirise lalme. Kom tukwini n̄am de ma yasam yip n̄ahwikin n̄aiye tikin mi' supule.

Yanah n̄aiye yende nihararme lenge mitiŋ sye'

13 N̄aiye n̄am tatame ma mininge wusyep n̄imeser wula wula titinge lenge miye' tuweinge, topo'e ma mininge wusyep titinge lenge walip hla', kom n̄aiye n̄oihmbwaip n̄am yukur n̄ende nihararme lenge miye' tuweinge pe, wusyep n̄am ta'e yerh n̄aiye tinge yendere no, ki n̄ende titire, lakai ki ta'e wuhu n̄aiye tinge yendere no, di' kin tas pakaiye. †² N̄aiye n̄am tatame ma mininge wusyep profet, topo'e n̄am si sisyeme n̄oihmbwaip tase tikin Got, topo'e n̄am si sisyeme n̄ai'e n̄ai'e sye', topo'e n̄aiye n̄oihmbwaip n̄am ki teŋeime Got bongol sekete no, ma mininge wusyep me hwate sye' n̄aiye ka tuhur el la si el luh

† 12.28 Efe 4.11 †† Lenge Juta pe, tinge yerh topo'e wuhu pakai.
‡ 13.2 Mat 17.20, 21.21, Mak 11.23

ende. Kom n̄oihmbwaip n̄aiye n̄ende nihararme lenge mitiŋ yukur sai me n̄am pe, n̄am pupwa luh paka pakaiye. ³ N̄aiye n̄am tatame ma mangange n̄ai'e n̄ai'e n̄am lalme mil lenge n̄aipwa n̄i', topo'e ma mangange wahri' n̄am ka yesekeh yil nih, kom n̄oihmbwaip n̄aiye yende nihararme lenge mitiŋ yukur sai me n̄am pe, n̄aimune n̄aiye n̄am mende, luku yukur ka ungwisme n̄am.

⁴ Miye' n̄aiye n̄ende niharar lenge mitiŋ pe, kin paparmen n̄oihmbwaip n̄umwaiye, topo'e n̄oihmbwaip bwore bwore. Kin yukur miye' n̄aiye n̄ahra'e n̄oihmbwaip nihe hihwaiye. Topo'e kin yukur miye' n̄aiye wimal me n̄ai'e n̄ai'e lenge mitiŋ, topo'e gate bip, topo'e n̄ahra'e naŋ kitikin. Pakai. ⁵ Kin miye' n̄aiye yukur n̄ende bwili'e bwula'e, topo'e yukur n̄oiheryembe kitikin, topo'e yukur tuhwar hihwaiye, topo'e kin yukur n̄oiheryembe n̄aimune n̄aiye tinge yende me kin. ⁶ Kin yukur hriphrip me n̄ai'e n̄ai'e pupwa, pakai. Kom kin hriphrip me n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye bwore bworme. ⁷ Miye' n̄aiye n̄ende nihararme lenge mitiŋ pe, n̄ai'e n̄ai'e bwore lakai pupwa n̄aiye nat pe, kin namba'e, yukur kin garng. N̄oihmbwaip kin teŋeime Got pe, kin ne-seperhme Got n̄aiye ka ungwisme kin. No n̄upe n̄aiye mane ka ot pe, ka gin bongole.

⁸ N̄oihmbwaip n̄aiye yende nihararme mitiŋ yukur ka mi'e, pakai supule. Wah n̄aiye yanange wusyep profet se ka mi'e. Topo'e n̄aiye yanange wusyep n̄ilim tikin Yohe Yirise pe, se ka mi'e. Topo'e sande teke'e se ka mi'e el luh paka pakaiye. ⁹ Tukwini poi sisyeme n̄ai'e n̄ai'e sikirp sikirp, topo'e tukwini poi manange wusyep profet sikirp sikirp. ¹⁰ Mindemboi n̄ai bwore mise luku ka tus pe, n̄up uku n̄ai'e n̄ai'e sikirp sikirp n̄aiye poi sisyeme pe, ka mi'e.

¹¹ N̄upe n̄aiye n̄am ta'e talah pe, n̄am manange wusyep ta'e lahmakerep, topo'e n̄oiheryembe n̄am ta'e lahmakerep. Kom n̄upe n̄aiye n̄am tahar ta'e miye' bworeng pe, n̄am masme wusyep lenge lahmakerep. ¹² Ki ta'e n̄aiye tukwini poi meteke'e yipihinge tikin Got mal pinip yipihinge n̄aiye ki kurmb. Kom mindemboi ya meteke'e bepmohro tikin Got bwore mise. Tukwini poi sisyeme n̄ai'e n̄ai'e sikirp sikirp tikin Got, kom mindemboi ya sisyeme kin bwor-erme tu'e n̄aiye kin sisyeme poi bworerme.

¹³ N̄oihmbwaip poi ka teŋeime Got, topo'e ya mende nihararme lenge mitiŋ, topo'e ya murp meseperhme n̄aiye Got ka ende mi'mi' me poi. Wusyep bop hun uku pe, ka si nyermbe nyermbe, kom wusyep bop ilyeh n̄aiye n̄ende nihararme lenge mitiŋ pe, ki n̄embere sekete nengelyembe wusyep bop hoi.

Poi ya mende niharar n̄aiye ya mininge wusyep profet tikin Got

14 N̄oihmbwaip n̄aiye yende niharar lenge mitiŋ pe, ka si n̄embere el oto n̄oihmbwaip yip nye nyermbe. Kom yende niharar n̄aiye pa yamba'e yitini tikin Yohe Yirise lalme n̄aiye kin si yal yip. Kom yitini n̄endehei n̄aiye pa yende niharar n̄aiye pa yamba'e pe, yitini n̄aiye pa yininge wusyep Got tu'e profet. ² Miye'

ɲaiye ɲanange wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise pe, yukur kin ɲanange nal lenge miye' tuweinge, pakai. Kin ɲanange nal me Got, ta'e na Got ɲilyeh ɲasande wusyep kin. Yohe Yirise gahanahme kin pe, kin ɲanange wusyep tase luku. ³ Kom miye' ɲaiye ɲanange wusyep Got ta'e profet pe, kin ɲende bongolme lenge miye' tuweinge ɲaiye ɲoihmbwaip tinge tejeime Lahmborenge, topo'e kin nahra'e ɲoihmbwaip lenge miye' tuweinge ɲaiye ka yende ɲai'e ɲai'e bwore bwore, topo'e kin ɲoihginir ɲende bongolme tinge. ⁴ Miye' ɲaiye ɲanange wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise pe, wusyep uku nungwisme kitikin, kut miye' ɲaiye ɲanange wusyep Got ta'e profet pe, wusyep uku nungwisme lenge sios ɲende bongol me tinge lalme.

⁵ ɲam masande yip lalme pa yininge wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise, kom ɲam masande ɲembere kin pe, pa yininge wusyep profet tikin Got topo'e. Ta'e na, miye' ɲaiye ɲanange wusyep profet pe, ki ɲembere sekete nengelyembe miye' ɲaiye ɲanange wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise. ɲaiye miye' ende ka orp ɲaiye ka imbilme wusyep ɲilim uku pe, ka ungwisme bworerme sios lalme.

⁶ Lenge to' tatai ɲam, ɲupe ɲaiye ma mut me yip no, ma mininge wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise milme yip pe, luku ɲam mungwisme yip ta'e la? Pakai supule. Sai ɲaiye ma mini yip wusyep tase ɲaiye Got si ɲana ɲam, topo'e ma mini yip sande teke'e ɲaiye ɲam si mamba'e, topo'e ma mini yip wusyep profet ɲaiye natme Got, topo'e ma masamb yip sande teke'e pe, luku ka ungwisme yip. ⁷ Topo'e ɲai'e ɲai'e ta'e tumbuh, topo'e loutumbwah ɲaiye laip pakai no, tinge yenge yende wenersep. ɲaiye di' kin yukur tas gondoume pe, lenge miye' tuweinge ka sisysteme wenersep ɲaiye tinge yende ka tu'e la? ⁸ Topo'e miye' ɲaiye ɲunduhul'e ɲoih gal gal kom ɲaiye yukur ki ɲunduhul'e gondoume pe, lahmende tatame ɲaiye ka yende mi'mi' ɲaiye ka yurmbewondoh. ⁹ Ki ɲahilyeh ta'e ɲaiye lenge miye' tuweinge yukur ka sisysteme ɲaimune ɲaiye nin nenge wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise ɲanange. Wusyep nin uku pe, ki nal ta'e yohe pakaiye nal hla'.

¹⁰ Bwore mise, wusyep ɲimeser wula wula ki sai kekep e'e lalme pe, wusyep ɲimeser uku lenge miye' tuweinge ɲaiye yanange pe, tinge si sisysteme wusyep tehei uku lalme. ¹¹ Kom ɲaiye yukur ɲam sisysteme wusyep uku ɲaiye miye' uku ɲanange pe, miye' uku yukur ɲimei ɲam, topo'e ɲam yukur ɲimei kin. ¹² ɲaiye yip yasande pa yamba'e yitini tikin Yohe Yirise pe, pa yisilihme Got bongol no, ka yul yip yitini luku ɲaiye ka ungwisme lenge sios lalme bworerme.

¹³ Ta'e luku pe, miye' ɲaiye ɲanange wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise pe, ka isilihme Got ɲaiye ka plihe aɲa'e yitini ɲoinde tikin Yohe Yirise ɲaiye ka imbilme wusyep ɲaiye ki ɲanange. ¹⁴ ɲaiye ma menge wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise hindi Got mininge wusyep pe, luku yipihinge ɲam ɲanange wusyep topo'me Got. O ɲoiheryembe ɲam yukur sisysteme ɲaimune ɲaiye yipihinge ɲam ɲanange.

¹⁵ Ma mende tu'e la? Yipihinge ɲam ka ininge wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise isilihme Got, topo'e ɲam ma mininge wusyep misilihme Got mil wusyep ɲaiye ɲam sisysteme. Yipihinge ɲam ka osoko wenersep ɲilim tikin Yohe Yirise, kom ɲam ma plihe mosoko wenersep mil wusyep ɲaiye ɲam sisysteme. ¹⁶ ɲupe ɲaiye yipihinge nin ka enge wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise ininge wusyep hriphrip elme Got, kom ɲaiye miye' moinde narp nato lotu luku pe, ka se ininge mise tu'e la ɲai me wusyep hriphrip ɲaiye nin ɲanange? Kin yukur sisysteme wusyep ɲaiye nin ɲanange. ¹⁷ Mise, wusyep hriphrip nin lalme pe, ki bwore supule, kom ɲaiye lenge mitiɲ sye' pe, yukur ki nungwisme tinge.

¹⁸ ɲam hriphrip me Got ɲaiye ɲam manange wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise mengelyembe yip lalme.

¹⁹ Bwore kin ɲupe ɲaiye ya guhilyeh mende lotu pe, wusyep ɲaiye ma mininge pe, ka rop syepumbur si no, ka ende lenge miye' tuweinge ka sisysteme bworerme, topo'e ka ungwisme tinge. Kut prepwan ɲaiye ma mininge wusyep wula wula sekete mil wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise.

²⁰ Lenge to' tatai ɲam, yukur ɲoiheryembe yip ka tu'e lenge lahmakerep. ɲoiheryembe yip pe, ka tu'e lenge miye' bworenge. Kom yarp yip pe, pa tu'e lenge lahmakerep ɲaiye yukur sisysteme ɲaiye ka yende ɲai'e ɲai'e pupwa. ²¹ †Wusyep erɲeme tikin Got ɲanange sai nato tup kin na,

ɲam ma mininge wusyep ɲoinde tikin mil lenge miye' tuweinge ɲam.

Ma mininge wusyep ɲam mil lenge miye' tuweinge moi ende pe,

ka yini yip, lenge miye' tuweinge ɲam,
kom yukur pa yusyunde ɲam, pakai.

Le'e wusyep tikin Lahmborenge.

²² Ta'e luku pe, wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise ɲaiye Yohe Yirise ɲanange pe, wusyep uku tikin nal lenge miye' tuweinge ɲaiye yukur yimbilme ɲoihmbwaip. Kut lenge miye' tuweinge ɲaiye si yimbilme ɲoihmbwaip pe, tinge pakai. Kom ɲupe ɲaiye tinge yanange wusyep profet tikin Got pe, wusyep uku tikin nal lenge miye' tuweinge ɲaiye si yimbilme ɲoihmbwaip, o lenge miye' tuweinge ɲaiye yukur yimbilme ɲoihmbwaip pe, tinge pakai. ²³ ɲaiye lenge Kristen miye' tuweinge lalme ka juhilyeh yurp no, ka lalme yahra'e yininge wusyep ɲilim tikin Yohe Yirise pe, luku ka tu'e la ɲai me lenge haiten miye' tuweinge, topo'e lenge mitiɲ sye' ɲaiye ka yute yoto. Tinge yukur sisysteme ɲa inde me yitini tikin Yohe Yirise pe, tinge ka yininge nange yip kwote. ²⁴ Kom ɲaiye yip lalme pa yininge yalanatme wusyep profet tikin Got no, ɲaiye haiten miye' ende ka ote usyunde wusyep uku pe, wusyep uku se ka otohote ɲoihmbwaip kin pe, kin si sisysteme nange kin ɲende pupwa pe, wusyep ɲaiye yip yanange pe, ka ende wusyep me kin. ²⁵ ɲoihmbwaip tase kin ka owor'e ember ot el halhale, topo'e ka asar'e ɲimbep kin ahra'e naɲ tikin Got ininge na, "Bwore mise. Got kin narp bumbe me yip."

† 14.21 Ais 28.11-12

Yanjah bwore bwore n̄aiye yende lotu

²⁶ Lenge to' tatai n̄am, wusyep n̄aiye n̄am manange ta'e le'e, n̄upe n̄aiye pa juhilyeh yende lotu pe, wah sai me yip ilyeh ilyeh n̄aiye pa yende. N̄oinde ka osoko wenersep ende, kut n̄oinde ka ende lenge sande teke'e, topo'e n̄oinde ka ininge alaŋatme wusyep tase tikin Got, topo'e n̄oinde ka ininge wusyep n̄ilim tikin Yohe Yirise, topo'e n̄oinde ka imbilm wusyep uku, n̄aiye kin si n̄anange. N̄ai'e n̄ai'e lalme luku pe, ka ende bongolme sios. ²⁷ N̄aiye yip de pa yininge wusyep n̄ilim tikin Yohe Yirise pe, pa hoi lakai hun si. Kom yukur pa lalme yininge nilyehe si, pakai. Pa ilyeh ilyeh yininge pe, n̄ende ka imbilm wusyep uku. ²⁸ Kom n̄aiye n̄ende yukur narp n̄aiye ka imbilm wusyep n̄ilim tikin Yohe Yirise luku pe, miye' n̄aiye n̄anange wusyep uku pe, ka enge woihe ininge si e oto kitikin topo'e Got.

²⁹ Miye' hoi lakai hun tinge tatame n̄aiye ka yininge wusyep profet no, lenge miye' tuweinge ka iyar'e wusyep n̄aiye tinge yanange. ³⁰ Kom n̄upe n̄aiye ka lalme juhilyeh yurp yende lotu no, miye' ende n̄aiye narp no, kin namba'e wusyep profet ende natme Got pe, miye' n̄aiye gan n̄anange wusyep ka upwai'e mut, kut ka aŋa'e dou elme miye' n̄aiye namba'e wusyep natme Got ka ininge wusyep kin. ³¹ Yip lalme pa yininge wusyep profet tikin Got, kom pa ilyeh ilyeh yininge no, lenge mitiŋ n̄aiye yasande wusyep pe, wusyep uku ka angang lenge sande teke'e, topo'e ka ende bongolme tinge. ³² Lenge miye' n̄aiye yanange wusyep profet pe, tinge bepeteme wusyep n̄aiye tinge yanange pe, ka yurp yeseperhme n̄aiye miye' ende ka mi'e pe, n̄oinde ka ininge wusyep kin. ³³ Detale, Got kin n̄ende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwarme lalme pe, kin garnge n̄aiye lenge miye' tuweinge yukur ka yeseperhme n̄aiye miye' ende ka ininge wusyep kin ka mi'e. Kin n̄asande lenge miye' tuweinge kitikin ka yurp n̄oihmbwaip n̄umwaiye, topo'e n̄oihmbwaip ilyeh tu'e luku yi yoto sios lalme.

³⁴ N̄upe n̄aiye sios lalme ka juhilyeh yende lotu pe, lenge tuweinge ka yupwai'e mut. Tinge yukur ka yininge wusyep, topo'e tinge ka yurp tuwihme miye' tinge. Ki ta'e n̄aiye wusyep erŋeme n̄anange. ³⁵ N̄aiye tinge de ka sisyeme n̄ai'e n̄ai'e pe, ka yisilih lenge miye' titinge yurp yokoh. Yukur bwore bwarme n̄aiye lenge tuweinge ka yisilih lenge wusyep n̄upe n̄aiye tinge yende lotu.

³⁶ Yip n̄oiheryembe nange wusyep Got natme yip yer lakai? Topo'e ta'e yip ilyeh iki n̄aiye wusyep profet tikin Got natme yip yer, kut lenge sye' pakai? ³⁷ N̄aiye miye' ende ka n̄oiheryembe nange kin profet tikin Got, lakai kin si namba'e yitini tikin Yohe Yirise pe, kin ka sisyeme na, wusyep e'e n̄aiye n̄am mainge malme yip pe, wusyep erŋeme tikin Got. ³⁸ Kom n̄aiye yukur miye' ende n̄asande wusyep uku pe, yukur na isyunde wusyep kin n̄aiye kin n̄anange.

³⁹ Ta'e luku pe, lenge to' tatai n̄am, n̄oihmbwaip yip ka teŋeime n̄aiye pa yininge wusyep profet tikin Got,

kom yukur pa yininge pakai me n̄aiye yanange wusyep n̄ilim tikin Yohe Yirise. ⁴⁰ Yip ilyeh ilyeh pa yende wah yip tip tongonose no, n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye pa yende pe, pa yende junde yanah n̄aiye ka bwore bwarme supule.

Krais si nule pe, kin plihe tahar

15 Lenge to' tatai, wusyep bwore mise n̄aiye somohon n̄am mana yip ki ende bongolme yip, topo'e n̄oihmbwaip yip teŋeime kin pe, le'e tukwini n̄am da plihe mini yip hra'embep. ² Wusyep e'e bwore mise n̄aiye somohon n̄am mana yip. N̄aiye pa yurpe bongole wusyep mise le'e pe, Got se ka ungwisme yip. Wusyep e'e n̄aiye n̄am mana yip, n̄aiye yukur ki bwore mise pe, yukur ka ungwisme yip.

³ N̄am yal yip wusyep e'e n̄aiye n̄am mamba'e pe, wusyep e'e ki n̄embere sekete.

Krais ki nule berme pupwa poi.

Ki gande wusyep n̄aiye tinge yainge sai nato Tup tikin Got.

⁴ N̄upe n̄aiye tinge si yinise mi'e pe, n̄up hun nal pe, Got n̄ende kin plihe tahar.

Ki ta'e n̄aiye tinge yainge sai nato Tup tikin Got.

⁵ Kin nasambe kitikin nalme Pita topo'e nal lenge aposel 12.

⁶ Mi'e pe, kin plihe nasambe kitikin nal lenge miye' tuweinge sye' kitikin. Wutu' tinge nengelyembe 500. Pe miye' tuweinge luku wula n̄embere tinge teter tukwini yarp, kut sye' tinge si yule. ⁷ Mi'e pe, kin plihe nasambe kitikin nalme Jems topo'e lenge aposel lalme. ⁸ Mi'e yuwo kin pe, ki pasam n̄am kitikin. Lenge mitiŋ gunguru plaime n̄am, n̄upe n̄aiye n̄am tahar Kristen. ⁹ N̄am mat yuwo lenge aposel lalme, n̄am yukur miye' bwore n̄aiye pa jil n̄am aposel. Detale, somohon n̄am pupwa mende yumbune sios tikin Got.

¹⁰ Kom Got n̄oih mi'mi' me n̄am pe, ki n̄ende n̄am tahar miye' ambaran supule, topo'e n̄oih mi'mi' kitikin n̄aiye kin pwale n̄am pe, yukur nal luh pakaiye. N̄am mende wah nihe embere sekete mengelyembe lenge aposel sye', kom wah uku yukur n̄am mende bongol n̄am, pakai. Got n̄oih mi'mi' me n̄am pe, kin pwale bongol n̄aiye n̄am mende wah uku. ¹¹ Ta'e luku pe, wah n̄aiye n̄am mende, lakai lenge aposel yende pe, yukur ki n̄oinde. Pe wusyep uku yip si yisande pe, n̄oihmbwaip yip teŋeime.

Mindemboi lenge miye' tuweinge n̄aiye si yule pe, Got ka plihe ahra'e tinge

¹² Poi mana yip wusyep mise n̄aiye Krais si nule no, Got plihe nahra'e kin. De ta'e lai n̄ai ti yip sye' yanange nange miye' n̄aiye si nule, yukur ka plihe tuhur? ¹³ Yip sye' n̄oiheryembe nange lenge miye' n̄aiye si yule, yukur ka plihe tuhur. Ta'e luku pe, pa yininge nange Got yukur nahra'e Krais. ¹⁴ Topo'e n̄aiye pa yininge nange Got yukur nahra'e Krais pe, wusyep mise n̄aiye

† 15.3 Ais 53.5-12 †† 15.4 Sng 16.8-10, Mat 12.40, Apo 2.24-32
‡ 15.5 Mat 28.16-17, Mak 16.14, Luk 24.34,36, Jon 20.19 †† 15.8
Apo 9.3-6 †† 15.9 Apo 8.3

poi manange malañatme pe, ka el luh paka pakaiye, topo'e bilip ñaiye ñoihmbwaip yip teñeime pe, ki nal luh paka pakaiye. ¹⁵ Wusyep uku ñembere sekete, kom poi pupwa miye' hombo'e ñaiye poi mende hombo'me me ñaimune ñaiye Got si ñende. Detale, poi si manange mowor'e mal halhale nange Got ñahra'e Krai ñaiye ki nule. Topo'e ñaiye ki bwore mise nange Got yukur ka ahra'e lenge mitiñ ñaiye yule pe, luku ta'e ñaiye Got yukur ñahra'e Krai topo'e. ¹⁶ Ñaiye pa yininge nange Got yukur ka ahra'e lenge mitiñ ñaiye yule pe, ñahilyeh ta'e ñaiye pa yininge nange Got yukur ñahra'e Krai. ¹⁷ Ñaiye ki bwore mise nange Got yukur ñahra'e Krai pe, ñoihmbwaip yip ñaiye teñeime Krai, ka el luh paka pakaiye, topo'e yip teter yarp tuwihme pupwa yip. ¹⁸ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge ñaiye ñoihmbwaip tinge teñeime Krai no, tinge si yule pe, luku tinge si talai. ¹⁹ Ñoihmbwaip poi ka teñeime Krai, kom ñaiye ya meseperhme kin ñaiye ka ungwisme poi ya murp bworere kekep e'e ilyehme pe, tinge ka ñoihginirme poi ñembere sekete.

²⁰ Kom bwore mise kin pe, Got si ñahra'e Krai tahar nasme nule pe, luku ka ñahilyeh tu'e lenge miye' ñaiye si yule tahai' ñeheh pe, ka plihe tuhur. ²¹ Tehei kin ñaiye nule nate ñoto kekep e'e pe, ki gande ñaimune ñaiye Adam ñende. O tehei kin ñaiye nule topo'e tahar pe, ki gande ñaimune ñaiye Krai ñende. ²² Lenge miye' tuweinge lalme ñaiye jahilyeh topo'e Adam pe, ka lalme yule. Ki ñahilyeh ta'e miye' tuweinge lalme ñaiye jahilyeh topo'e Krai pe, ka plihe tuhur lalme. ²³ Kom ka tuhur junde yanah kin. Krai kin tahar ñendeheiyeh mi'e pe, lahmende ñaiye kitikin pe, ka tuhur ñupe ñaiye Krai ka plihe ot.

²⁴ Pe Krai ka ende yumbune bongol yipihinge pupwa ñaiye yende wachaihme Got pe, kekep e'e ka mi'e. Pe Krai ka ember lemame el syep tikin yai Got. ²⁵ †Pe Krai ka embepeme e tutume ñaiye kin ka engelyembe lenge wachaih no, ka ember e oto ñhip tuwihe kitikin. ²⁶ Wachaih yuwo ñaiye ka engelyembe pe, nule. ²⁷ ††Ki ta'e Tup tikin Got ñanange na, Got nañ'a'e bongol nalme Krai ñaiye ka embepeteme ñai'e ñai'e lalme, kut Krai yukur ka embepeteme Yai Got, pakai. Got nember ñai'e ñai'e lalme na tuwihme Krai. ²⁸ Kom ñupe ñaiye ñai'e ñai'e lalme ka si tuwihme Krai no, ka bepeme. Kin Talah tikin Got pe, kin ka orp tuwihme Got. Kin miye' ñaiye somohon ñende ñai'e ñai'e sai tuwihme Krai. Kut Got ka plihe orp tu'e ñaiye Lahmboreng e unuh hla' me ñai'e ñai'e lalme.

²⁹ Yip sye' yanange nange lenge miye' tuweinge ñaiye si yule pe, yukur ka plihe tuhur, pakai. Kom de ta'e la ñai ti lenge miye' sye' yamba'e pinip yungwisme lenge miye' tuweinge ñaiye si yule? Ñaiye Got yukur ka ahra'e lenge miye' ñaiye si yule pe, luku ka se ungwisme tinge tu'e la? ³⁰ Deta'e la ñai me poi, lenge mitiñ wula wula ñaiye tinge tuhwarme poi me wah e'e ñaiye poi mende pe, nye nyermbe tinge de ka yende yumbune poi.

³¹ Lenge to' tatai, ñup ilyeh ilyeh pe, tinge sye' yende yumbune ñam ñaiye ma mule, kom poi lalme marp moto Krai Jisas pe, luku ki ñende ñam hriphrip supulme yip. Wusyep ñam uku ki bwore mise. ³² †Yip sye' ñoiheryembe nange ñam gwande ñasande ñam no, ñam mende wah uku. Ñaiye Got yukur plihe ñahra'e lenge mitiñ ñaiye si yule pe, nihe syohe ñembere lenge mitiñ sye' Efesus pwambe pe, ñam mamba'e syohe pakaiye. Lenge miye' ñaiye si yule no, ñaiye yukur tinge plihe tahar pe, ya mende tu'e ñaiye lenge haiten yanange nange, "Poi ya mono ñai, topo'e ya mono'e pinip yehe no, minde pe, ya mule ko."

³³ Ñoihme ñaiye pa junde wusyep hombo'e. Yukur pa juhilyeh topo'e lenge miye' tuweinge pupwa ñaiye yende hwap. Detale, tinge se ka yimbilme ñoihmbwaip yip, topo'e tinge se ka yende yumbune yip miye' ñaiye yarp bwore pe, se pa yurp pupwa. ³⁴ Yip pa ñoiheryembe bworerme na, yukur pa plihe yende hwap, na pakai. Yip sye' yukur sisyeme Got bworer pe, ñam mana yip wusyep e'e ñaiye yip pa hi'e.

Miye' nule ka plihe tuhur pe, ka ñoinde tikin

³⁵ O miye' ende se ka isilih tu'e le'e, "Miye' ñaiye si nule pe, ka plihe tuhur tu'e la? Kin ka amba'e wahri' tu'e la?" ³⁶ O yip miye' kwote, ñupe ñaiye ni ñenete ñaisep na gah kekep pe, yukur ki gere ñanah ta'e ñaisep, pakai. Ki ñowor yer ti, ki gere nanah. ³⁷ Ñoiheryembe elme ñip. Nin yukur ñononde lou ñip, pakai. Nin ñenete ñip syunge. ³⁸ Kom ñasande tikin Got pe, lousep ta'e ñip lakai yah ñaiye ni ñenete pe, kin nange lenge lou orope, topo'e lou lombo, topo'e lou tup nal lenge tinge ilyeh ilyeh tongonose. ³⁹ Pe ki ñahilyeh ta'e wahri' lalme yukur ñahilyeh, pakai. Wahri' miye' ñoinde tikin, wahri' yuwor ñoinde tikin, ñinjet ñoinde tikin, ñuyo' ñoinde tikin.

⁴⁰ Ñaiye nanah moihla' pe, wahri' ki ñoinde me ñaiye gah kekep e'e, topo'e yirise tikin wahri' ñaiye moihla' pe, ki ñoinde me yirise tikin wahri' ñaiye gah kekep e'e. ⁴¹ Ñau pe, yirise kin ñoinde, wundehei pe, yirise ti ñoinde, nowas pe, yirise tinge ñoinde, topo'e wutukun ilyeh ilyeh pe, yirise tinge ñaiye nañar'e pe, ki ilyeh ilyeh tongonose.

⁴² Pe ka ñahilyeh tu'e lenge miye' tuweinge ñaiye si yule no, ka plihe tuhur. Wahri' miye' nule pe, ka nye', kut wahri' miye' ñaiye ka plihe tuhur pe, yukur ka nye', pakai. ⁴³ Wahri' tikin miye' ñaiye nule pe, ki pupwa yehe topo'e bongol pakai, kut wahri' miye' ñaiye nule no, ki plihe tahar pe, ki yirise, bwore mi' supule, topo'e ki bongol sekete. ⁴⁴ Wahri' miye' nule ñaiye poi mononde pe, tikin kekep, wahri' ñaiye plihe tahar pe, tikin moihla'. Wahri' pe, ki hoi sai, wahri' tikin kekep topo'e wahri' tikin moihla'. †

⁴⁵ ††Ki ta'e Tup tikin Got ñanange na, Miye' ñendehei Adam pe, Got ñende kin mi'e pe, ki ñunduhul'e yohe nato kin pe, ki tahar narp.

† 15.25 Sng 110.1 †† 15.27 Sng 8.6

‡ 15.32 Ais 22.13 †† Ñupe ñaiye Kristen ende nule no, Got nahra'e kin pe, kin namba'e wahri' tikin moihla'. †† 15.45 Stt 2.7

Adam hoi kin pe, Jisas Krai. Ki ta'e n̄aiye yipihinge n̄aiye nangange laip nal lenge miye' tuweinge. ⁴⁶ Yukur miye' tikin moihla' nat yer, pakai. Miye' tikin kekep nat yer mi'e pe, miye' ambaran tikin moihla' nat gande.

⁴⁷ Adam n̄endehei pe, Got nenge kekep n̄ende kin pe, kin nase kekep nat. O Adam hoi pe, kin nase moihla' nat. ⁴⁸ Lahmende n̄aiye tikin kekep e'e pe, tinge ta'e miye' n̄aiye nase kekep nat. Lahmende n̄aiye tikin moihla' pe, tinge ta'e miye' n̄aiye nase moihla' nat.

⁴⁹ Ta'e luku pe, tukwini poi ta'e Adam, miye' n̄aiye Got nenge kekep n̄ende, kom mindemboi pe, ya tu'e Jisas Krai, miye' n̄aiye nase moihla' nat.

⁵⁰ Lenge to' tatai, wusyep n̄aiye n̄am da mini yip pe, ki bwore mise. Wahri' n̄anaip topo'e wim tikin kekep e'e pe, ki yukur tatame ka e oto lemame tikin Got n̄aiye ka bepeteme kin. Topo'e wahri' e'e n̄aiye tukwini poi marp e'e pe, yukur ya murp nye nyermbe, pakai supule.

⁵¹⁻⁵² †Yusyunde wusyep tase mise le'e. N̄upe n̄aiye n̄oih embere ka gil, lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye somohon yule pe, ka plihe tuhur, yukur ka plihe yule, pakai. Pe poi lalme yukur ya mule, kut poi lalme ya tana' nilyehe si tu'e n̄aiye n̄embep hwaimbiryew. Poi ya lalme tana' mamba'e wahri' ambaran n̄aiye ya murp nye nyermbe. ⁵³ Ta'e luku pe, wahri' tikin kekep e'e n̄aiye ka si n̄up sehei'e pe, ka nye pe, ka plihe bunjenge el tana' wahri' tikin moihla', n̄aiye yukur ka plihe ole, pakai, ka si nye nyermbe.

⁵⁴ †Bwore mise, n̄ai ta'e luku ka tus pe, wahri' e'e n̄aiye tukwini da ole le'e pe, ka plihe bunjenge el la tana' pe, ka si nye nyermbe pe, ka gunde wusyep tikin Got n̄aiye ka bwore mise supule.

Got si yohe pe, kin nengelyembe nule ka mi'e.

⁵⁵ †Nule, bongol nin n̄aiye na engelyembe lenge miye' tuweinge pe, sai ya?

Nule, n̄ombor nin n̄aiye na ongomb lenge miye' tuweinge n̄anar a?

⁵⁶ Nule namba'e n̄ombor kin natme hwap pe, ki nongomb lenge miye' tuweinge n̄aiye yende hwap, topo'e hwap namba'e bongol kin natme wusyep er̄neme.

⁵⁷ Kom poi, ya hriphrip me Got, kin miye' n̄aiye nungwisme poi no, poi yohe ma moto bongol tikin Lahmboreng pe poi Jisas Krai.

⁵⁸ Ta'e luku pe, lenge to' tatai n̄am, jin bongole, yende wah nihe nye nyermbe yi yoto me Lahmboreng. Detale, yip si sisyeme nange wah n̄aiye yip yende me Lahmboreng pe, yukur ka talai pakaiye.

Pol n̄anange n̄aiye ka yember wuhyau yil Jerusalem

16 †Tukwini n̄am da mininge wusyep me wuhyau n̄aiye yip si yiche no, pa yungwisme lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye yarp Jerusalem. Yip pa yende n̄ahilyeh tu'e n̄aiye n̄am si mana lenge sios mal Gale-sia n̄aiye ka yende. ² Sande ilyeh ilyeh pe, wuhyau n̄aiye yip yamba'e pe, pa yuwor'e sye' yember yil mwan n̄aiye pa yende ofa yaŋa'e Got. No n̄upe n̄aiye

† 15.51-52 1Te 4.15-17 †† 15.54 Ais 25.8 † 15.55 Hos 13.14 †† 16.1 Rom 15.25-26

ma mut pe, yukur pa plihe yahai'e wuhyau n̄aiye pa yiche. ³ Pe n̄upe n̄aiye ma mute gwere pe, ma nangange tup wusyep hra'embep mil lenge miye' n̄aiye yip si yalan̄atme lenge pe, ka yenge wuhyau yil Jerusalem. ⁴ Ki bwore n̄aiye ma mil pe, tinge ka yil topo'me n̄am.

Pol nala eteke' lenge Korin

⁵ †Ma mute meteke' yip minir Korin. Kom n̄endehei kin pe, n̄am ma mil moi n̄aiye sai provins Masedonia. Detale, n̄am mala mi meteke' lenge mil Masedonia. ⁶ Topo'e ma top yip murp n̄up sye' lakai, n̄am jinjame. Ta'e ma top yip murp meseperhme n̄up tikin mwate ka mi'e pe, yip pa yungwisme n̄am n̄upe n̄aiye ma mil moi sye'. †††7 N̄am gwarng n̄aiye ma motop yip murp sikirp manai'e no, ma plihe mil. N̄am masande n̄aiye ma motop yip murp n̄up sikirp sokoloh gunde n̄aiye n̄asande tikin Lahmboreng. ⁸ †††Kom n̄am da murp Efesus mi tutume n̄up tikin Pentikos. ⁹ Detale, Got si kumbur kohmap me n̄am n̄aiye ma mininge wusyep mise tikin Got murp e'e, topo'e ma mende sande teke'e mil lenge miye' tuweinge. Kom lenge wachaih wula wula sekete de ka yende yumbune poi.

¹⁰ †N̄upe n̄aiye Timoti ka pwar el Korin pe, pa bepeteme kin bworere pe, ka hriphrip n̄aiye ka top yip orp. Detale, kin miye' wah tikin Got n̄ahilyeh ta'e n̄am. ¹¹ N̄am gwarng n̄aiye lahende yip pa mbep juhme kin tu'e n̄aiye kin miye' pakaiye. Kom n̄upe n̄aiye pa yember kin no, ka ot pe, yungwisme kin bworere no, ka ot topo'e hriphrip n̄upe n̄aiye ka ot me n̄am. N̄am marp meseperhme kin n̄aiye ka ot topo'e lenge Kristen to' tatai sye'.

¹² Kom n̄aiye Apolos pe, n̄am mungwisme kin, topo'e n̄am maname bwore bwore n̄aiye ka el top lenge Kristen to' tatai sye' el n̄aiye ka eteke' yip. Kom n̄oih kin yukur tahar n̄aiye ka el. N̄up ende n̄aiye n̄oih kin ka tuhur pe, ka el la eteke' yip.

Wusyep sye' topo'e

¹³ Yurp yetehme, topo'e n̄oihmbwaip yip ka ten̄ei bongol bwore mise yi yoto me Lahmboreng, topo'e yukur pa hi'jirng n̄ainde, jin bongole. ¹⁴ N̄aimune n̄aiye pa yende pe, pa yende niharar lenge miye' tuweinge.

¹⁵ †Yip sisyeme nato provins Akaia pe, Stepanas nenge lenge bamt̄ihei kin pe, tinge n̄endeheiyeh n̄aiye yimbilme n̄oihmbwaip no, tinge yamba'e Jisas pe, wah n̄aiye tinge yasande ka yende pe, tinge de ka bepeteme lenge miye' tuweinge tikin Got. ¹⁶ N̄am masande yip to' tatai n̄am n̄aiye pa yurp tuwihme tinge luku, topo'e sye' ka yungwis lenge yende wah. ¹⁷ N̄am hriphrip supule n̄aiye Stepanas pe, Fortunatus pe, Akaikus n̄aiye si yat no, n̄am meteke' lenge pe, luku ta'e n̄aiye tinge si yamba'e luh yip lalme n̄aiye

†† 16.5 Apo 19.21 ††† N̄up tikin mwate yohe tahar bongol pe, yukur tatame n̄aiye ka yamba'e loumbil pinip yil moinde. ††† 16.8 Wkp 23.15-21, Lo 16.9-11, Apo 19.8-10 § 16.10 1Ko 4.17 §† 16.15 1Ko 1.16

yukur yate yeteke' nam. ¹⁸ Pe luku ta'e naiye tinge yende noihmbwaip nam gah tahai' numwaiye pe, luku nahilyeh ta'e naiye ki nende noihmbwaip yip gah tahai' numwaiye. Yip pa hriphrip me lenge miye' naiye ta'e luku.

¹⁹ †Lenge sios naiye provins Esia yember wusyep hriphrip tinge yatme yip. Topo'e Akwila hindi tuwei kin Prisila pe, lenge Kristen miye' tuweinge naiye jahilyeh yarp yokoh tinge yember hriphrip tinge topo'e nau bwore yoto nan tikin Lahmborengenge yatme yip. ²⁰ Lenge Kristen miye' tuweinge yember wusyep hriphrip tinge

† 16.19 Apo 18.2

yatme yip. Njupe naiye pa juhilyeh no, pa yini lenge wusyep hriphrip poi pe, pa yirir lenge naiye jete' lenge mar.

²¹ Nam Pol, syep nam tanam naiye nam mainge wusyep hriphrip e'e. ²² Got ka ember noihmbwaip nihe kin ote guhme lahmende naiye yukur nende ni-hararme kin. Maranata! Wusyep tehei uku, "Lahmborengenge poi, ni ot!" ²³ Noihmbwaip numwaiye tikin Lahmborengenge Jisas ka si topo'e yip. ²⁴ Nato nan tikin Krais Jisas pe, noihmbwaip nam mende nihararme yip lalme. Mise.

2 KORIN

Pol n̄anange wah n̄aiye Got nangange lenge aposel

1 †N̄am Pol, n̄am aposel t̄ikin Kraiſ J̄iſas. N̄asande t̄ikin Got pe, ki nalan̄atme n̄am aposel. N̄am mainge tup e'e pe, poi hindi Timoti member tup uku mal lenge miye' tuweinge t̄ikin Got n̄aiye yarp moi embere Korin, topo'e lenge miye' tuweinge t̄ikin Got n̄aiye yarp yal'e yal'e ya yoto provins Akaia. ²Yai Got poi topo'e Lahmborenge J̄iſas Kraiſ ka yungwisme yip, topo'e ka yende n̄oihmbwaip yip ka si n̄umwaiye.

Pol n̄anange wusyep risukwarme Got n̄aiye kin nungwisme kin

³Poi ya mahra'e naŋ t̄ikin Got, kin Got topo'e Yai t̄ikin Lahmborenge poi J̄iſas Kraiſ. Kin tehei t̄ikin n̄oihmbwaip n̄umwaiye lalme topo'e n̄oihginir. Kin Got n̄aiye nangange n̄oihmbwaip nal lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp yoto hwap. ⁴Mane lalme n̄aiye tas natme poi pe, Got kin tehei n̄aiye ki pwal poi n̄oihmbwaip n̄umwaiye. Ta'e luku pe, kin n̄asande n̄aiye ya mungwis lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp topo'e hwap wula wula pe, ki n̄ahilyeh ta'e n̄aiye Got pwal poi n̄oihmbwaip n̄umwaiye. ⁵Syohe n̄aiye poi mamba'e pe, ki n̄ahilyeh ta'e syohe n̄aiye Kraiſ kin namba'e. Kom poi tongor' mal Kraiſ pe, Got pwal poi n̄oihmbwaip n̄umwaiye n̄embere sekete. ⁶N̄upe n̄aiye poi ya mamba'e syohe pe, liki ka ungwisme yip. Pe Got ka plihe amba'e yip. N̄aiye Got ka ende n̄oihmbwaip poi ka si n̄umwaiye pe, liki se ka ungwisme yip n̄aiye pa yamba'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye. N̄aiye pa jin bongole, topo'e n̄aiye pa yikirh mane tu'e n̄aiye poi mikirh pe, Got se ka yul yip n̄oihmbwaip n̄umwaiye. ⁷Poi yukur ya n̄oihsipe yip, pakai. N̄oihmbwaip poi teŋeime yip pe, poi sisyeme n̄aiye yip se pa jin bongole. Poi sisyeme n̄aiye yip yikirh mane topo'e poi pe, poi sisyeme nange yip se pa yamba'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye topo'e poi.

⁸†Lenge Kristen to' tatai, poi masande yip pa sisyeme mane le'e n̄aiye lenge miye' sye' nato provins Esia yende yatme poi. Mane le'e n̄aiye sai me poi pe, ki n̄embere sekete nengelyembe poi ta'e n̄aiye poi da mule. ⁹Poi n̄oihmeryembe n̄aiye tinge ka yende yumbune poi ya mule. Kom mane luku ki tas n̄aiye poi ya n̄oihmeryembe n̄aiye bongol poi pakai. Ya n̄oihmeryembe milme Yai Got, kin miye' n̄aiye n̄ahra'e lenge miye' yule. ¹⁰Mane pupwa luku de ka pumboi ya mule, kom Got si namba'e poi. Pe mindemboi se ka

† 1.1 Apo 18.1 †† 1.8 1Ko 15.32

ungwisme poi. Poi sisyeme ta'e le'e, n̄aiye mane pupwa ka ot no, ka ende yumbune poi pe, Got se ka ungwisme poi ya murp laip. ¹¹Topo'e yip pa yungwisme poi yisilihme Yai n̄aiye ka ungwisme poi. No Got ka isyunde n̄isilih yip lalme pe, ka ungwisme poi. Pe lenge miye' tuweinge lalme ka yeteke'e n̄aimune n̄aiye Got n̄ende me poi. Detale, kin nungwisme yisilih lenge miye' tuweinge pe, ka yininge wusyep hriphrip yilme kin.

Pol yukur hombo'e yeh lenge Korin

¹²N̄ainde n̄aiye poi hriphrip supule, topo'e poi sisyeme pe, poi mende n̄ai'e n̄ai'e topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye malme lenge mitiŋ lalme, topo'e yip miye' tuweinge Korin. Poi marp bwore bwarme gwande n̄asande t̄ikin Got. Poi yukur marp gwande n̄asande t̄ikin kekep e'e, pakai. Poi marp gwande bongol, topo'e n̄oihginir t̄ikin Got. ¹³⁻¹⁴N̄upe n̄aiye poi mainge tup member malme yip pe, poi mainge wusyep n̄aiye yip tatame pa jonose no, pa sisyeme wusyep tehei kin. N̄am yukur minise wusyep ende me yip. Bwore mise, wusyep n̄aiye n̄am mainge pe, teter yip jinjame wusyep sye'. Kom n̄am masande yip pa sisyeme bwore mise wusyep tehei lalme n̄aiye n̄am mainge no, n̄up yuwo t̄ikin J̄iſas Kraiſ pe, yip pa yahra'e naŋ poi, topo'e poi ya mahra'e naŋ yip.

¹⁵⁻¹⁶‡N̄am n̄oiheryembe nange yip sisyeme nange n̄am miye' bwore mise pe, n̄am si mupwai'e wusyep n̄aiye ma muta meteke' yip yer ti, ma musme yip pe, ma mil provins Masedonia. N̄upe n̄aiye ma musme Masedonia mut pe, ma plihe meteke'e yip no, Got ka ende mi'mi' me yip nihoi. Pe yip pa yungwisme n̄am n̄aiye ma mil Judia. ¹⁷Yip n̄oiheryembe nange wusyep n̄aiye n̄am manange mal yer ta'e n̄am hombo'e yeh yip lakai? Yip n̄oiheryembe nange n̄am miye' pupwa n̄aiye bunjenge n̄oihmbwaip ta'e n̄aiye lenge miye' kekep yende, topo'e n̄am he'me mi'e pe, n̄am plihe manange pakai? ¹⁸Wusyep t̄ikin Got ki bwore mise. Ta'e luku pe, wusyep lalme n̄aiye n̄am mana yip pe, n̄am manange mise pe, yukur ma plihe mininge pakai. ¹⁹‡Poi hindi Sailas topo'e Timoti, poi manange malaŋatme wusyep me J̄iſas Kraiſ, talah t̄ikin Got, malme yip. Poi sisyeme, J̄iſas Kraiſ kin miye' mise, kin yukur hombo'e, pakai. Kraiſ, kin miye' mise n̄iyehe sai. ²⁰Kraiſ ki n̄ende wusyep upwai'e wula wula t̄ikin Got ki tas halhale supule pe, n̄upe n̄aiye poi masande wusyep t̄ikin Got me naŋ t̄ikin Kraiſ pe, poi manange

‡ 1.15-16 Apo 19.21 †† 1.19 Apo 18.5

bwore mise. Pe poi maŋa'e naŋ embere malme Got.
²¹ Got kin nŋilyehe sai nŋende bilip poi topo'e bilip yip bongol nato naŋ tikin Kraiŋ Jisas, topo'e Got kin nŋilye-he sai kin nalaŋatme poi miye' tuweinge kitikin. ²² Got si pwal poi Yohe Yirise kitikin ta'e wutu' nato nŋoihmbwaip poi nŋaiye ki sasambe nange poi tikin Got. Luku nŋai nŋendehei nŋaiye kin pwal poi. Nŋai'e nŋai'e bwore bwore nŋaiye mindemboi ka pul poi pe, kin nŋende mi'mi' nŋanar nanah moi'la'.

Pol yukur hwhiwai nal Korin

²³ Nŋam gwal naŋ tikin Lahmborenge Got nŋende bongol me wusyep nŋam pe, kin sisyeme nŋoihmbwaip nŋam. Tehei kin nŋaiye nŋam yukur pli'he mat Korin pe, ki ta'e le'e, nŋam gwarng'e nŋaiye wusyep bongol nŋam se ka yul yip nŋoihmbwaip mane. ²⁴ Poi yukur bepmeteme nŋoihmbwaip yip nŋaiye teŋeime Got, topo'e yukur ya mini yip nŋaimune nŋaiye pa yende, pakai. Poi sisyeme nange yip si jan bongole, topo'e nŋoihmbwaip yip teŋei bongol. Kom poi lalme mende wah bwore bwore nŋaiye ka ende yip pa hriphrip supule.

2 Ta'e luku pe, nŋam nŋoiheriyembe na, prepwan nŋaiye ma pli'he muta meteke' yip no, ma mende yip pa nŋoihmbwaip mane. ² Nŋaiye ma mende yip pa nŋoihmbwaip mane, topo'e ma yul yip syohe pe, lah-mende ka ende nŋam ma hriphrip? Yip miye' tuweinge pa yende nŋam ma hriphrip. ³ Tehei kin nŋaiye somohon nŋam mainge tup uku pe, ki ta'e le'e, nŋam gwarng'e nŋaiye ma mute meteke' yip pe, ka pule nŋoihmbwaip mane. Yip lenge miye' tuweinge liki pa yende nŋam ma hriphrip. Pe nŋam sisyeme, nŋupe nŋaiye ma hriphrip pe, yip topo'e pa hriphrip. ⁴ Bwore mise, nŋupe nŋaiye nŋam mainge tup uku member malme yip pe, nŋoihmbwaip nŋam ginir embere sekete. Topo'e nŋoihmbwaip nŋam mane sekete pe, nŋam milil. Kom nŋam yukur mainge tup uku nŋaiye ma yul yip nŋoihmbwaip mane, pakai. Nŋam mainge nŋaiye pa sisyeme na, nŋam mende ni-hararme yip nembere sekete.

Lenge Korin ka yusme hwap tikin miye' ende

⁵ Miye' ende si nŋende yip nŋoihmbwaip mane pe, nŋam nŋoihmanme kin sikirp. Kom nŋam gwarng'e nŋaiye ma mininge wusyep bongol milme kin. ⁶ Pe wusyep mune nŋaiye yip si yanange yalme kin pe, luku si ta'e nŋaiye yi-tini pupwa nŋaiye kin namba'e. ⁷ Kom tukwini yip yusme pupwa kin, topo'e yininge wusyep yende bongolme kin no, yukur nŋoihmbwaip mane luku ka tule kin. ⁸ Pe nŋam misilih yip nŋaiye pa yinime yasambe no, ka sisyeme na, yip yende nihararme kin. ⁹ Nŋam mainge tup e'e nŋaiye nŋam da sisyeme na, yip pa jin bongole, topo'e yip pa junde Kraiŋ yusyunde wusyep kin, lakai pakai? ¹⁰ Nŋupe nŋaiye yip yasme pupwa miye' ende pe, nŋam topo'e masme pupwa kin. Nŋaiye pupwa ende ka si no, ma musme pe, nŋam masme gwah nembep tikin Kraiŋ nŋaiye ka ungwisme yip. ¹¹ Nŋam mende ta'e luku no, miye' pupwa satan yukur ka amba'e bongol el unuh hla' me poi. Poi sisyeme wah pupwa kin.

Pol nŋasande ka eteke'e Taitus

¹² †Nŋupe nŋaiye nŋam pwar mal Troas nŋaiye ma mininge wusyep bwore mise tikin Kraiŋ pe, nŋam masande nange Lahmborenge si kumbur nŋahwikin me wah uku. ¹³ Kom nŋoihmbwaip nŋam yukur tahai' nŋumwaiye, detale, nŋam yukur meteke'e to' poi Taitus. Ta'e luku pe, nŋam masme lenge Kristen titinge Troas pe, nŋam mikil'e mate gwere provins Masedonia.

Got nŋende lenge aposel jan bongol nŋaiye yende wah

¹⁴ Nŋam hriphrip me Got nŋaiye poi si gwahilyeh topo'e Kraiŋ pe, nyermbe nyermbe Got kin yohe pe, kin nelenjeime poi ta'e nŋaiye miye' ondoh titinge miye' wondoh. †† Ta'e luku pe, nye nyermbe Got nungwisme poi nŋaiye poi manange wusyep misme wah bongol tikin Kraiŋ pe, wusyep uku ki naihe sengehepe nal moiye moiye. ¹⁵ Mise supule, poi aposel ta'e niyh'e nŋaiye naihe sengehepe mi' supule, nŋaiye Kraiŋ namba'e pe, kin nŋende ofa nal me Got. Naihe sengehepe luku nal lenge miye' tuweinge nŋaiye Got si namba'e tinge, topo'e kin nal bumbe me lenge mitiŋ sye' nŋaiye ka talai. ¹⁶ Lenge mitiŋ nŋaiye ka talai pe, naihe luku ki ta'e naihe tikin nule. O lenge mitiŋ nŋaiye Got si namba'e tinge pe, wusyep mise nŋaiye poi manange, ki naihe sengehepe pe, ki nangang lenge laip nŋaiye sai nye nyermbe. Lahmende tatame ka ende wah bongol uku bwore bwarme? ¹⁷ Kom poi yukur ta'e lenge miye' wula wula nŋaiye yal'e yal'e moiye moiye yanange wusyep mise tikin Got yende wah wuhau titinge. Pakai. Got kitikin pwal poi wah uku, topo'e poi yukur mende hombo'e. Nal nembep tikin Got pe, poi miye' wah tikin Kraiŋ nŋaiye poi manange wusyep mise tikin Got bwore bwarme.

Lenge aposel yarp miye' wah tikin kontrak nŋambaran

3 Yip yisande nŋaiye ma minge tup ende nŋaiye poi aposel mise, lakai? O yip nŋoiheriyembe nange poi ta'e lenge miye' sye' nŋaiye ka yul yip tup nŋaiye lenge mitiŋ si yainge nŋaiye tinge aposel mise? Topo'e poi yukur ya misilih yip nŋaiye pa yinge tup ende nŋaiye poi aposel mise, pakai supule. ² Yip tip pe, yip si yarp ta'e tup nŋaiye nana lenge mitiŋ me nŋaimune nŋaiye poi mende. Topo'e poi monorh yip tahai' nato nŋoihmbwaip poi, nŋaiye mitiŋ lalme ka yeteke'e, topo'e ka jonose. ³ Bwore mise, yip yarp halhale ta'e tup nŋaiye natme Kraiŋ pe, wah nŋaiye poi mende pe, ki ta'e nŋaiye Kraiŋ nainge tup uku. Kin yukur nenge sen nainge, pakai. Kin nainge topo'e Yohe Yirise tikin Got nŋaiye narp nye nyermbe. Topo'e yukur ki nainge nanah nŋeser, pakai. Ki nainge nato nŋoihmbwaip lenge miye' tuweinge.

⁴ Poi tatame ya mininge wusyep e'e tu'e le'e. Detale, nŋoihmbwaip poi si teŋei bongol me Got nato Kraiŋ.
⁵ Yukur nŋainde sai nato poi nŋaiye ki pwal poi bongol

† 2.12 Apo 20.1 †† Wusyep Grik yukur tas gondoume. ‡ 3.3 Kis 24.12, Jer 31.33, Ese 11.19, 36.26

no, poi tatame ya mende wah e'e, pakai. Got kin njilye-he sai, kin pwal poi bongol njaie poi tatame ya mende wah e'e. ⁶†Pe kitikin si njenje poi njaie poi tatame ya murp miye' wah tikin kontrak njanbaran. Kontrak e'e yukur njamune njaie tinge yainge yal tup me wusyep erjeme, pakai. Le'e njaie njaie tikin Yohe Yirise.

Wusyep tikin wusyep erjeme pe, kin nongombe lenge miye' tuweinge yule. Kut Yohe Yirise pe, kin nangange laip njaie sai nye nyermbe nal lenge miye' tuweinge.

⁷††Got nainge wusyep erjeme nanah njer pe, kin nangange lenge, kom wusyep erjeme luku nenge nule natme lenge miye' tuweinge. Pe wusyep erjeme luku nat topo'e yirise njembere tikin Got nanar'e timbiya gah, topo'e bepmohro Moses tikin yirise supule. Pe lenge Israel yukur tatame ka yeteke'e bepmohro Moses, kom yirise luku plihe kyupe. ⁸ Kom wah njaie Yohe Yirise njenje nal lenge miye' tuweinge pe, yirise kin nengelyembe yirise tikin wusyep erjeme. ⁹ Wah tikin wusyep erjeme pe, ki ende poi njaie ya gwin wusyep topo'e ya talai! Wusyep erjeme luku ki nat topo'e yirise embere tikin Got, kom wah tikin Yohe Yirise njaie yende lenge miye' tuweinge ka bwore bwarme yil njembep tikin Got pe, luku ki nat topo'e yirise embere supule tikin Got. ¹⁰ Yirise embere topo'e bongol tikin Yohe Yirise njembere sekete pe, ki nengelyembe yirise tikin kontrak telei. ¹¹ Wusyep erjeme yukur ka si nye nyermbe, pakai, se ka mi'e. Somohon ki nasambe yirise tikin Got. Kom tukwini Got pwal poi kontrak ambaran uku njembere supule njaie ka si nye nyermbe.

¹² Tukwini poi manange wusyep hi'luluwe. Detale, poi marp meseperhme wusyep tupwai' tikin Got ka tus halhale. ¹³ †Poi yukur mende ta'e Moses njaie njenje. Kin namba'e njaiyuwat nenge napara'e bepmohro kin njaie lenge Israel yukur ka yeteke'e njupe njaie yirise sai bep mohro kin da kyupe. ¹⁴ Njohmbwaip lenge Israel ki tingis pe, nye nyermbe tinge jonose kontrak telei, kom tinge yukur tatame, njaie ka sisysteme wusyep tehei njaie tinge jonose. Pe luku ki ta'e njaiyuwat njaie nupwai'e njohmbwaip tinge. Njaie njohmbwaip poi tejeime Krai pe, kin ka ongohe njaiyuwat uku. ¹⁵ Ki njahilyeh ta'e tukwini, njupe njaie tinge jonose wusyep erjeme tikin Moses, kom njaiyuwat uku tetar nupwai'e njohmbwaip tinge.

¹⁶ ††Kom njaie miye' ende ka imbilme njohmbwaip elme Lahmborenge pe, kin ka ongohe njaiyuwat uku njaie njupwai'e njohmbwaip kin. ¹⁷ Lahmborenge kin yipihinge. Ta'e luku pe, luh njaie yipihinge tikin Lahmborenge narp pe, kin njende poi hlaininge. ¹⁸ Lahmborenge kin nongohe njaiyuwat njaie njupwai'e njohmbwaip poi njaie ya tu'e pinip yipihinge njaie masambe yirise tikin Lahmborenge. Lahmborenge kin yipihinge njaie ka ende wah oto poi, ya tuhur tu'e kin, topo'e yirise kin njaie poi masamb lenge ka tuhur embere enge el.

Lenge aposel yukur bongol

⁴ Got kin njohginirme poi pe, kin nalanjatme poi njaie ya mende wah kin. Ta'e luku pe, poi yukur gwarng njaie ya mende wah uku, pakai. ² Poi si manja'e teket me njaie njaie pupwa yehe njaie tinge yende tase. Poi yukur bunjenge wusyep mise tikin Got, topo'e poi yukur minise wusyep mise tikin Got, pakai. Poi manange malanjatme wusyep mise tikin Got mal halhale, njaie lenge miye' tuweinge ka yiyar'e poi pe, ka sisysteme nange poi mende wah bwore mise mal njembep tikin Got. ³ Njaie lenge miye' tuweinge sye' yukur sisysteme tehei tikin wusyep mise tikin Got njaie poi manange malanjatme pe, lenge miye' tuweinge luku tinge yarp yal yanah tikin hel. ⁴ Tinge yukur yimbilme njohmbwaip. Detale, got hombo'e tikin kekep e'e nupwai'e tinge njaie yukur ka yeteke'e yirise tikin wusyep mise njaie natme yirise tikin Krai. Kin miye' njaie yipihinge mise tikin Got. ⁵ Poi yukur manange wusyep me potopoi. Poi manange malanjatme wusyep njaie Jisas Krai kin Lahmborenge poi. Poi gwande wusyep tikin Jisas pe, poi marp ta'e miye' wah yip. ⁶ ††Got kitikin njanange na, "Yirise ka anjar'e el oto yepelme". Got esep ilyeh uku pe, kitikin njende yirise nanar'e nato njohmbwaip poi njaie poi meteke'e bepmohro tikin Jisas Krai, njaie yirise bongol njembere tikin Got gahanahme kin.

⁷ Kom yirise bongol embere tikin Got le'e njaie sai me poi aposel pe, ki sai nato wahri' poi njaie yukur bongol. Pe lenge miye' tuweinge yeteke'e yirise bongol embere njaie bongol tikin Got. Yukur bongol potopoi, pakai. ⁸ Nup wula wula poi mamba'e hwap nat umbur umbur, kom yukur ki njisyer'e poi no, poi mirkit. Hwap tikin wula wula sekete, kom yukur poi gwarng masme wah, pakai. ⁹ Nup sye' tinge pwamboi pe, poi mamba'e syohe, kom tinge yukur yende yumbun poi. Detale, Got, kin bepeteme poi. ¹⁰ Nye nyermbe lenge miye' da pumboi ya mule. Detale, poi tikin Krai. Kom yukur poi si mule. Le'e ki njasamb lenge miye' tuweinge na, Jisas kin narp laip nato poi. ¹¹ Poi marp laip pe, nye nyermbe lenge miye' tuweinge da pumboi ya mule. Detale, poi mende wah tikin Krai. Kom poi marp laip. Ta'e luku pe, laip tikin Jisas ki tas halhalme laip poi, njaie narp nato wahri' e'e njaie mindemboi ka nye'. ¹² Luku ta'e njaie nule ki njende wah sai nato wahri' poi aposel, kom laip ki njende wah sai nato yip. ¹³ †††Tup tikin Got njanange na,

Njohmbwaip njam tejeime Got pe, njam manange wusyep. Poi topo'e, njohmbwaip poi tejeime Got pe, poi manange malanjatme wusyep mise. ¹⁴ Poi sisysteme nange Got kin njahra'e Lahmborenge Jisas tahar narp laip. Pe poi sisysteme nange kin se ka plihe ahra'e poi ya murp laip, tu'e njaie kin njahra'e Jisas mi'e pe, Got se ka amba'e poi topo'e yip enge el njembep Jisas. ¹⁵ Njaie njaie lalme le'e pe, se ka ungwisme yip. Pe njohginir tikin Got ka enge lenge miye' tuweinge wula wula ot me

† 3.6 Jer 31.31 †† 3.7 Kis 34.29 ‡ 3.13 Kis 34.33 †† 3.16 Kis 34.34

‡† 4.6 Stt 1.3 ††† 4.13 Sng 116.10

Krais pe, ka yininge wusyep hriphrip, topo'e ka yirisuk-warme Got pe, Got ka amba'e naŋ embere.

Lenge aposel, ŋoihmbwaip tinge teŋeime Krais pe, tinge yamba'e bongol

¹⁶ Poi ŋoiheryembe wah bwore le'e ŋaiye Got ŋende pe, poi yukur mende pilpil ŋaiye mende wah tikin Got. Bwore mise, tinge yende yumbune wahri' poi. Kom ŋoihmbwaip poi ki tahar ŋambaran ŋup ilyeh ilyeh.

¹⁷ Pe nihe syohe ŋaiye poi mamba'e tukwini le'e yukur ŋembere, topo'e yukur ka si ŋup sokoloh. Kom nihe syohe luku pwal poi laip bwore ŋaiye ka si nye nyermbe pe, ki nengelyembe nihe syohe ŋaiye tukwini poi mamba'e. ¹⁸ Poi yukur member ŋoiheryembe poi malme ŋai'e ŋai'e ŋaiye ŋembep eteke'e, pakai. ŋai'e ŋai'e ŋaiye ŋembep eteke'e pe, yukur ka si ŋup sokoloh. O ŋai'e ŋai'e bwore bwore ŋaiye ŋembep yukur ka eteke'e pe, ka si nye nyermbe.

5 Poi si sisyeme na, wahri' tikin kekep e'e ŋaiye ta'e yokoh sel ŋaiye poi marp ma moto no, ŋupe ŋaiye ka turwau pe, Got si ŋende mi'mi' yokoh sai nanah moihoa' me poi ŋaiye ya murp mi moto. Wahri' ŋaiye Got kitikin ŋende ŋaiye ka si nye nyermbe pe, yukur miye' nenge syep ŋende, pakai. ² Tukwini ŋaiye poi marp kekep e'e pe, poi mamba'e nihe syohe, topo'e poi milil milil marp. Ta'e luku pe, poi mende niharar ŋaiye ya mamba'e wahri' ambaran tikin moihoa' no, ka apara'e poi tu'e ŋaiye poi dende' hihiyilih ŋambaran. ³ Detale, ŋupe ŋaiye poi si mamba'e wahri' ambaran uku no, ki tatme poi pe, yukur poi ta'e yipihinge ŋaiye wahri' pakai. ⁴ ŋupe ŋaiye poi marp topo'e wahri' tikin kekep e'e pe, poi mamba'e nihe syohe, topo'e poi milil marp. Yukur ta'e ŋaiye poi da musme wahri' tikin kekep e'e, pakai. Kom poi masande ya mamba'e wahri' tikin moihoa' ŋaiye ka apara'e poi tu'e ŋaiye poi si dende' hihiyilih ambaran. No wahri' ŋaiye tikin nule pe, ka amba'e laip ambaran ŋaiye ka si nye nyermbe. ⁵ Got ŋende mi'mi' me poi ŋaiye ya mamba'e laip bwore, topo'e kin si pwal poi Yohe Yirise ta'e ŋai ŋendehei ŋaiye poi mamba'e. Ta'e luku pe, kin pasam poi ŋai'e ŋai'e bwore bwore ŋaiye kin si ŋende mi'mi' no, mindemboi ya mamba'e.

⁶ Poi marp ŋoihmbwaip ŋumwaiye pe, poi meseperhme ŋai'e ŋai'e luku. Kom poi sisyeme na, tetet poi marp topo'e wahri' tikin kekep e'e pe, poi yukur marp topo'e Lahmborenge ma manah moi kin, pakai. ⁷ ŋai'e ŋai'e ŋaiye tukwini poi meteke'e, yukur ŋoihmbwaip poi teŋeime, kut poi meseperhme ŋai'e ŋai'e ŋaiye ŋanar moihoa'. ⁸ Ta'e luku pe, yukur ya hi'g-wirnge ŋaiye ya mule. Detale, ŋaiye ya mule no, ya musme wahri' tikin kekep e'e pe, ya mil la murp topo'e Lahmborenge mil moi jeheinge poi nanah moihoa'. Luku ŋai embere. ⁹ Ta'e luku pe, poi da mende ŋaiye Lahmborenge ka hriphrip ŋupe ŋaiye tetet ya murp topo'e wahri' tikin kekep e'e, lakai ŋaiye ya mil topo'e kin mil moi kin. ¹⁰ †Ta'e luku pe, poi lalme ya gwin ŋembep Krais ŋaiye ka iyar'e poi lalme. Mi'e pe, poi lalme

† 5.10 Rom 14.10

ya mamba'e yitini gunde ŋaimune bwore lakai pupwa ŋaiye poi si mende, ŋupe ŋaiye poi marp topo'e wahri' tikin kekep e'e.

Ya mende lenge miye' tuweinge ka ŋoihmbwaip ilyeh topo'e Got

¹¹ Poi sisyeme mindemboi Krais se ka iyar'e ŋai'e ŋai'e ŋaiye poi mende. Ta'e luku pe, poi hi' gwarng Lahmborenge pe, poi marp tuwihme kin pe, poi mende wah ŋaiye mahra'e ŋoihmbwaip lenge miye' tuweinge ŋaiye ka yimbilme ŋoihmbwaip yilme kin. Got kin sisyeme ŋoihmbwaip poi. Ta'e pe, poi ŋoiheryembe nange yip miye' tuweinge Korin sisyeme nange poi yukur mende hombo'me yip. ¹² Wusyep e'e pe, yukur poi plihe mahra'e naŋ potopoi nange poi bwore bwarme, pakai. Poi mainge wusyep e'e me yip ŋaiye yip pa hriphrip me ŋaimune ŋaiye poi mende. Poi masande yip pa yungwisme wusyep lenge miye' ŋaiye tinge yahra'e naŋ tititinge me wah tinge ŋaiye yungwisme wahri' wicher' ilyehme. Kut yukur tinge yiyar'e ŋaimune ŋaiye sai ŋoihmbwaip mele'e. ¹³ Lenge miye' sye' yanange nange poi miye' kwote. Kom ŋai'e ŋai'e lalme ŋaiye poi mende pe, poi mahra'e naŋ tikin Got. Topo'e ŋoiheryembe poi ki bwore bwarme pe, luku ka ungwisme yip. ¹⁴ Krais ŋende nihararme poi lalme pe, tukwini poi lalme sisyeme Krais kin nule nal loutungwarmbe me mitiŋ lalme. Luku ta'e ŋaiye ŋoihmbwaip telei poi lalme si nule. ¹⁵ Krais kin nule berme lenge miye' tuweinge lalme. Pe yukur ka yurp laip ŋaiye yungwisme tititinge, pakai. Tinge ka yurp laip ŋaiye ka yungwisme lenge mitiŋ. Detale, tinge ŋoiheryembe ŋaiye Krais kin nule berme tinge mi'e pe, Got plihe nahra'e kin ŋaiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge lalme.

¹⁶ Poi tahar Kristen pe, poi yukur gwande yanah tikin kekep e'e ŋaiye yiyar'e lenge miye' tuweinge. Bwore mise, somohon ŋaiye poi marp ŋoihmbwaip yerkeime pe, poi miyar'e Krais ta'e ŋaiye kin miye' kekep. Kom tukwini poi sisyeme nange Krais kin Talah tikin Got. ¹⁷ ŋupe ŋaiye miye' ende tongor' nal Krais pe, kin si miye' ambaran supule pe, ŋoihmbwaip yerkeime kin si mi'e, kut kin tahar miye' ambaran supule. ¹⁸ Got si ŋende ŋai'e ŋai'e le'e me poi. Somohon poi wachaih kin, kom wah ŋaiye Krais ŋende pe, Got plihe ŋende poi ŋoihmbwaip ilyeh topo'e kin. Got si pwal poi wah ŋaiye ya mende lenge mitiŋ sye' ka plihe ŋoihmbwaip ilyeh topo'e kin. ¹⁹ Wusyep ŋaiye ŋam manange pe, ta'e le'e, ŋaimune ŋaiye Krais ŋende pe, Got ka ende lenge miye' tuweinge lalme kekep e'e ka ŋoihmbwaip ilyeh topo'e kin. Kin si nasme pupwa poi, topo'e kin si ŋoihsipe pe, kin si pwal poi wah ŋaiye ya mininge malaŋatme wusyep kin ŋaiye ka ende lenge miye' tuweinge lalme ka ŋoihmbwaip ilyeh topo'e kin. ²⁰ Poi miye' mut tikin Krais ŋaiye poi manange malaŋatme wusyep kin, topo'e wusyep tas mut poi pe, Got ŋanange wusyep nal lenge miye' tuweinge. Poi miye' wah tikin Krais, ŋaiye poi misilih yip ŋaiye pa yusme ŋaiye yende wachaihme Got no, ka bunjenge yip pa yil

noihmbwaip iliyeh topo'e kin. ²¹ Krais kin yukur n̄ende hwap pupwa, pakai supule. Kom Got de ka ungwisme poi pe, kin nenge hwap pupwa poi lalme nate nikil nanah Krais pe, ta'e n̄aiye kin miye' pupwa supule. Na-to Krais pe, poi bwore bwarme mal n̄embep tikin Got.

Lenge aposel yikirh mane wula wula me wah n̄aiye tinge yende

6 Poi miye' wah tikin Got pe, poi misilih yip lah-mende n̄aiye si yisande wusyep me n̄oihgindir tikin Got pe, yukur pa yusme n̄oihgindir luku ka si pakaiye.

² †Detale, Got n̄anange ta'e le'e,

Le'e n̄up kitikin pe, n̄am si masande yip.

N̄up tikin n̄aiye n̄am si malaŋatme n̄aiye ma mam-ba'e yip pe,

ma mungwisme yip.

Yusyunde! Tukwini n̄up tikin n̄aiye Got de ka ende mi'me poi. Topo'e tukwini n̄up tikin Got ka amba' poi.

³ Poi aposel gwarnḡe n̄aiye lenge mitiŋ ka yininge wusyep pupwa me wah n̄aiye poi mende. Ta'e luku pe, poi yukur gwande yan̄ah n̄aiye yende lenge miye' tuweinge ka tuhwarne wah n̄aiye poi mende, pakai.

⁴ Nato n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye poi mende pe, ki sasambe nange poi miye' mise tikin Got. Pe n̄upe n̄aiye mane, topo'e nihe syohe, topo'e wachaih n̄aiye natme poi pe, poi syumbe marp n̄umwaiye, topo'e poi gwan bongole. ⁵ ††Topo'e tinge pwamboi pe, tinge yember poi yal mwahupwai'e, tinge tuhwar yende wondoh paka pakaiye me poi pe, poi mende wah nihe. Yukur poi mate posoh bworere, topo'e poi sehei'e n̄ai.

⁶ Poi miye' bwore bwarme supule, topo'e sande teke'e poi bwore. Poi syumbe marp bwore n̄umwaiye, topo'e poi mende niharar lenge miye' tuweinge pe, poi mungwis lenge topo'e bongol tikin Yohe Yirise. ⁷ Poi manange malaŋatme wusyep mise topo'e bongol tikin Got. N̄oihmbwaip bwore bwarme poi ki ta'e n̄aiye n̄im n̄ombor n̄aiye ya munge murmbe, topo'e wihmbwah n̄aiye ki tatme poi. ⁸ Lenge miye' sye' tinge yahra'e naŋ poi, kut lenge miye' sye' tinge tale naŋ poi. Topo'e lenge miye' sye' tinge yanange wusyep teket me poi, kut lenge miye' sye' tinge yana lenge mitiŋ me n̄aimune bwore n̄aiye poi mende. Topo'e lenge miye' sye' n̄oiheryembe nange poi miye' hombo'e, kom pakai, poi manange wusyep mise. ⁹ Lenge miye' sye' tinge hombo'e n̄aiye yukur tinge sisyeme poi, kom mise kin, mitiŋ wula wula tinge sisyeme poi. Poi ta'e n̄aiye miye' de ka ole, kom pakai, poi teter marp laip. Tinge yende yumbune poi, kom yukur poi mule. ¹⁰ Poi marp topo'e n̄oihmbwaip mane, kom hriphrip ki sai nye nyermbe. Poi marp ta'e n̄aipwa n̄i', kom wah n̄aiye poi mende pe, ki nungwis lenge miye' tuweinge n̄aiye tinge tatame n̄ai'e n̄ai'e wula wula tikin moihoa'. Ki ta'e n̄aiye poi n̄ai'e n̄ai'e pakai, kom poi tatame n̄ai'e n̄ai'e tikin moihoa'.

¹¹ Yip Korin, poi si mana yip mal halhale n̄aiye poi mende nihararme yip supule. ¹² Poi yukur mupwai'e n̄oihmbwaip poi, pakai. Poi mende nihararme yip, kom

† 6.2 Ais 49.8 †† 6.5 Apo 16.23

yip yupwai'e n̄oihmbwaip yip bongol me poi. ¹³ N̄am mana yip wusyep ta'e n̄aiye yai n̄anange wusyep me talah kin. Yip pa yende n̄ahilyeh tu'e n̄aiye poi mende me yip. Pa bunjenge n̄oihmbwaip yip yutme poi.

Poi yukoh yirise tikin Got

¹⁴ Lenge haiten pe, tinge n̄oinde tikin, yukur pa juhi-lyeh yende wah topo'e tinge. Tatame n̄aiye lenge miye' bwore bwarme ka juhilyeh topo'e lenge miye' pupwa, lakai? Topo'e tatame n̄aiye yirise ka guhilyeh topo'e yepelmbe, lakai? ¹⁵ Tatame n̄aiye Krais ka hindi Satan n̄oihmbwaip iliyeh, lakai? Topo'e tatame n̄aiye Kristen topo'e haiten ka juhilyeh, lakai? ¹⁶ †Tatame n̄aiye na amba'e yipihinge got hombo'e enge el yukoh yirise tikin Got, lakai? Pakai lalme. Poi yukoh yirise tikin Got, ta'e n̄aiye Got kitikin n̄anange,

N̄am ma murp motop tinge,

topo'e ma mile mut murp bumble me tinge.

N̄am ma Got tinge, topo'e tinge ka miye' tuweinge n̄am.

¹⁷ ††Topo'e Got plihe n̄anange na,

Yip pa yusme tinge, topo'e yenge yip yil wohme tinge.

Yukur pa yil sehei me n̄ai n̄aiye pupwa lome, ta'e na n̄am ma mamba'e yip.

¹⁸ ††N̄am yai yip, o yip lahtuweinge miye' n̄am.

Lahmborenḡe n̄aiye bongol sekete kin n̄anange wusyep uku.

7 Lenge to' tatai n̄am, poi si lalme mamba'e wusyep tupwai' tikin Got. Ta'e luku pe, poi ya gwinyenme hwap pupwa lalme n̄aiye n̄ende yumbune wahri' topo'e yipihinge poi pe, poi ya tuhur prihe supule mil n̄embep tikin Got. Pe poi ya hi' gwirnḡe pe, ya murp tuwihme Got pe, ya maŋa'e poi supule mil me Got pe, poi ya gunde yan̄ah bwore bwarme nye nyermbe.

Lenge Korin yimbilme n̄oihmbwaip pe, Pol kin hriphrip supule

² N̄oiheryembe poi yi yoto n̄oihmbwaip yip. Poi yukur mende pupwa me miye' ende, poi yukur mende wachaihme miye' ende. Topo'e poi yukur mende hombo'me miye' ende no, poi mamba'e n̄ai'e n̄ai'e kin.

³ Wusyep e'e n̄aiye n̄am manange pe, yukur ka ende yip pa n̄oih mane. Detale, n̄am yukur tale yip, pakai. Kut poi mende nihararme yip n̄embere sekete. Poi hriphrip n̄aiye ya mule lakai ya murp laip topo'e yip.

⁴ N̄am sisyeme ta'e le'e, n̄am tatame n̄aiye ma mininge wusyep mil halhalme yip, n̄aiye n̄am hriphrip me yip, topo'e ma mahra'e naŋ yip pe, luku ki n̄ende bongolme n̄oihmbwaip n̄am. Hwap lalme n̄aiye natme poi pe, n̄am n̄oihmeriyembe yip, ta'e luku pe, n̄oihmbwaip n̄am ki hriphrip n̄embere sekete.

⁵ ††N̄upe n̄aiye poi ma marp Masedonia pe, poi yukur mamba'e yohe. Wachaih sai nal'e nal'e, topo'e

‡ 6.16 Wkp 26.12, Ese 37.27, 1Ko 3.16, 6.19 †† 6.17 Ais 52.11

‡‡ 6.18 2Sam 7.14, 1Sto 17.13, Ais 43.6, Jer 31.9 ††† 7.5 2Ko 2.13

tinge tuhwarme poi pe, ñoihmbwaip poi hi' garngé.

⁶ Kom Got kin miye' ñaiye nangange ñoihmbwaip ñumwaiye nal lenge mitiñ ñaiye yarp topo'e ñoihmbwaip mane. Got nember Taitus nat pe, ta'e ñaiye kin nenge ñoihmbwaip ñumwaiye natme poi. ⁷ Poi meteke'e bep mohro kin, topo'e kin ñana poi yañah bwore ñaiye yip si yende bongolme kin pe, poi hriphrip. Taitus kin ñana ñam ñaiye yip yende niharar ñaiye pa yeteke' ñam pe, ñoihmbwaip yip ginir supule. Pe yip ñoiheriyembe ñaiye pa yurp ñoihmbwaip ilieh topo'e ñam pe, luku ñende ñam hriphrip supule.

⁸ Ñam sisysteme tup ñaiye somohon ñam mainge pe, ki ñende yip yamba'e ñoihmbwaip mane, kom ñam yukur manange pakai me wusyep uku. Bwore mise, somohon ñam gwarngé ñaiye ma member tup mil me yip no, ma yul yip ñoihmbwaip mane. Kom tukwini pakai. Ñam sisysteme tup uku ki yal yip ñoih mane, kom ñoih mane le'e pupwa nilyehe. ⁹ Tukwini ñam hriphrip, kom yukur ñam hriphrip ñaiye ñam yal yip ñoih mane, pakai. Kom ñam hriphrip ñaiye ñoih mane luku ñende yip yimbilme ñoihmbwaip yip pe, luku kin gande ñasande tikin Got. Poi yukur mende yumbune yip.

¹⁰ Ñoihmbwaip mane ñaiye natme ñasande tikin Got pe, ki nungwisme miye' ñaiye ka imbilme ñoihmbwaip elme Got pe, Got ka amba'e kin. Poi ya hriphrip me ñoih mane ñaiye ta'e luku, kut ñoih mane ñaiye tikin kekep e'e pe, ki nenge nule nat. ¹¹ Yip pa ñoiheriyembe bwore. Ñoihmbwaip mane le'e ñaiye Got yal yip pe, ki ñende ñaiye yip tahar yanange wusyep yende mi' me yip. Yip ñoihmbwaip mane topo'e yip hi'jarngé pe, yip yasande ñaiye pa yeteke'e poi. Pe yip pa yihele miye' ñaiye si ñende pupwa. Ñai'e ñai'e lalme ñaiye pa yende pe, luku ki sasambe nange yip yukur yende hwap. ¹² Ñupe ñaiye ñam mainge tup uku malme yip pe, ñam yukur mainge tup malme miye' ñaiye si ñende hwap. Ñam yukur ñoiheriyembe miye' ñaiye miye' uku si ñende hwap nalme kin, pakai. Ñam masande ñaiye ñoihmbwaip bwore bwore yip ka tus halhale el ñembep tikin Got ñaiye yip yende nihararme poi pe, pa junde wusyep poi.

¹³ Luku ki pwal poi ñoihmbwaip ñumwaiye, topo'e Taitus kin ñende poi hriphrip ñembere supule. Detale, kin ñana poi ñaiye yip bepyeteme kin bwore no, ñoih mane kin si mi'e. ¹⁴ Somohon ñam mahra'e nañ yip malme Taitus. Yip yende ñoihmbwaip bwore bwore yalme kin. Luku ki ñasambe kin nange wusyep poi nalme yip ki mise supule. Ta'e pe, poi yukur hi'me wusyep ñaiye poi manange. Nye nyermbe poi gwande wusyep mise, topo'e ñoihmbwaip bwore yip ki sasambe nange wusyep poi ki mise supule. ¹⁵ Ñupe ñaiye Taitus nate ñeteke' yip pe, yip hi'jarngé, topo'e hip syep yip dolndol. Yip yamba'e kin pe, yip jande wusyep poi. Ta'e luku pe, tukwini kin ñoiheriyembe ñoihmbwaip bwore yip pe, kin hriphrip me yip. ¹⁶ Ñam hriphrip supule me yip, detale, ñam sisysteme, yip se pa junde yañah bwarme ñilyehme.

Lenge Kristen miye' tuweinge yember wuhyau jahilyeh ñaiye ka yungwis lenge Judia

8 ¹ Lenge to' tatai ñam, tukwini ñam da mini yip ñaimune ñaiye Got kin ñoih mi'mi' me lenge sios Masedonia. ² Lenge to' tatai poi ñaiye yarp ya yato Masedonia pe, tinge yamba'e hwap wula wula, topo'e tinge sehei'e wuhyau pe, tinge ñaipwa ñi', kom ñoihmbwaip tinge ki hriphrip supule pe, tinge yiche wuhyau ñaiye yungwisme lenge mitiñ sye'. ³ Tukwini ñam da mini yip mil halhale tu'e le'e, tinge yiche wuhyau e'e jande ñasande tititinge. Tinge ñaipwa ñi', kom ñoihmbwaip tinge pe, ki ta'e pinip lalal. Ñaimune sikirp ñaiye tinge yember yanar pe, yukur tinge yupwai'e, tinge yiche yal. ⁴ Tinge yisilih poi aposel bongol ñaiye poi ya tenerme tinge no, ka top lenge Kristen sye' yungwisme lenge miye' tuweinge tikin Got ñaiye yarp Judia. ⁵ Poi ñoihmeryembe nange ka yiche wuhyau jahilyeh, kom ñoihmbwaip tinge pe, ki ñoinde tikin. Ñendehei tinge yaña'e tinge yalme Lahmborengé jande ñasande kin mi'e pe, tinge yaña'e tinge yatme poi. ⁶ Somohon Taitus kin miye' ñaiye ñahra'e ñoihmbwaip yip ñaiye pa yiche wuhyau yungwisme lenge Kristen miye' tuweinge sye'. Ta'e luku pe, poi bongol ñaiye ka plihe el la unguis yip ende wah uku no, ka mi'e. ⁷ Ñai'e ñai'e tetehei ñaiye yip yende pe, yip jande yañah bwore. Ñoihmbwaip yip teñeime Got bongol, topo'e yañah ñaiye yip yanange wusyep ki bwore mi' supule. Sande teke'e yip embere pe, yip hriphrip supule ñaiye yende wah tikin Got. Topo'e yip yende nihararme poi aposel. Tukwini ñam masande ñaiye pa junde yañah ñaiye yiche wuhyau yungwis lenge Kristen sye', yukur pa yupwai'e.

⁸ Ñam yukur mana yip wusyep e'e ta'e wusyep erñeme ñaiye pa yende junde, pakai. Mise kin pe, lenge sios sye' tinge hriphrip supule ñaiye ka yende. Kom ñam da sisysteme ñaiye yip yende nihararme lenge Kristen sye', lakai. ⁹ Yip sisysteme na, Lahmborengé Jisas Krai kin ñoihginirme poi pe, kin nasme bongol, topo'e ñai'e ñai'e bwore tikin moiha' pe, kin nate gah kekep e'e ta'e ñaiye miye' pakaiye. Ki ñende ta'e luku ñaiye ya mamba'e ñai'e ñai'e bwore tikin moiha'. ¹⁰ Ñaiye ñoiheriyembe ñam pe, ñam da mininge wusyep milme yip gunde yañah ñaiye yiche wuhyau. Somohon yip yasande ñaiye pa yahra'e wah uku. Wahtaipe ende si nal mi'e, kom wah uku yukur mi'e. Tukwini pa yende wah nihe ñaiye wah uku ka mi'e. ¹¹ Somohon ñoihmbwaip yip tahar ñaiye yip yende wah uku pe, tukwini ñam masande ñaiye pa yende bongol me wah uku yi tutume ñaiye ka mi'e. Pa yende tutume wutu' ñai'e ñai'e ñaiye yip yember. ¹² Miye' ñaiye ñende niharar ñaiye ka aña'e Got pe, Got ka hriphrip ñaiye se ka amba'e. Got ñoiheriyembe ñai'e ñai'e ñaiye miye' ilieh ilieh tatame ka aña'e. Kin yukur ñisilih lenge ñaiye ka yaña'e ñaimune ñaiye yukur ñanar topo'e tinge, pakai. ¹³ Ñam yukur manange yip ilieh pa yikirh mane, kut lenge miye' tuweinge sye' ka yurp bwore, pakai. Ñam

masande poi lalme ya guhilyeh mikirh mane luku. ¹⁴ Tukwini nup e'e pe, yip naj'e naj'e wula wula pe, pa yangange naj'e naj'e sye' yil lenge miye' tuweinge najiye tinge sehei'e. Njupe najiye yip pa sehei'e pe, tinge se ka plihe yungwis yip. Ta'e luku pe, yip lalme pa yende tu'e luku no, pa juhilyeh yikirh mane. ¹⁵ †Ki ta'e najiye wusyep mise tikin Got njanange na, Miye' najiye namba'e naji wula wula pe, yukur ka se usungurhme wutu' kin, topo'e miye' najiye namba'e naji sikirp pe, yukur ka sehei'e naji.

Pol member lenge miye' sye' yal Korin

¹⁶ Nam hriphrip me Got najiye kin nahra'e njoihmbwaip Taitus nahilyeh ta'e poi najiye kin hriphrip najiye ka ungwisme yip. ¹⁷ Njoihmbwaip nembere kin pe, kin njenje niharar najiye ka eteke' yip. Ta'e pe, kin hriphrip najiye ka gunde nisilih poi najiye ka plihe e eteke' yip. ¹⁸ Poi member tatai ende najiye kin nala el topo'me kin. Nal sios lalme pe, tinge yanja'e nan embere yalme tatai uku. Detale, kin njanange wusyep bwore mise tikin Got. ¹⁹ Pe yukur nange ka ende wah ilyeh uku, pakai. Lenge sios si yalanjatme kin najiye ka top poi el'e el'e ende wah ungwisme poi najiye ya munge wuhyau uku mil najiye tinge si yiche. Poi mende wah uku najiye ya mahra'e nan tikin Lahmborenge, topo'e yasambe lenge Kristen miye' tuweinge najiye poi mende nihararme najiye ya mungwis lenge. ²⁰ Poi hi' gwarng najiye lenge miye' tuweinge ka yiche neser me poi me wuhyau nembere najiye poi bepeteme. Ta'e luku pe, poi mamba'e tatai uku nat topo'e poi. ²¹ ††Kom wah uku bwore bwarme yukur poi mende mal nembep tikin Got ilyehme, pakai. Poi mende mal nembep lenge miye' tuweinge topo'e. ²² Poi plihe member tatai poi ende mal najiye ka el topo'e tinge hindi. Poi si sasaipe wah kin nup wula wula mal wah wula pe, poi meteke'e kin ta'e najiye kin bongol tatame najiye ka ende wah. Kin si sisyeme na, njoihmbwaip yip bwore supule pe, njoihmbwaip nembere kin pe, kin nasande najiye ka ende wah e'e. ²³ Yip si sisyeme Taitus, kin miye' yanam nam, topo'e kin wah ilyeh nam najiye poi hindi mende wah mungwisme yip. O lenge to' tatai poi hoi uku pe, pa sisyeme najiye sios yalanjatme tinge hindi me wah uku, topo'e tinge hindi yahra'e nan tikin Krais nato wah tinge. ²⁴ Ta'e luku pe, yip pa yisambe njoihmbwaip bwore bwore me tinge hindi no, lenge miye' tuweinge sios ka sisyeme njoihmbwaip bwore bwore yip najiye yip yende nihararme lenge mitij sye'. Pe tinge ka sisyeme na, poi yukur manange wusyep hriphrip paka pakaiye me njoihmbwaip bwore bwore najiye yip yende, pakai.

Lenge Korin ka yangange wuhyau najiye ka yungwisme lenge miye' tuweinge tikin Got

9 Yip si sisyeme wuhyau najiye poi masande ya mungwisme lenge miye' tuweinge tikin Got pe,

† 8.15 Kis 16.18 †† 8.21 Snd 3.4

prepwan najiye ya plihe minge tup member mil me yip. ² Nam si sisyeme njoihmbwaip yip tahar najiye pa yende wah e'e yungwisme lenge Kristen sye' pe, nye nyermbe nam mahra'e nan yip mal nembep lenge Masedonia. Pe nam mana lenge ta'e le'e, "Wahtaip telei najiye si nal uku pe, lenge mitij Akaia ‡ si yende mi'mi' najiye ka yende wah uku." Njupe najiye tinge yasande nange yip yende niharar najiye pa yanja'e naji'e naji'e pe, luku ki nahra'e lenge Kristen miye' tuweinge Masedonia najiye tinge de ka yanja'e naji'e naji'e topo'e. ³ Nam gwarng najiye wusyep najiye nam manange mahra'e nan yip, ka el luh pakaiye. Yip pa yende mi'mi' me wuhyau yember yinir njupe najiye ma member lenge to' tatai hun ka yut me yip. ⁴ Nam jinjame na, ma munge lenge sios miye' tuweinge Masedonia mut lakai pakai, njupe najiye ma mi gwere me yip. Pe nam gwarng najiye tinge ka yeteke'e nange yukur yip yende mi'mi' me wuhyau ofa. Pe nam gwarng najiye nam ma mamba'e hi'e, topo'e yip pa yamba'e hi'e. De-tale, nam mahra'e nan yip paka pakaiye. ⁵ Ta'e luku pe, nam member lenge to' tatai uku yal yer me nam najiye ka hindi sisyeme na, wuhyau ofa najiye yip si yupwai'e wusyep pe, yip si yende mi'mi' yanar. Pe njupe najiye ya mute gwere pe, ya meteke'e wuhyau embere luku ka inir. Kom wuhyau uku pe, ka ot gunde njoihmbwaip ilyeh yip, yukur ya mututus yip.

⁶ Njoiheryembe na, miye' najiye wusyep naji yuwate pe, ka talame naji yuwate. O miye' najiye wusyep naji wula pe, ka talame naji sekete. ⁷ Yip ilyeh ilyeh pa njoiheryembe yi yoto njoihmbwaip yip najiye yukuriye pa yiche. Kom wuhyau najiye pa yiche pe, pa yiche topo'e hriphrip. Yukur pa yiche topo'e njoihmbwaip mane. Got njenje nihararme miye' najiye njiche topo'e njoihmbwaip hriphrip. ⁸ Got se ka yul yip naji'e naji'e wula wula nye nyermbe najiye pa yurp bwore nye nyermbe mi'e pe, pa plihe yiyar'e naji'e naji'e bwore wula wula yil lenge mitij sye' najiye tinge sehei'e. ⁹ ††Tup tikin Got njanange ta'e le'e,

Miye' najiye nungwis lenge najiwa naji', njoihmbwaip bwore kin ka si nye nyermbe. ¹⁰ ††Got kin njilyeh sai, najiye nanja'e najisep nalme miye' najiye kin wusyep, topo'e Got ka ende naji ka tuhur bwore najiye ka ono. Ta'e luku pe, ka ende naji yip ka wula wula sekete pe, pa plihe yungwisme lenge mitij sye' yenge yil yil. ¹¹ Nye nyermbe Got ka ungwisme yip pe, pa tutume naji'e naji'e pe, pa plihe yungwisme lenge mitij sye' nye nyermbe. Wuhyau ofa najiye yip pwal poi pe, ya mi mungwis lenge mitij sye' pe, ka yininge wusyep hriphrip yilme Got. ¹² Wah najiye yip yende me Got pe, yip yungwisme lenge miye' tuweinge tikin Got najiye sehei'e naji'e naji'e pe, tinge luku ka yininge wusyep hriphrip yilme Got me wah uku najiye yip yende. ¹³ Wah e'e najiye yip yende yungwisme lenge miye' tuweinge pe, ka sasambe njoihmbwaip bwore bwore yip yil halhale pe, tinge ka sisyeme nange yip yamba'e wusyep mise tikin Krais, topo'e yip

‡ *Moi embere Korin sai nato provins Akaia.* †† 9.9 Sng 112.9

†† 9.10 Ais 55.10

jande wusyep kin bworerere. Pe tinge ka yeteke'e naji'e naji'e wula wula najiye yip si yangange tinge, topo'e lenge mitij sye'. Ta'e luku pe, tinge ka yahra'e nanj tikin Got. ¹⁴ Tinge sisyeme najiye Got si njoih mi'mi' me yip pe, tinge yende nihararme yip pe, tinge ka yisil-ihme Got me yip. ¹⁵ Poi yukur tatame ya mininge wusyep bworerme yitini nembere najiye Got pwal poi. Kut poi ya mirisukwarme Got me yitini bwore najiye kin si pwal poi.

Pol nungwisme wusyep lenge miye' najiye jonombai'e wah kin

10 Nam Pol pe, nam da misilih yip. Yip sye' yanange na, "Njupe najiye Pol narp wohe pe, kin nanange wusyep bongol natme poi. Kom njupe najiye kin narp topo'e poi pe, kin hi'garngge syumbe nanange wusyep numwaiye me poi." Kom nam Pol, nam gwande njoihmbwaip numwaiye, topo'e njoihmbwaip michukor tikin Krais. ² Nam misilih yip najiye yukur pa yututus nam najiye ma mininge wusyep bongol milme yip, njupe najiye ma mute motop yip murp. Nam sisyeme, nam tatame najiye ma mininge wusyep bongol mil lenge mitij najiye njoiheryembe nange poi gwande yanah lenge miye' kekep. ³ Bwore mise, poi marp kekep e'e, kom poi yukur marmbe ta'e lenge miye' tuweinge kekep. ⁴ Sehyikal ombor najiye poi munge marmbe pe, yukur sehyikal ombor tikin kekep e'e, pakai. Sehyikal ombor najiye poi munge marmbe pe, kin bongol tikin Got najiye kin njende yumbune bongol tikin miye' hombo'e Satan. ⁵ Pe poi gwinyenme yanah najiye mahra'e nanj miye' najiye tahar tatme sande teke'e tikin Got. Pe poi mupwai'e njoiheryembe pupwa tinge pe, tinge yasme, kut tinge jande Krais. ⁶ Poi marp meseperhme yip najiye pa junde wusyep poi lalme pe, poi mende mi'mi' najiye ya mininge wusyep bongol topo'e ya gunyen lenge miye' najiye yengelyembe wusyep.

⁷ Yip pa yiyar'e bworerme najimune najiye yip yeteke'e. Najiye miye' ende ka ininge nange kin miye' mise tikin Krais pe, kin ka njoiheryembe bworerere tu'e le'e, poi topo'e miye' wah tikin Krais, nahilyeh ta'e kin. ⁸ Lahmborengge Jisas Krais si pwal poi bongol najiye ya bepyeteme yip, topo'e ya mende bongolme yip, kut yukur ya mende yumbune yip. Najiye nam mahra'e nanj nam ma manah me bongol najiye Jisas Krais si pwale pe, yukur ma se hi'e. ⁹ Kom nam gwarngge najiye yip pa njoiheryembe nange nam miye' najiye mainge tup najiye ka ende yip pa hi'jirngge. ¹⁰ Miye' sye' yanange na, "Wusyep Pol najiye nainge sai nato tup pe, ki bongol sekete, kom njupe najiye kitikin miye' tehei nate nanange wusyep pe, poi meteke'e ta'e najiye kin yukur bongol. Topo'e wusyep kin pwa luh pakaiye." ¹¹ Lenge miye' najiye yanange ta'e luku pe, yip pa sisyeme tu'e le'e, wusyep najiye poi mainge sai nato tup poi najiye ya mende me yip pe, yukur ki njoinde me najiye poi marp mal wohme yip, lakai njupe najiye ya murp topo'me yip.

¹² Poi yukur manange nange poi nahilyeh ta'e lenge miye' sye' najiye hriphrip, topo'e yahra'e nanj tititinge. Lenge miye' uku, tinge yiyar'e njoihmbwaip tititinge jande nasande tinge. Miye' ende pe, kin njiyar'e njoihmbwaip lenge miye' sye' gande najiye kin njoiheryembe nato njoihmbwaip kin. Lenge miye' najiye yende ta'e luku pe, tinge sande teke'e pakai. ¹³ Najiye poi pe, yukur ya mahra'e nanj poi munge mi munuh hla', pakai. Poi ya mahra'e nanj tutume wutu' si mi mo-to wah tikin Got najiye kin si pwal poi pe, Got nalanjatme poi najiye ya mende wah guh bumbe me yip Korin. ¹⁴ Wah najiye Got si nalanjatme nam pe, ki napa-ra'e yip yarp ya yoto, topo'e njupe najiye nam mal Korin no, nam manange wusyep bwore mise tikin Krais pe, yukur nam tahar'e mal moi uku, pakai. ¹⁵ Poi yukur tahar'e wutu' poi, topo'e poi yukur mahra'e nanj poi me wah najiye lenge miye' sye' si yende, pakai. Poi de ya mende wah najiye Got si pwal poi no, njoihmbwaip yip ka tenjei bongol me Krais pe, wah najiye poi mende gwah bumbe me yip ka ende nembere el'e el'e. ¹⁶ Pe poi ya munge wusyep mise tikin Got mil moi embere sye' najiye sai teket me yip. Poi yukur ya mil moi najiye lenge miye' sye' si ya yende wah no, poi ya mahra'e nanj poi me wah najiye tinge si yende. ¹⁷ †De-tale, wusyep bwore mise tikin Got nanange na, Lahmende nasande najiye ka hriphrip pe, ka hriphrip me najimune najiye Lahmborengge si njende.

¹⁸ Poi sisyeme najiye miye' ende ka hriphrip, topo'e ka ahra'e nanj kitikin pe, miye' uku najiye nal nembep tikin Got pe, kin luh pakaiye. Najiye Lahmborengge ka ahra'e nanj miye' ende pe, miye' uku, kin miye' mise nal nembep tikin Got.

Wah tikin aposel Pol yukur nahilyeh ta'e lenge aposel hombo'e najiye yarp Korin

11 Nam da mininge wusyep sikirp tu'e najiye miye' kwote pe, tatame najiye pa yusme nam ma mininge? ² Got njende nihararme lenge miye' tuweinge nembere sekete najiye ka yurp tuwihme kin njilyehe si. Pe ki nahilyeh ta'e nam najiye nam mende nihararme yip najiye pa junde Krais njilyehe si. Pe nam da yul yip milme Krais tu'e najiye nam da munge tesimbihye' ende najiye yukur wamba'e njemei, topo'e miye' ende mil me miye' najiye ka enge ti. ³ †† Nam njoiheryembe hwanj Satan, kin miye' pupwa hombo'e. Somohon kin hombo'e yeh me Iv pe, nam hi'gwarngge najiye lenge miye' sye' hombo'e yeh yip. Ta'e luku pe, njoihmbwaip yip ka susukut topo'e se ka el'e el'e pe, yukur njoihmbwaip yip ka si bwore bwarme elme Krais. ⁴ Nam hi' gwarngge, detale, lenge miye' sye' yat pe, tinge yana yip wusyep nange Jisas kin njoinde tikin supule. O yukur Jisas e'e, najiye tukwini poi mana yip wusyep bwore mise kitikin. Ta'e luku pe, yip yamba'e yipihinge pupwa njoinde tikin. Luku yukur Yohe Yirise najiye somohon yip yamba'e. Topo'e yip yamba'e wusyep hombo'e njoinde tikin. Yukur wusyep bwore mise tikin Krais

† 10.17 Jer 9.24 †† 11.3 Stt 3.1-5,13

ɲaiye yip si yamba'e. ɲupe ɲaiye tinge yende ta'e luku pe, yip si yende mi'mi' yarp ɲaiye pa junde wusyep hombo'e tinge. ⁵ ɲam sisyeme, ɲam yukur marp tuwihme lenge aposel hombo'e ɲaiye yip yanange nange tinge aposel onдох, pakai. ⁶ Yip ɲoiheriyembe ɲaiye ɲam yukur miye' wusyep ɲaiye ma mininge wusyep tikin Got bworerme, kom ɲam yukur sehei'e sande teke'e. Nye nyermbe pe, ɲaimune ɲaiye sai nato ɲoihmbwaip poi pe, poi si yasam yip sande teke'e luku mal halhale.

⁷ ɲupe ɲaiye ɲam mana yip wusyep bwore mise tikin Got pe, yukur ɲam misilih yip ɲaiye pa pule yitini me wah ɲaiye ɲam mende. ɲam tale ɲam tanam ma gwah tuweihe, kut ma mahra'e yip mi munuh hla'. Pe yip ɲoiheriyembe nange luku pupwa, lakai? ⁸ Lenge sios sye', tinge yungwisme ɲam wuhyau ɲupe ɲaiye ɲam mende wah me yip. Pe luku ta'e ɲaiye ɲam mende ɲendei me wuhyau tinge mate mungwisme yip. ⁹ †ɲupe ɲaiye ɲam top yip marp pe, ɲam sehei'e ɲai'e ɲai'e, kom ɲam gwarng ɲaiye ma yul yip ɲoihmbwaip mane. Lenge sios miye' tuweinge ɲaiye yase Masedonia yat pe, tinge yungwisme ɲam ɲai'e ɲai'e ɲaiye ɲam sehei'e. ɲam yukur misilih yip me ɲai'e ɲai'e. Detale, ɲam gwarng ɲaiye ma yul yip ɲoihmbwaip mane.

¹⁰ Wusyep bwore mise tikin Krai sai nato ɲam pe, yukur miye' ende tikin provins Akaia ka upwai'e mut ɲam, ɲaiye gwate bip ɲam ɲaiye yukur ma mamba'e wuhyau me yip Korin. ¹¹ Wusyep ɲaiye ɲam manange ta'e luku pe, yukur ta'e ɲaiye ɲam gwarng yip, pakai. Got si sisyeme ɲaiye ɲam mende nihararme yip.

¹² ɲam mende gwande wusyep erɲeme ɲam ɲaiye yukur pa yungwisme ɲam wuhyau sye'. ɲam mende ta'e luku no, lenge aposel luku yukur ka jin yunuh hla' no, ka yabra'e naɲ tinge nange tinge jande yanah ilieh ta'e ɲaiye poi gwande ɲaiye tinge yukur yamba'e wuhyau me wah tinge. ¹³ Lenge miye' uku yukur aposel mise, tinge aposel hombo'e pe, tinge yende wah hombo'e, topo'e tinge yende tititinge ta'e ɲaiye tinge aposel mise tikin Krai. ¹⁴ Kom ɲam yukur gunguru plai. ɲam sisyeme nange Satan tatame ka tunuh kitikin tu'e ɲaiye walip hla' tikin yirise. ¹⁵ Ta'e luku pe, ki bwore ɲumwaiye ɲaiye lenge miye' wah tikin Satan ka yende tititinge tu'e ɲaiye lenge miye' wah mise tikin wusyep mise. Mindemboi ɲup yuwo pe, ka yamba'e yitini junde wah hombo'e ɲaiye tinge yende.

Pol ɲende wah aposel pe, kin namba'e nihe syohe ɲembere ɲembere sekete

¹⁶ ɲam plihe mala mininge na, ɲam yukur miye' kwote. Kom ɲaiye pa ɲoiheriyembe nange ɲam miye' kwote pe, yamba'e ɲam tu'e ɲaiye kwote no, ɲam topo'e ma mininge wusyep mahra'e naɲ ɲam sikirp. ¹⁷ Bwore mise, wusyep e'e ɲaiye tukwini ɲam manange pe, yukur Lahboreng ɲasande ɲaiye ma mininge. Wusyep ɲaiye ɲam manange mahra'e naɲ ɲam pe, ki ta'e ɲaiye wusyep tikin miye' kwote. ¹⁸ Kom

† 11.9 Flp 4.15-18

ɲupe ɲaiye lenge miye' wula wula tikin kekep jate bip yabra'e naɲ tinge pe, ɲam topo'e mende ɲahilyeh ta'e ɲaiye tinge yende. ¹⁹ Yip ɲoiheriyembe nange sande teke'e bwore sai me yip, kom yip yende niharar ɲaiye lenge miye' kwote ka yul yip wusyep hombo'e.

²⁰ Bwore mise ɲaiye miye' ende ka kete yip enge el no, yip pa yende wah mwahupwai'e me kin pe, ka tu'e la? O ɲaiye ka plihe amba'e ɲai'e ɲai'e yip lalme, topo'e ɲaiye ka hombo'e yeh yip nange kin miye' bworeng no, ka angalai syep gute bepmohro yip pe, yip yusme ka ende tu'e ɲaiye ɲasande kitikin. ²¹ ɲam ma hi'e, detale, ɲam bongol pakai ɲaiye ma mende yumbune yip me ɲai uku. Kom ɲaiye miye' ende ka ende bongol ininge kitikin pe, ɲam topo'e ma mende bongol mininge ɲam tanam. Wusyep ɲaiye tukwini ɲam manange pe, ki ta'e ɲaiye wusyep titinge lenge miye' kwote.

²² Tinge Hibu? ɲam topo'e Hibu. Tinge Israel? ɲam topo'e Israel. Tinge ɲambaih talah tikin Abraham? ɲam topo'e ɲambaih talah tikin Abraham. ²³ †Tinge miye' wah tikin Krai lakai? ɲam manange wusyep ta'e ɲaiye miye' kwote supule, kom ɲam miye' wah bwore mise tikin Krai mengelyembe tinge. ɲam mende wah nihe mengelyembe tinge, topo'e ɲam mal mwahupwai'e ni wula wula. Tinge yenge wunje jate ɲam ni wula wula, topo'e ni wula wula sehei ɲaiye ma mule. ²⁴ †Ni syepumbur lenge Juta yenge wunje jate ɲam ya tatame 39. ²⁵ †Lenge miye' embep Rom yenge wunje jate ɲam ni hun. O nilyeh pe, tinge yiche ɲeser yese-lyenge ɲam. Ki nal mi'e pe, ni hun loubil pinip ɲaiye ɲam marp pe, ki turwau. Kut ninde kin pe, ɲam tikir manah yukop ende mende jetuhwei tikir manah loh pinip ɲau ende supule, topo'e ɲup ende supule.

²⁶ †ɲup wula wula ɲaiye ɲam mal'e mal'e mal moi wohe pe, ɲam mamba'e hwap me mih tembelem ɲaiye nawe pe, lenge miye' endei yende ɲendei me ɲai'e ɲai'e ɲam. ɲam Juta, kom lenge Juta topo'e lenge haiten de ka yende yumbune ɲam. Sehei ɲaiye ɲam de ma mamba'e hwap ɲaiye ɲam marp ma moto moi embere, topo'e mal moi ɲaiye lenge mitiɲ yukur yarp. Topo'e ɲam de ma talai mil ɲoloh pinip, topo'e lenge to' tatai hombo'e sye' yala yende yumbune ɲam. ²⁷ ɲupe ɲau ɲam mende wah nihe sekete pe, yukur ɲam mate posoh bworere pe, ɲup sye' ɲam marp mal pe, ki ɲundu lal gah. Pe ɲup sye' yukur ɲam mono ɲai, topo'e yukur ɲam mono'e pinip pe, ɲup sye' ɲam munge nimbot marp, topo'e ɲam sehei'e hi-hyilih pe, ɲam marp topo'e mwate. ²⁸ Topo'e ɲam tatame ɲaiye ma mininge hwap wula wula ɲaiye tas me ɲam, kom prepwan, ɲam ɲoiheriyembe ɲaiye ma bepmeteme sios lalme pe, luku ta'e ɲaiye mane ɲembere ɲaiye ɲam mikirh. ²⁹ Lenge mitiɲ sye' ɲaiye ɲoihmbwaip tinge tejeime Got yukur bongol pe, ɲam ɲoihginirme tinge, topo'e ɲam de ma mungwis lenge. O ɲupe ɲaiye ɲam masande nange lenge miye' sye'

†† 11.23 Apo 16.23 ‡ 11.24 Lo 25.3 †† 11.25 Apo 14.19, 16.22 †† 11.26 Apo 9.23, 14.5

yende lenge Kristen sye' tambe pe, nam tuhwar embere sekete.

³⁰ Yip yende wah yututusme nam naiye ma mahra'e nan nam menge mil. Kom naiye nam ma mahra'e nan nam pe, ma mininge nai'e nai'e naiye ki pasam nange nam bongol pakai. ³¹ Yai Got tikin Lahmboreng Jisas, kin sisyeme nam naiye nam yukur miye' hombo'e pe, poi ya mahra'e nan kin nye nyermbe. ³² Njupe naiye nam marp Damaskus pe, miye' embep tikin kin Aretas nember lenge miye' wondoh naiye ka jin jeteme kohmap tikin moi embere naiye ka yurpe nam. ³³ Kom lenge to' tatai sye' yonorh nam ya jah sorh pe, tinge yinyer nam ya tas lem dou naiye tinge si yere tatme moi embere luku pe, tinge yasme nam ya jah kekep pe, nam gwarng tupwaihme miye' embep mal.

Pol nate tange pe, Got nanja'e wusyep wula wula nalme kin

12 Nam gwarng naiye ma mahra'e nan nam tanam pe, luku yukur ka ungwisme yip topo'e nam, kom tukwini nam da mininge naiye nam mate tange, topo'e wusyep tase tikin Jisas Krai naiye kin si pwale. ² Nam da mininge wusyep me miye' ende ^{††} tikin Krai naiye somohon Got namba'e kin nenge nanah moiha' kitikin. [‡] Nup uku nate tatame tukwini le'e pe, kin narp kekep tatame wahtaip 14. Nam yukur sisyeme na, kin narp topo'e wahri', lakai kin si nasme wahri' njupe naiye kin nal moiha'. Pe luku nam jinjame, Got kin njilyehe sai, kin sisyeme. ³⁴ Nam sisyeme na, Got namba'e miye' uku nenge nanah moi yilihe. Kom nam yukur sisyeme na, kin narp topo'e wahri', lakai kin si nasme wahri'. Luku pe, nam jinjame, Got njilyehe sai kin sisyeme. Na nah moiha' pe, kin nasande wusyep noinde tikin naiye yukur lenge miye' tatame ka yininge. ⁵ Nam mahra'e nan miye' uku, kom yukur ma gute bip nam mahra'e nan nam, pakai. Kom nam da mahra'e nan nam me nai uku naiye ki sasambe nange nam yukur bongol.

⁶ Yusyunde, naiye ma mahra'e nan nam tanam pe, yukur ma mende mut pinip pakai. Wusyep lalme naiye nam manange pe, ki bwore mise. Pe nai uku somohon tas me nam. Kom nam yukur mahra'e nan nam. Detale, nam gwarng naiye miye' lakai tuwei ende ka yahra'e nan nam pakaiye. Nam masande naiye yip lenge miye' tuweinge pa yeteke'e naimune naiye nam mende, topo'e wusyep bwore naiye nam manange pe, pa yiyar'e nam pe, pa noiheryembe nam lahmende.

Nihe syohe ta'e mwah senge gere wahri' Pol

⁷ Got kin pasam nam nai'e nai'e bwore bwore, kom kin garng naiye ma noiheryembe nai'e nai'e luku no, ma hriphrip me nam tanam. Ta'e luku pe, kin nasme nainde ta'e mwah senge nate gere nam pe, ki de wah naiye gere gere wahri' nam. Nai uku pe, miye' wah

[†] 11.32 Apo 9.23-25 ^{††} Miye' uku kin Pol, kom kin njinise nan kin. [‡] Lenge Juta, tinge noiheryembe nange moiha' hun sai pe, nendehi kin naitem, hoi kin pe, moi lenge yipihinge pupwa yarp, hun kin pe, moiha' tikin Got naiye Pol nal.

tikin Satan, kin de wah naiye ki nende yumbune nam naiye yukur ma mahra'e nan nam. ⁸ Ni hun pe, nam manange wusyep topo'e Lahmboreng misilihme kin naiye ka ginyenme nai uku. ⁹ Kom Lahmboreng nana nam na, "Pakai, nam yukur ma gwinyenme. Kom noih mi'mi' nam sai topo'e nin pe, nin tatame naiye na ikih mane. Detale, bongol nam pe, ki nende wah embere nal lenge miye' naiye bongol pakai." Mi'e pe, nam Pol, nam hriphrip nembere sekete naiye bongol nam pakai, kom bongol Krai si sai topo'e nam. ¹⁰ Nam hriphrip naiye nam mamba'e nihe syohe me Lahmboreng. Nam yukur gwonose naiye nam bongol pakai, topo'e naiye tinge yende wachaihme nam, topo'e naiye nam sehei'e nai'e nai'e. Nam yukur gwonose naiye tinge yende yumbune nam, topo'e hwap naiye nam mamba'e. Pe njupe naiye nam masme bongol nam pe, nam mamba'e bongol tikin Lahmboreng.

Pol de ka ende bongol me noihmbwaip lenge Korin naiye tejeime Lahmboreng

¹¹ Wusyep e'e naiye nam manange pe, yukur ki bwore bwarme. Kom yip yahra'e noihmbwaip nam pe, nam manange wusyep e'e. Yip tatame naiye pa yininge nai'e nai'e bwore naiye nam mende, kom yukur yip yanange. Bwore mise, nam ta'e miye' pakaiye. Kom lenge miye' hombo'e naiye yip jal lenge aposel bwore mise, yukur tinge yengelyembe nam. ¹² Njupe naiye nam marp topo'e yip no, nam mende wah aposel mise pe, nam gwan bongol mikirh mane pe, Got nende mirakel topo'e wah bongol nal halhale naiye pa sisyeme nange nam mende wah mise tikin Got. ¹³ Wah naiye nam mende me yip pe, ki nahilyeh naiye nam mende me lenge miye' tuweinge sios lalme. Kom yip yasande nange ma misilih yip wuhyau, lakai? Nam pe, nam gwarng naiye ma misilih yip wuhyau naiye ma mende wah me yip. Kom yip yanange nange nam mende pupwa luku pe, yip yasme pupwa nam.

¹⁴ Le'e ka ni hun kin naiye ma mute meteke'e yip, kom nam gwarng naiye pa yungwis nam nai'e nai'e yip. Nam masande yip miye' tuweinge. Nai ta'e luku pe, lenge talah yukur ka yangange nai yil lenge yai mam tinge, pakai. Lenge yai mam ka yangange nai yil lenge talah. ¹⁵ Nam hriphrip naiye ma marja'e nam tanam topo'e nai'e nai'e nam naiye ka ende bongolme yip Kristen miye' tuweinge. Naiye nam mende nihararme yip nembere pe, tatame naiye pa yende nihararme nam sikirp lakai? ¹⁶ Bwore mise, yip se pa noihmbwaip ilieh topo'e nam naiye yukur nam mamba'e nai'e nai'e yip sye'. Kom miye' ende pe, se ka ininge nange nam mate hombo'e yeh yip, topo'e nam mikil lounda naiye ka ete yip. ¹⁷ Ki ta'e la? Ta'e miye' ende naiye nam member mat me yip pe, ki gan nahan hla' me yip naiye ka amba'e nai'e nai'e yip, lakai? ¹⁸ Nam member Taitus topo'e miye' ende tikin sios malme yip. Pe luku yip tatame pa yininge nange Taitus gan nahan hla' me yip naiye ka amba'e nai'e nai'e yip,

lakai? Pakai supule! Yipihinge poi hindi pe, ki njahilyeh, topo'e yanjah najiye poi hindi gwan pe, ki njahilyeh, topo'e naji'e naji'e najiye poi hindi mende pe, ki njahilyeh.

¹⁹ Yip njoheryembe nange wusyep e'e najiye poi manange pe, ta'e poi da mende bongolme potopoi? Yukur ta'e liki. Poi miye' wah tikin Krai, topo'e wusyep e'e najiye poi manange pe, Got si njasande. Lenge to' tatai, naji'e naji'e najiye poi mende pe, ka ungwisme yip.

²⁰ Nam hi' gwanje njupe najiye ma mi gwere liki no, ma meteke' yip tu'e najiye yip njoinde tikin me njasande njam, topo'e yip pa yeteke' njam ma njoinde tikin me njasande yip. Nam gwanje najiye ma mil no, ma meteke'e najiye pa teketenge wusyep, njohmbwaip pupwa, tuhwar, yosoko tanjar', yende yumbune wah, wusyep nihe, wusyep teket, yuwor'e yetenge, yahra'e nan, topo'e yende bwili'e bwula'e. ²¹ Nam hi' gwanje najiye ma mut me yip no, Got ka ende njam ma hi'e guh njembep yip. Nam gwanje najiye ma meteke' lenge miye' tuweinge najiye somohon yende hwap no, yukur tinge yimbilme njohmbwaip tinge yanja'e teket yalme naji'e naji'e pupwa ta'e ni nj pinip yar, topo'e njohmbwaip tahar najiye yende naji'e naji'e pupwa. Najiye ma meteke'e naji'e naji'e tu'e luku pe, njohmbwaip njam ka ginir supule.

Pol njanange wusyep najiye lenge Korin ka bepeteme bilip tinge bworerme

13 †Naiye miye' ende ka ini'e miye' ende nange kin si njende pupwa pe, yukur na hihwai usyunde wusyep kin. Ter na ende njumwai de na isyunde mut miye' hoi lakai hun najiye tinge si yeteke'e hwap uku. Pe pa njoheryembe najiye le'e ni hun kin najiye njam de ma mute meteke'e yip. ² Somohon ni hoi kin najiye njam mat pe, njam si mana yip wusyep malme lah-mende yip najiye somohon yip yende hwap. Kom tukwini najiye njam marp wohe pe, njam da plihe mini yip na, njup ende najiye ma plihe mut pe, yip lahmende najiye yende hwap, yukur pa tupwaihme nihe syohe. ³ Ta'e yip de pa sisyeme na, Krai kin njanange wusyep tas mut njam, lakai pakai? Ta'e luku pe, yip pa sisyeme naji'e, Krai yukur ka se ende pilpil, pakai. Krai kin miye' wondohe sekete pe, ka yasam yip bongol kin. ⁴ Ki bwore mise, njupe najiye Krai kin narp ta'e miye'

† 13.1 Lo 17.6, 19.15

kekep pe, tinge yuluwei kin yal loutungwarmbe pe, kin bongol pakai. Kom nato bongol tikin Got pe, Krai tahar narp laip. Poi topo'e, poi gwahilyeh topo'e kin, kom poi miye' tuweinge kekep pe, poi bongol pakai. Kom poi marp laip ma moto kin pe, poi mamba'e bongol tikin Got najiye poi mende mende wah bongol gwah bumbe me yip.

⁵ Nye nyermbe yip pa yiyar'e yarp yip, topo'e njoheryembe yiptip na, yip jan bongole yal yoto njembep tikin Jisas Krai, lakai pakai? Yip sisyeme najiye kin narp nato yip, lakai pakai? Najiye pakai pe, pa tumbe yusme kin. ⁶ Pe njam masande yip pa sisyeme tu'e le'e, poi miye' wah mise tikin Krai. ⁷ Poi misilihme Got najiye ka ungwisme yip no, yukur pa yende pupwa. Nam yukur misilihme Got najiye ka yasam yip nange njam aposel mise, pakai. Poi masande najiye pa jin bongole pe, pa yende njohmbwaip bwore bwore. Yukur njembere me njam najiye lenge miye' ka njoheryembe nange njam yukur ma gwin bongol pe, wah njam ki luh paka pakaiye. ⁸ Poi yukur tatame najiye ya mende wachaihme wusyep bwore mise tikin Got, na pakai. Poi ya mininge wusyep mise nye nyermbe. ⁹ Poi hriphrip najiye njup sye' poi aposel bongol pakai, kut poi masande yip pa yurp bongol yi yoto Krai. Topo'e poi misilihme Got najiye pa yurp bwore bwarme. ¹⁰ Tukwini njam marp wohme yip pe, njam mainge tup e'e malme yip. Detale, njam masande yip pa yende mi'me yiptip yer ti, njupe najiye ma mute gwere pe, njam gwanje najiye ma mahra'e njohmbwaip nihe milme yip. Bongol najiye si Lahmborenge pwale pe, ka ahra'e njohmbwaip bwore yip enge e unuh, o yukur ka tule yip e guh.

Pol njanange wusyep yuwo topo'e wusyep hriphrip

¹¹ Lenge to' tatai, le'e njam manange wusyep yuwo njam pe, yusyunde wusyep njam bworerme pe, pa yende junde wusyep najiye njam si mana yip no, pa yurp njohmbwaip ilyeh. Pe Got ka ende nihararme yip no, pa yurp topo'e njohmbwaip njumwaiye no, ka orp topo'me yip. ¹² Yip miye' tuweinge tikin Got pe, pa tirir topo' lenge to' tatai yip. ¹³ Lenge miye' tuweinge tikin Got lalme yember wusyep hriphrip, topo'e njau bwore tinge yatme yip. ¹⁴ Got, kin ka ende nihararme yip, topo'e Lahmborenge Jisas Krai ka njoh mi'mi' me yip, topo'e Yohe Yirise ka ende yip pa yurp juhilyeh.

GALESIA

Got si nalanatme Pol naiye ka ende wah aposel

1 Nam Pol, nam aposel ende. Njupe naiye nam mamba'e wah ta'e aposel pe, yukur mitinj sye' topo'e miye' kekep yalanatme nam, pakai. Kom Jisas Krai hindi Yai Got, naiye nahra'e Krai nasme neheh tahar narp pe, tinge yalanatme nam. ² Nam topo'e lenge Kristen to' tatai lalme naiye yotop nam yarp e'e member nau bwore mal lenge sios Galesia. ³ Yai Got poi topo'e Lahmborenge Jisas Krai ka yul yip noihibwaip numwaiye topo'e noihibwaip michukor. ⁴ Jisas Krai nulme pupwa poi gande nasande tikin Yai Got poi pe, kin nungwisme poi naiye ya musme pupwa tikin kekep e'e. ⁵ Ta'e luku pe, ya mirisukwarme Yai Got nye nyermbe. Mise.

Wusyep bwore mise njilyeh tukwini ki sai

⁶ Nam gunguru plai naiye nilyehe sai yip si yasme Got, miye' naiye kin si namba' yip nato noihibginir tikin Jisas Krai. Pe yip yal jande wusyep noinde tikin. ⁷ Yip noihibyembe nange luku ki wusyep bwore mise, kom pakai. Liki yukur wusyep bwore mise. Kom yip jande lenge miye' hombo'e naiye bunjenge wusyep bwore mise tikin Krai pe, noihibyembe yip si nal'e nal'e. ⁸ Kom naiye poi aposel, lakai walip hla' ende ka ininge alangatme wusyep bwore mise naiye ki noinde tikin me wusyep, naiye poi somohon mana yip pe, kin ka el nih naiye susyu' nye nyermbe. ⁹ Wusyep e'e somohon poi manange, kom tukwini nam plihe manange. Naiye miye' ende ka ininge alangatme wusyep bwore mise naiye ki noinde tikin me wusyep, naiye yip si yasande pe, Got ka ende wachaihme kin. ¹⁰ Le'e yukur nam manange naiye lenge miye' tuweinge ka pule nan nembere, pakai. Got ka amba'e nan nembere. Naiye nam masande nange lenge miye' tuweinge ka pule nan nembere pe, nam yukur miye' wah tikin Krai.

Pol namba'e wah aposel ta'e lai

¹¹ Nam da mini yip to' tatai nam na, wusyep bwore mise e'e naiye nam manange malangatme malme yip pe, yukur ki gande noihibwaip tikin miye' kekep e'e. ¹² Topo'e yukur nam mamba'e matme miye' ende, lakai miye' ende pwale sande teke'e, pakai. Jisas Krai kitikin ki pasam wusyep uku. ¹³ Yip si yisande naimune naiye somohon nam mende, njupe naiye nam gwande lotu lenge Juta pe, nam yukur noihibginirme lenge miye' tuweinge tikin Got. Nam mende yumbune lenge pup-

wa supule. ¹⁴ Njupe uku pe, nam gwande noihibwaip yerkeime lenge mwan ka' poi bongol sekete naiye yende lotu pe, wachaihm naiye nam mende luku pe, ki yohme lenge lahyambe wula wula Juta.

¹⁵ Kom noihibwaip bwore bwore tikin Got, kin nalanatme nam somohonme naiye mam wara'e nam nange ma gunde kin. ¹⁶ Topo'e njupe naiye kin noihibyembe pe, kin pasam nam Talah kin, naiye ma mininge wusyep bwore mise kin mil lenge haiten miye' tuweinge. Nam yukur mamba'e sande teke'e matme miye' ende. ¹⁷ O nam yukur mal Jerusalem ma meteke'e lenge miye' naiye si tahar jan ta'e aposel, naiye yal yerme nam, pakai. Nendehei nam mal Arabia mi'e pe, nam plihe mat moi Damaskus. ¹⁸ Wahtaip hun si nal mi'e pe, nam mal Jerusalem mala mininge wusyep topo'me Pita pe, poi hindi marp Sande hoi. ¹⁹ O nam yukur meteke'e aposel noinde, pakai. Miye' esep iliyeh naiye nam meteke'e pe, Jems, to' tikin Lahmborenge Jisas. ²⁰ Wusyep mune naiye nam mainge pe, luku ki bwore mise. Got ki sisyeme nange yukur nam hombo'e.

²¹ Mi'e pe, nam mal'e mal'e ma moto moi naiye sai nato provins Siria topo'e provins Silisia. ²² Njupe uku pe, lenge Kristen miye' tuweinge naiye yarp yato provins Judia yukur sisyeme nam. ²³ Tinge sisyeme sai wusyep naiye mitinj yana lenge na, "Miye' iki, somohon kin nende yumbune lenge Kristen miye' tuweinge naiye noihibwaip tinge tejeime Krai. Kom tukwini kin nanange nalanatme wusyep mise naiye noihibwaip poi tejeime." ²⁴ Tinge yahra'e nan Got me naimune naiye nende me nam.

Lenge aposel noihibwaip njilyeh me Pol

2 Wahtaip syepumbur umbur hoye hoye nal mi'e pe, poi hindi Banabas plihe mal Jerusalem pe, Taitus nal topo'me poi hindi. ² Got nana nam nange ma mil uku pe, nam mal. Njupe naiye nam marp uku pe, nam manange wusyep topo'me lenge miye' embep sios njilyehme. Tinge ya yisilih yahai'e wusyep bwore mise njilyeh uku naiye nam manange malangatme mal lenge haiten miye' tuweinge. Tinge de ka sisyeme wusyep uku ki nahilyeh ta'e Jisas naiye nalanatme, lakai. Tu pakai pe, wah naiye somohon topo'e tukwini nam mende ka talai pakaiye. ³ Miye' yanam nam Taitus, kin miye' Grik, kom yukur tinge yututusme nange ka yotombo wahri' hi' kin. ⁴ Tukwini lenge mitinj sye'

† 1.13 Apo 8.3, 22.4-5, 26.9-11

†† 1.14 Apo 22.3 † 1.15 Apo 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18 †† 1.18 Apo 9.26-30 †† 2.1 Apo 11.30, 15.2

tinge hombo'e nange tinge miye' tikiñ Got pe, tinge tase yarp ya yoto mele'e ñaiye ka yeteke'e, ñaiye poi gwande wusyep erñeme, lakai. Kom poi si mate gwahilyeh motop Kraiñ Jisat pe, poi marp hlaininge, kom miye' hombo'e luku yana poi wusyep bongol ñaiye ya gunde wusyep erñeme mwan ka' lenge Juta. ⁵ Kom poi gwarñge ñaiye ya musyunde wusyep tinge. Detale, poi tukwainge wusyep bwore mise ñaiye ka si me yip.

⁶ †Topo'e lenge miye' embep sios yukur yeñel'e wusyep sye' yal topo'me wusyep ñaiye ñam manange malañatme. Ñaiye ñoiheriyembe ñam pe, lahmende ñaiye namba'e nañ embere, lakai pakai pe, luku yukur ki ñainde embere, pakai. Detale, Got yukur ñiyar'e lenge miye' tas wahri' wicher' gande nañ ñaiye tinge yenge. ⁷ Got si pwale wah ñaiye ma mininge wusyep mil lenge haiten miye' tuweinge, tu'e ñaiye kin si naña'e wah nal me Pita, ñaiye ka ininge wusyep el lenge Juta. ⁸ Bongol tikiñ Got kin nalañatme ñam aposel lenge haiten miye' tuweinge ta'e ñaiye kin nalañatme Pita aposel lenge Juta.

⁹ Jems, Pita topo'e Jon pe, tinge miye' embep sios. Tinge yeteke'e ñaiye Got si pwale wah embere luku pe, tinge yenge syep jahilyeh yotop poi hindi Banabas, ñaiye ya mende wah topo'e lenge haiten miye' tuweinge. Kut tinge pe, ka yende wah topo'e lenge miye' tuweinge Juta. ¹⁰ Wusyep ende ñaiye tinge yiyar'e pe, nange ya mungwisme lenge ñaipwa ñi' tinge. Ta'e luku pe, wah uku ñam hriphrip ñaiye ma plihe mende.

Pol ñanange pupwa ñaiye Pita ñende nat nal halhale

¹¹ Kom ñupe ñaiye Pita nate gere Antiok pe, ñam mihyele gwah ñembep kin ñaiye kin si ñende pupwa. ¹² Somohon Pita si ñono ñai ñotop lenge haiten miye' tuweinge ñaiye si tahar Kristen pe, luku ki bwore supule. Kom ñupe ñaiye Jems si nember lenge miye' sye' yal pe, Pita garñge ñaiye ka ono ñai otop lenge haiten. Detale, kin garñge wusyep bongol lenge Juta ñaiye yanange, nange lenge haiten ñaiye si tahar Kristen pe, ka yotombo wahri' hi' tinge. ^{††13} Ta'e luku pe, lenge to' tatai sye' Juta tahar pe, tinge yende bwili'e bwula'e jande Pita ñaiye yukur ki ñono ñai topo'e lenge haiten ñaiye si tahar Kristen. Pe Banabas topo'e tahar pe, gande ñaimune ñaiye tinge yende. ¹⁴ Ñupe ñaiye ñam meteke'e nange tinge yukur jande wusyep bwore mise pe, ñam maname Pita gwah ñembep lenge mitiñ lalme na, "Nin miye' Juta, kom nin yukur gande yañah lalme lenge Juta. Deta'e lai ti nin bongol bongol nange lenge haiten ka junde wusyep erñeme lenge mwan ka' titinge Juta?"

Miye' ñaiye ñoihmbwaip kin teñeime Jisat pe, kin miye' bwore bwarme

¹⁵ Bwore mise, tinge yara'e poi Juta, yukur tinge jal poi haiten miye' tuweinge ñaiye yende hwap. ¹⁶ †Kom poi sisyeme, Got yukur ñoiheriyembe miye' ñaiye gande wusyep erñeme tikiñ Moses no, kin galme miye' uku nange kin si bwore bwarme, pakai. Miye' ñaiye ñoihmbwaip kin teñeime Jisat Kraiñ, kin miye' ñaiye bwore bwarme nal ñembep tikiñ Got. Ñoihmbwaip poi teñeime Jisat Kraiñ ti, Got galme poi miye' tuweinge ñaiye bwore bwarme. Yukur yañah ñaiye poi gwande wusyep erñeme. Detale, miye' ende yukur ka se gunde wusyep erñeme lalme no, ka orp bwore bwarme el ñembep tikiñ Got.

¹⁷ Ñoihmbwaip poi Juta teñeime Kraiñ pe, yañah uku Got ka gilme poi bwore bwarme. Kom luku ki sasambe ñaiye poi sisyeme ñaiye poi si mende hwap ta'e ñaiye lenge mitiñ sye'. Pe luku ki sasambe ñaiye Kraiñ nenge poi nato ñaiye ya mende hwap, lakai? Pakai supule! ¹⁸ Ñaiye ya plihe bunjenge mil gunde wusyep erñeme lenge Juta, ñaiye somohon poi masme pe, liki ki pasam poi nange poi si mowor'e wusyep erñeme. ¹⁹ O ñupe ñaiye ñam mala gunde wusyep erñeme pe, ñam sisyeme nange ñam yukur miye' bwore bwarme mal ñembep tikiñ Got. Wusyep erñeme luku pwambe pe, ñam mule. Ta'e luku pe, ñam si mule mal loutungwarmbe topo'e Kraiñ ñaiye ma maña'e laip ñam milme Got. ²⁰ Ta'e luku pe, ñam yukur marp moto ñoihmbwaip yerkeime, pakai. Kraiñ narp nato ñam. Yarp bworere le'e ñaiye tukwini ñam marp pe, ñoihmbwaip ñam teñeime talah tikiñ Got pe, kin ñende nihararme ñam, topo'e kin nule berme ñam. ²¹ Ñam gwarñge ñaiye ma mende ñoih mi'mi' tikiñ Got ka el luh paka pakaiye. Lenge miye' tuweinge ñaiye ka ñoiheriyembe nange yañah ñaiye jande wusyep erñeme ki nongohe pupwa tinge pe, ki ta'e ñaiye Kraiñ kin nule pakaiye.

Yañah ñaiye jande wusyep erñeme, lakai ñoihmbwaip ñaiye teñeime Kraiñ

3 Yip Galesia pupwa kwote. Ñam si manange malañatme wusyep uku mal halhale ñaiye Jisat Kraiñ nule nal loutungwarmbe me yip, kom miye' ñaiye ñende map nate hombo'me yip, lakai? ² Yungwisme wusyep ñam e'e. Yip yamba'e Yohe Yirise tikiñ Got ta'e la? Yip yamba'e ñaiye yip jande wusyep erñeme, lakai yip yisande wusyep bwore mise pe, ñoihmbwaip yip teñeime Kraiñ? ³ Yip kwote supule. Yohe Yirise ñende yip tahar Kristen. Kom tukwini yip yala yende ñai'e ñai'e junde bongol yip tip. ⁴ Nihe syohe ñaiye yip si yamba'e pe, yip si yamba'e pakaiye, lakai? ⁵ Yip yisande wusyep mise tikiñ Kraiñ pe, ñoihmbwaip yip teñeime Got ti, kin yal yip Yohe Yirise, topo'e kin de mirakel gah bumbe yip. Yohe Yirise yukur nat gande yañah ñaiye yip jande wusyep erñeme.

† 2.6 Lo 10.17†† Wusyep tikiñ Jems, "Ñaiye yukur tinge yotombo wahri' hi' tinge pe, yukur na ono ñai otop tinge."

‡ 2.16 Sng 143.2, Rom 3.20,22

⁶ †Ki njahilyeh nalme Abraham. Njohmbwaip kin tejeime Got pe, Got galme kin miye' bwore bwarme. ⁷ ††Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge najiye njohmbwaip tinge tejeime Got pe, tinge njambaih talah mise tikin Abraham. ⁸ †Wusyep tikin Got njanange nange mindemboi Got se ka gil lenge haiten miye' tuweinge, najiye tinge yarp bwore bwarme yal njembep kin. Detale, njohmbwaip tinge tejeime kin. Ki ta'e najiye Tup tikin Got njanange me wusyep njupwai'e nalme Abraham,

Nato nin Abraham, njam Got ma mende mi'mi' lenge miye' tuweinge lalme.

⁹ Abraham naña'e njohmbwaip kin nalme Got pe, Got njende mi'mi' me kin. Ta'e luku pe, lahmende najiye ka yaña'e njohmbwaip tinge yilme Got pe, ka ende mi'mi' lenge tu'e Abraham. ¹⁰ ††Lahmende najiye jande wusyep erjeme pe, tinge njoheryembe nange Got se ka gil me lenge nange tinge si bwore bwarme, kom pakai. Tinge yarp tuwihme nihe syohe. Ki gande wusyep tikin Got najiye njanange,

Lahmende najiye yukur nye nyermbe njende naji'e naji'e lalme

gande yainge najiye sai nato tup tikin wusyep erjeme pe,

njohmbwaip nihe tikin Got sai me kin.

¹¹ ††Yukur miye' ende ka se ininge na, "Njam si bwore bwarme mal njembep tikin Got. Detale, njam si gwande wusyep erjeme lalme." Miye' najiye njasande wusyep Got no, njohmbwaip kin tejeime pe, kin si bwore bwarme nal njembep tikin Got pe, ka orp bwore nye nyermbe. ¹² ††Yanah najiye jande wusyep erjeme pe, ki njoinde tikin, yukur ki njahilyeh ta'e najiye nin njasande wusyep Got no, njohmbwaip nin tejeime, pakai. Wusyep erjeme njanange na, lahmende najiye njende naji'e naji'e gande wusyep erjeme lalme pe, se ka orp laip. ¹³ ††Wusyep erjeme najiye sai Tup tikin Got njanange na,

Miye' najiye tinge yuluwei ya yanah lou pe,

kin narp tuwihme njohmbwaip nihe tikin Got.

Kom Krai si nate nungwisme poi namba'e nihe syohe uku poi. ¹⁴ Krai njende ta'e luku no, naji'e naji'e bwore bwore najiye somohon Got nupwai'e wusyep topo'e Abraham pe, ka angange ot el lenge haiten miye' tuweinge el oto nañ tikin Krai Jisas. Njohmbwaip poi tejeime Krai pe, Got se ka pul poi Yohe Yirise najiye kin si nupwai'e wusyep.

Wusyep erjeme topo'e wusyep upwai'e tikin Got

¹⁵ Lenge to' tatai njam, yip si sisyeme wusyep e'e najiye njam da mininge. Najiye miye' hoi ka hindi njohmbwaip iliyeh, najiye ka yupwai'e wusyep ende pe, yukur miye' ende ka se owor'e, lakai ka enjel'e wusyep sikirp el oto topo'e. ¹⁶ Got si nupwai'e wusyep kin pe, kin naña'e nalme Abraham hindi talah kin. Tup Got yukur njanange talah wula wula, topo'e mitinj wula wula. Kom talah njesep iliyeh, kin Krai. ¹⁷ †Wusyep najiye

njam manange, najiye somohon Got nupwai'e wusyep topo'e Abraham pe, wahtaip 430 si nal mi'e pe, Got naña'e wusyep erjeme nalme Moses. Pe luku yukur tatame ka onombe inise wusyep tupwai' najiye Got somohon nupwai'e, pakai. ¹⁸ ††Najiye ya gunde wusyep erjeme no, ya mamba'e naji'e naji'e bwore bwore pe, luku yukur ka se tus gunde tu'e najiye Got nupwai'e wusyep najiye ka pul poi. Kom Got naña'e naji'e naji'e bwore nal Abraham gande wusyep upwai'e kin.

¹⁹ Najiye ta'e liki pe, deta'e lai ti wusyep erjeme ki sai? Ki pasam poi hwap nal tatame njupe najiye njambaih tikin Abraham ka ot gunde wusyep tupwai' najiye Got nupwai'e. Got naña'e wusyep erjeme nal lenge walip hla' najiye tinge yaña'e Moses, miye' bumble tikin Got topo'e lenge miye' tuweinge. ²⁰ Najiye miye' esep iliyeh ka ende njaimune gunde njasande kin pe, miye' bumble pakai. Got kin njilyehe sai najiye kin njupwai'e wusyep topo'e Abraham.

Tehei tikin wusyep erjeme

²¹ Luku ta'e najiye wusyep erjeme nengelyembe wusyep tupwai' tikin Got? Pakai, pakai supule. Lenge miye' tuweinge yukur ka yurp bworerme nye nyermbe, topo'e tinge se ka yurp bwore bwarme yil njembep tikin Got, najiye ka junde wusyep erjeme. Pakai. ²² Kom Tup tikin Got njanange nange hwap pupwa si nupwai'e lenge miye' tuweinge pupwa supule. Ta'e luku pe, naji'e naji'e bwore bwore najiye Got si nupwai'e wusyep pe, se ka angange el lenge miye' tuweinge najiye njohmbwaip tinge tejeime Jisas Krai. ²³ Kom njupe najiye bilip poi yukur sai pe, wusyep erjeme si nupwai'e poi ta'e lenge miye' najiye yarp mwahupwai'e nal tatame najiye bilip mise poi uku nal me Krai ka ote tus halhale. ²⁴ O dindi' njup uku pe, wusyep erjeme ki bepteme poi nate tatame najiye Jisas Krai nat halhale pe, njohmbwaip poi tejeime kin. Ta'e luku pe, bilip poi njende poi marp bwore bwarme mal njembep tikin Got. ²⁵ Tukwini njup tikin najiye yarp bwore ya yoto Jisas Krai, yukur wusyep erjeme ka plihe bepteme poi.

Njohmbwaip mise yip sai me Krai pe, kin njende yip talah tikin Got

²⁶ Yip yarp talah tikin Got. Detale, njohmbwaip yip tejeime Krai. ²⁷ Yip yamba'e pinip yoto nañ tikin Krai pe, yip si tongor' yal Krai pe, yip si tahar ta'e najiye kitikin. ²⁸ Ta'e luku pe, yukur najinde embere najiye yip Jutta, lakai haiten miye' tuweinge, topo'e lenge miye' wah pakaiye, lakai lenge miye' najiye yarp hlaininge, topo'e miye' hindi tuwei. Yip lalme si jahilyeh topo'e Krai Jisas. ²⁹ ††Najiye yip tikin Krai pe, yip njambaih talah mise tikin Abraham pe, pa yamba'e njaimune najiye Got si nupwai'e wusyep njotop kin.

† 3.6 Stt 15.6, Rom 4.3 †† 3.7 Rom 4.16 † 3.8 Stt 12.3 †† 3.10 Lo 27.26 †† 3.11 Hab 2.4 ††† 3.12 Wkp 18.5 ††† 3.13 Lo 21.23

§ 3.17 Kis 12.40 †† 3.18 Rom 4.14 ††† 3.29 Rom 4.13

Wah tikin Krajs nende poi tahar talah tikin Got

4 O tukwini ma plihe mininge menjel'e wusyep menge mil tu'e le'e. Njaiye yai ka ole no, ka osme najai'e najai'e embere embere kin lalme luku elme talah kin najaiye teter kin lahmalah pe, talah uku kin ka yai me najai'e najai'e luku njupe najaiye kin ka tuhur bworeng. Kom talah uku teter ka nahilyeh tu'e miye' wah pakaiye yai kin. ² Njupe najaiye teter kin lahmalah pe, lenge miye' sye' bepteme kin, topo'e tinge bepteme najai'e najai'e lalme najaiye yai kin yi tutume njupe najaiye yai tehei kitikin si nalanjatme. ³ Nahwikin ilyeh uku pe, poi topo'e, poi marp miye' tuweinge wah titinge lenge yip-ihinge pupwa najaiye bepteme kekep e'e. ⁴ Kom njupe najaiye nup kitikin uku si nat pe, Got si nember Talah kin nat. Kin nat ta'e talah najaiye tuwei ende wara'e pe, kin narp tuwihme wusyep erjeme lenge Juta. ⁵ †Got nember kin nat najaiye ka ungwisme poi lenge miye' tuweinge najaiye poi marp tuwihme wusyep erjeme no, poi ya murp talah tikin Got.

⁶ Ta'e na, yip topo'e poi si marp ta'e talah tikin Got pe, Got nember Yohe Yirise tikin Talah nate njoto njohmbwaip poi lalme pe, tukwini ya lalme gwilme kin tu'e le'e, "Aba, Yai". ⁷ Ta'e luku pe, yip yukur yarp ta'e miye' wah pakaiye. Yip si yarp ta'e talah wim kitikin. Pe Got se ka yul yip najai'e najai'e bwore.

Pol njohginirme lenge Galesia

⁸ Yerkeime nenge nat yukur yip sisysteme Got pe, yip yarp miye' wah tikin got hombo'e. ⁹ Kom tukwini ma mininge tu'e le'e: Yip si sisysteme Got pe, Got si sisysteme yip. Deta'e lai ti yip plihe bunjenge yala junde yipihinge pupwa najaiye bongol pakai? Topo'e yip plihe yala yil tu'e miye' wah tinge. ¹⁰ Nye nyermbe yip njoh-eryembe nange pa junde wusyep erjeme tikin nup embere najaiye yende lotu, topo'e wundehei najaiye bor njambaran, topo'e nup embere tikin lotu najaiye wahtaip njambaran. ¹¹ O nam sikirp njohmane me yip. Wah nihe najaiye nam mende me yip, se ka el luh paka pakaiye.

¹² Lenge to' tatai nam, nam misilih yip najaiye pa tu'e nam. Nam si masme yanah najaiye jande wusyep erjeme pe, nam nahilyeh ta'e yip. Topo'e yukur yip yende pupwa yatme nam. ¹³ Yip si sisysteme najaiye somohon njendeheiyeh kin najaiye nam mat me yip pe, nam mende wahri' epwa. Luku tehei kin najaiye ki kumbur kohmap najaiye nam manange malanjatme wusyep bwore mise tikin Krajs malme yip. ¹⁴ Yip sisysteme najaiye nam mende wahri' epwa pe, yip yekepe nihe. Kom yip yukur yende sisyo' me nam, lakai yip jarng. Nam hriphrip najaiye yip yamba'e nam yenge yat yoto moi yip ta'e najaiye yip yamba'e walip hla' ende, lakai Krajs Jisas. ¹⁵ Somohon yip hriphrip topo'e tapam ilyeh me nam pe, najaiye yip tatame pe, pa yongo' nembep yip pule, najaiye pa yungwisme nembep pupwa nam. Deta'e lai ti yukur yip hriphrip tukwini? ¹⁶ Ta'e nam wachaih yip najaiye nam mana yip wusyep mise?

† 4.5 Rom 8.15-17

¹⁷ Lenge mitinj uku tinge hombo'e yenge wahri' wicher' hihembepme yip iki, kom njohmbwaip mele'e tinge pe, yukur sai topo'me yip najaiye ka yungwis yip. Tinge hombo'e de ka bunjenge njohmbwaip yip yil wohme nam no, njohmbwaip yip ka ende nihararme tinge najaiye pa yungwis lenge. ¹⁸ Ki bwore najaiye nye nyermbe pa yende najai'e najai'e bwore bwore junde njohmbwaip najaiye ki bwore yil lenge mitinj. Njupe najaiye yukur nam marp motop yip pe, pa yende nahwikin ilyeh tu'e luku yenge yil. ¹⁹ Lenge talah nam najaiye nam mende nihararme! Nam mamba'e syohme yip nahilyeh ta'e najaiye tuwei de ta wara'e talah. Detale, nam masande najaiye pa yurp nahilyeh tu'e Krajs. ²⁰ Nam masande najaiye tukwini ma otop yip murp no, ma mini yip wusyep bwore bwore najaiye ka ungwisme yip. Ta'e luku pe, ma se mungwisme yip tu'e la?

Wusyep tapimbilme Hagar hindi Sara

²¹ Nam de ma misilih yip lahmende najaiye yarp tuwihme wusyep erjeme tu'e le'e, yip sisysteme njaimune najaiye wusyep erjeme nanange, lakai pakai? ²² †Tup Got nanange na, talah kin Abraham hoi. Njonde pe, tuwei wah pakaiye wara'e, kut njonde pe, tuwei tehei kitikin wara'e. ²³ Talah najaiye tuwei wah pakaiye wara'e pe, ki nahilyeh ta'e najaiye tuweinge lalme yara'e, kut talah najaiye tuwei tehei kitikin wara'e pe, ki nat gande wusyep upwai'e tikin Got. ²⁴ Wusyep e'e pe, wusyep tapimbilme. Tuweinge hoi uku pe, tinge hindi yalanjatme kontrak hoi najaiye Got nupwai'e. Hagar ti walanjatme hwate Sainai pe, talah ti kin miye' wah pakaiye najaiye narp tuwihme wusyep erjeme. ²⁵ Wusyep tapimbilme Hagar pe, ti gwan walanjatme hwate Sainai nato kekep Arebia pe, ki nalanjatme Jerusalem najaiye tukwini sai. Pe Jerusalem uku ti warp tuwei wah pakaiye wenge lenge talah ti. ²⁶ Kom Jerusalem njonde najaiye sai nanah moihla' pe, ti warp bwore hlaininge pe, ti ta'e mam poi. ²⁷ †Wusyep tikin Got nanange na,

Nin tuwei najaiye gan pakaiye yukur njara'e talah pe, na hriphrip.

Na tambah topo'e na hriphrip osoko wenersep najaiye nin yukur njara'e talah, pakai.

Detale, nin na hriphrip najaiye nin talah wula wula engelyembe tuwei najaiye si windi'e miye'.

²⁸ Tukwini yip to' tatai nam, yip nahilyeh ta'e Aisak najaiye gande wusyep upwai'e tikin Got. ²⁹ †Nup uku pe, talah najaiye nat gande njasande tititinge yai hindi mam pe, kin njende yumbune talah najaiye mam wara'e gwande bongol tikin Yohe Yirise. Pe ki nahilyeh ta'e tukwini. ³⁰ †Kom wusyep Got nanange ta'e la? Ki nanange na,

Ember tuwei wah pakaiye hindi talah ti ka yil.

Detale, talah titi tuwei wah pakaiye yukur ka se hindi hoime

tunuh me najai'e najai'e yai tinge hindi, na pakai.

†† 4.22 Stt 16.15, 21.2 ‡ 4.27 Ais 54.1 †† 4.29 Stt 21.9 †† 4.30 Stt 21.10

³¹ Ta'e luku pe, to' tatai nam, poi yukur talah titi tuwei wah pakaiye, pakai. Poi talah titi tuwei hlaininge.

Poi ya murp hlaininge supule

5 Kraisi nende poi naiye ya murp hlaininge, topo'e ya gwin bongole. Pe ya murp gunde tu'e luku. Yukur ya plihe murp tuwihme wusyep erñeme. ² Yusyunde! Nam Pol, nam da mini yip na, naiye pa yusme miye' ende ka otombo wahri' hi' yip pe, wah tikin Kraisi ki ta'e naiye pupwa luh paka pakaiye. ³ Nam da plihe mininge ninde topo'e, naiye miye' ende ka otombo wahri' hi' kin pe, kin da gunde wusyep erñeme lalme. ⁴ Lahmende naiye nende bongol nange ka orp bwore bwarme gunde wusyep erñeme pe, kin si nal wohe nasme Kraisi. Topo'e kin si na tas nasme ñoihgindir tikin Got. ⁵ O naiye poi pe, bongol tikin Yohe Yirise nende ñoihmbwaip poi tejeime Got pe, poi marp meseperhme Got naiye ka gil poi nange poi si bwore bwarme. ⁶ Nupe naiye poi marp moto Kraisi Jisas pe, yanah naiye yotombo wahri', topo'e naiye yukur yotombo wahri' pe, luku ki luh pakaiye lalme. Kut yanah naiye ñoihmbwaip tejeime Jisas, topo'e yende nihararme mitiñ pe, luku ki nengelyembe nai'e nai'e lalme.

⁷ Nendehei yip si yende bwore supule. Kom lahmende nate nupwai'e ñondoh yip naiye yukur pa yisyunde wusyep mise tikin Got? Topo'e wusyep mune naiye ki nana yip? ⁸ Naimune naiye kin nende yukur natme Got. Got kin miye' naiye nalanatme yip. ⁹ †Ñoiheryembe, yis sikirp manai'e tatame ka ende kakah lalme ka tenenem embere. ¹⁰ Nam ñoihmeryembe naiye Lahmborenge se ka ungwisme yip pe, yip se pa junde ñoihmbwaip nam. Pe yip yukur pa se junde ñoihmbwaip ñoinde. Nam yukur sisyeme lahmende naiye kin nate bunjenge ñoihmbwaip yip. Kom miye' uku se ka amba'e yitini me hwap kin naiye nende.

¹¹ Lenge to' tatai nam, nam mamba'e nihe syohme naiye nam manange malanamatme wusyep naiye yukur pa yotombo wahri'. Ta'e luku pe, tinge jarngge naiye ka yisyunde wusyep mise tikin loutungwarmbe naiye nam malanamatme. ¹² Lenge mitiñ naiye yende niharar naiye pa yotombo wahri' pe, ka yende luku yil tutume naiye ka yosoko'e ñerp tinge topo'e. ††

¹³ Yip to' tatai nam, Got si nalanamatme yip naiye pa yurp hlaininge. Ñoihme naiye pa plihe bunjenge yil ñoihmbwaip yerkeime. Yurp hlaininge pe, yende niharar naiye yungwisme lenge mitiñ naiye Got si nalanamatme. ¹⁴ †Wusyep erñeme lalme ki sai nato mele'me wusyep esep ilyeh uku. Ki nanange na, "Nin na ende nihararme lenge mitiñ tu'e naiye nin nende nihararme nitei." ¹⁵ Kom naiye pa yende wah teketenge, topo'e pa tuhwar yile yut yip tip pe, ñoihme naiye pa yende yumbune yiptip.

Yohe Yirise hindi ñoihmbwaip yerkeime

¹⁶ Wusyep nam ta'e le'e, yusme Yohe Yirise ka embepeme yip tip no, yukur pa plihe yil yoto junde ñoihmbwaip yerkeime. ¹⁷ ††Poi sisyeme nai'e nai'e naiye ñoihmbwaip yerkeime da ende yumbune Yohe Yirise. Topo'e Yohe Yirise da ende yumbune ñoihmbwaip yerkeime. Tinge hindi yende wachaih yale yat tititinge pe, nai'e nai'e naiye poi da mende pe, yukur tatame ya mende. ¹⁸ Naiye pa junde Yohe Yirise pe, yukur pa yurp tuwihme wusyep erñeme.

¹⁹ Yip sisyeme nai'e nai'e naiye ñoihmbwaip yerkeime si mi'e. Ki ta'e niñ pinip yar, ñoihmbwaip naiye ka ende nai uku, topo'e ñoihmbwaip tahar naiye wim lal me miye' lakai tuwei no, yende hwap. ²⁰ Topo'e yahra'e narñ got hombo'e, yende ñimbim, yende wachaih, yahra'e ñoihmbwaip nihe, topo'e tunguhul yarmbe tuhwar, topo'e yende hombo'e lenge mitiñ, topo'e tuhwar yanange wusyep bongol yowor'e bamtihei. ²¹ Tinge yamba'e ñoihmbwaip pupwa me mitiñ naiye yarp bwore pe, tinge yono'e pinip kwote, yende bwili'e bwula'e, tambah mah yal hla', topo'e yengelyembe wusyep. Somohon nam mana yip, topo'e le'e tukwini nam plihe mana yip, lahmende naiye yende nai'e nai'e luku pe, tinge yukur tatame ka yil yoto lemame tikin Got.

²² Kom Yohe Yirise narp nato poi pe, ki nahra'e ñoihmbwaip poi naiye ya mende nai'e nai'e bwore bwore tu'e mende nihararme lenge miye' tuweinge, ñoihmbwaip naiye hriphrip, ñoihmbwaip ñumwaiye, ñoihmbwaip michukor, mungwisme lenge miye' tuweinge naiye yasambe lenge ñoihmbwaip bwore bwore mil me tinge, gunde wusyep upwai'e poi, ²³ yurp ñumwaiye, tule ñoihmbwaip nihe. Wusyep erñeme ende yukur nanange pakai, naiye na ende nai'e nai'e luku. ²⁴ Lenge miye' tuweinge lalme naiye tikin Kraisi Jisas pe, tinge si yuluwei ñoihmbwaip yerkeime, topo'e ñoihmbwaip naiye wim lal me nai'e nai'e pupwa ya yanah loutungwarmbe pe, ki nule ko. ²⁵ Yohe Yirise si nende poi marp bwore pe, pa yusme kin ka embepeme poi bworerme. ²⁶ Poi yukur ya tengelyem mahra'e narñ potopoi, topo'e ya mahra'e ñoihmbwaip miye' ende naiye ka yurmbe, topo'e yukur ya wim lal me nai'e nai'e miye' ende.

Naimune naiye nin worsyep pe, ñaisep kin na talame nahilyeh

6 Lenge to' tatai nam, naiye to' lakai tatai poi ende ka ende hwap pe, yip lahmende naiye Yohe Yirise narp nato yip pe, syumbe ñumwaiye yungwisme kin, naiye yukur ka plihe ende hwap uku. Kom ñoihme nitei naiye yukur na plihe tumbe e oto hwap uku. ² Ungwisme lenge mitiñ sye' naiye ikirh mane tinge no, na gunde wusyep erñeme tikin Kraisi. ³ Naiye miye' ende ka syep gute bip kin nange kin bwore nengelyembe lenge mitiñ lalme pe, kin pupwa nende hom-

† 5.9 1Ko 5.6 †† Pol ñoihmbwaip nihe pe, ki nanange wusyep uku. ‡ 5.14 Wkp 19.18

†† 5.17 Rom 7.15-23

bo'me kitikin. ⁴ Miye' ilyeh ilyeh na iyar'e wah nitei ηaiye ninde tu, ka bwore pe, na hriphrip me wah ηaiye ninde. O yukur na iyar'e wah nin topo'e wah miye' ende ηaiye ηende. ⁵ Ta'e luku pe, mitiη lalme ka yikirh mane titinge ilyeh ilyeh.

⁶ Lahmende ηaiye namba'e sande teke'e wusyep tikin Got pe, ka aηa'e jetmam kin ηai'e ηai'e bwore bwore sye' elme kin. ⁷ Njoihme ηaiye pa hombo'e yeh me yiptip no, pa ηoiheryembe nange pa se hombo'e yeh me Got pe, ηaimune ηaiye ni ηononde pe, na iche ηahilyeh. ⁸ Naiye na ononde ηoihmbwaip yerkeime el oto laip nin pe, ηai ηaiye na iche pe, nule. Kut ηaiye na ononde Yohe Yirise oto laip nin pe, nin na orp bwore nye nyermbe. ⁹ Ta'e luku pe, yukur pa jirnge ηaiye pa yende ηaimune ηaiye ki bwore. Naiye pa bepteme yip tip bworerme pe, se pa talame ηaisep bwore yil yoto laip yip. ¹⁰ Ta'e luku pe, ηup teter sai ηaiye ya mende bwore bwore mil lenge mitiη, topo'e lenge bamtihei ilyeh poi lenge miye' tuweinge tikin Got.

Pol hriphrip me loutungwarmbe Krai

¹¹ Eteke'e tup e'e pe, ηam mēge syep ηam mainge pe, ηam mainge wutu' embere embere. ¹² Lenge miye' tuweinge ηaiye yututus yip, nange pa yotombo wahri' pe, tehei kin ta'e le'e, tinge yende ηaiye lenge miye'

tuweinge ka yeteke'e lenge, topo'e tinge jate bip tinge me ηai'e ηai'e gah kekep. Tinge yende ta'e luku no, yukur ka yamba'e nihe syohe me loutungwarmbe tikin Krai. ¹³ Topo'e lahmende ηaiye yotombo wahri' pe, tinge yukur jande wusyep erηeme lalme. Tinge yisande ηaiye pa yotombo wahri' no, tinge ka yahra'e naη tititinge nange yip si jande tinge. ¹⁴ Naiye ηam pe, ηam ma mahra'e naη tikin Lahmborenge Krai Jisas. Kin si nule nal loutungwarmbe pe, ηam hriphrip me ηilyeh uku. Mi'e pe, hriphrip ηam tikin kekep e'e ηam si muluwei mal loutungwarmbe, topo'e ηam si mule me ηai'e ηai'e tikin kekep e'e. ¹⁵ Naiye tukwini tinge yotombo wahri', lakai yukur tinge yotombo pe, luku yukur ki ηainde ηambaran. Nai embere kin pe, Got ηende poi si tahar miye' tuweinge ηambaran. ¹⁶ Lahmende ηaiye jande ηoihmbwaip tikin Got pe, ηoihmbwaip ηumwaiye topo'e ηoihginir tikin Got ka si topo'e tinge. Pe lenge miye' tuweinge luku, tinge bamtihei mise tikin Israel ηaiye tikin Got.

¹⁷ Le'e wusyep yuwo ηam pe, ηam gwarngē ηaiye miye' ende ka ende hwap otme ηam. Detale, bwau ηaiye sai wahri' ηam pe, ki sasambe nange ηam miye' wah Jisas. ¹⁸ Njoihmbwaip ηumwaiye Lahmborenge poi Jisas Krai ka si topo'e yip lalme to' tatai ηam. Mise.

EFESUS

1 †Nam Pol. O n̄asande kitikin Got pe, kin nalan̄atme n̄am ta'e n̄aiye aposel tikin Jisas Krai. Tup e'e n̄am member mal lenge miye' tuweinge tikin Got n̄aiye yarp ya yoto moi embere Efesus n̄aiye n̄oihmbwaip tinge teŋeime Jisas Krai. ²Yai Got poi topo'e Lahmborenge Jisas Krai ka n̄oih mi'mi' me yip, topo'e ka yende n̄oihmbwaip yip ka si n̄umwaiye.

Nato Krai pe, Got pwal poi n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore tikin moiha'

³Ya hriphrip mahra'e naŋ tikin Got n̄aiye kin Yai tikin Lahmborenge poi Jisas Krai! Poi tongor' mal Krai pe, Got pwal poi n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore tikin moiha' n̄aiye ka ungwisme yipihinge bwore poi. ⁴Teter n̄aiye Got yukur n̄ende kekep pe, kin si nalan̄atme poi n̄aiye ya murp moto Krai. Ta'e luku pe, nato Krai ya murp yirise supule topo'e ya murp holi bwore mise supule mil n̄embep kin. ⁵Kin n̄ende niharame poi pe, somohonme kin nalan̄atme poi n̄aiye ya murp tu'e talah kitikin mil moto Jisas Krai. ⁶Poi ya lalme mahra'e naŋ tikin Got n̄aiye kin n̄oih mi'mi' me poi. Detale, Talah esep kin ilyeh uku, n̄aiye kin n̄ende niharame pe, kin pwal poi pakaiye.

⁷†Krai nule nal loutungwarmbe pe, hwap lalme n̄aiye poi mende pe, wim kin si nongohe mi'e ko. Kin n̄ende poi marp bwore hlaininge. N̄oih mi'mi' tikin Got pe, ⁸kin n̄embere supule. Topo'e Got pwal poi sande teke'e, topo'e n̄oihmbwaip bwore bwore kitikin natme poi. ⁹Somohonme Got si n̄oiheryembe n̄ai uku n̄aiye ka ende oto wah tikin Krai. Kom n̄oihmbwaip kin uku sai tase tatame n̄aiye tukwini kin si pasam poi. ¹⁰N̄up kitikin uku ka ot pe, Got ka uwil'e ember n̄oihmbwaip tase kitikin n̄aiye kin si n̄oiheryembe sai. Kin ka enge n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye sai nanah moiha', topo'e nate gah kekep ote guhilyeh pe, Krai ka orp tu'e miye' ondoh.

¹¹Got se ka ende n̄ai'e n̄ai'e lalme luku gunde n̄asande topo'e n̄oihmbwaip kitikin. Got si nalan̄atme poi ta'e miye' tuweinge kitikin. Pe poi ya mil tongor' mil Krai supule gunde n̄aiye somohonme kin n̄oiheryembe. ¹²Poi lenge miye' tuweinge Juta pe, poi n̄endehei n̄aiye n̄oihmbwaip poi teŋeime Jisas pe, poi gwande kin. Poi ya mahra'e naŋ tikin Got mi moto bongol kin, topo'e yirise embere kin.

¹³Topo'e n̄upe n̄aiye yip haiten yisande wusyep bwore mise tikin Got no, n̄oihmbwaip yip teŋeime Krai pe, wusyep bwore mise luku kin nungwisme yip.

Mi'e pe, Got member wutu' tikin Yohe Yirise gahanahme yip n̄aiye kin si n̄anange nalan̄atme.

¹⁴Topo'e poi sisyeme n̄aiye mindemboi se ya mamba'e n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore lalme n̄aiye Got n̄anange nalan̄atme nange ka angange lenge miye' tuweinge kin. Pe tinge ka yurp hlaininge. Detale, poi si mamba'e Yohe Yirise. Ta'e luku pe, poi ya n̄oihmeryembe wah embere embere n̄aiye Got n̄ende pe, ya mahra'e naŋ kin.

Pol n̄anange wusyep n̄isilihme Got n̄aiye ka angange sande teke'e kitikin el lenge miye' tuweinge Efesus

¹⁵Nam masande wusyep nange n̄oihmbwaip yip teŋeime Lahmborenge Jisas, topo'e yip yende niharame lenge miye' tuweinge lalme tikin Got. ¹⁶Ta'e luku pe, n̄am yukur masme n̄oihmbwaip n̄aiye n̄am manange wusyep hriphrip me Got me yip. N̄am n̄oihmeryembe yip n̄upe n̄aiye n̄am manange wusyep topo'me Got. ¹⁷Nam misilihme Got tikin Lahmborenge poi Jisas Krai. Kin Yai tikin yirise embere topo'e bongol supule. Kin ka yul yip sande teke'e bwore n̄aiye pa sisyeme kin. ¹⁸Nam misilihme Got n̄aiye ka owor'e n̄ondoh yip no, yirise kin ka ote oto n̄ondoh yip. Ta'e luku pe, yip pa n̄oiheryembe n̄aimune n̄aiye kin nalan̄atme n̄aiye ka yul yip. Yip pa sisyeme n̄aimune bwore bwore n̄aiye Got si nalan̄atme sai me lenge miye' tuweinge kitikin. ¹⁹Topo'e bongol embere tikin Got uku n̄aiye n̄ende wah nato poi lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip poi teŋeime kin. Bongol uku, ki embere embere sekete. ²⁰‡Bongol n̄ilyeh uku n̄aiye Got n̄ahra'e Krai nasme nule pe, kin member kin narp nal syep non kitikin nanah moiha', n̄aiye ka hindi bepeteme n̄ai'e n̄ai'e lalme. ²¹Ta'e luku pe, Krai narp nanah hla' supulme lenge yipihinge pupwa n̄aiye bongol, topo'e lenge miye' ondoh lalme, topo'e lenge gavman, topo'e lenge n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye tikin bongol. Kin narp nanah hla' me lenge yipihinge, topo'e lenge miye' lalme embere embere n̄aiye di' naŋ tahar tahar tukwini le'e topo'e n̄aiye mindemboi boi. ²²‡Got member n̄ai'e n̄ai'e lalme gah n̄ihip tuweihe Jisas pe, kin n̄ende kin narp miye' ondoh me n̄ai'e n̄ai'e lalme luku, topo'e kin miye' ondoh tikin sios. ²³Sios pe, ki wahri' tikin Krai. Pe bongol tikin Krai ki papapar supule nal'e nal'e nato kekep lalme topo'e moiha', topo'e kin nangange bongol kin uku nato sios kin lalme.

† 1.1 Apo 18.19-21, 19.1 †† 1.7 Kol 1.14

‡ 1.20 Sng 110.1 †† 1.22 Sng 8.6, Kol 1.18

Got si n̄ende poi miye' tuweinge n̄aiye si mule plihe marp laip topo'e Krai

2 †Somohonme yip yengelyembe wusyep, topo'e yip yende hwap wula wula pe, ki yambe yip pe, yip yule. ² Nup uku pe, yip jande yanah pupwa tikin kekep e'e. Yip jande n̄oihmbwaip tikin miye' ondoh lenge yip-ihinge pupwa n̄aiye yarp yanah hla'. Yipihinge pupwa luku kin n̄ende wah nato n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur jande wusyep tikin Got. ³ Somohon poi lalme marp ta'e lenge mitiŋ uku pe, poi gwande n̄asande n̄aiye n̄oihmbwaip telei topo'e n̄oihmbwaip potopoi. N̄aiye poi ya murp tu'e luku pe, poi ya mamba'e yitini pupwa n̄aiye Got si n̄ende mi'mi' sai n̄aiye ka angange lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye yende pupwa.

⁴ Kom n̄oih mi'mi' topo'e n̄oihmbwaip kin n̄aiye n̄ende nihararme poi pe, ki n̄embere sekete supule. ⁵ Poi mengelyembe wusyep kin pe, hwap pupwa n̄aiye poi mende luku pe, ki si pwamb poi pe, poi mule. Kom Got nungwisme poi pe, poi marp laip topo'e Krai. Detale, Got kin n̄oihginirme poi. ⁶ Poi gwahilyeh topo'e Krai Jisas pe, kin n̄ahra'e poi topo'e kin pe, poi topo'e Krai ya mil moi'la'. ⁷ Got nala asambe n̄oihginir embere embere kin elme lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye tukwini yarp, topo'e mindemboi ka yurp. Detale, n̄oihginir kin tahar embere nato wah tikin Krai Jisas. ⁸ Got kin n̄oihginirme yip ti, kin plihe namba'e yip pe, n̄oihmbwaip yip teŋeime Krai. Pe yukur pa yamba'e naŋ embere me n̄ai uku, pakai. Luku yitini tikin Got n̄aiye kin yal yip pakaiye. ⁹ Got namba'e yip pakaiye. Yukur kin namba'e yip gande wah bwore yip, pakai. Ta'e luku pe, yukur miye' ende ka se ahra'e naŋ kitikin nange ki n̄ende. ¹⁰ Got si n̄ende poi tahar ambaran nato Krai Jisas pe, Got si n̄oiheryembe n̄aiye ya mende n̄ai'e n̄ai'e bwore mungwisme lenge miye' tuweinge.

Krai nenge n̄oihmbwaip michukor nat pe, kin nenge lenge Juta topo'e lenge haiten jahilyeh

¹¹ Yip sisyeme n̄aiye somohon yip haiten miye' tuweinge. Ta'e luku pe, lenge Juta n̄aiye si yotombo wahri' tinge, yana yip na, "Lenge miye' iki yukur yotombo wahri' tinge." ¹² Nup uku pe, yip yarp wohme Krai. Yip yarp ya tas wicher' me lenge miye' tuweinge Israel n̄aiye Got nalanatme. Yip yukur yarp yal yoto wusyep tupwai' n̄aiye Got nupwai'e n̄otop lenge miye' tuweinge kin. Yukur n̄ainde bwore sai kekep e'e n̄aiye pa yurp yeseperhme n̄aiye mindemboi ka ungwisme yip, topo'e yip yukur sisyeme Got. ¹³ Somohon yip yarp wohme Got. Kom tukwini pe, yip si yate yarp sehei me Krai. Detale, Krai nule pe, wim kin turu' nate gahme yip pe, kin nenge yip nal sehei me Got.

¹⁴ Krai nenge n̄oihmbwaip michukor nat pe, kin n̄ende lenge Juta yate jahilyeh yotop lenge haiten. Krai nenge wahri' kitikin nuluwau lem n̄aiye sai bumble me tinge pe, wachaih tinge mi'e ko. ¹⁵ ††Kin

† 2.1 Kol 2.13 †† 2.15 Kol 2.14

ginyenme wusyep erŋeme tikin Moses, topo'e wusyep sye' n̄aiye sai topo'e. Kin n̄ende ta'e luku no, ka enge lenge Juta topo'e haiten ote guhilyeh no, ka tu'e n̄aiye lenge miye' tuweinge ambaran pe, ka juhilyeh yotop kin. Kin n̄ende ta'e luku pe, ya murp n̄oihmbwaip ilyeh. ¹⁶ †Kin nule nal loutungwarmbe pe, kin nenge lenge wachaih hoi uku yate jahilyeh. Pe kin nenge lenge natme Got. ¹⁷ ††Ta'e luku pe, Krai nate n̄anange nalanatme wusyep bwore mise tikin n̄oihmbwaip michukor. Kin n̄anange nal lenge haiten n̄aiye yarp wohme Got, topo'e lenge miye' tuweinge Juta n̄aiye yarp sehei me kin. ¹⁸ Nato Krai pe, Yohe Yirise n̄ilyeh n̄aiye kin nember lenge Juta topo'e lenge haiten yatme Yai jande wah n̄aiye Krai n̄ende me poi lalme.

Poi Kristen lalme pe, poi yukoh yirise tikin Got

¹⁹ Ta'e luku pe, yip haiten n̄aiye si tahar Kristen yukur yarp yuwor yuwor yal n̄embep tikin Got, pakai. Yip bamtihei ilyeh n̄aiye yarp yotop lenge miye' tuweinge holi bwore mise supule tikin Got. Yip yarp bamtihei tikin Got. ²⁰ Yip ta'e yokoh n̄aiye Got n̄ende. Lenge aposel, topo'e lenge profet pe, tinge ta'e tumwange n̄aiye Got si n̄ononde. O Krai Jisas pe, kin tumwange miye' bwore mise. ²¹ Yokoh barnange luku, ki sai tongor' nal Krai pe, ki narpe yokoh orope lalme dil supule. Ta'e luku pe, Got teter n̄ende wah n̄ende yokoh uku pe, ki nala ende n̄embere pe, yokoh uku ka si yukoh yirise tikin Lahmborenge. ²² Got si nenge yip gahilyeh topo'e Krai pe, yip si miye' tuweinge kitikin pe, yip si ta'e yokoh tikin Got n̄aiye ka hindi Yohe Yirise kin yurp yi yoto.

Pol n̄anange nalanatme wusyep bwore mise nal lenge haiten

3 N̄am Pol, n̄am marp mwahupwai'e. Tehei kin ta'e le'e, n̄am mende wah me Krai Jisas pe, n̄am mis-ilihme Yai, n̄aiye ka ungwisme yip lenge haiten. ² Bwore mise! Yip si sisyeme n̄aiye Got n̄oih mi'mi' me n̄am pe, kin nalanatme n̄am n̄aiye ma mende wah me yip. ³ N̄am si mainge wusyep sikirp me n̄ai uku n̄aiye Got si n̄anange n̄owor'e ember n̄oihmbwaip tase kin uku natme n̄am. ⁴ ††Topo'e n̄aiye pa jonose wusyep n̄aiye n̄am mainge pe, yip se pa sisyeme n̄aiye n̄am sisyeme bwore mise wusyep tase tikin Krai. ⁵ Somo somohonme pe, Got yukur n̄anange n̄owor'e nember wusyep tase luku nal lenge miye' tuweinge. Kom tukwini n̄aiye wah tikin Yohe Yirise pe, Got si n̄anange n̄owor'e nal lenge aposel holi bwore mise supule, topo'e lenge profet kitikin. ⁶ Wusyep tase luku pe, ki ta'e le'e. Nato wusyep bwore mise pe, yip lenge miye' tuweinge titinge haiten pe, tukwini yip yarp yotop lenge Juta ta'e bamtihei topo'e wahri' ilyeh nato Krai pe, poi ya lalme mamba'e n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye Got si nupwai'e. ⁷ Got kin n̄ende n̄am tahar ta'e n̄aiye miye' wah n̄aiye ma mininge malanatme wusyep bwore mise luku. Kin n̄oih mi'mi' me n̄am pe, kin pwale bongol

‡ 2.16 Kol 1.20 †† 2.17 Ais 57.19 †† 3.4 Kol 1.26-27

embere kin uku ñaiye ka ende bongolme ñam no, ma mende wah uku.

⁸ Ñam marp tuwihme lenge miye' tuweinge lalme tikin Got. Kom kin ñoihginirme ñam pe, kin pwale wah ñaiye ma mininge malañatme wusyep mise kin uku mil lenge haiten. Wusyep bwore mise luku pe, kin ñanange ñai'e ñai'e bwore bwore tikin Kraiis ñaiye lenge miye' tuweinge yukur ka yiyar'e, topo'e ka jonose. ⁹ Got kin ñende ñai'e ñai'e lalme, kom kin ñinise ñoihmbwaip kin me ñaimune ñaiye kin nala ende. Ñoihmbwaip tase kin uku pe, ki sai tase somo-honme. Kom tukwini pe, kin pwale wah ñaiye ma mininge malañatme ñoihmbwaip tase kin uku. ¹⁰ Kom tukwini Got ñende sande teke'e ñembere, topo'e ñoihmbwaip bwore bwore kin nate tas halhalme sios, ñaiye lenge walip hla' bongol, topo'e lenge yipihinge tikin moiha', tinge topo'e ka sisysteme ñoihmbwaip tikin Got. ¹¹ Got kin ñende ñai' uku gande ñaimune ñaiye kin ñoiheryembe nye nyermbe. Nato wah tikin Kraiis Jisas, Lahmborenge poi pe, Got si ñende wah uku. ¹² Ñoihmbwaip poi teñeime Kraiis pe, poi yukur hi' gwarnege, ñaiye ya gwin bongol mil ñembep tikin Got. ¹³ Ta'e luku pe, ñam misilih yip ñaiye yukur pa ñoiheryembe wula wula me nihe syohe le'e ñaiye ñam mamba' me yip. Yanah uku ka ungwisme yip no, pa yurp bwore topo'e Got.

Pol ñisilihme Got ñaiye ka ende bongolme bilip lenge Efesus

¹⁴ Ñam ñoiheryembe ñaimune ñaiye Yai si ñende pe, ñam masar'e ñimbep misilihme kin. ¹⁵ Kin Yai lenge mitiñ lalme ñaiye yarp yanah moiha' topo'e kekep pe, kin nangange nañ ilyeh ilyeh nal me tinge. ¹⁶ Got kin bongol sekete, topo'e yirise supule pe, ñam misilihme Got ñaiye ka yul yip Yohe Yirise no, ka ende bongolme ñoihmbwaip yip. ¹⁷ Topo'e ñam manange wusyep misilihme Got ñaiye Kraiis ka orp el oto ñoihmbwaip yip. Detale, ñoihmbwaip yip si teñeime kin. Topo'e ñoihmbwaip ñaiye yende niharar lenge mitiñ topo'e Kraiis pe, ka si bongol el oto ñoihmbwaip yip. ¹⁸ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge tikin Got lalme pa yamba'e bongol tutume ñaiye pa sisysteme gondoume ñoihmbwaip tikin Kraiis ñaiye ñende niharar lenge mitiñ. Pe ki ñembere supule, topo'e sokoloh sekete, topo'e nanah hla' supule, topo'e nangah nal supule. ¹⁹ Mise, ñoihmbwaip tikin Kraiis ñaiye ñende niharar lenge mitiñ pe, ki ñembere supule pe, kin nengelyembe sande teke'e lalme. Kut yip tatame ñaiye pa sisysteme ñoihmbwaip kin uku. Ñai'e ñai'e bwore bwore luku ki paparar nato me Got. Pe ki tatame ñaiye ka yul yip topo'e.

²⁰ Bongol tikin Got ñaiye sai nato ñoihmbwaip poi pe, ki tatame ka ende wah engelyembe ñaimune ñaiye poi ñoiheryembe, topo'e ñaimune ñaiye poi misilihme Got nange ka ende. ²¹ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge tikin sios ka yahra'e nañ Got yoto nañ tikin Kraiis Jisas nye nyermbe. Mise.

Poi Kristen pe, poi wahri' ilyeh tikin Kraiis

⁴ Ñam Pol, ñam marp mwahupwai'e. Detale, ñam mende wah tikin Lahmborenge. Pe ñam da mini yip ñaiye pa yurp junde wusyep ñaiye Got si gal yip. ² †Pa syumbe yurp ñumwaiye, topo'e yukur pa yende wachaih yilme lenge miye' ñaiye yende wachaihme yip. Pa yasambe ñoihmbwaip yip ñaiye yende niharar yil lenge mitiñ, kut yukur pa ñoiheryembe ñai'e ñai'e pupwa ñaiye tinge yende me yip. ³ Yohe Yirise ki yal yip ñoihmbwaip ilyeh pe, pa yende wah nihe ñaiye pa yurp juhilyeh topo'e ñoihmbwaip ñumwaiye. ⁴ Wahri' poi kin ñaisep ilyeh, topo'e Yohe Yirise, kin ñaisep ñilyeh. Ta'e luku pe, Got si namba' yip ñaiye pa yurp yeseperhme ñaimune bwore bwore ñaiye ka ot. ⁵ Lahmborenge ñaisep ilyeh ñaiye kin narp, topo'e ñoihmbwaip poi ñaiye teñeime kin ñilyeh, topo'e ñaiye yamba'e pinip ki ñilyeh. ⁶ Got kin ñilyeh, topo'e Yai lenge miye' tuweinge lalme. Kin Lahmborenge poi lalme. Kin ñilyeh ñaiye ñende wah gah bumbe poi lalme. Topo'e kin narp nato poi lalme.

⁷ Ta'e luku pe, Kraiis kin ñoih mi'mi' me poi pe, kin pwal poi yitini tikin Yohe Yirise ilyeh ilyeh tongonose gande ñasande kitikin. ⁸ ††Ki ta'e ñaiye wusyep tikin Got ñanange na,

Ñupe ñaiye kin nanah hla' supule pe, kin namba'e lenge miye' tuweinge wula wula ñaiye yarp mwahupwai'e yal yotop kin.

Pe kin nangange yitini nal lenge mitiñ uku.

⁹ Wusyep uku pe, ki nanah hla' supule me ñaimune? Tehei kin ta'e le'e, ñendeheiyeh kin pe, kin nate gah kekep e'e. ¹⁰ Ta'e luku pe, kin miye' esep ilyeh uku ñaiye nate gah kekep pe, kin ilyeh uku ki plihe nanah moiha' supule. Kin ka apara'e kekep topo'e moiha' lalme. ¹¹ Pe kin ilyeh uku nangange yitini nal lenge miye' tuweinge kitikin. Kin nalañatme mitiñ sye' ta'e aposel, sye' ta'e profet. O sye' ta'e lenge mitiñ ñaiye yanange yalañatme wusyep bwore mise tikin Got yal'e yal'e ta'e evangelis. Topo'e kin nalañatme mitiñ sye' ta'e pasto, topo'e sye' ta'e jetmam. ¹² Kraiis ñende ñai' uku ñaiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge tikin Got ñaiye ka yende wah kin bworerme. Pe ka ende bongolme sios ñaiye wahri' tikin Kraiis mi'e pe, ka eñel'e enge el. ¹³ Ñupe ñaiye ya lalme mute guhilyeh no, ñoihmbwaip poi ka el ñilyeh pe, ya sisysteme Kraiis, Talah tikin Got. Ta'e luku pe, poi lenge Kristen ya mamba'e ñoihmbwaip bwore bwore tu'e Kraiis. ¹⁴ Kut poi yukur ya murp tu'e ñaiye lenge lahmakerep. Ya bunjenge musme ñoihmbwaip hoi hoi poi ñaiye teñeime wusyep lenge miye' hombo'e. Somohon ñaiye miye' ende nate ñanange wusyep ñoinde tikin hombo'e pañaih poi pe, poi manange wusyep uku ki bwore mise pe, poi gwande. ¹⁵ Kom tukwini poi ya mende niharar lenge mitiñ pe, ya mininge wusyep ñaiye ki bwore mise ñilyehme. Poi ya mi tongor' mil topo'e Kraiis pe, Kraiis kin ñondoh me poi lalme. ¹⁶ †Gande ñasande kitikin pe, wahri' uku kin eñel'e lalme nal ñi-

† 4.2 Kol 3.12-13 †† 4.8 Sng 68.18 †† 4.16 Kol 2.19

lyeh bwore mi' supule. Wahri' poi lalme pe, tinge yende wah tititinge ilyeh ilyeh tongonose. Ki nungwisme wahri' lalme tahar bongol. Wahri' orope lalme luku tahar nembere bongol bwore mi' supule pe, ki papapar me n̄oihmbwaip n̄aiye n̄ende niharar lenge mitiŋ.

Lenge Kristen miye' tuweinge ka junde n̄oihmbwaip n̄ambaran

¹⁷ Ta'e luku pe, n̄am de ma mini yip wusyep bongol ende tu'e le'e. Nato naŋ tikin Lahmborenge pe, yukur pa yurp tu'e lenge miye' tuweinge tikin kekep e'e n̄aiye yukur sisysteme Got. N̄oihmbwaip topo'e n̄oiheryembe tinge si hoi hoi. ¹⁸ N̄oiheryembe tinge tikin yepelmbe supule, topo'e n̄oihmbwaip tinge si tingis. Ta'e luku pe, tinge yarp ya tas wicher' me laip bwore tikin Got. ¹⁹ Tinge yukur ka se hi' me n̄aimune n̄aiye tinge yende nange luku ki bwore lakai pupwa. Tinge behembuhu yende. Tinge yal yoto yende hwap tetehei n̄aiye tikin pupwa yehe supule tikin kekep e'e n̄aiye tinge n̄oiheryembe ka yende. Ka yende niŋ pinip yar, topo'me n̄ai'e n̄ai'e pupwa yenge yal. ²⁰ Kom n̄upe n̄aiye yip yisande wusyep tikin Kraiŋ pe, yukur tinge yalaŋat yip n̄ai'e n̄ai'e pupwa luku n̄aiye pa yende topo'e, pakai. ²¹ Tinge si yalaŋat yip wusyep mise n̄aiye sai nato Jisas, topo'e yip si yisande wusyep kin. ²² †Ta'e luku pe, yember n̄aimun pupwa pupwa n̄aiye somohon yip yende liki yil tikihe. Jinyenme n̄oihmbwaip yerkeime pupwa yehe supule n̄aiye kete yip nenge nal n̄ahwikin pupwa. ²³ N̄oiheryembe topo'e n̄oihmbwaip yip ka si bwore n̄ambaran supule. ²⁴ ††Got n̄ende yip n̄ambaran, n̄aihilyeh ta'e kitikin pe, pa yurp bwore bwarme junde yaŋah mise tikin Got.

²⁵ †Yip pa yusme n̄aiye yininge wusyep hombo'e. Yip pa yininge wusyep mise ilyehme yil lenge miye' tuweinge. Detale, poi ilyeh ilyeh, poi wahri' tikin Kraiŋ. ²⁶ ††Topo'e n̄aiye n̄oihmbwaip yip ka nihe pe, yukur pa yusme n̄oihmbwaip nihe yip uku ka enge yip e oto hwap. Topo'e yukur pa yurpe tuhwar yip uku yenge si yi tutume n̄aiye n̄au ka e guh. ²⁷ Yukur pa chumber kohmap me Satan. ²⁸ Lahmende n̄aiye kin n̄ende n̄endei pe, sekei no. Kin ka enge syep kin hoime luku ende wah n̄aiye bwore pe, ka se amba'e n̄aimune n̄aiye kin sehei'e. Topo'e ka aŋa'e lahmende n̄aiye tinge sehei'e n̄ai'e n̄ai'e. ²⁹ Yip yukur pa yininge wusyep tetehei pupwa tus mut yip, na pakai. Yininge wusyep n̄aiye ki bwore n̄ilyehme. Wusyep bwore yip uku ka ungwisme lenge miye' tuweinge tikin Got n̄aiye ka yurp bwore bwarme. ³⁰ Topo'e yip yukur pa yaŋa'e n̄oihmbwaip mane yilme Yohe Yirise, kin wutu' tikin Got n̄aiye narp nato yip. Topo'e kin nalaŋatme n̄up tikin Got n̄aiye ka amba'e yip no, pa yurp hlaininge. ³¹ Yip pa jinyenme n̄oihmbwaip pupwa, n̄oihmbwaip syohe, n̄oihmbwaip nihe, wusyep pupwa, wusyep hi'e, topo'e n̄oiheryembe pupwa n̄aiye na ende yumbune miye' ende. ³² ††Pa yasambe n̄oihmbwaip bwore bwore yil lenge Kristen

† 4.22 Kol 3.9 †† 4.24 Stt 1.26, Kol 3.10 ‡ 4.25 Sek 8.16 †† 4.26 Sng 4.4 †† 4.32 Kol 3.13

miye' tuweinge. Pa yusme pupwa lenge miye' tuweinge tu'e n̄aiye Got nasme pupwa yip nato naŋ tikin Kraiŋ.

Poi ya murp yirise

5 Got kin n̄ende nihararme yip pe, yip si yarp ta'e talah kitikin pe, pa yende wah nihe n̄aiye pa yurp tu'e Got. ² ††Yarp yip pe, n̄oihmbwaip yip ka ende niharar lenge mitiŋ tu'e n̄aiye Kraiŋ n̄ende nihararme poi. Kin naŋa'e wahri' kin n̄aiye nungwisme poi lalme. Wahri' kin n̄aiye kin naŋa'e ta'e ofa pe, kin naihe sengehrepe mi' supule pe, ki n̄ende Got hriphrip. ³ Yip si miye' tuweinge tikin Got pe, yukur pa yende niŋ pinip yar, topo'e yende solombe pe, yukur pa si yamba'e naŋ pupwa me n̄ai uku. ⁴ Yukur pa yininge wusyep pupwa, topo'e yukur pa jonosambalai' yininge n̄ilim n̄aiye jil naŋ wahri' n̄aiye miye' lakai tuwei, na pakai. Ki bwore n̄aiye pa yininge wusyep hriphrip yilme Got. ⁵ Yip pa sisysteme tu'e le'e, lenge miye' tuweinge n̄aiye yende niŋ pinip yar pe, tinge ta'e n̄umbwat miye' n̄aiye gande n̄umbwat tuwei. Lenge mitiŋ n̄aiye yeteke'e n̄ai'e n̄ai'e no, tinge wim lal pe, ki n̄aihilyeh ta'e n̄aiye yirisukwarme got hombo'e pe, lenge miye' tuweinge lalme luku yukur ka yute yoto lemame tikin Kraiŋ hindi Got.

⁶ N̄oihme n̄aiye pa yusyunde wusyep molohe lenge miye' n̄aiye ka yute hombo'e yaŋaih yip no, pa yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei pupwa luku. N̄oihmbwaip nihe tikin Got ka si lenge miye' uku n̄aiye yengelyembe wusyep kin. ⁷ Ta'e luku pe, yukur pa plihe yila juhilyeh yotop lenge miye' hombo'e luku. ⁸ Yip iki pe, somohon yip yarp yepelmbe, kom tukwini Lahmborenge si nember yip yarp yirise. Ta'e luku pe, tukwini pa yurp tu'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yarp yirise. ⁹ Yirise n̄aiye ki sai nato yip no, n̄aisep kin uku pe, n̄oihmbwaip bwore bwore, topo'e narp bwore bwarme, topo'e wusyep mise. ¹⁰ Topo'e pa yende wah nihe n̄aiye ka ende Got ka hriphrip. ¹¹ Yip yukur pa yila juhilyeh yotop lenge miye' n̄aiye yende hwap n̄aiye tikin pupwa tekepe supule. N̄ai'e n̄ai'e luku tikin yepelmbe. N̄oihmbwaip n̄aiye ta'e luku yukur nenge n̄aisep bwore, pakai. Ki bwore n̄aiye ya masamb lenge miye' na, hwap n̄aiye ta'e luku ki pupwa. ¹² N̄am yukur ma mowor'e mininge n̄aimune n̄aiye tinge tase taya' yende, pakai. N̄am hi'e n̄aiye ma mininge wusyep me n̄ai uku. ¹³ Kom yirise ki nowor'e ember n̄aimune n̄aiye lenge miye' tuweinge yende nat nal halhale. ¹⁴ N̄upe n̄aiye yirise luku ki naŋar'e nato yepelmbe pe, n̄aimune n̄aiye n̄anar nato yepelmbe luku, ka yeteke'e. Luku wusyep tehei n̄aiye ki sai ta'e le'e,

“Yip lahmende n̄aiye yate posoh, pa tuhur.

Yip tuhur yusme n̄ehēh no, Kraiŋ ka yul yip yirise.”

Pa yurp yi yoto bongol tikin Yohe Yirise

¹⁵ Ta'e luku pe, yip n̄oihme n̄aiye yarp yip. Yip yukur pa yurp tu'e lenge miye' kwote, na pakai. Kom pa yurp

††† 5.2 Kis 29.18, Sng 40.6

tu'e lenge miye' n̄aiye sisyeme. ¹⁶ †Yip n̄oihme! N̄up e'e pe, n̄up pupwa t̄ikin lenge miye' tuweinge n̄aiye yende hwap. Kom nye nyermbe pe, pa yende n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye ki bwore. ¹⁷ Yip yukur pa yende bwili'e bwula'e yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei n̄aiye ki pupwa. Kom yip pa yende n̄aimune junde n̄aiye Lahmborenge n̄asande. ¹⁸ Yip yukur pa yono'e pinip kwote no, n̄ondoh yip ka talalai ende kwite kwote. Na pakai. Yip pa paparm̄e Yohe Yirise t̄ikin Got. ¹⁹ ††N̄upe n̄aiye pa juhilyeh yotop lenge miye' tuweinge t̄ikin Got pe, pa yosoko wenersep n̄aiye sai nato Tup Wenersep, topo'e wenersep sye' t̄ikin lotu, topo'e wenersep sye' n̄aiye Yohe Yirise ki nember nato n̄oihmbwaip yip. Topo'e yip pa yosoko wenersep yilme Got tus mut topo'e n̄oihmbwaip yip. ²⁰ Nye nyermbe yip pa yininge wusyep hriphrip yilme Yai Got me n̄ai'e n̄ai'e lalme yi yoto nan̄ t̄ikin Lahmborenge poi Jisas Krai.

Pol kin n̄anange wusyep me dindi'

²¹ Yip pa yurp tuwihme lenge miye' tuweinge t̄ikin Got. Detale, Krai kin Lahmborenge yip. ²² †Yip lenge tuweinge, pa yurp tuweihe lenge miye' tip tu'e n̄aiye yip lalme yarp tuwihme Krai. ²³ Ki ta'e n̄aiye miye' kin n̄ondoh me tuwei kin, n̄ahilyeh ta'e Krai kin n̄ondoh me sios. Pe sios wahri' t̄ikin Krai, kut Krai kin nule nungwisme sios. ²⁴ Sios yarp tuwihme Krai. Pe ki n̄ahilyeh nalme yip lenge tuweinge n̄aiye pa yurp tuwihme lenge miye' yip.

²⁵ ††Lenge miye', yip pa yende niharar lenge tuweinge tip tu'e n̄aiye Krai n̄ende nihararme sios kin no, kin nule berme ti. ²⁶ O nato wusyep mise topo'e n̄aiye yamba'e pinip pe, Krai kin nungurhme sios kin pe, ti tahar bwore bwarme mi' supule wal n̄embep t̄ikin Got. ²⁷ Kin da ende sios ta tuhur bwore mi' supule wil n̄embep kitikin pe, yukur n̄ainde pupwa n̄osohe, lakai hro' hap ka si wahri' ti, pakai. Sios ta wurp holi bwore mise supule pe, yukur n̄ainde pupwa ka ote onombe el, na pakai. ²⁸ Ki n̄ahilyeh nalme yip lenge miye' pa yende niharar lenge tuweinge yip tu'e n̄aiye yip yende nihararme wahri' yiptip. Miye' n̄aiye n̄ende nihararme tuwei kin pe, ta'e n̄aiye kin n̄ende nihararme kitikin. ²⁹ Miye' ende yukur tatame n̄aiye ka se ende wachaihme wahri' ilyeh kin. Kin nan̄a'e n̄ai pe, kin nembepeme wahri' kitikin topo'e wahri' ilyeh kin bworerme. Ki n̄ahilyeh n̄aiye Krai n̄ende nalme sios. ³⁰ Detale, poi ta'e n̄hip syep, bep̄mohro t̄ikin Krai. ³¹ ††Wusyep ki sai nato Tup t̄ikin Got n̄anange ta'e le'e, Ta'e luku pe, miye' ka osme yai mam kin pe, ka amba'e tuwei n̄aiye ka hindi dindi'. Pe ka hindi yurp tu'e n̄aiye wahri' ilyeh. ³² Wusyep tase le'e pe, wusyep tehei kin ki n̄embere pupwa supule. N̄am n̄oiheryembe nange wusyep uku ki n̄anange nalme Krai n̄aiye ka amba'e sios tu'e tuwei kitikin. ³³ Kom wusyep e'e kin nalme yip topo'e. Lenge miye' lalme pa yende niharar lenge tuweinge yip ilyeh ilyeh tu'e n̄aiye yip yende nihararme yip tip. O

† 5.16 Kol 4.5 †† 5.19 Kol 3.16-17 ‡ 5.22 Kol 3.18, 1Pi 3.1
†† 5.25 Kol 3.19, 1Pi 3.7 †† 5.31 Stt 2.24

yip lenge tuweinge ilyeh ilyeh pa syumbe yurp bwore n̄umwaiye tuweihe lenge miye' tip yasamb lenge n̄oihmbwaip bwore.

Pol n̄anange wusyep me talah topo'e yai mam

⁶ ††Lenge talah, yisyunde wusyep lenge yai mam yip. Detale, yip lalme t̄ikin Lahmborenge pe, luku yan̄ah bwore bwarme n̄aiye yip yende. ² ††Wusyep ern̄eme n̄aiye sai nato Tup t̄ikin Got n̄anange ta'e le'e, Yip pa yurp tuweihe lenge yai mam yip pe, pa yisyunde wusyep tinge.

Wusyep ern̄eme le'e ki n̄endehei, topo'e wusyep tupwai' sai nato topo'e. ³ Wusyep tupwai' uku ki n̄anange ta'e le'e,

N̄aiye pa yende tu'e luku pe, wah lalme n̄aiye pa yende pe, ka tus bwore, topo'e yip pa yurp n̄up sokolohe yurp kekep e'e.

⁴ †Lenge yai, yip yukur pa yongombe yihyele lenge talah yip yende yumbune n̄oihmbwaip tinge no, ka tuhwarme yip, na pakai. Kut pa bepteme lenge bworerme n̄aiye yasamb lenge n̄oihmbwaip bwore bwore yil n̄embep t̄ikin Lahmborenge. Topo'e ini lenge wusyep hra'embep gunde n̄asande t̄ikin Lahmborenge no, ka hriphrip.

Miye' wah topo'e miye' embep

⁵ ††Yip lenge miye' wah pakaiye, hi'jirnge lenge miye' embep kekep e'e pe, yurp tuwihme tinge, topo'e yisyunde wusyep tinge. Yukur pa yende hombo'e. Nye nyermbe yip pa n̄oiheryembe n̄aiye pa yende wah bworerme, n̄ahilyeh tu'e n̄aiye yip yende wah t̄ikin Krai. ⁶ Yip pa yende n̄ai uku bworerme juh n̄embep tinge n̄upe n̄aiye tinge bepsaime yip, lakai yukur tinge bepsaime yip. Yip pa n̄oiheryembe tu'e le'e, yip yarp miye' wah pakaiye t̄ikin Krai. Pe n̄oihmbwaip yip ka hriphrip n̄aiye pa junde n̄asande t̄ikin Got. ⁷ N̄upe n̄aiye yip pa yende wah pe, n̄oihmbwaip yip ka hriphrip. Yip yende wah me Lahmborenge ilyeh. Yukur yip yende wah me lenge miye'. ⁸ Yip pa n̄oiheryembe tu'e le'e, Lahmborenge se ka angange yitini el lenge mitij lalme n̄aiye yende wah kin bworerme, n̄aiye kin miye' wah pakaiye, lakai kin miye' n̄aiye narp hlaininge.

⁹ ††O yip lenge miye' embep, yasambe n̄oihmbwaip bwore yil lenge miye' wah yip. Yukur pa yininge wusyep bongol n̄aiye ka ende lenge ka hi' worhe. N̄oiheryembe na, Lahmborenge n̄aiye narp moiha' pe, kin Lahmborenge yip lalme. Kin ka iyar'e lenge miye' tuweinge lalme n̄ahilyeh.

Lenge Kristen ka yurp tu'e lenge miye' wondoh

¹⁰ Le'e wusyep yuwo n̄am ta'e le'e. Yip pa n̄oiheryembe bongol embere t̄ikin Lahmborenge pe, pa jin bongole tongor' yil kin. ¹¹ Yip pa lalme tunuh me hiyilih

††† 6.1 Kol 3.20 ††† 6.2 Kis 20.12, Lo 5.16 § 6.4 Kol 3.21 †† 6.5 Kol 3.22-25 ††† 6.9 Lo 10.17, Kol 3.25, 4.1

lalme tikin yarmbe n̄aiye Got si yal yip. Pa yende tu'e luku no, pa se jin bongole yengelyembe wih minjau tikin Satan. ¹² N̄oiheriyembe bworerme. Poi yukur marmbe motop lenge miye' tuweinge. Kom poi marmbe motop lenge yipihinge pupwa n̄aiye bongol sekete, topo'e lenge miye' ondoh tikin yipihinge pupwa, topo'e n̄ai'e n̄ai'e sye' n̄aiye tikin bongol sekete n̄aiye bepteme kekep n̄aiye tikin yepelmbe. Topo'e poi marmbe motop lenge yipihinge pupwa sye' n̄aiye yarp yal yanah hla'. ¹³ Ta'e luku pe, tukwini pa tunuh me hi-hyilih lalme tikin yarmbe n̄aiye Got si yal yip. O n̄up pupwa n̄aiye ka ot pe, yip tatame n̄aiye pa jin bongole yurmbeyotop miye' pupwa. Topo'e n̄upe n̄aiye yarmbe luku ka mi'e pe, yip teter se pa jin bongol yenge yil. ¹⁴ †N̄aiye pa jin bongole pe, pa ter̄eme wusyep bwore mise yil mondom yip tu'e mwah n̄ap yip. Kut pa juh n̄oihmbwaip bwore bwarme tu'e temhron̄ kapa n̄aiye ka apara'e hehernge yip. ¹⁵ ††Kut yip pa yende mi'mi' n̄aiye pa yila yininge yalan̄atme wusyep bwore mise tikin Got n̄aiye ka ende lenge miye' tuweinge lalme ka n̄oihmbwaip ilyeh. Pe luku ka tu'e n̄aiye yip jah n̄ihip hi'. ¹⁶ Nye nyermbe n̄oihmbwaip yip ka ten̄ei bongol me Lahmborenge tu'e n̄aiye yip yosop wihmbwah. Pa yende tu'e luku pe, yip tatame pa tupwaihme sen n̄ombor nihe tikin miye' pupwa Satan n̄aiye kesere nat. ¹⁷ †Topo'e pa n̄oiheriyembe yil n̄aiye Got si namba'e yip mi'e pe, n̄oihmbwaip yip n̄aiye ten̄eime Got ka si tu'e n̄aiye yip tan̄ar gala' kapa. Kut pa yamba'e wusyep tikin Got tu'e n̄aiye yip toworme n̄im n̄ombor sokoloh tikin Yohe Yirise. ¹⁸ O bongol tikin Yohe Yirise n̄aiye ka ungwisme yip pe, pa yininge wusyep topo'e Got yisilihme kin n̄aiye

† 6.14 Ais 11.5, 59.17 †† 6.15 Ais 52.7 † 6.17 Ais 59.17

ka ungwisme yip. Yip pa jin bongole n̄aiye yisilih yisilihme Got n̄aiye ka ungwisme yip. Topo'e yip yukur pa yamba'e yohe, na pakai. Pa yisilihme Got n̄aiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge lalme kitikin. ¹⁹ Topo'e pa yininge wusyep yisilihme Got n̄aiye ka pule wusyep n̄upe n̄aiye n̄am mende mi'mi' n̄aiye ma mininge wusyep. Pe n̄am tatame n̄aiye ma gwin bongole mininge malan̄atme wusyep bwore mise n̄aiye ki sai tase luku mil halhale. ²⁰ Got kin nember n̄am nal n̄aiye ma mininge malan̄atme wusyep bwore mise le'e. Tehei kin uku ti, le'e n̄am marp mwahupwai'e. Pa yininge wusyep yisilihme Got n̄aiye ka ungwisme n̄am no, ma mininge malan̄atme wusyep kin mut loluwe mil lenge miye' tuweinge.

Wusyep yuwo n̄aiye wusyep hriphrip

²¹ ††Tikikus kin to' bwore poi ende, topo'e kin miye' wah bwore ende tikin Lahmborenge. Kin ka ini yip wusyep hra'embep me n̄aimune n̄aiye tinge yende me n̄am. ²² Le'e tehei n̄aiye n̄am member kin mat no, pa sisyme na poi marp ta'e lai, topo'e ka ende bongolme n̄oihmbwaip yip.

²³ Yai Got hindi Lahmborenge Jisas Krai ka yende n̄oihmbwaip yip lenge to' yuwon ka si n̄umwaiye. Topo'e tinge tatame n̄aiye ka yende n̄oihmbwaip yip ka ten̄ei bongole, topo'e pa yende niharar lenge miti. ²⁴ Got kin ka n̄oih mi'mi' me lahmende miye' tuweinge n̄aiye yukur yasme n̄oihmbwaip n̄aiye yende nihararme Lahmborenge poi Jisas Krai.

†† 6.21 Apo 20.4, Kol 4.7-8, 2Ti 4.12

FILIPAI

1 †Nam Pol topo'e Timoti, poi hindi miye' wah tikin Jisas Krai. Poi member tup e'e malme yip lenge miye' tuweinge tikin Got naiye yarp yoto Filipai, topo'e lenge miye' embep, topo'e lenge miye' wah tikin sios. ² Njoih mi'mi' topo'e njoihmbwaip numwaiye tikin Yai Got poi topo'e Lahmborenge Jisas Krai sai topo'me yip.

Pol misilihme Got me lenge Filipai

³ Njupe naiye nam njoiheryembe yip pe, nam manange wusyep risukwarme Got. ⁴ Ta'e luku pe, nye nyermbe nam hriphrip pe, nam manange wusyep misilihme Got naiye ka ungwisme yip. ⁵ Nam hriphrip me yip nembere sekete. Detale, yip wah ilyeh nam pe, yip yungwisme nam njenjeheiyeh njupe naiye nam manange malaŋatme wusyep bwore mise tikin Krai malme yip nate tatame tukwini. ⁶ Got kin njenje wah bwore nato yip. Ta'e luku pe, nam si sisyeme naiye kin ka ende wah uku el tutume naiye Jisas Krai ka plihe ot pe, ka mi'e ko. ⁷ Yip lalme yotop nam yarp ya yoto njoihginir tikin Got, topo'e yip yungwisme nam tukwini njupe naiye nam marp mwahupwai'e, topo'e somohonme njupe naiye nam marp ma tas wicher' no, nam manange malaŋatme topo'e mere lem tatme wusyep mise tikin Got. Ta'e luku pe, ki bwore naiye njoihmbwaip nam kin tahai' me yip supule. ⁸ Got kin sisyeme naiye nam masande ma meteke' yip. Nam mende nihararme yip lalme nahilyeh ta'e Krai Jisas naiye njenje nihararme yip. ⁹ Le'e njisilih nam nalme Got naiye ka ungwisme njoihmbwaip yip naiye pa yende nihararme lenge mitinj pe, ka si nembere sekete e oto njoihmbwaip yip. Pe yip pa yamba'e sande teke'e, topo'e pa sisyeme yanah naiye bwore bwarme. ¹⁰ Ta'e luku pe, pa se yeteke'e yoworme naimune naiye bwore mi' supule topo'e pupwa. Pe njoihmbwaip yip ka bwore bwarme no, yip pa bwore mi' supule pe, ka si e tutume njupe naiye Krai ka ot. ¹¹ Ta'e luku pe, Krai ka ungwisme yip naiye pa yende nai'e nai'e bwore bwore yanah'e nan embere topo'e yahra'e nan tikin Got.

Mane tikin Pol kin nungwisme wusyep bwore mise

¹² Lenge to' tatai nam, nam masande naiye yip pa sisyeme tu'e le'e, mane luku naiye natme nam pe, yukur kin nupwai'e wusyep mise, pakai. Kin nungwisme naiye ka enjel'e wusyep mise tikin Lahmborenge enge el. ¹³ ††Lenge kokorohtup titinge Rom, topo'e lenge mitinj lalme tinge sisyeme tehei naiye

† 1.1 Apo 16.12 †† 1.13 Apo 28.30

nam marp mwahupwai'e. Detale, nam manange malaŋatme wusyep bwore mise tikin Krai. ¹⁴ Lenge Kristen miye' tuweinge tinge njoiheryembe nange nam marp mwahupwai'e pe, ki njenje bongolme njoihmbwaip tinge naiye teŋeime Krai pe, tinge yukur hi-jarŋe naiye ka yalaŋatme wusyep mise tikin Krai.

¹⁵ Mise, lenge mitinj sye' yalaŋatme wusyep tikin Krai. Detale, tinge yeteke'e lenge miye' sye' naiye yurume nam pe, tinge njoihmbwaip nihme nam, topo'e tinge njoihmbwaip wondohe. Kut sye' pe, tinge yalaŋatme wusyep bwore tikin Krai jande njoihmbwaip bwore. ¹⁶ Tinge yende nihararme nam pe, tinge yalaŋatme wusyep, topo'e tinge sisyeme nange Got si pwale nam wah naiye ma gwin bongole mere lem mende bongolme wusyep mise kin uku. ¹⁷ Kom lenge miye' sye' yalaŋatme wusyep tikin Krai, nange ka yamba'e nan embere. Pe tinge de ka yenjel'e mande sye' yi yunuh hla' njupe naiye nam marp mwahupwai'e. ¹⁸ Kom nam yukur gwonose naiye tinge yende hwap me nam. Mitinj sye' yalaŋatme wusyep naiye yanah'e nan embere yalme Krai, kut mitinj sye' yalaŋatme wusyep naiye yahra'e nan tititinge. Nai embere kin naiye nam masande pe, ka yalaŋatme wusyep mise tikin Krai.

Pol kin njoiheryembe nange ka orp laip no, ka ungwisme lenge Filipai

¹⁹ Pe nam ma hriphrip. Yip lalme yisilihme Got naiye ka ungwisme nam pe, yipihinge tikin Jisas Krai nungwisme nam. Ta'e luku pe, nam sisyeme nange ma musme mwahupwai'e mi tus pe, luku ka ende bongolme yipihinge nam naiye ma murp bwore.

²⁰ Njoihmbwaip nembere nam pe, nam gwarŋe naiye ma mende nainde pupwa no, ma mamba'e hi'e. Ma gwin bongole mende nai'e nai'e bwore manah'e nan embere milme Krai ta'e naiye somohon nam mende. Nam de ma mende nai'e nai'e bwore luku milme Krai no, ma murp, lakai ma mule. ²¹ Naiye njoiheryembe nam pe, naiye teter ma murp bepmune pe, nam de ma murp topo'e Krai. O naiye ma mule pe, nam de ma mamba'e nai'e nai'e bwore bwore ka engelyembe laip e'e naiye tukwini nam marp. ²² Naiye teter ma murp laip pe, nam ma mende wah me Krai naiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge wula wula. Kom ma gunde yanah mune? ²³ Nam njoiheryembe hoi hoi pe, nam de ma musme yanah e'e naiye tukwini nam marp, kut ma mil murp topo'e Krai. Luku ka bwore supule. ²⁴ Kom ki bwore naiye ma murp laip no, ma

mende bongolme bilip yip. ²⁵ Njam si sisyeme naj uku pe, nam noiheryembe najye se ma murp motop yip. Ma mungwisme yip najye noihmbwaip yip ka tejei bongol me Krai no, pa yurp hriphrip yi yoto kin. ²⁶ Njupe najye ma muta meteke' yip pe, se pa hriphrip me nam pe, pa yahra'e nanj tikin Krai Jisas.

Got noih mi'mi' lenge Filipai najye tinge si yamba'e ni-he syohme Krai

²⁷ Noiheryembe bworerme njupe najye pa yurp junde yanah najye yanah'e nanj embere yilme wusyep mise tikin Krai. Najye ma mut, lakai yukur ma mut pe, nam masande najye pa jin bongole yende naj'e naj'e bwore bwore topo'e noihmbwaip ilieh. Topo'e yip pa jin burumbur yurmba yende bongol najye noihmbwaip lenge miye' tuweinge ka tejeime wusyep mise.

²⁸ Topo'e yip yukur pa hi'jirnge me lahmende najye ka yende wachaihme yip. Pa jin bongole nye nyermbe no, luku ka asamb lenge nange tinge ka talai, kut yip pa yohe. Detale, Got kin nungwisme yip najye pa yurp laip nye nyermbe. ²⁹ Got kin nenge mi'mi' me yip najye noihmbwaip yip tejeime Krai no, yip yamba'e nihe syohme Krai. ³⁰ †Ta'e luku pe, tukwini poi lalme marp ma moto yarmbe ta'e najye somohon yip lalme yeteke'e nam ilieh marmbe. Yip sisyeme nange nam teter marp ma moto bumbe me marmbe.

Ya murp noihmbwaip ilieh, topo'e ya mikirh mane lenge mitinj lalme

2 Krai si nenge bongolme yip, topo'e kin si nenge nihararme yip, topo'e yip yikirh mane lenge mitinj sye'. Yip lalme jahilyeh yarp yoto Yohe Yirise. Topo'e Krai noihginirme yip. ² Ta'e luku pe, nam misilih yip najye pa lalme noihmbwaip ilieh, topo'e pa junde yanah najye yende niharar lenge mitinj, topo'e yip pa noiheryembe ilieh. Najye pa yende tu'e luku pe, ka ende nam ma hriphrip nembere. ³ Njupe najye pa yende naj'e naj'e pe, yukur pa noiheryembe yip tip, topo'e yahra'e nanj yip tip, na pakai. Pa syumbe yurp numwaiye yi yoto tuwihe yahra'e nanj lenge mitinj. ⁴ Prepwan najye pa noiheryembe laip yiptip iliehme. Kut noiheryembe laip lenge mitinj topo'e.

Pa tule yip tip tu'e Krai

⁵ Noihmbwaip yip ka nahilyeh tu'e Jisas Krai.

⁶ Krai kin nahilyeh ta'e Got. Kom kin yukur nututus lenge najye ka yanah'e nanj embere yilme kin nahilyeh tu'e Got najye namba'e.

⁷ Kut kin nasme naj'e naj'e bwore bwore luku pe, kin nate gah ta'e najye miye' wah pakaiye, topo'e nahilyeh ta'e najye miye' kekep.

⁸ Ki tale kitikin narp numwaiye nasande wusyep Got najye ka ole tu'e najye miye' endei nule nal loutung-warmbe.

⁹ Ta'e luku pe, Got nahra'e kin nenge nanah luh najye nanah hla' pe, kin nanah'e nanj embere nanah hla' najye tahar'e nanj lalme.

¹⁰ ††Topo'e nato nanj Jisas pe, lenge mitinj lalme najye yarp ya yanah moihla', gah kekep, topo'e najye yarp moi lenge miye' tuweinge najye si yule ka yasar'e njimbep me kin.

¹¹ Mut lalme tinge ka yahra'e yininge nange Jisas Krai kin Lahmborenge, topo'e tinge ka yanah'e nanj embere yilme Yai Got.

Poi ya murp tu'e yirise najye nanar'e nal lenge miye' tuweinge

¹² Ta'e luku pe, lenge nemei nam, nahilyeh najye nye nyermbe yip jande wusyep nam najye nam marp motop yip pe, ki bwore najye tukwini pa junde wusyep nam, njupe najye nam marp wohme yip. Tule yip tip yurp tuwihme Got pe, pa yisyunde wusyep Got. Yip pa noiheryembe bworerme, topo'e pa yende wah nihe najye pa yamba'e laip bwore najye pa yurp nye nyermbe. ¹³ Hei, Got nenge wah nato noihmbwaip mele'e yip pe, kin nahra'e noihmbwaip yip, najye pa yende naj'e naj'e junde nasande kin. Ta'e luku pe, se ka yul yip bongol najye pa yende naj uku. ¹⁴ Naimune najye pa yende pe, pa syumbe yurp numwaiye. Yukur pa yininge wusyep sekete, topo'e najye pa yonombe teketenge. ¹⁵ †Nainde pupwa yukur ka si e oto yip, pakai. Yip pa yurp talah bwore bwarme tikin Got. Pe pa yende naj'e naj'e bwore juh bumbe me lenge miye' tuweinge pupwa najye si noihsipe noiheryembe bwore. Yip pa yanar'e tu'e nowas najye nanar'e nal'e nal'e kekep najye yepelmbe sekete. ¹⁶ Ta'e luku pe, yip pa yini lenge wusyep najye Got tatame ka unguis lenge ka yurp nye nyermbe. Najye pa yende tu'e luku pe, nam se ma hriphrip me yip dindi' nup tikin Krai najye ka ot. Luku ka sasambe nange wah nihe nam yukur nal luh paka pakaiye. ¹⁷ Najye lenge Rom ka pumbe ma mule no, wim nam ka turu' e tus pe, ka tu'e najye lenge pris yuru'e pinip wain njupe najye tinge yende ofa yalme Got, topo'e noihmbwaip yip najye tejeime Krai bongol, ki ta'e najye ofa yip yende yalme Got, kom ma hriphrip topo'me yip. ¹⁸ Ta'e luku pe, naj uku najye ka ot pe, prepwan najye pa noihmbwaip mane. Pa hriphrip topo'me nam.

Pol nanange najye ka ember Timoti el Filipai

¹⁹ Najye nasande tikin Lahmborenge Jisas pe, sehei woh ma member Timoti ka otme yip. Ta'e luku pe, njupe najye ka plihe enge wusyep ote ini nam me yarp yip pe, luku ka ende bongolme nam. ²⁰ Yukur miye' ende noihginirme yip, topo'e nenge nihararme yip ta'e Timoti. ²¹ Lenge mitinj lalme tinge noiheryembe najye ka yende naj'e naj'e tititinge ilieh ilieh tongonose, kut yukur tinge noiheryembe naimune najye Jisas Krai nasande. ²² Topo'e yip lalme si sisyeme wah bwore

† 1.30 Apo 16.19-40

†† 2.10 Ais 45.23 † 2.15 Lo 32.5

ɲaiye Timoti ɲende nungwisme ɲam ɲaiye ɲam malaɲatme wusyep bwore mise. Bwore mise, kin nungwisme ɲam ta'e ɲaiye talah nungwisme yai kin. ²³ ɲam de ma member kin ka ot me yip hihwaiye, ɲupe ɲaiye ma musyunde ɲaimune ɲaiye lenge miye' embep Rom ka yende me ɲam. ²⁴ Topo'e ɲoihmbwaip ɲam teɲeime Lahmborenge bongol pe, ka se ende ɲahwikin ɲaiye ma muta meteke' yip hihwaiye.

Pol ɲanange nange ka ember Epafroditus el Filipai

²⁵ ɲam da member Epafroditus ka plihe elme yip. Kin to' poi, topo'e wah ilyeh poi, topo'e miye' yaɲam ɲam ɲaiye poi hindi mende wah ta'e miye' wondoh tikin Got. Pe yip yember kin nat ɲaiye ka ungwisme ɲam. ²⁶ Kin ɲasande tikin ɲaiye ka eteke'e yip lalme, topo'e kin garngɛ ɲaiye pa yusyunde nange kin ɲende wahri' epwa. ²⁷ Kin ɲende wahri' epwa ɲembere pe, sehei kin de ka ole, kom Got ɲoihginiɲme kin pe, kin nungwisme kin. Ta'e luku pe, ɲam hriphrip. Detale, yukur kin plihe pwale ɲoihmbwaip mane nanah hla'. ²⁸ Ta'e pe, ɲam masande tikin ɲaiye ma member kin ka ot me yip no, yip pa plihe hriphrip ɲupe ɲaiye pa yeteke'e kin. Pe ɲoihmbwaip mane ɲam ka huhwai. ²⁹ Pa hriphrip yamba'e kin tu'e to' yip, detale, ɲoihmbwaip yip lalme teɲeime Lahmborenge. Pa yahra'e naɲ lenge mitiɲ ɲaiye ɲahilyeh ta'e Epafroditus. ³⁰ Detale, sehei kin de ka ole e oto wah tikin Krai, ɲupe ɲaiye kin nungwisme ɲam ɲai'e ɲai'e, ɲaiye yip yukur tatame pa yende. Detale, yip yarp wohe.

Ki ɲai embere ɲaiye miye' tuweinge ɲoihmbwaip tinge ka teɲeime Krai

3 Lenge to' tatai ɲam, wusyep ɲam da mi'e nom, ɲam da mininge tu'e le'e, pa yurp hriphrip me Lahmborenge. ɲam yukur gwarngɛ ɲaiye ma plihe mininge wusyep e'e kom ɲam sisyeme nange wusyep e'e se ka ungwisme yip enge yip tupwaihme, ɲaimune ɲaiye ka ende yumbune bilip yip. ² ɲoihme lenge lah-mende ɲaiye tinge yende ɲai'e ɲai'e tetehei pupwa. Tinge ta'e ɲumbwat telpei. Lenge miye' uku tinge yisande ɲaiye pa yotombo wahri' hi' tu'e lenge Juta no, pa yurp bwore bwarme ɲaiye Got ka amba'e yip. ³ Yaɲah ɲaiye yotombo wahri' pe, yukur ka ende poi ya tuhur tu'e talah tikin Got, pakai. Yohe Yirise tikin Got ɲende poi mahra'e naɲ tikin Got, topo'e poi hriphrip ɲaiye Krai Jisas kin ɲende poi tahar talah tikin Got. Ta'e luku pe, yaɲah ɲaiye yotombo wahri' si mi'e ko. Prepwan ɲaiye ya maɲa'e ɲoihmbwaip poi mil me ɲai'e ɲai'e tetehei tikin wahri' wicher'. ⁴ Yusyunde! ɲaiye ɲai'e ɲai'e tikin wahri' wicher' ɲaiye ki tatame ka ungwisme poi pe, ɲam tatame ma murp bwore pe, ɲam mengelyembe lenge miye' ɲaiye hriphrip me ɲai'e ɲai'e ɲaiye tinge yende me wahri' tinge. ⁵ †ɲupe ɲaiye ɲam sande ende supule pe, tinge yotombo wahri' ɲam. ɲam miye' Israel, topo'e ɲam bantihei tikin Benjamin. ɲam Hibu, topo'e lenge yai mam ɲam

tinge Hibu. Nye nyermbe ɲam gwande wusyep erɲeme tikin Moses. Detale, somohon ɲam Farisi ende. ⁶ †† ɲam mende wah nihe ɲaiye lenge miye' tuweinge lalme ka junde wusyep erɲeme pe, luku ɲam mende yumbune lenge miye' tuweinge ɲaiye ɲoihmbwaip tinge teɲeime Jisas. ɲaiye lenge miye' tuweinge ka ɲoihyeryembe wusyep erɲeme tikin Moses no, ka yiyar'e ɲaimune ɲaiye ɲam mende pe, luku ɲam yukur mende pupwa, pakai.

⁷ Somohonme ɲam ɲoihyeryembe nange yaɲah ɲaiye ɲam mende gwande wusyep erɲeme ki bwore supule. Pe ɲam mengelyembe lenge mitiɲ sye'. Kom tukwini ɲam si sisyeme Krai pe, yaɲah somohonme luku ɲaiye ɲam mende pe, ki pupwa me ɲembep ɲam. ⁸ ɲam ma tongor' mal Krai pe, ɲam masme ɲai'e ɲai'e lalme tikin kekep e'e. ɲam ɲoihyeryembe ki pupwa yehe supule. Detale, ɲam mala tongor' mil Krai pe, ma murp tuwihme kin. ⁹ Tukwini ɲam tikin Krai pe, ɲai'e ɲai'e luku yukur kin nat gande ɲaiye ɲam gwande wusyep erɲeme, pakai. Kin nat gande ɲoihmbwaip ɲam ɲaiye teɲeime Krai. Ta'e luku pe, Got galme ɲam miye' bwore bwarme. ¹⁰ ɲam de ma sisyeme Krai, topo'e bongol kin ɲaiye kin nule no, kin plihe tahar. ɲam de ma motop Krai mamba'e nihe syohe, topo'e mule tu'e ɲaiye kin nule. ¹¹ ɲaiye ɲoihmbwaip ɲam ka si me ɲai'e ɲai'e luku pe, ɲam ɲoihyeryembe nange ɲaiye ma mule pe, Got ka plihe ahra'e ɲam.

Poi ya gwertenge marngɛ mi gwere wutu' kin

¹² ɲam yukur ɲoihyeryembe nange ɲam si bwore ta'e Krai no, ɲam miye' bwore bwarme, pakai. Nye nyermbe ɲam mende wah nihe ɲaiye ma gunde nasande tikin Krai. Tehei kin ta'e le'e, Krai Jisas kin nalaɲatme ɲam ɲaiye ɲam kitikin. ¹³ ɲam ɲoihmeryembe nange ɲam yukur bwore bwarme ta'e Krai. Kom ki ɲahilyeh ta'e miye' ɲaiye gertetenge susungurh pe, yukur ka se plihe bep tekeme, pakai. Kut kin ɲembep dilndil sai yaɲah ɲaiye kin gertetenge na gere wutu' kin no, ka se amba'e yitini. Ki ɲahilyeh ta'e ɲaiye ɲam yukur ɲoihmeryembe ɲaimune ɲaiye somohon ɲam mende. ¹⁴ Ta'e luku pe, ɲam mende wah nihe ɲaiye ma gwertetenge marngɛ mil gwere wutu' kin no, ma mamba'e yitini. Got si galme ɲam ɲaiye ma murp motop kin munuh moiha'. Detale, ɲam tikin Krai. ¹⁵ Poi lah-mende ɲaiye ɲoihmbwaip poi teɲei bongol me Krai pe, ya ɲoihmeryembe gunde yaɲah ilyeh uku. ɲaiye yip sye' pa junde yaɲah ɲoinde pe, Got ka asamb yip pe, ka tus halhale. ¹⁶ Kom poi ya murp mende ɲai'e ɲai'e bwore bwore ɲaiye somohon poi mende pe, ya murpe gare ɲaiye ya mende minge mil mil.

¹⁷ †Lenge to' tatai ɲam, yip pa lalme junde wutu' ɲam. Topo'e yip pa junde ɲoihmbwaip bwore lenge miye' tuweinge ɲaiye jande ɲoihmbwaip poi. ¹⁸ Detale, somohon ɲam si mana yip ni wula wula, kom tukwini ɲam mana yip topo'e ɲembep pinip ɲam. Lenge mitiɲ wula tinge jande yaɲah ɲaiye yende wachaihme

† 3.5 Apo 23.6, 26.5, Rom 11.1

†† 3.6 Apo 8.3, 22.4, 26.9-11 ‡ 3.17 1Ko 4.16, 11.1

wah najiye Kraiſ njenje no, kin nule nanah loutung-warmbe. ¹⁹ Tinge ka yil hel. Detale, tinge jande najimune najiye wahri' tinge najasande nange ka yende pe, luku ki ta'e got tinge kuli. Tinge najihyeryembe najiye ka yende naji'e naji'e pupwa lalme luku najiye tikiſ kekep e'e, topo'e tinge hriphriph najiye ka yende naji'e naji'e luku no, tinge yukur ka hi'e. ²⁰ Kom poi lenge miye' tuweinge tikiſ Got pe, pakai. Poi lalme miye' tuweinge tikiſ moihla'. Poi marp meseperhme Lahmboreſe Jisas Kraiſ najiye ka osme moihla' ote guh no, ka amba' poi enge e unuh. ²¹ Tehei kin ta'e le'e, naji'e naji'e lalme ka yurp tuwihme kin ilyeh. Bongol njembere kin najiye ka ende naji'e naji'e lalme ka si tuwihme kin pe, ka bunjenje wahri' poi najiye mamba'e nihe syohe el tu'e wahri' kitikiſ najiye yiriſe supule.

Nye nyermbe yip pa lalme hriphriph me Lahmboreſe

4 Lenge to' tatai njam, njam mende nihararme yip, topo'e njam masande ma meteke'e yip, topo'e njam mahra'e naſ yip. Yip paſam yip tip najiye yip bwore mi' supule pe, luku ki yitini bwore najiye wah nihe najiye njam mende me yip. Pa jin bongole junde Lahmboreſe tu'e najiye njam si mana yip. ² Njam mana yip hindi Yuodia topo'e Sintike najiye pa hindi yusme tuhwar no, pa hindi najihmbwaiſ ilyeh. Detale, yip tikiſ Lahmboreſe. ³ O nin Sisigus, wahilyeh njam, njam miſilih nin, tatame najiye na ungwis lenge tuweinge hoi uku no, ka hindi najihmbwaiſ ilyeh. Detale, tinge hindi jan bongol yotop njam najiye poi lalme malaſatme wusyep miſe. Klemen njotop lenge wahilyeh njam sye', tinge topo'e yende wah yotop poi. Naſ tinge si njanar nato tup laip. ⁴ Nye nyermbe yip pa lalme hriphriph me Lahmboreſe. Ma plihe mininge na, yip lalme pa hriphriph! ⁵ Pa syumbe yurp njumwaiye yisambe yip yil lenge mitiſ lalme no, ka yeteke'e yarp bwore yip uku. Najihyeryembe, Lahmboreſe sehei ka ot. ⁶ Prepwan najiye pa najihyeryembe wula wula. Kut yininge wusyep yiſilihme Got najiye ka ungwisme yip najimune najiye yip sehei'e. Njupe najiye pa yiſilihme Got me najinde pe, yukur pa najihſipe najiye pa yininge wusyep yiriſukwarme kin me naji'e naji'e lalme najiye kin yal yip. ⁷ Najiye pa yende tu'e luku pe, Got ka ende najihmbwaiſ yip ka si njumwaiye pe, najihmbwaiſ njumwaiye kin nengelyembe najihyeryembe yip. Najihmbwaiſ njumwaiye kin ka bepeteme najihmbwaiſ yip, topo'e najihyeryembe yip, njupe najiye pa tongor' yil Kraiſ Jisas.

⁸ Ta'e luku pe, njam mala mininge wusyep yuwo njam sye' milme yip. Lenge to' tatai njam, nye nyermbe pa najihyeryembe wula wula me najimune najiye ki bwore miſe, topo'e pa yende naji'e naji'e bwore najiye yahra'e naſ tikiſ Got. Naji'e naji'e luku pe, ki bwore bwarme. Pa najihyeryembe najimune najiye bwore prihe, topo'e bwore yilihe, topo'e mi' supule. Pa junde yaſah najiye lenge miye' tuweinge ſiſyeme nange luku ki njembere nal njembep tikiſ Got. ⁹ Ta'e luku pe, yende junde najimune najiye njam si mana yip, topo'e njam si yal yip. Pa yende junde wusyep najiye njam si mana yip, topo'e

yende junde najimune najiye yip si yeteke'e njam mende. Ta'e luku pe, Got tikiſ najihmbwaiſ njumwaiye ka orp topo'me yip.

Pol hriphriph me lenge Kristen najiye yungwiſme kin naji'e naji'e

¹⁰ Njam mahra'e naſ Lahmboreſe pe, njam hriphriph najiye yip paſam njam nange yip pa plihe yungwiſme njam. Nye nyermbe yip najihyeryembe njam, kom tukwini yip si yahai'e najihwiking najiye pa yungwiſ njam naji topo'e wuhyau. ¹¹ Wusyep najiye njam manange le'e pe, njam yukur manange wusyep bongol nange njam sehei'e najinde, pakai. Njam si ſiſyeme yaſah najiye ma murp njumwaiye, topo'me najimune najiye njam si tatame. ¹² Njupe najiye njam marp najipwa ni', lakai njam tatame naji'e naji'e pe, njam syumbe marp njumwaiye. Njam si ſiſyeme yaſah najiye ma murp njumwaiye njupe najiye njam tatame naji najiye ma mono, lakai nimbot pwambe. Topo'e najiye njam tatame naji'e naji'e wula wula, lakai njam sehei'e e naji'e naji'e. Naji'e naji'e tetehei lalme luku ki tatame najiye ka otme njam, kom njam syumbe marp topo'e najihmbwaiſ njumwaiye. ¹³ Kraiſ si pwale bongol najiye ma murp bwore njumwaiye, njupe najiye njup bwore, lakai njup pupwa najiye ka ot me njam. ¹⁴ Kom ki bwore supule najiye yip yungwiſme njam njupe najiye njam sehei me wuhyau topo'e naji.

¹⁵ Yip lenge miye' tuweinge najiye yarp Filipai, yip si ſiſyeme ſomohon njendeheiyeh najiye njam manange malaſatme wusyep miſe gwan iki. Njupe najiye njam masme provins Masedonia pe, yip ſioſ ilyeh iki, yip yungwiſ njam wuhyau. ¹⁶ †Topo'e njupe najiye njam marp moi embere Teſalonaika pe, yip plihe yungwiſ njam wuhyau, topo'e naji'e naji'e ni hoi. ¹⁷ Bwore kin ki ta'e le'e, njam yukur miſilih yip najiye pa pule naji'e naji'e, pakai. Kom njam masande najiye pa yamba'e najihmbwaiſ bwore najiye pa yiyar'e naji'e naji'e pe, Got ka yul yip yitini bwore. ¹⁸ ††Ta'e luku pe, tukwini njam tatame naji'e naji'e wula wula ſekete. Epafrodituſ nenge naji'e naji'e njam najiye yip yaſa'e pe, kin nenge natme njam. Pe ki ta'e ofa najiye naihe ſengehrepe mi' supule nalme Got. Got ſe ka amba'e ofa luku pe, ka hriphriph. ¹⁹ Got njam pe, ki nalaſatme naji'e naji'e bwore bwore me poi, miye' tuweinge tikiſ Kraiſ Jisas. Ta'e luku pe, kin ſe ka ikil unuh hla' me najimune najiye poi sehei'e. ²⁰ Ya mahra'e miſiſukwarme Got Yai poi nyermbe nyermbe! Bwore miſe.

Pol njanange wusyep nalaſaſember lenge Filipai

²¹ Njam member njau bwore malme yip lenge miye' tuweinge ilyeh ilyeh tikiſ Kraiſ. Lenge to' tatai sye' najiye yotop njam yarp e'e, tinge topo'e yember njau bwore tinge yalme yip. ²² Lenge miye' tuweinge tikiſ Got najiye yarp e'e yember njau bwore tinge yalme yip. Topo'e lenge Kristen miye' tuweinge najiye yende wah yarp yokoh Siſa plihe yember njau bwore yalme yip.

† 4.16 Apo 17.1, 2Ko 11.9 †† 4.18 Kiſ 29.18

²³ Njohmbwaip numwaiye tikin Lahmborenge Jisas
Krais ka si topo'me yip lalme.

KOLOSI

1 ¹⁻² Got si nalanatme nam, naiye nam si tahar aposel tikin Jisas Krai. Nam topo'e to' poi Timoti member tup e'e malme yip lenge Kristen miye' tuweinge Kolosi naiye yarp holi bwore mise supule. Poi misilihme Yai Got poi naiye ka ember niohmbwaip numwaiye topo'e nioh mi'mi' kin otme yip.

Pol hriphrip naiye niohmbwaip lenge miye' tuweinge Kolosi tenjei bongol me Jisas

³ Nupe naiye poi manange wusyep topo'e Got pe, nye nyermbe poi niohmeryembe yip naiye manange wusyep hriphrip malme Got naiye Yai tikin Lahmborenge poi Jisas Krai. ⁴ Detale, poi si masande naiye niohmbwaip yip tenjeime Jisas Krai, topo'e nioh mi'mi' yip naiye yende niharar lenge miye' tuweinge tikin Got. ⁵ Nendeheiyeh naiye wusyep bwore mise tikin Got natme yip pe, yip yarp yeseperhme naimune bwore tikin Got naiye kin si nupwai'e sai nanah moihla' naiye ka yul yip. ⁶ Wusyep tikin Got nende wah nato niohmbwaip lenge miye' tuweinge pe, kin nal'e nal'e moiye moiye kekep lalme. Nahwikin iliyeh uku naiye ki nende gah bumbere yip naiye nendeheiyeh yip yisande yeteke'e wusyep bwore mise luku. Ki nasambe nioh mi'mi' embere tikin Got nal lenge miye' tuweinge naiye yende hwap. ⁷ Yip si yamba'e wusyep bwore mise tikin Got natme Epafra. Kin nimej bwore poi, topo'e miye' wah bwore bwarme tikin Krai. Pe kin nende wah tikin Krai naiye ka ungwisme yip. ⁸ Kin si nana poi me niohmbwaip naiye nende nihararme lenge miye' tuweinge naiye Yohe Yirise si yal yip.

⁹ Ta'e luku pe, nendeheiyeh naiye poi masande wusyep me yip pe, poi mende wah misilihme Yai me yip. Topo'e poi misilihme Got naiye ka yul yip sande teke'e embere no, pa sisyeme naimune naiye ka ende oto laip yip gunde nasande kitikin, topo'e poi misilihme kin naiye pa sisyeme niohmbwaip tikin Yohe Yirise bworerme. ¹⁰ Mi'e pe, yip pa yurp junde naiye Lahmborenge nasande no, nye nyermbe laip yip ka ahra'e nan tikin Lahmborenge. Pe nye nyermbe yip pa yende nai'e nai'e bwore bwore yil lenge mitij, topo'e sande teke'e tikin Got ka tuhur nembere oto yip enge el el. ¹¹ Topo'e poi misilihme naiye ka yul yip bongol kitikin naiye pa jin bongole, nupe naiye pa yamba'e hwap pe, ka ende yip pa yurp numwaiye, topo'e pa hriphrip.

Pol nanange wusyep me wah naiye Krai nende

¹² Topo'e pa yininge wusyep hriphrip yilme Yai. De-tale, kin nende yip tatame naiye pa yamba'e yitini yip-tip naiye Got si nupwai'e wusyep topo'e lenge Kristen miye' tuweinge lalme, naiye ka yul yip lalme e oto moi yirise. ¹³ Kin si namba'e poi nenge tupwaihme bongol tikin Satan naiye yepelmbe pe, kin nenge poi nato lemame Talah kitikin naiye kin nende nihararme.

¹⁴ †Kin miye' naiye nende poi marp hlaininge, topo'e kin niohsipe hwap poi.

¹⁵ Lenge miye' tuweinge yukur tatame naiye ka yeteke'e Got,

kut tinge tatame ka yeteke' Krai.

Kin nahilyeh ta'e Got, topo'e talah miye' nendehei Got

naiye somohonme kin narp yerme nai'e nai'e naiye Got nende.

¹⁶ Nato Krai ti, Got nende nai'e nai'e lalme naiye sai nanah moihla', topo'e nate gah kekep. Naimune naiye poi mende nembep poi meteke'e, topo'e naimune naiye yukur tatame ya meteke'e. Nai'e nai'e luku ta'e walip hla' bongol, topo'e yipihing bongol,

topo'e nai'e nai'e lalme naiye bongol supule.

Kin nangange bongol nal lenge miye' sye' naiye ka bepteme lenge mitij lalme.

Got nende nai'e nai'e lalme luku nato Krai pe, nai'e nai'e lalme luku tikin Krai.

¹⁷ Krai si narp yer ti, nai'e nai'e lalme nate sai.

Pe kin nende nai'e nai'e lalme luku sai luh tititinge tongonose.

¹⁸ †Krai kin nondoh, kut lenge Kristen miye' tuweinge wahri' orope.

Kin Talah miye' endehei, naiye tahar nasme nule.

Ta'e luku pe, kin ka orp miye' ondoh me nai'e nai'e lalme.

¹⁹ Got nasande naiye bongol embere topo'e niohmbwaip bwore bwore kitikin ka ote guhunuhme

Talah kitikin pe, ka nahilyeh tu'e Got.

²⁰ †O Got nasande naiye kin de ka plihe enge nai'e nai'e lalme

naiye sai kekep, topo'e nanah moihla' ote guhilyeh naiye ka lalme yahra'e niohmbwaip iliyeh.

Wim tikin Jisas turu' nase loutungwarmbe gah pe, Got kin nonombe njinise yajah

† 1.7 Kol 4.12, Flm 1.23

†† 1.14 Efe 1.7 † 1.18 Efe 1.22-23 †† 1.20 Efe 2.16

ɲaiye ya mende wachaih mile mut me potopoi topo'e Got.

²¹ Somohon yip yende hwap pupwa yehe supule pe, yip yende wachaihme Got, topo'e yip yarp wohme kin. ²² Kom tukwini Talah esep kin ilyeh uku ɲaiye si nule nal loutungwarmbe pe, Got ɲende yip ta'e ɲimeɪ kin. Kin ɲende ta'e luku no, kin nenge yip nate sehei me kin ɲaiye pa yurp bwore bwarme mi' supule, topo'e ɲaiye ɲembep kin pe, yip hwap pakai supule. ²³ Yip pa yurpe ɲoiheriyembe mise yip uku bongol pe, pa jin bongole tu'e tumwange miye'. O ɲainde pupwa ɲaiye ka ota ondol'me yip pe, yukur pa yusme ɲoiheriyembe mise yip ɲaiye yip si yisande wusyep bwore mise luku, na pakai. Tinge yanange yalaɲatme wusyep bwore mise ilyeh uku yalme lenge miye' tuweinge lalme ɲaiye yarp kekep pe, Got si nalaɲatme ɲam Pol ɲaiye ma mininge malaɲatme wusyep uku.

Pol nungwis lenge Kristen miye' tuweinge

²⁴ Tukwini ɲam hriphrip ɲaiye ma mikirh mande mungwisme yip. Detale, ɲam da mungwisme sios tikin Krai ɲaiye wahri' kin. Nihe syohe ɲaiye Krai namba'e nungwisme sios pe, yukur ki mi'e. Ta'e luku pe, nihe syohe ɲaiye ɲam mamba' me wahri' ɲam pe, ɲam da mamba'e tutume syohe ɲaiye Krai namba'e. ²⁵ Ta'e luku pe, Got si nalaɲatme ɲam ɲaiye ma murp tu'e miye' wah yip lenge miye' tuweinge ɲaiye ɲoihmbwaip teɲeime Jisas pe, ma mungwisme yip. Wah uku ki sai me ɲam, ɲaiye ma mininge malaɲatme wusyep mise lalme tikin Got. ²⁶ O somoho somohonme nenge nat pe, Got ɲinise wusyep uku sai tasme lenge miye' tuweinge lalme, kom tukwini Got si nember wusyep uku nate tas halhale nal lenge miye' tuweinge kitikin. ²⁷ Got ɲoiheriyembe ɲaiye ka asambe wusyep tase luku otme poi lenge miye' tuweinge kitikin, ɲaiye ya sisyeme. Wusyep tase luku ki bwore mi' supule tatame ɲaiye ka ungwisme lenge mitiɲ lalme. Wusyep tase luku ki ta'e le'e, Krai kin narp nato yip. Pe luku ki ta'e le'e, yip pa yamba'e yirise bwore bwore tikin Got. ²⁸ Ta'e luku pe, poi manange malaɲatme wusyep mise tikin Krai mal lenge mitiɲ lalme. Poi manange masamb lenge wusyep, topo'e wusyep erɲem lenge gwande sande teke'e, topo'e ɲoihmbwaip bwore tikin Got ɲaiye ya munge lenge milme Got pe, ka yurp tu'e miye' tuweinge tikin Krai ɲaiye si tahar bworeng. ²⁹ Ta'e luku pe, ɲam mende wah nihe supule topo'e bongol embere ɲaiye Krai si pwale.

ɲoihmbwaip poi ka teɲeime Krai bongol no, ya gwinyenme wusyep hombo'e

2 ɲam de ma mini yip yaɲah, ɲaiye ɲam mende wah nihme yip, topo'e lenge miye' tuweinge ɲaiye yarp moi embere Laodisia, topo'e lenge lahmende miye' tuweinge, ɲaiye yukur sisyeme ɲam bworerme. ² ɲam mende bongolme ɲoihmbwaip yip no, pa yende niharar lenge mitiɲ tu'e ɲimeɪ yip no, pa yurp ilyeh. Topo'e pa yamba'e gondoume wusyep tase tikin Got.

Pe Krai kitikin wusyep tase luku. ³ Kin lousikan ɲaiye kumbur kohmap me sande teke'e, topo'e ɲoihmbwaip bwore bwore lalme tikin Got ɲaiye tase ɲanar. ⁴ ɲam mana yip! ɲam gwarng ɲaiye lenge miye' sye' ka yu-ta hombo'e yaɲaih yip me wusyep sye' ɲaiye yip yisande nange luku ki bwore mise, na pakai. ⁵ Tukwini le'e ɲam yukur marp topo'e yip, kom nato ɲoihmbwaip ɲam pe, ɲam ɲoihmeryembe yip, topo'e ɲam hriphrip ɲaiye yip jan ilyeh yende wah bongol ɲaiye ɲoihmbwaip yip teɲeime Krai.

Poi ya tongor' mil Krai ɲaiye ya mamba'e laip mise

⁶ Yip si yamba'e Krai Jisas ta'e ɲaiye Lahmboreng ɲaiye pe, pa yurp tongor' yil kin. ⁷ Pa yurp bongole tongor' yil kin tu'e lou, ɲaiye gere nase kekep anah, topo'e yarp yip pe, ɲoiheriyembe mise yip ka teɲeime kin. Pa jin bongole junde yaɲah mise, ɲaiye poi masamb yip. Pe pa yininge wusyep hriphrip wula wula yilme Got. ⁸ ɲoihme ɲaiye miye' ende se ka ota hombo'e alaɲatme wusyep hombo'e ɲaiye sande teke'e topo'e ɲoihmbwaip tikin miye' ot elme yip, ɲaiye ka ende yip pa junde kin. Wusyep uku kin natme lenge mwan ka', topo'e lenge yipihinge pupwa ɲaiye bepteme kekep lalme. Yukur kin natme Krai. ⁹ Nato Krai pe, Got gahanahme wahri' tikin miye' pe, ki papara supulme Got. ¹⁰ Topo'e yip yarp tongor' yal Krai pe, Got ki yal yip laip ɲaiye yip papara supulme laip tikin Got. Kin miye' ondoh me lenge miye' ondoh lalme ɲaiye tikin kekep e'e. ¹¹ Yip yarp tongor' yal Krai pe, Krai si nongohe ɲoihmbwaip pupwa yip mi'e. Yukur yip jande yaɲah lenge mwanka' lenge Juta ɲaiye yotombo wahri' miye', pakai. ¹² †Nupe ɲaiye yip yamba'e pinip pe, hwap ɲaiye yip yende luku nule ko pe, Got ɲononde topo'e Krai. O ɲoihmbwaip yip teɲeime Got ɲaiye ɲahra'e Jisas topo'e bongol kin pe, kin tahar nasme nule pe, kin ɲahra'e yip topo'e Krai pe, yip yamba'e laip mise. ¹³ ††Somohon yip yende hwap pe, kin ɲende yumbune ɲoihmbwaip bwore yip pe, yip si yule. Kom tukwini Got si nongohe hwap poi lalme pe, kin ɲende poi mamba'e laip mise motop Krai. ¹⁴ †Kin ginyenme wusyep lalme luku, ɲaiye minde ka ende wusyep me poi. Got namba'e pe, kin ɲende yupupur pe, kin ɲendere nal loutungwarmbe tikin Krai. ¹⁵ Nanah loutungwarmbe luku pe, Got nungwisme Krai, ɲaiye ɲende yumbune bongol lenge yipihinge pupwa, topo'e ɲai'e ɲai'e pupwa ɲaiye tinge bongol. Kin yohme tinge pe, bongol tinge luku mi'e ko pe, tinge hi'e.

Wusyep erɲeme yukur ka se ungwisme poi

¹⁶ ††Miye' sye' jonombai'e yip ɲaiye yip yukur jande wusyep erɲeme lenge mwanka' ɲaiye yono ɲai, lakai yono'e pinip, topo'e yip yukur yende lotu tikin ɲup embere, topo'e lotu tikin wundehei ambaran, topo'e lotu tikin ɲup Sabat. Kom ɲam mana yip, yukur pa

† 2.12 Rom 6.4 †† 2.13 Efe 2.1-5 † 2.14 Efe 2.15 †† 2.16 Rom 14.1-6

yusyunde wusyep tinge. ¹⁷ Njai'e naji'e lalme luku pe, tinge sasambe ta'e wutu' najiye mindemboi miye' mise Krai ka ot. ¹⁸ Yukur pa yisyunde miye' ende najiye ka ini pakai me naji'e naji'e sye', lakai ka ini yip nange kin nate tange nteke'e yipihinge, topo'e ka ini yip nange pa yende lotu me lenge walip hla'. Lenge miye' iki tengelyem yahra'e naŋ tititinge pe, tinge jande ŋoihmbwaip hombo'e tititinge. ¹⁹ †Ta'e luku pe, tinge yukur tongor' yal Krai najiye kin narp miye' ondoh poi. Poi si tongor' mal wahri' kin pe, ta'e najiye mwah wahri' si neŋel'e gahilyeh. Pe bongol tikin Got ŋende wahri' uku ki tahar embere.

²⁰ Yip si yule yotop Krai pe, yip yukur yarp tuwihme bongol lenge yipihinge pupwa, najiye bepteme kekep lalme. Deta'e lai ti yip yarp ta'e najiye lenge miye' tiki kekep e'e? Topo'e deta'e lai ti yip jande wusyep erŋeme sye' najiye ŋanange na, ²¹ †Yukur pa yusuwa'e, topo'e yukur pa yono naji, topo'e yukur pa yusme naji uku ka usuwa'e wahri' yip." ²² Wusyep erŋeme luku kin ŋanange nalaŋatme nal naji'e naji'e najiye poi menge mende wah no, ka pupwa hihwaiye. Wusyep uku titinge lenge miye' pakaiye yanange. ²³ Miye' hombo'e sye' yana poi nange ya mende lotu nye nyermbe, topo'e yukur pa mono naji, topo'e mono'e pinip pe, naji uku ŋende poi mamba'e nihe syohe. Pe yaŋah uku miye' naji'e naŋ kitikin. Kom yaŋah uku yukur ka se ungwisme poi ginyenme ŋoihmbwaip yerkeime.

Poi si tahar topo'e Krai

3 ††Yip si plihe tahar yarp laip mise topo'e Krai. Pe yaŋa'e ŋoihmbwaip yip supule yilme naji'e naji'e tiki moihla'. Nanah uku pe, Krai narp anah luh kin nal syep non tiki Got. ⁴² Nye nyermbe yip pa ŋoiheryembe naji'e naji'e najiye sai nanah uku, kut naji'e naji'e najiye sai kekep pe, na pakai. ³ Yip si yule pe, laip mise yip si narp tase ŋotop Krai nato Got. ⁴ Krai kin tehei najiye laip mise yip pe, ŋupe najiye ka ot pe, yip topo'e pa yut yotop kin pe, pa yamba'e yirise bwore kin.

Poi si tahar miye' tuweinge ambaran

⁵ Yip pa yusme supule ŋoihmbwaip pupwa tiki kekep e'e, najiye ŋende wah narp nato yip. Naji uku ta'e niŋ pinip yar, topo'e ŋoihmbwaip tahar najiye ka ende niŋ pinip yar, topo'e ŋoihmbwaip tahar najiye yende hwap, topo'e ŋoiheryembe pupwa. Pa yusme yaŋah najiye wim lal me naji'e naji'e wula wula tiki kekep e'e. Deta'e, luku yaŋah najiye yende lotu me got hombo'e. ⁶ Tehei najiye Got ka ember ŋoihmbwaip nihe kin otme lenge miye' tuweinge luku pe, tinge jande ŋoihmbwaip pupwa luku. ⁷ Somohon yip jande ŋoihmbwaip tehei yip pe, yip yende hwap uku. ⁸ Kom tukwini pe, pa jinyenme ŋoihmbwaip pupwa lalme luku yiche yil. Ki ta'e ŋoihmbwaip nihe, topo'e tuhwar, topo'e ŋoihmbwaip pupwa, topo'e yaŋah najiye tuhwar wusyep pup-

wa yal lenge mitiŋ, topo'e najiye yanange ŋilim wusyep. ⁹ ††Yukur pa yininge wusyep hombo'e yil lenge mitiŋ sye'. Deta'e, yip si jinyenme ŋoihmbwaip tehei, topo'e naji'e naji'e pupwa luku yal mi'e. ¹⁰ ††Got si ŋende yip tahar miye' tuweinge ŋambaran pe, nye nyermbe ka yul yip sande teke'e bwore wula wula najiye pa sisyeme kin, topo'e pa yurp tu'e kitikin. ¹¹ Ta'e luku pe, yukur najiye ŋembere najiye poi haiten, lakai tinge Ju-ta, topo'e yukur poi motombo wahri', lakai tinge si yotombo wahri', topo'e poi marp ta'e miye' wah pakaiye, o tinge yarp hlaininge. Pakai! Poi tiki moiyer iliyeh iliyeh kekep e'e, topo'e wusyep ŋimeser iliyeh iliyeh. Poi si tahar ŋambaran mi'e pe, ya lalme murp nahilyeh. Deta'e, Krai iliyeh uku kin si narp nato poi lalme.

Poi ya mamba'e ŋoihmbwaip najiye yende niharar lenge mitiŋ

¹² ††Yip lenge miye' tuweinge liki, Got si ŋende ni-hararme yip pe, kin si nalaŋatme yip najiye kitikin holi bwore mise supule. Ta'e luku pe, yip pa junde ŋoihmbwaip najiye ginir me lenge mitiŋ no, yende mi'mi' me tinge. Pa yurp ŋumwaiye tu'e miye' michukor, topo'e yukur pa yahra'e ŋoihmbwaip nihe hihwai yilme lenge mitiŋ najiye yende hwap yatme yip. ¹³ †††Pa yende mi'mi' najiye pa yusme hwap lahmende najiye ŋende hwap natme yip. Yukur pa yurpe naji uku yenge si. Noi-heryembe, Lahmborenge nasme pupwa yip pe, yip topo'e pa yende nahilyeh najiye yusme pupwa lenge mitiŋ. ¹⁴ Kom ŋoiheryembe najiye pa yende niharar lenge mitiŋ pe, luku ki naji embere supule. Luku ka ende yip pa lalme yurp iliyeh mi' supule. ¹⁵ Krai kin tehei najiye pwal poi ŋoihmbwaip ŋumwaiye no, ya gunde. Nato ŋoihmbwaip ŋumwaiye tiki Krai pe, Got si gal yip, najiye pa yurp tu'e wahri' iliyeh. Pe yip pa yininge wusyep hriphrip me Got. ¹⁶ †Pa yonoh wusyep bwore bwore tiki Krai najiye ka tih' oto ŋoihmbwaip yip. Yip pa papararme sande teke'e najiye pa yasambe lenge Kristen miye' tuweinge najiye ka yende naji'e naji'e bwore. Pa yosoko wenersep yoto Tup Wenersep, topo'e wenersep sye' najiye lotu, topo'e wenersep sye' najiye Yohe Yirise nember nato ŋoihmbwaip yip. Yip pa yosoko wenersep hriphrip yilme Got topo'e ŋoihmbwaip yip. ¹⁷ Naimune najiye yip yende, lakai wusyep najiye yip yanange pe, pa yende naji'e naji'e lalme luku yoto naŋ tiki Lahmborenge Jisas. Pe yip pa yininge wusyep hriphrip yilme Yai Got.

Pol ŋanange wusyep me Kristen bamtihei

¹⁸ ††Yip lenge tuweinge pa yaŋa'e yip tip najiye pa yurp tuweihe lenge miye' yip. Yip si jande Krai pe, luku yaŋah kin najiye pa yende junde. ¹⁹ †††Yip lenge miye' pa yende niharar lenge tuweinge yip pe, yukur pa tuhwar yende yumbune ŋoihmbwaip tinge. ²⁰ †††Yip lenge talah, nye nyermbe pa yisyunde wusyep lenge

† 2.19 Efe 4.16 †† 3.1 Sng 110.1 † Krai narp nal syep non tiki Got pe, ki sasambe najiye kin miye' ondoh topo'e Got.

†† 3.9 Efe 4.22 †† 3.10 Stt 1.26, Efe 4.24 ††† 3.12 Efe 4.2 ††† 3.13 Efe 4.32 § 3.16 Efe 5.19-20 †† 3.18 Efe 5.22, 1Pi 3.1 ††† 3.19 Efe 5.25, 1Pi 3.7 §† 3.20 Efe 6.1

yai mam yip n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e. Got kin hriphrip n̄aiye pa yende tu'e luku. ²¹†Yip lenge yai mam yukur pa yininge wusyep tule talah yip no, ka hi'e. Pe yukur ka se yende n̄aiinde.

²²††Yip lenge miye' wah pa yisyunde wusyep lenge miye' ondoh yip n̄aiye yana yip nange pa yende n̄ai'e n̄ai'e. Yukur pa hihembepme tinge n̄upe n̄aiye tinge ka yute yanar yip no, ka yininge nange yip miye' wah bwore, na pakai. Kom nye nyermbe yende wah bwore. Detale, pa n̄oiheryembe Lahmborenge n̄aiye kin n̄eteke'e wah yip n̄aiye yip yende. ²³ N̄aimune mune n̄aiye pa yende pe, yende wah topo'e n̄oihmbwaip yip. Pe luku yip yende wah me Lahmborenge, kut yukur yip yende wah me miye'. ²⁴ Yip sisyeme, Lahmborenge se ka yul yip yitini. Luku n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye kin si n̄up-wai'e wusyep n̄aiye ka angange lenge miye' tuweinge kin. O Krai kin miye' ondoh ilieh n̄aiye pa lalme yende wah me kin. ²⁵ †Topo'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yende hwap pe, tinge ka yamba'e yitini pupwa me hwap n̄aiye tinge yende. Tehei kin ta'e le'e, Got n̄i-yar'e lenge miye' tuweinge lalme gande n̄aimune n̄aiye tinge ilieh ilieh yende. Kin yukur napara'e hwap miye' ende, pakai.

4 ††Yip lenge miye' embep pa bepeteme lenge miye' wah yip bworerme. Yip si sisyeme nange miye' ondoh yip narp nanah moihla'.

² Yip pa yende wah n̄aiye yininge wusyep topo'e Got yenge yil. Topo'e yan̄a'e n̄oihmbwaip yip supule yilme n̄aimune n̄aiye yip yanange topo'e Got pe, yininge wusyep hriphrip yilme kin. ³ N̄upe n̄aiye pa yininge wusyep topo'me Got pe, pa yisilihme n̄aiye ka ungwisme poi no, poi tatame n̄aiye ya se mininge malaŋatme wusyep tase tikin Krai. Luku tehei kin n̄aiye tukwini n̄am marp moto mwahupwai'e. ⁴ Yininge wusyep yisilihme Got n̄aiye ka ungwisme n̄am no, ma mininge malaŋatme wusyep uku bworerme tu'e n̄aiye Got n̄asande. ⁵ ††N̄upe n̄aiye yip yarp yotop lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip tinge yukur teŋeime Krai pe, pa yurp bworerme, topo'e yende n̄ai'e n̄ai'e junde n̄oiheryembe bwore. Pe nye nyermbe pa yende mi'mi' n̄aiye pa yininge yalaŋatme wusyep mise tikin Krai yilme tinge. ⁶ Wusyep yip n̄aiye pa yininge pe, ka bwore mi' supule n̄aiye lenge mitiŋ ka yisyunde. Pa n̄oiheryembe wusyep bworerme ti, pa yungwisme wusyep tinge bworerme.

Pol nember Tikikus hindi Onesimus yal Kolosi

⁷ ††Tikikus kin wah ilieh, topo'e kin to' poi. Kin miye' wah bwore ende tikin Lahmborenge. Kin ka ininge wusyep me n̄aimune n̄aiye n̄ende me n̄am. ⁸ N̄am

† 3.21 Efe 6.4 †† 3.22 Efe 6.5-8 † 3.25 Lo 10.17, Efe 6.9 †† 4.1 Efe 6.9 †† 4.5 Efe 5.16 ††† 4.7 Apo 20.4, Efe 6.21-22, 2Ti 4.12

member kin malme yip n̄aiye ka ininge wusyep ende bongolme n̄oihmbwaip yip, topo'e pa sisyeme n̄aiye poi marp ta'e la n̄ai. ⁹ †††N̄am member Onesimus [§] nal topo'me kin. Onesimus kin to' bwore bwarme poi, topo'e kin n̄ime yip n̄aiye bamtihai yip tip. Tinge hindi ka yini yip n̄aimune mune n̄aiye tukwini n̄ende n̄anar e'e.

Pol nember n̄au bwore nal lenge Kristen miye' tuweinge tikin Kolosi

¹⁰ ††Aristarkus n̄aiye narp mwahupwai'e n̄otop n̄am pe, kin nember n̄au bwore kin nalme yip. O yuruwai tikin Banabas n̄aiye tinge jalme Mak nember n̄au bwore kin topo'e nalme yip. N̄am si member wusyep hra'embep malme yip yer, n̄aiye ka ot tu'e liki pe, pa hriphrip n̄aiye pa yamba'e kin. ¹¹ Topo'e Jisas, nar̄ umbur'e kin tinge jalme Jastus, nember n̄au bwore kin nalme yip. Lenge miye' hun e'e, tinge Kristen miye' Ju-ta pe, tinge yotop n̄am yende wah n̄aiye yahra'e lemame tikin Got, topo'e tinge miye' hun uku yungwisme marp n̄am bwore mi' supule. ¹² †††Epafras topo'e nember n̄au bwore kin nalme yip. Kin n̄ime yip, topo'e miye' wah tikin Krai Jisas. Nye nyermbe kin n̄ende wah nihe n̄aiye n̄anange wusyep n̄isilihme Got n̄aiye ka ungwisme yip no, pa jin bongole tu'e n̄aiye yip Kristen miye' tuweinge bwore mise, topo'e yip si jande bworerme n̄oihmbwaip tikin Got supule. ¹³ N̄am de ma mininge wusyep me kin tu'e le'e, kin n̄ende wah nihe n̄aiye nungwisme yip, topo'e lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye yarp moi embere Laodisia, topo'e moi embere Hierapolis. ¹⁴ ††† Dokta Luk n̄aiye poi mende niharame kin hindi Tomas yember n̄au bwore tinge yalme yip.

¹⁵ N̄am masande n̄aiye pa yangange hriphrip topo'e n̄au bwore poi yil lenge to' tatai poi n̄aiye yarp Laodisia. Topo'e yan̄a'e n̄au bwore poi yilme Nimpa, topo'e lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye yate jahilyeh yarp yukoh ti. ¹⁶ N̄upe n̄aiye pa jonose tup e'e mi'e pe, pa yember tup e'e yil sios Laodisia, n̄aiye ka jonose yil lenge sios ka yisyunde. Topo'e tup n̄aiye n̄am si mainge malme tinge pe, yip pa jonose wusyep uku topo'e. ¹⁷ ††Pa yinime Arkipus na, "Lahmborenge si yale wah uku pe, nin na ende wah uku, topo'e na bepteme bworerme."

¹⁸ N̄am Pol, le'e syep n̄am tanam n̄aiye n̄am mainge n̄au bwore malme yip. Yukur pa n̄oihsipe n̄am n̄aiye teter n̄am marp mwahupwai'e. N̄am manange wusyep misilihme Got n̄aiye n̄oih mi'mi' kin ka si topo'me yip.

††† 4.9 Flm 1.10-12 § Onesimus kin miye' wah pakaiye tikin Filemon. †† 4.10 Apo 12.12,25, 13.13, 15.37-39, 19.29, 27.2, Flm 1.24 ††† 4.12 Kol 1.7, Flm 1.23 †† 4.14 2Ti 4.10-11, Flm 1.24 ††† Lenge mitiŋ n̄oiheryembe nange kin Luk n̄ilyeh uku n̄aiye nainge Tup Luk, topo'e Wah lenge Aposel. †† 4.17 Flm 1.2

1 TESALONAİKA

1 †Tup e'e pe, Pol, Sailas topo'e Timoti, tinge yainge yember yal lenge Kristen miye' tuweinge Tesalonaika n̄aiye jande Yai Got topo'e Lahmborenge Jisas Kraıs. N̄oih mi'mi' topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye tikiñ Got nalme yip lalme.

Pol hriphrip me bilip lenge Tesalonaika

² Nup ilyeh ilyeh n̄aiye poi gwah ilyeh misilihme Got pe, poi n̄oihmeryembe yip, topo'e poi manange wusyep mirisukwarme Got me yip lalme. ³ N̄upe n̄aiye poi misilihme Yai Got pe, poi manange wusyep miri musukwarme kin me bilip yip n̄aiye sai me kin ti, yip yende n̄ai'e n̄ai'e bwore luku. Topo'e yip yende mi'me lenge mitiñ. Detale, yip yende nihararme tinge. Topo'e kin n̄ende yip jan bongole yeseperhme Lahmborenge Jisas Kraıs n̄aiye ka amba'e poi lalme. ⁴ Lenge to' tatai poi, poi sisyeme nange Got n̄ende nihararme yip pe, kin si nalanatme yip nange kitikiñ supule. ⁵ Poi menge wusyep bwore mise malme yip, yukur wusyep pakaiye n̄ilyehme, pakai. Kom poi mal topo'e bongol tikiñ Yohe Yirise n̄aiye kin n̄ende bongolme n̄oihmeryembe yip nange n̄aimune n̄aiye poi manange pe, ki bwore mise. Yip sisyeme n̄upe n̄aiye poi marp topo'e yip pe, poi marp ta'e la. N̄aimune lalme n̄aiye poi mende luku pe, poi mende n̄aiye ka ungwisme yip. ⁶ ††Yip si yamba'e wusyep tikiñ Got pe, yip jande. Pe lenge miye' yende yumbune yip pe, yip yamba'e nihe syohe embere embere. Kom yip jande n̄ihip wutu' poi topo'e n̄ihip wutu' Lahmborenge Jisas. Pe Yohe Yirise n̄ahra'e n̄oihmbwaip n̄aiye yukur yip n̄oih mane, kom yip hriphrip. ⁷ Ta'e luku pe, lenge Kristen miye' tuweinge nal provins Masedonia topo'e Akaia tinge yeteke'e no, tinge jande n̄ihip wutu' yip. ⁸ Wusyep tikiñ Lahmborenge n̄aiye yip yanange pe, yukur ki sisil nal'e nal'e nato Masedonia topo'e Akaia n̄ilyehme, pakai. Moie moie lalme tinge si yisande yeteke'e n̄aiye n̄oihmbwaip yip teñeime Got. Ta'e luku pe, ya plihe mini lenge tu'e la, pakai. ⁹ Lenge mitiñ nal'e nal'e yanange wusyep me yip n̄upe n̄aiye poi si mate meteke'e yip, topo'e yanah n̄aiye yip yasme got hombo'e, kut yip yate yahra'e nañ Got mise n̄aiye narp nye nyermbe. ¹⁰ Topo'e tinge yanange n̄aiye pa yurp jeteme Talah tikiñ Got n̄aiye ka ose moiħla' guh. Jisas talah uku n̄aiye somohon nule, kom Got plihe n̄ahra'e kin, topo'e Jisas miye' n̄aiye nenge poi tupwaihme n̄oihmbwaip nihe tikiñ Got n̄aiye min ka ot.

† 1.1 Apo 17.1 †† 1.6 Apo 17.5-9

Wah n̄aiye Pol n̄ende nal Tesalonaika

2 Lenge to' tatai n̄am, yip si sisyeme, dindi' n̄upe n̄aiye poi si ma meteke' yip pe, yukur poi mal paka pakaiye, pakai. ² †Yip sisyeme, teter n̄aiye yukur poi mate meteke' yip pe, poi namba'e nihe syohe embere embere, topo'e wusyep hi'e manar moi embere Filipai. Poi ma moto mele'me lenge wachaih, kom Got pwal poi bongol n̄aiye ya malan̄atme wusyep mise kin milme yip Tesalonaika. ³ N̄upe n̄aiye poi manange malan̄atme wusyep bwore tikiñ Got n̄aiye ka bunjenge n̄oihmbwaip yip pe, poi yukur mana yip wusyep molohe, topo'e poi yukur mende ya hombo'e me yeh yip, pakai. ⁴ Got si n̄iyar'e poi nange poi tatame n̄aiye ya mininge malan̄atme wusyep bwore kin. Poi yukur masande nange ya mininge malan̄atme wusyep gunde n̄oihmbwaip lenge miye' no, ka hriphrip, pakai. Kut ya mininge malan̄atme wusyep tu'e n̄aiye Got n̄asande nange ya mende. Detale, kin n̄ilyehe sai, kin sisyeme n̄oihmbwaip poi. ⁵ Yip sisyeme, poi yukur mate miche kukwai me yip, topo'e poi yukur hombo'e me yeh yip, pakai. N̄oihmbwaip poi yukur tahar n̄aiye ya mamba'e n̄ai'e n̄ai'e yip. Got kin sisyeme n̄oihmbwaip poi. ⁶ Poi yukur mende n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye yip topo'e lenge mitiñ sye' pa yahra'e nañ poi, pakai. ⁷ Poi aposel tikiñ Kraıs pe, poi tatame n̄aiye ya misilih yip n̄ai'e n̄ai'e sye'. Kom n̄upe n̄aiye poi gwah ilyeh motop yip pe, poi marp n̄umwaiye n̄ahilyeh ta'e mam n̄aiye wangange n̄imbirip, topo'e wowor'e lenge talah ti. ⁸ Poi mende nihararme yip pe, yukur poi si manange malan̄atme wusyep tikiñ Got n̄ilyehme malme yip, pakai. Poi mende mi'mi' n̄aiye ya mule mungwisme yip. Detale, yip n̄imej poi supule. ⁹ Lenge to' tatai poi, yip n̄oihyeryembe wah nihe embere n̄aiye poi mende, lakai pakai? Poi mende wah n̄au n̄aiye ya mamba'e wuhyau n̄aiye ka ungwisme poi, kut poi mende wah n̄upe n̄aiye manange malan̄atme wusyep bwore mise tikiñ Got no, yukur ya yul yip mane, n̄aiye pa bepyeteme poi, pakai. ¹⁰ Yip topo'e Got sisyeme n̄oihmbwaip bwore n̄aiye poi mende malme yip lah-mende n̄aiye si bilip. N̄oihmbwaip poi uku ki bwore bwarme, prihe mi' supule, yukur ki molohe. ¹¹ Yip sisyeme na, poi bepeteme yip ilyeh ilyeh n̄ahilyeh ta'e n̄aiye yai bepyeteme lenge talah kin. Poi manange wusyep n̄aiye mahra'e n̄oihmbwaip yip, ¹² topo'e mende bongolme yip n̄aiye pa yurp tu'e n̄aiye Got

‡ 2.2 Apo 16.19-24, 17.1-9

ņasande no, mindemboi ka gil yip pa yi yoto lemame yirise bwore kitikin.

Lenge Kristen yikirh mane me bilip tinge

¹³ Poi yukur ya mupwai'e mut poi ńaiye ya mininge wusyep risukwarme Got. Detale, ńupe ńaiye poi manange malańatme wusyep mise tikin Got malme yip no, yip yasande pe, yip sisyeme, wusyep uku yukur wusyep tikin miye', pakai. Wusyep mise luku ńaiye yip si yamba'e pe, luku wusyep tikin Got mise supule. Pe wusyep uku ki ńende wah nato yip lenge Kristen miye' tuweinge. ¹⁴ †Lenge to' tatai poi, pa ńoiheriyembe lenge Kristen miye' tuweinge Judia ńaiye ńoihmbwaip tinge teńeime Krais Jisas. Somohon lenge miye' sye' Judia yende wachaihme tinge. Ki ńahilyeh ta'e lenge Tesalonaika sye' ńaiye yende yumbune yip. ¹⁵ ††Lenge Juta, tinge yonombe Lahmborenge Jisas Krais, topo' lenge profet, topo'e tinge yende wachaihme poi. Tinge yańa'e ńoihmbwaip syohe yalme Got, topo'e tinge yende wachaihme mitiń lalme. ¹⁶ Tinge da yotombo wah poi nange yukur ya mininge malańatme wusyep tikin Got mil lenge haiten no, ka ungowis me tinge. Hwap ńaiye tinge yende pe, ki ńembere supule tata' tata' nanah hla'. Pe ńoihmbwaip nihe tikin Got ki embere sekete me tinge.

Pol ņasande ńaiye ka plihe eteke'e lenge Tesalonaika

¹⁷ Lenge to' tatai poi, ńupe ńaiye poi ya mus yip mut wohe pe, poi yukur ya ńoihsipe yip, pakai. Wahri' poi marp woh me yip, kut ńoihmbwaip poi sai topo'me yip. Ta'e luku pe, poi plihe mende wah nihe ńaiye ya mi meteke' yip. ¹⁸ Yip pa sisyeme ńaiye poi mata mute meteke'e yip pe, ńam Pol, ńam mende wah nihe ni wula wula ńaiye ma muta meteke' yip, kom Satan ki gase yańah poi. ¹⁹ Mi'e pe, ńupe ńaiye Lahmborenge Jisas ka ot pe, ńaimune ka ende poi ya gwin bongol, topo'e ya hriphrip mil ńembep kin? Topo'e ńaimune ka asambe kin nange poi si mende wah bwore? Yip ilyeh iki. Yip pa tu'e yitini bwore me wah ńaiye poi si mende. Yip pa pul poi nań embere, topo'e yende poi ya hriphrip guh ńembep tikin Jisas. ²⁰ Bwore mise, yip yende poi hriphrip ńembere sekete, topo'e poi mamba'e nań embere.

Pol nember Timoti nal ńaiye ka ende bongolme Kristen lenge Tesalonaika

3 [†] ńoihmbwaip poi ginirme yip pe, poi ńoiheriyembe nange yukur ya gwaingwai. Ta'e luku pe, poi mupwai'e wusyep ńaiye ya hindi murp moi Atens. ² Kut poi member to' poi Timoti nal no. Kin miye' wah tikin Got, ńaiye ńanange nalańatme wusyep bwore tikin Jisas Krais. Poi hindi member kin nal ńaiye ka ungowisme yip, topo'e ka ende bongolme bilip yip. ³ Lahende yip yukur pa ńoiheriyembe wula wula me mane ńaiye yip yikirh, na pakai. Detale, nihe syohe

† 2.14 Apo 17.5 †† 2.15 Apo 9.23,29, 13.45,50, 14.2,5,19, 17.5,13, 18.12 ‡ 3.1 Apo 17.15

luku Got somohonme nalańatme nal me poi Kristen. ⁴ ńupe ńaiye teter poi motop yip marp iki pe, poi si mana yip yer nange mindemboi pa yamba'e hwap. Ta'e luku pe, tukwini yip si sisyeme ńaimune ńaiye ńende me yip. ⁵ Ta'e luku pe, ńam de ma member Timoti mil. ńam yukur ma murp gwaingwaiye pe, ńam member kin nal ńaiye ka usyunde eteke'e bilip yip. ńam hi' gwarńge nange Satan si ńondol'me yip pe, wah poi lalme si nal luh paka pakaiye.

Timoti plihe nenge wusyep bwore nat pe, Pol hriphrip supule

⁶ ††Timoti plihe nat pe, ki ńana poi wusyep bwore me yip ńaiye yip jan bongol me bilip yip, topo'e yip yende niharame lenge mitiń lalme. Yip ńoiheriyembe poi pe, yip hriphrip. Kin si ńana poi nange nye nyermbe yip yende niharar nange pa yeteke' poi, ńahilyeh ta'e ńaiye poi plihe mende niharar nange ya meteke' yip. ⁷ Lenge to' tatai poi, ńupe ńaiye poi masande nange bilip yip ki sai bongol pe, luku ki ńende bongolme poi ńaiye ya gwin mikirh mane. ⁸ ńaiye yip pa jin bongole yi yoto nań tikin Lahmborenge Jisas pe, luku ki plihe ńende bongolme laip poi. ⁹ Pe ńupe ńaiye poi ńoiheriyembe yip, wusyep hriphrip poi nalme ńembep tikin Got ki ńembere sekete. ¹⁰ Nye nyermbe ńupe ńau poi misilihme Got topo'me ńoihmbwaip poi ńaiye ka ende bongolme bilip yip ńaiye teter sehei'e. Pe poi ya muta meteke' yip.

Pol ńsilihme Got ńaiye ka e eteke' lenge Tesalonaika

¹¹ Poi misilihme Got, topo'e Lahmborenge poi Jisas ńaiye ka yende yańah ńaiye poi ya muta meteke' yip. ¹² Poi masande ńaiye Lahmborenge Jisas Krais ka ende ńoihmbwaip yip ńaiye pa yende niharame lenge Kristen miye' tuweinge topo'e lenge mitiń lalme. ńoihmbwaip yip ńaiye ńende niharar se ka ńembere supule ńahilyeh tu'e poi ńaiye mende niharame yip. ¹³ Ta'e luku pe, kin ka ende bongolme ńoihmbwaip yip no, yip pa yurp prihe bwore bwarme, topo'e holi bwore mise supule yil ńembep tikin Yai Got ńupe ńaiye Lahmborenge poi Jisas ka plihe ot kekep e'e topo'e lenge miye' tuweinge holi mise supule kitikin.

Yarp lenge Kristen miye' tuweinge

4 Ta'e luku pe, lenge to' tatai poi, poi si malańat yip yańah bwore bwarme ńaiye pa junde ņasande tikin Got. Yip si jande bwore bwarme nom, nato nań tikin Lahmborenge Jisas pe, poi da plihe mini yip ńaiye pa yende bwore tu'e luku yenge yil yil. ² Yip si sisyeme wusyep ńaiye poi malańat yip. Poi mana yip syep mengeme gwande wusyep tikin Lahmborenge Jisas Krais.

³ Got ņasande nange yip pa yurp holi mise supule no, pa yenge wahri' yip yosokome ńaiye pa yende niń pinip yar. ⁴ Yip lenge miye', nye nyermbe yip pa sisyeme yańah ńaiye pa yurp bwore bwarme yotop

†† 3.6 Apo 18.5

lenge tuweinge tip. ¹⁵ Prepwan n̄aiye n̄oihmbwaip yip ka hri tuhur no, pa yende niŋ pinip yar n̄ahilyeh tu'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur sisyeme Got no, tinge yende pupwa. ⁶ N̄ai n̄aiye ta'e luku pe, prepwan n̄aiye pa hombo'e yehme lenge Kristen to' tatai sye' n̄aiye yip yende niŋ pinip yar topo'e tuweinge lenge miye' sye'. Poi si mana yip syep mengeme na, Lahmborenge se ka ende wachaihme lenge lahmende n̄aiye ka yende n̄ai uku. ⁷ Got yukur namba'e poi nange teter ya murp tu'e miye' tuweinge tikin n̄aiye yende niŋ pinip yar, pakai. Kut kin gal poi nange ya murp holi mise supule. ⁸ Ta'e luku pe, lenge lahmende n̄aiye jarŋe n̄aiye ka yusyunde wusyep uku pe, yukur tinge jinyenme wusyep miye' luku, tinge jinyenme wusyep tikin Got. Kin n̄ilyehe sai n̄aiye yal yip Yohe Yirise.

⁹ Kom yukur ma plihe minge tup ende mini yip me yaŋah n̄aiye yende nihararme lenge Kristen miye' tuweinge, pakai. Detale, Got si yasam yip yaŋah n̄aiye yende nihararme lenge Kristen miye' tuweinge.

¹⁰ Bwore kin n̄aiye yip si yende yaŋah ta'e luku yal lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye yarp Masedonia. Ta'e luku pe, lenge to' tatai poi, poi masande n̄aiye pa plihe yende tu'e luku yenge yil yil. ¹¹ Yip pa n̄oiheryembe n̄aiye pa yende wah nihe, topo'e pa yurp n̄umwaiye. No pa jin n̄ihip yiptip tongonose n̄aiye pa bepyeteme yarp yip ilyeh ilyeh. Wusyep e'e ki n̄ahilyeh ta'e n̄aiye somohonme poi mana yip. ¹² N̄upe n̄aiye pa yende tu'e luku pe, prepwan n̄aiye pa yi tingil lenge mitiŋ n̄aiye ka yungwis yip n̄aimune. Pa yende yaŋah uku pe, n̄oihmbwaip lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur bilipme Got ka yahra'e naŋ yip me n̄oihmbwaip bwore yip.

N̄upe n̄aiye Lahmborenge ka ot

¹³ Lenge to' tatai poi, poi masande n̄aiye pa sisyeme bwore gondoume me n̄aimune n̄aiye ka ende me lenge mitiŋ n̄aiye somohon yule. Yip yukur pa n̄oihginirme tinge n̄ahilyeh tu'e lenge mitiŋ n̄aiye yukur bilip me Got, na pakai. ¹⁴ Poi bilip nange Jisas somohonme nule mi'e pe, mindemboi ka plihe ot. Topo'e poi bilip nange mindemboi Got ka ahra'e lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye somohon yule pe, ka yut topo'e Jisas. ¹⁵ †Wusyep e'e n̄aiye poi mana yip malaŋatme pe, le'e wusyep tikin Got. N̄upe n̄aiye Jisas ka ot pe, poi lenge miye' tuweinge n̄aiye teter tukwini marp e'e pe, yukur ya mil yerme lenge mitiŋ n̄aiye somohon yule, pakai. ¹⁶ Dindi' n̄up uku pe, lenge miye' tuweinge ka yusyunde di' ende tikin walip hla' ondoh ka yohe timbiya gil. Ka unduhul'e n̄oih tikin Got pe, Lahmborenge Jisas ka ose moiha' guh. Pe lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye somohon bilip me Jisas no, tinge yule pe, tinge ka tuhur yerme poi. ¹⁷ Kut poi lenge Kristen miye' tuweinge n̄aiye teter marp pe, Got ka enge poi el unuh n̄aitem n̄aiye ya mil motop tinge pe, ya mila guhilyeh topo'e Lahmborenge. Pe ya murp topo'e

† Le'e wusyep tehei n̄oinde tikin wusyep uku: Ta'e luku pe, yip miye' tuweinge ilyeh ilyeh pa bepeteme wahri' yip tip n̄aiye yukur pa yende niŋ pinip yar. †† 4.15 1Ko 15.51-52

Lahmborenge nyermbe nyermbe. ¹⁸ Ta'e luku pe, pa yalaŋatme wusyep e'e yende bongolme yip Kristen miye' tuweinge.

Yurp jeteme Lahmborenge n̄aiye ka ot

⁵ Lenge to' tatai poi, yukur ya plihe mini yip malaŋatme n̄up tikin Lahmborenge n̄aiye ka plihe ot. ² *Yip si sisyeme, n̄upe n̄aiye Lahmborenge ka ot pe, ka ot nilyehe si tu'e miye' endei n̄aiye nat n̄up. ³ N̄upe n̄aiye lenge miye' tuweinge ka yininge tu'e le'e na, "Poi tukwini, poi marp syumbe n̄umwaiye topo'e hriphrip supule." Pe n̄up uku mane ka ot me lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur bilip me Got. Ka tu'e n̄aiye tuwei wasande syohe n̄aiye ta wara'e talah pe, ka n̄ahilyeh tu'e n̄aiye lenge miye' tuweinge yukur tatame ka se jirŋe yosokome mane luku, pakai supule.

⁴ Kom lenge to' tatai n̄am, yip yukur yarp yepelmbe ta'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yeteteme wusyep tikin Got. N̄up uku yukur ka ende yip pa yenge plai tu'e n̄aiye yip yeteke'e miye' endei n̄aiye nat, pakai. ⁵ Poi lenge miye' tuweinge lalme tikin yirise, topo'e n̄au n̄aiye naŋar'e. Poi yukur miye' tuweinge tikin n̄up topo'e yepelmbe, pakai. ⁶ Ta'e luku pe, poi lenge Kristen, ya mende mi'mi' murp tu'e n̄aiye miye' tuweinge yarp hla'. Yukur ya mite posoh tu'e lenge miye' sye', topo'e yukur ya mono'e pinip kwote. ⁷ N̄up pe, lenge miye' tuweinge yate posoh, topo'e tinge yono'e pinip kwote no, n̄ondoh tinge talalai pe, tinge yende kwite kwote. ⁸ †Kom poi mitiŋ tikin n̄au pe, n̄oiheryembe poi ka si bwore bwarme. Poi ya murpe gare n̄oihmbwaip n̄aiye tejeime Got pe, ya mende nihararme lenge mitiŋ pe, yaŋah bwore luku ka ungwisme poi tu'e temhron kapa. Poi marp meseperhme Got n̄aiye ka amba'e poi. Ki ta'e n̄aiye gala' kapa.

⁹ Got yukur nalaŋatme poi nange ya mamba'e n̄oihmbwaip nihe kin, pakai. Kin nalaŋatme poi n̄aiye ya murp meseperhme n̄up tikin Jisas n̄aiye ka ota amba'e poi. ¹⁰ Somohon kin nulme nungwisme poi lalme. Ta'e luku pe, poi lahmende n̄aiye tukwini marp laip kekep e'e, topo'e lahmende n̄aiye si yule no, n̄upe n̄aiye Lahmborenge ka plihe ot pe, poi ya murp laip topo'e kin nyermbe nyermbe. ¹¹ Ta'e luku pe, pa yininge wusyep bwore n̄aiye ka ende bongolme yiptip, tu'e n̄aiye tukwini yip yende.

Wusyep yuwo

¹² Lenge to' tatai poi, poi misilihme yip n̄aiye pa yusyunde wusyep lenge miye' wah tikin Lahmborenge n̄aiye yende wah yungwisme yip. Yip pa yurp tuwihme tinge. Detale, Lahmborenge kin nalaŋatme tinge n̄aiye ka yurp miye' ondoh yip. Tinge ka syep erŋeme yip me n̄aimune n̄aiye pupwa. ¹³ Yip sisyeme wah n̄aiye tinge yende pe, pa yahra'e naŋ tinge, topo'e pa yende nihararme tinge. Topo'e pa yurp n̄umwaiye n̄oihmbwaip ilyeh topo'e lenge to' tatai yip. ¹⁴ Lenge to' tatai poi,

‡ 5.2 Mat 24.43, Luk 12.39, 2Pi 3.10 †† 5.8 Ais 59.17, Efe 6.13-17

poi misilihme yip ñaiye pa yininge bongol me lahmende ñaiye yarp pakaiye yende ñulmbwai, topo'e pa yende bongolme ñoiheryembe lenge mitiñ ñaiye hi' worhe, topo'e pa yungwis lenge miye' ñaiye ñoihmbwaip tinge yukur teñeime Got bongol. Pa syumbe yurp bwore ñumwaiye yotop lenge mitiñ lalme. ¹⁵ Ta'e luku pe, pa sisyeme tu'e le'e, ñaiye miye' ende ka ende hwap me yip pe, yukur pa tungwisme hwap kin, na pakai. Kut ñoihmbwaip bumbe yip ka si el ñaiye pa yende ñoihmbwaip bwore yile yut yip tip lenge Kristen miye' tuweinge, topo'e lenge miye' tuweinge lalme.

¹⁶ Yip pa yurp hriphrip nyermbe nyermbe. ¹⁷ Nyermbe nyermbe ñupe ñau pa yisilihme Got. ¹⁸ Naimun bwore lakai pupwa ka ot me yip, kom nye nyermbe pa yininge wusyep yirisukwarme Got. Detale, Got si ñasande yip miye' tuweinge ñaiye yarp sehei me Jisas pe, pa junde yanah uku. ¹⁹ Njupe ñaiye Yohe Yirise ñasande ka ende wah pe, yukur pa yuipe nih tikin

Yohe Yirise. ²⁰ Topo'e prepwan ñaiye pa tule lahmende ñaiye yana yip wusyep profet. ²¹ Te yiyar'e wusyep lalme. Wusyep ñaiye bwore mise pe, pa yurpe, tu wusyep molohe pe, pa yusme. ²² Yip pa yusme ñaiye yende ñai'e ñai'e tetehei pupwa. ²³ Got, kin tehei ñaiye yip yarp ñoihmbwaip ñumwaiye, topo'e kin nongohe hwap yip pe, kin ñende yip tahar bwore prihe. Pe Got nalanatme yip kitikin. Bwore mise, kin bepeteme yipihinge, topo'e wahri' yip, ñaiye pa yurp bwore bwarme supule yil ñembep kin ñupe ñaiye Lahmborenge Jisas Krai ka ot. ²⁴ Got si nalanatme yip miye' tuweinge kin bwore mise pe, se ka ungwisme yip tu'e ñaiye yerkeime kin si ñanange nange ka ende.

²⁵ Lenge to' tatai poi, yisilihme Got me poi. ²⁶ Yirir lenge Kristen miye' tuweinge lalme. ²⁷ Njam misilihme yip nato nan tikin Krai ñaiye pa jonose tup e'e yil lenge Kristen to' tatai lalme. ²⁸ Njoih mi'mi' tikin Lahmborenge Jisas Krai sai topo'e yip.

2 TESALONAIKA

1 †Tup e'e natme nam Pol pe, Sailas pe, Timoti. Poi mainge tup e'e member mal lenge sios Tesalonai-ka najiye jande Yai Got poi, topo'e Lahmborenge Jisas Krai. ² Nam masande noihmbwaip numwaiye topo'e noihginir bwore tikin Yai Got poi, hindi Lahmborenge Jisas Krai ka si topo'me yip lalme.

Got ka iyar'e lenge miye' tuweinge njupe najiye Krai ka ot

³ Lenge to' tatai poi, nye nyermbe poi manange wusyep mirisukwarme Got me yip. Ki bwore tikin najiye ya mende tu'e luku. Detale, bilip yip ki tahar bongol sekete, topo'e noihmbwaip najiye yende niharar lenge mitinj najiye sai me yip ilyeh ilyeh pe, ki tahar bongol sekete nenge nal. ⁴ Njupe najiye poi mal'e mal'e pe, poi hriphrip najiye poi mana lenge sios mahra'e nan yip. Poi mana lenge sios gwande naji'e naji'e tetehei pupwa najiye lenge wachaih yende yumbune yip, topo'e hwap najiye natme yip. Kom yip lenge Tesalonai-ka yikirh mane topo'e hwap pe, yip jan bongole yarpe bilip yip.

⁵ Naji'e naji'e lalme luku ki sasambe nange najiar'e tikin Got nal lenge mitinj lalme pe, ki bwore bwarme. Yip si yamba'e nihe syohe. Detale, yip yahra'e lemame tikin Got. Pe kin ka ende yip pa yurp bwore bwarme yi yoto lemame kitikin. ⁶ Got se ka ende najimune najiye kin bwore bwarme. Ka ungwisme yitini pupwa elme lenge wachaih najiye yende yumbune yip. ⁷ Ta'e luku pe, ka ungwisme yip topo'e poi lahmende najiye si mamba'e nihe syohe pe, ya lalme mamba'e yohe. Ka ende naji'e naji'e luku dindi' njupe tikin Lahmborenge Jisas Krai ka enge lenge walip hla' kin najiye bongol sekete ose moihla' guh. ⁸ Kin ka ot topo'e nihilim embere najiye ka ende wusyep me lahmende najiye jarngé Got, topo'e yukur jande wusyep mise tikin Lahmborenge poi Jisas. ⁹ ††Got ka angang lenge miye' tuweinge luku syohe embere pupwa pe, tinge ka yusyunde syohe luku nye nyermbe, topo'e tinge ka yurp wohme Lahmborenge pe, yukur ka yeteke'e bongol topo'e yirise kin, pakai. ¹⁰ Njupe yuwo najiye Jisas ka ot pe, lenge miye' tuweinge lalme najiye noihmbwaip tinge tejeime kin pe, ka yirisukwarme kin, topo'e yanja'e nan embere yilme kin. Yip si yanja'e noihmbwaip yip yalme wusyep najiye poi malañatme malme yip pe, yip topo'e se pa yurp yotop tinge.

¹¹ Le'e tehei kin najiye nye nyermbe poi misilihme Got najiye ka ungwisme yip no, pa yurp junde nasande kin. Topo'e poi misilihme Got najiye ka ende bongol me yip

† 1.1 Apo 17.1 †† 1.9 Ais 2.10

no, yip tatame najiye pa yende naji'e naji'e bwore junde noihmbwaip bwore yip najiye tejeime kin. ¹² Njoih mi'mi' tikin Got topo'e Lahmborenge Jisas Krai nenge wah nato yip ti, lenge miye' tuweinge yeteke'e yip pe, tinge yahra'e nan tikin Lahmborenge poi Jisas pe, kin hriphrip me yip.

Wachaih tikin Got ka ot

2 †Lenge to' tatai nam, nam de ma plihe mininge malañatme wusyep najiye Lahmborenge poi Jisas Krai ka ot no, ya lalme guhilyeh motop kin. ² Yukur pa noiheryembe wula wula, lakai hi' worhe najiye pa yisyunde wusyep sye' najiye lenge mitinj ka yininge na, "Njupe tikin Lahmborenge najiye ka ot, si nat mi'e", liki na pakai. Detale, lenge mitinj sye' se ka yuta hombo'e yeh yip yininge nange le'e wusyep profet ende, o le'e wusyep najiye poi manange malañatme, topo'e se ka yininge nange luku wusyep poi mainge member malme yip. ³ Topo'e yukur pa yusyunde wusyep molohe najiye miye' ende ka ota hombo'e yeh yip, na pakai. Lahmborenge yukur ka se ot luh paka pakaiye. Yeren-dehei kin pe, lenge miye' tuweinge sye' ka yanja'e teket me Got, topo'e yende bwili'e bwula'e, topo'e miye' najiye nenge wachaihme Got topo'e wusyep ernjeme pe, ka ote tus halhale. Kin miye' najiye ka ende yumbune naji'e naji'e lalme, kom mindemboi Got ka ember kin el hel. ⁴ †Kin ka ininge pakai me got lalme, topo'e ka ende wachaihme naji'e naji'e najiye bwore yirise najiye lenge miye' tuweinge yirisukwarme, topo'e kin ka ember kitikin el yer nange ka el la orp e oto yukoh yirise tikin Got pe, ka ininge nange kin ilyeh kin Got. ⁵ Yip si noihsipe njupe uku najiye nam mate motop yip marp no, nam mana yip naji uku, lakai pakai? ⁶ Ta'e luku pe, yip sisysteme najimune najiye nupwai'e yanjah wachaih tikin Got uku no, yukur ki nate tas hihwaiye. Njupe kitikin najiye wachaih tikin Got uku ka ote tus halhale pe, teter sai.

⁷ O tukwini lenge miye' tuweinge wula wula tinge yulyul yende naji'e naji'e tetehei pupwa yarp kekep e'e yengelyembe wusyep tikin Got najiye nanange. Kom miye' ende kin si gan tatme yanjah najiye naji'e naji'e pupwa luku yukur ka se tus halhale. Se ka si e tutume njupe kitikin najiye miye' uku ka tuhyul'me el gin el tikihe anga'me yanjah. ⁸ †Mi'e pe, wachaih tikin Got ka ote tus halhale. Kom Lahmborenge Jisas ka enge yirise bongol kin uku ende yumbune miye' pupwa luku, topo'e ka unduhul'e yohe bongol kin uku tus mut kin

‡ 2.1 1Te 4.15-17 †† 2.4 Ese 28.2, Dan 11.36 †† 2.8 Ais 11.4

onombe ka ole. ⁹†Wachaih tikin Got ka ot topo'e bongol tikin Satan pe, ka ende mirakel topo'e wutu' supule hombo'e wula wula. ¹⁰Topo'e ka ende nai'e nai'e tetehei naiye pupwa yehe, hombo'e yeh lenge miye' tuweinge pe, tinge ka yil moi naiye ka talai supule. Detale, tinge yukur yende nihararme wusyep mise tikin Got naiye ka ungwisme tinge, pakai. ¹¹Ta'e luku pe, Got bunjenge niohmbwaip tinge nenge nal nioinde tikin naiye niohmbwaip tinge ka tejeime naimune naiye hombo'e. ¹²Topo'e lahmende naiye niohmbwaip tinge yukur tejeime wusyep mise, topo'e tinge tengelyem naiye yende nai'e nai'e tetehei pupwa pe, tinge ka jin wusyep topo'me Got naiye ka iyar'e pupwa tinge.

Got si nalanatme yip naiye mindemboi ka ungwisme yip

¹³Lenge to' tatai poi, nye nyermbe poi manange wusyep hriphrip me Got naiye ka amba' yip topo'e ka ende nihararme yip. Detale, Got si nalanatme yip ta'e talah ondohe kin no, ka amba'e yip yer. Pe bongol tikin Yohe Yirise si nenge niohmbwaip yip tejeime wusyep mise luku pe, yip si yarp ta'e lenge miye' tuweinge tikin Got naiye bwore bwarme supule. ¹⁴Nupe naiye poi malanatme wusyep mise malme yip pe, nup uku Got galme yip. Detale, kin nasande nange yip pa yurp yi yoto yirise bwore tikin Lahmborenge poi Jisas Krai. ¹⁵Ta'e luku pe, lenge to' tatai poi, jin bongole pe, yurpe gare wusyep mise naiye poi si manange malanatme malme yip, topo'e wusyep naiye poi mainge gwah tup member yip mal. ¹⁶Nam manange wusyep misilihme Lahmborenge poi Jisas Krai topo'e Yai Got poi naiye nenge nihararme poi, topo'e tinge hindi niohginirme poi no, ya murp meseperhme Got naiye ka ende mi'me poi ya murp bwore nye nyermbe. ¹⁷Ta'e luku pe, ka ende bongolme niohmbwaip yip topo'e ka ungwisme yip no, pa yende nai'e nai'e bwore, topo'e pa yininge wusyep naiye ki bwore.

Yip yininge wusyep yisilihme Got naiye ka ungwisme poi

3 O lenge to' tatai poi, wusyep yuwo naiye sehei ka mi'e pe, nam masande naiye pa yisilihme Lahmborenge naiye ka ungwisme poi no, wusyep kin naiye poi manange malanatme pe, ka sisil el'e el'e hihwaiye. Topo'e lenge miye' tuweinge ka yisyunde wusyep naiye poi malanatme pe, ka yurume yan'a'e nan embere yilme Got nahilyeh tu'e yip. ²Topo'e pa yisilihme Got naiye ka enge poi osokome lenge miye' tuweinge naiye da yende pupwa me poi. Tehei kin ta'e le'e, lenge miye' tuweinge sye' yukur yan'a'e niohmbwaip tinge yalme wusyep mise luku, pakai. ³Kom Lahmborenge kin yukur bunje bunjenge niohmbwaip kin, pakai. Ta'e luku pe, se ka ende bongolme yip. Topo'e nuppe naiye Satan nala ondol'me yip pe, Jisas se ka ungwisme yip. ⁴O nato nan tikin Lahmborenge pe, poi

sisyeme nange yip pa junde wusyep mise naiye poi malanatme nahilyeh ta'e somohon naiye yip yende. ⁵Poi misilihme Got naiye ka ende bongolme niohmbwaip yip no, pa sisyeme niohmbwaip michukor tikin Got bworerme. Topo'e ka ende yip pa jin bongole no, pa yikirh mane tu'e Krai.

Wusyep hra'embep nal lenge miye' naiye yengelyembe wusyep

⁶Lenge to' tatai poi, nato nan tikin Lahmborenge poi Jisas Krai pe, poi syep ernem yip bongol naiye yukur pa juhilyeh yotop lenge to' tatai sye' naiye pupwa yende niohmbwai naiye yende wah, topo'e tinge jarngge naiye ka junde wusyep erneme poi naiye si malanatme malme tinge, na pakai. ⁷Yip si sisyeme naiye pa yende nai'e nai'e bworerme junde naimune naiye poi marp motop yip no, poi mende. Poi yukur mende niohmbwai nuppe naiye poi marp motop yip, pakai. ⁸Nupe naiye lenge mitij yenge nai yate pwal poi pe, yukur poi mamba'e pakaiye, pakai. Poi miche wuhyau mamba'e. Poi gwarngge naiye yip pa yiche wuhyau yip yamba'e nai yungwisme poi. Nye nyermbe nup ilyeh ilyeh poi mende wah nihe no, prepwan naiye ya yul yip mane. ⁹Ki bwore naiye ya misilih no, pa pul poi nai, kom poi yukur masande ta'e liki, poi masande nange pa junde yanah naiye poi mende. ¹⁰Nupe naiye poi marp motop yip pe, nye nyermbe poi mana yip na, "Lahmende garngge naiye ka ende wah pe, yukur pa yan'a'e nai."

¹¹Tehei kin naiye poi manange wusyep uku pe, ki ta'e le'e, lenge mitij sye' yate yana poi nange lenge miye' tuweinge sye' naiye yotop yip yarp iki pupwa yende niohmbwai. Tinge yende mut pinip sekete me nai'e nai'e tititinge lenge mitij. ¹²Nato nan tikin Lahmborenge Jisas Krai poi pe, poi manange wusyep bongol mal lenge miye' tuweinge luku naiye ka yurp bwore nupwaiye yende wah yembepeteme tititinge. ¹³Kut yip lenge to' tatai poi pe, yukur pa yende niohmin naiye pa yende nai'e nai'e naiye ki bwore, na pakai.

¹⁴O miye' ende naiye ka girngge naiye ka usyunde wusyep naiye poi mainge gwah tup member malme yip pe, yalanatme kin esep ilyeh bworerme no, yukur pa juhilyeh yotop kin, na pakai. Pa yende tu'e luku no, ka hi'me pupwa naiye kin nenge. ¹⁵Kom yukur pa yeteke'e kin tu'e naiye wachaih yip, na pakai. Kut yonorh me niohmbwaip bwore bwore no, ka amba'e nioh onorh tu'e naiye to' yip ende.

¹⁶Lahmborenge kin tehei naiye niohmbwaip nupwaiye pe, poi misilihme kin naiye ka yul yip niohmbwaip nupwaiye kin, topo'e ka orp topo'me yip nye nyermbe. ¹⁷Nam Pol, syep nam, nam mainge wusyep yuwo tup e'e. Nam member wusyep hriphrip topo'e nau bwore nam malme yip lalme. Le'e yanah naiye nye nyermbe nam mainge wusyep yuwo me tup nam lalme. ¹⁸Noih mi'mi' tikin Lahmborenge poi Jisas Krai sai topo'me yip lalme.

† 2.9 Mat 24.24

1 TIMOTI

Wusyep hra'embep

1 Nam Pol, aposel tikin Krai Jisas member tup e'e malme nin Timoti. Got Miye' nungwisme poi hindi Krai Jisas naiye noihibwaip poi sai mesepahme pe, tinge hindi si yalanatme nam naiye ma mende wah e'e. ²†Nin Timoti pe, nin ta'e naiye talah bwore nam. Detale, nin si nenerme Krai gande wusyep naiye nam si mana nin me kin. Tup e'e nam member malme nin. Noihibwaip numwaiye, noiuginir topo'e noi mi'mi' tikin Yai topo'e Krai Jisas Lahborenge poi sai topo'me nin.

Noihme lenge jetmam naiye yalanatme wusyep molohe

³ Nupe naiye nam masme Efesus mala mil provins Masedonia pe, nam si mana nin nange na orp moi Efesus. Detale, lenge miti sye' tinge yal'e yal'e yalanatme wusyep hombo'e me wusyep tikin Got yal lenge Kristen miye' tuweinge. Ta'e luku pe, nam masande naiye na indindir lenge no, yukur ka plihe yininge wusyep uku, na pakai. ⁴ Topo'e na ini lenge miye' tuweinge luku tu'e le'e na, ka yusme noihibwaip naiye jonose lenge mwan ka' tititinge, topo'e yonombe teketenge wusyep yerkei yerkeime. Wusyep naiye ta'e liki se ka ahra'e tapam nihe. Wusyep naiye ta'e luku se ka bunjenge noihibwaip tinge pe, yukur ka se ungwisme bilip tinge. ⁵ Tehei kin naiye nam manange wusyep bongol uku pe, ki ta'e le'e: noihibwaip yip ka bwore bwarme, topo'e noihibwaip yip si sisyeme naiye yukur yip yende pupwa, topo'e pa yurp tuwihme Got pe, luku ka ende yip naiye pa yende niharar lenge miti.

⁶ Lenge miti sye' tinge si yasme yanah bwore naiye nam mana nin pe, tinge si tungwusyar yal yanah umun pe, tinge yanange wusyep sye' topo'e noihibwaip kwote. ⁷ Tinge yisande nange tinge yala yende wah tu'e naiye jetmam tikin wusyep erjeme tikin Got. Pe wusyep mune naiye tinge yanange pe, tinge noihibwaip nange tinge sisyeme. Kom pakai, tinge yukur sisyeme wusyep naiye tinge yanange, topo'e tinge bunje bunjenge wusyep tehei kin. ⁸ Ta'e luku pe, poi sisyeme nange wusyep erjeme tikin Got kin bwore naiye nungwisme yarp lenge miye' tuweinge, topo'e naiye ka junde tu'e naiye Got nanange. ⁹ Ya lalme sisyeme tu'e le'e, wusyep erjeme naiye Got pwal poi pe, yukur ki nat lenge miye' tuweinge naiye bwore,

† 1.2 Apo 16.1

pakai. Kom wusyep erjeme luku kin de ka onombe lenge miti naiye yende hwap topo'e yuwor'e wusyep erjeme. Topo'e lahmende naiye yukur jande wusyep erjeme tikin Got. Kin de ka onombe hwap lenge miti naiye yukur noihibwaip nange Got ki holi, topo'e jonosambalai Got, topo'e yende yumbune yasilalahe no, ka yonombe yai mam tinge, lakai lenge miti yule. ¹⁰ Kin da ende wusyep me lenge miti naiye yende ni pinip yar, lenge miti sye' naiye tinge yende ni pinip yar topo'e lenge miye' ta'e naiye somohon tinge yende yarp Sodom, topo'e lahmende naiye yende nendi me lenge miye' sye' no, yende windau me tinge ta'e miye' wah pakaiye. Topo'e lahmende naiye nanange wusyep hombo'e topo'e lenge miti lalme. Wusyep erjeme ka ende wusyep me lahmende naiye yende wachaihme wusyep mise tikin Got. ¹¹ Wusyep uku naiye ma mininge malaanatme pe, ki wusyep mise yirise tikin Got naiye sasambe yirise mi' supule tikin Got pe, ya lalme yirisukwarme Got.

¹² Nam manange wusyep hriphrip me Krai Jisas, Lahborenge poi naiye kin si pwale bongol e'e naiye ma mende wah mininge wusyep e'e. Detale, kin si ngeteke'e niyar'e noihibwaip nam nange nam tatame naiye ma mende wah kin. ¹³ ††Somohon naiye teter yukur nam mimbilme noihibwaip nam malme kin pe, nam mihele maname wusyep pupwa, gwonome nan kin, maname wusyep hi'e, topo'e nam mongombe lenge miti naiye jande Jisas. Kom nup uku pe, Got noiuginirme nam. Detale, noihibwaip nam yukur tejeime Jisas pe, nam yukur sisyeme naimune naiye nam si mende malme kin. ¹⁴ Ta'e luku pe, nup uku noihibwaip numwaiye tikin Lahborenge poi turu' nate gahanahme nam pe, ki nende noihibwaip nam tejeime kin, topo'e noihibwaip naiye nende nihararme Krai Jisas.

¹⁵ Wusyep e'e ki bwore mise supule, naiye lenge miti lalme ka yusyunde no, ka junde. Krai Jisas kin nate gah kekep e'e naiye ka ungwis lenge miye' tuweinge naiye yende pupwa. Ta'e luku pe, nam Pol miye' endehei naiye mende pupwa supule. ¹⁶ Nam miye' endehei naiye mende hwap, kom Got noiuginirme me nam pe, Jisas Krai narp numwaiye naiye ka asambe noihibwaip numwaiye kin otme nam naiye lenge miye' tuweinge lalme ka yeteke'e no, ka yanah'e noihibwaip tinge yilme kin pe, ka yurp yesepahme nup yuwo naiye ka yurp bwore nye nyermbe. ¹⁷ Poi lalme hriphrip, mirisukwarme kin, topo'e manah'e nan embere malme kin, Got esep ilieh naiye yukur tatame ya

†† 1.13 Apo 8.3, 9.4-5

meteke' kin, pakai. Kin kinŋ ŋaiye narp nyermbe nyermbe, topo'e ŋaiye yukur tatame ka ole. Poi mahra'e naŋ mirisukwarne kin nyermbe nyermbe! Mise.

¹⁸ Wusyep e'e ŋam mana nin talah ŋam Timoti. Ki nal gande wusyep profet sye' ŋaiye lenge Kristen miye' tuweinge sye' yanange yalme nin. Wusyep uku ka ungwisme nin ŋaiye na ormbe bworere e oto wah tikin Got. ¹⁹ Ŋoihmbwaip nin ka teŋeime Got bongol, topo'e na orp bwore guh ŋembep lenge mitiŋ lalme topo'e Got. Ŋupe ŋaiye lenge mitiŋ sye' jinyenme wusyep ŋaiye ka yurp bwore junde ŋoihmbwaip bwore pe, tinge si yende yupupur ŋoihmbwaip bwore tinge luku pe, tinge si yasme ŋoiheryembe mise tinge ko.

²⁰ Himeneus hindi Aleksander, tinge hindi yende ta'e liki pe, ŋam member tinge hindi mal syep tikin Satan ŋaiye ka hindi sisyeme no, yukur ka hindi plihe yininge wusyep pupwa yilme Got.

Wusyep hra'embep nal lenge sios ŋaiye ka yahra'e naŋ tikin Got

2 Ŋendeheiyeh kin pe, ŋam masande ŋaiye na ini lenge Kristen miye' tuweinge na, "Ka yininge wusyep topo'me Got hriphrip me kin, topo'e ka yisilihme kin ŋaiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge lalme." ² Tinge yisilihme Got ŋaiye ka ungwisme lenge kin, topo'e lenge miye' embep no, poi ya murp bwore ŋumwaiye topo'e ŋoihmbwaip bwore bwarme. Topo'e ya murp ŋumwaiye tuwihme Got maŋa'e naŋ embere milme kin ilyehme, topo'e ya murp bwore bwarme mil ŋembep lenge mitiŋ lalme. ³ Wusyep e'e ŋaiye ŋam mana nin ŋaiye pa yende pe, ki bwore supule nal ŋembep tikin Got. Kin Miye' nungwisme poi pe, luku ka ende kin ka hriphrip. ⁴ Tehei kin ta'e le'e, Got ŋasande ŋaiye lenge mitiŋ lalme ka yusyunde wusyep mise kitikin Got no, ka amba'e tinge pe, ka yurp bwore hlaininge nye nyermbe.

⁵ Detale, Got esep ilyeh kin narp, topo'e miye' bumbe ilyeh ŋaiye kin narp bumbe me Got

topo'e lenge miye' tuweinge lalme.

Miye' uku Kraiŋ Jisas.

⁶ Kin naŋa'e kitikin nat nal ŋaiye kin nule berme pupwa

lenge miye' tuweinge lalme no, ka yurp hlaininge. Ŋup uku ki sasambe, ŋaiye Got kin ŋasande tikin ŋaiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge lalme pe, kin nalaŋatme ŋupe ŋaiye Jisas Kraiŋ ka ole ungwis lenge miye' tuweinge.

⁷ Ta'e ti, Got nalaŋatme ŋam aposel topo'e jetmam tititinge lenge mitiŋ supule ŋaiye ma malaŋatme wusyep mise milme tinge no, ŋoihmbwaip tinge ka teŋeime wusyep mise luku. Wusyep e'e ŋaiye ŋam manange, ki bwore mise supule. Ŋam yukur hombo'e.

⁸ Ŋam masande ŋaiye nato sios lalme ka yahra'e naŋ Got pe, lenge miye' lalme ka yininge wusyep topo'me kin. Ka yahra'e syep tinge yunuh yaŋa'e tinge supule yilme kin, kut prepwan ŋaiye ka ŋoihmbwaip nihe,

† 2.72Ti 1.11

topo'e tuhwar, na pakai. ⁹††O ŋam masande lenge tuweinge lope, ka dende' hihiyilih bworerme yil tutume wutu' kin pe, sekei. Prepwan ŋaiye ka yendende'me dohwaih tinge ka mi', topo'e ka yendende'me wahri' tinge topo'e salpan ŋaiye tinge yenge ŋeser yende tikin mi' supule. Topo'e prepwan ŋaiye ka birme wuhyau no, ka yamba'e hihiyilih ŋaiye tikin mi' supule, na pakai. ¹⁰ Kut lenge Kristen tuweinge ŋaiye jande wusyep tikin Got pe, ka yende wah bwore bwore tikin Got. Luku hihiyilih bwore mise tinge.

¹¹ Lenge tuweinge lalme ka yurp ŋumwaiye yusyunde wusyep yi yoto sios pe, ka yurp tuwihme lenge miye' embep tikin sios. ¹² Ŋam manange pakai supule ŋaiye tuwei ende ta tuhur gwin hla' walaŋatme wusyep Got gwin woto sios, topo'e yukur ta wil yer tahar'e lenge miye', na pakai. Ta syumbe wurp ŋumwaiye wusyunde wusyep. ¹³†Detale, Got ŋende Adam yer mi'e pe, ki ŋende Iv nate gande. ¹⁴††Kom Iv wowor'e wusyep erŋeme tikin Got yer. Detale, ti wasande wusyep molohe Satan pe, ti wende hwap. ¹⁵ Ti wende ta'e luku, kom Got se ka amba'e lenge tuweinge ŋaiye ka yara'e talah, ŋaiye ŋoihmbwaip tinge ka teŋeime Got, topo'e ka yende nihararme lenge mitiŋ, topo'e ka yurp ŋumwaiye, topo'e ka yahra'e naŋ kin.

Wusyep e'e ki nala elme lenge miye' embep ŋaiye yal yerme sios

3 Wusyep e'e ki bwore mise supule. Ŋaiye miye' ende ŋasande nange ka ende wah tu'e ŋaiye miye' embep ende ŋaiye nal yerme sios pe, luku kin si namba'e wah bwore kuli. ²††Miye' ŋaiye nala ende wah tu'e ŋaiye miye' embep lenge sios pe, hwap wahri' kin ka pakai supule. Kin ka enge tuwei esep ilyeh. Topo'e ka bepteme kitikin bworerme ŋupe ŋaiye ŋondol'me natme kin. Kin ka orp bworerme otop lenge mitiŋ lalme, ende niharar ŋaiye ungwis lenge mitiŋ lalme ŋaiye yat yokoh kin, topo'e ka sisyeme ŋaiye ende wah ta'e jetmam alaŋatme wusyep bworerme. ³ Miye' embep ŋaiye kin nala el yerme sios pe, yukur ka ono'e pinip bongol ende kwite kwote, ahra'e ŋoihmbwaip nihe, tuhwar el ot, topo'e yukur ka ende nihararme wuhyau, na pakai. Kut ka syumbe orp ŋumwaiye. ⁴ Kin ka bepteme lenge tuweinge talah kin bworerme. Ka alaŋatme lenge talah kin bworerme ŋaiye ka yusyunde wusyep kin no, ka yurp ŋumwaiye tuwihme kin. ⁵ Detale, ŋaiye miye' ende yukur tatame ka bepteme lenge tuweinge talah kin bworerme pe, kin ka se sisyeme tu'e la ŋai ti, ka bepteme lenge sios tikin Got? Pakai.

⁶ Miye' ŋaiye kin nate ŋoto ŋambarar ŋimbilme ŋoihmbwaip no, kin tahar Kristen pe, yukur ka amba'e wah uku. Ŋaiye pa yalaŋatme kin pe, se ka tengelyem ende bwili'e bwula'e. Ta'e luku pe, se ka gute bip ahra'e naŋ kin pe, Satan ka ende kin ka tumble. ⁷ Kin ka miye' ŋaiye lenge haiten, tinge topo'e ka lalme yahra'e

†† 2.9 1Pi 3.3† 2.13 Stt 2.7,21-22†† 2.14 Stt 3.1-6†† 3.2 Tai 1.6-9

hriphrip me kin. Njaiye nanj kin yukur bwore pe, Satan se ka ende yumbune kin.

Wah lenge diken nato sios

⁸ Lenge diken, tinge topo'e plihe njahilyeh ta'e luku, tinge ka yurp bwore njumwaiye yotop lenge mitinj lalme. Yukur tatame njaiye ka yowor'e mut hoi, yono'e pinip kwote sekete, topo'e yende molohe njaiye yende njendei me wuhyau. ⁹ Tinge ka yurpe wusyep mise luku njaiye Got si pasam poi lalme no, yukur njainde ka up-wai'e tinge nange tinge yende pupwa, pakai. ¹⁰ Ta'e luku pe, pa sisipe yarp tinge yer yeteke'e. Njaiye yukur yip yeteke'e pupwa ende sai nato tinge pe, liki pa yangange wah diken njaiye ka yende. ¹¹ Lenge tuweinge njaiye yende wah diken pe, ka yurp bwore njumwaiye yotop lenge mitinj lalme. Yukur ka yenge wusyep jin yanjah, topo'e yininge wusyep teket me lenge mitinj sye'. Kom ka bepyeteme tititinge bworerme njupe njaiye njondol'me nat, topo'e njaimune njaiye tinge yende pe, ka yende bwarme topo'e njoihmbwaip njumwaiye.

¹² Lenge diken miye' pe, ka yenge tuwei esep ilyeh no, ka bepyeteme lenge talah tinge, topo'e lenge bantihei tinge bworerme. ¹³ O lahmende njaiye tinge yende wah diken bworerme pe, lenge Kristen miye' tuweinge se ka hriphrip me tinge njembere sekete. Pe tinge tatame njaiye ka jin bongole yininge wusyep me njoihmbwaip mise tinge luku njaiye tenjeime Jisas Kraiss.

Tehei njaiye njoihmbwaip poi tenjeime Lahmborenge

¹⁴ Njam mainge wusyep e'e malme yip pe, njam njoihmeryembe njaiye sehei woh ma muta meteke' yip.

¹⁵ Kom njaiye ma mende gwaingwaiye pe, wusyep njaiye sai tup e'e ka ini yip gondoume yanjah njaiye poi Kristen ya mende gunde tu'e bantihei tikin Got njaiye narp nye nyermbe. Sios tikin Got kin tumwange njaiye nikirh wusyep mise. ¹⁶ Wusyep tehei njaiye njoihmbwaip bwore tikin Got pe, ki njembere supule.

Krais pasam poi njaiye kin nat ta'e miye' hi'.
Yohe Yirise sasambe kin nange kin bwore bwarme supule pe,

lenge walip hla' yeteke'e kin.

Lenge miye' tuweinge yanange yalanjatme wusyep me kin

yal'e yal'e kekep lalme,

topo'e lenge miye' tuweinge njaiye yarp yal'e yal'e kekep lalme

yanja'e njoihmbwaip tinge yalme kin pe,

Got namba'e kin nenge nanah moiha'.

Wusyep molohe njaiye njende yumbune wusyep mise tikin Got

4 Yohe Yirise kin njanange nalanjatme nange mindemboi njaiye njup yuwo pe, lenge miye' tuweinge sye' ka yusme njoihmbwaip njaiye jande njoihmbwaip mise. Ka junde lenge yipihinge pupwa njaiye yende hombo'e, topo'e junde wusyep tikin Satan. ² Wusyep

njaiye ta'e luku pe, kin natme lenge miye' hombo'e. Lenge miye' uku, tinge yukur sisyeme njaimune njaiye bwore topo'e njaimune njaiye pupwa. Njoihmbwaip tinge si pupwa. Tinge yukur sisyeme hwap tinge.

³ Tinge yina lenge Kristen miye' tuweinge nange yukur ka dindi', topo'e yukur ka yono njai sye'. Kom Got kin njende njai lalme luku njaiye ya mono. Njup njaiye poi Kristen miye' tuweinge si sisyeme wusyep mise no, poi da mono njai pe, ya mininge wusyep risukwarme Got ti, ya mono njai uku. ⁴ Njai'e njai'e lalme njaiye Got njende pe, ki bwore. Yukur ya gwirnge njainde, pakai. Kom njai'e njai'e lalme njaiye Got njende pe, ya mininge wusyep risukwarme kin yer ti, ya mamba'e mono. ⁵ Njai'e njai'e lalme njaiye Got njende pe, kin yirise gande wusyep kitikin. O poi ya mininge wusyep risukwarme Got yer ti, ya mono.

Miye' wah bwore tikin Kraiss

⁶ Njaiye na ininge wusyep e'e bworerme el lenge Kristen miye' tuweinge pe, nin miye' wah bwore tikin Kraiss Jisas. Topo'e nin njende bongolme yirise bwore nin njupe njaiye nin njanange nalanjatme wusyep bwore tikin Kraiss njaiye njoihmbwaip poi si tenjeime. ⁷ Kom anja'e teket me wusyep molohe njaiye yerkeime mwan ka' tinge yanange topo'e got hombo'e tinge. Bepeteme nitei bworerme pe, ende wah nihe njaiye na gunde njoihmbwaip bwore tikin Got. ⁸ Njaiye na ende wi pe, ka ungwisme wahri' ka si bwore bongol sikirp. Kom njaiye ya mende wah nihe njaiye mekepe yanjah bwore tikin Got pe, kin bwore mi' supule nato yanjah wula wula. Pe luku ki nungwisme njaiye na orp bwore dindi' laip le'e, topo'e mindemboi njaiye na orp nye nyermbe. ⁹ Wusyep uku njaiye njam si manange pe, ki bwore mise. Pa lalme yusyunde wusyep e'e pe, njoihmbwaip yip ka tenjeime wusyep uku. ¹⁰ Got njaiye narp nye nyermbe, kin njasande njaiye ka ungwis lenge miye' tuweinge lalme. Kom yerendehei kin nungwis lenge miye' tuweinge njaiye njoihmbwaip tinge tenjeime kin. Njoihmbwaip poi tenjeime kin pe, poi marp meseperrhme kin njaiye ka ende bworerme poi. Ta'e luku pe, nye nyermbe poi mende wah nihe njaiye ya mungwis lenge mitinj.

¹¹ Ininge wusyep e'e el lenge miye' tuweinge lalme, topo'e ininge alanjatme lenge njaiye ka junde. ¹² Yukur na osme dou me miye' ende njaiye ka bep guh me nin nange nin pupwa lahyambe, na pakai. Kut ende njai'e njai'e asambe tu'e njaiye nin Kristen miye' ende. Na ende gunde wusyep nin njaiye njanange, topo'e narp nin. Njoihmbwaip njaiye njende niharar, bilip mise nin, topo'e narp nin ka bwore prihe mi' supule. ¹³ Teter njaiye ma mut pe, na anja'e nin supule el njaiye na gonose wusyep mise tikin Got. Pe na ininge asambe lenge, topo'e alanjatme wusyep uku bworerme elme tinge.

¹⁴ Yukur na ende minsyo' me yitini bwore tikin Got njaiye kin si yale narp nato nin. Kin yale gande wusyep profet pe, lenge bwore bworengenge tikin sios yikil syep yanah nin. ¹⁵ Ende njai'e njai'e luku bworerme, topo'e

aŋa'e nitei supule elme wah uku. Na ende tu'e luku ti, lenge miye' tuweinge lalme ka yeteke'e wah bwore ŋaiye nin ŋende. ¹⁶ Ŋoihme nitei, topo'e ŋoihme wusyep ŋaiye nin nalaŋatme. Ŋaiye na ende tu'e luku pe, luku yukur na ungwisme nin ilyeh, pakai. Nin nungwisme lenge miye' tuweinge ŋaiye yisande wusyep nin topo'e.

Timoti ka eteke'e lenge Kristen miye' tuweinge tu'e ŋaiye bamtihei kin

5 Yukur na tuhwar inime wusyep bongol elme miye' bworende ende, na pakai. Na syumbe inime wusyep bwore ŋumwaiye tu'e ŋaiye nin ŋaname yai nin. Ininge wusyep ŋumwaiye el lenge lahyambe tu'e ŋaiye lenge to' tatai nitei. ² Na ende ŋahilyeh el lenge tuweinge bworende tu'e mam nin. Topo'e na plihe ende ŋahilyeh el lenge tuweinge simbihe' tu'e lenge mihyen nin. O ŋoihmbwaip nin yukur ka hri tuhur lenge tuweinge simbihe'. Ende ŋai'e ŋai'e luku bwore bwarme gunde ŋoihmbwaip tikin Got.

³ Lenge sios ka bepteme bworerme lenge tuweinge ŋope ŋaiye miye' tinge si yule yasme tinge, ŋaiye yukur lahende ka bepeteme tinge. ⁴ Ŋaiye tuwei ŋope ende wenge lenge talah ti, lakai ŋambaih ti yarp pe, ŋendeheiyeh tinge ka junde yaŋah ŋaiye lenge Kristen bepyeteme bamtihei titinge, ta'e luku pe, ka plihe tuwa'e yai mam tititinge ŋaiye somohon bepyeteme tinge. Ka yende tu'e luku pe, ki bwore bwarme nal ŋembep tikin Got.

⁵ O lahmende ŋaiye ti ŋope supule, topo'e ti warp tititi ŋilyehme pe, ti ta waŋa'e ŋoihmbwaip ti wilme Got ŋilyehme. Ta'e luku pe, nye nyermbe ŋaiye ŋup topo'e ŋau, ta wisilihme Got ŋaiye ka ungwisme ti.

⁶ Kom ŋaiye tuwei ŋope ti warp ŋembep umun no, ti waŋa'e ŋoihmbwaip tititi supule wal me ŋai'e ŋai'e tikin kekep e'e pe, liki ti si wule. ⁷ Na ini lenge wusyep e'e elme tuweinge ŋope no, yukur lahende ka se yeteke'e pupwa ŋaiye lenge tuweinge ŋope yende, pakai.

⁸ Kom lahmende ŋaiye yukur bepteme lenge mitiŋ ŋaiye yarp moi sambe kin, lakai wim ilyeh kin bworerme pe, kin si nasme ŋoihmbwaip ŋaiye tejeime Lahmborende pe, ki ŋende ŋai'e ŋai'e tetehei pupwa nengelyembe lenge haiten miye' ŋaiye yende.

⁹ Inge naŋ lenge tuweinge ŋope ŋaiye lenge sios ka bepyeteme tinge. Kom tuweinge ŋope luku, wahtaip tinge ka tutume 60 enge el unuh. Topo'e tinge si yindi'e miye' esep ilyeh. ¹⁰ Ka yende ŋai'e ŋai'e tetehei ka bwore lalme. Tinge ka tuweinge ŋaiye bepyeteme lenge talah tinge bworerme, topo'e ka yamba'e lenge mitiŋ supule yenge yut yokoh yangang lenge ŋai. Tinge tuweinge ŋaiye ka tule tititinge ŋaiye yungwis lenge miye' tuweinge tikin Got, topo'e yungwisme lahmende ŋaiye yamba'e hwap, topo'e yende ŋai'e ŋai'e tetehei ŋaiye bwore.

¹¹ Kom yukur pa yamba'e naŋ lenge tuweinge simbihe' ŋaiye ŋope, na pakai. Tehei kin ta'e le'e, ŋupe ŋaiye ŋoihmbwaip tinge tahar ŋaiye ka plihe dindi' pe,

ka yaŋa'e teket me Krai. ¹² Pe tinge ka jin wusyep yil ŋembep tikin Got me wusyep ŋupwai'e ŋaiye tinge si yupwai'e yotop lenge sios. ¹³ Topo'e tinge yal yukoh ilyeh ilyeh yende gwaingwaiye ŋaiye yoto tas pe, tinge yanange wusyep teket, topo'e tinge tongosyorme wusyep lenge mitiŋ ŋaiye yanange yenge yal. Luku yukur wusyep tinge, pakai. ¹⁴ Ta'e luku pe, ŋam masande ŋaiye lenge tuweinge simbihe' ŋaiye ŋope, ka yindi'e miye' pe, ka yara'e talah no, ka bepyeteme yokoh tititinge ilyeh ilyeh tongonose. Ŋaiye ka yende tu'e luku pe, lenge wachaih yukur tatame ŋaiye ka yininge wusyep tule poi, pakai. ¹⁵ Tehei kin ŋaiye ŋam manange ta'e luku pe, lenge tuweinge ŋope sye' si bunjenge ŋoihmbwaip tinge jande Satan.

¹⁶ Ŋaiye miye' lakai tuwei ende ti Kristen, kom tuweinge ŋope sye' tinge bamtihei ti, lakai kin pe, tuwei uku ta bepyeteme tinge. Yukur wah lenge sios ŋaiye ka bepyeteme tinge, pakai. Lenge sios ka bepyeteme lenge tuweinge ŋope ŋaiye yarp tititinge ŋilyehme.

¹⁷ Lenge bwore bworende ŋaiye yal yerme sios, tinge ka yamba'e naŋ embere topo'e yitini bwore. Lenge lahmende ŋaiye yende wah nihe ŋaiye yanange wusyep, topo'e yalaŋatme wusyep mise pe, pa yan-gange yitini ŋembere. ¹⁸ †Detale, wusyep ŋaiye sai tup tikin Got, ki ŋanange na,

Ŋupe ŋaiye yuwor kau miye' ka isyer'e peperiyeŋ kakah pe,

yukur pa se yupwai'e mut kin ŋaiye ka ono kakah, na pakai.

Ta'e luku pe,

Miye' wah ŋaiye yip yaŋa'e wah pe, kin se ka amba'e yitini me wah uku.

¹⁹ ††Yukur na usyunde wusyep miye' ende ŋaiye ka ininge nange miye' embep ende ŋoto sios ki ŋende pupwa, na pakai. Kut ŋaiye miye' hoi lakai hun plihe yanange wusyep ilyeh uku yenge yal, nange kin ŋende pupwa pe, liki na usyunde wusyep tinge. ²⁰ Na ihyele lenge lahmende miye' embep ŋaiye tinge si yende pupwa gah ŋembep lenge sios lalme no, lenge miye' embep lalme tinge ka hi'jirnge.

²¹ Nal ŋembep tikin Got, topo'e Krai Jisas, topo'e lenge walip hla' tikin Got ŋam wusyep erŋem nin ŋaiye na gunde wusyep lalme le'e. Lahmende ŋaiye yukur gande wusyep erŋeme luku pe, ininge wusyep bwore bwore elme tinge lalme. Yukur na ungwisme miye' ende, kut na tule ende gunde ŋoihmbwaip nitei, na pakai. ²² Na ŋoiheryembe bworerme ti, na ikil syep e unuh lenge mitiŋ ŋaiye na alaŋatme tinge no, ka yende wah tikin Lahmborende. Ŋoihme ŋaiye na otop lenge mitiŋ sye' ende pupwa. Orp bworerme. ²³ Timoti, nin na osme ŋaiye na ono'e pinip bilmbil ilyehme. Kut na ono'e pinip wain sikirp ŋaiye ka ungwisme tapam nin. Detale, ŋup sye' nin namba'e wahri' epwa tapam.

²⁴ Pupwa ŋaiye lenge miye' tuweinge sye' pe, ki sai wikinge ŋaiye na eteke'e ti, ka se jin wusyep. Kut pupwa lenge miye' tuweinge sye' pe, ki sai tase ti, min-

† 5.18 Lo 25.4, Mat 10.10, Luk 10.7 †† 5.19 Lo 17.6, 19.15

demboi ka tus halhale. ²⁵ Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip bwore sye' n̄aiye lenge miye' tuweinge yende pe, ki sai halhale n̄aiye lenge mitiŋ yeteke'e. O n̄oihmbwaip bwore bwore sye' n̄aiye sikirp nihe n̄aiye na eteke'e, kom yukur ka si tise, pakai, minde ka tus halhale.

Lahmende n̄aiye miye' wah pakaiye pe, tinge ka yusyunde wusyep lenge miye' embep tinge

6 Lenge lahmende n̄aiye miye' wah pe, ka yusyunde wusyep miye' embep tinge bworerme. Ka yende tu'e luku no, yukur lahende ka se ininge wusyep gonombai'e naŋ tikin Got, topo'e wusyep n̄aiye poi malaŋatme tinge. ² Lenge miye' wah sye' pe, lenge miye' embep tinge Kristen, kom prepwan n̄aiye pa n̄oihyeryembe nange yip lalme Kristen to' tatai no, pa yalaŋahme wusyep lenge miye' mbep, na pakai. Kut yip lenge miye' wah pa yende wah nihe. Detale, wah yip yungwis lenge Kristen to' tatai yip sye'.

Wusyep molohe topo'e yende nihararme wuhyau

Nin Timoti, na ininge alaŋatme lenge miye' tuweinge bworerme, topo'e na ininge ahra'e n̄oihmbwaip tinge no, ka junde wusyep n̄aiye ŋam si mana nin. ³ N̄aiye miye' ende ka ininge alaŋatme wusyep n̄oinde tikin n̄aiye yukur n̄ahilyeh gande wusyep mise tikin Lahmborenge Jisas Kraiŋ poi n̄aiye poi gwande. ⁴ Pe luku kin da ahra'e naŋ kin, kom yukur kin sisyeme n̄aimune, pakai. Kin n̄onorh n̄oihmbwaip pupwa n̄aiye nombe teketenge wusyep. Ta'e luku pe, n̄aisep kin n̄aiye tas pe, lenge miye' tuweinge yahra'e tuhwar teketenge wusyep, tinge n̄oihmbwaip pupwa n̄aiye lenge mitiŋ yahra'e naŋ lenge mitiŋ sye', tinge yarmbe topo'e jonosambalai, topo'e tinge n̄oihyeryembe n̄aiye lenge mitiŋ sye' ka yini'e yende yumbune tinge. ⁵ Topo'e lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip tinge pupwa sehei'e pe, tinge de ka tuhwar hihwaiye. Tinge si n̄oihsipe wusyep mise. Tinge n̄oihyeryembe nange yaŋah n̄aiye n̄oihmbwaip teŋeime Got pe, luku yaŋah n̄aiye ka yamba'e n̄ai'e n̄ai'e tikin kekep e'e.

⁶ N̄aiye n̄oihmbwaip nin ka teŋeime Got nange n̄aimune n̄aiye ka yule pe, liki sekei tatame ko. ⁷ Nupe n̄aiye mam wara'e poi pe, poi yukur menge n̄ainde mat kekep e'e, pakai. Topo'e nupe n̄aiye ya mule pe, yukur ya se plihe mamba'e n̄ainde minir kekep e'e menge mil, pakai. ⁸ Kom n̄aiye poi si tatame n̄ai topo'e hihyilih pe, liki poi yukur sehei'e n̄ainde. ⁹ Kom lahmende n̄aiye tinge da tu'e miye' tuweinge lowe pe, n̄oihmbwaip tinge ka tuhur n̄aiye ka yende pupwa, topo'e luku ki n̄ende yumbune n̄oihmbwaip tinge n̄aiye ka enge lenge e oto yaŋah n̄aiye ka yule. ¹⁰ N̄aiye pa yende niharar n̄aiye yamba'e wuhyau wula wula pe, liki tehei n̄aiye ka enge yip e oto yaŋah n̄aiye tikin pupwa supule. Lenge miye' tuweinge sye' si yasme n̄oihyeryembe mise tinge. Detale, tinge yende nihararme wuhyau wula wula. Kom tinge yende me tititinge n̄aiye ka yamba'e nihe syohe embere embere.

Yarp lenge Kristen

¹¹ Kom nin miye' tikin Got, enge nin tupwaihme n̄ai'e n̄ai'e luku. Te orp el yaŋah n̄aiye kin bwore bwarme pe, ahra'e naŋ tikin Got. N̄oihmbwaip nin ka teŋeime kin, topo'e ende niharar, topo'e orp n̄umwaiye topo'e lenge mitiŋ, topo'e gin bongol n̄aiye na ikirh mane. ¹² Bilip nin ka si bwore bongole tu'e n̄aiye nin gertenge susungurh no, na amba'e yitini bwore n̄aiye sai nye nyermbe. Topo'e Got nalaŋatme nin n̄aiye na orp laip nye nyermbe. Nin si n̄anange nowor'e bilip mise nin nal n̄embep lenge Kristen miye' tuweinge. ¹³ †Nal n̄embep tikin Got n̄aiye n̄ende n̄ai'e n̄ai'e tetehei lalme n̄aiye sai, topo'e nal n̄embep tikin Jisas Kraiŋ ŋam manange wusyep bongol ta'e le'e. Kin gan bongole nal n̄embep tikin Pontius Pailat pe, kin n̄anange wusyep wor' englisme n̄oihyeryembe mise kitikin. ¹⁴ N̄am Pol, ŋam gwan manah hla' me naŋ hoi uku pe, ŋam manange wusyep mende bongol me nin no, na usyunde wusyep uku bworerme, topo'e na gunde wusyep uku bworerme el tutume n̄upe n̄aiye Lahmborenge poi Jisas Kraiŋ ka ot. Na ende tu'e luku pe, lenge miye' tuweinge yukur ka tule naŋ nin. ¹⁵ N̄up kitikin n̄aiye ka ot pe, ka ot gunde n̄up tikin Got n̄aiye si nalaŋatme.

Got kin tehei n̄aiye hriphrip, topo'e kin Lahmborenge n̄aiye bepteme n̄ai'e n̄ai'e tetehei lalme.

Kin Miye' ondoh n̄aiye bepeteme lenge miye' ondoh lalme, topo'e kin Lahmborenge n̄aiye bepeteme lenge lahmborenge lalme.

¹⁶ Kin Got n̄aiye yukur nule.

Kin narp nato yirise n̄aiye tikin yirise supule pe, yukur ya se mil sehei me kin, pakai.

Yukur lahende n̄eteke'e kin, topo'e lahmende yukur tatame n̄aiye ka eteke'e kin.

Ta'e luku pe, nye nyermbe ya mahra'e naŋ kin, topo'e bongol kin ka si nye nyermbe. Mise.

¹⁷ Ini lenge miye' tuweinge lowe na, ka tengelyem yil umun yahra'e naŋ tititinge, na pakai. Prepwan n̄aiye ka yaŋa'e n̄oihmbwaip bumbe tinge yilme n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore luku tu'e wuhyau tinge. Detale, wuhyau n̄up ende se ka talai. Kut ka yaŋa'e n̄oihmbwaip bumbe tinge yilme Got n̄aiye yukur ka mi'e, ka orp nye nyermbe. Kin n̄ilyeh tatame n̄aiye ka pul poi n̄ai'e n̄ai'e tetehei n̄aiye poi sehei'e pe, ya lalme hriphrip. ¹⁸ Ini lenge miye' lowe me wuhyau ka yende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore n̄aiye ka unguis lenge mitiŋ lalme, topo'e ka yangang lenge n̄ai'e n̄ai'e wula wula yil lenge miye' tuweinge n̄aiye sehei'e n̄ai'e n̄ai'e. ¹⁹ N̄aiye ka yende tu'e luku pe, liki ta'e n̄aiye tinge birme n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore n̄aiye ka inir bwore bongol el tutume mindemboi. N̄aiye ka yende tu'e luku no, tinge ka yurp bwore nye nyermbe.

† 6.13 Jon 18.37

²⁰ O Timoti, etehme bworerme wah ŋaiye Got si yale. Prepwan ŋaiye na ininge wusyep nombe teketenge topo'e lenge mitiŋ ŋaiye yanange nange sande teke'e tinge ki ŋembere. Tinge ŋoiheryembe nange sande teke'e luku ki ŋembere, kom wusyep tinge yukur mise.

²¹ Lenge miye' tuweinge ŋaiye jande sande teke'e molohe luku pe, tinge si yasme ŋoiheryembe mise tinge mi'e kuli. Nohmbwaip ŋumwaiye tikiŋ Got ka si topo'me yip lalme.

2 TIMOTI

Timoti ka ende wah bongol ηaiye ka tu'e miye' wah bwore tikin Got

1 Nam Pol, aposel tikin Krajs Jisas. Got si nalanatme ηam ta'e aposel ende gande ηasande kitikin, ηaiye ma mini lenge miye' tuweinge lalme gunde wusyep, ηaiye kin si nupwai'e nange ka angange el lenge miye' tuweinge, ηaiye ηoihmbwaip tinge tejeime Jisas Krajs ηaiye ka yurp bwore nye nyermbe. ²†Timoti, nin talah ηoihmbwaip ηam supule. Got Yai topo'e Lahmborenge poi Krajs Jisas ka ηoih mi'mi' me nin, topo'e ηoihginirme nin pe, ka yule ηoihmbwaip ηumwaiye.

Yukur ya hi'me wusyep mise ηaiye sai tup

³Nye nyermbe ηam manange wusyep hriphrip malme Got me nin. Nam mende wah Got gwande ηoihmbwaip bwore prihe mi' supule ta'e lenge loumwah ηam ηaiye yende. ⁴Nam ηoiheryembe bepinip, ηaiye nin nilil, ηupe ηaiye nin nasmе ηam pe, ηam masande tikin ηaiye ma meteke' nin. Luku pe, ka ende ηam ma hriphrip supule. ⁵††Nam sisyeme nange ηoihmbwaip nin tejeime Krajs supule. Ki ηahilyeh ta'e ka' nin Lois hindi mam nin Yunis, ηaiye somohon ηoihmbwaip tinge tejeime. Pe ηam ηoihmeryembe nange ηoihmbwaip nin teter tejei bongol ta'e luku.

Pol ηanange wusyep ηende bongolme Timoti

⁶Tehei ta'e luku ti, ηam de ma mininge wusyep mahra'e ηoihmbwaip nin, ηaiye na embepeme yitini, ηaiye Got yale ηupe ηaiye ηam mikil syep ma manah ηondoh nin. Pe wah nin ka tuhur embere tu'e miye' ηaiye ηunduhur'e nih no, ki riri. ⁷Detale, Yohe Yirise ηaiye Got pwal poi pe, yukur ki yipihinge, ηaiye ka ende poi ya hi' gwirnge, pakai! Kin Yipihinge tikin, ηaiye ηende bongolme ηoihmbwaip poi, topo'e kin nungwisme poi, ηaiye ya mende niharar lenge mitiη. Topo'e kin nungwisme poi, ηaiye ya bepmeteme marp potopoi bworerme. ⁸Ta'e luku pe, yukur na hi'e, ηaiye na ininge alanjatme wusyep mise tikin Lahmborenge poi el lenge miye' tuweinge lalme. Topo'e yukur na hi'e me ηam, ηaiye ηam marp moto mwahupwai'e, na pakai! Detale, ηoihmbwaip ηam tejeime Lahmborenge. Kut bongol ηaiye Got si yale liki pe, na ikirh mane otop ηam, ηaiye ya berei malanjatme wusyep mise tikin Got ηaiye ka ungwis lenge miye' tuweinge.

† 1.2 Apo 16.1 †† 1.5 Apo 16.1

⁹Got galme poi lenge miye' tuweinge pe, kin nungwisme poi, ηaiye ya murp tu'e lenge miye' tuweinge holi bwore mise supule kitikin. Kin yukur ηoiheryembe wah mune bwore bwore, ηaiye poi mende, pakai. Topo'e somohon ηaiye teter Got yukur ηende ηai'e ηai'e pe, kin si gal poi gande ηasande ηoihmbwaip kitikin. Got si ηoiheryembe na ηoto wah tikin Krajs Jisas pe, kin pasam poi ηoih mi'mi' kin natme poi. ¹⁰Kom ηaiye tukwini le'e pe, Krajs Jisas, Miye' ηaiye nungwisme poi lalme, si nate tas halhale mi'e. Krajs Jisas si ηonombe bongol tikin nule, topo'e ηoto wusyep bwore mise kin uku pe, kin ηende lenge miye' tuweinge sisyeme laip bwore, ηaiye sai nye nyermbe.

Wah Pol ηaiye ka ininge alanjatme wusyep mise

¹¹‡Got si nalanatme ηam ta'e aposel topo'e jetmam ende, ηaiye ma mininge malanjatme wusyep bwore mise. ¹²Ta'e luku pe, le'e tehei kin, ηaiye ηam mamba'e nihe syohme ηai'e ηai'e luku. Kom ηam yukur hi'e. Detale, ηam si sisyeme lahmende luku, ηaiye ηoihmbwaip ηam tejeime, topo'e ηam sisyeme nange kin tatame ka embepeme wah uku bworerme, ηaiye kin si nember gah syep ηam. Pe luku ka si bworerme el tutume ηup embere tikin Krajs, ηaiye ka ot.

Timoti topo'e wusyep mise

¹³Orpe gare wusyep mise, ηaiye ηam manange malanjatme malme nin. Luku ki sambe nin yanah, ηaiye na gunde. Ta'e luku pe, Krajs Jisas ka ungwisme nin, ηaiye na ende nihararme lenge mitiη, topo'e ηoiheryembe mise nin ka tejei bongolme Jisas. ¹⁴Yohe Yirise narp ηoto poi pe, ka ungwisme nin, ηaiye na bepmeteme wusyep mise, ηaiye Got si yale. ¹⁵Nin si sisyeme nange lenge miye' tuweinge lalme, ηaiye yarp provins Esia yanah'e teket me wusyep, ηaiye ηam mana lenge mi'e pe, tinge si yal wohe yasme ηam. O Figelus hindi Hermogenes topo'e si yasme ηam. ¹⁶Nam manange wusyep topo'e Lahmborenge Jisas, ηaiye tatame ka ηoih mi'mi' me Onesiforus, topo'e lenge bamtihei kin. O ni wula wula Onesiforus ηende ηoihmbwaip ηam hriphrip. Topo'e kin yukur hi' e, ηaiye ηam marp mwahupwai'e, pakai. ¹⁷Ta'e luku pe, ηupe ηaiye kin nat Rom pe, kin ηende wah nihe, ηaiye ηahai'e ηam nal nal pe, kin ηeteke' ηam. ¹⁸Nam manange wusyep topo'e Lahmborenge, ηaiye ka ηoihginirme kin oto ηup tikin ηaiye Got ka ende wusyep kot. Nin si

‡ 1.11 1Ti 2.7

sisyeme, ɲaiye Onesiforus ɲende wah wula wula nungwisme ɲam ɲoto moi Efesus.

Timoti kin ka orp tu'e kokorohtup ende tikin Krai Jisas

2 O nin talah ɲam pe, na orpe ɲoih mi'mi' tikin Krai Jisas, ɲaiye ka ende bongolme nin. ² Nin si ɲasande wusyep uku, ɲaiye ɲam manange malaɲatme gwan ɲembep lenge miye' tuweinge wula wula. Pe amba'e wusyep ilyeh uku pe, na alaɲatme el lenge miye' tuweinge, ɲaiye jan bongole wusyep tikin Got pe, tinge topo'e ka plihe yalaɲatme wusyep uku yil lenge mitiɲ sye'.

³ Nin na orp kokorohtup bwore tikin Krai Jisas. Pe na ikirh mane wah e'e ɲahilyeh tu'e ɲam. ⁴ Kokorohtup bwore yukur ka se plihe ende wah ɲoinde topo'e, pakai. ɲoihmbwaip bumbe kin pe, ka ɲoiheryembe, ɲaiye ka ende wah kokorohtup bworerme no, miye' ondoh kin ka hriphrip me kin. ⁵ Miye' ɲaiye gertetenge susungurh pe, yukur ka se yohe no, ka amba'e yitini, ɲaiye yukur kin gande wusyep erɲeme lalme tikin ɲaiye jertetenge. ⁶ Miye' ɲaiye ɲende wah nihe, ɲaiye ɲende wah worsyep ɲai pe, kin se ka miye' ɲendehei, ɲaiye ka talame ɲai, ɲaiye ka sasarme. ⁷ ɲoiheryembe wusyep mune ɲaiye ɲam manange. Detale, Lahmborenge se ka ende ɲoihmbwaip nin se na sisyeme wusyep tehei, ɲaiye wusyep lalme luku.

⁸ Na ɲoiheryembe Jisas Krai, ɲaiye kin nule no, Got plihe ɲahra'e kin. Kin loumwah tikin kiɲ Dewit. Luku wusyep bwore mise ɲaiye ɲam manange malaɲatme. ⁹ ɲam manange malaɲatme wusyep bwore mise ti, luku tehei ɲaiye lenge miye' pwale nihe syohe embere embere pupwa pe, tinge yember ɲam ya yoto mwahupwai'e ta'e miye' pupwa. Kom yukur ka se yamba'e wusyep tikin Got yember yi yoto mwahupwai'e, pakai. ¹⁰ Ta'e luku pe, ɲam tatame, ɲaiye ma mamba'e nihe syohe, ɲaiye ɲam manange malaɲatme wusyep bwore mise malme lenge miye' tuweinge lalme tikin Got, ɲaiye kin si nalaɲatme. Pe Krai Jisas se ka ungwisme tinge, ɲaiye ka yurp bwore yoto moi yirise tikin Got nye nyermbe.

¹¹ Wusyep e'e ki bwore mise!

ɲaiye ɲoihmbwaip telei poi si nule motop kin pe, liki mindemboi se ya murp laip motop kin.

¹² † ɲaiye ya murp bongole no, ya mamba'e nihe syohe pe,

liki se ya murp kiɲ motop kin.

Kom ɲaiye ya maɲa'e teket me kin pe, kin topo'e se ka pul poi teket.

¹³ ɲaiye poi yukur gwande wusyep kin pe, kin se ka ende gunde tu'e ɲaiye kin ɲanange ka ende. Detale, Got yukur ka se owor'e wusyep tupwai' kin, pakai.

Miye' wah ɲaiye kin bwore nal ɲembep tikin Got

¹⁴ Na plihe ini lenge miye' tuweinge lalme me wusyep uku. Topo'e na upwai'e wusyep bongol ende

otop tinge guh ɲembep tikin Got, nange yukur ka teketenge wusyep esep sikirp manai'e ende, na pakai. Wusyep ɲaiye ta'e luku yukur nungwisme lenge miye' tuweinge. Ki ɲende yumbune lenge miye' tuweinge, ɲaiye yisande wusyep uku. ¹⁵ Nin na ende wah nihe, ɲaiye na tu'e miye' wah bwore mise el ɲembep tikin Got. Pe yukur na hi'e wah nin, ɲaiye na ininge alaɲatme wusyep mise kin. ¹⁶ Yukur na ember mungwim, ɲaiye na usyunde wusyep tetehei pupwa, ɲaiye yukur gande ɲoihmbwaip tikin Got. Wusyep ɲaiye ta'e luku pe, se ka kete lenge miye' tuweinge el wohme Got. ¹⁷ Wusyep uku, ki ta'e sisyep yaih embere, ɲaiye ɲono ɲhip ɲanaip nenge nato mele'e. Miye' hoi, ɲaiye yanange wusyep ta'e luku pe, Himeneus hindi Filetus. ¹⁸ Tinge yanange yalaɲatme wusyep nange Got si ɲahra'e lenge miye' tuweinge, ɲaiye si yule. Kom wusyep uku, ɲaiye tinge yalaɲatme pe, tinge yanange wusyep hombo'e. Pe luku kin nupwai'e ɲoiheryembe lenge miye' tuweinge sye', ɲaiye ka yaɲa'e teket yilme Krai.

¹⁹ † Kom wusyep mise tikin Got pe, ki ɲononde ta'e tumwange miye' pe, yukur ɲa inde ka se ondol'me. Nanah tumwange miye' luku pe, tinge yainge wusyep e'e sai, "Lahmborenge kin sisyeme bworerme lenge miye' tuweinge kitikin", topo'e "Lahmende miye' lakai tuwei, ɲaiye yanange nange tinge tikin Lahmborenge pe, tinge ka yaɲa'e teket me ɲaimune ɲaiye ki pupwa."

²⁰ O nato yukoh embere ende tikin miye' lowe pe, yukoh ɲai topo'e marp tetehei sye' tate. Sye' tinge yenge gol topo'e silwa yere. Sye' tinge yenge lou yende, kut sye' tinge yenge kekep yere. O marp yukoh sye' pe, tinge yenge yende wah bwore. Kut sye' pe, tinge yenge yende wah ɲoinde tikin. ²¹ Ta'e luku pe, ki ɲahilyeh ta'e lenge miye' tuweinge, ɲaiye ɲoihmbwaip tinge teɲeime Lahmborenge. ɲaiye lahende ka osme ɲai'e ɲai'e tetehei pupwa pe, Got se ka amba'e kin ember el, ɲaiye ka ende wah bwore. Kin ka orp miye' holi bwore mise supule tikin Got pe, kin tatame ka ungwisme Lahmborenge kin. Topo'e kin tatame ka ende wah tetehei ɲaiye bwore.

²² Ta'e luku pe, nin Timoti na aɲa'e teket me ɲai'e ɲai'e pupwa, ɲaiye ki tas ɲoihmbwaip lenge lahyambe. Nin na ende wah nihe, ɲaiye na amba'e ɲoihmbwaip bwore, ɲaiye ka teɲeime Got, topo'e ɲoihmbwaip ɲaiye na ende niharar lenge mitiɲ, topo'e ɲoihmbwaip bwore, ɲaiye narp ɲumwaiye. Nin na orp topo'e lenge miye' tuweinge bwore mi' supule ɲaiye yanange wusyep yotop Got.

²³ Kut yukur na ininge wusyep teketenge topo'e lenge mitiɲ, ɲaiye ɲondoh tinge si pupwa yehe. Nin sisyeme, wusyep ɲaiye ta'e liki pe, ki nala ahra'e tuhwar topo'e yarmbe. ²⁴ Ta'e luku pe, miye' wah tikin Got yukur ka tuhwar topo'e ka ormbe, na pakai. Kut ka bwore bwore me lenge mitiɲ lalme. Kin ka tu'e jetmam bwore, ɲaiye narp ɲumwaiye. ²⁵ Ka syumbe mwai mwai ende ɲoihmbwaip bwore me lenge miye' tuweinge, ɲaiye yengelyembe wusyep. Ta'e Got se ka

† 2.12 Mat 10.33, Luk 12.9

†† 2.19 Nam 16.5

ungwisme tinge pe, se ka yimbilme n̄oihmbwaip, topo'e se ka yamba'e sisyeme wusyep mise bworerme. ²⁶ O Satan si nember mwah kin gah yaŋah man tinge pe, mwah kin si narpe tinge lalme. Kom n̄aiye ka sisyeme wusyep mise no, n̄oihmbwaip tinge ka plihe owor tirtatar pe, ta'e tinge se ka yesembele mwah tikin Satan yanga'me.

Nup yuwo pe, lenge miye' tuweinge ka yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei pupwa

3 Kom n̄am masande, n̄aiye na sisyeme tu'e le'e, sehei n̄aiye n̄up yuwo pe, lenge miye' tuweinge ka yamba'e nihe syohe embere embere pupwa. ² Lenge miye' tuweinge ka yende nihararme tititinge, topo'e yende nihararme wuhyau. Tinge ka yahra'e narj tititinge pe, ka yende bwili'e bwula'e, topo'e ka tuhwar yininge n̄ilim yihyele lenge mitiŋ. Tinge ka yengelyembe wusyep lenge yai mam tititinge, topo'e yukur ka yininge wusyep hriphrip yil lenge miye' tuweinge, n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e bwore yalme tinge. Tinge ka yaŋa'e teket me n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore tikin Got. ³ Tinge yukur ka sisyeme yaŋah, n̄aiye ka yende n̄emei topo'e mitiŋ sye'. Tinge yukur sisyeme yaŋah, n̄aiye ka yonombe tuhwar tinge. Tinge ka yini lenge n̄ilim wusyep yil lenge mitiŋ sye'. Tinge yukur ka yupwai'e wahri' tinge yenge si, n̄aiye n̄oihmbwaip tinge tahar nange ka yende n̄aimune. Topo'e tinge ka yurmbeyende yumbune lenge miye'. Ta'e luku pe, tinge ka yende yumbune n̄aimune n̄aiye ki bwore. ⁴ Tinge ka yende yumbune lenge n̄emei tinge, topo'e tinge ka junde n̄oihmbwaip pupwa tititinge. Tinge ka n̄oiheryembe tititinge pe, ka tengelyem yil umun pe, tinge ka yende nihararme n̄ai'e n̄ai'e tetehei pupwa, n̄aiye hriphrip tikin kekep e'e. Pe yukur ka yende nihararme Got. ⁵ Tinge ka yenge wahri' wicher' pakaiye pe, ka yende nihararme Got, kut yukur ka sisyeme bworerme bongol embere tikin n̄oihmbwaip mise tikin Got. Nin na orp wohme lenge miye' tuweinge, n̄aiye ta'e liki.

⁶ Lenge mitiŋ, n̄aiye ta'e liki pe, tinge yahai'e yaŋah, n̄aiye ka yi yoto yokoh yininge wusyep mi'mi' yotop lenge tuweinge, n̄aiye sehei'e n̄oihmbwaip bwore no, lenge tuweinge luku ka yurp tuwihme n̄oihmbwaip tinge. Lenge tuweinge luku pe, tinge yende pupwa wula wula pe, tinge hi'e, topo'e n̄oihmbwaip tinge tahar pe, ki kete lenge na tas, n̄aiye tinge yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei sye'. ⁷ Lenge tuweinge luku pe, tinge yisande, n̄aiye ka yamba'e sande teke'e n̄ambaran me n̄ai'e n̄ai'e. Kom tinge yukur ka sisyeme n̄aimune n̄aiye bwore lakai pupwa. ⁸ †Somohonme Janes hindi Jambres yende wachaih yalme Moses. Lenge jetmam hombo'e le'e plihe yende wachaih n̄ahilyeh yalme wusyep mise. N̄oihmbwaip tinge si pupwa supule pe, n̄oihmbwaip tinge yukur teŋeime Got. ⁹ Kom n̄oihmbwaip pupwa tinge luku yukur ka ende embere, pakai. Detale, lenge mitiŋ lalme se ka yeteke'e n̄aimune n̄aiye tinge yende luku pupwa ta'e kwite kwote. Ki n̄ahilyeh ta'e Janes hindi Jambres n̄aiye yende.

† 3.8 Kis 7.11

Timoti, na orpe gare wusyep tikin Got

¹⁰ Kut Timoti, nin narp n̄otop n̄am pe, nin sisyeme n̄oihmbwaip topo'e wusyep n̄am, n̄aiye n̄am manange malaŋatme mal lenge miye' tuweinge gwande n̄asande tikin Got. Nin si sisyeme n̄oihmbwaip n̄endehei n̄am. Nin si n̄eteke'e n̄oihmbwaip n̄am, n̄aiye teŋeime Krai. Topo'e n̄am syumbe marp n̄umwaiye. N̄am mende nihararme lenge mitiŋ, topo'e n̄am marp bongol, n̄aiye mikirh mane. ¹¹ ††Nin sisyeme n̄ai'e n̄ai'e pupwa, n̄aiye lenge miye' yende me n̄am, topo'e nihe syohe wula wula, n̄aiye n̄am mamba'e manar Antiok, Aikoniam topo'e Listra. Tinge yuwil'e yember n̄oihmbwaip nihe tinge yatme n̄am. Kom Lahmborenge nungwisme n̄am nihe syohe lalme luku. ¹² Mise supule, lenge miye' tuweinge, n̄aiye yala yurp topo'e Krai Jisas no, ka junde n̄oihmbwaip bwore bwarme tikin Got pe, lenge mitiŋ sye' se ka yende yumbune tinge. ¹³ O lenge miye' pupwa, topo'e lenge profet hombo'e ka yende wah, n̄aiye hombo'e yaŋaih lenge miye' tuweinge yenge yil. O lenge miye' tuweinge sye' ka hombo'e yisar'e wih minjaume tititinge pe, tinge luku ka pupwa supule.

¹⁴ Kom n̄aiye nin pe, orpe gare wusyep, n̄aiye nin si n̄asande pe, n̄oihmbwaip nin teŋeime. Nin si sisyeme lahmende miye' tuweinge, n̄aiye yalaŋatme wusyep uku yalme nin. ¹⁵ Topo'e nin n̄oiheryembe el n̄upe n̄aiye teter nin lahmalah pe, nin si sisyeme tup, n̄aiye wusyep mise tikin Got sai. Wusyep mise luku ki tatame, n̄aiye ka yule sande teke'e embere, topo'e n̄oihmbwaip nin ka teŋeime Krai Jisas pe, Got se ka amba' nin. ¹⁶ Yohe Yirise nangange sande teke'e wusyep tikin Got lalme, n̄aiye sai Tup tikin Got. Pe wusyep uku ki n̄ai bwore, n̄aiye ka alaŋatme poi miye' tuweinge, n̄aiye ya sisyeme n̄aimune n̄aiye ki bwore. Topo'e ka uhyulme n̄oihmbwaip pupwa poi n̄aiye poi mende. Pe ka ende bongolme poi, topo'e ka alaŋatme poi n̄aimune n̄aiye ya mende pe, ka bwore bwarme. ¹⁷ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge tikin Got ka yamba'e sande teke'e tutume n̄aiye ka yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei n̄aiye bwore bwore.

Timoti ka bongol n̄aiye ka ininge alaŋatme wusyep tikin Got

4 N̄upe n̄aiye Jisas Krai ka ota orp miye' embep tu'e kiŋ pe, ka ende wusyep kot iyar'e n̄aimune n̄aiye lenge miye' tuweinge teter yarp laip, topo'e n̄aiye si yule no, tinge yende. Ta'e luku pe, nal n̄embep tikin Got hindi Krai pe, n̄am manange wusyep bongol e'e malme nin, ² n̄aiye na ininge alaŋatme wusyep kin uku. Nye nyermbe na ende wah nihe, n̄aiye na ininge alaŋatme wusyep tikin Krai elme lenge miye' tuweinge, n̄aiye yende mi'mi' ka yusyunde wusyep, topo'e lahmende n̄aiye jarŋge ka yisyunde wusyep. Na asamb lenge miye' tuweinge n̄aimune n̄aiye tinge yende hwap. Topo'e ininge wusyep bongol no, ka oto-

†† 3.11 Apo 13.14-52, 14.1-20

hote ɲoihmbwaip tinge, ɲaiye tinge si yende pupwa. Kut na orp ɲumwaiye ininge wusyep bwore bwore, ɲaiye ka ende bongolme tinge.

³ ɲup ende ka ot, ɲaiye lenge miye' tuweinge ka jirnge, ɲaiye ka yusyunde wusyep, ɲaiye ki bwore mise. Kom tinge yala junde ɲasande tinge pe, ka yamba'e lenge jetmam wula wula ka yalanatme wusyep, ɲaiye tinge yisande nange ka yusyunde. ⁴ Ta'e luku pe, tinge ka bunjenge yaɲa'e teket, ɲaiye ka yusyunde wusyep mise, kut ka yaɲa'e ɲoihmbwaip bumbe tinge yilme wusyep hombo'e lenge mwan ka' tinge.

⁵ Kom ɲaiye nin pe, orp ɲumwaiye bepteme nitei bworerme, topo'e prepwan ɲaiye na ɲoiheryembe ɲaimune ɲaiye ka otme nin. Ikirh mane topo'e nihe syohe, ɲaiye nin nato. Nin miye' wah tikin Got pe, ende wah nihe, ɲaiye na alanatme wusyep bwore mise kin, topo'e na ende wah lalme, ɲaiye Got si nalanatme nin nange na ende.

Pol ɲanange ɲaiye sehei ka ole

⁶ ɲup si nat sehei ɲeteme sai, ɲaiye ma mule tu'e ofa milme Got. Topo'e ɲup si nat sehei mi'e, ɲaiye ma musme kekep e'e. ⁷ Marmbe, ɲaiye ɲam marmbe pe, ki bwore. ɲam si gwertetenge yaɲah sokoloh mat mi'e pe, ɲoihmbwaip ɲam ki teɲeime Got bongol supule. ⁸ O tukwini pe, yitini ɲam, ɲaiye ɲam gwertetenge susungurh no, ɲam yohe pe, ki ɲanar topo'me Got ɲe-seperhme ɲam. Pe Lahmborenge bwore bwarme, ɲaiye ka ende wusyep kot me lenge miye' tuweinge lalme ɲupe ɲaiye ka ot pe, kin ka gilme ɲam miye' bwore bwarme pe, ka pule yitini luku. Kom yukur ɲam ilyeh. Ka angange lenge mitiɲ, ɲaiye yende niharar nange ka yeteke'e kin ɲupe ɲaiye ka ot.

Timoti ka ot hihwai me Pol

⁹ Nin na ende wah nihe, ɲaiye na ahai'e yaɲah no, na otme ɲam hihwaiye. ¹⁰ †Demas ɲende nihararme ɲai'e ɲai'e tetehei tikin kekep e'e pe, kin si nasme ɲam. Kin si nal moi Tesalonaika. O Kresens si nal provins Gale-sia, kut Taitus si nal distrik Dalmesia. ¹¹ ††Luk ɲilyeh narp ɲotop ɲam. ɲupe ɲaiye na ot pe, amba'e Mak enge ot topo'e nin. Tehei kin ta'e le'e, kin miye' bwore,

† 4.10 2Ko 8.23, Gal 2.3, Kol 4.14, Tai 1.4, Flm 1.24 †† 4.11 Apo 12.12,25, 13.13, 15.37-39, Kol 4.10,14, Flm 1.24

ɲaiye ka se ungwis ɲam ende wah. ¹² †O Tikikus, ɲam si member kin mal Efesus. ¹³ ††ɲupe ɲaiye na ot pe, amba'e temhroj mwate ɲam, ɲaiye ɲam ɲoihsipe ɲanar yokoh tikin Karpus nal moi embere Troas, topo'e na amba'e tup ɲam sye'. O ɲanah hla' me tinge lalme luku pe, yukur na ɲoihsipe tup sye', ɲaiye tinge yenge yuwor hi' yende.

¹⁴ ††Aleksander, miye' ɲaiye nenge bras ɲende ɲai'e ɲai'e pe, ki pwale nihe syohe embere pupwa. Mindem-boi Lahmborenge se ka ende yumbune kin tuwa'e gunde ɲaimune ɲaiye kin ɲende. ¹⁵ Nin topo'e na ɲoihme miye' uku. Kin ɲende wachaih embere me wusyep, ɲaiye poi manange malanatme.

¹⁶ ɲendeheiyeh kin, ɲaiye ɲam gwan wusyep kot malme Sisa nal Rom pe, yukur lahende gan teket me ɲam nungwis ɲam wusyep. Lenge mitiɲ lalme si yasme ɲam. ɲam manange wusyep misilihme Got, ɲaiye yukur ka ɲoiheryembe ɲaimune luku ɲaiye tinge yende me ɲam. ¹⁷ Kom Lahmborenge gan topo'e ɲam pe, kin pwale bongol, ɲaiye ɲam gwan manange malanatme wusyep bwore mise lalme tikin Lahmborenge luku mal lenge haiten lalme, ɲaiye ka yusyunde. Got kin nungwisme ɲam pe, yukur ɲam mule. ¹⁸ Ta'e luku pe, Lahmborenge se ka ungwisme ɲam, ɲaiye tinge yala yende yumbune ɲam. Pe ka amba'e ɲam enge el pe, ma murp bwore mi moto lemame kin, ɲaiye sai moi hla'. Poi ya maɲa'e naɲ embere mirisukwarme kin nye nyermbe! Bwore mise.

¹⁹ †††ɲam member ɲau bwore, topo'e hriphriɲ ɲam malme Prisila hindi Akwila, topo'e bamtihei tikin Onesiforus. ²⁰ †††Erastus teter narp moi embere Korin. Kut Tropimus ɲende wahri' epwa pe, ɲam masme kin narp moi embere Miletus. ²¹ Nin na ende wah nihe, ɲaiye na ahai'e yaɲah no, na ot yer. Na ende gwaingwaiye pe, na ɲoihme ɲaiye ɲup tikin yohe. O Yubulus hindi Pudens, topo'e Linus hindi Klodia, topo'e lenge tatai lenge miye' tuweinge lalme, ɲaiye ɲoihmbwaip tinge teɲeime Lahmborenge, yember ɲau bwore tinge yalme nin. ²² Lahmborenge ka ende bongolme yipihinge bwore nin, topo'e ɲoih mi'mi' tikin Got ka si topo'e yip lalme.

‡ 4.12 Apo 20.4, Efe 6.21-22, Kol 4.7-8 †† 4.13 Apo 20.6 †† 4.14 Sng 62.12, Rom 2.6, 1Ti 1.20 ††† 4.19 Apo 18.2, 2Ti 1.16-17 ††† 4.20 Apo 19.22, 20.4, 21.29, Rom 16.23

TAITUS

1 Njam Pol, miye' wah tikin Got, topo'e aposel tikin Jisas Kraiss. Kin si nalanatme nam pe, kin nember nam nat naiye ma mende bongolme bilip lenge miye' tuweinge naiye Got si nalanatme tinge pe, niohmbwaip tinge tejeime kin. Topo'e ma malanatme wusyep mise mil lenge Kristen miye' tuweinge naiye ka junde kin. ² Wusyep uku ki tehei naiye niohmbwaip poi ka tejeime kin no, ka ungwisme poi naiye ya murp topo'e kin nye nyermbe. Got teter yukur nende kekep topo'e naitem pe, kin si nanange wusyep e'e. Got yukur ka se ininge pakaiye, pakai. Kin ka ende nai uku ot. ³ Ta'e luku pe, dindi' nup kitikin naiye Got si nalanatme pe, kin pwal poi wusyep bwore mise uku pe, ya mininge wusyep kin uku mil halhale mil lenge mitinj lalme. Lahmborenge, Miye nungwisme poi si nalanatme nam naiye ma mende wah me kin.

⁴ Njam mainge wusyep e'e member malme nin Taitus, talah bwore nam iki naiye niohmbwaip poi lalme tejeime Jisas. Njam masande niohginir topo'e niohmbwaip numwaiye tikin Yai Got hindi Jisas Kraiss Miye' nungwisme poi sai topo'me nin.

Taitus nende wah narp moi Krit

⁵ Tehei kin naiye nam masme nin no, nin narp Krit pe, ki ta'e le'e: Nam masande naiye na plihe ende bworerme wah sye' naiye yukur mi'e pe, ende bwore bwarme topo'e na alangatme lenge miye' embep sye' e oto sios nato moi embere ilyeh ilyeh tongonose. Nioheryembe wusyep hra'embep nam pe, ende gunde wusyep naiye nam mana nin. ⁶ Lenge miye' embep lalme pe, tinge ka miye' naiye ka yurp bwore bwarme yil nembep lenge mitinj lalme. Kin ka miye' naiye nenge tuwei ilyeh, topo'e lenge talah kin pe, niohmbwaip tinge ka tejeime Jisas. Tinge yukur ka se yende pupwa, topo'e yukur ka yende bwili'e bwula'e yende nai'e nai'e junde nasande tinge, na pakai. ⁷ Miye' embep naiye bepteme wah tikin Got nato sios pe, kin ka miye' naiye ka orp bwore bwarme supule. Kin yukur ka se ahra'e niohmbwaip nihe hihwaiye, yukur ka se bep guhunuhme kitikin, yukur ka se ono'e pinip bongol ende kwite kwote, yukur ka se ende louser, topo'e yukur ka tukwainge wuhyau. Detale, kin miye' wah tikin Got. ⁸ Kin ka miye' naiye nende niharar lenge mitinj naiye yat yokoh kin, topo'e ka ende nihararme naiye ka ende nai'e nai'e gunde niohmbwaip bwore. Kin ka orp iyar'e nai'e nai'e bworerme, topo'e bepeteme laip kin bworerere. Kin ka orp bwore bwarme

numwaiye gunde niohmbwaip tikin Got. ⁹ Niohmbwaip kin ka tehei bongol me wusyep bwore mise luku naiye lenge aposel si yanange yalanatme. Ta'e luku pe, ka ininge alangatme lenge miye' tuweinge naiye ka ende bongolme niohmbwaip tinge naiye ka junde wusyep mise. Topo'e ka ininge wusyep bongol me lenge miye' naiye yengelyembe wusyep mise no, lenge miye' uku ka yeteke'e yuworme pupwa tinge.

Lenge mitinj sye' yanange wusyep molohe yende yum-bune niohmbwaip lenge Kristen miye' tuweinge

¹⁰ Tehei tikin wusyep naiye nam manange, ta'e le'e: Lenge miye' tuweinge sye', tinge yan'a'e teket me sande teke'e mise. Tinge jarng'e naiye ka yusyunde wusyep tikin miye' ondoh tinge. Tinge yina yinange, kom yukur tinge yupwai'e mut. Kut wusyep tinge kete lenge miye' tuweinge nenge na tas. Wusyep bongol e'e ki nal lenge miye' lalme, kom nembere kin nal lenge Juta miye' tuweinge naiye jande nai'e nai'e njimeser titinge Juta. ¹¹ Ini lenge naiye tinge ka yupwai'e mut tinge. Detale, tinge yende wah naiye yalanatme wusyep molohe yal lenge Kristen bamtihei ilyeh ilyeh naiye ka se yamba'e lenge wuhyau. Yukur tatame naiye ka se yininge wusyep tu'e liki. ¹² Profet miye' ende tititinge Krit, somohon ki nanange ta'e le'e, "Lenge miye' tuweinge Krit tinge pupwa hombo'e lalme. Tinge lalme miye' hombo'e ta'e lenge yowor telpei naiye pupwa yende nulumwai yono nai sekete." ¹³ Ta'e luku pe, wusyep e'e naiye nam mana nin pe, ki bwore mise supule. Ini lenge wusyep bongole naiye ka yende mi'me bilip tinge. Tinge ka yurp tu'e naiye lenge Kristen miye' tuweinge pe, ka junde wusyep mise. ¹⁴ Yukur tatame naiye ka yember mungwim lakai junde wusyep yerkeime lenge loumwah tititinge Juta naiye yanange. Topo'e yukur ka junde wusyep erneme lenge miye' naiye yan'a'e teket me wusyep mise.

¹⁵ Lenge miye' tuweinge naiye niohmbwaip tinge bwore bwarme nal nembep tikin Got pe, nai lalme naiye Got nende pe, ki bwore prihe me tinge. Kom lenge miye' tuweinge naiye niohmbwaip tinge pupwa no, yukur tinge jande Kraiss pe, nai'e nai'e lalme yukur prihe nal nembep tinge, pakai. Detale, nioheryembe topo'e niohmbwaip tinge yukur prihe nal nembep tikin Got. ¹⁶ Tinge yanange nange tinge si sisyeme Got, kom naiye yarp tinge ilyeh ilyeh, topo'e nai'e nai'e naiye tinge yende pe, ki sasambe nange tinge yan'a'e teket me Got. Tinge mitinj pupwa, topo'e mitinj naiye yenge-

lyembe wusyep, topo'e yukur tinge tatame n̄aiye ka yende n̄ainde bwore, pakai.

Wusyep mise le'e nal lenge Kristen n̄aiye ka junde

2 Kom nin Taitus pe, na alaŋatme lenge wusyep mise tikin Got n̄ilyehme. ² Ini lenge bwore bwore nange ka syumbe yurp n̄umwaiye, topo'e yukur ka yono'e pinip kwote. N̄oihmbwaip tinge ka teŋeime Got, topo'e ka yende nihararme kin topo' lenge miye' tuweinge no, ka se jin bongole tupwaihme hwap.

³ Wusyep n̄ahilyeh luku na plihe ini lenge tuweinge bore nange ka yurp bwore bwarme junde wusyep tikin Got. Yukur ka yininge n̄ilim wusyep, topo'e yukur pinip kwote ka embepeme tinge, na pakai. Kut ka yalaŋatme lenge mitiŋ wusyep n̄aiye ki bwore mise. ⁴ Topo'e ka yalaŋatme lenge tesimbihye' n̄aiye si yindi'e miye' n̄aiye ka yende nihararme lenge miye' tinge topo' lenge talah tinge. ⁵ Topo'e tinge ka tuweinge wahe, ka yurp n̄umwaiye, topo'e yukur ka wim lal me miye' ende, topo'e ka yurp tuwihme lenge miye' tinge. Ta'e luku pe, tinge yukur ka se yende yumbune wusyep mise tikin Got juh n̄embep lenge miye' tuweinge.

⁶ Topo'e wusyep ilyeh uku plihe nal lenge lahyambe. Ini lenge n̄aiye ka bepyeteme wahri' tititinge. ⁷ N̄ai'e n̄ai'e tetehei n̄aiye na ende pe, ende bworerme topo'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye no, lenge mitiŋ lalme ka yeteke'e pe, ka se yende junde. N̄upe n̄aiye na alaŋatme wusyep elme tinge pe, na ininge wusyep bwore mise topo'e bongol no, ka junde wusyep nin. ⁸ N̄upe n̄aiye na ininge wusyep tikin Got pe, ka bwore bwarme n̄aiye lenge wachaih yukur ka se yiche n̄eser. Ta'e luku pe, lenge wachaih uku ka hi'e pe, yukur ka se plihe yininge wusyep yende yumbune poi Kristen.

⁹ Na ini lenge miye' wah tu'e le'e, ka syumbe yurp tuwihme lenge miye' embep tinge. Yukur ka yalaŋahme wusyep tinge, na pakai. Kut ka yende n̄ai'e n̄ai'e junde wusyep n̄aiye lenge miye' embep yanange. ¹⁰ Tinge yukur ka yende n̄endei me lenge miye' mbep tinge, na pakai. Kut ka yasamb lenge nange tinge miye' n̄aiye n̄oihmbwaip bwore bwarme. N̄ai'e n̄ai'e luku n̄aiye tinge yende pe, ka aŋa'e naŋ embere elme wusyep mise tikin Got, Miye' nungwisme poi.

¹¹ Got si pasam poi n̄oihmbwaip bwore kin n̄aiye kin nember Jisas Krai nate gah n̄aiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge lalme. ¹² N̄oihmbwaip n̄umwaiye kin uku, ka alaŋatme poi yaŋah n̄aiye ya gunde Got, topo'e ya musme n̄ai'e n̄ai'e pupwa kekep e'e. Kut ya mende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwarme, topo'e bepteme potopoi gunde n̄asande tikin Got n̄upe n̄aiye ya murp kekep e'e. ¹³ N̄oihmbwaip poi ka teŋeime kin bongol pe, ya murp meseperhme n̄up uku n̄aiye ka ot. N̄upe n̄aiye ka ot pe, poi ya meteke'e yirise bongol embere tikin Jisas Krai, n̄aiye kin Got poi, topo'e Miye' nungwisme poi. ¹⁴ †Kin nate nule berme pupwa poi nal loutungwarmbe n̄aiye ka ungwisme poi lalme. Ka

ende poi miye' tuweinge ya tuhur ambaran tu'e kitikin no, ya hriphrip n̄aiye mende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore. ¹⁵ Nye nyermbe na ende sande teke'e me n̄ai'e n̄ai'e le'e el lenge Kristen miye' tuweinge, topo'e ende bongolme tinge n̄aiye ka junde. Kom n̄aiye ka yende pupwa pe, na uhyulme lenge. Na ininge topo'e bongol nin tu'e n̄aiye nin miye' embep. Yukur na se osme miye' ende ka tule nin, na pakai.

Yaŋah n̄aiye lenge Kristen miye' tuweinge ka junde

3 Plihe ini lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye ka yurp tuwihme lenge miye' ondoh topo'e lenge gavman. Ka yusyunde wusyep tinge pe, ka yende n̄ai'e n̄ai'e bwore lalme. ² Yukur ka se yini lenge wusyep pupwa, topo'e yukur ka tuhwar yotop lenge mitiŋ sye', na pakai. Ka syumbe yurp n̄umwaiye topo'e n̄oihmbwaip ilyeh. Ka hriphrip topo'e yende niharar lenge mitiŋ lalme. ³ Poi somohon pupwa n̄ahilyeh ta'e liki n̄aiye poi jinjame wusyep tikin Got. Poi mende bwili'e bwula'e, topo'e poi mende molohe. Poi marp miye' wah tikin n̄ai'e n̄ai'e tetehei pupwa, topo'e mende n̄ai'e n̄ai'e gwande n̄oihmbwaip poi. N̄up wula wula luku pe, poi mende pupwa n̄aiye tuhwar, topo'e poi mende mbep wim me n̄ai'e n̄ai'e lenge mitiŋ. Lenge mitiŋ lalme jarngge poi, topo'e poi plihe gwarngge tinge.

⁴ Kom n̄upe n̄aiye Got, Miye' nungwisme poi nate gah kekep e'e pe, kin pasam poi nange kin hriphrip me poi, topo'e kin n̄ende nihararme poi. Ta'e pe, kin nungwisme poi pakaiye. Kin yukur nungwisme poi n̄aimun bwore bwore n̄aiye poi mende, pakai. Kom kin n̄oihginirme poi pe, kin nungwisme poi. Kin nungurhme poi pe, poi tahar miye' tuweinge ambaran ma moto Yohe Yirise. ⁶ Kin nember Yohe Yirise nate gahanahme poi gande wah Jisas Krai, Miye' nungwisme poi n̄aiye n̄ende. ⁷ Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip n̄umwaiye kin n̄ende poi marp bwore bwarme gwande kitikin, topo'e meseperhme laip bwore n̄aiye sai nye nyermbe. ⁸ Wusyep e'e pe, ki bwore mise supule. N̄am masande n̄aiye nin na ini lenge wusyep ende bongolme n̄ai'e n̄ai'e luku n̄aiye n̄am si mana nin. N̄aiye lenge miye' tuweinge, n̄oihmbwaip tinge teŋeime Got bongole pe, tinge ka n̄oiheryembe bworerme n̄aiye ka yende n̄ai'e n̄ai'e bworerme junde n̄oihmbwaip bwore. N̄ai'e n̄ai'e n̄aiye ta'e luku pe, ki bwore supule, topo'e ka tutume n̄aiye ka ungwisme lenge mitiŋ lalme.

⁹ Kom n̄oihme sikirp n̄aiye pa yusyunde wusyep pupwa, topo'e wusyep tetehei n̄aiye mitiŋ ka tuhwar. Topo'e yukur pa yininge wusyep me n̄ai'e n̄ai'e pupwa n̄aiye lenge mwan ka' poi somohon yende, topo'e teketenge yile yut me wusyep erŋeme Moses n̄aiye yerkeime. N̄ai'e n̄ai'e n̄aiye ta'e luku pe, ka se ungwisme poi n̄aiye ya murp bwore bwore tu'e la? Pakai supule. ¹⁰ O n̄aiye miye' ende n̄oihmbwaip kin sikirp n̄oinde me lenge mitiŋ lalme no, kin de ka owor'e sios pe, inime wusyep bwore topo'e aŋa'e n̄oihmbwaip bwore ni hoi tu, yukur ki sande wusyep nin pe, osme kin ka orp. ¹¹ Ni sisyeme nange miye' n̄aiye ta'e luku pe, kin si nasme yaŋah n̄aiye bwore, kut kin nal gan

† 2.14 Kis 19.5, Lo 4.20, 7.6, 14.2, Sng 130.8, 1Pi 2.9

nal yanah njoinde najiye pupwa. Ta'e pe, kin si sisyeme pupwa kitikin najiye kin njende, kom kin njende wah gande nenge nal.

Wusyep yuwo, topo'e wusyep hriphrip

¹² †Nupe najiye ma member Artemas, lakai Tikikus mil najiye ka yeteke' nin pe, ende wah nihe ahai'e yanah najiye na ote eteke' nam inir Nikopolis. Detale, nam si njoiheryembe nange njup uku, njup tikin yohe bimbi-lye'me topo'e mwate. Ta'e luku pe, nam si njoihmeryembe nange ma murp moi uku mil tutume najiye nau wilei ka si. ¹³ ††Na bepteme Senas, miye' embep

† 3.12 Apo 20.4, Efe 6.21-22, Kol 4.7-8, 2Ti 4.12 †† 3.13 Apo 18.24, 1Ko 16.12

tikin wusyep erjeme hindi Apolos bworerme najiye ka hindi yil. Ungwis lenge hindi njaimune najiye tinge sehei'e. ¹⁴ Ta'e luku pe, lenge Kristen miye' tuweinge ka yeteke'e no, ka yende junde njoihmbwaip bwore luku. Ka yende tu'e luku no, njoihmbwaip tinge ka sisyeme yanah najiye ka yungwis lenge mitinj najiye sehei'e naji'e. Ka asamb lenge miye' tuweinge nange bilip tinge si tejei naji esep.

¹⁵ Lenge Kristen miye' tuweinge najiye yarp yotop nam e'e pe, tinge yember hriphrip tinge yalme nin. Topo'e angange hriphrip poi el lenge Kristen miye' tuweinge najiye njoihmbwaip poi lalme tejeime Jisas Krai. Ma misilihme Got najiye njoih mi'mi' kin ka si topo'me yip.

FILEMON

1 ¹⁻² †Nam Pol, nam marp moto mwahupwai'e me narj tikin Jisas Krai. Nam topo'e to' poi Timoti, poi hindi member tup e'e malme nin. Wusyep e'e nal me nin Filemon, wah ilyeh topo'e nime poi. Topo'e nal lenge mitinj naiye niohmbwaipe tejeime Jisas naiye jahilyeh yarp yokoh nin, topo'e miyen poi Apia, topo'e wah ilyeh poi Arkipus naiye ta'e miye' wondoh naiye ya lalme murmbe mamba'e lenge mitinj menge mutme Jisas Krai. ³ Poi manange wusyep malme me Yai Got hindi Lahmborenge poi Jisas Krai naiye ka niohginirme yip, topo'e yul yip niohmbwaipe numwaiye.

Pol hriphrip me niohmbwaipe bwore tikin Filemon

⁴ Nye nyermbe njupe naiye nam misilihme Got me nin pe, nam hriphrip me Got. ⁵ Detale, nam si masande nange niohmbwaipe nin tejeime Lahmborenge Jisas bongol sekete, topo'e nin nenge nihararme lenge miye' tuweinge tikin Got. ⁶ Nam manange misilihme Got naiye ka ende bongolme bilip uku naiye sai me nin topo'e poi no, na sisyeme bworerme nai'e nai'e bwore bwore naiye poi mamba'e matme Jisas Krai. ⁷ To' nam, nin si nenge niohmbwaipe lenge miye' tuweinge tikin Got hriphrip supule. Niohmbwaipe nin naiye nenge nihararme tinge pwale hriphrip nembere sekete, topo'e plihe nenge bongol me nam.

Pol nisilihme Filemon nange ka ende mi' me Onesimus

⁸ Ki ta'e naiye poi berei wim ilyeh tikin Krai pe, tatame naiye ma mini nin wusyep bongol naiye na ende nainde. ⁹ Nam Pol, tukwini nam miye' borenge pe, nam marp ma moto mwahupwai'e me narj tikin Jisas. Nam masande nin nom, nai tikin nam misilih nin. ¹⁰ ††Ta'e luku pe, nam misilih nin naiye na ungwisme talah nam Onesimus. Detale, njupe naiye nam marp mwahupwai'e me narj tikin Jisas Krai pe, nam ta'e yai kin, detale, kin si tahar Kristen. ¹¹ Somohonme yukur ki nenge nainde bwore naiye ka ungwisme nin, pakai. Kom tukwini kin si nenge wah bwore naiye ka ungwisme nin topo'e nam. ¹² Tukwini nam plihe member kin mala mil me nin pe, niohmbwaipe nam iki kin nenge nal no. ¹³ Nam da mupwai'e kin naiye ya hindi murp e'e no, ka amba'e luh nin naiye ka ungwisme nam njupe naiye nam marp mwahupwai'e me wusyep bwore tikin Got. ¹⁴ Kom nam gwarngge naiye ma mutu-

tus nin nange na ungwisme nam. Kut nam masande nange na ende tu'e naiye nasande nin. Ta'e luku pe, yukur ma mende nainde tutume naiye na tapam ilyeh topo'e nam. ¹⁵ Mise, Onesimus kin garngge nin nal sikirp gwaingwaiye, kom tukwini kin si nat pe, plihe amba'e kin enge ot naiye pa hindi yurp ilyeh nye nyermbe. ¹⁶ Tukwini kin yukur miye' wah pakaiye, pakai. Kin si tahar Kristen pe, nam mende nihararme kin ta'e naiye to' nam ende. Kom tukwini nam sisyeme naiye na ende nihararme kin tu'e miye' wah pakaiye, topo'e plihe nato Krai pe, kin ta'e naiye to' nin bwore mise kili.

¹⁷ Ta'e luku pe, naiye na nioheryembe nam tu'e nime nin pe, na plihe ende nihararme kin nahilyeh tu'e naiye nin nenge nihararme nam njupe naiye ka otme nin. ¹⁸ O naiye Onesimus ka ende nainde pupwa me nin, lakai wuyah nin ende ka si me kin pe, plihe bunjenge ember narj nam Pol el guh wuyah kin uku.

¹⁹ Nam Pol, syep nam e'e nam mainge wusyep malme nin. Yukur ma mininge pakai me wuyah nin naiye sai me nam, se ma mungwisme. Topo'e nam tatame naiye ma mininge na, wuyah nam sai me nin naiye na ungwisme. Wuyah nin tejeime nam pe, wuyah uku ki laip nin. Detale, nam mungwis me nin naiye nin tahar Kristen. ²⁰ Ta'e luku pe, to' nam, nato narj tikin Lahmborenge pe, nam masande naiye na ende niohmbwaipe bwore otme nam. Detale, poi berei hoime miye' tikin Krai.

²¹ Njupe naiye nam mainge wusyep e'e pe, nam si sisyeme nange se na ende gunde wusyep mune naiye nam mana nin. Topo'e naimune naiye na ende me Onesimus pe, se na ende usungurhme wusyep naiye nam mana nin. ²² Topo'e ende mi'mi' me dou ende nato yokoh naiye ka si me nam naiye ma muta mamba'e posoh. Nam sisyeme nange Got se ka usunde yisilih yip pe, se ka ember nam naiye ma muta meteke' yip. ²³ †Epafras, miye' naiye poi hindi hoime marp mwahupwai'e me narj tikin Jisas Krai, member nin wusyep hriphrip kin, ²⁴ ††topo'e lenge miye' wah ilyeh nam Mak pe, Aristarkus pe, Demas topo'e Luk. ²⁵ Nam de ma misilihme Got naiye niohmbwaipe numwaiye tikin Lahmborenge Jisas Krai ka si topo'e yip lalme.

† 1.1-2 Kol 4.17 †† 1.10 Kol 4.9

‡ 1.23 Kol 1.7, 4.12 †† 1.24 Apo 12.12,25, 13.13, 15.37-39, 19.29, 27.2, Kol 4.10,14, 2Ti 4.10-11

HIBRU

Jisas Kraiss kin Talah tikin Got

1 Somoho somohonme pe, yanah wula wula naiye Got nangange wusyep nate gahme lenge profet pe, ni wula wula lenge profet yanange wusyep uku yal lenge mwanka' poi. ² Kom tukwini njup yuwo le'e pe, Got nanange wusyep natme Talah kin ti, wusyep uku natme poi. Got topo'e Talah esep kin ilyeh uku tinge hindi yende kekep, topo'e nai'e nai'e lalme le'e. Topo'e kin ilyeh uku naiye Got si nalanatme kin naiye ka amba'e nai'e nai'e lalme. ³ Pe Talah uku ki pasam poi yirise embere tikin Got naiye ki nanar'e nate gahme poi. Pe ki nahilyeh ta'e kitikin Got. Wusyep kin pe, ki bongol sekete, topo'e wusyep uku pe, ki nende nai'e nai'e lalme ki sai bongol. Kin si nende wah kin mi'e naiye nongohe hwap lenge miye' tuweinge naiye yende pe, tinge tahar yarp bwore mi' supule. Kraiss, kin narp nanah syep non tikin Got naiye narp kin, miye' ondoh nanah hla'. ⁴ Luku ki pasam poi nange Talah tikin Got pe, kin Lahmborenge supule nengelyembe lenge walip hla'. Topo'e nan naiye Got nanar'e kin pe, ki nembere sekete tahar'e nan lenge walip hla'.

Talah tikin Got ki nengelyembe lenge walip hla'

⁵ †Somohon Got naname Talah kin na, Nin Talah nam. Tukwini nam marp Yai nin. Topo'e Got plihe nanange na, Nam ma murp Yai kin. Pe kin ka orp Talah nam. Wusyep uku pe, Got nanange nalme Jisas, o yukur kin nanange me walip hla' ende, pakai. ⁶ ††Kom njupe naiye Got nember Talah ondohe kin uku nate gah kekep pe, kin nanange na, Lenge walip hla' lalme ka yisar'e njimbep, topo'e yirisukwarme kin. ⁷ †Kom Got naname lenge walip hla' na, Kin nende lenge walip hla' kin ta'e yohe, topo'e lenge miye' wah kin uku pe, tinge ta'e nih ilim. ⁸ ††Kut Got naname Talah kitikin na, Got, nin na orp kin nye nyermbe. Nin miye' bwarme. Nai'e nai'e naiye nin nende naiye bepteme lenge miye' tuweinge nitei, ki bwore bwarme. ⁹ Nin nende nihararme yanah bwore bwarme, kut ni garnge yanah naiye pupwa. Ta'e luku pe, Got naiye Got nitei si nuru'e pinip winye' nanah nin pe,

† 1.5 2Sam 7.14, 1Sto 17.13, Sng 2.7 †† 1.6 Lo 32.43 † 1.7 Sng 104.4 †† 1.8 Sng 45.6-7

kin nalanatme nin ta'e miye' naiye namba'e nan embere.

Pe luku kin nende nin hriphrip supule nengelyembe lenge mitinj lalme.

¹⁰ †Got plihe naname Talah kin na,

Nin Lahmborenge naiye nendeheiyeh ni nende kekep pe, ki sai bongol.

Topo'e naiye syep nitei pe, ni nende naitem, topo'e nai'e nai'e lalme naiye sai nanah naitem.

¹¹ Naitem topo'e kekep naiye ni nende luku pe, ka pupwa yehe pe, ka mi'e, kut nin na orp nye nyermbe.

Tinge ka jinir tu'e naiyuwat naiye si telei muriri'.

¹² Na epelye'e tinge hindi hoime tu'e naiye tinge yepelye'e naiyuwat.

Tinge ka gernen tu'e hihiyilih telei naiye si pupwa yehe.

Kut nin pe, na orp nahilyeh.

Nin yukur naimune ka plihe bunjenge nin, pakai.

Topo'e nin na orp nye nyermbe.

¹³ ††Got naname Talah kin na,

Nin na orp syep non nam el tutume naiye ma member

lenge wachaih nin ka yurp tuwihme nihip nin.

Wusyep uku yukur Got naname lenge walip hla' ende, pakai.

¹⁴ Lenge walip hla' tinge yipihinge pe, tinge yende wah tikin Got. Pe Got nember lenge nal naiye ka yende wah yungwis lenge miye' tuweinge naiye kin de ka amba' lenge no, ka yurp topo'me Got.

Wusyep hra'embep

2 Ta'e luku pe, wusyep mise naiye poi si masande pe, ka tih'i' bongol oto niohmbwaip topo'e niohmyembe poi pe, ya gunde. Ya mende pilpil naiye ya gunde wusyep uku pe, ya talai. ² Somohon Got nangange wusyep nal lenge walip hla' pe, tinge yate yana lenge mwan ka' poi. Pe wusyep uku ki bongol sekete. Ta'e luku pe, lahmende miye' tuweinge naiye yende bwili'e bwula'e yengelyembe wusyep uku pe, tinge yamba'e yitini jande naimune naiye tinge yende. ³ Ta'e luku pe, naiye poi gwarng'e manar'e teket me wusyep mise tikin Got naiye ka ungwisme poi pe, yukur poi ya gwirng'e tupwaihme niohmbwaip nihe tikin Got. Lahmborenge kitikin nanange nalanatme wusyep uku naiye kin nala ungwisme poi. Pe lenge mitinj naiye yisande wusyep uku pe, tinge yana poi nange wusyep uku ki

†† 1.10 Sng 102.25-27 ††† 1.13 Sng 110.1

bwore mise. ⁴Topo'e Got kin n̄ende wah mirakel topo'e wutu' n̄aiye ki bongol sekete. Pe kin n̄iyar'e yitini tikin Yohe Yirise ilyeh ilyeh nal lenge miye' tuweinge gande n̄asande kitikin. Got n̄ende yan̄ah uku pe, ki sasambe wusyep tinge ki bwore mise supule.

Jisas kin tatai poi n̄aiye ka ungwisme poi

⁵Moi ambaran e'e n̄aiye poi manange wusyep pe, Got yukur ka ember lenge walip hla' n̄aiye ka bepteme moi uku, pakai. ⁶†O wusyep profet ende n̄aiye miye' ende n̄ainge sai nato Tup tikin Got ki ta'e le'e,

O miye' yip ende ta'e la n̄ai ti, nin n̄oiheriyembe kin? Kin miye' pakaiye le'e. Deta'e lai ti nin bep erenge kin?

⁷Nup sehei'e le'e pe, nin nember kin narp tuwihme lenge walip hla'.

Nin n̄ahra'e kin nanah pe, nin napara'e kin topo'e yirise pe,

nin n̄aŋa'e wutu' n̄aiye n̄aŋ embere.

⁸Pe nin nalan̄atme kin n̄aiye n̄ai'e n̄ai'e lalme ka si tuwihme kin.

Got n̄anange nange n̄ai'e n̄ai'e lalme ka si tuwihme miye' ende. Yukur n̄ainde ka se si e tus wicher' me bepeteme kin, pakai. Kom tukwini le'e poi yukur meteke' miye' ende n̄aiye n̄ai'e n̄ai'e lalme sai tuwihme kin. ⁹Nup sehei'e le'e pe, poi meteke'e Jisas narp tuwihme lenge walip hla'. Kom tukwini poi meteke'e yirise napara'e kin, topo'e wutu' n̄aiye n̄aŋ embere kin. Detale, kin namba'e nihe syohe, topo'e kin nule. Got n̄oihginirme poi pe, kin nember Jisas nule nal loutungwarmbe berme poi lalme.

¹⁰Got kin tehei n̄aiye n̄ai'e n̄ai'e lalme pe, kin n̄ende n̄ai'e n̄ai'e luku. Kin de ka enge lenge talah kin wula wula el unuh moihla' n̄aiye ka yurp yi yoto yirise kin. Topo'e Got kin n̄asande n̄aiye Jisas ka ungwisme lenge miye' tuweinge pe, kin nember Jisas namba'e nihe syohe. Pe yan̄ah uku n̄ende kin ta'e miye' ondoh bwore mise n̄aiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge lalme. ¹¹Poi sisyeme nange kin miye' esep ilyeh uku n̄aiye nongohe pupwa lenge miye' tuweinge lalme no, tinge tahar holi bwore mise supule pe, kin nenge lenge nal sehei me Got n̄aiye Yai tinge ilyeh. Luku tehei kin n̄aiye Jisas yukur hi'e n̄aiye ka gil lenge nange tinge moihe mihyen kin. ¹²††Kin n̄anange wusyep nalme Got na,

Ma mininge mowor'e member n̄aŋ nin mil lenge moihe mihyen n̄am.

Topo'e n̄upe n̄aiye tinge jahilyeh yende lotu yarp pe, ma mosoko wenersep mahra'e n̄aŋ nin guh bumble tinge.

¹³†Kin plihe n̄anange na,

N̄am ma maŋa'e n̄oihmbwaip n̄am milme Got supule. Topo'e kin plihe n̄anange na,

Le'e n̄am marp topo'e lenge talah n̄aiye Got si pwale n̄am.

¹⁴Lenge talah uku n̄aiye Jisas n̄anange pe, kin n̄anange nal lenge miye' tuweinge. Ta'e luku pe, Jisas

kin namba'e wahri' n̄ahilyeh ta'e tinge pe, ka ole no, ka ende yumbune wah tikin Satan. Kin miye' pupwa luku n̄aiye nala ende yumbune lenge miye' tuweinge no, ka yule. ¹⁵Lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye yarp kekep pe, tinge hi'jarnge n̄aiye ka yule pe, luku ta'e n̄aiye tinge yarp ya yoto mwahupwai'e. Kom Jisas n̄ende tinge yarp hlaininge. ¹⁶††Bwore mise, Jisas yukur n̄ende wah uku n̄aiye nungwisme lenge walip hla', pakai. Kin n̄ende wah uku n̄aiye nungwisme lenge n̄ambaih talah tikin Abraham. ¹⁷Ta'e luku pe, Jisas topo'e, ka orp n̄ahilyeh tu'e lenge miye' tuweinge tikin kekep pe, kin ka orp pris ondoh tinge pe, ka ende wah tikin Got. Kin ka n̄oihginirme lenge miye' tuweinge tikin kekep, topo'e ka gunde wusyep lalme tikin Got. Topo'e ka ende ofa elme Got n̄aiye ka ongohe pupwa lenge miye' tuweinge lalme. ¹⁸Hwap kete kin n̄aiye ka ende pupwa, topo'e wahri' kin namba'e nihe syohe. Ta'e luku pe, kin tatame n̄aiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄ondol'me natme tinge.

N̄aŋ embere Jisas pe, kin tahar'e n̄aŋ embere Moses

³Lenge Kristen to' tatai n̄am, Got n̄aiye narp nanah moihla' si nalan̄atme yip pe, yip pa n̄oiheriyembe Jisas, n̄aiye Got nember kin nat ta'e aposel topo'e pris ondoh n̄aiye n̄oihmbwaip poi teŋeime no, poi manange mowor'e member kin mal halhale. ²††Kin n̄aŋa'e n̄oihmbwaip kin supule nalme Got n̄aiye nalan̄atme kin nange ka ende wah uku. Pe ki n̄ende wah bwore bwarme gande n̄asande tikin Got ta'e n̄aiye somohon Moses n̄ende wah n̄otop lenge miye' tuweinge tikin Got. ³Miye' n̄aiye n̄ahra'e yukoh bwore pe, kin namba'e n̄aŋ embere, kut yukoh yukur namba'e n̄aŋ embere, pakai. Kin n̄ahilyeh ta'e n̄aŋ embere n̄aiye Got n̄aŋa'e Jisas pe, ki nember nengelyembe n̄aŋ embere n̄aiye Moses namba'e. ⁴Yukoh ilyeh ilyeh pe, lenge miye' ilyeh ilyeh juhur'e. Kut Got ki n̄ende n̄ai'e n̄ai'e lalme. ⁵N̄oihmbwaip Moses teŋeime Got pe, kin narp ta'e miye' wah kin, n̄aiye n̄ende wah bwore bwarme nal lenge miye' tuweinge tikin Got. Pe wah n̄aiye kin n̄ende, ki nalan̄atme wusyep n̄aiye mindemboi Got ka ininge. ⁶Kom Krai kin Talah bwore bwarme tikin Got n̄aiye ka bepteme lenge miye' tuweinge tikin Got. Poi e'e pe, poi miye' tuweinge tikin Got, n̄aiye n̄oihmbwaip poi ka teŋeime kin bongol, topo'e nye nyermbe poi ya mini lenge mitiŋ sye' n̄aiye poi hriphrip marp meseperhme Got n̄aiye ka ende poi ya murp bwore.

⁷††Ta'e luku pe, Yohe Yirise ki n̄anange ta'e le'e,

N̄aiye pa yusyunde wonge tikin Got tukwini pe, ⁸yukur pa yupwai'e n̄oihmbwaip yip bongol tu'e lenge mwanka' yip

n̄aiye somohon yende bwili'e bwula'e yengelyembe wusyep Got.

Nup uku n̄aiye tinge yarp moi gungurar pe, tinge yondol'me Got yan̄a'e teket yalme kin.

⁹Pe Got n̄anange na,

Nato wahtaip 40 n̄aiye tinge yarp moi gungurar pe,

† 2.6 Sng 8.4-6 †† 2.12 Sng 22.22 ‡ 2.13 Ais 8.17-18

†† 2.16 Ais 41.8-9 ‡† 3.2 Nam 12.7 ††† 3.7 Sng 95.7-11

ɲam mende mirakel wula wula ɲaiye tinge si yeteke'e,
 kom tinge pwale teket topo'e tinge yondol'me
 ɲoihmbwaip ɲumwaiye ɲam Got.
¹⁰ Ta'e luku pe, ɲam tuhwar me lenge miye' tuweinge
 luku pe,
 ɲam manange na,
 ɲoihmbwaip tinge yukur sai me ɲam.
 Topo'e tinge jarngɛ ɲaiye ka junde wusyep ɲam.
¹¹ ɲam tuhwar pe, ɲam mana lenge ta'e le'e,
 Bwore mise, yip yukur pa yi yoto moi bwore ɲam
 ɲaiye pa yamba'e yohe.
¹² Lenge Kristen to' tatai ɲam, ɲoihme ɲaiye lahende
 yip iki, ɲoihmbwaip kin ka pupwa supule, topo'e ka
 osme ɲoihmbwaip mise kin ɲaiye tejeime Got no, ka
 el wohme Got ɲaiye narp laip nye nyermbe. ¹³ Nye ny-
 ermbe ɲup ilɛh ilɛh pa yiningɛ wusyep yende bon-
 golme yiptip yile yut junde wusyep ɲaiye Got ɲanange
 na, "ɲup tukwini le'e." Ta'e luku pe, ɲoihme ɲaiye
 ɲoihmbwaip pupwa yip ka ende yumbune yip no, ka
 upwai'e ɲoihmbwaip yip bongol no, pa yaɲa'e teket
 me Got. ¹⁴ ɲup ɲendehei ɲaiye ɲoihmbwaip poi
 tejeime Krai pe, ka tejeime kin bongol supule.
 Topo'e poi ya mende ɲoihmbwaip poi uku ka tejeime
 Krai bongol el tutume ɲaiye ya mule.
¹⁵ †Wusyep uku ɲaiye sai nato tup ɲanange na,
 ɲaiye pa yisyunde wonge tikin Got tukwini pe,
 yukur pa yupwai'e ɲoihmbwaip yip bongol
 tu'e ɲaiye mwanka' yip yende
 ɲupe ɲaiye tinge yende wachaih yalme Got.
¹⁶ ††Lenge miye' tuweinge ɲaiye Moses nenge lenge tas
 nasme Isip pe, tinge yisande wonge tikin Got, kom
 tinge yende wachaih yalme kin. ¹⁷ Lenge miye'
 tuweinge ɲaiye tinge yende hwap pe, Got tuhwar me
 tinge nal tatame wahtai 40 pe, tinge yule yanar moi
 gungurar. ¹⁸ Kom Got ɲanange wusyep bongol uku
 nalme lenge miye' tuweinge ɲaiye yengelyembe
 wusyep kin, nange yukur tinge ka yil yoto kekep uku
 ɲaiye kin si nangang lenge ɲaiye ka yamba'e yohe.
¹⁹ Ta'e luku pe, poi meteke'e ta'e ɲaiye lenge miye'
 tuweinge luku yukur yaɲa'e ɲoihmbwaip tinge yalme
 Got no, ka yi yoto moi uku ɲaiye Got si nalanatme
 ɲaiye ka yamba'e yohe.

Lenge miye' tuweinge tikin Got ka yamba'e yohe

4 Got si nupwai'e wusyep ɲaiye ka enge poi e oto
 moi uku ɲaiye ya mamba'e yohe gunde wusyep
 ɲaiye kin ɲanange. Ta'e luku pe, poi ya ɲoihme ɲaiye
 poi sye' yukur tatame ya mil moto moi uku. ² Poi
 topo'e, poi si masande wusyep bwore mise luku ɲahi-
 lyeh ta'e lenge Israel ɲaiye si yisande. Tinge yisande
 wusyep uku, kom tinge yisande paka pakaiye.
 ɲoihmbwaip tinge yukur tejeime wusyep uku. Ta'e
 pe, wusyep uku yukur nungwisme tinge. ³ †Kom poi
 lahmende miye' tuweinge ɲaiye misande wusyep no,
 ɲoihmbwaip poi tejeime Got pe, poi ya mi moto moi
 uku mamba'e yohe gunde wusyep ɲaiye kin nupwai'e.

† 3.15 Sng 95.7-8 †† 3.16 Nam 14.1-35 † 4.3 Sng 95.11

Kom lenge Israel pe, ɲoihmbwaip tinge yukur tejeime
 Got pe, kin ɲanange wusyep me tinge ta'e le'e,
 ɲam tuhwar pe, ɲam manange wusyep bongol ta'e
 le'e,

Bwore mise, yip yukur pa yil yoto moi ɲam uku
 ɲaiye pa yamba'e yohe.
 ɲupe ɲaiye Got ɲende kekep, topo'e ɲai'e ɲai'e lalme
 ɲaiye nate sai pe, kin si ɲende mi'mi' moi uku.
⁴ †Wusyep sye' ɲaiye sai nato Tup tikin Got pe, ki
 ɲanange nalme ɲup syepumbur hoi nal umbur, "Got
 ɲende wah ɲaiye ɲende ɲai'e ɲai'e lalme nato ɲup
 syepumbur ilɛh, kut ɲaiye syepumbur hoi kin pe, kin
 namba'e yohe." ⁵ ††Wusyep ilɛh e'e ki pliɛh ɲanange
 nihoi, "Tinge yukur ka yil yoto moi ɲam uku ɲaiye ka
 yamba'e yohe."

⁶ Lenge miye' tuweinge ɲaiye somohon ɲendeheiyeh
 yisande wusyep bwore mise luku pe, ɲoihmbwaip
 tinge yukur tejeime wusyep uku, pakai. Ta'e luku pe,
 tinge yukur tatame ka yil yoto moi tikin Got ɲaiye ka
 yamba'e yohe. Kom poi sisyeme nange lenge miye'
 tuweinge sye' ka yil yoto moi tikin Got yamba'e yohe.
⁷ ††Poi sisyeme ɲaiye Got si nalanatme ɲup ende ɲaiye
 kin ɲanange "ɲup tukwini le'e." Luku ki nalanatme ɲup
 ende ɲaiye lenge miye' tuweinge ka yil yoto moi kin
 uku yamba'e yohe. Ta'e luku pe, Got ɲanange wusyep
 nat mut Dewit ta'e le'e,

ɲaiye tukwini pa yisyunde wonge tikin Got pe,
 yukur pa yupwai'e ɲoihmbwaip yip bongol, na pakai.
⁸ †††Joshua nenge lenge nala e oto moi Kenan, kom
 tinge yukur yamba'e yohe. Ta'e luku pe, Got ɲanange
 nange mindemboi ɲup ende pe, ka yamba'e yohe. ⁹ Pe
 minde lenge miye' tuweinge tikin Got ka yamba'e
 yohe tikin ɲup Sabat. ¹⁰ †Poi sisyeme na, lahmende
 miye' tuweinge ɲaiye ya yoto moi tikin Got ɲaiye ka
 yamba'e yohe pe, luku tinge si yende wah tinge mi'e
 pe, tinge yamba'e yohe. Ki ɲahilyeh ta'e Got ɲaiye
 ɲende wah kin mi'e no, kin namba'e yohe. ¹¹ Poi ya
 gwɛn bongole ɲaiye ya mi moto moi uku no, ya mam-
 ba'e yohe. Yukur lahmende ka yengelyembe wusyep
 tu'e ɲaiye somohon lenge Israel yende no, tinge
 tambe pe, tinge talai.

¹² Wusyep tikin Got ki sai laip pe, ki ɲende wah bon-
 gol sekete. Ki gandai sekete nengelyembe ɲim ɲom-
 bor ɲaiye gandai bumburme. Wusyep uku ɲotombo
 gere nato ɲoihmbwaip, topo'e yipihinge poi miye'
 tuweinge. Ki gere nato lupu miye'. Ta'e pe, ɲaimune
 ɲaiye poi ɲoiheryembe sai nato ɲoihmbwaip poi pe,
 kin si sisyeme. ¹³ ɲai'e ɲai'e lalme ɲaiye Got ɲende pe,
 yukur ka si tise el ɲembep tikin Got, pakai supule.
 ɲaiye ɲembep tikin Got pe, ɲai'e ɲai'e lalme ki sai hal-
 hale. Ta'e luku pe, ya mininge mowor'e member mil
 halhale ɲaimune ɲaiye poi mende ɲupe ɲaiye poi
 marp kekep.

†† 4.4 Stt 2.2 †† 4.5 Sng 95.11 ††† 4.7 Sng 95.7-8 ††† 4.8 Lo 31.7,
 Jos 22.4 § 4.10 Stt 2.2

Jisas kin pris ondoh poi

¹⁴ Poi ya murpe gare n̄oiheriyembe mise, topo'e ya mininge mil halhale n̄aiye poi si tongor' mal Jisas. Detale, pris ondoh poi ilyeh n̄aiye si nal nanah moihla' pe, Jisas, Talah tikin Got. ¹⁵ Ta'e luku pe, poi yukur tatame n̄aiye ya mengelyembe hwap. Kom pris ondoh poi kin n̄oihginirme poi. Detale, n̄ondol'me wula n̄aiye natme kin n̄ahilyeh ta'e n̄aiye ki natme poi, kom kin yukur nato n̄ende hwap uku. ¹⁶ Ta'e luku pe, poi ya mamba'e n̄oihmbwaip bongol n̄aiye ya mil sehei me Got. Yukur ya hi' gwirng. Detale, kin ka n̄oih mi'mi' me poi. Ya mil me kin pe, ka n̄oihginirme poi, topo'e ka n̄oih mi'mi' me poi pe, ka ungwisme poi n̄upe n̄aiye poi mamba'e mane.

Pris ondoh Jisas tatame n̄aiye ka ungwisme poi

5 Got nalanatme lenge pris ondoh gah bumble lenge miye' Israel sye'. Kin nalanatme kin n̄aiye ka amba'e luh lenge miye' tuweinge n̄aiye ka ende wah me Got. Wah pris ondoh n̄aiye ka enge yitini bwore bwore el an̄a'e Got, topo'e ka ende ofa n̄aiye ka ongohe pupwa lenge miye' tuweinge.² Pris ondoh kin miye' n̄aiye n̄ende hwap n̄ahilyeh ta'e lenge miye' tuweinge. Ta'e luku pe, kin ka syumbe el n̄umwai me lenge miye' tuweinge n̄aiye yukur sisyeme n̄aimune n̄aiye tinge yende no, tinge tungwar ya yende pupwa. ³ Ta'e luku pe, ka ende ofa n̄aiye ongohe pupwa kitikin topo'e lenge miye' tuweinge. ⁴ Miye' ende yukur ka se alanatme kitikin nange kin pris ondoh gunde n̄asande kitikin. Got se ka alanatme miye' n̄aiye ka amba'e wah tu'e n̄aiye pris ondoh n̄ahilyeh tu'e n̄aiye kin nalanatme Aron. ⁵ Got n̄ende n̄ahilyeh ta'e luku me Krai. Kin yukur nalanatme kitikin nahra'e nar kin nanah narp ta'e pris ondoh, pakai. Kom Got n̄aname kin na,

Nin Talah n̄am, tukwini N̄am Yai nin.

⁶ Wusyep Got n̄aiye plihe sai nato Tup uku pe, ki n̄anange na,

Nin na orp tu'e pris nye nyermbe,

nin na orp n̄ahilyeh tu'e pris Melkisedek.

⁷ N̄upe n̄aiye Jisas narp ta'e miye' kekep pe, kin n̄ilil n̄isilih n̄anange wusyep marnge nalme Got. Got kin tatame n̄aiye ka bepeteme Jisas no, yukur ka ole. Ta'e luku pe, Got n̄asande n̄ilil kin. ^{††} Detale, ki tale kitikin nate gah narp tuweihe Got n̄asande wusyep kin.

⁸ Krai kin talah tikin Got, kom kin namba'e nihe syohe pe, luku ki n̄asambe yanah n̄aiye kin gande wusyep tikin Got. ⁹ Ta'e luku pe, luku ki pasamb poi n̄aiye Jisas kin miye' bwore mise n̄aiye kin gande wusyep tikin Got. Pe kin n̄ilyehe sai uku n̄aiye ka ungwisme amba'e lenge miye' tuweinge n̄aiye jande wusyep kin pe, ka yurp bwore nye nyermbe. ¹⁰ Ta'e luku pe, Got nalanatme kin n̄aiye ka orp pris ondoh n̄ahilyeh tu'e Melkisedek.

† 5.3 Wkp 9.7†† 5.4 Kis 28.1† 5.5 Sng 2.7†† 5.6 Sng 110.4
 †† 5.7 Mat 26.36-46, Mak 14.32-42, Luk 22.39-46 ††† Bwore mise, Jisas kin nule, kom Got plihe nahra'e kin.

Kristen laip poi yukur ka tu'e lenge lahmakerep

¹¹ Wusyep wula wula sekete n̄aiye ma mini yip, kom ki nihe supule n̄aiye ma mininge mowor'e wusyep tehei kin milme yip. Detale, yip yenge mungwim pakaiye yisande wusyep, o n̄oihmbwaip yip yukur pa sisyeme wusyep. ¹² Yip yarp ya yoto Kristen laip so-mohonme yenge yat pe, yip tatame n̄aiye pa yalanatme wusyep Got bworerme yil lenge mitiŋ sye', kom pakai. Yip teter sehei'e n̄oihmbwaip bwore pe, lenge miye' sye' ka plihe yute yalanatme yip wusyep tikin Got tu'e n̄aiye n̄endeheiyeh. Ta'e luku pe, yip yukur yende mi'mi' n̄aiye pa yono n̄ai bongol, pakai. Yip teter yono'e n̄imbirip mwa'. ¹³ Lahmende n̄aiye teter yono'e n̄imbirip mwa' pe, tinge teter yarp ta'e lahwimbe. Topo'e tinge yukur sisyeme n̄aimune n̄aiye ki bwore mise, lakai hombo'e. ¹⁴ Kom n̄ai bongol pe, titinge lenge mitiŋ n̄aiye si tahar bworeng. Lenge mitiŋ n̄aiye si saipe n̄aimune n̄aiye bwore, topo'e pupwa ni wula wula, tinge luku si sisyeme pe, n̄oihmbwaip tinge si n̄owor tirtatar.

Poi ya gwin bongole meseperhme Got n̄aiye ka ende poi ya murp bwore

6 ¹⁻² Ta'e luku pe, yukur ya bunje bunjenge mininge wusyep sep ilyeh n̄aiye somohon poi mamba'e matme wusyep tikin Krai. N̄aiye ya mende tu'e luku pe, ki ta'e n̄aiye poi plihe manange malanatme yip wusyep tikin Got ta'e n̄aiye n̄endeheiyeh poi si manange. Ta'e luku pe, yukur ya tepeli tepelihme wusyep wula wula me yanah n̄aiye yimbilme n̄oihmbwaip tahar Kristen, kut angange teket elme n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye nenge yip yal wohme Got pe, n̄oihmbwaip yip ka tejeime Got. Topo'e yamba'e sande teke'e me pinip baptais, topo'e yanah n̄aiye yikil syep ya yanah lenge miye'. Topo'e poi yukur ya mininge wusyep wula wula me mitiŋ n̄aiye si yule. Tinge ka plihe tuhur pe, poi lalme ya gwin wusyep kot mil n̄embep Got. Pe kin ka ini poi n̄aiye ya mamba'e yitini bwore lakai pupwa n̄aiye ka si nye nyermbe. Wusyep lalme luku poi si sisyeme. Ta'e luku pe, poi mamba'e sande teke'e tikin Got n̄aiye ya tuhur bworeng. ³ N̄aiye Got kin n̄asande, ya tuhur bworeng me sande teke'e kin.

⁴ Mitiŋ sye' si yamba'e yirise tikin Got. Tinge si saipe yitini bwore luku n̄aiye nase moihla' nat. Pe tinge si yamba'e Yohe Yirise mi'e. ⁵ Tinge yisande gondome wusyep Got ki bwore mi' supule. Tinge si sisyeme bongol uku n̄aiye mindemboi ka ote tus halhale. ⁶ O n̄aiye lenge miye' tuweinge ta'e luku ka tumbe yanah'e teket yilme Krai pe, yanah ende yukur sai n̄aiye ka yute yimbilme n̄oihmbwaip, pakai. N̄aiye ka yende tu'e luku pe, tinge plihe yuluwei Talah tikin Got yal loutungwarmbe pe, lenge mitiŋ ka jonosambalai' kin.

⁷ N̄upe n̄aiye n̄isih nate gah kekep pe, kekep uku keteme pinip. Ki n̄ende n̄ai sep sasarme sai kekep uku n̄aiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge n̄aiye

††† 5.12 1Ko 3.2

worsyep njai uku. Detale, Got njenje mi'mi' me kekep uku. ⁸ †Kom kekep njaie mwah senge topo'e peperiye pupwa gere nah pe, kekep uku ki pupwa supule. Pe sehei woh Got ka ende yumbune kekep uku pe, ka ende nih ka ono.

⁹ Lenge njimei poi, tukwini poi manange wusyep e'e malme yip. Kom poi sisyeme nange yip ta'e kekep bwore. Got se ka ungwisme yip njaie pa yurp nye nyermbe. ¹⁰ Got, kin bwore bwarme. Kin yukur ka se njoihsipe wah bwore njaie yip yende, topo'e yip si yisambe yiptip njaie yende nihararme kin, topo'e pa yungwisme lenge miye' tuweinge kitikin. ¹¹ Poi misande njaie yip ilyeh ilyeh pa yende wah nihe tu'e luku yenge yil. Pa yurp yeseperhme njaie njaie bwore njaie Got si nalanatme njaie se ka yul yip. ¹² Poi gwarngge njaie yip pa yende wulmbwai. Kom yip pa tu'e lenge miye' njaie yanja'e njoihmbwaip tinge yalme Got no, tinge yarp numwaiye. Tinge ka yamba'e njaimune njaie Got si nupwai'e wusyep njaie ka angang lenge.

Njoihmbwaip poi ka tenjei bongol me wusyep tupwai' tikin Got

¹³ Somohon Got nupwai'e wusyep topo'e Abraham. Kin ka ende njaimune gunde wusyep tupwai' njaie kin si nupwai'e. Lahende yukur lahmborengge tahar'e Got no, Got tatame njaie ka se gil nanj kin ininge na, bwore mise nanah nanj kin. ¹⁴ ††Ta'e luku pe, Got njanange na, "Nam manange njaie ma njoih mi'mi' me nin bworerme pe, ma mende lenge njambaih talah nin ka wula wula sekete." ¹⁵ Abraham syumbe narp numwaiye pe, kin namba'e njaimune gande wusyep tupwai' njaie Got si nupwai'e.

¹⁶ Yanjah njaie na ininge na bwore mise nanah hla' pe, ki ta'e le'e. Njupe njaie miye' ende njanange bwore mise nanah hla' njaie gal nanj miye' ende pe, luku ki sasambe nange miye' uku njaie kin gal nanj kin pe, ki lahmborengge tahar'e tinge lalme. Pe luku ki njende bongolme wusyep kin, topo'e nupwai'e mut tinge lalme. ¹⁷ Somohon Got nupwai'e wusyep topo'e tinge. Mi'e pe, kin de ka asamb lenge ot el halhale njaie yukur ka bunjenge njoihmbwaip kin. Ta'e luku pe, kin njanange bwore mise nanah hla' njaie njende bongolme wusyep kin. ¹⁸ Ta'e luku pe, wusyep hoi ki sai njaie yukur ka se bunjenge. Wusyep uku pe, wusyep tupwai' njaie Got nupwai'e bwore mise nanah hla'. Topo'e Got yukur ka se ininge wusyep hombo'e. Ta'e luku pe, poi lenge miye' tuweinge si gwarngge mal tase ma moto kin. Pe poi ya njoihmeryembe wusyep tupwai' kin pe, ya mende bongolme njoihmbwaip poi murp meseperhme njaie bwore luku njaie Got si nupwai'e wusyep nange ka pul poi. ¹⁹ †Njaimune njaie njoihmbwaip poi tenjeime no, ya murp meseperhme pe, ki bongol njaie sai nato njoihmbwaip mele'e poi ta'e yap tungwai tikin loumbil pinip njaie ka upwai'e poi pe, ki sai teket me njaiyuwat embere njaie tenjei nato yukoh yirise dininde. ²⁰ ††Jisas si namba'e luh poi

† 6.8 Stt 3.17-18 †† 6.14 Stt 22.16-17 †† 6.19 Wkp 16.2

nal yer nato luh uku pe, kin si narp pris ondoh poi nye nyermbe, njaie ka ungwisme poi pe, kin ka njahilyeh tu'e Melkisedek.

Melkisedek njende wah tikin Got ta'e pris

⁷ †Melkisedek, kin kinj titinge Salem topo'e kin pris tikin Got njaie narp Nanah Hla'. Abraham na narmbe pe, kin nengelyembe lenge kinj hoye hoye mi'e pe, kin nate tetembuhu topo'e Melkisedek pe, Melkisedek nuwil'e njoih mi'mi' kin gah Abraham. ² Abraham njiar'e njaie njaie lalme njaie kin si narmbe no, kin namba'e pe, kin njisy dom dom mi'e pe, kin nanja'e Melkisedek namba ten hap. Wusyep tehei njaie nanj Melkisedek pe, ki ta'e le'e, kinj njaie gande njoihmbwaip bwore bwarme. Topo'e kin kinj titinge Salem pe, nanj tehei kin plihe ta'e le'e, kinj tikin njoihmbwaip numwaiye. ³ Melkisedek kin yai mam pakai, topo'e lenge mwan ka' kin pakai. Wahtaip kin njaie mam wara'e kin, topo'e njup kin njaie kin nule pe, pakai. Kin narp njahilyeh ta'e Talah tikin Got njaie kin narp ta'e pris nye nyermbe. ††

⁴ Yip pa njoiheryembe Melkisedek, nanj kin njembere sekete. Abraham kin loumwah njendehei poi. Pe kin nal narmbe pe, kin namba'e njaie njaie bwore bwore nenge nat pe, kin njiar'e nanja'e namba ten hap nalme Melkisedek. ⁵ †††Lenge njambaih talah titinge Livai pe, tinge yamba'e wah pris. Pe wusyep ernjeme njanange nange lenge Israel ka yiyar'e njaie njaie tinge pe, ka yangange namba ten hap tinge yilme lenge bamtihe Livai. Lenge Israel, tinge lalme talah tikin Abraham. Kom lenge Israel yamba'e namba ten hap tinge luku pe, yangange lenge bamtihe Livai. ⁶ Melkisedek yukur nat bamtihe lenge Livai, pakai. Kom Abraham nanja'e namba ten hap nalme kin. Pe Melkisedek nuwil'e njoih mi'mi' kin gah njapara'e Abraham, miye' njaie somohon Got nupwai'e wusyep topo'e kin. ⁷ Poi lalme sisyeme nange miye' njaie nuwil'e njoih mi'mi' kin nate gahme lenge mitinj njaie ka yamba'e pe, miye' uku kin lahmborengge. O miye' njaie namba'e njoih mi'mi' uku pe, kin narp tuwihe. ⁸ Lenge Livai njaie yamba'e namba ten hap, kom tinge ka yule. Kut Abraham njaie nanja'e namba ten hap kin nalme Melkisedek pe, Tup tikin Got njanange nange Melkisedek yukur ka ole. ⁹ Lenge Livai tinge miye' njaie yamba'e namba ten hap njaie njaie. Kom somohon pe, Abraham kin nanja'e namba ten hap njaie njaie nalme Melkisedek. Pe luku ki ta'e njaie lenge Livai yanja'e namba ten hap njaie njaie yalme Melkisedek. ¹⁰ Abraham njeteke'e Melkisedek nal yer ti, njambaih kin ende njara'e Livai gande.

†† 6.20 Sng 110.4 ††† 7.1 Stt 14.17-20 †††† Tup tikin Got yukur njanange yai mam kin, topo'e yukur njanange mwanka' kin. Topo'e yukur ki njanange njupe njaie mam wara'e kin, topo'e njupe njaie kin nule. ††† 7.5 Nam 18.21

Pris ondoḥ ambaran nengelyembe lenge pris ḡaiye so- mohonme

¹¹ Somohonme ḡaiye lenge miye' tuweinge Israel yamba'e wusyep erḡeme tikin Got natme Moses pe, Wusyep erḡeme luku ki ḡanange ḡaiye lenge Livai ka yende wah pris. Kom wah pris lenge Livai yukur tatame ḡaiye ka ende lenge miye' tuweinge ka bwore. Ta'e luku pe, Got pliḡe ḡanange nange pris ḡoinde ka ot mindemboi, ka ḡahilyeh tu'e Melkisedek, kut yukur ka ḡahilyeh tu'e Aron. ¹² ḡaiye ka yuhyulme bamtiḡei lenge pris pe, ka pliḡe yuhyulme wusyep erḡeme topo'e. ¹³ Miye' ḡaiye Got ḡanange nange ka orp tu'e pris nye nyermbe pe, kin bamtiḡei ḡoinde. Bamtiḡei kin ende yukur somohon yamba'e wah ta'e pris ende, pakai. ¹⁴ Poi si sisyeme nange Lahmborenge poi, kin tahar nase bamtiḡei Juta nat. Pe Moses yukur si ḡanange wusyep me miye' ende tikin bamtiḡei uku ḡaiye ka ende wah tu'e pris.

¹⁵ Ta'e luku pe, poi meteke'e pris ambaran uku ḡaiye tahar pe, ki ḡahilyeh ta'e Melkisedek. ¹⁶ Wusyep erḡeme ki ḡanange ta'e le'e, lenge miye' ḡaiye bamtiḡei Livai pe, tinge ka yende wah tu'e pris. Kom Jisas yukur bamtiḡei ilyeh lenge Livai, kut bongol tikin laip ḡaiye ka si nye nyermbe ḡende kin tahar pris.

¹⁷ †Wusyep tikin Got ḡaiye sai tup ḡanange ta'e le'e, Nin na orp tu'e pris nye nyermbe.

Nin na ende wah pris ḡahilyeh tu'e Melkisedek. ¹⁸ Wusyep uku ki pasam poi nange Got si nongoḡe wusyep erḡeme ḡaiye somohonme. Detale, wusyep erḡeme luku bongol pakai pe, yukur tatame ka ungwisme poi. ¹⁹ Wusyep erḡeme yukur ki ḡende ḡaimune ḡaiye ki bwore, pakai. Ta'e luku pe, Got si ḡende ḡah-wikin ḡoinde ḡaiye ya murp meseperhme ḡaimune ḡaiye ka ot pe, ki bwore nengelyembe wusyep erḡeme. Pe yaḡah uku ki tatame ḡaiye ka ende poi ya mil seḡei me Got.

²⁰ Topo'e ḡupe ḡaiye Got nalaḡatme Jisas nange ka orp tu'e pris pe, kin yukur nalaḡatme kin pakaiye, pakai. Kin ḡanange bwore mise supule pe, kin nalaḡatme Jisas. Lenge pris Livai ḡaiye somohonme yukur ta'e le'e. Got yukur ḡanange bwore mise ti, tinge yamba'e wah pris. ²¹ ††Kom kitikin Got ḡanange bwore mise supule pe, kin nalaḡatme Jisas ta'e pris. Wusyep tikin Got ḡanange ta'e le'e,

Lahmborenge si nupwai'e wusyep uku bongol pe, yukur ka pliḡe bunjenge ḡoihmbwaip kin, pakai.

Nin na orp tu'e pris nye nyermbe.

²² Ta'e luku pe, Got ḡanange ḡaiye kontrak ambaran ki bwore mise pe, Jisas ḡende bongolme kontrak uku pe, kin nengelyembe kontrak telei. ²³ Somohonme pe, miye' wula wula yende wah ta'e pris. Detale, tinge yule pe, yukur ka yurp tu'e pris nye nyermbe. ²⁴ Kom Jisas pe, kin ka orp nye nyermbe. Kin se ka enge wah pris nye nyermbe pe, yukur lahende ka se amba'e luh kin, pakai. ²⁵ Ta'e luku pe, Jisas tatame ḡaiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge nye nyermbe ḡaiye ka yutme kin

† 7.17 Sḡ 110.4 †† 7.21 Sḡ 110.4

pe, ka yil seḡei me Got. Detale, kin narp laip nye nyermbe pe, kin ḡanange wusyep ḡisilihme Got ḡaiye ka ungwisme tinge.

²⁶ Jisas kin pris ondoḥ poi ḡaiye se ka ungwisme poi. Kin bwore priḡe bwarme nal ḡembep tikin Got, topo'e kin yukur miye' ḡaiye ḡende ḡwap ende, pakai. Got naḡa'e naḡ embere pe, kin nember kin nanah moihla' wohme lenge mitiḡ ḡaiye yende ḡwap. ²⁷ †Kin yukur pliḡe ta'e lenge pris ondoḥ yer no, ḡup ilyeh ilyeh ka ende ofa me ḡwap kitikin yer ti, ka se ende ofa me ḡwap lenge miye' tuweinge gunde. Kom Jisas yukur ende ta'e luku. Detale, kin yukur miye' ḡaiye ḡende ḡwap. Ta'e luku pe, kin ḡende ofa nilyeḡe sai ḡaiye tinge yuluwei kin yal loutungwarmbe ḡaiye nungwisme lenge mitiḡ lalme. ²⁸ Wusyep erḡeme tikin Moses pe, kin nalaḡatme lenge miye' ḡaiye bongol pakai pe, ka yamba'e wah pris. Wusyep erḡeme luku nat yer, kom tukwini Got nupwai'e wusyep tupwai' pe, kin nalaḡatme Talah kin ḡaiye narp bwore mi' supule nye nyermbe.

Jisas narp pris ondoḥ nanah moihla'

8 ††Wusyep teḡei kin ḡaiye ḡam manange pe, ki ta'e le'e, pris ondoḥ poi, kin narp syep non tikin Miye' Ondoh kin, ḡaiye narp luh yiliḡe nanah moihla' pe, Got naḡa'e naḡ embere. ††2 Kin ḡende wah ta'e pris ondoḥ nanah moi yirise supule nato yokoh sel tikin Got. Yukur miye' pakaiye ḡahra'e yokoh sel yirise luku, pakai. Got kitikin ḡahra'e yokoh sel luku me wah kin ḡilyehme. ³ Wah lenge pris ondoḥ ḡaiye ka yenge yowor yende ofa topo'e ḡai'e ḡai'e bwore yilme Got. Ta'e luku pe, pris ondoḥ Jisas topo'e ḡende ofa. ⁴ ḡaiye ka orp kekep pe, yukur ka se orp tu'e pris, pakai. Detale, lenge pris sye' titinge bamtiḡei Livai si yarp kekep pe, tinge ḡilyehme yaḡa'e yitini wula wula yalme Got jande wusyep erḡeme tikin Moses. ††5 †††Tinge yende wah yarp yato yokoh lotu ḡaiye sai kekep sasambe yipihinge jande ḡaimune ḡaiye nanah moihla'. Ki ḡahilyeh ta'e ḡaiye Got ḡaname Moses, "ḡupe ḡaiye na ende ḡai'e ḡai'e lalme el oto yukoh lotu sel pe, nin na ende gunde yipihinge ḡaiye ḡam yasam nin manar manah hwate." ⁶ Kom tukwini pe, Jisas si namba'e wah pris pe, wah kin nengelyembe wah pris tinge. Detale, kin narp ta'e ḡaiye miye' bumble ḡaiye ḡende bongolme kontrak ambaran. Kontrak ambaran uku ki nengelyembe kontrak telei ḡaiye somohonme. Detale, wusyep tupwai' ambaran tikin kontrak ambaran nengelyembe wusyep tupwai' tikin kontrak telei.

Kontrak ambaran ki nengelyembe kontrak telei

⁷ ḡaiye kontrak ḡendeḡei ka bwore bwarme pe, yukur tatame ḡaiye Got ka ende kontrak ambaran. ⁸ †Kom Got kitikin ḡeteke'e kontrak telei yukur bwore pe, ki ḡanange na,

Yusyunde! ḡam si malaḡatme ḡup ende

‡ 7.27 Wkp 9.7 †† 8.1 Sḡ 110.1 †† Pris ondoḥ pe, Jisas, kut Miye' Ondoh kin Got. ††† Jisas yukur bamtiḡei tikin Livai. ††† 8.5 Kis 25.40 § 8.8 Jer 31.31-34

ñaiye ma mende kontrak ambaran motop lenge bamtihei Israel topo'e Juta.
⁹ Kontrak e'e yukur ka se ñahilyeh tu'e kontrak telei ñaiye somohon ñam mupwai'e motop lenge loumwah tinge
 ñaiye ñam marpe syep tinge mende lenge mase Isip mate tas.
 Kom tinge yukur jande kontrak ñam pe, ñam Lahmborenge mangang lenge teket.
¹⁰ Kom kontrak ambaran ñaiye mindemboi ma mende
 motop lenge miye' tuweinge Israel pe, ñam Got manange ta'e le'e:
 Ñam ma mende tinge ka ñoiheryembe wusyep erñeme ñam pe,
 ka yohor tih'i yoto ñoihmbwaip tinge.
 Pe ma murp tu'e Got tinge pe, tinge ka yurp tu'e lenge miye' tuweinge ñam.
¹¹ Ñup uku pe, lenge mitiñ pakaiye topo'e lenge mitiñ ñaiye yamba'e nañ embere, tinge lalme se ka sisysteme
 nange ñam Got tinge.
 Yukur miye' ende ka ini lenge ñemei lakai to' kin ñaiye tinge ka sisysteme Lahmborenge.
 Detale, tinge lalme si sisysteme Got.
¹² Ñup uku pe, ñam ma ñoihsipe hwap tinge pe, ma mongohe hwap ñaiye tinge yende pe, yukur ma plihe ñoiheryembe pupwa tinge.
¹³ Wusyep uku pe, Got kin ñanange nal me kontrak ambaran. Kin ñende kontrak endehei si nal telei ko. Pe ñaimune ñaiye si telei no, nala mi'e pe, yukur ka se plihe si, pakai.

Somohon lenge pris ondoh yende ofa topo'me yuwor wim

9 Kontrak ñendehei pe, wusyep erñeme ki sai ñaiye ya gunde yanah kin ñaiye yende lotu, topo'e Yokoh lotu ende ki sai kekep e'e. ² †Tinge yahra'e yokoh sel ende. Tinge yerñe deni hoi nato mele'e. Luh ñendehei nate tas wicher' pe, tinge jalme Luh Holi pe, tinge yember luh nih lam, topo'e kakah ñaiye yende ofa tikir nanah hendeinge. ³ ††O nato dininde ñaiye tinge si yuluwei ñaiyuwat yerñe pe, tinge jalme Luh Holi ñaiye tikin Holi Supule. ⁴ †Nato luku pe, tinge yenge gol yende alta ta'e marp ñaiye tinge yesekheh ñai'e ñai'e ñaiye naihe mi' sengehrepe. Tinge yenge gol yende Wurmbu Kontrak, topo'e nato Wurmbu Kontrak uku pe, tinge yohor marp gol mana ya yoto tahai', topo'e lou ñaiye Aron tase pe, lou tup ñowoh. †† Topo'e ñeser bimbaiye hoi ñaiye Got nainge wusyep erñeme kin nanah. ⁵ ††Nanah hla' ñaiye Wurmbu Kontrak uku pe, tinge yende yipihinge walip hla' hoi jan

† 9.2 Kis 25.23-40, 26.1-30 †† 9.3 Kis 26.31-33 † 9.4 Kis 16.33, 25.10-16, 30.1-6, Nam 17.8-10, Lo 10.3-5 †† Miye' 12 lenge ñinjet iliyeh titinge Israel yember lou tase tinge ya yoto yukoh sel pe, Got nalanjatme Aron ta'e pris ondoh tinge. Detale, lou tase kin lou mini pwar nat, ki ñosokome tup, yuhurnge, topo'e lousep tuwei.
 †† 9.5 Kis 25.18-22

umbur umbur pe, tinge yalanjatme yirise tikin Got pe, yohe tinge ñapara'e luh ñaiye Got nongohe pupwa tinge. Kom tukwini yukur ma mininge ni wula wula me ñai uku.

⁶ †††Ñupe ñaiye tinge yende ñai'e ñai'e lalme luku ya sai mi'e pe, ñup iliyeh iliyeh lenge pris ya yoto Luh Holi nate tas wicher' pe, tinge yende wah tinge. ⁷ †††Kom pris ondoh iliyeh tatame ñaiye ka el oto Luh Holi ñaiye tikin Holi Supule nilyeh ñaiye wahtaip iliyeh iliyeh. Kin nenge wim topo'e nato luh uku ñaiye ka ende ofa me hwap kitikin, topo'e hwap lenge miye' tuweinge lalme, ñaiye yukur tinge sisysteme nange tinge yende hwap.
⁸ Ta'e luku pe, Yohe Yirise pasam poi ta'e le'e. Somohon ñupe ñaiye yukoh sel yere sai pe, kohmap ñaiye ya yoto luh tikin Got ñaiye Holi Supule pe, yukur ki hohou sai. ⁹ Wutu' uku ki pasam poi nat ñaiye tukwini ñup e'e. Ki ta'e le'e, ñai topo'e yowor ñaiye yende ofa yanah'e Got pe, yukur ka ende ñoiheryembe lenge miye' tuweinge ka bwore mi' supule. ¹⁰ Wusyep erñeme ñaiye ki ñanange nalme ñai ñaiye ni ñono, topo'e pinip ñaiye ni ñono'e, topo'e yanah ñaiye nun-gurhme ñai'e ñai'e sye' ñende tinge bwore bwarme nal nembep tikin Got pe, luku ñai'e ñai'e tikin wahri' iliyehme. Got nangange wusyep erñeme luku nal lenge miye' tuweinge ñaiye ka junde yi tutume ñupe ñaiye ka ende yanah ambaran.

Krais ñende ofa me wim kitikin

¹¹ Kom Krais tukwini, kin pris ondoh me ñai'e ñai'e bwore bwore lalme ñaiye si nat. Yokoh lotu sel tikin moiha' ñaiye kin nato pe, ki bwore mi' supule nenge-lyembe yokoh lotu sel ñaiye somohonme. Yokoh lotu sel tikin moiha' pe, yukur miye' yenge syep tinge yende, topo'e ñai uku yukur tikin kekep e'e. ¹² Krais yukur nenge wim yowor meme topo'e wim yowor kau talah ñende ofa nato yukoh sel uku, pakai. Kin ñende ofa me wim kitikin pe, kin nato Luh ñaiye tikin Holi Supule nato Yokoh lotu sel nilyehe sai. Pe kin nung-wisme poi nye nyermbe. ¹³ †Somohon lenge pris yamba'e wim tikin meme, topo'e yowor kau tuhwim, topo'e niyeh ñaiye tinge yesekheh yowor kau nukup pe, tinge yamba'e niyeh yungulu'e yanah lenge miye' tuweinge luku. Tinge yende ta'e luku ñaiye lenge miye' tuweinge ka plihe tuhur prihe yil ñoiheryembe tikin Got. ¹⁴ Kom wim tikin Krais pe, ki nengelyembe luku. Krais yukur miye' ñaiye ñende hwap, pakai. Kom bongol tikin Yipihinge tikin Got ñaiye narp nye nyermbe pe, kin nañah'e laip kitikin uku nalme Got ta'e ofa. Ki ñonombe ñinise hwap pupwa poi ñaiye mende luku pe, poi sisysteme nange poi marp bwore mi' supule mal nembep tikin Got. Topo'e poi ya mahra'e nañ tikin Got ñaiye narp laip nye nyermbe.

††† 9.6 Nam 18.2-6 ††† 9.7 Wkp 16.2-34 § 9.13 Wkp 16.15-16, Nam 19.9,17-19

Wim tikin Krais n̄ende bongolme kontrak ambaran

¹⁵ Pe Jisas kin narp miye' bumbe n̄aiye n̄ende bongolme kontrak ambaran. Kin nule pe, kin nongohe pupwa lenge miye' tuweinge n̄aiye yende somohonme n̄aiye kontrak yere ki sai. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge n̄aiye yisande gal tikin Got no, tinge jande pe, tinge ka yamba'e laip n̄aiye somohon Got n̄anange ka angange lenge talah kin pe, ka yurp nye nyermbe. ¹⁶ Miye' n̄aiye n̄oiheriyembe nange mindemboi ka ole, topo'e kin se ka alaŋatme lahmende n̄aiye ka amba'e n̄ai'e n̄ai'e kin pe, kin nainge n̄ai'e n̄ai'e luku nangah tup ta'e wusyep upwai'e. N̄upe n̄aiye lenge miye' lalme ka sisyeme nange yai talah si nule pe, talah kin ka gunde wusyep upwai'e luku pe, ka amba'e n̄ai'e n̄ai'e gunde n̄aiye yai kin si nalaŋatme. ¹⁷ N̄upe n̄aiye miye' luku si nule pe, wusyep upwai'e kin bongol. Kom n̄aiye miye' uku n̄anange wusyep n̄upwai'e, kom teter kin narp wimun pe, wusyep upwai'e kin luh paka pakaiye. ¹⁸ Ta'e luku pe, ki n̄ahilyeh n̄aiye lenge pris yongombe yowor yule pe, tinge yuwil'e wim n̄aiye yende bongolme kontrak n̄endehei n̄aiye somohon Got n̄aŋa'e Moses. ¹⁹ †Moses n̄anange nalaŋatme wusyep erŋeme lalme somohon nal lenge miye' tuweinge. Mi'e pe, kin namba'e wim yuwor meme topo'e yuwor kau talah pe, kin nuluwihme topo'e pinip. Kin namba'e n̄ereh hisop yuhurnge, †† topo'e yowor waih yaihe lenge sipsip pe, kin n̄onorh na gah wim. Kin kite n̄anah pe, kin nangalai wim uku pe, sikirp nanah tup n̄aiye wusyep erŋeme sai, o sye' nanah lenge miye' tuweinge. ²⁰ Pe kin n̄anange ta'e le'e, "Le'e wim n̄aiye ka ende bongolme kontrak uku n̄aiye Got n̄ana yip nange pa junde." ²¹ †N̄ahilyeh uku n̄aiye Moses plihe nangalai wim nanah yokoh lotu sel, topo'e n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye yende lotu. ²² ††Ta'e luku pe, poi sisyeme na, yanah n̄aiye jande wusyep erŋeme tikin Moses pe, wim ilyehe sai tatame n̄aiye ka ende n̄ai'e n̄ai'e lalme ka plihe bwore prihe. Kut n̄aiye yukur wim yuwor ka turu' pe, Got yukur ka se ongohe hwap lenge miye' tuweinge n̄aiye yende.

Krais n̄ende ofa n̄aiye nongohe hwap lalme

²³ N̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye sai nato yokoh lotu sel luku pe, kin namba'e yipihinge tikin n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye sai nanah moiha'. Pe lenge pris yamba'e wim tikin yowor pe, tinge yangalai yende n̄ai'e n̄ai'e luku prihe nal n̄embep tikin Got. Kom ofa n̄aiye n̄ende n̄ai'e n̄ai'e tikin moiha' ka bwore prihe supule pe, ki nengelyembe n̄aiye yenge yuwor yende ofa. ²⁴ Krais yukur nato yokoh lotu n̄aiye miye' yenge syep yende. Yukoh lotu tikin kekep e'e ki namba'e yipihinge n̄aiye yokoh lotu mise tikin Got. Kom Jisas kin nato moiha' pe, kin narp sehei me Got pe, kin ka ungwisme poi ininge wusyep topo'me Got. ²⁵ Wahtaip ilyeh ilyeh pe, pris ondoh

† 9.19 Kis 24.6-8 †† Hisop kin peperiyeh ende n̄aiye tinge yeny-er ya jah yele wim lakai pinip n̄aiye yangalai ya yanah miye' n̄aiye yende mi'me miye' n̄aiye ka bwarme el n̄embep tikin Got. † 9.21 Wkp 8.15 †† 9.22 Wkp 17.11

namba'e wim n̄aiye ka ende ofa pe, kin nato Luh n̄aiye tikin Holi Supule. Wim uku yukur wim kin, pakai. Kom Jisas yukur n̄ende ta'e luku. Kin nanah moiha' pe, kin n̄aŋa'e kitikin ta'e ofa nalme Got. Jisas yukur n̄ende ni wula wula, pakai. ²⁶ N̄aiye ka ende ni wula wula pe, se ka amba'e nihe syohe ni wula wula nal n̄endeheiyeh kin n̄aiye Got n̄ende n̄ai'e n̄ai'e lalme nate gere tukwini. Kom pakai. Tukwini sehei n̄aiye n̄up yuwo pe, Krais nate gah kekep nilyehe sai n̄aiye n̄aŋa'e kitikin nalme Got ta'e ofa n̄aiye nongohe pupwa lalme. ²⁷ Lenge miye' tuweinge lalme ka yule nilyeh, mi'e pe ka lalme jin wusyep kot. ²⁸ ††N̄ahilyeh ta'e Krais n̄aiye n̄aŋa'e kitikin ta'e ofa nalme Got pe, kin nule nilyehe sai n̄aiye namba'e hwap lenge miye' tuweinge lalme. O se ka plihe ot n̄up ende, kom n̄up uku pe, yukur ka ot n̄aiye ongohe pupwa, pakai. Ka ot n̄aiye ka amba'e lenge miye' tuweinge kitikin n̄aiye yarp yeseperhme kin.

Ofa n̄aiye somohonme yukur ka se ongohe pupwa

10 Wusyep erŋeme tikin Moses pe, poi tatame n̄aiye ya meteke'e yipihinge n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore n̄aiye mindemboi ka ot. Kom yukur ki pasam poi n̄ai'e n̄ai'e luku bworerme. Wusyep erŋeme ki n̄anange nange tinge ka yende ofa n̄ahilyeh junde tu'e luku wahtaip ilyeh ilyeh. Ta'e luku pe, poi sisyeme nange wusyep erŋeme yukur ka se ungwisme lenge miye' tuweinge n̄aiye ka tuhur bwore prihe no, ka yil sehei me Got, pakai. ² Lenge miye' tuweinge n̄aiye yirisukwarme Got pe, ofa lenge pris yukur n̄ende tinge tahar bwore prihe yasme hwap pupwa n̄aiye tinge yende luku pe, yukur tinge n̄oihsipe hwap n̄aiye tinge si yende. Ta'e luku pe, yanah n̄aiye yende ofa yukur ka mi'e. ³ Wahtaip ilyeh ilyeh pe, ofa luku plihe n̄ende n̄oihmbwaip tinge n̄oiheriyembe yal hwap n̄aiye tinge si yende. ⁴ Wim n̄aiye yowor kau tuhwim topo'e yowor meme yukur tatame n̄aiye ka se ongohe hwap pupwa. ⁵ ††Ta'e luku pe, n̄upe n̄aiye Krais nate gah kekep pe, kin n̄aname Got ta'e le'e, Ni garnge n̄aiye ka yonombe yowor ende no, ka yende ofa. Kom nin si n̄ende mi'mi' me wahri' n̄am n̄aiye ma gunde nin. ⁶ Ofa lalme n̄aiye tinge yesekheh yal nih no, nih ono lalme, topo'e ofa lalme n̄aiye nongohe hwap pe, ni n̄anange pakai. ⁷ Ta'e luku pe, tukwini n̄am manange ta'e le'e, Got, n̄am si mat mi'e. Ki ta'e n̄aiye somohon tinge yainge wusyep me n̄am ya jah tup. N̄am si mat mi'e n̄aiye ma gunde n̄asande nin. ⁸ N̄endehei kin pe, kin n̄anange wusyep me ofa tetehei n̄aiye wusyep erŋeme ki n̄anange n̄aiye ka yende. Kom kin n̄anange ta'e le'e, "Nin garnge n̄aiye ka yonombe yowor yende ofa. Nin yukur hriphrip me ofa n̄aiye tinge yesekheh lalme yal nih, topo'e ofa n̄aiye nongohe hwap pupwa." ⁹ Mi'e pe, kin plihe n̄anange ta'e le'e,

†† 9.28 Ais 53.12 ††† 10.5 Sng 40.6-8

"Njam si mat njaie ma gunde njasande nin." Ta'e luku pe, kin ginyenme ofa yerkeime luku nal ko, kin nember ofa tikin Krai namba'e luh ofa yerkeime. ¹⁰ Jisas Krai gande njoihmbwaip tikin Got pe, kin naja'e wahri' kitikin ta'e ofa njaie kin nule nilyeh nal loutung-warmbe. Kin njenje yanah uku pe, poi lalme marp miye' tuweinge tikin Got pe, poi marp holi, bwore mise supule.

Ofa tikin Krai pe, ki tatame ka ongohe hwap lalme

¹¹ †Lenge pris yate jan pe, tinge yende wah tinge nup ilieh ilieh. Tinge yende ofa luku ni wula wula, kom ofa luku yukur ka se ongohe hwap lalme. ¹² ††Kom ofa nilyeh Krai pe, ki nongohe hwap lalme pe, ofa luku se ka si nye nyermbe. Kin njenje ta'e luku mi'e pe, kin nal narp syep non tikin Got. ¹³ Kin narp neseperrhme Got njaie ka ember lenge wachaih kin ka yurp tuwihme kin. ¹⁴ Krai si njenje ofa me lenge miye' tuweinge njaie Got si nalanatme. Kin si njenje lenge njaie tinge tahar holi, bwore mise supule jande ofa esep ilieh uku pe, tinge ka yurp tu'e luku nye nyermbe.

¹⁵ Yohe Yirise topo'e plihe njanange wusyep natme poi na, ¹⁶ ††Lahmborenge njanange ta'e le'e,

Kontrak njanbaran e'e njaie mindemboi ma mupwai'e motop tinge pe, ki ta'e le'e:

ma member wusyep erjeme njan lalme mi moto njoihmbwaip tinge,

topo'e ma minge wusyep erjeme mi moto njoihmbwaip tinge."

¹⁷ ††Mi'e pe, kin plihe njanange ta'e le'e,

Ma mongohe hwap tinge pe, yukur ma plihe njoiheryembe hwap tinge luku.

¹⁸ Ta'e luku pe, njaie Got si nongohe hwap lenge miye' tuweinge pe, wah lenge pris njaie yende ofa si mi'e.

Njoihmbwaip poi ka tejeime Got bongol pe, ya mil sehei me kin

¹⁹ Lenge to' tatai, wim tikin Jisas si nongohe hwap poi lalme. Ta'e luku pe, poi tatame njaie ya mi moto Luh Holi njaie tikin Holi Supule nato Yokoh tikin Got pe, yukur ya hi' worhe. ²⁰ Jisas njenje nahwikin ambaran me poi njaie ya murp laip. Kin naja'e wahri' kin ta'e ofa pe, kin ginyenme njaie njaie njaie nupwai'e poi njaie ya mil moi tikin Got. ²¹ Pris ondoh poi bepteme yokoh tikin Got nanah moihla'. ²² ††Kin nangalai wim kin nate njanah njoihmbwaip poi pe, kin nongohe hwap pupwa poi njaie mende pe, tinge pangaih poi pinip. Ta'e luku pe, poi sisyeme nange poi marp bwore mi' supule mal nembep tikin Got. Pe njoihmbwaip poi ka prihe supule no, ka tejeime Got bongol pe, ya mil sehei me kin. ²³ Poi ya mininge mowor'e ember njanime njaie njoihmbwaip poi tejeime, topo'e njaie njaie bwore bwore njaie poi marp meseperrhme. Poi sisyeme nange njaie njaie lalme njaie Got si nupwai'e

† 10.11 Kis 29.38 †† 10.12 Sng 110.1 † 10.16 Jer 31.33 †† 10.17 Jer 31.34 †† 10.22 Wkp 8.30, Ese 36.25

wusyep nange ka ende pe, se ka ende. ²⁴ Poi ilieh ilieh ya plihe njoihmeryembe lenge miye' tuweinge tikin Got pe, ya mini lenge mahra'e njoihmbwaip tinge njaie ka yende niharar lenge mitij, topo'e ka yasamb lenge njoihmbwaip bwore. ²⁵ Poi lenge miye' tuweinge tikin Got pe, yukur ya musme njoihmbwaip njaie ya lalme mute guhilyeh tu'e lenge miye' tuweinge sye' njaie yende. Poi sisyeme nange nup tikin Krai njaie ka ot pe, si nat sehei. Ta'e luku pe, poi ilieh ilieh ya mende wah nihe njaie ya mininge wusyep mende bongolme njoihmbwaip lenge miye' tuweinge tikin Got.

Poi yukur ya naja'e teket me Talah tikin Got

²⁶ Njaie poi si masande wusyep mise tikin Krai, kom poi plihe ma mende njaie njaie gwande njoihmbwaip potopoi njaie mende hwap pe, ofa mune teter sai njaie ka se plihe ongohe hwap, pakai. ²⁷ †††Njaie ka tu'e luku pe, poi ya hi' gwirnge njaie Got ka ende wusyep kot me lenge miye' tuweinge lalme pe, kin ka ende wusyep me lenge wachaih kin pe, ka iche lenge el nih njaie tikin riri nihe supule. ²⁸ †††Njaie miye' ende si nengelyembe wusyep erjeme tikin Moses no, miye' hoi lakai hun yanange pupwa kin yal halhale pe, yukur ka se njoihginirme miye' uku, pakai. Tinge yonombe kin nule. ²⁹ ††Ta'e luku pe, yip njoiheryembe ta'e la njaie me miye' njaie naja'e teket me Talah tikin Got? Miye' uku ka amba'e hwap embere pupwa. Wim tikin Krai njenje bongolme kontrak ambaran. Pe ki njenje miye' uku narp miye' tikin Got pe, kin narp holi, bwore mise supule. Kom tukwini pe, miye' uku njenje wim tikin Krai nal luh pakaiye. Pe ki njenje pupwa supule nalme Yipihinge tikin Got njaie pwal poi njoihginir. ³⁰ ††Poi sisyeme njaie Got njanange ta'e le'e,

Tuwa'e hwap pe, luku wah njan.

Hwap njaie tinge yende, ma mende tuwa'e milme tinge pe,

ma mende yumbune tinge.

Topo'e kin plihe njanange na,

Lahmborenge ka iyar'e njanime njaie tinge yende el kot.

³¹ Poi lalme ya hi' gwirnge nembere sekete njaie ya tumbe mi moto syep tikin Got njaie narp laip.

Yukur pa yusme njoiheryembe mise yip

³² Te plihe njoiheryembe yil njaie somohonme. Nup uku njaie yip yate tas yirise tikin Got pe, yip yamba'e nihe syohe wula wula sekete. Kom nihe syohe luku yukur tale yip, pakai! ³³ Nup sye' pe, tinge yende yip jan nembep lenge mitij lalme pe, tinge jonombai'e yip yende yumbune yip. Nup sye' pe, yip yal topo'e lenge mitij uku njaie yamba'e nihe syohe pe, yip yungwisme tinge. ³⁴ O yip njoihginirme lenge miye' njaie tinge yember yal yoto mwahupwai'e, topo'e yip yungwisme tinge. Topo'e njupe njaie lenge miye' yate yamba'e njaie njaie yip pe, yip pa hriphrip. Detale, yip

††† 10.27 Ais 26.11 ††† 10.28 Lo 17.6, 19.15 † 10.29 Kis 24.8 †† 10.30 Lo 32.35-36

sisyeme nange naji'e naji'e bwore bwore yip teter nanar moihla' pe, luku ka inir nye nyermbe. ³⁵ Ta'e luku pe, yukur pa yusme noiheryembe mise yip, na pakai. Pa jin bongole pe, mindemboi pa yamba'e yitini embere sekete. ³⁶ Yip pa jin bongole no, pa junde nasande tikin Got. Ta'e luku pe, pa yamba'e naji'e naji'e bwore bwore najiye somohon Got nupwai'e wusyep nange ka yul yip. ³⁷ †Ki ta'e wusyep najiye sai nato Tup tikin Got nanange na,

Nup yukur sokoloh, nup si mi'e sehei najiye miye' uku de ka ot.

Kin se ka ot hihwaiye.

³⁸ Miye' bwore bwarme nam najiye noihmbwaip kin ka tehei bongol me Got pe, ka orp laip.

Kom najiye lahende ka plihe bunjenge noihmbwaip pe,

nam yukur ma se hriphrip me kin.

³⁹ Poi yukur lenge miye' tuweinge najiye ya se bunjenge noihmbwaip poi no, ya talai, pakai. Poi miye' tuweinge najiye noihmbwaip poi tejeime Got bongol pe, ya mamba'e laip bwore.

Noihmbwaip lenge miye' yerkeime ki tehei bongol

11 Noihmbwaip lenge miye' tuweinge tejeime Lahmborenge bongol pe, tinge sisyeme najiye mindemboi ka yamba'e naji'e naji'e najiye Got ka angang lenge el moihla'. Tinge sisyeme nange naji'e naji'e luku yukur lahende nteke'e ki nanar. ² Kom lenge miye' najiye somohonme pe, noihmbwaip tinge tejeime Got bongol pe, Got hriphrip me noihmbwaip bwore tinge. ³ ††Noihmbwaip poi tejeime Got pe, poi sisyeme nange Got nanange wusyep tas mut kin uku pe, kekep topo'e najitem nate sai. Ta'e luku pe, najimune le'e najiye tukwini poi meteke'e, Got nanange pe, ki nate sai. Ta'e luku pe, najimune le'e najiye tukwini poi meteke'e ki nate sai pe, Got yukur namba'e najinde nenge njende.

Noihmbwaip Abel, Enok topo'e Noa tejeime Got

⁴ †Noihmbwaip Abel tejeime Got bongol pe, kin njende ofa bwore nalme Got mi'e pe, Got hriphrip me ofa kin nengelyembe Kein. Ta'e luku pe, Got galme kin miye' bwore bwarme. Abel si nule, kom poi teter noiheryembe noihmbwaip Abel najiye tejeime Got bongol. ⁵ ††Noihmbwaip Enok tejeime Got bongol pe, Got namba'e kin nenge nanah moihla'. Yukur lahende nteke'e kin najiye kin nule. Lenge miye' tuweinge yahai'e kin, kom yukur tinge yeteke'e kin. Detale, Got si namba'e kin. Wusyep nato tup nanange na, njupe najiye Enok teter narp kekep e'e pe, Got hriphrip me kin. ⁶ Lahmende najiye noihmbwaip kin yukur tejeime Got pe, Got yukur ka se hriphrip me kin. Tehei kin ta'e le'e, miye' najiye nala el sehei me Got pe, noihmbwaip

kin ka tejeime Got najiye narp laip. Topo'e Got ka noih mi'mi' me lenge miye' tuweinge najiye yahai'e kin.

⁷ ††Noihmbwaip Noa tejeime Got bongol pe, Got naname najimune najiye mindemboi ka ot. Noa yukur njeteke'e najimune najiye ka ot, kom kin njende loubil pinip ende gande nasande tikin Got. Kin nenge lenge tuweinge talah kin yarp bwore ya yoto loubil pinip pe, yukur tinge yamba'e hwap. Noihmbwaip bwore Noa najiye tejeime Got pe, Noa nember hwap lenge miye' tuweinge tikin kekep nate tas halhale. Noihmbwaip Noa tejeime Got bongol pe, Got galme kin miye' najiye narp bwore bwarme.

Noihmbwaip Abraham hindi Sara tejeime Got

⁸ ††Noihmbwaip Abraham tejeime Got pe, njupe najiye Got galme kin pe, Abraham nasande wusyep kin. Abraham nasme moi jeheinge kin pe, kin nala amba'e kekep ambaran ende najiye Got de ka anja'e kin tu'e najiye kekep kin. Abraham yukur sisyeme luh moi najiye ka el, kom noihmbwaip kin tejeime Got pe, kin nal.

⁹ ††Noihmbwaip Abraham tejeime Got pe, kin nal narp kekep najiye somohon Got naname nange ka anja'e kin. Abraham narp kekep uku ta'e najiye kin yuwore ende. Abraham kin narp nato yukoh sel ende. Mindemboi pe, Aisak ka orp e oto yukoh sel ende, topo'e Jekop ka orp yokoh sel ende. Somohon Got nupwai'e wusyep ilyeh topo'e tinge. ¹⁰ Noihmbwaip Abraham tehei bongol me Got pe, kin narp njeseperhme najiye ka eteke'e moi ambaran uku najiye Got si njende gande noiheryembe kitikin. Moi uku ka si nye nyermbe.

¹¹ †Tuwei tikin Abraham Sara pe, mukuh ti susukut. Wahtaip wula wula si nal pe, Abraham topo'e Sara, tinge hindi si miyen pe, bongol tinge si mi'e najiye ka yara'e talah, kom Got nupwai'e wusyep topo'e tinge nange ka angang talah ende. Ta'e luku pe, noihmbwaip Abraham tejeime Got pe, kin sisyeme nange Got se ka ende najimune gunde wusyep najiye kin si nupwai'e. ¹² ††Ta'e luku pe, njupe tikin Abraham si mi'e najiye sehei ka ole, kom kin miye' ende najiye kin ka yai lenge jambaih talah najiye wula wula sekete. Tinge tahar wula sekete ta'e sahmolon najiye nanar njoloh sah, topo'e nowas nanah najitem. Miye' ende yukur tatame ka se gonose tinge, pakai.

¹³ ††Lenge miye' lalme luku pe, tinge yanja'e noihmbwaip tinge lalme yalme Got pe, tinge yarp ya tatame najiye tinge yule. Njupe najiye tinge yarp kekep pe, tinge yukur yamba'e naji'e naji'e bwore najiye Got si nupwai'e wusyep nange ka angang lenge, pakai. Ki ta'e najiye tinge jan wohe bep ya yeteke'e naji'e naji'e luku nanar nal wohme tinge pe, tinge hriphrip najiye ka yeteke'e naji uku. Topo'e tinge yukur hi'e najiye tinge yanange na, "Poi marp kekep e'e ta'e yuwore najiye poi mase moinde mat. Poi mate marp kekep e'e njupe sikirp manai'e." ¹⁴ Lenge miye' tuweinge najiye yanange wusyep ta'e luku pe, poi ya sisyeme nange

† 10.37 Hab 2.3-4 †† 11.3 Stt 1.1, Sng 33.6,9, Jon 1.3 † 11.4 Stt 4.3-10 †† 11.5 Stt 5.21-24

‡† 11.7 Stt 6.13-22 ‡†† 11.8 Stt 12.1-5 ‡††† 11.9 Stt 35.27 § 11.11 Stt 18.11-14, 21.2 †† 11.12 Stt 15.5, 22.17, 32.12 ††† 11.13 Stt 23.4, 1Sto 29.15, Sng 39.12

tinge luku yahai'e moi jeheinge tinge. ¹⁵ Ta'e luku pe, najiye ka njoiheryembe nange luku kekep tinge najiye tinge yasme no, tinge tahar yat pe, se ka plihe yil kekep tehei tinge luku. ¹⁶ Kom tinge yukur njoiheryembe moi yerme tinge luku, pakai. Tinge yisande tikin najiye ka yamba'e kekep ambaran njoinde. Ki bwore mi' supule nengelyembe kekep yere luku. Kekep uku, moihla'. Lenge miye' uku yiname Got ta'e le'e, "Nin Got poi". Got yukur hi'e wusyep uku najiye tinge yanange, kut kin si njende mi'mi' moi embere ende me lenge miye' uku.

¹⁷ †Njoihmbwaip Abraham tejeime Got pe, njupe najiye Got njondol'me kin pe, Abraham njende mi'mi' najiye ka onombe Aisak ka ole ende ofa elme Got. Got si nupwai'e wusyep topo'e Abraham nange kin ka yai lenge njambaih talah wula wula sekete. Kom Abraham nala ende ofa me talah esep kin ilyeh uku. ¹⁸ ††Got njaname Abraham na, "Wim esep ilyeh Aisak pe, lenge njambaih talah nin ka wula wula sekete yut junde wusyep tupwai' nam." ¹⁹ Abraham njoiheryembe nange najiye Aisak ka ole pe, Got tatame najiye se ka plihe ahra'e kin. Kom Got njaname Abraham najiye yukur ka onombe Aisak pe, ki ta'e najiye Abraham plihe namba'e talah kin.

Aisak hindi Jekop topo'e Josep, njoihmbwaip tinge tejeime Got

²⁰ †Njoihmbwaip Aisak tejeime Got pe, kin njende mi'mi' me Jekop hindi Iso. Njoihmbwaip kin tejeime njaimune bwore najiye mindemboi Got ka ende me Jekop hindi Iso. ²¹ ††Njoihmbwaip Jekop tejeime Got bongol pe, kin njoiheryembe najiye sehei kin de ole pe, kin njende mi' me lenge talah hoi tikin Josep no, kin narpe lou tase kin pe, kin njirisukwarne Got. ²² ††Njoihmbwaip Josep tejeime Got pe, njupe najiye sehei ka ole pe, kin njana lenge na, "Yip Israel, mindemboi najiye pa yusme Isip no, pa yil pe, pa yenge lupu nam yil topo'e yip."

Njoihmbwaip Moses tejeime Got

²³ †††Yaimam Moses pe, njoihmbwaip tinge tejeime Got. Pe njupe najiye mam wara'e kin pe, tinge hindi yeteke'e kin bwore mi' supule. Ta'e luku pe, tinge yinise Moses tatame wundehei hun. Tinge hindi yukur hi'jarnge nange tinge si yowor'e wusyep ernjeme tikin kin. ²⁴ †††Njupe najiye Moses tahar bworenge pe, njoihmbwaip kin tejeime Got, kom Moses garngge najiye lenge mitij ka yininge nange kin talah titi talah tuwei tikin kin. ²⁵ Kin njende mi'mi' najiye ka amba'e nihe syohe otop lenge miye' tuweinge tikin Got. Moses garngge najiye hwap pupwa ka ende kin hriphrip njup sehei'e. ²⁶ Kin njoiheryembe najiye ka amba'e nihe syohe me Krai^s pe, luku kin nengelyembe wuhyau

† 11.17 Stt 22.1-14 †† 11.18 Stt 21.12 † 11.20 Stt 27.27-29,39-40 †† 11.21 Stt 47.31, 48.1-20 †† 11.22 Stt 50.24-25, Kis 13.19 ††† 11.23 Kis 1.22, 2.2 ††† 11.24 Kis 2.10-12 § Bwore mise, najiye njup tikin Moses pe, Jisas Krai^s yukur nat kekep e'e, kom wah najiye Moses njende pe, kin namba'e hi'me nanj tikin Krai^s.

topo'e naji'e naji'e bwore bwore tikin Kin titinge Isip. Moses njoiheryembe yitini bwore najiye Got si njanange nange ka anja'e pe, kin gan bongol supule. ²⁷ Njoihmbwaip Moses tejeime Got bongol pe, kin tahar nasme Isip pe, kin nal. Kin Isip njoihmbwaip pupwa me Moses, kom Moses yukur hi' garngge kin. Bwore mise, Moses yukur njeteke'e Got, kom najiye bilip kin pe, kin si njeteke'e Got pe, kin gan bongol supule. ²⁸ ††Njoihmbwaip Moses tejeime Got pe, kin njana lenge Israel najiye ka yongombe worsip najiye ka yende Pasova pe, ka yusupwai'e wim yowor sipsip yi yunuh kohmap tinge no, walip hla' tikin Got yukur ka se ongombe lenge talah miye' ondoh tinge Israel.

Miye' tuweinge Israel wula wula njoihmbwaip tinge tejeime Got bongol

²⁹ †††Njoihmbwaip lenge Israel tejeime Got pe, tinge yerne njoloh pinip yaihe yal umbur ta'e najiye tinge yange yanah kekep bongol najiye hwai'e. Kom njupe najiye lenge Isip jande lenge Israel yal pe, tinge yono'e pinip pe, tinge yule. ³⁰ †††Njoihmbwaip lenge Israel tejeime Got bongol pe, tinge yale yat yoyor'me lem moi embere Jeriko njup syepumbur hoi. Pe lem uku turwau lal gah. ³¹ †††Rahap, tuwei najiye wende nin pinip yar, kom njoihmbwaip ti tejeime Got pe, ti wungwis lenge miye' hoi najiye yate bep jahe jahe yeteke'e moi embere Jeriko. Ta'e luku pe, ti yukur wamba'e hwap wotop lenge mitij najiye yengelyembe wusyep Got.

³² †††Kom tukwini pe, ma plihe menjel'e wusyep mune topo'e, pakai. Nup nam sehei'e najiye ma mininge wusyep me Gideon, Barak, Samson, Jepta, Dewit, Samuel topo'e lenge profet. ³³ †††Njoihmbwaip lenge miye' uku tejeime Got pe, tinge yohe wondoh me lenge kinj wula wula. Lenge miye' ondoh uku tinge bwore bwarme. Tinge yamba'e njaimune najiye Got njanange ka angang lenge. Topo'e tinge yupwai'e mut laion. ³⁴ †††Tinge yende nih embere naip. Njim njombor yukur nongomb lenge. Tinge bongol pakai, kom Got njende bongolme tinge pe, tinge tahar miye' bongol pupwa supule najiye tatame ka yurmbe. Tinge kukwame lenge miye' wondoh wula wula lenge mitij sye'. ³⁵ †††Lenge miye' najiye somohon yule pe, sye' tinge tahar plihe yal lenge mam tinge. Lenge mitij sye' yarp mwahupwai'e pe, lenge wachaih yende yumbune wahri' tinge najiye tatame ka yule. Lenge wachaih yanange nange najiye ka yusme njoihmbwaip tinge najiye sai me Got pe, ka yusme tinge ka yil hlaininge. Kom tinge yukur yisande wusyep lenge wachaih tinge. Detale, tinge njoiheryembe nange ka yule pe, ka plihe tuhur yusme njehheh pe, ka yamba'e laip bwore supule. Ta'e luku pe, tinge yasme wachaih yongombe lenge pe, tinge yule. ³⁶ ††††Lenge wachaih jonosambalai' lenge, topo'e yenge winje jate lenge, topo'e tinge

§† 11.28 Kis 12.21-30 ††† 11.29 Kis 14.21-31 §† 11.30 Jos 6.12-21 §†† 11.31 Jos 2.1-21, 6.22-25 §† 11.32 Het 4.6-5.31, 6.11-8.32, 11.1-12.7, 13.2-16.31, 1Sam 1.1, 25.1, 1Sam 16.1, 1Ki 2.11 §† 11.33 Dan 6.1-27 §†† 11.34 Dan 3.1-30 §†† 11.35 1Ki 17.17-24,

yenge merkinip yupwai' lenge njhip syep yember lenge ya yoto mwahupwai'e. ³⁷ †Lenge wachaih yiche nseser yongomb lenge, topo'e tinge yotombo wahri' tinge hoime. Tinge yenge njim njombor yongomb lenge pe, tinge yule. Tinge tekeye' yowor sip hi' topo'e meme hi' pe, tinge yal. Tinge sehei'e nai'e nai'e naiye yungwisme wahri' tinge pe, lenge wachaih yongomb lenge yende yumbune lenge pupwa supule. ³⁸ Kekep e'e yukur bwore me tinge naiye ka yurp yi yoto. Tinge yal'e yal'e yal yoto moi gungurar, topo'e yal hwate, topo'e ya yoto nseser map, topo'e map nangah kekep.

³⁹ Njoihmbwaip lenge miye' tuweinge luku tejeime Got bongol pe, tinge yamba'e nan bwore yat njembep tikin Got. Kom naiye teter tinge yarp kekep pe, tinge yukur yamba'e njaimune bwore bwore naiye Got si nupwai'e wusyep nange ka angang lenge. ⁴⁰ Detale, somohon Got si njende mi'mi' njainde naiye tikin bwore mi' supule naiye ka pul poi lalme. Kin njasande naiye poi topo'e lenge miye' tuweinge naiye somohonme ya lalme tuhur bwore mi' supule.

Njembep poi lalme ka si me Jisas, topo'e njoihmbwaip poi ka tejeime kin

12 Poi sisyeme lenge miye' tuweinge wula wula somohonme ta'e luku naiye njoihmbwaip tinge tejeime Got. Tinge jan yoyor'me poi ta'e mwahit naiye gah. Ta'e luku pe, ya musme nai'e nai'e tetehei pupwa, topo'e hwap naiye ka upwai'e poi bongol no, ya se gwertenge marng'e mil gwere wutu' naiye Got somohon nalanjatme. ² Njoihmbwaip poi pe, nye nyermbe ya njoihmeryembe Jisas ilyeh. Kin tehei naiye njende njoihmbwaip poi tejeime Got naiye njendeheiyeh nal tatame naiye yuwo kin. Kin yukur garng'e naiye ka ole el loutungwarmbe no, ka amba'e hi'e. Kom kin sisyeme nange hriphrip embere luku sai nesepherme pe, kin nikirh mane pe, ki nule nal loutungwarmbe. Ta'e luku pe, tukwini kin narp ta'e miye' ondoh nal syep non tikin Got nal luh yilihe. ³ Te njoihmeryembe yanjah naiye Jisas gan bongole njupe naiye lenge miye' pupwa yende yumbune kin. Ta'e luku pe, yip yukur pa yende njoihemin, topo'e pa jirng'e.

⁴ Bwore mise! Yip yende wah nihe naiye yip yala tupwaihme hwap. Kom yarmbe yip, wim yip yukur turu' gah. ⁵ ††Ta'e yip si njoihsipe wusyep bwore bwore naiye Got njana yip naiye ka ende bongolme njoihmbwaip yip naiye kin si gal yip ta'e naiye talah kin?

Talah njam! Yukur na ende sisyo'e njupe naiye Lahmboreng'e nala uhyulme nin gunde njaimune pupwa naiye nin njende pe, yukur na njoihmbwaip mane njupe naiye kin de ka uhyulme nin.

⁶ Lenge miye' tuweinge naiye Got njende nihararme tinge pe, se ka ende tinge ka sisyeme njaimune pupwa naiye tinge yende.

Topo'e lahmende naiye Lahmboreng'e galme kin ta'e naiye talah kin pe, se ka ihyele ongomb lenge.

⁷ Njupe naiye Got da yih yip, lakai yumbip yip pe, jin bongole yusme ka ende. Got njende nai uku njahilyeh ta'e naiye yai naiye njende me talah kin. Yai lalme yongombe yihyele lenge talah tinge lalme. Talah ende yukur narp pakaiye. ⁸ Lenge yai lalme tinge yuhyulme lenge talah tinge lalme. Naiye yai yukur njuhulme yip pe, yip yukur pa yurp tu'e talah mise kin, pakai. Yip ta'e lenge talah naiye tinge yara'e yanar yanjah naiye yai pakai. ⁹ Te njoihmeryembe yai poi naiye yarp kekep e'e. Tinge yuhyulme poi mi'e pe, poi syumbe marp njumwaiye masande wusyep tinge. Ta'e luku pe, poi ya murp tuwihme Yai Got poi naiye narp nanah moihla' naiye ya murp laip nye nyermbe. ¹⁰ Lenge yai poi naiye yarp kekep pe, tinge yuhyulme poi sikirp, depe mi'e gande njasande tinge. Kom Got pe, kin njuhulme poi naiye ka ungwisme poi naiye ya mamba'e njoihmbwaip holi bwore mise supule kin. ¹¹ Njupe naiye tinge yuhyulme poi no, poi mamba'e syohe pe, poi njoihmbwaip mane pupwa. Kom njupe naiye tinge si yuhyulme poi mi'e pe, poi mamba'e njoihmbwaip bwore mat gwande pe, luku ya murp njumwaiye topo'e musyunde wusyep.

Poi ya gwin bongole

¹² †Ta'e luku pe, naiye syep yip bongol pakai no, ka bumbu tuwei pakaiye pe, yip pa yahra'e syep yip yunuh yende wah. Topo'e ta'e naiye njhip yip si nule no, bongol pakai pe, prepwan, pa yende bongol tuhur jin. ¹³ ††Ta'e luku pe, yip pa jite njhip yip yi yunuh yurp bwore bwarme no, ka ungwisme lenge to' tatai yip naiye yukur jan bongol. ¹⁴ Pa yende wah nihe naiye pa yurp njumwaiye yotop lenge mitirj. Pa yanja'e njoihmbwaip yip yilme Got pe, pa yurp holi bwore mise supule. Naiye pakai pe, yukur pa yeteke'e Lahmboreng'e.

¹⁵ ††Njoihme naiye pa yusme njoihmbwaip njumwaiye tikin Got. Topo'e njoihme naiye miye' tuweinge sye' ka yende pupwa me yip ende mi'e pe, ka njoihmbwaip nihe ininge wusyep pupwa pe, luku ki ta'e naiye lousep naiye tikin sepele. Pe luku se ka ende yumbune laip bwore yip. ¹⁶ †††Njoihme naiye lahende yip ka ende nin pinip yar. Topo'e njoihme miye' ende naiye ka anja'e teket me Got njahilyeh tu'e Iso naiye somohon njende. Yai de ka ikil syep unuh talah ondohe Iso ende mi'me kin, kom nimbot njonombe Iso pe, kin namba'e mihmarp to' kin njono'e pe, yanjah uku kin nana'e yitini kitikin tatai nal me to' kin. ¹⁷ †††Yip sisyeme, kin njende luku mi'e pe, kin njilil embere naiye ka amba'e nai'e nai'e bwore bwore luku. Kom yai njanange pakai, topo'e yukur tatame naiye Iso ka se plihe ahai'e yanjah njoinde naiye ungwisme njaimune naiye kin si njende, pakai.

²Ki 4.25-37 §§§ 11.36 1Ki 22.26-27, 2Sto 18.25-26, Jer 20.2, 37.15, 38.6 † 11.37 2Sto 24.21 †† 12.5 Jop 5.17, Snd 3.11-12

‡ 12.12 Ais 35.3 †† 12.13 Snd 4.26 †† 12.15 Lo 29.18 ††† 12.16 Stt 25.29-34 ††† 12.17 Stt 27.30-40

Poi si mate gwere Jerusalem ambaran najaiye sai moih-la'

¹⁸†Yip yukur ya jere hwate ende tikin kekep e'e ta'e najaiye lenge Israel yat hwate Sainai pe, tinge yeteke'e nih embere tahar, topo'e yepelmbe pupwa supule, topo'e yohe bimbilye'me embere pupwa tahar.

¹⁹Tinge yisande njoih ende gal pe, tinge yisande wonge tikin Got njanange wusyep. Tinge yisande wonge luku pe, tinge hi'jarnge pe, tinge yiname Moses nange tinge yukur ka plihe yusyunde wusyep di' uku.

²⁰††Got nana lenge wusyep bongol na, "Njaiye miye' ende, lakai sipsip, lakai meme ende ka yut hwate le'e pe, pa yiche nseser yonombe ka ole." Ta'e luku pe, tinge hi'jarnge embere pupwa supule. ²¹†Tinge lalme yeteke'e naimune najaiye nende sai nanah hwate luku pe, tinge hi'jarnge embere pupwa supule. Moses plihe njanange na, "Nam topo'e, nam hi' gwarng pe, wahri' nam dondol."

²²Kom yip si yate jere hwate Saion najaiye moi embere Jerusalem najaiye moi tikin Got najaiye narp laip nye nyermbe. Moi embere luku Jerusalem sai moihla', topo'e yip yeteke'e walip hla' wula wula sekete najaiye yirisukwarme Got. ²³Yip lalme yate jahilyeh ta'e talah ondohe tikin Got pe, yip pa hriphrip. Lenge mitinj uku pe, Got si nainge nan gah tup nanah moihla'. Yip yate jan nembep Got najaiye ka iyar'e lenge miye' tuweinge lalme. Yip yate jahilyeh lenge miye' tuweinge bwore bwarme najaiye somohon Got nende lenge tahar bwore mi' supule. ²⁴††Yip si yatme Jisas, miye' bumble najaiye nangalai wim kin uku nanah yip najaiye nende bongolme kontrak ambaran tikin Got. Yip si yat wim tikin Jisas najaiye kin nangalai pe, ki njanange najai'e najai'e bwore najaiye nengelyembe wim tikin Abel.

Noihme najaiye pa yengelyembe wusyep tikin Got

²⁵††Noihme, najaiye pa jirng najaiye pa yisyunde wusyep tikin Got najaiye ka ininge. Somohonme Got nat kekep e'e pe, kin njanange wusyep bongol nal lenge miye' tuweinge, kom tinge yukur yisande wusyep kin. Tinge yukur tatame ka se tupwaihme hwap tinge, pakai. Tukwini Got njanange wusyep bongol nase moihla' gah najaiye lahmende miye' tuweinge najaiye ka yende bwili'e bwula'e yengelyembe wusyep Got pe, ka se jirng tupwaihme hwap pupwa luku tu'e la? Pakai supule. ²⁶††Somohon pe, mut tikin Got njanange pe, kekep e'e ki blohe. Kom tukwini pe, kin si nupwai'e wusyep najaiye nana poi ta'e le'e,

Ma plihe mondol'me kekep topo'e najitem ka blohe ninde.

²⁷Got njanange najaiye ka plihe ende ninde topo'e pe, wusyep uku ki pasam poi nange najai'e najai'e najaiye somohon Got nende, nup ende ka blohe pe, najai'e najai'e luku ka mi'e, yukur ka si. Kut yukur ka ondol'me najai'e najai'e najaiye sai nanah moihla' najaiye ka si nye nyermbe.

† 12.18 Kis 19.16-22, 20.18-21, Lo 4.11-12, 5.22-27†† 12.20 Kis 19.12-13‡ 12.21 Lo 9.19†† 12.24 Stt 4.10‡‡ 12.25 Kis 20.22 ††† 12.26 Hag 2.6

²⁸Poi ya mininge wusyep mirisukwarme Got najaiye kin pwal poi lemame tikin Got najaiye nainde yukur ka se ondol'me. Pe poi ya mirisukwarme kin gunde njoihmbwaip bwore najaiye kin nasande. Poi ya hi' gwirng kin pe, ya murp tuwihme kin najaiye mahra'e nan kin, manja'e nan embere milme kin. ²⁹†††Detale, Got poi kin ta'e nih najaiye ka ono ende yumbune najai'e najai'e.

Poi ilyeh ilyeh ya mende niharar lenge mitinj

13 Yip lenge Kristen miye' tuweinge pe, pa yende niharar najaiye pa yanja'e njoihmbwaip yip yil lenge Kristen to' tatai sye'. ²†Njupe najaiye lenge mitinj supule yat moi yip pe, pa yamba' lenge yenge yil yokoh yip. Topo'e yip sisysteme, nange yanjah uku somohon lenge mitinj sye' njoiheryembe nange tinge yamba' lenge miye' pakaiye yenge yal yokoh tinge, kom tinge yamba'e lenge walip hla' yenge yal. ³Yip njoiheryembe lenge mitinj sye' najaiye yarp mwahupwai'e pe, yip pa yikirh mane tinge ta'e najaiye yarp mwahupwai'e yotop tinge. Topo'e yip pa njoiheryembe lenge mitinj najaiye lenge wachaih yende yumbune lenge pe, yip pa yikirh mane tinge ta'e najaiye tinge yende wachaihme yip.

⁴Dindi' pe, ki bwore supule, kom yip miye' tuweinge pa yembepeme dindi' yip bworerme. Got se ka ende yumbune lenge miye' tuweinge najaiye yende nin pinip yar.

⁵††Yip yukur pa yende nihararme wuhyau, na pakai. Wuhyau yukuriye najaiye yip si yenge pe, sekei. Got nana poi ta'e le'e,

Nam yukur ma musme nembep me yip.

Topo'e yukur ma musme yip.

⁶††Ta'e luku pe, njoihmbwaip poi ki bongol pe, ya mininge tu'e le'e,

Lahmboreng kin nungwisme nam pe, yukur ma hi' gwirng.

Lahmende yukur ka se ende nam tu'e la?

⁷Njoiheryembe yil lenge miye' ondoh sios yip najaiye somohon yanange yalanjatme wusyep tikin Got yalme yip. Te plihe njoiheryembe yil laip tinge. Pa junde nhip wutu' najaiye njoihmbwaip bwore tinge tejeime. ⁸Jisas Krai, kin narp nahilyeh najaiye misei, tukwini topo'e nye nyermbe ta'e luku nenge nal. ⁹Ta'e luku pe, yukur pa yanja'e dou me wusyep tetehei molohe najaiye ka kite njoihmbwaip yip no, pa yusme yanjah bwore najaiye jande Got. Ki bwore najaiye ya mamba'e bongol topo'e njoih mi'mi' tikin Got. Kut najaiye ya gunde wusyep ernjeme najaiye sasangaime najai pe, yukur ka ende bongolme poi. Lahmende miye' tuweinge najaiye jande wusyep ernjeme luku pe, yukur ka ungwisme tinge, pakai.

¹⁰Lenge pris tikin Yokoh Sel Yirise najaiye kekep e'e, tinge yukur tatame najaiye ka yono najaiye tikir nseser hendeinge poi. ¹¹††Pris ondoh namba'e wim lenge yowor nenge nato Luh najaiye tikin Holi Supule pe, kin nende ofa najaiye nongohe hwap lenge mitinj lalme. Kut

††† 12.29 Lo 4.24‡ 13.2 Stt 18.1-8, 19.1-3‡† 13.5 Lo 31.6,8, Jos 1.5‡†† 13.6 Sng 118.6‡‡ 13.11 Wkp 16.27

yuwor orope pe, tinge yesekeh jan ya tas lem wicher'.

¹² Ta'e luku pe, Jisas topo'e namba'e nihe syohe pe, kin nule nal tas lem wicher' Jerusalem najiye wim kin turu' na gah njende lenge miye' tuweinge ka tuhur prihe yil njembep tikin Got. ¹³ Ta'e luku pe, poi ya mi tus wicher' pe, ya milme Jisas pe, ya mamba'e hi'e tu'e najiye kin namba'e. ¹⁴ Poi sisyeme nange kekep e'e yukur moi najiye ya murp nye nyermbe, pakai. Kom poi marp meseperhme moi embere ende najiye mindemboi ka ot.

¹⁵ Ta'e pe, nye nyermbe ya manja'e nan embere najiye mirisukwarme Got tu'e ofa mi moto nan tikin Jisas. Bwore mise, nye nyermbe mut poi ya mahra'e nan kin.

¹⁶ Yip yukur pa najihsipe najiye pa yende naji'e naji'e bwore bwore, topo'e pa yiyar'e naji'e naji'e yip sye' yungwis lenge mitinj. Detale, le'e ofa bwore bwore najiye Got se ka hriphrip.

¹⁷ Yip pa yusyunde wusyep lenge miye' embep yip pe, pa yurp tuwihme tinge. Tinge se ka bepeteme yip nye nyermbe. Pe tinge se ka yinime Got me wah mune najiye tinge si yende. Ta'e luku pe, yip pa yisyunde wusyep tinge pe, pa junde pe, tinge ka hriphrip me wah tinge. Topo'e tinge yukur ka najiymbwaip mane. O najiye ka najiymbwaip mane me wah najiye ka bepeteme yip pe, ka se yungwis yip tu'e la? ¹⁸ Yip pa yende wah yininge wusyep yisilihme Got najiye ka ungwisme poi. Topo'e poi sisyeme nange najiymbwaip poi ki sai bwore bwarme nal njembep tikin Got. Detale, poi mala mende naji'e naji'e najiye ki bwore bwarme nye nyermbe. ¹⁹ Nam manange wusyep bongol najiye nam misilih yip pa yininge wusyep yisilihme Got najiye ka ember nam ma mute meteke'e yip hihwaiye.

Wusyep yuwo

²⁰ Got kin tehei najiye najiymbwaip njumwaiye pe, kin nahra'e Lahmborenge poi Jisas Krai. Krai bepeteme poi miye' tuweinge ta'e najiye kin bepeteme worsip.

Detale, wim kin si turu' pe, kin njende bongolme kontrak ambaran

najiye sai nye nyermbe.

Ta'e luku pe, Got plihe nahra'e kin nasme njeh.

²¹ Nam ma misilihme Got najiye ka yul yip naji'e naji'e bwore bwore no,

pa junde nasande kin.

Got hindi Jisas Krai, tinge yember najiymbwaip bwore bwore tinge

yoto najiymbwaip mele'e poi najiye ka hriphrip me poi.

Pe nye nyermbe ya lalme manja'e nan embere milme kin. Bwore mise.

²² Lenge to' tatai nam, nam masande najiye mungwim yip ka gale si me wusyep najiye nam si mainge member malme yip najiye ka uhyulme najiymbwaip yip. Detale, wusyep e'e najiye nam mainge member malme yip pe, yukur sokoloh. ²³ Nam de ma mini yip tu'e le'e, tinge si yasme to' poi Timoti pe, kin si na tas nasme mwahupwai'e. O najiye ka ote eteke' nam hihwaiye pe, se ya hindi mute meteke' yip.

²⁴ Yangange nau bwore poi yil lenge miye' embep yip, topo'e lenge miye' tuweinge tikin Got. Lenge mitinj najiye yase moi embere Itali yat pe, tinge topo'e yember nau bwore tinge yatme yip.

²⁵ Naih mi'mi' tikin Got sai topo'me yip lalme.

JEMS

1 †Nam Jems, miye' wah tikin Got, topo'e Lahmboreng Jisas Krai. Nam mende ma member wusyep hriphrip nam mil me lenge miye' tuweinge tikin Got naiye yarp yal'e yal'e kekep lalme. Nau bwore me yip lalme.

Nondol'me ka ende bongolme njoihmbwaip yip

² Lenge to' tatai nam, yip pa njoihyeryembe bworerme njupe naiye nondol'me wula wula ka ot me yip. ³ Yip pa sisyeme njupe naiye nondol'me ka ote nondol'me njoihmbwaip mise yip pe, luku ka ende bongolme yip no, pa junde wusyep mise tikin Got. ⁴ Pa junde wusyep tikin Got pe, luku ka ungwisme yip naiye pa jin bongole yende mi'mi' naiye nai'e nai'e luku ka ot me yip. Mi'e pe, pa yurp bwore bwarme mi' supule. ⁵ Kom lahmende naiye sehei'me sande teke'e pe, ka isilihme Got naiye ka an'a'e kin. Detale, Got, kin hriphrip nembere supule naiye ka angange sande teke'e el lenge mitij lalme. Yukur ka ihyele lenge miye' tuweinge naiye ka yisilihme sande teke'e. ⁶ Kom njupe naiye yip pa yisilihme Lahmboreng pe, yukur pa njoihyeryembe wula wula, njoihmbwaip yip ka tenjei bongol me Got nilyehe si. Lahmende naiye njoihyeryembe wula wula pe, kin ta'e n'oloh pinip naiye kotou no, yohe wenge wale wat. ⁷ Miye' naiye bunjenge njoihmbwaip kin ta'e luku pe, yukur ka njoihyeryembe nange Lahmboreng ka si an'a'e nainde, pakai. ⁸ Njoihyeryembe kin nal'e nal'e pe, nai'e nai'e naiye kin n'ende, yukur kin gande nahwikin esep il'yeh, pakai.

Naipwa nji' topo'e miye' lowe

⁹ Lenge Kristen miye' tuweinge naiye sehei'e nai'e nai'e pe, tinge ka hriphrip yil yunuh hla' naiye Got ka ahra'e nan tinge. ¹⁰ ††Topo'e lenge Kristen miye' tuweinge lowe pe, ka hriphrip naiye tinge si tale tititinge yarp tuwihme Krai. Detale, tinge topo'e nai'e nai'e tinge ka talai hwihwai tu'e naiye yuhurnge tiye. ¹¹ Njupe naiye nau n'owor'e dainge nal gah namba'e lou yuhurnge luku pe, yuhurnge ki tiye nal gah kekep pe, yuhurnge naiye mi' supule luku mi'e ko. Ka nahilyeh me lenge miye' lowe, tinge teter yende wah tetehei nihe, kom nilyehe sai tinge ka yule pe, nai'e nai'e lalme tinge luku ka talai.

¹² Got ka ende mi'me lenge miye' tuweinge naiye yarp numwaiye njupe naiye nondol'me natme tinge. Detale, mindemboi se ka yamba'e laip bwore naiye Got somohonme nupwai'e wusyep me lahmende

† 1.1 Mat 13.55, Mak 6.3, Apo 15.13, Gal 1.19 †† 1.10 Ais 40.6-7

naiye yende nihararme kin. ¹³ Njupe naiye nondol'me ka otme miye' ende no, ka amba'e nihe syohe pe, yukur kin ka ininge tu'e le'e na, "Nondol'me luku natme Got." Miye' pupwa Satan yukur tatame naiye kin ka se nondol'me Got, topo'e Got yukur tatame naiye ka se nondol'me miye' ende, pakai. ¹⁴ Kom njupe naiye nondol'me natme miye' ende pe, kin tambe gande njoihmbwaip pupwa kitikin. ¹⁵ Tukwini nam da mininge wusyep tapimbilme le'e. Njoihmbwaip tahar naiye n'ende pupwa pe, ki ta'e naiye tuwei wusy'e'e talah no, ti wara'e. Njoihmbwaip pupwa luku ki tahar embere pe, ki n'ende nai'e nai'e pupwa pe, nai'e nai'e pupwa luku n'ende kin nule. ¹⁶ Lenge to' tatai nam, yukur pa yusme njoihmbwaip pupwa yip ka kete yip enge el'e el'e.

¹⁷ Nai'e nai'e bwore lalme topo'e yitini bwore lalme nase moihla' gah. Nai'e nai'e bwore luku natme Got, miye' e'e naiye n'ende nai'e nai'e bwore yirise naiye sai nanah naitem. Nau ki nowor'e nal mi'e pe, ki na tase. Wundehei ti wowor'e mi'e pe, ti wa tase. Kut Got pakai, ki sai nahilyeh nye nyermbe. ¹⁸ Kin nasande nange poi ya murp tu'e talah kin pe, kin ka orp tu'e yai poi. Pe kin nember wusyep mise kin natme poi pe, njoihmbwaip poi tenjeime kin. Ta'e luku pe, njupe naiye Got si n'ende nai'e nai'e lalme pe, kin nalanatme poi miye' tuweinge n'endehei kitikin.

Poi ya musyunde wusyep pe, ya gunde

¹⁹ Lenge to' tatai bwore nam! Yip lalme njoihmbwaip sai pe, yusyunde wusyep bworerme, kom yininge wusyep numwaiye, topo'e yukur pa yende njoihmbwaip nihe hihwaiye, na pakai. ²⁰ Miye' ende naiye n'ende njoihmbwaip nihe hihwaiye pe, kin yukur bwore bwarme nal nembep tikin Got, pakai. ²¹ Pe yip pa yusme njoihmbwaip pupwa yip topo'e nai'e nai'e pupwa lalme naiye yip yende. Yember njoihmbwaip yip yilme Got pe, yamba'e wusyep mise kin naiye kin n'enate sai nato njoihmbwaip yip. Detale, kin se ka amba'e yip naiye pa yusyunde wusyep kin.

²² Pa njoihyeryembe wusyep e'e bworere no, pa junde. Yukur pa yusyunde nilyehme. Naiye yukur pa junde wusyep pe, yip hombo'e yehme yip tip. ²³ Miye' naiye nasande wusyep no, yukur kin gande pe, kin ta'e miye' naiye n'eteki'e nembep mohro kitikin nal pinip yipihinge. ²⁴ Kin n'eteki'e nembep mohro kitikin bworerme mi'e pe, njupe naiye kin nember pinip yipihinge nal no, kin nal pe, nilyehe sai kin si njoihsipe nembep mohro kin ta'e lai. ²⁵ Kom miye' ende naiye njoihmbwaip kin tenjeime wusyep ernjeme bwore mi' supule

tikin Got n̄aiye n̄ende kin narp hlaininge no, ka gunde wusyep mise luku, topo'e yukur ka n̄oihsipe wusyep mise n̄aiye kin n̄asande mi'e pe, Got se ka ende mi'me kin me n̄aimune luku n̄aiye kin n̄ende.

²⁶ Miye' ende n̄aiye n̄anange nange kin si bwore bwarme nal n̄embep tikin Lahmborenge, kom yukur kin n̄embepeteme mut kin pe, kin hombo'e n̄iyehme kitikin. Ta'e luku pe, n̄oihmbwaip kin n̄aiye tejeime Lahmborenge topo'e lotu kin na luh paka pakaiye.

²⁷ N̄aimune bwore bwarme n̄aiye Yai Got n̄asande ya mende pe, poi ya membepeteme lenge talah wuhliye, topo'e lenge tuweinge n̄ope me n̄aimune n̄aiye tinge sehei'e. Poi ya mende wahri' poi mosokome n̄ai'e n̄ai'e pupwa kekep e'e n̄aiye ka upwai'e poi.

N̄oihme n̄aiye pa yende nihararme miye' lowe, kut pa yiche yumbune lenge n̄aipwa n̄i'

2 Lenge to' tatai n̄am! N̄oihmbwaip yip si tejeime Jisas Krais, Lahmborenge poi, kin miye' n̄aiye yirise supule. Ta'e luku pe, n̄oihme n̄aiye pa yende nihararme lenge miye' n̄aiye yamba'e nan embere, kut yip pa yiche yumbune lenge n̄aipwa n̄i'. ² O n̄upe n̄aiye miye' lowe ende dende' hihiyilih bwore, topo'e miye' n̄aipwa n̄i' ende hindi yate yoto yukoh lotu. ³ Pe yip pa hriphrip me miye' n̄aiye dende' hihiyilih bwore pe, yip pa yinime kin tu'e le'e na, "Iyai, ote orp luh bwore le'e." Kut pa yinime miye' n̄aipwa n̄i' tu'e le'e na, "El gin el liki" lakai "Ote orp guh kekep sehei me n̄ihip n̄am."

⁴ N̄aiye pa yende tu'e luku no, pa yiche yumbune n̄aipwa n̄i' pe, yip yende pupwa. Pe luku ta'e n̄aiye yip yiyar'e lenge Kristen sye' topo'e n̄oihmbwaip pupwa yip. Yip yukur n̄oiheryembe nange poi lalme n̄ahilyeh no, pa yende bwore me tinge, pakai. Yip yiyar'e tinge jande n̄oihmbwaip pupwa yip.

⁵ Lenge to' tatai n̄am, yusyunde! Yip sisyeme bworerme nange Got somohonme si nalan̄atme n̄aipwa n̄i' n̄oto kekep lalme n̄aiye tinge ka papararme n̄oihmbwaip bwore kin. Kom lenge haiten yeteke'e tinge nange tinge pupwa luh paka pakaiye. Kut somohonme Got n̄upwai'e wusyep nange ka ende mi'me tinge. Detale, tinge yende nihararme kin no, ka yila yurp yoto lemame kitikin. ⁶ Kom yip yangange hi'e yal lenge n̄aipwa n̄i'. N̄oiheryembe bworerme, lahmende n̄aiye tawe yip no, kin yal yip mane, topo'e kin kete yip nal kot? N̄ai uku lenge miye' lowe yende. ⁷ Kom lenge miye' lowe yanange wusyep hi'e, topo'e wusyep molohe yalme Jisas Krais. Kut Got si nalan̄atme nan bwore tikin Krais nal me yip.

⁸ †O n̄aiye yip pa yusyunde wusyep er̄neme n̄endehei tikin Lahmborenge no, pa yende junde pe, wusyep n̄aiye sai nato Tup tikin Got n̄anange na, "Ende nihararme lenge to' tatai tu'e n̄aiye nin n̄ende nihararme nitei." N̄aiye pa junde yan̄ah uku pe, yip yende mi' supule. ⁹ N̄aiye na iyar'e lenge miye' lowe nange tinge bwore, kut lenge n̄aipwa n̄i' pupwa pe, luku nin si n̄ende hwap, topo'e ni nowor'e wusyep er̄neme. ¹⁰ O lahmende n̄aiye gande wusyep er̄neme

lalme, kom kin n̄owor'e ende pe, luku ki ta'e n̄aiye kin si n̄owor'e wusyep er̄neme lalme. ¹¹ ††Yip sisyeme n̄aiye Got n̄anange ta'e le'e na, "Yukur yip pa yende nin pinip yar." Topo'e ki plihe n̄anange na, "Yukur yip pa yonombe miye' ende, na pakai." Kom n̄aiye yukur yip yende nin pinip yar, kut yip yowor'e wusyep er̄neme n̄aiye yonombe miye' pe, yip si yowor'e wusyep er̄neme lalme.

¹² Ta'e luku pe, wusyep n̄aiye pa yininge, topo'e n̄aimune n̄aiye pa yende pe, n̄oiheryembe na, mindemboi pa jin wusyep me n̄aiye yip yende nihararme lenge mitin, lakai pakai. Pa junde wusyep er̄neme n̄aiye pa yende niharar lenge mitin pe, pa yurp hlaininge. ¹³ N̄aiye miye' yukur n̄oihsipe hwap miye' ende pe, Got yukur ka n̄oihsipe hwap miye' uku. Kom miye' n̄aiye n̄oihginirme miye' ende pe, se ka yohe wusyep.

Yusyunde wusyep pe, pa yende junde

¹⁴ Lenge Kristen to' tatai n̄am, n̄aiye miye' ende ka iningene na, "N̄oihmbwaip n̄am tejeime Krais", kom n̄aiye kin yukur n̄ende n̄oihmbwaip bwore pe, n̄oihmbwaip kin n̄aiye tejeime Lahmborenge pupwa luh paka pakaiye. Pe luku yukur ka ungwisme kin n̄aiye ka yohe kot tikin Got mindemboi. Pakai supule. ¹⁵ Nupe n̄aiye lenge to' tatai sye', lakai moihe mihyen sye' sehei'e hihiyilih n̄aiye tinge ka dende', topo'e tinge sehei'e n̄ai pe, nin na ini lenge tu'e lai? ¹⁶ Tatame n̄aiye na ini lenge tu'e le'e na, "Pa yil pe, Lahmborenge ka orp topo'e yip! Yip pa hriphrip n̄aiye pa dende' hihiyilih bworere, topo'e yono n̄ai embere." Kom yip yukur yangange n̄aimune n̄aiye ka ungwisme tinge. Tinge teter sehei'e n̄ai'e n̄ai'e. ¹⁷ Bilip ki n̄ahilyeh ta'e luku. N̄aiye bilip yip yukur yende bongolme n̄oiheryembe yip no, yukur yip yungwisme lenge miye' tuweinge pe, bilip yip pupwa luh paka pakaiye.

¹⁸ Miye' ende se ka iningene na, "Mitin sye', n̄oihmbwaip tinge tejeime Lahmborenge, kom mitin sye', tinge yende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore." N̄am manange na, n̄am yukur meteke'e bilip yip n̄aiye yukur yip yende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore. Kom n̄am ma yisam yip bilip n̄am gunde n̄ai'e n̄ai'e bwore n̄aiye n̄am mende. ¹⁹ Yip sisyeme nange Got kin n̄ilyeh, kin narp. Luku mise! Kom lenge yipihinge pupwa topo'e, tinge sisyeme pe, tinge hi'jarngene kin supule. ²⁰ Yusyunde, yip kwote! Yip pa sisyeme na, n̄aiye miye' ende ka iningene na, "N̄oihmbwaip n̄am tejeime Got." Kom n̄aiye yukur kin n̄ende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore pe, bilip kin nal luh paka pakaiye.

²¹ †Mwan poi Abraham de ka onombe Aisak, talah kitikin no, ka ende ofa elme Got. Ta'e luku pe, Got n̄eteke'e n̄aimune n̄aiye Abraham n̄ende pe, kin galme kin miye' bwore bwarme. ²² N̄oiheryembe bworerme. Bilip Abraham topo'e wah n̄aiye kin n̄ende gande wusyep tikin Got pe, luku tinge hindi hoime jahilyeh pe, ki sasambe bilip kin nal halhale. ²³ ††Pe luku ki gande wusyep tikin Got, n̄aiye n̄anange na, "Abraham,

† 2.8 Wkp 19.18

†† 2.11 Kis 20.13-14, Lo 5.17-18 † 2.21 Stt 22.1-14 †† 2.23 Stt 15.6, 2Sto 20.7, Ais 41.8

nojimbwaip kin tejeime Got pe, Got galme kin miye' bwore bwarme." Topo'e Got galme kin njimei kin. ²⁴ Yip yeteke'e, yukur ta'e najiye nojimbwaip mise kin njilyehme pe, Got galme kin bwore bwarme, pakai. Kin njende wah topo'e.

²⁵ †Ki plihe njahilyeh ta'e tuwei yanah Rahap najiye wende. Ti wamba'e lenge miye' Israel wenge wosokome lenge wachaih pe, ti wember lenge yal yanah njoinde mwan. Ta'e luku pe, Got galme ti tuwei bwore bwarme. ²⁶ Njahilyeh ta'e wahri' miye'. Najiye yipihinge tikin Got uku tas nasme wahri' miye' pe, kin nule ko. Topo'e plihe lahmende Kristen najiye nojimbwaip tinge tejeime wusyep Lahmborenge, kom yukur tinge yende jande wusyep kin pe, se ka talai.

Poi ya noihme mut poi

3 Lenge to' tatai nam, yukur yip pa lalme yende wah tikin jetmam. Detale, njupe najiye Got ka iyar'e lenge miye' tuweinge pe, ka iyar'e lenge jetmam njembere sekete e unuh hla' me najiye ka iyar'e lenge mitinj sye'. ² Poi Kristen lalme njup sye' poi mende pupwa. O najiye miye' ende, kin yukur njanange wusyep pupwa, pakai, kin narpe bwore pe, kin tatame najiye ka embepeme wahri' lalme kitikin. ³ O najiye poi ya mende worhos ende najiye ta wusyunde wusyep poi pe, poi ya monorh mwah moto mut worhos uku pe, ka uhyulme hos uku gunde najiye poi masande ta wil. ⁴ Topo'e noihyeryembe yilme loumbil pinip, naji uku pupwa njembere sekete, kom njupe najiye miye' najiye njenenem loumbil pinip uku narpe stia njalalai pe, loumbil pinip embere uku nal gande njasande kin. ⁵ Te noihyeryembe mut pe, ki pupwa malaih. Kom ki njanange wusyep sye' pe, ki nihe sekete. Ki njahilyeh ta'e nih sukwilip malaih ende najiye tatame ka timbe ono syipsyap tinginde njembere. ⁶ Mut poi pe, ki ta'e najiye nih pe, ki kasar nih tikin hel. Wahri' lombo luku pe, ki njende naji'e naji'e pupwa njende yumbune laip poi, topo'e marp gwahilyeh poi.

⁷ Poi miye' si mamba'e yowor telpei ta'e njinjet, hwan topo'e naji'e naji'e najiye yarp njoloh pinip mate bepeme ta'e yowor njembelei. ⁸ Kom yukur tatame najiye lahmende kin ka si enge mut kin osokome naji'e naji'e najiye pupwa, pakai. Kin paparame naji'e naji'e pupwa wondohe tatame najiye ka onombe miye' ka ole. ⁹ ††Poi minge mut mahra'e nanj tikin Lahmborenge topo'e Yai poi mi'e pe, poi plihe manange wusyep pupwa najiye ka ongomb lenge to' tatai najiye Got si njende tinge njahilyeh ta'e kitikin. ¹⁰ Mut njilyeh uku pe, yip yahra'e nanj tikin Lahmborenge mi'e pe, yip plihe yanange wusyep pupwa. Lenge to' tatai nam, yukur pa yende tu'e luku, na pakai! ¹¹ Pinip najiye nase hwate tas pe, yukur ka nehe topo'e wondohe, pakai. ¹² Njip yukur tatame najiye ka se tejei yah esep, pakai. Pinip nehe yukur ka se plihe imbilme el sepele, pakai. Ta'e luku pe, mut poi ya mininge wusyep najiye ka bwore ilyehme.

Nojimbwaip njumwaiye natme Lahmborenge

¹³ Najiye miye' ende njasande teke'e kin bwore mi' supule pe, ka tule kitikin topo'e orp njumwaiye ende naji'e naji'e bwore najiye lenge miye' tuweinge ka yeteke'e. ¹⁴ Kom najiye nojimbwaip yip solombe, topo'e wim lal, topo'e pa yahra'e nanj yip ka si oto nojimbwaip yip pe, yukur pa yininge nange yip miye' bwore, pakai. ¹⁵ Nojimbwaip pupwa najiye ta'e liki yukur natme Lahmborenge, pakai. Kom kin natme miye' kekep e'e najiye gande nojimbwaip tikin Satan. ¹⁶ Njuppe najiye nojimbwaip nihe, topo'e nojimbwaip solombe sai me kin pe, kin njahra'e wachaih, topo'e kin njende naji'e naji'e pupwa supule.

¹⁷ Kom nojimbwaip njumwaiye najiye natme Lahmborenge pe, njendehei kin tinge jande noihyeryembe bwore prihe mi' supule. Hoi kin, tinge yarp nojimbwaip ilyeh topo'e lenge mitinj sye', topo'e tinge syumbe yarp njumwaiye. Tinge noihginir, topo'e tinge noih mi'mi' lenge mitinj lalme. Tinge yarp tuwihme lenge mitinj lalme. Tinge yiyar'e lenge mitinj lalme njahilyeh pe, yukur tinge hombo'e. ¹⁸ Lenge miye' tuweinge najiye yarp nojimbwaip njumwaiye topo'e lenge mitinj sye' pe, ki ta'e najiye miye' njenete njaisep tikin nojimbwaip njumwaiye nal wah pe, njaisep ki tejei bwore.

Miye' najiye njende niharame naji'e naji'e tikin kekep pe, kin wachaih tikin Got

4 Najimune nenge tuhwar topo'e yarmbe natme yip? Tinge yase nojimbwaip yip tip tas najiye noihyeryembe naji'e naji'e kekep e'e pe, tinge yende wondoh teketenge yende yumbune yip. ² Nin njasande naji'e naji'e najiye nin sehei'e pe, nin narmbe najiye na amba'e. Nin wim lal me naji'e naji'e lenge mitinj sye', kom yukur na amba'e. Ta'e luku pe, nin narmbe njende wondohe najiye na amba'e naji'e naji'e tinge. Kom yukur nin namba'e. Detale, yukur nin njisilihme Got, najiye ka yule. ³ Yip yisilihme Got najiye ka yul yip naji'e naji'e, kom yukur tatame najiye ka yul yip najinde. Detale, nojimbwaip yip pupwa. Naji'e naji'e najiye yip yisilih pe, yip yisande najiye ka ungwisme yip tip.

⁴ Yip mitinj najiye yende nin pinip yar pe, yip pa sisysteme na, njupe najiye yip njemei tikin kekep e'e pe, yip wachaih tikin Got. Nam plihe da mini yip na, najiye yip pa hriphrip me naji'e naji'e tikin kekep e'e pe, yip yukur njemei tikin Got, pakai. ⁵ Yip noihyeryembe nange wusyep mise najiye sai nato Tup tikin Got njanange na,

Yipihinge bwore najiye Got pwal poi pe,
Got njende niharame poi ta'e najiye miye' njende niharame tuwei kin,
kom kin nojimbwaip pupwa najiye tuwei ti wim lal me miye' ende.

⁶ †Kom Got noihginirme poi njembere sekete. Ta'e najiye wusyep tikin Lahmborenge njanange, Got kin tale lenge miye' tuweinge nangah

† 2.25 Jos 2.1-21 †† 3.9 Stt 1.26

‡ 4.6 Snd 3.34

ɲaiye tinge ka yahra'e naɲ tititinge yil yunuh, kut kin ɲoihginirme lenge miye' tuweinge ɲaiye tale tititinge yarp ɲumwaiye.

⁷Yip pa yurp tuwihme Got pe, yenge wahri' yip yosokome Satan no, kin ka girnge el wohe. ⁸Yip lenge miye' tuweinge yil sehei'me Got no, kin ka ot sehei'me yip. Yip lenge mitiɲ pupwa, jinyenme ɲoihmbwaip pupwa yip no, ɲoihmbwaip yip ka bwore bwarme tu'e ɲaiye miye' nungurhme syep kin no, kin ka bwore prihe. Yip miye' ɲaiye ɲoiheryembe hoi hoi, yip pa jinyenme ɲoiheryembe pupwa yoto ɲoihmbwaip yip. ⁹Yip pa ɲoih mane ɲai'e ɲai'e pupwa ɲaiye yip yende yanar kekep e'e pe, yip pa yilil. Pa bunjenge ɲoihmbwaip yip ɲaiye hriphrip pe, pa yilil me pupwa yip. ¹⁰Yurp tuwihme Yai Got pe, kin ka ahra'e naɲ yip.

Yukur na ihyulme gonome to' tatai ende, na pakai

¹¹Yukur na ihyulme gonome to' tatai ende, topo'e na iyar'e kin, na pakai. Nupe ɲaiye na ende pe, ki ta'e ɲaiye nin ɲanange wusyep pupwa me wusyep erɲeme. Kom yukur wah nin ɲaiye na iyar'e wusyep erɲeme ɲaiye mise, lakai hombo'e. Wah nin ɲaiye na ende gunde. ¹²Got miye' esep ilieh ɲaiye kin ka pul poi wusyep erɲeme kin, topo'e kin ɲilyehe sai ɲaiye ka usyunde eteke'e ɲoihmbwaip lenge miye' tuweinge ilieh ilieh. Kin ɲilyeh uku tatame ɲaiye ka ungwisme poi, o ka ende yumbune poi. O nin ɲoiheryembe nange nin miye' ɲaiye tatame na iyar'e to' tatai nin ende lakai? Pakai supule!

Yukur pa tengelyem yahra'e naɲ yip tip me wah embere ɲaiye yip de pa yende

¹³†Yusyunde wusyep ɲam! Yip lenge mitiɲ sye' ɲaiye yanange ta'e le'e na, "Tukwini lakai minde, ɲam ma mil moi ende mil pe, ma murp moi uku wahtaip ende supule pe, ma mende wah wuhyau ende ɲaiye ma mamba'e wuhyau yohe." ¹⁴Kom nin yukur sisyeme ɲaimune ɲaiye minde ka ot. Laip nin ki sai ta'e la? Ki ta'e ɲaiye nihnom. Kin ɲanah nal sikirp sai ta'e liki pe, kin plihe mi'e. ¹⁵Na ininge tu'e le'e na, "Naiye Got ka isyunde, ya murp laip pe, ya mende ɲai'e ɲai'e ɲaiye poi masande ya mende." ¹⁶Ta'e luku pe, yip tengelyem yahra'e naɲ yip tip me wah embere ɲaiye yip de pa yende. Kom tengelyem ta'e luku pe, ki pupwa supule. ¹⁷Ta'e luku pe, ɲaiye yip si sisyeme ɲaimune bwore ɲaiye yip de pa yende, kom yukur yip yende pe, yip si yende pupwa yal nembep tikin Got.

Wusyep erɲeme nal me lenge miye' lowe

5 Yip miye' lowe, yusyunde wusyep ɲam! Yip pa yilil nembere sekete, topo'e pa ɲoih mane. Detale, yip pa ɲoiheryembe mane embere ɲaiye mindemboi ka otme yip. ²††Nai'e ɲai'e nembere nembere yip mindemboi ka pupwa gerɲen, topo'e hihiyilih bwore bwore yip lenge hiraɲ ka yotombo yende yumbune. ³Wuhyau nembere nembere yip mindemboi waimbe, topo'e bel-

ɲeh ka ende. Pe waimbe luku mindemboi ka ende pupwa yip ka tus halhale, topo'e ka ono wahri' yip tu'e nih. Tukwini le'e ɲaiye nin birme ɲai'e ɲai'e wula wula ɲanar pe, mindemboi ɲaiye ɲup yuwo, ka sasambe ɲai'e ɲai'e pupwa nin uku el halhale. ⁴*Yusyunde! Lenge miye' wah ɲaiye talame ɲai yoto wah yip pe, yip hombo'e yeh lenge pe, yip ɲoih jahme yitini tinge sye'. Kom Lahmborenge ɲaiye bongol supule, kin si ɲasande ɲilil tinge. ⁵Nuɲe ɲaiye yip yarp kekep e'e pe, yip yende ɲai'e ɲai'e bwore bwore ɲaiye ka ungwisme yip tip pa yurp bwore. Yip yono ɲai bwore bwore de pe, wahri' yip si tenenem pe, yip ta'e hro' ɲaiye miye' nangange ɲai embere sekete pe, mindemboi ka yonombe ka ole. Ka ɲahilyeh tu'e ɲaiye ɲup yuwo no, Got ka yumbip pa yule. ⁶Yip si yinei' lenge miye' ɲaiye bwore bwarme, topo'e yip yongomb lenge pe, tinge yule. Pe tinge yukur tatame ka yengelyembe bongol yip, topo'e ka yungwisme louser yip, pakai.

Syumbe yurp ɲumwaiye yeseperhme Lahmborenge ɲaiye ka ot

⁷Lenge to' tatai ɲam, yip pa syumbe yurp ɲumwaiye yeseperhme Lahmborenge yil tutume ɲaiye kin ka ot. Yeteke'e miye' tehei wah ende. Kin narp ɲumwaiye ɲeseperhme ɲau topo'e ɲsiah ka ende wah kin, ɲaiye ɲaisep ka teɲei. ⁸Yip topo'e syumbe yurp ɲumwaiye. Yurpe gare bilip yip yenge gare si. Sehei woh ɲaiye Lahmborenge kin ka ot. ⁹Lenge to' tatai ɲam, yukur pa yurmbere tuhwar yile yut yip tip. ɲoihme miye' ɲaiye ka iyar'e pupwa lenge miye' tuweinge gan tas kohmap. ¹⁰Lenge to' tatai ɲam, te ɲoiheryembe yil lenge profet ɲaiye somohon yanange wusyep tikin Lahmborenge. Lenge wachaih yende yumbune tinge, kom tinge yende bongol yikirh mane. Yip pa yikirh mane tu'e ɲaiye tinge yikirh pe, pa syumbe yurp ɲumwaiye. ¹¹†Poi mahra'e naɲ lenge miye' ɲaiye yende bongol yikirh mane. Yip si yisande wusyep me Job. Kin miye' ɲaiye ɲende bongol nikirh mane ɲaiye natme kin pe, kin gande Got ɲaiye ɲende mi'me kin. Hei, poi sisyeme, Lahmborenge ɲoihginirme poi ɲembere sekete pe, nye nyermbe kin ɲoih mi'mi' me poi.

¹²††Lenge to' tatai ɲam, wusyep e'e ki bongol tahar'e wusyep lalme. ɲoihme ɲaiye pa tengelye' wusyep yil no, pa yininge bwore mise nanah moihla', topo'e na gah kekep, ɲaiye yende bongolme wusyep yip, na pakai. ɲaiye pa yininge nange mise pe, luku sekei tatame. ɲaiye pa yininge nange pakai pe, luku sekei tatame. ɲaiye yukur pa junde pe, Got se ka yul yip nihe syohe. ¹³O ɲaiye lahmende yip ka amba'e syohe pe, kin ka isilihme Got ɲaiye ka ungwisme kin. O ɲaiye lahmende yip ka hriphrip pe, ka osoko wenersep elme Lahmborenge.

¹⁴†††Nuɲe ɲaiye lahmende yip ɲaiye ɲende wahri' epwa pe, pa yamba'e lenge miye' yembepeme sios yenge yut pe, ka yisilihme Lahmborenge, topo'e yuru'e pinip winye' juh kin jil naɲ tikin Lahmborenge

† 4.13 Snd 27.1 †† 5.2 Mat 6.19

‡ 5.4 Lo 24.14-15 †† 5.11 Jop 1.21-22, 2.10, Sng 103.8 †† 5.12 Mat 5.34-37 ††† 5.14 Mak 6.13

ñaiye ka ende mi'e wahri' epwa luku. ¹⁵ Ta'e luku pe, tinge ka ñoihyeryembe yilme Lahmborenge no, ka yisilihme kin pe, Lahmborenge ka ahra'e kin ñaiye ka ende mi'me wahri' epwa kin. Topo'e ñaiye kin si ñende hwap sye' pe, Lahmborenge se ka ongohe pupwa kin uku.

¹⁶ Ta'e luku pe, yininge yowor'e yember pupwa ñaiye yip yende yile yut yip tip. Topo'e yisilihme Lahmborenge ñaiye ka ende mi'me wahri' epwa yip. Ñaiye miye' bwore bwarme, kin ñisilihme Got pe, ñisilih kin uku bongol ñembere sekete pe, ki tatame ñaiye ka ungwisme lenge mitiñ. ¹⁷ †Elisa, kin miye' ñahilyeh ta'e poi lalme, kom kin ñisilihme Got bongol supule nange yukur tatame ñaiye ñisih ka guh. Pe bwore mise, ñisih

† 5.17 1Ki 17.1, 18.1

yukur gah, ki sai nal tatame wahtaip hun wundehei syepumbur ilyeh. ¹⁸ ††Wahtaip hun wundehei syepumbur ilyeh nal mi'e pe, kin plihe ñisilihme Lahmborenge pe, Lahmborenge ñember ñisih nat pe, ñai'e ñai'e lalme ñaiye sai kekep plihe gere ñanah.

¹⁹ Lenge to' tatai ñam, ñaiye Kristen miye' ende nengelyembe wusyep mise tikin Lahmborenge no, kin nal wohe pe, miye' yip ende ka plihe amba'e kin enge ot. ²⁰ †Pa sisysteme tu'e le'e, lahmende ñaiye nungwisme miye' ñaiye ñende pupwa nenge nat yanah bwore pe, luku kin nungwisme yipihinge kin ñaiye yukur ka ole. Ta'e luku pe, Got se ka ongohe pupwa wula wula.

†† 5.18 1Ki 18.42-45 ‡ 5.20 Snd 10.12, 1Pi 4.8

1 PITA

1 Njam Pita, nam aposel tikin Jisas Krai. Nam mainge wusyep e'e nala elme lahmende lenge miye' tuweinge tikin Got naiye yip si yasme moi je-heinge pe, yip ya yurp ta'e yuwore ya yoto provins Pontus, Galesia, Kapadosia, Bitinia topo'e Esia.

² Yerkeime Got, kin si nalanatme yip naiye kitikin. Ta'e pe, Yohe Yirise nende yip holi bwore mise supule. Ta'e luku pe, yip yisande topo'e jande wusyep tikin Jisas Krai no, wim kin nungurhme yip pe, yip tahar nambaran supule. Got ka se naih mi'mi' me yip embere enge el el pe, pa yurp naihmbwaip numwaiye.

Ya murp meserhme laip bwore sai moihla'

³ Ya mirisukwarme Got, kin Yai tikin Lahmborenge poi Jisas Krai. Detale, kin naihginirme poi pe, kin nende poi plihe tahar nambaran naiye mindemboi ya murp nyerme nyerme, nahilyeh ta'e naiye kin nahra'e Jisas Krai no, kin narp. ⁴ Ta'e luku pe, naihmbwaip poi ka tejeime nai'e nai'e bwore bwore naiye Got nende mi'mi' sai nanah moihla'. Nai'e nai'e luku yukur ka pupwa yehe, lakai ka mi'e, pakai. Ka si nye nyerme. ⁵ Nato bongol tikin Got kin bepeteme yip lalme njupe naiye mane natme yip. Detale, naihmbwaip yip tejeime kin bwore mise pe, kin nasande ka amba' yip pa yurp topo'e kin, topo'e ka ende nai uku me yip njupe naiye Jisas ka plihe ot. ⁶ Bwore mise, nup sye' pa yoto mane topo'e pa yamba'e hwap, kom mindemboi pa hriphrip.

⁷ Nai'e nai'e luku da ondol'me yip no, ka yeteke'e yoworme na, naihmbwaip yip tejeime Got, lakai pakai? Gol kin bwore, kom ni nahate ti, ka tihyenme. Nahilyeh ta'e naihmbwaip yip naiye tejeime Got tikin mi' supule nengelyembe gol. Ta'e luku pe, hwap se ka ondol'me naihmbwaip yip eteke'e na, ki sai bongol me Krai, lakai pakai? Naiye ka si bongole no, Jisas Krai ka ot nup yuwo pe, se ka yul yip hriphrip topo'e yirise nembere topo'e nan embere. ⁸ Yip yukur yeteke'e kin, kom yip yende niharame kin topo'e yan'a'e naihmbwaip yip yalme kin. Topo'e yip yukur plihe yeteke'e kin, kom naihmbwaip yip naiye tejeime kin, topo'e hriphrip yip naiye sai me kin pe, ki nembere nengelyembe hriphrip naiye sai kekep e'e. ⁹ Ta'e luku pe, Got nungwisme yip naiye pa yurp topo'e kin nye nyerme. Detale, naihmbwaip yip si tejeime Jisas.

¹⁰ Lenge profet somohonme yanange yalanatme naimune naiye bwore le'e Got nende me yip. Ta'e luku pe, tinge yende wah nihe naiye yekepe wusyep tehei naiye Got ka plihe amba'e poi lalme. ¹¹ Yipihinge

bwore tikin Krai narp nato lenge profet pe, kin nana lenge wusyep naiye tinge yanange yalanatme Krai naiye mindemboi ka amba'e nihe syohe, topo'e naiye mindemboi ka amba'e nan embere. Lenge profet, somohonme tinge yanange yisilih na, "Nup mune naiye miye' ka ungwisme poi miye' tuweinge ka ot pe, ka ot tu'e lai?" ¹² Got si nana lenge nange nai'e nai'e luku yukur ka se tus tu'e nasande tinge, pakai. Kom tukwini Got si nember Yohe Yirise gah kekep e'e pe, kin si gahanahme lenge miye' naiye yanange yalanatme wusyep bwore mise tikin Got pe, tinge si yana yip naimune naiye mindemboi Got ka ende. Lenge walip hla', tinge topo'e, tinge yisande naiye ka yamba'e sisyeme me naimune naiye Got ka ende me yip.

Miye' tuweinge tikin Got ka yurp holi bwore mise supule

¹³ Ta'e luku pe, yende mi'mi' naihmbwaip yip no, pa naiheryembe gondoume. Naiheryembe yip lalme ka elme yitini bwore naiye mindemboi Jisas ka ot no, ka enge ota yul yip. ¹⁴ Yusyunde wusyep tikin Got tu'e naiye talah bwore naiye nasande wusyep yai mam. Prepwan naiye pa plihe yila yende nai'e nai'e pupwa naiye somohon naiye yukur yip tahar Kristen no, yip si yende kwote, na pakai. ¹⁵ Pa yende nai'e nai'e naiye holi bwore mise supule nahilyeh tu'e Got naiye si gal yip. Detale, kin holi bwore mise supule. ¹⁶ Wusyep sai nato Tup tikin Got nanange ta'e le'e,

Yip pa yurp holi bwore mise supule tu'e naiye nam marp holi bwore mise supule.

¹⁷ Njupe naiye yip yende pa yisilihme pe, yip pa jilme Got yai yip. Kin miye' naiye mindemboi ka iyar'e lenge miye' tuweinge lalme nilyeh ilyeh tutume gunde wah mune naiye tinge yende yarp kekep e'e. Ta'e luku pe, yende wah bwore mise, topo'e hi'jirnge Got naiye teter pa yurp kekep e'e. ¹⁸ Yip sisyeme nange Got si namba'e yip nupwaihme yanah pupwa naiye lenge mwan ka' yip si yende. Got yukur niche wuhyau, topo'e nenge nai'e nai'e naiye mindemboi ka mi'e no, ka amba'e yip, pakai. ¹⁹ Kin nenge wim bwore tikin Jisas Krai naiye kin nungwisme yip. Wim tikin Jisas, Worsip Talah tikin Got pe, wim uku yukur nainde pupwa sai nato. ²⁰ Yerkeime naiye teter Got yukur nende kekep pe, kin si nalanatme Krai nange mindemboi kin ka Miye' nungwisme yip. Ta'e luku pe, Krai si nate nungwisme yip. ²¹ Yip sisyeme Jisas pe, kin nende naihmbwaip yip tejeime Got. Got nahra'e Jisas naiye

kin si nule pe, kin naŋa'e naŋ embere nalme kin. Ta'e luku pe, ŋoihmbwaip topo'e ŋoiheriyembe yip lalme ka si me Got.

Poi ya mende niharar lenge to'e tatai

²² Yip si jande wusyep mise pe, yip si tahar ambaran. Ta'e luku pe, pa jil lenge Kristen miye' tuweinge lalme nange moih mihyen yip pe, pa yende nihararme tinge tu'e ŋaiye bamtihei ilieh tikin Got. Pa yende nihararme miye' ende, lakai tuwei ende yoto ŋoihmbwaip mele'e yip. ²³ Yip si yamba'e laip ŋambaran ŋaiye yukur natme yai mam tikin kekep e'e, pakai. Laip ŋaiye yai mam yal yip, se ka enge yip el nule. Kom laip ambaran ŋaiye tukwini yip yamba'e le'e pe, ka si nye nyermbe. Detale, ki natme wusyep tikin Got ŋaiye ka si laip nye nyermbe. ²⁴ †Wusyep tikin Lahmborenge sai nato tup ŋanange ta'e le'e na,

Lenge miye' tuweinge lalme tinge ta'e peperiyeh.
Tinge tahar bwore mi' supule ta'e yuhurnge bwore.
Kom ŋupe ŋaiye peperiyeh uku telei pe,
yuhurnge bwore luku tiye gah.

²⁵ Kut wusyep tikin Lahmborenge ka si nye nyermbe. Wusyep e'e, kin wusyep bwore mise ŋaiye lenge miye' wah tikin Got yalanatme yalme yip.

Krais kin tumwange miye' bwore titinge lenge sios miye' tuweinge

2 Yip si tahar ŋambaran pe, pa yusme ŋaiye yende ŋai'e ŋai'e pupwa. Yukur pa yininge wusyep molohe, topo'e pa hombo'e yaŋaih lenge mitiŋ, topo'e ŋoihmbwaip ŋaiye wim lal me ŋai'e ŋai'e, topo'e pa yininge wusyep teket yilme mitiŋ sye', na pakai. ² Ki ŋahilyeh ta'e lenge lahwimbe ŋaiye yende niharar nange ka yono'e ŋimbirip mwa' mam tinge. Pe yip topo'e, pa yende niharar ŋaiye pa yono'e ŋimbirip mwa' ŋaiye wusyep tikin Got pe, pa sisyeme wusyep tikin Got bworerme pe, mindemboi pa yurp bwore topo'e Got. ³ ††Yip si sisyeme ŋaiye Lahmborenge kin bwore no, kin nungwisme yip ŋaiye kin nongohe pupwa yip.

⁴ Yip yutme Lahmborenge yurp topo'e kin. Kin ta'e tumwange miye' bwore ŋaiye Got si nalanatme nange kin bwore mi' supule, kom lenge miye' tuweinge yanange nange kin pupwa yehe pe, tinge jarng. ⁵ Yip ta'e tumwange bwore tikin Got ŋaiye ka guhur'e yokoh kitikin el unuh. Tehei kin ta'e le'e, Jisas si namba'e yip pe, yip pa yurp tu'e ŋaiye lenge pris ŋaiye yende ofa ŋaiye tikin mi' supule nalme Got. ⁶ †Wusyep sai nato Tup tikin Got ŋanange na,

ŋam member tumwange miye' bwore mi' supule ma moto Saion

ŋaiye ŋam si malaŋatme nange ma member.
Lahmende ŋaiye ŋoihmbwaip tejeime kin pe,
yukur ka se hi'e ŋaiye tinge jande kin, pakai.

⁷ ††Tumwange miye' uku ki bwore mi' supule me yip lahmende ŋaiye ŋoihmbwaip yip tejeime kin. Kut

leng. lahmende ŋaiye ŋoihmbwaip tinge yukur tejeime kin pe, lenge miye' ŋaiye yende yokoh jarng nange tumwange miye' uku pupwa yehe pe, tinge yiche yal. Kom wusyep sai nato tup yere ŋanange ta'e le'e,

Yusyunde! Tumwange miye' uku, lenge miye' yihyul yal pe,
tinge yanange nange pupwa yehe, kom Got kin namba'e pe,
kin ŋononde ta'e tumwange miye' bwore ŋaiye yende yokoh.

Got plihe ŋahra'e pe, tumwange luku mi' supule.

⁸ ††Wusyep ende sai Tup tikin Got ŋanange na,
Tumwange luku mindemboi ka ende lenge miye' tuweinge ka tumbe.

Tehei kin ŋaiye ka tumbe ta'e le'e, ŋoihmbwaip tinge yukur tejeime wusyep tikin Lahmborenge. Le'e wusyep ŋaiye somohonme Got si nalanatme nalme tinge ŋaiye ka junde. ⁹ †††Kom yip pe, Got si nalanatme yip bamtihei ilieh kitikin, topo'e pa yurp yende wah lemame tikin Got tu'e ŋaiye lenge pris yende. Yip pa yurp tu'e ŋaiye miye' ondoh tikin Got tu'e kin. Pa yurp miye' tuweinge ŋaiye holi bwore mise supule yi yoto lemame tikin Got. Yip miye' tuweinge tikin Got ŋaiye somohonme kin namba'e yip nal yepelmbe nenge nat nal yirise. Topo'e kin si nalanatme yip ŋaiye pa yininge wusyep me ŋai'e ŋai'e bwore ŋaiye kin si ŋende.

¹⁰ †††Somohon yip yukur bamtihei ilieh tikin Got,
kom tukwini yip si yarp miye' tuweinge kitikin.
Topo'e somohon yip yukur sisyeme ŋoihginir kin.
Kom tukwini ŋoihmbwaip yip si papararme
ŋoihginir tikin Got.

Yusyunde wusyep tikin Got pe, yurp tuwihme kin

¹¹ Lenge miye' yaŋam ŋam, ŋam da mini yip tu'e le'e, kekep e'e yukur moi jeheinge yip, pakai, moi jeheinge yip sai topo'e Yai Got. Ta'e luku pe, prepwan ŋaiye pa yende ŋai'e ŋai'e junde ŋasande yip tip. ŋai'e ŋai'e kekep e'e se ka aŋa'e nihe syohe me yipihinge yip.

¹² Yurp bworerme juhe juhe lenge miye' tuweinge ŋaiye yukur Kristen. Se ka yini yip nange yip yende ŋai'e ŋai'e pupwa. Kom ŋupe ŋaiye Lahmborenge ka ot no, ka ende wusyep me lenge miye' tuweinge ŋaiye yisande wusyep, topo'e ŋaiye yukur yisande wusyep. Mi'e pe, tinge ka yeteke'e yoworme wah bwore mise ŋaiye tukwini yip yende pe, ka yirisukwarme naŋ tikin Got.

¹³ Yip lenge miye' tuweinge ŋaiye jande Lahmborenge yarp tuwihme lenge miye' embep topo'e miye' ondoh embere gavman tikin kekep e'e. Yip pa yurp tuwihme lenge miye' ondoh ŋaiye tinge yarp miye' ondoh nato moi embere yip. ¹⁴ Topo'e ŋahilyeh me lenge miye' embep tikin gavman ŋaiye kin si nalanat lenge nange tinge ka yangange nihe syohe yil lenge lahmende ŋaiye yende pupwa, kut ka hriphrip me lahmende ŋaiye yende ŋai'e ŋai'e bwore.

† 1.24 Ais 40.6-8 †† 2.3 Sng 34.8 † 2.6 Ais 28.16

†† 2.7 Sng 118.22 ††† 2.8 Ais 8.14-15 †††† 2.9 Kis 19.5-6, Lo 4.20, 7.6, 14.2, Ais 9.2, 43.20-21, Tai 2.14 †††† 2.10 Hos 2.23

¹⁵ Got n̄asande n̄aiye yip pa yende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore no, pa yupwai'e mut lenge mitiŋ pupwa n̄aiye n̄oihmbwaip tinge pupwa bermbur no, nye nyermbe tinge yana yip wusyep pupwa. ¹⁶ Got si n̄ende yip pa yurp hlaininge me n̄ai'e n̄ai'e pupwa kekep e'e. Kom yip yukur yarp hlaininge n̄aiye pa yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa, na pakai. Got si namba'e yip n̄aiye pa yurp tuwihme kitikin. ¹⁷ Yusyunde wusyep lenge mitiŋ lalme, topo'e yende nihararme lenge to' tatai yip pe, hi'jirnge Got topo'e yisyunde wusyep lenge miye' on-doh embere.

Poi ya gunde yaŋah tikin Krai pe, ya mikirh nihe syohe

¹⁸ Yip lenge miye' wah, tule yip tip pe, yurp n̄umwaiye yusyunde wusyep lenge miye' embep yip. Yukur pa yende tu'e luku ilyehme yilme miye' embep n̄aiye yarp bwore n̄umwaiye, pakai. Pa plihe yende tu'e luku yilme lenge miye' embep n̄aiye gamare, topo'e yende wachaihme yip. ¹⁹ O n̄aiye pa yusme Got ka ende bworerme n̄oiheryembe yip, n̄aiye pa yende wah no, tinge yal yip nihe syohe topo'e yip yamba'e nihe syohe luku pakaiye pe, n̄oihmbwaip n̄aiye ta'e liki Got n̄asande. ²⁰ O n̄aiye ka yumb yip me pupwa n̄aiye yip yende pe, luku yip yamba'e ta'e n̄aiye yitini yip. Kom n̄aiye pa yamba'e nihe syohe me n̄ai'e n̄ai'e bwore n̄aiye yip si yende pe, pa syumbe yurp n̄umwaiye pe, luku Got ka hriphrip me yip.

²¹ Got kin gal yip n̄aiye pa yute junde Jisas Krai. De-tale, Jisas Krai, kin topo'e namba'e nihe syohme yip pe, kin yasam yip nange pa junde yaŋah kin.

²² †Kin yukur n̄ende pupwa n̄ainde, lakai n̄anange wusyep molohe, pakai yoho' supule.

²³ ††N̄upe n̄aiye tinge yihyele pe, kin yukur nungwisme wusyep tinge, pakai. O n̄upe n̄aiye tinge yonombe pe, kin yukur plihe n̄anange nange ka nungwisme louser tinge luku, pakai.

Kin nember n̄ai'e n̄ai'e lalme luku nal sai syep tikin Got n̄aiye ka iyar'e bworerme.

²⁴ †Jisas Krai nule berme pupwa poi lalme nanah loutungwarmbe.

Kin n̄ende ta'e luku no, poi ya murp wohme pupwa pe,

ya murp bwore bwarme tu'e n̄aiye Got n̄asande. Nihe syohe n̄aiye kin namba'e luku pe, Jisas nungwisme poi pe, poi si tahar n̄ambaran.

²⁵ Yip ta'e worsip n̄aiye talai, kom tukwini yip plihe yate junde Krai. Kin miye' n̄aiye bepteme yipihinge yip bworerme ta'e n̄aiye miye' bepteme lenge worsip.

Wusyep lenge miye' tuweinge n̄aiye si dindi'

³ †Yip lenge Kristen tuweinge n̄aiye si dindi' pe, yukur pa yininge wusyep, kut yurp tuwihme lenge miye' tip no, lenge miye' tip sye' n̄aiye yukur sisyeme wusyep tikin Got pe, tinge ka yeteke'e laip yip n̄aiye jande Got pe, luku ka ungwisme lenge miye' yip n̄aiye ka yimbilme n̄oihmbwaip tinge. ² Tinge ka yeteke'e yaŋah bwore n̄aiye yip yende jande wusyep tikin Got pe, tinge ka yurp tuwihme Got.

³ ††Yukur pa dende' hihiyilih yi tahar'e wutu' kin no, ka ende lenge miye' ka wim lal me yip, na pakai. Dende' hihiyilih tatame wutu' kin. ⁴ N̄ai embere kin pe, yendende'me yipihinge bwore n̄aiye narp nato mele'e yip. Yaŋah ta'e luku pe, yukur n̄ai'e n̄ai'e kekep e'e, pakai. Pa yurp syumbe n̄umwaiye. N̄ai ta'e luku pe, ki bwore mi' supule nalme n̄embep tikin Got. ⁵ Luku yaŋah n̄aiye lenge tuwei borenge somohon tinge yende mi'mi' tititinge pe, n̄oihmbwaip tinge teŋeime Got n̄aiye ka ende mi'me tinge pe, tinge yarp tuwihme miye' tinge. ⁶ ††N̄ahilyeh ta'e Sara n̄aiye warp tuwihme Abraham no, ti gwalmē kin ta'e le'e, Miye' borenge n̄am. N̄aiye yip si yende n̄ai'e n̄ai'e bwore no, yip yukur hi'jarngē me lenge miye' yip n̄aiye yarp haiten, topo'e lahende ka ende me nin pe, yip si ta'e talah titi Sara.

⁷ ††N̄ahilyeh ta'e luku pe, yip lenge miye', yurp n̄oihmbwaip ilyeh yotop lenge tuweinge tip. Tinge yukur bongol ta'e yip miye'. Yende n̄oihmbwaip bwore bwore n̄aiye yende mi'mi' me tinge. Got n̄oihginirme tinge pe, se ka yurp laip nye nyermbe n̄ahilyeh tu'e yip. Pa yende tu'e luku pe, n̄aimune yukur ka se upwai'e n̄isilih yip n̄aiye pa yisilihme Got.

Nye nyermbe poi ya mende bwore bwore me lenge miye'

⁸ Wusyep n̄am mi'e no pe, n̄am mala mininge tu'e le'e, yip pa lalme yurp topo'e n̄oihmbwaip ilyeh. Yip pa hriphrip yotop lahmende n̄aiye tinge hriphrip, topo'e yip pa n̄oihginir yotop lahmende n̄aiye n̄oihmane. Nato n̄oihmbwaip yip lalme pe, pa yende nihararme miye' lakai tuwei ende tu'e n̄aiye yip yende nihararme to' tatai yip tip. Yip pa tule yip tip. ⁹ Prepwan n̄aiye pa yende pupwa me lahmende n̄aiye n̄ende pupwa me yip. N̄upe n̄aiye ka yini yip wusyep pupwa pe, yukur pa yungwisme. Kut pa yisilihme Got n̄aiye ka ende mi'me tinge. Got si gal yip n̄aiye pa yende n̄ai uku pe, yip se pa yamba'e n̄oihmbwaip n̄umwaiye bwore kin. ¹⁰ †Ta'e luku pe, wusyep n̄aiye sai nato tup tikin Lahmborenge n̄anange na,

Lahmende n̄aiye n̄asande nange kin de ka ende hriphrip,

topo'e ka eteke'e n̄up bwore pe,

ka upwai'e mut kin enge osokome wusyep pupwa topo'e wusyep molohe.

† 2.22 Ais 53.9 †† 2.23 Ais 53.7 ‡ 2.24 Ais 53.5-6

†† 3.1 Efe 5.22, Kol 3.18 †† 3.3 1Ti 2.9 ††† 3.6 Stt 18.12 ††† 3.7 Efe 5.25, Kol 3.19 § 3.10 Sng 34.12-16

¹¹ Topo'e ka osme pupwa, kut ka ende naji'e naji'e najiye bwore.

Ka ende wah nihe najiye ka orp najihmbwaip iliyeh otop lenge mitinj lalme.

¹² O njembep Lahmborenge sai me lenge lahmende najiye

tinge yarp bwore bwarme, topo'e mungwim kin gale sai

najiye ka usyunde njisilih tinge.

Kut najihmbwaip kin se ka nihme lahmende najiye ka yende pupwa.

¹³ O lahmende ka se yumb yip najiye yip yende niharar najiye pa yende naji'e naji'e bwore bwore? ¹⁴ †Yip sye' se pa yamba'e nihe syohe, detale, yip yarp bwore bwarme pe, najihmbwaip yip ka hriphrip supule. Prepwan najiye pa hi'jirnge miye' ende pe, pa najiheryembe wula wula, na pakai. ¹⁵ Kom najihmbwaip njembere yip ka elme Jisas Kraiss, Lahmborenge yip. Nye nyermbe pa yende mi'mi' yurp no, lahende najiye ka isilih yip tehei najiye najihmbwaip yip tenjeime Kraiss pe, pa yinime tungunme junde najimune najiye yip yarp yeseperhme.

¹⁶ Kut pa yini lenge wusyep syumbe njumwaiye, topo'e jil lenge iyai amai. Topo'e yende naji'e naji'e bwore no, lahmende najiye ka yininge wusyep jere yoworme yip miye' tuweinge tikin Kraiss pe, tinge ka hi'me wusyep tinge. Detale, tinge si yeteke'e najimune bwore najiye yip Kristen yende. ¹⁷ Najiye ya mamba'e nihe syohme najimune bwore najiye poi mende pe, liki ki bwore. O najiye ya mamba'e nihe syohme najimune pupwa najiye poi mende pe, liki kin garnge.

Kraiss kin nule mi'e pe, kin plihe tahar najiye ka unguwisme poi

¹⁸ Kraiss kin nule nilyehe sai me pupwa poi. Tinge yonombe no, kin nule pe, Yipihinge tikin Got plihe nahra'e kin narp laip. Kin miye' bwore bwarme supule, kom kin nule nanah loutungwarmbe me poi mitinj lalme najiye mende pupwa no, ka enge poi otme Got.

¹⁹ Ta'e luku pe, Jisas na njanange wusyep tikin Got nal lenge yipihinge miye' yule najiye yarp moi titinge lenge miye' yule. ²⁰ ††Lenge mitinj uku najiye somohonme yarp dindi' njup tikin Noa pe, tinge yende naji'e naji'e pupwa. Got kin nupwai'e njup nenge sai neseperhme najiye lenge miye' tuweinge ka yimbilme najihmbwaip dindi' njupe najiye Noa njende loumbil pinip kin, kom lenge miye' tuweinge yukur yisande wusyep Got, pakai. Lenge mitinj syepumbur hun tinge yarp bwore hi' syulme. Yukur pinip embere nongombe tinge, pakai. Detale, tinge yarp ya yoto loumbil pinip. ²¹ Pinip embere najiye kotou uku topo'e loumbil pinip, ki sasambe njupe najiye miye' nimbilme najihmbwaip nalme Got no, kin namba'e pinip. Pinip uku najiye miye' namba'e pe, yukur ka unguhme hi' imbim, pakai. Njup najiye kin nimbilme najihmbwaip natme Got no, kin namba' wutu' tikin Got pe, Got njende kin bwore mi' supule. Got si namba'e poi nato Jisas Kraiss

nahilyeh ta'e najiye kin nahra'e Jisas nase njehh njanah.

²² Jisas Kraiss si na narp syep non Yai kin nanah moi-hla' pe, Got kin nahra'e bongol najiye ka embepeme naji'e naji'e lalme. Got nahra'e nan kin nanah hla' supule. Kin nember kin narp miye' ondoh embere najiye bepeme lenge walip hla', topo'e lenge yipihinge pupwa, topo'e lenge miye' ondoh embere najiye tikin moi-hla' topo'e kekep e'e.

Yip Kristen miye' tuweinge yende mi'mi' najiye nihe syohe ka otme yip

4 Somohonme Kraiss namba'e nihe syohe najiye nungwisme poi. Ta'e luku pe, pa yende mi'mi' najiye pa yamba'e nihe syohe. Pe najiheryembe yip ka nahilyeh tu'e Kraiss. Yukur pa hi'girnge najiye pa yamba'e nihe syohme wahri' yip. Pe hwap yukur tatame najiye ka upwai'e yip. ² Ta'e luku pe, tukwini dindi' le'e najiye yip yarp kekep e'e pe, yukur pa junde najihmbwaip miye' tikin kekep e'e, na pakai. Pa junde najihmbwaip bwore tikin Got njilyehe si. ³ Somohonme yip si ya yoto yende naji'e naji'e pupwa najiye lenge haiten yende ta'e najihmbwaip hri tahar no, yip yende nin pinip yarp, yono'e pinip kwote, topo'e yip yende niharar najiye pa yono naji embere sekete, topo'e yahra'e nan got hombo'e. Kom tukwini yukur pa plihe yende naji ta'e luku, na pakai.

⁴ Ta'e luku pe, lenge haiten yenge plai najiye yukur tinge yeteke' yip yotop lenge syep tengeme yende naji'e naji'e pupwa najiye somohonme yip lalme yanar yeh yende. Pe tinge lalme tuhwarne yip sekete. ⁵ Kom mindemboi njup yuwo ka tititinge njilyeh iliyeh yininge wusyep yilme Got me najimune pupwa najiye tinge yende. Kin ka iyar'e lenge mitinj najiye si yule, topo'e najiye teter yarp laip. ⁶ Luku tehei kin najiye Jisas na njanange wusyep bwore mise luku nal lenge mitinj najiye si yule. Somohon Got njanange nange lahmende najiye yende pupwa pe, ka yule. Kom tukwini tinge yamba'e laip pe, yipihinge tititinge yarp bwore nahilyeh ta'e Got.

Bepeteme yitini tikin Yohe Yirise bworerme

⁷ Kekep e'e sehei woh ka mi'e. Pa syumbe yurp njumwaiye topo'e bepetyeme najihmbwaip yiptip bworerme no, pa yininge wusyep bworerme topo'e Got.

⁸ †Wusyep e'e njembere sekete. Yende nihararme lenge miye' tuweinge yi yoto najihmbwaip bumbe yip. Najiye pa yende nihararme tinge pe, yip tatame najiye pa yusme pupwa tinge. ⁹ Yip pa yurp najihmbwaip iliyeh no, pa yamba' lenge Kristen miye' tuweinge yenge yil yokoh yip pe, pa bepetyeme tinge. Yende niharar najiye pa yende tu'e luku no, prepwan najiye pa tuhwar, topo'e najiye pa yininge wusyep tetehei, na pakai.

¹⁰ Got si yal yip yitini bwore iliyeh iliyeh najiye pa yende wah. Bepetyeme yitini tikin Yohe Yirise luku bworerme no, pa yenge yungwisme lenge mitinj sye'. ¹¹ Lah-

† 3.14 Ais 8.12-13, Mat 5.10 †† 3.20 Stt 6.1-7.24

‡ 4.8 Snd 10.12

mende n̄aiye kin ka ininge alaŋatme wusyep tikin Got pe, ka ininge alaŋatme wusyep tikin Got ilyehme. O lahmende n̄aiye ka ungwisme lenge mitiŋ pe, ka ende topo'e bongol n̄aiye Got naŋa'e kin. Ta'e luku pe, lenge mitiŋ lalme n̄aiye ka yeteke'e wah lalme n̄aiye yip yende yoto naŋ tikin Jisas Kraiŋ pe, ka yaha'e naŋ tikin Got. Pe luku ka yisam yip bongol tikin Got. Pe Got ka amba'e naŋ embere nye nyermbe. Mise.

Pa yamba'e nihe syohe tu'e n̄aiye Kraiŋ namba'e

¹² Lenge iyai amai ŋam, yukur pa gunguru plaima nihe syohe n̄embere le'e n̄aiye yip yala yi yoto no, pa ŋoiheryembe nange n̄aiye e ki ŋambaran supule, na pakai. ¹³ Pa yurp hriphrip. Detale, yip yamba'e nihe syohe n̄ahilyeh ta'e Jisas n̄aiye si namba'e. Ta'e luku pe, yip pa plihe hriphrip n̄aiye pa yeteke'e kin ka amba'e naŋ embere ŋupe n̄aiye ka ot pe, ŋoihmbwaip yip ka si ŋumwaiye. Detale, yip pa yamba'e naŋ embere topo'e kin. ¹⁴ Yip yukur pa yamba'e ŋoihmbwaip mane ŋupe n̄aiye lenge miye' tuweinge ka yih yip wusyep pupwa. Detale, yip si yarp miye' tuweinge tikin Jisas Kraiŋ. Ta'e luku pe, yip pa hriphrip yurp. Tehei kin ta'e le'e, Yohe Yirise tikin Got n̄aiye yirise ka ote guhunuhme yip. ¹⁵ ŋoihme n̄aiye Kristen miye' ende yip ka onombe miye' ka ole, lakai ka ende ŋendei, lakai ka hombo'e yeh lenge n̄aiye ka amba'e n̄ai'e n̄ai'e tinge, lakai miye' n̄aiye ka undu sah iche e guh ŋoloh. Got yukur ka hriphrip me Kristen miye' ende n̄aiye ka ende pupwa luku pe, yukur lenge miye' tuweinge ka yaha'e naŋ tikin Got me pupwa n̄aiye Kristen yende. ¹⁶ Kom n̄aiye yip Kristen pa yende n̄ai'e n̄ai'e bwore pe, pa yamba'e nihe syohe pe, lenge miye' ka yumb yip pe, yukur pa hi'e, pakai. Yip pa hriphrip yirisukwarme Got. Detale, yip Kristen miye' tuweinge, yip tikin Got. ¹⁷ ŋup tikin Got n̄aiye ka iyar'e lenge miye' tuweinge si nat sehei mi'e. Lenge miye' tuweinge tikin Got tinge ka jin wusyep kot yer. O ŋupe n̄aiye wusyep kot ka tuhur yerme poi pe, ka tu'e la n̄ai me lenge mitiŋ n̄aiye yukur yisande wusyep tikin Got? ¹⁸ †Wusyep tikin Got ŋanange ta'e le'e,

Lenge miye' tuweinge n̄aiye bwore bwarme pe, ka yamba'e nihe syohe wula yer ti, ka yil moiha'. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge n̄aiye yaŋa'e teket me Got,

topo'e yende hwap pe, ka yamba'e nihe syohe n̄embere sekete yutme Got. ¹⁹ Lenge Kristen miye' tuweinge sye' n̄aiye ka yamba'e nihe syohe junde ŋasande tikin Got pe, ka yaŋa'e tinge supulme yilme Got. Detale, kin miye' n̄aiye ŋende tinge, topo'e kin miye' n̄aiye gande wusyep tupwai' ki-tikin pe, nye nyermbe tinge ka yende bwore yenge yil yil.

Miye' embep pa embepeteme lenge hro'mbwat tikin Got

⁵ Ta'e luku pe, wusyep ŋam e'e nalme yip lenge miye' embepeteme nato sios tikin Got. ŋam topo'e, ŋam miye' embep ende nato sios n̄ahilyeh ta'e yip. ŋam n̄embep meteke'e ŋupe n̄aiye Jisas namba'e nihe syohe. Pe ma murp mi moto bongol topo'e naŋ embere tikin Jisas ŋupe n̄aiye ka ot kekep e'e. ² †ŋam misilihme yip miye' embep lenge hro'mbwat tikin Got, bep̄yeteme lenge bworerme, topo'e pa hriphrip n̄aiye Got si nalaŋatme yip nange pa bep̄yeteme lenge. Prepwan n̄aiye pa yende wah n̄aiye pa yamba'e yitini, na pakai. Kut yende wah topo'e ŋoihmbwaip yip supule. ³ Prepwan n̄aiye pa yurp tu'e miye' embep n̄aiye gamare no, pa yende lenge miye' tuweinge ka yurp tuwihme yip, na pakai. Kut yarp bworere yip ka ende lenge hro' umbwat ka yurp junde yip. ⁴ N̄aiye pa yende tu'e luku pe, ŋupe n̄aiye Jisas, miye' embepeteme tititinge lenge hro'mbwat ka ot kekep e'e pe, lenge miye' tuweinge lalme ka yeteke'e kin. Yip pa yamba'e yitini ŋendehei. Yitini luku sai nye nyermbe. Yukur ka mi'e, pakai.

Poi ya member potopoi mil syep tikin Got

⁵ †N̄ahilyeh ta'e n̄aiye yip lenge lahyambe, pa yurp tuwihme lenge miye' embepeteme yip. Pa tule yip tip yungwis lenge miye' tuweinge lalme. Wusyep yainge sai nato tup yirise tikin Got ŋanange na, Got garŋe supule me mitiŋ n̄aiye tingilyem yaha'e naŋ tititinge, kut kin ŋoihginir topo'e ŋoih mi'mi' me lenge mitiŋ n̄aiye tale tititinge syumbe yarp ŋumwaiye. ⁶ †Tule yip tip pe, syumbe yurp ŋumwaiye yi yoto bongol tikin syep Got no, ŋup bwore kitikin Got n̄aiye si nalaŋatme ka ot pe, ka aha'e naŋ yip el unuh hla'. ⁷ Nyermbe nyermbe Got kin ŋoiheryembe yip pe, pa yember mane lalme yip yilme kin.

⁸ Yurp yetehme nyermbe nyermbe. Wachaih yip miye' pupwa Satan iki ŋonyor' ŋonyor' gan ta'e n̄umbwat telpei n̄aiye borhe ŋar nal no, kin ŋasande tikin n̄aiye ka girngir yip ono. ⁹ Yurpe gare ŋoihmbwaip yip n̄aiye teŋeime Lahmborenge no, pa yengelyembe miye' pupwa Satan. Pa sisyeme na, lenge to' tatai yip nal'e nal'e kekep e'e n̄aiye jande Lahmborenge si yamba'e nihe syohe ta'e yip n̄aiye yamba'e. ¹⁰ Kom pa yamba'e nihe syohe niyehe mi'e pe, Got miye' michukor ka gil yip n̄aiye pa yotop Jisas Kraiŋ yurp yi yoto bongol kitikin Got n̄aiye ka si nyermbe nyermbe. Kin ka ende ŋoihmbwaip yip n̄aiye teŋeime kin ka si bongol supule. ¹¹ Mise. Naŋ embere topo'e bongol kin ilyehe se ka si nye nyermbe.

† 4.18 Snd 11.31

†† 5.2 Jon 21.15-17 ‡ 5.5 Snd 3.34 †† 5.6 Mat 23.12, Luk 14.11, 18.14

Wusyep yuwo

¹² †Sailas kin to' bwore poi ende ɲaiye nenge tup e'e nal me yip. Wusyep uku ɲaiye ɲam mainge malme yip pe, ɲam masamb yip ɲoihginir tikin Got bwore mise. Ta'e luku pe, ɲam manange mowor'e member, ɲaiye mahra'e ɲoihmbwaip yip ɲaiye pa jin bongole yil yoto ɲoihginir tikin Krais. ¹³ ††Lenge miye' tuweinge sios e'e

† 5.12 Apo 15.22,40 †† 5.13 Apo 12.12,25, 13.13, 15.37-39, Kol 4.10, Flm 1.24

ɲaiye yarp yoto Babilon ‡ pe, Got si nalanatme tinge topo'e yip ɲaiye kitikin. Tinge yember ɲau bwore tinge yalme yip. Topo'e Mak kin ta'e talah ɲam ende, kin nember ɲau bwore nalme yip. ¹⁴ ɲam masande ɲaiye Got ka yul yip ɲoihmbwaip ɲumwaiye lenge miye' tuweinge lalme ɲaiye yarp topo'e Krais. Topo'e yip pa yelenasember yonombe syep yile yut yip tip lenge Kristen miye' tuweinge sasambe tu'e ɲaiye yip yende nihararme tinge.

‡ Babilon ki ta'e Rom.

2 PITA

1 Nam Saimon Pita, miye' wah topo'e aposel tikin Krai Jisas. Wusyep nam e'e nala elme lenge lah-mende yip naiye Miye' nungwisme poi nende niohmb-waip yip tejeime kin nahilyeh ta'e poi. Jisas Krai si nende poi topo'e yip bwore bwarme nal nembep tikin Got. ² Nam misilihme Got naiye ka yul yip nioh mi'mi' topo'e niohmbwaip numwaiye naiye pa sisyeme Got bwore mise, topo'e Jisas Krai naiye Lahmborenge poi.

³ Got nalanatme poi naiye ya gunde nioheryembe bwore kin no, ya papararme yirise kitikin. Ta'e luku pe, ya sisyeme kin bwore pe, kin se ka pul poi nai'e nai'e tutume naiye ya murp laip, topo'e ya gunde nasande tikin Got. ⁴ Nato bongol embere kin pe, kin si pwal poi nai'e nai'e bwore bwore ta'e naiye somohonme kin nupwai'e wusyep. Ka tu'e le'e, poi ya tuhur tupwaihme nai'e nai'e tetehei pupwa kekep e'e naiye se ka ende yumbune niohmbwaip poi. Pe ka ende poi ya nahilyeh tu'e kin.

⁵ Got kin nende nai'e nai'e bwore bwore me yip, ta'e luku pe, pa jin bongol tongor' yil Krai, topo'e pa yende nai'e nai'e bwore bwore. Yip pa yende nai'e nai'e bwore ti, pa sisyeme naimune naiye Got nasande. ⁶ Pa sisyeme Got no, pa bepyeteme yiptip njupe naiye pa yamba'e mane. Nye nyermbe pa syumbe yurp numwaiye pe, yip pa junde yanah tikin Got. ⁷ Yip pa yende mi'me lenge Kristen miye' tuweinge, topo'e yende nihararme lenge mitinj lalme. Yurp tu'e lenge miye' tuweinge tikin Got pe, pa yende niharar lenge to' tatai lalme. ⁸ O naiye yip yende nai'e nai'e bwore no, ki si sai bongol nato niohmbwaip yip pe, luku se ka ende yip pa sisyeme Jisas Krai pe, kin narp nato laip yip pe, yip sisyeme kin. Ta'e luku pe, naisep tikin niohmbwaip bwore bwore tikin Got naiye sai me yip pe, yukur ka talai, pakai. ⁹ Kut Lahmende naiye sehei'e niohmbwaip bwore luku naiye ka ende nai'e nai'e bwore pe, kin ta'e miye' naiye nembep kin yepelme no, yukur kin njetek'e nai'e nai'e bwor-erme. Topo'e kin si niohsipe naiye Got si nongohe pupwa kin.

¹⁰ Ta'e luku pe, lenge to' tatai nam, yende wah nihe naiye ka asambe nange Got si nalanatme yip. Pa yende tu'e luku, nange yukur pa tumbe no, pa talai, pakai. ¹¹ Ta'e luku pe, Got se ka kumbur kohmap osme yip naiye pa yi yoto lemame tikin Lahmborenge poi Jisas Krai naiye sai nye nyermbe.

¹² Ta'e luku pe, nam de ma plihe mininge mahra'e niohmbwaip yip me nai'e nai'e luku. Yip si sisyeme nai'e nai'e luku, topo'e wusyep mise luku si sai bongol nato niohmbwaip yip pe, yip pa jin yunuh hla' me

wusyep uku. ¹³ Nam niohmeriyembe naiye teter nam marp laip pe, luku wah nam naiye ma mininge mahra'e niohmbwaip yip naiye pa sisyeme nai'e nai'e luku. ¹⁴ Nam sisyeme nange sehei woh ma mule gunde wusyep naiye Lahmborenge poi Jisas Krai si nana nam. ¹⁵ Ta'e luku pe, nam mende wah nihe naiye nam de ma mini yip bworerme no, pa sisyeme gondoume topo'e niohyeryembe nai'e nai'e luku yenge yil, njupe naiye nam si mule mi'e.

Lenge aposel yetek'e yirise tikin Got sai me Krai

¹⁶ Njupe naiye poi mana yip malanatme wusyep me bongol tikin Lahmborenge poi Jisas Krai naiye mindemboi ka ot pe, poi yukur behembuhu manange wusyep paka pakaiye ta'e naiye miye' ende njetek'e nanange, pakai. Bwore mise, poi membepeme yirise topo'e bongol tikin Got sai me kin. ¹⁷ †Poi gwan topo'e Jisas pe, Got nember yirise kin nanar'e nate gahme kin. Ta'e luku pe, wusyep di' ende nase moihla' gah pe, kin nanange na, "Le'e Talah bwore nam pe, nam hriphrip, topo'e nam mende nihararme kin." ¹⁸ Poi gwan motop kin ma manah hwate yirise pe, poi masande wusyep di' tikin Got nase moihla' gah.

¹⁹ Ta'e luku pe, poi lalme sisyeme nange wusyep naiye lenge profet yalanatme ki bwore mise. O naiye yip lalme pa syumbe yurp numwaiye yusyunde wusyep naiye tinge yalanatme pe, wusyep uku ka tu'e nih naiye nanar'e nato yepelme. Ka anar'e si e tutume naiye ka nundu yirise tu'e nowas naiye nanar'e ta'e yirise tikin Jisas naiye nanar'e nato niohmbwaip yip. ²⁰ Kom nendehi kin pa sisyeme tu'e le'e: Poi lalme yukur tatame naiye ya mininge malanatme wusyep profet ende naiye sai nato Tup tikin Got gunde niohmbwaip poi naiye niohmeriyembe, pakai. ²¹ Ta'e luku pe, Yohe Yirise gahanahme lenge miye' ti, tinge yanange yalanatme wusyep naiye Got nana lenge. O wusyep profet yukur miye' ende ka se ininge pakaiye tus niohmbwaip kin, pakai.

Lenge jetmam hombo'e

(Jut 4-13)

2 Lenge profet hombo'e sye' somohonme yarp yoto mele'e me lenge miye' tuweinge Israel. Ta'e luku pe, nahilyeh me lenge jetmam hombo'e sye', dindi' le'e ka yurp mele'me yiptip. Tinge ka yalanatme wusyep hombo'e naiye ka yende yumbune bilip lenge miye' tuweinge, topo'e tinge yende wih minjau me

† 1.17 Mat 17.1-5, Mak 9.2-7, Luk 9.28-35

tinge. Tinge ka yinise naŋ tikin Krai nange kin nongoh pupwa tinge. Ta'e luku pe, tinge yende yumbune tititinge no, nilyehe sai ka yamba'e syohe embere.

²Topo'e lenge miye' tuweinge wula wula ka yende ŋai'e ŋai'e pupwa junde ŋoihmbwaip hombo'e lenge jetmam uku. Lenge mitiŋ sye' ka yeteke'e pupwa lenge miye' hombo'e luku pe, tinge ka jonombai'e yaŋah mise ŋaiye jande Got. ³Tinge yiche kukwai me tinge ŋaiye ka yamba'e wuhyau tinge. Ta'e luku pe, se ka yini yip wusyep molohe sye' ŋoihmbwaip tinge no, ka chite yip ŋaiye ka yamba'e wuhyau yip. Kom somohon me nate gere tukwini, Got si nalanatme ŋup kin ŋaiye ka ende yumbune tinge pe, kin yukur nate posoh, pakai. Kin ŋende mi'mi' narp ŋeseperrhme.

⁴O Got yukur nenge syep nember lenge walip hla' ŋaiye yende pupwa, pakai. Kin nember lenge yal hel. Tinge yarp mwahupwai'e ya jah ŋehh ŋaiye tikin yepelmbe supule yeseperhme ŋup tikin ŋaiye Got ka iyar'e wusyep me tinge. ⁵Topo'e Got yukur nenge syep nember lenge miye' tuweinge ŋaiye somohon yarp kekep yerkeime, pakai. Kin ŋende mih tembelem ŋembere tahar ŋanah tale kekep lalme pe, nongomb lenge miye' tuweinge lalme ŋaiye yende bwili'e bwula'e me wusyep kin. Kut Got nungwisme Noa, miye' ŋaiye ŋanange ŋowor'e ember pupwa tinge nal halhale. Got nungwisme kin topo'e lenge tuweinge talah syepumbur hoi pe, tinge yarp bwore hlaininge.

⁶Topo'e Got plihe nesekeh moi embere Sodom topo'e Gomora. Detale, lenge mitiŋ ŋaiye yarp uku yende pupwa pe, nih ono tinge hyelhyul gah ŋende niyeh. Pe luku ki sasambe ŋaiye min ka ŋahilyeh elme lahmende ŋaiye yende bwili'e bwula'me wusyep tikin Got. ⁷Kut Got nungwisme Lot nanga'me moi uku. Detale, kin miye' bwore. Ŋupe ŋaiye kin ŋeteke'e lenge miye' tuweinge ŋaiye yende ŋai'e ŋai'e tetehei pupwa ta'e niŋ pinip yar pe, ŋoihmbwaip kin mane sekete. ⁸Ŋup ilyeh ilyeh, ŋupe ŋaiye miye' bwore luku narp bumble me tinge, ŋasande teke'e ŋai'e ŋai'e pupwa ŋaiye tinge yende pe, nato ŋoihmbwaip bwore kin uku tikin mane sekete me tinge.

⁹Ta'e luku pe, Got sisyeme yaŋah ŋaiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge ŋaiye yende ŋai'e ŋai'e bwore pe, tinge yukur ka yamba'e nihe syohe. Kut se ka plihe ungwisme yitini pupwa elme lenge miye' tuweinge ŋaiye yende pupwa el tutume ŋupe ŋaiye ka iyar'e wusyep. ¹⁰Topo'e lenge miye' tuweinge pupwa luku ŋaiye yenyer tas yoto yende niŋ pinip yar, topo'e tinge yenge wahri' tinge yosokome ŋaiye ka yusyunde wusyep tikin Got pe, tinge tengelyem ŋaiye yende ŋai'e ŋai'e jande ŋasande tinge. Topo'e tinge yanange nange tinge bongol sekete. Tinge yukur hi'jarng me lenge walip hla' ondoh ŋaiye yarp moi hla'. Ta'e luku pe, tinge tale naŋ tikin Got.

¹¹Lenge walip hla' tinge bongol sekete yengelyembe lenge jetmam hombo'e. Tinge yukur yanange wusyep pupwa jonombai'e lenge yipihinge tikin moi hla' ŋupe ŋaiye tinge ya jan ŋembep tikin Got, pakai. ¹²Kom

lenge jetmam hombo'e le'e pe, tinge kwote ta'e lenge hro' ororo' ŋaiye jan syipsyap loutinginde no, lenge miye' ya yasakar yongombe. Tinge yanange wusyep pupwa yalme ŋai'e ŋai'e ŋaiye tinge yukur sisyeme. Got ka ende yumbune tinge ŋahilyeh tu'e ŋaiye lenge miye' yasakar yongomb lenge yowor telpei. ¹³Tinge yende ŋai'e ŋai'e tetehei pupwa ta'e luku pe, tinge ka yamba'e nihe syohe embere tuwa'e pupwa ŋaiye tinge si yende. Tinge yono'e pinip pupwa tengelyem hriphrip me tititinge ŋau yungwiris ŋupe ŋaiye yip jahilyeh topo'me tinge pe, tinge yende yumbune naŋ yip. Ta'e luku pe, tinge hriphrip me wih minjau ŋaiye tinge yende kwi'kwe'me yip. ¹⁴Nye nyermbe ŋaiye tinge yeteke'e tuwei ende pe, ŋoihmbwaip tinge hri tahar ŋaiye ka yende niŋ pinip yar yotop ti. Ta'e luku pe, pupwa tinge yukur ka se mi'e, pakai. Tinge hombo'e yehme lenge miye' tuweinge ŋaiye bilip tinge yukur bongol no, ka yende pupwa. Tinge yisande ka yende ŋaimune junde ŋaiye ŋasande tititinge. Ta'e luku pe, Got se ka ende yumbune tinge. ¹⁵Tinge si yasme yaŋah bwore pe, tinge si talai mi'e. Tinge jande ŋhip wutu' tikin Belam, talah tikin Beor, ŋaiye kin ŋasande ka amba'e wuhyau unuh hla' me pupwa ŋaiye kin ŋende. ¹⁶Kom Got ŋende donki tikin Belam ŋanange wusyep ŋihyele Belam ŋaiye kin si ŋende pupwa. Ta'e luku pe, donki kitikin uku ŋanange wusyep ta'e miye'. Wor donki luku ŋanange nalme profet Belam, nange ka osme ŋoihmbwaip kwote kin uku. #

¹⁷Lenge jetmam hombo'e, tinge ta'e pinip ŋehh ŋaiye si nangar'e, topo'e ta'e mwahit ŋaiye yohe bim-bilye'me tahar no, tinge sisil yal'e yal'e. Got si ŋende mi'mi' me moi ende ŋaiye tikin yepelmbe supule sai ŋeseperrhme tinge. ¹⁸Lenge miye' uku tengelyem tambah yanange wusyep kwote ŋaiye tikin pupwa supule. Tinge yanange ŋilim wusyep ŋaiye plihe ŋahra'e ŋoihmbwaip lenge miye' tuweinge ŋaiye ka yende ŋai'e ŋai'e tetehei pupwa ta'e niŋ pinip yar. Tinge yende ta'e luku no, ki plihe ŋahra'e ŋoihmbwaip lenge miye' tuweinge ŋaiye si yasme pupwa luku. ¹⁹Tinge hombo'e yanange wusyep molohe luku hombo'e yeh lenge Kristen miye' tuweinge na, "Ŋaiye pa junde poi pe, pa yurp hlaininge." Kom tinge miye' wah tikin ŋai'e ŋai'e tetehei pupwa. Ta'e luku pe, ŋaiye ŋoihmbwaip pupwa ende ka si ŋembere el miye' lakai tuwei ende pe, tinge ka yurp yoto mwahupwai'e me ŋoihmbwaip pupwa. ²⁰O ŋaiye lenge miye' tuweinge si sisyeme Lahmboreng poi Jisas Krai kin Miye' nungwisme pe, liki tinge si tupwaihme ŋai'e ŋai'e pupwa kekep e'e ŋaiye ka ende yumbune ŋoihmbwaip tinge. Kut ŋaiye ka plihe bunjenge ŋoihmbwaip no, ka yi yoto yende ŋai'e ŋai'e tetehei pupwa kekep e'e pe, liki ka plihe yamba'e mane embere pupwa engelyembe ŋaiye somohon ŋendeheiyeh tinge sisyeme Jisas Krai. ²¹Ki bwore ŋaiye yukur tinge sisyeme yaŋah mise tikin Got. Kom tinge si sisyeme yaŋah mise luku mi'e, kom tinge

† 2.5 Stt 6.1-7.24 †† 2.6 Stt 19.24 ‡ 2.7 Stt 19.1-16

‡† 2.15 Nam 22.4-35 ‡‡ Lenge wor donki yukur yanange wusyep, kom ŋup uku Got ŋende wor donki luku ŋanange wusyep.

jarngé n̄aiye ka junde yan̄ah mise tikin Got pe, luku Got se ka ende wachaih supulme tinge. ²² †Naimune pupwa n̄aiye tinge yende luku pe, ki n̄anange tap an-galau ta'e le'e na, "N̄umbwat plihe na n̄ono nare kitikin n̄aiye ki si nare." O "Hro' si tangarh pinip mi'e pe, ki pli-he na tangarh tembele."

Bwore mise Jisas kin ka plihe ot

3 Lenge miye' yan̄am n̄am, le'e tup gane n̄aiye n̄am mainge malme yip. Wusyep n̄aiye sai nato tup n̄am hoime pe, ka ungwisme n̄oihmbwaip yip n̄aiye pa n̄oiheryembe n̄ai'e n̄ai'e sye'. N̄am da mininge mahra'e n̄oihmbwaip yip no, pa n̄oiheryembe gondoume. ² N̄am masande pa n̄oiheryembe wusyep n̄aiye yerkeime lenge profet tikin Got yalan̄atme. Topo'e n̄oiheryembe wusyep er̄neme n̄aiye Lahmborengé poi, topo'e Miye' nungwisme poi n̄aiye n̄ana lenge aposel no, lenge miye' wah n̄aiye Got nalan̄atme yana yip. ³ ††Ki bwore tikin n̄aiye pa sisyeme bworerme n̄aimune n̄aiye mindemboi ka tus e gere n̄up yuwo. Lenge miye' tuweinge ka yesenetme yip, topo'e tinge yarp yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei pupwa n̄aiye tinge yisande ka yende. ⁴ Tinge yan̄ange na, "Jisas n̄aiye kin n̄anange ka ot pe, tumboiya' ka ot? Lenge mwan ka' poi si yule yal mi'e, kom kekep e'e teter sai n̄ahilyeh ta'e n̄aiye somohonme ki sai." ⁵ †Lenge miye' tuweinge luku tinge jarngé supule n̄aiye ka n̄oiheryembe yil yerkeime n̄aiye Got n̄anange wusyep no, moihla' topo'e kekep nate sai. Pe kin n̄ende kekep nase pinip n̄anah nate sai nal mwan me pinip pe, pinip sai n̄oy-or'me kekep. ⁶ †Mi'e pe, Got plihe n̄anange pe, pinip plihe tale nongombe n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye yerkeime sai kekep.

⁷ O wusyep ilyeh tikin Got uku pe, kekep topo'e n̄aitem n̄aiye tukwini e'e sai n̄esep̄erhme nih n̄aiye ka ono. Tinge sai jeteme n̄up yuwo n̄aiye Got ka iyar'e lenge miye' tuweinge n̄aiye yende bwili'e bwula'e, topo'e jarngé wusyep kin mi'e pe, ka ende yumbune tinge.

⁸⁻⁹ ††Lenge miye' yan̄am n̄am, yusyunde wusyep e'e. Pa n̄oihsipe, na pakai. Lenge miye' sye' tinge n̄oiheryembe nange Lahmborengé kin gwaingwaiye n̄aiye ka ende gunde wusyep tupwai' kin. Kom n̄oiheryembe tikin Got pe, yukur n̄ahilyeh ta'e miye', pakai. N̄oiheryembe kin n̄oinde tikin. Got n̄eteke'e 1,000 wahtaip pe, ki n̄ahilyeh ta'e n̄aiye n̄up n̄ilyeh. Kin syumbe narp

† 2.22 Snd 26.11 †† 3.3 Jut 1.18 † 3.5 Stt 1.6-9 †† 3.6 Stt 7.11 †† 3.8-9 Sng 90.4

n̄umwaiye n̄esep̄erhme yip. Detale, kin n̄asande nange lenge mitiñ lalme ka yimbilme n̄oihmbwaip yutme kin. Kut kin garngé n̄aiye miye' ende ka talai.

¹⁰ †††Kom dindi' n̄up uku n̄aiye Lahmborengé ka ot pe, ka ot tu'e miye' endei n̄aiye yukur miye' ende sisyeme n̄upe n̄aiye ka ot. Dindi' n̄up uku pe, n̄aitem ka buhu n̄embere ka tuhur tu'e nihilim n̄aiye ka dililil no, nih ka ono n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye sai n̄aitem, topo'e kekep ka mi'e lalme. Kekep topo'e n̄aitem n̄aiye tukwini sai, tinge ka hindi mi'e. ¹¹ N̄oiheryembe! N̄aiye n̄ai'e n̄ai'e luku ka mi'e pe, yip pa yurp tu'e la? Ta'e luku pe, tukwini pa yende n̄ai'e n̄ai'e lalme bwore bwarme junde Lahmborengé. ¹² Dindi' n̄upe n̄aiye pa yurp jeteme Lahmborengé n̄aiye ka ot pe, jin bongole yututusme N̄up tikin Lahmborengé n̄aiye ka ot hwih-waiye. Dindi' n̄up uku pe, nih ka ono kekep topo'e n̄aitem pe, nihilim ka gute n̄ai'e n̄ai'e lalme n̄aiye sai uku pe, ka yilyelyel guh ende pinip. ¹³ †††Kom poi ya murp kweteme n̄aimune n̄aiye Got si n̄upwai'e wusyep nange min ka ende moihla' ambaran ende n̄aiye ya murp hlainingé bwore bwarme mil me n̄embep tikin Got.

¹⁴ Ta'e luku pe, iyai amai n̄am, dindi' n̄upe n̄aiye pa yurp jeteme n̄up uku pe, yurp bwore bwarme yilme n̄embep tikin Got pe, pa yurp tapam ilyeh yotop kin. ¹⁵ Te n̄oiheryembe bworerme. Detale ti Lahmborengé teter narp n̄esep̄erhme? Kin da pul poi dou n̄aiye ya mininge malañatme wusyep bwore kin no, ka amba'e lenge haiten. Wusyep e'e ki n̄ahilyeh ta'e n̄aiye tatai poi Pol nainge yip gande sande teke'e tikin Got n̄aiye nañ'a'e kin. ¹⁶ Le'e wusyep kin n̄aiye kin nainge sai tup kin lalme. Wusyep kin sye' ki pyenge pe, lenge mitiñ sye' n̄aiye bermbur tinge yukur sisyeme pe, tinge yuhyulme wusyep tehei kin yenge yal mwan. Ki n̄ahilyeh ta'e n̄aiye tinge yuhyulme wusyep sye' n̄aiye sai nato Tup tikin Got. Ta'e luku pe, tinge yende yumbune tititinge.

¹⁷ Kom yip lenge iyai amai n̄am, yip si sisyeme n̄ai uku. Ta'e luku pe, yetehme yip tip. Prepwan n̄aiye pa yusme yan̄ah bwore no, pa junde lenge miye' hombo'e no, ka se yenge yip yil yan̄ah pupwa. ¹⁸ Kom n̄am masande n̄aiye sande teke'e, topo'e n̄oihmbwaip michukor tikin Jisas Krais, Miye' nungwisme poi n̄aiye sai me yip ka tuhur bongol enge el el. Pa yahra'e nañ embere kin nye nyermbe. Bwore Mise.

††† 3.10 Mat 24.43, Luk 12.39, 1Te 5.2, Rev 16.15 ††† 3.13 Ais 65.17, 66.22, Rev 21.1

1 JON

Wusyep tikin Laip n̄aiye si tas halhale

1 †Poi lenge aposel da mini yip malaŋatme Wusyep Laip n̄aiye somohonme n̄endeheiyeh kin narp. Poi si masande meteke'e topo'e n̄embep potopoi. Hei, bwore mise, poi si meteke'e topo'e poi musuwa'e kili. ² ††Laip bwore luku kin si nate tas halhale pe, poi meteke'e n̄ai uku. Ta'e luku pe, poi manange wusyep me n̄ai uku, topo'e poi mana yip malaŋatme laip bwore luku n̄aiye ki sai nye nyermbe. Somohon kin narp topo'me Yai. Kom kin si nasme Yai nate gah halhale pe, poi meteke'e kin. ³ N̄aimune n̄aiye poi si meteke'e, topo'e poi masande pe, poi manange wusyep me n̄ai'e n̄ai'e luku malme yip. Detale, poi masande n̄aiye yip pa n̄oihmbwaip ilyeh topo'e poi. Pe poi ya lalme n̄oihmbwaip ilyeh topo'e Yai Got, topo'e talah kin, Jisas Krais. ⁴ Ta'e luku pe, poi mainge wusyep e'e malme yip nange n̄oihmbwaip hriphrip poi lalme ka papapar supule.

Got kin yirise supule

⁵ Wusyep e'e n̄aiye poi si masande ki natme talah kitikin ti, poi manange mowor'e member malme yip. Got kin yirise supule. Nato kin yukur na eteke'e yepelmbe ende sai, pakai supule. ⁶ Ta'e luku pe, n̄aiye ya mininge na, "N̄am n̄oihmbwaip ilyeh topo'me Got", kom tetar poi mende pupwa ta'e miye' n̄aiye narp nato yepelmbe pe, wusyep poi uku pupwa hombo'e. Poi yukur mange yaŋah n̄aiye wusyep mise topo'e yirise. ⁷ Kom n̄aiye ya murp mi moto yirise tu'e n̄aiye kin si narp yirise pe, poi menge n̄oihmbwaip poi lalme mate gwah ilyeh topo'me lenge Kristen miye' tuweinge. Pe wim tikin Jisas, talah tikin Got si nungurhme pupwa poi lalme.

⁸ N̄aiye ya mininge nange poi yukur mende pupwa pe, liki poi mende hombo'me n̄oihmbwaip poi, topo'e wusyep bwore mise yukur sai nato n̄oihmbwaip poi. ⁹ N̄aiye ya mininge mowor'e ember pupwa poi lalme mil halhale mil me Got pe, kin miye' michukor, topo'e miye' bwore mise n̄aiye se ka ongohe pupwa poi, topo'e ka ende poi ya tuhur ambaran. ¹⁰ O n̄aiye poi manange nange poi yukur mende pupwa pe, liki poi manange nange Got, kin miye' hombo'e. Ta'e luku pe, yukur poi plihe maŋa'e dou sikirp me wusyep kin n̄aiye ka tihi' oto n̄oihmbwaip poi, pakai supule.

2 Lenge talah n̄am, n̄am mainge wusyep e'e malme yip n̄aiye yukur pa yende pupwa. Kom

n̄aiye lahende yip ka ende pupwa pe, miye' ende kin gan miye' mut poi n̄aiye ka ininge wusyep elme Yai erŋeme poi. Miye' uku, kin Jisas Krais, miye' bwore mise. ² Kin miye' n̄aiye nule berme pupwa poi. Kom kin yukur nule me pupwa poi ilyehme, pakai. Kin nule berme pupwa lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye yarp kekep e'e.

³ N̄aiye ya gunde wusyep erŋeme tikin Got pe, liki se ya sisyeme n̄aiye poi tikin Got, topo'e poi ya sisyeme kin bwore mise. ⁴ N̄aiye miye' ende n̄anange na, "N̄am sisyeme Got kili", kom kin yukur gande wusyep erŋeme tikin Got n̄aiye kin n̄anange pe, kin miye' hombo'e, topo'e wusyep bwore mise yukur tahai' nato kin. ⁵ Kom n̄aiye lahende ka usyunde wusyep kin pe, ni-harar tikin Got si n̄ende n̄oihmbwaip mele'e kin bwore mi' supule. Luku ki pasam poi n̄aiye poi marp ma moto kin. ⁶ Lahmende n̄aiye n̄asande nange kin de ka orp topo'e Got pe, ka gunde n̄ihip wutu' Jisas.

⁷ †Lenge miye' yaŋam n̄am, yukur n̄am mainge wusyep erŋeme ende n̄aiye ki n̄ambaran me yip, pakai. Wusyep erŋeme le'e, ki wusyep telei n̄aiye somohon n̄endeheiyeh yip yasande. ⁸ Kom tehei wusyep erŋeme n̄aiye n̄am plihe mainge le'e pe, ki sai nato miye' nalaŋatme Krais topo'e nato yip. Ki ta'e le'e, yepelmbe nala ginir el, kut yirise bwore mise si naŋar'e gah yip. ⁹ Lahmende n̄aiye n̄anange nange kin si narp nato yirise, kom kin naŋa'e teket me to' lakai tatai kin pe, kin tetar narp nato yepelmbe. ¹⁰ Lahmende n̄aiye n̄ende nihararme to' lakai tatai kin pe, kin narp nato yirise. Ta'e luku pe, yukur n̄ainde pupwa sai nato kin no, ka se ende kin ka tumbe, pakai. ¹¹ Kom lahmende n̄aiye naŋa'e teket me to' lakai tatai kin pe, tetar kin narp nato yepelmbe, topo'e kin yukur sisyeme yaŋah n̄aiye kin gan. Detale, yepelmbe embere si tatme n̄embep kin.

¹² N̄am mainge wusyep e'e malme yip lenge talah n̄am no, pa sisyeme nange pupwa yip Krais si nongohemi'e.

¹³ N̄am mainge wusyep e'e malme yip lenge bwore bworeng. Detale, yip lalme si sisyeme Krais n̄aiye somohon n̄endeheiyeh kin narp. N̄am mainge wusyep e'e malme yip lenge lahyambe. Detale, yip si yenge-lyembe miye' pupwa Satan mi'e.

¹⁴ N̄am mainge wusyep e'e malme yip lenge lahmakerep. Detale, yip lalme si sisyeme Yai Got. N̄am mainge wusyep e'e malme yip lenge yai. Detale, yip si sisyeme Krais n̄aiye somohon n̄endeheiyeh kin. N̄am mainge wusyep e'e malme yip lenge lahyambe. Yip si bongol.

† 1.1 Jon 1.1 †† 1.2 Jon 1.14

‡ 2.7 Jon 13.34

Detale, yip si sisyeme wusyep tikin Got bwore supule sai nato n̄oihmbwaip yip pe, yip si yengelyembe Satan.

Yukur na ende nihararme n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye sai kekep e'e

¹⁵ Yukur na ende nihararme n̄ai'e n̄ai'e pupwa n̄aiye sai kekep e'e. N̄aiye na ende nihararme n̄ai'e n̄ai'e luku pe, niharar tikin Yai yukur sai nato nin. ¹⁶ O n̄ai'e n̄ai'e lalme tikin kekep e'e n̄aiye lenge mitiŋ yeteke'e no, tinge yende niharar, topo'e tinge yende sasas n̄aiye ka yamba'e topo'e tinge tengelyem. N̄ai'e n̄ai'e luku yukur natme Yai Got, pakai. N̄ai'e n̄ai'e lalme liki tikin kekep e'e. ¹⁷ Ta'e luku pe, kekep topo'e n̄ai'e n̄ai'e lalme luku n̄aiye lenge miye' tuweinge yende nihararme pe, nala mi'e, kut lahmende n̄aiye yende niharar jande n̄asande tikin Got pe, ka yurp bwore nyermbe nyermbe.

Wusyep ahra' embep n̄aiye lenge wachaih tikin Kraiis ka yut

¹⁸ Lenge talah n̄am, n̄up yuwo si nat sehei. Somohon yip lalme yasande wusyep nange wachaih tikin Kraiis ka ot pe, tukwini lenge wachaih wula wula tikin Kraiis si yat. Ta'e luku pe, pa sisyeme nange n̄up yuwo si nat sihei. ¹⁹ Lenge mitiŋ uku somohonme tinge yarp ya yoto sios, kom n̄oihmbwaip tinge yukur teŋeime Jiis Kraiis n̄ahilyeh ta'e poi, pakai. Somohonme tinge ka yurp topo'e poi, kom tinge yasme poi pe, luku ki sasambe nange tinge yukur n̄ahilyeh ta'e poi, pakai. ²⁰ Kom yip lalme sisyeme n̄aiye Kraiis si uwil'e Yohe Yirise nate gahanahme yip, topo'e yip sisyeme wusyep bwore mise. ²¹ N̄am mainge wusyep e'e malme yip, kom yukur pa n̄oihyeryembe nange yip jinjame wusyep bwore mise, pakai. Yip lalme si sisyeme wusyep e'e. Yukur ki n̄ahilyeh ta'e wusyep hombo'e. ²² Miye' n̄aiye n̄anange nange Jiis kin yukur Kraiis pe, liki kin miye' hombo'e. Kin garnge n̄aŋa'e teket me Yai topo'e talah kin pe, kin min ka ende wachaihme Kraiis kili. ²³ O lahmende n̄aiye jarngge Talah pe, tinge jarngge Yai topo'e. Kut lahmende n̄aiye yende nihararme Talah pe, Yai narp topo'e tinge.

²⁴ Yip yusyunde wusyep e'e n̄aiye somohon n̄endeheiyeh yip yasande pe, yohor tihi' yoto n̄oihmbwaip yip. N̄aiye pa yende tu'e luku pe, nye nyermbe Talah topo'e Yai ka yurp topo'e yip.

²⁵ Ta'e luku pe, Kraiis si n̄anange nalanatme nange ka pul poi laip bwore n̄aiye ka si nyermbe nyermbe.

²⁶ N̄am mainge tup e'e malme yip n̄aiye pa n̄oihme n̄aiye miye' sye' se ka yute yende hombo'me yip.

²⁷ Kom yip pe, Kraiis si n̄uwil'e yirise bwore kin nate gahanahme yip no, kin narp bongol nato n̄oihmbwaip yip pe, yukur tatame n̄aiye pa se yinime lahende nange ka alangatme yip wusyep ende, pakai. Yirise kitikin uku se ka alangatme yip me n̄ai'e n̄ai'e lalme, topo'e n̄aimune n̄aiye kin nalanatme yip iki bwore mise, yukur hombo'e. Junde n̄aimune n̄aiye yirise bwore kin nalanatme yip pe, pa yurp yoto syep kin.

²⁸ Lenge talah n̄am, jin bongole yi yoto syep Kraiis no, n̄upe n̄aiye ka ot pe, yukur pa hi'e no, pa tisme kin yoto n̄up tikin n̄aiye ka ot, pakai. ²⁹ Yip sisyeme nange Kraiis kin miye' bwore mise supule. Ta'e luku pe, yip lahmende n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e mise pe, yip si talah tikin Got.

3 [†]Yip lalme sisyeme n̄aiye Yai Got n̄ende nihararme poi supule. Ta'e pe, tukwini poi ya tingit talah tikin Got. Tehei kin n̄aiye lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye yarp kekep e'e jinjame poi Kristen pe, ki ta'e le'e, n̄oihmbwaip tinge yukur teŋeime kin. ² Lenge to' tatai n̄am, poi tukwini le'e si tahar talah tikin Got. Kom tukwini poi jinjame, mindemboi poi ya tu'e la? Kom poi sisyeme n̄aiye Kraiis mindemboi ka ot pe, ya n̄ahilyeh tu'e kin. Detale, poi ya meteke'e kin ka tu'e la n̄ai. ³ Ta'e luku pe, lahmende n̄aiye n̄oihmbwaip tinge teŋeime kin pe, tinge yasme pupwa tinge pe, yende mi'mi' nange tinge ka n̄ahilyeh tu'e kin n̄aiye bwore prihe supule.

⁴ Lenge miye' tuweinge n̄aiye yende pupwa pe, tinge yengelyembe wusyep erŋeme tikin Got. N̄aiye yip yende pupwa ende pe, yip si yowor'e wusyep erŋeme. ⁵ ††Yip lalme si sisyeme nange pupwa ende yukur sai nato Kraiis, pakai supule. Kom kin nate gah kekep e'e n̄aiye ka ongohe pupwa lenge miye' tuweinge lalme. ⁶ Lenge miye' tuweinge lalme n̄aiye n̄oihmbwaip tinge teŋeime Kraiis pe, yukur ka se plihe yende pupwa. Kom lenge miye' tuweinge n̄aiye n̄oihmbwaip tinge yende niharar n̄aiye ka yende pupwa pe, yukur ka yeteke'e Kraiis, topo'e ka sisyeme kin.

⁷ Lenge talah n̄am, yukur pa yusyunde wusyep miye' ende n̄aiye ka se ote hombo'e yeh yip, na pakai. Lahmende n̄aiye n̄ende n̄ai'e n̄ai'e bwore pe, tinge n̄ahilyeh ta'e Kraiis n̄aiye kin bwore bwarme. ⁸ Lenge miye' tuweinge n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa pe, tinge jande yarŋah Satan. Tehei kin ta'e le'e, somohon n̄endeheiyeh Satan kin n̄ende pupwa. Ta'e luku pe, talah bwore tikin Got nate gah kekep e'e n̄aiye ka ende yumbune wah tikin miye' pupwa Satan. ⁹ Lahmende n̄aiye si narp ta'e talah tikin Got pe, yukur ka plihe ende pupwa. Detale, Got si nember laip bwore kitikin nate n̄oto kin pe, Got si yai kin. ¹⁰ Tukwini pa yusyunde yoworme wusyep tehei n̄aiye lahmende narp talah tikin Got, o lahmende narp ta'e talah tikin Satan. Lahmende n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa topo'e yukur yende niharar lenge to' tatai tinge pe, tinge yukur talah tikin Got, pakai.

Poi ilyeh ilyeh ya mende nihararme lenge mitiŋ sye'

¹¹ †Wusyep bwore mise tikin Got n̄aiye n̄endeheiyeh yip yasande pe, ki ta'e le'e. Poi ya mende nihararme lenge miye' tuweinge lalme. ¹² ††Poi yukur ya tu'e Kein n̄aiye n̄onombe to' kin Abel. Kin miye' pupwa tikin Satan. Deta'e lai ti Kein n̄onombe to' kin? Tehei kin ta'e le'e, n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye Kein n̄ende pe, pupwa, kut n̄ai'e n̄ai'e n̄aiye Abel to' kin n̄ende pe, bwore. Pe luku n̄ende Kein n̄oihmbwaip nihe. ¹³ Ta'e luku pe, lenge to'

† 3.1 Jon 1.12 †† 3.5 Jon 1.29 †† 3.11 Jon 13.34 †† 3.12 Stt 4.8

tatai nam, yukur pa gunguru plai naiye lenge miye' pupwa ka yende yumbune yip.

¹⁴†Poi sisyeme nange poi si tupwaihme mule, kut poi mate gwan mat laip. Tehei kin naiye poi sisyeme ki ta'e le'e, poi mende nihararme lenge to' tatai poi. Lenge miye' tuweinge naiye yukur yende nihararme lenge to' tatai tinge pe, ki ta'e naiye tinge si yule. ¹⁵ Lahmende naiye yukur nende nihararme to' tatai kin pe, kin miye' naiye nongombe lenge miye' tuweinge yule. Ta'e luku pe, yip sisyeme miye' naiye nongombe lenge miye' yule pe, laip bwore naiye sai nye nyermbe yukur narp nato niohmbwaip kin. ¹⁶ Jisas Krai kin nate gah kekep pe, kin nulme poi nal loutungwarmbe naiye ka ungwisme poi. Le'e tehei kin naiye poi ya sisyeme yanah naiye ya mende niharar lenge to' tatai poi. Topo'e ya mende mi'mi' naiye ya mule naiye ya mungwisme tinge. ¹⁷ O naiye miye' ende kin miye' lowe, kom kin nupwai'e niohmbwaip kin bongol sekete naiye ka ungwisme lenge nai'pa' pe, liki ka se sisyeme tu'e lai nange kin nende nihararme Got? Pakai supule.

¹⁸ Lenge talah nam, niohmbwaip bwore bwore naiye yende nihararme miye' ende yukur naimune naiye ya mininge wusyep iliyehme. Niohmbwaip bwore bwore luku ki sai nato niohmbwaip poi naiye ya mende nai'e nai'e gunde. O naiye ya mende niohmbwaip bwore bwore naiye yende nihararme miye' ende pe, luku ki sasambe nange niohmbwaip bwore bwore tikin Got sai me poi.

Lenge Kristen miye' tuweinge ka jin bongole yi yoto nembep tikin Got

¹⁹⁻²⁰ Naiye ya mende nihararme lenge mitij sye' pe, ya sisyeme nange poi gwande wusyep mise. Kom naiye ya plihe nioh bwar hwap naiye somohon poi mende no, ya hi'e, kom ya gwin hi'luluwe mil nembep tikin Got. Detale, Got si sisyeme nai'e nai'e lalme, topo'e kin tahar'e sande teke'e naiye sai nato niohmbwaip poi. Ta'e luku pe, kin se ka niohginirme poi.

²¹ Ta'e luku pe, lenge miye' yanam nam, naiye niohmbwaip poi yukur nende yumbune poi pe, ya gwin bongol moto syep tikin Got. ²² Njupe naiye poi misilihme kin nainde pe, kin pwal poi. Detale, poi mende nai'e nai'e gwande wusyep ernjeme kin pe, nende kin hriphrip. ²³ ††Wusyep ernjeme kin naiye kin nanange ta'e le'e: niohmbwaip poi ka tejeime nan talah kin Jisas Krai, topo'e ya mende niharar lenge mitij gunde wusyep ernjeme kin. ²⁴ Lahmende naiye gande wusyep ernjeme tikin Got pe, kin narp topo'e Got. Pe Got narp topo'e kin. Ta'e luku ti, poi ya sisyeme nange Got narp nato poi. Tehei kin ta'e le'e, Yohe Yirise naiye kin si pwal poi pe, ki pasam poi nange kin narp topo'me poi.

Yirise bwore topo'e yipihinge hombo'e

4 Lenge miye' yanam nam, niohmbwaip yip yukur ka tejeime lenge mitij lalme naiye yanange

nange tinge si yamba'e Yohe Yirise, na pakai. Tehei kin ta'e le'e, lenge profet hombo'e si yate yarp yal'e yal'e kekep e'e. Kom te yiyar'e bworerme sande teke'e tinge nange yipihinge naiye sai me tinge li, kin natme Got lakai? ² Le'e tehei kin naiye yip pa sisyeme bworerme nange luku yipihinge tikin Got. Lahmende naiye nanange nwor'e ember nan Jisas Krai naiye kin nat ta'e miye' hi' pe, Yohe Yirise tikin Got narp nato kin. ³ Kom lahmende naiye njinise nan tikin Jisas pe, Yohe Yirise tikin Got yukur narp nato kin. Detale, yipihinge hombo'e liki kin natme miye' pupwa naiye somohon yip yasande nange ka ote ende wachaihme Jisas pe, liki tukwini tinge si yate yarp yal'e yal'e kekep e'e.

⁴ Kom lenge talah nam, yip tikin Got pe, yip si yenge-lyembe lenge profet hombo'e. Detale, yipihinge tikin Got naiye narp nato yip kin bongol nengelyembe yipihinge tikin Satan naiye narp nato lahmende naiye tititinge kekep e'e. ⁵ Lenge profet hombo'e tititinge kekep e'e pe, tinge yanange wusyep me nai'e nai'e naiye sai kekep e'e ti, lenge miye' tuweinge yasande wusyep tinge. ⁶ Kom poi tikin Got. Lahmende naiye sisyeme Got pe, tinge ka yusyunde poi. O lahmende naiye yukur sisyeme Got pe, yukur ka yusyunde poi. Ta'e luku pe, le'e tehei kin naiye ya sisyeme moworme naiye yipihinge tikin Got mise narp nato kin, lakai yipihinge pupwa hombo'e narp nato kin.

⁷ Lenge njime! Poi ya lalme mende nihararme lenge mitij lalme, nahilyeh tu'e naiye Got nende nihararme poi. Lahmende naiye niohmbwaip kin nende nihararme Kristen to' tatai pe, kin talah tikin Got pe, kin sisyeme Got. ⁸ Kom lahmende naiye niohmbwaip kin yukur nende niharar pe, kin yukur sisyeme Got. Detale, Got kin tehei naiye ya mende nihararme lenge miye' tuweinge. ⁹ Got kin nember talah esep kin iliyeh nate gah kekep e'e nange poi ya plihe tuhur laip ambaran. Le'e tehei kin naiye Got pasam poi niohmbwaip kin naiye kin nende nihararme poi. ¹⁰ Tehei naiye yende nihararme lenge mitij sye' pe, luku niohmbwaip tikin Got. Poi yukur ya nioheryembe nange poi mende nihararme Got yer, pakai. Got kin nende nihararme poi yer. Ta'e luku pe, kin nember talah esep iliyeh kin nate gah kekep naiye ka ongohe pupwa poi.

¹¹ Lenge njime! Poi ya mende nihararme lenge mitij. Ta'e luku pe, poi ya mende nihararme lenge mitij.

¹² †Kom yukur lahende njeteke'e Got. Naiye poi mende nihararme lenge to' tatai poi gwande nasande tikin Got pe, Got narp nato poi. Yanah tikin Got naiye nende niharar lenge miye' tuweinge sye' pe, luku si bongol gerenge sai nato laip poi. ¹³ Ta'e luku pe, poi si sisyeme nange poi marp ma moto syep kitikin, topo'e kin narp nato poi. Detale, kin si pwal poi Yipihinge kin. ¹⁴ Pe poi si meteke'e, topo'e poi manange wusyep me Yai naiye si nember Talah kin nate gah kekep e'e no, kin ka Miye' nungwisme poi. ¹⁵ Lahmende naiye kin nanange wusyep nal'e nal'e nange Jisas kin talah tikin Got pe, Got narp nato kin, topo'e kin narp nato syep tikin Got. ¹⁶ Ta'e luku pe, poi si sisyeme naiye Got

† 3.14 Jon 5.24 †† 3.23 Jon 13.34, 15.12,17

‡ 4.12 Jon 1.18

ɲende nihararme poi miye' tuweinge tikin kekep. Pe ɲoihmbwaip poi tehei mise nal ɲoihgindir tikin Got pe, Got kitikin tehei ɲaiye ɲende nihararme lenge miye' tuweinge. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge ɲaiye yende niharar lenge to' tatai pe, tinge yarp ya yoto Got, topo'e Got narp nato tinge. ¹⁷ ɲaiye poi marp ma moto Got pe, yanah ɲaiye yende nihararme lenge to' tatai pe, ki tahar ɲembere sekete. Ta'e luku pe, yukur ya hi'gwirnge ɲupe ɲaiye Got ka ende wusyep kot me lenge miye' tuweinge. Ya gwin bongole mil ɲembep kin. Detale, ɲupe ɲaiye poi marp kekep pe, poi ɲahilyeh ta'e ɲaiye Krai.

¹⁸ Lenge miye' tuweinge ɲaiye yende nihararme Got topo'e lenge to' tatai ɲembere sekete pe, yukur ka hi'jirnge Got, pakai. Detale, hi'garng pe, tehei kin ta'e le'e: Got ka ungwisme yitini pupwa elme hwap ɲaiye miye' tuweinge si yende. Pe ɲaiye miye' tuweinge ka hi'jirnge Got, yukur tinge yende nihararme kin supule. ¹⁹ Poi mende nihararme kin. Detale, somohon ɲende-heiyeh Got ɲende nihararme poi. ²⁰ ɲaiye lahende ka ininge na, "ɲam mende nihararme Got", kom kin garng to' tatai kin pe, kin miye' hombo'e supule. O ɲaiye yukur kin ɲende nihararme lenge miye' tuweinge tikin Got ɲaiye kin si ɲeteke'e pe, yukur ka se ende nihararme Got. Detale, yukur miye' ende ɲeteke'e Got, pakai. ²¹ Ta'e luku pe, wusyep erɲeme ɲembere ɲaiye Jisas pwal poi ki ta'e le'e: Lahmende ɲaiye tinge yende nihararme Got pe, ka yende nihararme lenge miye' tuweinge tikin Got topo'e.

Lenge Kristen, tinge si yengelyembe bongol tikin kekep e'e

⁵ Mitinɲ lalme ɲaiye ɲoihmbwaip tinge tejeime Jisas nange kin Miye' alarjatme Krai pe, tinge talah tikin Got. Topo'e lahmende ɲaiye ɲende nihararme Yai pe, kin ɲende nihararme Talah kin topo'e. ² Poi sisyeme ɲaiye poi mende nihararme lenge talah tikin Got. Detale, poi mende nihararme Got pe, poi gwande wusyep erɲeme kin. ³ †O ɲaiye poi mende nihararme Got pe, liki poi si gwande wusyep erɲeme kin. Pe wusyep erɲeme kin yukur nihme poi ɲaiye ya gunde. ⁴ Tehei kin ta'e le'e, lahmende ɲaiye talah tikin Got pe, tinge si yengelyembe ɲai'e ɲai'e pupwa kekep e'e. Le'e yanah kin ɲaiye ya gwin bongole. Detale, ɲoihmbwaip poi ka tejeime Krai pe, nato laip poi ya mengelyembe ɲai'e ɲai'e pupwa kekep e'e.

⁵ Lahmende ɲaiye yukur talah tikin Got pe, kin yukur tatame ɲaiye ka engelyembe ɲai'e ɲai'e pupwa ɲaiye kete lenge na tas ɲaiye sai kekep e'e, pakai. Kom lahmende ɲaiye ɲoihmbwaip kin tejeime Jisas, kin talah tikin Got pe, miye' uku tatame. ⁶ Jisas Krai nat kekep e'e ɲaiye ya mamba'e pinip topo'e wim kin ɲaiye turu'nal loutungwarmbe. Kin yukur nat topo'e pinip

† 5.3 Jon 14.15

ilyehme, pakai. Kom kin nat hoime, pinip topo'e wim kin. ⁷⁻⁸ Yohe Yirise, pinip topo'e wim pe, tinge hun yanange wusyep uku, topo'e tinge tapam ilyeh me wusyep uku. ⁹ ɲoihmbwaip poi tejeime wusyep ɲaiye miye' yanange, kom wusyep ɲaiye Got ɲanange pe, ki bongol sekete. Pe wusyep uku Got ɲanange nalme talah kitikin. ¹⁰ Ta'e luku pe, lahmende ɲaiye ɲoihmbwaip kin tejeime Talah tikin Got pe, wusyep uku tahai' nato ɲoihmbwaip kin. ɲaiye miye' lakai tuwei yukur ɲoihmbwaip tejeime Got pe, ɲoihmbwaip tinge yukur tejeime wusyep mise tikin Got ɲaiye ɲanange Talah kin. Tinge yengelyembe wusyep tikin Got pe, lenge miye' tuweinge uku galme Got miye' hombo'e.

¹¹ ††Ta'e pe, le'e wusyep ɲaiye Got si ɲana poi, nange Got si pwal poi laip ɲaiye ka si nye nyermbe. Pe laip bwore luku ki tasme wah tikin Talah tikin Got. ¹² Lahmende ɲaiye si namba'e talah tikin Got nato ɲoihmbwaip kin pe, laip bwore luku sai me kin. O lahmende ɲaiye yukur namba'e talah tikin Got pe, laip bwore luku yukur sai me kin, pakai.

Poi ya mamba'e laip ɲaiye ka si nye nyermbe

¹³ ɲam mainge wusyep e'e malme yip lahmende ɲaiye ɲoihmbwaip yip tejeime Talah tikin Got no, pa sisyeme nange yip si yamba'e laip bwore ɲaiye sai nyermbe nyermbe. ¹⁴ Poi si sisyeme nange ɲupe ɲaiye ya misilihme kin ɲainde pe, se ka pul poi tu'e ɲasande kin. ¹⁵ Ta'e luku pe, poi sisyeme nange kin si ɲasande ɲisilih poi no, kin pwal poi pe, poi si sisyeme nange se ya mamba'e ɲaimune ɲaiye poi misilihme kin.

¹⁶ Wusyep ɲam e'e nalme lahmende ɲaiye ɲende pupwa. ɲaiye pa sisyeme nange Kristen to' tatai ende ɲende hwap ɲaiye yukur ka enge kin el hel pe, luku pa yisilihme Got ɲaiye ka ende bongolme Kristen laip kin. Kom pupwa sye' sai ɲaiye se ka enge yip el nih. ɲam yukur mana yip nange pa yisilihme Got me ɲai uku, pakai. ¹⁷ Pupwa lalme ɲaiye poi mende pe, ki embere lakai malaih, kom luku ki pupwa lalme. Kom pupwa sye' yukur ka se ende poi ya mil nih, pakai.

¹⁸ Poi sisyeme nange lahmende ɲaiye talah tikin Got pe, yukur ka se yende pupwa. Detale, Talah tikin Got, Krai si bepeteme kin pe, Satan yukur tatame ɲaiye ka ende yumbune kin. ¹⁹ Poi sisyeme nange poi talah tikin Got. Kut ɲai'e ɲai'e kekep lalme le'e pe, ki sai tuwihme bongol tikin Satan. ²⁰ Ta'e luku pe, poi sisyeme nange Talah tikin Got si nat kekep e'e pe, kin pwal poi sande teke'e no, ya sisyeme nange Got kin bwore mise. Poi marp ma moto Got mise, topo'e Talah kin Jisas Krai. Bwore mise, Jisas kitikin Got mise pe, kin laip bwore poi ɲaiye ka si nyermbe nyermbe.

²¹ Lenge talah ɲam, pa yisar'e ɲimbep me lenge got hombo'e, na pakai. Yil wohe yanga'me tinge.

†† 5.11 Jon 3.36

2 JON

1 Njam Jon, miye' embep ende n̄oto sios n̄aiye mainge tup e'e. Tup e'e ki nala elme amai n̄aiye Got si nalan̄atme ti wenge lenge talah ti. † N̄oihmbwaip n̄am n̄ende nihararme yip n̄embere sekete. Kom yukur n̄am ilyeh mende nihararme yip, pakai. Lenge mitiŋ sye' n̄aiye si sisyeme wusyep mise, tinge topo'e yende nihararme yip. ² Detale, poi si lalme masande wusyep mise luku pe, ki sai nato n̄oihmbwaip poi pe, ka si nye nyermbe.

³ Njam masande Yai Got, topo'e Talah kin Jisas Kraiss ka yende poi ya murp n̄oihmbwaip n̄umwaiye, n̄oih mi'mi' topo'e n̄oihginir. Luku ka ot n̄upe n̄aiye ya gunde wusyep mise, topo'e mende nihararme lenge to' tatai.

Poi ya mende nihararme lenge miye' tuweinge

⁴ Njam hriphrip supule n̄aiye n̄am masande nange lenge talah nin sye', tinge jande yan̄ah n̄aiye bwore mise supule, n̄ahilyeh ta'e Yai n̄aiye si nalan̄atme poi nange ya gunde.

⁵ †† Ta'e luku pe, amai, tehei n̄aiye tukwini n̄am mainge tup e'e malme nin ta'e le'e, ya lalme mende nihararme lenge mitiŋ lalme. Wusyep erŋeme le'e yukur ki n̄ambaran me yip, pakai. Wusyep erŋeme le'e somohon n̄endeheiyeh poi masande. ⁶ Poi ya mende nihararme Got n̄aiye ya gunde wusyep erŋeme kin lalme. Wusyep erŋeme ki ta'e le'e, pa lalme yende niharar tu'e n̄aiye somohon n̄endeheiyeh yip yasande.

† Jon n̄anange wusyep tapimbilme nal me sios n̄aiye kin n̄ende nihararme pe, kin galme nange amai kin. †† 1.5 Jon 13.34, 15.12,17

⁷ Lenge miye' hombo'e wula wula si yal'e yal'e yal moiye moiye kekep lalme. N̄aiye lahende tinge ka ininge nange Jisas Kraiss yukur si nat kekep e'e ta'e miye' hi' pe, kin miye' hombo'e topo'e kin wachaih tikin Kraiss. ⁸ N̄oihme n̄aiye pa yusyunde wusyep tinge no, pa junde tinge, na pakai. Yip bepyeteme yiptip bworerme pe, yukur pa se yusme n̄aimune n̄aiye yip yende wah nihe n̄aiye pa yamba'e, kom yitini yip lalme luku se pa yamba' me Yai Got. ⁹ Lahmende n̄aiye sisyeme wusyep n̄oinde tikin, kut yukur kin gande wusyep tikin Kraiss n̄aiye sai tup pe, Got yukur narp nato kin. O lahmende n̄aiye gande wusyep n̄aiye sai nato tup pe, Yai hindi Talah yarp yoto kin.

¹⁰ N̄aiye lahende nata eteke' yip, kom kin n̄anange wusyep n̄oinde tikin pe, yukur pa yamba'e kin yenge yil yokoh, topo'e yukur pa yininge wusyep yirisukwarme kin, pakai. ¹¹ O n̄aiye lahende ka irisukwarme kin pe, miye' uku kin si gahilyeh topo'e kin pe, kin nungwisme wah pupwa n̄aiye kin n̄ende.

Wusyep yuwo

¹² Wusyep n̄am wula wula sekete n̄aiye ma minge guh tup member mil me yip, kom yukur tatame n̄aiye ma minge guh tup, pakai. Kom n̄am n̄oihmeryembe n̄aiye n̄up ende ma muta meteke' yip, topo'e yip pa yeteke' n̄am pe, ya se lalme mininge wusyep mil ilyeh pe, ya lalme murp hriphrip. ¹³ Lenge moihe mihyen yip yember wusyep hriphrip tinge yatme yip. Somohonme Got si nalan̄atme tinge n̄aiye kitikin. ‡

‡ Lenge moihe mihyen, tinge Kristen miye' tuweinge nato sios n̄aiye Jon narp.

3 JON

1 †Nam Jon, miye' embep ende ηoto sios, mainge tup e'e malme nin to' ηam Gaius. Njohmbwaip ηam hriphrip me nin ηembere sekete. ²Topo'e ηam sisyeme nange ηjohmbwaip nin ki sai bwore. Ta'e luku pe, ηemei ηam, ηam si misilihme Got ηaiye ka embepeme nin no, na orp bwore pe, ηai'e ηai'e lalme ηaiye na ende ka el bwore. ³Nam hriphrip supule, ηupe ηaiye lenge to' tatai sye' yate jere le'e pe, tinge yana ηam nange nin narp bwore mi' supule, topo'e nin ηende ηai'e ηai'e gande wusyep mise. ⁴Nam hriphrip supule ηaiye ηam masande nange lenge talah ηam tinge jande wusyep mise.

Gaius ηende wah bwore

⁵Nemei ηam, yanah uku ηaiye nin ηende pe, ki bwore supule ηupe ηaiye nin nungwisme lenge to' tatai sye' ηaiye yukur ηemei nin. ⁶Sye' tinge si yate jere le'e yana poi sios ηaiye nin ηende ηjohmbwaip bwore nal me tinge. Nemei ηam, ungwis lenge ηai'e ηai'e ηaiye tinge sehei'e ηupe ηaiye ka yil yanah no, ka yende wah tikin Got pe, luku ka ende Got ka hriphrip. ⁷Tinge yal'e yal'e yende wah tikin Krais pe, tinge yukur yisilihme lenge haiten miye' tuweinge ηaiye ka yamba'e ηainde me tinge, pakai. ⁸Ta'e luku pe, poi ya mungwis lenge miye' ta'e luku no, ya lalme gwintu'e ηaiye miye' wah no, ya mende bongolme wusyep bwore mise.

Diotrepes ηende pupwa

⁹Nam si mainge wusyep sye' member malme lenge Kristen miye' tuweinge lalme ηaiye yarp moi nin. Kom

† 1.1 Apo 19.29, Rom 16.23, 1Ko 1.14

Diotrepes, kin ηasande ηaiye ka orp miye' ondoh tinge, kut kin yukur ηasande wusyep poi. ¹⁰Ta'e luku pe, ηupe ηaiye ma mut pe, ma mini yip ηaimune ηaiye kin ηende, topo'e wusyep pupwa sye' ηaiye kin gonombai'e poi. Topo'e yukur kin ηende ηai'ilyeh uku, kin plihe garngē ηaiye ka ende nihararme lenge Kristen jetmam sye', topo'e ηanange pakai me lenge lahmende ηaiye da yungwisme tinge. Njaiye ka yende pe, ka ginyen lenge el tus wicher' me sios.

Demitrius ηende ηai'e ηai'e bwore

¹¹Nemei ηam, yukur na ende ηai'e ηai'e pupwa gunde kin ηaiye ηende, na pakai. Kut ende ηai'e ηai'e gunde ηaiye ki bwore. Lahmende ηaiye ηende ηai'e ηai'e bwore pe, kin uku talah tikin Got. O lahmende ηaiye ηende pupwa pe, kin yukur sisyeme Got.

¹²Lenge Kristen to' tatai sisyeme Demitrius pe, tinge yahra'e nan kin ηaiye kin miye' bwore. Kin gande wusyep mise supule tikin Got bworerme. Pe poi topo'e mahra'e nan kin pe, yip sisyeme nange wusyep poi ki bwore mise.

¹³Wusyep ηam wula wula ηaiye ma mini yip, kom ηam gwarngē ηaiye ma minge guh tup member yip mil, pakai. ¹⁴Nam ηjohmeryembe ηaiye sehei ma muta meteke' yip, topo'e yip pa yeteke' ηam pe, ya mininge wusyep. ¹⁵Hriphrip topo'e ηjohmbwaip ηumwaiye sai topo'e yip. Lenge ηimej ηam, sye' tinge yember wusyep hriphrip yalme yip. Hriphrip ηam nal me yip ilyeh ilyeh tongonose, lenge ηimej ηam.

JUT

Jut nember tup nal lenge Kristen miye' tuweinge

1 †Nam Jut, to' tikin Jems, topo'e nam miye' wah tikin Jisas Krai, nam mainge tup e'e malme lenge Kristen miye' tuweinge tikin Got naiye si kin gal lenge. Yai Got nende nihararme yip pe, Krai Jisas ka enge yip tupwaihme nai'e nai'e pupwa. ²Nam misilihme Got nange ka ende mi'mi' me yip no, naihmbwaip yip naiye tejeime kin ka si nembere, topo'e naihmbwaip numwaiye yip naiye nende nihararme mitij ka si embere.

Naihme lenge miye' naiye ka yende wusyep molohe

³Lenge Kristen to' tatai nam, nam ma member tup ende mil me yip mini yip wah naiye Got si nende naiye namba'e poi lenge miye' tuweinge. Kom tukwini nam mainge tup e'e naiye nam da mini yip wusyep ende tu'e le'e, yende wah nihe naiye bepyeteme bilip naiye nendehiyeh Got si yal yip. ⁴Lenge mitij sye' si hombo'e yate jahilyeh yotop yip yoto sios nom, yip yukur sisyeme nange tinge wachaih tikin Got. Wusyep tikin Got nanange nange lenge mitij iki mindemboi tinge ka yamba'e nihe syohe. Yip bepyeteme bilip yip bwor-erme. Lenge mitij iki tanahme naihmbwaip bwore bwore tikin Got yapara'e naihmbwaip pupwa tinge. Tinge yanange ta'e luku na, "Got yukur ka se ungwisme yitini me hwap pupwa." Detale, tinge de ka junde yanah pupwa naiye naihmbwaip tahar. Topo'e tinge plihe yinise nan Jisas Krai naiye kin nilyehe sai, kin Miye' ondoh topo'e Lahmborenge poi.

⁵†Nam naihmeriyembe nange yip si sisyeme nom, nam da plihe mahra'e naihmbwaip yip me naimune naiye somohon Got nungwis lenge miye' tuweinge Israel naiye tinge yate tas yasme Isip. Kom kin nende yumbune lenge lahmende Israel naiye yukur naihmbwaip tinge tejeime kin. ⁶Naihmeriyembe lenge walip hla' naiye yukur yarp jande wutu' naiye Got si nana lenge. Tinge yasme luh moi bwore tinge luku pe, tukwini tinge yarp mwahupwai'e naiye yepelmbe supule. Pe tinge ka yurp yi tutume nupe naiye ka jin wusyep kot tikin Got pe, ka yamba'e nihe syohe yil hel.

⁷‡Lenge miye' tuweinge Sodom topo'e Gomora, topo'e moi sye' naiye sai sehei me plihe yende nin pinip yar topo'e nai'e nai'e naiye tikin pupwa. Nih naiye nono moi uku topo'e nai'e nai'e lalme naiye sai uku pe, ki sasambe nal lenge lahmende naiye ka

yende pupwa pe, mindemboi ka yamba'e nihe syohe yoto nih naiye susyu' nye nyermbe.

⁸Tinge yate tange pe, tange luku nahra'e naihmbwaip tinge naiye ka yende nin pinip yar. Tinge yanah teket me bongol tikin Got, topo'e tinge jonombai'e lenge yipihinge tikin moihla'. ⁹‡Kom walip hla' ondoh Maikel yukur nende ta'e luku, pakai. Nupe naiye tinge hindi Satan tengelye' tupwai' topo'e tuhwar nange lahmende ka enge wahri' Moses el la inise pe, walip hla' Maikel yukur plihe tungwarmbe wusyep tikin Satan, pakai. Kut kin naname na, "Mindemboi Lahmborenge se ka yihe nin." ¹⁰Kom lenge miye' hombo'e luku yanange wusyep pupwa naiye tinge jinjame. Tinge ta'e yuwor telpei naiye naihmbwaip tinge si susukut pe, tinge jande nasande wahri' tinge. Nai'e nai'e naiye pupwa ta'e luku mindemboi ka ende yumbune tititinge. ¹¹‡Tukwini ka yosoko pupwa supule. Tinge si jande yanah naiye Kein nende. O tinge plaime wuhyau pe, tinge yenge tititinge ya yoto yanah hombo'e naiye somohonme Belam nende. Tinge plihe yende molohe ta'e Kora naiye nende pe, mindemboi Got ka ongombe tinge nahilyeh tu'e naiye kin nonombe Kora. ‡‡

¹²Nupe naiye tinge jahilyeh naiye ka yono nai yurp topo' lenge sios pe, lenge miye' hombo'e luku tahar yende naihmbwaip pupwa. Yukur tinge hi'me hwap uku naiye tinge yende. Tinge naihmeriyembe tititinge nilyehme. Tinge ta'e mwahit naiye yohe wungul wenge wal no, nisah yukur gah. Tinge si yule nahilyeh ta'e lou naiye yukur tejei esep no, jete lou nam orome yember na nanar. ¹³Pupwa tinge pe, ki nahilyeh ta'e njoloh pinip naiye kotou. Ki kurmba ta'e njohor', naiye loh pinip kotou na njiche nanah njoloh sah. Topo'e tinge ta'e nowas naiye yukur jande yanah tinge nanah naitem. Ta'e luku pe, Got si nende mi'mi' me luh moi ende naiye tikin yepelmbe sekete sai keteme tinge naiye ka yi yurp nye nyermbe.

¹⁴‡‡Kin ta'e naiye yerkeime Enok kin nambaih syepumbur hoi † tikin Adam. Kin nanange ta'e le'e na, "Mindemboi Lahmborenge ka enge lenge walip hla' yirise kin wula wula ot ta iyar'e poi ilyeh ilyeh. ¹⁵Pe ka ende yumbune lahmende naiye yukur naihmbwaip

† 1.9 Lo 34.6, Dan 10.13,21, 12.1, Sek 3.2, Rev 12.7 ‡ 1.11 Stt 4.3-8, Nam 16.1-35, 22.1-35 ‡‡ Gen 4.3-8 Kein nonombe to' kin. Detale, kin naih pupwa naiye Got namba'e ofa Abel, kut yukur kin namba'e ofa kin. Nam 22.7 Miye' sye' yanah wuhyau me Belam naiye ka ende yumbune miye' tuweinge tikin Got. Nam 16.1-35 Kora nengelyembe wusyep miye' ondoh Moses. ‡‡‡ 1.14 Stt 5.18,21-24 § Adam nara'e Set, Set nara'e Enos, Enos nara'e Kenan, Kenan nara'e Mahalalel, Mahalalel nara'e Jeret, Jeret nara'e Enok.

† 1.1 Mat 13.55, Mak 6.3 †† 1.5 Kis 12.51, Nam 14.29-30 ‡ 1.7 Stt 19.1-24

tinge tejeime kin no, tinge yende ɲai'e ɲai'e ta'e ɲaiye ɲasande tinge. Topo'e lenge lahmende ɲaiye yanange ɲilim wusyep pupwa pupwa me kin."

¹⁶ Lenge miye' hombo'e, tinge yende yumbune wusyep tikin Got. Tinge miye' ɲaiye yanange wusyep teket topo'e tuhwar. Tinge yende ɲai'e ɲai'e jande ɲoihmbwaip pupwa tinge. Nye nyermbe tinge ɲoihmbwaip manme ɲaimune ɲaiye natme tinge, topo'e tinge tambah yal'e yal'e yahra'e naɲ tititinge. Pe tinge hombo'e yeh lenge mitiɲ sye' ɲaiye ka yamba'e ɲai'e ɲai'e tinge sye'.

Wusyep hra'embep ɲaiye ka ende bongolme bilip yip

¹⁷ Kom yip lenge to' tatai ɲam, ɲoiheryembe wusyep mune ɲaiye somohonme lenge aposel tikin Lahmborenge poi Jisas Krai ɲaiye yana yip. ¹⁸ †Sehei ɲaiye ɲup yuwo ka ot pe, lenge mitiɲ ɲaiye yende ɲai'e ɲai'e jande ɲasande tititinge pe, ka yende wi, topo'e ka yesenetme yaɲah ɲaiye yahra'e naɲ tikin Lahmborenge, topo'e ka yende bwili'e bwula'e yaɲa'e teket me Got pe, ɲoihmbwaip tinge ka tuhur ɲaiye ka yende ɲai'e ɲai'e tetehei pupwa. ¹⁹ Lenge mitiɲ ɲaiye ta'e luku pe, tinge ka yowor'e sios junde ɲoihmbwaip lenge miye' kekep. Detale, tinge Yohe Yirise pakai.

²⁰ Kom yip lenge Kristen to' tatai ɲam, ɲam masande yip pa yende bongolme ɲoihmbwaip yip pe, jin bon-

† 1.18 2Pi 3.3

gole tongor' yil Krai juh bumbe me yiptip. Nye nyermbe pa yisilihme Yohe Yirise tikin Got ɲaiye ka bepteme yip. ²¹ Topo'e pa yurp bongol yi yoto ɲoihmbwaip tikin Got ɲaiye ɲende niharame yip ɲupe ɲaiye pa yurp yeseperhme Lahmborenge poi Jisas Krai ka yul yip laip bwore ɲaiye ka si nye nyermbe. Detale, kin ɲoihginir me poi ɲembere sekete. ²² Yip pa ɲoihginirme lenge Kristen sye' ɲaiye ɲoihmbwaip tinge yukur tejeime Krai bongol. ²³ Pa yahra'e ɲoihmbwaip lenge miye' tuweinge ɲaiye yasme yaɲah tikin Got mi'e pe, ka plihe yut me Got. Ki ta'e ɲaiye yip whihwai yukul lou ɲaiye tikir nih. Kut lenge mitiɲ sye' ɲaiye jande ɲoihmbwaip yerkeime ta'e ɲaiye tinge jah temhronɲ bai pupwa tinge mi'e pe, yip pa ɲoihginirme tinge, kut yukur pa junde yaɲah tinge, napakai.

Wusyep yuwo topo'e wusyep hriphrip

²⁴ Tukwini ya mirisukwarme Got, Miye' nungwisme poi. Kin se ka ende yip pa jin bongole yi yoto Kristen bilip yip. Kin se ka ende yip pa yurp bwore bwarme supule pe, se pa yila yotop kin hriphrip yurp luh moi ɲaiye kin narp. ²⁵ Naɲ tikin Jisas Krai, Lahmborenge poi, ya lalme mirisukwarme Yai Got, kin yirise, naɲ kin ɲembere, kin bongol, topo'e kin miye' ondoh. Kin ilyehe sai bepteme ɲai'e ɲai'e lalme ɲaiye sai yerkeime, tukwini dindi' le'e, topo'e mindemboi ka si tu'e luku enge el nye nyermbe. Bwore Mise.

REVELESEN

1 Wusyep tase le'e tikin Got, ñaiye kin naña'e Jisas Krai nange ka ini lenge miye' wah kin me ñaimune ñaiye mindemboi ka ot hwiwhaiye pe, kin nember walip hla' kin na ñaname miye' wah kin Jon. ²Jon ñanange wusyep mise me ñaimune lalme ñaiye Jisas Krai si ñasambe kin, topo'e Got naña'e wusyep e'e nalme kin, ñaiye ka inge. ³Hriphrip ñembere supule nalme miye', ñaiye gonose no, ñanange wusyep tase tikin Got e'e, topo'e hriphrip ñembere supule nal me lenge lahmende, ñaiye yasande wusyep no, tinge yende jande ñaimune ñaiye Got ñanange. Yukur gwaingwaiye, ñup si sehei, ñaiye ñai'e ñai'e luku ka ote tus.

Jon nember tup nal me lenge sios syepumbur hoi

⁴Ñam Jon da member tup milme lenge sios syepumbur hoi, ñaiye sai nato provins Esia. Got ñaiye tukwini narp dindi'e le'e, topo'e somohonme yerkeime ñaiye narp, topo'e mindemboi boi ñaiye ka ote orp, kin ñotop lenge yipihinge bwore syepumbur hoi bongol, ñaiye jan sehei me luh yilihe kin, ka ñoih mi'mi' me yip, topo'e ka ende ñoihmbwaip yip pa yurp ñumwaiye. ⁵†Jisas Krai, kin miye' mise, ñaiye ñanange ñoiheryembe tikin Got nal halhale, topo'e kin miye' endehei, ñaiye tahar nasme nule, topo'e kin miye' ondoh embere me lenge miye' ondoh embere lalme tikin kekep e'e.

Jisas Krai ñende nihararme poi miye' tuweinge kin ti, kin nule nal loutungwarmbe pe, wim kin turu', ñaiye ka ongohe pupwa poi. ⁶‡Pe kin si ñende poi, ñaiye ya motop kin murp tu'e kin, topo'e pris tikin Got ñaiye Yai kin. Poi ya risukwarme nañ tikin Jisas Krai. Nye nyermbe Jisas Krai namba'e nañ embere topo'e bongol ñaiye ka bepteme ñai'e ñai'e lalme. Mise.

⁷††Hai! Yeteke'e Jisas uku nat topo'e mwahit kuli. Lenge mitiñ lalme kekep e'e, topo'e lenge lahmende ñaiye yonombe kin, ka yahra'e lalme yeteke'e kin. Pe lenge mitiñ lalme moiye moiye kekep e'e ka yahra'e lalme yilil embere embere me ñaimune ñaiye mindemboi ka ende me tinge. Bwore mise, ñai'e ñai'e luku ka ot.

⁸‡‡Got Lahmborenge ñaiye bongol sekete ñanange na, "Ñam miye' endehei, topo'e ñam miye' yuwo. Ñam Got ñaiye somohonme yerkeime marp, tukwini dindi'e le'e ñam marp, topo'e mindemboi ma mut."

† 1.4 Kis 3.14, Rev 4.5 †† 1.5 Sng 89.27, Ais 55.4 ‡ 1.6 Kis 19.6, Rev 5.10 †† 1.7 Dan 7.13, Sek 12.10, Mat 24.30, Mak 13.26, Luk 21.27, Jon 19.34,37, 1Te 4.17 ‡‡ 1.8 Kis 3.14, Rev 22.13

Jon nate tange me Krai

⁹Ñam Jon, tatai yip. Poi lalme mamba'e nihe syohe, ñaiye ñoihmbwaip poi teñeime Jisas Krai nom, ya syumbe murp ñumwaiye meseperhme lemame tikin Got, ñaiye ka ot. Tinge jarngge ñam pe, tinge jinyen ñam nange ma mil ailan Patmos. Detale, ñam si miche wusyep tikin Got ñaiye ñanange, topo'e ñam samb lenge Jisas. ¹⁰Sande ende, ñaiye ñup tikin Lahmborenge pe, yipihinge tikin Got gahanahme ñam pe, ñam masande di' ende tambah nal hla' nase teket ñam nat ta'e ñoih. ¹¹Di' uku ñana ñam na, "Inge ñaimune ñaiye na eteke'e le'e e guh tup pe, ember elme lenge miye' tuweinge tikin Got, ñaiye yarp ya yoto moi Efesus, Smerna, Pergamum, Taiataira, Sardis, Filadelfia, topo'e el Laodisia."

¹²Mi'e pe, ñam bunjenge nange ma meteke'e lahmende ñaiye ñana ñam wusyep pe, ñam meteke'e lam gol syepumbur hoi tate pe, nih lam fikir anah. ¹³‡‡Pe ñam meteke'e ñainde ta'e miye' dende' hihiyilih wukauwe sokoloh na gah gere ñihip, topo'e kin tikim-birme mwah syum gol ñoyor'me heherngge kin pe, kin gan nato bumbumbe me lam gol ñaiye tate. ¹⁴‡‡‡Ñondoh waih topo'e ñondoh kin wukauwe ta'e wor-munuh, topo'e wukauwe ta'e mwahit. O ñembep kin ta'e nihilim. ¹⁵§Ñihip kin nañar'e ta'e ain yaihe, ñaiye tinge yesekeh chiche' no, ki woyol, topo'e di' kin ta'e mih tembelem ñaiye nawe. ¹⁶Kin nenge nowas syepumbur hoi sai syep non kin o, mut kin pe, ñim ñombor ende gandai bumburme nate tas, topo'e ñembep mohro kin tikin nañar'e dainge ta'e ñau, ñaiye ñanar bumbumbe no, ki ñowor'e dainge.

¹⁷§†Nupe ñaiye ñam meteke'e kin pe, ñam tambe ma gwah ñihip kin ta'e miye' ñaiye si nule. Kom kin nikil syep non kin nanah ñam pe, kin ñanange na, "Na hi-girngge, na pakai. Ñam miye' endehei, topo'e ñam miye' yuwo. ¹⁸Ñam miye', ñaiye marp laip nye nyermbe. Ñam si mule, kom ñam plihe tahar pe, ma murp laip nye nyermbe! Ñam ilyehe sai, ñam menge lousikan ñaiye nule, topo'e moi titinge lenge miye' tuweinge ñaiye si yule. ¹⁹Ta'e luku pe, inge ñaimune ñaiye na eteke'e, ñaiye sai dindi' ñup e'e, topo'e ñaimune ñaiye ka ot mindemboi boi. ²⁰Tukwini ñam da mini yip wusyep tehei wutukun syepumbur hoi, ñaiye sai syep non ñam, topo'e lam gol syepumbur hoi, ñaiye ñam meteke'e pe, ki ta'e le'e: Wutukun

‡‡† 1.13 Dan 7.13, 10.5 ‡‡‡ 1.14 Dan 7.9, 10.6 § 1.15 Ese 1.24, 43.2 §† 1.17 Ais 44.6, 48.12, Rev 2.8, 22.13

syepumbur hoi uku tinge yalaŋatme lenge walip hla' syepumbur hoi, ŋaiye bepyeteme sios syepumbur hoi. O nih lam syepumbur hoi pe, tinge yalaŋatme sios syepumbur hoi."

Wusyep e'e nalme lenge miye' tuweinge tikin Got ŋaiye yarp moi Efesus

2 Ŋam Jisas masande ŋaiye nin Jon na inge wusyep e'e elme walip hla' tikin Got ŋaiye bepteme sios ŋaiye yarp moi Efesus. Wusyep e'e tikin miye' embep ŋaiye nenge wutukun syepumbur hoi sai syep non kin, topo'e kin nanga nal ŋoto bumbumbe me nih lam syepumbur hoi.

² Ŋam sisyeme nange yip yende wah nihe ŋaiye jande ŋam, Jisas. Yip yukur jarngge ŋaiye pa yikirh mane ŋaiye jande ŋam, Jisas Krai. Ŋam sisyeme nange ŋoihmbwaip yip yukur ŋende nihararme lenge miye' molohe. Yip si yeteke'e yoworme lenge miye' ŋaiye tinge yanange tinge aposel tikin Jisas, kom tinge yukur aposel tikin Jisas. Pe luku yip si yeteke'e lenge yoworme nange tinge miye' molohe. ³ Ŋam sisyeme, yip yukur yana pakai ŋaiye yamba'e nihe syohe, ŋaiye ŋoihmbwaip yip teŋeime ŋam Jisas, pakai. ⁴ Kom tuhwar ŋam nalme yip ki ta'e le'e, yip si yasme ŋoihmbwaip bwore yip, ŋaiye ŋendeheiyeh yip yende nihararme ŋam. ⁵ Te plihe yimbilme ŋoihmbwaip yusme ŋoihmbwaip pupwa yip pe, yende ŋai'e ŋai'e bwore bwore tu'e ŋaiye ŋendeheiyeh yip yende ŋupe ŋaiye yip yimbilme ŋoihmbwaip yatme ŋam. Tu pakai pe, ma mongohe nih lam yip, ta'e luku pe, sios yip ka mi'e ko. ⁶ Kom ŋai iliyeh uku ŋaiye yip yende pe, ki bwore supule. Yip jarngge ŋoihmbwaip pupwa lenge miye' tuweinge Nikolas ŋaiye yende pe, ŋam topo'e ŋahilyeh ta'e yip.

⁷ †Lenge lahmende ŋaiye mungwim asande pe, yusyunde wusyep mune ŋaiye Yohe Yirise ŋanange nal lenge miye' tuweinge tikin Got ŋaiye yarp sios lalme. Lahmende ŋaiye si yohe wondoh pe, ma member kin ka ono lousep tikin lou laip ŋaiye sai nato wah tikin Got.

Wusyep nal lenge miye' tuweinge tikin Got ŋaiye yarp Smerna

⁸ ††Ŋam masande ŋaiye na inge wusyep e'e ember elme walip hla' tikin sios ŋaiye narp Smerna tu'e le'e: Wusyep e'e natme miye' tikin ŋaiye miye' endehei, topo'e miye' yuwo, topo'e miye' ŋaiye somohon nule, kom kin plihe tahar narp laip nye nyermbe.

⁹ Ŋam sisyeme nihe syohe ŋaiye yip yamba'e, topo'e ŋam sisyeme nange yip ŋaipwa ŋi', kom ŋaiye ŋembep ŋam pe, yip miye' lowe supule. Ŋam sisyeme lenge mitiŋ ŋaiye yanange nange tinge Juta, kom tinge miye' molohe. Tinge jonombai'e yip nange yip pupwa. Tinge bantihei ŋaiye ka yurp juhilyeh yahra'e naŋ tikin miye' pupwa Satan. ¹⁰ Yukur pa hi'jirngge nihe syohe ŋaiye

† 2.7 Stt 2.9, Ese 28.13, 31.8, Rev 22.2 †† 2.8 Ais 44.6, 48.12, Rev 1.17, 22.13

mindemboi pa yamba'e, na pakai. Ŋoihme! Miye' pupwa de ka ondol'me ŋoiheryembe mise yip no, ka iche yip sye' el mwahupwai'e pe, pa yamba'e nihe syohe yi tutume ŋup syepumbur umbur. Ŋoihmbwaip yip ka teŋeime ŋam bongole el tutume ŋupe ŋaiye pa yule pe, ma yul yip yitini, ŋaiye yip si yohe. Prepwan ŋaiye pa hi'jirngge ŋaiye ka yumb yip pa yule. Kut se ma yul yip yitini ŋaiye yip si yohe pe, pa yurp laip nyermbe nyermbe.

¹¹ †Lenge lahmende ŋaiye mungwim asande pe, yusyunde wusyep mune ŋaiye Yohe Yirise ŋanange nal lenge miye' tuweinge tikin Got ŋaiye yarp sios lalme. Lahmende ŋaiye tinge ka yohe wondoh pe, yukur ka plihe yule no, ka yamba'e nihe syohe embere embere, pakai.

Wusyep e'e nal lenge miye' tuweinge tikin Got ŋaiye yarp moi Pergamum

¹² Ŋam masande ŋaiye na inge wusyep e'e ember elme walip hla' tikin Got, ŋaiye bepteme sios ŋaiye sai moi Pergamum. Le'e wusyep tikin miye' ŋaiye nenge ŋim ŋombor gandai bumburme:

¹³ Ŋam sisyeme ŋaiye yip yarp moi embere ŋaiye Satan narp. Kom yip yukur yasme ŋoihmbwaip yip, ŋaiye teŋeime ŋam, topo'e yip yukur yinise naŋ ŋam. Nahilyeh ta'e liki dindi' ŋupe ŋaiye Antipas ŋanange ŋowor'e ŋember naŋ ŋam nal halhale pe, lenge miye' ŋaiye jande Satan yonombe kin nule berme naŋ ŋam. ¹⁴ ††Kom ma mini yip wusyep hra'embep ende ŋaiye yip si yende pupwa ta'e le'e. Lenge mitiŋ yip sye' teter yarpe, topo'e jande wusyep ŋaiye Belam nalaŋatme nalme tinge. Kin nasambe Balak yanah ŋaiye ka hombo'e yeh lenge miye' tuweinge Israel ŋaiye ka yende pupwa. Pe Balak ŋahra'e ŋoihmbwaip lenge miye' tuweinge Israel, ŋaiye ka yono yuwor sye' uku, ŋaiye tinge yende ofa yalme got hombo'e, topo'e ka yende niŋ pinip yar. ¹⁵ Sye' yip topo'e yonorh wusyep sye' ŋaiye lenge Nikolas yalaŋatme. ¹⁶ Pe tukwini dindi' le'e yimbilme ŋoihmbwaip pupwa yip. Tu pakai pe, sehei ma mutme yip pe, ma munge ŋim ŋombor ŋaiye sai mut ŋam e'e muta murmbe topo' lenge mitiŋ uku.

¹⁷ ††Lenge lahmende ŋaiye mungwim ŋasande pe, yusyunde wusyep mune ŋaiye Yohe Yirise tikin Got ŋanange nal lenge miye' tuweinge tikin Got ŋaiye yarp sios lalme. Lahmende ŋaiye yohe wondoh pe, ma maŋa'e kakah tase, topo'e ma maŋa'e ŋeser wukauwe ende. Pe nanah ŋeser wukauwe hla' uku ŋam mainge naŋ ambaran ende sai. Miye' ende yukur sisyeme naŋ uku. Kut miye' ŋaiye ka amba'e pe, kin ilyehe sai se ka sisyeme.

Wusyep e'e ki nalme lenge miye' tuweinge tikin Got ŋaiye yarp Taiataira

¹⁸ Wusyep e'e nal me walip hla' tikin Got, ŋaiye bepteme sios ŋaiye sai Taiataira ta'e le'e: Le'e wusyep

‡ 2.11 Rev 20.14, 21.8 †† 2.14 Nam 22.5,7, 25.1-3, 31.16, Lo 23.4 †† 2.17 Kis 16.14-15,33-34, Ais 62.2, 65.15, Jon 6.48-50

tikin Talah tikin Got, ñaiye ñembep kin nanjar'e ta'e ni-hilim, topo'e ñhip kin nanjar'e yaihe ta'e ñeser woyol ñaiye chiche' nih.

¹⁹ Ñam sisyeme ñaiye yarp yip. Ñam sisyeme ñaiye yip yende nihararme lenge mitiñ sye', topo'e ñoihmbwaip yip teñeime ñam. Ñam sisyeme yanjah ñaiye yip yungwisme lenge mitiñ, topo'e ñoihmbwaip ñaiye syumbe yarp ñumwaiye, ñupe ñaiye lenge wachaih yal yip nihe syohe. Ñam sisyeme nange ñai'e ñai'e bwore bwore ñaiye tukwini yip yende pe, ki nengelyembe ñaiye yerkeime yip yende. ²⁰ †Kom tuhwar ñam nalme yip pe, ki ta'e le'e: Yip yamba'e Jesebel wa warp wotop yip pe, yukur yip yanange wusyep yindindir me ti. Ti wanange nange ti profet ende pe, ti wanange walanjatme wusyep pupwa wal lenge miye' wah ñam nange ka yende niñ pinip yar, topo'e ka yono yuwor sye' ñaiye tinge yende ofa yalme got hombo'e. ²¹ Ñam marp meserperhme nange ta wimbilme ñoihmbwaip, kom ti yukur wimbilme ñoihmbwaip wasme niñ pinip yar ti. ²² Ñoihme! Ñam ma member ti ta wamba'e wahri' epwa pe, ta wamba'e nihe syohe embere no, lenge lahmende ñaiye ka yotop ti yende niñ pinip yar pe, ka yamba'e nihe syohe embere. Tinge ka yimbilme ñoihmbwaip yusme yanjah pupwa ti, tu pakai pe, ²³ ††ma mongombe lenge miye' tuweinge lalme, ñaiye jande wusyep ti, ka yule. Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge lalme ka sisyeme nange ñam miye' ñaiye sisyeme ñoihmbwaip tase, topo'e ñoiheryembe tinge. Ñam ma mangange yitini milme yip lenge miye' tuweinge ilyeh ilyeh tungun me wah mune, ñaiye yip si yende.

²⁴ Kom lenge miye' tuweinge yip lalme ñaiye yarp Ta-iataira ñaiye yukur jande wusyep molohe Jesebel ñaiye ti walanjatme, topo'e lahmende ñaiye yukur jande yanjah tase pupwa tikin Satan pe, ñam yukur ma yul yip nihe syohe ñambaran. ²⁵ Kom yurpe ñoiheryembe mise yip bongole yenge si tutume ñaiye ma mut.

²⁶ †Lenge lahmende ñaiye ka yohe wondoh no, ka yende wah ñam yi tutume ñup yuwo pe, ma mangange bongol ñaiye ka bepyeteme kekep lalme.

²⁷ Ñupe ñaiye ka bepeteme lenge miye' tuweinge pe, yukur ka ñumwai me tinge. Ka enge lou ain ongomb lenge ka mirkit tu'e ñaiye lenge mitiñ yuwor'e marp kekep. ²⁸ Lenge lahmende ñaiye yohe wondoh pe, ma mangange lenge bongol ñahilyeh tu'e bongol, ñaiye ñam si mamba' me Yai ñam. Pe ma mangang lenge wutukun ñaiye ki tas hondo hondonge. ²⁹ Lenge lahmende ñaiye mungwim asande pe, yusyunde wusyep mune ñaiye Yohe Yirise tikin Got ñanange nal lenge miye' tuweinge tikin Got ñaiye yarp sios lalme.

Wusyep e'e nal lenge miye' tuweinge tikin Got ñaiye yarp Sardis

3 Mi'e pe, kin ñana ñam na, "Inge wusyep e'e elme walip hla' tikin Got ñaiye bepteme sios, ñaiye sai nato Sardis. Le'e wusyep tikin miye', ñaiye bepteme

† 2.20 1Ki 16.31, 2Ki 9.22,30 †† 2.23 Sng 7.9, 62.12, Jer 17.10
‡ 2.26 Sng 2.8-9

lenge yipihinge syepumbur hoi tikin Got ñaiye bongol, topo'e lenge wutukun syepumbur hoi tikin Got.

Ñam sisyeme ñaimune lalme ñaiye yip yende, topo'e yip yanange nange ñoihmbwaip yip teñeime ñam, kom pakai, yip si yule. ² Ñam meteke'e ñai'e ñai'e ñaiye yip yende pe, yukur bwore bwarme nal ñembep tikin Got. Ta'e luku pe, tuhur yusme posoh yende bongolme bilip sikirp yip no, ka si bongole. Tu pakai pe, ñam meteke'e ta'e ñaiye bilip yip de ka ole mi'e kili. ³ †Ñoiheryembe wusyep Krai, ñaiye yip si yisande pe, yende junde, topo'e pa yusme ñoihmbwaip pupwa yip. Ñaiye yip yukur yende mi'mi' yarp hla' jeteme pe, se ma mut tu'e ñaiye miye' endei, topo'e yukur pa se sisyeme ñup mune, ñaiye ma mut me yip.

⁴ Yip lenge miye' tuweinge sye', ñaiye yarp Sardis pe, ñoihmbwaip yip teñeime Lahmborenge bwore supule. Lenge miye' tuweinge ñilyehme uku tatame, ñaiye ka dende' hihiyilih wukauwe no, ka yut topo'me ñam.

⁵ ††Lahmende ñaiye ka yohe wondoh no, ka dende' hihiyilih wukauwe tu'e luku pe, yukur ma mongohe nañ tinge, ñaiye sai tup laip. Ma mininge mowor'e ember nañ tinge mil halhale mil me Yai ñam, topo'e lenge walip hla' kin, nange ñam sisyeme tinge. ⁶ Lenge lahmende ñaiye mungwim asande pe, ka yusyunde wusyep mune, ñaiye Yohe Yirise ñanange nalme lenge miye' tuweinge lalme tikin Got, ñaiye yarp sios."

Wusyep nal lenge miye' tuweinge tikin Got, ñaiye yarp Filadelfia

⁷ ††Mi'e pe, kin ñana ñam na, "Inge wusyep e'e elme walip hla' tikin Got, ñaiye bepteme sios, ñaiye sai ñoto moi Filadelfia. Wusyep uku ki ta'e le'e: Ñam holi bwore mise supule, topo'e ñam miye' mise supule. Ñam munge lousikan tikin Dewit. Ñaimune ñaiye ñam kumbur pe, yukur miye' ende tatame, ñaiye ka se gise. Topo'e ñaiye ñam gwase pe, yukur miye' ende tatame ka kumbur.

⁸ Ñam sisyeme ñaimune lalme ñaiye yip yende. Bongol yip yukur embere, kom yip jande ñam. Topo'e yip yohor wusyep ñam tahai' ñoihmbwaip yip pe, yip jande topo'e yukur yip yinise nañ ñam, pakai. Ta'e luku pe, ñam si kumbur kohmap gwah ñembep yip pe, yukur miye' ende tatame, ñaiye ka gise. ⁹ †††Lenge lahmende ñaiye tinge bamtihei ilyeh tikin Satan, ñaiye yanange na, 'Poi e'e lenge miye' tuweinge Juta, ñaiye Got si nalanjatme', kom pakai, tinge hombo'e. Ma mende tinge ka yutme yip ti, ka yisar'e ñhip mbep juh ñhip yip no, tinge ka sisyeme nange ñam si mende nihararme yip.

¹⁰ Detale, yip si jande wusyep ñam bworerme pe, yip jan bongole ñupe ñaiye yip ya yoto mane. Ta'e luku pe, ma munge yip tupwaihme hwap, ñupe ñaiye ma mondol'me miye' tuweinge lalme ñaiye yarp kekep. Pe ma mende lenge ka yamba'e nihe syohe ñembere. ¹¹ Sehei ma mut pe, yurpe gare ñoiheryembe mise yip no,

†† 3.3 Mat 24.43-44, Luk 12.39-40, Rev 16.15 ††† 3.5 Kis 32.32-33, Sng 69.28, Mat 10.32, Luk 12.8, Rev 20.12 †††† 3.7 Jop 12.14, Ais 22.22 †††† 3.9 Ais 43.4, 49.23, 60.14

yukur lahende tatame ñaiye ka ende ñendei amba'e yitini yip, ñaiye yip si yohe. ¹² †Lahmende ñaiye si yohme wondoh tikin Satan pe, ma mende kin tu'e tumwange moto yukoh yirise tikin Got pe, ka si luku nye nyermbe. Topo'e ñam ma minge nañ Got ñam, topo'e nañ moi ambaran Jerusalem tikin Got ka guh me kin. Moi uku nase moiha' gah. Topo'e ñam ma minge nañ ambaran ñam guh kin. ¹³ Lenge lahmende ñaiye mungwim asande pe, ka yusyunde wusyep mune, ñaiye Yohe Yirise ñanange nalme lenge miye' tuweinge tikin Got, ñaiye yarp sios lalme."

Wusyep nal lenge miye' tuweinge tikin Got, ñaiye yarp moi Laodisia

¹⁴ ††Mi'e pe, kin ñana ñam na, "Inge wusyep e'e elme walip hla' tikin Got, ñaiye bepteme sios, ñaiye sai ñoto Laodisia. Wusyep e'e ñam member malme yip pe, ki ta'e le'e: Ñam miye' mise. Pe nye nyermbe ñam manange malañatme wusyep mise tikin Got. Ñam tehei tikin ñai'e ñai'e tetehei lalme ñaiye somohonme Got ñende.

¹⁵ Ñam sisyeme ñai'e ñai'e lalme, ñaiye yip yende. Ñoihmbwaip yip yukur nihe, lakai singe. Ñam masande nange pa yurp ñoihmbwaip nihe, lakai ñoihmbwaip singe. ¹⁶ Kom ñoihmbwaip yip, ñaiye teñeime ñam, sye'me sye'me no, yip yukur yarp ñoihmbwaip nihe, topo'e ñoihmbwaip yip yukur singe pe, ñam ma gwinyen yip tu'e ñaiye ma kusyur nin tus mut ñam." ¹⁷ Detale, nin ñanange na, "Ñam miye' lowe, ñam tatame ñai'e ñai'e wula wula, ñaiye ñam masande." Kom ñaiye ñembep ñam pe, yip yarp pupwa supule, ta'e ñaipwa ñi', ñembep tangar, topo'e mondom samale. ¹⁸ Ta'e luku pe, ñam de ma plihe mini yip tu'e le'e, "Pa yiche wuhyau yamba'e gol ñam, ñaiye nih si ñono gurngur lalme nanga'me no, tikin mi' supule pe, pa yurp tu'e miye' tuweinge lou. Pa yiche wuhyau uku yamba'e hihyilih wukauwe no, pa dende' tutme wahri' yip, ñaiye mondom samale. Topo'e pa yiche wuhyau yamba'e winye', ñaiye yindir'e juh ñembep yip no, pa se yeteke'e. ¹⁹ †Ñaiye ñam mende niharar lenge miye' tuweinge sye' pe, luku se ma tuhwar mihyel lenge pe, ma masamb lenge ñaiye tinge ka yusme yañah ñaiye tinge tas yoto no, ka yimbilme ñoihmbwaip yusme ñoihmbwaip pupwa tinge.

²⁰ Yusyunde! Ñam gwan kohmap pe, ñam mendere kohmap. Ñaiye miye' ende ka usyunde ñam no, ka kumbur kohmap pe, ma mi moto yokoh kin pe, ya hinda mono ñai murp ilyeh. ²¹ Lahmende ñaiye kin yohe wondoh pe, se ma minime kin, ñaiye ka orp topo'e ñam unuh luh yilihe ñam uku. Ki ñahilyeh ta'e ñaiye somohon ñam si yohe wondoh no, ñam marp topo'e Yai ñam ma manah luh yilihe kin. ²² Lahmende ñaiye mungwim asande pe, tinge ka yusyunde, ñaimune ñaiye Yohe Yirise ñanange nalme lenge miye' tuweinge tikin Got, ñaiye yarp sios lalme."

4 Ñai'e ñai'e lalme luku nat nal mi'e pe, aya! Ñam bep mal pe, ñam meteke'e kohmap hohou sai nanah moiha'. Pe di' miye' ende tas ta'e ñoih, ñaiye somohonme yer kin, ñaiye ñam masande kin ñanange wusyep natme ñam pe, kin plihe ñana ñam ta'e le'e, "Unuh e'e no, ma yisam nin, ñaimune ñaiye mindemboi ka ot."

² ††Pe nilyehe sai Yohe Yirise nate gahanahme ñam. Pe ñam meteke'e miye' ondoh narp luh yilihe, ñaiye tate nanah moiha'. ³ Pe miye' uku nañar'e yirise ta'e ñeser jaspa, topo'e ñeser yaihe konilian. Topo'e ñuyul ki nañar'e ñoyor'me luh yilihe ta'e ñeser ñumune emeral. ⁴ Ñoyor'me luh yilihe luku pe, luh yilihe 24 ki tate pe, lenge walip hla' bongol bwore bworeng 24 tinge yarp luh yilihe luku. Tinge dende' hihyilih wukauwe, topo'e tinge tañar gala' gol ñahilyeh ta'e gala' kiñ tikir ñondoh tinge. ⁵ ††Nal ñaiye luh yilihe luku pe, ñam masande dululul, ñaiye buhu mir mir, topo'e ñam meteke'e ki plai gah nañar'e nase luh yilihe luku nat. Nal ñembep ñaiye luh yilihe luku pe, nih lam gol syepumbur hoi riri sai. Pe luku yipihinge syepumbur hoi tikin Got.

⁶ ††Topo'e ñoyor'me luh yilihe luku pe, ñainde ki sai. Ki ta'e loh pinip embere, ñaiye tinge yenge glas yende pe, ki ñendei supule. Topo'e nal melseh umbur umbur nal teket, topo'e tapam tikin luh yilihe luku pe, lenge walip hla' mi' supule hoye hoye tinge yarp. O nal teket topo'e tapam, ñaiye wahri' tinge pe, ñembep tinge wula wula koro koro sai ñoyor'me wahri' tinge. ⁷ Yipihinge ñendehei pe, ki ta'e yuwor laion. Hoi kin pe, ki ta'e yuwor bulmakau tuhwiwim. O hun kin pe, bep-mohro kin ta'e miye'. O yuwo kin pe, ki ta'e ñinjekum, ñaiye hihiri. ⁸ ††O lenge walip hla' mi' supule hoye hoye, ñaiye yarp laip uku pe, ilyeh ilyeh tinge luku ñinjet yohe syepumbur ilyeh gere sai tinge. Ñembep wula sai ñoyor'me yohe tinge nal teket topo'e nat tapam, topo'e ñoto yohe tuwihe tinge. Topo'e ñupe ñau tinge yosoko wenersep,

Nin holi, holi, holi,
nin Lahmboreng 24 ñaiye bongol supule,
tukwini nin narp, minde na orp,
topo'e mindemboi mboi na orp enge el.

⁹ Pe nye nyermbe lenge yipihinge luku yosoko wenersep yaha'e nañ miye', ñaiye narp luh yilihe luku nye nyermbe. ¹⁰ Pe lenge walip hla' bongol bwore bworeng 24 luku yasar'e ñimbep jah ñembep miye', ñaiye narp luh yilihe luku pe, yende wenersep yaha'e nañ kin. Detale, kin miye' ñaiye narp laip nye nyermbe, topo'e tinge yukul gala' yirise, ñaiye tinge tañar uku yiche ya jah ñembep kin pe, yende wenersep yaha'e nañ kin.

¹¹ Lahmboreng! Nin Got poi.

Nin ñilyehe sai, nin narp nanah hla' supule.
Lenge miye' tuweinge lalme ka hriphrip me nin,
topo'e yirisukwarme nin,

† 3.12 Ais 62.2, 65.15, Rev 21.2 †† 3.14 Snd 8.22 † 3.19 Snd 3.12, Hib 12.6

†† 4.2 Ese 1.26-28, 10.1 †† 4.5 Kis 19.16, Ese 1.13, Sek 4.2, Rev 1.4, 8.5, 11.19, 16.18 ††† 4.6 Ese 1.5-10,22, 10.14 ††† 4.8 Ais 6.2-3, Ese 1.18, 10.12

topo'e yule nan embere yilme nin, najiye nin bongol supule.

Detale, nin njilyehe sai, nin njende naji'e naji'e lalme, najiye sai tukwini dindi' le'e gande nasande nitei.

Jisas namba'e tup, najiye Got nenge

5 †Luku mi'e pe, nam bep mal meteke'e syep non miye', najiye narp anah luh yilihe pe, kin nenge tup, najiye tinge si yipelye'e no, yainge sai bumburme. Pe tinge yenge nap yaih syepumbur hoi yupwai'e tup hi'.² Pe nam meteke'e walip hla', najiye tikin bongol supule tambah nanange wusyep marnge nal hla' na, "Lahmende kin miye' tehei, najiye ka se esembele nap yaih lalme luku no, ka isilme tup uku?"³ Kom miye' ende, najiye nanah moiha', gah kekep lakai na gah kekep tuweihe yukur tatame najiye ka esembele nap yaih no, ka isilme tup uku eteke'e, pakai.

⁴ Ta'e pe, nam milil embere sekete, najiye miye' ende yukur bwore tatame, najiye ka esembele isilme tup uku no, ka eteke'e. ⁵ ††Pe walip hla' bwore bworengge bongol ende luku nana nam na, "Na ilil, na pakai. Eteke'e! Miye' najiye nal yerme bamtihei Juta ta'e laion ‡ pe, kin loumwah tikin Dewit si yohe wondoh pe, kin tatame najiye ka esembele nap yaih syepumbur hoi uku, najiye si yupwai'e tup pe, ka isilme tup uku."

⁶ ††Pe nam meteke'e Worsip Talah gan njembep, najiye luh yilihe luku. O lenge walip hla' mi' supule bongol hoye hoye, topo'e lenge walip hla' bwore bworengge bongol 24 jan yoyor'me kin. Nam meteke'e sisyp bwau sai wahri' Worsip Talah, najiye somohon tinge yonombe. Topo'e nam meteke'e sungwar syepumbur hoi, topo'e njembep syepumbur hoi, najiye sai kin pe, tinge yipihinge syepumbur hoi tikin Got. Pe Got nember lenge yal'e yal'e kekep lalme. ⁷ Ta'e luku pe, Worsip Talah namba'e tup, najiye tikir syep non tikin miye', najiye narp nanah luh yilihe luku. ⁸ ††Nupe najiye kin namba'e tup uku pe, lenge walip hla' mi' supule bongol hoye hoye luku, topo'e lenge walip hla' bwore bworengge bongol 24 luku yisar'e njimbep me Worsip Talah. Njilyeh iliyeh tinge yenge loutumbwah, topo'e dis gol, najiye paparmisip, najiye naihe sengehrepe pe, naji uku ki nalanjatme njisilih titinge lenge miye' tuweinge tikin Got. ⁹ †††Ta'e luku pe, tinge lalme yosoko wenersep ambaran yalme Worsip Talah yanange na,

Nin bwore bwarme tatame najiye na esembele nap yaih uku pe, na isilme eteke'e tup uku. Detale, tinge yambe nin nule pe, wim nin nungwisme lenge miye' tuweinge, lenge bamtihei lalme, lenge wusyep njimeser lalme, moi sambe lalme, topo'e kantri lalme. Pe tukwini tinge lalme tikin Got.

¹⁰ †††Pe nin njende tinge, najiye ka yurp tu'e pris yil yoto lemame tikin Got pe, ka bepyeteme kekep lalme.

¹¹ ††Topo'e nam bep mal pe, nam masande di' lenge walip hla' wula wula sekete. Tinge yotop lenge walip hla' mi' supule bongol hoye hoye luku, topo'e lenge walip hla' bwore bworengge bongol jan yoyor'me luh yilihe luku. ¹² Tinge lalme luku yosoko wenersep marnge yal hla' na,

Worsip Talah, nin njilyehe sai najiye narp nanah hla' pe,

somohon tinge yambe pe, nin nule.

Poi ya mahra'e nan mirisukwarme nin.

Detale, nin yirise, bongol supule, topo'e nin miye' lowe,

topo'e sande teke'e nin njembere sekete,

topo'e nin na amba'e nan embere,

topo'e njoih mi'mi' tikin Got sai me nin.

¹³ Mi'e pe, nam masande wusyep naji'e naji'e lalme, najiye Got somohon njende, najiye yarp yanah moiha', topo'e najiye yarp yal'e yal'e kekep, topo'e nangah kekep tuweihe, topo'e nato loh pinip pe, tinge lalme yosoko wenersep e'e na:

Nalme kin, najiye narp anah luh yilihe luku,

topo'e nalme Worsip Talah.

Poi njoih mi'mi' me tinge, najiye yirise bongol supule, topo'e marja'e nan embere malme tinge nye nyermbe.

¹⁴ Mi'e pe, lenge walip hla' mi' supule bongol hoye hoye luku yanange na, "Bwore mise!" Ta'e luku pe, lenge walip hla' bwore bworengge bongol 24 luku yisar'e njimbep me tinge pe, yirisukwarme tinge hindi.

Worsip Talah nesembele nap yaih syepumbur ilyehe

6 Pe nam meteke'e Worsip Talah nesembele nap yaih njendehei pe, nam masande di' tikin walip hla' mi' supule njendehei, najiye narp laip uku tambah nanange wusyep pe, wonge kin tas ta'e dululul topo'e plai gah. Kin nanange na, "Ni ot!"² ††Aya! Nam bep mal pe, hos wukauwe ende gwan pe, miye' ende narp nanah hos hla' uku. Kin nenge sehyikal ombor, topo'e tinge yanar'e gala' tikin miye', najiye si yohe wondoh pe, kin nal'e nal'e narmbe wondoh pe, kin yohe lalme.

³ Nupe najiye Worsip Talah plihe nesembele nap yaih hoi kin pe, nam masande di' tikin walip hla' mi' supule hoi kin, najiye narp laip tambah nanange na, "Ot e'e!"⁴ †††Pe hos ende plihe tas. Hos uku yaihe, topo'e miye' najiye narp anah hos uku, si nenge njim njombor njembere ende, topo'e kin si namba'e wusyep hra'embep, najiye kin namba'e bongol tatame ka ember wondoh guh kekep lalme no, lenge mitinj ka yurmbe yile yut tititinge najiye ka yule.

⁵ ††Nupe najiye Worsip Talah nesembele nap yaih hun kin pe, nam masande di' walip hla' mi' supule hun kin uku, najiye narp laip tambah mah nal hla' ta'e le'e, "Ot e'e." Nam bep mal pe, nam meteke'e hos njosohe ende. Miye' najiye narp nanah hos teket nenge skel, najiye nuluwei naji sai syep kin. ⁶ Pe nam masande di' miye' ende nas nal bumbumbe me walip hla' mi'

† 5.1 Ais 29.11, Ese 2.9-10 †† 5.5 Stt 49.9, Ais 11.1, 10 ‡ Na eteke'e yipihinge laion Rev 4.7. †† 5.6 Ais 53.7, Sek 4.10 †† 5.8 Sng 141.2 ††† 5.9 Sng 33.3, 98.1, Ais 42.10 ††† 5.10 Kis 19.6, Rev 1.6

§ 5.11 Dan 7.10 †† 6.2 Sek 1.8, 6.3, 6 ††† 6.4 Sek 1.8, 6.2 †† 6.5 Sek 6.2, 6

supule hoye hoye luku, ñaiye yarp laip nat ñanange ta'e na, "Ni el ende wah nin no, lenge miye' tuweinge ka sehei'e ñai. Ta'e luku pe, yitini ñaiye lenge miye' ka yamba'e ñup ilyeh pe, luku ki tatame ñaiye ka yiche wuhyau yamba'e marp malaih wit lakai, marp malaih hun bali ilyehme. Kut yukur na ende yumbune lou olip, topo'e lou wain."

⁷ Ñupe ñaiye Worsip Talah nesembebe ñap yaih hoye hoye kin pe, ñam masande di' tiki walip hla' mi' supule hoye hoye luku, ñaiye narp laip ñanange na, "Ot e'e!" ⁸ Ñam bep mal pe, ñam meteke'e hos ende ki ñahilyeh ta'e miye', ñaiye si nule. Nan miye' ñaiye narp hos uku Nule. Miye' ñoinde plihe gande, nan kin Moi Lenge Miye' Yule. Got si nangange bongol nalme tinge hindi, ñaiye ka yiyar'e lenge miye' tuweinge luku yil dom hoye hoye. Pe ka hindi yenge ñim ñombor, yember ñasarp embere, yember wahri' epwa, ñaiye pupwa yehe, topo'e yember lenge yuwor telpei ka yongomb lenge miye' tuweinge dom ende luku ka yule, kut hun ka si.

⁹ Ñupe ñaiye Worsip Talah nesembebe ñap yaih syepumbur kin pe, ñam meteke'e yipihinge lenge miye' ñaiye somohonme yule jan yoto tuwihme alta tiki Got. Tinge lenge miye' uku somohonme tinge yongomb lenge yule. Detale, tinge yende wah tiki Got, topo'e yukur yasme ñaiye yalanatme wusyep tiki Got. ¹⁰ Lenge yipihinge titinge miye' yule luku tambah mah yal hla' yanange ta'e le'e, "Got, nin Lahmborenge, ñaiye bepeteme moi hla', topo'e kekep, nin holi, bwore mise supule, topo'e nin miye' mise. Iyai, ñup yukuriye sai, ñaiye na iyar'e, topo'e na ungwisme yitini pupwa el lenge miti, ñaiye teter yarp kekep, ñaiye somohon tinge pwamb poi?" ¹¹ Got nangange ñaiyuwat sokoloh wukauwe ilyeh ilyeh nal lenge miye' yipihinge ton-gonose pe, ki ñana lenge na, "Te yurp syumbe ñumwaiye." Ka yende tu'e luku yi tutume ñaiye lenge wachaih ka yongomb lenge to' tatai yip sye' ka yule. Got si nalanatme lenge miye' tuweinge yukuriye kitikin ñaiye ka yongomb lenge ka yule.

¹² Ñam meteke'e ñupe ñaiye Worsip Talah nesembebe ñap yaih syepumbur ilyeh kin pe, yoime ñembere supule ñondol'me. Ñau ki ñosohe ta'e ñaiyuwat ñosohe, o wundehei ñaiye wanar'e pe, ti wa mi'e supule pe, ti wa yaihe ta'e wim. ¹³ Lenge nowas tahar tiye yate jah kekep ñahilyeh ta'e lou ñip esep ñumun, ñaiye yohe ñembere tahar ñondol'me no, tinge tipir jah.

¹⁴ Kut ñaitem si nal mi'e ta'e musyukurp, ñaiye nin chichur'e nihnom gah no, ni ñinyem. O hwate lalme topo'e ailan lalme tahar nasme luh, ñaiye ki si sai yere nal luh umun.

¹⁵ Ta'e luku pe, lenge kin kekep e'e, topo'e lenge miye' ondoh embere moiye moiye kekep e'e, topo'e lenge miye' mbep, ñaiye bepyeteme lenge miti, ñaiye yende wondoh, topo'e lenge miye' embere embere, topo'e miye' lowe, topo'e lahmende ñaiye yende wah

tuwihme miye' ende, topo'e lahmende ñaiye narp hlaininge, topo'e lenge miti lalme ka tuhur yekepe yanah, ñaiye ka yi tise yil hwate mbris, lakai yi yoto map. ¹⁶ Tinge tahar jal yal'e yal'e yalme hwate, topo'e erngenem nange ka yuta bumbe tinge yi juh no, miye' ñaiye narp nanah luh yilihe luku yukur ka se eteke'e tinge, topo'e Worsip Talah yukur tatame ñaiye ka se angang lenge nihe syohe. ¹⁷ Bwore mise, ñup embere ñaiye ka hindi yuwil'e yember ñoihmbwaipe nihe tinge hindi si nat mi'e. Lahmende tatame ñaiye ka si tupwaihme nihe syohe luku no, ka orp bwore? Pakai!

Lenge miye' tuweinge 144,000 Israel yamba'e wutu'

⁷ Ñai'e ñai'e luku nat nal mi'e pe, ñam meteke'e lenge walip hla' mi' supule hoye hoye jan yal kekep tiki hoye hoye burumbur yonyor'me kekep. Tinge syep yarpe yohe hoye hoye yenge sai no, yukur tatame ñaiye ka si yusupur'e kekep, loh pinip topo'e lou, pakai. ² Pe ñam meteke'e walip hla' ende nase nal ñaiye ñau ñanah nat. Kin nenge wutu' tiki Got, ñaiye narp laip, nange ka alangatme lenge miye' tuweinge kin pe, ki wusyep bar marnge nal lenge walip hla' mi' supule hoye hoye pe, kin nangang lenge bongol, ñaiye ka yende yumbune kekep topo'e loh pinip. ³ Te yenge si ti, ya monote wutu' tiki Got yer mil nungup lenge miye' tuweinge kitikin lalme no, ya se sisyeme tinge ti, pa yende yumbune kekep, topo'e loh pinip, topo'e lou. ⁴ Mi'e pe, ñam masande miye' ende ñana ñam nange lenge walip hla' si yonote wutu' tiki Got yal nungup lenge miye' tuweinge 144,000. Lenge miye' tuweinge le'e, tinge lalme yase bamtihei syepumbur umbur hoi titinge Israel yat.

⁵ Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge 12,000 tiki bamtihei Juta, ñaiye yamba'e wutu', topo'e bamtihei tiki Ruben 12,000, topo'e bamtihei tiki Gat 12,000, ⁶ topo'e bamtihei tiki Aser 12,000, topo'e bamtihei tiki Naptali 12,000, topo'e bamtihei tiki Manase 12,000, ⁷ topo'e bamtihei tiki Simeon 12,000, topo'e bamtihei tiki Livai 12,000, topo'e bamtihei tiki Isakar 12,000, ⁸ topo'e bamtihei tiki Sebulun 12,000, topo'e bamtihei tiki Josep 12,000, topo'e bamtihei tiki Benjamin 12,000. Lenge miye' tuweinge luku, tinge lalme yamba'e wutu' tiki Got.

Wondoh embere tahar anah moi hla'

⁹ Mi'e pe, ñam plihe bep mal pe, ñam meteke'e lenge miye' tuweinge wondoh embere, ñaiye yukur tatame lahende ka gonose. Lenge miti uku yase moiye moiye, topo'e tinge bamtihei ilyeh ilyeh kekep e'e, topo'e wusyep ñimeser lalme, topo'e wahri' ilyeh lalme sungul ya jahilyeh jan ñembep tiki Miye', ñaiye narp luh yilihe hindi Worsip Talah. Tinge lalme dende' hihiyil wukauwe, topo'e tinge ilyeh ilyeh yenge kakah mwimwai sai syep tinge. ¹⁰ Tinge tambah mah yal hla' yanange na, "Got poi, ñaiye narp luh yilihe kitikin,

† 6.8 Ese 14.21 †† 6.12 Ais 13.10, Jol 2.10,31, 3.15, Mat 24.29, Mak 13.24-25, Luk 21.25, Rev 11.13, 16.18 † 6.13 Ais 34.4 †† 6.14 Rev 16.20 †† 6.15 Ais 2.19,21

††† 6.16 Hos 10.8, Luk 23.30 ††† 6.17 Jol 2.11, Mal 3.2 § 7.1 Jer 49.36, Dan 7.2, Sek 6.5 †† 7.3 Ese 9.4,6

topo'e Worsip Talah, tinge hindi yungwisme poi." ¹¹ Pe lenge walip hla' lalme jan yonyor'me luh yilihe, topo'e lenge miye' ondoh embere yotop lenge walip hla' mi' supule hoye hoye naiye yarp laip. Tinge lalme luku ya jah tumbuhuroro'e yate pe, tinge yahra'e narj tikin Got. ¹² Tinge yanange ta'e le'e,

Mise, poi nioh mi'mi' me nin, detale, nin yirise supule. Sande teke'e nin ka embere sekete.

Poi mirisukwarme nin, topo'e poi yale narj embere me nin,

topo'e nin ilyehe sai, nin Lahmborenge bongol sekete.

Nin ilyehe sai, nin Got poi, naiye narp nye nyermbe. Mise.

¹³ Mi'e pe, miye' ondoh ende nisilih nam na, "O mitij mune le'e dende' hihiyilih wukauwe le'e? Tinge yase la nai yat?" ¹⁴ Pe nam maname na, "Lahmborenge, nam yukur sisyeme, nin sisyeme."

Ta'e luku pe, ki nana nam na, Lenge miye' tuweinge le'e, tinge yamba'e mane embere tikin kekep e'e mi'e pe, le'e tinge yat.

Tinge si yenge wim tikin Worsip Talah yungurhme hihiyilih tinge

naiye ka wukauwe.

¹⁵ Pe le'e tehei kin ti, tinge yate jan yonyor'me luh yilihe tikin Got,

topo'e nyermbe nyermbe nupe nau tinge yahra'e narj tikin Got

yarp yoto yukoh yirise tikin Got.

Miye' naiye nyermbe nyermbe narp luh yilihe luku, se ka orp embepeme tinge.

¹⁶ Yukur tatame naiye nimbot ka ongomb lenge, topo'e ka se yusyunde wonge salah lakai nau ka owor'e nihe guh gut lenge, pakai.

¹⁷ Detale, Worsip Talah naiye gan luh yilihe se ka bepeme tinge.

Topo'e ka se elenjeime lenge enge el luh bwore, naiye pinip mi' supule nawe nangang lenge laip.

Pe Got ka ihyete bepini upwaihme nembep tinge pe, nembep pinip tinge ka mi'e ko.

Worsip Talah nesembele nap yaih, naiye syepumbur hoi

8 Nupe naiye Worsip Talah nesembele nap yaih syepumbur hoi kin pe, moihla' syumbe sai numwaiye, di' wusyep mahe titire nai pakai supule sai ta'e naiye hap aua. ² Pe nam meteke' lenge walip hla' syepumbur hoi jan nembep tikin Got pe, kin nangang lenge nioh syepumbur hoi.

³ Pe walip hla' ende, naiye nenge narj gol, naiye nai'e nai'e sengehrepe tahai' nate gan sehei me alta. Tinge narja'e nai'e nai'e naiye misip naihe sengehrepe wula wula sekete, topo'e nisilih titinge lenge miye' tuweinge tikin Got, naiye ka e unuh alta gol no, misip bwore ka i'me elme luh yilihe naiye Got narp. ⁴ Pe

misip nihnom tikin nai'e nai'e naiye naihe sengehrepe, topo'e nisilih titinge lenge miye' tuweinge tikin Got, naiye tahai' nangah narj uku, naiye walip hla' nenge si naihe nanah me Got. ⁵ Mi'e pe, walip hla' uku namba'e nih sukwilip, naiye tikir alta luku nionorh na gah narj, naiye misip nihnom uku naihe sengehrepe pe, ki njiche na gah kekep. Nupe naiye ki njiche nih na gah pe, ki tahar dululul nal liki, ki tahar plai plai plai nanah naitem pe, ki narjar'e nal'e nal'e pe, yoime ndondol'me.

Walip hla' hoye hoye yunduhul'e nioh tinge

⁶ Ta'e luku pe, lenge walip hla' syepumbur hoi, naiye yenge nioh syepumbur hoi yende mi'mi' no, ka yunduhul'e.

⁷ Pe walip hla' njendehei yunduhul'e nioh kin pe, nisih tahar gwah ta'e neser gul, topo'e nih ternenge noto wim nate gah kekep. Ta'e luku pe, nih ono kekep dom ende, topo'e lou lalme dom ende, naiye tinge si jonose yiyar'e yember dom hun. Kom nih ono peperiyeh lalme.

⁸ Walip hla' hoi kin yunduhul'e nioh kin pe, nih tahar riri sai nainde nembere ta'e hwate pe, ki tahar na gah njoloh pinip. Ki ta'e naiye tinge si jonose yiyar'e loh pinip dom hun. Pe loh pinip dom ende luku ki sai ta'e wim. ⁹ Njuyo' topo'e nai'e nai'e sye' loh pinip, naiye tinge si jonose yiyar'e dom hun pe, dom ende tinge yule lalme, kut hoi yarp. Plihe topo'e loubil pinip, naiye tinge si yiyar'e yember dom hun pe, dom ende tinge njowor tirtatar pupwa supule, kut hoi sai.

¹⁰ Walip hla' hun yunduhul'e nioh kin pe, wutukun embere tahar tongo' nase naitem narjar'e ta'e nih sarah gah kekep. Kin na gah mih dorngesye', topo'e pinip bwore, naiye tinge si jonose yiyar'e yal dom hun.

¹¹ Narj wutukun uku tinge jalme lounwah sepele, naiye pupwa yehe wondohe. Ta'e luku pe, pinip bwore naiye tinge si jonose yiyar'e yal dom hun uku pe, wutukun uku njende lounwah dom ende pupwa sepele wondohe supule. Pe lenge mitij wula wula yono'e pinip pupwa luku pe, tinge lalme yule.

¹² Walip hla' hoye hoye yunduhul'e nioh kin pe, yirise tikin nau, wundehei topo'e nowas yal yisye dom hun. Pe yirise naiye dom ende tinge luku pupwa yepelme supule. Topo'e dom ende naiye nau, topo'e njup pe, yirise tinge hindi yukur yuwor'e narjar'e.

¹³ Mi'e pe, nam bep mal pe, nam meteke'e njinjet hap-salambwai ende tale tale gan nanah hla'. Pe nam masande ki njanange wusyep ta'e miye' ta'e le'e, "Njoihgini, niohgini, niohgini iyai amai mende lalme, naiye yarp kekep! O sehei woh pa yusyunde di' nioh lenge walip hla' hun ka yunduhul'e nioh pe, mane nembere pupwa ka ot lenge miye' tuweinge, naiye yarp kekep no."

† 7.14 Dan 12.1, Mat 24.21, Mak 13.19 †† 7.16 Ais 49.10 † 7.17 Sng 23.1-2, Ais 25.8, 49.10, Ese 34.23 †† 8.3 Kis 30.1,3, Amo 9.1

‡ 8.5 Kis 19.16, Wkp 16.12, Ese 10.2, Rev 11.19, 16.18 †† 8.7 Kis 9.23-25, Ese 38.22 †† 8.10 Ais 14.12 § 8.11 Jer 9.15 †† 8.12 Ais 13.10, Ese 32.7, Jol 2.10,31, 3.15

Walip hla' syepumbur nunduhul'e njoih kin

9 Ta'e luku pe, walip hla' syepumbur nunduhul'e njoih kin pe, nam meteke'e wutukun embere tiye nasme moihla' na dul gah kekep. Pe nal syep wutukun uku, tinge si yanja'e lousikan tikin kohmap neheh, njaie gululul na gah nal. ² *Wutukun uku kumbur kohmap neheh pe, nihnom tahar nuruwih nanah ta'e njaie ni nesekeh wah, njaie syipsyap teter bilmbil no, kin de nihnom sekete li! Nihnom uku gumunge supule tatme njaitem, njaie njaou ka owor'e anjar'e pe, ki yepelme.

³ ††Pe lenge sipit kukuhur'me tahar yase nihnom uku yate jah kekep. Lenge sipit kukuhur'me luku, Got si nangang lenge bongol, njaie ka yengel' lenge mitinj no, ka yisyunde syohe tu'e pirp, njaie tengel. ⁴ *Got si nana lenge na, "Pa yusme lou topo'e syipsyap, topo'e peperiyeh ka si, kut yende yumbun lenge mitinj, njaie yukur si yamba'e wutu' nam yal nungup tinge."

⁵ Topo'e ki nana lenge sipit na, "Wah yip uku, njaie pa yengel' lenge, topo'e yangang lenge nihe syohe pe, wah uku ka si tutume wundehei syepumbur. Kut prepwan njaie pa yongomb lenge ka yule, na pakai." O syohe njaie ka yusyunde pe, ki ta'e syohe embere, njaie miye' ende nasande njupe njaie pirp nengel'e. ⁶ ††Dindi' njupe uku pe, lenge miye' tuweinge ka yekepe yanjah, njaie ka yule, kom pakai. Topo'e ka yusyunde, njaie ka yule, kom yukur ka yule.

⁷⁻⁸ ††Lenge sipit kukuhur'me luku njahilyeh ta'e lenge hos, njaie si yende mi'mi' jan no, ka yurme wondoh. Nembep mohro tinge ta'e miye', topo'e nanah nondoh tinge pe, tinge nanar gala' gol, topo'e nondoh waih tinge ta'e njaie lenge tuweinge. O nesep tinge pe, tikin ta'e yuwor telpei ende, njaie tinge jalme laion. ^{†††} †††Wihmbwah ain njapara'e hehernge tinge, topo'e njupe njaie tinge hihiri pe, nin nasande di' yohe tinge ta'e karis wondoh, njaie lenge hos jite no, tinge lenge sipit kukuhur'me luku mondom sai ta'e lenge pirp. ¹⁰ Wah tinge njaie ka yengel'e lenge, topo'e yangang lenge nihe syohe pe, wah uku ka si tutume wundehei syepumbur. ¹¹ Miye' ondoh tinge ende narp. Kin walip hla', njaie bepeteme neheh, njaie tikin gululul na gah nal. Nan njaie uku, njaie wusyep njimeser lenge Hibru pe, tinge jalme Abadon. O wusyep njimeser lenge Grik pe, tinge jalme Apolyon. Nan tehei Apolyon pe, kin miye' njaie njende yumbune njaie njaie tetehei lalme. ¹² Mane hun kin pe, njonde si natal, kut hoi lope teter sai ka ot.

Walip hla' syepumbur njilyeh nunduhul'e njoih kin

¹³ †Mi'e pe, nam masande walip hla', njaie syepumbur njilyeh nunduhul'e njoih kin pe, nam masande di' wonge miye' nat bume njoih hoye hoye, njaie sai hendeinge gol tikihe hoye hoye umbur mbur luku, njaie tate nembep tikin Got nat. ¹⁴ Di' uku njaname

† 9.2 Stt 19.28 †† 9.3 Kis 10.12-15 ‡ 9.4 Ese 9.4 †† 9.6 Jop 3.21, Jer 8.3 †† 9.7-8 Jol 1.6, 2.4 ††† Na eteke'e yipihinge laion Rev 4.7. ††† 9.9 Jol 2.5 § 9.13 Kis 30.1-3

walip hla' syepumbur njilyeh, njaie nenge njoih na, "Es-embele lenge walip hla' hoye hoye, njaie somohonme Got narpe tinge yarp mih embere Yupretis!" ¹⁵ Walip hla' syepumbur njilyeh uku nesembele lenge walip hla' hoye hoye luku no, ka yongomb lenge miye' tuweinge dom ende, njaie tinge si yowor'e yiyar'e lenge dom hun. Kut hoi teter ka yurp. Lenge walip hla' mi' supule hoye hoye luku somohonme Got narpe tinge nenge sai tatame njupe kitikin uku, njaie tinge ka yila yongombe lenge miye' tuweinge luku. ¹⁶ Pe miye' ende nana nam na, wutu' lenge miye' wondoh, njaie yarp hos uku tatame 200 million.

¹⁷ Le'e tange nam, njaie nam meteke'e lenge hos, topo'e lenge miye', njaie yarp hos uku ta'e le'e: Wihmbwah ain, njaie lenge miye' jah no, tinge yuhrumbe yal hehernge tinge pe, ki yaihe ta'e nih, njumune ta'e nihnom, topo'e sorpohe ta'e neser salpa. O lenge hos pe, njondoh tinge ta'e yuwor telpei ende, njaie tinge jalme laion. Kut mut tinge pe, nihilim topo'e nihnom. Ko mut yumbun tinge ki tas nal'e nal'e ta'e nih, topo'e nihnom tikin neser salpa njaie ki naihe pupwa supule. ¹⁸ Nai pupwa hun uku, njaie tas mut hos uku pe, nih, nihnom, topo'e neser salpa nongomb lenge miye' tuweinge lalme dom ende, njaie tinge si yowor'e yiyar'e lenge yal dom hun. ¹⁹ Bongol lenge hos, njaie ka yongombe yende yumbun lenge miye' tuweinge sai mut tinge, topo'e nal mondom. Mondom tinge ki ta'e hwan, njaie njondoh sai. Pe tinge yenge njaie uku yongomb lenge mitinj ta'e hwan njaie totohot.

²⁰ ††O lenge miye' tuweinge lalme njonde, njaie njaie pupwa hun uku yukur nongombe njende yumbun lenge pe, tinge yukur yanja'e teket me got hombo'e, njaie tinge yenge syep tinge taihelou yende. Topo'e tinge yukur yasme, njaie yakra'e nan tikin yipihinge pupwa, njaie miye' yenge gol, silwa, bras, topo'e neser, topo'e lou yende, njaie yukur tatame ka yusyunde wusyep, topo'e ka yininge wusyep, topo'e njaie ka yile yut, pakai. ²¹ Lenge mitinj uku yukur yimbilme njoihmbwaip pupwa tinge, njaie yongombe lenge miye' yule, topo'e yende njimbim yar, topo'e yende nin pinip yar, topo'e njaie tinge yende njendei, pakai supule.

Tup njaie walip hla' nenge

10 Nam plihe mate tange pe, nam meteke'e walip hla' bongol supule ende nase moihla' gah.

Mwahit njoyor'me kin ta'e njaie kin dende' hihiyilih, topo'e njuyul sai njoyor'me njondoh kin. O nembep mohro kin nanar ta'e njaie, topo'e njhip kin ta'e nih. ² Nal syep kin pe, kin nenge tup malaih ende. Tup uku yukur tinge bume. Walip hla' uku njakra'e njhip non kin nikil nanah loh pinip hla', kut njhip yangam sai nate gah kekep. ³ Pe ki tambah mah gal nal hla' ta'e laion, ^{†††} njaie nas. Njupe njaie kin gal mi'e pe, njaitem ki dulul ni syepumbur hoi nungwisme wusyep kin.

⁴ Dindi' njupe uku njaie njaitem dulul ni syepumbur hoi

† 9.20 Sng 115.4-7, 135.15-17, Dan 5.23 ††† Na eteke'e yipihinge laion Rev 4.7.

pe, nam da minge wusyep, najiye nam masande. Kom nam masande miye' ende narp nanah moihla' nana nam ta'e le'e, "Yukur na inge najimune najiye nin si nasande, na pakai. Ka si njoihmbwaipe tei."

⁵ †Mi'e pe, walip hla' najiye si nam meteke'e gan loh pinip topo'e kekep najra'e syep non kin nanah moihla' pe, ⁶ kin nupwai'e wusyep mise bongol topo'e Got, najiye narp laip nye nyermbe. Kin Got najiye njende moihla', topo'e naji'e naji'e lalme, najiye sai nato luku, topo'e kin njende kekep, topo'e naji'e naji'e lalme najiye sai nato luku. Topo'e kin njende loh pinip topo'e naji'e naji'e lalme najiye sai nato luku pe, kin nanange na, "Got yukur ka se eseperhme enge gwaingwaipe si, pakai." ⁷ Kom njupe najiye walip hla' syepumbur hoi ka unduhul'e njoih kin pe, Got ka ember najimune najiye sai tase ka tus halhale luku ot, ka tenjei esep gunde, najiye somohonme kin nana lenge miye' wah kin lenge profet.

⁸ †Ta'e luku pe, nam plihe masande di' miye' ende nase moihla' nat nana nam ta'e le'e na, "El amba'e tup uku, najiye si sibil tikir nal syep tikin walip hla', najiye gan nal loh pinip topo'e kekep."

⁹ Nam malme walip hla' pe, nam misilihme kin, najiye ka pule tup malaih uku. Pe ki nana nam na, "Amba'e pe, na ono. Nato mut nin pe, se ka bwore nehe tu'e njimbip yihim, kom njupe najiye na kumbur'e pe, se na sepele ende yumbune tapam nin." ¹⁰ Nam mamba'e tup malaih uku sai syep kin pe, nam mono. Kin bwore mi' nehe ta'e njimbip yihim nato mut nam. Kom njupe najiye nam si kumbur'e mi'e pe, ki sepele njende yumbune tapam nam. ¹¹ Ta'e luku pe, tinge yana nam na, "Na plihe inge wusyep profet me najimune najiye Got si nanange ka ende elme lenge miye' tuweinge moiye moiye lalme, wahri' ilyeh lalme, najiye yanange wusyep njimeser ilyeh ilyeh tongonose, topo'e lenge kin."

Miye' hoi yanange yalanjatme wusyep

11 †Miye' ende pwale lou ende najiye lenge mitinj yenge yekember'e naji'e naji'e pe, Got nana nam na, "El ekember'e yukoh yirise nam topo'e alta, topo'e gonose lenge mitinj, najiye jahra'e nan nam yarp yoto yukoh yirise luku. ² †Kut prepwan najiye na ekember'e luh lalme najiye sai njoyor'me yukoh yirise. Detale, nam Got si mangange luh uku malme lenge mitinj, najiye yukur tinge Juta. Tinge ka yurp yengeryew yile yut moi holi bwore mise supule tutume wundehei 42. ³ Pe nam ma mangange bongol lenge miye' wah nam hoi ka yiche wusyep mise nam yil'e yil'e kekep e'e. Tinge hindi ka dende' hiyhilih njosohe, najiye yasambe njoihginir tinge hindi pe, ka hindi yiche wusyep nam yi tutume nup 1,260.

⁴ †Lenge miye' hoi, najiye yalanjatme wusyep mise tikin Got, ka jin njembep tikin Lahmborenge najiye bepteme kekep lalme. Tinge luku pe, tinge ta'e lou olip hoi, topo'e nih lam hoi najiye tate. ⁵ Najiye miye' ende nasande, najiye ka ongombe tinge hindi pe, nih ka tus

mut tinge hindi pe, ka ono lenge wachaih tinge hindi. Ta'e luku pe, Got ka ongombe lahmende, najiye yala yongomb lenge hindi ka yule junde yanah uku. ⁶ ††Got ka angange bongol me tinge hindi, najiye tinge tatame ka yupwai'e njisih no, yukur tatame najiye njisih ka guh dindi' njupe najiye ka hindi yiche wusyep kin, pakai. Got ka plihe angange lenge bongol, najiye ka hindi yimbilme pinip lalme yil tu'e wim. Topo'e Got se ka angange bongol me tinge hindi, najiye ka hindi yende naji'e naji'e tetehei pupwa, najiye ka ende yumbune miye' tuweinge lalme juh kekep. Tinge hindi tatame najiye ka yende naji' uku junde nasande tinge hindi.

⁷ ††Njupe najiye ka hindi yiche wusyep tikin Got mi'e pe, yowor telpei ende ka ose njehh, najiye tikin gululul na gah nal supule unuh pe, ka otop lenge ormbe. Ka yohme tinge hindi pe, ka ongombe lenge hindi ka yule. ⁸ †Wahri' tinge hindi ka inir najhikin halhale el moi embere luku, najiye somohonme lenge mitinj yuluwei Lahmborenge tinge hindi yal loutungwarmbe. Tinge jalme moi embere luku yanange tap angalau yenge yal nange Sodom, lakai Isip. ⁹ Lenge moiye moiye kekep lalme, lenge miye' tuweinge lalme, topo'e wusyep njimeser ilyeh ilyeh tongonose, topo'e lenge miye' tuweinge wahri' ilyeh ka yeteke'e wahri' wan tinge hindi ka inir tutume nup hun sye'me. Kom tinge yanange pakai, najiye mitinj ka yamba'e wahri' wan tinge hindi yenge yila yinise. ¹⁰ Lenge miye' tuweinge moiye moiye lalme, najiye kekep ka hriphrip supulme, najiye lenge miye' hoi uku si yule. Tinge ka yende wenersep embere embere, topo'e ka tungwisme yitini yile yut tinge. Detale, lenge profet hoi tikin Got uku, tinge yember mane embere wula wula yatme lenge miye' tuweinge lalme, najiye yarp kekep.

¹¹ ††Tinge hindi yule yanar bilmbil nup hun sye'me mi'e pe, Got ka unduhul'e yohe kin ote oto me tinge hindi pe, tinge plihe yate tahar jan njhip tinge. Pe lenge mitinj lalme, najiye yeteke'e tinge hindi pe, tinge yenge plai, topo'e hi'jarnge. ¹² ††Mi'e pe, lenge miye' hoi uku yasande di' miye' ende gal nase moihla' gah nana lenge na, 'Yute yunuh e'e.' Ta'e luku pe, lenge wachaih tinge hindi mbep sai me tinge pe, tinge ya yoto mwahit pe, tinge hindi ya yanah moihla'.

¹³ †Dindi' nup ilyeh uku yoime njembere nanah pe, yukoh lalme nato moi malaih syepumbur umbur sai pe, njoinde ki turuwau, kut syepumbur hoye hoye sai. Pe lenge miye' tuweinge tatame 7,000 yule. Lenge miye' tuweinge najiye yarp moi uku yenge plai pe, tinge yanah'e nan embere me Got, miye' najiye narp nanah moihla'. ¹⁴ Mane hoi kin uku si nal mi'e ko. Kut mane najiye hun ki njete'e njete'e no, sehei woh ka pwar ot."

Walip hla' syepumbur hoi njunduhul'e njoih kin

¹⁵ ††Mi'e pe, nam masande walip hla' syepumbur hoi njunduhul'e njoih kin pe, nam masande lenge walip hla', najiye yarp moihla' yohe timbiya jah yanange na,

† 10.5 Kis 20.11, Lo 32.40, Dan 12.7, Amo 3.7†† 10.8 Ese 2.8-3.3 † 11.1 Ese 40.3, Sek 2.1-2†† 11.2 Luk 21.24†† 11.4 Sek 4.3,11-14

††† 11.6 Kis 7.17-19, 1Sam 4.8, 1Ki 17.1††† 11.7 Dan 7.7,21, Rev 13.5-7, 17.8§ 11.8 Ais 1.9-10†† 11.11 Ese 37.10††† 11.12 2Ki

Got poi, topo'e miye' n̄aiye somohonme kin nalan̄atme,
 n̄aiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge kin,
 tinge hindi bongol sekete tatame ka bepyeteme kekep lalme mi'e pe,
 tinge hindi ka bepeteme n̄ai'e n̄ai'e lalme nye ny-ermbe.
¹⁶ Pe lenge walip hla' bwore bworeng 24, n̄aiye jan yoyor'me luh yilihe tikin Got ya jah tumbuhuroro'e yanar yaha'e nan̄ tikin Got ta'e le'e,
¹⁷ Got poi, poi hriphrip me nin. Nin bongol sekete. Nin ilyehe sai tukwini nin narp, topo'e somohonme nin narp.
 Tukwini nin si pasam poi bongol embere nin, topo'e nin narp ta'e kiŋ bwore mise bepteme moiye moiye lalme, n̄aiye sai kekep.
¹⁸ †Lenge haiten miye' tuweinge pe, n̄oihmbwaip tinge nihme nin,
 kom n̄up nin, n̄aiye na ende n̄oihmbwaip nihe si nat. Topo'e n̄up si nat, n̄aiye na ende wusyep lenge mitiŋ, n̄aiye somohonme yule.
 N̄up si nat n̄aiye na angange yitini me lenge miye' wah nin.
 Na angange yitini elme lenge profet,
 topo'e lenge miye' tuweinge embere malaih lalme, n̄aiye holi bwore mise supule,
 n̄aiye yaha'e nan̄ nin.
 N̄up si nat, n̄aiye na ongomb lenge mitiŋ, n̄aiye yongomb lenge miye' tuweinge nal'e nal'e kekep.
¹⁹ ††Kohmap yukoh yirise tikin Got nal moiha' mbu nal hohou sai pe, wurmbu' kontrak tikin Got tate halhale. Ta'e luku pe, dululul plaplalai nan̄ar'e gah, topo'e yoime n̄ondol'me, topo'e ki n̄ende titire n̄embere sekete, topo'e n̄isih gwah ta'e n̄eser gul.

Tuwe i topo'e miye' pupwa Satan

12 Mi'e pe, wutu' supule ende tas sai nanah n̄aitem: tuwei ende ti dende' n̄au ta'e hihiyilih ti. N̄ihip ti tikir nanah wundehei hla', topo'e ti tan̄ar gala' ende gwah n̄ondoh ti pe, wutukun syepumbur umbur hoi tikir anah. ² Tuwei uku si talahe pe, ti wasande syohe n̄embere sekete, n̄aiye sehei ta wara'e talah pe, ti was embere embere sekete.
³ †Topo'e wutu' supule ende plihe tas sai nanah n̄aitem: hwan̄ yaihe n̄embere ende narp. Hwan̄ uku, n̄ondoh kin syepumbur hoi, topo'e sungwar kin syepumbur umbur pe, gala' tikin kiŋ tikir anah n̄ondoh kin lalme. ⁴ ††Kin nenge mondom kin n̄uhwarng lenge wutukun sye' tikin moiha', n̄aiye tinge si yiyar'e lenge dom hun pe, n̄iche dom ende na gah kekep. Kut dom hoi teter yarp yanah moiha'. Hwan̄ uku gan n̄embep tuwei, n̄aiye da wara'e talah nange n̄upe n̄aiye ta wara'e pe, ka ono talah uku.

2.11 §† 11.13 Rev 6.12, 16.18 §†† 11.15 Kis 15.18, Dan 2.44, 7.14, 27† 11.18 Sng 2.5, 110.5, 115.13†† 11.19 Rev 8.5, 16.18, 21 † 12.3 Dan 7.7†† 12.4 Dan 8.10

⁵ ††Pe ti wara'e lahmiye' ende n̄aiye Got si nalan̄atme, nange ka enge lou ain bepeteme lenge miye' tuweinge lalme kekep e'e. Kom nilyehe sai walip hla' tikin Got namba'e talah uku nenge nanah me Got, topo'e luh yilihe kitikin. ⁶ Pe tuwei uku tahar wal luh gungurar, n̄aiye miye' tuweinge yukur yarp. Nal luh moi uku pe, somohonme Got si n̄ende mi'mi' me ti sai, n̄aiye ta wi wurp tutume n̄up 1,260 no, Got ka embepeme ti.

⁷ †††N̄up uku pe, yarmbe n̄embere tahar nanah moiha'. Walip hla' Maikel nenge lenge walip hla', n̄aiye yarp tuwihme Got yarmbe yotop hwan̄ nenge lenge walip hla' kin. ⁸ Kom hwan̄ nembere luku nenge lenge walip hla' kin yukur bongol, n̄aiye ka yohe wondoh. Ta'e luku pe, tinge yukur tatame n̄aiye ka plihe yurp moiha'. ⁹ †††Pe lenge walip hla' tikin Got yiche hwan̄ nembere luku, topo'e lenge walip hla' kin ya jah kekep. Hwan̄ uku kin hwan̄ n̄aiye somohonme narp. Nan̄ kin miye' pupwa Satan. Kin miye' n̄aiye n̄ende lenge miye' tuweinge yende hwap. Tinge yiche kin ya jah kekep topo'e lenge walip hla' kin.

¹⁰ †Ta'e luku pe, n̄am masande di' miye' ende, n̄aiye narp nanah moiha' tambah mah n̄anange na, Tukwini Got poi si yohe wondoh mi'e pe, tukwini bongol kin si nate tas halhale, n̄aiye ka orp tu'e kiŋ.
 Pe miye' uku n̄aiye kin si nalan̄atme, n̄aiye ka ungwisme lenge miye' tuweinge kin pe, kin si namba'e wutu' embere, topo'e bongol, n̄aiye ka embepeme kekep lalme. Detale, miye' pupwa Satan yukur tatame n̄aiye ka se el gin n̄embep tikin Got ende wusyep ini'e lenge to' tatai poi n̄upe n̄au n̄aiye tinge yende hwap. Tinge si yiche miye' pupwa luku yasme moiha' ya jah kekep.

¹¹ Lenge to' tatai poi si yohme Satan yoto bongol n̄aiye wim tikin Worsip Talah pe, tinge yanange yalan̄atme wusyep mise jande n̄oihmbwaip tinge, n̄aiye tejeime.

Tinge yukur n̄oiheryembe laip tititinge, topo'e tinge yukur hi'jarng lenge wachaih n̄aiye ka yongomb lenge ka yule.

¹² Ta'e luku pe, yip lahmende n̄aiye yarp yanah moiha' pe,

pa hriphrip supule.

Kut yip lahmende n̄aiye yarp kekep, topo'e loh pinip pe,

pa yamba'e nihe syohe n̄embere embere pupwa.

Detale, miye' pupwa Satan si na gahme yip.

N̄oihmbwaip kin nihe supule.

Detale, kin sisyeme nange n̄up kin yukur sokoloh, n̄aiye ka ende wah.

¹³ N̄upe n̄aiye hwan̄ n̄eteke'e nange tinge si yiche kin ya jah kekep pe, ki tahar kukwame tuwei uku, n̄aiye si wara'e lahmiye' uku. ¹⁴ †††Kom tinge yan̄a'e n̄injet yohe

†† 12.5 Sng 2.9, Ais 66.7††† 12.7 Dan 10.13, 21, 12.1, Jut 1.9
 ††† 12.9 Stt 3.1, Luk 10.18 § 12.10 Jop 1.9-11, Sek 3.1

hoi tikin jekum nembere, n̄aiye tatame ta hihiri wil moi gungurar, n̄aiye mitiŋ yukur yarp. Nal moi uku Got ka bepeteme ti tutume wahtaip hun sye'me no, hwaŋ yukur ka se ende yumbune ti.

¹⁵ Ta'e luku pe, hwaŋ kusyur pinip nase mut kin tas ta'e tongoro nawe gande tuwei uku, nange pinip ka amba'e ti enge el. ¹⁶ Kom kekep nungwisme tuwei uku. Ki ŋowor nal umbur mbur pe, pinip lalme n̄aiye nawe nase mut hwaŋ embere luku tas nat pe, ki lal na gah kekep, n̄aiye si ŋowor. ¹⁷ Ta'e luku pe, hwaŋ ŋoihmbwaip nihe pe, kin bunjenge plihe nala ende wachaih elme lenge ŋambaih talah ti. Lenge ŋambaih talah ti pe, tinge mitiŋ n̄aiye jande wusyep erŋeme tikin Got, topo'e tinge yalaŋatme wusyep mise tikin Jisas, n̄aiye ŋoihmbwaip tinge teŋeime. ¹⁸ Pe hwaŋ uku na gan ŋoloh sah nal loh pinip.

Yowor telpei hoi yate tas

13 [†]Mi'e pe, ŋam meteke'e yowor telpei ŋoinde tikin tahar nase ŋoloh pinip tas. Ŋondoh kin syepumbur hoi, topo'e sungwar kin syepumbur umbur. Topo'e nanah sungwar hla' ŋilyeh ilieh pe, gala' kiŋ tikir. O nanah ŋondoh ŋilyeh ilieh tongonose pe, tinge yainge wusyep tetehei pupwa, n̄aiye jonombai'e Got sai. ² ^{††}Yowor telpei ŋoinde tikin uku ta'e mbwat yau telpei embere. Ŋiworoh kin gandai bongol sekete ta'e bear, topo'e mut kin ta'e mut laion. [‡] Pe hwaŋ embere naŋa'e naŋ embere topo'e bongol embere kin nalme yowor telpei uku, n̄aiye ka orp tu'e kiŋ.

³ Na nah ŋondoh ende tikin yowor telpei ŋoinde tikin uku pe, tinge si yonombe kin nule. Kom sisyp plihe salah pe, ki tahar bwore. Pe miye' tuweinge lalme kekep e'e yenge plai pe, tinge jande yowor telpei n̄aiye ŋoinde tikin. ⁴ Lenge miye' tuweinge lalme yisar'e ŋimbep, yaŋa'e naŋ embere me hwaŋ embere. Detale, kin si naŋa'e naŋ embere, topo'e bongol kin supule nal me yowor telpei, n̄aiye ŋoinde tikin. Tinge yahra'e naŋ me yowor telpei, n̄aiye ŋoinde tikin pe, tinge yanange na, "Lahmende yukur ta'e yowor telpei, n̄aiye ŋoinde tikin, topo'e lahmende tatame n̄aiye ka ormbe topo'e yowor telpei, n̄aiye ŋoinde tikin, pakai."

⁵ [‡]Got naŋa'e dou me yowor telpei, n̄aiye ŋoinde tikin, n̄aiye ka asambe bongol kitikin, topo'e ininge wusyep gonombai'e Got. Ta'e luku pe, ka sasambe bongol kin si el tutume wundehei 42. ⁶ Kin tahar ŋanange wusyep gereworme Got, topo'e gonombai'e naŋ kin, topo'e luh moi n̄aiye kin narp, topo'e lenge lahmende, n̄aiye yarp ya yanah moihla'. ⁷ ^{‡‡}Got si naŋa'e dou me yowor telpei, n̄aiye ŋoinde tikin uku, n̄aiye ka ormbe topo'e lenge miye' tuweinge tikin Got no, ka yohme tinge. Topo'e Got plihe naŋa'e bongol nalme kin, n̄aiye ka bepeteme lenge miye' tuweinge tikin bamtihai ilieh ilieh, topo'e lenge miye' tuweinge moiye n̄aiye wahri' ilieh, topo'e wusyep ŋimeser tinge ilieh ilieh tongonose. ⁸ ^{‡‡‡}Lenge miye'

† 12.14 Dan 7.25, 12.7 † 13.1 Dan 7.3, Rev 17.3,7-12 †† 13.2 Dan 7.4-6 ‡ Yipihinge tikin laion, na eteke'e Rev 4.7. †† 13.5 Dan 7.8,25, 11.36 ‡‡ 13.7 Dan 7.21 ††† 13.8 Sng 69.28

tuweinge lalme gah kekep ka yirisukwarme, topo'e yisar'e ŋimbep me kin, kut lenge miye' tuweinge n̄aiye naŋ tinge si ŋanar tup yirise, n̄aiye somohonme yerkeime, n̄aiye teter Got yukur ŋende kekep pe, tinge pakai. Tup yirise luku tikin Worsip Talah, n̄aiye lenge miye' yonombe no, kin nule.

⁹ Nin lahmende n̄aiye mungwim asande pe, mungwim gale si no, na usyunde wusyep e'e.

¹⁰ ^{‡‡‡}N̄aiye Got ka alaŋatme miye' ende nange miye' uku ka el mwahupwai'e pe, kin ka el mwahupwai'e.

O n̄aiye Got ka alaŋatme miye' ende nange lenge miye' ka yenge ŋim ŋombor yonombe kin pe,

ka yenge ŋim ŋombor yonombe kin ka ole.

Ŋupe n̄aiye ŋai'e ŋai'e ta'e luku ka ot pe, lenge miye' tuweinge tikin Got ka jin bongole, topo'e ka yurpe gare ŋoiheryembe mise tinge.

¹¹ Mi'e pe, ŋam plihe meteke'e yowor telpei ŋoinde tikin plihe tas nase kekep mele'e ŋanah. Kom ŋondoh kin pe, sungwar hoi gere sai ta'e sungwar worsip talah pe, ki ŋanange wusyep ta'e hwaŋ embere ende.

¹² Ŋupe n̄aiye yowor telpei gane, n̄aiye ŋoinde tikin namba'e bongol natme yowor telpei yere, n̄aiye ŋoinde tikin pe, kin ŋende wah ŋende bongolme wah pupwa tikin yowor telpei yere, n̄aiye ŋoinde tikin. Pe kin ŋende wah embere, n̄aiye ŋende ŋai'e ŋai'e lalme, n̄aiye sai kekep, topo'e lenge miye' tuweinge lalme ka yisar'e ŋimbep yirisukwarme yowor telpei yere. Sisyp nembere luku ŋende kin, n̄aiye tatame ka ole, kom sisyp si salah. ¹³ Ki ŋende mirakel ŋoinde tikin. Ki ŋende nih nase moihla' nate gah kekep gah nembep lenge miye' tuweinge lalme yeteke'e. ¹⁴ Got naŋa'e dou me yowor telpei ganme, n̄aiye ŋoinde tikin ka ende mirakel ende bongolme wah pupwa tikin yowor telpei yere, n̄aiye ŋoinde tikin. Ki ŋende mirakel luku pe, kin nungungwohe lenge miye' tuweinge lalme, n̄aiye yarp kekep nal yaŋah ŋoinde tikin. Ki ŋana lenge wusyep mar wondohe na, "Yip lenge miye' pa tihei lou yende yipihinge tikin yowor telpei yere, n̄aiye ŋoinde tikin, n̄aiye somohon tinge yenge ŋim ŋombor yonombe kin nule no, ki plihe tahar." ¹⁵ Pe Got nasme yowor telpei ganme nange ka unduhul'e yohe el oto yipihinge tikin yowor telpei yere, n̄aiye tinge si taihelou yende no, yipihinge luku ka tuhur wimun pe, ka ininge wusyep. Lahmende n̄aiye yukur yisar'e ŋimbep yahra'e naŋ yirisukwarme kin pe, kin bongol tatame n̄aiye ka ininge nange ka ongomb lenge ka yule.

¹⁶ Yowor telpei ganme ŋana lenge mitiŋ lalme na, "Lenge lahmende n̄aiye yamba'e naŋ embere lakai, n̄aiye naŋ pakai, topo'e lahmende n̄aiye miye' tuweinge lowe, lakai ŋaipwa ŋi', topo'e lenge miye' wah pakaiye, lakai n̄aiye yarp hlaininge pe, tinge ka lalme yamba'e wutu' ende, n̄aiye ka si syep non, lakai nungup tinge." ¹⁷ Lahmende n̄aiye wutu' tikin naŋ yowor telpei yukur sai syep lakai nungup tinge pe,

‡‡‡ 13.10 Jer 15.2, 43.11

tinge yukur tatame ñaiye ka yiche wuhyau yamba'e ñai'e ñai'e, topo'e yende windau me ñai'e ñai'e, pakai. Wutu' uku ki nalanatme nañ lakai wutu' tikin yowor telpei uku, ñaiye ñoinde tikin supule. ¹⁸Wusyep e'e nalme lenge lahmende ñaiye ñoihmbwaip tinge ñowor tirtatar. Lahmende ñaiye sisyeme bworerme pe, se ka sisyeme wusyep tehei tikin nañ yowor telpei, ñaiye ñoinde tikin supule. Luku pe, wutu' tikin nañ miye', wutu' e'e 666.

Worsip Talah ñotop lenge miye' tuweinge kin

14 [†]Ñam bep mal hwate Saion pe, ñam meteke'e Worsip Talah nenge lenge miye' tuweinge 144,000 kitikin jan. Na nah nungup lenge miye' tuweinge luku pe, nañ Worsip Talah, topo'e nañ Yai kin sai tinge. ²Ñam masande di' ende nase moihoa' gah ta'e pinip embere, ñaiye nate durndur gah sambe, topo'e ta'e dululul ñembere sekete. Pe ñam masande di' uku ki tas ta'e di' lenge miye', ñaiye jate loutumbwah. ^{††}

³Lenge miye' tuweinge 144,000 luku jan sehei me luh yilihe tikin Got, topo'e walip hla' mi' supule hoye hoye, ñaiye yarp laip nye nyermbe jan yal ñembep lenge miye' bwore bworeng 24. Tinge yosoko wenersep ñambaran ende, ñaiye tinge ñilyehme sisyeme, kut mitiñ sye' pakai. Got si nalanatme lenge miye' tuweinge 144,000 luku ñilyehme gah bumble lenge miye' tuweinge lalme, ñaiye yarp kekep. ⁴Lenge miye' tuweinge luku yukur yende niñ pinip yar, pakai supule. [‡]Tinge yarp supun bwore mi' supule. Nyermbe nyermbe ñaiye Worsip Talah nala el lai pe, tinge jande kin yal. Detale, Got si namba'e tinge gah bumble lenge miye' tuweinge lalme. Topo'e tinge ñaisep ñendehei bwore tikin wah ambaran, ñaiye nalme Got hindi Worsip Talah. ⁵^{‡†}Tinge yukur yanange wusyep hombo'e ñainde, yoho' supule. Topo'e tinge yukur yende ñainde pupwa.

Lenge walip hla' hun yanange wusyep me ñup yuwo

⁶Pe ñam meteke'e walip hla' ende hihiri tale tale nanah ñaitem. Kin da ininge wusyep bwore mise tikin Got, ñaiye sai nye nyermbe elme lenge miye' tuweinge, ñaiye yarp kekep. Tinge ñaiye wahri' lalme, topo'e lenge miye' tuweinge lalme, ñaiye yarp tuwihme miye' ondoh iliyeh iliyeh, topo'e wusyep ñimeser tongonose iliyeh iliyeh lenge miye' tuweinge, ñaiye yarp moiye moiye kekep lalme. ⁷Kin tambah mah ñanange na, "Hi' jirnge Got pe, yahra'e nañ kin iliyehme. Ñup se nat sehei, ñaiye ka iyar'e ñaimune ñaiye lenge miye' tuweinge iliyeh iliyeh yende el wusyep kot. Yisar'e ñimbep me miye' ñaiye ñende moihoa', kekep, loh pinip, topo'e pinip ñehheh."

⁸^{‡†}Walip hla' ñoinde, ñaiye gande walip hla', ñaiye nal yer ñanange na, "Moi embere Babilon si pupwa

[†] 14.1 Ese 9.4, Rev 7.3 ^{††} Na eteke'e yipihinge loutumbwah ñoinde tikin tinge Rev 15.2. [‡] Lenge miye' sande teke'e sye' ñoiheryembe nange lenge miye' tuweinge luku yukur yisar'e ñimbep me got hombo'e. ^{††} 14.5 Sef 3.13 ^{‡‡} 14.8 Ais 21.9, Jer 51.8, Rev 18.2

yehe supule. Mise, ti si pupwa supule. Moi Babilon si wende lenge miye' tuweinge lalme jande niñ pinip yar, ñaiye ti wende. Ki ta'e ñaiye ti wangang lenge pinip bongol, ñaiye ka yende niñ pinip yar pe, tinge ka yono'e luku pe, ka yende kwite kwote."

⁹Walip hla' hun kin plihe gande walip hla' hoi, ñaiye si yat yer tambah mah ñanange na, "Lahmende ñaiye ka asar'e ñimbep ahra'e nañ yirisukwarme yowor telpei ñoinde tikin supule, topo'e yipihinge, ñaiye miye' yenge syep taihelou yende no, kin namba'e wutu' ñaiye sai syep, lakai nungup kin pe, ka ono'e pinip bongol ñoinde tikin." ¹⁰^{‡††}Pinip bongol uku pe, ki ñoihmbwaip nihe tikin Got. Kin yukur ñuluwih me topo'e pinip, pakai. Got ka uwil'e ñoihmbwaip nihe kin uku e guh yar, ñaiye lenge mitiñ yukur ka tupwaihme, ñaiye ka yono'e pinip bongol uku. Lenge mitiñ uku ka yamba'e nihe syohe pupwa, ñaiye nih ñeser woyol salpa luku susyu' no, ka gute tinge guh ñembep lenge walip hla' yirise, topo'e Worsip Talah. ¹¹^{‡††}Nih ñaiye riri gate wahri' tinge luku pe, nihnom uku ka si nyermbe nyermbe. Lenge mitiñ, ñaiye yisar'e ñimbep yahra'e nañ yirisukwarme yowor telpei, ñaiye ñoinde tikin supule topo'e yipihinge miye', ñaiye miye' taihelou ñende, topo'e ñaiye wutu' nañ kin sai tinge pe, nih ka gute tinge ñupe ñau. Tinge yukur tatame ka yamba'e yohe. ¹²Wusyep e'e nal lenge miye' tuweinge tikin Got no, ka jin bongole. Tinge mitiñ ñaiye jande wusyep erñeme kin, topo'e ñoihmbwaip tinge teñeime Jisas.

¹³Mi'e pe, ñam masande di' ende nase moihoa' natme ñam ta'e le'e, "Inge wusyep e'e: Lenge lahmende ñaiye ka yule yi yoto syep tikin Lahmboreng pe, tinge ka hriphrip supule. Yohe Yirise plihe ñanange na, 'Bwore mise supule. Ka yi yamba'e yohme wah nihe, ñaiye tinge si yende. Got nangang lenge nañ bwore. Detale, tinge si yende ñai'e ñai'e bwore bwore yalme Lahmboreng.'" "

¹⁴[§]Ta'e luku pe, ñam plihe bep mal pe, ñam meteke'e ñaitem wukauwe ende. Pe ñam meteke'e miye' ende ta'e Talah tikin Miye' narp nanah mwahit. Nanah ñondoh kin pe, kin tarar gala' gol, topo'e kin nenge ñim ñombor, ñaiye gandai sekete sai syep kin. ¹⁵^{§†}Pe walip hla' ñoinde plihe nase yukoh yirise nanah moihoa' nat pe, kin gal marng ẽ ñaname miye' ñaiye narp mwahit ta'e le'e, "Ende mi'mi' ñim ñombor nin iki, ñaiye na talame ñai. Detale, ñai lalme ñaiye sai kekep si sasarme. Le'e ñup tikin ñaiye na talame ñai." ¹⁶Ta'e luku pe, miye' ñaiye narp nanah mwahit uku ñiche ñim ñombor kin nate gah kekep talame ñai.

¹⁷Pe ñam meteke'e walip hla' ñoinde plihe nase yukoh yirise nanah moihoa' tas pe, kin topo'e nenge ñim ñombor ende, ñaiye tikin gandai sekete. ¹⁸O walip hla' ñoinde ñaiye bepeteme nih, ñaiye sai anah alta Got nat. Kin bongol sekete pe, kin bepeteme nih. Kin tambah mah galme walip hla' yere, ñaiye nenge ñim ñombor, ñaiye tikin gandai sekete ñaname na, "Wain esep lalme na gah kekep, ñaiye wah wain si gwinim.

^{‡††} 14.10 Stt 19.24, Ais 51.17, Ese 38.22 ^{‡‡†} 14.11 Ais 34.10 [§] 14.14 Dan 7.13 ^{§†} 14.15 Jol 3.13

Ta'e luku pe, enge njim njombor nin, njaie gandai iki otombo wain esep wehe rome tikin kekep." ¹⁹ Ta'e luku pe, walip hla' njiche njim njombor kin nate gah kekep njotombo wain esep wehe rome pe, njember lalme njanar luh ilyeh. Mi'e pe, kin namba'e wain darah, njaie njesep lalme tenje njiche nal gah luh njeser njembere, njaie tinge yenanainge wain esep. Luku ki sasambe njoihmbwaip nihe tikin Got. ²⁰ †Pe tinge yenanainge wain esep jan luh njeser embere uku, njaie sai na tas woh me moi embere. Pe wim tahar nawe tas luh njeser embere luku, njaie yisyer'e wain esep pe, ki nawe nal njapara'e kekep lalme ta'e 200 kilomita pe, wim uku ti wa wanah hla' tatame mut hos.

Lenge walip hla' syepumbur hoi yenge njoihmbwaip nihe syepumbur hoi tikin Got yat

15 Ta'e luku pe, njam plihe meteke'e wutu' njoinde tikin sai nanah njaitem pe, njam gunguru plai pe, njam njoihmeryembe wula wula. Lenge walip hla' syepumbur hoi yenge njoihmbwaip nihe syepumbur hoi tikin Got. Luku yuwo kin. Njaie ka mi'e pe, Got yukur ka se plihe ende njoihmbwaip nihe ende gunde yuwo luku, pakai, mi'e ko. ² Pe njam meteke'e njainde ta'e loh pinip embere, njaie tinge yenge glas yende pe, ki nanar'e ta'e nih. Nam plihe meteke'e lenge mitinj, njaie somohonme yohe wondoh me yowor telpei njaie njoinde tikin, topo'e tinge yukur yirisukwarme yipihinge kin, njaie miye' taihelou yende ta'e miye', topo'e wutu' njaie nalanjatme nan kin. Tinge yenge loutumbwah njoinde tikin, njaie Got si nangang lenge pe, tinge jan yanah loh pinip, njaie ta'e glas uku. ³ ††Tinge yosoko wenersep tikin Moses, miye' wah tikin Got, topo'e Worsip Talah. Wenersep uku ki ta'e le'e,

Lahmborenge, nin Got, njaie bongol sekete.

Nin njende wah njoinde tikin, njaie bongol supule no, njaie njaie lalme njaie ni njende pe, ki bwore bwarme, topo'e mise supule.

Nin na orp kin lenge miye' tuweinge lalme nye nyermbe.

⁴ †Lahmborenge, nin njilyehe sai, nin narp holi bwore mise supule.

Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge lalme ka hi'jirnge nin pe,

ka yule nan embere yilme nin.

Lenge miye' tuweinge lalme kekep

ka yuta yisar'e njimbep yirisukwarme nin.

Detale, njoihmbwaip bwore bwarme nin tinge si yeteke' mi'e.

⁵ †Luku mi'e pe, njam plihe bep mal pe, njam meteke'e njaie tinge si chumber kohmap tikin Luh Sel Yirise tikin moihla'. Luku yukoh sel, njaie somohon wusyep erjeme tikin Got njanar pe, lenge pris ya yanange wusyep topo'me Got. ⁶ Pe lenge walip hla' syepumbur hoi yenge njoihmbwaip nihe syepumbur hoi tikin Got yase yukoh uku tas, njaie yende yumbun

† 14.20 Ais 63.3, Kra 1.15, Rev 19.15 †† 15.3 Kis 15.1 † 15.4 Sng 86.9, Jer 10.7 †† 15.5 Kis 38.21

lenge miye' tuweinge lalme. Ilyeh ilyeh tinge jah hihiyil-ih wukauwe, njaie tikin mi' supule, topo'e tinge yerjeme mwah njap gol yerje'e hehernge tinge. ⁷ Ta'e luku pe, lenge walip hla' mi' supule bongol hoye hoye, njaie yarp laip uku pe, njoinde tinge luku namba'e yan syepumbur hoi uku nangang lenge nal walip hla' syepumbur hoi. Got kin narp nye nyermbe pe, nangah yan uku njoihmbwaip nihe kin tahai'. ⁸ ††Ta'e luku pe, nato yukoh yirise tikin Got uku pe, tikin paparar me ni-hnom, njaie tikin yirise supule njuruwih topo'e bongol tikin Got. Miye' ende yukur tatame, njaie ka se e oto yukoh yirise kin uku, pakai. Ka yeseperhme lenge walip hla' syepumbur hoi uku, ka yuru'e njoihmbwaip nihe syepumbur hoi tikin Got yil ka mi'e.

Njoihmbwaip nihe syepumbur hoi tikin Got turu' gah lenge miye' tuweinge, njaie yarp kekep

16 Mi'e pe, njam masande di' ende tambah mah nase yukoh yirise tikin Got nalme lenge walip hla' syepumbur hoi ta'e le'e, "Yi yuru'e njoihmbwaip nihe syepumbur hoi tikin Got yi juh kekep."

² ††Ta'e luku pe, walip hla' njendehei na njuru'e njaie pupwa yehe, njaie tahai' yan kin uku na gah kekep. Pe sisyp yaih embere embere, njaie syohe pupwa yehe tahar gerembai'e wahri' lenge mitinj, njaie wutu' tikin yowor telpei si sai tinge, topo'e tinge yisar'e njimbep yahra'e nan yirisukwarme yipihinge kin, njaie miye' taihelou yende.

³ Mi'e pe, walip hla' hoi njuru'e yan kin na gah loh pinip. Pe pinip tahar nimbilme yaihe ta'e wim miye' njaie si nule pe, njaie njaie lalme, njaie yarp ya jah loh pinip yahra'e yule.

⁴ ††Walip hla' hun njuru'e yan kin na gah tongoro, topo'e dornge, topo'e pinip lalme pe, pinip lalme luku tahar yimbilme yaihe ta'e wim. ⁵ Pe njam masande walip hla', njaie bepeteme pinip njaname Got na, Got, nin bwore bwarme. Nin Got, njaie tukwini nin narp,

topo'e yerkeime nin narp.

Nin si njiyar'e lenge miye' tuweinge lalme pe, njaimune pupwa njaie nin nungwisime natme tinge pe,

ki bwore bwarme supule.

⁶ Somohonme tinge yongombe lenge miye' tuweinge tikin Got,

topo'e lenge profet pe, tinge ya yuru yuru'e wim sai.

Pe tukwini ni plihe nangang lenge wim uku no, ka yono'e.

Luku tinge yamba'e yitini me njaimune njaie tinge si yende.

⁷ Mi'e pe, njam masande di' miye' ende nase alta njanange na,

Got Lahmborenge, nin Bongol Sekete!

Nin njiyar'e njaimune njaie lenge miye' tuweinge lalme yende pe,

njiyar'e nin ki bwore mise supule, topo'e kin bwarme.

†† 15.8 Kis 40.34, 1Ki 8.10-11, 2Sto 5.13-14, Ais 6.4 ††† 16.2 Kis 9.10 ††† 16.4 Kis 7.17-21, Sng 78.44

⁸ Walip hla' hoye hoye nuru'e yan kin nanah nrau hla' pe, Got nende bongol me nrau, nraie ka owor'e nihe dainge gute lenge miye' tuweinge lalme. ⁹ Nrau nrowor'e nihe supule nesekeh lenge miye' tuweinge pupwa supule pe, tinge yanange njilim wusyep jonombai'e nan Got, nraie kin bongol sekete bepeteme nraie nraie pupwa luku, nraie natme tinge. Kom tinge yukur yimbilme nraihmbwaip pupwa tinge luku yahra'e nan bwore tikin Got, pakai.

¹⁰ †Pe walip hla' syepumbur nate nuru'e yan kin nanah luh tikin yowor telpei supule nraie narp. Pe yepelme nrapara'e moiye moiye lalme, nraie yowor telpei nraie tikin supule bepeteme pe, lenge miye' tuweinge yono njilim tinge. Detale, tinge yisande syohe pupwa. ¹¹ Pe tinge yiname njilim wusyep jonombai'e Got, nraie narp nanah moihla'. Detale, sisyep tinge syohe pupwa supule. Kom tinge yukur plihe yasme nraihmbwaip pupwa tinge, pakai.

¹² ††Mi'e pe, walip hla' syepumbur njilyeh nate nuru'e yukoh yan kin na gah mih embere Yupretis. Pe mih uku nangar'e pe, ki nraie yanah bwore nraiwaiye me lenge kin, nraie ka yuse nrau anah yut no, ka yurmba. ¹³ Mi'e pe, nraie meteke'e lenge yipihinge pupwa hun ta'e kwuchep. Nraie nase mut hwan embere tas. O nraie nase mut yowor telpei yere tas, topo'e nraie nase mut profet hombo'e tas. (Luku yowor telpei gane.) ¹⁴ Lenge yipihinge pupwa luku tinge yende mirakel. Topo'e tinge yal'e yal'e kekep lalme yende lenge kin lalme, nraie yarp kekep ka yenge lenge miye', nraie yarbme wondoh yute juhilyeh no, ka yahra'e wondoh topo'e Got Lahmborenge Bongol Sekete yoto nraie tikin, nraie ka ende wusyep kot lenge miye' tuweinge.

¹⁵ †Lahmborenge Jisas nraie nraie na, "Yusyunde! Ma mut hihwaiye nraihilyeh tu'e miye' ende nraie nat. Lenge miye' tuweinge, nraie dende' hihyilih no, yarp yesepahme nraie pe, tinge ka hriphrip. Detale, dindi' nraie nraie ma mut pe, yukur ka se hi'me miye' ende nraie tinge yenge mondom samale yarp, pakai!"

¹⁶ ††Ta'e luku pe, lenge yipihinge pupwa yenge lenge kin ya jahilyeh yal moi ende. Moi uku, lenge Hibru jalme Armagedon.

¹⁷ Mi'e pe, walip hla' syepumbur hoi nate nuru'e yan kin nase nraie gah. O nato yukoh yirise tikin Got pe, di' mut tikin miye' ende, nraie bongol nase luh yilihe tikin Got nat nraie ta'e le'e, "Nraie nraie lalme mi'e ko." ¹⁸ ††Pe ki tahar dululul plaplalpai nanar'e gah pe, yoime nraie tikin nraie supule nraie. Yoime nraie nraie ta'e luku yukur somo somohonme nraie nraie kekep nraie, pakai supule! Yoime le'e ki pupwa supule nengelyembe lenge yoime lalme nraie somohonme. ¹⁹ †††Moi embere Babilon tahar nraie hun me, topo'e yoime embere luku nraie yumbune moi embere embere lalme kekep. Got yukur nraie moi embere Babilon. Pe kin nraie Babilon wono'e wain

pupwa, nraie sasambe nraihmbwaip nihe kitikin Got. ²⁰ †††Nraie nraie yoime embere luku nraie pe, ailan nraie sai nal loh pinip ya jah pinip mele'e, topo'e hwate si na gah nraie temet. ²¹ †Nraie sep embere embere ais ta'e nraie gul, ta'e 40 kilogram ilieh ilieh tahar nase nraie gah nongomb lenge miye' tuweinge pe, tinge yiname njilim wusyep jonombai'e Got. Detale, lenge nraie gul embere embere luku gah ta'e nraie pe, nangang lenge nihe syohe embere pupwa.

Tuwei nraie wende ni nraie yan wamba'e yitini pupwa

17 ††Ta'e luku pe, walip hla' ende, nraie syepumbur hoi uku nraie yan, nraie nraihmbwaip nihe tikin Got nraie nraie na, "Ot e'e no, ma yisam nraie nraie ka ende me tuwei uku nraie wende ni nraie yan warp sehei me mih embere wula no, ta wamba'e yitini pupwa ti. ² †††Lenge kin yotop ti yende ni nraie yan. Lenge miye' tuweinge kekep yono'e pinip wain ti, pe, tinge si yende kwite kwote, topo'e tinge jande ti yende ni nraie yan."

³ ††Yohe Yirise gahanahme nraie pe, kin nraie nraie nal moi gungurar. Pe nraie meteke'e tuwei ende warp wanah teket yowor telpei yaihe, nraie nraie tikin supule. Wahri' yowor telpei, nraie nraie tikin supule luku, tikin paparar me njilim wusyep pupwa, nraie tinge yaname Got. Nraie kin syepumbur hoi, topo'e sungwar kin syepumbur umbur. ⁴ †††Tuwei uku dende' hihyilih yaihe nraie, topo'e ti wenge nraie nraie, nraie tinge yenge gol yende yendende'me wahri' titi, topo'e ti wungunu' salpan, nraie tinge yenge nraie, nraie tikin mi' supule yende. Nal syep non ti pe, ti wenge yan ende, nraie tinge yenge gol yende. Na gah yan uku pe, ki paparar nraie nraie nraie tikin tekepe. Nraie nraie luku ki sasambe ni nraie yan, nraie ti wende. ⁵ Nraie nungup tuwei uku pe, tinge yainge wusyep tase sye' sai. Wusyep uku nraie ta'e le'e, "Nraie Babilon nraie. Nraie tehei nraie nraie ni nraie yan wula wula sekete, topo'e nraie nraie tetehei lalme, nraie pupwa yehe manar kekep."

⁶ Pe nraie meteke'e ti si wende kwite kwote. Detale, ti si wono'e wim lenge miye' tuweinge tikin Got, nraie tinge yanange yalanatme wusyep me Jisas. Nraie nraie nraie meteke' ti pe, nraie nraie plai pe, nraie nraie nraie wula wula.

⁷ Kom walip hla' nraie nraie na, "Detale ti ni nraie yan plai no, ni nraie nraie wula wula? Se ma mini ni wusyep tase titi tuwei uku, topo'e yowor telpei, nraie nraie tikin nraie nraie ni kili. Yowor telpei, nraie nraie tikin uku pe, nraie kin syepumbur hoi, topo'e sungwar kin syepumbur mbur. ⁸ †††Yowor telpei, nraie nraie tikin supule le'e, nraie ni si teke'e pe, yokeime kin nraie, kom yukur kin nraie tukwini, pakai. Kut sehei tikin, nraie ka ose nraie, nraie tikin yepelme lululul na gah nal unuh pe, Got ka asambe

† 16.10 Kis 10.21 †† 16.12 Ais 11.15 † 16.15 Mat 24.43-44, Luk 12.39-40, Rev 3.3 †† 16.16 2Ki 23.29, Sek 12.11 †† 16.18 Rev 8.5, 11.13, 19 ††† 16.19 Ais 51.17

††† 16.20 Rev 6.14 § 16.21 Kis 9.23, Rev 11.19 †† 17.1 Jer 51.13 ††† 17.2 Ais 23.17, Jer 51.7 §† 17.3 Rev 13.1 §†† 17.4 Jer 51.7 †† 17.8 Sng 69.28, Dan 7.7, Rev 11.7

noihmbwaip nihe kin elme yowor telpei uku pe, Got ka ende yumbune kin pe, ka amba'e nihe syohe pupwa pe, kin mi'e ko. Yerkeime, n̄aiye Got yukur n̄ende kekep no, lenge miye' tuweinge, n̄aiye nan̄ tinge yukur n̄anar tup laip kin pe, ka yenge plai n̄upe n̄aiye ka yeteke'e yowor telpei, n̄aiye n̄oinde tikin supule luku. Yerkeime kin narp nom, tukwini yukur kin narp, pakai. Kom mindemboi ka plihe ot.

⁹ Miye' n̄aiye noihmbwaip kin n̄owor tirtatar pe, ka se sisyeme n̄ai'e n̄ai'e le'e. N̄ondoh syepumbur hoi uku tinge yalan̄atme hwate, n̄aiye tuwei warp, topo'e moi embere Babilon, n̄aiye sai. Topo'e n̄ondoh syepumbur hoi uku tinge yalan̄atme lenge kin̄ syepumbur hoi.

¹⁰ Lenge n̄ondoh uku pe, syepumbur si yule, kut n̄ilyeh teter narp kin̄. O n̄oinde n̄aiye n̄ende hoi pe, teter yukur tahar kin̄. N̄upe n̄aiye ka tuhur kin̄ pe, Got ka aña'e dou me kin, kom yukur ka ende wah gwaing-waiye. ¹¹ Yuwor telpei, n̄aiye somohon kin narp, kom tukwini dindi' le'e yukur kin narp pe, kin ta'e n̄aiye kin̄ syepumbur hun. Kom kin yalh̄ ilyeh tititinge lenge kin̄ syepumbur hoi. Nom kin se ka plihe ole pe, kin ka amba'e nihe syohe pe, kin mi'e ko.

¹² Lenge sungwar syepumbur umbur, n̄aiye nin si n̄eteke'e pe, tinge yalan̄atme lenge kin̄ syepumbur umbur, n̄aiye teter yukur yende wah tinge, pakai. Tinge ka yotop yuwor telpei yamba'e bongol, n̄aiye ka yende wah tu'e kin̄ nom, yukur ka yurp gwaingwai. Bongol topo'e wah tinge ka mi'e hihwaiye. ¹³ Lenge kin̄ yonorh̄ noihmbwaip n̄ahilyeh pe, tinge ka yaña'e bongol me yuwor telpei, n̄aiye n̄oinde tikin supule.

¹⁴ Lenge kin̄ syepumbur umbur, topo'e yuwor telpei, n̄aiye n̄oinde tikin supule se ka yende wondoh me Worsip Talah. Detale, kin Lahmborenge titinge lenge lahmborenge, topo'e Kin̄ titinge lenge kin̄. Kom Worsip Talah nenge lenge lahmende n̄aiye jande kin se ka yohe wondoh me tinge. Lenge lahmende n̄aiye jande kin iki tinge mitiñ, n̄aiye Got si nalan̄atme tinge no, kin namba'e tinge pe, noihmbwaip tinge terjeime kin."

¹⁵ Walip hla' n̄ana n̄am na, "Pinip lalme, n̄aiye ni n̄eteke'e tuwei, n̄aiye wende niñ pinip yar, warp pe, ki nalan̄atme lenge moi, lenge miye' tuweinge wahri' ilyeh, topo'e wusyep n̄imeser ilyeh ilyeh tongonose.

¹⁶ Lenge sungwar syepumbur umbur, topo'e yuwor telpei, n̄aiye n̄oinde tikin supule, n̄aiye ni n̄eteke'e pe, tinge yalan̄atme kin̄ syepumbur umbur, n̄aiye se ka yende wachaihme tuwei, n̄aiye wende hwap. Tinge ka yungul hihiyilih ti pe, ta wenge mondom somale wurp. Ka jirn̄jir wahri' ti yono, topo'e ka yesekeh ti. ¹⁷ Detale, Got si nangange noihmbwaip nalme lenge kin̄ syepumbur umbur uku, n̄aiye ka yende n̄aimune junde n̄asande kin. Pe tinge lenge kin̄ uku ka tapam ilyeh, n̄aiye ka yaña'e bongol tinge yilme yuwor telpei, n̄aiye n̄oinde tikin supule. Tinge ka junde wusyep yuwor telpei, n̄aiye n̄oinde tikin supule yi tutume, n̄aiye wusyep tikin Got ka terjei esep. ¹⁸ Tuwei n̄aiye nin n̄eteke'e luku pe, ti walan̄atme moi embere n̄aiye bepeteme lenge kin̄ tikin kekep."

† 17.12 Dan 7.24

Got n̄ende yumbune moi embere Babilon

18 Mi'e pe, n̄am meteke'e walip hla' n̄oinde nase moi hla' nate gah kekep. Kin bongol supule. Pe yirise embere kin nan̄ar'e nal'e nal'e kekep lalme. ² †Kin tambah mah n̄anange na, "Noihginirme moi embere Babilon n̄aiye ti si tambe mi'e ko! Ti si tambe mi'e ko! Tukwini lenge yipihinge pupwa, topo'e n̄injet pupwa yarp ya yoto moi uku. ³ †Lenge miye' tuweinge moiye moiye lalme, topo'e lenge kin̄ kekep si yende niñ pinip yar yotop ti. Ki ta'e n̄aiye tinge yono'e wain pupwa n̄aiye niñ pinip yar. Topo'e lenge miye', n̄aiye yende windau me n̄ai'e n̄ai'e si tahar miye' lowe. Detale, lenge miye' tuweinge moi wula wula yiche wuhyau embere yalme tinge yamba'e n̄ai'e n̄ai'e wula wula."

⁴ †Mi'e pe, n̄am masande di' ende nase moi hla' nat n̄anange ta'e le'e, "Yute tus yusme moi iki, lenge miye' tuweinge n̄am! Yute tus yupwaihme ti no, pa yenge wahri' yip tupwaihme pupwa ti. Detale, prepwan, n̄aiye pa yotop ti yamba'e nihe syohe. ⁵ †Pupwa ti ki dini dini nanah hla' na tatame moi hla' pe, Got n̄oiheryembe n̄ai'e n̄ai'e pupwa, n̄aiye ti wende. ⁶ †Yip pa yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa yilme tuwei uku n̄ahilyeh tuwa'e, n̄aiye ti wende me lenge mitiñ sye'. Topo'e yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa wula wula tata' tata' yi yunuh hla' me ti. Yuru'e pinip wain embere yi yunuh hla' me ti yi juh yukoh ti no, ka bongol wondohe sekete n̄ahilyeh tu'e n̄aiye ti si wende me lenge mitiñ sye', n̄aiye tinge si yono'e. Pe yende mi'mi' me pinip wain pupwa luku yinir me ti, n̄aiye ta wono'e. ⁷ †Yaña'e nihe syohe embere embere, n̄aiye ka tungwisme wusyep pupwa titi nange ti lahmborenge bongol sekete, topo'e ti tatame n̄ai'e n̄ai'e wula wula sekete. Ti wanange titi na, 'N̄am marp ta'e tuwei ondoh e'e. N̄am miye' pakai, n̄aiye ka ole no, ma milil me kin.' ⁸ Ta'e luku pe, nilyehe sai n̄aiye n̄up ende Got ka ende yumbune ti topo'e nihe syohe embere embere, n̄aiye ka ot me ti. Wahri' epwa topo'e n̄asarp embere ka otme ti. Pe ti ta wilil embere sekete. Nih ka ono ti hyelhyul guh. Detale, Got miye' n̄aiye bongol supule, ka iyar'e n̄aimune ti n̄aiye wende pe, ka aña'e nihe syohe luku.

⁹ †Lenge kin̄ kekep, n̄aiye yotop ti yende niñ pinip yar, topo'e noihmbwaip, n̄aiye yende nihararme n̄ai'e n̄ai'e ti pe, tinge ka yilil me moi embere luku n̄upe n̄aiye ka yeteke'e nihnom tikin nih, n̄aiye ka ono ti. ¹⁰ Tinge ka jin yil wohe sekete, detale, tinge ka hi'jirnge, n̄aiye se ka yamba'e nihe syohe ti. Tinge ka yininge na, 'Noihginir, noihginir moi embere Babilon e'e! Nilyehe sai yitini pupwa n̄aiye hwap nin si natme nin.'

¹¹ †Lenge miye', n̄aiye yende windau me n̄ai'e n̄ai'e yarp kekep lalme pe, tinge ka yilil, topo'e noihmanme ti. Detale, lenge mitiñ Babilon pakai, n̄aiye ka plihe yiche wuhyau yamba'e n̄ai'e n̄ai'e tinge. ¹² †Miye'

†† 18.2 Ais 13.21, 21.9, Jer 50.39, 51.8, Rev 14.8 † 18.3 Ais 23.17, Jer 51.7 †† 18.4 Ais 48.20, Jer 50.8, 51.6,45 †† 18.5 Stt 18.20-21, Jer 51.9 ††† 18.6 Sng 137.8, Jer 50.29 ††† 18.7 Ais 47.7-9 † 18.9 Ese 26.16-17 †† 18.11 Ese 27.31,36 ††† 18.12 Ese 27.12-13,22

ende Babilon yukur ka plihe amba'e gol, silwa, topo'e njeser njaie tikin mi' supule, topo'e salpan bwore. Topo'e njaieuwat bwore njaie yaihe, lakai silk, topo'e njaie njaie njaie tinge yenge lou yende, topo'e lou, njaie naihe mi' supule. Topo'e njaie njaie, njaie tinge yenge elefan buwelh yende, topo'e njaie njaie, njaie tinge yenge bras, topo'e ain yende, topo'e njeser bwore.¹³ Yukur ka plihe yende windau me lou lalme, njaie nihnom lakai lou imbir' kin misip naihe sengehepe, topo'e tihir, topo'e pinip wain, topo'e pinip winye' olip, topo'e kakah njuhruwet, topo'e kakah wit. Topo'e kau, sipsip, hos, topo'e karis, topo'e lenge miye' njaie ka yende lenge wah pakaiye.

¹⁴ Lenge miye' njaie yende windau me njaie njaie yanange wusyep e'e yalme ti na, 'Njai'e njaie bwore bwore lalme, njaie ni njoiheryembe nange na enge pe, si talai mi'e ko. Wuhyau embere embere nin, topo'e hihiyilih bwore bwore si talai nal pe, yukur na si plihe eteke'e!

¹⁵ 'Lenge miye' njaie yende windau me njaie njaie, topo'e yamba'e wuhyau wula wula yanar yoto moi uku pe, tinge hi'jarng njaie se ka yeteke'e ti, ta wamba'e nihe syohe. Pe tinge ka jin wohe. Tinge hi'jarng njaie yikirh mane ti. Pe ka yilil jonos jonos na,

¹⁶ 'Njoihginirme! Njoihginirme! Moi embere, nin mi'e nal ko.

Nye nyermbe nin dende' hihiyilih yaihe, topo'e nin nenge gol nendende'me nitei, topo'e njeser, topo'e salpan, njaie tikin mi' supule.

¹⁷ †Nilyehe sai ti wangalaime njaie njaie bwore bwore ti!

Lenge yai tehei njaie loumbil pinip, topo'e lenge miye' embep, njaie yenenem loumbil pinip yotop lenge miye' wah tikin loumbil pinip, topo'e lenge mitiņ, njaie yarp loumbil pinip, topo'e lenge lahmende njaie yende windau me njaie njaie yarp loh pinip pe, tinge topo'e jan wohe supule pe, ¹⁸ †tinge yilil njupe njaie tinge yeteke'e nihnom tikin nih, njaie nsono ti. Pe tinge yanange na, 'Yukur na plihe teke'e moi embere ende nahilyeh ta'e moi embere luku, pakai!' ¹⁹ †Tinge tan-garh yihimbili' pe, tinge yilil jonos jonos na,

Njoihginirme, njoihginirme moi embere luku!

Ti moi embere, njaie lenge loumbil pinip moiye moiye yat pe,

yai tehei loumbil pinip namba'e wuhyau embere, njaie Babilon wiche wuhyau wamba'e njaie njaie bwore bwore tinge.

Kom nilyehe sai, ti si wangalaime njaie njaie lalme luku mi'e ko.

²⁰ †Yip lenge lahmende, njaie yarp ya yanah moihla' pe, pa hriphrip. Detale, Got si njenje yumbune moi Babilon. Lenge miye' tuweinge tikin Got, topo'e lenge aposel tikin Jisas, topo'e lenge profet, yip pa hriphrip me Got, njaie njenje yumbune moi Babilon me naimune pupwa njaie ti wende me yip."

† 18.15 Eze 27.31,36 †† 18.17 Ais 23.14, Eze 27.26-30 † 18.18 Eze 27.32 †† 18.19 Eze 27.30-34 †† 18.20 Lo 32.43, Jer 51.48

²¹ ††Mi'e pe, walip hla' bongol ende nahra'e njeser, njaie tikin nembere supule njiche na gah loh pinip pe, ki njanange na, Yanah e'e ki nahilyeh ta'e mindemboi, njaie ka iche moi embere Babilon e guh no, yukur ya plihe meteke'e.

²² ††Babilon, yukur ya plihe musyunde wenersep bwore ka tus moi uku.

Wenersep njaie di' loutumbwah lakai, di' miye' njaie njosoko wenersep, topo'e di' miye' njunduhul'e tumbuh, topo'e di' njoih. Lenge miye' tuweinge, njaie yende njaie njaie tetehei bwore bwore

si lal yal mi'e ko. Yukur ka plihe yusyunde di', njaie yisyer'e kakah wit, pakai supule.

²³ Yukur lenge miye' tuweinge ka plihe yeteke'e nih lam ende

ka riri anar'e si moi uku.

Topo'e yukur ka plihe yusyunde di' wusyep lenge miye' topo'e tuweinge yala dindi'.

Somohon lenge miye', njaie yende windau me njaie njaie ti,

tinge bongol sekete, njaie bepyeteme kekep lalme, topo'e wah molohe ti, njaie wende njimbim yar pe, tinge hombo'e yehme lenge miye' tuweinge lalme moiye moiye.

²⁴ †Got njenje yumbune Babilon,

njaie ti wende pupwa wongomb lenge profet, njaie yanange yalanatme wusyep Got.

Topo'e Babilon wende pupwa, njaie wongomb lenge miye' tuweinge holi wbore mise supule tikin Got

nal'e nal'e kekep lalme.

Lenge miye' tuweinge wula wula hriphrip me Babilon, njaie si pupwa yehe

19 Njai'e njaie luku nal mi'e pe, njam masande nal moihla' pe, lenge miye' tuweinge wondoh embere yosoko wenersep marnge ta'e le'e,

Ya hriphrip mirisukwarme Got.

Got poi ilyeh kin nungwisme poi.

Kin namba'e nar embere, topo'e bongol supule.

² †Got kin miye' bwore mise, topo'e wusyep kot kin uku

ki mise, topo'e ki bwore bwarme supule.

Kin si njenje yumbune tuwei, njaie wende niņ pinip yar,

topo'e lenge miye' tuweinge, njaie yarp kekep, njaie ti kwite lenge ya yende niņ pinip yar.

Topo'e Got plihe nungwisme nihe syohe nalme ti, njaie ti wongomb lenge miye' wah kin.

³ ††Lenge miye' tuweinge wondoh embere luku plihe yangange na,

"Hriphrip me Got!

††† 18.21 Jer 51.63-64, Eze 26.21 ††† 18.22 Ais 24.8, Jer 7.34, 25.10, Eze 26.13 † 18.24 Jer 51.49 †† 19.2 Lo 32.43, 2Ki 9.7 ††† 19.3 Ais 34.10

Nihnom tikin nihilim, ñaiye ñono moi embere luku, ka unuh teteme si nyermbe nyermbe tu'e luku."

⁴ Lenge walip hla' bwore bworengé 24, topo'e lenge walip hla' mi' supule hoye hoye, ñaiye yarp uku ya jah tumbuhuroro'e yahra'e nañ tikin Got, ñaiye narp luh yilihe kin. Tinge yanange na,

"Bwore mise supule! Got, nin Lahmborengé supule!"

⁵ †Pe ñam masande di' ende nase luh yilihe tikin Got,

ñaiye narp nate ñanange na,

"Yip lenge miye' tuweinge wah tikin Got, yip lah-mende,

ñaiye hi'jarngé Got no, yip yarp tuwihme kin, yip lenge mitiñ pakaiye, topo'e lenge mitiñ, ñaiye tangat nañ embere pe, yip lalme yahra'e nañ tikin Got poi."

Worsip Talah da dindi' pe, tinge ka yende ñai embere

⁶ ††Mi'e pe, ñam masande di' wusyep embere lenge mitiñ wondoh embere. Di' wusyep uku ki tas ta'e di' tikin loh pinip embere. Topo'e ki tas ta'e dululul, ñaiye buhu marngé. Tinge yanange na,

Ya mahra'e nañ tikin Got, kin Lahmborengé Bongol Sekete,

ñaiye kin bepteme ñai'e ñai'e lalme.

⁷ Poi ya mirisukwarne topo'e ya hriphrip me kin.

Topo'e ya mahra'e nañ embere tikin Lahmborengé! Njup si nat sehei, ñaiye Worsip Talah ka enge tuwei kin.

Pe tuwei uku si wende mi'mi' warp, ñaiye ta windi'e kin.

⁸ Got si naña'e hihyilih yilihe, ñaiye wukauwe supule no, ta dende'.

Pe luku ki sasambe wah bwore bwarme, ñaiye lenge miye' tuweinge tikin Got si yende.

⁹ †Mi'e pe, walip hla' ñana ñam na, "Inge wusyep e'e: Lenge miye' tuweinge, ñaiye Got si ñana lenge nange tinge ka yuta yeteke'e ñup tikin ñaiye Worsip Talah ka hindi tuwei kin dindi' pe, ka yende mi'mi' ñai embere pe, tinge ka hriphrip supule." Pe walip hla' plihe ñana ñam na, "Wusyep e'e, wusyep mise tikin Got."

¹⁰ Ta'e luku pe, ñam ma gwah tumbuhuroro'e manar sehei me ñhip tikin walip hla' uku nange ma maña'e nañ embere mil me kin ta, ki ñana ñam na, "Prepwan ñaiye na ende tu'e liki. Njam topo'e mende wah tikin Got ñahilyeh ta'e ñaiye ni ñotop lenge miye' tuweinge, ñaiye ñoihmbwaip teñeime Jisas yende. Poi mirisukwarne nañ tikin Got ilyehme."

Poi sisyeme, wusyep Jisas, ñaiye kin ñanange pe, ki ñende bongolme lenge miye' tuweinge, ñaiye ka yininge yalanjatme wusyep mise tikin Got.

Jon ñeteke'e miye' narp ñanah hos wukauwe

¹¹ ††Aya, ñam meteke'e moiha' ginir pe, hos wukauwe ende gwan. Miye' ñaiye narp ñanah hos uku pe, nañ kin ta'e le'e, Miye' ñaiye bepeteme wah kitikin

bworerme, topo'e kin Miye' Bwore Mise. Detale, kin ñi-yar'e bwore bwarme ñai'e ñai'e lalme, topo'e wondoh ñaiye kin ñende ñotop lenge wachaih pe, ki bwore bwarme. ¹² ††Ñembep kin nañar'e ta'e nih, topo'e kin tañar gala' gol kiñ wula wula gah ñondoh kin. Tinge si yainge nañ ende sai wahri' kin, kom lahmende yukur sisyeme. Kitikin ilyeh sisyeme nañ uku. ¹³ Hihyilih sokolohe, ñaiye kin dende' pe, wim si ñende lalme. Pe tinge jalme nañ kin ta'e le'e, Wusyep tikin Got.

¹⁴ Lenge miye' wondoh tikin moiha' yarp yanah hos wukauwe jande kin. Tinge dende' hihyilih wukauwe, ñaiye tikin prihe mi' supule. ¹⁵ ††Ñim ñombor, ñaiye tikin gandai bumburme tas nase mut miye', ñaiye nal yerme tinge pe, ka ongombe ende lenge miye' tuweinge lalme ka yurp tuwihme kin. Topo'e kin ka enge wunje ain bepeteme tinge. Pe ñoihmbwaip nihe tikin Got Lahmborengé ñaiye bongol sekete ki ta'e ñaiye ka anainge wain esep el pe, wain mwa' ka tus. ¹⁶ O hihyilih sokolohe, ñaiye kin dende' uku pe, nañ ende sai ñirope kin, Kiñ lenge kiñ, topo'e Lahmborengé lenge lahmborengé.

¹⁷ ††Mi'e pe, ñam meteke'e walip hla' ende gan na ñanah ñau. Ki tambah marngé gal lenge ñinjet embere lalme, ñaiye tale tale ya yanah ñaitem ta'e le'e, "Yip lalme yute juhilyeh yurp yeseperhme ñai embere tikin Got." ¹⁸ No pa yono wahri' lenge kiñ, topo'e wahri' lenge miye' ondoh embere titinge lenge miye' ñaiye yarmbe wondoh, topo'e wahri' lenge miye' bongol ñaiye yarmbe. Topo'e pa yono wahri' lenge hos, topo'e lenge miye' ñaiye yarp hos uku. Pa yono ñanaip wahri' lenge miye' lalme, lenge miye' ñaiye yarp hlaininge, topo'e lenge miye' ñaiye yende wah pakaiye. Topo'e pa yono wahri' lenge miye' tuweinge, ñaiye yamba'e nañ embere, topo'e lenge mitiñ, ñaiye yukur yamba'e nañ embere.

¹⁹ Mi'e pe, ñam meteke'e yowor telpei ñoinde tikin, topo'e lenge kiñ tikin kekep yotop lenge miye' wondoh titinge yate jahilyeh no, ka yurmbe yotop miye' ñaiye narp nanah hos, topo' lenge miye' wondoh kin.

²⁰ †Kom kin syep narpe yowor telpei, ñaiye ñoinde tikin supule nenge nal mwahupwai'e, topo'e profet hombo'e luku, ñaiye somohonme ñende mirakel supule naña'e nañ embere nal me yowor telpei. Kin ñende mirakel luku pe, kin hombo'e ñeyeh lenge mitiñ ñaiye yamba'e wutu' tikin yowor telpei, ñaiye ñoinde tikin supule, topo'e tinge yisar'e ñimbep yirisukwarne yipihinge kin uku, ñaiye miye' taihelou yende. Tinge yarpe profet hombo'e, topo'e yowor telpei, ñaiye ñoinde tikin supule, ñaiye teter hindi yarp yiche ya jah nih ñeh embere ñaiye papapar me ñeser salpa woyol riri sai. ²¹ Miye' uku ñaiye narp na ñanah hos nenge ñim ñombor, ñaiye gandai bumburme, ñaiye nase mut kin tas nongomb lenge miye' wondoh lalme titinge profet hombo'e hindi yowor telpei. Pe lenge ñinjet embere lalme yate yono wahri' titinge miye' wondoh uku yal tatame, ñaiye tinge tapam supule.

† 19.5 Sng 115.13 †† 19.6 Sng 93.1, 97.1, 99.1, Ese 1.24 † 19.9 Mat 22.2-3 †† 19.11 Sng 96.13, Ais 11.4, Ese 1.1

‡‡ 19.12 Dan 10.6 ‡‡† 19.15 Sng 2.9, Ais 63.3, Jol 3.13, Rev 14.20 ‡‡‡ 19.17 Ese 39.17-20 § 19.20 Rev 13.1-18

Miye' pupwa Satan ka orp mwahupwai'e e tutume wahtaip 1,000

20 Mi'e pe, nam meteke'e walip hla' ende nase moi hla' gah. Nal syep kin pe, kin nenge lousikan tikin kohmap tikin neheh, naiye tikin gululul na gah nal supule. Topo'e kin nenge mwah hro'e bongol ende. ² Pe walip hla' syep narpe hwanj tikin somoho somohonme luku, naiye tinge jalme Miye' pupwa Satan. Kin nenge mwah hro'e nupwai'e nhip syep Satan pe, ³ kin njiche kin na gah neheh, naiye tikin gululul na gah nal supule. Mi'e pe, kin gase kohmap enderenge bongol tatme Satan. Pe Got naname Satan na, "Nin na orp mwahupwai'e e tutume wahtaip 1,000." Ta'e luku pe, Satan yukur tatame ka se plihe hombo'e anjaih lenge miye' tuweinge lalme, naiye yarp kekep. Kin ka orp mwahupwai'e el tutume wahtaip 1,000 ka mi'e ti, ka se chumbur kohmap osme kin sikirp pe, ka el'e el'e naiye kekep lalme.

⁴ Mi'e pe, nam bep mal pe, nam meteke'e luh yilihe wula wula tate. Pe nam meteke'e yipihinge lenge mitinj wula yarp luh uku. Lenge mitinj naiye yarp uku pe, somohonme tinge yotombo wonge tinge, naiye tinge yanange yalanjatme wusyep mise Jisas, topo'e wusyep tikin Got. Lenge mitinj uku yukur yisar'e njimbep me yowor telpei, naiye njoinde tikin, topo'e yipihinge kin, naiye miye' taihelou yende. Topo'e tinge yukur yamba'e wutu' yowor telpei uku yal syep topo'e nungup tinge, pakai supule. Tinge si plihe tahar yate yarp laip pe, tinge yarp yanah luh yilihe luku. Got nangange lenge bongol, naiye ka lalme yurp kinj topo'e Krai bepyeteme kekep e'e yi tutume wahtaip 1,000. ⁵ Luku njendeheiyeh kin, naiye Got si njahra'e lenge miye' tuweinge naiye somohonme yule tahai' neheh. O lenge miye' tuweinge njoinde, naiye somohonme yule pe, yukur ka plihe tuhur yute yurp laip, pakai. Teter ka yurp yeseperhme wahtaip 1,000 ka ernje ti. ⁶ Lenge mitinj uku, naiye Got si njahra'e lenge njendeheiyeh pe, tinge ka hriphrip supule. Ta'e na, tinge tikin Got supule. Tinge yukur ka plihe yule ni hoi, pakai. Kut ka yurp tu'e pris tikin Got hindi Krai. Pe tinge ka yotop kin yurp kinj yi tutume wahtaip 1,000.

Satan kin namba'e nihe syohe pupwa

⁷ Nupe naiye wahtaip 1,000 ka el mi'e pe, Got ka kumbur kohmap mwahupwai'e osme Satan ka tus pe, ⁸ ka el la hombo'e anjaih lenge miye' tuweinge moiye moiye lalme, naiye sai kekep e'e. Lenge mitinj uku tinge tangat Gok, topo'e Magok. Satan ka garas lenge enge e guhilyeh no, ka yende wondoh. Lenge miye' wondoh tinge luku wula wula sekete ta'e sah molon, naiye nanar njoloh sah. ⁹ Tinge yase yase moiye moiye, naiye kekep e'e lalme yate yoyor'me luh moi titinge lenge miye' tuweinge tikin Got naiye yarp, topo'e moi embere naiye Got njende nihararme. Kom Got nember nih nase moi hla' gah njono lenge miye' wondoh uku.

¹⁰ Mi'e pe, Got njiche Satan, miye' naiye hombo'e njeyeh tinge lalme na gah nih neheh embere, naiye paparar me njaser salpa naiye woyol riri sai nal luh iliyeh, naiye somohon tinge yiche yowor telpei, naiye njoinde tikin supule, topo'e profet hombo'e ya jah. Pe nyermbe nyermbe njup njau tinge ka hun me yamba'e nihe syohe pupwa.

Nup tikin naiye Got ka iyar'e lenge miye' tuweinge iliyeh iliyeh tongonose

¹¹ Mi'e pe, nam meteke'e Got narp luh yilihe wukauwe kitikin, naiye mi' supule. Nupe naiye kin nat pe, kekep topo'e naitem jarng kin yal pe, yukur tinge plihe sai. ¹² Pe nam plihe meteke'e lenge miye' tuweinge naiye yule lalme, lenge mitinj, naiye yamba'e nan embere, topo'e lenge mitinj paka pakaiye yate jan sehei me luh yilihe. Pe lenge walip hla' yisilme tup njendehei, naiye somohonme Got nainge njaimune tetehei, naiye lenge miye' tuweinge yende. Mi'e pe, tinge plihe yisilme tup njoinde, naiye somohonme Got nainge nan lenge miye' tuweinge naiye kin nalanjatme, naiye ka yotop kin yurp laip nye nyermbe. Pe Got njeteke'e wusyep, naiye sai tup uku pe, kin njiar'e lenge miye' tuweinge naiye yule lalme luku gande nai'e nai'e tetehei lalme, naiye somohonme tinge yende. ¹³ Topo'e lenge mitinj, naiye somohonme yule tahai' ya jah loh pinip plihe tahar yal pe, Got njiar'e tinge. Nahilyeh me Nule, topo'e Moi Lenge Mitinj Naiye Yule Yarp, plihe yember lenge miye' tuweinge tinge yal pe, Got plihe njiar'e tinge lalme njilyeh iliyeh gande nai'e nai'e tetehei lalme, naiye somohonme tinge yende. ¹⁴¹⁵ Ta'e luku pe, lenge lahmende naiye nan tinge yukur nanar nato tup laip tikin Got pe, Got ka iche tinge e guh nih neheh embere naiye papararme njaser, naiye woyol riri sai. Mi'e pe, kin njiche Nule, topo'e Moi Lenge Mitinj Yule na gah nih neheh embere naiye papararme njaser, naiye woyol riri sai. Nih na gah neheh uku pe, tinge jalme nange nule ni hoi.

Moihla' ambaran, topo'e kekep ambaran nate sai

21 Mi'e pe, nam meteke'e naitem ambaran, topo'e kekep ambaran nate sai. O naitem yere, topo'e kekep yere, topo'e loh pinip, naiye somohonme sai si na talai mi'e ko. ² Pe nam meteke'e Got nember Jerusalem nambaran nase moi hla' gah. Moi ambaran Jerusalem naiye holi, bwore mise supule, ti ta'e tesimbihye', naiye si dende' hihiyilih bwore bwore wende mi'mi' warp weseperhme miye' ti, naiye ta windi'e.

³ Pe nam masande di' ende tahar yohe timbiya nase luh yilihe tikin Got, naiye narp nanange nat ta'e le'e, "Yisyunde le'e, tukwini moi tikin Got si nate gah sai topo'e lenge miye' tuweinge kitikin! Ka orp topo'e tinge pe, tinge ka yurp miye' tuweinge kitikin. Mise, Got kitikin ka orp otop tinge. ⁴ Kin ka ihyete nembep

† 20.11 Dan 7.9-10 †† 21.1 Ais 65.17, 66.22, 2Pi 3.13 ††† 21.2 Ais 52.1, 61.10, Rev 3.12 †††† 21.3 Wkp 26.11-12, Ese 37.27 § 21.4 Ais 25.8, 35.10, 65.19

pinip lalme, ñaiye sai ñembep tinge. Pe lenge miye' tuweinge yukur ka plihe yule. Pe yukur tinge ka plihe yusyunde ñoihmbwaip mane embere embere no, ka yilil, pakai supule. Topo'e yukur ka plihe yamba'e nihe syohe. Detale, ñai'e ñai'e lalme, ñaiye somohonme luku yukur ka plihe si dindi'e le'e, mi'e ko."

⁵ Mi'e pe, miye' uku ñaiye narp luh yilihe kitikin ñanange na, "Tukwini ñam ma mende ñai'e ñai'e lalme ñambaran." Pe ki plihe ñana ñam na, "Inge wusyep e'e, ñaiye ñam si mana nin. Detale, wusyep lalme luku ki bwore mise. Topo'e lenge mitiñ lalme ka sisysteme nange wusyep uku ki mise." ⁶ †Topo'e ki plihe ñanange na, "Ñai'e ñai'e lalme, ñaiye ñam mende pe, ki mi'e ko. Ñam miye' endehei, ñaiye mende ñai'e ñai'e lalme, topo'e ñam plihe miye' yuwo, ñaiye gwase ñai'e ñai'e, ñaiye ñam mende. O miye' ende, ñaiye ka usyunde wonge salah pe, ñam ma minime, ñaiye ka ono'e pinip laip e guh pinip ñehéh. Pe yukur ka iche wuhyau amba'e. Kin ka amba'e pakaiye. ⁷ ††Ñaiye miye' sye' ka yohe wondoh pe, ma se maña'e ñai'e ñai'e luku mil me tinge. Topo'e ñam se ma murp Got kin pe, kin ka orp talah ñam. ⁸ Kom lenge lahmende ñaiye jarnge ñaiye ka yikirh mande ñam, topo'e ñaiye ñoihmbwaip tinge yukur teñeime Got, topo'e mitiñ ñaiye yende ñai'e ñai'e tetehei pupwa, topo'e lenge mitiñ ñaiye yongombe miye' yule, topo'e lenge mitiñ ñaiye yende niñ pinip yar, topo'e lenge mitiñ ñaiye yende ñimbim yar, topo'e lenge lahmende ñaiye yasar'e ñimbep me got hombo'e, topo'e lenge lahmende ñaiye yanange wusyep molohe pe, moi tinge sai nal nih ñehéh embere ñaiye paparar me ñeser, ñaiye woyol riri sai nye nyermbe. Nih uku tinge jalme nule ni hoi."

Moi ambaran Jerusalem

⁹ Mi'e pe, walip hla' syepumbur hoi, ñaiye nenge marp syepumbur hoi, ñaiye ñende yumbune lenge miye' tuweinge, topo'e ñende mi'e ñoihmbwaip nihe tikin Got pe, kin ñana ñam na, "Ot e'e no, ma yasam tesimbihye' ende, ñaiye tuwei tikin Worsip Talah. Tukwini ka hindi dindi'."

¹⁰ †Pe Yohe Yirise gahanahme ñam pe, kin nenge ñam nanah hwate hwunde' ñembere ende, ñaiye nanah hla'. Pe ki pasam Jerusalem, moi holi, bwore mise supule, ñaiye sai topo'e Got pe, nase moihla' gah. ¹¹ Yirise tikin Got nañar'e gah moi uku pe, yirise luku ki ñoinde tikin supule. Topo'e yirise moi uku tikin nañar'e ñoinde tikin supule ta'e ñeser, ñaiye na iche wuhyau embere amba'e, topo'e ki yirise ta'e ñeser jaspa, ñaiye prihe mi' supule ta'e pinip yipihinge. ¹² ††Moi uku pe, lem embere gumunge ñoyor'me, topo'e nanah hla' guh. Kohmap kin syepumbur umbur hoi. Pe lenge walip hla' syepumbur mbur hoi jan ilieh ilieh tongonose kohmap uku. Nal kohmap ilieh ilieh uku pe, se tinge yainge nañ bamtihei ilieh ilieh, ñaiye syepumbur mbur hoi titinge lenge Israel sai. ¹³ Nal lem uku pe, kohmap hun sai tongonose bumburme topo'e

sye' sye' kin. Hun sai nal tapam, ñaiye ñau anah, hun sai nal teket, ñaiye ñau na gah, hun sai nal syep non, topo'e hun sai nal syep yanggam. ¹⁴ Tinge yenge ñeser ñembere syepumbur umbur hoi, ñaiye yende bongol me lem uku. Pe tinge yainge nañ lenge aposel syepumbur umbur hoi tikin Worsip Talah sai tongonose ñeser uku.

¹⁵ ††Pe walip hla' ñaiye ñanange wusyep topo'e ñam pe, kin nenge lou gol sokoloh ende, ñaiye yekember'e ñai'e ñai'e sai syep kin. Pe kin de ka ekember'e moi uku topo'e lem, topo'e kohmap ñaiye lem. ¹⁶ Walip hla' nenge lou gol sokoloh uku nekember'e moi uku pe, ñaiye sokoloh kin, nerñe'e kin, ñaiye hla' kin, topo'e tikiñ umbur umbur hoye hoye, ñaiye ñoyor'me moi uku pe, wutu' tinge ñahilyeh tatame lalme. Wutu' tinge ilieh ilieh tatame 2,220 km lalme tongonose. ¹⁷ Ki plihe nekember'e gumunge lem uku pe, wutu' kin tatame 70 mita. Ñai uku ñaiye walip hla' nenge nekember'e moi uku pe, ki ñahilyeh ta'e lenge miye' kekep, ñaiye yenge yekember'e lou yende yokoh.

¹⁸ †††Lem ñaiye ñoyor'me moi uku pe, tinge yenge ñeser jaspa yende. Kut ñai'e ñai'e lalme, ñaiye sai ñoto moi uku pe, Got nenge ñeser gol ñilyehme ñende pe, gol uku nañar'e yirise ta'e pinip yipihinge. ¹⁹ Na gah mondom, ñaiye Got ñere lem ñoyor'me moi uku pe, kin nenge ñeser wula wula, ñaiye tikin bwore mi' supule ñoinde tikin ñendende'me. Ñeser ñendehei, ñaiye Got ñere lem gah mondom pe, yaihe topo'e sorpohe - jaspa. Hoi kin pe, ñumune ta'e ñaitem - sapaia. Hun kin yaihe, sorpohe, ñumune, terñenge - aget. Ñeser hoye hoye pe, ñumune supule - emeral. O syepumbur pe, terñenge, wukauwe topo'e yaihe - sadoniks. ²⁰ Syep umbur ilieh kin pe, yaihe - konilian. Syep umbur hoi kin pe, sorpohe - krisolait. Syep umbur hun pe, plihe ñumune ñoinde tikin mi' supule - beril. Syep umbur hoye hoye kin sorpohe ñoinde tikin - topas. Syepumbur mbur kin ñumune, kom sikirp yirise - krisopres. O ñeser syepumbur mbur ilieh pe, yaihe terñenge topo'e sorpohe - haiasin. Syep umbur mbur hoi kin pe, ñeser yaihe, ñaiye ñoinde tikin - ametis.

²¹ Nal kohmap syepumbur umbur hoi uku pe, tinge yenge salpan wukauwe ilieh ilieh yende, ñaiye tikin mi' supule. Topo'e ñahwikin ñoto moi uku pe, tinge yenge ñeser gol ñilyehme yende pe, ki nañar'e ta'e pinip yipihinge.

²² Pe ñam yukur meteke'e yukoh yirise ende sai ñoto moi uku, yoho'. Detale, Yai Got Lahmborenge Bongol sekete, hindi Worsip Talah si yamba'e luh, ñaiye yukoh yirise yoto moi uku. ²³ †††Topo'e nato moi uku pe, ñau hindi wundehei yukur ka se hindi plihe yuwor'e yaña'e yirise, pakai. Detale, yirise tikin Got si nañar'e naña'e yirise kin, topo'e Worsip Talah kin ta'e nih lam, ñaiye nañar'e sai moi uku. ²⁴ †Lenge miye' tuweinge lalme ka yurp yoto yirise ñaiye nañar'e ñoto moi uku. Topo'e lenge kin nal moiye moiye kekep ka yenge ñai'e ñai'e bwore bwore mi' supule yute yoto moi uku. ²⁵ ††O

† 21.6 Ais 55.1 †† 21.7 2Sam 7.14, Sng 89.26-27 † 21.10 Ese 40.2 †† 21.12 Ese 48.30-35

‡† 21.15 Ese 40.3 ††† 21.18 Ais 54.11-12 ††† 21.23 Ais 60.19-20 § 21.24 Ais 60.3 †† 21.25 Ais 60.11

kohmap lalme moi uku pe, ka tikin hohou si tu'e luku nye nyermbe. Yukur mitinj ka se jise kohmap. Detale, nato moi uku pe, nup pakai, kut n̄au n̄ilyehme. ²⁶ Tinge ka yenge n̄ai'e n̄ai'e lalme, n̄aiye tikin bwore mi' supule tititinge lenge miye' tuweinge lalme kekep yi yoto moi uku. ²⁷ †Kut lenge mitinj n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei, n̄aiye pupwa tekepe, topo'e n̄ai'e n̄ai'e, n̄aiye pupwa yehe ta'e lenge mitinj, n̄aiye yanange wusyep molohe yukur ka yi yoto moi uku, pakai supule. Lenge miye' tuweinge, n̄aiye nan̄ tinge si n̄anar tup laip tikin Worsip Talah pe, tinge ilyehme ka yi yoto moi uku.

Jon n̄eteke'e pinip topo'e lou, n̄aiye nan̄a'e laip yal lenge miye' tuweinge

22 ††Mi'e pe, walip hla' pasam mih ende. Pinip uku pe, pinip tikin n̄aiye nan̄a'e laip me lenge miye' tuweinge. Ki gendei ta'e pinip yipihinge, n̄aiye na eteke'e bepmohro nin. Pinip uku ki nawe nat nase luh yilihe n̄aiye Got hindi Worsip Talah yarp. ² †Pe pinip uku nawe gande n̄ahwikin embere, n̄aiye yal moi uku nal. Nal n̄ahwikin tikih burumbur pe, lou n̄aiye nan̄a'e laip me lenge miye' tuweinge sai. Lou uku ki ten̄ei esep n̄oto wundehei ilyeh ilyeh tongonose, n̄aiye wahaip ilyeh lyeh. Lenge miye' tuweinge kekep yenge lou tup kin yende mi'e wahri' epwa.

³ ††Nai'e n̄ai'e lalme, n̄aiye Got garng'e yukur ka se inir oto moi uku. Luh yilihe, n̄aiye Got hindi Worsip Talah yarp n̄ilyehme ka si oto moi uku. Pe lenge miye' tuweinge tikin Got ka yirisukwarme kin. ⁴ Topo'e tinge ka yeteke'e n̄embep mohro kin pe, kin ka inge nan̄ kin e si nungup tinge. ⁵ ††Nal moi uku pe, yukur ka plihe n̄up no, lenge mitinj ka se n̄oiheriyembe nange tinge ka yen̄el'e nih lam, n̄aiye ka se riri angange yirise, lakai n̄au ka owor'e angang lenge yirise, pakai. Detale, Yai Got kin ka orp tu'e yirise tinge. Pe tinge ka lalme yurp tu'e kin nyermbe nyermbe.

Jisas nan̄ange nange ka plihe ot

⁶ Mi'e pe, walip hla' nate n̄ana n̄am na, "Wusyep lalme luku, n̄aiye sai nato tup e'e, n̄aiye ni n̄asande pe, luku wusyep tikin Got pe, wusyep uku bwore mise. Pe Yai Got, miye' n̄aiye nember yipihinge kin no, kin gahanahme lenge profet, n̄aiye tinge yalan̄atme wusyep kin. Kin si nember walip hla' kin, n̄aiye ka asamb poi lenge miye' wah kin lalme, n̄aimune n̄aiye sehei ka ot hwihwaiye."

⁷ Jisas nan̄ange na, "Yusyunde, n̄am da mut hwihwaiye le'e! Lenge miye' tuweinge, n̄aiye yasande wusyep profet, n̄aiye sai tup e'e no, tinge jande pe, tinge ka hriphrip supule."

⁸ N̄am Jon, miye' n̄aiye masande meteke'e n̄ai'e n̄ai'e lalme le'e. N̄upe n̄aiye n̄am masande meteke'e n̄ai'e n̄ai'e le'e mi'e pe, n̄am tumbuhuroro'e ma gwah n̄hip walip hla', n̄aiye si pasam n̄ai'e n̄ai'e le'e nange ma

masar'e n̄imbep me kin. ⁹ Kom kin n̄ana n̄am na, "Na ende tu'e liki, na pakai! N̄am topo'e miye' wah tikin Got n̄ahilyeh ta'e nin, topo'e lenge to' tatai nin lenge profet, topo'e lenge mitinj lalme, n̄aiye yasande wusyep no, tinge jande. Kut na ahra'e nan̄ tikin Got n̄ilyehme."

¹⁰ Pe walip hla' n̄ana n̄am na, "Na inise wusyep profet, n̄aiye sai n̄oto tup e'e, na pakai. Detale, n̄up tikin Got, n̄aiye ka ende n̄ai'e n̄ai'e luku si nat sehei mi'e. ¹¹ †††Ta'e luku pe, lenge miye' tuweinge, n̄aiye yarmbe tuhwar yanange wusyep pupwa, topo'e yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei pupwa pe, ka yende n̄ai'e n̄ai'e pupwa luku yenge yil yil. O lahmende n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e bwore pe, tinge ka plihe yende n̄ai'e n̄ai'e bwore bwore luku yenge yil yil, topo'e lenge lahmende n̄aiye yarp yirise supule pe, tinge ka yurp yirise supule yenge yil yil." ¹² †††Jisas nan̄ange na, "Yusyunde le'e, n̄am ma mut hwihwaiye. Ma mēge yitini muta mangang lenge miye' tuweinge ilyeh ilyeh gunde n̄aimune ilyeh ilyeh tongonose, n̄aiye tinge yende. ¹³ ††N̄am ilyeh miye' endehei, n̄aiye n̄am mende n̄ai'e n̄ai'e tetehei lalme, topo'e n̄am miye' yuwo, n̄aiye gwase n̄ai'e n̄ai'e lalme."

¹⁴ ††Lenge lahmende n̄aiye yungurhme n̄oihmbwaipe tinge no, ki sai prihe bwore mi' supule pe, Got ka ini lenge, n̄aiye ka yi yoto kohmap moihla' no, ka yono lousep tikin lou, n̄aiye nangange laip lenge miye' tuweinge. ¹⁵ Kut lenge miye' tuweinge n̄aiye yende n̄ai'e n̄ai'e tetehei pupwa, topo'e lenge mitinj n̄aiye yende n̄imbim yar, topo'e mitinj n̄aiye yende nin̄ pinip yar, topo'e lenge mitinj n̄aiye yongomb lenge mitinj yule, topo'e lenge mitinj n̄aiye yahra'e nan̄ tikin got hombo'e, topo'e lenge mitinj n̄aiye hriphrip yanange wusyep molohe pe, lenge mitinj, n̄aiye ta'e luku, yukur ka yi yoto moi tikin Got.

¹⁶ †††N̄am Jisas, n̄am si member walip hla' n̄am mat me nin n̄aiye na ininge alan̄atme wusyep e'e elme lenge miye' tuweinge titinge lenge sios. N̄am loumwah tikin kin̄ Dewit, topo'e n̄am talah tikin kin̄ Dewit. N̄am nowas n̄aiye n̄owor'e yerme n̄au hondo hondonge."

¹⁷ ††Yohe Yirise hindi tuwei tikin Worsip Talah yanange na, "Ni ot." Topo'e lenge mitinj ilyeh ilyeh tongonose, n̄aiye yasande wusyep uku plihe yanange na, "Ni ot." Topo'e lahmende nin n̄aiye n̄asande wonge salah pe, ni ot na ono'e pinip, n̄aiye nan̄a'e laip lenge miye' tuweinge. Lahmende nin n̄aiye n̄asande na amba'e pe, ni ot ti, na amba'e. Pinip e'e yukur na si iche wuhayu amba'e. Le'e pinip tikin Got pe, se ka yule pakaiye.

Wusyep yuwo

¹⁸ †††N̄am Jon, n̄am manange wusyep bongol da syep en̄jem lenge mitinj lalme, n̄aiye yasande wusyep profet, n̄aiye sai n̄oto tup e'e. N̄aiye miye' ende ka en̄el'e

† 21.27 Ais 52.1, Ese 44.9 †† 22.1 Ese 47.1, Sek 14.8 † 22.2 Stt 2.9 †† 22.3 Stt 3.17, Sek 14.11 †† 22.5 Ais 60.19, Dan 7.18

††† 22.11 Dan 12.10 ††† 22.12 Sng 28.4, Ais 40.10, 62.11, Jer 17.10 † 22.13 Ais 44.6, 48.12, Rev 1.8,17, 2.8 †† 22.14 Stt 2.9, 3.22 ††† 22.16 Ais 11.1,10 †† 22.17 Ais 55.1 ††† 22.18 Lo 4.2, 12.32

wusyep n̄oinde el oto wusyep n̄aiye sai tup e'e pe, Got se ka plihe en̄el'e nihe syohe syepumbur hoi, n̄aiye kin n̄anange sai tup e'e el unuh kin. ¹⁹Topo'e n̄aiye miye' ende ka isil'e wusyep profet sye' upwaihme wusyep, n̄aiye sai tup e'e pe, Got se ka ginyenme kin pe, kin yukur tatame ka orp oto moi ambaran tikin Got uku no, ka ono lousep tikin lou, n̄aiye naŋa'e laip lenge

miye' tuweinge. Kin yukur ka amba'e n̄ai'e n̄ai'e bwore luku, n̄aiye tinge yainge yato tup e'e.

²⁰Miye' n̄aiye n̄anange wusyep me n̄ai'e n̄ai'e lalme le'e n̄anange na, "Mise supule! N̄am ma mut hwih-waiye!"

Ki mise. Lahmborenge Jisas, ni ot.

²¹N̄oih mi'mi' tikin Lahmborenge Jisas sai topo'e yip lenge miye' tuweinge lalme.